Nəkwəkwə imərhakə kape kughen: nɨrpenien vi

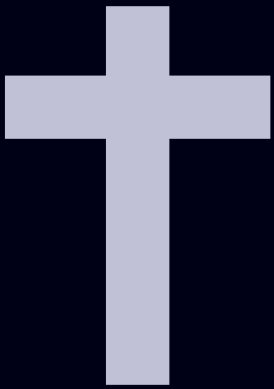

The New Testament in the Southwest Tanna Language of Vanuatu

Nəkwəkwə imərhakə kape kughen: nɨrpenien vi
The New Testament in the Southwest Tanna Language of Vanuatu
Le Nouveau Testament dans la langue sud-ouest Tanna de Vanuatu

copyright © 2011 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Language: Southwest Tanna

Translation by: Wycliffe Bible Translators, Inc.

Copyright Information

© 2012, Wycliffe Bible Translators, Inc. All rights reserved.
This translation text is made available to you under the terms of the Creative Commons License: Attribution-Noncommercial-No Derivative Works. (http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/3.0/) In addition, you have permission to port the text to different file formats, as long as you do not change any of the text or punctuation of the Bible.
You may share, copy, distribute, transmit, and extract portions or quotations from this work, provided that you include the above copyright information:

You must give Attribution to the work.

You do not sell this work for a profit.

You do not make any derivative works that change any of the actual words or punctuation of the Scriptures.

Permissions beyond the scope of this license may be available if you contact us with your request.

The New Testament

in Tanna, Southwest

© 2012, Wycliffe Bible Translators, Inc. All rights reserved.
This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons Attribution-Noncommercial-No Derivatives license 4.0.
You may share and redistribute this Bible translation or extracts from it in any format, provided that:

You include the above copyright and source information.

You do not sell this work for a profit.

You do not change any of the words or punctuation of the Scriptures.

Pictures included with Scriptures and other documents on this site are licensed just for use with those Scriptures and documents. For other uses, please contact the respective copyright owners.

2022-03-11

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 18 Apr 2025 from source files dated 31 Aug 2023
ad9e16d0-33ca-5cbe-ad05-46d1635fa22b

Contents

MATIU 1
MAK 99
LUK 157
JON 261
WOK MIꓘNƎ 337
ROM 426
1 KORIN 474
2 KORIN 518
GALESIA 546
EFESAS 564
FILIPAE 579
KOLOSI 590
1 TESALONAEKA 601
2 TESALONAEKA 611
1 TIMOTI 617
2 TIMOTI 630
TAETAS 639
FILIMON 645
HIBRUS 648
JEMES 684
1 PITA 696
2 PITA 710
1 JON 717
2 JON 729
3 JON 731
JUD 733
REVELESEN 737

Matiu
Nəvsaoyen Huvə kape Yesu Kristo yame Matiu rɨmɨrai
Nəgkiarien kwakwə kape nəkwəkwə e Matiu

?Pa rɨmɨrai nəkwəkwə e? Keinein mə pa nhagɨn rɨmɨrai nəkwəkwə e - nəmehuə kupan kape niməhuak kɨmnhani mhamə Aposol Matiu rɨmɨrai. In yermamə kɨrik ye narmamə twelef kape Yesu. Nhagɨn mɨn kɨrik e Livae. Matiu in yamə Isrel yame ramərer tuk mane kape takis kape gavman kape Rom. Mərɨg Yesu rɨmnokrən kɨn in mə in tukruə kafan kɨrik yermamə.

?Rɨmɨrai ramvən kɨmi pa? Rɨmɨrai nəkwəkwə e ramvən kɨmi nəmə Isrel, mərɨg rɨmɨrai ye nəgkiarien kape nəmə Gris, meinai narmamə m-fam aikɨn a kharkun.

? Nɨmraghien rɨmnhawor pən iran mɨnə ye nɨpɨg rɨmɨrai? Nəkwəkwə e ramrɨpɨn Oltestamen mɨne Niutesteman, meinai in raməgkiar pɨk ye nəgkiarien kape profet mɨnə kupan kape Kughen yamə mɨne kɨmnəvsao kɨn ye Oltestamen. Ye nɨpɨg kape Yesu, gavman kape Rom rɨmnamarmaru ye nəmə Isrel. Kɨmnamhawhin yermamə kɨrik mə tukruə mɨvəhsi-ta əriə ye kwermɨ Rom. Tukmə kwən a rɨtərhav-pə, tukamokrən kɨn in kɨmə Kristo, uə Mesaea. Nɨpran ramni yermamə yame Kughen rɨmɨni ta mə tukrher-pə kɨn mə tukruə mɨvəh mɨragh narmamə.

? Rɨmɨrai nəkwəkwə e tuk naha? Rɨmɨrai nəkwəkwə e mə tukrɨni-ərhav huvə mə Yesu in Kristo (uə Mesaea). Matiu rɨmɨni nəgkiarien rɨpsaah ye Oltestamen yame profet mɨnə kɨmnhani ye Yesu, kɨni mhajoun mə nəgkiarien mɨnə a kɨmɨsor nəfrakɨsien kɨn ye nɨmraghien kape Yesu. Kɨni Matiu rorkeikei mə narmamə tukharkun mə Yesu in King yame In yerpɨrɨg rapita king mɨnə fam.

Rɨp Yesu Kristo mɨnə
(Luk 3:23-38)

1 In e nhag rɨp Yesu Kristo* mɨnə, kɨrik e King Deved, kɨni kɨrik mɨn e Ebraham.
2 Mərɨg rɨp Yesu yame rəkupən, Ebraham. Kɨni Ebraham in rɨm Aesak, kɨni Aesak in rɨm Jekob, kɨni Jekob in rɨm Juda mɨne naorahini mɨnə,†

---

* **1:1:** Nəgkiarien Gris ramni "Mesaea." Nɨpran ramni mə "Yermamə yame Kughen rɨmɨrpen mə tukrher-pə kɨn." **1:1:** Jen 22:18; 1 Kron 17:11 † **1:2:** Juda mɨne naorahini mɨnə iriə m-fam twelef, kamni kɨmiə kwənərəus twelef kape Isrel.

3 kɨni Juda in rɨm Peres mɨne Zera, nɨsɨnriu e Tamara, kɨni
Peres in rɨm Hesron, kɨni Hesron in rɨm Ram,
4 kɨni Ram in rɨm Aminadab, kɨni Aminadab in rɨm Nason,
kɨni Nason in rɨm Salmon,
5 kɨni Salmon in rɨm Boas, e nɨsɨni e Rehab, kɨni Boas in rɨm
Obed e, nɨsɨni e Rut, kɨni Obed in rɨm Jese,
6 kɨni Jese in rɨm King Deved. Kɨni King Deved in rɨm
Solomon e nɨsɨni e piraovɨn kape Uria kupan,‡
7 kɨni Solomon in rɨm Rehoboam, kɨni Rehoboam in rɨm
Abia, kɨni Abia in rɨm Asa,
8 kɨni Asa in rɨm Jehosafat, kɨni Jehosafat in rɨm Jehoram,
kɨni Jehoram in rɨp Usia,
9 kɨni Usia in rɨm Jotam, kɨni Jotam in rɨm Ahas, kɨni Ahas in
rɨm Hesekia,
10 kɨni Hesekia in rɨm Manase, kɨni Manase in rɨm Amon,
kɨni Amon in rɨm Josaea,
11 kɨni Josaea in rɨm Jehoeakin mɨne piauni mɨnə, kɨni
kwasɨg ikɨn, nəmə Babilonia kɨmnhavən apa Isrel,
mhavəh-si ta nəmə Isrel tuk tanə atuatuk kapəriə, mhapɨk
əriə mhavən apa Babilonia.
12 Kɨni in e nhag rɨp Yesu mɨnə, rɨrikakun ye nɨpɨg yame
kwənərəus mɨnə kape Isrel kɨmnɨsarə Babilonia.
Jehoeakin in rɨm Sealtiel, kɨni Sealtiel in rɨp Serubabel,
13 kɨni Serubabel in rɨm Abiud, kɨni Abiud in rɨm Eliakim,
kɨni Eliakim in rɨm Asor,
14 kɨni Asor in rɨm Jadok, kɨni Jadok in rɨm Aki, kɨni Aki in
rɨm Eliud,
15 kɨni Eliud in rɨm Eleasara, kɨni Eleasara in rɨm Matan, kɨni
Matan in rɨm Jekob,
16 kɨni Jekob in rɨm Josef e yerman kape Meri. Kɨni Meri
in rɨmɨrəh Yesu, kɨni kamokrən kɨn In kɨmə Kristo yame
Kughen rɨmɨni mə tukrher-pə kɨn.
17 Ror məkneikɨn mə rɨrikakun ye Ebraham mamuə meriaji-
pə King Deved, kaha hah mɨnə kape Yesu, kɨmɨrai nhagriə,
iriə fotin. Kɨni rɨrikakun ye King Deved, muə meriaji-pə
kwənərəus kape Isrel kɨmnɨsarə Babilonia, nhagriə e, iriə
m-fam fotin. Kɨni rɨrikakun mɨn ye kwənərəus kape Isrel
kɨmnɨsarə Babilonia, meriaji-pə Kristo yame Kughen rɨmɨni
mə tukrher-pə kɨn, nhagriə e, iriə m-fam fotin.

Yesu Kristo rɨmnarha-pə
(Luk 2:1-7)

18 In e nəvsaoyen kɨn narhayen kape Yesu Kristo. Nɨsɨn
Yesu, nhagɨn e Meri. Kɨmɨrpen-ta mə tukrəri-pən kwən kɨrik,

1:3: Jen 38:1-30; 1 Kron 2:4, Rut 4:18-22 **1:5:** Rut 1:4-5; 4:13-17 **1:6:** 2 Saml 12:24 ‡ **1:6:** Uria rɨmamhə, ai, King Deved rɨkɨr. əmru stori ye 2 Saml 11. **1:11:** 2 King 22-24; 2 Kron 36:10; Jer 27:20 **1:12:** Esra 3:2

nhagɨn e Josef. Mərɨg kɨrɨpəh hanə nɨwarə-kwisien, kɨni Josef rɨpəh napɨr-pənien tukun, mərɨg Nanmɨn kape Kughen rɨmnor Meri ror tɨpɨn. Kɨni narmamə kwəsəm mə Meri rɨnor tɨpɨn.
19 Kɨni kafan yerman Josef rɨmə tukrəpəh in, mərɨg in yemə atuatuk, [mɨpəh norkeikeiyen mə tukror Meri raurɨs ye nɨmrɨ narmamə], rɨkin raməsɨk mə tukrəpəh apɨs-apɨs əmə Meri.
20 Mərɨg nɨpɨg rɨkin rɨmoh mə tukror məknakɨn, kɨni rəmrərhav, məm agelo kɨrik kape Kughen Yermaru rɨmauə tukun mɨmə, "Josef, mɨkɨp Deved. Takpəh nɨgɨnien tuk nɨkɨrien Meri, meinai kwajikovə yame ramarə iran, in rɨmasɨ-pən əmə tuk Nanmɨn kape Kughen.
21 Kɨni Meri tukrɨrəh tɨni kɨrik yerman, kɨni takhen-pən nhagɨn mə Yesu§, meinai In tukrɨrɨsɨn kafan narmamə mɨnə ye norien has kapəriə."
22 Narɨmnar mɨnə fam a kɨmnhatərhav-pə, kasor Nəgkiarien kape Kughen Yermaru ruauə mɨnor nəfrakɨsien kɨn, yame rɨmɨni-ərhav tuk profet kupan kɨrik mɨmə,
23 "Piakəskəh kɨrik yame yerman rɨpəh hanə nɨvənien tukun,
tukror tɨpɨn.
Kɨni mɨrəh tɨni kɨrik yerman,
Kɨni tukhen-pən nhagɨn kɨmə Emanuel." *(Aes 7:14)*
(Nɨpran e ramni mɨmə, "Kughen ramarə kɨtawə min.")
24 Josef rɨmnəm-ta nəmrərhavyen a, kɨni məri-pən nəgkiarien yame agelo kape Kughen Yermaru rɨmɨni, kɨni mɨvən, mɨkɨr Meri rəmhen kɨn kafan piraovɨn, mɨravən iman yerkwanu.
25 Mərɨg in rɨpəh nɨvənien tukun meriaji Meri rɨmneiməkɨn tɨni yerman. Kɨni Josef rhen-pən nhagɨn mɨmə Yesu.

2

Nəmasur mɨnə kɨmnhasɨ-pən isok, masarha kɨn Kristo

1 Yesu rɨmnarha-pə apa Betlehem, ye tanə Judia. Ye nɨpɨg a, King Herod rɨmnamarmaru iran. Kɨni ai nəmehuə mɨnə tɨksɨn khasɨ-fiak isok mhauə Jerusalem. Kharkun huvə nar tuk nəmien nɨmtətien ye kəmhau mɨnə. Kɨni mhauə mɨsaiyoh mhamə,
2 "?Kwajikovə a In hiə, yame rɨmnarha-pə? In king kape nəmə Isrel. Kafan kəmhau rɨmnhaktə, yaksəm apa fiak; kɨni yakamhauə mə jakhavəh-si haktə In."
3 Mərɨg King Herod rɨmnərɨg nəgkiarien a, iriə nəmə Jerusalem, kɨmɨsərɨg raha.

1:18: Luk 1:27,35 § **1:21:** Nhag e Yesu, nɨpran ramni mə "Kughen rɨrɨsɨn narmamə ye norien has kapəriə." **1:21:** Luk 1:31; 2:21 **1:25:** Luk 2:21 **2:2:** Nam 24:17

4 Kini rɨmnofugɨn hae pris mɨnə mɨne nəmhajoun mɨnə kape
Loa kape Moses, maiyoh əriə mə, “? Kristo yame Kughen
rɨmɨni mə tukrher-pə kɨn, In tukrəməkeikei marha-pə apa
hiə?”
5 Kini khani-pən tukun mhamə, “In tukrarha-pə apa Betle-
hem, ye tanə e Judia. Meinai profet kupan kɨrik kape Kughen
rɨmɨrai məknakɨn mɨmə,
6 “ ‘Eh. Betlehem, ye tanə Judia.
Tukhapəh nɨsəm-əhuyen əmiə mə nəmehuə mɨnə ye taon
mɨnə tɨksɨn apa Judia kɨsapita əmiə,
meinai yemehuə kɨrik tukrɨsɨ-pre irəmiə.
Kini In tukrəm huvə kafak narmamə mɨnə e nəmə Isrel,
rəmhen kɨn yame yermamə ramarha huvə tuk sipsip
mɨnə.’ ” *(Maeka 5:2)*
7 Məkneikɨn King Herod rokrən kɨn narmamə yamə mɨne
kharkun huvə nar khauə, rofugɨn apɨs-apɨs əriə. Maiyoh
əriə mə kəmhau a rɨmnhaktə atuatuk ye naha nɨpɨg. Kini
kɨmnhani-əsah-pən tukun.
8 Kini in rɨmɨni-pən tuk əriə mɨmə, “Havən Betlehem,
mɨsarha-kɨn huvə kwajikovə a. Kini tukmə naksəm, nakhani-
əsah-pə iran, pəh yo mɨn yakvən mɨvəh-si haktə In.”
9-10 Mərɨg nɨpɨg kɨmɨsərɨg nəgkiarien a, khatərhav, mhavən,
mɨsəm mɨn kəmhau kupan yame kɨmɨsəm apa fiak, rɨkiriə
ragien pɨk. Kini kəmhau a rɨkɨr əriə mɨvən mimhen atuatuk
a kwajikovə raməmɨr ikɨn.
11 Kini khavən a imə, masəm kwajikovə a iriu nɨsɨni
Meri. Kini mɨsənɨmkur ye nɨmrɨ Yesu mhavəh-si haktə In.
Mhavəhsi-ərhav narɨmnar kapəriə yame nɨmrɨn rhaktə pɨk,
mhavəh-si pən gol kɨmin, mɨne nɨmar nar kɨrik mɨn yame
nəmiovɨn rhuvə, kamni kɨmə frangkinsens, mɨne pomad
yame nəmiovɨn rhuvə, kamni kɨmə mir.
12 Kini kwasɨg ikɨn, kɨmɨsəmrərhav mɨsəm Kughen ramor
kwirɨg kɨmi əriə mɨmə, “Takhapəh nharerɨg-pənien tuk King
Herod, mhakurao-pən ye swatuk pɨsɨn, mharerɨg-pən iməmiə
ikɨn.”

Josef mɨne Meri kɨrərəh Yesu mɨwap mɨrhuvən apa Ijip

13 Kini kwənhatərhav-ta, məkneikɨn Josef rɨmnamrərhav
məm agelo kɨrik kape Kughen Yermaru rɨmatərhav-pə tukun
mɨmə, “!Ǝrer aihuaa! Mɨrəh kwajikovə e iriu nɨsɨni mɨrhap
mɨrhuvɨn apa Ijip. Kini mɨrharə aikɨn mɨrheriaji Yo əmə jakni-
pre tuk ik mə takrherɨg-pə mɨn. Meinai pəh nien mə tuk tu,
King Herod tukruə marha kɨn kwajikovə e mə tukrhopni.”
14 Ror pən, yenpɨg, Josef rarar, mɨrəh kwajikovə irisɨr nɨsɨni
mɨrhap mɨrhuvɨn Ijip.

2:11: Ol Sam 72:10-15; Aes 60:6

15 Kini kɨmɨrharə ye tanə a mɨrheriaji-pən King Herod rɨmamhə. Kɨmɨrharə Ijip rəri-pən əmə Nəgkiarien kape
Kughen Yermaru yame rɨmɨni-ərhav tuk profet kupan kɨrik mɨmə,
"Yɨmnokrən kɨn narɨk yerman mə tukrɨtərhav Ijip."*(Hos 11:1)*

Mobael mɨnə kape King Herod kwəshopni-hopni kwajikovə narman apa Betlehem

16 Kini ye nɨpɨg King Herod ruɨrkun mə narmamə yamə
mɨne kamhavəh nɨrkunien huvə tuk nəmien nɨmtətien ye
kəmhau mɨnə kwənhakurao ye nərɨgien kafan, məkneikɨn
niemha rhai pɨk. Kɨni mher-pən kɨn kafan mobael mɨnə mə
tukhavən Betlehem mɨne ikɨn mɨnə fam ipakə tukun masarha
kɨn kwajikovə narman yamə mɨne kapəriə newk rɨpəh napi-
tayen kɨraru, mə tukshopni-hopni fam əriə. In rɨmɨrpen newk
kɨraru meinai rɨkin raməsɨk mə ye nɨpɨg atuatuk a in a nəmə
mɨnə a kɨmɨsəm kəmhau iran.

17 Nar a rɨmɨtərhav-pə ror Nəgkiarien kape Kughen Yer-
maru ruauə mɨnor nəfrakɨsien kɨn, yamə rɨmɨni-ərhav tuk
profet Jeremaea kupan mɨmə,

18 "Narmamə ipakə tuk Betlehem* kɨmɨsərɨg piraovɨn kɨrik
ramasək pɨk,
meinai ramərɨg raha pɨk.
Piraovɨn a in Rejel†. In ramasək tuk kafan kwajikovə mɨnə.
Rɨpəh nɨpəhyen mə narmamə tuksəgkiar huvə kɨmin,
meinai kafan kwajikovə narman mɨnə kwənhamhə
fam." *(Jer 31:15)*

Josef mɨne Meri mɨne kwajikovə krhɨtərhav Ijip mɨrherɨg-pən Nasaret

19 Mərɨg nɨpɨg Josef mɨne Meri mɨne kwajikovə kɨrharə apa
Ijip, King Herod rɨmhə. Kɨni Josef rɨmnamrərhav məm agelo
kɨrik kape Kughen Yermaru rɨni-pən tukun

20 mɨmə, "Josef. Hekɨmter. Mɨrəh kwajikovə e mɨne nɨsɨni,
mɨrherɨg-pən ye tanə Isrel, meinai narmamə yamə mɨnə
khamə tukshopni kwajikovə a, iriə kwənhamhə ta."

21 Ror pən, Josef rarar, mɨrəh kwajikovə a mɨne nɨsɨni,
mɨrherɨg-pən mɨn ye tanə a Isrel.

22 Mərɨg nɨpɨg Josef rɨmnərɨg mə kwən a Akeleas rɨmɨvəh
tamhek rɨmni King Herod, mamarmaru ye Judia, kɨni in rɨgɨn
mɨn kɨn nɨrerɨg-pənien tanə a Judia. Kɨni maməmrərhav məm
Kughen rɨmnor kwirɨg kɨmin mɨmə tukrɨpəh nɨvənien Judia.
Kɨni rɨmatərhav mɨvən ikɨ pɨsɨn ye provins a Galili,

---

* **2:18:** Gris ramni "Nəmə Rama." Rama in taon kɨrik ipakə tuk Betlehem.
† **2:18:** Rejel e nɨsɨn kwən a Isrel kupan; kamni kɨmə Rejel in mama kape nəmə Isrel. Nɨpɨg ramni "Piraovɨn a in Rejel tukrasək" nɨpran ramni mə nɨpian Isrel mɨnə fam tuksasək.

23 kɨni kɨrhuvɨn mɨrharə ye taon kɨrik, nhagɨn e Nasaret. Nar
a rɨtərhav-pə ror nəgkiarien kape profet mɨnə kupan ruauə
mɨnor nəfrakɨsien kɨn, yamə kɨmnhani mhamə,
"Tukamni kɨmə in yemə Nasaret." *(Aes 11:1; 53:2)*

3

Jon Baptaes raməvsao-ərhav kɨn nəgkiarien kape Kughen
(Mak 1:1-8; Luk 3:1-9, 15-17; Jon 1:19-28)

1 Newk mɨnə tɨksɨn ruauə muavən ta, kɨni Jon Baptaes
rɨtərhav-pə, maməvsao-ərhav kɨn Nəgkiarien kape Kughen
apa ye tɨpəvsɨk apa Judia,
2 mamni mɨmə, "Sarar ye nərɨgien kapəmiə tuk təvhagə has
kapəmiə meinai nɨpɨg yame Kughen tukrarmaru ye narmamə
mɨfam ruauə ipakə."
3 Jon Baptaes e, in yermamə yame Aesea, profet kupan kape
Kughen, rɨmɨni-ta mɨmə,
"Kwən kɨrik ramokrapomh ye tɨpəvsɨk mamni mɨmə,
'Kɨmiə, taksor əpnəpeinə tuk Yermaru, kɨni mɨsor kafan
swatuk ratuatuk.' " *(Aes 40:3)*
4 Jon rapəh nɨvəhsi-pənien neipən huvə kɨrik. Kafan kot
kɨmnor kɨn tɨki narmɨragh kɨrik, kamni kɨmə kamel. Kɨni
kafan kətəut kɨmnor kɨn tɨki kau.* Kɨni nan nəvɨgɨnien
kəvraiyuk əmə mɨne sukapak.
5 Kɨni narmamə khapsaah kɨmnhasɨ-pən Jerusalem mɨne
iku pɨsɨn ye tanə Judia mɨne ikɨn mɨnə ipakə tuk nu e Jodan.
Kɨmnhauə mə tuksəm-ru Jon.
6 Kɨni mamhani-ərhav-pən norien has mɨnə kapəriə. Kɨni in
rɨmnor baptaes irəriə ye nu a Jodan.
7 Mərɨg nɨpɨg Jon rɨmnəm mə narmamə ye khwen mir e
Farisi mɨne Sadusi khapsaah kɨmnhauə mə in tukror baptaes
irəriə, kɨni rɨni-pən tuk əriə mɨmə, "! Ah! ! Kɨmiə naksahas
rəmhen əmə kɨn snek yamə mɨne kasərhkwopah! Pəh nien mə
tuktu, Kughen ror niemhaa mɨvəhsi-pən narpɨnien kɨmi nar-
mamə. ?Mərɨg, pa ramni mə to kɨmiə nakharkun nɨsaptayen
kɨn?
8 Sor narɨmnar tɨksɨn yamə rhuvə mə tuksəm mə
nakwəsəpəh əfrakɨs norien has mɨnə kɨni mhavən tuk Kughen.
9 Nəfrakɨsien mə kɨmiə kwənərəus kape Ebraham, mərɨg
rɨkimiə tukrɨpəh nəsɨkien mə Kughen tukrəməkeikei mɨvəh
mɨragh əmiə mhawor kɨmiə kwənərəus kape Ebraham. !
Nɨkam, in nar apnapɨg əmə! Yakamni-pre tuk əmiə mə Kughen
rɨrkun nor-mɨn-ien kapier apnapɨg ruə rəmhen kɨn kwənərəus
kape Ebraham.

---

* **2:23:** Luk 2:39; Jon 1:45 **3:4:** Neipən a rəmhen kɨn kape profet kupən kɨrik, nhagɨn e Elaeja. **3:4:** 2 King 1:8 **3:7:** Mat 12:34; 23:33 **3:9:** Jon 8:33,39; Rom 4:12

10 Kɨni taktəkun ai, Kughen rɨnərer matuk ta mə tukrərəru
nuknei nai. Kɨni tukmə nai kɨrik rɨpəh nɨkuəyen kɨn
kwənkwan yame rhuvə, In tukrərəru marakikɨn-pən ye nap.†
11 "Yo yakamor baptaes irəmiə kɨn nu yame ramhajoun
mə nakwəsarar ye nərɨgien kapəmiə tuk təvhagə has. Mərɨg
yermamə kɨrik tukruə kwasɨg irak, yame kafan nəsanɨnien
mɨne nehuəyen rapita yo. Kɨni yo ye tanə əgkəp; yakpəh
nəmhenien mə to yakrap kafan sandel. Kɨni In tukror baptaes
irəmiə ye Nanmɨn kape Kughen mɨne nap.
12 In ramərer matuk tuk nəmien norien kape narmamə
maməwhai əriə, nəmə huvə mɨnə mɨne nəmə has mɨnə.
Rəmhen əmə kɨn yame yeməsim kɨrik ravəh safel tuk nəspir-
tayen tɨki kwənkwai wit mə tukrɨpɨk nɨmɨtɨn yame rhuvə.
Narmamə yamə mɨne khahuvə kɨsəmhen kɨn nɨmit wit yame
rɨpɨk əriə mamvən yerkwanu; mərɨg narmamə has kɨsəmhen
kɨn tɨki kwənkwai wit, yame ramarakikɨn-pən əriə ye nap
ehuə yame ramuək rerɨn."

Jon rɨmnor baptaes ye Yesu
(Mak 1:9-11; Luk 3:21-22)

13 Kɨni Yesu rɨmɨtərhav Galili muə ye nu e Jodan, mə Jon
tukror baptaes iran.
14 Mərɨg Jon rɨmɨni-əhu skai In mɨni-pən tukun mɨmə, "Rat-
uatuk mə Ik takor baptaes irak. ?Rhawor nakamuə mə jakor
baptaes iram?"
15 Mərɨg Yesu rɨni-pən tukun mɨmə, "Nɨkam. Takpəh
nəpəhyen. Kughen rɨmɨni mə ratuatuk mə takor baptaes irak."
Kɨni Jon rɨmneighan kɨn.
16 Kɨni mor baptaes ye Yesu. Kɨni nɨpɨg Yesu rɨmneiwaiyu
mhekɨmter mɨn ye tame nu, məkneikɨn napuə rəkwaag, kɨni
rəm Nanmɨn kape Kughen reiwaiyu-pə rəmhen kɨn mak ye
tanə, maməkwətə-pən iran.
17 Kɨni nəgkiarien kɨrik rɨsɨ-pən ye neai mamni mɨmə, "In e
narɨk, yame yakorkeikei pɨk. Rɨkik ragien pɨk tukun."

4

Setan ramarkut tuk nukuraoyen ye nərɨgien kape Yesu
(Mak 1:12-13; Luk 4:1-13)

---

† **3:10:** Jon Baptaes raməgkiar skai kɨmi Farisi mɨne Sadusi, yamə mɨne khamə ta mə Kughen tukraməkeikei mɨvəh mɨragh əriə meinai iriə ji Ebraham mɨnə. Nuhpɨkɨnien ye nai yame Kughen tukrərəru ramhajoun mə Kughen tukrəkir norien kape narmamə, kɨni yamə mɨne khapəh nɨsorien norien huvə, Kughen tukrɨvəhsɨ-pən narpɨnien kɨmi əriə. **3:10:** Mat 7:19; Luk 13:6-9 **3:11:** Jon 1:26-27,33; Wok 1:5,1:3:25 **3:16:** Jon 1:32 **3:17:** Sam 2:7; Aes 42:1; Mat 12:18; 17:5; Luk 9:35

1 Kini Nanmin kape Kughen rimikir Yesu mivən ye tipəvsik,
mə Setan* tukrivəhsi-pən vəhsi-pən kimin.
2 Kini Yesu rimnəpəh nəviginien kape nipig foti, yeraan mine
yenpig, kini məmkərəv pik.
3 Kini Setan† ruə mivəhsi-pən vəhsi-pən kimi Yesu mini-pən
tukun mimə, "Tukmə Ik Ji Kughen əfrah, ni-pən tuk kapier
minə e pəh khaukrekin mhauə misor bred kin."
4 Mərig Yesu rhorpin nəgkiarien mimə, "Nikam. Kimirai
ye Nəkwəkwə kape Kughen kimə, 'Narmamə to khapəh
nhamragh-əmə-yen ye nəviginien. Mərig kamhamragh min
ye nəgkiarien minə fam yame ramsi-pən tuk Kughen.' " *(Dut
8:3)*
5 Kini Setan rimikir Yesu mivən apa Jerusalem, mərip In ye
Nimə Ehuə kape Kughen apa yerpirig əgkəp.
6 Kini mini-pən tukun mimə, "Tukmə Ik ji Kughen əfrakis,
iv-ərhav-ru ikin e, meinai kimirai ye Nəkwəkwə kape Kughen
kimə, " 'In tukrher-pə kin agelo minə kafan khauə masarha
huvə tuk Ik. Tukharaptərəkin Ik kin kwermiriə mə takpəh
nowhan-pənien nihum ye kapier kirik.' " *(Sam 91:11, 12)*
7 Mərig Yesu rhorpin kafan nəgkiarien mimə, "Nikam.
Nəkwəkwə kape Kughen ramni min mimə, 'Takhapəh nisəm-
əsaahyen kapəmiə Kughen Yermaru mə ramarha huvə əfrakis
tuk əmiə uə nikam.' " *(Dut 6:16)*
8 Məkneikin Setan rikir Yesu mivən apa ye tukwas apomh
kirik, kini mhajoun In kin kantri minə fam ye tokrei tanə,
mine nehuəyen kapəriə,
9 kini mini-pən tukun mimə, "Tukmə nakəhuak kimi yo,
yakvəhsi-pre narimnar m-fam e kimik."
10 Mərig Yesu rini-pən tukun mimə, "!Setan, əta irak! Meinai
Nəgkiarien kape Kughen ramni mimə, 'Taksəhuak əmə kimi
kapəmiə Yermaru Kughen, misəri-pən əmə kafan nərigien.' "
(Dut 6:13)
11 Kini ai Setan rəta iran, kini agelo minə kimnhauə misasitu
iran.

Yesu rimirikakun mamni-ərhav nəgkiarien kape Kughen ye provins e nhagin e Galili

12-13 Kini ye nipig a, kimnharaptərəkin Jon Baptaes, kirəhsi-
pən ye kalabus. Kini nipig Yesu rimnərig nəvsaoyen kin, kini
mivən apa yerkwanu kirik ye provins Galili, nhagin e Nasaret.
Mamarə apaikin, mitərhav, mivən apa taon kirik e Kapaneam,
ipakə tuk lugun e Galili, mamarə apaikin. Kwənmhaan a in

---

* **4:1:** Setan in yemehuə kape nanmin has minə. **4:1:** Hib 2:18; 4:15 **4:2:** Eks 34:28 † **4:3:** Gris ramni, "Kini yermamə kape nivəhsi-pən vəh-si-pənien ruə." **4:4:** Kol 1:16-17

kwənmhaan kape kwənərəus mir kape Isrel e Sebulun mine
Naftali.
14 Nar a ritərhav-pə ror nəgkiarien kape profet kupan e
Aesea ruauə mor nəfrakisien kin, yame rimini mimə,
15 "Kwənmhaan kape nəmə Sebulun mine Naftali, kawərer ye
swatuk ramvən apa ye lugun ehuə e Galili, ye nikar tanə
pən ye nu e Jodan.
In e provins e Galili - ime narmamə yamə mine pəh nien
mə kwənərəus kape nəmə Isrel.
16 Nəmə aikin a kimisarə ye nəpignəpien, kini misəm
nikhakien kirik. Kini rinamraan.
Nikhakien ehuə rimnəsia-pen əriə yamə mine kimnisarə
ye nəpignəpien kape nimhəyen e yame ramhotərəkin
əriə ye nipig mifam." *(Aes 9:1-2)*
17 Kini ririkakun ye nipig a, Yesu rinamni-ərhav nəgkiarien
kape Kughen mamni mimə, "Sarar ye nərigien kapəmiə tuk
norien has minə, meinai nipig yame Kughen tukramarmaru
ye narmamə ruauə pakə."

Yesu rimnokrən kin narmamə kuas mə tukhauə kafan narmamə minə
(Mak 1:16-20; Luk 5:1-11)

18 Yesu raməriwək ye nikar lugun ehuə e Galili kini məm
kwərə mir kiraru. Iriu piauni. Andru mine Saemon (yame
nhagin min kirik e Pita). Iriu kwarukin net apa ye lugun,
meinai iriu yermamə mir kape niviyen kəmam.
19 Kini Yesu rini-pən tuk əriu mimə, "Rauə mirakwasig kin
Yo, mirauə kafak yermamə mir. Yo jakor əmiru nakrauə
yermamə mir kape niviyen narmamə."
20 Məkneikin, iriu kimiwəpəh kapəriu net mirakwasig kin in.
21 Kini Yesu rəriwək kəskəh min, məm kwərə mir kiraru
min, iriu piauni. Nhagriu e Jemes mine Jon, ji Sebedi
mir. Kawkwətə ye nəkwai bot irisir rimriu, marhajir əsigin
kapərisir net. Kini Yesu rimnokrən kin əriu mə tukrauə,
22 məkneikin kwərer, mwəpəh bot, mine rimriu, kini
mirakwasig kin.

Yesu ramhajoun narmamə kini mor huvə narmamə yamə mine kamhamhə
(Luk 6:17-19)

23 Kini Yesu raməriwək ikin minə ye provins e Galili,
mamhajoun narmamə ye nəkwai nimə kape nofuginien kape
nəmə Isrel, maməvsao-ərhav kin nəvsaoyen huvə kape nar-
maruyen kape Kughen, kini mamor huvə narmamə yamə
mine kamhamhə ye nəmhəyen pisin pisin.

4:12-13: Mat 14:3; Mak 6:17; Luk 3:19-20 **4:17:** Mat 3:2; 19:27 **4:23:** Mat 9:35; Mak 1:39; Wok 10:38

24 Kini nəvsaoyen kin Yesu rarkurao fam ye provins e
Siria. Kini narmamə kimnhapik narmamə m-fam yamə
mine kamhamhə, mhauə tuk Yesu. Kapəriə nəmhəyen ror
məkneikin: Tiksin kamhamhə; tiksin, niprairiə rimamhə;
tiksin, nanmin has ramərer-pən irəriə; tiksin, nikəvaan ramor
əriə; kini tiksin, niprairiə fam rimhə. Mərig Yesu rimnor huvə
fam əriə.
25 Kini nəmə Galili khapsaah, mine nəmə Dikapolis, mine
nəmə Jerusalem, mine nəmə Judia, mine nəmə ikin minə apa
nikarin pən apa ye nu e Jodan khapsaah kimnhakwasig kin In.

5

Yesu ripik kafan narmamə minə mishaktə mhavən ye tukwas, raməvhag kimi əriə
(Luk 6:20-23)

1 Nipig Yesu rimnəm nukwhao ehuə yame ramkwasig kin,
kini In rhaktə fiak ye tukwas kirik, kini məkwətə. Kini kafan
narmamə minə khakwasig kin.
2 Kini In rimirikakun mhajoun əriə mimə,
3 "Narmamə yamə mine kamhavəhsi-əhu atuk əriə masətigtə
əmə ye Kughen, iriə e kisarə ye nihuvəyen əfrakis
meinai iriə narmamə kape Kughen, kini In ramarmaru
irəriə.
4 Narmamə yamə mine kisasək, kini rikiriə raməmhə, iriə e
kisarə ye nihuvəyen əfrakis meinai Kughen tukrəgkiar
vi vi kimi əriə.
5 Narmamə yamə mine khapəh nhavəh-si-haktə-atukien əriə,
iriə e kisarə ye nihuvəyen əfrakis meinai Kughen
tukrivəhsi-pən tokrei tanə e kimi əriə.
6 Narmamə yamə mine kisorkeikei pik yerkiriə m-fam mə
nimraghien kapəriə tukratuatuk ye nimri Kughen, iriə
e kisarə ye nihuvəyen əfrakis meinai Kughen tukror
nimraghien kapəriə in ratuatuk.
7 Narmamə yamə mine rikiriə rehuə tuk narmamə, iriə e kisarə
ye nihuvəyen əfrakis, meinai Kughen rikin rehuə tuk
əriə.
8 Narmamə yamə mine rikiriə ratuatuk, iriə e kisarə ye
nihuvəyen əfrakis meinai tuksəm Kughen.
9 Narmamə yamə mine kasərəhu nəmərinuyen, iriə e kisarə
ye nihuvəyen əfrakis meinai tukokrən kin əriə kimə ji
Kughen minə.
10 Narmamə yamə mine kamuh əriə tuk norien atuatuk, iriə
e kisarə ye nihuvəyen əfrakis meinai Kughen ramar-
maru irəriə.

4:24: Mak 6:55 **4:25:** Mak 3:7-8 **5:3:** Aes 57:15 **5:4:** Aes 61:2-3; Rev 7:17
5:5: Sam 37:11 **5:6:** Aes 55:1-2 **5:10:** 1 Pita 3:14

11 “Nakasarə ye nɨhuvəyen əfrakɨs nɨpɨg narmamə kasor
nahasien kɨmi əmiə meinai kɨmiə narmamə kafak mɨnə. In e
tukhani hah əmiə, mɨsoriah əmiə, mɨseikuə irəmiə mamhani
nəgkiarien hah mɨsoriah əmiə kɨn.
12 Nəfrakɨsien, narmamə kɨmɨsor mɨn məknakɨn ye profet
mɨnə kupan rəmhen kɨn yame kasor irəmiə ai taktakun. Ror
pən, sagien pɨk, meinai nərokien ehuə kapəmiə ramarə apa ye
rao ye neai.”

Nɨgər mɨne nɨkakien
(Mak 9:50; Luk 14:34-35)

13 Kɨni Yesu ramni mɨn mɨmə, “Kɨmiə naksəmhen kɨn nɨgər
kape narmamə m-fam ye tokrei tanə. Kɨni mərɨg tukmə nɨgar
rəhiu pɨk, ?tukhawor kor rhekɨn mɨn? Rɨpəh nəmhenien tuk
nar kɨrik. Tukarakikɨn əmə.
14 “Kɨmiə naksəmhen kɨn laet kape narmamə m-fam ye
tokrei tanə. Keinein nerkwaigien kɨn taon yame kɨmɨvhirəkɨn
yerpɨrɨg ye tukwas.
15 Kɨni yermamə kɨrik rɨkək yame to rəsia-pən ye laet kɨni
mɨvai-pən ye nɨtɨp. Nɨkam. Nɨpɨg tukmə rəsiə-pən ye laet
tukraməkeikei mukrai-haktə pən ikɨn kamukrai-pən laet ikɨn,
mə laet tukrɨsia-pen fam narmamə apa imə.
16 Kɨni ye norien kɨrikianə əmə mɨn, sor laet rəsiə ye
nɨmraghien kapəmiə pəh narmamə tuksəm wok huvə yamə
mɨne nakasor, kɨni mhavəhsi-haktə nhag Rɨmɨmiə Kughen
yame ramarə ye rao ye neai.”

Nɨmraghien kape Yesu rɨmnor Loa kape Moses ruauə mɨnor nəfrakɨsien kɨn

17 Kɨni Yesu ramni mɨn mɨmə, “Rɨkimiə tukrɨpəh nuhyen
mə yɨmauə mə jakarakikɨn Loa kape Kughen uə nəgkiarien
kape profet kupan mɨnə. Nɨkam. Pəh nien mə yɨmauə mə
jakarakikɨn əriə, mərɨg yɨmauə mə jakor nəgkiarien mɨnə a
khauə mɨsor nəfrakɨsien kɨn.
18 !Nəfrah! Yakamni-pre tuk əmiə mɨmə nɨpɨg tokrei tanə
mɨne neiai kwarə, kɨni Loa, in mɨn tukramarə. To nar kɨrik
rɨpəh nɨrkəkien iran. Nar apnapɨg in leta kwakwə əmə, kɨni
Loa tukrərer mor wok meriaji-pən nəgkiarien mɨnə fam kape
Loa tukhauə mɨsor nəfrakɨsien kɨn.
19 Ror pən, narmamə yamə mɨne kɨsəpəh loa, mɨshajoun
narmamə mə iriə mɨn tuksəpəh, nar apnapɨg mə nəgkiarien
kəskəh əmə kɨrik ye loa kape Moses, tukokrən kɨn əriə kɨmə
iriə yetanə əgkəp ye rao ye neai. Mərɨg narmamə yame mɨne
kasor loa mɨnə a, mɨshajoun narmamə kɨn, tukokrən kɨn əriə
kɨmə iriə yerpɨrɨg əgkəp ye rao ye neai.

5:11: 1 Pita 4:14 **5:12:** 2 Kron 36:16; Wok 7:52 **5:14:** Jon 8:12; 9:5 **5:15:** Mak 4:21; Luk 8:16; 11:33 **5:16:** Efes 5:8-9; 1 Pita 2:12 **5:17:** Rom 3:31 **5:18:** Luk 16:17; 21:33 **5:19:** Jem 2:10

20 Yakamni məknakɨn tuk əmiə meinai kapəmiə norien
tukraməkeikei matuatuk huvə əgkəp ye nɨmrɨ Kughen rapita
norien kape Farisi mɨnə mɨne nəmhajoun mɨnə kape Loa,
yame khamə ta mə iriə kɨsatuatuk huvə. Mərɨg tukmə
kapəmiə norien rɨpəh natuatuk-huvə-yen ye nɨmrɨ Kughen, to
nakhapəh nhavənien mɨsarə apa ye rao ye neai.”

Niemha in rahas rəmhen kɨn nhopniyen yermamə

21 Kɨni Yesu ramni mɨn mɨmə, “Kɨmiə nakwəsərɨg ta
nəgkiarien yame nəmhajoun kɨmnhani-pən tuk rɨpmiə mɨnə,
mhamə, ‘Takhapəh nɨshopniyen yermamə’ *(Eks 20:13)*
kɨni, ‘yermamə yame ramhopni yermamə, in tukraməkeikei
mərer ye nɨmrɨ mɨrh mɨvəh narpɨnien.’ *(Dut 5:17)*
22 Mərɨg Yo yakamni-pre tuk əmiə mə, tukmə yermamə kɨrik,
niemha rhai in tuk nar kɨrik yame piauni rɨmnor, ratuatuk mə
kwən a yame niemha ramhai in tukrərer ye nɨmrɨ mɨrh mɨvəh
narpɨnien. Kɨni tukmə yermamə kɨrik rɨmnhek piauni*, rat-
uatuk mə in tukrərer ye nɨmrɨ kaonsel. Kɨni tukmə yermamə
kɨrik raməko-pən yarmhə kɨmi in kɨrik, ratuatuk mə yermamə
yame rɨmɨni nəgkiarien a tukrɨvən ye nap ehuə.
23 “Kɨni tuk norien a, tukmə nakamvən ye tebol ye Nimə
Ehuə Kape Kughen mə takvəhsi-pən nar kɨrik kɨmi Kughen,
mərɨg aikɨn a, tukmə rɨkim raməsɨk piam yame rɨmnor
niemha kɨmik, uə ik nɨmnor nar kɨrik kɨmin yame rɨpəh
nəmhenien,
24 pəh pi pom kafam nɨvəhsi-pənien, kɨni mɨvən məm piam
mwərəhu huvə nətərɨgien kapəmiru, mɨrəpəh nɨworien tɨkmɨr,
mɨwor kɨrikianə, kɨni ai, mɨpivən mɨpivəhsi-pən nar kɨrik kɨmi
Kughen ye tebol.
25 “Tukmə yermamə kɨrik rɨmə tukrərɨp ik ye nɨmrɨ mɨrh,
kɨni tukmə nakramə takwəriwək kwis mɨravən ye nɨmrɨ mɨrh,
rhuvə mə takaməkeikei məkupən mərəhu nəmərinuyen tuk
əmiru mɨnə, tamə rəukəkɨn ik mɨvən ye nɨmrɨ mɨrh. Kɨni
yamehuə kape kot reighan-pən kɨn ik ye kwermɨ polis. Kɨni
polis rɨrəh ik mɨvən mətapɨg əsɨgɨn ik ye kalabus.
26 Kɨni yakamni-pre nəfrakɨsien tuk ik, mə tukmə ror
məknakɨn, to nakpəh nap-tayen ye kalabus meriaji mor in-
famien ye narpɨnien kafam.”

Rɨkim tukrɨpəh nəkrəhyen kɨn piraovɨn

27 Kɨni Yesu ramni mɨn mɨmə, “Kɨmiə nakwəsərɨg nəgkiarien
e mə, ‘Kɨmiə yamə mɨne nakwəsarkurək ta, takhapəh
nɨsəkrəhyen kɨn piraovɨn. *(Eks 20:14; Dut 5:18)*

---

* **5:22:** Nəgkiarien Gris ramni mə, “Tukmə ramni-pən tuk piauni mə ‘!Rakah!’ Nəgkiarien e in narpakwaiyen. **5:22:** 1 Jon 3:15 **5:23:** Mak 11:25

28 Mərig Yo yakamni-pre tuk əmiə mə tukmə yerman rəm
piraovin pisin kini rikin raməkrəh kin, in rinor ta təvhagə has
yerkin, rəmhen kin yame rimnəkrəh əfrakis kin.
29 Kini tukmə nimrim matuk ror nakamor təvhagə hah,
rhuvə mə takikum ierig ta marakikin. Rhuvə pik mə takpəh
nimrim kirikianə, rapita yame takvən ye nap ehuə kin nipram
piəpiə.
30 Kini tukmə kwermim matuk ror nakamor təvhagə hah,
rhuvə mə takərəru ta marakikin. Rhuvə pik mə takpəh kw-
ermim kirikianə, rapita yame takvən ye nap ehuə kin nipram
piəpiə."

Takpəh nəpəhyen kafam piraovin

31 Kini Yesu ramni min mimə, "Kimiə nakwəsərig ta
nəgkiarien e yame ramni mimə, 'Yermamə yame raməpəh
kafan piraovin, in tukraməkeikei mivəhsi-pən nəkwəkwə
kirik kimin yame ramhajoun mə rimnəpəh.' *(Dut 24:1-4)*
32 Mərig yakamni-pre tuk əmiə mə tukmə yermamə kirik
raməpəh kafan piraovin yame ripəh nivən-hanəyen tuk yer-
man pisin kirik, kini pian a rarar mikwasig kin yerman pisin,
rəmhen kin mə piraovin a rimnor təvhagə hah, mərig təvhagə
has a rimirikakun ye yerman hanə kafan. Kini tukmə kwən
kirik rikir piraovin a, in rəmhen kin yame rimnəkrəh kin
piraovin a."

Takpəh nivəhyen kwəsu ye nhag yermamə kirik, mərig takəfrakis əmə

33 Kini Yesu ramni min mimə, "Nakwəsərig ta nəgkiarien
kirik min yame nəmhajoun minə kimnhani-pən tuk riptawə
minə mhamə, 'Tukmə nimnhani nhag yermamə kirik mə
tukror kafam nəgkiarien tukror nəfrakisien kin, takhapəh
nisakapirien nəgkiarien kapəmiə. Kini tukmə nimnhani-pən
nəgkiarien kirik kimi Kughen Yermaru, sor.' *(Lev 19:12; Nam 30:2; Dut 23:21)*
34 Mərig Yo yakamni-pre tuk əmiə mimə, takhapəh
nhaniyen nhag yermamə kirik mə tukror kafam nəgkiarien
tukror nəfrakisien kin. Takhapəh nhaniyen nhag rao ye neai,
meinai Kughen ramkwətə ikin mamarmaru.
35 Mhapəh nhaniyen nhag tokrei tanə, meinai Kughen ra-
marmaru ikin. Mhapəh nhaniyen nhag Jerusalem, meinai in
taon kape King Ehuə.
36 Mhapəh nishajounien kapəmia kapə mə kafam
nəgkiarien tukror nəfrakisien kin, meinai kapəmiə
nəsaninien rikək tuk nukreikinien nikwənemiə mə
tukrhawən uə tukrapig.

5:29: Mat 18:9; Mak 9:47 **5:30:** Mat 18:8; Mak 9:43 **5:34:** Aes 66:1; Mat 23:22; Jem 5:12 **5:35:** Sam 48:2; Aes 66:1

37 Mərɨg taksəfrakɨs nɨpɨg m-fam. Tukmə nakseighan kɨn
nar kɨrik, sor. Kɨni tukmə naksəpəh, hapəh. Mərɨg Setan in
ramherer narmamə mə tukhani nhag nar kɨrik mə tukror
nəgkiarien kapəriə ror nəfrakɨsien kɨn."

Takhapəh nɨsarpɨnien tai təvhagə has
(Luk 6:29-30)

38 Kɨni Yesu ramni mɨn mɨmə, "Kɨmiə nakwəsərɨg ta
nəgkiarien kɨrik ramni mɨmə, 'Tukmə yermamə kɨrik rhapɨs
nɨmrɨ yermamə kɨrik, tukaməkeikei khopɨs mɨn nɨmrɨn.
Kɨni tukmə yermamə kɨrik rhopɨr kweru yermamə kɨrik,
tukaməkeikei khopɨr mɨn kwerun.' *(Eks 21:24; Lev 24:20; Dut*
19:21)

39 Mərɨg Yo yakamni-pre tuk əmiə mɨmə, takhapəh
nɨsarpɨnien tai təvhagə has yame kamor-pre kɨmi əmiə. Kɨni
tukmə yermamə kɨrik rərɨp nɨkapɨm matuk, kɨni nakukreikɨn-
pən mɨn nɨkarɨn pəh rərɨp.

40 Kɨni tukmə yermamə kɨrik rɨvəh-si-pən ik ye kot
maməkeikei kɨmik mə takvəhsi-pən kafam sot kɨmin mə
tukrərəhu huvə nətərɨgien kapəmiru, vəhsi-ta mɨn kafam kot
mɨvəhsi-pən kɨmin.

41 Kɨni tukmə mobael kɨrik rəməkeikei kɨmik mə takrur
kafan nɨtɨp məriwək rəmhen kɨn kilomita kɨrikianə, takrɨpɨn
məriwək meriaji kilometa kɨraru.

42 Vəhsi-pən naha nhagɨn kɨmi yermamə yame ramaiyoh
ik kɨn. Kɨni takpəh nɨni-əhuyen yermamə kɨrik yame rɨmə
tukrɨvəh kafam kɨrik nar kɨrik mɨvən, kɨni mɨrerɨg-pə mɨn
mɨrəhsi-pre mɨn."

Sorkeikei tɨkmɨr kapəmiə mɨnə
(Luk 6:27-28, 32-36)

43 Kɨni Yesu ramni mɨn mɨmə, "Nakwəsərɨg ta mə,
'Takasəkeikei mɨsorkeikei kɨmiə mɨnə tɨksɨn, kɨni masəməkɨn
kapəmiə tɨkmɨr mɨnə.' *(Lev 19:18)*

44 Mərɨg Yo yakamni-pre tuk əmiə mə taksorkeikei kapəmiə
tɨkmɨr mɨnə, kɨni masəhuak tuk narmamə yamə mɨne kasor
ahas pre kɨmi əmiə,

45 kɨni norien a ramhajoun mə kɨmiə ji Kughen Rɨmɨmiə,
yame ramarə apa ye rao ye neai. Kɨni sor məknakɨn meinai
Kughen ramor mɨrh raməsia-pen nəmə huvə mɨnə mɨne nəmə
has mɨnə. Kɨni In mamor nəhig rɨp mamuh nəmə atuatuk
mɨne narmamə yamə mɨne khapəh nɨsatuatukien.

46 Mərɨg tukmə naksorkeikei əmə narmamə yamə mɨne
kasorkeikei əmiə, Kughen to rɨpəh nərokien əmiə iran, meinai
nar apnapɨg mə nəmə has mɨnə rəmhen kɨn narmamə yamə

5:44: Eks 23:4-5; Luk 23:34; Wok 7:60; Rom 12:14,20

mɨne kasərer tuk mane kape takis, mərɨg iriə mɨn kasorkeikei narmamə yamə mɨne kasorkeikei əriə.
47 Kɨni tukmə nakhavəh əmə kɨmiə mɨnə tɨksɨn mɨsəgkiar kɨmi əmiə mɨnə, pa rɨmə nakasor nar kɨrik rhuvə rapita narmamə mɨnə tɨksɨn. Nakharkun mə nar apnapɨg narmamə yamə mɨne khapəh nharkunien Kughen, mərɨg iriə mɨn kasəgkiar kɨmi əriə mɨnə tɨksɨn."
48 Kɨni Yesu ramni mɨn mɨmə, "Rɨmɨmiə Kughen In ratuatuk, ror pən, norien kapəmiə tukraməkeikei matuatuk mɨn."

6

Takhapəh nhavəh-si-haktə-atuk-ien əmiə tuk norien huvə yame nakasor

1 Kɨni Yesu ramni mɨn mɨmə, "Tukmə naksor nar atuatuk, takhapəh nɨsorien mə tukəm kəgnəgɨn əmiə tukun, tamə Rɨmɨmiə ye rao ye neai rɨpəh nərokien əmiə iran.
2 Ror məkneikɨn, tukmə nakhavəh-si-pən nar kɨrik kɨmi yavən has mɨnə mə taksasitu irəriə, hapəh nɨsorien ye norien kape narmamə yame norien kapəriə rhuvə mərɨg rɨkiriə rahas. In e, nɨpɨg kɨsasitu ye yavən has mɨnə, masher naiyuk, mhani-ərhav ye nimə kape nofugɨnien mɨne ye nəkwai swatuk, mə narmamə tuksəm khasiai əriə tukun. Mərɨg yakamni nəfrakɨsien tuk əmiə mɨmə iriə kasor məknakɨn, mɨnhavəh ta nərok piəpiə kapəriə [in e nɨsiaiyen kape narmamə].
3 Mərɨg kɨmiə, tukmə nakhavəh-si-pən nar kɨrik kɨmi yavən has mɨnə mə taksasitu irəriə, takhapəh nɨsəpəhyen mə narmamə tuksəm. Nar apnapɨg mə kwermɨm matuk, mərɨg takpəh nəpəhyen mə tukrəm.
4 Sor məkneikɨn mə narmamə tukseinein norien huvə mɨnə kapəmiə, kɨni Rɨmɨmiə yame raməm norien apɨsapɨs kapəmiə mɨnə, In tukrərok əmiə tuk kapəmiə norien huvə mɨnə."

Norien kape nəhuakien
(Luk 11:1-4)

5 Kɨni Yesu ramni mɨn mɨmə, "Nɨpɨg naksəhuak, hapəh nɨsəri-pənien norien kape narmamə yame kapəriə norien rhuvə mərɨg rɨkiriə rəmkɨmɨk. In e, kɨsorkeikei mə tuksərer ye nimə kape nofugɨnien, mɨne ye swatuk pɨsiək, masəhuak mə narmamə tuksərɨg əriə. Yakamni əfrakɨs tuk əmiə mɨmə iriə kasor məknakɨn, mɨnhavəh ta nərok piəpiə kapəriə- [in e nɨsiaiyen kape narmamə].
6 Mərɨg tukmə nakhamə taksəhuak, havən apa ye nəkwai nimə kapəmiə, mɨsətapɨg, masəhuak kɨmi Rɨmɨmiə yame kɨpəh

5:48: Lev 19:2; Dut 18:13 **6:1:** Mat 23:5 **6:5:** Mat 23:5; Luk 18:10-14

nəmien In. Kini Rimimiə, yame raməm kapəmiə norien
apisapis minə, tukrərok əmiə tuk kapəmiə norien huvə minə.
7 "Kini tukmə naksəhuak, takhapəh nisəwhai-kəjiyen
nəgkiarien ripsaah yame nipran rikək, rəmhen kin yame
narmamə yamə mine kaseinein Kughen kasor. Iriə khamə
ta mə kapəriə kughen minə tuksərig əriə tuk nəgkiarien minə
khapsaah yamə mine kasəhuak mamhani.
8 Hapəh nisorien rəmhen kin əriə, meinai, kwasig ikin nak-
saiyoh kin nar kirik, Rimimiə In ruirkun ta naha nhagin yame
naksəkwakwə kin.
9 Kini ror məkneikin, tukmə nakhamə taksəhuak, səhuak
məkneikin:
" 'Rimtawə ye neai, nhagim rəmrhakə, pəh narmamə
tukhasiai Ik.
10 Pəh kafam narmaruyen tukruə mamarə,
Kini pəh nar yame Ik nakorkeikei in tukruə mor
nəfrakisien kin ikin e tokrei tanə rəmhen əmə kin
apa ye rao ye neai.
11 Nipig mi-fam, vəh-si pə nəvigінien kimi əmawə rəmhen tuk
nipig e towei.
12-13 Pəh nipəhyen əmawə mə Setan tukrivəhsi-pə vəh-si-pə
kimi əmawə tamə yakhamir.
Kini vəhsi-ta əmawə tuk kwermi Setan.
Kini vəh-si ta narpinien kape təvhagə hah kapəmawə minə
meinai kimawə yakhapəh nharaptərəkin tim-timien
norien has yame narmamə kasor irəmawə.'*
14 Səhuak məknakin meinai tukmə nakhapəh nisarpinien tai
norien has yamə mine narmamə kasor irəmiə, Rimimiə ye rao
ye neai tukripəh narpinien kapəmiə norien has minə.
15 Mərig tukmə naksarpin norien has yame narmamə kasor
irəmiə, Rimimiə min tukrəkeikei marpin norien has yame
nakasor."

Nəpəhyen nəvigінien tuk nəhuakien

16 Kini Yesu ramni min mimə, "Tukmə nakhamə taksəpəh
nəvigінien tuk nəhuakien, hapəh nisorien nimrimiə rəpou
rəmhen əmə kin narmamə yamə mine kapəriə norien rhuvə
mərig yerkiriə rəmkimik. Iriə kasor nimririə ror pisin, mə
narmamə tuksəm əriə mə nikumhə raməs əriə, khasiai əriə
tukun. Yakamni əfrah mə iriə kwənhavəh ta nərok piəpiə
kapəriə- [in e nisiaiyen kape narmamə].
17 Mərig nipig naksəpəh nəvigінien, misəhuak kimi Kughen,
saikwas ye nimrimiə, misətei huvə ye nikwənemiə,

6:7: 1 King 18:26-29 **6:8:** Mat 6:32 **6:10:** Luk 22:42 * **6:12-13:** Kopi akwas tiksin kape Niutesteman kamharpin nəgkiarien e mhamə, "Meinai Ik pisin əmə Yermaru, Ik pisin əmə nakavəh nəsaninien, mine nar huvə minə, kafam pisin əmə, ripəh norien infamien. Amen." **6:16:** Aes 58:5-9

18 mə narmamə tuksəm əmiə khapəh nharkunien mə
naksəpəh nəvɨgɨnien tuk nəhuakien. Kɨni Rɨmɨmiə, yame
kɨpəh nəmien In, In pɨsɨn əmə tukrəm mɨrkun. Kɨni Rɨmɨmiə
yame raməm kapəmiə norien apɨsapɨs mɨnə, tukrərok əmiə
tuk kapəmiə norien huvə mɨnə.”

Taksor nɨtɨp kapəmiə apa rao ye neai
(Luk 12:33-34)

19 Kɨni Yesu ramni mɨn mɨmə, “Takhapəh nɨsəwhai-kəjiyen
kapəmiə nautə ye tokrei tanə e mə tukrɨpsaah. Ye tokrei tanə
e, ɨvn mɨnə mɨne nəmtəyen raməs narɨmnar ikɨn, kɨni yəkrəh
mɨnə kɨsat-pən imə, mɨsəkrəh kɨn narɨmnar.
20 Mərɨg taksor nɨtɨp kapəmiə apa rao ye neai. Kɨni ikɨn aikɨn
a, to ɨvn mɨnə mɨne nəmtəyen rɨpəh nəsien narɨmnar aikɨn,
kɨni to yəkrəh mɨnə khapəh nɨsat-pənien aikɨn.
21 Yakamni məkneikɨn meinai, ikɨn pukhaa kapəmiə
narɨmnar huvə mɨnə kamhaswin ikɨn, rɨkimiə tukrɨvən mɨn
aikɨn.”

Nɨkhakien kape laet
(Luk 11:34-36)

22 Kɨni Yesu ramni mɨn mɨmə, “Nəkwai nɨmrɨm in rəmhen
kɨn laet yame ravəhsi-pre nɨkhakien ye nɨpram. Tukmə
nəkwai nɨmrɨm mir kɨrahuvə, rəmhen kɨn mə nɨpram rukwar
kɨn nɨkhakien.
23 Mərɨg tukmə nɨkwai nɨmrɨm mir kwahas, rəmhen mə
nɨpram rukwar kɨn nəpɨgnapien. !Kɨni tukmə nɨkhakien ye
nɨpram rəmhen əmə kɨn nəpɨgnapien, in rəmhen kɨn yame
nakamarə əfrakɨs aikɨn rəpɨgnəp ikɨn!

To nakhapəh nɨsor-kwis-kwisien wok kɨmi Kughen mɨne mane
(Luk 16:13)

24 “Yermamə rɨkək yame to ror slef kape yemehuə mir
kɨraru. To ramor məknakɨn, tukraməkeikei morkeikei kɨrik,
maməməkɨn kɨrik; uə tukraməkeikei mor nəkwai kɨrik, məpəh
kɨrik. To nakhapəh nɨsor-kwis-kwisien wok kɨmi Kughen
mɨne mane.”

Tukhapəh nɨsətərɨg-pɨkien tuk neipən mɨne nəvɨgɨnien, meinai Kughen rorkeikei ətawə, mɨvəhsi-pə fam narɨmnar kɨmi ətawə
(Luk 12:22-31)

25 Kɨni Yesu ramni mɨn mɨmə, “Tuk nar a, yakamni-
pre tuk əmiə mə, takhapəh nɨsətərɨg-pɨkien tuk nɨmraghien
kapəmiə mə taksən naha, mhanɨm naha, uə mə takvəhsi-pən
naha neipən. ?Nakharkun mə nɨmraghien kapəmiə rapita
nəvɨgɨnien, kɨni nɨpraimiə rapita neipən?

6:19: Jem 5:1-3 **6:20:** Mat 19:21; Luk 18:22 **6:25:** Fil 4:6; 1 Tim 6:6-8; 1 Pita 5:7

26 Səm-ru man mɨnə ye nɨmago-ago. Khapəh nɨsəsimien,
mhapəh nɨsarha-kɨnien nəvɨgɨnien, mhapəh nɨsətu-yen nəriə
nəvɨgɨnien ye nəkwai nimə. Mərɨg Rɨmɨmiə ye rao ye neai
raməvɨgɨn əriə. !Mərɨg nakharkun mə In rorkeikei pɨk əmiə
rapita man mɨnə!
27 ?Tukmə nakətərɨg pɨk tuk nɨmraghien apomh kafam,
nakɨrkun mə to rasitu iram nakarə mɨn rəpomh uə? !Nɨkam!
Norien kape nətərɨg-pɨkien to rɨpəh nəsɨk-əpnis-pən-ien aoa
kɨrikianə ye nɨmraghien kapəmiə.
28 "?Kɨni rhawor e naksətərɨg pɨk tuk neipən? Səm-ru jihi
nai yamə mɨne kamhavus. Iriə khapəh nɨsorien wok, mhapəh
nhajirien kapəriə neipən.
29 Mərɨg yakamni-pre tuk əmiə mə King Solomon kupan,
kafan nautə rehuə pawk, kafan neipən rhuvə pawk, mərɨg
rɨpəh nɨhuvə-pɨkien mapita jihi nai mɨnə a.
30 Jihi nai mɨnə kɨshaktə tuk nɨpɨg kwakwə əmə, kəni
rɨkwamer kɨn, kɨvaan əriə ye nap. Mərɨg Kughen ramor əriə
kamhavəh-si-pən neipən huvə. ?Mərɨg kɨmiə nakharkun mə
Kughen tukrɨvəhsi-pre neipən kɨmi əmiə uə nɨkam? !Ǝwəh!
Kafak narmamə mɨnə. Kapəmiə nhatətəyen in rəkəskəh əmə.
31 Ror pən, takhapəh nɨsətərɨg-pɨkien mhani mhamə, '?
Jaksən naha?' uə '?Jakhanɨm naha?' uə '?Jakhavəhsi-pən naha
neipən?'
32 Meinai narmamə yamə mɨne khapəh nɨshatətəyen ye
Kughen, rɨkiriə ramvən tuk narɨmnar mɨnə a. Mərɨg Rɨmɨmiə
rɨrkun narɨmnar yamə mɨne naksəkwakwə kɨn ye nɨmraghien
kapəmiə.
33 Mərɨg taksor mə narmaruyen kape Kughen mɨne
nɨmraghien atuatuk, pəh iriu tukwərer əkupən ye nɨmraghien
kapəmiə, kɨni Kughen tukrɨvəhsi-pre narɨmnar kape
nɨmraghien e ye tokrei tanə kɨmi əmiə.
34 Ror məkneikɨn, takhapəh nɨsətərɨg-pɨkien tuk narɨmnar
yamə mɨne tukianəkwamer nakhavəh, meinai narɨmnar kape
tikianəkwamer, iriə kape tuknəkwamɨr. Nɨmraghien kape
towei in rəutən pɨk, takpəh norien narkutien kɨmik mamətərɨg
tuk narɨmnar kape tikianəkwamer."

7

Takhapəh nhaniyen nɨkar narmamə
(Luk 6:37-38, 41-42)

1 Kɨni Yesu rɨmɨni mɨn mə, "Takpəh nəm-pənien nar has ye
narmamə, tamə Kughen mɨn rəm-pre nar has irəmiə.

6:26: Mat 10:29-31; Luk 12:6-7 **6:29:** 1 King 10:4-7; 2 Kron 9:3-6 **6:32:** Mat 6:8 **6:33:** 1 King 3:11-14; Sam 37:4,25; Rom 14:17 **7:1:** Rom 2:1; 1 Kor 4:5; Jem 4:11-12

2 Meinai nəgkiarien skai yame nakamhani hah yermamə
kɨrik, Kughen tukrɨni əmə mɨn iram rəmhen kɨn yame nɨmɨni.
Tukmə nakəkir narmamə ye norien yame ratuatuk, Kughen
tukrəkir ik ye norien yame ratuatuk. Mərɨg tukmə nakəkir
oror narmamə ye norien yame rɨskai, Kughen tukror əmə mɨn
iram rəmhen kɨn yame ik nɨmnor.
3 "?Rhawor nakamhani nɨmoptanə yame ramswin-pən ye
nɨmrɨ piaumiə; mərɨg nakhapəh nɨsərɨgien nai ehuə yame
ramhai nɨmrɨmiə?
4 Tukmə nakhapəh nɨsərɨgien nai ehuə yame ramhai
nɨmrɨmiə, ?takshawor pən iran mɨne mhasur ta nɨmoptanə ye
nɨmrɨ piaumiə?
5 Kɨmiə naksəmhen kɨn narmamə yamə mɨne kamhani nar
mhapəh nɨsorien. Taksəkupən mhavəh-si ta nai ehuə ye
nɨmrɨmiə, kwasɨg ikɨn, nakharkun nɨsəm-huvəyen nɨmoptanə
yame ramswin-pən ye nɨmrɨ piaumiə mɨpihasur-ta."

Nɨvəhsi-pənien nəgkiarien kɨmi narmamə yame khapəh nɨsəhuakien

6 Kɨni Yesu rɨmɨni mɨn mə, "Hapəh nhavəhsi-pənien
narɨmnar kape Kughen kɨmi narmamə yamə mɨne kɨsahas
rəmhen kɨn kuri mɨnə, tamə kɨsarar mɨsəs əmiə. Kɨni mhapəh
nɨsarakikɨn-pənien nar huvə mɨnə kapəmiə* kɨmi [narmamə
yamə mɨne kɨsəmkɨmɨk rəmhen kɨn] pukəh mɨnə, tamə
kasəriwək əsuun."

Saiyoh kɨn, mɨsarha kɨn, mɨsəsɨk-əsɨk tapɨg
(Luk 11:9-13; 6:31)

7 Kɨni Yesu rɨmɨni mɨn mə, "Saiyoh Kughen kɨn narɨmnar,
kɨni In tukrɨvəhsi-pre kɨmi əmiə. Sarha kɨn, mɨsəm. Səsɨk-əsɨk
tapɨg, kɨni tapɨg tukrəhitə tuk əmiə.
8 Yakamni məknakɨn meinai narmamə m-fam yamə mɨne
kɨsaiyoh, tukhavəh. Kɨni narmamə yamə mɨne kasarha kɨn,
tuksəm mɨn. Kɨni yamə mɨne kɨsəsɨk-əsɨk tapɨg, tapɨg tukrəhitə
tuk əriə.
9 "?Yermamə kɨrik aikɨn irəmiə yame tukmə tɨni raiyoh kɨn
bred, mərɨg in tukrɨvəhsi-pən kapier uə, nɨkam? !Nɨkam!
10 ?Uə tukmə nɨpɨg raiyoh kɨn kəmam, mərɨg in tukrɨvəhsi-
pən snek uə? !Nɨkam!
11 Kɨmiə naksahas pawk, mharkun nhavəhsi-pənien
narɨmnar huvə mɨnə kɨmi jimiə mɨnə. Mərɨg Rɨmɨmiə
ye neai, kafan norien rhuvə pɨk rapita norien kapəmiə.
Kɨni nəfrakɨsien mə In tukrɨvəhsi-pən nar huvə mɨnə kɨmi
narmamə yamə mɨne kɨsaiyoh kɨn.

7:2: Mak 4:24 * **7:6:** Gris ramni mə "Takpəh narakikɨn-pən-ien 'perel' kapəmiə kɨmi pukəh mɨnə." Perel in rəmhen kɨn kapier kɨrik yame nɨmrɨn rhaktə. **7:7:** Mak 11:24; Jon 14:13; 15:7; 16:23-24 **7:8:** Jon 15:7; Jem 4:3; 1 Jon 3:22 **7:11:** Jem 1:17

12 “Kini sor huvə pən kimi narmamə m-fam ye norien minə
fam yame naksorkeikei mə narmamə tuksor min kimi əmiə,
meinai norkeikeiyen rameəpkəfugin nəgkiarien fam ye loa
kape Moses mine profet kupan minə.”

Swatuk kiraru
(Luk 13:24)

13 Kini Yesu rimini min mə, “Kimiə takasəkeikei mhakurao
ye kwəruə yame rəkəskəh, meinai kwəruə yame rehuə, mine
swatuk yame rimar, ramkir-pən narmamə ye nap ehuə. Kini
narmamə khapsaah tukhakurao-pən ye kwəruə a.
14 Mərig kwəruə yame rəkəskəh, mine swatuk yame rəutən,
ramkir-pən narmamə ye nimraghien rerin. Kini narmamə
kwatiksin əmə tuksəm.”

Yesu tukrivəhsi-pən narpinien kimi narmamə yamə mine kaseinein In
(Luk 6:43-44)

15 Kini Yesu ramni min mə, “Takasərig əmiə tuk profet eikuə
minə. Iriə tukhauə tuk əmiə misəpou rəmhen kin sipsip; mərig
rikiriə rəmhen kin kuri aparu yamə mine kasəkwəpah.
16 Narmamə kasəm kwənkwan ye nimraghien kape profet
minə, kharkun mə khahuvə uə kisahas. Kwənurkəsik to
ripəh nikuəyen kin kwənkwai grep; kini kapiriapir to ripəh
nikuəyen kin kwənkwai fig.
17 Ye norien kirikianə min, nai huvə tukramkuə kin
kwənkwai nai huvə; kini nai hah tukramkuə kin kwənkwai
nai hah.
18 Nəpgin kirik rirkək yame ramkuə kin kwənkwan yame
kipəh nənien. Kini to nai has ripəh nikuəyen kin kwənkwan
yame rhuvə.
19 Nai minə fam yamə mine khapəh nhakuəyen kin
kwənkwairiə yame rhuvə, tukərəpir-pir, karakə-pən kin ye
nap.
20 Ror məkneikin mə narmamə kasəm kwənkwan ye
nimraghien kape profet minə, kharkun mə khahuvə uə
kisahas.
21 “Nar apnapig mə narmamə kasokrən kin Yo mə Yer-
maru, mərig pəh nien mə iriə m-fam tukhavən misarə ye
narmaruyen kape Kughen. Mərig yamə mine kasor nəkwai
Rimik yame ramarə ye rao ye neai, iriə en tukhavən misarə ye
narmaruyen kape Kughen.
22 Ye nipig yame Kughen tukrəkir narmamə mifam iran,
narmamə khapsaah tukhani-pə tuk Yo mhamə, ‘!Yermaru! !
Yermaru! ?Rhawor? ?Nakirkun əmawə uə nikam? Kimawə

7:12: Mat 22:39-40; Luk 6:31; Rom 13:8-10; Gal 5:14 **7:15:** Mat 24:24; Wok 20:29; 2 Pita 2:1 **7:16:** Gal 5:19-22; Jem 3:12 **7:19:** Mat 3:10; Luk 3:9; Jon 15:6 **7:20:** Mat 12:33 **7:21:** Luk 6:46; Jem 1:25

yɨmnhani-ərhav nəgkiarien kafam yame nɨmɨvəhsi-pə kɨmi əmawə. Kɨni mɨsəko-ta nanmɨn has ye nhagɨm. Kɨni masor nɨmtətien mɨnə.'
23 Mərɨg Yo jakni-pən atuatuk tuk əriə mɨmə, '!Ah! !Yakpəh hanə nɨrkunien əmiə! !Havən isok tuk Yo! Kɨmiə yor təvhagə has mɨnə.' "

Nəgkiarien kape Yesu ramasitu irətawə mə tuksərer tɨm tɨm
(Mak 1:22; Luk 6:47-49)

24 Kɨni mɨni mɨn mɨmə, "Ror məkneikɨn meinai narmamə yamə mɨne khauə tuk Yo, kɨni mɨsətərɨg kɨn nəgkiarien kafak, masarar, mɨsor narɨmnar yame yakməni, narmamə en kɨsəmhen əmə kɨn yermamə yame kafan nɨrkunien rehuə, tukmə rɨmə tukror kafan nimə, tukrəkupən mɨkɨr nɨmoptanə, meiwaiyu məspir kapier apɨg, mor pən nimə iran.
25 Kɨni nɨpɨg tukmə nəhig rɨp kɨni yapiwən raiyu, kɨni nɨmətag ramuh nimə, to rapəh nɨmɨrien, meinai nɨhun ramərer tɨm tɨm ye kapier.
26 Mərɨg narmamə yamə mɨne kasərɨg nəgkiarien kafak, mhapəh nɨsorien, iriə kɨsəmhen kɨn yermamə yame kafan nɨrkunien rɨkək. Tukmə rɨmə tukror kafan nimə, ravhirəkɨn haktə əmə ye nɨpakɨr.
27 Kɨni nɨpɨg tukmə nəhig rɨp, kɨni yapiwən raiyu, kɨni nɨmətag ramuh nimə, rəusərku, mowhan əpɨr-pɨr."
28 Kɨni Yesu rɨmnor infamien ye kafan nəvhagien, nukwhao ehuə a kɨsərɨg kafan nhajounien, kɨsakur
29 meinai rɨmnhajoun əriə, kɨsəm mə rɨpəh nəmhenien kɨn nəmhajoun mɨnə kape Loa kape Moses, meinai nəgkiarien kafan, nanmɨn aikɨn.

8

Yesu rɨmnor huvə yermamə kɨrik yame ravəh nəmhəyen e leprosi
(Mak 1:40-45; Luk 5:12-16)

1 Kɨni Yesu rɨmasɨ-pən ye tukwas meiwaiyu-pə, kɨni narmamə khapsaah khakwasɨg kɨn.
2 Kɨni kwən kɨrik yame ravəh nəmhəyen əutən kɨrik e leprosi raməmɨr ye tɨkin ruə meiwaiyu, mənɨmkur-pən tukun, mɨni-pən tukun mɨmə, "Yermaru, tukmə nakɨrkun mə to nakor huvə yo, or huvə yo, məspir ta nəmkɨmɨk irak."
3 Kɨni Yesu rərao-pən mɨrap kwən a, mɨmə, "Ǝwəh. Yakorkeikei mə jakor. !Ǝsanɨn!" Kɨni taktəkun əmə nəmhəyen e leprosi rɨkək iran.
4 Kɨni Yesu rɨmɨni-əhu in mɨmə, "Takpəh nɨni-ərhavyen narɨmnar mɨnə e kɨmi narmamə. Mərɨg yuvən məm pris kɨrik

7:23: Luk 13:25-27; Sam 6:8; 2 Tim 2:19 **7:29:** Mak 1:22; Luk 4:32

pəh in rəm mə nipram rinor məknen. Kini or sakrefaes kimi Kughen rəri-pən Loa kape Moses, pəh narmamə tukharkun mə nəfrakisien nakwahuvə, kini kafam nəmkimik ruirkək.”

Nhatətəyen kape yemehuə kape mobael
(Luk 7:1-10)

5 Kini Yesu rimavən mitərhav-pən taon Kapaneam, kini yamehuə kirik kape Mobael kape Rom rimauə məm Yesu, maiyoh kin nasituyen, mimə,
6 “Yermaru. Kafak yorwok ramhə, kini mamapir apa ye nimə kafak, nipran fam rimhə. Kini ramərig pik nəmhəyen.”
7 Kini Yesu rimini-pən tukun mimə, “Ǝwəh. Jakurə mor huvə in.”
8 Mərig yamehuə kape mobael rimini-pən tukun mimə, “Yermaru, yakpəh nəmhenien mə takuə imak ikin. Ik yerpirig mərig yo ye tanə əmə. Mərig, takəgkiar əmə, pəh kafak slef tukrəsanin min.
9 Yakirkun mə nimhəyen a tukraməkeikei mor nəkwam, meinai yo min, kafak nəmehuə minə aikin yame kasehuə irak, kini yakamor nəkwairiə. Kini mobael minə tiksin aikin yame yo yakamehuə irəriə. Tukmə yakni-pən tuk kirik mimə, ‘Yuvən,’ kini tukraməkeikei mivən. Kini tukmə yakni-pən tuk kirik mimə, ‘Yuə,’ tukraməkeikei muə. Kini tukmə yakni-pən tuk kafak slef mimə, ‘Or nar e,’ tukraməkeikei mor.”
10 Yesu rimnərig nəgkiarien e, rakur pik kin. Kini marar mini-pən tuk narmamə khapsaah yamə mine khakwasig kin In mimə, “Yakamni əfrakis tuk əmiə mə, nar apnapig kwən e pəh nien mə yemə Isrel, mərig yakpəh nəm-hanəyen yemə Isrel kirik yame kafan nhatətəyen rehuə rəmhen kin in.
11 Yakamni-pre tuk əmiə mə narmamə khapsaah tukhasi-pən ye kantri pisin pisin minə, mhauə misəvigin kwis ye tebol iriə Ebraham mine Aesak mine Jekob apa ye rao ye neai.
12 Mərig kimiə kwənərəus kape Isrel yame Kughen rimnəkupan mirpen əmiə mə In tukrarmaru irəmiə, In tukrarak-ərhav kin əmiə iruə ye nəpignəpien. Kini aikin a narmamə tuksasək, misəkwəruə meinai kisərig nəmhəyen ehuə.”
13 Kini Yesu rarar mini-pən tuk yemehuə kape mobael mə, “Yuvən. Kafam yorwok tukrihuvə rəmhen kin yame nakwəni nəfrakisien mə Kughen tukror.” Kini ye nipig atuatuk a, yorwok kafan rimnəsanin min.

Yesu rimnor huvə narmamə khapsaah yamə mine kamhamhə
(Mak 1:29-34; Luk 4:38-41)

8:4: Lev 14:1-32; Mat 9:30; Luk 17:14 **8:11:** Luk 13:29 **8:12:** Mat 22:13; 25:30; Luk 13:28

14 Aikɨn, Yesu rarar, mɨvən apa nimə kape Saemon Pita*. Ye
nɨpɨg a, kuhu Saemon ramhə maməpan-əpan pɨk, kɨni Yesu
rɨmavən məm,
15 məker-pən ye kwermɨn, məkneikɨn nəpan-əpanien rəta.
Kɨni piahwaru a rərer, mɨvən mɨruk ta nəriə nəvɨgɨnien.
16 Kɨni nɨpɨg mɨrh natukrivə, narmamə khapɨk narmamə
khapsaah yamə mɨne nanmɨn has ramərer-pən irəriə, kɨni
Yesu rɨmnəgkiar əmə maməko ta nanmɨn has mɨnə, mor huvə
narmamə yamə mɨne kamhamhə.
17 Nar a rɨmɨtərhav-pə ror Nəgkiarien kape profet kupan e
Aesea ruauə mɨnor nəfrakɨsien kɨn, yame rɨmɨni mɨmə,
"In rɨmɨvəh-si ta nəmhəyen mɨnə kapətawə,
kɨni mor nɨpraitawə yamə mɨne kamhamhə, kwənhahuvə
mɨn." *(Aes 53:4)*

Nɨkwasɨgien kɨn Yesu in rəutən
(Luk 9:57-62)

18 Kɨni nɨpɨg Yesu rəm nukwhao kɨsərer ərkurao kɨn, kɨni
rɨmɨni-pən tuk kafan narmamə mə, "Takhavən ye nɨkar lugun
pən."
19 Aikɨn yemhajoun kɨrik kape loa ruə mɨni-pən tukun
mɨmə, "Yhajoun. Yo jakɨkwasɨg kɨn Ik ikɨn hiə takvən ikɨn."
20 Mərɨg Yesu rɨni-pən tukun mɨmə, "Kuri aparu mɨnə,
kapəriə nəpəəg rarə yame kasapɨr ikɨn. Kɨni man mɨnə, ni-
mairiə rarə yame kasapɨr ikɨn. Mərɨg Yo, Ji Yermamə, kafak
nimə rɨrkək tuk napɨrien."
21 Kɨni yermamə kɨrik kafan rɨni-pən tukun mɨmə, "Yer-
maru. Pəh pi pom. Eighaan kɨn yo pəh yakvən mɨnɨm rɨmɨk."
22 Mərɨg Yesu rɨni-pən tukun mɨmə, "Nɨkam. Apəh-pən,
mɨkwasɨg kɨn Yo. Narmamə yamə mɨne khapəh nhavəhyen
nɨmraghien pəh khavən mhanɨm nəmə mhə mɨnə."

Yesu ramni-əhu nɨmətag ehuə ye lugun
(Mak 4:35-41; Luk 8:22-25)

23 Kɨni ai, Yesu rat-pən ye bot, kɨni kafan narmamə mɨnə
khakwasɨg kɨn.
24 Məkneikɨn, nɨmətag ehuə kɨrik rɨmnəvi nu, kɨni nu
rɨnamakətənɨm kɨn bot. Mərɨg Yesu ramapɨr.
25 Kɨni narmamə kafan kɨmnhavən mhasɨg In, mhamə, "!
Yemehuə! !Yemehuə! !Vəh mɨragh ətawə! !Kɨnasəmnɨm!"
26 Kɨni Yesu raiyoh-pən əriə mɨmə, "? Nakashawor
mamhagɨn məkneikɨn? ? Nhatətəyen hiə kapəmiə?" Kɨni
rarar, mɨni-əhu nɨmətag mɨne peao-peao ehuə. Nɨmətag
reiwaiyu. Nu reiwaiyu mamərinu mɨn.

---

* **8:14:** Nɨpɨg kɨrik, kamokrən kɨn Saemon Pita kɨmə, 'Saemon.' Kɨni nɨpɨg kɨrik, kamokrən kɨn kɨmə, 'Pita.' **8:20:** 2 Kor 8:9 **8:24:** Sam 4:8 **8:26:** Mat 14:31; Sam 89:9

27 Mərɨg nəmə mɨnə a kɨsakur, mɨsaiyoh əriə mɨnə mhamə, “!Eh! ?Naha e yermamə? !Nar apnapɨg mə nɨmətag mɨne nu, mərɨg tukmə raməgkiar kawor nəkwan!”

Yesu rɨmnəko ta nanmɨn has ye yermamə kɨraru
(Mak 5:1-20; Luk 8:26-39)

28 Kɨmnhavi-pirə bot mhavən mhavhiak apa kwənmhaan a kamni kɨmə Gedara†. Məkneikɨn, yermamə kɨraru yamə mir nanmɨn has ramərer-pən irəriu kɨrasɨ-pən ye nəpəəg kapier yame kamnɨm narmamə ikɨn. Iriu karoh narmamə, narmamə kamhagɨn-pən aikɨn.

29 Kɨrauə mɨwəm Yesu kɨrəmə, “!Eh! !Ji Kughen! ?Nakmə takhawor əmru? ?Nakwauə mə takor narpɨnien kɨmi əmru yame rɨpəh hanə norien nɨpɨg tukun, uə?”

30 Ikɨn aikɨn a, pukəh mɨnə khapsaah kasəruk ikɨn, mərɨg isok kəskəh tuk əriə.

31 Kɨni nanmɨn has mɨnə kɨmɨsaiyoh-pən skai kɨmi Yesu mhamə, “!Aweh! Tukmə nakmə takəko ta əmawə, əta-pən irəmawə yerki pukəh mɨnə a.”

32 Kɨni Yesu rɨni-pən tuk əriə mɨmə, “!Havən!” Məkneikɨn, nanmɨn has mɨnə a kɨmnhatərhav ye kwərə mir a mhavən yerki pukəh mɨnə. Kɨni pukəh mɨnə a, iriə fam kɨmɨsaiyu mɨseiwaiyu ye nəpatu, mhavi-ərhav mɨsəmnɨm ye tahik.

33 Kɨni ai, narmamə yamə mɨne kasəvɨgɨn pukəh mɨnə a kɨmɨsaiyu, mhavən apa ye taon mɨsəvsao-pən kɨn narɨmnar fam, mɨne narɨmnar yame Yesu rɨmnor kɨmi kwərə mir yamə mir a nanmɨn has rɨmamərer-pən irəriu.

34 Kɨni narmamə mɨ-fam yamə mɨne kasarə apa taon khatərhav, mhauə tuk Yesu masəkeikei kɨmin mə tukrɨtərhav aikɨn.

9

Yesu rɨmnor huvə yermamə kɨrik yame nɨpran rɨmamhə
(Mak 2:1-12; Luk 5:17-26)

1 Kɨni Yesu rat-pən ye bot mukurao-pən ye nɨkar nu, mɨtərhav-pən iman ikɨn.

2 Kɨni narmamə tɨksɨn kharəh yermamə kɨrik mhavən kɨmin. Nɨpran rɨmamhə. Ramapɨr ye kafan nɨkaokao. Kɨni Yesu rɨmnəm kapəriə nhatətəyen, kɨni mɨni-pən tuk yemə ramhə mɨmə, “Narɨk, pəh nɨgɨnien. Yakwərəh-si ta fam ta narpɨnien kape təvhagə has kafam.”

3 Kɨni nəmhajoun mɨnə tɨksɨn kape Loa kape Moses kɨmɨsərɨg nəgkiarien a, mhani-pən tuk əriə mɨnə mhamə,

† **8:28:** Mak mɨne Luk kɨramə nhag kwənmhan a Gerasa. **8:29:** Mak 1:24; Luk 4:41 **9:1:** Mat 4:13

"! Ah! ! Nəgkiarien a rahas! Kwən a raməgkiar məknakɨn mamni mə in Kughen."

4 Mərɨg Yesu In ruɨrkun ta kapəriə nətərɨgien, kɨni mɨni-pən tuk əriə mɨmə, "? Rhawor e nətərɨgien kapəmiə ramahas məkneikɨn?

5 ? Jakni-pən naha tuk yermamə a, kɨni kɨmiə nakasəm mə nəgkiarien kafak rəfrakɨs? ? Mə jakni-pən tukun mə yakwərɨsɨn ta narpɨnien kape kafan təvhagə hah? ? Uə mə jakni-pən tukun mə tukrhekɨmter məriwək mamvən?

6 Mərɨg yakorkeikei mə jakor Yo mə takharkun mə Yo, Ji Yermamə, yakvəh nehuəyen ye tokrei tanə tuk nɨvəhsi-tayen narpɨnien kape təvhagə has." Kɨni marə mɨni-pən tuk kwən a mɨmə, "Yakamni-pre tuk ik mə, 'Takhekɨmter, mɨrəh kafam nɨkaokao məriwək mamvən imam yerkwanu.' "

7 Kɨni taktəkun əmə, kwən a rhekɨmter, məriwək mamvən iman ikɨn.

8 Kɨni narmamə m-fam kɨsəm kɨsakur pɨk kɨn, masəgnəgɨn Kughen yame ravəhsi-pən nehuəyen kɨmi yermamə mə tukror məknakɨn.

Yesu rɨmnokrən kɨn Matiu
(Mak 2:13-17; Luk 5:27-32)

9 Kwasɨg ikɨn ye narɨmnar mɨnə e, Yesu rɨtərhav mamərɨwək mamvən, kɨni məm kwən kɨrik yame ramərer tuk mane kape takis, nhagɨn e Matiu*. Ramkwətə ikɨn kamərok takis ikɨn. Kɨni Yesu rɨmɨni-pən tukun mɨmə, "Yuə, mɨkwasɨg kɨn Yo." Məkneikɨn Matiu rərer, mɨkwasɨg kɨn Yesu.

10 Kɨni Yesu rɨmavən məvɨgɨn ye nimə kape Matiu, kɨni narmamə khapsaah yamə mɨne kasərer tuk mane kape takis, mɨne yor təvhagə has pɨsɨn pɨsɨn mɨnə kɨmnhauə mɨsəkwətə mɨsəvɨgɨn iriə Yesu mɨne kafan narmamə mɨnə.

11 Mərɨg nɨpɨg Farisi mɨnə kɨmɨsəm nar a, khani-pən tuk narmamə kape Yesu mɨnə mhamə, "!Ah! ?Rhawor e yhajoun kapəmiə raməvɨgɨn iriə narmamə yamə mɨne kasərer tuk mane kape takis mɨne yor təvhagə has mɨnə?"

12 Mərɨg Yesu rɨni-pən tuk əriə mɨmə, "Pəh nien mə narmamə yamə mɨne kɨsəsanɨn khamhavən mɨsəm dokta. Mərɨg narmamə yamə mɨne kamhamhə, tukasəkeikei mhavən mɨsəm dokta.

13 Mərɨg havən mɨsarha-kɨn nɨprai nəgkiarien e ye Nəkwəkwə kape Kughen yame ramni mə,

" 'Nar kɨrik ror rɨkik ramagien, in e mə rɨkimiə tukrehuə tuk narmamə,
mərɨg rɨkik rɨpəh nagienien tuk kapəmiə sakrefaes mɨnə.' " *(Hos 6:6)*

9:4: Luk 9:47; Jon 2:25 **9:6:** Jon 17:2 * **9:9:** Matiu, nhag pɨsɨn kɨrik e Livae.
9:11: Luk 15:2 **9:13:** Hib 10:8; Hos 6:1-6; Maeka 6:6-8; 1 Saml 15:22

Kini Yesu rirpin nəgkiarien mimə, “Yakamni məkneikin meinai pəh nien mə Yo yimauə mə jakokrən kin narmamə yamə mine [khamə ta mə] kwəsatuatuk ta. Nikam. Yimauə mə jakokrən kin yor təvhagə has minə.”

Nhajounien kape Yesu in rivi, nhajounien kape loa kape Moses in nəkwas
(Mak 2:18-22; Luk 5:33-39)

14 Kini narmamə kape Jon Baptaes kimnhauə misəm Yesu mhani-pən tukun mhamə, “Əm-ru. Farisi minə mine kimawə yaksəpəh nəviginien tuk nəhuakien kimi Kughen. ? Mərig rhawor kafam narmamə minə khapəh nisəpəhyen nəviginien tuk nəhuakien?”

15 Mərig Yesu rini-pən tuk əriə mimə, “Nipig kimiə nimisor nəviginien kape yerman yame rimnarkurək pə pə, ? mərig nakhamə ta mə in minə tiksin tuksasək ye nipig a uə? !Nikam! Mərig tukripior nipig yame narmamə tukhavəhsi-ta Yerman e yame rimnarkurək pə pə tuk In minə tiksin. Kini ye nipig a in a, In minə tiksin tuksəpəh nisəviginien iran.†

16 “To yermamə kirik ripəh nivəhyen kwonmut neipən vi kirik kini mijir-pən ye neipən mətit kafan [yame rimneikus]. To ror məknakin, kwonmut neipən yame rivi to reikus neipən mətit, kini reikus ehuə.

17 Kini to yermamə kirik ripəh nivəhyen waen wi kini mivi-pən ye tiki waen mətit. To ramor məknakin, kini waen a ye tiki waen mətit tukrəmateih, kini waen tukraiyu. Nikam, kipəh norien məknakin. Tukaməkeikei kivi-pən waen wi ye tiki waen wi. Kini waen mine tiki waen tukawəmir huvə.”

Piraovin kirik yame ramhə, mine piakəskəh yame ruamhə
(Mak 5:21-43; Luk 8:40-56)

18 Nipig Yesu raməgkiar hanə kimi əriə, yemehuə kirik ruə mənimkur-pən tuk Yesu mimə, “Eh. Kafak piakəskəh ripimhə ai taktakun əmə. Mərig yuə, mərəhu-pən kwermim iran, pəh ramragh min.”

19 Kini Yesu rimnərer iriə kafan narmamə minə, mhakwasig kin kwən a mamhavən.

20 Məkneikin pian kirik aikin yame ravəh nəmhəyen kape nipiraovin, mivəh newk twelef. Kini rukurao-pən ye nimetai Yesu ikin, mərao-pən mirap nəpəəg nimri kot kafan.

21 Ye nərigien kafan rimə, “Tukmə yakrap əmə kafan kot, kini jakəsanin.”

22 Kini Yesu rukreik marha-pən məm pian a mini-pən tukun mimə, “Piakəskəh kafak. Pəh nigінien. Kafam

---

9:14: Luk 18:12 † **9:15:** “Yermamə yame rimnarkurək pə pə,” nipran e Yesu. Mine “In minə tiksin” nipran e Kristen minə. Nipig Yesu rimnəpəh əriə mimhə ye nai kamarkwao kin, kimisasək. **9:21:** Mat 14:36

nhatətəyen rɨmnor ik nakwahuvə mɨn.” Kɨni ye nɨpɨg a, pian a rɨmnəsanɨn.
23 Kɨni nɨpɨg Yesu rɨmauə mɨtərhav-pə ye nimə kape
yemehuə a, kɨni mɨvən imə, məm narmamə kɨsher tərhenao
masəni nɨpei kape nɨmhəyen. Kɨni narmamə kɨmnhauvrɨg-
uvrɨg pɨk.
24 Kɨni Yesu rɨmɨni-pən tuk əriə mɨmə, “Sap mhatərhav.
Piakəskəh e rapəh nɨmhəyen; ramapɨr əmə.” Mərɨg narmamə
kɨsarh iakei iran.
25 Mərɨg narmamə kɨmnhatərhav mhavən iruə, kɨni Yesu
rɨvən imə, mɨrao-pən mɨvəh kwermɨ piakəskəh a, kɨni
rhekɨmter.
26 Kɨni nəvsaoyen kɨn rɨmnaiyu markurao fam ye tanə a.

Yesu rɨmnor huvə nɨmrɨn pɨs mir

27 Yesu rɨmatərhav aikɨn a, kɨni lnɨmrɨn pɨs mir kɨraru karak-
wasɨg kɨn, mwokrən apomh mɨrəmə, “Mɨkɨp King Deved. !
Rɨkim tukrehuə tuk əmru!”
28 Kɨni Yesu rɨmavən apa imə, kɨni nɨmrɨn pɨs mir a kɨrauə
tukun. Kɨni Yesu rɨni-pən tuk əriu mɨmə, “?Kɨmiru nakwhatətə
irak mə to yakor huvə nɨmrɨmiru uə nɨkam?”
Kɨni iriu kɨrəni-pən tukun mɨrəmə, “Ǝwəh, Yermaru.”
29 Kɨni Yesu rɨmɨrap nɨmrɨriu mɨni-pən tuk əriu mə, “Kughen
tukror huvə nɨmrɨmiru meinai nakwhatətə irak.”
30 Kɨni nɨmrɨriu rhuvə, kɨnəwəm nar. Kɨni Yesu rɨni-pən
skai tuk əriu mɨmə, “Takrapəh nəvsaoyen kɨn narɨmnar mɨnə
e kɨmi narmamə.”
31 Mərɨg iriu kɨmɨratərhav mɨravən mwəvsao-ərhav kɨn
Yesu, mɨravən ikɨn mɨnə fam ye tanə a.

Yesu rɨmnəko ta nanmɨn has ye yermamə yame reinein nəgkiarien
(Mat 12:24; Mak 3:22; Luk 11:15)

32 Nɨpɨg kwərə mir a kwəratərhav, narmamə kharəh yer-
mamə kɨrik yame reinein nəgkiarien, mhauə tuk Yesu. Kwən
a in reinein nəgkiarien meinai nanmɨn has ramərer-pən iran.
33 Kɨni Yesu rɨmnəko ta nanmɨn hah ye kwən a, kɨni
rɨmnəgkiar.
Kɨni nukwhao ehuə kɨsəm, kɨsakur pɨk tukun, mhani
mhamə, “Kɨpəh nəm-hanəyen nar kɨrik ror məkneikɨn ikɨn e
Isrel.”
34 Mərɨg Farisi mɨnə khani mhamə, “!Nɨkam! Rɨrkun nəko-
tayen nanmɨn has mɨnə meinai rɨkwasɨg kɨn Setan, yemehuə
kape nanmɨn has mɨnə.”

Yesu rɨkin raməmhə pɨk tuk narmamə

9:27: Mat 20:29-34 **9:30:** Mat 8:4 **9:33:** Mak 2:12

35 Kɨni Yesu rɨmnəriwək mamvən ye taon mɨne yerkwanu
mɨnə fam, maməwhag ye nəkwai nimə kape nofugɨnien,
mamni-ərhav nəvsaoyen huvə kape narmaruyen kape
Kughen. Mamor huvə narmamə m-fam yamə mɨne
kamhamhə, mɨne narmamə m-fam yamə mɨne nɨprairiə
raha, kamhahuvə.
36 Nɨpɨg rɨmnəm narmamə kwənhapsaah, kɨni rɨkin
raməmhə pɨk tuk əriə meinai kɨmɨsarə ye nɨpɨg əutən mɨnə,
[mɨseinein nɨsasitu-atukien irəriə ye kapəriə nɨmraghien]
rəmhen kɨn sipsip yamə mɨne yermamə rɨkək tuk narha-
huvəyen tuk əriə.
37 Kɨni rɨni-pən tuk kafan narmamə mɨnə mə, "! Səm-ru!
Nəvɨgɨnien rɨnehuə apa ye nəsimien yame kwənhamruə.
Mərɨg yorwok kwatɨksɨn əmə yame kamhavəh.
38 Kɨni səhuak-pən kɨmi Yemasur kape nəsimien mhamə
In tukrher-pən kɨn yorwok mɨnə khapsaah mə tukhavən
mhavəh nəsimien kafan."

10

Yesu rɨmɨrpen kafan narmamə twelef
(Mak 3:13-19; Luk 6:12-16)

1 Kɨni Yesu rɨmnokrən kɨn narmamə twelef kafan khauə
kɨrikianə, kɨni rɨvəh-si-pən nəsanɨnien kɨmi əriə tuk nəkotayen
nanmɨn has ye narmamə, mɨne tuk nor-huvəyen nəmhəyen
mɨnə fam.
2 Nhag aposol* twelef kape Yesu mɨnə, iriə e: yame
raməkupan, Saemon, nhagɨn kɨrik e Pita; mɨne naorahini
Andru; mɨne Jemes mɨne Jon, ji Sebedi mir;
3 mɨne Filip; mɨne Batalomiu; mɨne Tomas; mɨne Matiu,
yermamə kape nɨvəhyen mane kape takis; mɨne Jemes ji
Alfeas; mɨne Tadeas;
4 mɨne Saemon Selot†; mɨne Judas Iskariot, yame
rɨmneighan-pən kɨn Yesu ramvən ye kwermɨ tɨkmɨr mɨnə
kafan.

Yesu rher-pən kɨn kafan narmamə twelef mə tuksasitu ye narmamə
(Mak 6:7-13; Luk 9:1-6)

5 Kwasɨg ikɨn Yesu rher-pən kɨn kafan narmamə twelef
mə tukhavən mɨsor wok, mɨni-pən tuk əriə mɨmə, "Takhapəh
nhavənien mɨsarə kɨmiə narmamə yamə mɨne pəh nien mə

9:35: Mat 4:23; Mak 1:39 **9:36:** Nam 27:17; 1 King 22:17; Sek 10:2; Mat 14:14; Mak 6:34 **9:37:** Luk 10:2 * **10:2:** Aposol, nɨpran ramni mə "yermamə kher-pən kɨn." Yesu rɨmɨrpen narmamə twelef kafan mə tukrher-pən kɨn əriə kamhavən masor wok kape Kughen. † **10:4:** "Selot" rəmhen kɨn yermamə kɨrik rɨkwasɨg kɨn nukwao kape nəmə Isrel tuk nherye-rhavyen kɨn nəmə Rom yame kasarmaru ye nəmə Isrel.

kwənərəus kape Isrel; kɨni mhapəh nhavənien ye taon kɨrik
kape nəmə Sameria,
6 mərɨg takhavən mɨsarə kɨmiə nəmə Isrel yamə mɨne
kɨsəmhen kɨn sipsip yamə mɨne kaserwei.
7 Kɨni nɨpɨg takamhavən, takasəkeikei mamhani-ərhav
mhamə, ‘Nɨpɨg yame Kughen tukrarmaru ye narmamə mɨfam
ruauə ipakə.’
8 Kɨni kɨmiə takasəkeikei mɨsor huvə narmamə yamə mɨne
kamhamhə. Kɨni takasəkeikei mɨsor huvə narmamə yamə
mɨne kwənhamhə ta mə tukhamragh mɨn. Kɨni narmamə
yamə mɨne leprosi ramor tɨkiriə, takasəkeikei mɨsor nɨprairiə
ruə mɨhuvə mɨn. Kɨni narmamə yamə mɨne nanmɨn has
ramərer-pən irəriə, takasəkeikei mɨsəko ta əriə. Kɨni tukmə
naksasitu ye yermamə kɨrik, tukrɨpəh nərokien əmiə iran,
meinai nɨmnhapəh nhavəhyen nɨmrɨ nɨrkunien tuk nor
huvəyen narmamə.
9 Tukmə nakamhavən, takhapəh nhavəhyen mane,
10 mhapəh nharurien nɨtɨp mɨnə. Mhapəh nhavəhyen
neipən kɨraru kɨraru. Mhapəh nhavəhsi-pənien sandel,
mhapəh nhavəhyen kaskɨn. Yakamni məkneikɨn meinai rat-
uatuk əmə mə narmamə yamə mɨne kɨmiə taksasitu irəriə
tuksasitu mɨn irəmiə ye napɨrien mɨne nəvɨgɨnien.
11 “Nɨpɨg takhavən ye taon kɨrik uə yerkwanu kɨrik,
taksəkeikei mɨsarha-kɨn yermamə kɨrik yame rɨkin ragien
mə takhavən mɨsarə kɨmiə min, kɨni mɨsarə aikɨn mɨseriaji
nɨpɨg yame takhatərhav yerkwanu a.
12 Tukmə nɨpɨg takamhavən mɨsarə ye nimə kɨrik,
takasəkeikei mɨsəgkiar huvə kɨmi əriə mhamə, ‘Pəh
nəmərinuyen tukraməmɨr tuk əmiə.’
13 Kɨni tukmə narmamə kɨsəhitə ye nimə kapəriə tuk əmiə,
kɨni pəh kapəmiə nəgkiarien kape nəmərinuyen tukraməmɨr
tuk əriə. Mərɨg tukmə kɨsəpəh, nəhuakien kapəmiə ye nɨkarɨn
kape nəmərinuyen tukrurə əmə ye nɨmraghien kapəmiə.
14 Mərɨg tukmə narmamə tɨksɨn khapəh nɨsəhitəyen ye
nimə kapəriə tuk əmiə, uə khapəh nɨsətərɨgien kɨn nəgkiarien
kapəmiə, takhatərhav ye nimə kapəriə, uə yerkwanu kapəriə,
mɨsarpita-arpita nɨmokrur ye sandel kapəmiə.‡
15 Yakamni əfrakɨs tuk əmiə mə ye nɨpɨg yame Kughen
tukrəkir narmamə iran, narpɨnien kape nəmə aikɨn a
tukrɨskai pɨk rapita narpɨnien yame nəmə Sodom mɨne

10:6: Jer 50:6 **10:7:** Mat 3:2; 4:17; Luk 10:9,11 **10:9:** Luk 10:4 **10:10:** Luk 10:7; 1 Kor 9:14 **10:12:** Luk 10:5-6 ‡ **10:14:** Norien e tukror nɨmtətien mə narmamə yerkwanu a kɨmɨsor nar kɨrik rɨpəh nəmhenien. **10:14:** Luk 10:10-12; Wok 13:51

Gomora kɨmɨsarə iran kupan.§”

Yesu ramni-pən tuk kafan narmamə mɨnə mə “Tukor ahas-pre kɨmi əmiə”

(Mak 13:9-13; Luk 21:12-17)

16 Kɨni Yesu ramni mɨmə, “Takasəkeikei mharkun mə Yo yakamher-pən kɨn əmiə mə takhavən mɨsarə mar yerki nəmə has mɨnə rəmhen kɨn sipsip yamə mɨne kasəriwək yerki kuri aparu* yamə mɨne kasəkwəpah. Takasəkeikei mhavəh nɨrkunien tuk niko-ikoyen rəmhen əmə kɨn snek; mɨsarə mar rəmhen əmə kɨn mak ye tanə.

17 Takasərɨg əmiə tuk narmamə; meinai iriə tuksərɨp-ərhav əmiə ye nɨmrɨ mɨrh, mɨsərkɨs-ərkɨs əmiə ye nəkwai nimə kape nofugɨnien kapəriə.

18 Meinai kɨmiə kafak narmamə mɨnə, taksəkeikei mɨsərer ye nɨmrɨ namasur kape gavman mɨne ye nɨmrɨ nəmasur kapəmiə tuk nɨni-ərhavyen Nəgkiarien Huvə kape Kughen kɨmi əriə mɨne narmamə yamə mɨne pəh nien mə kwənərəus kape Isrel.

19 Mərɨg nɨpɨg tukharaptərəkɨn əmiə, takhapəh nɨsətərɨg-pɨkien mə takshawor-pən iran mɨne mɨshorpɨn nəgkiarien kapəriə, meinai ye nɨpɨg atuatuk a, Nanmɨn kape Kughen tukrhajoun əmiə kɨn naha nəgkiarien yame takasəkeikei mhani-ərhav.

20 Takhapəh nhagɨnien meinai pəh nien mə kɨmiə atuk naksəgkiar, mərɨg Nanmɨn kape Rɨmɨmiə Kughen tukrɨvəhsi-pre nəgkiarien kɨmi əmiə, takhani-ərhav.

21 “Ye nɨpɨg a, piauni tukreighaan kɨn piauni kamhopni. Kɨni yerman tukreighaan kɨn kafan kwajikovə kamhopni. Kɨni kwajikovə mɨnə tukhani hah rɨmriə mɨnə mɨne nɨsɨnriə mɨnə, mɨseighan kɨn əriə khopni əriə.

22 Narmamə tuksəməkɨn əmiə, mɨsor ahas pre kɨmi əmiə meinai kɨmiə nakamhavəh nhagɨk. Mərɨg narmamə yamə mɨne kasərer tɨmtɨm mɨseriaji nɨpɨg kwasɨg, Kughen tukrɨvəh mɨragh əriə.

23 Tukmə kɨsor ahas pre kɨmi əmiə ye taon kɨrik, sap, mhavən ye taon pɨsɨn kɨrik. Yakamni əfrah tuk əmiə mə to nakhapəh nhavən-fam-ien ye taon mɨnə kape Isrel, yo Ji Yermamə jakrerɨg-pə mɨn.

24 “Studen mɨnə to khapəh nɨsehuəyen ye yhajoun kapəriə. Kɨni slef mɨnə to khapəh nɨsehuəyen ye yemehuə kapəriə.

---

§ **10:15:** Stori kape narpɨnien yame Kughen rɨmnor kɨmi nəmə Sodom mɨne Gomora raməmɨr ye Jen 19:24-28. **10:15:** Mat 11:24; Jaj 7 * **10:16:** Nəgkiarien kape nəmə Gris ramni nar mɨragh aparu kɨrik ye English kamni kɨmə “wolf.” **10:16:** Luk 10:3; Rom 16:19 **10:20:** Mak 13:9-11; Luk 12:11-12; 21:12-15; Jon 14:26 **10:21:** Jon 14:26 **10:24:** Luk 6:40; Jon 13:16; 15:20

25 “Narmamə tukasəkeikei mɨsəm-pən studen mɨnə mə
kɨsəmhen əmə kɨn yhajoun kapəriə. Kɨni tukasəkeikei mɨsəm-
pən slef mɨnə mə kasəmhen əmə kɨn yamehuə kapəriə. Kɨni
ye norien kɨrikianə əmə mɨn, Yo yemehuə kape nimə. Kɨni
narmamə tɨksɨn khani hah yo mə yo Bielsebul, yamehuə kape
yarmhə mɨnə. Ror məkneikɨn mə tukasəkeikei mɨsor mɨn ye
kafak yor wok yamə mɨne kasor wok ye nəkwai nimə kafak.”

*Pəh narmamə kape Yesu mɨnə tukhapəh nhagɨnien kɨn nar-
mamə*
(Luk 12:2-9)

26 Kɨni Yesu ramni mɨmə, “Ror məkneikɨn, takhapəh
nhagɨnien kɨn narmamə. Tukmə nar erkwaig, tukaməkeikei
kəm. Tukmə kuvrɨg əpɨs, kɨni mərɨg tukraməkeikei mier-pə
ikɨn rhakak ikɨn.
27 Narɨmnar yame yakamni-pre tuk əmiə ye nəpɨgnapien,
takasəkeikei mhani-ərhav yeraan; kɨni narɨmnar yame
yakaməsiwən kɨn, takasəkeikei mhani-ərhav ye nɨmrɨ
narmamə khapsaah.
28 Takhapəh nhagɨnien kɨn narmamə, meinai kharkun
əmə nɨsoriahyen nɨpraimiə, mərɨg kaseinein nɨshopniyen
nanmɨmiə. Mərɨg hagɨn kɨn Kughen meinai In rɨrkun
narakikɨn-pən-ien nɨprai jir mɨne nanmɨn apa ye nap ehuə.
29 “Nar apnapɨg keihap† in rɨkəskəh pɨk, kavəh nɨmrɨn kwaji
mane əmə, mərɨg Kughen ramarha huvə tuk əriə.
30-31 Kɨni nɨmraghien kapəmiə rapita nɨmraghien kape kei-
hap. Kɨni tukmə Kughen ramarha huvə tuk keihap ramha-
joun pən mə tukraməkeikei mamarha huvə tuk əmiə rapita.
Nəfrakɨsien, nar apnapɨg mə nɨmar nɨkwənemiə in nar kəskəh,
mərɨg Kughen raməvhuekɨn fam muɨrkun ta mə kuvhuun.
Ror pən, takhapəh nhagɨnien tuk nɨmraghien kapəmiə.
32 “Tukmə yermamə kɨrik ramni-ərhav nhagɨk ye nɨmrɨ
narmamə, Yo mɨn jakni-ərhav nhagɨn ye nɨmrɨ Rɨmɨk Kughen
ye neai mə in kafak yermamə.
33 Mərɨg tukmə yermamə ramni-ərhav ye nɨmrɨ narmamə
mə reinein Yo, Yo jakni-ərhav mɨn ye nɨmrɨ Rɨmɨk Kughen ye
neai mə yakeinein mɨn in.
34 “Pəh rɨkimiə tukrɨpəh nəsɨkien mə ta mə yɨmauə mə
jakərəhu nəmərinuyen ye tokrei tanə. Pa rɨmə yɨmauə mə
jakərəhu nəmərinuyen, mərɨg yɨmauə mə jakor narmamə
kasarowagkəp.
35 Yakamni məkneikɨn meinai yɨmauə mə jakor
“ ‘Yerman tukror tɨməht iriu rɨmni,

10:25: Mat 9:34; 12:24; Mak 3:22; Luk 11:15 **10:26:** Mak 4:22; Luk 8:17 **10:28:** Rom 8:31; Jem 4:12 † **10:29:** Nəgkiarien kape Gris ramni man kɨrik ye English kamni kɨmə “sparo.” **10:30-31:** Luk 12:24; Wok 27:34 **10:33:** Luk 12:8-9

mɨne piakəskəh tukror tɨməht iriu nɨsɨni,
mɨne yasuni tukror tɨməht iriu kuhuni.
36 Kɨni narmamə tuksor tɨkmɨr kɨmi iriə atuk mɨnə tɨksɨn.'
(Maeka 7:6)
37 "Kɨni yermamə yame rorkeikei pɨk rɨmni mɨne nɨsɨni
[rapita Yo] in rɨpəh nəmhenien mə tukruə kafak yermamə.
Kɨni yermamə yame rorkeikei pɨk kafan pɨkwarien uə
piakəskəh [rapita Yo] in rɨpəh nəmhenien mə tukruə kafak
yermamə.
38 Tukmə yermamə rɨmə tukrɨkwasɨg kɨn Yo, tukraməkeikei
məta ye nərɨgien kafan, kɨni tukmə ramərɨg pawk nəmhəyen
rəmhen kɨn nəmhəyen ye nɨmhəyen ye nai kamarkwao kɨn,
mərɨg tukrɨkwasɨg kɨn Yo.
39 Yermamə yame ramgɨn tuk kafan nɨmraghien,
tukraməkeikei mɨmhə. Mərɨg yermamə yame tukuh tuk
nɨkwasɨgien kɨn Yo, tukrarə ye nɨmraghien rerɨn.
40 "Kɨni yermamə yame ravəh əmiə yerkin agien, in rəmhen
əmə kɨn yame ravəh Yo yerkin agien. Kɨni yermamə yame
ravəh Yo yerkin agien, in rəmhen əmə kɨn yame ravəh mɨn
yermamə yame rɨmnher-pə kɨn Yo.
41 Kɨni yermamə yame ravəh profet kape Kughen yerkin
agien, meinai in rɨrkun mə in profet kape Kughen, in tukrɨvəh
nərokien iran, rəmhen kɨn yame profet mɨnə kɨmnhavəh. Kɨni
yermamə yame ravəh yemə atuatuk yerkin agien meinai in
rɨrkun mə in yemə atuatuk, in tukrɨvəh nərokien iran rəmhen
kɨn yame nəmə atuatuk tukhavəh.
42 Nəfrakɨs, yermamə yame ravəh nu okiei ye pənkɨn,
mɨvəhsi-pən kɨmi yermamə kɨrik kafak e, meinai in rɨrkun mə
in kafak yermamə, nar apnapɨg mə kafak yermamə in ye tanə,
kɨni kwən en, tukraməkeikei mɨvəh əfrakɨs nərokien iran."

11

Jon Baptaes rɨmə tukrɨrkun-ru mə Yesu in Kristo, uə pəh nien mə in Kristo
(Luk 7:18-23)
1 Kɨni Yesu rɨmnəvhag ta kɨmi kafan narmamə twelef,
marar, mɨtərhav aikɨn, mɨvən apa ye taon mɨnə apa Galili,
maməvhag mamni-ərhav nəgkiarien kape Kughen aikɨn.
2 Ye nɨpɨg a, Jon Baptaes rɨmnamarə ye kalabus, kɨni
mamərɨg nəvsaoyen kɨn wok yame Yesu rɨmnor. Kɨni mher-
pən kɨn narmamə tɨksɨn kafan khavən mɨsəm In mhamə,
3 "?Rhawor? ?Ik e Kristo kɨmɨni ta mə takuə, uə kɨmawə
jakamhawhin yarmə kɨrik tukrɨpiuə?"

10:37: Luk 14:26-27 **10:39:** Mat 16:24-25; Mak 8:34-35; Luk 9:23-24; 17:33; Jon 12:25 **10:40:** Mak 9:37; Luk 10:16; Jon 13:20

4 Məkneikɨn, Yesu rɨni-pən tuk əriə mə, “Harerɨg, mhavən
mhani-pən narɨmnar mɨnə fam yamə mɨne nɨmɨsərɨg mɨsəm
tuk Jon.
5 Nɨmrɨn pɨs mɨnə khapsaah kɨmɨsəm nar. Kɨni nar-
mamə yamə mɨne nɨhuriə rahas kɨmɨseriwək. Kɨni narmamə
yamə mɨne kamhavəh nəmhəyen ye tɨkiriə*, tɨkiriə ruahuvə.
Kɨni narmamə yamə mɨne nɨmətɨrgɨriə rəru, kɨni taktəkun
ai, kɨmɨsərɨg nar. Kɨni narmamə yamə mɨnə kɨmnhamhə,
kwənhamragh mɨn. Kɨni yavən hah mɨnə, taktəkun ai kwən
kɨrik rɨnamni-ərhav-pən nəvsaoyen huvə tuk əriə.†
6 Kɨni hani-pən tuk Jon mə narmamə yamə mɨne kapəriə
nhatətəyen irak rɨpəh nɨmɨrien, iriə tuksarə ye nɨhuvəyen
əfrakɨs.”

Yesu rɨmɨni mə Jon Baptaes in profet ehuə kɨrik
(Luk 7:24-35)

7 Nɨpɨg narmamə a yame Jon rɨmnher pən kɨn əriə kratərhav,
kɨni Yesu rɨmɨrikakun maməgkiar kɨn Jon kɨmi nukwhao
ehuə. Mɨmə, “?In apa kupən kɨmiə nɨmnhavən apa ye tɨpəvsɨk
mə taksəm naha nhagɨn? ? Nɨmnhavən mə taksəm əmə
yermamə apnapɨg kɨrik yame in rəmhen kɨn nuwig yame
ramərer ye nɨmrɨ nμmətag? !Nɨkam!
8 ? Tukmə nɨkam, kɨni nɨmnamhavən mə taksəm pa? ?
Yermamə kɨrik yame ramvən ye neipən huvə yame nɨmrɨn
rəutən uə? ! Nɨkam! Narmamə yamə mɨne kamhavən ye
neipən huvə kɨsarə ye nimə huvə mɨnə rəmhen kɨn kape king.
9 ?Kɨni naha nhagɨn a nɨmnhavən mə taksəm? ?Profet kɨrik
uə? ∃wəh, nəfrakɨsien. Mərɨg yakamni-pre tuk əmiə mə Jon in
yerpɨrɨg rapita profet.
10 Meinai kwən e in e Nəkwəkwə kape Kughen rɨmɨni-ta
mɨmə,
“ ‘Səm-ru. Yakamher-pre kɨn kafak yermamə yame tukrɨvəh
kafak nəgkiarien.
In tukrəkupən kɨn ik mor apnəpeinə ye kafam swatuk.’‡
(Mal 3:1)
11 “Yakamni-pre tuk əmiə mə narmamə yamə mɨne
kɨmɨsarha-pə ye tokrei tanə, kɨrik rapəh nuəyen yame rapita
kwən e Jon. Mərɨg yermamə yame in ye tanə əmə ye nar-
maruyen kape Kughen, in yerpɨrɨg mɨn rapita Jon.§
12 Ye nɨpɨg Jon Baptaes rɨmɨrikakun mamni-ərhav
nəgkiarien kape Kughen meriaji-pə taktakun, narmaruyen

---

* **11:5:** Nəgkiarien kape Gris ramni “leprosi.” † **11:5:** Profet Aesea rɨmɨni mə Kristo tukruə mor wok mɨnə e, mamor huvə narmamə yamə mɨne kamhamhə. əm-ru Aes 35:5-6; 61:1. ‡ **11:10:** Ye v. 10 Kughen raməgkiar kɨmi Yesu Kristo.
§ **11:11:** Tukmə ror Yesu raməgkiar atuk iran, mamni mə in rehuə rapita Jon. Uə, tukmə ror in ramni narmamə kafan mɨnə, mə iriə kamhavəh nɨhuvəyen rapita Jon, meinai khakwasɨg kɨn Yesu.

kape Kughen ramskai mə tukrɨtərhav-pə. Kɨni narmamə yamə mɨne khaskai mɨsarkut pɨk mə tukhauə pəh Kughen rarmaru irəriə.
13 Yakamni məknakɨn meinai apa kupan əgkap muə meriaji-pə nɨpɨg kape Jon, nəgkiarien kape Loa yame Kughen rɨmɨvəhsi-pən kɨmi Moses mɨne nəgkiarien kape profet kape Kughen mɨnə kɨmnhani-ərhav narmaruyen kape Kughen.
14 Kɨni tukmə rɨkimiə ragien mə takhavəh nətərɨgien e, jakni mə Jon in Elaeja yame profet kupan mɨnə kɨmnhani mə tukruə.
15 Tukmə kɨmiə narmamə yame nɨmətɨrgɨmiə rarə, sətərɨg huvə kɨn nəgkiarien e.
16 "? Kɨni Yo jakni mə narmamə yamə mɨne kɨsarə ai taktəkun, mə norien kapəriə rəmhen kɨn naha? Iriə kɨsəmhen əmə kɨn kwajikovə [yamə mɨne nar kɨrik rɨrkək yame tukror əriə, rɨkiriə ragien.] Mɨsəkwətə masəukɨr ikɨn kamor maket ikɨn, mashek əriə mɨnə mhamə,
17 '! Ah! Kɨmawə yɨmnhauh gita, mərɨg kɨmiə nakhapəh nɨsorien danis. Kɨni yaksarar mɨseikuə kɨn nasəkien tuk nɨmhəyen, mərɨg kɨmiə nɨmnhapəh nɨsasəkien kɨtawə-m kɨmiə.'
18 Yakamni məknei meinai ye nɨpɨg Jon Baptaes rɨmauə, məpəh nəvɨgɨnien mə tukrəhuak nɨpɨg rɨpsaah, mɨpəh nɨnɨmien waen. Mərɨg narmamə kamhani mhamə, 'Kwən a, nanmɨn has kɨrik raməmɨr iran.'
19 Kɨni Yo, Ji Yermamə, yɨmauə maməvɨgɨn, mamnɨm waen, mərɨg narmamə kamhani mɨn mhamə, '! Ah! Kwən a in yermamə kape nəvɨgɨn-pɨkien, mɨne napɨsien kɨn waen. Kɨni mamor norkeikeiyen kɨmi yor təvhagə has mɨnə mɨne narmamə yame kasərer tuk mane kape takis.' Mərɨg narmamə əfrakɨs kape Kughen mɨnə tukasəkeikei mharkun mə kɨmru Jon yakawor narɨmnar ye nɨrkunien əfrakɨs."

Yesu ramni narpɨnien ye narmamə yamə mɨne khapəh nhaniyen nəfrakɨsien iran
(Luk 10:13-15)

20 Kɨni Yesu rɨmnəgkiar skai kɨmi narmamə ye taon yame mɨne In rɨmnor nɨmtətien rɨpsaah aikɨn ye nɨmrɨriə. Raməgkiar skai məknakɨn meinai iriə khapəh nɨsararien ye nərɨgien kapəriə tuk kapəriə norien has mɨnə.
21 Kɨni In mɨmə, "! Ah! ! Kɨmiə yamə mɨne nakɨsarə apa Korasin! Nəmhəyen ehuə tukrurə tuk əmiə. !Ah! !Kɨmiə nəmə Betsaeda! Nəmhəyen ehuə tukrurə tuk əmiə, meinai yɨmnor pawk nɨmtətien rɨpsaah ye taon mir kapəmiə. Kɨni tokmə yakpior nɨmtətien mɨnə a apa Taea mɨne Saedon kupən, narmamə

11:13: Luk 16:16 **11:14:** Mal 4:5; Mat 17:10-13; Mak 9:11-13 **11:19:** Mat 9:14

a to kipisarar ye nərigien kapəriə tuk təvhagə has mipihavən
ye neipən has, misəsok-əsok ye nimrawk [ror nimtətien mə
kisərig rahas pik tuk kapəriə norien has minə.]
22 Mərig ye nipig a yame Kughen tukror narpinien kapəmiə,
in tukriskai pik rapita narpinien yame tukror kimi narmamə
yamə mine kimnisarə apa Taea mine Saedon kupən.*
23 Kini kimiə nəmə Kapeneam. ? Kimiə nakhamə ta mə
Kughen tukrivəh-si haktə əmiə ye kwənmhaan kape nisiaiyen
ye rao ye neai uə? ! Nikam! Kughen tukrivəh-si-əhu əmiə
naksweiwaiyu pik əgkəp, ye kwənmhaan kape narpinien†.
Kini tokmə yakpior nimtətien minə a apa Sodom kupan, to
taon a ripipəh nirkəkien.‡
24 Mərig yakamni-pre tuk əmiə mə nipig a yame Kughen
tukror narpinien kapəmiə, in tukriskai pik rapita narpinien
yame tukror kimi narmamə yamə mine kimnisarə apa Sodom
kupən."

Yesu ravəhsi-pən napisien kimi narmamə yamə mine kasəpəu
(Luk 10:21-22)

25 Kini ye nipig a Yesu rimə, "Tatə Kughen. Ik Yermaru
kape narimnar fam- yerpirig ye neai, mine ye tokrei tanə.
Yakəgnəgin Ik meinai Ik nimnerkwaig kin niprai narimnar
minə e ye nimri narmamə yamə mine kharkun nar. Kini mor
əpu kimi narmamə yamə mine kisəmhen əmə kin kwajikovə
minə mə iriə e tukharkun nar.
26 Tatə, in a norien yame Ik nakorkeikei."
27 Kini Yesu rirpin mamni-ərhav mimə, "Rimik rimneighan-
pə ta kin narimnar fam ye kwermik. Kini Rimik pisin əmə
rirkun Tini. Kini Tini əmə mine narmamə kafan minə, iriə
əmə kharkun Tatə Kughen. Iriə e narmamə yamə mine Tini
rimirpen ta əriə mə In tukror əpu Tatə Kughen kimi əriə.
28 "Hauə tuk Yo, kimiə yamə mine nakasor pik wok kini
misəpəu kin najipəyen kin nar pam minə, pəh yakvəhsi-pre
napisien.§
29-30 Yakamni məkneikin meinai Yo yemə mar, kini kafak
nətərigien in ye tanə. Kini hauə tuk Yo mhavəh napisien ye
kapəmiə nimraghien. Taksajipə kin kafak nitip meinai in
rəruvəruvə, kini kafak wok yame jakvəhsi-pre kimi əmiə in
rimar."

---

* **11:22:** Kughen rimnoriah əkgəp Taea mine Saedon. əm-ru stori ye Aes 23:1-8. **11:22:** Esik 26-28; Joel 3:4-8; Amos 1:9-10; Sek 9:2-4 † **11:23:** Yesu ramni narpinien yame Aesea rimini ta tu ye Aes 14:12-15. ‡ **11:23:** Kughen rimnoriah taon a Sodom ye Jen 19:24-28. **11:24:** Mat 10:15; Luk 10:12 **11:25:** 1 Kor 1:26-29 **11:27:** Mat 28:18; Jon 1:18; 3:35; 10:15; 17:2 § **11:28:** Loa kupan kape Moses in rəmhen kin kajipə pam. əm-ru Jer 31:25. **11:29-30:** 1 Jon 5:3

12

Yesu ramhajoun narmamə kɨn norien kape Sabat
(Mak 2:23-3:6; Luk 6:1-11)

1 Kɨni ye Sabat kɨrik, Yesu mɨne kafan narmamə mɨnə
kɨmɨsəriwək mhavən yerki wit* tɨksɨn, kɨni kafan narmamə
mɨnə kɨsəmkərəv. Khavən mɨsətɨm wit tɨksɨn, masən
kwənkwan.
2 Mərɨg Farisi mɨnə tɨksɨn kɨmɨsəm mhani-pən tukun
mhamə, "! Eh! Sabat e towei, mərɨg kafam narmamə
kasor wok masakapɨr Loa kape Moses. ? Rhawor e kasor
məknakɨn?"
3 Mərɨg Yesu rɨmɨni-pən tuk əriə mɨmə, "Tukmə ror
nakhapəh nɨsəvheikɨnien nəvsaoyen ye Nəkwəkwə kape
Kughen yame raməvsao kμn norien yame King Deved rɨmnor
kupən, yame in mɨne kafan narmamə mɨnə kɨmɨsəmkərəv.
4 Mərɨg, Deved rɨmavən ye Nimə Ehuə kape Kughen mən
bred yame pris mɨnə kwənhavəhsi-pən ta kɨmi Kughen. Mərɨg
bred ai, ye Loa kape Moses ramni mə narmamə apnapɨg
tukhapəh nɨsənien. Mərɨg pris mɨnə əmə kharkun nɨsənien.†
5 Uə tukmə ror nakhapəh nɨsəvheikɨnien ye loa mə nɨpɨg
mɨnə fam ye Sabat, pris mɨnə apa ye Nimə Ehuə Kape Kughen
kasor wok kapəriə masakapɨr loa kape Sabat, mərɨg Kughen
raməm mə nar a in ratuatuk əmə.
6 Mərɨg yakamni-pre tuk əmiə mə kwən kɨrik eikɨn e In
yerpɨrɨg rapita Nimə Ehuə kape Kughen.
7 Ye Nəkwəkwə kape Kughen In ramni mə,
" 'Nar kɨrik ror rɨkik ramagien, in e mə rɨkimiə tukrehuə tuk
narmamə,
mərɨg rɨkik rɨpəh nagienien tuk kapəmiə sakrefaes
mɨnə.' " *(Hos 6:6)*
Kɨni Yesu rɨrpɨn nəgkiarien mamni-pən tuk Farisi mɨnə
mɨmə, "To nakpiharkun nɨprai nəgkiarien e, mɨpiharkun nar-
mamə yamə mɨne kɨsatuatuk‡, to nakpihapəh nɨsəm-pəniən
nar has kɨrik ye narmamə kafak mɨnə.
8 Yakamni məkneikɨn meinai Yo, Ji Yermamə, Yo yaka-
marmaru ye Sabat."
9 Kɨni Yesu rɨtərhav aikɨn a məriwək mamvən ye nəkwai
nimə kape nofugɨnien kapəriə.
10 Kɨni ikɨn a, kwən kɨrik aikɨn, kwermɨn rɨmhə, rɨpəh
nɨhuatukien kɨn. Kɨni kɨsaiyoh-pən Yesu mə, "? Rhawor? ?
Ratuatuk ye loa mə to nakor huvə yermamə yame ramhə ye

---

* **12:1:** Wit in kwənkwai nai kɨrik kamor flaoa kɨn. **12:1:** Dut 23:25 **12:2:** Eks 20:10 **12:4:** Lev 24:5-9 † **12:4:** Takəm stori e ye 1 Saml 21:1-6. **12:5:** Nam 28:9-10 **12:6:** Mat 12:41-42 ‡ **12:7:** Yesu ramni mə kafan narmamə kɨsatuatuk.

Sabat, uə nikam?” Iriə kimisaiyoh-pən məknakin Yesu meinai
kisarkut mə tuksəm-pən nar has kirik iran.
11 Kini Yesu rimini-pən tuk əriə mimə, “?Tukmə kimiə kirik,
kafan sipsip rivə-ərhav pikin ye nəkwai nimir ehuə ye Sabat,
kini in tukrhawor? In tukraməkeikei mivən mirəh-si haktə
aihuaa əmə. ? Pa e irəmiə in to ripəh norien məkneikin?
Rirkək.
12 Mərig nimraghien kape yermamə rapita sipsip. Kini in
ratuatuk əmə ye loa mə tukamor nar huvə ye Sabat.”
13 Kini rini-pən tuk kwən a mimə, “Huatuk kin kwermim.”
Kini rihuatuk kin kwermin, rhuvə əgkəp rəmhen kin kwermin
nikarin.
14 Mərig Farisi minə a kimnhavən, mamharai mhun mə
tukshopni Yesu.

Yorwok yame Kughen rimirpen

15 Kini Yesu rimirkun mə Farisi minə kisarkut mə tukshopni
In, mitərhav aikin a. Kini narmamə khapsaah khakwasig kin
In. Kini In rimnor huvə nəmhəyen fam kapəriə,
16 mini-əhu əriə mə tukhapəh nhani-ərhavyen In tuk nar-
mamə.
17 Nar a ritərhav-pə ror nəgkiarien kape profet kupan e
Aesea ruauə minor nəfrakisien kin, yamə rimini mimə,
18 “In e yorwok kafak yame yimirpen ta yakorkeikei pik In,
kini rikik ragien pik tukun.
Kini Yo jakor mə Nanmin kafak tukrurə mukwar iran.
Kini In tukrini-ərhav norien atuatuk kafak mine nivəh-
miraghien kafak ye nimri narmamə tanə pisin pisin
minə.
19 To In ripəh nuhyen əjir, mipəh nokrən-apomhien;
Mipəh nəgkiar-pikien ikin narmamə kasofugin əriə minə
ikin.
20 In yemə mar, kini In tukror huvə-pən kimi narmamə yamə
mine kasəpəu kini kapəriə nəsaninien rikək.§
Tukror məkna meriaji-pən In tukror norien yame ratu-
atuk tukror win ye norien yame rahas.
21 Kini narmamə yamə mine pəh nien mə kwənərəus kape
Isrel, iriə tuksərəhu-pən tim tim kapəriə nərigien iran,
mə In tukrivəh miragh əriə.” *(Aes 42:1-4)*

Narmamə tiksin kamhani mhamə Yesu ramor narimnar ye nəsaninien kape Setan

(Mak 3:20-30; Luk 11:14-23; 12:10)

22 Kini narmamə kimnharəh kwən kirik mhavən kimi Yesu.
Kwən a, nimrin ripis, ripəh nəgkiarien, meinai nanmin has

12:10: Luk 14:3 **12:12:** Luk 14:5 **12:14:** Jon 5:16 **12:16:** Mat 8:4; Mak 3:12 **12:18:** Mat 3:17 § **12:20:** Gris ramni mə, “Tukripəh nakapirien nuwig kirik yame ramiko, kini tukripəh nher-əpisien kandel yame ramuək.”

ramərer-pən iran. Kini Yesu rimnor huvə min, kini kwən a rimnəm nar, məgkiar.
23 Kini narmamə m-fam kisəm kisakur pik kin mhamə,
"Tukmə ror Kwən e in e Mikip King Deved yame Kughen rimə
tukrher-pə kin."
24 Mərig Farisi minə kimisərig, kamhani mhamə, "Nikam.
Tukmə ror In ramək-ta nanmin has ye nəsaninien kape
yarmhə e Bielsebul yame in yamehuə kape yarmhə minə."
25 Mərig Yesu ruirkun ta nətərigien kapəriə kini mimə,
"Nikam. Tukmə narmamə ye kantri kirik kasəwhai əriə
minə, misarə kiraru, kini tuksoriah kapəriə narəyen, kantri
tukrimir. Kini rəmhen min kin yerkwanu kirik. Tukmə
narmamə kwəsəwhai əriə minə, misarə kiraru, rukwanu a to
ripəh narə-huvəyen.
26 Kini rəmhen min kin narmamə kape Setan minə, tukmə
iriə kasəwhai əriə minə, misarə kiraru, tukseikus-eikus min
nimə kape Setan. Norien kape Setan tukripəh niskaiyen.
Tukrəsaah-əsaah mirkək.
27 Kini kimiə minə min tiksin kasəko-ta nanmin has minə
rəmhen kin yame yakamor. Mərig pa rimə kisəko ta nanmin
has minə e ye nəsaninien kape Bielsebul. Rhuvə mə iriə
tukhani neikuəyen ye nəgkiarien yame nakamhani mhamə
yakaməko ta nanmin has ye nəsaninien kape Bielsebul.
28 Mərig tukmə Yo yakaməko-ta nanmin has minə ye
nəsaninien kape Nanmin kape Kughen, ramhajoun mə nar-
maruyen kape Kughen ruauə ta tuk əmiə.
29 Kini mamhen min kin yame to yermamə kirik nagheen
rehuə rivən, mətu kafan narimnar, maməmir, yermamə pisin
kirik to ripəh nivənien məkrəh kin. Tukmə yermamə rimə
tukrivən məkrəh kin kafan narimnar, kini tukrirkwəji yer-
mamə ai nagheen rehuə. Kini ai mirkun nivənien məkrəh kin
kafan narimnar.*
30 "Yermamə yame ripəh nikwasigien kin Yo, in kafak tikmir.
Kini yermamə yame ripəh nofuginien narmamə minə kafak,
in ramək-ta əriə kisaiyu rik rik.
31 Ror pən, yakamni-pre əfrakis tuk əmiə, mə Kughen rirkun
nivəhsi-tayen narpinien ye nahasien minə fam yame nakasor,
uə nini-hasien yame nakasor iran. Mərig tukmə nakhani
has Nanmin kape Kughen, to Kughen ripəh nivəhsi-tayen
narpinien iran tuk nipig kirik.
32 Tukmə yermamə ramni hah Yo, Ji Yermamə, kini Kughen
tukrəru-kin mipəh narpinien. Mərig yermamə yame ramni

12:24: Mat 9:34; 10:25 **12:28:** Wok 10:38; 1 Jon 3:8 * **12:29:** Niprai nuhpikinien ramni məkneikin mə yermamə nagheen rehuə in e Setan. Yesu ruə mirkwaji in, məkrəh kin kafan narimnar. In e, Yesu ramək ta nanmin has ye kwən a yame reinein nəgkiarien. **12:30:** Mak 9:40; Luk 9:50 **12:31:** Hib 6:4-6

hah Nanmɨn kape Kughen, Kughen to rɨpəh nəru-kɨnien tuk nɨpɨg kɨrik, ye nɨpɨg e uə ye nɨpɨg yame tukrɨpiuə.
33 “Tukmə nai huvə, kwənkwan tukrhuvə; tukmə nai has,
kwənkwan tukrahas. Ror məkneikɨn meinai kɨmiə takasəm
əmə kwənkwai nai mə nai a in rhuvə uə rahas.
34 ! Ah! Kɨmiə naksəmhen kɨn snek yame ramor norien
iko iko. Kɨmiə nəmə has mɨnə. To nakhapəh nhaniyen nar
huvə kɨrik, meinai narmamə kamhani əmə naha nhagɨn yame
raməmɨr yerkiriə.
35 Yermamə yame nərɨgien rhuvə rukwar yerkin, nɨpɨg m-
fam in ramni nar yame huvə. Kɨni yermamə yame nərɨgien
has rukwar yerkin, nɨpɨg m-fam in ramni nar has.
36 Yakamni-pre tuk əmiə mə, ye nɨpɨg yame Kughen
tukrəkir narmamə iran, narmamə tukasəkeikei mhani-ərhav-
pən tukun mə rhawor iriə kɨmnhani nəgkiarien has apnapɨg
mɨnə fam kapəriə.
37 Ror məkneikɨn In tukrəkir fam nəgkiarien pɨsɨn mɨnə
kapəmiə, mə kɨmiə nəmə atuatuk mɨnə uə nəmə has mɨnə.”

Nɨmtətien yame Kughen rɨmnor ye nɨmraghien kape Jona, kɨni tukrɨpior mɨn ye Yesu
(Mak 8:12; Luk 11:29-32)

38 Kɨni nəmhajoun mɨnə tɨksɨn kape Loa kape Moses mɨne
Farisi mɨnə kɨmnhani-pən tukun mhamə, “Yhajoun. ? To
nakor nɨmtətien əpsɨpɨs kɨrik yaksəm?”
39 Kɨni Yesu rɨmɨni-pən tuk əriə mɨmə, “Kɨmiə narmamə e
towei mɨne, kɨmiə naksor pɨk təvhagə has mhaukreikɨn-pən
nɨmeitaimiə kɨmi Kughen, masorkeikei mə taksəm nɨmtətien
pɨsɨn kɨrik. Mərɨg tukmə ror Kughen tukrɨpəh norien
nɨmtətien kɨrik ye nɨmrɨmiə. Mərɨg tukror əmə nɨmtətien
kɨrikianə əmə yame rɨmnor kupən ye nɨmraghien kape Jona.
40 Jona rɨmnaməmɨr ye tɨp kəməəm ehuə kape nɨpɨg kɨsisər,
yenpɨg mɨne yeraan. Kɨni ye norien kɨrikianə əmə mɨn, Yo,
Ji Yermamə, jakaməmɨr ye nəkwai nɨmɨr kape nɨpɨg kɨsisər,
yenpɨg mɨne yeraan.
41 Kɨni ye nɨpɨg yame Kughen tukrəkir narmamə iran,
nəmə Nineve mɨn tuksərer mhani hah narmamə yamə mɨne
kɨsarə e towei mɨne. Meinai nəmə Nineve a kupan kɨmɨsərɨg
nəgkiarien kape Jona, mɨsarar ye nərɨgien kapəriə tuk
təvhagə has. Mərɨg Yo yakapita Jona, mərɨg kɨmiə nakhapəh
nɨsətərɨgien kɨn Yo.
42 Kɨni in apa kupən, kwin kape kantri e Shipa†, rɨmasɨ-pən
isok muə mə tukrɨvəh nɨrkunien kape King Solomon kupən.

12:33: Mat 7:16-20 **12:34:** Mat 3:7; 15:18; Luk 3:7; 6:43-45 **12:38:** Mat 16:1; Luk 11:16; Jon 6:30 **12:39:** Jona 1:17; Mat 16:4; Mak 8:12 **12:40:** Jona 1:17 **12:41:** Jona 3:5 † **12:42:** Nakəm kwin kape kantri e Shipa ye 1 King 10:1-13.

Mərɨg Yo yakmauə, nɨrkunien kafak rapita King Solomon. Mərɨg kɨmiə nakhapəh nɨsətərɨgien kɨn Yo. Mə tukmə nɨpɨg Kughen tukrəkir narmamə iran, kwin a kape Shipa tukrərer mɨni-hah yamə mɨne kɨsarə e towei mɨne.

43 "Nɨpɨg nanmɨn has raməta ye yermamə kɨrik, in ramavən ye tɨpəvsɨk, mamarha-kɨn ikɨn tukrapɨs ikɨn, mərɨg rɨpəh nəmien.
44 Kɨni in mamni mɨmə, 'Pəh yakrerɨg-pən ye kafak nimə yame yɨmnamarə ikɨn.' Nɨpɨg in rɨrerɨg-pə məm kafan nimə, yermamə rɨkək iran, kɨmnahiə rɨpiə huvə, narɨmnar m-fam kamhaswin huvə.
45 Kɨni in ramvən mɨkɨr mɨn nanmɨn has mɨnə iriə seven yamə mɨne kɨsahas pɨk mɨn rapita in. Kɨni khavən mɨn imə mɨsarə mɨn ye nɨmraghien kape yermamə a. Kɨni yermamə a, in apa kupən, kafan nɨmraghien rahas; mərɨg taktəkun ai rɨmnahas pɨk rapita yame in kupən. Kɨni kɨsəmhen əmə kɨn əmiə, nəmə has yamə mɨne nakasarə e taktakun."

Famle əfrakɨs kape Yesu, iriə e narmamə yamə mɨne kasor nəgkiarien kafan
(Mak 3:31-35; Luk 8:19-21)

46 Nɨpɨg Yesu raməgkiar hanə kɨmi narmamə, kɨni nɨsɨni mɨne piauni mɨnə kasərer apa iruə mhamə tuksəgkiar kɨmin.
47 Kɨni yermamə kɨrik rɨni-pən tuk Yesu mɨmə, "Yemasur, nɨsɨnɨm, mɨne naorahim mɨnə khamə tuksəm-ru Ik apa iruə."
48 Mərɨg Yesu rɨmə, "?Pa e nɨsɨnɨk? ?Mɨne nɨpa e piak mɨnə?"
49 Kɨni In mamhajoun-pən kafan narmamə mɨnə mɨmə, "Kɨmiə e nɨsɨnɨk mɨnə mɨne naorahik mɨnə.
50 Meinai yermamə yame ramor narɨmnar yame Rɨmɨk Kughen rorkeikei, in ai naorahik, in ai nɨsɨnɨk, mɨne in ai nowinɨk."

13

Nuhpɨkɨnien kɨn yermamə yame ramsuv kweru nai
(Mak 4:1-20; Luk 8:4-15)

1 Ye nɨpɨg atuatuk a, Yesu rɨtərhav mɨvən məkwətə apa ye nɨkar-kar nu apa Galili.
2 Meinai narmamə khapsaah kɨmnhauə mɨsərer rarkurao kɨn Yesu, In rɨmavən ye bot kɨrik mamkwətə. Kɨni narmamə kɨsərer fiak.
3 Kɨni In rɨni-ərhav-pən narɨmnar rɨpsaah kɨmi əriə ye nuhpɨkɨnien mɨnə. Mamni mɨmə, "Yəsim kɨrik rɨmavən mə tɨkrɨsuv kweru nai apa ye nəsimien.

12:45: Luk 11:24-26; 2 Pita 2:20 **12:50:** Rom 8:29 **13:2:** Luk 5:1-3

4 Mipik mivitəg-ətəg fam. Kini tiksin rəsaah-əsaah-pən ye
swatuk, kini man minə khauə misən fam.*
5 Kini kweru nai tiksin rəsaah-pən ye tokrei kapier,
nimoptanə rikəskəh ikin. Kini rurə aihuaa əmə meinai
nimoptanə rikəskəh.
6 Mərig nipig mirh rhaktə, kini mhen, kisaukei fam meinai
nuairiə ripəh neiwaiyu-pikien.
7 Kini kweru nai tiksin rəsaah-əsaah-pən yerki
kwənurkəsik.† Kini mhaktə mehuə. Məknekin, kwənurkəsik
rerko əsuun.
8 Kini tiksin rəsaah-əsaah-pən ye nimoptanə huvə, kini
mhaurə, miseihuə, kini tiksin khakuə kin kwənkwairiə wan
handred, tiksin sikisti, kini tiksin toti."
9 Kini Yesu rimə, "Tukmə kimiə narmamə yame nimətirgimiə
rarə, sətərig huvə kin nəgkiarien e."
10 Kini narmamə kape Yesu khauə misaiyoh In mhamə, "?
Rhawor nakaməgkiar kimi narmamə ye nuhpikinien?"
11 Kini Yesu rimini-pən tuk əriə mə, "Yakamni məkna
meinai Kughen rimnəhitə ye swatuk tuk əmiə mə takharkun
nəgkiarien məniwən kape narmaruyen kape Kughen. Mərig
narmamə apnapig minə, Kughen ripəh nəhitəyen ye swatuk
məknakin tuk əriə.
12 Narmamə yame mine kisəri-pən kafak nəgkiarien,
Kughen tukrivəhsi-pən min nirkunien kimi əriə. Mərig
narmamə yamə mine kisərig kafak nəgkiarien kini misor
nar apnapig iran, Kughen tukrivəhsi-ta nirkunien kəskəh
kapəriə.
13 Yakaməgkiar kimi əriə ye nuhpikinien meinai kisərig
pawk, mhapəh nharkunien; kini iriə kisarhakin pawk,
mhapəh nisəmien nipran.
14 Nimraghien kapəriə ror nəgkiarien kape Profet Aesea
ruauə minor nəfrakisien kin yame ramni mə,
" 'Iriə tuksarhakin, misarhakin pawk, mərig to khapəh
nisəmien nipran.
Iriə to kisərig pawk, mərig to khapəh nharkunien.
15 Ror məkneikin meinai kaparia kapə ruauə muiskai,
kini kwəsəpou kin nətərigien kin nar,
kini misətapig kin nimririə.
To kipihapəh nisorien məknakin, kipisəm nar kin nimririə,
mipisərig nar kin nimətirgiriə,
mipiharkun nar yerkiriə,
mipisarar ye nərigien kapəriə tuk təvhagə has, kini to Yo
yakpivəh miragh əriə.' *(Aes 6:9-10)*

---

* **13:4:** Kwən e ramsuv kweru nai kirik kamni kimə "wit" rəri-pən norien kape nisuvyen wit. † **13:7:** Yesu to ripəh niniyen mə kwənurkəsik, mərig nərəus kirik ror nhirin. **13:12:** Mat 25:29; Mak 4:25; Luk 8:18; 19:26

16 “Mərɨg kɨmiə e, Kughen rɨmnautə-pre kɨn kafan
nɨhuvəyen kɨmi əmiə, kɨni tukmə naksarha-kɨn, taksəm;
kɨni tukmə naksərɨg, takharkun nɨpran.
17 Yakamni-pre əfrakɨs tuk əmiə mə profet mɨnə khapsaah
mɨne nəmə atuatuk mɨnə khapsaah kɨmɨsorkeikei mə tuksəm
naha nhagɨn yame nakwəsəm ai taktakun, mərɨg kɨmnhapəh
nɨsəmien. Kɨni mɨsorkeikei pɨk mə tuksərɨg naha nhagɨn yame
nakwəsərɨg ai taktakun, mərɨg kɨmnhapəh nɨsərɨgien.
18 “Kɨmiə sətərɨg huvə kɨn nɨprai nuhpɨkɨnien kape yəsim.
19 Kweru nai yame rɨmnəsaah-pən ye swatuk, in rəmhen kɨn
yermamə yame rɨmnərɨg nəgkiarien kape narmaruyen kape
Kughen, mərɨg rɨpəh nɨrkunien. Kɨni Setan ravəhsi-ta aihuaa
əmə nərɨgien yame rɨmavən yerkin.
20 Kɨni kweru nai yame raməsaah-pən ye nɨmoptanə yame
kapier ipakə ikɨn, in rəmhen kɨn yermamə yame rɨmnərɨg
nəgkiarien kape Kughen, məkneikɨn ravəh yerkin agien,
21 mərɨg nuan rɨpəh neiwaiyu-pɨkien. Kɨni ramərer əmə tuk
nɨpɨg kwakwə əmə. Tukmə nɨpɨg ətən uə nahasien kɨrik ruə
ye nɨmraghien kafan tuk nəgkiarien a, taktakun əmə rɨmɨr ye
kafan nhatətəyen.
22 Kɨni kweru nai yame rɨmnəsaah-pən yerki kwənurkəsɨk,
in rəmhen kɨn yermamə yame rɨmnərɨg nəgkiarien kape
Kughen, mərɨg kafan nətərɨgien ramvən pɨk tuk narɨmnar
kape tokrei tanə, kɨni in rorkeikei mə kafan nautə tukrɨpsaah,
kɨni nətərɨgien mɨnə a kaserko əsuun nəgkiarien kape Kughen.
Kɨni nəgkiarien a rɨpəh nɨkuəyen kɨn kwənkwan.
23 Mərɨg kweru nai yame rəsaah-pən ye nɨmoptanə huvə,
in rəmhen kɨn yermamə yame rərɨg nəgkiarien kape Kughen,
kɨni mɨrkun nɨpran. Kɨni ye nɨmraghien kafan, rɨkuə kɨn
kwənkwan. Tɨksɨn khakuə kɨn kwənkwairiə wan handred,
tɨksɨn sikisti, tɨksɨn toti.”

Nuhpɨkɨnien ye mənvhirɨk yame rahas

24 Kɨni Yesu rɨmɨni-ərhav-pən mɨn nuhpɨkɨnien kɨrik kɨmi
əriə mɨmə, “Narmaruyen kape Kughen, in rəmhen kɨn yer-
mamə kɨrik yame rɨməvitəg-ətəg kweru nai ye kafan nəsimien.
25 Yenpɨg, kɨsapɨr iriə kafan narmamə mɨnə, məkneikɨn
kafan kɨrik tɨkmɨr ruə mɨvitəg-ətəg mənvhirɨk has ye kafan
nəsimien, map.
26 Kɨni kweru nai huvə mɨnə kɨshaktə, mɨsehuə, mɨsor
kwənkwairiə. Mərɨg ye nɨpɨg a, mənvhirɨk has rhaktə mɨn,
mehuə.
27 “Kɨni slef mɨnə kape kwən a khauə mɨsəm, mhani-pən
tukun mhamə, ‘Yemehuə. ?Nɨmɨsuv kweru nai huvə in əmə
in əmə, uə nɨkam? ?Mənvhirɨk has rɨsɨ-pkaa?’

13:17: Luk 10:23-24 **13:22:** Luk 12:16-21; 1 Tim 6:9-10,17

28 “Kɨni yamehuə a rɨni-pən tuk əriə mɨmə, ‘Tɨkmɨr kɨrik
kafak rɨmnor nar en.’
“Kɨni kafan slef mɨnə khani-pən tukun mhamə, ‘? Mərɨg
nakmə jakhavən mɨsəkwai ta mənvhirɨk has a uə?’
29 “Rɨni-pən tuk əriə mɨmə, ‘Nɨkam. Hapəh. To nakasəkwai
ta mənvhirɨk has mɨnə a, masor mɨsəkwai ta pɨkɨn kwənkwai
nai huvə.
30 Pəh iriu kwhaktə kwis əmə mɨravən mwəriaji kwənkwai
nai huvə rɨmruə. Ye nɨpɨg a in a, jakni-pən tuk kafak narmamə
yamə mɨne tukharhi kwənkwai nai mə tukhavən mɨsəkupan
mɨsəkwai ta mənvhirɨk has, mhapɨk, mɨsarakikɨn-pən ye nap.
Kwasɨg ikɨn, khapɨk kwənkwai nai huvə mɨnə mhauə ye
nəkwai nimə kafak yame kamətu-pən nəvɨgɨnien ikɨn.’ ”

Narmaruyen kape Kughen ramehuə atuk ye nəsanɨnien kafan
(Mak 4:30-34; Luk 13:18-21)

31 Kɨni Yesu rɨmɨni-pən mɨn nuhpɨkɨnien kɨrik tuk əriə mɨmə,
“Narmaruyen kape Kughen in rəmhen kɨn kwənkwai mastad,
yame yermamə rɨmɨvəh mɨvən mɨsuv ye kafan nəsimien.
32 Kwənkwai mastad a in rarkəskəh pɨk, mərɨg nɨpɨg in
tukrurə mehuə rəmhen kɨn nai ehuə kɨrik. Kɨni man mɨnə
yamə mɨne kamhaivə yerpɨrɨg tukhauə mɨsor nimairiə ye
kwerəgrəgɨn.”
33 Kɨni Yesu rɨmɨni-pən mɨn nuhpɨkɨnien kɨrik tuk əriə mɨmə,
“Narmaruyen kape Kughen in rəmhen kɨn yis yame piraovɨn
kɨrik ramarap ye flaoa rɨpsaah yame ramor-pən ye besin
ehuə, kɨni rher-əpu flaoa rəsiis, mehuə.”
34 Narɨmnar mɨnə fam, Yesu ramni əmə nuhpɨkɨnien iran
kɨmi narmamə, to rɨpəh nɨni-atuatuk-əməyen.
35 Nar a rɨtərhav-pə ror nəgkiarien kape profet kupan ruauə
mɨnor nəfrakɨsien kɨn, yame rɨmɨni mɨmə,
“Nɨpɨg tukmə yakaməgkiar, jakni əmə nuhpɨkɨnien.
Jakamni-ərhav narɨmnar yame yɨmnerkwaig kɨn
rɨrikakun ye nɨpɨg yɨmnor tokrei tanə meriaji-pə e
taktəkun.” *(Sam 78:2)*

Yesu ramhoprai nuhpɨkɨnien ye mənvhirɨk has

36 Kɨni Yesu rəta ye narmamə, mɨvən ye nəkwai nimə
kɨrik. Kɨni kafan narmamə mɨnə khavən mɨsəm, mɨsaiyoh-pən
mhamə, “Hoprai-pə ru nuhpɨkɨnien ye mənvhirɨk has yame
raurə ye nəsimien.”
37 Kɨni Yesu rɨmɨni-pən tuk əriə mɨmə, “Yo e, Ji Yermamə, Yo e
yermamə yame yɨmnəvi-ətəg-ətəg kwənkwai nai ye nəsimien.
38 Kɨni nəsimien in tokrei tanə. Kɨni kwənkwai nai huvə, iriə
e ji Kughen yamə mɨne In ramarmaru irəriə. Kɨni mənvhirɨk
has mɨnə, iriə e ji Setan.

39 Kɨni tɨkmɨr yame rɨmavən mɨvitəg-ətəg mənvhirɨk has a
in Setan. Kɨni nɨpɨg yame tukrhi kwənkwai nai, in e Nɨpɨg
Kwasɨg. Kɨni narmamə yamə mɨne kamharhi kwənkwan, iriə
e agelo mɨnə.
40 Tukhapɨk mənvhirɨk has mɨsəhi-pən ye nap. Norien a
rəmhen kɨn Nɨpɨg Kwasɨg.
41 Yo, Ji Yermamə, jakher-pre kɨn agelo mɨnə kafak tukhavən
ikɨn yakamarmaru ikɨn, mɨsəkwai ta yor təvhagə has mɨnə
fam, mɨne narɨmnar mɨnə fam mɨne yame kamhavi-pən nar-
mamə tuk norien təvhagə has mɨnə.
42 Iriə tuksarakikɨn-pən əriə ye nap ehuə. Kɨni aikɨn a,
narmamə tuksasək mɨsəkwəruə.
43 Kɨni narmamə yamə mɨne kɨsatuatuk tuksəsiə ye rao
ye neai, rəmhen kɨn mɨrh. Tukmə kɨmiə narmamə yame
nɨmətɨrgɨmiə rarə, sətərɨg huvə kɨn nəgkiarien e.”

Nuhpɨkɨnien ye bokis mane yame ramerkwaig

44 Kɨni Yesu rɨrpɨn nəgkiarien kafan mamni mɨmə, “Nar-
maruyen kape Kughen in rəmhen kɨn bokis mane kɨrik yame
ramerkwaig ye nɨmoptanə. Kɨni yermamə kɨrik rɨmavən,
məm, kɨni rarə mɨnɨm mɨn ye nɨmoptanə. Rɨkɨn rɨmnagien pɨk,
kɨni rɨvən mor salem kɨn narɨmnar fam kafan, mɨvəh mane
iran, mɨvən mɨvəh nɨmrɨ nɨmoptanə a kɨmnerkwaig kɨn bokis
mane ikɨn.”

Nuhpɨkɨnien ye kapier e kamni kɨmə perel

45 Kɨni Yesu rɨrpɨn nəgkiarien kafan mamni mɨmə, “Nar-
maruyen kape Kughen in rəmhen kɨn sto kipa yame ra-
marhakɨn kapier huvə mɨnə e nɨmrɨn rhaktə, kamni kɨmə
perel, mə tukrɨpɨk mɨvən mor salem kɨn.
46 Tukmə rəm perel kɨrik yame rhuvə pɨk, kɨni marar mɨvən
mor salem fam kɨn kafan narɨmnar, kɨni mɨvəh mane iran,
mɨvən mɨvəh perel a kɨn.”

Nuhpɨkɨnien ye net kape nɨviyen kəmam

47 Kɨni Yesu rɨrpɨn nəgkiarien kafan mamni mɨmə, “Nar-
maruyen kape Kughen in rəmhen kɨn nɨpɨg narmamə kɨsarko-
pən kɨn net apa ye lugun mamhavi kəmam pɨsɨn pɨsɨn iran.
48 Nɨpɨg net rukwar kɨn kəmam, kɨni khavi-haktə net, kɨni
masəwhai kəmam mɨnə mhavai-pən kəmam huvə mɨnə ye
nɨtɨp ehuə mɨnə kapəriə, mɨsarakikɨn kəmam yamə mɨne
kɨsahas.
49 Kɨni ye norien kɨrikianə əmə mɨn, tuk Nɨpɨg Kwasɨg, agelo
mɨnə tukhauə mhavəhsi-ta narmamə yamə mɨne kɨsahas tuk
narmamə yamə mɨne kɨsatuatuk,

13:41: Mat 24:31; 25:31; Mak 13:27 **13:42:** Mat 8:12

50 mɨsarakikɨn-pən əriə ye nap ehuə- ikɨn narmamə kɨsasək
mɨsəkwəruə ikɨn.”
51 Kɨni Yesu raiyoh-pən kafan narmamə mɨnə mə, “?Kɨmiə
nakharkun narɨmnar mɨnə a uə nɨkam?”
Kɨni iriə khamə, “Ǝwəh.”
52 Kɨni rɨni-pən tuk əriə mɨmə, “Ror məkneikɨn, nəmhajoun
mɨnə fam kape loa yamə mɨne kwənhauə ye narmaruyen
kape Kughen, kɨmɨsofugɨn-pən nəgkiarien wi kafak mɨne
nəgkiarien akwas kape Moses rəmhen kɨn yame yemehuə
kape nimə kɨrik ramofugɨn-pən narɨmnar huvə yamə mɨne
khawi mɨne narɨmnar huvə yamə mɨne ramswin hanə ye
nimə kafan.”

Nəmə imei Yesu kɨmɨsəpəh In
(Mak 6:1-6; Luk 4:16-30)

53 Kɨni Yesu rɨmɨni ta nuhpɨkɨnien mɨnə a, marar, mɨtərhav.
54 Muə iman ikɨn, mɨrikakun maməvhag kɨmi narmamə
ye nəkwai nimə kape nofugɨnien. Kɨsərɨg nəgkiarien kafan,
kɨsakur, mɨsaiyoh əriə mɨnə mhamə, “!Man! ?In ravəh hiə
nɨrkunien e? ?Rhawor mor nɨmtətien mɨnə e?
55 Kɨtawə kwənharkun ta kwən e. In kwajikovə əmə kape
yermamə yame ravhirəkɨn nai. Nɨsɨni e Meri; kɨni naorahini
mɨnə e Jemes, mɨne Josef, mɨne Judas, mɨne Saemon.
56 Kɨni nowini mɨnə kasarə mɨn e kɨtawə miriə. ?Ravəh hiə
nɨrkunien e?”
57 Kɨni iriə kɨnasəməkɨn In.
Mərɨg Yesu rɨni-pən tuk əriə mə, “Tukmə profet kɨrik kape
Kughen, narmamə tukhasiai In. Kɨni mərɨg, narmamə iman
ikɨn, mɨne kwənərəus kafan mɨnə, iriə pɨsɨn əmə to khapəh
nhasiaiyen In.”
58 In a ye kwənmhaan a, rɨpəh nor-pɨkien nɨmtətien, meinai
kapəriə nhatətəyen rɨkək iran.

14

Nɨmhəyen kape Jon Baptaes
(Mak 6:14-29; Luk 9:7-9)

1 Ye nɨpɨg a, King Herod Antipas yame rɨmnamarmaru ye
tanə Galili rɨmnərɨg nəvsaoyen kɨn Yesu.
2 Kɨni mɨni-pən tuk kafan yorwok mɨnə mə, “!Eh! !Kwən e
in Jon Baptaes, ruɨmragh mɨn ye nɨmhəyen! Ror pən ravəh
nəsanɨnien tuk norien nɨmtətien mɨnə.”
3-4 Herod rɨkin raməsɨk məknakɨn meinai nɨpɨg kɨrik, in
rɨmɨkɨr ta piraovɨn kape Filip e piauni. Pian a, nhagɨn e
Herodias. Kɨni Jon rɨmɨni-əhu mɨmə, “Kɨmɨni-əhu mə takpəh

13:50: Mat 13:42; Luk 13:28 **13:54:** Jon 7:15 **13:55:** Jon 6:42

nikir-tayen piraovin e."* Jon ramni-əhu Herodias, Herodias raməməkin in tukun. Kini Herod rimivəhsi-pən Jon ye kalabus.

5 Kini Herod rimə tukrhopni Jon tukun, mərig ruagin kin narmamə, meinai rikiriə rimnəsik mə Jon in profet kirik.

6 Mərig nipig kirik, Herod rimnor nəviginien ehuə kirik mamor nipig kafan yame rimnarha iran. Kini piakəskəh e ji Herodias rimnor danis ye nimri narmamə. Rimnor danis, Herod rəm rorkeikei,

7 mini-pən tuk piakəskəh a mə, "Yakamni kwəsu əgkəp mə nar yame ik nakorkeikei mamaiyoh yo kin, yakirkun nivəhsi-preyen."

8 Mərig Herodias rimnaməkeikei kimi piakəskəh ai mə tukrini-pən tuk Herod mimə, "Yakorkeikei mə taktəkun əmə takrəh kapən kapə Jon Baptaes, mukrai-pən ye tikiplet, mirəh muə kimi yo pəh yakəm."

9 Nəgkiarien ai ror King Herod rərig rahas pik, meinai rimnor nəgkiarien əutən ye nimri in minə tiksin. To ripəh nəpəhyen. Kini rimə tuksor nəkwai piakəskəh ai.

10 Mher-pən kin narmamə tiksin khavən ye kalabus misərəru-ta kapən kapə Jon,

11 mhaukrai-pən ye tikiplet, mhavəh mhavən mhavəhsi-pən kimi ji Herodias. Kini in rivəh-si-pən kimi nisini.

12 Kini narmamə kape Jon kimnhavən mharəh nipran, mhavən mhanim. Misarar mhavən misəvsao kin kimi Yesu.

Yesu rimivəh nəviginien rikəskəh, mor ripsaah, maməvigin narman faef taosen kin

(Mak 6:30-44; Luk 9:10-17; Jon 6:1-14)

13 Nipig Yesu rimnərig nəvsaoyen a, kini rat-pən ye bot kirik mivən apa ikin ruhiko ikin. Mərig nukwhao kimnharkun aikin ramvən ikin, mhatərhav ye kapəriə rukwanu minə misəriwək mhakurao mamhavən misəm.

14 Kini Yesu rimivhiak məm narmamə khapsaah aikin, kini rikin reiwaiyu tuk əriə. Kini rimavən mor huvə narmamə yamə minə kamhamhə.

15 Rinamenaiyu, narmamə kape Yesu khauə misəm In, mhamə, "Kwənmhan əkwak ikin e, kini rinamenaiyu. Takher rik rik kin narmamə minə e, pəh kamhavən apa yerkwanu ipakə minə mhavəh nəriə kirik nəviginien."

16 Mərig Yesu rini-pən tuk əriə mimə, "Rhuvə mə tukhapəh nisaiyu-rik-rik-ien. Kimiə taksəvigin əriə."

---

* **14:3-4:** Kughen ramni-əhu mə takpəh nikirtayen piraovin kape piam ye Lev 18:16, mine 20:21. Kini mərig tukmə piam rimhə, kafan kwajikovə rirkək, takaməkeikei mikir kafan piraovin (Dut 25:5-6). **14:3-4:** Lev 18:16; 20:21; Luk 3:19-20 **14:5:** Mat 21:26

17 Mərig iriə khani-pən tukun mhamə, “?Jakshawor? Nipar
bred kirkirip əmə mine kəmam kiraru.”
18 Kini Yesu rini-pən tuk əriə mə, “Havəh mhauə.”
19 Kini mini-pən tuk narmamə mə tuksəkwətə huvə yerki
mənvhirik. Kini mivəh bred ai kirkirip mine kəmam kiraru,
mivaag haktə mini vi vi Kughen tukun, mhapu bred, mipik-
pən kimi kafan narmamə mimə, “Takhapik misəvigin nar-
mamə minə a kin.”
20 Kini iriə kimisəvigin tupriə rəsiis misəpəh nipərpər bred
mine kəmam. Kini kafan narmamə minə kimnhavai-pən ye
nitip twelef khakuar min.
21 Narmamə ai kimisəvigin, kimivəh əmə nihupin ye
narman, iriə fam rəmhen kin faef taosen. Mərig kipəh
nəvhuekinien nipiraovin mine kwajikovə minə.

Yesu rameriwək ye nimar mar nu
(Mak 6:45-52; Jon 6:16-21)

22 Məkneikin, Yesu rimini-pən tuk kafan narmamə mə
tukhavən ye bot misəkupan mhavən ye nikar nu, mərig In
raməmir əmə mə tukrher-pən kin narmamə kamhavən iməriə
ikin.
23 Rher-pən ta kin narmamə ai, kini marar mhaktə
fiak mivən ye tukwas kirik In pisin əmə, mə tukrəhuak.
Rinamenaiyu, Yesu pisin əmə aikin.
24 Mərig bot ravirə ta ye nu, mirəhpikin nimətag. Peao-peao
ramuh bot.
25 Kini ye kwəsum-niraanien, Yesu rarar məriwək ye nimar-
mar nu mamuə tuk əriə.
26 Kini narmamə kafan minə kimisəm rəriwək mamuə ye
nimar-mar nu, kamhagin pik. Misokrapomh mhamə, “!Eh! !
Yarhmə kirik apa!”
27 Məkneikin, Yesu rini-pən tuk əriə mə, “Takhapəh
nhaginien. Mə Yo əmə e.”
28 Kini Pita rimə, “Yermaru. Tukmə Ik əfrah, okrən min kin
yo pəh yakəriwək min ye nimar-mar nu murə.”
29 Kini Yesu rimini-pən tukun mimə, “Yuə.”
Kini Pita rəvi-ərhav ye nəkwai bot, məriwək ye nimar-mar
nu mivən tuk Yesu.
30 Məm peao-peao, kini rigin pik, kini minaməmnim. Masək-
pən tuk Yesu mimə, “!Yermaru, vəh miragh yo!”
31 Məkneikin, Yesu rərao-pən mirəh, mini-pən tukun mimə,
“Kafam nhatətəyen rəkəskəh pik. ?Rhawor e nakpəh niniyen
nəfrakisien irak?”
32 Kini kwat-pən min ye bot, məknekin nimətag reiwaiyu.

14:19: Mat 15:35-39; Mak 8:6-10 **14:23:** Luk 6:12; 9:28 **14:26:** Luk 24:37
14:31: Mat 8:26; Mak 4:39

33 Kini narmamə minə a ye nəkwai bot kasəgnəgin In
mhamə, “!Nəfrah! Ik Ji Kughen.”
34 Kini kimnhavən ye nikar lugun pən, mhavhiak ye tanə
Genesaret.
35 Kini narmamə aikin khauə misəm Yesu, minharkun In,
misher-pən nəgkiarien kimi narmamə rarukrao ye rukwanu
minə fam aikin a. Kini khapik min kapəriə narmamə yamə
mine kamhamhə mhavən tuk Yesu,
36 misəkeikei kimin mhamə iriə yamə minə kamhamhə,
tukharap əmə nəpag nimri neipən kafan, kini iriə fam yamə
mine kimnharap In misəsanin.

15

Nəmhajoun kape loa kape Moses kasotgoh iriə Yesu ye nikarin kape loa
(Mak 7:1-23)

1 Nəmhajoun tiksin kape loa kape Moses iriə Farisi minə
khasi-pən apa Jerusalem mhauə misəm Yesu misaiyoh In
mhamə,
2 “? Rhawor kafam narmamə khapəh nisəri-pənien
kapətawə natuakəmien yame kaha minə kimnəsəvhag kin
kimi ətawə? Kafam narmamə minə kasəvigin mhapəh
nisəravyen rəri-pən natuakəmien kapətawə.”
3 Mərig Yesu rini-pən tuk əriə mimə, “! Mərig kimiə
nakwəsəpəh loa kape Kughen minamhakwasig əmə kin
narəyen kape kaha minə!
4 Ǝmru, Kughen rimini kupən mimə, ‘Takhasiai nisinmiə
mine rimimiə.’ *(Eks 20:12; Dut 5:16)* Kini mimə, ‘Yermamə
yame ramni hah nisini uə rimni tukhopni.’ *(Eks 21:17; Lev 20:9)*
5 Mərig kimiə nakhani-əhu narmamə mə tukhapəh
nisasituyen ye nisinriə mine rimriə, mhamə tukhani-pən
tuk əriə mhamə, ‘Eh. Yakeinein nivəhsi-preyen nar kirik
meinai yakvəhsi-pən ta fam kimi Kughen, kini yo to yakpəh
nivəhsi-ta-minien mivəhsi-pre kimik.’
6 Nakasəvhag kimi narmamə məknekin mamhani əswasig
kin nasituyen yame narmamə tuksor kimi nisinriə minə mine
rimriə minə. Ror pən narəyen kapəmiə yame nakasəvhag kin
kimi narmamə ramor təkun nəgkiarien kape Kughen.
7 Niniyen kapəmiə rhuvə mərig norien kapəmiə rahas. In
apa kupən, profet e Aesea, rimnəfrakis ye nikarin kapəmiə
mirai mamni mə,
8 “ ‘Nəmə minə, kamhani apnapig əmə nəfrakisien irak ye
nheriə,
mərig rikiriə raməmir isok pik tuk Yo.

14:36: Mat 9:20-21; Mak 6:53-56

9 Kasəhuak mərɨg kasəhuak təkun əmə.
Kɨni ye kapəriə nəvhagien kamhani mhamə nəgkiarien
e kape Kughen, mərɨg rəmhen əmə kɨn nərɨgien kape
yermamə.' " *(Aes 29:13)*
10 Kɨni Yesu rɨmnokrən kɨn narmamə mə tukhauə mɨsəm.
Mɨni-pən tuk əriə mə, "Sətərɨg-ru, mharkun nar e.
11 Nar raməmɨr iruə, tukmə rɨvən yerki yermamə, to rɨpəh
norien rəmkɨmɨk ye nɨmrɨ Kughen. Nar ramtərhav ye nəkwai
yermamə ramor nəmkɨmɨk ye nɨmrɨ Kughen."
12 Kɨni kafan narmamə mɨnə khauə mɨsəm mɨsaiyoh-
pən mhamə, "? Mərɨg nakɨrkun mə Farisi mɨnə kɨmɨsərɨg
nəgkiarien e kafam, rɨkiriə raha?"
13 Kɨni rɨni-pən tuk əriə mə, "Nai mɨnə fam yame Rɨmɨk apa
ye neai rɨmɨpəh nɨhuyen, In tukrɨvi-haktə piəpiə iriə nuan
mɨnə.
14 Səpəh əriə. Iriə kamhakɨr narmamə, mərɨg nɨmrɨriə rɨpɨs.
Tukmə nɨmrɨn pɨs rɨkɨr nɨmrɨn pɨs, kɨni iriu tukawəkeikei
mɨrəivə ye nəkwai nɨmɨr."
15 Kɨni Pita rɨni-pən tukun mɨmə, "? Hoprai-pə ru nɨprai
nuhpɨkɨnien en kɨmi əmawə?"
16 Kɨni Yesu rɨni-pən tuk əriə mɨmə, "?Rhawor? ?Kɨmiə mɨn
nakseinein?
17 ?Nakharkun mə narɨmnar yame kamən ramvən ye tɨp jir
mamtərhav mɨn?
18 Mərɨg narɨmnar yame ramsɨ-pən yerki yermamə kɨni
mamtərhav ye tɨkinherɨn, ramor yermamə raməmkɨmɨk ye
nɨmrɨ Kughen.
19 Meinai in ai yerki yermamə, nərɨgien hah rɨpsaah,
rəmhen kɨn nhopniyen yermamə, nəkrəhyen kɨn piraovɨn,
nor-apnapɨgien nar, nəkrəhyen, neikuəyen, mɨne nɨniyen
nɨkar jir.
20 Norien has mɨnə a kamhasɨ-pən yerki yermamə masor in
raməmkɨmɨk ye nɨmrɨ Kughen. Mərɨg tukmə yermamə kɨrik
rɨpəh nəravyen, pa rɨmə rəmkɨmɨk ye nɨmrɨ Kughen."

Piraovɨn yame pəh nien mə kwənərəus kape Isrel ramni
nəfrakɨsien ye Yesu
(Mak 7:24-30)
21 Kɨni Yesu rɨtərhav aikɨn a mɨvən ye taon kɨraru e Taea
mɨne Saedon.
22 Kɨni pian kɨrik yame pəh nien mə kwənərəus kape Isrel
ramarə ye kwənmhan a rɨmauə məm, mamasək apomh mɨmə,
"Yermaru. Mɨkɨp King Deved. ! Rɨkim tukreihuə tuk yo!
Nanmɨn has kɨrik ramərer-pən ye piakəskəh kafak, mamoriah
pɨk in."

15:11: Mat 12:34 **15:14:** Luk 6:39; Rom 2:19

23 Mərɨg Yesu rɨpəh nɨniyen nar kɨrik tukun. Kɨni kafan
narmamə khauə masəkeikei kɨmin mhamə, “Her-pən kɨn pəh
ramvən, meinai in ramasək apomh mamkwasɨg kɨn ətawə.”
24 Mərɨg Yesu rɨni-pən tuk əriə mɨmə, “Kughen rɨmnher-pə
kɨn Yo mə jakvən əmə tuk sipsip mɨnə kape kwənərəus kape
Isrel yamə mɨne kaserwei.”
25 Mərɨg pian a ruə mənɨmkur ye nɨmrɨ Yesu mamni mɨmə,
“Yermaru, asitu irak.”
26 Mərɨg Yesu rɨni-pən tukun mə, “Rapəh natuatukien mə
tɨkvəh nəvɨgɨnien ne kwajikovə mɨnə karakikɨn-pən kɨmi kuri
mɨnə kapəriə.”*
27 Mərɨg piraovɨn ai rɨni-pən tukun mə, “Yemasur, nəfrakɨs.
Mərɨg kuri mɨnə kharkun nɨsənien nɨmsɨmsɨ nəvɨgɨnien ne
kwajikovə mɨnə yame raməsaah-pən ye nəpəəg tebol kape
yamehuə kapəriə.”†
28 Kɨni Yesu rhorpɨn nəgkiarien kafan mɨmə, “Piraovɨn.
Kafam nhatətəyen rehuə. Naha nhagɨn yame nakorkeikei,
tukruə mor nəfrakɨsien kɨn.” Kɨni taktakun əmə, piakəskəh
kafan rɨmnəsanɨn mɨn.

Yesu rɨmnor huvə narmamə khapsaah yamə mɨne kamhamhə

29 Kɨni Yesu rɨtərhav aikɨn a mamərɨwək ye nɨkar-kar lugun
Galili. Mhaktə fiak mɨvən ye tukwas kɨrik mamkwətə.
30 Kɨni nukwhao ehuə khauə mɨsəm. Mhapɨk narmamə
yamə mɨne nɨhuriə rarpəvɨn mɨne nɨmrɨn pɨs mɨnə, mɨne yamə
mɨne nɨprairiə rɨmhə, mɨne yamə mɨne kaseinein nəgkiarien,
mɨne yamə mɨne kɨmnhavəh nəmhəyen pɨsɨn pɨsɨn. Mɨsətu-
pən əriə ipakə tuk Yesu, kɨni In ror huvə əriə.
31 Kɨni narmamə mɨnə a kɨmɨsəm mə narmamə yame
kaseinein nəgkiarien kɨmɨsəgkiar, mɨne yamə mɨne
nɨprairiə rɨmhə kɨmɨsəsanɨn, mɨne yamə mɨne nɨhuriə rahas
kɨmɨsəriwək, mɨne nɨmrɨn pɨs mɨnə kɨmɨsəm nar, kɨni kɨsakur
pɨk kɨn, mhani vi vi Kughen kape Isrel.

Yesu rɨmnor nɨmtətien kɨrik, maməvɨgɨn narman fo taosen (Mak 8:1-10)

32 Ye nɨpɨg a, Yesu rɨmnokrən kɨn kafan narmamə mɨnə
mɨmə, “Rɨkik reiwaiyu pɨk tuk narmamə mɨnə e. Kɨtawə miriə

15:24: Mat 10:6 * **15:26:** Yesu raməgkiar kɨn kuri meinai nəmə Isrel iriə khamə nəmə pəh nien mə kwənərəus kape Isrel kɨsəmhen kɨn kuri. Ror pən khamə takasitu ye kwajikovə mɨnə kape nar Isrel, mɨpəh nasituyen ye kwajikovə mɨnə kape nəmə tanə pɨsɨn. † **15:27:** Pian a rɨmnəgkiar kɨn nɨmsɨmsɨ nəvɨgɨnien ror nuhpɨkɨnien kɨn. Mə Yesu ramasitu ye narmɨnə Isrel, mərɨg nɨpar nasituyen kafan in aikɨn. To rapəh nəhipən-fam-ien kɨmi narmɨnə Isrel. **15:31:** Mak 7:37

kɨmɨsəmɨr nɨpɨg kɨsisər, kɨni nəriə nəvɨgɨnien rɨrkək. To yakherpən kɨn əriə yerkwanu, kamhavən kɨrik rəmkərəv ye swatuk, nɨmrɨn rapɨg, kɨni rɨmɨr.”

33 Kɨni narmamə kafan mɨnə khani-pən tukun mhamə, “? Tukhavəh hiə nəvɨgɨnien rəmhen tuk nukwhao ehuə e? Ikɨn eikɨn e kwənmhan əkwak.”

34 Kɨni Yesu raiyoh əriə mə, “?Mərɨg bred kuvhuun en?”

Khamə, “Bred seven. Mɨne kwaji kəmam tɨksɨn.”

35 Kɨni Yesu rɨni-pən tuk narmamə ai mə, “Taksəkwətə.”

36 Kɨni mɨvəh nɨpar bred ai mɨne kəmam, mɨni vi vi Kughen tukun, kɨni makapɨr-pɨr, məhi-pən kɨmi kafan narmamə mɨnə mə tuksəvɨgɨn narmamə ai kɨn.

37 Kɨni kɨsəvɨgɨn, tupriə rəsiis fam. Kɨni narmamə kafan mɨnə khavən mhapɨk nɨpərpər nəvɨgɨnien, mhavai-pən ye kəmeiru ehuə seven.

38 Narmamə mɨnə ai kɨmɨsəvɨgɨn, kɨmɨvəh əmə nɨhupɨn ye narman, iriə fam rəmhen kɨn fo taosen. Mərɨg kɨpəh nɨsəvhuekɨnien nɨpiraovɨn mɨne kwajikovə mɨnə.

39 Kɨni Yesu rher rik rik kɨn əriə. Mat-pən ye bot, mɨvən apa kwənmhan ehuə kɨrik, nhagɨn e Magadan.

16

Farisi mɨnə mɨne Sadusi mɨnə kɨsaiyoh Yesu mə tukror nɨmtətien kɨrik
(Mat 12:38-45; Mak 8:11-13; Luk 12:54-56)

1 Kɨni ai, Farisi tɨksɨn mɨne Sadusi tɨksɨn khauə masəni-əhu Yesu mə to rɨpəh norien nɨmtətien kɨrik ye nɨmrɨriə yame ramhajoun mə nəsanɨnien kafan ramsɨ-pən ye neai.

2 Kɨni Yesu rɨni-pən tuk əriə mə, “Nɨpɨg mɨrh natukrivə, nakhamə, ‘Tikianakwamer rukweiha tukravən meinai napuə raməwhao.’

3 Kɨni yenpɨgyenpɨg iran, nakhamə, ‘Nəhig tukrɨp, meinai napuə rəwhao markurao.’ Nakharkun nɨniyen nɨprai nɨmtətien ye nɨmar napuə, mərɨg nakseinein nɨniyen nɨprai nɨmtətien yame yakamor ai taktakun.

4 Kɨmiə e taktakun mɨne, naksahas. Kɨmiə nəmə Isrel nɨmɨsəpəh kapəmiə nhatətəyen ye Kughen rəmhen kɨn piraovɨn kɨrik yame rapəh kafan yerman məri-pən kwən pɨsɨn. Kɨni taktakun naksorkeikei mə jakor nɨmtətien kɨrik yame tukrhajoun mə yɨmasɨ-pən ye Kughen. Mərɨg Kughen tukror nɨmtətien kɨrikianə əmə, in e nɨmtətien kape Jona kupan.” Yesu rɨmnəgkiar fam ai məpəh əriə.

15:32: Mat 14:14 **16:4:** Jona 1:17; Mat 12:40

Yesu rɨmnor kwirɨg kɨmi kafan narmamə mɨnə meinai kasəvɨt-ərhav ye nɨmtətien yame rɨmnor
(Mak 8:14-21)

5 Kɨni ai Yesu mɨne kafan narmamə mɨnə khavən ye bot, mɨsəviəfugɨn ye nu apa Galili. Mɨsəru-kɨn nɨpər bred nəriə.
6 Kɨni Yesu rɨmnor kwirɨg kɨmi əriə mɨmə, "Takasərɨg əmiə tuk 'yis' kape Farisi mɨnə, mɨne Sadusi mɨnə.'
7 Kɨni kɨnəsaiyoh əriə mɨnə kɨn nɨpran, mhamə, "?Tukmə ror kwən e rɨmə kɨtawə kɨmnhapəh nhavəhyen bred uə?"
8 Mərɨg Yesu ruɨrkun ta nərɨgien kapəriə. Mɨni-pən tuk əriə mə, "Kapəmiə nhatətəyen rɨkəskəh. ? Nakshawor e masəm əmiə mɨnə mə bred rɨkək?
9 ?Rhawor e rɨkimiə rɨpəh nəsɨkien kɨni nakhapəh nharkun-huvəyen mə nɨpɨg yɨmɨvəh nɨpar bred kɨrkɨrɨp, məhi-pən kɨmi narman faef taosen kɨsən, kɨni kɨmɨsəpəh nɨpərpər nəvɨgɨnien, ?nakhavai-pən ye nɨtɨp kuvhuun?
10 Kɨni nɨpɨg yɨmɨvəh nɨpər bred seven, məhi-pən kɨmi nar-man fo taosen, kɨni mhapəh nɨpərpərɨn, ? nakhavai-pən ye kəmeiru kuvhuun?
11 ? Rhawor kɨmiə nakhapəh nharkunien mə yakpəh nəgkiarien kɨn bred? Takasərɨg əmiə tuk 'yis' kape Farisi mɨnə mɨne Sadusi mɨnə."
12 Kɨni ye nɨpɨg a, iriə kɨmnharkun mə pəh nien mə raməgkiar kɨn yis yame kamor bred kɨn, mə tukasərɨg əriə tukun. Mərɨg tukasərɨg əriə tuk nhajounien kape Farisi mɨnə mɨne Sadusi mɨnə.

Pita ramni mə Yesu in Kristo
(Mak 8:27-30; Luk 9:18-21)

13 Kɨni ai Yesu mɨne kafan narmamə khavhiak mhatərhav-pən ye kwənmhan e kamni kɨmə Sisaria Filipae. Kɨni Yesu raiyoh əriə mə, "?Mərɨg narmamə kamhani mə Yo, Ji Yermamə, Yo e pa?"
14 Kɨni khani-pən tukun mhamə, "Tɨksɨn khamə Ik e Jon Baptaes; tɨksɨn khamə Ik e Elaeja tu; kɨni tɨksɨn khamə Ik e Jeremaea uə profet kupən pɨsɨn kɨrik kape Kughen."
15 Mərɨg In raiyoh əriə mə, "? Mərɨg rhawor irəmiə? ? Nakhamə Yo e pa?"
16 Mərɨg əmə Saemon Pita rɨmə, "Ik e Kristo,* ji Kughen yame Ramragh."
17 Kɨni Yesu rɨmɨni-pən tukun mə, "Saemon Jona†, Kughen rɨmnautə-pre kɨn nɨhuvəyen kafan kɨmik, meinai pəh nien mə

16:6: Luk 12:1 **16:9:** Mat 14:17-21 **16:10:** Mat 15:34-38 **16:14:** Mat 14:1-2; Mak 6:14-15; Luk 9:7-8 * **16:16:** "Kristo" mɨne "Mesaea" kwəm nəmhen. Nɨpran rɨmə, "Yermamə yame Kughen rɨmɨni kupən mə tukrher-pə kɨn tuk nɨwəh-mɨraghien ətawə." † **16:17:** Nəgkiarien kape Gris ramni mə "Saemon Bar Jona." Nɨpran ramni mə in ji kwən kɨrik, nhagɨn e Jona.

yermamə kɨrik rɨmnor əpu nar e kɨmik; mərɨg Rɨmɨk apa ye rao ye neai, In rɨmnor əpu nar e kɨmik.
18 Kɨni yakamni-pre tuk ik mə ik Pita‡, nɨpran ramni mə kapier yame jakvhirəkɨn-pən niməhuak kafak iran. Kɨni to nəsanɨnien kape nɨmhəyen rɨpəh napitayen kafak narmamə mɨnə.
19 Jakvəhsi-pre ki kɨmik kape narmaruyen kape Kughen. Tukmə nakəhitə ye naha tapɨg ye tokrei tanə, tukrəhitə ye rao ye neai. Tukmə nakətapɨg ye naha tapɨg ye tokrei tanə, tukrətapɨg ye rao ye neai."
20 Kɨni mɨni-əutən-pən tuk kafan narmamə mɨnə mə tukhapəh nhani-pənien tuk yermamə kɨrik mə In Kristo yame Kughen rɨmɨni mə tukrher-pə kɨn.

Yesu rɨmnəkupən mɨrkun, mɨni-ərhav mə tukrɨmhə, kɨni mɨmragh mɨn
(Mak 8:31-9:1; Luk 9:22-27)

21 Rɨrikakun ye nɨpɨg a, Yesu rɨmɨni-pən tuk kafan narmamə mɨnə mə tukraməkeikei mɨvən Jerusalem, kɨni nəwharu mɨnə Isrel, mɨne jif pris mɨnə, mɨne namhajoun kape loa kape Moses, tuksor nəmhəyen kɨmin, mhani mə tukraməkeikei mɨmhə. Mərɨg ye nɨpɨg yame ror kɨsisər kɨn, tukramragh mɨn ye nɨmhəyen kafan.
22 Məknekɨn Pita rɨkɨr In, mwapta irəriə, kɨni mamni-əhu In mɨmə, "!Nɨkam, Yermaru! Tukrɨpəh norien rəmhen kɨn yame nakamni."
23 Mərɨg Yesu rarar, mɨni-pən skai tuk Pita mɨmə, "!Setan! !Ap ikɨn e! Ik nakamərer əswasɨg kɨn Yo. Nərɨgien kafam rɨpəh nəmhenien kɨn nərɨgien kape Kughen. Nərɨgien əmə kape yermamə."
24 Kɨni Yesu rɨmɨni-pən tuk kafan narmamə mɨnə mə, "Tukmə yermamə rɨmə tukrɨkwasɨg kɨn Yo, tukraməkeikei məta ye nərɨgien kafan, kɨni tukmə rərɨg pawk nəmhəyen rəmhen kɨn nəmhəyen ye nɨmhəyen ye nai kamarkwao kɨn, mərɨg tukrɨkwasɨg kɨn Yo.
25 Meinai yermamə yame ramgɨn tuk kafan nɨmraghien, tukraməkeikei mɨmhə. Mərɨg yermamə yame tukhopni tuk nɨkwasɨgien kɨn Yo, tukrarə ye nɨmraghien rerɨn.
26 Tukmə yermamə kɨrik kafan nautə rehuə pɨk ye tokrei tanə e, mamarakikɨn kafan nɨmraghien tukun, nanmɨn tukr-erwei. Mərɨg nar kɨrik rɨrkək mɨn tuk nɨvəhyen nɨmrɨ nɨmraghien kafan.
27 Ror məknakɨn meinai Yo Ji Yermamə jakpiuə kɨmawə agelo mɨnə ye nəsanɨnien ehuə mɨne nɨkhakien kape Rɨmɨk,

---

16:17: Gal 1:15-16 ‡ **16:18:** Ye nəgkiarien Gris, "Pita" nɨpran ramni "kapier."
16:18: Jon 1:42; Efes 2:20 **16:24:** Mat 10:38; Luk 14:27 **16:26:** Mat 4:8-9

kini jakpivəhsi-pən nərokien kimi narmamə mfam tuk wok yame kimisor.
28 Yakamni əfrakis tuk əmiə mə narmamə tiksin kasarə ikin e to khapəh nhamhəyen miseriaji nipig narmamə tuksəm Yo Ji Yermamə yakavəh nehuəyen tuk narmaruyen ye narmamə."

17

Kughen ramhajoun mə Yesu in Tini, nimrin rukreikin muə mor pisin
(Mak 9:2-13; Luk 9:28-36)

1 Nipig sikis ruauə muavin, Yesu rikir Pita, Jemes mine piauni Jon mishaktə fiak ye tukwas apomh kirik. Irisir pisin əmə kimirhkwasig kin.
2 Aikin, niprai Yesu rukrekin muə mor pisin. Nimrin rakhak rəmhen kin nikhakien kape mirh. Kini neipən kafan rhawən pik.
3 Kini yemasur kupən mir kiraru, Elaeja mine Moses, kratərhav-pə min, marhəgkiar irisir Yesu.
4 Kini Pita rini-pən tuk Yesu mə, "Yermaru, rhuvə mə kimasir jakəhrarə əmə eikin e. Pəh yakrharkwopək nimə kisisər. Kafam kirik, kape Moses kirik, kini kape Elaeja kirik."
5 Pita raməgkiar hanə, məknekin napuə hawən kirik rei-waiyu, muvrig əpis əriə. Kini nəgkiarien kirik risi-pən ye napuə mimə, "In e Narik keikei yakorkeikei pik. Rikik ragien pik tukun."
6 Kimirhərig nəgkiarien a, kirhigin pik, mirhənim-pən nimririsir ye nimoptanə.
7 Mərig Yesu ruə mirap ərisir mimə, "Rhekimter. Mirhipəh nirhiginien."
8 Məknekin, krharharha, mrhipəh min nirhəmien əriu. Yesu pisin əmə ramərer.
9 Kini khasi-faktə ye tukwas, Yesu rimini-əhu əutən pən tuk ərisir mimə, "Takrhipəh nirhəvsaoyen kin mirheriaji Yo, Ji Yermamə, jakimragh min ye nimhəyen kafak."
10 Kini krhaiyoh mirhimə, "? Mərig rhawor e nəmhajoun kape loa minə kamhani mhamə Elaeja tukraməkeikei məkupan ye Kristo muə?"
11 Kini Yesu rimə, "Nəfrakisien mə Elaeja tukraməkeikei məkupan muə mə tukrətu huvə narimnar fam.
12 Mərig yakamni-pre tuk əmisir mə Elaeja ruərerig ta, mərig narmamə khapəh nharkunien in; misor ahas pən kimin. Ye norien kirikianə min, tuksor Yo, Ji Yermamə, jakərig nəmhəyen."

16:27: Sam 62:12; Prov 24:12; Mat 25:31; Rom 2:6; Rev 22:12 **17:2:** 2 Pita 1:16-18 **17:5:** Dut 18:15; Sam 2:7; Aes 42:1; Mat 3:17; Mak 1:11; Luk 3:22 **17:10:** Mal 4:5 **17:11:** Mal 4:5-6 **17:12:** Mat 11:14

13 Ramni məknakin, kafan narmamə minə kharkun mə In
raməgkiar ye Jon Baptaes.

Yesu rimnəko ta nanmin has ye pikwarien kirik
(Mak 9:14-32; Luk 9:37-45)

14 Kini khatərhav-pə tuk nukwhao ehuə. Kini yermamə
kirik ruə mənimkur-pən tuk Yesu mimə,
15 "Yermaru. Pəh rikim tukrehuə tuk pikwarien kafak.
Nikəvaan ramor pik in. Ramarə ye nipig əutən. Nipig ripsaah
ramimir-pən ye nap mine ye nu.
16 Kini yo yimirəh mivən kimi kafam narmamə minə, mərig
kiseinein nor-huvəyen."
17 Kini Yesu rini-pən tuk əriə mimə, "!Kəsi! Kimiə e taktakun
mine, nhatətəyen kapəmiə rirkək. Kini kapəmiə nətərigien
rapəh natuatukien. ?Kitawəm kimiə tuksarə miseriaji naha
nipig takpishatətə irak?" Kini mamni min mimə, "Harəh
pikwarien en mhauə."
18 Kini Yesu rimnəgkiar skai kimi nanmin has maməko-ta.
Məkneikin mor huvə pikwarien a.
19 Kini ai kafan narmamə khauə iriə pisin əmə misəm Yesu
misaiyoh-pən mhamə, "? Rhawor e kimawə yakwəseinein
nəkotayen nanmin has a?"
20-21 Kini Yesu rini-pən tuk əriə mə, "Meinai nhatətəyen
kapəmiə rikəskəh əmə. Kini nanmin has yamə mine kisor
məknekin, to nakpəh nəviginien məhuak mirkun nəkotayen
əriə.* Mərig yakamni-pre əfrakis tuk əmiə mə to nhatətəyen
kapəmiə rikəskəh pawk rəmhen kin kwənkwai mastad, mərig
takharkun nhani-pənien tuk tukwas e mhamə, 'Ǝta ikin e
mivən aikin a,' kini tukror nəkwaimiə. Kini takharkun
nisorien narimnar fam."

Yesu rimini-ərhav min mə tukrimhə kini mamragh min

22 Kini kimnhauə kirikianə apa Galili, kini Yesu rini-pən tuk
əriə mə, "Kwən kirik tukreighaan-pən kin Yo, Ji Yermamə, ye
kwermi tikmir minə.
23 Narmamə tukshopni Yo, kini ye nipig yame ror kisisər
kin, Kughen tukrivəh miragh Yo ye nimhəyen." Kini kafan
narmamə minə rikiriə rəpou pik tuk nəgkiarien a.

Yesu rameighan kin mə tukvəhsi-pən mane kape takis kimi
Nimə Ehuə kape Kughen

24 Kini ai Yesu mine kafan narmamə minə kimnhatərhav
apa Kapaneam. Kini narmamə yame kasərer tuk mane kape
takis kape Nimə Ehuə kape Kughen khauə tuk Pita mhamə, "?

17:13: Luk 1:17 **17:19:** Mat 10:1 * **17:20-21:** Nəgkiarien e ye ves 21 rikək ye kopi akwas tiksin kape Niutesteman. Keinein mə Yesu rimini əfrah ikin e uə nikam. **17:20-21:** Mat 21:21; Mak 11:23; Luk 17:6; 1 Kor 13:2 **17:22:** Mat 16:21

Rhawor? ?Yhajoun kafam ramərok-pən takis kɨn mane kape
Nimə Ehuə kape Kughen, uə nɨkam?”
25 Kɨni Pita rɨmə, “Ǝwəh. Ramərok.”
Kɨni Pita rɨvən ye nəkwai nimə, Yesu rəkupən maməgkiar
mamni nuhpɨkɨnien kɨrik mɨmə, “Saemon. ?Nakmə rhawor?
? King mɨnə kape tokrei tanə kamhavəh takis tuk nɨpa? ?
Kamhavəh tuk kapəriə narmamə mɨnə, uə tuk nəmə tanə pɨsɨn
yamə mɨne kɨmɨsapita əriə ye narowagkəpien?”
26 Mərɨg Pita rɨmə, “Kamhavəh tuk nəmə tanə pɨsɨn yamə
mɨne kɨmɨsapita əriə ye narowagkəpien.”
Kɨni Yesu rɨmə, “Nəfrah. Narmamə kape king khapəh
nɨsərokien takis.”†
27 Kɨni Yesu rɨrpɨn mɨmə, “Mərɨg kɨtawə khapəh
nɨsorkeikeiyen mə tuksor niemha rhai əriə tuk ətawə. Kɨni ror
məknei, rhuvə mə ik takvən apa ye lugun, maruk kɨn string,
mɨvi kəmam. Kəmam yame takvi məkupan, meikus nəkwan,
məm mane‡ kɨrik rəmhen tuk nərokien takis. Vəh mane en,
mɨvən, mɨvəhsi-pən kɨmi əriə tuk nərokien takis kapərao.”

18

?Pa e in yermamə yame in rehuə rapita?
(Mak 9:33-37; Luk 9:46-48)

1 Ye nɨpɨg a, narmamə kape Yesu kɨmnhauə mɨsaiyoh-pən
mhamə, “?Pa in yerpɨrɨg ye narmaruyen kape Kughen?”
2 Kɨni Yesu rokrən kɨn kwajikovə kɨrik, ruə mərer ye kwerk-
wan irəriə.
3 Kɨni mɨmə, “Yakamni-pre əfrakɨs tuk əmiə mə tukmə
nakhapəh nɨsararien irəmiə mhauə rəmhen kɨn kwajikovə, to
nakhapəh nhavənien mɨsarə ye narmaruyen kape Kughen.
4 Ror məkneikɨn, tukmə yermamə ravəhsi-əhu atuk in
rəmhen kɨn kwajikovə e, in yerpɨrɨg ye narmaruyen kape
Kughen.
5 “Yermamə yame ravəh nhagɨk, mamasitu kɨn ye kwajikovə
kɨrik rəmhen kɨn yame, nasituyen e in e tukror mɨn kɨmi Yo.
6 Mərɨg Kughen tukror narpɨnien ehuə kɨmi narmamə yamə
mɨne kamhavi-pən kwajikovə yamə mɨne kɨshatətə irak, mə
tuksor təvhagə has. Kɨni narpɨnien a tukrɨskai rapita yame
tukruk-pən kapier kɨrik ye nɨpətək nuan, karkw-ərhav-pən
kɨn apa ye tame tahik mə tukrəmnɨm.

17:24: Eks 30:13; 38:26 † **17:26:** Ye nuhpɨkɨnien e, Yesu ramni mə in yermamə kape Kughen, to rɨpəh nərok-pən-ien takis kɨmi Nimə Ehuə kape Kughen, rəmhen kɨn yame yermamə kape king to rɨpəh nərok-pən-ien takis kɨmi king, nəmə iruə əmə kasərok-pən takis kɨmin. ‡ **17:27:** Gris ramni “drakma kuas.” “Drakma” kɨrikianə in nərok kape wok ye nɨpɨg kɨrikianə. **18:1:** Luk 22:24 **18:3:** Mat 19:14; Mak 10:15; Luk 18:17 **18:5:** Mat 10:40; Luk 10:16; Jon 13:20 **18:6:** Mak 9:42; Luk 17:1-2

7 “! Kəsi! Nəmhəyen ehuə tukruə tuk narmamə kape
tokrei tanə e yame kamhavəh-si-pən vəhsi-pən kɨmi narmamə
mə tuksor təvhagə hah. Nɨvəhsi-pən vəhsi-pənien mɨnə a
tukraməkeikei muə. !Mərɨg, kəsi! Nəmhəyen ehuə tukruə tuk
yermamə yame in ramor swatuk tuk nahasien a.
8 Kɨni tukmə kwermɨm uə nɨhum ramor ik nakamor təvhagə
hah, rhuvə mə takərəru ta marakikɨn. Rhuvə pɨk mə takpəh
kwermɨm uə nɨhum nɨkarɨn mamragh kɨn kape rerɨn. Yame
rhuvə pɨk rapita yame takvən ye nap ehuə kɨn kwermɨm kwis
mir uə nɨhum kwis mir.
9 Kɨni tukmə nɨmrɨm ramor ik nakamor təvhagə hah, rhuvə
mə takɨkum ierɨg ta marakikɨn. Rhuvə pɨk mə takpəh nɨmrɨm
kɨrikianə mamragh kɨn kape rerɨn. Rapita yame takvən ye
nap ehuə kɨn nɨmrɨm kwis mir.”

Nuhpɨkɨnien ye sipsip yame rɨmnerwei
(Luk 15:3-7)

10 Kɨni Yesu rɨmə, “Takasəkeikei mharkun huvə mə
takhapəh nɨsəm-əhuyen narmamə mɨnə kafak yamə kɨsəmhen
kɨn kwajikovə, meinai yakamni-pre tuk əmiə mə agelo yamə
mɨne kasəm əriə, nɨpɨg mɨfam iriə kasərer ye nɨmrɨ Rɨmɨk apa
ye rao ye neai, mamhani-ərhav pən nhagriə tukun.
11 Kɨni Yo, Ji Yermamə, yɨmauə mə jakarhakɨn narmamə
yamə mɨne kwəserwei, mɨvəh mɨragh əriə.*
12 “Tukmə yermamə kɨrik, kafan sipsip wan handred, kɨni
kɨrikianə ramerwei. ? Mərɨg nakɨrkun mə tukrhawor? In
tukraməkeikei mɨpəh kafan naenti naen sipsip kasərer ye
tukwas, kɨni in mɨvən marhakɨn yame rɨmnerwei.
13 Kɨni yakamni-pre əfrakɨs tuk əmiə mə nɨpɨg tukrəm, rɨkin
tukragien tuk sipsip kɨrikianə əmə rapita nagienien tuk naenti
naen e khapəh nɨserweiyen.
14 “Ye norien kɨrikianə əmə mɨn, Rɨmɨmiə apa ye rao ye neai,
In rɨpəh norkeikeiyen mə kafan kɨrik kwajikovə tukrerwei.”

Piam yame ramor nahasien kɨmik
(Luk 17:3)

15 Kɨni Yesu rɨmə, “Tukmə piam kɨrik ror nahasien kɨmik,
yuvən kɨmiru pɨsɨn əmə, mhajoun-pən naha nhagɨn yame
rɨmnor rɨpəh nəmhenien. Tukmə rərɨg ik, kafam nəgkiarien
tukror rɨkin rɨrerɨg-pə mɨn, nakawor huvə əmiru mɨnə.

18:8: Mat 5:29-30 **18:9:** Mak 9:43-48 * **18:11:** v. 11 rɨkək ye kopi akwas tɨksɨn kape Niutesteman. Keinein mə Yesu rɨmɨni nəgkiarien ikɨn e uə nɨkam. **18:12:** Esik 34:11,16; Luk 19:10 **18:15:** Luk 17:3; Gal 6:1

16 Mərɨg tukmə rɨpəh nərɨgien ik, takvəh mɨn yermamə
kɨrikianə uə kɨraru, mə tukɨrkun mə nəgkiarien fam yame
takhani in nəfrakɨsien.†
17 Kɨni tukmə rɨpəh nərɨgien əmiə, hani-ərhav kɨmi
niməhuak. Kɨni tukmə rɨpəh nərɨgien niməhuak, səm in
rəmhen kɨn yemə iruə, uə [yemə has rəmhen kɨn] yermamə
yame ramərer tuk mane kape takis.
18 "Yakamni-pre əfrakɨs tuk əmiə mə tukmə naksəhitə ye
naha tapɨg ye tokrei tanə, tukrəhitə ye rao ye neai. Tukmə
nakasətapɨg ye naha tapɨg ye tokrei tanə, tukrətapɨg ye rao ye
neai.
19 "Kɨni yakamni-pre mɨn tuk əmiə mə, tukmə kɨmiru kɨraru
nakrani kwis mə takwaiyoh kɨn nar kɨrik, kɨni Rɨmɨk apa ye
rao ye neai tukror naha nhagɨn yame nakawaiyoh kɨn.
20 Ror məkneikɨn meinai ikɨn hiə yermamə kɨraru uə kɨsisər
kɨrhuə kɨrikianə ye nhagɨk, kɨmawə miriə."

Nuhpɨkɨnien ye yermamə yame narmamə kasor kaon kɨmin,
kɨni in rəməkeikei kɨmi əriə mə tuksarpɨn

21 Kɨni Pita rɨmauə tuk Yesu maiyoh-pən In mɨmə, "Yer-
maru. ? Tukmə piak ramor ahas pə kɨmi yo mamrɨpɨn,
nakmə jakaməkeikei mor fogivim iran m-kɨvhuun? ? Mɨ-
seven rəmhen uə nɨkam?"
22 Kɨni Yesu rɨmə, "Yakamni-pre tuk ik mə, pəh nien mə takor
fogivim iran m-seven əmə, mərɨg takor m-seventi seven.‡
23 "Takaməkeikei mor məknai meinai narmaruyen kape
Kughen rəmhen əmə kɨn yame king kɨrik rorkeikei mə
tukrəm-ru kaon yamə mɨne kafan narmamə kasor kɨmin, mə
iriə tukasəkeikei mɨsarpɨn.
24 Nɨpɨg rɨmɨrikakun mə tukrɨvəh tai mane, kharəh kafan
kɨrik yorwok yame ramor kaon rəmhen kɨn milian vatu khap-
saah§, mhavən kɨmin.
25 Kwən a reinein narpɨnien; king rɨmə tukor salem kɨn yor
wok a mɨne kafan piraovɨn mɨne kafan kwajikovə mɨnə mɨne
kafan narɨmnar mɨnə fam pəh rarpɨn kafan kaon.
26 "Məkneikɨn kafan yorwok rənɨmkur-pən tukun,
maməkeikei mamni-pən tukun mə, '! Aweh! ? Nakɨrkun
nɨvəhsi-pə-mɨnien nɨpɨg kwakwə kɨmi yo pəh yakarpɨn fam
kafak kaon uə?'

---

† **18:16:** Nəgkiarien kɨrik ye Dut 18:15 ramni mə tukmə narmamə kɨraru uə kɨsisər kɨrhəni nəgkiarien kɨrikianə, tukni nəfrakɨsien ye nəgkiarien kapərisɨr. **18:18:** Mat 16:19; Jon 20:23 **18:19:** Mak 11:24; Jon 15:7 ‡ **18:22:** Nɨprai namba seventi seven ramni mə tukraməkeikei məru kɨn fam norien has yame kamor iran nɨpɨg mɨfam. § **18:24:** Nəgkiarien kape Gris ramni mə "ten taosen talen" in mane rehuə pɨk.

27 Kɨni kafan yemehuə rɨkin rehuə tukun, kɨni məpəh fam
kafan kaon mə tukrɨpəh mɨn narpɨnien, meighaan kɨn mə
tukramvən.
28 "Mərɨg nɨpɨg yorwok a rɨmavən, məm yermamə kɨrik
yame rɨmnor kaon kɨmin rəmhen kɨn wan handred taosen
vatu əmə.* Iriu kwis yorwok mir kape king. Kɨni yorwok
yame king rɨmnəru-kɨn kafan kaon, rarar mɨraptərəkɨn yer-
mamə yame ramor kaon kɨmin, mɨrəh nɨpətək nuan, məvɨt,
mamni mɨmə, '!Arpɨn kafam kaon yame nɨmnor kɨmi yo!'
29 "Kɨni yorwok a yame rɨmnor kaon kɨmin reiwaiyu
mənɨmkur maməkeikei kɨmin mɨmə, '! Aweh! ? Nakɨrkun
nɨvəhsi-pəyen nɨpɨg kwakwə kɨmi yo pəh yakarpɨn fam kafak
kaon uə?'
30 "Mərɨg in rɨmə, 'Nɨkam.' Kɨni mɨvən mə tukrɨvəh kwən a
kavən kɨvəhsi-pən ye kalabus meriaji rarpɨn fam mane yame
rɨmnor kaon kɨn.
31 "Nɨpɨg yorwok mɨnə tɨksɨn kɨmɨsəm nar a, rɨkiriə rəmhə pɨk
tukun. Kɨsarar mhavən mhani-əsah-pən fam narɨmnar yamə
mɨne kɨmɨsəm tuk king.
32 "Kɨni king rɨmnokrən kɨn yorwok a ruə rɨni-pən tukun mə,
'Ik yorwok has kɨrik. Yɨmnəpəh fam kafam kaon, meinai ik
nɨmnəkeikei kɨmi yo tukun.
33 ? Mərɨg rhawor e rɨkim rɨpəh nehuəyen tuk yermamə
yame nakawor wok kɨmiru min, rəmhen kɨn yame rɨkik rehuə
tuk ik?'
34 Kɨni niemha rhai king a, kɨni rɨmə tukrəh kavən kɨrəhsi-
pən ye kalabus mə yemə ramarha tuk kalabus tukror
nəmhəyen kɨmin meriaji rarpɨn fam mane yame ramor kaon
kɨn."
35 Yesu rɨmɨni-ta nuhpɨkɨnien a, mɨni-pən tuk əriə mə,
"Tukmə kɨmiə nakhapəh nɨsəru-kɨnien norien has yame pi-
aumiə mɨnə kasor irəmiə, Rɨmɨk apa ye rao ye neai tukrɨvəhsi-
pre mɨn narpɨnien rəmhen kɨn yame king a rɨmnor kɨmi kafan
yorwok."

19

?Rhuvə mə yerman mɨne piraovɨn tukwəpəh əriu mɨnə uə?
(Mak 10:1-12; Luk 16:18)

1 Kɨni Yesu rəgkiar ta, mɨtərhav Galili mɨvən ye provins e
Judia, mɨvən maməmɨr apa nɨkar nu Jodan pən.
2 Kɨni narmamə khapsaah khakwasɨg kɨn. Kɨni In rɨmnor
huvə narmamə aikɨn yamə mɨne kamhamhə, kasəsanɨn.
3 Kɨni Farisi tɨksɨn khauə masaiyoh Yesu kɨn naiyohyen
əutən kɨrik mə tuksəm-ru mə tukrɨni nəgkiarien kɨrik

* **18:28:** Nəgkiarien kape Gris ramni mə "wan handred denari." **18:34:** Mat 5:25-26 **18:35:** Mat 6:15; Mak 11:25; Efes 4:32; Kol 3:13

yame rɨpəh nəmhenien. Mhani-pən tukun mhamə, “? Loa
rameighan kɨn mə yerman rɨrkun nəpəhyen kafan piraovɨn
tuk nərɨgien apnapɨg əmə kɨrik kafan uə nɨkam?”
4 Kɨni Yesu rɨni-pən tuk əriə mə, “Tukmə ror kɨmiə nakhapəh
nɨsəvheikɨnien ye Nəkwəkwə kape Kughen mə nɨpɨg Kughen
rɨmnərəhu nɨmoptanə, ‘In mor mɨn yerman mɨne piraovɨn.’
(Jen 1:27)
5 Kɨni mɨmə yerman tukrəta ye rɨmni mɨne nɨsɨni, kɨni iriu
piraovɨn mwarə kɨrikianə. ‘Iriu tukrauə nɨprairiu kɨrikianə.’
(Jen 2:24)
6 Kɨni iriu kwis tukwarə kɨrikianə. Meinai Kughen
rɨməviəfugɨn məknakɨn əriu, yermamə to rɨpəh nakapɨrien
narəyen kapəriu.”
7 Kɨni iriə kɨsaiyoh-pən In mhamə, “?Tukmə ror məknakɨn,
rhawor e Moses rɨmneighan kɨn mə yerman rɨrkun nɨraiyen
nəkwəkwə tuk nəpəhyen kafan piraovɨn mɨvəhsi-pən kɨmin,
kɨni məpəh in?”
8 Kɨni Yesu rɨni-pən mɨn tuk əriə mɨmə, “Moses rɨmneighan
kɨn əmiə mə taksəpəh kapəmiə nɨpiraovɨn mɨnə meinai
kapəmia kapə rɨskai pɨk. Mərɨg in apa kupan rɨpəh norien
məknakɨn.
9 Mərɨg yakamni-pre tuk əmiə mə tukmə yerman kɨrik,
kafan piraovɨn rɨpəh nɨvən-hanəyen tuk yerman pɨsɨn kɨrik,
kɨni tukmə yerman a rarar mɨvən tuk yarmə, rəmhen kɨn mə
in rɨmnəkrəh kɨn piraovɨn a.”
10 Kafan narmamə kɨsərɨg, kɨsakur, mhani-pən tukun
mhamə, “Tukmə narəyen kape yerman mɨne piraovɨn rɨskai
pɨk məkneikɨn, rhuvə mə tukpəh əmə norien kape mared.”
11 Kɨni Yesu rɨni-pən tuk əriə mɨmə, “Pəh nien mə narmamə
m-fam kharkun nɨsorien nəgkiarien e; mərɨg əmə yamə mɨne
Kughen rɨmɨvəhsi-pən nɨrkunien kɨmi əriə, kapəriə pɨsɨn əmə.
12 Ror məknakɨn meinai narmamə tɨksɨn to khapəh nɨsorien
mared tuk nərɨgien pɨsɨn pɨsɨn mɨnə. Tɨksɨn tukhapəh nɨsorien
mared meinai nɨprairiə rahas ror hanə. Kɨni tɨksɨn tukhapəh
nɨsorien mared meinai kərai rəmhen kɨn kao karman. Kɨni
tɨksɨn kamhani atuk əmə mə tukhapəh nɨsorien mared mə
tuksor wok kape narmaruyen kape Kughen. Yermamə yame
rɨrkun nɨvəhyen nəgkiarien e, tukrəməkeikei mɨvəh.”

Yesu ravəhsi-pən nɨhuvəyen kɨmi kwajikovə mɨnə
(Mak 10:13-16; Luk 18:15-17)

13 Kɨni narmamə tɨksɨn khapɨk kapəriə kwajikovə mɨnə,
mhauə mɨsəm mɨn Yesu, mə In tukrərəhu-pən kwermɨn
irəriə, maməhuak tuk əriə. Mərɨg narmamə mɨnə kape Yesu
kɨmnhani-əhu əriə.

19:5: 1 Kor 6:16 **19:7:** Dut 24:1-4; Mat 5:31 **19:9:** Mat 5:32; 1 Kor 7:10-11

14 Kini Yesu rimə, “Takhapəh nhani-əhuyen kwajikovə minə.
Səta irəriə pəh khauə tuk Yo. Meinai Kughen tukramarmaru
ye narmamə yamə mine kisəmhen kin kwajikovə minə en.”
15 Kini In mipik kwajikovə minə a mərəhu-pən kwermin
irəriə, mivəhsi-pən nihuvəyen kimi əriə, mitərhav aikin a.

Tamaruə yame kafan nautə rehuə, mərig rorkeikei mə tukrarə ye nimraghien rerin
(Mak 10:17-31; Luk 18:18-30)

16 Kini tamaruə kirik ruə məm Yesu, maiyoh In mimə, “Yha-
joun. ?Nakmə jakaməkeikei mor naha nhagin yame rhuvə,
mə jakamarə rerin?”
17 Kini Yesu rimə, “?Nakhawor mamaiyoh Yo kin nar yame
rhuvə? Yermamə kirik rapəh nihuvəyen. Kughen əmə In
rhuvə. Tukmə nakmə takarə ye nimraghien rerin, əri-pən loa.”
18 Mərig kwən a rimə, “?Naha loa yame nakamni?”
Kini Yesu rimə, “Takpəh nhopniyen yermamə. Kini mipəh
napir-pənien tuk piraovin pisin. Kini mipəh nəkrəhyen. Kini
mipəh nini-apnapigien nar meikuə kin ye yermamə kirik.
19 Tuk nipig minə fam takamsiai rimim mine nisinim. Kini
morkeikei min ik minə tiksin rəmhen kin yame nakorkeikei
atuk ik.”*
20 Kini tamaruə ai rini-pən tukun mimə, “Yhajoun. Loa minə
en, yakaməri-pən fam. ?Mərig naha nhagin raməmir yame
yakpəh hanə norien?”
21 Kini Yesu rimə, “Tukmə nakmə kafam nimraghien tukrat-
uatuk, yuvən, məvrai rik rik kafam narimnar, mivəh mane
iran, kini mivəhsi-pən kimi narmamə yavən has minə. Kini
kafam narimnar tukripsaah apa ye neai. Kini ik muə,
mikwasig kin Yo.”
22 Nipig tamaruə ai rimnərig nəgkiarien yame Yesu rimini,
rikin rəpou, meinai kafan nautə ripsaah.
23 Kini Yesu rini-pən tuk kafan narmamə minə mimə, “!
Nəfrakis! Riskai pik tuk narmamə yamə mine kapəriə nautə
rehuə tuk nivənien ye narmaruyen kape Kughen.
24 Kini yakamni-pre min tuk əmiə mə, ? Nakasərig mə
nar miragh ehuə kirik rəmhen kin kamel, to rauru-pən ye
kwəruwei nidil uə? Nikam, rəutən pik. Rəmhen əmə min
kin yermamə yame kafan nautə rehuə, rəutən pik tukun tuk
nətayen aikin a muə Kughen ramarmaru iran.”
25 Kini narmamə kafan minə kisərig, kisakur, minəsaiyoh
mhamə, “! Eh! ? Mərig tukmə ror məknekin, kitawə pa in
tukramarə ye nimraghien rerin?”

19:14: Mat 18:2-3 **19:17:** Lev 18:5; Luk 10:28 * **19:19:** Loa minə e kimnharai ye Eks 20:12, mine Dut 5:16-20.

26 Mərig Yesu rəm tim tim əriə mini-pən tuk əriə mə, “Nar e,
to yermamə ripəh norien. Kughen pisin əmə In rirkun norien.
Meinai In rirkun norien narimnar fam.”
27 Kini Pita rini-pən tukun mimə, “?Mərig kimawə jakhavəh
naha nhagin? Yiməsəpəh fam kapəmawə narimnar, mhauə,
mhakwasig kin Ik.”
28 Kini Yesu rini-pən tukun mə, “Yakamni əfrah tuk əmiə
mə, ye nipig yame narimnar fam tukhaukreikin mhauə
mhawi, kini Yo, Ji Yermamə, jakəkwətə ye kafak jea kape king
yame rhakak pik, kini kimiə e yame nimnhakwasig kin Yo,
taksəkwətə-pən min ye jea kape king iriə m-fam twelef, kini
masarmaru ye kwənərəus twelef kape Isrel.
29 Kini narmamə m-fam yamə mine kimisəpəh kapəriə
nimə minə, uə piauriə minə, uə nowinriə minə, uə rimriə
minə, uə nisinriə minə, uə jiriə minə, uə kapəriə nipiraovin†,
uə nimoptanə kapəriə tuk nhagik, Kughen tukrivəh-sipən
narimnar minə a rehuə pik kimi əriə, mivəhsi-pən nimraghien
rerin kimi əriə.
30 Mərig, narmamə minə e kasəkupən tukpihamakwasig,
kini yamə mine kamhakwasig tukpihauə mipisəkupən.”

20

Nuhpikinien ye yorwok minə apa plantesen kape grep

1 Kini Yesu rimə, “Ror məkneikin mə narmaruyen
kape Kughen rəmhen kin yemehuə kirik kape nəsimien.
Rimatərhav yenpig-enpig əgkap marha-kin narmamə mə
tukhauə misor wok ye plantesen kape grep.
2 Kini mini mə tukrərok əriə kirikianə kirikianə wan taosen
vatu.* Marar mher-pən kin əriə khavən misəsim.
3 “Ipakə tuk naen klok yenpig-enpig, ritərhav, mamvən ye
maket, məm narmamə tiksin kasərer apnapig.
4 Rini-pən tuk əriə mə, ‘Kimiə havən misəsim apa plantesen
kape grep kafak. Kini jakərok əmiə kin mane yame ratuatuk.’
5 Kini kimnhavən.
“Kini yerkweiha, rimatərhav mor nar kirikianə min, kini
mor min ye tri klok yenaiyu.
6 Kini ipakə tuk faef klok yenaiyu, ritərhav mivən məm
narmamə tiksin kasərer apnapig əmə. Kini rini-pən tuk əriə
mə, ‘?Rhawor nakasərer ikin e kape nipig piəpiə kirik mhapəh
nisorien nar kirik?’
7 “Mərig khani-pən tukun mhamə, ‘Meinai yermamə kirik
ripəh nivəhsi-pəyen wok kirik kimi əmawə.’

19:26: Job 42:2 **19:28:** Mat 25:31; Luk 22:30; Rev 3:21 † **19:29:** Nəgkiarien e “Nipiraovin” rikək ye kopi akwas tiksin kape Niutesteman. Keinein mə Yesu rimini əfrakis uə nikam. **19:30:** Mat 20:16; Luk 13:30 * **20:2:** Nəgkiarien kae Gris ramni mə “wan denari.” In nərok atuatuk kape wok kape nipig kirikianə.

"Kɨni rɨni-pən tuk əriə mə, 'Kɨmiə havən mɨsəsim apa plantesen kape grep kafak.'

8 "Kɨni yenaiyu, yemehuə kape plantesen kape grep rɨni-pən tuk manaja mə, 'Okrən kɨn yorwok mɨnə khauə, nakvəhsi-pən nərok kapəriə. Takrikakun mamərok narmamə yamə mɨne kɨmnhauə mhakwasɨg, mamvən meriaji-pən narmamə yamə mɨne kɨmnhauə mɨsəkupan.'

9 "Kɨni yorwok yamə mɨne kɨmnhauə mɨsor wok ye faef klok, manaja rɨmnərok əriə wan taosen vatu.

10 Ror pən, narmamə yamə mɨne kɨmɨsəkupən mɨsor wok, khamə ta mə tukhavəh rapita yamə mɨne kɨmɨsor wok mhakwasɨg. Mərɨg iriə kɨrikianə kɨrikianə kɨmnhavəh əmə wan taosen vatu.

11 Nɨpɨg kɨmnhavəh mane, mɨsat-munmun mhani hah yemehuə kape plantesen.

12 Mhani-pən tukun mhamə, 'Nəmə yamə mɨne kɨmɨsor wok mhakwasɨg, kɨmɨsor əmə wok ye aoa kɨrikianə əmə, mərɨg ik nɨmnərok əmawə miriə rəm nəmhen əmə. Mərɨg kɨmawə yɨmɨsor wok ehuə yerkweiha ehuə, nɨpɨg piəpiə.'

13 "Mərɨg yemehuə rɨni-pən tuk əriə mə, 'Yo kɨrik. Pa rɨmə yɨmnoriah ik. Nakneighaan ta kɨn mə jakvəhsi-pre wan taosen vatu.

14 Vəh kafam mane mamvən. Yakorkeikei mə jakərok yermamə yame rɨmɨkwasɨg rəmhen əmə kɨn ik.

15 Kafak e mane. Yakɨrkun norien naha nhagɨn kɨn mane kafak. ?Nakamor jalus meinai yakamor huvə pən kɨmi əriə uə?' "

16 Kɨni Yesu rɨmɨni-ta nuhpɨkɨnien mɨni-pən tuk əriə mə, "Narmamə mɨnə e kamhakwasɨg tukpisəkupan, kɨni yamə mɨne kasəkupən tukpihakwasɨg."

Yesu rɨmɨni ərhav mɨn mə tukrɨmhə kɨni mamragh mɨn (Mak 10:32-34; Luk 18:31-34)

17 Kɨni Yesu mɨne kafan narmamə kɨshaktə mhavən Jerusalem. Kɨni Yesu rokrən mɨn kɨn kafan narmamə twelef mə tukhauə ye tamhekɨn kɨrikianə. Kɨni mɨni-pən mɨmə,

18 "Taktəkun ai tukshaktə mhavən Jerusalem. Kɨni ye kwənmhaan aikɨn a, narmamə tɨksɨn tuksərəhu-pən Yo, Ji Yermamə, ye kwermɨ jif pris mɨne nəmhajoun kape loa kape Moses. Kɨni iriə tukhauh Yo mə Yo jakaməkeikei mɨmhə.

19 Kɨni tukseighan-pən kɨn Yo kɨmi narmamə mɨnə e pəh nien mə nəmə Isrel, mə tuksarh iakei irak, mɨsərkɨs-ərkɨs Yo, kɨni mɨsəsɨk-pən yo ye nai kamarkwao kɨn. Kɨni mərɨg jakamragh mɨn ye nɨpɨg yame ror kɨsisər kɨn."

20:8: Lev 19:13; Dut 24:15 **20:16:** Mat 19:30; Mak 10:31 **20:18:** Mat 16:21; 17:22-23

Mama kape Jemes mɨne Jon raiyoh-pən nar kɨrik kɨmi Yesu
(Mak 10:35-45)

20 Kɨni piraovɨn kape Sebedi rɨkɨr tɨni mir muə mənɨmkur-
pən tuk Yesu maiyoh In kɨn nar kɨrik.

21 Kɨni Yesu rɨmɨni-pən tukun mə, “?Nakorkeikei naha?”

Kɨni pian a rɨmə, “Pəh kafak kwajikovə mir kɨrik tukrəkwətə
ye nɨkarɨm matuk, kɨni kɨrik tukrəkwətə ye nɨkarɨm mawor,
nɨpɨg Ik takvəh nehuəyen kape narmaruyen.”

22 Mərɨg Yesu rɨni-pən tuk kwərə mir a mə, “Nakawaiyoh-
pə kɨn nar kɨrik yame nakweinein. ? Kɨmiru nakramə
nakwəmhen mə takwərɨg mɨn nəmhəyen ye nɨpraimiru
rəmhen kɨn yame Yo jakərɨg uə?”†

Kɨni iriu kramə, “∃hə. Kɨmru yakwəmhen.”

23 Kɨni Yesu rɨni-pən mə, “Nəfrakɨs. Kɨmiru takwərɨg
nəmhəyen rəmhen kɨn yame Yo jakərɨg. Mərɨg nar yame
nakwaiyoh kɨn, mə kɨrik tukrəkwətə ye nɨkarɨk matuk, kɨrik
ye nɨkarɨk maor, yo yakeinein nɨvəhsi-preyen. Mərɨg Rɨmɨk
Kughen rɨmɨvəhsi-pən kwənmhan mir e kɨmi narmamə yamə
mɨne In rɨmɨrpen ta mɨmə iriə tuksəkwətə ikɨn.”

24 Nɨpɨg narmamə mɨnə tɨksɨn kape Yesu, iriə ten, kɨsərɨg
nəvsaoyen kɨn, niemha rhai əriə tuk Jemes mɨne Jon.

25 Kɨni Yesu rokrən kɨn əriə mə tukhauə mɨsəm. Kɨni
mɨni-pən tuk əriə mə, “Kɨmiə nakwənharkun ta norien kape
nəmehuə yamə mɨne pəh nien mə nəmə Isrel. Iriə kasor əutən
pɨk tuk kapəriə narmamə mɨnə. Kɨni kapəriə nəmehuə mɨnə
kasəviətərəkɨn-əhu pɨk əriə mhamə tukamhakwasɨg əmə kɨn
əriə.

26 Mərɨg rɨpəh natuatukien mə kɨmiə taksor məknakɨn.
Tukmə kɨmiə kɨrik rorkeikei mə tukrɨvəh nehuəyen rapita
əmiə, nərɨgien kafan tukreiwaiyu muə mə in yor atuə kɨn kɨrik
kapəmiə.

27 Kɨni tukmə kɨmiə kɨrik rorkeikei mə tukrəkupən mamkɨr
əmiə, in mɨn tukruə rəmhen kɨn yasitu kapəmiə fam

28 rəmhen kɨn yame Yo mɨn, Ji Yermamə, pəh nien mə
Yo yɨmauə mə narmamə tuksor atuə kɨn kafak. Yɨmauə mə
jakor atuə kɨn kapəriə, kɨni moriah kafak nɨmraghien marpɨn
nɨmraghien kɨn kape narmamə khapsaah.”

Yesu rɨmnor huvə nɨmrɨn pɨs mir
(Mak 10:46-52; Luk 18:35-43)

20:21: Mat 19:28; Luk 22:30 † **20:22:** Ye v. 22, Yesu rɨmnəgkiar kɨn nuhpɨkɨnien mə̇kneikɨn, “?Nakrarkun nɨranɨm-pən-ien ye pənkɨn yame jaknɨm-pən ikɨn uə?” Mərɨg Translesen Komiti rɨmnəri-pən yame Bislama Baebol ramni mhoprai nuhpɨkɨnien mɨrai əmə nɨpran. **20:25:** Luk 22:25-26 **20:26:** Mat 23:11; Mak 9:35 **20:28:** Luk 22:27; Fil 2:7

29 Kini Yesu mine kafan narmamə khauə yerkwanu kirik
nhagin e Jeriko. Misarə, mhatərhav min, narmamə khapsaah
kimnhakwasig kin əriə.
30 Kini nimrin pis mir kwəkwətə ye nikar swatuk. Kini
nipig kwərig mə Yesu e ramuə, kwokrən kin In mirəmə, "!
Yermaru! !Kwənərəus kape King Deved! Yakworkeikei mə
rikim tukrehuə tuk əmru."
31 Kini narmamə khapsaah kisəgkiar-pən skai kimi əriu,
mhamə, "!Ah! Rapim."
Mərig iriu karərpin əmə ye nokrənien. Mirəmə, "! Yer-
maru! !Kwənərəus kape King Deved! Yakworkeikei mə rikim
tukreihuə tuk əmru."
32 Kini Yesu rarar, mokrən kin əriu mimə, "?Nakramə jakor
naha nhagin kimi əmiru?"
33 Kini krəni-pən tukun mirəmə, "Yermaru. Yakworkeikei
mə nimrimru tukrarha, pəh yakwəm nar."
34 Kini Yesu rikin rehuə tuk əriu, mərao-pən mirap nimririu.
Məknekin nimririu rarha. Kini kwəm nar. Kini ai iriu
mirakwasig kin Yesu.

21

Yesu ramvən Jerusalem mamor əpu mə In king
(Mak 11:1-11; Luk 19:28-40; Jon 12:12-19)

1 Kinəmhavən pakə tuk Jerusalem, mhatərhav-pən yerk-
wanu e Betfas, ipakə tuk tukwas kirik nhagin e Olif. Kini Yesu
rher-pən kin yermamə kiraru kafan,
2 mimə "Takravən yerkwanu a nakaravaag-pən ikin. Kini
mwəm dongki kirik, mine tini, kimirkwəji əriu. Nakararisin
əriu, mwəsig mirauə.
3 Kini tukmə yermamə kirik raiyoh-pre tuk əmiru mə tak-
weihe kin, takrani-pən tukun mirəmə, 'Yermaru rimə tukrəsuə
ye dongki mir e.' Kini taktakun əmə tukreighaan kin dongki
mir a kimi əmiru."
4 Nar a ritərhav-pə ror nəgkiarien kape profet kupan ruauə
minor nəfrakisien kin, yamə rimini mimə,
5 "Hani-pən tuk nipian Saeon* mhamə,
'Səm-ru kapəmiə king ruauə tuk əmiə,
maməsuə ye dongki.
Maməsuə ye ji dongki.
Kini king a In yemə mar.' " *(Sek 9:9)*
6 Kini kafan yermamə mir kwor naha nhagin yame Yesu
rimini.
7 Kiravən mirarəh dongki mine tini mirauə mwəm Yesu.
Miravəhsi-ta kot kapəriu mawəpeinə-pən kin ye nimetai
dongki. Kini Yesu rəsuə iran.

---

* **21:5:** Jerusalem, nhag pisin kirik e Saeon.

8 Narmamə khapsaah kisətu kot kapəriə mimhahuvə-pən
kin kimi swatuk; kini misərai nimar nai misətu-pən min ye
swatuk.
9 Narmamə yamə mine kasəkupən kin Yesu kini mine yamə
mine kimnhakwasig kin kasokrən apomh mamhani mhamə,
“!Səgnəgin Mikip King Deved!†
Pəh kivəh-si haktə Kwən e ramuə ye nhag Yermaru. *(Sam 118:26)*
!Səgnəgin Kughen yerpirig!”‡
10 Yesu rimatərhav-pə Jerusalem, narmamə m-fam aikin,
rikiriə rimnakur mamhani nəgkiarien ripsaah misaiyoh-pən
əriə minə mhamə, “?Pa e?”
11 Kini narmamə khamə, “Yesu e. In profet kirik rimasi-pən
apa Nasaret ye provins a Galili.”

Yesu rimnəko ta narmamə yamə mine kasor nar apnapig ye Nimə Ehuə kape Kughen
(Mak 11:15-19; Luk 19:45-48; Jon 2:13-22)

12 Kini Yesu rivən ye nimə ehuə kape Kughen. Kini maməko
yerhav narmamə yamə mine kasəvrai narimnar mamhavəh
mane iran, mine yamə mine kasəvrə. Kini mərakita kin
narimnar yame ramswin ye tebol kape narmamə yamə mine
kasərai mane ikin; kini məsuə kin jea kape narmamə yamə
mine kasor salem kin mak ye tanə.§
13 Kini mor kwirig kimi əriə mimə, “Kimirai ye Nəkwəkwə
kape Kughen kimə,
“ ‘Nimə kafak, in nimə kape nəhuakien.’ *(Aes 56:11)*
Mərig kimiə nakasor rəmhen kin
‘nimə yame yəkrəh minə kaserkwaig ikin.’ ” *(Jer 7:11)*
14 Kini nimrin pis minə mine yamə mine nihuriə rarpəvin
kimnhavən tuk Yesu apa ye Nimə Ehuə kape Kughen, kini ror
huvə əriə.
15 Kini kwajikovə minə kasokrən apomh ipakə tuk Nimə
Ehuə kape Kughen mamhani mhamə, “!Səgnəgin Mikip King
Deved!” Mərig jif pris minə mine nəmhajoun kape Loa
kimisəm Yesu ramor narimnar huvə minə, misərig mə kwa-
jikovə minə a kasəgnəgin In, niemhaa rhai əriə.
16 Khani-pən tuk Yesu mhamə, “?Nakərig nəgkiarien yame
kwajikovə minə e kamhani iram uə?”
Kini Yesu rimə, “Ǝhə. Mərig tukmə ror nakhapəh
nisəvheikinien nəgkiarien ye Nəkwəkwə kape Kughen yame
ramni mə,

---

† **21:9:** Kimnhani mhamə, “Hosana.” Kini nipran rimə, “Vəh miragh əmawə,” uə, “Səgnəgin Kughen.” ‡ **21:9:** Kaməni nipe e ye nipig kape Pasova. § **21:12:** Yesu rimnor məknekin, mamor fulfilem profesi kirik ye Sek 14:21.

“ ‘Ik nɨmnor mə kwajikovə mɨnə, mɨne kwajikovə əmtəmtə
mɨnə tuksəgnəgɨn Ik ye tɨkinheriə.’ ” *(Sam 8:2)*

17 Kɨni rəgkiar ta, məpəh əriə mɨtərhav Jerusalem mamvən
Betani, mapɨr ikɨn.

Yesu rɨmɨni hah nai kɨrik kɨmə figtri, kɨni ror siə kɨn
(Mak 11:12-14, 20-26)

18 Kəni rɨkwamer kɨn, yenpɨg-yenpɨg əgkap, iriə khatərhav
mɨn Betani, mharerɨg-pən Jerusalem, kɨni Yesu rɨnəmkərəv.
19 Kɨni məm nai kɨrik, kɨmə figtri, ramərer ye nɨkar swatuk.
Rəriwək mɨvən pakə tukun, məm nɨmarɨn in əmə e in əmə.
Kɨni Yesu rəgkiar-pən kɨmi figtri ai mɨmə, “Yermamə tukrɨpəh
mɨn nənien kwənkwam tuk nɨpɨg kɨrik.”* Məkneikɨn nai a
rɨmnaukei.
20 Kɨni narmamə kafan mɨnə kɨmɨsəm, kɨsakur. Mhamə, “!
E-he-o! !Nai e raukei ahuaa əmə!”
21 Kɨni Yesu rɨni-pən tuk əriə mə, “Yakamni-pre əfrakɨs
tuk əmiə mə tukmə nakshatətə ye Kughen, kɨni kapəmiə
nhatətəyen rɨpəh norien kɨraru, nakharkun nɨsorien nar
yame yɨmnor ye figtri. Mərɨg pəh nien mə in əmə a, mərɨg
nakharkun nhani-pənien tuk tukwas a mhamə, ‘Ǝta eikɨn e
mɨvən məmnɨm apa ye tahik’ kɨni tukror nəkwaimiə.
22 Tukmə nakshatətə, nakharkun nhavəhyen naha nhagɨn
yame naksəhuak tukun.”

Namehuə mɨnə kape Isrel kɨsarkut mə tuksəm-ru nehuəyen
kape Yesu mə rɨmasɨp-kaa
(Mak 11:27-33; Luk 20:1-8)

23 Kɨni Yesu rɨvən ye nəkwai Nimə Ehuə kape Kughen
maməvhag kɨmi narmamə. Kɨni jif pris mɨnə mɨne nəmehuə
kape kwənərəus kape Isrel mɨnə, khauə mɨsəm In. Masaiyoh
In mhamə, “? Nakamhawor narɨmnar mɨnə e? ? Pa nhagɨn
rɨmɨvəhsi-pre nehuəyen mə takor narɨmnar məknekɨn?”
24 Kɨni Yesu rɨni-pən tuk əriə mə, “Rhuvə. Jakaiyoh kɨn
naiyohyen kɨrik kɨmi əmiə. Tukmə nakhani atuatuk, jakni-
pre tuk əmiə mə Pa nhagɨn rɨmɨvəhsi-pə nehuəyen kɨmi Yo tuk
norien narɨmnar.
25 Hanipə-ru tuk Yo mə ?Pa rɨmɨvəhsi-pən nehuəyen kɨmi Jon
mə tukror baptaes ye narmamə? ?Kughen uə yermamə?”
Kɨni kɨnasəsiwən-əsiwən kɨmi əriə mɨnə mhamə, “? Tuk-
shaw ni e? Tukmə kɨtawə khani mə, ‘Kughen rɨmɨvəhsi-pən
nehuəyen kɨmi Jon,’ mərɨg Yesu tukrɨmə, ‘? Tukmə Kughen

---

* **21:19:** Yesu rəgkiar kɨn nai e rəmhen kɨn nuhpɨkɨnien kɨrik, mɨni məknekɨn, “Tukmə yermamə rapəh norien nəkwai Kughen, kafan narəyen tukrəmhen kɨn figtri; tukror siə kɨn.” Ror pən Yesu ramni hah narəyen yame ror siə kɨn. **21:21:** Mat 17:20; Luk 17:6; Jon 14:12; 1 Kor 13:2 **21:22:** Mat 7:7-11; 18:19

rɨmɨvəhsi-pən nehuəyen kɨmin, rhawor e kɨmiə nakhapəh nhaniyen nəfrakɨsien iran?'

26 Mərɨg to khapəh mɨn nhaniyen mhamə, 'Yermamə əmə rɨmɨvəhsi-pən nehuəyen kɨmin,' meinai kɨtawə khagɨn kɨn narmamə mɨnə e meinai iriə kamhani mə Jon in profet əfrakɨs."

27 Ror pən iriə kɨmnhani-pən tuk Yesu mhamə, "Yakseinein."

Kɨni Yesu rɨni-pən tuk əriə mɨmə, "Ǝhə. Mərɨg Yo mɨn to yakpəh nɨni-pre-yen mə Pa nhagɨn rɨmɨvəhsi-pə nehuəyen kɨmi Yo mə jakor narɨmnar."

Nuhpɨkɨnien ye pɨkwarien kɨraru

28 Kɨni Yesu rɨmɨni-pən mɨn nuhpɨkɨnien tuk əriə mɨmə, "Kwən kɨrik, tɨni yerman kɨraru. Kɨni rɨvən mɨni-pən tuk irehuə mɨmə, 'Narɨk, yuvən məsim ye plantesen kape grep.'

29 Mərɨg rɨmə, 'Ah. Yakapəh.' Kɨni marə, marar mɨn ye nərɨgien kafan mɨvən məsim.

30 Kɨni tatə kapəriu rɨmavən məm yame rəkəskəh, mɨni-pən mɨn əmə nar kɨrikianə. Kɨni rɨmə, 'Rhuvə, pəh yakvən.' Meikuə, məpəh."

31 Kɨni Yesu raiyoh əriə mɨmə, "? Kwərə mir a, pa nhagɨn rɨmnor nəkwai rɨmni?"

Kɨni khamə, "Irehuə."

Kɨni Yesu rɨni-pən tuk əriə mɨmə, "Ratuatuk. Kɨni yakamni-pre əfrakɨs tuk əmiə mə nəmə has rəmhen kɨn narmamə yamə mɨne kasərer tuk mane kape takis, mɨne nɨpiraovɨn kape swatuk kɨmnhauə ye narmaruyen kape Kughen kwasɨg ikɨn kɨmiə.

32 Meinai Jon Baptaes rɨmauə tuk əmiə mə tukrhajoun swatuk kape norien atuatuk, kɨni mərɨg kɨmiə nɨmnhapəh nhaniyen nəfrakɨsien iran. Mərɨg yor təvhagə has mɨnə rəmhen kɨn narmamə yamə mɨne kasərer tuk mane kape takis, mɨne nɨpiraovɨn kape swatuk, iriə kɨmnhani nəfrakɨsien iran. Mərɨg kɨmiə naksəm pawk nar a, mhapəh nɨsararien ye nərɨgien kapəmiə mhapəh nhaniyen nəfrakɨsien iran."

Yesu ramni mə nəmə Isrel kɨmɨshopni profet kape Kughen rəmhen kɨn yame yorwok mɨnə kɨmɨshopni narmamə kape yemehuə kape plantesen

(Mak 12:1-12; Luk 20:9-19)

33 Kɨni Yesu rɨmə, "Kɨni sərɨg mɨn ru nuhpɨkɨnien kɨrik. Yermamə kɨrik rɨmnəsim kɨn kafan plantesen kɨn grep, markoparɨn-pən. Kɨni mɨkɨr kwətəgtap kɨrik kape nəviəsis-pənien kwənkwai grep iran. Mə nehen tukraiyu, kɨvəh kor waen kɨn. Kɨni in mor nimə apomh kɨrik mə tukramərer ikɨn mamarha huvə tuk kafan plantesen. Kɨni in mərəhu

21:26: Mat 14:5 **21:32:** Luk 3:12; 7:29-30

plantesen ai ye kwermɨ narmamə tɨksɨn, tukhapɨk nəriə tɨksɨn, mhavəh-si-pən nan kɨrik rəmhen kɨn nərokien. Marə, mɨtərhav mɨn aikɨn mɨvən ye tanə pɨsɨn.
34 Kɨni kwənkwai grep rɨmhiak, kɨni yemehuə kape plantesen rher-pən kɨn kafan tɨksɨn manaja mə tukhavən mɨsəm narmamə yamə mɨne kɨsəsim aikɨn mə tukhavəhsi-pən grep nan, rəmhen kɨn nərok kafan.
35 Mərɨg iriə kɨsarar, mhauh kɨrik, mɨshopni kɨrik, mɨsarkwhopni kɨrik.
36 Kɨni yamehuə ai rarə mher-pən mɨn kɨn kafan tɨksɨn narmamə kɨsapita yamə mɨnə apa kupan. Khavən, kɨni narmamə yame kasəsim kɨmɨsor rahas pən mɨn kɨmi əriə rəmhen kɨn yame kɨmɨsor kupan.
37 Kɨsor məknaikɨn mamhavən, yamehuə kape plantesen rher-pən kɨn tɨni rɨvən tuk əriə. Ye nərɨgien kafan rɨmə, 'Tukmə ror tuksəm kafak kwajikovə, kɨni tukhasiai.'
38 Mərɨg iriə kɨsəm khamə, 'Kwajikovə atuatuk e kape yamehuə kape plantesen. Pəh kɨshopni pəh plantesen e tukror kapətawə kɨn.'
39 Məknekɨn kharaptərəkɨn, mɨsarkwərhav kɨn ye plantesen mɨshopni."†
40 Kɨni Yesu raiyoh narmamə yame kasətərɨg kɨn, mɨmə, "? Rɨkimiə raməsɨk mə nɨpɨg yemehuə kape plantesen tukruə, kɨni tukrhawor-pən iran mɨne narmamə yamə mɨne kɨmɨsəsim ye plantesen kafan?"
41 Kɨni khani-pən tukun mhamə, "Tukroriah-oriah nəmə has mɨnə a, mhopni əriə. Kwasɨg ikɨn, tukreighaan pən kɨn kafan plantesen kɨmi narmamə pɨsɨn mɨnə. Kɨni ye nɨpɨg atuatuk yame grep tukrɨmhiak, iriə tukhavəhsi-pən kwənkwan kɨmin."
42 Kɨni Yesu rɨmə, "Tukmə ror kɨmiə nakhapəh nɨsəvhekɨnhanə-yen nəgkiarien yame Nəkwəkwə kape Kughen rɨmɨni mɨmə,
" 'Nai yame narmamə kape nɨvhirəkɨnien nimə kɨmnhavəh kɨni mɨnəsarakikɨn.
Mərɨg nai ai rehuə, taktəkun ai Kughen rɨmnherɨg mɨn, mor səpag apomh kɨn.
Nar e Kughen Yermaru rɨmnor.
Rɨkitawə ragien pɨk tukun.' *(Sam 118:22,23)*
43 "Ror pən, yakamni-pre tuk əmiə mə tukvəh-si ta narmaruyen kape Kughen tuk əmiə, kɨvəhsi-pən kɨmi narmamə yamə mɨne kasor narmaruyen kape Kughen ramkuə kɨn kwənkwan.

21:33: Aes 5:1-2 **21:38:** Mat 27:18 † **21:39:** Yesu ramni nuhpɨkɨnien kape plantesen mə nəmə Isrel kɨmɨshopni profet tu mɨnə tɨksɨn kape Kughen, kɨni mərɨg ruɨrkun ta mə tukshopni mɨn In. **21:39:** Hib 13:12

44 Tukmə yermamə kirik rirəh-pikin səpaag e, tukrowhan
əgkap. Kini tukmə səpaag a ruh yermamə kirik, tukrhosis-
hosis in.”‡
45 Kini jif pris minə mine Farisi minə kimisərig nuhpikinien
yamə mine Yesu rimini, kharkun mə In raməgkiar irəriə.
46 Kini misarha kin swatuk mə tukhavəhsi-pən Yesu ye
kalabus. Mərig kimnhagin kin narmamə, meinai narmamə
kamhani mhamə In profet kirik.

22

Yesu rimini nuhpikinien kape nəviginien ehuə
(Luk 14:15-24)

1 Kini Yesu rimini min nuhpikinien tiksin tuk əriə mimə,
2 “Narmaruyen kape Kughen in rəmhen kin king kirik yame
ramor apnəpeinə ye nəviginien ehuə tuk narkurəkien kape
tini.
3 Kini mher-pən kin kafan yorwok minə mə tukhavən
mhavi-pə narmamə yame rimnokrən-ta kin əriə mə tukhauə
tuk nəviginien. Mərig iriə m-fam kimisəpəh-pən, mhamə to iriə
khapəh nhavənien.
4 “Kini rher-pən kin kafan yorwok tiksin min, mini-pən
tuk əriə mə, ‘Havən mhani-pən tuk narmamə yamə mine
yimnokrən ta kin əriə mə tukhauə mhamə yaknor apnəpeinə
ye nəviginien. Yimoh kafak kau yamə mine kisəsis-əsis
huvə. Narimnar fam rinəmhen. Hauə ye nəviginien kape
narkurəkien.’
5 “Mərig khapəh nisərigien yor wok minə a. Kirik ramvən ye
kafan nəsimien; kirik ramvən ye kafan stoa.
6 Kini tiksin kharaptərəkin yorwok minə a misor ahas-pən
irəriə, mishopni əriə.
7 Kini king, niemha rhai pik. Kini rher-pən kin mobael
kafan minə khavən mishopni narmamə yamə mine
kimishopni kafan yorwok minə. Kini mhasiai-pən nap ye
taon kapəriə.
8 “Kini mini-pən tuk kafan yorwok minə mə, ‘Kinor
apnəpeinə ta ye nəviginien kape narkurəkien. Mərig
narmamə yame yimnokrən kin əriə, norien kapəriə ripəh
nəmhenien mə tukhauə.
9 Havən apa ye swatuk minə mhani-pən tuk narmamə
apnapig minə fam yamə mine nakasəm, mə tukhauə ye
nəviginien.’
10 “Kini yorwok minə kimnhavən apa ye swatuk minə,
misofugin narmamə mi-fam yamə mine kimisəm əriə, yamə

‡ **21:44:** Ves 44 rikək ye kopi akwas tiksin kape Niutesteman. Keinein mə Matiu rimirai əfrakis nəgkiarien ikin e uə nikam. **22:6:** Mat 21:35

mɨne khahuvə mɨne yamə mɨne kɨsaha, kɨni narmamə kɨmnhakuar aikɨn kaməvɨgɨn ikɨn.
11 “Mərɨg nɨpɨg king rɨmauə məm narmamə, məm yer-
mamə kɨrik aikɨn rɨpəh nɨvənien ye neipən kape lafet kape
narkurəkien.
12 Kɨni king rɨni-pən tukun mə, ‘Yo kɨrik, nɨmɨpəh nɨvəhsi-
pənien neipən kape lafet kape narkurəkien. ?Rhawor e nakuə
imə?’ Mərɨg kwən a reinein nhorpɨnien nəgkiarien kafan.
13 “Kɨni king rɨni-pən tuk kafan narmamə mɨnə mə
tuksərkɨs-ətərəkɨn kwermɨn mir mɨne nɨhun mir, kɨni
mɨsarakikɨn-pən ye nəpɨgnəpien, ikɨn kamasək ikɨn,
kaməkwəruə ikɨn.”
14 Kɨni Yesu rɨrpɨn nəgkiarien mɨmə, “Ror məkneikɨn, nar-
mamə khapsaah yame kɨmnokrən kɨn əriə, mərɨg kwatɨksɨn
əmə yamə mɨne kɨmɨrpen əriə mə tukhauə imə.”

Farisi mɨnə khamə tukhavəh-si əhu Yesu tuk nəgkiarien ye nɨkarɨn kape takis
(Mak 12:13-17; Luk 20:20-26)

15 Kɨni Farisi mɨnə kɨmnhatərhav mamharai mhun mə tuk-
sor Yesu rɨni nəgkiarien kɨrik yame rɨpəh nəmhenien.
16 Mɨsher-pən kɨn narmamə tɨksɨn kapəriə, mɨne nukwao
kape King Herod, khauə mɨsəm Yesu. Mhani-pən tukun
mhamə, “Yhajoun. Yakharkun mə Ik yermamə atuatuk.
Nakpəh nɨgɨnien kɨn yermamə mə to rɨvi kafam nərɨgien,
meinai rɨkim rapəh nəsɨkien mə yermamə kɨrik rehuə uə
yermamə kɨrik reiwaiyu; mərɨg nakaməfrakɨs əmə. Kɨni
nəwhagien kafam raməri-pən əmə norien yame Kughen
rorkeikei.
17 Kɨni yaksorkeikei mə jakharkun nərɨgien kafam mə, ?
Ratuatuk ye loa kapətawə mə tukasərok-pən takis kɨmi Sisa,
yamehuə kape Rom, uə nɨkam?”
18 Mərɨg Yesu rɨrkun mə kamhani nəgkiarien e, mhamə
tuksor nar has kɨrik. Kɨni mɨni-pən tuk əriə mə, “!Ah! Kapəmiə
nɨniyen in rhuvə mərɨg rɨkimiə rəmkɨmɨk. ? Nakshawor e
mɨsarkut mə taksapita Yo?
19 Havən-ru mharəh mane yame rəmhen tuk nərokien
takis.”
Kɨni khavən, mhavəh sɨren*, mhauə.
20 Kɨni raiyoh-pən əriə mə, “?Nanmɨ pa e? ?Kɨni nhag pa e?”
21 Khamə, “Nanmɨ Sisa. Kɨni mɨne nhagɨn mɨn.”
Məknekɨn Yesu rɨni-pən tuk əriə mə, “Nəmhen. Nar kape
Sisa, havəhsi-pən kɨmi Sisa. Mərɨg nar kape Kughen, havəhsi-
pən kɨmi Kughen.”

22:13: Mat 8:12; 25:30; Luk 13:28 **22:16:** Luk 11:53-54 * **22:19:** Nəgkiarien kape Gris rɨpəh nɨniyen “sɨren,” mərɨg ramni mə “denari.” **22:21:** Rom 13:7

22 Yesu rhorpin məkneikin nəgkiarien kapəriə, kisərig, kisakur pik kin. Məkneikin kisəta ye Yesu mamhavən.

Sadusi minə khamə tukhavəh-si əhu Yesu tuk nəgkiarien ye nikarin kape nimraghien rerin
(Mak 12:18-27; Luk 20:27-40)

23 Ye nipig a, Sadusi minə tiksin khauə misəm Yesu. Sadusi minə ai khamə ta mə tukmə yermamə rimhə to ripəh nimragh-minien ye rao ye neai.

24 Kini kisaiyoh pən Yesu mhamə, "Yhajoun. Moses rimirai ye Loa mimə, 'Tukmə yerman rimhə-tan kin piraovin kafan, kini kapəriu kwajikovə rirkək, naoraih yerman ai tukraməkeikei mikir piraovin ai tukreimək.' *(Dut 25:5-6)* Ye nərigien a, iriu kirirkun nirəraptərəkinien nhag piauni yame rimhə.

25 Tukmə narmamə seven, iriə piauriə minə. Nimrin nu-pan ror mared, kini mipəh nirəhyen kafan kirik kwajikovə, mimhə. Kini yame rikwasig kin rikir pian a.

26 Kini mimhə, mipəh nivəhyen tini. Kini naorahini yame ror kisisər kin ror əmə min nar kirikianə kin, meriaji iriə fam a seven kimnhakir piraovin a, kini mhamhə fam, mhapəh niseiməkien.

27 Kini en piraovin ai rimhə min.

28 Kini ye nipig kape narmamə tukhamragh min iran, iriə ai seven iriə piauriə minə, ?piraovin ai tukror piraovin kin kape pa nhagin?"

29 Kini Yesu rini-pən tuk əriə mimə, "Nakamhani-əro kin en meinai tukmə ror nakseinein nəgkiarien ye Nəkwəkwə kape Kughen, miseinein min nirkunien kape Kughen.

30 Tukmə narmamə yamə mine khamhə mamragh min to khapəh nisorien mared. Norien kape mared rimnor in-famien, rəmhen kin narəyen kape agelo minə apa rao ye neai.

31 Kini ye nikarin kape nimragh-minien, tukmə ror nakhapəh nisəvheikinien nəgkiarien yame Kughen rimini mimə,

32 'Yo Yo Kughen yame Ebraham, Aesak mine Jakob karhəgnəgin hanə Yo.' *(Eks 3:2,6)*
! Kitawə kharkun mə irisir kirharə iriə Kughen meinai nar apnapig kwərhimhə ta tu mirhəkupən Moses, mərig Kughen ramni mə karhəgnəgin hanə In. ! Kini pa rimə narmamə mhə minə kasəgnəgin Kughen, mərig narmamə yamə mine kamhamragh!"†

22:23: Wok 23:8 † **22:32:** Sadusi minə kimnhani nəfrakisien ye Ol Testamen, mərig kimnhapəh nhaniyen nəfrakisien mə narmamə yamə mine kwənhamhə tukhamragh min. Mərig Yesu ramhajoun əriə mə Ol Testamen ramni mə Ebraham, Aesak mine Jekob kwərhamragh min ye rao ye neai, ramhajoun-pən mə narmamə yamə mine kwənhamhə tukhamragh min.

33 Nipig narmamə minə a kimisərig nəgkiarien kafan,
kisakur pik kin nhajounien kafan.

Naha loa in rehuə pik
(Mak 12:28-34; Luk 10:25-28)

34 Farisi minə kimisəm mə Yesu rimivəhsi-əhu Sadusi minə
ye kafan nəgkiarien, khauə kirikianə mharai mhun mə
tuksaiyoh-pən Yesu kin naiyohyen əutən kirik.
35 Kini iriə kirik, yame in yhajoun kape loa rini-pən
nəgkiarien kirik kimi Yesu mə tukrəm-ru mə Yesu tukror nar
kirik yame ripəh nəmhenien. Kini mimə,
36 "Yhajoun. ?Naha loa in rehuə pik rapita tiksin, kini
mihuvə pik tuk nəri-pənien?"
37 Kini Yesu rimə, "Loa yame rehuə pik rapita tiksin in
e ramni məknekin, 'Taksəkeikei misorkeikei pik Kughen ai
In Yermaru kapəmiə ye rikimiə fam, mine ye narəyen fam
kapəmiə, mine ye nərigien fam kapəmiə.' *(Dut 6:4-5)*
38 In e loa yame rəkupən kini in yerpirig.
39 Loa yame ror kiraru kin, ipakə əmə kwəm nəmhen. In
e ramni mə 'Taksorkeikei narmamə yamə mine kasarə ipakə
tuk əmiə misor huvə pən tuk əriə, rəmhen kin yame kimiə
naksorkeikei atuk əmiə.' *(Lev 19:18)*
40 Loa mir e kawəpkəfugin nəgkiarien fam yame loa mine
profet kamhani."

Yesu rimivəh-si əhu Farisi minə kin naiyohyen əutən kafan
(Mak 12:35-37; Luk 20:41-44)

41 Kini nipig Farisi minə kimisofugin əriə minə, Yesu rimini-
pən tuk əriə mimə,
42 "?Rhawor ye nərigien kapəmiə ye Kristo? ?Nakhamə In
mikip pa?"
Kini khamə, "In mikip King Deved."
43 Kini rini-pən tuk əriə mimə, "? Tukmə ror məkneikin,
rhawor e Nanmin Imərhakə rimivəhsi-pən nirkunien kimi
Deved mə tukrokrən kin Kristo mə 'Yermaru'? Yakamaiyoh
məkneikin meinai Deved rimə,
44 " 'Kughen Yermaru rimini-pən tuk Yermaru kafak mimə,
"Ǝkwətə ye kwermik matuk
Meriaji nipig jakor ik takehuə ye tikmir kafam minə." '
(Sam 110:1)
45 ? Tukmə Deved rimnokrən kin Kristo mə 'Yermaru,'
rhawor e kamni kimə Kristo in mikip King Deved?"
46 Kini yermamə kirik rirkək yame to rhorpin nəgkiarien
kape Yesu. Kini ririkakun ye nipig a mamvən, kimnhagin kin
naiyoh-min-ien kin nəgkiarien skai kirik kimin.

22:40: Rom 13:10; Gal 5:14 **22:42:** Jon 7:42

23

Yesu ramni mə narpɨnien tukrɨvən tuk Farisi mɨnə
(Mak 12:38-40; Luk 11:37-54; 20:45-47)

1 Kɨni Yesu rɨmɨni-pən tuk nukwhao ehuə mɨne kafan nar-
mamə mɨnə mə,
2 "Nəmhajoun kape loa mɨnə mɨne Farisi mɨnə kamhavəh
nehuəyen mə tukhani-ərhav Loa kape Moses kɨmi əmiə.
3 Ror pən, takasəkeikei mɨsəri-pən, mɨsor narɨmnar fam
yame kamhani-pre tuk əmiə. Mərɨg norien kapəmiə tukrɨpəh
nəmhenien kɨn norien kapəriə. Meinai iriə khapəh nɨsorien
naha nhagɨn yame iriə kamhani.
4 Iriə kasəkeikei kɨmi narmamə mhamə tuksəri-pən loa
yame in rəmhen kɨn kajipə pam, mərɨg to khapəh nhavəhsi-
pənien kwermɨriə mə tuksasitu irəriə.
5 "Narɨmnar fam yame kasor, iriə kasor əmə mə nar-
mamə tuksəm. Neipən yame narmamə kamhavən iran yame
ramhajoun-pən mə kamhasiai Kughen, rəmhen kɨn kwaji
bokis yame kɨvai-pən nəkwəkwə iran, mɨne nərəus yame
raməker-pən ye neipən, Farisi mɨnə mɨne nəmhajoun kape loa
mɨnə kamhavəh narɨmnar mɨnə e yame rehuə mapomh.
6 Kɨni tukmə khavən ye nimə kape nofugɨnien, mɨsorkeikei
mə tukasəkwətə əkupən. Kɨni tukmə khavən ye lafet,
mɨsorkeikei mə tuksəkwətə ye kwənmhaan kape nɨsiaiyen.
7 Kɨni tukmə khavən apa ye maket, mɨsorkeikei pɨk mə
narmamə mɨnə fam tukhani vi vi əriə mɨsokrən kɨn əriə mə,
'Yemehuə*.'
8 "Mərɨg kɨmiə takhapəh nɨsorien mə narmamə tuksokrən
kɨn əmiə mə 'Yemehuə.' Meinai kapəmiə yermaru kɨrikianə
əmə. Kɨmiə m-fam piaumiə mɨnə mɨne kaka mɨnə.
9 Kɨni hapəh nɨsokrənien kɨn yermamə kɨrik ye tokrei tanə e
mə 'Tatə.' Meinai kapəmiə tatə kɨrikianə əmə. In apa ye rao ye
neai.
10 Kɨni hapəh nɨseighanien kɨn narmamə mə tuksokrən kɨn
əmiə mə 'Yhajoun.' Meinai kapəmiə yhajoun kɨrikianə əmə. In
e Kristo.
11 Yermamə irəmiə yame in yerpɨrɨg, in yorwok kapəmiə.
12 Meinai yermamə yame ravəh-si haktə atuk in, Kughen
tukrɨvəh-si əhu in; kɨni yermamə yame ravəhsi-əhu atuk in,
Kughen tukrɨvəh-si haktə.
13 "Man, nəmhajoun mɨnə kape loa, mɨne Farisi mɨnə.
Nəmhəyen ehuə tukruə tuk əmiə. Kapəmiə nɨniyen in rhuvə,
mərɨg rɨkimiə rəmkɨmɨk. Nakasətapɨg kɨn swatuk tuk nar-
mamə tuk nhavənien ye narmaruyen kape Kughen. Mɨne

23:3: Mal 2:7-8 * **23:7:** Nəgkiarien kape Gris ramni mə 'Rabi.' Nɨpran ramni yhajoun uə yemehuə. **23:11:** Mat 20:26; Mak 9:35; Luk 22:26 **23:12:** Job 22:29; Prov 29:23; Luk 14:11; 18:14

kɨmiə mɨn to nakhapəh nhavənien. Mhapəh nɨseighanien kɨn narmamə mə tukhavən aikɨn, nar apnapɨg mə kɨsorkeikei mə tukhavən.
14 “Man, nəmhajoun mɨnə kape loa, mɨne Farisi mɨnə. Nəmhəyen ehuə tukruə tuk əmiə. Kapəmiə nɨniyen in rhuvə, mərɨg rɨkimiə rəmkɨmɨk. Tukmə piahwaru yame kɨmnamhə-tan kɨn, kɨni naksəkrəh kɨn kafan nautə. Kɨni masəhuak apomh mɨn mə narmamə tukhasiai əmiə. Nəmhəyen kapəmiə tukrɨskai rapita.†
15 “Man, nəmhajoun mɨnə kape loa, mɨne Farisi mɨnə. Nəmhəyen ehuə tukruə tuk əmiə. Kapəmiə nɨniyen in rhuvə, mərɨg rɨkimiə rəmkɨmɨk. Rɨkimiə ramagien əmə mə takhavirə ye rao mhavən isok, uə mə taksəriwək əmə mhavən ye tanə pɨsɨn pɨsɨn mɨnə mə takhavi-pə yermamə kɨrikianə əmə ye nəhuakien kapəmiə. Mərɨg nɨpɨg yermamə kɨrik rɨvəh norien mɨnə a kapəmiə, in tukruə yemə has rapita əmiə. Kɨni nɨmɨsor mə in tukraməkeikei mɨvəh narpɨnien kape nap ehuə rapita əmiə.
16 “! Man! Nəmhəyen ehuə tukruə tuk əmiə yamə mɨne nakamhakɨr narmamə mərɨg nɨmrɨmiə rɨpɨs. Kɨmiə nakamhani mhamə, ‘Tukmə yermamə kɨrik rɨvəh kwəsu ye nhag Nimə Ehuə kape Kughen mə tukror kafan nəgkiarien rɨpam, kɨni marar mɨpəh norien nəgkiarien yame ruɨni ta, in nar apnapɨg əmə.’ Mərɨg nakhamə, ‘Tukmə yermamə kɨrik rɨvəh kwəsu ye mane‡ yame kɨvəhsi-pən ye Nimə Ehuə kape Kughen, kɨni in tukraməkeikei mor naha nhagɨn yame rɨmɨni.’
17 ! Kɨmiə naksətəwao, nɨmrɨmiə rɨpɨs! Takasəkeikei mharkun mə Nimə Ehuə kape Kughen§ in yerpɨrɨg rapita mane yame kɨvəhsi-pən ikɨn, meinai Nimə e in ramor mane ramərhakə.
18 Nakamhani mɨn mhamə ‘Tukmə yermamə kɨrik rɨvəh kwəsu ye nhag tebol ye Nimə Ehuə kape Kughen, in nar apnapɨg əmə. Mərɨg tukmə ravəh kwəsu ye sakrefaes yame ramswin-pən iran, kɨni in tukraməkeikei mor naha nhagɨn yame rɨmɨni.’
19 !Kɨmiə nɨmrɨn pɨs mɨnə! Takasəkeikei mharkun mə tebol in yerpɨrɨg rapita sakrefaes, meinai tebol ramor sakrefaes ramərhakə.
20 Ror məkneikɨn, yermamə yame ravəh kwəsu ye nhag tebol kape Nimə Ehuə kape Kughen, ravəh kwəsu əfrakɨs ye tebol mɨne narɨmnar fam yame ramswiin aikɨn.

---

† **23:14:** ves 14 rɨkək ye kopi akwas tɨksɨn kape Niutesteman. Keinein mə Yesu rɨmɨni əfrakɨs nəgkiarien ikɨn e uə nɨkam. ‡ **23:16:** Nəgkiarien kape Gris ramni mə ‘gol,’ in rəmhen kɨn mane yame kavəhsi-pən kɨmi nɨməhuak tuk nɨni-vi-vi-yen Kughen. **23:16:** Mat 15:14 § **23:17:** Gris ramni olta, uə tebol.

21 Kini yermamə yame ravəh kwəsu ye nhag Nimə Ehuə
kape Kughen, ravəh kwəsu əfrakis ye Nimə kape Kughen mine
Yermamə yame ramarə aikin.
22 Kini yermamə yame ravəh kwəsu ye nhag rao ye neai,
ravəh kwəsu əfrakis ye nhag jea kape king, kini mivəh kwəsu
ye nhag Yermamə yame ramkwətə aikin mamarmaru.

23 "!Man! Kimiə Farisi minə mine nəmhajoun minə kape
loa. !Nəmhəyen ehuə tukruə tuk əmiə! Kapəmiə niniyen in
rhuvə, mərig rikimiə rəmkimik. Kimiə nakasəri-pən huvə loa
yamə mine khamar əmə tuk əmiə tuk nəri-pənien, rəmhen
kin in e naksəri-pən loa yame ramni mə takasəkeikei mhavəh
kwesris mine onion* ye nəsimien vi mhavəhsi-pən kimi
Kughen. Mərig nakwəsəpəh Loa yamə mine kasəkupən. Iriə
e: nakhapəh nisorien nar yame ratuatuk kimi narmamə,
rikimiə ripəh nehuəyen tuk narmamə. Kini keinein niniyen
nəfrakisien irəmiə. Rhuvə mə to nakpisəri-pən loa yamə mine
kasəkupən, mipisəri-pən min Loa minə tiksin.
24 Kimiə nakamhakir narmamə, mərig nimrimiə ripis.
Kimiə nakhavəh-si ta man-man ye nəmiə nəviginien, tamə
naksəmkimik ye nimri Kughen; mərig naksətigai piəpiə nar
yame rəmkimik, misəmkimik ye nimri Kughen.†
25 "!Man! Kimiə Farisi minə mine nəmhajoun minə kape
loa. !Nəmhəyen ehuə tukruə tuk əmiə! Kapəmiə niniyen in
rhuvə, mərig rikimiə rəmkimik. Kimiə naksəmhen kin besin
mine kap yame kamrai-ta nəmkəmikien e iruə mərig apa ye
nəkwairiə kisəmkimik. Nəmkimikien rukwar irəmiə, meinai
naksəptig kin nar, misor əmə narimnar yame nipraimiə
rorkeikei.
26 Farisi minə, kimiə imrin pis minə. Takasəkeikei
misaikwas yerkimiə, kini narimnar fam apa iruə tukshawən
min.
27 "!Man! Kimiə Farisi minə mine nəmhajoun kape loa. !
Nəmhəyen ehuə tukruə tuk əmiə! Kapəmiə niniyen in rhuvə,
mərig rikimiə rəmkimik. Naksəmhen kin suranə ye yermamə
yame kimoh kin pen hawən apa iruə, narmamə kisəm, khamə

---

* **23:22:** Aes 66:1; Mat 5:34 **23:23:** Yesu ripəh niniyen kwesris mine onion, mərig rimini nəviginien mir e "dill mine kumen". Nimar nai yamə mine nəmiovriə ramapien huvə yame kiwəh-si-pən ye nəviginien. Loa ye Dut. 14:22-29; 26:12-15, mine Lev. 27:30-33 ramni mə tukaməkeikei kiwəhsi-pən nipar nəsimien vi kimi Kughen. Farisi minə kimisəri-pən huvə loa minə e, mərig kimnhapəh nisəri-pən huvəyen loa yame ramni mə tuksorkeikei Kughen mine narmamə. Loa e raməmir ye Dut. 30:16. † **23:24:** Ye nəgkiarien Gris Yesu ramni nuhpikinien kirik mimə, "Nakhavəh-si ta man-man, misətigai kamel pəpiə." Kamel in nar miragh ehuə kirik yame rəmkimik ye loa kape nəmə Isrel. Nipran ramni mə Farisi minə kasəri-pən loa tiksin yame rimar, mərig khapəh nisəri-pənien loa ehuə minə. **23:25:** Mak 7:4

rhuvə. Mərig in apa imə, rukwar kin nikəkri narmamə yamə mine kwənhamhə, mine narimnar fam yame rəmkimik.
28 Ye norien kirikianə əmə min, apa iruə, narmamə kasəm
norien kapəmiə, khamə rhuvə. Mərig yerkimiə, rukwar
kin nahasien, meinai nakhapəh nisorien naha nhagin yame
nakamhani, masor pik təvhagə has.

29 "!Man! Kimiə Farisi minə mine nəmhajoun minə kape loa.
!Nəmhəyen ehuə tukruə tuk əmiə! Kapəmiə niniyen in rhuvə,
mərig rikimiə rəmkimik. Kimiə nakhavhirəkin suranə kape
profet kape Kughen minə masor huvə pən marə marə ye təwk
ye nəmə atuatuk minə.
30 Kini mhani mhamə, 'Tukmə yimnisarə ye nipig kape kaha
minə kapəmawə, to yakpihapəh nisasituyen ye kaha yamə
mine kimishopni profet minə.'
31 Naksəgkiar məknakin, mamhani hah atuk əmə əmiə,
mhani-ərhav mə kimiə kwənərəus atuatuk minə kape ripmiə
kupan yamə mine kimishopni profet minə.
32 Kini rhuvə əmə- kimiə takasəkeikei misərkin təvhagə has
yame ripimiə minə kimnharikakun.

33 "! Kimiə snek minə, mine nipnət snek minə! ? Rikimiə
ramuh mə ta mə to naksap ta kin narpinien ye nap ehuə uə?
Nikam.
34 Ror pən, yakamher-pre kin profet minə, mine nar-
mamə yamə mine kharkun nar, mine nəmhajoun minə.
Kini nakharuk haktə tiksin ye nai kamarkwao kin mishopni
əriə; naksarkis-arkis tiksin mhauh əriə apa ye nimə kape
nofuginien kapəmiə; kini masəko ta tiksin mamharpəhu əriə
mhavən apa ye taon minə.
35 Ror pən, kimiə takhavəh narpinien kape narmamə yame
kashopni narmamə m-fam yamə mine kisatuatuk; ririkakun
ye Ebel yame in yemə atuatuk muə meriaji-pə Sekaraea‡ ji
Berekia, yame kaha kapəmiə minə kimishopni in ye Nimə
Ehuə kape Kughen ye kwenimrhei tebol mine kwənmhaan
rhakə.
36 Yakamni-pre əfrakis tuk əmiə mə narpinien minə fam e
tukruə tuk nəmə Isrel yame kisarə ai taktakun mine.

37 "! Aweh, nəmə Jerusalem, nəmə Jerusalem! Kimiə
nakashopni profet minə kape Kughen. Kini narmamə yamə
mine Kughen rimnher-pre kin əriə tuk əmiə, nakasark-
whopni əriə kin kapier apig. Nipig ripsaah yakorkeikei mə
jakəpkəfugin əmiə maməm əmiə rəmhen kin yame man ra-
mauu tini minə, mərig kimiə nakasəpəh.

23:27: Wok 23:3 **23:28:** Luk 16:15 ‡ **23:35:** Pəh nien mə Sekaraea e rim Jon Baptaes. Nakəm stori kape Sekaraea kupən ye 2 Kron 24:20-22.

38 Səm-ru. Kughen rɨmnəpəh əmiə; nahasien tukrɨrəh-pɨkɨn
nimə kapəmiə; nar kɨrik rɨkək iran,
39 meinai, yakamni-pre tuk əmiə mə to nakhapəh nɨsəm-
mɨnien Yo mɨseriaji takhani mhamə, ‘Pəh kɨvəh-si haktə Kwən
en ramuə ye nhag Yermaru.’ ”

24

Nɨmtətien mɨnə kape Nɨpɨg Kwasɨg
(Mak 13:1-37; Luk 21:5-36)

1 Kɨni ai, Yesu rɨmɨtərhav ye Nimə Ehuə kape Kughen,
mameriwək mamvən, kɨni narmamə kafan kɨsəgkiar kɨn
Nimə Ehuə kape Kughen.
2 Kɨni Yesu rɨmɨni-pən tukun mɨmə, “Ǝmru. Nimə ehuə mɨnə
e, tukohtəg-ətəg ta kapier iran, kɨpəh nɨpəhyen kɨrik.”
3 Kɨni kwasɨg ikɨn, Yesu rɨmnəriwək iriə kafan narmamə
mɨnə mhavən apa ye tukwas e Olif, mɨsəkwətə. Kɨni kafan nar-
mamə pɨsɨn mɨnə əmə kɨmnhavən mɨsəm, mhani-pən tukun
mhamə, “Takni-ru mə ? narɨmnar mɨnə e tukhauə ye naha
nɨpɨg? ?Kɨni naha nɨmtətien yame tukror əpu mə Nɨpɨg Kwasɨg
rɨnamuə ipakə?”
4 Kɨni Yesu rɨni-pən tuk əriə mɨmə, “Takasərɨg huvə, tamə
yermamə kɨrik reikuə irəmiə.
5 Meinai narmamə khapsaah tukhavəh nhagɨk, kɨni mhauə
mhani mə iriə e, Kristo. Tukseikuə ye narmamə khapsaah
mhavi nərɨgien kapəriə.
6 Kɨni nɨpɨg naksərɨg mə narmamə kamhauh əriə mɨnə,
uə naksərɨg nəvsaoyen kɨn nuhyen əjir mɨnə, takhapəh
nɨsakur-akurien, mhapəh nhagɨnien. Narɨmnar mɨne tukruə
məkupən, mərɨg pəh nien mə Nɨpɨg Kwasɨg a.
7 Kwənərəus kɨrik tukruh kwənərəus kɨrik. Kɨni narmamə
ye tanə kɨrik tukhavən tanə pɨsɨn mhauh narmamə ikɨn. Kɨni
nɨmnɨmien tukravən ye tanɨmtanə. Kɨni sweiwei tukruh
narmamə.
8 Mərɨg narɨmnar mɨnə e in nɨrikakunien əmə kape nɨpɨg
əutən, rəmhen kɨn piraovɨn yame rɨnamərɨg nəmhəyen tuk
neiməkien.
9 “Ye nɨpɨg a, tukseighan-pən kɨn əmiə kɨmi tɨkmɨr mɨnə,
tuksor ahas-pre kɨmi əmiə. Mɨshopni əmiə. Kɨni nəmə kantri
pɨsɨn pɨsɨn mɨnə tuksəməkɨn əmiə meinai nakamhavəh nhagɨk.
10 Ye nɨpɨg mɨnə a, narmamə khapsaah tuksəpəh kapəriə
nhatətəyen, mɨseighan-pən kɨn əriə mɨnə ye kwermɨ tɨkmɨr
mɨnə kapəriə, kɨni masəməkɨn əriə mɨnə.
11 Kɨni profet eikuə mɨnə tukhauə mɨseikuə ye narmamə
khapsaah.
12 Meinai nahasien tukrehuə, ipakə narmamə mɨfam,
norkeikeiyen kapəriə tukrɨrkək.

13 Mərig yermamə yame ramərer timtim meriaji Nipig
Kwasig, Kughen tukrivəh miragh in.
14 Kini Nəvsaoyen Huvə kape narmaruyen kape Kughen,
tukni-ərhav ikin minə fam ye tokrei tanə, mə kwənərəus minə
fam tukharkun nisərigien, kini ai, Nipig Kwasig ruə.”
15 (Kini pəh narmamə tuksəvhuekin nəkwəkwə e mharkun).
Yesu rini-pən tuk əriə mimə, “Kini nipig kimiə takhavən ye
nəkwai Nimə Ehuə kape Kughen masəm nar a kamni kimə
‘Nar has yame roriah pik nar,’ yame profet Daniel rimini-
ərhav,*
16 kimiə e Judia taksap miserkwaig ye tukwas.
17 Tukmə yermamə ramapis iruə ye nimə kafan to ripəh
nivənien imə tuk nipikien narimnar kafan, mərig pəh rap.
18 Tukmə yermamə raməmir yerki nəsimien kafan, to ripəh
nivənien yerkwanu tuk nivəhyen kafan neipən, mərig pəh
rap.
19 ! Man! Riskai pik tuk nipiraovin yamə mine khasiai
nar, kini mine yamə mine jiriə minə kasəmaah hanə, meinai
tuksərig rahas pik.
20 Taksəhuak tuk nahasien e mə tukripəh nuəyen mirəh
əmiə ye Sabat,† uə ye nipig kape nokieiyen,
21 meinai nahasien ehuə yame tukruə, yermamə ripəh nəm-
hanəyen ririkakun ye nipig Kughen rimnərəhu nimoptanə
meriaji-pə taktəkun mine. Kini nahasien kirik to ripəh nuə-
minien nipig kirik rəmhen kin nahasien a.
22 Mərig Kughen tukrərai ta nipig kape nahasien a yame
tukruə iran. Tamə, narmamə m-fam khamhə tukun. Mərig In
rimnərai nipig a mə tukrivəh miragh narmamə yamə mine In
rimirpen əriə mə kafan narmamə minə.
23 “Nipig a, tukmə kirik rimə, ‘Səmru. Kristo e,’ uə yer-
mamə kirik rimə, ‘Səmru, Kristo en,’ mərig kimiə to nakhapəh
nhaniyen nəfrakisien iran.
24 Meinai profet eikuə minə khapsaah tukhauə mhasigəvin
Kristo misor nimtətien mə tukseikuə ye narmamə. Kini
misarkut tuk nisəmien swatuk tuk nivi-tayen narmamə yamə
mine Kughen rimirpen əriə.
25 Rikimiə tukraməkeikei maməsik huvə nəgkiarien yame
yimini-ta tuk əmiə, kwasig ikin narimnar minə e khauə misor
nəfrakisien kin.
26 “Ror pən, tukmə yermamə kirik rini-pre tuk əmiə mə,
‘Kristo apa ye tipəvsik,’ takhapəh nhavənien mə taksəm. Uə

* **24:15:** Əm-ru nar e Daniel rimini ye Dan 9:27; 11:31; 12:11. **24:17:** Luk 17:31 **24:19:** Luk 23:29 † **24:20:** Meinai loa ramni-əhu narmamə mə tukhapəh nisəriwəkien mhavən isok tuk yerkwanu ye Sabat.

tukmə yermamə kɨrik rɨmə, ‘In apa ye nəkwai nimə,’ takhapəh nhaniyen nəfrakɨsien iran,

27 meinai nɨpɨg Yo, Ji Yermamə, jakrerɨg-pə mɨn, jakuə ai-huaa əmə, kɨni narmamə m-fam tuksəm Yo, rəmhen kɨn yame karuəruə ramaroapɨg pirə, narmamə fiak kɨsəm.

28 Rəmhen əmə mɨn kɨn nɨpɨg ligkai‡ mɨnə kamhaivə yerpɨrɨg mɨseiwaiyu masərɨp tahik, nakharkun mə kəməəm mɨnə apaikɨn.

29 “Kɨni nɨpɨg kape nahasien ruə mor infamien,

‘Mɨrh tukrɨpɨs,
kɨni makuə to rapəh mɨn nəsiəyen;
kɨni kəmhau mɨnə tuksəsaah,
kɨni mɨne narɨmnar fam ye nɨmago-ago tukhakiu-kiu.’
(Aes 13:10, 34:4)

30 Kwasɨg ikɨn, Yo, Ji Yermamə, jaktərhav-pə ye napuə. Kɨni kwənərəus mɨnə fam ye tanɨmtanə tuksəm tuksasək. Kɨni narmamə tuksəm Yo, Ji Yermamə, jaksɨ-pən ye napuə mɨvəh nehuəyen mɨne nɨkhakien.

31 Kɨni ai, tukher naiyuk, kher-pən kɨn agelo kafak mɨnə mə tukhavən mɨsarkurao ye tanɨmtanə, mɨne ikɨn pukaa ye neai mɨsofugɨn narmamə yamə mɨne yɨmɨrpen-ta əriə.

32 “Sərɨg mɨn nuhpɨkɨnien kɨn nai e kamni kɨmə figtri. Nakharkun mə nɨpɨg kape figtri rɨmnəpɨr-pɨr, mɨne nɨpɨg kape nəsimien kɨrauə kwis.

33 Rəmhen əmə kɨn yame tukmə nahasien ramuə, takharkun mə Yo Ji Yermamə, yaknamuə ipakə, mɨnamərer ipakə əmə tuk kwəruə ye nimə kapəmiə.

34 “Yakamni əfrakɨs tuk əmiə mə narmamə yamə mɨne kamhamragh ai taktakun, to khapəh nhamhə-famien kwasɨg ikɨn narɨmnar mɨne e tukpihatərhav-pə.

35 Napuə mɨne nɨmoptanə tukawəkeikei mɨrarkək; mərɨg nəgkiarien kafak to rɨpəh nɨrkəkien tuk nɨpɨg kɨrik.”

Yermamə rɨkək yame rɨrkun nɨpɨg yame Yesu tukrɨrerɨg-pə mɨn iran

36 Kɨni Yesu rɨmə, “Yermamə kɨrik rɨpəh nɨrkunien nɨpɨg uə aoa atuatuk kape narɨmnar mɨnə a. Agelo mɨnə apa ye neai kaseinein, kɨni Yo mɨn, Ji yermamə, yakeinein. Mərɨg Tatə Kughen əmə In rɨrkun nɨpɨg atuatuk a.

37 Ye nɨpɨg yo Ji Yermamə jakuə iran, tukrəmhen kɨn nɨpɨg kape Noa kupan, yame narmamə khapəh nɨsor-apnəpənəyen iran.

---

‡ **24:28:** Nəgkiarien Gris ramni man kɨrik ye English kamni kɨmə “vulture.”
24:29: Joel 2:10 **24:30:** Dan 7:13; Sek 12:10; Rev 1:7 **24:31:** 1 Kor 15:52; 1 Tes 4:16 **24:35:** Mat 5:18 **24:36:** Wok 1:7; 1 Tes 5:1-2 **24:37:** Jen 6:5-8

38 Ye nipig a, yapiwən ripəh hanə naiyuyen, narmamə
kasəvigin, mamhanim, masor nəviginien kape narkurəkien,
in e narimnar fam yame kimisor ye nimraghien kapəriə,
miseriaji-pə Noa rimavən ye nəkwai rao kafan,
39 kini iriə kimiseinein naha nhagin yame tukruə miseriaji-
pən yapiwən rimnaiyu mipik əriə fam. In e tukror rəmhen əmə
kin nipig yame Yo Ji Yermamə jakurə iran.
40 Yermamə kiraru ye nəsimien, kini jakvəh kirik, məpəh
kirik.
41 Piraovin kiraru kaokwətə kwis mawor nəviginien, kini
jakvəh kirik məpəh kirik.
42 "Ror pən, takasəkeikei misarha, meinai nakseinein naha
nipig yame kapəmiə Yermaru tukruə iran.
43 Mərig takasəkeikei mharkun nar e. Tukmə yemehuə
kape nimə rirkun nipig atuatuk yenpig yame yəkrəh tukruə
iran, kini tukraməkeikei mamarha huvə mə yəkrəh tukripəh
neikusien nimə mivən imə.
44 Kini kimiə min takasəkeikei masərer matuk meinai Yo, Ji
Yermamə, jakuə ye nipig yame rikimiə tukripəh nuhyen.
45 "Rikimiə tukraməkeikei maməsik huvə norien kape man-
aja yame rirkun nar, yame ramraptərəkin wok kafan mipəh
nəpəhyen. Yermaru kafan rimnərəhu mə tukror wok a
mamehuə ye kafan yorwok minə fam mivəhsi-pən nəriə
nəviginien ye nipig atuatuk.
46 Kini tukmə yermaru ruə məm manaja kafan, maməm mə
ramor huvə wok kafan, kini manaja a tukrarə ye nihuvəyen.
47 Yakamni əfrakis mə yermaru a tukrərəhu in ramehuə ye
narimnar fam kafan.
48 Mərig tukmə manaja a in yemə has, kini rikin raməsik mə,
'To kafak yermaru ripəh nurə-aihuaa-yen,'
49 kini marar mamvən, mamuh yorwok minə tiksin, kini
mivən maməvigin, mamnim iriə nəmə kisapis.
50 Kini yermaru kape manaja a tukruə ye nipig mine aoa
yame manaja rikin ripəh nəsikien mə kafan yermaru tukruə
iran.
51 Yermaru a tukror narpinien ehuə kimi manaja a,
marakikin-pən ikin kwənmhaan kape narmamə yamə mine
kapəriə niniyen rhuvə mərig rikiriə rəmkimik. Ikin a, nar-
mamə kisasək pik misəkwəruə ikin."

25

Nuhpikinien ye nipiraovin iriə m-fam ten

1 Kini Yesu rini-pən tuk əriə mə, "Ye Nipig Kwasig, nar-
maruyen kape Kughen tukror məkneikin. Nipiraovin, iriə

24:39: Jen 7:21-23; Luk 17:26,27 **24:42:** Mat 25:13 **24:43:** Luk 12:39-40; Rev 16:15 **24:47:** Mat 25:21,23 **24:51:** Luk 12:42-46

ten. Kamhatərhav yenpɨg, mhamə tukhavən ye narkurəkien
kɨrik. Kɨni maseito kɨn kwən a yame rɨmnarkurək pə pə əmə
tukruə mɨkɨr kafan piraovɨn mhavən ye nimə kamor lafet ikɨn.
2 Nɨpiraovɨn mɨnə a, kɨrkɨrɨp irəriə kɨsarmar, kɨni kɨrkɨrɨp
irəriə kharkun nar.
3 Iriə kɨrkɨrɨp yamə mɨne kɨsarmar, kɨmnhavəh kapəriə laet
mɨnə, mərɨg khapəh nhavəhyen kerosin* rəmhen tuk nɨvi-
pənien ye laet.
4 Mərɨg nɨpiraovɨn kɨrkɨrɨp yamə mɨne kharkun nar,
kamhavəh kapəriə laet kɨni mhavəh mɨn kerosin rəmhen
tuk nɨvi-pənien ye laet.
5 Kɨni kwən a yame tukror mared rɨpəh nuə-aihuaayen. Kɨni
napɨrien ravəh nɨpiraovɨn mɨnə a, kamhavi kəviəm, mɨsapɨr.
6 "Kɨni yenpɨg-əru, kwən kɨrik rokrən apomh mɨmə, 'Kwən
yame tukror mared rɨnamuə. !Hauə mɨsəm!'
7 "Kɨni nɨpiraovɨn iriə ten kɨmɨsarha, mhaukrakin laet
kapəriə mɨnə.
8 Mərɨg nipiraovɨn yamə mɨne kɨsarmar khani-pən tuk
nɨpiraovɨn yamə mɨne kharkun nar mhamə, '!Awi! Havəhsi-
pə kerosin rəmhen meinai kapəmawə kerosin ruɨrkək, kɨni
laet mɨnə natukhapɨs.'
9 "Mərɨg nɨpiraovɨn yamə mɨne kharkun nar khani-pən tuk
əriə mə, 'Nɨkam. Kerosin e rɨpəh nəmhenien tuk ətawə m-
fam. Mərɨg harerɨg mhavən mhavəh nɨmrɨ kapəmiə kerosin
rəmhen apa ye stoa.'
10 "Mərɨg nɨpɨg nɨpiraovɨn yamə mɨne kɨsarmar kasəriwək,
mhavən mə tukhavəh kerosin, kɨni kwən a yame tukror
mared ruauə. Kɨni nɨpiraovɨn yamə mɨne kasərer matuk
kɨmnhavən iriə min ye nəvɨgɨnien kape mared. Mhavən imə,
kɨni kətapɨg.
11 "Kwasɨg ikɨn, nɨpiraovɨn yamə mɨne kɨsarmar
kɨmnharerɨg-pə, mhamə, '!Yemehuə! !Yemehuə! ∃hitə, pəh
yakhaurə imə.'
12 "Mərɨg kwən a yame tukror mared rɨni-pən tuk əriə mə,
'Yakamni əfrakɨs mə yo yakeinein əmiə.' "
13 Kɨni Yesu rɨni ta nuhpɨkɨnien, mɨni-pən tuk əriə mə, "Ror
məkneikɨn, kɨmiə takasəkeikei mɨsərer matuk, meinai nak-
seinein nɨpɨg mɨne aoa yame kapəmiə Yermaru tukruə iran."

Nuhpɨkɨnien ye yermamə kɨsisər yame kɨmɨrhor wok kɨn mane
(Luk 19:11-27)

14 Kɨni Yesu rɨmɨni nuhpɨkɨnien kɨrik mɨn mɨmə, "Yakamni
mɨn mə narmaruyen kape Kughen tukror məkneikɨn.

25:1: Luk 12:35; Rev 19:7 * **25:3:** Nəgkiarien kape Gris rɨpəh nɨniyen "kerosin," ramni mə "oel." **25:11:** Luk 13:25-27 **25:12:** Mat 7:23 **25:13:** Mat 24:42

Yemehuə kɨrik rɨmnor apnəpeinə mə tukrɨvən ye tanə pɨsɨn kɨrik isok. Kɨni mokrən kɨn kafan yorwok misɨr kɨrhuə. Kɨni rərəhu-pən mane ye kwermɨrisɨr mə tukrhor wok kɨn.

15 Mɨvəhsi-pən mane† kɨmi ərisɨr rəmhen tuk nɨrkunien kapərisɨr. Mɨvəhsi-pən nɨtɨp kɨrkɨrɨp kɨmi yermamə kɨrik; kɨni mɨvəhsi-pən nɨtɨp kɨraru kɨmi yermamə kɨrik; kɨni mɨvəhsi-pən nɨtɨp kɨrikianə kɨmi kɨrik. Kɨni marar mɨtərhav mamvən ye kafan nəriwəkien.

16 Kɨni yorwok yame rɨmɨvəh nɨtɨp kɨrkɨrɨp rɨmavən mor aihuaa əmə bisnes kɨn, kɨni mor win ye kɨrkɨrɨp mɨn.

17 Kɨni ye norien kɨrikianə əmə mɨn, yorwok yame rɨmɨvəh nɨtɨp kɨraru rɨmavən mor bisnes kɨn mor win ye kɨraru mɨn.

18 Mərɨg yorwok yame rɨmɨvəh nɨtɨp kɨrikianə in rɨmavən mɨkɨr nɨmoptanə mɨnɨm nɨtɨp kape yemehuə kafan.

19 “Kɨni newk rɨpsaah ruə mɨvən. Yemehuə a kape yorwok mɨnə a rɨrerɨg-pə kɨni mokrən kɨn ərisɨr mə tukrəm-ru mə kɨmɨrhawor-pən ye kafan mane.

20 Yorwok yame rɨmɨvəh nɨtɨp kɨrkɨrɨp rɨmavən mɨvəh nɨtɨp kɨrkɨrɨp mɨn yame rɨmnor win iran mɨmə, ‘Yemehuə. Apa kupan, nɨmɨvəhsi-pə nɨtɨp kɨrkɨrɨp, kɨni yɨmnor bisnes kɨn, mor win ye yame rəkwakw nɨtɨp kɨrkɨrɨp mɨn.’

21 “Kɨni yemehuə rɨni-pən tukun mə, ‘Nɨmnor huvə, kɨni ik yorwok huvə yame nakamraptərəkɨn huvə wok kafam kɨni mɨpəh nəpəhyen. Nɨmnor huvə məkna, ye narɨmnar tɨksɨn, kɨni jakərəhu ik nakehuə ye narɨmnar rɨpsaah. !Yuə imə pəh rɨkirau ragien!’

22 “Yorwok yame rɨmɨvəh nɨtɨp kɨraru ruə məm yemehuə kafan mɨni-pən tukun mɨmə, ‘Yemehuə. Apa kupan, nɨmɨvəhsi-pə nɨtɨp kɨraru, kɨni yɨmnor bisnes kɨn, mor win ye yame rəkwakw nɨtɨp kɨraru mɨn.’

23 “Kɨni yemehuə rɨni-pən tukun mɨmə, ‘Nɨmnor huvə, kɨni ik yorwok huvə yame nakamraptərəkɨn huvə wok kafam kɨni mɨpəh nəpəhyen. Nɨmnor huvə məkna, ye narɨmnar tɨksɨn, kɨni jakərəhu ik nakehuə ye narɨmnar rɨpsaah. !Yuə imə pəh rɨkirau ragien!’

24 “Mərɨg yorwok yame rɨmɨvəh nɨtɨp kɨrikianə ruə mɨni-pən tukun mə, ‘Yemehuə. Yakɨrkun mə kafam norien rəutən. Ik nakampɨk nəvɨgɨnien yame ik nɨmɨpəh nəsimien ikɨn, kɨni mampɨk kwənkwai nai yame ik nɨmɨpəh nəmənəyen ikɨn. Ror pən, yɨmɨgɨn kɨn ik,

25 mamvən, mɨkɨr nɨmɨr merkwaig kɨn mane. Ǝm-ru, mane en kafam.’

---

† **25:15:** Nəgkiarien kape nəmə Gris ramni mə mane e “talen.” Talen kɨrikianə in nərok wok kape newk 15. **25:15:** Rom 12:6 **25:21:** Mat 24:45-47; Luk 16:10

26 “Kɨni yemehuə a rɨni-pən tukun mɨmə, ‘! Ik yorwok
has kɨrik! Nakamarpah pɨk. Nakwɨrkun ta mə yakampɨk
nəvɨgɨnien yame yɨmɨpəh nəsimien ikɨn, kɨni mampɨk
kwənkwai nai yame yɨmɨpəh nəmənəyen ikɨn.
27 Rhuvə mə to nakpivəh kafak mane mɨvən mərəhu-pən ye
bang, pəh nɨpɨg yame jakrerɨg iran, jakɨrkun nɨvəhyen kafak
mane iriu yame rəkwakw.’
28 “Kɨni yemehuə rɨni-pən tuk kafan yorwok mɨnə tɨksɨn
mɨmə, ‘Havəh-si ta mane tukun mɨvəhsi-pən kɨmi yorwok e
yame rɨmɨvəh nɨtɨp ten,
29 meinai yermamə yame ravəh nar kɨrik, tukpivəhsi-pən
mɨn tɨksɨn kɨmin. Mərɨg yermamə yame kafan nar kɨrik rɨrkək,
tukpivəh-si ta fam kafan narɨmnar mɨnə.
30 Kɨni arakikɨn-pən yorwok e yame ramarpah, meinein
norien nar huvə kɨrik ye nəpɨgnəpien- ikɨn kamasək ikɨn,
kaməkwəruə ikɨn.’ ”

Nuhpɨkɨnien ye sipsip mɨnə mɨne nəni mɨnə

31 Kɨni Yesu rɨmɨni mɨmə, “Nɨpɨg Yo Ji Yermamə jakuə ye
nɨkhakien mɨne nəsanɨnien kafak, kɨmawə agelo mɨnə fam,
Yo King, jakwəkwətə ye kafak jea mamarmaru ye nəsanɨnien
mɨne nɨkakien kafak.
32 Narmamə m-fam ye kantri mɨnə fam tuksofugɨn əriə mɨnə
ye nɨmrɨk, kɨni jakor narɨmnar rəmhen kɨn yermamə yame
ramarha tuk sipsip mɨnə, maməwhai sipsip mɨnə mɨne nəni
mɨnə.
33 Jakəwhai sipsip mɨnə tukhavən ye kwermɨk matuk; kɨni
nəni mɨnə tukhavən ye kwermɨk mawor.
34 “Kɨni Yo, King, jakni-pən tuk yamə mɨne kasərer ye kw-
ermɨk matuk mə, ‘Hauə. Kɨmiə e yamə mɨne Rɨmɨk Kughen
rɨmnautə-pre kɨn kafan nɨhuvəyen kɨmi əmiə. Hauə mhavəh
naha nhagɨn yame Kughen rɨmnərəhu karɨn mə kapəmiə.
Hauə mɨsarə əfrakɨs ye narmaruyen kafan yame rɨmnor
əpnəpeinə iran mə kapəmiə kwasɨg ikɨn ror tokrei tanə.
35 Hauə mhavəh, meinai nɨpɨg yɨmnəmkərəv, nɨmnhavəhsi-
pə nəvɨgɨnien; kɨni nɨpɨg yɨmnəkwakwə, nɨmnhavəhsi-pə nu;
kɨni nɨpɨg yɨmaurə rəmhen kɨn yepsɨpɨs, nɨmnhakɨr Yo mhavən
ye kapəmiə rukwanu;
36 kɨni nɨpɨg kafak neipən rɨmɨkək, nɨmnhavəhsi-pə neipən
kɨmi yo; kɨni nɨpɨg yɨmnamhə, nɨmɨsəm huvə Yo; kɨni nɨpɨg
yɨmnamarə ye kalabus, nɨmnhauə mhavaag-pə kɨn Yo.’
37 “Kɨni nəmə atuatuk mɨnə tukhani-pə tuk Yo mhamə, ‘Yer-
maru. ?Naha nɨpɨg yɨmɨsəm Ik nɨmnəmkərəv, kɨni yaksəvɨgɨn
Ik? ?Uə naha nɨpɨg nɨmnəkwakwə, yakhavəhsi-pre nu kɨmik?

25:29: Mat 13:12; Mak 4:25; Luk 8:18 **25:30:** Mat 8:12; Luk 13:28 **25:31:** Mat 16:27; 19:28 **25:32:** Esik 34:17; Rev 20:11-13 **25:35:** Aes 58:7

38 ?Kini naha nipig yimisəm Ik yepsipis kini yakhakir ik
mhavən yerkwanu? ?Uə naha nipig kafam neipən rimirkək
kini yakhavəhsi-pre neipən kimik?
39 ?Kini naha nipig yimisəm nakamhə uə nimnamarə ye
kalabus, kini yimnhaurə mhavaag-pre kin Ik?'
40 "Kini Yo, King, jakni-pən tuk əriə mə, 'Yakamni əfrakis mə
naha nhagin yame nimisor kimi piak kirik, nar apnapig mə in
yermamə apnapig əmə, mərig nimisor kimi Yo.'
41 "Kini ai, jakni-pən tuk yamə mine kasərer ye kwermik
mawor mə, 'Havən isok tuk Yo. Kughen rinərəhu ta kapəmiə
narpinien. Havən ye nap ehuə yame ramuək rerin, yame
kimnor kape Setan mine yarmhə minə kafan.
42 Havən isok meinai nipig yimnəmkərəv, nimnhapəh
nhavəhsi-pəyen nəvigінien kimi Yo. Kini nipig yimnəkwakwə,
nimnhapəh nhavəhsi-pəyen nu kimi Yo.
43 Kini nipig yimaurə rəmhen kin yepsipis, nimnhapəh
nhakirien Yo mhavən yerkwanu. Kini nipig kafak neipən
rikək, nimnhapəh nhavəhsi-pəyen neipən kimi Yo. Kini nipig
yimnamhə, mine nipig yimnamarə ye kalabus, nimnhapəh
nhaurəyen mhavaag-pə kin Yo.'
44 "Kini iriə min tukhani-pə tuk Yo mhamə, 'Yermaru. ?Naha
nipig yimisəm Ik nimnəmkərəv iran, uə nimnəkwakwə iran, uə
Ik nimauə yepsipis, uə kafam neipən rikək, uə nimnamhə, uə
nimnimarə ye kalabus, kini yakhapəh nhaurəyen mhavaag-
pre kin Ik?'
45 "Kini jakni-pən tuk əriə mə, 'Yakamni əfrakis tuk əmiə mə
tukmə nakhapəh nisasituyen ye piak kirik, nar apnapig mə in
yermamə apnapig əmə, mərig nakhapəh nisasituyen irak.'
46 "Kini iriə tukhavən mhavəh narpinien yame infamien
rikək. Mərig nəmə atuatuk tukhavəh nimraghien rerin."

26

Nəmehuə kape nəmə Isrel kasarhakin swatuk tuk nhopniyen Yesu
(Mak 14:1-2; Luk 22:1-2; Jon 11:45-53)

1 Kini Yesu rəgkiar ta, mini-pən tuk kafan narmamə minə
mə,
2 "Nakharkun mə tuknahu ror nipig kape lafet kape Pasova.
Kini tukeighan-pən kin Yo, Ji Yermamə, kəsik haktə Yo ye nai
kamarkwao kin."
3 Kini jif pris minə mine nəmehuə kape nəmə Isrel
kimisofugin əriə minə ye nimə kape hae pris, nhagin e
Kaeafas.

25:40: Prov 19:17; Mat 10:42; Mak 9:41 **25:41:** Mat 7:23 **25:46:** Dan 12:2; Jon 5:29 **26:2:** Eks 12:1-27; Mat 20:18

4 Mamharai mhun mə tukharaptərəkɨn apɨs-apɨs Yesu mɨshopni.
5 Mamhani mhamə, “Mərɨg to khapəh nɨsorien ye nɨpɨg
kape nəvɨgɨnien ehuə, tamə narmamə khauh apnapɨg əmə əriə
mɨnə.”

Piraovɨn kɨrik ramətəg-pən senta ye kapan kapə Yesu
(Mak 14:3-9; Jon 12:1-8)

6 Kɨni Yesu ramarə apa Betani, imei kwən kɨrik nhagɨn e
Saemon, yame apa kupən rɨmɨvəh nɨmhəyen ətən ye tɨkin.
7 Kɨni Yesu raməvɨgɨn, məkneikɨn piraovɨn kɨrik ruə mɨvəh
botel senta kɨrik kɨmnor kɨn kapier kɨrik nhagɨn e alabasta.
Senta a, nɨmrɨn rhaktə pɨk. Kɨni in ruə mətəg-pən senta ye
kapan kapə Yesu.
8 Mərɨg narmamə kafan mɨnə niemha rhai əriə khamə, “?
Rhawor pian e ramoriah senta e?
9 Rhuvə pɨk mə to in ror salem kɨn; mɨrkun nɨvəhyen mane
ehuə kɨn tuk nɨvəhsi-pənien kɨmi yavən has mɨnə.”
10 Mərɨg Yesu ruɨrkun nərɨgien kapəriə, mɨmə, “!Ei! Hapəh
pian en. ?Rhawor nakashek in? In ramor nar huvə kɨrik kɨmi
Yo.
11 Yavən has mɨnə tukasəmɨr kɨmiə miriə nɨpɨg fam. Mərɨg Yo
jakpəh nəmɨrien kɨtawə-m kɨmiə nɨpɨg fam.
12 Piraovɨn e ravi-təgpən senta ye nɨprak mapnəpenə ye
nɨprak mə tuknɨm Yo.
13 Yakamni əfrakɨs tuk əmiə mə ikɨn pukaa ye tokrei tanə
yame kamni-ərhav Nəgkiarien Huvə ikɨn, tukaməvsao mɨn
kɨn norien kape pian e, pəh narmamə rɨkiriə tukraməsɨk in.”

Judas rɨmneighan-pən kɨn Yesu kɨmi tɨkmɨr mɨnə kafan
(Mak 14:10-11; Luk 22:3-6)

14 Kɨni Judas Iskariot, in yermamə kɨrik ye narmamə twelef
kape Yesu, rɨvən məm jif pris mɨnə
15 maiyoh əriə mɨmə, “?Takhavəhsi-pə naha nhagɨn kɨmi yo
tukmə yakeighan-pre kɨn Yesu kɨmi əmiə?” Kɨni kɨshen-pən
fiftin taosen vatu kɨmin.*
16 Kɨni rɨrikakun ye nɨpɨg a, Judas rɨmnamərɨg nɨpɨg yame
tukreighaan-pən kɨn Yesu kɨmi əriə.

Lodsapa
(Mak 14:12-25; Luk 22:7-23; Jon 13:21-30; 1 Kor 11:23-26)

17 Kɨni ye nɨrikakunien kape nɨpɨg kape lafet e kamni
kɨmə Bred yame Yis Rɨrkək iran, kɨni narmamə kape Yesu
kɨsaiyoh-pən In mhamə, “?Nakmə jakhaukaa mɨsor apnəpenə
ye nəvɨgɨnien kape Pasova?”

26:7: Luk 7:37-38 **26:11:** Dut 15:11 * **26:15:** Nəgkiarien kape nəmə Gris ramni mə “kɨshen-pən silva toti.” **26:15:** Sek 11:12; Jon 11:57 **26:17:** Eks 12:14-20

18 Kɨni Yesu rɨmɨni-pən tuk əriə mə, “Havən apa ye taon, kɨni
masəm yermamə kɨrik mhani-pən tukun mhamə, ‘Yhajoun
ramni mə nɨpɨg yame Kughen rɨmɨrpen ta mə kafan, ruauə
ipakə. Kɨni tukror nəvɨgɨnien kape Pasova iriə kafan nar-
mamə mɨnə ye kafam nimə.’ ”
19 Kɨni narmamə kape Yesu mɨnə khatərhav, mɨsor naha
nhagɨn yame Yesu rɨmɨni mə tuksor tuk nor-əpnəpənəyen ye
nəvɨgɨnien kape Pasova.
20 Yenpɨg, Yesu ruə iriə narmamə twelef kafan mɨsofugɨn
mɨsəvɨgɨn ye tebol.
21 Kɨni Yesu rɨni-pən tuk əriə mə, “Yakamni əfrakɨs tuk
əmiə mə kɨmiə kɨrik tukreighaan-pən kɨn Yo kɨmi tɨkmɨr mɨnə
kafak.”
22 Kɨni narmamə kafan mɨnə rɨkiriə reiwaiyu, kɨni iriə
kɨrikianə kɨrikianə kɨsaiyoh-pən In mhamə, “?Yermaru, pa?
Pəh nien mə yo.”
23 Kɨni Yesu rɨni-pən tuk əriə mɨmə, “Kɨmiə kɨrik yame
yakaweires kwis bred ye supsup ye bol tukreighaan-pən kɨn
Yo kɨmi kafak tɨkmɨr mɨnə.
24 Yo Ji Yermamə jakaməkeikei mɨmhə rəmhen kɨn yame
Nəkwəkwə kape Kughen rɨmɨni kupən.† !Kɨni mərɨg rahas pɨk
tuk yermamə yame tukreighaan-pən kɨn Yo ye kwermɨriə! !
Kwən a tukrɨvəh narpɨnien ehuə!”‡
25 Kɨni Judas e yame natukreighan-pən kɨn Yesu ye kwermɨ
kafan tɨkmɨr mɨnə rɨmnaiyoh mɨmə, “?Pa ai? ?Yo?”
Mərɨg Yesu rɨni-pən tukun mɨmə, “Ǝwəh. Ik atuk nɨmɨni.”
26 Kɨni kasəvɨgɨn hanə, Yesu rɨvəh bred məhuak mɨni vi vi
Kughen tukun, makapɨr mɨvəhsi-pən kɨmi kafan narmamə
mɨnə mɨmə, “Sən. In e nɨprak.”
27 Kɨni mɨvəh kap waen mɨni vi vi Kughen tukun, mɨvəhsi-
pən mɨn kɨmi əriə, kɨni mɨmə, “Kɨmiə m-fam hanɨm.
28 Nɨtawɨk e. Ramor nərɨgien kape Kughen tuk nɨvəh-
mɨraghien narmamə tuk nuəyen məmɨr-ərhav. Tukraiyu
mɨrɨsɨn ta təvhagə has kape narmamə khapsaah.
29 Yakamni-pre əfrakɨs tuk əmiə mɨmə to yakpəh nɨnɨm-
mɨnien waen meriaji mɨnɨm mɨn waen ye narmaruyen kape
Rɨmɨk.”
30 Kɨni kɨmɨsəni nɨpei əhuak kɨrik, mhatərhav mhavən ye
tukwas Olif.

Yesu rɨmə Pita tukrɨni mə in reinein In
(Mak 14:26-31; Luk 22:31-34; Jon 13:36-38)

26:23: Sam 41:9 † **26:24:** Sam 22 mɨne Aes 53 kɨrani mɨrəmə mə Mesiah tukraməkeikei mɨmhə mɨvəh narpɨnien kape təvhagə has kape narmamə. ‡ **26:24:** Nəgkiarien kape Gris ramni mə, “!Rɨpimə kwən rɨpipəh narha-pə-yen ye tokrei tanə, rɨpihuvə!” Mərɨg nɨprai nəgkiarien ramni mə, “tukrarə ye narpɨnien ehuə.” **26:28:** Eks 24:8; Jer 31:31-34; Sek 9:11; 1 Kor 10:16 **26:30:** Luk 22:39; Jon 18:1

31 Kini Yesu rini-pən min tuk əriə mə, “Tuk yenpig əmə
e, taksəm naha nhagin yame tukor irak tukritərhav-pə,
nhatətəyen kapəmiə mifam tukrimir, meinai kimirai ye
Nəkwəkwə kape Kughen kimə,
“ ‘Jakuh yermamə yame ramarha huvə tuk sipsip minə,
kini sipsip kafan minə tuksaiyu rik rik.’ ” *(Sek 13:7)*
32 Kini Yesu rirpin nəgkiarien mimə, “Mərig nipig jakimragh
min, jakəkupən kin əmiə mivən apa Galili.”
33 Mərig Pita rimini-pən tukun mimə, “Tukmə ror
nhatətəyen kapəriə tiksin tukrimir; mərig nhatətəyen kafak to
rapəh nimirien.”
34 Kini Yesu rini-pən tukun mimə, “Yakamni-pre əfrakis tuk
ik mə man tukripəh nəkakə-hanəyen, ik takni m-kisisər mə
nakeinein Yo.”
35 Mərig Pita rarə mini-pən skai min mimə, “!Nar apnapig
tukmə khamə tukshopni ərau mik, to yakpəh niniyen mə
yakeinein Ik!” Kini iriə fam khani əmə min nəgkiarien ai.

Yesu rimavən apa Getsemane maməhuak
(Mak 14:32-42; Luk 22:39-46)

36 Kini ai Yesu mine kafan narmamə minə khavən yerk-
wanu kirik, nhagin e Getsemane. Kini Yesu rini-pən tuk
əriə mimə, “Kimiə taksəkwətə eikin e. Pəh yakvən aikin a
maməhuak.”
37 Kini In mikir Pita mine ji Sebedi mir, irisir min. Rikin
rərhakis pik.
38 Kini mini-pən tuk ərisir mimə, “Rikik rərhakis pik ipakə
yakmhə. Takarhəmir eikin e, marharha-huvə kitawə-m
kimiə.”
39 Kini In rəriwək mivən kəskəh əmə mənimkur mənim-pən
nimrin ye nimoptanə maməhuak. Maiyoh Kughen mimə, “!
Aweh! Rimik, tukmə rikim ragien, vəhsi-ta nəmhəyen yamə
mine tukpihauə. Mərig takpəh norien ye nərigien kafak; mor
əmə ye kafam nərigien.”
40 Kini ai, In rirerig-pən min tuk ərisir, məm kwərhapir yeru.
Kini rini-pən tuk Pita mə, “!Eh! ?Rhawor nakrhapir? ?To
naksarha huvə kitawə-m kimiə kape nipig kwakwə uə?
41 Kimiə takasərig əmiə. Takasəkeikei masəhuak mə nar
kirik tukripəh norien əmiə nakhamir. Rikimiə rəsanin mərig
nipraimiə rəpou.”
42 Kini ai In mirerig min maməhuak yame ror kiraru kin.
Mimə, “Rimik, tukmə jakaməkeikei mivəh nəmhəyen yame
tukruə, kini pəh ror nəkwam.”
43 Kini ai mirerig-pən min, məm irisir kwərhapir yeru min,
meinai napirien rimivəh nimririsir.

26:32: Mat 28:7,16 **26:34:** Mat 26:69-75 **26:38:** Jon 12:27

44 Kini ai In rimnəpəh min ərisir mivən maməhuak yame ror
kisisər kin mamni nəgkiarien yame rimini ta.
45 Marə muə min tuk kafan narmamə minə mimə, “?Rha-
wor? ?Nakarhapir hanə? !Nəmhen! Nipig ruauə pakə ta
yame yermamə tukreighaan-pən kin Yo, Ji Yermamə, jakvən
ye kwermi narmamə hah minə.
46 Rhekimter, pəh kamhavən. !Yermamə yame tukreighaan-
pən kin Yo ye kwermi tikmir minə kafak ruauə ta ipakə!”

Tikmir minə kape Yesu kimnhauə mharaptərəkin In
(Mak 14:43-50; Luk 22:47-53; Jon 18:2-11)

47 Nipig Yesu raməgkiar hanə, məknekin Judas, yermamə
kirik ye narmamə twelef kape Yesu ritirhav-pə. Nukwhao
ehuə kamhakwasig kin. Mamhapik nau nisə mine kwətavhə
kapəriə. Jif pris minə mine nəmehuə minə kape nəmə Isrel,
kimisher-pən kin nukwhao a.
48 Judas ruini-pən ta tuk əriə mimə, “Yermamə yame
jakəturəm-pən iran, yermamə e in en takharaptərəkin.”
49 Judas ruə məm Yesu mini-pən tukun mimə, “! Rhuvə,
Yhajoun!” Məturəm-pən kimin.
50 Kini Yesu rini-pən tukun mə, “Yo kirik, or nar yame
nimauə mə takor.”
Kini narmamə minə a khauə mharaptərəkin Yesu.
51 Kini yermamə kirik kape Yesu rivən mirəh nau nisə kafan,
mowhan mərəru ta nimətərgi slef kirik kape hae pris.
52 Kini Yesu rini-pən tukun mimə, “!Ah! Vai-pən kafam nau
ye tamhekin, meinai narmamə yamə mine kasərai əjir kin
nao, tukpiərəpni min əriə kin nao.
53 Rikimiə raməsik mə yakirkun nokrənien kin Rimik, tak-
takun əmə tukrher-pə kin agelo minə taosen taosen tukhauə
misasitu irak.
54 Mərig to yapior məknakin, to nəgkiarien kape Kughen
ripipəh nuəyen mor nəfrakisien kin.”
55 Ye nipig a, Yesu rimini-pən tuk nukwhao mimə, “?Rha-
wor? ?Kimiə nakhamə ta Yo yermamə kape nəkrəhyen uə
nhopniyen yermamə, nakamhapik nau nisə mine kwətavhə
mamhauə mə takharaptərəkin Yo? Nipig fam kitawə-m kimiə
kasəmir ye Nimə Ehuə kape Kughen, yakaməwhag. Mərig
nakhapəh hanə nharaptərəkinien Yo.
56 Mərig nəmhen. Naha nhagin yame Nəkwəkwə kape
Kughen rimini tukraməkeikei muə mor nəfrakisien kin.”§
Kini kafan narmamə minə kimisəpəh In misap.

26:51: Jon 18:26 **26:52:** Jen 9:6; Rev 13:10 **26:55:** Luk 19:47; 21:37 § **26:56:** Yesu ramni mə profesi ye Sek 13:7 tukraməkeikei muə mor nəfrakisien kin, yame ramni mə tukhauh In, kini kafan narmamə tuksaiyu rik rik. Ǝm-ru min Mat 26:31.

Yesu ramərer ye nɨmrɨ kaonsel
(Mak 14:53-65; Luk 22:54-55, 63-71; Jon 18:12-14, 19-24)

57 Kɨni khakɨr Yesu mhauə kɨmi hae pris, nhagɨn e Kaeafas.
Nəmhajoun kape loa kape Moses, mɨne nəmehuə mɨnə kape
nəmə Isrel kwəsofugɨn ta əriə mɨnə aikɨn.
58 Kɨni Pita rɨkwasɨg kɨn əriə, mɨpəh nɨvən-pakəyen tuk
Yesu. Nɨpɨg ruauə pakə tuk nimə kape hae pris, kɨni mɨvən
mamkwətə iriə mobael mɨnə kape hae pris, mə tukrəm-ru mə
tukhawor Yesu.
59 Kɨni jif pris mɨnə mɨne narmamə kape kaonsel kasarha-
kɨn narmamə tɨksɨn yame tukhauə mɨseikuə mamhani hah
Yesu, ai khauh mɨshopni Yesu tukun.
60 Nar apnapɨg narmamə khapsaah khauə mɨseikuə iran
mamhani hah In, narmamə kape kaonsel khapəh nɨsəm-
pəniən nar has kɨrik iran.
Kasəgkiar mamhavən yermamə kɨraru kwhekɨmter,
61 mɨrəni mɨrəmə, “Kwən e rɨmɨni mɨmə, ‘Yo jakəvitəg-ətəg
Nimə ehuə kape Kughen; mərɨg kwasɨg ikɨn ye nɨpɨg kɨsisər,
jakərɨp yame rɨvi.’ ”
62 Kɨni ai, hae pris rərer mɨni-pən tuk Yesu mɨmə, “?Rhawor
nakpəh nəgkiarien? ?Rhawor ye nəgkiarien mɨne kamhani-
pre iram?”
63 Mərɨg Yesu rərer əmə mapnapɨg.
Kɨni hae pris rarar maiyoh mɨn mɨmə, “? Rhawor? Ik
takaməkeikei mɨvəh kwəsu ye nhag Kughen yame ramragh,
mɨni-pə tuk əmawə mə ?Ik e Kristo, ji Kughen uə nɨkam?”
64 Kɨni Yesu rɨmə, “Rəmhen əmə kɨn yame nakamni. Kɨni
yakamni-pre tuk əmiə mə, tuk nɨpɨg kɨrik, takpisəm Yo, Ji Yer-
mamə, jakəkwətə ye kwermɨ Kughen matuk yame nagheen
rehuə. Kɨni takpisəm mɨn Yo jaksɨ faktə ye napuə meiwaiyu-
pə.”
65 Kɨni hae pris reikus neipən kafan [meinai niemhaa
rɨmnhai pɨk]. Mɨmə, “! Raməgkiar məkneikɨn mamni hah
Kughen! ?Rhawor e kɨtawə kasarha-kɨn hanə yermamə yame
tukrɨni hah in? Nakwəsərɨg ta mə rɨmɨni hah Kughen.
66 ?Rɨkimiə ramhaw əsɨk? ?Tukshawor In?”
Kɨni khamə, “In rɨmnor nar has kɨrik yame tukraməkeikei
mɨmhə tukun.”
67 Kɨni kɨsərɨg-əvhin nɨmrɨ Yesu, mɨsəsɨk In kɨn kwermɨriə,
kɨni tɨksɨn kɨmɨsərɨp In.
68 Kɨni [tɨksɨn kɨsərkɨs nɨmrɨn*] mɨsərɨp In mhamə, “! Eh!
Kristo. Tukmə ik profet, ni-ru mə pa e ramuh Ik.”

26:61: Jon 2:19-21 **26:63:** Aes 53:7; Mat 27:12 **26:64:** Sam 110:1; Dan 7:13; Mat 24:30 **26:65:** Mat 9:3; Jon 10:33 **26:66:** Lev 24:16; Jon 19:7 **26:67:** Aes 50:6; 53:5 * **26:68:** Matiu rɨpɨh niniyen mə kɨmɨsərkɨs nɨmrɨn, mərɨg Luk ramni ye Luk 22:64.

Pita ramni mə in reinein Yesu
(Mak 14:66-72; Luk 22:56-62; Jon 18:15-18, 25-27)

69 Kɨni Pita raməmɨr ipakə tuk nimə ehuə kape hae pris, kɨni piraovɨn kɨrik, yor wok kape hae pris, ruə mɨni-pən tukun mɨmə, "Eh, kɨmiru Yesu yemə Galili nɨmnawəriwək."

70 Mərɨg Pita rɨni-əhu ye nɨmrɨriə, mɨmə, "Nɨkam. Yo yakeinein əfrakɨs nar en nakamni."

71 Mɨtərhav meiwaiyu mɨn maməmɨr ye kwəruə kape rukwanu ai.

Kɨni piakəskəh pɨsɨn kɨrik ruə məm in. Mɨnamni-pən tuk narmamə mɨnə aikɨn mɨmə, "Kwən e, iriu Yesu yemə Nasaret kɨmnawəriək."

72 Mərɨg Pita rɨvəh kwəsu mə pian a rameikuə; kɨni mɨmə, "Yakeinein kwən a."

73 Kasəkwətə mamhavən, narmamə yamə mɨne kasəmɨr aikɨn khani-pən mɨn tuk Pita mhamə, "Nəfrakɨs, ik əfrakɨs kɨrik mɨn a. Nakəgkiar, yaksərɨg mə kɨmiru Yesu nɨmɨrasɨ-pən ye tamhekɨn kɨrikianə."

74 Kɨni Pita rɨmə "Yo yakeinein yermamə en yame nakamhani. To yakameikuə, Kughen tukror narpɨnien kɨmi yo." Məknekɨn, man rəkakə.

75 Kɨni Pita, rɨkin raiyu məsɨk nəgkiarien yame Yesu rɨmɨni mɨmə, "Man tukrɨpəh hanə nɨkakəyen, kɨni takni m-kɨsisər mə ik nakeinein Yo." Kɨni rɨtərhav; rɨkin rərhakɨs mamasək.

27

Judas rɨmnhopni atuk in
(Wok 1:17-19)

1 Yenpɨg-enpɨg əgkap, jif pris mɨnə fam mɨne nəmehuə kape nəmə Isrel kɨmnhauə kɨrikianə mhani kɨrikianə mə tukhopni Yesu.

2 Kɨni mharkwəji In, mhakɨr mhavən kɨmi Paelat e, gavman kape Rom.

3 Nɨpɨg Judas e yame rɨmneighan-pən kɨn Yesu kɨmi kafan tɨkmɨr mɨnə, rɨmnəm mə kɨmnhavi-ərhav Yesu mhamə tukrɨmhə, rɨkin rɨmhə pɨk tuk naha nhagɨn yame in atuk rɨmnor, kɨni mɨvəhsi-pən fiftin taosen vatu a rɨrerɨg-pən mɨn tuk jif pris mɨnə mɨne nəmehuə kape nəmə Isrel.

4 Kɨni mɨmə, "Yɨmnor təvhagə has, meighan-pən kɨn kwən kɨrik yame rɨpəh norien nar has kɨrik kɨmi kafan tɨkmɨr mɨnə, mə tukshopni in."

Kɨni khamə, "Kafam atuk. Kapəmawə kɨrik nar kɨrik rɨkək."

5 Məkneikɨn Judas raraka-pən kɨn mane ye Nimə Ehuə kape Kughen mɨtərhav. Mamvən, mɨjir-əpni atuk in.

26:75: Mat 26:34 **27:5:** Mat 26:14-15; Wok 1:18-19

6 Kini jif pris minə khapik mane mhamə, “Rapəh natu-
atukien ye loa kapətawə mə tuksərəhu-pən mane e iriə mane
kape Nimə Ehuə kape Kughen, meinai kimivəh nimri yer-
mamə kin.”
7 Kini kimnhani mhamə tukhavəh mane a mhavəh nimri
nimoptanə kirik apa “Kamor sospen ikin.” Nimoptanə a,
kiminim yepsipis minə aikin.
8 Tuk nar e, ruə meriaji-pə ai taktakun, kamni kimə
nimoptanə a, “Nitə rimnaiyu ikin.”
9 Nar a ritərhav mor nəgkiarien kape Jeremaea ruauə minor
nəfrakisien kin yame rimini mə, “Nəmə Isrel khamə mane ye
kwən a fiftin taosen vatu. Kini kimnhavəh mane a,
10 mhavən, mhavəh nimri nimoptanə e ‘Kamor sospen ikin.’
Kisor rəmhen kin yame Kughen rimini-pə tuk yo mə tuksor.”
(Jer 19:1-13; Sek 11:12-13)

Yesu rinmərer ye nimri Paelat
(Mak 15:2-5; Luk 23:3-5, 13-25; Jon 18:33-19:6)

11 Kini Yesu rinamərer ye nimri gavman kape Rom e Paelat.
Kini Paelat raiyoh-pən In mimə, “?Ik king kape nəmə Isrel uə?”
Kini Yesu rini-pən tukun mimə, “Rəmhen əmə kin yame ik
nakamni.”
12 Kini jif pris minə mine nəmehuə minə kape Isrel kimnhani
hah In, mərig In ripəh nəgkiarien.
13 Kini Paelat raiyoh min In mə, “? Rhawor? ? Nakpəh
nərigien əriə kamhani nəgkiarien rehuə iram uə?”
14 Mərig Yesu rapnapig əmə, mipəh nhorpinien nəgkiarien
yame kamhani. Kini Paelat rimnəm rakur.
15 Ye newk minə fam, nipig kape nəviginien kape Pasova,
nəmə Isrel kharkun nhaniyen nhag yermamə kirik kivəhsi-
pən ta in ye kalabus, kini gavman tukraməkeikei mirisin in
ramvən.
16 Kini ye nipig a yemə has kirik ye kalabus, narmamə m-
fam kharkun. Nhagin e Barabas.
17 Kini kuwhen ai rofugin, kini Paelat raiyoh əriə mə, “?
Nakhamə jakrisin pa nhagin rirerig-pre tuk əmiə? ?Barabas,
uə Yesu yame kamni kimə Kristo?”
18 Ramaiyoh məknaikin meinai in rimnəm ta mə jif pris
minə kimisərəhu-pən Yesu ye kwermin meinai kasəməkin
Yesu tuk yamai mə narmamə m-fam kimisorkeikei In.
19 Kini Paelat rəkwətə-pən ye jea kape nəkirien nəgkiarien,
məkneikin kafan piahuaru rher-pən kin nəgkiarien kimin,
mimə, “Kafam kirik nar kirik rikək takor ye kwən en. In
yemə atuatuk. Yimnəm nəmrərhavyen kirik iran e taktakun,
yakərig rahas pik tukun.”

27:12: Aes 53:7 **27:18:** Jon 11:47-48; 12:19

20 Mərɨg jif pris mɨnə mɨne nəmehuə kape Isrel kɨmnhani
mhani-pən tuk kuwhen ai mhamə, “Taksaiyoh gavman mə
tukrɨrɨsɨn Barabas, mhopni Yesu.”
21 Kɨni Paelat raiyoh-pən əriə mə, “?Iriu pa nhagɨn jakrɨsɨn
rɨrerɨg-pre tuk əmiə?”
Khamə, “!Barabas!”
22 Mərɨg Paelat rɨmə, “?Mərɨg jakhawor ye Yesu e kamni
kɨmə Kristo?”
Khamə, “!Ǝsɨk haktə ye nai kamarkwao kɨn!”
23 Mərɨg Paelat raiyoh əriə mɨmə, “?Tuk naha? ?Rɨmnakapɨr
naha loa?”
Mərɨg kɨsokrən apomh pɨk mɨn mhamə, “!Ǝsɨk haktə ye nai
kamarkwao kɨn!”
24 Kɨni Paelat rəm mə to rɨpəh nɨni-əhuyen nəgkiarien
kapəriə, kɨni iriə kɨnasərer matuk tuk nhauhyen əriə mɨnə.
Məkneikɨn rɨvən mərav ye nɨmrɨ narmamə [ror nɨmtətien mə
kafan kɨrik nar kɨrik rɨkək]. Kɨni mɨmə, “Tukmə nɨtawɨn raiyu,
pəh nien mə yo yɨmnor. Raməmɨr irəmiə.”
25 Kɨni narmamə mɨ-fam kɨmnhani mhamə, “Pəh nɨtawɨn
tukraməmɨr irəmawə mɨne kapəmawə kwajikovə mɨnə.”
26 Kɨni Paelat rɨrɨsɨn Barabas rɨrerɨg-pən tuk əriə. Kɨni mɨmə
tukuh Yesu, kɨkɨr kavən, kəsɨk haktə ye nai kamarkwao kɨn.

Mobael mɨnə kɨmɨsarh iakei ye Yesu
(Mak 15:16-20; Jon 19:2-3)

27 Kɨni mobael tɨksɨn kape gavman khakɨr Yesu mhavən
ye nimə ehuə kape Paelat kɨni mɨsokrən kɨn nukwhao kape
mobael mɨnə mə tukhauə.
28 Kɨni khavəhsi-ta kafan neipən, mharəh kot kɨrik rəwhao,
rəmhen kɨn kot kape yermaru, mɨsarkaoh-pən kɨn kɨmin.
29 Kɨni mharəh nərəus kɨrik ror nirhɨn, mɨsor kəvəvhao
kɨn, rəmhen kɨn kəvəvhao kape yermaru, mhaukrai-pən ye
kapən kapə. Mhavəhsi-pən kaskɨn kɨrik ye kwermɨn matuk,
mɨsənɨmkur ye nɨmrɨn mhamə kamhasiai In. Kɨni mɨsarh
iakei iran mamhani mhamə, “Ik e yermaru kape nəmə Isrel. !
Kɨmawə yakamhasiai Ik!”
30 Kɨni masərɨg-əvhin, mharəh kaskɨn a mhauh kapən kapə
kɨn mɨ-khapsaah.
31 Kɨni mɨsarh iakei fam iran, mharəhsi-ta mɨn kot əwhao
mhavəhsi-pən kafan neipən. Mhakɨr mhatərhav, mhavən mə
tukharuk haktə ye nai kamarkwao kɨn.

Mobael mɨnə kɨmnharuk haktə Yesu ye nai kamarkwao kɨn
(Mak 15:21-32; Luk 23:26-43; Jon 19:17-27)

27:24: Dut 21:6-9 **27:25:** Wok 5:28 **27:28:** Luk 23:11 **27:30:** Aes 50:6

32 Nipig kamhauə ye swatuk, misəm yemə Saerin kirik,
nhagin e Saemon. Kini khani-əhu masəkeikei kimin mə
tukrirəh nai kamarkwao kin kape Yesu.
33 Kini iriə mhakir Yesu mhavən ikin kirik nhagin e Golgota
(yame nipran rimə, kwənmhaan kape kerhə irə jir).*
34 Ikin aikin a, kimivəhsi-pən waen kimi Yesu ikin
yame kimnəvit-pən nar əukəh kirik iran tuk nini-əhuyen
nəməmhəyen. Mərig Yesu rinim əsigəvin əmə, mipəh ninimien.
35 Kini kimnharuk haktə In ye nai kamarkwao kin. Kini
misəwhai kafan neipən masəukir tukun, mə tukmə yame
rapita, kini in ravəh kafan. Nar e ritərhav-pə mor nəgkiarien
kupan kape profet ruauə minor nəfrakisien kin yame ramni
mə,
"Kimisəwhai neipən kafak misarukin daes tukun."† *(Sam 22:18)*
36 Kini misəkwətə aikin masarha tukun.
37 Kini kirai-pən nəgkiarien kirik ye nai kirik ramni mə
kimisəm-pən nar has kirik iran mimə, "In e Yesu, King kape
nəmə Isrel." Kini kisarkwətərəkin-pən a kapən kapə ikin
yerpirig.
38 Kini mharəh yeməkrəh mir kiraru, mharuk haktə min
əriu irisir Yesu. Kirik ye matuk, kirik ye mawor.
39 Kini narmamə yamə mine kasəriwək ye swatuk kisarha-
pən misəm, kisarh iakei iran. Kasəwhan-əwhan kapəriə kapə,
40 mhamə, "!Eh! !Ik yermamə kape natmətəg-ətəgien Nimə
Ehuə kape Kughen mine nor-minien ye nipig kisisər əmə!
Łntah. Tukmə Ik Ji Kughen əfrah, eiwaiyu-ru ye nai kamark-
wao kin mivəh miragh atuk Ik."
41 Kini ye norien kirikianə əmə min, jif pris minə mine
nəmhajoun minə kape loa kasarh iakei min iran.
42 Mamhani-pən tuk əriə minə mhamə, "In rivəh miragh
ta narmamə khapsaah. Mərig ripəh nəmhenien tuk nivəh-
miragh-atuk-ien In. Rhuvə mə king kape nəmə Isrel
tukreiwaiyu ye nai kamarkwao kin pəh kisəm, kini mhani
nəfrakisien iran.
43 In rhatətə ye Kughen. Tukmə Kughen rorkeikei, pəh
rivəh-si ta In. Meinai In ramni mə In Ji Kughen."
44 Kini ye norien kirikianə əmə min, yeməkrəh mir yame
kimiruk haktə ərisir Yesu kawarpakwə kimin.

Yesu rimamhə
(Mak 15:33-41; Luk 23:44-49; Jon 19:28-30)

---

* **27:33:** Nəgkiarien e "Golgota" ye nəgkiarien kape nəmə Rom ramni mə "Kalfari", nipran rimə "kerhə irə jir." **27:34:** Sam 69:21 † **27:35:** Nəgkiarien e rikək ye kopi akwas tiksin kape Niutesteman. Keinein mə Matiu atuk rimirai, uə yermamə kirik rimnəsək-əpnis ye nəgkiarien kape Matiu. **27:38:** Aes 53:12 **27:39:** Sam 22:7; 109:25 **27:40:** Mat 26:61; Jon 2:19

45 Yerkweiha əmə, mərɨg nəpɨgnəpien ruə muvrɨg əpɨs
tanɨmtanə meriaji tri klok.
46 Kɨni ye tri klok, Yesu rokrən apomh mɨmə, “Elae, Elae.
?Lama sabaktani?” Nɨpran rɨmə, “!Kughen kafak! !Kughen
kafak! ?Rhawor nakamapitan kɨn Yo?”‡
47 Kɨni narmamə tɨksɨn yamə mɨne kasərer aikɨn mɨsərɨg
nəgkiarien ai mhamə, “Sərɨgru. In ramokrən kɨn Elaeja.”
48 Məkneikɨn, kwən kɨrik raiyu ətkin mɨvən mɨrəh nɨpar-par
neipən meires ye waen əkwahir. Mərkɨs-pən ye nai apomh
kɨrik kɨni mɨvəhsi-haktə pən kɨmi Yesu mə tukrɨnɨm.
49 Kɨni narmamə mɨnə tɨksɨn khamə, “Apəh. Pəh kɨsəm ru mə
to Elaeja ruə mɨvəh mɨragh in, uə?”
50 Mərɨg Yesu rarar mokrən ehuə mɨn. Kɨni ai kafan nei-
hagien rɨtərhav.
51 Kafan neihagien rɨtərhav aikɨn, kɨni nəkwai Nimə Ehuə
kape Kughen, kɨruk neipən kɨrik yame kɨmnətapɨg kɨn
Kwənmhan yame Rəmrhakə Məmrhakə pɨk. Neipən a
rəhipu nɨpərɨn kɨraru. Rəhipu apa yerpɨrɨg əgkəp meiwaiyu.
Nɨmnɨmien ramavən, kɨni kapier mɨnə kɨsakapɨr-pɨr.
52 Kɨni suranə yamə mɨne kɨmnor ye nɨpəg kapier
kɨmɨsakapɨr-pɨr mɨsəkwag; kɨni nɨprai nəmə atuatuk yamə
mɨne kwənhamhə, khamragh mɨn.
53 Kɨshaktə ye nəkwai nɨmɨr, kɨni kwasɨg ikɨn, nɨpɨg Yesu
rɨmɨmragh mɨn ye nɨmhəyen kafan, iriə kɨmnhavən Jerusalem
mhatərhav-pən tuk narmamə khapsaah.
54 Kɨni yamehuə kape mobael iriə narmamə yamə mɨne
kasərer masarha tuk Yesu, kɨmɨsəm nɨmnɨmien a ramavən,
mɨne narɨmnar mɨnə a, kɨmnhagɨn pɨk, masokrən pɨk mhamə,
“Nəfrakɨsien. Kwən e In Ji Kughen.”
55 Kɨni nɨpiraovɨn khapsaah kasərer isok masəm. Apa ku-
pan kɨmnhatərhav Galili mhakwasɨg kɨn Yesu mɨsasitu iran ye
nar pɨsɨn pɨsɨn mɨnə.
56 Iriə tɨksɨn, kɨrik e Meri pian Magdala, mɨne Meri mamə
kape kwərə mir e Jemes mɨne Joses, mɨne mamə kape ji Sebedi
mir.

Kɨmɨnɨm Yesu
(Mak 15:42-47; Luk 23:50-56; Jon 19:38-42)

57 Ipakə mɨrh rivə, yemə Aramatia kɨrik rɨtərhav-pə. Nhagɨn
e Josef. Kafan nautə rehuə. In yermamə kɨrik kape Yesu.
58 Rɨvən məm Paelat, kɨni maiyoh-pən mə tukreighaan kɨn
nɨprai Yesu. Kɨni Paelat rɨmə tukrɨrəhsi-pən nɨprai Yesu kɨmin.

---

‡ **27:46:** Yesu ramni Sam kɨrik ikɨn e, ye Sam 22:1. Nɨmhəyen kape Yesu rɨmnor fulfilem ye profesi ye Sam 22. **27:48:** Sam 69:21 **27:51:** Eks 26:31-33; Hib 10:19-20 **27:55:** Luk 8:2-3 **27:58:** Dut 21:22-23

59 Kɨni Josef rɨvən mɨrəh nɨprai Yesu, muvrɨg kɨn neipən
hawən kɨrik nhagɨn e linen.
60 Kɨni mɨrəh mɨvən mərəhu-pən ye nəpag kapier kɨrik yame
kɨmɨkɨr wi əmə kɨmə kafan. Kɨni məpər-pər pən kɨn kapier
ehuə kɨrik mətapɨg kɨn nəpag kapier. Kɨni in mamvən.
61 Ye nɨpɨg a, Meri, pian Magdala, mɨne nɨfnagni, iriu
kaokwətə ipakə tuk nəpag kapier.

Mobael yamə mɨne kɨmnɨsarha tuk nəpag kapier

62 Kəni rɨkwamer kɨn, ye Sabat, jif pris mɨnə mɨne Farisi
mɨnə kɨmnhavən mɨsəm Paelat.
63 Mhamə, "Yemehuə. Rɨkimawə raməsɨk mə nɨpɨg kwən
a, yermamə kape neikuəyen rɨmnamragh hanə, mɨmə, 'Nɨpɨg
kɨsisər tukruə mɨvən, jakɨmragh mɨn ye nɨmhəyen kafak.'
64 Ror pən, yaksaiyoh ik mə takher-pən kɨn kafam tɨksɨn
mobael tukhavən masarha tuk nəpag kapier mɨseriaji-pən
nɨpɨg kɨsisər ruauə mɨvən ta. Tamə, kafan narmamə mɨnə
khauə mɨsəkrəh kɨn nɨpran, mhani-ərhav mhamə ruɨmragh
mɨn ye nɨmhəyen kafan. Neikuəyen a tukrahas pɨk rapita fam
nhajounien eikuə yame Yesu rɨnamor."
65 Kɨni Paelat rɨmə, "Hakɨr mobael mɨnə, mhavən mɨsor
naha nhagɨn yame nakharkun mə taksor mɨsarha huvə tuk
nəpag kapier."
66 Kɨni khavən mɨsor, masarha huvə tuk nəpag kapier. Mɨsor
mak kɨn nehe kandel ye kapier mə tukmə kəsuə ta kɨn kapier,
nehe kandel tukrakapɨr, kɨni mɨsətu mobael mɨnə tukun.

28

Yesu rɨmamragh mɨn ye nɨmhəyen kafan
(Mak 16:1-8; Luk 24:1-12; Jon 20:1-10)

1 Kɨni Sabat rɨnamor infamien. Kɨni Sande, yenpɨg-yenpɨg
əgkap, Meri, pian Magdala, mɨne Meri, mama kape Jemes
mɨne Joses, kravən apa ye nəpag kapier.
2 Məkneikɨn, nɨmnɨmien ehuə kɨrik ravən, meinai agelo
kɨrik kape Kughen Yermaru rɨmasɨ faktə ye neiai mɨvən ye
nəpag kapier, məsuə ta kɨn kapier mamkwətə aikɨn.
3 Kafan neipən rhawən, nɨpran raməsiə rəmhen kɨn
naroapɨgien.
4 Mobael mɨnə kɨmɨsəm, khagɨn kɨn, mɨsətəmnɨmɨn. Mhamɨr
masəmɨr rəmhen kɨn yermamə yame ruamhə.
5 Kɨni agelo a rɨni-pən tuk nɨpiraovɨn mɨnə a mɨmə,
"Takrapəh nɨragɨnien. Yakɨrkun mə nakawarhakɨn Yesu e,
yame kɨmɨruk haktə In ye nai kamarkwao kɨn.

27:60: Aes 53:9 **27:63:** Mat 12:40; 16:21; Mak 9:31; 10:33-34; Luk 9:22; 18:31-33; Jon 2:19-21

6 Mərɨg In rɨrkək ikɨn e. Ruəmragh ta, rəmhen kɨn yame
rɨmɨni. Rauə mɨwəm tamhekɨn e kɨmnərəhu ikɨn.
7 Takwhai mɨren əmə mɨravən mɨrani-ərhav-pən tuk nar-
mamə kafan mɨnə mɨrəmə, 'In ruɨmragh mɨn ye nɨmhəyen
kafan, mɨnəkupən ta kɨn əmiə muavən apa Galili. Nakharkun
nɨsəmien In aikɨn.' Łɨnta, nəgkiarien en yakwəni-pre ta tuk
əmiru."
8 Kɨni pia mir a kwaiyu pɨk mɨratərhav. Mragɨn pɨk, mərɨg
rɨkiriu ragien. Mɨravən mə tukrəni-ərhav pən tuk narmamə
kape Yesu mɨnə.
9 Kɨmɨravən hanə, məkneikɨn Yesu ruə məm əriu, mɨmə,
"Rhuvə." Kɨni kɨrauə tuk Yesu, mawəker-pən ye nɨhun,
mawəgnəgɨn In.
10 Kɨni Yesu rɨni-pən tuk əriu mɨmə, "Rapəh nɨragɨnien.
Ravən, mɨrəni-pən tuk piak mɨnə mə tukhavən apa Galili
mɨsəm Yo apaikɨn."

Mobael mɨnə kaseikuə

11 Nɨpɨg pia mir a kɨmɨrarerɨg mɨravən, mobael mɨnə a tɨksɨn
khavən ye taon mhani-ərhav fam tuk jif pris mɨnə kɨn naha
nhagɨn yame rɨmatərhav-pə.
12 Kɨni jif pris kɨmnhauə mɨsəm nəmehuə mɨnə kape nəmə
Isrel, mharai mhun mə tukshawor. Kɨni mhavəhsi-pən mane
ehuə kɨmi mobael mɨnə
13 mhani-pən tuk əriə mhamə, "Takhani-pən tuk narmamə
mə, 'Kafan narmamə mɨnə kɨmnhauə yenpɨg, nɨpɨg kɨmawə
yɨmɨsapɨr, mɨsəkrəh kɨn nɨpran, mharəh mɨsap.'
14 Tukmə gavman rərɨg nəvsaoyen kɨn, kɨmawə jakhavən
mɨsərəhu huvə kɨmawə min. Kɨmiə takhapəh nhavəhyen
narpɨnien iran."
15 Ror pən, mobael mɨnə a kɨmnhavəh mane a, masor naha
nhagɨn yame kɨmnhani. Kɨni nəmə Isrel kasərɨg nəvsaoyen
eikuə a mɨseriaji-pə ai taktakun.

Yesu rɨmatərhav-pə tuk kafan narmamə mɨnə
(Mak 16:14-18; Luk 24:36-49; Jon 20:19-23)

16 Kɨni narmamə leven kape Yesu kɨmnhavən Galili,
mhavən ye tukwas kɨrik yame Yesu rɨmɨni ta tuk əriə mə
tukhavən ikɨn.
17 Nɨpɨg kɨsəm In, kɨni kɨsəgnəgɨn In. Mərɨg tɨksɨn, kapəriə
nərɨgien ror kɨraru.
18 Kɨni Yesu ruə tuk əriə, mɨni-pən tuk əriə mə, "Kughen
rɨmɨvəhsi-pə nehuəyen mɨnə fam kape narmaruyen ye rao ye
neai mɨne ye tokrei tanə.
19 Ror pən, yakamher-pre kɨn əmiə mə takhavən mhavi
narmamə ye kantri mɨnə fam ye tokrei tanə mə tukhauə kafak

28:6: Mat 12:40; 16:21 **28:10:** Mat 26:32 **28:16:** Mat 26:32 **28:18:** Jon 13:3; Efes 1:20-22

narmamə, kɨni mɨsor baptaes irəriə ye nhag Tatə Kughen mɨnə
Tɨni, mɨne Nanmɨn Imərhakə.
20 Kɨni mɨshajoun əriə mə tuksəri-pən fam nəgkiarien yame
yɨmɨni-pre tuk əmiə. Kɨni nəfrakɨsien mə jakamarə kɨtawə-m
kɨmiə ye nɨpɨg m-fam meriaji Nɨpɨg Kwasɨg.”

28:19: Mak 16:15-16; Wok 1:8

Mak
Nəgkiarien Huvə yame Mak rɨmɨrai
Nəgkiarien kwakwə ye nəkwəkwə e Mak

?Pa rɨmɨrai nəkwəkwə e? Keinein mə pa nhagɨn rɨmɨrai nəkwəkwə e- nəmehuə kupan kape niməhuak kɨmnhani mə Jon Mak rɨmɨrai nəkwəkwə e. In, pəh nien mə yermamə twelef kɨrik kape Yesu Kristo. Mərɨg kamni kɨmə in fren huvə kɨrik kape Pita yame iriu kɨravən ikɨn mɨnə fam. Ol Wok ramni mə in apa kupən, Mak rɨmnor wok iriu Pol, kɨni ai, mɨvən mor wok iriu Banabas.

?Rɨmɨrai ramvən kɨmi pa? Kamni kɨmə Mak rɨmnamarə apa Rom ye nɨpɨg rɨmɨrai nəkwəkwə e. Kɨni tukmə ror in rɨmnamarə iriu Pita, kwasɨg ikɨn kɨshopni Pita. Mak rɨmɨrai nəkwəkwə e rɨvən kɨmi nəməhuak mɨnə apa Rom mɨne yamə mɨne pəh nien mə kwənərəus kapə nəmə Isrel. Kɨtawə kharkun mə ramvən kɨmi nəmə pəh nien mə nəmə Isrel meinai Mak ramhoprai nɨprai norien mɨnə kape nəmə Isrel, kɨni mɨrai nəgkiarien tɨksɨn ye nəgkiarien e kamni kɨmə Arameak, yame nəmə Isrel kwənharkun ta. Mərɨg Mak rukreikɨn nəgkiarien mɨnə a rɨvən ye nəgkiarien kape nəmə Gris, yame nəmə Rom kɨmnhani.

?Narəyen rɨmnhawor pən iran mɨne ye nɨpɨg rɨmɨrai? Ye nɨpɨg Mak rɨmɨrai nəkwəkwə e, nəmə Rom kɨmɨsarmaru ye tanə ehuə yame rarkurao ye tahik e kamni kɨmə Mediterenian. Kapəriə nəgkiarien kɨrikianə əmə, kɨni kasarə ye nəmərinuyen. Ror pən, rɨmar əmə tuk nɨni-ərhavyen nəgkiarien kɨrik rɨtərhav mɨvən ikɨn mɨnə fam. Ye nɨpɨg a, Nəvsaoyen Huvə kape Yesu Kristo rɨmnaiyu aihuaa əmə ye tanə pɨsɨn pɨsɨn mɨnə ye swatuk mɨnə apa Rom.

? Rɨmɨrai nəkwəkwə e tuk naha? Mak rorkeikei mə tukrɨni-ərhav atuatuk nəvsaoyen fam kape Yesu, mə in pa, kɨni rɨmnor naha, kɨni mamhajoun naha. Tukmə ror in rorkeikei mə tukrɨvəhsi-haktə nərɨgien kape nəməhuak mɨnə apa Rom, meinai narmamə khapsaah kɨmɨsor ahas pən kɨmi əriə. Mak rɨmnəvsao pɨk kɨn nɨpɨg əutən yamə mɨne tukrɨpiuə tuk narmamə kape Yesu. Kɨni mɨni-ərhav norien kape Yesu mə In mɨn rɨmnamarə ye nɨpɨg əutən mɨnə.

Jon Baptaes raməmɨr ye tɨpəvsɨk mamniərhav nəgkiarien (Mat 3:1-12; Luk 3:1-18; Jon 1:19-28)

1 In e Nəgkiarien Huvə kape Yesu Kristo, Ji Kughen.

2 Profet kupən kɨrik kape Kughen, nhagɨn e Aesea,
rɨmnəvsao kɨn mɨni-ərhav mə, “Kughen rɨmə,
“ ‘Yakamher-pre kɨn yermamə kɨrik tuk nəvsaoyen kɨn kafak
nəgkiarien.
In tukror apnəpenə ye swatuk kafam.’* *(Mal 3:1)*
3 ‘Yermamə kɨrik ramok-rapomh ye tɨpəvsɨk, mamni mə,
“Taksor apnəpenə ye swatuk kape Kughen, yame in Yer-
maru kapətawə.” ’ ” *(Aes 40:3)*
4 Kɨni ai kwən kɨrik, nhagɨn e Jon, rɨmauə ye tɨpəvsɨk, kɨni
mor baptaes ye narmamə mə tukror nɨmtətien mə kwəsarar
ye nərɨgien kapəriə tuk təvhagə has, kɨni mɨmə, “Taksarar
ye nərɨgien kapəmiə, mɨsarakikɨn təvhagə hah, kɨni mɨsor
baptaes.”
5 Kɨni ai narmamə fam ye yerkwanu a Judia mɨne Jerusalem
khavən mɨsəm in. Mamhani-ərhav-pən təvhagə has kapəriə.
Kɨni Jon ror baptaes irəriə ye nu apa Jodan.
6 Jon rɨpəh nɨvəhsi-pənien neipən huvə kɨrik. Kafan kot
kɨmnor kɨn tɨki narmɨragh kɨrik, kamni kɨmə kamel. Kɨni
kafan kətəut kɨmnor kɨn tɨki kau.† Kɨni nan nəvɨgɨnien
kəvraiyuk əmə mɨne sukapak.
7 Kɨni in ramni-ərhav pən tuk narmamə mə, “Kwasɨg irak,
yermamə kɨrik e tukruə In yerpɨrɨg rapita yo. Yo yakpəh
nəmhenien mə to yakənɨmkur kɨni mɨrɨsɨn-ta nərəus ye kafan
sandel.
8 Mərɨg yo yɨmnor əmə baptaes irəmiə kɨn nu; kɨni mərɨg In
tukror baptaes irəmiə kɨn Nanmɨn Rhakə.”

Jon rɨmnor baptaes ye Yesu
(Mat 3:13-17; Luk 3:21-22)

9 Ye nɨpɨg a, Yesu rɨmasɨ-pən Nasaret, yerkwanu kɨrik ye
Galili. Muə e Jon raməmɨr ikɨn. Kɨni ai Jon rɨmnor baptaes
iran ye nu apa Jodan. 10 Nɨpɨg Yesu rɨmneiwaiyu mhekɨmter
mɨn ye tame nu, In məm məknekɨn mə napuə rɨmnəkwag. In
rəm Nanmɨn kape Kughen rɨsɨ-pən aikɨn meiwaiyu-pə tukun
rəmhen kɨn mak ye tanə.
11 Kɨni ai, nəgkiarien kɨrik rɨmasɨ-pən ye rao ye neai mamni
mɨmə, “Ik Narɨk yame yakorkeikei. Rɨkik ragien pɨk tuk Ik.”

Setan rɨmnarkut tuk Yesu
(Mat 4:1-11; Luk 4:1-13)

12 Məknekɨn, Nanmɨn kape Kughen rɨmnəkeikei kɨmi Yesu
kɨni mɨkɨr mɨvən apa ye tɨpəvsɨk.

---

* **1:2:** Kughen raməgkiar kɨmi Yesu ye ves e. **1:4:** Wok 13:24; 19:4 † **1:6:** Neipən a rəmhen kɨn kape profet kupən kɨrik, nhagɨn e Elaeja. **1:6:** 2 King 1:8; Mat 11:8 **1:7:** Wok 13:25 **1:11:** Sam 2:7; Aes 42:1; Mat 12:18; Mak 9:7

13 Aikɨn, Setan ramarkut mə tukrukrao ye nərɨgien kafan
kape nɨpɨg foti. Yesu ramarə iriə nar mɨragh aparu mɨnə. Kɨni
mərɨg agelo mɨnə kɨmɨsarha huvə tukun.

Yesu rɨmɨrikakun kafan wok apa Galili
(Mat 4:12-17; Luk 4:14-15)

14 Kɨni kɨrəhsi-pən Jon ye kalabus. Kwasɨg ikɨn, Yesu rɨpivən
Galili, mamni-ərhav Nəgkiarien Huvə kape Kughen.
15 Mɨmə, “Taktəkun ai, rɨnor atuatuk nɨpɨg. Narmaruyen
kape Kughen ruauə-ta. Taksarar ye nərɨgien kapəmiə tuk
təvhagə hah kapəmiə, mhani nəfrakɨsien ye Nəgkiarien Huvə
kape Kughen.”

Yesu rɨmnokrən kɨn narmamə kuas- narmamə kape nɨviyen kəmam
(Mat 4:18-22 Luk 5:1-11)

16 Kɨni ai, Yesu rɨmnəriwək ye nɨkar lugun Galili, kɨni məm
kwərə mir kɨraru, nhagriu e Saemon mɨne naorahini An-
dru. Iriu kwarukɨn net, meinai iriu yermamə kape nɨviyen
kəmam.
17 Kɨni Yesu rɨni-pən tuk əriu mɨmə, “Rauə mɨrakwasɨg kɨn
Yo. Pəh yakor əmiru yermamə mir kape nɨviyen narmamə.”
18 Məknekɨn krəpəh kapəriu net, mwarar, mɨrakwasɨg kɨn.
19 Kɨni Yesu rəriwək mɨvən kəskəh əmə mɨn, kɨni məm kwərə
mir kɨraru. Kwajikovə mir kape Sebedi. Nhagriu e Jemes
mɨne Jon. Kaokwətə ye nəkwai bot kapəriu, kɨni marajir əsɨgɨn
net kapəriu.
20 Məknekɨn Yesu rokrən kɨn əriu. Kɨni ai iriu kwərer
mwəpəh rɨmriu Sebedi raməmɨr ye nəkwai bot iriə kafan
narmamə mɨnə. Kɨni iriu mɨrakwasɨg kɨn Yesu.

Yesu rɨmnəko ta yarmhə ye yermamə kɨrik
(Luk 4:31-37)

21 Yesu mɨne narmamə kafan kɨmnhavən apa yerkwanu
kɨrik, nhagɨn e Kapaneam. Kɨni ye Sabat mɨn kɨrik, Yesu rɨvən
apa niməhuak kape nəmə Isrel, kɨni mamhajoun narmamə.
22 Narmamə kɨmɨsərɨg kafan nəgkiarien, kɨsakur, meinai
kafan nəgkiarien nanmɨn aikɨn, rɨpəh nəmhenien kɨn
nəgkiarien kape nəmhajoun kape Loa kape Moses.
23 Ye nɨpɨg a, yermamə kɨrik, nanmɨn has ramərer-pən iran.
Kɨni in ruə mɨn ye nofugɨnien kapəriə. Kɨni mok-rapomh kɨn
Yesu mɨmə,
24 “!Eh! !Yesu, yemə Nasaret! ?Nakamuə ikɨn e mə takhawor
əmawə? Tukmə ror Ik nɨmauə mə takoriah əmawə.” Kɨni
mamni mɨn mɨmə, “Yo yakwɨrkun-ta mə Ik e Ik Yemə Imərhakə
kape Kughen.”

1:13: Sam 91:11-13 **1:14:** Mak 6:17 **1:15:** Mat 3:2 **1:22:** Mat 7:28-29
1:24: Mak 5:7

25 Mərɨg Yesu rɨmnəgkiar skai pən kɨmi nanmɨn has ai,
mɨmə, “!Eh! Pim. Ǝtɑ ye yermamə e.”
26 Məknekɨn, nanmɨn has ai ror nɨprai yermamə
rətəmnɨmɨn pɨk kɨni mokrən ehuə, məta iran, mɨvən isok.
27 Kɨni narmamə mɨnə aikɨn kɨsəm kɨsakur, mɨsaiyoh əriə
mɨnə mhamə, “!Eh! ?Rhawor e? Nəgkiarien vi kɨrik e. Kwən
e kafan nəgkiarien, nanmɨn aikɨn. Tukmə In rəgkiar kɨmi
nanmɨn has mɨnə kasor nəkwan.”
28 Məkneikɨn, nəvsaoyen kape Yesu rɨtərhav markurao ye
Galili.

Yesu rɨmnor huvə narmamə khapsaah
(Mat 8:14-17; Luk 4:38-41)

29 Məknekɨn Yesu mɨne Jemes, Saemon mɨne Andru
kɨmnhatərhav ye nimə kape nofugɨnien kape nəmə Isrel
mhavən atuatuk ye nəkwai nimə kape Saemon mɨne Andru,
30 mɨsəm kuhu Saemon ramokie-okie mamapɨr. Kɨni
kɨrhəvsao-pən kɨn kɨmi Yesu.
31 Yesu rɨvən, mɨvəh kwermɨn, mɨvi haktə, kɨni rhekɨmter.
Kɨni ai nokie-okieyen a ror infamien. Kɨni piahwaru ai rɨvən,
mɨvəhsi-pən nəvɨgɨnien kɨmi əriə.
32 Kɨni rɨnamenaiyu, narmamə yamə mɨne kɨmnhamhə,
mɨne narmamə yamə mɨne nanmɨn has raməmɨr irəriə, iriə
mɨnə tɨksɨn kɨmnhakɨr-pə əriə tuk Yesu.
33 Narmamə mɨnə fam a yerkwanu aikɨn, kasofugɨn əriə
mɨnə ye kwəruə ye nimə Yesu ramarə ikɨn.
34 Kɨni Yesu ror huvə narmamə khapsaah yamə mɨne
kɨmnhavəh nəmhəyen pɨsɨn pɨsɨn. In mamə̂ko ta mɨn nanmɨn
hah mɨnə ye narmamə, mamni-əhu nanmɨn has mɨnə mə
tukhapəh nɨsəgkiarien, meinai iriə kwənharkun-ta In.

Yesu ramniərhav kafan nəgkiarien apa Galili
(Luk 4:42-44)

35 Kəni rɨkwamer kɨn, yenpɨg-enpɨg əgkəp, Yesu rarar mɨvən
apa ikɨn narmamə kharkək ikɨn mamə̂huak.
36 Kɨni ai, Saemon mɨne in mɨnə tɨksɨn khavən masarha-kɨn
In.
37 Kɨsəm In, khani-pən tukun mhamə, “Narmamə fam
kasarha-kɨn Ik.”
38 Mərɨg Yesu rɨmə, “Nɨkam. Pəh khavən apa yerkwanu
pɨsɨn pɨsɨn, ipakə tuk ətawə. Pəh yakni-ərhav nəgkiarien aikɨn,
meinai Yo yɨmauə tukun.”
39 Kɨni ai In rəriwək markurao ye Galili, mamni-ərhav
Nəgkiarien Huvə kape Kughen ye nimə kape nofugɨnien kape
nəmə Isrel. Mamə̂kota nanmɨn hah mɨnə ye narmamə.

1:26: Mak 9:26 **1:28:** Mat 4:24 **1:34:** Mak 3:10-12 **1:35:** Mat 14:23; Mak 6:46 **1:39:** Mat 4:23; 9:35

Yesu rɨmnor huvə yermamə kɨrik rɨmɨvəh nɨmhəyen əutən kɨrik ye tɨkin
(Mat 8:1-4; Luk 5:12-16)

40 Kɨni yermamə kɨrik yame rɨmɨvəh nɨmhəyen əutən ye tɨkin, in rɨmauə məm Yesu, kɨni mənɨmkur ye nɨmrɨn ma-
masək. Mamaiyoh kɨn nasituyen, mɨmə, "Tukmə nakorkeikei,
nakɨrkun nor-huvəyen yo."
41 Kɨni Yesu, rɨkin rewaiyu tukun. Mərəhu-pən kwermɨn
iran, kɨni mɨmə, "Yakorkeikei mə takhuvə mɨn. !Ǝsanɨn!"
42 Məknekɨn nɨprai yermamə ai rhuvə mɨn, nəmhəyen ai
rɨrkək mɨn iran.
43-44 Kɨni Yesu rəgkiar skai pən kɨmin, mɨmə, "Takpəh
nəvsaoyen kɨn kɨmi narmamə. Mərɨg takvən mərer ye nɨmrɨ
pris, pəh in rəm mɨn ik. Kɨni ik mɨvən, məhuak mɨvəhsi-pən
narɨmnar kɨmi Kughen rəmhen kɨn yame Moses rɨmɨni mə
takor, pəh narmamə kɨsəm mə naknəsanɨn."
45 Mərɨg yermamə ai rɨmɨtərhav məvsao kɨn kɨmi narmamə.
Ror pən, Yesu rɨmə to rɨpəh mɨn nɨvənien yerkwanu mɨnə
məriwək ye nɨmrɨ narmamə, meinai iriə kamhaku-pən pɨk In.
Kɨni mərɨg In raməmɨr əmə apa ikɨn ruhiko ikɨn. Narmamə
fam khavən masəm In aikɨn.

2

Yesu rɨmnor huvə yermamə kɨrik yame nɨpran rɨmamhə
(Mat 9:1-8; Luk 5:17-26)

1 Nɨpɨg tɨksɨn ruə mɨvən, Yesu rɨrerɨg-pən mɨn yerkwanu e
Kapaneam. Kɨni narmamə kwəsərɨg mə In aikɨn.
2 Kɨni ai, narmamə khapsaah khavən aikɨn, mhavən imə,
kwənmhaan rɨmərkəskəh. Nimə rukwar meriaji kwəruə
rɨsisəg. Kɨni ai Yesu ramni-əhrav-pən Nəgkiarien kape Kughen
tuk əriə.
3 Mərɨg nɨpɨg raməgkiar hanə, narmamə kuas kharəh yer-
mamə kɨrik. Nɨpran rɨmamhə.
4 Nimə rukwar kɨn narmamə, ror pən, iriə to khapəh
nharəhyen yermamə ai mhavən ipakə tuk Yesu. Mərɨg khavən
mɨshaktə apa tokrei nimə, mɨsəhipu ta nɨkar nimə kɨrik,
kɨni mharəh nɨkaokao yermamə ramapɨr-pən iran, mhavi,
reiwaiyu-pən.
5 Yesu rəm nhatətəyen kapəriə, mɨni-pən tuk yermamə ai
nɨpran rɨmamhə, mɨmə, "Kafak kwajikovə. Yo yakwərəhsi-ta
ta narpɨnien kape təvhagə has kafam."
6 Mərɨg namhajoun tɨksɨn kape Loa kape Moses kasəkwətə,
mɨsəm norien a, mɨnəsaiyoh əriə mɨnə tukun,
7 mhamə, "!Ah. !Kwən e ramni hah Kughen! Nəgkiarien
e rahas. Kughen pɨsɨn əmə In rɨrkun nɨrəhsitayen narpɨnien

1:43-44: Lev 14:1-32

kape təvhagə hah kape narmamə. ?Pa min to rirkun nivəhsi-tayen?”

8 Mərig Yesu ruirkun-ta nərigien kapəriə. Kini mini-pən tuk əriə, mimə, “?Rhawor e nakasərig məknekin?

9 ? Jakni-pən naha tuk yermamə a, kini kimiə nakasəm əfrakis? ?Mə jakni-pən tuk yermamə a mə kafan təvhagə hah yakwərisin ta? ?Uə mə jakni mə in tukrhekimter mirəh kafan nikaokao məriwək mamvən?

10 Səm-ru, Yo yakorkeikei mə jakor Yo mə takharkun mə Yo, Ji Yermamə, yakavəh nehuəyen ye tokrei tanə e tuk nivəhsi-tayen narpinien kape təvhagə hah kape narmamə.” Məkneikin marar mini-pən tuk yermamə nipran rimamhə mimə,

11 “Yakamni-pre tuk ik mə takhekimter, mirəh kafam nikaokao, meriwək, mamvən apa imam yerkwanu.”

12 Yesu raməgkiar hanə, kini yermamə ai rhekimter, mirəh kafan nikaokao ye nimririə, məriwək mamvən.

Məknekin narmamə kimisəm kisakur. Misəgnəgin Kughen, mhamə, “!Eh! Kitawə khapəh nisəm-hanə-yen nar kirik ror məknekin.”

Yesu rimnokrən kin Livae mə tukruə mikwasig kin
(Mat 9:9-13; Luk 5:27-32)

13 Mərig Yesu rarə meiwaiyu-pən min ye nikar lugun, nar-mamə khapsaah khauə masəm In. Kini In rimnəvhag kimi əriə.

14 Kini ai, in rimnəriwək mivən kəskəh əmə, məm Livae, kwajikovə kape Alfeas. Kwən ai rimnamərer tuk mane kape takis. Kini Yesu rini-pən tukun mimə, “Yuə, mikwasig kin Yo, muə ik kafak yermamə.” Məknekin, yermamə ai rhekimter kini mikwasig kin.

15 Kini ai, Yesu ruvən apa imei Livae, masəvigin kwis iriə narmamə minə kape nivəhyen mane kape takis, mine narmamə tiksin min kamni kimə “yor təvhagə has minə,” mine kafan narmamə minə- meinai narmamə khapsaah kimnhakwasig kin.

16 Ye nipig a, nəmhajoun minə tiksin kape Loa kape Moses kimisəm Yesu. Iriə tiksin a Farisi minə, kasəm Yesu raməvigin iriə yor təvhagə has minə, kini kinisaiyoh-pən narmamə kape Yesu mhamə, “?Rhawor e kwən e raməvigin iriə yor təvhagə has minə e?”

17 Mərig Yesu rimnərig nəgkiarien kapəriə, mini-pən tuk əriə mimə, “Pəh nien mə narmamə yamə mine kasəsanin khamhavən misəm dokta. Mərig narmamə yamə mine kamhamhə tukasəkeikei mhavən misəm dokta. Pəh nien mə Yo yimauə mə jakokrən kin narmamə yamə mine kwəsatuatuk

---

2:16: Mat 11:19

ta. Nɨkam. Yɨmauə mə jakokrən kɨn narmamə yamə mɨne kɨsaha.”

Nhajounien kape Yesu in nar vi; nhajounien kape loa in nar əkwas
(Mat 9:14-17; Luk 5:33-39)

18 Kɨni, ye nɨpɨg a, narmamə mɨnə kape Jon Baptaes, mɨne Farisi mɨnə kwəsəpəh nəvɨgɨnien mɨsatuakəm tuk nəhuakien, raməri-pən loa kape Moses. Kɨni narmamə mɨnə tɨksɨn khauə mɨsaiyoh Yesu, mhamə, “Ǝm-ru. Narmamə mɨnə kape Jon, mɨne Farisi mɨnə mɨn, kharkun nɨsəpəhyen nəvɨgɨnien. ?Mərɨg rhawor e kafam narmamə mɨnə khapəh nɨsorien məknakɨn?”

19 Kɨni Yesu rɨni-pən tuk əriə, mɨmə, “Tukmə yermamə yame kɨmnərkurək kafan, kɨni nagienien iran ramvən hanə, in mɨnə tɨksɨn to khapəh nɨsəpəhyen nəvɨgɨnien.

20 Mərɨg tukrɨpior nɨpɨg kape narmamə tukhauə mharəh Yermamə yame kɨmnərkurək kafan, mhavən isok tuk In mɨnə tɨksɨn. Ye nɨpɨg a in a, In mɨnə tɨksɨn kharkun nɨsəpəhyen nəvɨgɨnien iran.”*

21 Kɨni mɨmə, “To yermamə kɨrik rɨpəh nɨvəhyen kwonmut neipən vi kɨrik kɨni mɨjir-pən ye neipən mətɨt kafan [yame rɨneikus ta]. To ror məknakɨn, kwonmut neipən yame rɨvi to reikus neipən mətɨt, kɨni reikus ehuə.

22 Kɨni to yermamə kɨrik rɨpəh nɨvəhyen waen vi kɨni mɨvi-pən ye tɨki waen mətɨt. To ramor məknakɨn, kɨni waen a ye tɨki waen mətɨt reikus, kɨni waen raiyu fam. Mərɨg yermamə a tukrɨvi-pən waen vi ye tɨki waen vi.”

Yesu raməvhag ye nɨkarɨn kape Sabat
(Mat 12:1-8; Luk 6:1-5)

23 Nɨpɨg kɨrik ye Sabat, Yesu mɨne kafan narmamə mɨnə kasəriwək mamhavən mhatərhav-pən yerki wit tɨksɨn.† Kɨni narmamə kafan mɨnə kharhi kwənkwai wit nəriə.

24 Kɨni Farisi mɨnə khani-pən tukun mhamə, “!Eh! Sabat e towei, mərɨg iriə kasor wok masakapɨr Loa kape Moses. ?Rhawor kafam narmamə kasor məknakɨn?”‡

25 Mərɨg Yesu rɨni-pən tuk əriə mɨmə, “Tukmə ror nakhapəh nɨsəhvekɨnien ye Nəkwəkwə kape Kughen norien yame King Deved rɨmnor kupən, yame in mɨne kafan narmamə mɨnə, nəriə nəvɨgɨnien ramrɨrkək, kɨsəmkərəv.

26 Nɨpɨg e in a, Abiata in hae pris kape Kughen. Kɨni mərɨg, Deved rɨmavən ye Nimə Ehuə kape Kughen mamən bred yame pris mɨnə kwənhavəhsi-pən ta kɨmi Kughen. Kɨni mərɨg

---

* **2:20:** “Yermamə yame rɨmnarkurək pə pə,” nɨpran e Yesu. Mɨne “In mɨnə tɨksɨn” nɨpran e Kristen mɨnə. Nɨpɨg Yesu rɨmnəpəh əriə mɨmhə ye nai kamarkwao kɨn, kɨmɨsasək. † **2:23:** Wit in kwənkwai nai kɨrik kamor flaoa kɨn. ‡ **2:24:** Loa e kape Moses yame ramni-əhu mə takpəh nəsimien ye Sabat. Eks 20:8-11.

Deved rɨmɨvəhsi-pən mɨn kɨmi kafan narmamə, kɨni kɨsən. Kɨni mərɨg bred ai, ye Loa kape Moses ramni mə narmamə apnapɨg tukhapəh nɨsənien. Mərɨg pris mɨnə əmə kharkun nɨsənien.”§

27 Kɨni Yesu rɨni-pən mɨn tuk əriə mɨmə, “Səmru, Sabat rɨpəh nɨkɨrien narmamə. Mərɨg narmamə kamhakɨr Sabat.

28 Ror pən Yo Ji Yermamə Yo yakamarmaru ye narɨmnar fam mɨne Sabat.”

3

Yesu rɨmnor huvə kwermɨ yermamə kɨrik yame rɨmnahas (Mat 12:9-14; Luk 6:6-11)

1 Yesu rɨmavən mɨn ye nimə kape nofugɨnien kape nəmə Isrel. Nɨpɨg ai, yermamə kɨrik, kwermɨn rɨmnarpəvɨn. 2 Mərɨg narmamə tɨksɨn kɨmɨsarkut mə tuksəm-ru naha nhagɨn yame tukhani hah Yesu iran, mɨsarha-ətɨrɨk mə tuksəm-ru mə Yesu to ror huvə kwən a ye Sabat uə nɨkam.

3 Kɨni Yesu rɨni-pən tuk yermamə a yame kwermɨn rɨmnarpəvɨn mɨmə, “Yuə marer ye nɨmrɨ narmamə.”

4 Kɨni mɨni-pən tuk əriə mə, “? Loa kape Moses ramni mə nakharkun nɨsorien naha ye Sabat? ? Ramni mə takasor norien huvə uə takasor norien has? ?Mə takshopni yermamə uə takhavəh mɨragh yermamə?” Kɨni kɨsəkwətə mɨsapnapɨg əmə.

5 Kɨni Yesu rarha mərarao irəriə. Niehmaa rhai in. Kɨni mərɨg rɨkin rarə meiwaiyu mɨn tuk əriə, meinai kapəria kapə rɨskai pɨk. Kɨni mɨni-pən tuk kwən a mɨmə, “Huatuk kɨn kwermɨm.” Kɨni ai, kwən ai rhuatuk kɨn kwermɨn, ruahuvə əgkəp.

6 Mərɨg Farisi mɨnə kɨmɨsəm norien a, kɨsap, mhavən mɨsəm nukwhao kape King Herod, mharai mhun nəgkiarien tukun mə tukshopni.

Narmamə khapsaah kɨmnhakwasɨg kɨn Yesu

7 Kɨni Yesu mɨne kafan narmamə mɨnə khatərhav mɨn aikɨn, mɨseiwaiyu-ərhav ye nɨkar lugun. Kɨni narmamə mɨnə Galili khapsaah kɨmnhakwasɨg kɨn əriə.

8 Narmamə mɨn aikɨn kɨmɨsərɨg nəvsaoyen kɨn Yesu, kɨni mamhauə mə tuksəm. Khatərhav iku pɨsɨn pɨsɨn mɨnə. Tɨksɨn kɨmnhasɨ-pən apa Judia. Tɨksɨn khasɨ-pən apa Jerusalem. Kɨni tɨksɨn khasɨ-pən apa Idumia, tɨksɨn khasɨ-pən ye nɨkar nu Jodan, mɨne ye kwənmhaan mɨnə yame ipakə tuk Taea mɨne Saedon.

---

§ **2:26:** Kwanage e kape Deved raməmɨr ye 1 Saml 21:1-6 **2:27:** Dut 5:14 **3:4:** Luk 14:3 **3:6:** Mat 22:15-16

9 Narmamə khapsaah pik. Yesu rimnamni-pən tuk kafan
narmamə, mimə, “Taksor apnəpenə ye bot kirik, pəh yakat-
pən aikin, meinai narmamə kamhakuh-pə Yo.”
10 In ramni məknakin meinai In rimnor huvə ta narmamə
khapsaah yamə mine kimnhamhə. Kini narmamə yamə mine
kimnhamhə aikin kisarkut mə tukhavən pakə tukun mharap
misəsanin.
11 Kini narmamə yamə mine nanmin hah ramərer-pən
irəriə, tukmə kisəm əmə Yesu, khamir ye nimrin. Kini ma-
sokrən ehuə kin, mhamə, “!Ik Ji Kughen!”
12 Mərig Yesu rəgkiar skai pən kimi nanmin hah minə,
mətapig kin əriə mə tukhapəh nhani-əpuyen In.

Yesu rimirpen aposol minə kafan twelef
(Mat 10:1-4; Luk 6:12-16)

13 Kini Yesu mine kafan narmamə kishaktə fiak ye tukwas
kirik. Kini rokrən min kin kafan tiksin narmamə yame In
rimnorkeikei, mə tukhauə pakə. Kini iriə khauə pakə.
14 Kini ai In rirpen kafan narmamə twelef. Mifəhsi-pən
nehuəyen kimi əriə, kimə, Aposol* minə, mə iriə tukasəmir
ipakə tukun tuk nini-ərhavyen Nəgkiarien Huvə kape Kughen
15 kini mhavəh nirkunien tuk nəkotayen nanmin hah ye
narmamə.
16 Nhag namasur twelef e ror məknekin: Saemon (yame
Yesu rhen-pən nhagin vi mə Pita);
17 mine Jemes; mine piauni Jon (yame kwajikovə mir kape
Sebedi. Yesu rhen-pən min nhagriu mə, Boanejes. Kini nipran
rimə, Pikwarien mir kape Karuəruə);
18 mine Andru; mine Filip; mine Batalomiu; mine Matiu;
mine Tomas; mine Jemes, kwajikovə kape Alfeas; mine
Tadeas; mine Saemon Selot†
19 mine Judas Iskariot, yame kwasig ikin reighan-pən kin
Yesu kimi nəmə hah minə.

Narmamə tiksin kamhani mhamə Yesu ramor narimnar ye
nəsaninien kape Setan
(Mat 12:22-32; Luk 11:14-23; 12:10)

20 Yesu rirerig-pə yerkwanu. Kini ai narmamə khapsaah
khauə masəm min In. Mamhauə, mhauə, kini kwənmhaan
kape napisien ramrirkək tuk əriə. Nipig kape nəviginien
ramrirkək min.
21 Nipig famle kafan minə kimisərig, məknakin khauə mə
tukhani-əhu, mhakir, misap, meinai nəmə aikin kimnhani
mhamə kapan kapə rameno-eno.

3:10: Mat 14:36 **3:11:** Luk 4:41 **3:12:** Mak 1:34 * **3:14:** “Aposol” nipran ramni yermamə kirik yame kamher-pən kin. **3:16:** Jon 1:42 **3:17:** Luk 9:54 † **3:18:** “Selot” rəmhen kin yermamə kirik yame rikwasig kin nukwao kape nəmə Isrel tuk nherye-rhavyen kin gavman kape nəmə Rom.

22 Mərig namhajoun tiksin kape Loa kape Moses kimnhatərhav Jerusalem, mhauə, mamhani mhamə, “! Nikam! Rirkun nəko-tayen nanmin has minə meinai Bielsebul, yemehuə kape nanmin has minə, ramərer-pən iran.”
23 Kini Yesu rokrən kin narmamə minə ai khauə ipakə tukun. Kini rini nuhpikinien kirik tuk əriə, mimə, “Nikam. ? Nakharkun mə Setan rirkun nəkotayen Setan uə? Nikam.
24 Tukmə narmamə ye kantri kirik kasəwhai əriə minə, misarə kiraru, kini tuksoriah kapəriə narəyen, kantri tukrimir.
25 Kini rəmhen min kin yerkwanu kirik. Tukmə narmamə kasəwhai əriə minə, misarə kiraru, rukwanu a to ripəh narə-huvəyen.
26 Rəmhen min kin narmamə kape Setan minə, tukmə iriə kasəwhai narəyen kapəriə ror kiraru, kwəseikus-eikus nimə en kape Setan. Kini norien kape Setan to ripəh nərer-timtim-ien. Tukrəsaah-əsaah mirkək.
27 “Kini mamhen min kin yame to yermamə kirik nagheen rehuə rivən mətu kafan narimnar, kini in maməmir, yermamə pisin kirik to ripəh nivənien məkrəh kin. Tukmə yermamə kirik rimə tukrəkrəh kin, tukrəkupən mirkwəji yermamə ai nagheen rehuə. Kini ai mirkun nivənien məkrəh kin kafan narimnar.
28 Ror pən, yakamni-pre əfrakis tuk əmiə, mə Kughen rirkun nivəhsi-tayen nahasien minə fam yame nakasor, uə nini-hasien yame nakasor iran.
29 Mərig tukmə nakhani has Nanmin kape Kughen, to Kughen ripəh nivəhsi-tayen nipig kirik. Təvhagə hah a tukraməmir kape rerin.”
30 Yesu raməgkiar məknakin meinai in apa kupən kimnhani mhamə nanmin hah kirik raməmir iran.

Famle əfrakis kape Yesu, iriə e narmamə yamə mine kasor nəgkiarien kafan
(Mat 12:46-50; Luk 8:19-21)

31 Kini ai, piau Yesu minə, mine nisini khatərhav-pən min. Kini masəmir iruə. Kini misher-pən kin kirik mə tukrivən mokrən-pən kin.
32 Narmamə khapsaah kasəkwətə imə misarkurao ye Yesu. Kini mamhani-pən tukun, mhamə, “Yemasur, nisinim, mine piam minə mine kafam kakə minə kisorkeikei mə tuksəm-ru Ik apa iruə.”
33 Mərig Yesu rini-pən mə, “?Pa e nisinik? ?Mine nipa e piak minə?”

3:22: Mat 9:34; 10:25 **3:31:** Mak 6:3; Jon 2:12; Wok 1:14

34 Kini In marha mərərao ye narmamə yamə mine kisəkwətə
misarkurao kin, mini-pən tuk əriə mə, “Kimiə e nisinik minə
mine piak minə.
35 Meinai yermamə yame ramor narimnar yame Kughen
rorkeikei, in e piak, in e nisinik, mine in e kafak kakə.”

4

Nuhpikinien kin yermamə yame ramsuv kweru nai
(Mat 13:1-9; Luk 8:4-8)

1 Ye nipig a, Yesu rarə meiwaiyu-pə min ye nikar nu. Nar-
mamə khapsaah khauə masəm In. Kini Yesu ruvən ye bot
mamkwətə aikin maməvhag kimi narmamə. Kini narmamə
kasəkwətə i-fiak masətərig kin.
2 In rimnəwhag kimi əriə kin narimnar khapsaah ye
nuhpikinien minə. Kini mimə,
3 “!Sərig-ru! Yermamə kirik rimavən mə tikrisuv kweru nai
apa ye nəsimien.
4 Kini mərig in rimavən mə tikrisuv kweru nai, mipik
mivitəg-ətəg fam, kini tiksin rəsaah-əsaah-pən ye swatuk, kini
man minə khauə misən fam.*
5 Kini kweru nai tiksin rəsaah-pən ye tokrei kapier yame
nimoptanə rikəskəh ikin, murə aihuaa əmə.
6 Kini mərig mirh rhaktə mhen əpni fam. Kisaukei fam
meinai nuairiə ripəh neiwaiyu-pikien.
7 Kini kweru nai tiksin rəsaah-pən yerki kwənurkəsik.† Kini
mhaktə mehuə. Məknekin, kwənurkəsik rerko əsuun, kini
kweru nai rurə mipəh nikuəyen.
8 Kini tiksin rəsaah-pən ye nimoptanə huvə, kini mhaurə,
miseihuə, mhakuə kin kwənkwairiə khapsaah. Tiksin
kimnhakuə kin kwənkwairiə toti, kini tiksin kimnhakuə
kin sikisti, kini tiksin kimnhakuə kin wan handred.”
9 Kini Yesu rini-pən min tuk əriə, mimə, “Tukmə kimiə nar-
mamə yame nimətirgimiə rarə, sərig huvə nəgkiarien e.”

Narmamə tiksin kisaiyoh Yesu kin niprai nuhpikinien
(Mat 13:10-17; Luk 8:9-10)

10 Kini Yesu rivən In pisin, kini kafan narmamə twelef,
iriə narmamə tiksin min khavən minisaiyoh-pən kin niprai
nuhpikinien minə.
11 Kini In rimni-pən tuk əriə mimə, “Narmaruyen kape
Kughen, in nar erkwaig; mərig yakwəni-ərhav-pre ta tuk
əmiə. Kini mərig Yo yakamni-ərhav-pən əmə nuhpikinien tuk
narmamə yamə mine kasəmir iruə,

4:1: Mak 3:7-9; Luk 5:1-3 **4:2:** Mat 13:34; Mak 4:33-34 * **4:4:** Kwən e ramsuv kweru nai kirik kamni kimə “wit” rəri-pən norien kape nisuvyen wit. † **4:7:** Yesu ripəh niniyen kwənurkəsik, mərig rimini nərəus kirik yame ror nhirin.

12 rəmhen kɨn yame Profet Aesea rɨmɨni mə,
“ ‘Iriə tuksarhakɨn, mɨsarhakɨn pawk, mərɨg to khapəh nɨsəmien nɨpran.
Iriə to kɨsərɨg pawk, mərɨg to khapəh nharkunien.
Tamə iriə kɨsərɨg mharkun, kɨni mɨsarar ye nərɨgien kapəriə, pəh Kughen tukrɨvəhsita narpɨnien kape təvhagə hah kapəriə.’ ” *(Aes 6:9-10)*

Yesu ramni-ərhav nɨprai nuhpɨkɨnien kape yermamə yame rɨmɨsuv kweru nai
(Mat 13:18-23; Luk 8:11-15)

13 Kɨni Yesu rɨmɨni-pən tuk kafan narmamə mɨnə, mɨmə, “? Rhawor e? ?Nakaseinein hanə nɨprai nuhpɨkɨnien e? Tukmə ror məkne, ?takshawor pən iran mɨne mharkun mɨn nɨprai nuhpɨkɨnien mɨnə mɨn tɨksɨn?
14 Nuhpɨkɨnien e, nɨpran ramni məknekɨn: Yermamə yame rɨmɨsuv kweru nai, in rəmhen kɨn yermamə yame ramni-ərhav nəgkiarien kape Kughen.
15 Narmamə tɨksɨn yame kɨsərɨg nəgkiarien a, kɨsəmhen kɨn kweru nai yame rɨmnəsaah-pən ye swatuk. Rəmhen kɨn yame kɨmɨsərɨg nəgkiarien kape Kughen, taktəkun əmə Setan rɨvəhsi-ta mɨn.
16 Kɨni narmamə tɨksɨn kɨsəmhen kɨn kweru nai yame rɨmnəsaah-pən yerki kapier kɨni murə aihuaa əmə. Rəmhen kɨn yame kɨsərɨg nəgkiarien kape Kughen, rɨkiriə ragien tukun,
17 mərɨg khapəh nhavəhs-huvəyen nəgkiarien yerkiriə, masərer kape nɨpɨg kwakwə əmə. Kɨni tukmə kharəhpɨkɨn nɨpɨg əutən, uə narmamə kɨsor ahas pən kɨmi əriə tuk Nəgkiarien Huvə kape Kughen, məknekɨn kamhamɨr.
18 Kɨni narmamə tɨksɨn yame kɨsərɨg nəgkiarien kɨsəmhen kɨn kweru nai yame rɨmnəsaah-pən yerki kwənurkəsɨk. Kɨsərɨg nəgkiarien e,
19 mərɨg kasətərɨg pɨk tuk narɨmnar kape nɨmraghien kapəriə. Kɨni nautə reikuə irəriə, mɨvi əriə, ror rɨkiriə ramvən əmə tuk mane. Norien a roriah nəgkiarien kape Kughen, rɨpəh norien kwənkwan.
20 Kɨni narmamə tɨksɨn kɨsəmhen kɨn kweru nai yame rɨmnəsaah-pən ye nɨmoptanə huvə. Kɨsərɨg nəgkiarien a, mharkun. Kɨni mhavəh kwənkwai nəgkiarien a ye narəyen kapəriə. Iriə tɨksɨn kamhavəh kwənkwan rəmhen kɨn toti; tɨksɨn kamhavəh sikisti; kɨni tɨksɨn kamhavəh kwənkwan wan handred ye narəyen kapəriə.”

Nhatətəyen kapətawə rəmhen kɨn laet yame raməsiə
(Luk 8:16-18)

4:19: Mat 19:23-24

21 Kini əmə ai, Yesu rini-pən tuk əriə mimə, “To kipəh
nivəhyen laet kirik kukrai-pən ye nəkwai baket, uə ye nəpag
bed. Nikam. Tukaməkeikei kiruk haktə.
22 Tukmə nar erkwaig, tukaməkeikei kəm. Tukmə kuvrig
əpis, kini mərig tukraməkeikei mier-pə ikin rhakak ikin.
23 Tukmə kimiə narmamə yame nimətirgimiə rarə, sətərig
huvə kin nəgkiarien e.”

24 Kini Yesu rini-pən min tuk əriə mimə, “Nəgkiarien e
nakasərig, takasəkeikei misərig huvə. Narmamə yame mine
kisərig kafak nəgkiarien kini mhapəh nisəripən-huvəyen,
to khapəh nharkun-huvəyen. Mərig narmamə yamə mine
kisərig kafak nəgkiarien kini misəri-pən huvə, tukhavəh
nirkunien min rhaktə haktə.
25 Narmamə yame mine kisəri-pən kafak nəgkiarien,
Kughen tukrivəhsi-pən min nirkunien kimi əriə. Mərig
narmamə yamə mine kisərig nəgkiarien e kini misor nar
apnapig iran, Kughen tukrivəhsi-ta nirkunien kəskəh yame
rikiriə raməsik mə iriə kharkun.”

Narmaruyen kape Kughen ramhaktə atuk

26 Kini Yesu rini-pən min tuk əriə mimə, “Narmaruyen kape
Kughen rəmhen kin kweru nai yame yermamə ramsuv yerki
nəsimien.
27 Tukmə yenpig, ramapir. Mə yeraan, in ramərіwək ma-
mavən. Mərig kweru nai in ramhaktə atuk əmə mamehuə.
Mərig kwən a reinein mə rhawor e mamor məknekin.
28 Nimoptanə əmə ror kweru nai ramhaktə, mamor
nimarin, kini mavus jihin, kini mamkuə kin kwənkwan.
29 Kini nipig tukmə kwənkwan rimruə, kini yermamə ai
rivən mamrhi meinai neriaji nipig kafan.”

Narmaruyen kape Kughen ramehuə ye nəsaninien kafan
(Mat 13:31-32; Luk 13:18-19)

30 Kini Yesu rimə, “?Narmaruyen kape Kughen in rəmhen
kin naha nhagin? ?Jakni naha nhagin rimhen?
31 In rəmhen kin kwənkwai nai kirik kamni kimə mastad.
Kwənkwai mastad rarkwəskwə rapita kwənkwai nai minə
fam.
32 Mərig tukmə rəsaah, in murə mamehuə pik, mapita nai
minə tiksin. Mamtikimkimin man yerpirig minə khauə masor-
pən nimairiə ye rəgrəgin.”

33 Nipig fam, Yesu raməvhag kimi narmamə khapsaah kin
nəgkiarien ye nuhpikinien, reriaji atuatuk nirkunien kapəriə.

4:21: Mat 5:15; Luk 11:33 **4:22:** Mat 10:26; Luk 12:2 **4:24:** Mat 7:2 **4:25:** Mat 13:12; 25:29; Luk 19:26 **4:29:** Joel 3:13; Rev 14:15

34 In raməgkiar kimi narmamə apnapig ye nuhpikinien əmə.
Mərig tukmə In mine kafan narmamə minə, ramhoprai-pən
niprai nəgkiarien kafan kimi əriə.

Yesu rimini-əhu nimətag ehuə ye tame tahik
(Mat 8:23-27; Luk 8:22-25)

35 Kini ye nipig a, mirh rinameiwaiyu, Yesu rini-pən tuk
kafan narmamə minə mimə, "Pəh khavən apa nikar lugun
pən."
36 Kini kisapta ye narmamə, misat-pən ye bot yame Yesu
ramkwətə iran, mhavirə. Kini bot minə tiksin kimnhakwasig
min kin əriə.
37 Mhavirə, mhavirə, nimətag ehuə kirik ravən kini tahik
rehuə pik, ipakə rakətənim kin bot.
38 Mərig Yesu ramapir maməsawə huvə ye nəkwai bot.
Mərig narmamə kafan minə kimnhasig In, mhamə, "Yhajoun,
!Ǝmru! !Natuksəmnim, mərig Ik nakpəh nərigien!"
39 Məkneikin Yesu rhekimter məgkiar kimi nimətag mine
tahik mimə, "Rapəhrə." Kini ai nimətag rewaiyu, tahik rei-
waiyu; mamərinu min.
40 Kini Yesu rini-pən tuk kafan narmamə minə mimə, "?
Nakshawor mamhagin məknekin? ? Nhatətəyen kapəmiə
rirkək hanə uə?"
41 Mərig iriə kwənhagin pik. Mamhani-pən tuk əriə minə
mhamə, "?Naha e yermamə? !Nar apnapig mə nimətag mine
tahik, mərig kawor nəkwan!"

5

Yesu rimnəkota nanmin has ye yermamə kirik
(Mat 8:28-34; Luk 8:26-39)

1 Kini ai, iriə khatərhav-pən min ye nikar lugun a, kini
mhavhiak mhavən ye kwənmhaan kirik kape nəmə Gerasa.
2-3 Kimnhatərhav ye nəkwai bot, kini yermamə kirik rarə
misi-pən min ikin kamnim narmamə ikin, mamuə mirəhpikin
Yesu. Kwən a ramarə ikin kamnim narmamə ikin. Nanmin
has raməmir iran, keinein narkis-ətərəkin-ien kin nərəus uə
jen.
4 Nipig ripsaah kisarkis ətərəkin nihun mine kwermin kin
jen, mərig in ramakapir-pir. Nagheen rehuə, narmamə ka-
seinein nharaptərəkinien.
5 Tukmə yenpig uə yeraan, raməmir apa ikin kamnim nar-
mamə ikin uə apa ye tukwas kini mamətəpar apomh, kini
mamərəteih-ərəteih nipran kin kapier.
6 Nipig Yesu raməmir hanə isok, yermamə ai rəm, kini raiyu
ətkin muə mənimkur ye nimrin.
7-8 Yesu rini-pən tukun mimə, "!Nanmin has, əta!"

Kini nanmin has ai rokr-apomh mimə, “!Eh! Yesu, Ji Kughen yame In yerpirig pik. ?Nakmə takhawor yo e? Yakamaiyoh ik ye nhag Kughen mə takpəh norien nəmhəyen kimi yo.”
9 Kini Yesu raiyoh-pən kin nhagin. Mərig rimə, “Nhagik e, Nukwao Ehuə, meinai kimawə e khapsaah.”
10 Məknekin ramasək ətgin Yesu m-ripsaah mə tukripəh nəkota-pənien əriə apa isok.
11 Kini ikin a, pukəh minə khapsaah ikin. Kasəruk ye nihu tukwas a.
12 Kini nanmin has minə ai kisasək mhani-pən tuk Yesu mhamə, “Takəta-pən irəmawə yerki pukəh minə e.”
13 Kini Yesu reighan kin əriə kamhavən. Kisəta ye yermamə ai, kini mhavən yerki pukəh minə. Pukəh minə ai khapsaah ipakə tuk tu taosen. Kisaiyu miseiwaiyu ye nəpatu, mhavi-ərhav misəmnim ye tahik.
14 Narmamə kape nəviginien pukəh minə kasərer aikin masəm pukəh minə kasəmnim, kini kisaiyu mhavən apa imərіə ikin minə, kini misəvsao kin. Kini misəvsao apnapig kin yerkwanu minə ipakə tuk əriə. Kini narmamə ai khavən tukun misəm.
15 Khauə misəm Yesu, misəm yermamə ai, nukwao ehuə kape nanmin has rimnaməmir iran kupən. Misəm ramkwətə mivəhsi-pən neipən. Kini nirkunien kafan ruahuvə. Nar-mamə minə ai kisəm khagin.
16 Kini nəmə minə kimisəm Yesu rimnəkota nanmin has kisəvsao kin yermamə yame nanmin has rimnaməmir iran kupan, mine pukəh.
17 Kini nəmə aikin kisaiyoh-pən skai Yesu mə tukritərhav a imərіə ikin.
18 Kini ai Yesu ratpən ye bot. Yermamə yame nanmin has rimnaməmir iran ramaiyoh-pən In mə iriu min.
19 Mərig Yesu rimməni-əhu, mimə, “Nikam. Takvən apa imam yerkwanu kimiə kafam narmamə minə, kini məvsao kin narimnar yame Kughen rimnor kimik, meinai rikin rimneiwaiyu pik tuk ik.”
20 Kini kwən ai ritərhav mivən kwənmhan kirik nhagin e Dikapolis, kini maməvsao kin norien yame Yesu rimnor iran. Kini narmamə fam kisərig, kisakur kin.

Yesu rimnor huvə piraovin kirik yame rimivəh nəmhəyen, mor huvə min piakəskəh kirik yame rimamhə ramragh min
(Mat 9:18-26; Luk 8:40-56)

21 Kini Yesu rivəh bot məviəfugin ye nikar lugun mivhiak. Mivhiak hanə, narmamə khapsaah khauə misərer kurao kin.
22 Yamehuə kirik kape niməhuak kape nəmə Isrel, nhagin e Jaeras, ruə məm Yesu, mənimkur ye nimrin

---

5:7-8: Mak 1:24

23 kɨni masək ətgɨn, mɨmə, “Yhajoun, piakəskəh kafak nɨmhəyen rɨneriaji. Yuə-ru mərəhu-pən kwermɨm iran, pəh in rəsanɨn.”
24 Kɨni Yesu rɨvən iriu min.
Kɨni narmamə khapsaah kɨmnhakwasɨg kɨn əriu. Mamhasɨg-sɨg əriə mɨnə, mɨsarkurao ye Yesu.
25 Piraovɨn kɨrik aikɨn rɨmɨvəh nəmhəyen kape piraovɨn. Rɨmɨvəh nɨmhəyen ai meriaji newk twelef, nəmhəyen rapəh nɨrkəkien.
26 Nɨpɨg mɨnə fam, ramərɨg nəmhəyen. Kɨni rɨvən məm dokta mɨnə, moriah fam kafan mane ye nəmhəyen kafan. Mərɨg nəmhəyen rɨpəh neiwaiyuyen; ramor pɨk.
27-28 Nɨpɨg rɨmnərɨg nəvsaoyen kɨn Yesu, kɨni rɨkɨn rəsɨk mə, “To yakpirap neipən kafan, mɨpiəsanɨn.” Kɨni mɨvən mɨkwasɨg kɨn narmamə yamə mɨne kɨmnhakwasɨg kɨn Yesu, kɨni mərao-pən mɨrap neipən kape Yesu.
29 Nɨpɨg rɨmɨrap əmə neipən kafan, məsanɨn. In mɨrkun mə to rɨpəh mɨn nərɨgien nəmhəyen.
30 Məknekɨn, Yesu rərɨg yerkin, mɨrkun mə nanmɨn kafan ror huvə yermamə kɨrik. Kɨni rarharha maiyoh əriə mə, “?Pa e rɨmɨrap Yo?”
31 Narmamə kafan khani-pən tukun mhamə, “!Ǝmru! Kɨtawə khahum. ?Rhawor e nakamaiyoh mə pa e rɨmɨrap Ik?”
32 Mərɨg Yesu rarharha mamarhakɨn yermamə yame rɨmɨrap In.
33 Məknekɨn, piraovɨn ai rərɨg mɨrkun naha nhagɨn yame rɨmnor in, kɨni muə məm Yesu, mənɨmkur ye nɨmrɨn. Mɨgɨn pawk, mɨni fam ye nəfrakɨsien kafan.
34 Mərɨg Yesu rɨni-pən tukun mə, “Piakəskəh, nhatətəyen kafam rɨmnor ik naknəsanɨn. Takamvən ye nəmərinuyen. Kafam nəmhəyen ruɨrkək.”
35 Yesu raməgkiar hanə, narmamə tɨksɨn khasɨ-pən apa imei Jaeras, yamehuə kɨrik kape nɨməhuak kape nəmə Isrel, mhatərhav-pə. Mhani-pən tuk Jaeras mhamə, “Takpəh norien narkutien kɨmi Yhajoun mɨkɨr mɨvən. Kafam piakəskəh ru-amhə ta.”
36 Kɨni Yesu rɨmnərɨg nəgkiarien a, mɨni-pən tuk Jaeras mə, “Takpəh nɨgɨnien. Hatətə əmə irak.”
37 Kɨni Yesu rɨni-əhu narmamə mə tukhapəh nhakwasɨgien kɨn. Kɨni mɨkɨr əmə Pita, mɨne Jemes, mɨne Jon, piau Jemes irisɨr min.
38 Khatərhav-pə imei yemehuə a. Yesu rəm mə narmamə khapsaah aikɨn. Kɨsasək mamhauvrɨg-uvrɨg pɨk.

5:30: Luk 6:19 **5:34:** Mak 10:52; Luk 7:50; 17:19

39 Rauru-pən imə mɨni-pən tuk əriə mə, “? Rhawor
nakamhauvrɨg-uvrɨg pɨk a? Piakəskəh rɨpəh nɨmhəyen, mərɨg
ramapɨr əmə.”
40 Kɨsərɨg, kɨsarh iakei iran.
Məknekɨn Yesu rher-yerhav kɨn əriə apa iruə, mɨpəh əmə
rɨm piakəskəh a, mɨne nɨsɨni mɨne kwərə mɨsɨr ai yame
karhɨkwasɨg kɨn In. Khavən mɨsəm piakəskəh a.
41 Kɨni Yesu rɨvəh kwermɨn mɨni-pən tukun mə, “Talita
kum.” (Ye nəgkiarien kapəriə, nɨpran rɨmə, “Piakəskəh,
yakamni-pre tuk ik mə, ‘Hekɨmter’.”)
42 Məknekɨn, piakəskəh a rhekɨmter məriwək. (Kafan newk
twelef əmə.) Kɨmɨsəm norien ai Yesu rɨmnor, kɨsakur pɨk kɨn.
43 Kɨni Yesu rɨni-pən tuk əriə mə, “Takhapəh nɨsəvsaoyen kɨn
norien e kɨmi narmamə. Kɨni havəhsi-pən nəvɨgɨnien kɨrik
kɨmin pəh rən.”

6

Nəmə ime Yesu kɨmɨsəpəh In
(Mat 13:53-58, Luk 4:16-30)

1 Kɨni Yesu rɨtərhav mɨn aikɨn, mɨvən apa iman ikɨn. Nar-
mamə kafan mɨnə kɨmnhakwasɨg kɨn.
2 Sabat yame ramuə, In rɨmnəvhag kɨmi narmamə apa
nɨməhuak kape nəmə Isrel. Narmamə khapsaah aikɨn. Kɨni
kɨsərɨg kafan nəgkiarien, kɨsakur pɨk kɨn. Mamhani mhamə,
“Man, ? In ravəh hiə nɨrkunien e? ? Ramhawor mɨvəh
nɨrkunien? ?Rhawor mor nɨmtətien mɨnə e?
3 Kɨtawə kwənharkun ta kwən e. In kwajikovə əmə kape
yermamə yame ravhirəkɨn narɨmnar kɨn nai. Nɨsɨni e Meri;
kɨni naorahini mɨnə e Jemes, mɨne Josef, mɨne Judas mɨne
Saemon. Kɨni kafan kakə mɨnə kasarə mɨn e kɨtawə mɨriə.”
Kɨni narmamə mɨnə a kasəməkɨn In.
4 Mərɨg Yesu rɨni-pən tuk əriə mə, “Tukmə profet kɨrik kape
Kughen, narmamə tukhasiai in. Kɨni mərɨg, narmamə iman
ikɨn, mɨne kwənərəus kafan mɨnə, iriə pɨsɨn əmə khapəh nhasi-
aiyen in.”
5 In a kwənmhaan a, rɨpəh nor-pɨkien nɨmtətien. Mərɨg
In rərəhu-pən kwermɨn ye narmamə kwatɨksɨn yamə mɨne
kamhamhə, kɨni mor huvə əriə.
6 Mərɨg Yesu rɨmnəm mə narmɨnə iman ikɨn kapəriə
nhatətəyen rɨrkək, rakur.

Yesu rher-yerhav kɨn kafan narmamə twelef mə tukhatərhav mɨsəvsao kɨn narmaruyen kape Kughen
(Mat 10:5-15; Luk 9:1-6)

5:41: Luk 7:14 **6:4:** Jon 4:44

Kini ai, Yesu rəriwək mamarkurao yerkwanu minə aikin
maməvhag kimi narmamə.
7 Kini mokrən kin narmamə twelef kafan mə tukhauə, kini
mivəhsi-pən nehuəyen kimi əriə tuk nəkotayen nanmin has ye
narmamə.
8 Kini mimə, “Tukmə nakamhavən ye swatuk, mhapəh
nhavəhyen nar kirik. Takhapəh nhavəhyen bred, uə nitip uə
mane. Takhavəh əmə kaskin.
9 Kini mhavəhsi-pən sandel, mərig takhapəh nhavəhyen
neipən kiraru kiraru.”
10 Mini-pən min tuk əriə mimə, “Nipig tukmə nakhavən
yerkwanu kirik, misarə ye nimə kirik, nimə a in a taksarə əmə
ikin miseriaji mhatərhav ikin mamhavən.
11 Mərig tukmə yerkwanu kirik ripəh norkeikeiyen əmiə
mə takhavən imərə ikin, mhapəh nisətərigien kin əmiə,
takhatərhav imərə ikin, misarpita-arpita nimokrur ye sandel
kapəmiə. Norien e tukror nimtətien mə narmamə yerkwanu
a kimisor nar kirik rapəh nəmhenien.”
12 Kini ai iriə khatərhav, mhavən, mhani-pən tuk narmamə
mə tuksarar ye nərigien kapəriə tuk təvhagə hah.
13 Kini masəkota nanmin hah minə ye narmamə khapsaah.
Kini masətəg-pən nehe kwənkwai olif* ye kapən kapə nar-
mamə khapsaah yamə mine kamhamhə, kini khahuvə.

Herod rimə ta mə Jon Baptaes ruəmragh min
(Mat 14:1-2; Luk 9:7-9)

14 Kini nəvsaoyen kin Yesu ritərhav, kini king kape nar
aikin, nhagin e Herod, rərig. Narmamə tiksin khamə, “Mə Jon
Baptaes a. Mə riməmragh min kini mamor pik nimtətien.”
15 Mərig narmamə tiksin khamə, “Nikam. Mə Elaeja.”
Kini mərig tiksin khamə, “Mə profet pisin kirik. Rəmhen kin
profet kupən kape Kughen.”
16 Mərig Herod rimnərig, mimə, “Nikam. Mə Jon Baptaes e,
yame yimnərəru ta nipətək nuan. Yakmə rimimragh min.”
17 Herod rikin rimnəsik məknekin meinai in apa kupən,
rimirəhsi-pən Jon Baptaes ye kalabus meinai piauni Filip
rinamkir piraovin kirik, nhagin en Herodias; kini en, Herod
rikir-ta min.
18 Mərig Jon rimini-pən tuk Herod mə, “Kamni-əhu mə
takpəh nikir-tayen piraovin kape piam.”†
19 Kini niemha rhai Herodias tukun, mə tukrhopni Jon,
mərig rineinein

6:11: Luk 10:4-11 **6:11:** Wok 13:51 * **6:13:** Olif in nai kirik kamən kwənkwan. Kamarkwəsis min nehen kamor oel kin. **6:13:** Jem 5:14 **6:14:** Mat 16:14; Mak 8:28; Luk 9:19-20 † **6:18:** Kughen ramni-əhu mə takpəh nikirtayen piraovin kape piam ye Lev 18:16, mine ye 20:21. Kini mərig tukmə piam rimhə, kafan kwajikovə rirkək, takaməkeikei mikir kafan piraovin. (Dut 25:5-6). **6:19:** Lev 18:16

20 meinai Herod rɨmɨsiai Jon, mɨrkun mə in yermamə atuatuk kape Kughen, kɨni maməm vi vi in. Nɨpɨg Jon raməgkiar mukrekɨn kapan kapə Herod, kɨni Herod rorkeikei mə tukrərɨg mɨn.

21 Mərɨg nɨpɨg kɨrik, Herodias rɨmɨvəh kwənmhaan tuk nhopniyen Jon. Herod rɨmnor nəvɨgɨnien ehuə kɨrik mamor nɨpɨg kafan yame rɨmnarha iran. Kɨni mokrən kɨn gavman kafan, mɨne namehuə mɨnə kape mobael, mɨne namehuə mɨnə tɨksɨn apa Galili; khauə ye nəvɨgɨnien kafan.

22 Kɨni piakəskəh kape Herodias rɨvən mɨn aikɨn, mamor danis ye nɨmrɨriə. Nɨpɨg Herod mɨne in mɨnə tɨksɨn kɨmɨsəm, rɨkiriə ragien tukun.

Kɨni Herod rɨni-pən tuk piakəskəh ai mə, “Tukmə nakorkeikei naha nhagɨn, yakɨrkun nɨvəhsi-preyen kɨmik.

23 Yakamni kwəsu əgkəp mə nar yame nakorkeikei mamaiyoh yo kɨn, yakɨrkun nɨvəhsi-preyen. Nar apnapɨg tukmə rehuə pawk, yakɨrkun nɨvəhsi-preyen kɨm ik.”

24 Kɨni ai piakəskəh ai rɨtərhav maiyoh nɨsɨni mɨmə, “? Nɨsɨnɨk, jakaiyoh-pən kɨn naha nhagɨn tuk rɨmɨk?”

Kɨni ai rɨni-pən tukun mə, “Takvən maiyoh kɨn kapən kapə Jon Baptaes.”

25 Məknekɨn, piakəskəh ai raiyu, mɨvən məm yermaru, kɨni mɨmə, “Yakorkeikei mə taktəkun əmə takrəh kapən kapə Jon Baptaes, mukrai-pən ye tikiplet, mɨrəh muə kɨmi yo pəh yakəm.”

26 Nəgkiarien ai ror King Herod rərɨg rahas pɨk, meinai rɨmnor nəgkiarien əutən ye nɨmrɨ in mɨnə tɨksɨn. To rɨpəh nəpəhyen.

27 Ror pən, rher-pən kɨn mobael kɨrik mə tukrɨvən mɨkɨsəru nɨpətək nuai Jon, mɨrəh kapan kapa muə. Kɨni mobael ai rɨvən apa kalabus, mɨkɨsəru ta nɨpətək nuai Jon,

28 mərəhu-pən kapan kapa ye tikiplet. Mɨvəhsi-pən kɨmi piakəskəh ai, mə tukrɨvəh mɨvən kɨmi nɨsɨni.

29 Mərɨg narmamə kape Jon Baptaes kɨmɨsərɨg nəvsaoyen kɨn, khavən mharəh nɨpran, mhavən mɨsərəhu-pən ye nəpəəg kapier.

Yesu rɨmɨvəh nəvɨgɨnien rɨkəskəh, mor rɨpsaah, maməvɨgɨn narman faef taosen kɨn

(Mat 14:13-21; Luk 9:11-17; Jon 6:1-14)

30 Kɨni aposol mɨnə kape Yesu khasɨ-pən mɨn yerkwanu yamə mɨne Yesu rɨmnher-pən kɨn əriə ikɨn, mamhauə mɨsəvsao-pən kɨn norien kapəriə mɨne nəvhagien kapəriə kɨmin.

6:30: Luk 10:17

31 Mərig narmamə khapsaah kimnhauə masəm In, kini iriə
kafan narmamə minə kapəriə nipig rirkək tuk nəviginien. Kini
rini-pən tuk kafan narmamə minə mə, “Hauə, pəh khavən apa
ikin narmamə kharkək ikin kini misapis.”
32 Kini ai Yesu mine kafan narmamə minə khavən ye bot
mhatərhav mhavən ikin narmamə kharkək ikin.
33 Mərig narmamə khapsaah kisəm Yesu mine kafan nar-
mamə minə kinamhavən, kini kharkun əriə. Kini khatərhav
iməriə yerkwanu minə, misaiyu əkupən kin əriə.
34 Mərig Yesu rimivhiak məm narmamə khapsaah aikin,
kini rikin rewaiyu tuk əriə meinai iriə kisəmhen kin sipsip
minə tiksin yame yermamə rikək yame ramarha huvə tuk əriə.
Kini In raməvhag kimi əriə mamni narimnar ripsaah.
35 Rinamenaiyu, narmamə kape Yesu khauə misəm In.
Mhani-pən tukun mhamə, “Kwənmhan əkwak eikin e, kini
rinamenaiyu.
36 Takher rik rik kin narmamə minə e, pəh khavən apa
yerkwanu ipakə minə mhavəh nəriə kirik nəviginien.”
37 Mərig In rini-pən tuk əriə mimə, “Rhuvə mə kimiə əmə
taksəvigin əriə.”
Mərig iriə khani-pən tukun mhamə, “?Jakshawor? ?Nakmə
jaksoriah apnapig əmə tu handred taosen vatu‡ ye bred,
mhawəhsi-pən kimi əriə?”
38 Mərig raiyoh əriə mimə, “? Nakhavəh bred kuvhuun?
Havən-ru misəm.”
Khavən misəm nipar bred kirkirip əmə mine kəmam kiraru.
39 Kini Yesu ruh rikiriə mimə, “Takhani-pən tuk narmamə
minə en khavən yerki mənvhirik yame rhuvə, misəkwətə ye
nimrin nimrin.”
40 Nimrin tiksin wan handred. Kini nimrin tiksin fifti.
41 Kini ai Yesu rivəh bred a kirkirip mine kəmam a kiraru,
mivaag haktə mini vi vi Kughen tukun, mhapu-hapu bred
mine kəmam, mipik-pən kimi kafan narmamə mə tukhapik
misəvigin narmamə minə a kin.
42 Kini iriə kisəvigin tupriə rəsiis
43 misəpəh nipərpər bred mine kəmam. Kini kafan nar-
mamə minə kimnhavai-pən ye nitip twelef khakwar min.
44 Narmamə ai kimisəvigin, narman əmə, kisəmhen kin faef
taosen.

Yesu rameriwək haktə ye nimar mar tahik
(Mat 14:22-33; Jon 6:15-21)

45 Məknekin Yesu rini-pən tuk kafan narmamə mə tukhavəh
bot kapəriə, misəviəfugin misəkupən mamhavən apa ye nikar

6:34: Nam 27:17; Mat 9:36 ‡ **6:37:** Nakirkun min niniyen məknekin, “?Nakorkeikei mə jaksoriah mane yame yermamə kirik tukror wok tukun makuə seven uə?” **6:44:** Mak 8:1-9

lugun, mhavən yerkwanu kɨrik, nhagɨn e Betsaeda. Pəh In raməmɨr, mher rik rik kɨn narmamə pəh kamhavən iməriə mɨnə.
46 Yesu raowiə kɨn əriə, mapitan kɨn əriə, mhaktə mɨvən ye
takwar kɨrik maməhuak.
47 Rɨnəpɨgnəp, bot ai raməmɨr hanə apa ye tame lugun.
Məri̇g Yesu In raməmɨr pɨsɨn apa fiak.
48 In maməm əriə kasəsuə ye bot, mɨsəm rəutən meinai
nɨmətag ramuh əriə. Kɨsəri̇g rahah mɨsəsuə ye bot ipakə
reraan, kɨni Yesu rəriwək ye nɨmar mar tahik mɨvən pakə tuk
əriə. Natukrapita əriə,
49-50 məri̇g iriə kɨmɨsəm raməriwək ye nɨmar mar tahik,
khamə ta yarmhə. Kɨsətəpar mhagɨn pɨk.
Məri̇g Yesu rɨni-pən tuk əriə mə, “Takhapəh nhagɨnien. Mə
Yo əmə e.”
51 Kɨni ratpən ye bot, nɨmətag ror infamien. Kɨsəm kɨsakur
rɨkiriə ragien.
52 Məri̇g kapəria kapə rɨskai hanə. Kɨmɨsəm pawk Yesu
rɨmnəvɨgɨn narmamə khapsaah kɨn bred, məpəh irəkwak
ramswin, məri̇g kɨmnhapəh nharkunien mə In pa.

Yesu rɨmnor huvə narmamə kɨmnhamhə apa Genesaret
(Mat 14:34-36)

53 Kɨni iriə kɨsəviəfugɨn ye lugun ai mhavhiak ye
kwənmhaan kɨrik nhagɨn e Genesaret. Mhavi-tərəkɨn kapəriə
bot aikɨn.
54 Kɨni mhavhiak, narmamə mɨn aikɨn kɨmɨsəm Yesu kɨni
kharkun In.
55 Kɨni kɨsaiyu mhavən apa iməriə mɨnə mhapɨk narmamə
yamə mɨne kɨmnhamhə ye nɨkaokao mhavən ikɨn pukaa Yesu
ramvən ikɨn.
56 Ikɨn mɨnə fam Yesu ramvən ikɨn, yerkwanu ehuə, mɨne
yerkwanu kwəskwəh, narmamə mɨnə khapɨk narmamə mɨnə
kamhamhə, masərer əswasɨg kɨn ye swatuk pɨsiək. Kɨni
mɨsasək ətgɨn mə tukreighaan kɨn narmamə kamhamhə pəh
kharap əmə nɨpeihage neipən kafan. Kɨni narmamə mɨ-fam
yamə mɨne kɨmnharap, kɨmɨsəsanɨn.

7

Nəmhajoun kape loa kape Moses kamhani hah Yesu
(Mat 15:1-20)

1 Namhajoun tɨksɨn kape loa kape Moses iriə Farisi mɨnə
khasɨ-pən Jerusalem mhauə mɨsofugɨn-pən tuk Yesu
2 kɨni mɨsəm mə narmamə tɨksɨn kape Yesu kasəvɨgɨn
mamhavəh nəmkɨmɨk kɨrik meinai khapəh nɨsəravyen rəri-
pən natuakəmien kape nəmə Isrel.

6:46: Luk 5:16 **6:49-50:** Luk 24:37 **6:51:** Mak 4:39

3 (Farisi mɨnə, mɨne nəmə Isrel mɨnə fam kamhakwasɨg kɨn
narəyen kupən kapəriə. Tukmə khapəh nɨsəravyen rəri-pən
norien kapəriə, to khapəh nɨsəvɨgɨnien.
4 Kɨni, tukmə khasɨ-pən apa maket, mhauə yerkwanu, kɨni
mhapəh nɨsəravyen, to khapəh mɨn nɨsəvɨgɨnien. Kapəriə
natuakəmien rɨpsaah ye nɨkarɨn kape nəspir-tayen nəmkɨmɨk
ye pənkɨn, mɨne sospen mɨne besin kapəriə).*
5 Kɨni Farisi mɨnə mɨne namhajoun kape loa kape Moses
kɨnəsaiyoh Yesu mhamə, "? Rhawor kafam narmamə
khapəh nɨsəri-pənien kapətawə natuakəmien yame kaha
mɨnə kɨmnəsəvhag-pə kɨn kɨmi ətawə? Kafam narmamə
mɨnə kasəvɨgɨn mhapəh nɨsəravyen rəri-pən natuakəmien
kapətawə."
6 Kɨni Yesu rɨni-pən tuk əriə mɨmə, "Eh. Kapəmiə nɨniyen
rhuvə, mərɨg kapəmiə norien in rahas. In apa kupən, profet
kɨrik kape Kughen, nhagɨn e Aesea, rɨmnəfrakɨs ye nɨkarɨn
kapəmiə mɨrai mamni mə,
" 'Nəmə mɨnə a kamhani apnapɨg əmə nəfrakɨsien irak ye
nheriə,
mərɨg rɨkiriə raməmɨr isok pɨk tuk Yo.
7 Kasəhuak mərɨg kasəhuak təkun əmə.
Kɨni kapəriə nəvhagien kamhani mhamə nəgkiarien e
kape Kughen, mərɨg ror əmə nərɨgien kɨn kape yer-
mamə.' " *(Aes 29:13)*
8 Kɨni Yesu rɨni-pən tuk əriə mə, "Kɨmiə nakwəsəpəh loa
yame Kughen rɨmɨvəhsi-pre, kɨni mɨnamhakwasɨg əmə kɨn
nərɨgien kape yermamə."
9 Kɨni mɨni-pən mɨn tuk əriə mə, "? Kɨmiə nakhamə
nakharkun pɨk nar? ! Mərɨg nakwəsəpəh loa kape Kughen
mɨnamhakwasɨg əmə kɨn narəyen kape kaha mɨnə!
10 Səm-ru, Moses rɨmɨni kupən mɨmə, 'Takhasiai nɨsɨnmiə
mɨne rɨmɨmiə.' *(Eks 20:12; Dut 5:16)* Kɨni mɨmə, 'Yermamə
yame ramni hah nɨsɨni uə rɨmni tukhopni.' *(Eks 21:17; Lev 20:9)*
11 Mərɨg kɨmiə nakhani-əhu narmamə mə tukhapəh
nɨsasituyen ye mamə mɨne tatə kapəriə, mhamə tukhani-
pən tuk əriə mhamə, 'Eh. Yakeinein nɨvəhsi-preyen nar kɨrik
meinai yakvəhsi-pən ta fam kɨmi Kughen, kɨni to yakpəh
nɨvəhsi-ta-mɨnien mɨvəhsi-pre kɨmik.'
12 Nakasəvhag kɨmi narmamə məknekɨn mɨsətapɨg kɨn na-
situyen yame narmamə tuksor kɨmi nɨsɨnriə mɨne rɨmriə.

---

* **7:4:** Nəmə Isrel kɨsəuji-pən mɨn loa tɨksɨn tuk loa kape Moses. Kɨni ai mharai-pən ye nəkwəkwə kɨrik kɨmə, Mishnah.

13 Ror pən narəyen kapəmiə yame nakasəvhag kɨn kɨmi
narmamə ramor təkun nəgkiarien kape Kughen. Kɨni masor
narɨmnar khapsaah ror məknekɨn.”

14 Kɨni Yesu rokrən kɨn narmamə mə tukhauə mɨn. Mɨni-pən
tuk əriə mə, “Taksətərɨg huvə, mɨsərɨg mharkun.
15 Nar raməmɨr iruə, tukmə rɨvən yerki yermamə, to rɨpəh
norien rəmkɨmɨk ye nɨmrɨ Kughen. Nar ramtərhav yerki
yermamə ramor nəmkɨmɨk ye nɨmrɨ Kughen.
16 Yermamə yame nɨmətergɨn rarə, tukrərɨg huvə nəgkiarien
e.”†
17 Kɨni Yesu rəta mɨn ye narmamə ai, mɨvən imə. Kɨni
narmamə kafan kɨsaiyoh kɨn nɨprai nuhpɨkɨnien yame in
rɨmɨni.
18 Kɨni rɨni-pən tuk əriə mɨmə, “? Rhawor? ? Kɨmiə mɨn
nakseinein? Takharkun mə narɨmnar yame kamən to rapəh
norien yermamə rəmkɨmɨk ye nɨmrɨ Kughen.
19 Narɨmnar yame ror məknakɨn to rɨpəh nɨvənien yerkin.
Mɨvən ye tɨpeuə en mɨpitərhav hanə mɨn.” (Nəgkiarien a kape
Yesu rɨni huvə fam nəvɨgɨnien mɨnə ye nɨmrɨ Kughen).

20 Kɨni In mɨmə, “Mərɨg narɨmnar yame ramsɨ-pən yerki yer-
mamə in en ramor yermamə raməmkɨmɨk ye nɨmrɨ Kughen.
21 Meinai yerki yermamə, nərɨgien hah rɨpsaah, rəmhen kɨn
nəkrəhyen kɨn piraovɨn, nhopniyen yermamə, napɨr-pənien
tuk piakwənahin, nəkrəhyen,
22 nəptɨgien kɨn nautə, norien has, nor-apnapɨgien nar,
neikuəyen, nɨniyen nɨkar jir, nanipɨnien, nəgkiar-ausitien,
mɨne nətəwaoyen.
23 Norien has mɨnə a kamhasɨ-pən yerki yermamə mor
yermamə raməmkɨmɨk ye nɨmrɨ Kughen.”

Piraovɨn kɨrik yame pəh nien mə kwənərəus kape Isrel ramni nəfrakɨsien ye Yesu
(Mat 15:21-28)

24 Kɨni Yesu rɨtərhav mɨn aikɨn meiwaiyu ərhav
kwənmhaan ehuə kɨrik, nhagɨn e Taea. Maiyu apɨs-apɨs
pawk, mɨvən imə, mərɨg narmamə a kharkun mə In eikɨn e.
25-26 Kɨni piraovɨn kɨrik, nanmɨn has rɨmnəmɨr ye kafan
piakəskəh. Pian ai pəh nien mə kwənərəus kape Isrel. In
rɨmnarha apa Fonisia, ye provins a Siria. Kɨni rɨmnərɨg
nəvsaoyen kɨn Yesu, kɨni ruə, mənɨmkur ye nɨmrɨn masək
ətgɨn mə tukrəko ta nanmɨn has ye kafan piakəskəh.

---

† **7:16:** Nəgkiarien ye v. 16 rɨkək ye kopi akwas tɨksɨn kape Niutestamen. Keinein mə Mak rɨmɨrai əfrakɨs uə nɨkam.

27 Mərɨg Yesu rɨni-pən nuhpɨkɨnien kɨrik tukun mɨmə, “Pəh
kwajikovə mɨnə əmə tuksəvɨgɨn tupriə rəsiis. Rɨpəh natu-
atukien mə tukvəh nəvɨgɨnien ne kwajikovə karakikɨn-pən
kɨmi kuri mɨnə.”‡
28 Mərɨg piraovɨn ai rɨni-pən tukun mə, “Yemasur, nəfrakɨs.
Mərɨg kuri mɨnə kharkun nɨsənien nɨmsɨmsɨ nəvɨgɨnien ne
kwajikovə mɨnə yame raməsaah-pən ye nəpəəg tebol.”§
29 Kɨni Yesu rɨni-pən mɨn mə, “Nɨmnhorpɨn məknen
nəgkiarien, rhuvə. Nanmɨn has ruatərhav ta ye kafam
piakəskəh. Rerɨg-pən imam yerkwanu.”
30 Piraovɨn ai rɨrerɨg-pən iman yerkwanu məm kafan
piakəskəh ramapɨr huvə ye nɨkaokao. Nanmɨn has ruatərhav
iran.

Yesu rɨmnor huvə kəru kɨrik, mor huvə mɨn rəgkiar

31 Kɨni ai, Yesu rɨtərhav mɨn provins a Taea, kɨni meiwaiyu-
pə mapita provins a Saedon, muə e Galili, mɨvən kwənmhan
ehuə kɨrik nhagɨn e Dikapolis. 32 Kɨni kharəh kəru kɨrik
yame rɨpəh nəgkiarien, mhauə kɨmin. Mɨsaiyoh-pən Yesu mə
tukrərəhu-pən kwermɨn ye yermamə ai, pəh rhuvə.
33 Kɨni Yesu rɨvəh yermamə ai, mɨravən isok tuk narmamə,
mɨvəhsi-pən kwənkwai kwermɨn ye nɨmətərgɨ yermamə ai,
məjai kwənkwai kwermɨn, kɨni mɨrap nerami yermamə ai.
34 Kɨni marha faktə ye neai, mərɨg kafan nərɨgien rɨpam,
kɨni meihagh əpɨr. Kɨni mɨni-pən tuk yermamə ai mə, “!Efata!”
(Nɨpran rɨmə, “!Ǝkwag!”).
35 Məknekɨn, nɨmətərgɨ yermamə ai rəkwag, kɨni neramɨn
rɨhuatuk, məgkiar huvə.
36 Kɨni Yesu rɨni-əhu əutən tuk narmamə mə tukhapəh
nɨsəvsaoyen kɨn norien a. Mɨni-əhu əutən pawk, mərɨg iriə
kɨsəvsao kɨn mamharpɨn.
37 Kɨni iriə kɨsakur pɨk kɨn nɨmtətien a, mamhani mhamə,
“Man. Kwən a rapita. Rɨrkun nar əfrakɨs. Ramor huvə kəru
mɨnə mɨne narmamə khapəh nɨsəgkiarien.”

8

Yesu rɨmnor nɨmtətien kɨrik, maməvɨgən narman fo taosen (Mat 15:32-39)

1 Ye nɨpɨg a, narmamə khapsaah khauə mɨn mɨsəm Yesu.
Iriə, nəriə nəvɨgɨnien rɨrkək. Ror pən Yesu rɨni-pən tuk kafan
narmamə mɨnə mə,

‡ **7:27:** Yesu raməgkiar kɨn kuri meinai nəmə Isrel iriə khamə nəmə Fonisia mɨne nəmə Siria kɨsəmhen kɨn kuri. Ror pən khamə takasitu ye kwajikovə mɨnə kape nar Isrel, mɨpəh nasituyen ye kwajikovə mɨnə kape tanə pɨsɨn. § **7:28:** Pian a rɨmnəgkiar kɨn nɨmsɨmsɨ nəvɨgɨnien ror nuhpɨkɨnien kɨn. Mə Yesu ramasitu ye narmɨnə Isrel, mərɨg nɨpar nasituyen kafan in aikɨn. To rapəh nəhipən-fam-ien kɨmi narmɨnə Isrel.

2 “Rɨkik reiwaiyu pɨk tuk narmamə mɨnə e. Kɨtawə miriə
kasəmɨr nɨpɨg kɨsisər, kɨni nəriə nəvɨgɨnien rɨrkək.
3 To yakher-pən kɨn əriə yerkwanu kamhavən, kɨrik
rəmkərəv ye swatuk, nɨmrɨn rapɨg, kɨni rɨmɨr, meinai tɨksɨn
kɨmnhasɨ-pən isok.”
4 Kɨni narmamə kafan mɨnə khani-pən tukun mhamə, “?
Tukhavəh hiə nəriə nəvɨgɨnien? Ikɨn eikɨn e kwənmhan
əkwak.”
5 Kɨni Yesu raiyoh əriə mə, “?Mərɨg bred kuvhuun en?”
Khamə, “Bred seven.”
6 Kɨni Yesu rɨni-pən tuk narmamə ai mə, “Taksəkwətə.” Kɨni
mɨvəh nɨpar bred ai, mɨni vi vi Kughen tukun, kɨni makapɨr-
pɨr, məhi-pən kɨmi kafan narmamə mə tuksəvɨgɨn narmamə
kɨn aikɨn. Kɨni ai iriə kɨsor.
7 Kwaji kəmam tɨksɨn mɨn aikɨn. Yesu rɨni vi vi Kughen
tukun, mɨni mə tukhavəhsi-pən mɨn kɨmi narmamə ai.
8 Kɨni kɨsəvɨgən, tupriə rəsiis fam. Mɨsəpəh nɨpərpərɨn
mhavai-pən ye kəmeiru ehuə seven.
9 Iriə kɨməsəvɨgən, narman əmə, rəmhen kɨn fo taosen. Kɨni
Yesu rher rik rik kɨn əriə.
10 Kɨni ai iriə kafan narmamə mɨnə, mhavən ye bot, mhavən
apa kwənmhan ehuə kɨrik, nhagɨn e Dalmanuta.

Nəmhajoun mɨnə kape loa kape Moses khamə tuksəm nɨmtətien kɨrik
(Mat 16:1-4)

11 Kɨni ai, Farisi tɨksɨn khauə masəni-əhu Yesu mə to
rapəh norien nɨmtətien kɨrik ye nɨmrɨriə ye nəsanɨnien kape
Nanmɨn kape Kughen.
12 Kɨni Yesu rɨkin rəpou, meihagh əpɨr, mɨni-pən tuk əriə
mə, “?Rhawor e kɨmiə narmamə nakəsarə ye rao e, nakhamə
taksəm nɨmtətien kɨrik? Yakamni-pre əfrakɨs tuk əmiə
mə taktəkun ai, to nakhapəh nɨsəmien nɨmtətien kɨrik ror
məknenkɨn.”
13 Kɨni Yesu rəpəh namhajoun mɨnə a, matpən mɨn ye bot,
məviəfugɨn-pən ye nɨkar lugun.

Yesu rɨmnor kwirɨg kɨmi kafan narmamə mɨnə meinai ka-
parhia kapə rɨskai pɨk
(Mat 16:5-12)

14 Kɨni ai Yesu mɨne kafan narmamə mɨnə khavən ye bot,
mɨsəru kɨn bred mhavəh əmə nɨpər bred kɨrikianə əmə.
15 Kɨni Yesu rɨmnor kwirɨg kɨmi əriə ye nuhpɨkɨnien mɨmə,
“Takasərɨg əmiə tuk ‘yis’ kape Farisi mɨnə, mɨne Herod.”*

8:9: Mak 6:35-44 **8:12:** Mat 12:39; Luk 11:29 * **8:15:** “Yis” in nar kɨrik ror bred raməsiis. Yesu ramni yis meinai nəwhagien kape nəmhajoun kape loa kape Moses mɨne Herod rɨvən yerki narmamə, ror nərɨgien kapəriə raməsiis kɨn nahasien. **8:15:** Luk 12:1

16 Kini kinəsaiyoh əriə minə kin niprai nuhpikinien a,
mhamə, “? Tukmə ror kwən e rimə kimnhapəh nhavəhyen
bred uə?”
17 Mərig Yesu ruirkun ta nərigien kapəriə. Mini-pən tuk
əriə mə, “? Rhawor e nakasəm əmiə minə mə bred rikək? ?
Nakshawor mhapəh nisəm-huvəyen? ? Mishawor mhapəh
nisərig-huvəyen? Kapəmia kapə riskai pik.
18 Nimrimiə pawk əmə eikin, mərig nakhapəh nisəmien.
Nimətərgimiə pawk əmə eikin, mərig nakhapəh nisərigien.
Tukmə ror nakwəsərukin fam narimnar yame kitawə kimisor.
19 Nipig yimivəh nipar bred kirkirip, makapir-pir, məhi-
pən kimi narman faef taosen kisən, mərig kimisəpəh nipərpər
nəviginien, ?nakhavai-pən ye nitip kuvhuun?”
Khamə, “Twelef.”
20 Kini rarə maiyoh min əriə mə, “Nipig yimivəh nipər bred
seven, məhi-pən kimi narman fo taosen kisən, kini mhapəh
nipərpərin, ?nakhavai-pən ye kəmeiru kuvhuun?”
Khamə, “Seven.”
21 Mərig əmə rini-pən tuk əriə mə, “? Mərig rhawor? ?
Nakaseinein hanə Yo?”

Yesu rimnor huvə nimrin pis kirik rhuvə min

22 Kini ai khauə mhavhiak min yerkwanu kirik nhagin e
Betsaeda. Kini narmamə tiksin kharəh nimrin pis kirik mhauə
kimi Yesu mə tukrərəhu-pən kwermin iran.
23 Kini Yesu riwəh kwermi yermamə ai mikir miravən isok
tuk yerkwanu. Kini ai, rəjai nimrin, kini mərəhu-pən kwermin
iran, mimə, “?Nakarha maməm nar uə nikam?”
24 Məknekin, yermamə ai rəm nar. Kini mimə, “Nəfrah,
yakaməm narmamə kaseriwək. Mərig kisəm nəmhen əmə iriə
nai minə.”
25 Kini Yesu rarə mərəhu-pən kwermin ye nimrin, kini ai
yermamə ai rarha huvə. Kini nimrin rəmtir, məm huvə nar.
26 Kini Yesu rher-pən kin mamni mimə, “Takvən apa imam
ikin, mərig takpəh nivənien yerkwanu e nimasi-pən ikin.”

Pita in ramniərhav mə Yesu In Kristo
(Mat 16:13-20; Luk 9:18-21)

27 Kini ai Yesu mine kafan narmamə khatərhav min mhavən
yerkwanu minə ipakə tuk kwənmhan ehuə kirik nhagin e Sis-
aria Filipae. Kisəriwək mamhavən ye swatuk, Yesu ramaiyoh
əriə mə, “?Mərig narmamə kamhani mə Yo e pa?”
28 Kini khani-pən tukun mhamə, “Tiksin khamə Ik e Jon
Baptaes; tiksin khamə Ik e Elaeja tu; kini tiksin khamə Ik e
profet kupən kirik kape Kughen.”

8:17: Mak 6:52 **8:19:** Mak 6:41-44 **8:28:** Mak 6:15

29 Kini In raiyoh əriə mə, “?Mərig kimiə nakamhani mə Yo e pa?”

Mərig əmə Pita rimə, “Ik e Kristo.”*†

30 Kini ai Yesu rini-əhu əutən pən tuk əriə mə tukhapəh nhani-pənien tuk narmamə.

Yesu rimnəkupən mirkun, mini-ərhav mə tukrimhə, kini mimragh min

(Mat 16:21-23; Luk 9:22)

31 Kini Yesu ririkakun maməvhag kimi kafan narmamə minə mimə, “Yo, Ji Yermamə, jakərig nəmhəyen ye narimnar khapsaah. Nəmehuə kape nəmə minə Isrel, mine jif pris minə, mine namhajoun kape loa kape Moses, tuksəməkin Yo mhani mə Yo jakmhə. Mərig nipig kisisər tukruə mivən, kini Yo jakimragh min.”

32 Rini-ərhav-pən huvə tuk əriə, məknekin Pita rikir In, mwapta irəriə, kini mamniəhu-pən nəgkiarien yame Yesu rimini.

33 Mərig Yesu rarar, məm kafan narmamə minə, mini-pən skai tuk Pita mimə, “!Setan! !Ap ikin e! Nərigien kafam ripəh nəmhenien kin nərigien kape Kughen. Nərigien əmə kape yermamə.”

Yermamə kape Yesu tukrəta ye narimnar yame in atuk rorkeikei

(Mat 16:24-28; Luk 9:23-27)

34 Yesu rokrən kin narmamə mifam aikin a, mine narmamə kafan, khauə kini rini-pən tuk əriə mimə, “Tukmə yermamə rimə tukrikwasig kin Yo, tukrəməkeikei məta ye nərigien kafan, kini tukmə rərig pawk nəmhəyen rəmhen kin nəmhəyen ye nimhəyen ye nai kamarkwao kin, mərig tukrikwasig kin Yo.

35 Yermamə yame ramgin tuk kafan nimraghien, tukrəməkeikei mimhə. Mərig yermamə yame tukhopni tuk nikwasigien kin Yo, tukrarə ye nimraghien rerin.

36 Tukmə yermamə kirik kafan nautə rehuə pik ye tokrei tanə e, mərig in ramarakikin kafan nimraghien tukun, nanmin tukrerwei.

37 Mərig nar kirik rirkək min tuk nivəhyen nimri nimraghien kafan.

38 Narmamə yame kasarə ye rao e kwəsəpəh Kughen masor pik təvhagə has. Tukmə nakauris kin nini-ərhavyen nhagik mine nəgkiarien kafak ye nimri mirh, Yo min jakauris kin

---

* **8:29:** Jon 6:68-69 † **8:29:** “Kristo” mine “Mesaea” kwəm nəmhen. Nipran rimə, “Yermamə yame Kughen rimini kupən mə tukrher-pə kin tuk niwəh-miraghien ətawə.” **8:30:** Mak 9:9 **8:34:** Mat 10:38-39; Luk 14:27

nini-ərhavyen nhagim nipig Yo, Ji Yermamə, jakrerig-pə min kimawə agelo rhakə minə ye neihuəyen kape Rimik.”

9

1 Kini Yesu rini-pən min, “Yakamni-pre əfrakis tuk əmiə mə narmamə tiksin kasarə ikin e to khapəh nhamhəyen miseriaji nipig narmamə tuksəm Kughen ravəh nehuəyen tuk nar-maruyen ye narmamə.”

Kughen ramhajoun mə Yesu in Tini, nimrin rukreikin muə mor pisin

(Mat 17:1-9; Luk 9:28-36)

2 Nipig sikis ruə mivən, Yesu rikir Pita, Jemes mine Jon mishaktə fiak ye tukwas apomh kirik. Irisir pisin əmə kimirhkwasig kin. Kharərer mhrəm mə niprai Yesu rukrekin muə mor pisin.

3 Neipən kafan rhawən pik. Kini to yermamə kirik ye tokrei tanə e ripəh norien neipən kirik rhawən məsiə məknakin.

4 Kini yermamə misir ai kafan kirhəm yemasur kupən mir kape Kughen kiraru, Elaeja mine Moses, kratərhav-pə min, mawəgkiar irisir Yesu.

5 Kini Pita rini-pən tuk Yesu mə, “Yhajoun, rhuvə mə kimasir jakrharə əmə ikin e. Pəh yakrharkwopək nimə kisisər: Kafam kirik, kape Moses kirik, kini kape Elaeja kirik.”

6 (Khrigin, kini Pita rimnəgkiar apnapig əmə).

7 Məknekin napuə kirik reiwaiyu, muvrig əpis əriə. Kisərig nəgkiarien kirik risi-pən ye napuə mimə, “In e Narik keikei yakorkeikei pik. !Taksətərig kin In!”

8 Məknekin, krharhaha, mrhipəh min nirhəmien əriu. Yesu pisin əmə ramərer.

9 Kini khasi-faktə ye tukwas, Yesu rimini-əhu əutən pən tuk ərisir mimə, “Takrhipəh nirhəvsaoyen kin mirheriaji Yo, Ji Yermamə, jakimragh min ye nimhəyen kafak.”

10 Kini irisir kimirhivəh tim tim nəgkiarien kape Yesu, mərig irisir atuk əmə kirhaiyoh ərisir minə mirhimə, “?Nəgkiarien e ramni, tukrimhə mimragh min, nipran ramni naha?”

11 Kini kinirhaiyoh Yesu mirhimə, “? Rhawor nəmhajoun kape loa kape Moses khamə Elaeja tukraməkeikei muə məkupən kin Kristo?” *(Mal 3:1)**

12 Kini Yesu rimə, “Nəfrakis. Elaeja rimnəkupən muə tuk nətu-huvəyen narimnar fam. ?Mərig rhawor Nəkwəkwə kape Kughen rimə ‘Narmamə tuksəmə kin Ji Yermamə kini tukrərig nəmhəyen ye narimnar ripsaah?’ †

8:38: Mat 10:33 **9:1:** Mak 13:30 **9:7:** Wok 3:22; 2 Pita 1:17-18 * **9:11:** Ǝmru Mat 11:14, 17:12, mine Luk 1:17. **9:12:** Sam 22:1-18; Aes 53:3; Mal 4:5-6 † **9:12:** Aes 53:3 ramni mə Mesaea tukrərig nəmhəyen tuk narimnar ripsaah.

13 Mərig yakamni-pre tuk əmiə mə Elaeja ruauə ta. Kini
narmamə kasəri-pən nərigien kapəriə misor ahas pən tukun,
rəmhen kin yame Nəkwəkwə kape Kughen rimini.”

Yesu rimnəkota nanmin has ye pikwarien kirik
(Mat 17:14-21; Luk 9:37-43)

14 Irisir krhuə iriə narmamə minə kape Yesu, misəm min
narmamə khapsaah. Namhajoun kape loa kape Moses, mine
narmamə kape Yesu kasotgoh kimi əriə minə.
15 Məknekin misəm Yesu, kisakur, kini misaiyu mhavən
tukun misətərum-pən iran.
16 Kini Yesu raiyoh kafan narmamə mimə, “?Nakasotgoh
kimi nəmə minə e tuk naha?”
17 Kini mərig yermamə kirik ruə mini-pən tukun mə, “Yha-
joun, yo yimirəh kafak pikwarien muə mə jakəm Ik, meinai
nanmin has raməmir iran, mamor in reinein nəgkiarien.
18 Tukmə nanmin has rərer-pən pik iran, kini maməsuə
kin, ramimir-pən ye nimoptanə. Nehe nəkwan ramtərhav,
mamoh kwəruə, kini nipran rikimkim pik. Kini yakaiyoh-
pən kafam narmamə mə tuksəko-ta nanmin has, mərig ka-
seinein.”
19 Kini Yesu rini-pən tuk əriə mə, “! Kəsi! Kimiə yamə
mine naksarə e towei, nhatətəyen kapəmiə rirkək. ?Kitawəm
kimiə tuksarə miseriaji naha nipig nakpishatətə irak? Harəh
pikwarien en mhauə.”
20 Kini kharəh mhauə kimin. Nipig nanmin has rimnəm
Yesu, məkneikin ror pikwarien a rətəmnimin, maməsok-əsok
ye nimoptanə. Kini nehe nəkwan ramtərhav rhawən.
21 Kini Yesu raiyoh-pən rim pikwarien mə, “? Rimnor
məknekin m-kivhuun ai taktəkun?”
Kini rini-pən tukun mə, “Rimnamarkəskəh mirikakun.
22 Nipig ripsaah nanmin has raməsuə-pən kin ye nap uə
ye nu, mamarkut mə tukrimhə. Tukmə nakirkun nasituyen,
rikim reiwaiyu tuk əmawə, kini masitu.”
23 Kini Yesu rini-pən tukun mə, “?Nakhawor mamaiyoh mə
yakirkun nasituyen uə? Yakirkun norien narimnar fam kimi
narmamə yamə mine kashatətə irak.”
24 Məknekin, rim pikwarien ai rok-rapomh mini mə,
“Yakamhatətə, mərig kafak nhatətəyen rarkəskəh. !Takor yo
mə jakhatətə pik min iram!”
25 Kini Yesu rəm mə narmamə kamhauə ipakə tukun, kini
rəgkiar pən skai kimi nanmin has mimə, “Ik nanmin hah.
Nimətərgim rəru. Nakeinein nəgkiarien. Yakamni-pre tuk ik
mə takəta ye pikwarien e, mipəh min nuəyen tukun.”

9:13: Mat 11:14 **9:23:** Mat 21:21; Mak 11:23

26 Məknekin nanmin ai rok-rapomh mor niprai pikwarien
ai rətəmnimin kini məta iran. Kini iriə kisəm niprai pikwarien
ai mamhani mhamə, “Ruamhə əgkəp.”
27 Mərig Yesu rivəh kwermin, mivi haktə, kini rhekimter.
28 Kini Yesu rauru-pən min imə, iriə pisin əmə kafan nar-
mamə minə kinh kisaiyoh In mhamə, “?Kimawə yakshawor
miseinein nəkotayen nanmin has a?”
29 Kini Yesu rimə, “Nanmin has yamə mine kisor məknekin,
nəhuakien pisin əmə rirkun nəkotayen əriə.”‡

Yesu rimini-ərhav min mə tukrimhə
(Mat 17:22-23; Luk 9:43-45)

30 Kini khatərhav-pən min aikin mamhavən misapita yerk-
wanu minə e Galili. Mərig Yesu ripəh norkeikeiyen mə nar-
mamə tukharkun kwənmhaan yame In ramarə ikin,
31 meinai In raməwhag kimi kafan narmamə minə mamni
mə, “Yermamə kirik tikreighan-pən kin Yo, Ji Yermamə, ye kw-
ermi tikmir minə kafak. Mərig tukshopni pawk Yo, tukreriaji
nipig kisisər, Kughen tukror min Yo yakimragh.”
32 Mərig narmamə minə kafan khapəh nharkunien niprai
nəgkiarien a. Mhagin min kin naiyohyen kin nipran.

?Pa e in yermamə yame in rehuə rapita?
(Mat 18:1-5; Luk 9:46-48)

33 Kini khatərhav-pə min ye yerkwanu kirik, nhagin a Ka-
paneam, mhavən ye nəkwai nimə. Kini Yesu rimnaiyoh kafan
narmamə mimə, “? Naksəriwək ye swatuk, masotgoh kimi
əmiə minə tuk naha?”
34 Kini iriə khapəh nhaniyen nar kirik tukun meinai
kimnamhauə ye swatuk masotgoh mə iriə pa nhagin in rehuə
rapita əriə minə tiksin.
35 Kini Yesu ritei-əhu məkwətə mokrən kin kafan nar-
mamə twelef khauə, kini mini-pən tuk əriə mə, “Tukmə
kimiə kirik rimə tukreihuə mapita narmamə, kafan nərigien
tukraməkeikei meiwaiyu əgkəp. Kini mamor atuə kin əmə
kape narmamə.”
36 Kini rirəh kwajikovə kirik mərip in ye kwerkwan irəriə.
Mirəh-si haktə, mini-pən tuk əriə mimə,
37 “Yermamə yame ravəh nhagik, mamasitu kin ye kwa-
jikovə kirik rəmhen kin yame, nasituyen e in e tukror min
kimi Yo. Kini pəh nien mə ramasitu əmə irak, mərig ramor min
kimi Yermamə yame rimnher-pə kin Yo.”

9:26: Mak 1:26 ‡ **9:29:** Swatuk pisin kirik tuk niniyen v. 29: “Nanmin has yamə mine kisor məknekin, nəhuakien əmə mine nəpəhyen nəviginien, rirkun nəkotayen əriə.” **9:30:** Jon 7:1 **9:31:** Mak 8:31; 10:32-34 **9:32:** Luk 9:45 **9:35:** Mat 20:25-27; Mak 10:43-44; Luk 22:24-26 **9:37:** Mat 10:40

Yermamə yame rɨpəh nɨni-hahyen ətawə, kɨtawə kɨrik en (Mat 19:6-9; Luk 9:49-50, 17:1-2)

38 Kɨni Jon rɨni-pən tuk Yesu mə, “Yhajoun. Yermamə kɨrik e yakasəm rawəh nhagɨm maməkota nanmɨn has kɨn ye narmamə. Kɨni yakhani-əhu meinai rɨpəh nien mə kɨtawə kɨrik.”

39 Mərɨg Yesu rɨni-pən tukun mə, “Takhapəh nhani-əhuyen. Yermamə yame rawəh nhagɨk mamor nɨmtətien kɨn, to rɨpəh narar-mɨnien mɨni has nhagɨk.

40 Yermamə yame rɨpəh nɨni-hasien ətawə, in kɨtawə kɨrik.

41 Nəfrakɨs, yermamə yame ravəh nu ye pənkɨn, mɨvəhsi-pre kɨmi əmiə meinai kafak e kɨmiə, kɨni Yo e Kristo, kɨni kwən en, tukrɨvəh əfrakɨs nərokien iran.”

42 Kɨni Yesu rɨni mɨn mə, “ Mərɨg tukmə yermamə kɨrik ravipən kwajikovə kɨrik yame rhatətə irak, mə tukror təvhagə has, kɨni yermamə a, Kughen tukror narpɨnien ehuə kɨmin. Kɨni narpɨnien a tukrɨskai rapita yame kɨruk-pən kapier kɨrik ye nɨpətək nuan, karkwərhao kɨn apa ye tame tahik mə tukrəmnɨm.

43 Kɨni tukmə kwermɨm ramor nakamor təvhagə hah, rhuvə mə takərəru ta. Rhuvə pɨk mə takpəh kwermɨm kɨrikianə mamragh kɨn kape rerɨn. Yame rhuvə pɨk rapita yame takvən ye nap ehuə kɨn kwermɨm kwis mir, yame nap to rapəh nɨpɨsien.

44 In aikɨn, sɨrət mɨnə to khapəh nhamhəyen, kɨni nap mɨn to rapəh nɨpɨsien.§

45 Kɨni tukmə nɨhum ramor nakamor təvhagə hah, rhuvə mə takərəru ta. Rhuvə pɨk mə takpəh nɨhum kɨrikianə, mamragh kɨn kape rerɨn. Rapita yame takvən ye nap ehuə kɨn nɨhum kwis mir.

46 In aikɨn, sɨrət mɨnə to khapəh nhamhəyen, kɨni nap mɨn to rapəh nɨpɨsien.*

47 Kɨni tukmə nɨmrɨm ramor nakamor təvhagə hah, rhuvə mə takɨkum ierɨg ta. Rhuvə pɨk mə takpəh nɨmrɨm kɨrikianə mɨvən kɨn apa ye rao ye neai. Rapita yame takvən ye nap ehuə kɨn nɨmrɨm kwis mir.

48 In aikɨn
“ ‘Sɨrət mɨnə to khapəh nhamhəyen,
Kɨni nap mɨn to rapəh nɨpɨsien.’ *(Aes 66:24)*

49 “Nap tukrəsaah-əsaah pən ye narmamə fam rəmhen kɨn yame kaməviətəg-pən nɨgar ye nəvɨgɨnien.

9:40: Mat 12:30; Luk 11:23 **9:41:** Mat 10:42 **9:43:** Mat 5:30 § **9:44:** v. 44 rɨkək ye kopi akwas tɨksɨn kape Niutestamen. Keinein mə Mak rɨmɨrai əfrakɨs uə nɨkam. * **9:46:** v. 46 rɨkək ye kopi akwas tɨksɨn kape Niutestamen. Keinein mə Mak rɨmɨrai əfrakɨs uə nɨkam. **9:47:** Mat 5:29

50 Nɨgar in nar huvə kɨrik. Kɨni mərɨg tukmə nɨgar rəhiu pɨk,
?tukhawor kor rhekɨn mɨn? Pəh narəyen kapəmiə tukrheikən,
kɨni takasarə ye nəmərinuyen.”

10

?Rhuvə mə yerman mɨne piraovɨn tukwəpəh əriu mɨnə uə?
(Mat 19:1-12; Luk 16:18)

1 Kɨni Yesu rarə mɨtərhav mɨn aikɨn mɨvən provins e Judia,
mɨvən maməmɨr apa nɨkar nu kɨrik nhagɨn e Jodan. Kɨni nar-
mamə khapsaah kɨmnhauə mɨn masəm In. Kɨni In raməvhag
kɨmi əriə, rəmhen kɨn yame In ramor rerɨn.
2 Kɨni Farisi tɨksɨn khauə masaiyoh Yesu kɨn naiyohyen
əutən kɨrik mə tuksəm-ru mə tukrɨni nəgkiarien kɨrik rapəh
nəmhenien. Mhani-pən tukun mhamə, “? Rhawor tukmə
yerman rəpəh kafan piraovɨn? ?Ramakapɨr loa uə nɨkam?”
3 Kɨni Yesu raiyoh-pən əriə mɨmə, “? Naha e loa Moses
rɨmɨvəhsi-pre kɨmi əmiə məkupən?”
4 Kɨni iriə khamə, “Moses rɨmneighan kɨn mə yerman rɨrkun
nɨraiyen nəkwəkwə tuk nəpəhyen kafan piraovɨn mɨvəhsi-pən
kɨmin, kɨni məpəh in.”*
5 Kɨni Yesu rɨni-pən tuk əriə mɨmə, “Moses rɨmɨrai loa en
meinai kapəmia kapə rɨskai pɨk.
6 Mərɨg kupən, nɨpɨg Kughen rɨmnərəhu nɨmoptanə, ‘In mor
mɨn yerman mɨne piraovɨn.’ *(Jen 1:27)*
7 Ror məknakɨn mə yerman tukrəta ye rɨmni mɨne nɨsɨni,
kɨni iriu piraovɨn mwarə kɨrikianə.
8 ‘Tukwarə mə nɨprairiu kɨrikianə.’ *(Jen 2:24)* Kɨni iriu kwis
tukwarə kɨrikianə.
9 Meinai Kughen rɨməviəfugɨn məknakɨn əriu, yermamə to
rɨpəh nakapɨrien narəyen kapəriu.”
10 Kɨni ai, Yesu mɨne kafan narmamə kharerɨg-pə yerk-
wanu, kɨni iriə kɨsaiyoh-pən mɨn kɨn.
11 Kɨni In rɨni-pən mɨn tuk əriə mɨmə, “Yerman yame rapəh
kafan piraovɨn mamvən mamarkurək-pən mɨn ye piraovɨn
pɨsɨn, ramor təvhagə hah ye kafan hanə piraovɨn.
12 Kɨni piraovɨn yame rəpəh kafan yerman, kɨni mɨvən
mamarkurək-pən mɨn ye yerman pɨsɨn, in mɨn ramor təvhagə
has ye kafan hanə yerman.”

Yesu rɨvəhsi-pən nɨhuvəyen kɨmi kwajikovə mɨnə
(Mat 19:13-15; Luk 18:15-17)

13 Kɨni narmamə tɨksɨn khapɨk kapəriə kwajikovə mɨnə,
mhauə mɨsəm Yesu, mə In tukrərəhu-pən kwermɨn irəriə,

---

* **10:4:** Nəgkiarien e raməmɨr ye Dut 24:1-4 . **10:8:** Efes 5:31-33 **10:11:** Mat 5:32

mɨvəhsi-pən nɨhuvəyen kɨmi əriə. Mərɨg narmamə mɨnə kape Yesu kɨmnhani-əhu əriə.
14 Kɨni Yesu rəm, niemhaa rhai In, kɨni məgkiar skai pən kɨmi əriə mɨmə, “Takhapəh nhani-əhuyen kwajikovə mɨnə. Səta irəriə pəh khauə tuk Yo. Meinai Kughen tukramarmaru ye narmamə yamə mɨne kɨsəmhen kɨn kwajikovə mɨnə en.
15 Yakamni-pre əfrakɨs tuk əmiə mə yermamə yame rɨkin rɨpəh nagienien tuk nɨvəhyen kafan nərɨgien rewaiyu rəmhen kɨn kwajikovə, to rapəh nɨvənien ye Rao ye Neai.”
16 Kɨni In mɨpɨk kwajikovə mɨnə kɨni mərəhu-pən kwermɨn irəriə, kɨni mɨvəhsi-pən nɨhuvəyen kɨmi əriə.

Yermamə kɨrik kafan nautə rehuə, mərɨg rorkeikei mə tukrarə ye nɨmraghien rerɨn
(Mat 19:16-30; Luk 18:18-30)

17 Kɨni Yesu rarə, mapitan kɨn əriə, kɨni yermamə kɨrik raiyu muə məm. Kɨni mənɨmkur ye nɨmrɨn. Mɨni-pən tukun mɨmə, “Yhajoun huvə. ?Nakmə jakaməkeikei mor naha mɨne yakamarə rerɨn?”
18 Kɨni Yesu rɨmə, “? Nakhawor mamni mə Yo yakhuvə? Yermamə kɨrik rapəh nɨhuvəyen. Kughen əmə In rhuvə.
19 Ik nakwɨrkun ta loa yame Moses rɨmɨni mə, ‘Takpəh nhopniyen yermamə. Kɨni mɨpəh napɨr-pənien tuk piraovɨn pɨsɨn. Kɨni mɨpəh nəkrəhyen. Kɨni mɨpəh nɨni-apnapɨgien nar meikuə kɨn ye yermamə kɨrik. Kɨni mɨpəh neikuəyen kɨn nəkrəhyen. Tuk nɨpɨg mɨnə fam takamsiai rɨmɨm mɨne nɨsɨnɨm.’ ”†
20 Kɨni kwən ai rɨni-pən tukun mɨmə, “Yhajoun. Loa mɨnə en, yakaməri-pən fam ye nəkəskəhyen kafak, muə meriaji-pə.”
21 Kɨni Yesu rəm tɨm tɨm kwən ai, kɨni morkeikei pɨk. Mɨni-pən tukun mɨmə, “Nar kɨrikianə əmə ik nakpəh nor-hanəyen. Takvən, məvrai rik rik kafam narɨmnar, mɨvəh mane iran, kɨni mɨvəhsi-pən kɨmi yavən has mɨnə. Kɨni kafam narɨmnar tukrɨpsaah apa ye rao ye neai. Kɨni ik muə, mɨkwasɨg kɨn Yo.”
22 Nɨpɨg kwən ai rɨmnərɨg nəgkiarien yame Yesu rɨmɨni, rɨkin rəpou, meinai kafan nautə rɨpsaah. Rarar map ta ye Yesu.
23 Kɨni Yesu rarha-pən məm kafan narmamə kɨni mɨni-pən tuk əriə mɨmə, “! Man! Rɨskai pɨk tuk narmamə yamə mɨne kapəriə nautə rehuə tuk nɨvənien pəh Kughen rarmaru irəriə.”
24 Kɨni kafan narmamə kɨsakur kɨn nəgkiarien ai. Kɨni in rarə mɨni-pən mɨn tuk əriə mɨmə, “Kwajikovə kafak mɨnə, rəutən pɨk tuk yermamə tuk nɨvənien pəh Kughen rarmaru iran.‡

10:15: Mat 18:3 † **10:19:** Loa mɨnə e kɨmnharai ye Eks 20:12, mɨne Dut 5:16-20. ‡ **10:24:** Nakɨrkun nɨniyen mɨn məknekɨn, “Rɨskai pɨk tuk yermamə yame ramətigtə pɨk ye kafan nautə, tuk nɨvənien ye Rao ye Neai.”

25 ?Nakasərig mə narmiragh ehuə kirik, kamni kimə kamel,
to rauru-pən ye kwəruwei nidil uə? Nikam, rəutən pik.
Rəmhen əmə min kin yermamə yame kafan nautə rehuə,
rəutən pik tukun tuk nətayen aikin a pəh Kughen ramarmaru
iran.”
26 Kini narmamə kafan minə kisakur, minəsaiyoh əriə minə,
mhamə, “! Eh! ? Mərig tukmə ror məknekin, kitawə pa in
tukramarə ye nimraghien rerin?”
27 Mərig Yesu rəm tim tim əriə mini-pən tuk əriə mə, “Nar e,
to yermamə ripəh norien. Kughen pisin əmə In rirkun norien.
Meinai In rirkun norien narimnar fam.”
28 Kini Pita rhekimter maiyoh min mimə, “? Mərig rha-
wor irəmawə? Yiməsəpəh fam kapəmawə narimnar, mhauə,
mhakwasig kin Ik.”
29 Kini Yesu rini-pən tukun mə, “Yermamə yame in ravəh
əkupən Yo, kini maməta ye kafan narimnar rəmhen kin nimə,
uə piauni, uə kafan kakə, uə rimni mine nisini, uə kafan
kwajikovə, uə nəsimien kafan tuk nini-ərhavyen Nəgkiarien
Huvə kape Kughen,
30 narimnar a to khapəh nharkək-min-ien tukun. Yermamə
ai, tukrivəh tain ye tokrei tanə e rəmhen kin wan handred,
rəmhen kin nimə, mine piauni, mine nisini, mine kafan kakə,
mine kafan kwajikovə, mine nəsimien kafan (mərig tukhauh
min in). Kini ye narəyen vi kafan, tukrarə ye nimraghien
rerin.
31 Mərig, narmamə minə e kasəkupən tukpihamakwasig,
kini yamə mine kamhakwasig tukpihauə mipisəkupən.”

Yesu rimini-ərhav min mə tukrimhə kini mamragh min
(Mat 20:17-19; Luk 18:31-34)

32 Kini Yesu mine kafan narmamə kishaktə mhavən
Jerusalem. Yesu rikir əriə mhavən. Kini kafan narmamə
kisakur pik. Kini narmamə apnapig tiksin yamə mine
kimnhakwasig kin əriə, kimnhagin min. Kini Yesu rokrən
kin kafan narmamə twelef mə tukhauə kirikianə. Kini mini-
ərhav narimnar yame tukritərhav-pən tukun.
33 Kini mini-pən mimə, “Taksərig-ru. Taktəkun ai kamhavən
Jerusalem. Kini ikin aikin a, narmamə tiksin tuksərəhu-pən
Yo, Ji Yermamə, ye kwermi Jif Pris mine namhajoun kape
loa kape Moses. Kini iriə tukhauh Yo mə tukshopni Yo.
Miseighan-pən kin Yo kimi narmamə minə e pəh nien mə nəmə
Isrel,
34 pəh tuksarh iakei irak, kini misərig-əvhin əpəs Yo,
misərkis-ərkis Yo, kini mishopni Yo. Kini mərig jakamragh min
ye nipig yame ror kisisər kin.”

10:31: Mat 20:16; Luk 13:30 **10:34:** Mak 8:31; 9:31

Jemes mine Jon kwaiyoh kin nar kirik tuk Yesu
(Mat 20:20-23)

35 Kini ai, Jemes mine Jon, kwajikovə mir kape Sebedi,
kirauə mwəm Yesu, mirəni-pən tukun mirəmə, “Yhajoun, yak-
workeikei nar kirik mə takor kimi əmru.”
36 Kini Yesu raiyoh mə, “?Nakworkeikei naha?”
37 Kini krəmə, “Yakworkeikei mə kimru kirik tukrəkwətə
ye nikarim matuk, kini kirik tukrəkwətə ye mawor, nipig Ik
takvəh nehuəyen kape narmaruyen.”
38 Mərig Yesu rini-pən tuk əriu mə, “Kimiru nakawaiyoh-
pə kin nar kirik yame nakweinein. ? Kimiru nakramə
nakwəmhen mə takwərig min nəmhəyen ye nipraimiru
rəmhen kin yame Yo jakərig uə? ? Uə nakramə kimiru
nakwəmhen mə takwarə ye nipig əutən rəmhen kin yame Yo
jakarə iran?”*§
39 Kini iriu kramə, “Ǝhə. Kimru yakwəmhen.”
Kini Yesu rini-pən mə, “Nəfrakis. Kimiru nakrarkun
niwərigien nəmhəyen rəmhen kin yame Yo jakərig. Kini
kimiru nakrarkun min narəyen ye nipig əutən rəmhen kin
yame Yo jakarə iran.
40 Mərig nar yame nakwaiyoh kin, mə kirik tukrəkwətə ye
nikarik matuk, kini kirik ye mawor, Yo yakeinein nivəhsi-
preyen. Mərig Kughen rimivəhsi-pən kwənmhan mir e kimi
narmamə yamə mine In rimini-ta mimə iriə tuksəkwətə ikin.”
41 Nipig narmamə minə tiksin kape Yesu, iriə ten, kisərig
nəvsaoyen kin nar yame Jemes mine Jon kwaiyoh kin,
niemhaa rhai əriə tukun.
42 Kini Yesu rokrən kin əriə mə tukhauə misəm. Mini-pən tuk
əriə mə, “Kimiə nakwənharkun ta norien kape nəmehuə yamə
mine pəh nien mə nəmə Isrel. Iriə kasor əutən pik tuk kapəriə
narmamə minə. Kini kapəriə nəmehuə minə kasəviətərəkin-
əhu pik əriə mhamə tukamhakwasig əmə kin əriə.
43 Mərig ripəh natuatukien mə kimiə taksor məknakin.
Tukmə kimiə kirik rorkeikei mə tukrivəh nehuəyen rapita
əmiə minə tiksin, nərigien kafan tukreiwaiyu muə mə in yor
atuə kin kirik kapəmiə.
44 Kini tukmə kimiə kirik rorkeikei mə tukramkir əmiə
maməkupən, in min tukruə rəmhen kin yasitu kapəmiə fam
45 meinai Yo min, Ji Yermamə, pəh nien mə yimauə mə nar-
mamə tuksor atuə kin kafak. Mərig yimauə mə jakor atuə kin

---

* **10:38:** Mak 14:36; Luk 12:50 § **10:38:** Ye v. 38, Yesu rimnəgkiar kin nuhpikinien məkneikin, “?Nakrarkun niranim-pən-ien ye pənkin yame jaknim-pən ikin uə? ?Uə nakrarkun nirawəhyen baptaes yame Yo jakpiwəh uə?” Mərig Translesen Komiti rimnəri-pən yame Bislama Baebol ramni mhoprai nuhpikinien mirai əmə nipran. **10:39:** Wok 12:2; Rev 1:9 **10:42:** Luk 22:25-26 **10:43:** Mat 23:11; Mak 9:35

kapəriə, kɨni moriah kafak nɨmraghien marpɨn nɨmraghien kɨn kape narmamə fam.”*

Yesu rɨmnor huvə nɨmrɨ Batimeas
(Mat 20:29-34; Luk 18:35-43)

46 Kɨni Yesu mɨne kafan narmamə khauə yerkwanu kɨrik nhagɨn e Jeriko. Mɨsarə, mhatərhav mɨn, narmamə khapsaah kɨmnhakwasɨg kɨn. Kɨni nɨmrɨn pɨs kɨrik ramkwətə ye nɨkar swatuk. Nhagɨn e Batimeas. (In kwajikovə kape Timeas). Nɨpɨg fam in ramawə-pən kɨn mane tuk narmamə.

47 Kɨni nɨpɨg in rɨmnərɨg mə Yesu, yemə Nasaret, ramuə, ramokrən kɨn mamni mə, “! Yesu! ! Kwənərəus kape King Deved! Yakorkeikei mə rɨkim tukreihuə tuk yo.”

48 Kɨni narmamə khapsaah kɨsəgkiar-pən skai kɨmin, mhamə, “!Ah! Pim.”

Mərɨg in ramrɨrpɨn əmə ye nokrənien. Mamni mə, “! Kwənərəus kape King Deved! Yakorkeikei mə rɨkim tukreihuə tuk yo.”

49 Kɨni Yesu rarar, mɨni-pən tuk əriə mɨmə, “Hani-pən tukun mə ruə.”

Kɨni iriə khavən mɨsokrən kɨn nɨmrɨn pɨs ai, mhamə, “Eh. Agien. Yuvən. Ramokrən kɨn ik.”

50 Kɨni nɨmrɨn pɨs a rarar məknekɨn məpəkiək-ta kɨn kafan kot, kɨni mɨvən məm Yesu.

51 Kɨni Yesu rɨni-pən tukun mə, “?Nakmə jakor naha nhagɨn kɨmik?”

Kɨni rɨni-pən tukun mə, “Yhajoun. Yakorkeikei mə nɨmrɨk tukrarha, pəh yakəm nar.”

52 Kɨni Yesu rɨni-pən tukun mə, “Rhuvə əmə. Takamvən. Nhatətəyen kafam rɨmnor ik nakwahuvə mɨn.”

Məknekɨn nɨmrɨn rarha. Kɨni rəm nar. Kɨni ai in mɨkwasɨg kɨn Yesu.

11

Yesu rɨmavən Jerusalem mor əpu mə in king
(Mat 21:1-11; Luk 19:28-40; Jon 12:12-19)

1 Kɨnəmhavən pakə tuk Jerusalem, mhatərhav-pən yerkwanu mir kɨraru, nhagriu e Betfas mɨne Betani, ipakə tuk tukwas kɨrik nhagɨn e Olif. Kɨni Yesu rher-pən kɨn yermamə kɨraru kafan, mɨmə

2 “Takravən yerkwanu a nakaravaag-pən ikɨn. Mwəm kwaji dongki kɨrik kɨpəh nəsuə-hanəyen iran, kɨmɨrkwəji. Nakrarsɨn, mwəsɨg mɨrauə. 3 Kɨni tukmə yermamə kɨrik raiyoh-pre əmiru mɨmə, ‘? Nakwhawor mawor məknekɨn?’

---

* **10:45:** Mak 10:45 in rəmhen kɨn nuknei nərɨgien kape nəkwəkwə e yame Mak rɨmɨrai. **10:52:** Mak 5:34

Nakrani-pən tukun mɨrəmə, ‘Yermaru rɨmə tukrəsuə ye
dongki e. Pəh nien mə tuk tu, rarpɨn-pre mɨn.’ ”
4 Kɨni ai, kɨravən mwəm kwaji dongki ai ramərer ye nɨkar
swatuk. Kɨmɨrkwəji ipakə tuk kwəruə ye nimə kɨrik. Kɨni
kɨrarsɨn,
5 narmamə tɨksɨn kasərer aikɨn mɨnəsaiyoh əriu mhamə,
“Eh. Kwərə mir. ?Nakwhawor marɨrsɨn dongki e?”
6 Kɨni iriu krəni-pən nəgkiarien yame Yesu ruɨni-pən ta tuk
əriu. Kɨni nəmə mɨnə ai kɨseighan kɨn.
7 Kɨrarəh dongki ai mɨrauə mwəm Yesu. Mɨravəhsi-ta kot
kapəriu mawəpeinə-pən ye nɨmetai dongki. Kɨni Yesu rəsuə
iran.*
8 Narmamə khapsaah kɨsətu kot kapəriə mɨmhahuvə-pən
kɨn kɨmi swatuk; kɨni mɨsərai nɨmar nai mɨsətu-pən mɨn ye
swatuk.
9 Narmamə yamə mɨne kasəkupən kɨn Yesu kɨni mɨne yamə
mɨne kɨmnhakwasɨg kɨn kasokrən ehuə mamhani,
“!Səgnəgɨn Kughen!†
Pəh khawəhsi-haktə Kwən e ramuə ye nhag Yermaru.
10 Narmaruyen kupən kape kapətawə kaha Deved ruauə mɨn.
!Səgnəgɨn Kughen yerpɨrɨg!”‡ *(Sam 118:25, 26)*
11 Kɨni Yesu rɨtərhav-pən Jerusalem mɨvən ye nimə ehuə
kape Kughen, kɨni mamətamə. Rɨnenaiyu ta, iriə kafan nar-
mamə twelef, kharerɨg-pən mɨn yerkwanu kɨrik, nhagɨn e
Betani.

Yesu rɨmɨni hah nai e figtri, ror siə kɨn
(Mat 21:18-19)

12 Kəni rɨkwamer kɨn, iriə khatərhav mɨn Betani, kɨni Yesu
rɨmnəmkərəv.
13 Kɨni məm nai e figtri, ramərer, nɨmarɨn rɨpsaah. Rəriwək
mɨvən pakə tukun, məm nɨmarɨn in əmə e in əmə. Rɨmə-
ta tukrəm kwənkwan kɨrik, mərɨg kwənkwan rɨrkək, meinai
rɨpəh neriaji-hanəyen nɨpɨg tukrɨkuə iran.
14 Kɨni Yesu rəgkiar-pən kɨmi figtri a mɨmə, “Yermamə
tukrɨpəh mɨn nənien kwənkwam tuk nɨpɨg kɨrik.”§ Narmamə
kafan mɨnə kɨsərɨg nəgkiarien ai.

Yesu rɨmnəkota narmamə yamə mɨne kasor nar apnapɨg ye
nimə ehuə kape Kughen
(Mat 21:12-17; Luk 19:45-48; Jon 2:13-22)

---

* **11:7:** Yesu ramkwotə-pən ye dongki, profesi ye Sek 9:9 ruauə mɨnor nəfrakɨsien kɨn. † **11:9:** Kɨmnhani mə, “Hosana.” Kɨni nɨpran rɨmə, “Vəh mɨragh əmawə,” uə, “Səgnəgɨn Kughen.” ‡ **11:10:** Kaməni nɨpe e ye nɨpɨg kape Pasova. **11:13:** Luk 13:6 § **11:14:** Yesu rəgkiar kɨn nai e rəmhen kɨn nuhpɨkɨnien kɨrik, mɨni məknekɨn, “Tukmə yermamə rapəh norien nəkwai Kughen, kafan narəyen tukrəmhen kɨn figtri; tukror siə kɨn.” Ror pən Yesu ramni hah narəyen yame ror siə kɨn.

15 Nipig khatərhav-pən Jerusalem, Yesu rivən ye nimə ehuə
kape Kughen. Kini minaməko yerhav narmamə yamə mine
kasor salem kin narimnar, mine yamə mine kasəvrə. Kini
mərakita kin narimnar yame ramswin haktə ye tebol kape
narmamə yamə mine kasor jenis ye mane; kini məsuə kin jea
kape narmamə yamə mine kasor salem kin mak ye tanə.*
16 Kini mini-əhu mə narmamə tukhapəh nhapikien
narimnar mhavən ye Nimə Ehuə kape Kughen.
17 Kini mor kwirig kimi əriə mimə, "Kimirai ye Nəkwəkwə
kape Kughen kimə, 'Nimə Ehuə kape Kughen, nimə kape
nəhuakien kape narmamə minə fam rarkurao ye tanimtanə.'
(Aes 56:11) Mərig kimiə naksor ruə rəmhen kin 'nimə yame
yəkrəh minə kaserkwaig ikin.' " *(Jer 7:11)*
18 Yesu rinaməgkiar, kini narmamə kisakur kin, misagien
tukun. Ror pən, jif pris minə, mine nəmhajoun kape loa kape
Moses, kimnhagin kin, masarhakin swatuk tuk nhopniyen.
19 Mərig rinamenaiyu, Yesu mine kafan narmamə minə
khatərhav min aikin.

Yesu rimnəvhag kin nuhpikinien kape nai a figtri
(Mat 21:20-22)

20 Kini rikwamer kin, yenpig-enpig, kisəri-pən min swatuk
ai, mhauə misəm nai ai figtri. Rinaukei minəriaji nuan minə.
21 Kini Pita, rikin raiyu məsik nəgkiarien kape Yesu. Mini-
pən tukun mə, "!Yhajoun, əmru! Nai e nimini has, rinaukei."†
22 Kini Yesu rini-pən tuk əriə mə, "Takshatətə ye Kughen.
23 Yakamni-pre əfrakis tuk əmiə, mə tukmə kimiə kirik
rhatətə huvə ye Kughen, mini-pən tuk tukwas e mə tukraiyu
məsok pirə ye tahik məmnim, mipəh niniyen ye rikin kiraru,
mhatətə əmə ye Kughen, kini nar en tukror əfrakis.
24 Ror pən, yakamni-pre tuk əmiə mə tukmə naksəhuak,
narimnar nakasaiyoh kin kimi Kughen, takhani nəfrakisien
iran mə takhavəh, kini en mhavəh.
25 Tukmə naksəhuak, mərig tukmə yermamə kirik rimnor
nar kirik ripəh nəmhenien kimi əmiə, takhapəh nisarpinien
tai kafan təvhagə. Kini Kughen, Rimimiə ye Neai, In tukripəh
min narpinien tai təvhagə hah kapəmiə.
26 Kini mərig tukmə kimiə nakasor tai təvhagə hah, Kughen
min tukrarpin min tai təvhagə hah kapəmiə."‡

---

* **11:15:** Yesu rimnor məknekin, mamor fulfilem profesi kirik ye Sek 14:21. **11:18:** Mak 14:1 † **11:21:** Yesu ramni hah figtri ye Mak 11:14. Əmru futnot kafan. **11:23:** Mat 17:20 **11:24:** Mat 7:7 **11:25:** Mat 6:14-15 ‡ **11:26:** Nəgkiarien ye v. 26 rikək ye kopi akwas tiksin kape Niutesteman. Keinein mə Mak rimirai əfrakis uə nikam.

Namehuə mɨnə kape Isrel kɨsarkut mə tuksəm-ru nehuəyen kape Yesu mə rɨmasɨp-kaa
(Mat 21:23-27; Luk 20:1-8)

27 Kɨni Yesu mɨne kafan narmamə mɨnə khatərhav-pə mɨn Jerusalem. Kɨni Yesu rəriwək mɨvən ye Nimə Ehuə kape Kughen. Kɨni jif Pris mɨnə mɨne nəmhajoun kape loa kape Moses mɨne nəmehuə kape kwənərəus kape Isrel, khauə mɨsəm In. Masaiyoh In mhamə,
28 "?Nakamhawor narɨmnar mɨnə e? ?Pa nhagɨn rɨmɨvəhsi-pre nehuəyen mə takor narɨmnar məknekɨn?"
29 Kɨni Yesu rɨni-pən tuk əriə mə, "Rhuvə. Jakaiyoh kɨn naiyohyen kɨrik kɨmi əmiə. Tukmə nakhani atuatuk, jakni-pre tuk əmiə mə Pa nhagɨn rɨmɨvəhsi-pə nehuəyen kɨmi Yo tuk norien narɨmnar mɨnə e.
30 ?Hani-pə ru tuk Yo mə pa rɨmɨvəhsi-pən nehuəyen kɨmi Jon mə tukror baptaes ye narmamə? ?Kughen uə yermamə?"
31 Kɨni kɨnasəsiwən-əsiwən kɨmi əriə mɨnə mhamə, "?Tukshaw-ni e? Tukmə kɨtawə khani mə, Kughen rɨmɨvəhsi-pən nehuəyen kɨmi Jon, mərɨg Yesu tukrɨmə, '?Tukmə Kughen rɨmɨvəhsi-pən nehuəyen kɨmin, rhawor e kɨmiə nakhapəh nhaniyen nəfrakɨsien iran?'
32 Mərɨg to khapəh mɨn nhaniyen mə, yermamə əmə rɨmɨvəhsi-pən nehuəyen kɨmin, meinai narmamə mɨnə e kamhani mə Jon in profet əfrakɨs."
33 Ror pən khani-pən tuk Yesu mhamə, "?Hei? Yakseinein."
Kɨni Yesu rɨni-pən tuk əriə mɨmə, "∃hə. Mərɨg Yo mɨn to yakpəh nɨnipre-mɨn-ien mə Pa nhagɨn rɨmɨvəhsi-pə nehuəyen kɨmi Yo mə jakor narɨmnar mɨnə e."

12

Yesu rɨmɨni nuhpɨkɨnien kɨrik kɨn plantesen kape grep
(Mat 21:33-46; Luk 20:9-19)

1 Yermamə kɨrik rɨmnəsim kɨn grep ye kafan plantesen, markoparɨn-pən. Kɨni mɨkɨr kwətəgtap kɨrik kape nəviəsɨs-pənien kwənkwai grep ikɨn. Mə nehen tukraiyu, kɨvəh kor waen kɨn. Kɨni in mor nimə apomh kɨrik mə tukramərer aikɨn mamarha huvə tuk kafan plantesen. Kɨni in mərəhu plantesen ai ye kwermɨ narmamə tɨksɨn, tukhapɨk nəriə tɨksɨn, mhavəh-si-pən nan kɨrik rəmhen kɨn nərokien. Marə, mɨtərhav mɨn aikɨn mɨvən ye tanə pɨsɨn.
2 Kɨni kwənkwai grep rɨmhiak, kɨni yemehuə kape plantesen rher-pən kɨn kafan manaja mə tukrɨvən məm narmamə yamə mɨne kɨsəsim aikɨn mə tukhavəhsi-pən grep ne yamehuə kape plantesen, rəmhen kɨn nərok kafan.

12:1: Aes 5:1-2

3 Mərɨg iriə kɨsarar, mharaptərəkɨn manaja ai, mɨsərkɨs-
ərkɨs, mɨsher-pən kɨn mə tukrɨrerɨg, mhapəh nhavəhsi-pənien
nar kɨrik kɨmin.
4 Kɨni yamehuə ai rarə mher-pən mɨn kɨn kafan kɨrik yer-
mamə. Rɨvən, kɨni khauh kapən kapə, mɨsor ahas pən tukun.
5 Ǝmaikɨn, yamehuə kape plantesen rher-pən mɨn kɨn yer-
mamə kɨrik mɨn. Mərɨg khauh mɨn mɨshopni. Kɨni mərɨg
yemehuə ai kape plantesen rher-pən mɨn kɨn kafan tɨksɨn
narmamə khavən; narmamə mɨnə ai kɨsor ahas pən mɨn tuk
əriə. Tɨksɨn kasərkɨs-ərkɨs əriə; kɨni tɨksɨn kɨmuh əriə, khopni
əriə.
6 Kɨsor məknaikɨn mamhavən, yamehuə kape plantesen,
kafan narmamə kwənharkək. Kafan yermamə kɨrikianə əmə:
Tɨni keikei. Rher-pən mɨn kɨn mə tukrɨvən. Ye nərɨgien kafan
rɨmə, ‘Tukmə ror tuksəm kafak kwajikovə, khasiai.’
7 Mərɨg iriə kɨmɨsəm khamə, ‘Kwajikovə atuatuk e kape
yamehuə kape plantesen. Pəh kɨshopni pəh plantesen e
tukror kapətawə kɨn.’
8 Məknekɨn kharaptərəkɨn, mɨshopni, mharəh nɨpran
mɨsarkwərhav kɨn ye nəkwai plantesen.”*
9 Yesu rɨni-pən tuk nəmehuə mɨnə ai mə, “?Yamehuə kape
plantesen ehuə tukrhawor mɨn? Tukrɨvən mhopni-hopni
narmamə mɨnə a, mərəhu-pən plantesen ye kwermɨ narmamə
pɨsɨn.
10 Tukmə ror kɨmiə nakhapəh nɨsəvhekɨn-hanə-yen
nəgkiarien yame Nəkwəkwə kape Kughen rɨmɨni mɨmə,
“ ‘ ‘Səpaag e, yame narmamə kape nəvhirəkɨnien nimə
kɨmɨsarakikɨn,
mərɨg Kughen rɨmnor in ruauə Səpaag huvə yame
tukrəkɨr məkupən.
11 Nar e Kughen Yermaru rɨmnor.
Rɨkitawə ragien pɨk tukun.’ ” *(Sam 118:22,23)*
12 Kɨni nəmasur mɨnə ai kɨmɨsorkeikei mə tukharaptərəkɨn
Yesu, meinai kharkun mə kafan nuhpɨkɨnien ramni hah əriə.
Mərɨg iriə kɨmnhagɨn kɨn narmamə, mɨsap.

Farisi mɨnə khamə tukhavəh-si əhu Yesu tuk nəgkiarien ye nɨkarɨn kape takis
(Mat 22:15-22; Luk 20:20-26)

13 Kɨni nəmehuə mɨnə tɨksɨn kɨsher-pən kɨn Farisi mɨnə,
mɨne nukwhao kape King Herod, khauə mɨsaiyoh Yesu kɨn
naiyohyen əutən kɨrik mə tuksəm-ru mə tukrɨni nəgkiarien
kɨrik rɨpəh nəmhenien.

---

* **12:8:** Yesu ramni nuhpɨkɨnien kape plantesen mə nəmə Isrel kɨmɨshopni profet tu mɨnə tɨksɨn kape Kughen, kɨni mərɨg ruɨrkun ta mə tukshopni mɨn In. **12:8:** Hib 13:12 **12:13:** Luk 11:53-54

14 Kɨni ai iriə khauə mɨsəm In, mhani-pən tukun mhamə,
“Yhajoun. Yakharkun mə Ik yermamə atuatuk. Nakpəh
nɨgɨnien kɨn yermamə mə to rɨvi kafam nərɨgien, meinai rɨkim
rɨpəh nəsɨkien mə yermamə kɨrik rhaktə uə yermamə kɨrik
reiwaiyu, mərɨg nakaməfrakɨs əmə, kɨni nəvhagien kafam
raməri-pən əmə norien yame Kughen rorkeikei. Kɨni yak-
sorkeikei mə jakharkun mə, ?Ratuatuk ye loa kapətawə mə
tukasərok-pən takis kɨmi Sisa, yamehuə kape Rom, uə nɨkam?
15 ?Tukasəkeikei mɨsərok takis uə nɨkam?”
Mərɨg Yesu ruɨrkun mə iriə narmamə kape neikuəyen mɨnə
tɨksɨn. Kɨni mɨni-pən tuk əriə mə, “? Nakshawor mɨsarkut
mə taksapita Yo? Havən-ru mharəh siren kɨrik mhauə pəh
yakəm.”
16 Kɨni khavən, mhavəh siren, mhauə. Kɨni raiyoh-pən əriə
mə, “?Nanmɨ pa e? ?Kɨni nhag pa e?”
Khamə, “Nanmɨ Sisa. Mɨne nhagɨn.”
17 Məknekɨn Yesu rɨni-pən tuk əriə mə, “Namhen. Nar kape
Sisa, havəhsi-pən kɨmi Sisa. Mərɨg nar kape Kughen, havəhsi-
pən kɨmi Kughen.” Kɨsərɨg nəgkiarien kape Yesu, kɨsakur pɨk
kɨn.

Sadusi mɨnə khamə tukhavəh-si əhu Yesu tuk nəgkiarien ye nɨkarɨn kape nɨmraghien rerɨn
(Mat 22:23-33; Luk 20:27-40)

18 Kɨni Sadusi mɨnə tɨksɨn khauə mɨsəm Yesu. Sadusi mɨnə a
khamə ta mə tukmə yermamə rɨmhə to rɨpəh nɨmragh-mɨnien
ye rao ye neai.
19 Kɨni kɨsaiyoh kɨn nərɨgien kɨrik kɨmi Yesu mhamə, “Yha-
joun. Moses rɨmɨrai ye Loa mɨmə, ‘Tukmə yerman rɨmhə-
tan kɨn piraovɨn kafan, kɨni kapəriu kwajikovə rɨrkək, piau
yerman ai tukraməkeikei mɨkɨr piraovɨn ai tukreimək.’ Ye
nərɨgien a, iriu kɨrɨrkun nɨraptərəkɨnien nhag piauni yame
rɨmamhə.†
20 Tukmə narmamə seven, iriə piauriə mɨnə. Nɨmrɨn nupan
rarkurək kɨni mɨpəh nɨrəhyen kafan kɨrik kwajikovə, mɨmhə.
21 Kɨni tukmə yame rɨkwasɨg kɨn rɨkɨr piraovɨn kape piauni
yame rɨmamhə, kɨni mɨpəh neiməkien, kɨni mɨmhə mɨn. Kɨni
naorahini yame ror kɨsisər kɨn ror əmə mɨn nar kɨrikianə kɨn
22 meriaji iriə fam a seven kɨsarkurək ye piraovɨn a, kɨni
mhamhə fam, mhapəh nɨseiməkien. Kɨni en piraovɨn a rɨmhə
mɨn.
23 Kɨni ye nɨpɨg kape narmamə tukhamragh mɨn iran, iriə a
seven iriə piauriə mɨnə, ?piraovɨn a tukror piraovɨn kɨn kape
pa nhagɨn?”

12:17: Rom 13:7 **12:18:** Wok 23:8 † **12:19:** Moses rɨmɨni məknekɨn ye Dut 25:5-6.

24 Kɨni Yesu rɨni-pən tuk əriə mɨmə, “Nakamhani-əro kɨn en
meinai tukmə ror nakseinein nəgkiarien ye Nəkwəkwə kape
Kughen, mɨseinein mɨn nɨrkunien kape Kughen.
25 Tukmə narmamə yamə mɨne khamhə mamragh mɨn to
khapəh nɨsarkurəkien. Norien kape narkurəkien rɨmnor
infamien, rəmhen kɨn narəyen kape agelo mɨnə ye rao ye neai.
26 Kɨni ye nɨkarɨn kape nɨmragh-mɨnien, tukmə ror
nakhapəh nɨsəhuekɨnien nəkwəkwə yame Moses rɨmɨrai
tu, mə Moses rɨmnəm nai kɨrik ramuək. Aikɨn, Kughen
rɨmnamni-pən tukun mɨmə, ‘Ik Ik Kughen yame Ebraham,
Aesak mɨne Jakob karhəgnəgɨn hanə Ik.’ *(Eks 3:2,6)*
27 !Kɨtawə kharkun mə irisɨr kɨrharə iriə Kughen meinai nar
apnapɨg kwərhɨmhə ta tu mɨrhəkupən Moses, mərɨg Kughen
ramni mə karhəgnəgɨn hanə In. ! Kɨni pa rɨmə narmamə
mhə mɨnə kasəgnəgɨn Kughen, mərɨg narmamə yamə mɨne
kamhamragh! !Kɨmiə naksətəwao əfrakɨs!”‡

Naha loa in rehuə pɨk
(Mat 22:34-40; Luk 10:25-28)

28 Kɨni yhajoun kɨrik kape loa kape Moses rɨmnərɨg
nəgkiarien mɨnə ai, mə Yesu ramhoprai huvə, kɨni ruə
mɨnamaiyoh pən In mɨmə, “? Naha loa in rehuə pɨk rapita
tɨksɨn, kɨni mɨhuvə pɨk tuk nəripənien?”
29 Kɨni Yesu rɨni-pən tukun mɨmə, “Loa yame rehuə pɨk
rapita tɨksɨn in e ramni mɨmə,
“ ‘! Kɨmiə nəmə Isrel! ! Taksərɨg huvə! Kughen in Yermaru
kapətawə. Kɨni In pɨsɨn əmə In Kughen.
30 Taksəkeikei mɨsorkeikei pɨk Kughen ai In Yermaru kapəmiə
ye rɨkimiə fam, mɨne ye narəyen kapəmiə, mɨne ye nərɨgien
kapəmiə, mɨne ye nəsanɨnien kapəmiə.’ *(Dut 6:4-5)*
31 Loa yame rɨkwasɨg kɨn ramni mɨmə,
“ ‘Taksorkeikei narmamə yamə mɨne kasarə ipakə tuk əmiə
mɨsor huvə pən tuk əriə, rəmhen kɨn yame kɨmiə
naksorkeikei atuk əmiə.’ *(Lev 19:18)*
Loa kɨrik mɨn rɨrkək yame in rapita yamə mir e.”
32 Kɨni yhajoun kape loa kape Moses a rɨni-pən tukun mɨmə,
“Yhajoun. Nakaməfrakɨs mə Kughen pɨsɨn əmə In Yermaru.
33 Kɨni tukasəkeikei mɨsorkeikei In ye rɨkitawə fam, mɨne
ye nərɨgien kapətawə, mɨne ye nəsanɨnien kapətawə. Kɨni
mɨsorkeikei mɨn narmamə yamə mɨne kasarə ipakə tuk ətawə

‡ **12:27:** Sadusi mɨnə kɨmnhani nəfrakɨsien ye Ol Testamen, mərɨg kɨmnhapəh nhaniyen nəfrakɨsien mə narmamə yamə mɨne kwənhamhə tukhamragh mɨn. Mərɨg Yesu ramhajoun əriə mə Ol Testamen ramni mə Ebraham, Aesak mɨne Jekob kwərhamragh mɨn ye rao ye neai, ramhajoun-pən mə narmamə yamə mɨne kwənhamhə tukhamragh mɨn. **12:28:** Luk 10:25-28

mɨnə rəmhen kɨn yame kasorkeikei atuk ətawə mɨnə. Nəri-
pənien loa mir e rapita nuhyen narmɨragh mɨvaan tuk
nɨvəhsi-pənien kɨmi Kughen."
34 Kɨni Yesu rəm mə nəgkiarien kape kwən a rhuvə pɨk, kɨni
mɨni-pən tukun mɨmə, "Ik nakuauə pakə ta tuk narmaruyen
kape Kughen."
Ǝmə aikɨn, narmamə kɨnɨsaurɨs kɨn naiyohyen Yesu kɨn
nəgkiarien skai kɨrik.

Yesu rɨmɨvəh-si əhu Farisi mɨnə kɨn naiyohyen əutən kafan
(Mat 22:41-23:3; Luk 20:41-47)

35 Kɨni Yesu rɨvən apa ye nimə ehuə kape Kughen,
maməvhag kɨmi narmamə, mamaiyoh əriə mɨmə, "?Rhawor
e nəmhajoun kape loa kape Moses kamhani mə Kristo In
kwənərəus əmə kape Deved?
36 Mərɨg, səmru, Nanmɨn kape Kughen rɨmɨvəhsi-pən
nɨrkunien kɨmi Deved mə tukrɨni mə,
" 'Kughen Yermaru rɨmɨni-pən tuk Yermaru kafak mɨmə,
"Ǝkwətə ye kwermɨk matuk
Meriaji nɨpɨg jakor Ik takehuə ye tɨkmɨr mɨnə kafam." ' "§
(Sam 110:1)
37 Kɨni Yesu rɨrpɨn mɨmə, "Ye nəgkiarien e, Deved rɨmnokrən
kɨn Kristo mə 'Yermaru.' ?Mərɨg nakshawor mamhani mə
Kristo in kwənərəus əmə kape Deved?"
Yesu rəgkiar aikɨn, narmamə khapsaah kɨsərɨg kɨsagien.
38 Kɨni Yesu rɨmnor kwirɨg kɨmi əriə, mɨmə, "Kɨmiə takasərɨg
əmiə tuk nəmhajoun kape loa kape Moses. Iriə rɨkiriə ram-
agien tuk nɨvəhsi-pənien neipən huvə. Kɨni tukmə khavən apa
ye maket, mɨsorkeikei pɨk mə narmamə mɨnə fam tuksaowiə
kɨn əriə mhasiai əriə.
39 Kɨni tukmə khavən ye nimə kape nofugɨnien, mɨsorkeikei
mə tukasəkwətə əkupən, kɨni tukmə khavən ye lafet,
mɨsorkeikei mə tuksəkwətə ye kwənmhaan kape nɨsiaiyen.
40 Kɨni tukmə piahwaru yame kɨmnamhə-tan kɨn, kɨni iriə
kasəkrəh kɨn kafan narɨmnar. Kɨni masəhuak apomh mɨn
mə narmamə mɨnə tukhasiai əriə. !Ah! Narpɨnien kapəriə
tukrɨskai rapita."

Piahwaru yame kɨmnamhə-tan kɨn rɨmɨvəhsi-pən mane kɨmi Kughen
(Luk 21:1-4)

41 Kɨni Yesu ramkwətə ye nəkwai nimə ehuə kape Kughen,
ipakə tuk kwənmhan yame kɨvəhsi-pən mane kape Kughen
ikɨn. Kɨni maməm narmamə kamhavəhsi-pən mane kapəriə.

12:33: 1 Saml 15:22; Hos 6:6 § **12:36:** Kughen rɨmɨni-pən nəgkiarien e tuk King Deved.

Narmamə khapsaah, kapəriə mane rehuə, kamhavəh-si-pən mane ehuə.
42 Kini piahwaru kirik kimnamhə-tan kin ruə, kafan mane rirkək. Kini in rivəhsi-pən əmə siren* kiraru.
43 Kini Yesu rokrən kin narmamə kafan minə khauə. Kini rini-pən tuk əriə mimə, "Yakamni-pre əfrakis tuk əmiə mə piahwaru e kimhə tan kin, kafan mane rirkək, mərig in rimivəhsi-pən mane kimi Kughen rapita fam mane yame narmamə minə tiksin kimnhavəhsi-pən.
44 Narmamə ai kimnhavəhsi-pən əmə nipar mane, mamhapəh nipərin. Mərig piahwaru e kafan mane rirkək pawk, mərig rimivəhsi-pən fam mane yame tukrivəh nimri nəviginien kin nan."

13

Yesu rimini mə nimə ehuə kape Kughen tukrimir
(Mat 24:1-2; Luk 21:5-6)

1 Kini ai, Yesu rimitərhav ye nimə ehuə kape Kughen, yermamə kirik kafan rini-pən tukun mimə, "Yhajoun, əmru. Nimə ehuə kape Kughen kimnor kin kapier ehuə, kini nimə minə e khahuvə pik."
2 Mərig Yesu rini-pən tukun mimə, "Əmru. Nimə ehuə minə e, tukoh-ətəg-ətəg kapier iran, kipəh nipəhyen kirik."

Nahasien yame tukruə ye Nipig Kwasig
(Mat 2:3-14; Luk 21:7-19)

3 Kini Yesu rimnəkwətə ye nihu takwar kirik, nhagin e Olif, mivag-əhu kin nimə ehuə kape Kughen. Kini Pita mine Jemes mine Jon mine Andru khauə misəm In.
4 Misaiyoh-pən In mhamə, "Yaksorkeikei mə takni-pə tuk əmawə mimə ?narimnar minə e tukruə ye naha nipig?"
5 Kini rini-pən tuk əriə mimə, "Takasərig huvə, tamə yermamə reikuə irəmiə.
6 Narmamə khapsaah tukhavəh nhagik, kini mhauə mhani mə iriə e, Kristo. Tukseikuə ye narmamə khapsaah mhavi nərigien kapəriə.
7 Kini nipig naksərig mə narmamə kamhauh əriə minə, uə naksərig nəvsaoyen kin nuhyen əjir minə, takhapəh nisakur-akurien, mhapəh nhaginien. Narimnar minə e tukruə məkupən, mərig pəh nien mə Nipig Kwasig a.
8 Narmamə tukhauh əriə minə. Kini narmamə ye tanə kirik tukhavən apa tanə pisin mhauh əriə minə. Kini nimnimien tukravən ye tanimtanə. Kini sweiwei tukruh narmamə. Mərig narimnar minə e in nirikakunien əmə kape nahasien,

---

* **12:42:** Yesu to rapəh niniyen "siren" mərig rimə mane kape nəmə Isrel e "lepta."
12:43: 2 Kor 8:12 **13:2:** Luk 19:44

rəmhen kɨn piraovɨn yame ramərɨg nəmhəyen ye nɨpɨg kape
neiməkien.
9 “Mərɨg takasərɨg əmiə. Tukeighan kɨn əmiə naksərer ye
nɨmrɨ mɨrh. Kɨni tukərkɨs-ərkɨs əmiə ye nəkwai niməhuak
kapəriə. Meinai kɨmiə kafak narmamə mɨnə, takasəkeikei
mɨsərer ye nɨmrɨ nəmasur kape gavman mɨne ye nɨmrɨ
nəmasur kapəmiə tuk nɨni-ərhavyen Nəgkiarien Huvə kape
Kughen kɨmi əriə.
10 Tɨkni-ərhav Nəgkiarien Huvə kape Kughen ikɨn mɨnə fam
rarkurao ye tokrei tanə, kwasɨg ikɨn Nɨpɨg Kwasɨg tukrɨpiruə.
11 Mərɨg tukmə kɨvəh əmiə mə taksərer ye nɨmrɨ mɨrh,
rɨkimiə tukrɨpəh nəpouyen. Mhapəh nɨsərɨgien mə, ‘?
Jakhawni-pən tuk əriə?’ Takhani-ərhav nəgkiarien yame
Nanmɨn kape Kughen rɨmɨvəhsi-pre kɨmi əmiə meinai
pəh nien mə kɨmiə nakasəgkiar, mərɨg Nanmɨn Imərhakə
tukrəgkiar ye tikinhermiə.
12 “Ye nɨpɨg a, piauni tukreighaan kɨn piauni kamhopni.
Kɨni yerman tukreighaan kɨn kafan kwajikovə kamhopni.
Kɨni kwajikovə mɨnə tukhani hah rɨmriə mɨnə mɨne nɨsɨnriə
mɨnə, mɨseighan kɨn əriə kamhopni əriə.
13 Narmamə tuksəməkɨn əmiə, mɨsor ahas pən kɨmi əmiə
meinai kɨmiə nakamhavəh nhagɨk. Mərɨg narmamə yamə
mɨne kasərer tɨmtɨm mɨseriaji nɨpɨg kwasɨg, Kughen tukrɨvəh
mɨragh əriə.”

Nahasien ehuə apa Jerusalem
(Mat 24:15-28, 42-44; Luk 21:20-24)

14 Kɨni pəh yermamə yame raməvhuekɨn nəkwəkwə e
tukrɨrkun. Yesu rɨni-pən tuk əriə mɨmə, “Kɨni nɨpɨg kɨmiə
naksəm nar a kamni kɨmə ‘Nar has yame roriah pɨk nar,’
ramərer ye kwənmhan yame rɨpəh nien mə tukramərer ikɨn,
kɨmiə e Judia taksap mɨserkwaig ye takwar.
15 Tukmə yermamə ramapɨs iruə ye nimə kafan to rɨpəh
nɨvənien imə tuk nɨpɨkien narɨmnar kafan.
16 Tukmə yermamə raməmɨr yerki nəsimien kafan, to rɨpəh
nɨvənien yerkwanu tuk nɨwəhyen kafan neipən.
17 !Man! Rɨskai pɨk tuk nɨpiraovɨn yamə mɨne kɨsor tɨpriə,
kɨni mɨne yamə mɨne jiriə mɨnə kasomaah hanə, meinai
tuksərɨg rahas pɨk.
18 Taksəhuak tuk nahasien e mə tukrɨpəh nuəyen mɨrəh
əmiə ye nɨpɨg kape nəhig
19 meinai nahasien ehuə yame tukruə, yermamə rɨpəh nəm-
hanəyen rɨrikakun ye nɨpɨg Kughen rɨmnərəhu nɨmoptanə

13:9: Mat 10:17-20 **13:11:** Luk 12:11-12 **13:13:** Mat 10:22; Jon 15:21
13:14: Dan 9:27; 11:31; 12:11 **13:15:** Luk 17:31 **13:17:** Luk 23:29

meriaji-pə ai taktəkun mine. Kini nahasien kirik to ripəh nuə-minien nipig kirik rəmhen kin nahasien a.
20 Mərig Kughen rimnəraita nipig kape nahasien a yame tukruə iran. Tamə, narmamə to khapəh nhamraghien tukun. Mərig In rimnərai nipig a mə tukrivəh miragh narmamə yamə mine In rimirpen əriə mə kafan narmamə minə.
21 "Nipig a, tukmə kirik rimə, 'Səmru. Kristo e,' uə yermamə kirik rimə, 'Səmru, Kristo en,' mərig kimiə takhapəh nhaniyen nəfrakisien iran.
22 Meinai profet eikuə minə khapsaah tukhauə mhasigəvin Kristo misor nimtətien mə tukseikuə ye narmamə. Kini misarkut tuk nisəmien swatuk tuk nivi-tayen narmamə yamə mine Kughen ruirpen əriə.
23 Mərig kwasig ikin narimnar a ruə, yakamni-pre ta tuk əmiə mə takasərig əmiə. "
24 Kini Yesu rirpin mamni-pən tuk əriə mimə, "Kini nipig kape nahasien tukruə mor infamien,
" 'Mirh tukripis,
Kini makuə to ripəh min nəsiəyen;
25 Kini kəmhau minə tuksəsaah,
Kini mine narimnar fam ye nimago-ago tukhakiu-kiu.' "
(Aes 13:10, 34:4)
26 Kini Yesu rirpin mimə, "Kini en, kwasig ikin, narmamə tukpisəm Yo, Ji Yermamə, jaksi-pən ye napuə mivəh nehuəyen mine nikakien.
27 Kini ai, jakher-ərhav kin agelo kafak minə mə tukhavən misarkurao ye tanimtanə, mine ikin pukaa ye neai misofugin narmamə yamə mine yimirpen-ta əriə.
28 Sətərig min kin nuhpikinien kin nai a figtri. Tukmə nipig yame kwermin rinaurə kini nimarin rinəmhaier, kimiə nakharkun mə kwənhauə ipakə tuk nəsimien en.
29 Rəmhen əmə kin yame tukmə naksəm narimnar məknekin, takharkun mə Yo Ji Yermamə, yaknamuə ipakə, minamərer ipakə əmə tuk kwəruə ye nimə kapəmiə.
30 Yakamni-pre əfrakis tuk əmiə mə narmamə yamə mine kasarə ye rao e to khapəh nhamhə-famien kwasig ikin narimnar mine ritərhav-pə.
31 Napuə mine nimoptanə tukawəkeikei mirarkək, mərig nəgkiarien kafak to ripəh nirkəkien tuk nipig kirik.
32 Mərig narmamə fam kiseinein nipig kape narimnar minə e tukruə iran. Agelo minə ye neai, mine Yo Ji Kughen, kimawə yakseinein min. Mərig Rimik pisin əmə In rirkun.
33 "! Takasərig əmiə! ! Mhapəh nisapirien! Meinai kimiə nakseinein nipig yame narimnar minə e tukruə iran.

13:19: Dan 12:1; Rev 7:14 **13:22:** Rev 13:13 **13:25:** Aes 13:10; 34:4; Joel 2:10 **13:26:** Rev 1:7 **13:27:** Mat 13:41

34 Tukrəmhen kɨn yermamə kɨrik yame rɨtərhav iman yerkwanu mamvən yerkwanu pɨsɨn. Kwasɨg ikɨn rɨtərhav, rəhipən kafan narɨmnar kɨmi narmamə pɨsɨn mɨnə mə tukasəm vi vi, kɨni mərəhu wok pɨsɨn pµsµn kɨmi əriə. Kɨni mɨni-pən tuk yermamə yame ramərer tuk kwəruə mɨmə, 'Takamarha.'

35 Rəmhen əmə mɨn kɨn kɨmiə takasərɨg əmiə meinai nakseinein nɨpɨg yame Yamehuə kape nimə tukruə iran. Tukmə ror tukruə yenaiyu. Uə tukruə yenpɨg əru, uə tukruə yenpɨg-yenpɨg, uə tukruə yerkweiha.

36 Tukmə In ramuə ye naha nɨpɨg, pəh In tukrɨpəh nəmien mə kɨmiə nakasapɨr.

37 Yakamni-pre tuk əmiə, mamniərhav-pən mɨn tuk narmamə mə takasərɨg əmiə nɨpɨg fam."

14

Namehuə kape nəmə Isrel kasarhakɨn swatuk tuk nhopniyen Yesu
(Mat 26:1-5; Luk 22:1-2; Jon 11:45-53)

1 Kɨni nɨpɨg a, tukharaptərəkɨn nəvɨgɨnien ehuə kɨn bred yame yis rɨrkək iran tukhani nahu kɨn. Jif pris mɨnə mɨne nəmhajoun kape loa kape Moses kɨnasarhakɨn swatuk mə tukharaptərəkɨn apɨs-apɨs Yesu mɨshopni.

2 Iriə kɨmnhani mhamə, "Pəh khapəh nharaptərəkɨnien In ye nɨpɨg kape nəvɨgɨnien ehuə, tamə narmamə [niemhaa rhai əriə kɨni] khauh apnapɨg əmə əriə mɨnə."

Piraovɨn kɨrik ramətəg-pən senta ye kapan kapə Yesu
(Mat 26:6-13; Jon 12:1-8)

3 Kɨni Yesu rɨvən Betani mɨvən ye nəkwai nimə kape Saemon. Kwən ai kupən rɨmɨvəh nɨmhəyen əutən ye tɨkin. Kɨni Yesu raməvɨgɨn hanə, piraovɨn kɨrik ruə mɨvəh botel kɨrik kɨmnor kɨn kapier kɨrik nhagɨn e alabasta. Botel ai, senta aikɨn kamni kɨmə nad: nɨmrɨn rhaktə pɨk. Kɨni piraovɨn a rəsɨkta botel, mətəg-pən senta ye kapan kapə Yesu.

4 Mərɨg narmamə tɨksɨn niemhaa rhai əriə khamə, "?Rhawor pian e roriah senta e?

5 Rhuvə pɨk mə to in rəvrai əmə; mɨrkun nɨvəhyen mane rəmhen kɨn tri handred taosen vatu* kɨn tuk nɨvəhsi-pənien kɨmi yavən has mɨnə." Kɨni kɨshek pian a.

6 Mərɨg Yesu rɨni-pən tuk əriə mə, "!Ei! Hapəh pian en. ?Rhawor nakashek in? In ramor nar huvə kɨrik kɨmi Yo.

13:35: Luk 12:38 **14:3:** Luk 7:37-38 * **14:5:** Khapəh nhaniyen tri handred taosen vatu, mərɨg kɨmnhani mə, "Tri handred denarii." Tri handred denarii in rəmhen kɨn mane yame yermamə kɨrik rawəh kape newk kɨrikianə.

7 Yavən has mɨnə tukasəmɨr kɨmiə miriə nɨpɨg fam. Kɨni
tukmə nakhamə taksasitu irəriə nakharkun nɨsasituyen irəriə
nɨpɨg fam. Mərɨg Yo jakpəh narəyen kɨtawə-m kɨmiə nɨpɨg fam.
8 Piraovɨn e rɨmnor huvə-pə kɨmi Yo ye nɨrkunien kafan.
Mavi-təg-pə senta ye nɨprak mapnəpenə ye nɨprak mə tuknɨm
Yo.
9 Yakamni-pre əfrakɨs tuk əmiə mə ikɨn pukaa ye tokrei tanə
yame kamni-ərhav Nəgkiarien Huvə ikɨn, tukaməvsao mɨn
kɨn norien kape pian e, pəh narmamə rɨkiriə tukraməsɨk in."

Judas rɨmneighan-pən kɨn Yesu kɨmi tɨkmɨr mɨnə kafan
(Mat 26:14-16; Luk 22:3-6)

10 Kɨni Judas Iskariot, in yermamə kɨrik ye narmamə twelef
kape Yesu, rɨvən məm jif pris mɨnə tuk norien swatuk tuk
neighan-pənien kɨn Yesu ye kwermɨriə.
11 Rɨvən məm əriə, rɨkiriə ragien, kɨni kɨmnhani mə
tukhavəhsi-pən mane kɨmin. Kɨni Judas rɨvən, mamarə,
mawhin nɨpɨg tuk neighan-pənien kɨn Yesu kɨmi əriə.

Lodsapa
(Mat 26:17-19; Luk 22:7-13)

12 Kɨni nɨpɨg kape nəvɨgɨnien e kamni kɨmə Bred yame Yis
Rɨrkək iran ruauə ipakə, kɨni lafet a rɨrikakun ye nɨpɨg kape
nəvɨgɨnien e kamni kɨmə Pasova. Kɨni narmamə tukasəkeikei
mhauh kwaji sipsip kɨrik mɨsor nəvɨgɨnien ai kɨn. Kɨni nar-
mamə kape Yesu kɨsaiyoh-pən mhamə, "?Ik nakmə jakhavən
hiə mɨsor apnəpenə ye nəvɨgɨnien kape Pasova?"
13 Kɨni Yesu rher-pən kɨn kafan yermamə kɨraru mɨmə,
"Tukmə nakratərhav-pən Jerusalem, mwəm kwən kɨrik
ramrəh jag ehuə kɨrik kɨmɨruk-pən nu iran. Kɨni takrakwasɨg
kɨn in
14 mɨrhuvən ye nimə kɨrik yame in ramvən ikɨn. Kɨni
mɨrəni-pən tuk yemehuə kape nimə mɨrəmə, 'Yhajoun rɨmher-
pə kɨn əmru mə jakrauə mwaiyoh-pre ik mə ?kwənmhaan a
in hiə yame in mɨne kafan mɨnə narmamə tukhavən mɨsor
nəvɨgɨnien kape Pasova?'
15 Kɨni in tukrɨkɨr əmiru nakrhuvən ye kwənmhaan ehuə
apa yerpɨrɨg ye nimə yame kɨmnətu huvə ta narɨmnar m-fam
kape nəvɨgɨnien aikɨn. Kɨni takwor apnəpeinə ye nəvɨgɨnien
aikɨn."
16 Kɨni kratərhav mɨravən Jerusalem mwəm narɨmnar
rəmhen kɨn yame Yesu ruɨni ta. Kɨni iriu kwor apnəpenə fam
ye nəvɨgɨnien kape Pasova.

Yesu rɨmɨni-ərhav mə Judas tukreighan-pən kɨn In kɨmi tɨkmɨr mɨnə
(Mat 26:20-30; Luk 22:14-23; Jon 13:21-30; 1 Kor 11:23-25)

14:7: Dut 15:11 **14:8:** Jon 19:40 **14:12:** Eks 12:6

17 Yenpig, Yesu ruə iriə narmamə twelef kafan
18 misofugin ye tebol misəvigin. Kini Yesu rini-pən tuk əriə
mə, “Yakamni-pre əfrakis tuk əmiə mə kimiə kirik tukreighan-
pən kin Yo kimi tikmir minə kafak. Kimiə kirik e kitawə
kasəkwətə.”
19 Kini narmamə kafan minə rikiriə reiwaiyu minəsaiyoh
əriə minə mhamə, “?Pa? ?Yo?”
20 Kini Yesu rini-pən tuk əriə mə, “Kimiə kirik ye nar-
mamə twelef kafak yame yakaweires kwis bred ye supsup ye
pənkin.
21 Yo Ji Yermamə jakaməkeikei mimhə rəmhen kin yame
Nəkwəkwə kape Kughen rimini kupən. !Kini mərig rahas pik
tuk yermamə yame tukreighan-pən kin Yo ye kwermiriə! !
Kwən a tukrivəh narpinien ehuə!”†
22 Kini kiməsəvigin ta, Yesu rivəh bred məhuak mini vi vi
Kughen tukun. Kini ai mhapu-hapu mivəhsi-pən kimi əriə.
Mini-pən tuk əriə mimə, “Sən. In e niprak.”
23 Kini mivəh kap waen mini vi vi Kughen tukun, mivəhsi-
pən min kimi əriə, kini kimnhanim.
24 Kini rini-pən tuk əriə mimə, “Nitawik e. Ramor əpu
nərigien kape Kughen tuk nivəh-miraghien narmamə tuk
nuəyen məmir-ərhav. Tukraiyu mivəh miragh narmamə
rehuə.
25 Yakamni-pre əfrakis tuk əmiə mimə to yakpəh ninim-
minien waen meriaji minim min ye rao ye neai.”
26 Kini iriə kimisəni nipe kirik,‡ kwasig ikin khatərhav
mhavən ye takwar kirik nhagin e Olif.

Yesu rimini-ərhav mimə Pita tukrini-ərhav mə in reinein In
(Mat 26:31-35; Luk 22:31-34; Jon 13:36-38)

27 Kini Yesu rini-pən min tuk əriə mə, “Nhatətəyen kapəmiə
mifam tukrimir, meinai kimirai ye Nəkwəkwə kape Kughen
kimə,
“ ‘Jakuh yermamə yame raməm huvə sipsip minə,
kini sipsip kafan minə tuksaiyu rik rik.’ ” *(Sek 13:7)*
28 Kini Yesu rirpin mimə, “Mərig nipig jakimragh min,
jakəkupən kin əmiə mivən apa Galili.”
29 Mərig Pita rini-pən tukun mimə, “Tukmə ror nhatətəyen
kapəriə tiksin tukrimir; mərig nhatətəyen kafak to ripəh
nimirien.”

14:18: Sam 41:9 † **14:21:** Nəgkiarien kape Gris ramni mə, “!Ripimə kwən ripipəh narha-pə-yen ye tokrei tanə, ripihuvə!” Mərig niprai nəgkiarien ramni mə, “tukrarə ye narpinien ehuə.” **14:24:** Eks 24:8; Jer 31:31-34; Sek 9:11; 1 Kor 10:16; Hib 9:20 ‡ **14:26:** Ye Nəviginien kape Pasova, kwasig ikin kasəvigin, nəmə Isrel kimisəni nipe tiksin ye Ol Sam 113-114. Misəvigin ta, ai, misəni nipe tiksin ye Ol Sam 115-118. **14:28:** Mat 28:16; Mak 16:7

30 Kɨni Yesu rɨni-pən tukun mɨmə, “Yakamni-pre əfrakɨs tuk
ik mə man tukrɨpəh nəkakə-hanəyen mɨkɨraru, ik takni m-
kɨsisər mə nakeinein Yo.”
31 Mərɨg Pita rarə mɨni-pən skai mɨn mɨmə, “Tukmə khamə
tukshopni ərau, to yakpəh nɨniyen mə yakeinein Ik.” Kɨni iriə
fam khani əmə mɨn nəgkiarien kɨrikianə.

Yesu rɨmavən apa Getsemane maməhuak
(Mat 26:36-46; Luk 22:39-46)

32 Kɨni ai iriə khavən mɨn apa yerkwanu kɨrik, nhagɨn e
Getsemane. Kɨni Yesu rɨni-pən tuk kafan narmamə mɨmə,
“Kɨmiə taksəkwətə ikɨn e. Pəh yakvən maməhuak.”
33 Kɨni In mɨkɨr Pita mɨne Jemes mɨne Jon, irisɨr min. Rɨkin
rərhakɨs pɨk.
34 Kɨni rɨni-pən tuk ərisɨr mɨmə, “Rɨkik rərhakɨs pɨk ipakə
yakmhə tukun. Takarhəmɨr eikɨn e, marharha-huvə.”
35 Kɨni In rəriwək mɨvən kəskəh əmə mənɨmkur maməhuak.
Mamaiyoh Kughen mɨmə, “Rɨmɨk, tukmə nakeighan kɨn,
nəmhəyen en tukrɨrkək tuk Yo.”
36 Kɨni mɨmə, “Tatə, tukmə rɨkim ragien, aweh, vəhsi-ta
nəmhəyen§ yamə mɨne tukpihauə. Mərɨg takpəh norien ye
nərɨgien kafak; mor əmə ye kafam nərɨgien.”
37 Kɨni ai In rɨrerɨg-pə mɨn tuk ərisɨr. Məm irisɨr krhapɨr
yeru. Kɨni rɨni-pən tuk Pita mə, “Eh, Saemon, ? Rhawor
nakamapɨr? ?To nakpəh narhayen kape nɨpɨg kwakwə uə?
38 Kɨmiə takasərɨg əmiə. Takasəkeikei masəhuak mə nar
kɨrik tukrɨpəh norien əmiə nakhamɨr. Rɨkimiə rəsanɨn mərɨg
nɨpraimiə rəpou.”
39 Kɨni ai In mɨrerɨg mɨn maməhuak. Mɨni-pən əmə mɨn
nəgkiarien a.
40 Kɨni ai mɨrerɨg-pə mɨn, məm irisɨr kwərhapɨr yeru mɨn,
meinai napɨrien rɨmɨvəh nɨmrɨrisɨr. Mərɨg irisɨr kwərhaurɨs
mɨrheinein nar yame tɨkrhɨni-pən tukun.
41 Kɨni ai In rɨvən mɨn. Marə muə mɨn yame ror kɨsisər
kɨn. Rɨni-pən tuk ərisɨr mə, “? Rhawor? ? Nakarhapɨs hanə?
! Infamien! Nɨpɨg ruauə pakə ta yame yermamə tukreighan-
pən kɨn Yo, Ji Yermamə, jakvən ye kwermɨ nəmə has mɨnə.
42 Rhekɨmter, pəh kamhavən. ! Rhəmru! Yermamə yame
rɨkin rɨmnagien tuk neighan-pənien kɨn Yo ye kwermɨ tɨkmɨr
mɨnə kafak ruauə ipakə ta.”

Tɨkmɨr mɨnə kape Yesu khauə mharaptərəkɨn In
(Mat 26:47-56; Luk 22:47-53; Jon 18:3-12)

14:31: Jon 11:16 **14:32:** Jon 18:1 **14:34:** Jon 12:27 § **14:36:** Nəgkiarien kape Gris ramni, “Vəh-si ta ‘kap.’ Kap ramor nuhpɨkɨnien ye nəmhəyen.” **14:36:** Mak 10:38; Jon 6:38

43 Yesu raməgkiar hanə, məknekɨn Judas, yermamə kɨrik
ye narmamə twelef kape Yesu, rɨtɨrhav-pə. Nukwhao
ehuə kamhakwasɨg kɨn, mamhapɨk nau nisə mɨne kwətavhə
kapəriə. Jif pris mɨnə mɨne nəmhajoun mɨnə kape loa kape
Moses, mɨne nəmehuə kape nəmə Isrel, kɨmɨsher-pən kɨn
nukwhao a.
44 Judas ruɨni-pən ta tuk əriə mɨmə, “Yermamə yame
jakəturəm-pən iran, yermamə e in en. Takharaptərəkɨn,
mhakɨr mhavən, mhapəh nɨsorien rap.”
45 Judas ruə məm Yesu mɨni-pən tukun mɨmə, “Yhajoun,”
məturəm-pən kɨmin.
46 Kɨni ai iriə khauə mharaptərəkɨn Yesu.
47 Mərɨg yermamə kɨrik ramərer ipakə tukun, rəvi kafan nau
nisə mərəru ta nɨmətərgɨ yor atuə kɨn kape hae pris.*
48 Kɨni Yesu rɨni-pən tuk əriə mɨmə, “? Rhawor? ? Kɨmiə
nakhamə ta yo yermamə kape nəkrəhyen uə nhopniyen
yermamə? ? Rhawor nakamhapɨk nau nisə mɨne kwətavhə
mamhauə mə takharaptərəkɨn Yo?
49 Nɨpɨg fam kɨtawə-m kɨmiə kasəmɨr ye nimə ehuə
kape Kughen, yakaməwhag. Mərɨg nakhapəh hanə
nharaptərəkɨnien Yo. Mərɨg nəmhen. Naha nhagɨn
yame Nəkwəkwə kape Kughen rɨmɨni tukraməkeikei mor
nəfrakɨsien kɨn.”
50 Kɨni mərɨg narmamə kafan kɨsap ta iran.
51 Mərɨg yermamə kɨrik yame rɨmɨkwasɨg kɨn Yesu rətəut
əmə. Kɨni nɨpɨg kharaptərəkɨn kwən a,
52 rəta ye neipən kafan maiyu kopiə kopiə əmə map.†

Yesu rɨmnərer ye nɨmrɨ kaonsel
(Mat 26:57-68; Luk 22:54-55, 63-71; Jon 18:13-14, 19-24)

53 Kɨni khakɨr Yesu mhauə kɨmi hae pris. Jif pris mɨnə mɨne
nəmehuə kape nəmə Isrel mɨnə mɨne nəmhajoun kape loa
kape Moses, kwəsofugɨn ta əriə mɨnə aikɨn.
54 Kɨni Pita rɨkwasɨg kɨn əriə, mərɨg rɨpəh nɨvən-pakəyen tuk
Yesu. Nɨpɨg ruə pakə tuk nimə ehuə kape hae pris, kɨni mɨvən
məkwətə iriə narmamə kape hae pris mɨnə masərkəp.
55 Kɨni jif pris mɨnə mɨne narmamə kape kaonsel kɨmɨsarha
kɨn narmamə tɨksɨn yame tukhauə mɨseikuə ye Yesu, ai khauh
mɨshopni. Mərɨg khapəh nɨsəmien yermamə kɨraru yamə mir
tɨkrani nəgkiarien kɨrikianə.‡

---

* **14:47:** Jon 18:10 rɨmə Pita e rɨmnərəru nɨmətərgɨ kwən a. **14:49:** Luk 19:47; 21:37; Jon 18:20 **14:50:** Sam 31:11 † **14:52:** Narmamə tɨksɨn kamhani mə kwən a raiyu kopiə kopiə mamap, Mak en, yame rɨmɨrai nəkwəkwə e Mak. ‡ **14:55:** Nam 35:30 mɨne Dut 17:6; 19:15 khamə tukmə tukhopni yermamə hah kɨrik, yermamə kɨraru tɨkrani nəgkiarien kɨrikianə, ai khopni.

56 Narmamə khapsaah kɨshekɨmter maseikuə ye Yesu,
mərɨg nəgkiarien kapəriə rɨpəh nəm-nəmhenien.
57 Kɨni narmamə tɨksɨn kɨshekɨmter mhani nəgkiarien eikuə
ramvən tukun mhamə,
58 "Yakasərɨg ramni mə, 'Yo jakatmətəgətəg Nimə ehuə kape
Kughen yame narmamə kɨmɨsor; mərɨg kwasɨg ikɨn ye nɨpɨg
yame ror kɨsisər kɨn, jakərɨp yame rɨvi yame to yermamə rɨpəh
nɨvhirəkɨnien.' "
59 Iriə kamhani mhani mərɨg nəgkiarien kapəriə rɨpəh nəm-
nəmhenien.
60 Kɨni ai, hae pris rərer ye nɨmrɨriə mɨni-pən tuk Yesu
mɨmə, "?Rhawor nakpəh nəgkiarien? ?Rhawor e kamhani
məkneikɨn nəgkiarien iram?"
61 Mərɨg Yesu rərer əmə mamapnapɨg. Kɨni hae pris rarar
maiyoh mɨn mɨmə, "?Rhawor? ?Ik e Kristo? ?Kughen yame
kamni vi vi In, Ik kafan e kwajikovə uə?"
62 Kɨni Yesu rɨmə, "Yo en. Takpisəm Yo, Ji Yermamə,
jakəkwətə ye kwermɨ Kughen matuk yame nagheen rehuə.
Kɨni takpisəm mɨn Yo jaksɨ-faktə ye napuə meiwaiyu-pə."
63 Kɨni hae pris reikus neipən kafan [meinai niemha
rɨmnhai ni]. Mɨni mə, "?Rhawor kɨtawə kasarha kɨn hanə
narmamə yame tukhani hah In?
64 Nakwəsərɨg ta mə rɨmɨni hah Kughen. ?Rɨkimiə ramhaw-
əsɨk? ?Tukshawor In e?"
Kɨni khamə tukraməkeikei mɨmhə.§
65 Kɨni tɨksɨn kɨshekɨmter masərɨg-əwhin. Tɨksɨn kɨsarkɨs-
ətərəkɨn nɨmrɨn mir, mhauh mhani-pən tukun mhamə, "!Eh,
profet! !Ni-ru mə pa e rɨmuh Ik!"* Kɨni narmamə mɨnə kape
hae pris kɨsəsɨk In mhakɨr.

Pita rɨmɨni mə in reinein Yesu
(Mat 26:69-75; Luk 22:56-62; Jon 18:15-18; 25-27)

66 Kɨni Pita raməmɨr ipakə tuk nimə ehuə kape hae pris, kɨni
piraovɨn kɨrik, yasitu kape hae pris, ruə.
67 Məm Pita ramərkəp. Rəm tɨm tɨm kɨni mɨmə, "Eh, ik mɨn
kɨrik. Nakamkwasɨg kɨn yemə Nasaret e Yesu."
68 Mərɨg Pita rɨmə, "Nɨkam. Yo yakeinein əfrakɨs nar en
nakamni." Mɨtərhav meiwaiyu mɨn maməmɨr ye kwəruə kape
rukwanu a. Kɨni man kɨrikianə rəkakə.†
69 Kɨni yasitu a kape hae pris rarə muə mɨn. Mɨnamni-pən
tuk narmamə mɨnə aikɨn mə, "Kwən e, in kɨrik mɨn a."

14:58: Jon 2:19-21 § **14:64:** Loa kape nəmə Isrel, ye Levitikas 24:16, rɨmə tukmə yermamə kɨrik ramni hah Kughen, tukhopni. * **14:65:** Aesea 11:3 rɨmə Mesaea, uə Kristo, nar apnapɨg mə ramapɨr, mərɨg tukrɨrkun naha nhagɨn yame narmamə kasor. Narmamə e kasarkɨs nɨmrɨ Yesu kɨni mhamə tuksəm-ru mə to Yesu rɨrkun əfrakɨs mɨn əriə uə nɨkam. † **14:68:** Kopi akwas tɨksɨn kape Niutesteman khapəh nhaniyen mə man kɨrik rəkakə aikɨn. Kamhani əmə mə Pita raməmɨr ye kwəruə kape rukwanu a.

70 Mərɨg Pita rɨmɨni neikuəyen iran.

Rapəh norien tu, narmamə yamə mɨne kasəmɨr aikɨn khani-pən tuk Pita mhamə, “Nəfrakɨsien, ik əfrakɨs kɨrik mɨn a. Meinai ik mɨn yemə Galili.”

71 Mərɨg Pita rɨni-pən skai tuk əriə mɨmə, “Yo yakeinein yermamə en yame nakamhani. Tukmə yakameikuə, Kughen tukror narpɨnien kɨmi yo.”

72 Məknekɨn, man rəkakə mɨkɨraru. Pita, rɨkin raiyu məsɨk nəgkiarien yame Yesu rɨmɨni mɨmə, “Man tukrɨpəh hanə nɨkakəyen mɨkɨraru, takni m-kɨsisər mə ik nakeinein Yo.” Kɨni rərɨg rahas pɨk; rɨkin rərhakɨs masək.

15

Yesu ramərer ye nɨmrɨ Paelat
(Mat 27:1-2, 11-14; Luk 23:1-5; Jon 18:28-38)

1 Yenpɨg-enpɨg əgkəp, jif pris, mɨne nəmehuə kape nəmə Isrel, mɨne nəmhajoun kape loa kape Moses, mɨne nar-mamə tɨksɨn mɨn kape kaonsel kape nəmə Isrel kaharaih mhun nəgkiarien kɨrik. Mhani-pən tuk narmamə tɨksɨn mə tuksərkɨs-ərkɨs Yesu. Kɨni mhakɨr In mhauə mhakɨr-pən kɨmi Paelat, yamehuə kɨrik kape Rom.

2 Kɨni ai Paelat raiyoh In mɨmə, “?Ik e Ik Yermaru kape yemə Isrel uə?”

Kɨni Yesu rɨni-pən tukun mɨmə, “Nəfrakɨsien e nakamni.”

3 Kɨni jif pris mɨnə khani-ərhav neikuəyen rehuə yame kɨmɨsəm-pən ye Yesu.

4 Kɨni Paelat raiyoh mɨn In mə, “? Rhawor nakpəh nəgkiarien? ƎmruΙ. Kamhani nəgkiarien rehuə iram.”

5 Kɨni Paelat rɨmnəm mə Yesu rɨpəh nɨniyen nar kɨrik, rakur.

Paelat rɨmə Yesu tukraməkeikei mɨmhə
(Mat 27:15-26; Luk 23:13-25; Jon 18:39-19:16)

6 Ye newk mɨnə fam, ye nɨpɨg kape Pasova, nəmə Isrel kharkun nhaniyen nhag yermamə kɨrik kwəvəhsi-pən ta ye kalabus, kɨni yamehuə rɨrɨsɨn kɨrik ramvən.

7 Kɨni narmamə tɨksɨn kasəmɨr ye kalabus meinai khamə tukhauh gavman, kɨni mɨshopni narmamə tɨksɨn. Iriə kɨrik, nhagɨn e Barabas.

8 Kɨni nəmə Isrel kɨmnhauə mɨsəm Paelat mamaiyoh-pən in mə tukror norien yame ramor rerɨn mɨrɨsɨn yermamə kɨrik ye kalabus.

9 Kɨni Paelat raiyoh əriə mə, “? Naksorkeikei mə jakrɨsɨn Yermaru kape nəmə Isrel uə?”

15:1: Luk 22:66 **15:5:** Aes 53:7; Mak 14:61

10 In ramaiyoh məknaikɨn meinai in rɨmnəm ta mə jif pris mɨnə kɨmɨsərəhu-pən Yesu ye kwermɨn meinai kasəməkɨn
Yesu tuk yamai mə narmamə fam kɨsorkeikei In.
11 Kɨni jif pris mɨnə kɨmnhani mhani-pən tuk kuwhen
a mhamə tukhapəh nɨseighanien kɨn Yesu mə tukrɨtərhav,
mərɨg mə tukseighaan kɨn Barabas.
12 Kɨni Paelat raiyoh-pən mɨn əriə mɨmə, “?Mərɨg jakhawor
kwən yame kɨmiə nakamhani mə In Yermaru kape nəmə
Isrel?”
13 Kɨni iriə kɨsokrən ehuə mhamə, “! Ǝsɨk-haktə in ye nai
kamarkwao kɨn!”
14 Mərɨg Paelat raiyoh-pən mɨn əriə mə, “?Tuk naha? ?Naha
norien yame rɨmnor rahas?”
Mərɨg iriə kɨsokrən ehuə pɨk mɨn mhamə, “!Ǝsɨk-haktə In ye
nai kamarkwao kɨn!”
15 Kɨni Paelat rɨmnorkeikei mə tukror rɨkiriə, meighaan kɨn
Barabas rɨtərhav ye kalabus. Kɨni rɨmə tukərkɨs-ərkɨs Yesu,
kɨkɨr In kavən kɨruk haktə In ye nai kamarkwao kɨn.

Mobael mɨnə kasarh iakei ye Yesu
(Mat 27:27-31; Jon 19:2-3)

16 Kɨni mobael tɨksɨn khakɨr Yesu mhavən ye nimə ehuə
kape Paelat kɨni mɨsokrən kɨn nukwao kape mobael mɨnə mə
tukhauə.
17 Kɨni kharəh kot kɨrik rəwhao, rəmhen kɨn kot kape yer-
maru, mɨsarkaoh-pən kɨn kɨmin. Kɨni mharəh nərəus kɨrik
ror nhirɨn, mɨsor kəvəvhao kɨn, rəmhen kɨn kəvəvhao kape
yermaru, mhaukrai-pən ye kapən kapə.
18 Kɨni masokrən kɨn mamhani mhamə, “Ik e yermaru kape
nəmə Isrel. !Kɨmawə yakamhasiai Ik!”
19 Kɨni mamhauh kapən kapə kɨn nai, masərɨg-əwhin, kɨni
mɨsənɨmkur ye nɨmrɨn mhamə kamhasiai In.
20 Kɨni mɨsarh iakei fam iran, mharəhsi-ta mɨn kot əwhao
mhavəhsi-pən kafan neipən. Mhakɨr mhatərhav, mhavən mə
tukharuk haktə In ye nai kamarkwao kɨn.

Mobael mɨnə kɨmnharuk haktə Yesu ye nai kamarkwao kɨn
(Mat 27:32-44; Luk 23:26-43; Jon 19:17-27)

21 Kamhauə ye swatuk, mɨsəm yemə Saerin kɨrik, nhagɨn
e Saemon. In rɨm Aleksanda mɨne Rufas. In ramvən apa
Jerusalem, kɨni khani-əhu mɨsarkut kɨmin mə tukrɨrəh nai
kamarkwao kɨn kape Yesu.
22 Kɨni iriə mhakɨr Yesu mhavən ikɨn kɨrik nhagɨn e Golgota
(yame nɨpran rɨmə, kwənmhaan kape kerhə irə jir).*

15:11: Wok 3:13-14 **15:21:** Rom 16:13 * **15:22:** Nəgkiarien e “Golgota” ye nəgkiarien kape nəmə Rom ramni mə “Kalfari”, nɨpran rɨmə “kerhə irə jir.”

23 Kini ye kwənmhaan a khavəhsi-pən waen kimi Yesu yame
kəvit-pən nimar nai kirik kamni kimə "mir".† Mərig Yesu ripəh
ninimien.
24-25 Rampigpig hanə, kimnharuk haktə In ye nai kamark-
wao kin. Kini misəwhai kafan neipən masarukin daes tukun,
mə tukmə yame rapita, kini in ravəh kafan.
26 Kini kirai-pən nəgkiarien kirik ye nai kirik ramni mə
kimisəm-pən nar has kirik iran mimə, "In e Yermaru kape
nəmə Isrel." Kini misarkwətərəkin-pən ye nai kamarkwao kin.
27 Kini mharəh yeməkrəh mir kiraru, mharuk haktə min
əriu irisir Yesu. Kirik ye matuk, kirik ye mawor.
28 Məknekin, nəgkiarien ye Nəkwəkwə kape Kughen ruauə,
yame rimə, "Kiməsəvheikin In iriə nəmə has minə."‡
29 Kini narmamə yamə mine kasəriwək ye swatuk kasarh
iakei pən iran. Masəwhan-əwhan kapəria kapə. Kini
mamhani mhamə, "! In en! ! Ik yermamə kape natmətəg-
ətəgien nimə ehuə kape Kughen mine nor-minien ye nipig
kisisər əmə!
30 Ɨntah. Ǝta-ru ye nai kamarkwao kin meiwaiyu, mivəh
miragh atuk ik."
31 Kini jif pris minə mine nəmhajoun minə kasarh min
iran. Mamhani-pən tuk əriə minə mhamə, "In rivəh miragh
ta narmamə khapsaah. Mərig ripəh nəmhenien tuk nivəh-
miraghien In.
32 Rhuvə mə Kristo e, In yermaru kape nəmə Isrel,
tukreiwaiyu ye nai kamarkwao kin pəh kisəm, kini mhani
nəfrakisien iran." Kini kwərə mir yame kimiruk haktə ərisir
Yesu kwarpakwə kimi Yesu.

Yesu rimamhə
(Mat 27:45-56; Luk 23:44-49; Jon 19:28-30)

33 Yerkweiha əmə, mərig nəpignəpien ruə muvrig əpis
tanimtanə meriaji tri klok.
34 Kini ye tri klok, Yesu rokrən ehuə mimə, "! Elae! ! Elae!
? Lama sabaktani?" Nipran rimə, "! Kughen kafak! ! Kughen
kafak! ? Rhawor nakamapitan kin Yo?"§
35 Kini narmamə tiksin yamə mine kasərer aikin misərig
nəgkiarien ai mhamə, "Sərig-ru. In ramokrən kin Elaeja."
36 Kini kwən kirik raiyu ətkin mivən mirəh nipərpər neipən
meires ye waen əkwahir. Mərkis-pən ye nai apomh kirik kini

† **15:23:** Tukmə ror kaməvit-pən mir ye waen tuk nini-əhuyen nəməmhəyen. **15:24-25:** Sam 22:18 ‡ **15:28:** Nəgkiarien ye v. 28 rikək ye kopi akwas tiksin kape Niutesteman. Keinein mə Mak rimirai əfrakis uə nikam. **15:29:** Sam 22:7; 109:25; Mak 14:58 § **15:34:** Yesu raməni Ol Sam 22:1 ikin e. Nimhəyen kape Yesu rimnor fulfilem ye profesi ye Ol Sam 22.

mɨvəhsi-haktə pən kɨmi Yesu mə tukrɨnɨm. Kɨni mɨmə, “?Pəh kɨsəm-ru mə to Elaeja ruə masitu iran uə?”
37 Mərɨg Yesu rarə mokrən ehuə mɨn kɨni ai kafan neihagien rɨtərhav.
38 Kafan neihagien rɨtərhav aikɨn, kɨni nəkwai nimə ehuə kape Kughen, kɨmɨruk haktə neipən kɨrik yame kɨmnətapɨg kɨn Kwənmhan yame Rəmərhakə Məmərhakə pɨk. Neipən a rəhipu nɨpərɨn kɨraru. Rəhipu apa yerpɨrɨg əgkəp meiwaiyu.
39 Kɨni yamehuə kape mobael yame ramərer ipakə tuk Yesu məm nɨmhəyen kape Yesu kɨni mɨmə, “Nəfrakɨsien. Kwən e In Ji Kughen.”
40 Kɨni Meri, pian Magdala, mɨne Salome, mɨne Meri nɨsɨn kwajikovə mir nhagriu Jemes mɨne Joses, karharer isok, iriə nɨpiraovɨn tɨksɨn masəm In.
41 Nɨpɨg Yesu rɨmavən Galili, irisɨr ai karhɨkwasɨg kɨn In, mɨrhasitu iran. Kɨni nɨpiraovɨn apnapɨg mɨnə khapsaah apaikɨn, kɨmnhatərhav-pən Jerusalem iriə min mhauə.

Josef yemə Aramatia rɨmɨnɨm Yesu
(Mat 27:57-61; Luk 23:50-56; Jon 19:38-42)

42 Nɨpɨg a, kamni kɨmə napnəpenəyen meinai tɨkəni rɨkwamer kɨn nɨpɨg kape Sabat. Ipakə mɨrh rivə,
43 Josef, yemə Aramatia kɨrik, rɨtərhav-pə. In yermamə kɨrik kape kaonsel kapəriə, yame yermamə kamhasiai in. Kɨni in mɨn rawhin narmaruyen kape Kughen mə tukruə. Ramgɨn pawk, mərɨg rɨmnarar mɨvən məm Paelat, maiyoh in mə tukreighaan kɨn nɨprai Yesu.
44 Paelat rɨmnərɨg mə Yesu rɨmamhə aihuaa əmə, rakur pɨk kɨn. Kɨni mokrən kɨn yamehuə kape mobael maiyoh in mɨmə, “?Yesu ruamhə əfrakɨs uə?”
45 Kɨni yamehuə ai reighan kɨn. Kɨni Paelat reighan kɨn Josef mə tukrɨvən mɨrəh nɨprai Yesu.
46 Kɨni Josef rɨvən mɨrəhsi-əhu nɨpran ye nai kamarkwao kɨn, mɨvən mɨvəh nɨmrɨ neipən huvə kɨrik muə muvrɨg nɨpran kɨn neipən a. Kɨni mɨrəh mɨvən mərəhu ye nəpag kapier kɨrik yame kɨnor huvə ta. Kɨni mətapɨg əswasɨg kɨn kapier ehuə kɨrik.
47 Ye nɨpɨg a, Meri, pian Magdala, mɨne Meri nɨsɨn Joses, iriu kɨmawəm kwənmhaan yame rɨmnərəhu-pən Yesu ikɨn.

16

Yesu rɨmamragh mɨn ye nɨmhəyen
(Mat 28:1-8; Luk 24:1-12; Jon 20:1-10)

1 Rɨnamenaiyu, nɨpɨg kape Sabat rɨnamor infamien, Meri, pian Magdala, mɨne Salome, mɨne Meri, nɨsɨn Jemes, krhɨvən

15:36: Sam 69:21 **15:40:** Luk 8:2-3

mɨrhɨvəh nɨmrɨ nɨmar nai tɨksɨn yame nəmiovɨn rapien huvə. Mɨrhɨvən mə tukrhor-pən ye nɨprai Yesu.
2 Kəni rɨkwamer kɨn, ye Sande, yenpɨg-enpɨg əgkəp, krhɨvən ikɨn nɨprai Yesu raməmɨr ikɨn. Mɨrh rɨrikakun mamhaktə,
3 karhɨvən hanə ye swatuk, marhɨni-pən tuk ərisɨr mɨrhɨmə,
“? Pa tukrasitu irətasɨr tuk nəsoktayen kɨn kapier yame kɨmnhaukrai əswasɨg pən tuk Yesu?”
4 Irisɨr kɨrhɨni məknaikɨn meinai kapier a in rehuə pɨk,
mərɨg karhɨni hanə marharha-pən, mɨrhəm mə kɨnəsok ta kɨn
kapier a.
5 Karhɨvən imə ye nəpag kapier ai, mɨrhəm pɨkwarien kɨrik,
kafan kot rəpomh mhawən. Ramkwətə ye kwermɨrisɨr matuk.
Kɨrhəm, kɨrhakur.
6 Mərɨg rɨni-pən tuk ərisɨr mɨmə, “Takrhɨpəh nɨrhɨgɨnien.
Yakɨrkun mə nakarharhakɨn Yesu yemə Nasaret, yame
kɨmɨruk haktə ye nai kamarkwao kɨn. Mərɨg In rɨrkək eikɨn
e. Ruɨmragh ta. Rhuəru mɨrhəm. Tamhekɨn e kɨmnərəhu ikɨn.
7 Takrhɨvən mɨrhɨni-ərhav-pən tuk narmamə mɨne Pita
mɨrhɨmə, ‘In rɨnəkupən ta kɨn əmiə muavən apa Galili.
Nakharkun nɨsəmien In aikɨn, rəmhen kɨn yame In ruɨnɨ-pre
ta tuk əmiə.’ ”
8 Kɨni pia misɨr a krhɨtərhav, meinai kɨmɨrhɨgɨn pɨk, kɨni
marhətəmnɨmɨn. Ror pən krhɨpəh nɨrhɨni-əsah-pənien tuk
narmamə.*

Yesu rɨmamragh mɨn, narmamə khapsaah kasəm In†
(Mat 28:9-10; Jon 20:11-18)

9 Yesu rarə mɨmragh mɨn ye Sande yenpɨg-enpɨg əgkəp.
Aikɨn mɨtərhav-pə tuk Meri, pian Magdala yame Yesu
rɨmnəkota nanmɨn has seven iran kupən.
10 Kɨni pian ai rɨvən məm narmamə yamə mɨne
kɨmnəmhakwasɨg kɨn Yesu, yame kasərɨg rahas pɨk tukun,
mɨsasək. Məvsao-pən kɨn kɨmi əriə.
11 Mərɨg nɨpɨg kɨmɨsərɨg mə Yesu rɨmɨmragh mɨn kɨni Meri
mɨn rɨmnəm, iriə khapəh nhanien nəfrakɨsien iran.
12 Kɨni ai, yermamə mir kɨraru kape Yesu kaweriwək ye
swatuk, Yesu rɨtərhav-pən tuk əriu. Nɨpran rukrekɨn pɨsɨn.

16:7: Mat 26:32; Mak 14:28 * **16:8:** Kopi akwas tɨksɨn kape Niutesteman ye nəgkiarien kape nəmə Gris kharpɨn nəgkiarien ye ves 8 mhamə, “Mərɨg nɨpiraovɨn mɨnə ai kɨmnhauə mɨsəvsao-pən kɨn kɨmi Pita mɨne narmamə yamə mɨne kasəmɨr aikɨn. Mɨsəvsao kɨn narɨmnar yame kwən ai rɨmɨni-pən tuk əriə. Kwasɨg ikɨn ye narɨmnar mɨnə a Yesu atuk rɨtaərhav-pən tuk əriə mɨvəhsi-pən nəgkiarien kɨmi əriə mə tukhatərhav mɨsarkurao ye tanɨmtanə mɨsəvsao kɨn Nəgkiarien Huvə kape Kughen. Nəgkiarien ai ramni mə Kughen rɨrkun nɨwəh-mɨraghien narmamə mɨrkun nəmviviyen narmamə kape rerɨn.” † **16:8:** Nəgkiarien ye v. 9 meriaji 20, rɨrkək ye kopi akwas tɨksɨn kape Niutesteman. Keinein mə pa nhagɨn rɨmɨrai.

13 Kɨni kɨrarerɨg mɨravən mwəvsao kɨn kɨmi narmamə mɨnə
kafan; mərɨg khapəh nhaniyen nəfrakɨsien iran.

Yesu rɨmatərhav-pə tuk kafan narmamə mɨnə
(Mat 28:16-20; Luk 24:36-49; Jon 20:19-23; Wok 1:6-8)

14 Kasarə mamhavən, narmamə leven kape Yesu kasəvɨgɨn,
Yesu rɨtərhav-pən mɨn tuk əriə; kɨni məgkiar-pən skai kɨmi
əriə meinai iriə khapəh nɨshatətəyen iran. Kɨni kaparhia kapə
rɨskai pɨk. In rɨmnəgkiar skai pən tuk əriə meinai khapəh
mɨn nhaniyen nəfrakɨsien ye nəgkiarien kape narmamə mɨnə
tɨksɨn yame kɨmɨsəm In, mamhani-ərhav mə rɨmɨmragh mɨn.
15 Kɨni rɨni-pən tuk kafan narmamə mɨnə mɨmə,
“Taksəkeikei mhavən mɨsarkurao ye tanɨmtanə mhani-ərhav
nəgkiarien huvə kape Kughen.
16 Yermamə yame rhatətə irak, kɨni mor baptaes, Kughen
tukrɨvəhsi-pən nɨmraghien rerɨn kɨmin. Mərɨg yermamə
yame rɨpəh nɨniyen nəfrakɨsien irak, Kughen tukrɨni mə
tukrɨvəhsi-pən narpɨnien kɨmin mə tukrɨvən apa ye nap ehuə.
17 Kɨni narmamə yamə mɨne kɨshatətə irak, Kughen
tukror nɨmtətien tɨksɨn ye nɨmraghien kapəriə. Tukharkun
nɨsəkotayen nanmɨn has ye narmamə ye nhagɨk; mharkun
mɨn nɨniyen nəgkiarien pɨsɨn pɨsɨn;
18 mharkun nɨrəhyen snek, mərɨg snek to rɨpəh nəsien əriə;
mharkun nɨnɨmien kakonə, mərɨg to khapəh nhamhəyen kɨn;
mharkun nərəhu-pənien kwermɨriə ye narmamə yamə mɨne
kamamhə, kɨni tuksəsanɨn.”
19 Yesu Yermaru raməgkiar infamien, Kughen rɨvəh In
mhaktə mɨvən ye rao ye neai. Taktəkun ai, In ramkwətə ye
kwermɨ Kughen matuk.
20 Kɨni narmamə kafan kɨmnhatərhav mɨsəvsao kɨn
Nəgkiarien Huvə ikɨn mɨnə fam. Kɨni In ramasitu irəriə.
Kɨni mamor nɨmtətien rɨpsaah ye nɨmraghien kapəriə mə
narmamə tukhani nəfrakɨsien iran.

16:14: 1 Kor 15:5 **16:15:** Wok 1:8 **16:16:** Wok 2:38 **16:17:** Wok 2:4; 8:7 **16:18:** Luk 10:19; Wok 28:3-6 **16:19:** Wok 1:9-11; 2:33-34 **16:20:** Wok 14:3; Hib 2:3-4

Luk
Nəvsaoyen Huvə kape Yesu Kristo yame Luk rɨmɨrai
Nəgkiarien kwakwə kape nəkwəkwə e Luk

?Pa rɨmɨrai nəkwəkwə e? Keinein mə pa nhagɨn rɨmɨrai nəkwəkwə e- nəmehuə kupan kape niməhuak kɨmnhani mhamə Luk rɨmɨrai nəkwəkwə e. In pəh nien mə yermamə twelef kɨrik kape Yesu, mərɨg in rɨrkun huvə aposol Pol, kɨni mamərɨwək-pən rehuə tuk Pol. Pəh nien mə Luk yemə Isrel, mərɨg in yemə Gris; mərɨg in yeməhuak kɨrik. In dokta kape nor-huvəyen narmamə, kɨni mor huvə skul. Mɨwəs huvə nəvsaoyen kape narɨmnar yame rɨmatərhav ye narəyen kape Yesu. In rɨmɨrai nəkwəkwə e, mɨne Wok yame Aposol mɨnə Kɨmɨsor.

?Rɨmɨrai ramvən kɨmi pa? Rɨmɨrai nəkwəkwə e ramvən kɨmi in kɨrik, nhagɨn e Teofilas. Nɨprai nhag e ramni mə, "Yermamə yame rorkeikei Kughen." Luk rɨmɨrai nəkwəkwə e ramvən kɨmi kwən a, mərɨg rɨrkun mə nəməhuak mɨnə khapsaah tuksəvhekɨn.

? Nɨmraghien rɨmnhawor pən iran mɨne ye nɨpɨg yame rɨmɨrai? Ye nɨpɨg a, nəvsaoyen kape Yesu rehuə mərərao. Kasərɨg, tɨksɨn kɨmnhani nəfrakɨsien iran, tɨksɨn kɨmnhaukreikɨn nəvsaoyen kape Yesu mhani atuk ye nərɨgien kapəriə.

?Rɨmɨrai nəkwəkwə e tuk naha? Luk rorkeikei mə tukrɨni atuatuk nəgkiarien ye narəyen kape Yesu. Rɨmə tukrɨrkun huvə nəfrakɨsien ye narəyen kape Yesu, maməgkiar kɨmi narmamə yamə mɨne kɨmnasəriwək iriə Yesu masəm naha nhagɨn yame In rɨmnamor. Kɨni Luk rɨmɨwəs huvə nəgkiarien kapəriə, kwasɨg ikɨn rɨrai nəkwəkwə e. In rorkeikei mə tukrhajoun mə Yesu In yermamə əfrakɨs kɨrik mɨne Kughen, rɨmɨpəh norien nar has kɨrik. In Kughen, kɨni In ravəh mɨragh narmamə.

Luk rɨmɨrikakun nəgkiarien kafan

1-3 Teofilas, ik yamehuə kɨrik, kamsiai ik. Narmamə khapsaah kɨmɨsəm narɨmnar kɨn nɨmrɨriə yame Yesu rɨmnor ye nɨpɨg rɨmnamarə ye tokrei tanə. Iriə kɨmnɨsarə ye nɨpɨg kape nɨrikakunien kape narɨmnar mɨnə a, kɨni mɨsarkut pɨk mə tuksərəhu atuatuk nəvsaoyen kape narɨmnar mɨnə a. Kɨmnharai ta narɨmnar yamə mɨne

---

1:1-3: Wok 1:1

narmamə tiksin kimnhani, kini mhani-ərhav. Kini yo
yimiwəs huvə nəgkiarien iran minə mə jakirkun huvə
narimnar minə a ye nirikakunien kafan. Kini taktəkun
ai, kafak nərigien rimə jakrai atuatuk narimnar m-fam
mher-pre kin. Jakrai atuatuk yamə minə kimisəkupən,
mine yamə mine kimnhakwasig. 4 Yimnorkeikei mə jakni
narimnar minə e tuk ik mə takirkun atuatuk nəfrakisien
kape nəvsaoyen yame kinhajoun ta ik kin.

Agelo kirik rimini-ərhav narhayen kape Jon Baptaes

5 Ye nipig king kape provins e Judia, nhagin e Herod
Ehuə, pris kirik aikin, nhagin e Sekaraea. In kirik ye pris
minə kamokrən kin əriə kimə, “Pris minə kape kwənərəus
kape Apia,” [yame rimasi-pən ye kwənərəus kape Eron
kupən]. Kafan piahwaru, nhagin e Elisabet, rimasi-pən min
ye kwənərəus kape pris e Eron.
6 Kini iriu kwətuatuk ye nimri Kughen, mawəri-pən huvə
norien kape Loa kape Moses, mine nəgkiarien minə iran;
mirapəh niwəsikien kirik.
7 Mərig jiriu rirkək meinai Elisabet ror siə kin ror hanə,
minəpiahuaru, kini Sekaraea min rinəhuaru.
8 Kini ruauə atuatuk ye nipig yame Sekaraea mine kwhen
kafan kasor wok kapəriə ye Nimə Ehuə kape Kughen.
9 Khamə tuksəm-ru mə pa nhagin tukrauru-pən ye Nimə
Kape Kughen mivaan insens nəmiovin rapien huvə mamvən
tuk Kughen. Kini ye norien kape pris minə kape nirpenien
yermamə yame tukrivən imə, kimnharai-pən nhagriə ye
kwaji kapier kirik mhawhan. Kimnhawhan, kapier yame
kimnharai-pən nhag Sekaraea iran rukreikin haktə.
10 Məkneikin rimməpəh narmamə khapsaah iruə kasofugin
masəhuak, kini rimauru-pən imə mivaan insens.
11 Məkneikin agelo kirik kape Kughen Yermaru ritərhav-
pə marer ye nikar tebol matuk ye kwənmhaan yame rivaan
insens ikin.
12 Kini Sekaraea rəm rakur, migin pik.
13 Mərig agelo a rini-pən tukun mimə, “Sekaraea, pəh
nigінien, meinai Kughen rimnərig kafam nəhuakien.
Kafam piahwaru Elisabet tukrirəh tini kirik yerman. Kini
takaməkeikei mhen-pən nhagin mə Jon.
14 Kini takərig rhuvə, magien tukun, kini narmamə khap-
saah tuksagien tuk nimraghien kafan,
15 meinai in tukruə yamehuə kirik ye nimri Kughen Yer-
maru. Kini to in ripəh ninimien waen, mine ninimien skai
minə.* Kini Nanmin kape Kughen tukrikwar ye nimraghien

1:9: Eks 30:7 * **1:15:** Nam 6:1-4 ramni mə profet minə khapəh nhanimien waen, tamə kisapis kin.

kafan, rɨrikakun ye nɨpɨg raməmɨr apa ye tɨp nɨsɨni, mamvən, infamien rɨrkək.
16 Kɨni in tukrɨvi-pə nəmə Isrel khapsaah khareɨg-pə tuk Yermaru kapəriə e Kughen.
17 Kɨni in tukruə məkupən kɨn Yermaru ye nanmɨn mɨne nəsanɨnien kape Elaeja kupən, mə in tukrukreikɨn rɨki tatə mɨnə khreɨg-pən mɨn tuk kapəriə kwajikovə mɨnə; kɨni in tukrukreikɨn mɨn narmamə yamə mɨne kasəsɨk nəkwai Kughen khauə mɨn ye nɨrkunien kape nəmə atuatuk mɨnə. Ye norien a, in tukror apnəpeinə ye nɨmraghien kape narmamə tuk nuəyen kape Yermaru."
18 Məkneikɨn, Sekaraea rɨni-pən tuk agelo mɨmə, "? Jakhawor pən iran mɨne mɨrkun mə nar e tukruə mor nəfrakɨsien kɨn? Meinai yo yaknəhuaru ta; kɨni kafak piraovɨn rɨnəpiəhuaru mɨn."
19 Məreɨg agelo a rɨni-pən tukun mɨmə, "Yo, nhagɨk e Gabriel, kɨni yo yakamərer ye nɨmrɨ Kughen ye nɨpɨg m-fam. Kɨni In rɨmnher-pə kɨn yo mə jakuə məgkiar kɨmik, mɨni-pre nəvsaoyen huvə e.
20 ! Ɜtəreɨg-ru! Neramɨm tukrərpəvɨn kɨni takeinein nəgkiarien meriaji nɨpɨg takəm nɨprai nəgkiarien e, meinai nɨmɨpəh nɨniyen nəfrakɨsien ye kafak nəgkiarien. In tukruə mor nəfrakɨsien kɨn ye nɨpɨg atuatuk kafan."
21 Kɨni ye nɨpɨg a, narmamə kɨmɨseito kɨn Sekaraea, mɨsəreɨg mə rhawor ramor məkna tan pən ye nəkwai Nimə kape Kughen.
22 Kɨni rɨmatərhav-pə, meinein nəgkiarien. Ror məkneikɨn iriə kɨmnharkun mə in rɨmnəm nəmrərhavyen kɨrik imə. Raməgkiar əmə kɨn kwermɨn mamvən, neramən rɨmnarpəvɨn.
23 Kɨni nɨpɨg rɨmnor infamien ye wok kape pris ye nəkwai Nimə kape Kughen, in rɨreɨg-pən yerkwanu.
24 Kɨni rɨpəh norien tu, kafan piahwaru ror tɨpɨn, mamerk-waig əmə yerkwanu meriaji makuə kɨrkɨrɨp,
25 mamni mɨmə, "Nar e Kughen Yermaru rɨmnor ruə irak. Apa kupən, narɨk rɨrkək, yakaurɨs. Məreɨg taktəkun ai, Kughen rɨmnor rhuvə-pə kɨmi yo, kɨni rɨkik ragien mə jakrəh kwa-jikovə kɨrik, mɨpəh mɨn naurɨsien kɨn nɨmrɨ jir."

Agelo kɨrik rɨmɨni-ərhav mə Yesu tukrarha-pə ye tokrei tanə

26 Kɨni nɨpɨg Elisabet ror tɨpɨn mɨvəh makuə sikis, Kughen rɨmnher-pə kɨn agelo kɨrik kafan, nhagɨn e Gabriel, rɨvən apa yerkwanu kɨrik nhagɨn e Nasaret, ye provins e Galili.

1:15: Nam 6:2-3 **1:17:** Mal 3:1; 4:5-6; Mat 17:11-13 **1:19:** Dan 8:16; 9:21

27 In mɨvəh nəgkiarien kɨrik mamvən kɨmi piraovɨn kɨrik
nhagɨn e Meri. Yerman rɨpəh hanə nɨvənien tukun, mərɨg
kɨmɨrpen ta kɨmə tukɨkɨr pən kɨmi kwən kɨrik, nhagɨn e Josef,
yame in kwənərəus kɨrik kape King Deved.
28 Kɨni agelo a raji-ərhav pən tukun, mɨni-pən tukun mɨmə,
“Rhuvə, Meri. Kughen rɨmnərəhu kafan nɨhuvəyen kɨmik,
kɨni mamarə kɨmiru min.”
29 Mərɨg tɨpɨr ramuh Meri tuk nɨprai nəgkiarien a, mɨmə, “?
Rhawor e mamni vi vi məkneikɨn yo?”
30 Mərɨg agelo a rɨni-pən tukun mɨmə, “Takpəh nɨgɨnien,
Meri, meinai Kughen rɨmɨrpen mə tukrautə-pre kɨn kafan
nɨhuvəyen kɨmik.
31 Ror məkneikɨn, takaməkeikei mor tɨpɨm. Takaməkeikei
mɨrəh kwaji kɨrik yerman, mhen-pən nhagɨn mə Yesu†.
32 In tukruə mamor yemə huvə pɨk kɨn. Tukaməkeikei
kokrən kɨn In kɨmə In Ji Kughen Yerpɨrɨg. Kɨni Kughen Yer-
maru tukror In ruə king rəmhen əmə kɨn rɨpni kupən e Deved.
33 Kɨni In tukramarmaru ye kwənərəus yamə mɨne khasɨ-
pən ye Jekob, kɨni kafan narmaruyen tukramarə kape rerɨn.”
34 Kɨni Meri rɨni-pən tuk agelo mɨmə, “?Jakhawor-pən iran
mɨne mɨrəh kwajikovə kɨrik tukmə yakpəh nəri-pən-hanəyen
yerman?”
35 Mərɨg agelo rɨni-pən tukun mɨmə, “Nanmɨn kape Kughen
tukrurə marə iram, kɨni nəsanɨnien kape Kughen Yerpɨrɨg
tukrhen ik. Kɨni in e kwajikovə yame takrəh, in ratuatuk pɨk,
tukamokrən kɨn In kɨmə Ji Kughen.
36 Kɨni, əmru, kuhum e Elisabet rɨnəpiəhuaru pawk, mərɨg
rɨnor ta tɨpɨn kɨn kwaji yerman kɨrik. Kɨmɨni in kɨmə piah-
waru yame ror siə kɨn, mərɨg taktəkun ai rɨnor tɨpɨn mɨvəh
makuə sikis.
37 Narɨmnar mɨnə e kashajoun-pən mə nar kɨrik rɨpəh
norien neineinien tuk Kughen.”
38 Məkneikɨn Meri rɨni-pən tukun mɨmə, “Ǝwəh. Yo yorwok
əmə kape Kughen Yermaru. Pəh In tukror naha nhagɨn kɨmi
yo yame ik nakamni.” Kɨni agelo rəta iran, mamvən.

Meri rɨmavən məm Elisabet

39 Kwasɨg ikɨn ye narɨmnar mɨnə a, rɨpəh norien tu, Meri
rɨmnarar iman ikɨn, mhai mɨren nar mɨvən apa yerkwanu
kɨrik ye nɨkar tukwas mɨnə ye provins e Judia,
40 mauru-pən imei Sekaraea mɨne Elisabet. Magien tuk
Elisabet,

1:27: Mat 1:16,18 † **1:31:** Nhag e Yesu, nɨpran ramni mɨmə Kughen tukrɨvəh mɨragh narmamə mɨfam. **1:31:** Aes 7:14; Mat 1:21-23 **1:33:** 2 Saml 7:12,13,16; Aes 9:7 **1:37:** Mat 19:26; Job 42:2; Jer 32:17

41 kini nipig Elisabet rərig Meri raməgkiar, məknakin kwa-
jikovə a ye tipin rakur mikiu; kini Nanmin kape Kughen
rimnor Elisabet
42 rok-rapomh mimə, “! Kughen ramor rhuvə-pre kimik
rapita nipiraovin minə fam, kini In tukror huvə-pən kimi
kwaji yerman yame takrəh!
43 Mərig yakpəh nirkunien mə rhawor e Kughen ramor
huvə pə məkneikin kimi yo mə nisin Yermaru kafak tukruə
məm yo.
44 Yakamni məkneikin meinai nipig yimnərig kafam
nəgkiarien, kwajikovə e yame raməmir e ye tipik ramagien
mamkiu.
45 Kini Kughen tukror rhuvə pre kimik meinai nimini
nəfrakisien ye nəgkiarien yame Kughen Yermaru rimini-pre
tuk ik.”

Meri raməni nipei maməgnəgin Kughen

46 Məkneikin Meri rimə,
“Ye nimraghien minə fam kafak, yakaməgnəgin Kughen Yer-
maru,
47 kini rikik ramagien pik tuk Kughen kafak yame ravəh
miragh yo,
48 meinai yo yorwok əmə kafan yame yo yermamə apnapig
əmə, mərig rikin raməsik yo.
Kini taktəkun ai mamvən, narmamə m-fam tukhani mə
Kughen rimnor huvə pə kimi yo.
49 Meinai Kughen e nəsaninien kafan in rehuə,
In rimnor narimnar rehuə kimi yo.
Kini nhagin ramərhakə.
50 Kini rikin rehuə tuk narmamə yamə mine kamhasiai In, iriə
e narmamə yamə mine kimisəkupən misarə mine yamə
mine tukpihauə kwasig ikin.
51 In rimnor nar apsipis minə ye nəsaninien ye kwermin.
Mher yerhav kin narmamə yamə mine kisausit ye
nətərigien kapəriə.
52 Mivəh-si-əhu namehuə minə ye kapəriə neihuəyen,
kini mivəhsi-haktə narmamə yamə mine kapəriə
nətərigien reiwaiyu.
53 Narmamə yamə mine nikumhə raməs əriə, In raməvigin əriə
kin nəvigінien yame rhuvə,
kini narmamə yamə mine kapəriə nautə rehuə, In
rimnher yerhav kin əriə, nar rimirkək tuk əriə.
54 In rimnasitu ye kwənərəus kape Isrel, iriə e yorwok minə
kafan. Rikin raməsik mə rikin tukrəmakeikei mamehuə
tuk əriə,

1:46: 1 Saml 2:1-10 **1:50:** Sam 103:13,17 **1:52:** Job 12:19; 5:11; Sam 147:6
1:53: Sam 34:10 **1:54:** Sam 98:3

55 rɨrikakun ye Ebraham kupən mɨne kwənərəus kafan,
mamvən kape rerɨn, rəri-pən nəgkiarien yame rɨmɨni-pən ta
tuk kaha mɨnə kapətawə.”
56 Kɨni Meri ramarə iriu Elisabet mɨvəh makuə kɨsisər, kɨni
ai, mɨpirerɨg-pən iman ikɨn.

Jon Baptaes rɨmnarha-pə

57 Kɨni nɨpɨg atuatuk kape Elisabet rɨmauə mə tukreimək
iran, kɨni rɨmɨrəh tɨni yerman.
58 Kɨni narmamə yamə mɨne kasarə ipakə tukun mɨne kafan
kwənərəus mɨnə kɨmɨsərɨg nəvsaoyen a mə Kughen Yermaru
rɨkin rehuə tukun mor rhuvə pən məknakɨn kɨmin, kɨni iriə
kɨmnhauə mɨsor kɨrikianə iriə min mə tuksagien kwis.
59 Kɨni nɨpɨg pɨkwarien a rɨmɨvəh nɨpɨg eit, kɨni iriə khauə
mhavəh nao kɨm in. Kɨni ipakə əmə kɨshen-pən nhagɨn mə
nɨfnhag rɨmni e Sekaraea,
60 mərɨg nɨsɨni rɨmɨni-pən mɨmə, “Nɨkam. Pəh kɨshen-pən
nhagɨn mə Jon.”
61 Mərɨg iriə khani-pən tukun mhamə, “? Rhawor? Ye
kwənərəus kapəmiru, nhag e Jon rɨrkək iran.”
62 Kɨni masəgkiar kɨn kwermɨriə mɨsaiyoh-pən Sekaraea
mhamə in rorkeikei mə tukshen-pən nhagɨn mə pa.
63 Kɨni in raiyoh-pən əriə mə tukharəh-sipən nar kɨrik pəh
tukrɨrai-pən nəgkiarien kɨrik aikɨn, mɨrai-pən mɨmə, “Nhagɨn
e Jon.” Kɨsəm kɨsakur pɨk kɨn.
64 Məkneikɨn, neramɨn rɨhuatuk, məgkiar mamni vi vi
Kughen.
65 Kɨni narmamə m-fam yamə mɨne kɨsarə ipakə tukun
kɨsakur kɨn. Kɨni narmamə kɨmnhani narɨmnar mɨnə a rarku-
rao ikɨn mɨnə fam ye nɨkar tukwas mɨnə ye provins e Judia.
66 Kɨni narmamə mɨfam yamə mɨne kɨmnhavəh nəvsaoyen
a, mɨsətərɨg kɨn, mɨsaiyoh əriə mɨnə mhamə, “Man. ?Keinein
mə kwajikovə e tukreihuə mor naha?” Kɨmnhani məknaikɨn
meinai kɨmɨsəm mə nəsanɨnien kape Kughen Yermaru ramarə
iran.

Sekaraea rɨmɨni-ərhav nəgkiarien yame Kughen rɨmɨvəhsi-pən kɨmin

67 Məkneikɨn Nanmɨn kape Kughen rɨmnor rɨki Sekaraea,
ramni-ərhav nəgkiarien yame Kughen rɨmɨvəhsi-pən kɨmin
mɨmə,
68 “Pəh khani vi vi Yermaru, In Kughen kape nəmə Isrel,
meinai In rɨmauə mə tukrasitu ye kafan narmamə mɨnə,
kɨni mɨpɨk ta əriə ye kwermɨ tɨkmɨr mɨnə kapəriə.

1:55: Jen 17:7; Maeka 7:20 **1:59:** Jen 17:12; Lev 12:3; Luk 2:21 **1:68:** Sam 72:18

69 In rɨmɨvəh-si haktə yemə əsanɨn yame ravəh mɨragh ətawə,
yame ramsɨ-pən ye kwənərəus kape yorwok kafan e
Deved kupən
70 raməri-pən əmə nəgkiarien yame rɨmɨvəhsi-pən kɨmi kafan
profet kupən mɨnə mɨmə
71 tukrɨvəhsita ətawə tuk tɨkmɨr mɨnə kapətawə mɨne tuk kw-
ermɨ narmamə mɨfam yamə mɨne kasəməkɨn ətawə.
72 Kɨni mɨmə rɨkin tukreihuə tuk rɨptawə mɨnə,
kɨni rɨkin tukraməsɨk promes atuatuk
73 yame In rɨmɨni-pən ta tuk rɨptawə e Ebraham mɨmə
74 tukrɨrəh-si ta ətawə ye kwermɨ tɨkmɨr mɨnə kapətawə,
mə nɨpɨg mɨfam ye nɨmraghien kapətawə, kɨtawə tukharkun
nɨsorien wok kafan ye nɨmrɨ Kughen, mhapəh
nhagɨnien,
75 kɨtawə kɨsəmərhakə mɨsatuatuk ye nɨpɨg mɨfam.”
76 Kɨni Sekaraea rarar mɨni-pən tuk tɨni mɨmə,
“Kɨni ik, narɨk, tukokrən kɨn ik kɨmə ik pris kape Kughen
Yerpɨrɨg;
meinai Ik takəkupən kɨn Yermaru mor apnəpeinə ye
swatuk kafan,
77 mamni-ərhav tuk kafan narmamə mɨnə mə Kughen
tukrəspir ta təvhagə has kapəriə, mɨvəh mɨragh əriə.
78 In tukrəməkeikei mor məknakɨn meinai rɨkin rehuə tuk
ətawə, mamor huvə pə kɨmi ətawə.
Rɨkin rehuə tuk ətawə, Kristo tukruə tuk ətawə rəmhen əmə
kɨn yame mɨrh ramhaktə mamvən ye neai
79 mɨsia-pen ətawə yamə mɨne kasarə ye nəpɨgnapien mɨne
apa ikɨn nəsanɨnien kape nɨmhəyen ramhen narmamə ikɨn,
kɨni mamkɨr-pən nɨhutawə ye swatuk kape
nəmərinuyen.”
80 Kɨni pɨkwarien a nɨpran ramehuə, kɨni mamehuə mɨn ye
nanmɨn kape Kughen. Kɨni nɨpɨg mɨfam in ramarə apa ye
tɨpəvsɨk mameito kɨn nɨpɨg atuatuk yame tukrɨrikakun wok
iran ye nɨmrɨ nəmə Isrel.

2

Yesu rɨmnarha-pə
(Mat 1:18-25)

1 Ye nɨpɨg a, yemə Rom kɨrik, nhagɨn e Sisa Ogastas, in
ramarmaru ye tanə mɨnə fam kape Rom. In mamərəhu loa
kɨrik mɨmə tukəvheikɨn fam narmamə yamə mɨne kɨsarə aikɨn
a.

1:69: Sam 18:2 **1:71:** Sam 106:10 **1:72:** Jen 17:7; Sam 105:8-9 **1:73:** Jen 22:16-17 **1:75:** Taet 2:12-14 **1:76:** Aes 40:3 **1:77:** Jer 31:34 **1:78:** Aes 60:1-2

2 (In e nəvheikɨnien narmamə yame kɨmnəkupən kor. Ye nɨpɨg a, kwən e Kwaerinias in gavman kɨrik kape provins e
Siria).
3 Kaməvheikɨn narmamə, narmamə tukasəkeikei mharerɨg-
pən mhavən hanə iməriə mɨnə ikɨn mə tukəvheikɨn əriə.
4 Ror pən kwən a Josef mɨn rɨtərhav yerkwanu e Nasaret ye
provins e Galili, mɨvən apa provins a Judia, yerkwanu kɨrik
kamni kɨmə Betlehem, imei King Deved kupən. Rɨmavən aikɨn
a meinai in kwənərəus kɨrik kape King Deved.
5 Kwerpen ta Josef mɨne pian e Meri mə tukwarkurək; kɨni
Meri natukreimək kɨn kwajikovə. Kɨni iriu kɨmɨravən apa
Betlehem mə tukəvheikɨn mɨn əriu.
6-7 Kɨni kratərhav Betlehem, mɨrapəh nɨwəmien kwənmhan
tukwapɨr ikɨn, mwarə ye nimə kape nar mɨragh. Mwarə hanə
apaikɨn, kɨni rɨnor nɨpɨg kape kwajikovə tukrarha, kɨni reimək
kɨn nɨmrɨn nupan kafan, yerman. Muvrɨg kɨn neipən, mərəhu-
pən əmə in ye tɨkirao yame nar mɨragh mɨnə kasəvɨgɨn-pən
iran.

Agelo mɨnə khatərhav-pə tuk yorwok ye sipsip mɨnə

8 Kɨni ipakə əmə tuk yerkwanu e Betlehem, narmamə yamə
mɨne kasəvɨgɨn sipsip mɨnə kasarə yerki mənvhirɨk masarha
tuk sipsip mɨnə yenpɨg.
9 Məkneikɨn agelo kɨrik kape Kughen Yermaru rɨtərhav-
pə tuk əriə, nɨkhakien kape Kughen Yermaru rɨsia-pen əriə,
khagɨn pɨk.
10 Mərɨg agelo a rɨmɨni-pən tuk əriə mɨmə, “Hapəh
nhagɨnien. Meinai yo yakwauə mə jakni-pre nəvsaoyen
huvə tuk əmiə, yame tukror rɨki narmamə ragien pɨk. Kɨni
Nəvsaoyen a ramvən tuk narmamə mɨfam.
11 Taktəkun əmə, yermamə kɨrik rɨmnarha-pə ye taon kape
King Deved. In ravəh mɨragh narmamə, kɨni In Kristo yame
Kughen rɨmɨni-ta kupən mə tukrher-pə kɨn tuk əmiə. Kɨni In
Yermaru.
12 Kɨni taksəm kwajikovə en kɨmuvrɨg kɨn neipən, kərəhu-
pən ye tikirao, ror nɨmtətien kɨmi əmiə mə kwajikovə a in a
yakməni.”
13 Məkneikɨn, agelo mɨnə khapsaah khatərhav-pə masərer
iriə min, masəgnəgɨn Kughen, mhani mhamə,
14 “Pəh khani vi vi Kughen apa yerpɨrɨg ye neai.
Kɨni narmamə ye tokrei tanə yamə mɨne rɨki Kughen ram-
agien tuk əriə, pəh kɨsarə ye nəmərinuyen.”

Yorwok ye sipsip mɨnə kɨmnhavən masəm Yesu

15 Məkneikɨn agelo mɨnə kɨmɨsəta ye yorwok ye sipsip mɨnə,
mharerɨg-pən apa ye rao ye neai, kɨni yorwok ye sipsip mɨnə

2:14: Luk 19:38

kɨmnhani tuk əriə mɨnə mhamə, “Pəh khavən apa Betlehem,
mɨsəm-ru nar e Kughen Yermaru rɨmɨni-pə tuk ətawə.”
16 Kɨshai mɨren mhavən mɨsəm Meri mɨne Josef mɨne kwa-
jikovə yame ramapɨr-pən ye tikirao.
17 Nɨpɨg kɨmɨsəm, kɨmnhani ərhav nəgkiarien yame agelo
rɨmɨni ye kwajikovə,
18 kɨni narmamə mɨfam yamə mɨne kɨmɨsərɨg nəgkiarien
yame yorwok ye sipsip mɨnə kɨmnhani-pən tuk əriə, kɨsakur
pɨk kɨn.
19 Mərɨg Meri rɨmnətərɨg əmə kɨn narɨmnar mɨnə e, markut
tuk nərɨgien nɨpran.
20 Mərɨg yorwok ye sipsip mɨnə kɨmnharerɨg, mhavəhsi-
haktə nhag Kughen, mhani vi vi In tuk narɨmnar m-fam yamə
mɨne kɨmɨsəm mɨsərɨg; rəmhen əmə kɨn yame agelo rɨmɨni-ta
tuk əriə.

Kamhen-pən nhag Yesu

21 Kwajikovə a rɨmnarha, mɨvəh nɨpɨg eit, kɨni kɨmɨvəh nao
kɨmin rəri-pən əmə loa kapəriə, kɨni khen-pən nhagɨn kɨmə
Yesu, nhag yame agelo rɨmɨni-pən ta tuk Meri nɨpɨg in rɨmnor
tɨpɨn.

Josef mɨne Meri kɨmɨrərəh Yesu mɨravən apa ye Nimə kape Kughen

22-24 Ye nɨpɨg a, tukmə kwajikovə kɨrik rarha, rɨmni mɨne
nɨsɨni tukawəkeikei mwor sakrefaes kape nəspirien mamə,
rəri-pən Loa kape Moses,* kɨni ruauə atuatuk ye nɨpɨg kape
Josef mɨne Meri mə tukwor məkna. Ror pən kɨrərəh Yesu
mɨrhuvən Jerusalem, mɨravəh mak ye tanə kɨraru uə yəkwi-
nətuən kɨraru kɨni mwhopni, rəri-pən əmə loa yame Kughen
Yermaru rɨmɨni.†
Kɨni kɨmɨravəhsi-pən kwajikovə a kɨmi Kughen Yermaru.
Nar a raməri-pən Nəgkiarien kape Kughen yame ramni mɨmə,
“Nɨmrɨn nupan mɨnə yerman, tukaməkeikei kɨvəhsi-pən əriə
kɨmi Kughen Yermaru mə kafan mɨnə.” *(Eks 13:2, 12)*

Simeon mɨne Ana kɨmawəm Yesu, kawəgnəgɨn Kughen

25 Kɨni huaru kɨrik ramarə apa Jerusalem, nhagɨn e Simeon.
Kafan nɨmraghien in ratuatuk huvə, kɨni nɨpɨg mɨfam in
raməri-pən nəgkiarien kape Kughen. Kɨni in rameito kɨn
nuəyen kape Kristo yame In tukruə mɨvəh mɨragh nəmə Isrel.
Kɨni Nanmɨn kape Kughen ruə mɨkuar yerkin.
26 Nanmɨn kape Kughen ruɨni-pən ta tukun mɨmə tukrɨpəh
nɨmhəyen meriaji tukrəm Kristo yame Kughen Yermaru
rɨmɨni mə tukrher-pə kɨn.

2:19: Luk 2:51 **2:21:** Luk 1:31 * **2:22-24:** Nakəm loa e ye Eks 13:2 mɨne 1 Saml 1:22-28. † **2:22-24:** Loa e raməmɨr ye Lev 12:8.

27 Kɨni Nanmɨn kape Kughen rɨmnor rɨkin mə tukrauru-
pən ye Nimə Ehuə kape Kughen. Kɨni Josef mɨne Meri
kɨmɨrərəh Yesu mwaru-pən ye Nimə kape Kughen mə iriu
tukwor narɨmnar fam yame Loa kape Moses ramni.
28 Məkneikɨn Simeon rɨmnəm Yesu, kɨni mɨrəh kɨn kwermɨn,
kɨni mamni vi vi Kughen mamni-pən tukun mɨmə,
29 "Kughen Yermaru, promes yame Ik nɨmɨni tuk yo, naknor
əfrakɨs.
Kɨni taktəkun ai, eighaan kɨn yo, yorwok e kafam, pəh
yakmhə ye nəmərinuyen,
30 meinai yaknəm kwajikovə e kɨn nɨmrɨk yame tukrɨwəh
mɨragh narmamə.
31 Ik nɨmnor apnəpeinə mə In tukrɨvəh mɨragh narmamə,
kɨni narmamə m-fam tukharkun nar a.
32 In tukruə rəmhen kɨn laet, mhajoun swatuk kɨn nəmə ye
kantri pɨsɨn pɨsɨn mɨnə,
Kɨni narmamə tukhavəhsi-haktə nəmə Isrel tukun."
33 Kɨni rɨm kwajikovə a mɨne nɨsɨni kwakur pɨk kɨn
nəgkiarien yame Simeon rɨmɨni iran.
34 Kɨni Simeon rəhuak mɨmə, "Pəh nɨhuvəyen kape Kughen
tukrurə tuk əmiru." Kɨni mɨni-pən tuk Meri, nɨsɨn kwajikovə
a, mɨmə,
"!Ǝrɨg-ru! Kughen rɨmɨrpen ta kwajikovə e mə tukror nəmə
Isrel khapsaah tukhamɨr,
kɨni mə tukror mɨn əriə khapsaah khavəh nɨmraghien.
Kughen rɨmɨrpen pawk In mə In ror nɨmtətien kɨrik, mərɨg
narmamə tukhani hah In.
35 Ror pən tukəm əpu nərɨgien has kape narmamə khapsaah.
Kɨni, Meri, rɨkim tukrəmhə tukun rəmhen kɨn yame yermamə
kɨrik ramhai rɨkim kɨn nau nisə."
36 Kɨni piahwaru kɨrik ramarə aikɨn, nhagɨn e Ana. In profet
kɨrik. In ji Fanuel, kwənərəus kape Aser kupən. Rɨnəpiahuaru
əgkəp. Nɨpɨg rɨmnamətamaruə əmə, məri-pən kafan yerman.
Mwarə kwis kape newk seven əmə, kwən a rɨmhə.
37 Rɨmnarə pɨsɨn əmə məknakɨn meriaji mɨpiəhuaru. Kɨni
taktəkun ai kafan newk eiti fo. Nɨpɨg mɨfam in raməmɨr ye
Nimə kape Ehuə Kughen maməhuak, yenpɨg mɨne yeraan.
Matuakəm mɨpəh nəvɨgɨnien mə tukrəhuak kɨmi Kughen.
38 Kɨni in rɨmauə atuatuk ye nɨpɨg yame Simeon raməgkiar
kɨn kwajikovə a. Kɨni piahwaru ai rɨmɨni vi vi Kughen tukun,
kɨni maməgkiar ye kwajikovə e kɨmi narmamə mɨfam yamə
mɨne kamhawhin mə Kristo tukrɨrɨsɨn nəmə Jerusalem.

Josef mɨne Meri kɨmɨravən apa Nasaret

2:30: Aes 52:10; Luk 3:6; Taet 2:11 **2:32:** Aes 42:6; 49:6; 52:10 **2:34:** Aes 8:14; Mat 21:42; 1 Pita 2:8

39 Kini Josef mine Meri kimiwor narimnar fam yame Loa
kape Kughen Yermaru ramni, kini mərhirerig-pən imərisir
ikin Nasaret ye provins e Galili.
40 Kwajikovə a rinehuə muiskai, muirkun huvə nar, kini
nipig m-fam nihuvəyen kape Kughen rukwar ye kafan
nimraghien.

Tamaruə e Yesu ramvən apa Nimə Ehuə kape Kughen

41 Ye newk minə fam, rim Yesu mine nisini kimiravən apa
Jerusalem mə tukwor lafet kape Pasova.‡
42 Kini nipig Yesu rimivəh newk twelef, kimiwor norien
yame kawor hanə, kini Yesu rikwasig kin əriu mirhivən apa
faktə ye lafet a.
43 Kini lafet rinor infamien, kini kafan minə kimnharerig
mhavən imərią ikin; mərig tamaruə Yesu In ripəh nikwasigien
kin rimni mine nisini, maməmir əmə apa Jerusalem. Kini iriu
kweinein.
44 Krəmə-ta mə ramkwasig kin əriə. Kini kimisəriwək
mamhavən tuk nipig piəpiə kirik. Mipirərikakun mwarha-kin
yerki kwənərəus kapəriu mine iriu minə tiksin.
45 Mərig kirapəh niwəmien In, mwarha-kin, mirarerig
miravən Jerusalem.
46 Kwarha-kin In nipig kisisər, kini mipiwəm apa ye
Nimə Ehuə kape Kughen. Ramkwətə iriə nəmhajoun minə,
mamətərig kin əriə. Kini mamaiyoh əriə kin narimnar tiksin.
47 Kini narmamə mifam kimisərig In, kisakur tuk kafan
nirkunien mine nhorpinien nəgkiarien minə kafan.
48 Kini rimni mine nisini kimiwəm In, kwakur pik kin. Kini
nisini rimini-pən tukun mimə, “Narik. ?Nimnhawor mor
məkneikin irəmru? !Ǝrig-ru! !Kimru rimim, rikimru rəmhə
pik tuk ik, kini yakwarha-kin pik ik!”
49 Mərig In rini-pən tuk əriu mimə, “?Nakawarha-kin Yo tuk
naha? Tukmə ror nakrapəh nirarkunien mə Yo jakaməkeikei
maməmir ye Nimə kape Rimik.”
50 Mərig iriu kirəpəh nirarkunien niprai nəgkiarien yame
rimini-pən tuk əriu.
51 Kini In rikwasig kin əriu, mirheiwaiyu mirhivən apa
Nasaret. Kini In rimisiai əriu mamor nəkwairiu. Mərig nipig
mifam nisini ramətərig kin narimnar minə fam a.
52 Kini Yesu nipran ramehuə, kini kafan nirkunien
ramhaktə pik. Kini ye nipig mifam, Kughen mine narmamə,
rikiriə ragien əmə tukun.

2:39: Mat 2:23 ‡ **2:41:** Ye nipig kape lafet kape Nəviərokinien, uə Pasova, nəmə Isrel rikiriə raməsik Kughen rimiwəh miragh kwənərəus kupən kapəriə mirəh-si ta əriə ye kwermi yamehuə kape Ijip. Ǝm-ru stori kape Pasova ye Eksodas 12:21-27.
2:51: Luk 2:19 **2:52:** 1 Saml 2:26; Prov 3:4

3

Jon Baptaes raməvsao-ərhav kɨn nəgkiarien kape Kughen
(Mat 3:1-12; Mak 1:1-8; Jon 1:19-28)

1 Kwasɨg ikɨn ye narɨmnar mɨnə a, yemə Rom kɨrik, nhagɨn
e Taebirias Sisa, in ramehuə ye provins mɨnə fam kape
Rom. Kɨni ye nɨpɨg in rɨnamarmaru meriaji newk fiftin, kɨni
kwermɨn mɨnə tɨksɨn e: Herod Antipas ramehuə ye provins
e Galili; mɨne piauni Filip in ramehuə ye provins mir e
Ituria mɨne Trakonaetas, mɨne Lisanias ramehuə ye provins
e Abilin, mɨne Ponjes Paelat in gavman kape provins e Judia.
2 In e ye nɨpɨg atuatuk kape Anas mɨne Kaefas yame iriu jif
pris mir.
Ye nɨpɨg a, Jon, ji Sekaraea, yame rɨnehuə ta ai, mamarə apa
ikɨn ruhiko ikɨn, kɨni Kughen rɨmɨvəh-sipən nəgkiarien kɨrik
kɨmin.
3 Kɨni in rɨmnokrən apomh pən ikɨn mɨnə ipakə tuk nu
apa Jodan maməvsao-ərhav kɨn nəgkiarien kape Kughen. In
mamni-pən mɨmə narmamə tukasəkeikei mɨsarar ye nərɨgien
kapəriə tuk təvhagə has, kɨni mhavən tuk Kughen mə In
tukrəspir norien has mɨnə kapəriə. Kɨni mə nɨmtətien kɨrik e,
tukor baptaes irəriə.
4 In rəri-pən əmə nəgkiarien yame Aesea rɨmɨrai kupən ye
nəkwəkwə kafan mɨmə,
“Kwən kɨrik ramokrən ehuə apa ikɨn ruhiko ikɨn mamni mɨmə,
‘Kɨmiə taksor apnəpeinə ye swatuk kape Yermaru,
kɨni mɨsor kafan swatuk ratuatuk.
5 Nɨkwətanə mɨnə fam tuksuun huvə,
kɨni tukwas mɨnə mɨne nahawk mɨnə fam tuksətən-ətən,
kɨni swatuk iko iko mɨnə tukərəhu atuatuk,
kɨni swatuk yame rapəjiapət tukəkeikei kor rɨpiə.
6 Kɨni narmamə mɨfam tuksəm swatuk kape Kughen tuk
nɨvəh-mɨraghien narmamə.’ ” *(Aes 40:3-5)*
7 Kɨni ye nɨpɨg a, narmamə khapsaah kɨmnhavən tuk
Jon mə in tukror baptaes irəriə; mərɨg rɨni-pən tuk əriə
mɨmə, “! Kɨmiə naksahas rəmhen əmə kɨn snek yamə mɨne
kasərhkwopah! Pəh nien mə tuktu, Kughen ror niemhaa
mɨvəhsi-pən narpɨnien kɨmi narmamə. ?Mərɨg, pa ramni mə
to kɨmiə nakharkun nɨsaptayen kɨn?
8 Sor narɨmnar tɨksɨn yamə rhuvə mə tuksəm mə
nakwəsəpəh əfrakɨs norien has mɨnə kɨni mhavən tuk Kughen.
Nəfrakɨsien mə kɨmiə kwənərəus kape Ebraham, mərɨg rɨkimiə
tukrɨpəh nəsɨkien mə Kughen tukraməkeikei mɨvəh mɨragh
əmiə mhawor kɨmiə kwənərəus kape Ebraham. !Nɨkam, in
nar apnapɨg əmə! Yakamni-pre tuk əmiə mə Kughen rɨrkun

3:3: Wok 13:24 **3:7:** Mat 12:34; 23:33

nor-min-ien kapier apnapig ruə rəmhen kin kwənərəus kape
Ebraham.
9 Kini taktəkun ai, Kughen rinərer matuk ta mə tukrərəru
nuknei nai. Kini tukmə nai kirik ripəh nikuəyen kin
kwənkwan yame rhuvə, kini tukrərəru marakikin-pən ye
nap.”*
10 Kini kwhen ehuə a kimisaiyoh Jon mhamə, “?Mərig, naha
nhagin kimawə jakasəkeikei misor?”
11 Kini Jon rini-pən tuk əriə mimə, “Tukmə kafam neipən
kiraru, vəhsi-pən kirik kimi yermamə yame kafan rirkək.
Kini tukmə nam nəvigінien rarə, əhi-pən tiksin kimi narmamə
yamə mine nəriə rirkək.”
12 Kini narmamə tiksin yamə mine kasərer tuk mane kape
takis kimnhauə mə Jon tukor baptaes irəriə, kin misaiyoh in
mhamə, “?Naha e nhagin kimawə jakasəkeikei misor?”
13 Kini Jon rini-pən tuk əriə mimə, “Takhapəh nhavəh-
sitayen mane tuk narmamə rapita yame rəmhen mə
takhavəh.”
14 Kini mobael minə tiksin kimisaiyoh min mhamə, “?Mərig
rhawor irəmawə? ? Naha e nhagin kimawə jakasəkeikei
misor?”
Kini in rini-pən tuk əriə mimə, “Takhapəh nhaviyen nigінien
kimi narmamə mhamə, ‘Tukmə nakhapəh nhavəh-si-pəyen
mane, kini jaksor nəmhəyen kimi əmiə, uə jaksor əmiə
naksarer ye nimri mirh kini yakhani hah əmiə.’ Mərig rikimiə
tukraməkeikei mamagien əmə tuk nərok atuatuk kapəmiə.”
15 Kini narmamə minə a kasəm misəm, rikiriə ruh mə tukmə
ror Jon in Kristo yame Kughen rimini mə tukrher-pə kin.
16 Mərig Jon rhorpin nətərigien kapəriə mimə, “Yo yakamor
baptaes irəmiə kin nu, mərig yermamə kirik tukripiuə yame
kafan nəsaninien mine nehuəyen rapita yo. Kini yo ye tanə
əgkəp; yakpəh nəmhenien mə to yakənimkur mirisin ta nərəus
ye kafan sandel. Kini In tukror baptaes irəmiə ye Nanmin
kape Kughen mine nap.
17 In ramərer matuk tuk nəmien norien kape narmamə
maməwhai əriə, nəmə huvə minə mine nəmə has minə.
Rəmhen əmə kin yame yeməsim ravəh safel tuk nəspir-tayen
tiki kwənkwai wit mə tukripik nimitin yame rhuvə. Nar-
mamə yamə mine khahuvə kisəmhen kin nimit wit, ripik
əriə mamvən yerkwanu. Mərig narmamə has kisəmhen kin

3:8: Jon 8:33,39 * **3:9:** Jon Baptaes raməgkiar skai kimi Farisi mine Sadusi, yamə mine khamə ta mə Kughen tukraməkeikei mivəh miragh əriə meinai iriə ji Ebraham minə. Nuhpikinien ye nai yame Kughen tukrərəru ramhajoun mə Kughen tukrəkir norien kape narmamə, kini yamə mine khapəh nisorien norien huvə, Kughen tukrivəh-si-pən narpinien kimi əriə. **3:9:** Mat 7:19 **3:12:** Luk 7:29 **3:16:** Wok 13:25

tiki kwənkwai wit, ramarakikin-pən əriə ye nap ehuə yame
ramuək rerin.”
18 Kini Jon ramni-ərhav nəgkiarien ripsaah mamor kwirig
kin kimi narmamə mə tukrivi-pə nətərigien kape narmamə
khauə tuk Kughen.

Herod rimivəh-sipən Jon Baptaes ye kalabus
(Mak 6:14-29)

19 Ye nipig a, Herod Antipas rimikir ta Herodias in e piah-
waru kape piauni, kini mamor narimnar ripsaah yame rahas.
Mərig Jon rokrən skai kimin tukun.
20 Ror pən Herod rimnəsik əpnis pən min ye norien has
kafan mivəhsi-pən Jon ye kalabus.

Jon rimnor baptaes ye Yesu
(Mat 3:13-17; Mak 1:9-11)

21 Mərig kwasig ikin Jon rivən ye kalabus, kini in rinamor
baptaes ye narmamə, kini Yesu min rimavən, Jon ror baptaes
iran. Kini nipig Yesu rimnaməhuak, Kughen rimnəhitə ye
neai,
22 kini Nanmin kape Kughen risi-faktə meiwaiyu iran,
nipran rəmhen kin mak ye tanə, kini nəgkiarien kirik risi-pən
ye rao ye neai mamni mimə, “Ik narik keikei; rikik ragien pik
tuk ik.”

Rip Yesu minə

23 Nipig Yesu rimirikakun kafan wok, kafan newk rəmhen
kin toti. Narmamə khamə ta mə in ji Josef.
Kini Josef in ji Heli,
24 Heli in ji Matat,
Matat in ji Livae,
Livae in ji Melki,
Melki in ji Janae,
Janae in ji Josef
25 Josef in ji Matatias,
Matatias in ji Amos,
Amos in ji Neham,
Neham in ji Esli,
Esli in ji Nangae,
26 Nangae in ji Mahat,
Mahat in ji Matatias,
Matatias in ji Semein,
Semein in ji Josek,
Josek in ji Joda,
27 Joda in ji Joanan,
Joanan in ji Resa,

3:19: Mat 14:3-4; Mak 6:17-18 **3:22:** Jon 1:32 **3:23:** Luk 4:22; Jon 6:42

Resa in ji Serubabel,
Serubabel in ji Sealtiel,
Sealtiel in ji Neri,
28 Neri in ji Melki,
Melki in ji Adi,
Adi in ji Kosam,
Kosam in ji Elmadam,
Elmadam in ji Ere,
29 Ere in ji Josua,
Josua in ji Eliesa,
Eliesa in ji Jorim,
Jorim in ji Matat,
Matat in ji Livae,
30 Livae in ji Simeon,
Simeon in ji Juda,
Juda in ji Josef,
Josef in ji Jonam,
Jonam in ji Eliakim,
31 Eliakim in ji Melea,
Melea in ji Mena,
Mena in ji Matataha,
Matataha in ji Natan,
Natan in ji Deved,
32 Deved in ji Jese,
Jese in ji Obed,
Obed in ji Boas,
Boas in ji Salmon,
Salmon in ji Nason,
33 Nason in ji Aminadab,
Aminadab in ji Admin,
Admin in ji Ani,
Ani in ji Hesron,
Hesron in ji Peres,
Peres in ji Juda,
34 Juda in ji Jekob,
Jekob in ji Aesak,
Aesak in ji Ebraham
Ebraham in ji Teraha,
Teraha in ji Neho
35 Neho in ji Serug,
Serug in ji Rehu,
Rehu in ji Peleg,
Peleg in ji Eba,
Eba in ji Sela,

3:32: Rut 4:17-22

36 Sela in ji Kenan,
Kenan in ji Apaksad,
Apaksad in ji Sem,
Sem in ji Noa,
Noa in ji Lamek,
37 Lamek in ji Metusela,
Metusela in ji Inok,
Inok in ji Jared,
Jared in ji Mahalalel,
Mahalalel in ji Kenan,
38 Kenan in ji Enos,
Enos in ji Set,
Set in ji Adam,
kɨni Adam in ramsɨ-pən tuk Kughen.

4

Setan rɨmɨvəhsi-pən wəhsi-pən kɨmi Yesu
(Mat 4:1-11; Mak 1:12-13)

1 Nanmɨn kape Kughen rɨmɨkuar ye nɨmraghien kape Yesu, kɨni ye nɨpɨg ruasɨ-pən ye nu apa Jodan, Nanmɨn kape Kughen rɨkɨr In mɨvən apa ikɨn ruhiko ikɨn.
2 Aikɨn, Setan ramarkut mə tukrukrao ye nərɨgien kafan kape nɨpɨg foti. Ye nɨpɨg mɨnə fam a, In rapəh nəvɨgɨnien, kɨni ye nɨpɨg infamien, nɨkumhə rəs pɨk.
3 Kɨni Setan rɨni-pən tukun mɨmə, “Tukmə ik Ji Kughen əfrah, ni-pən tuk kapier e mə rukreikɨn muə mor bred kɨn.”
4 Mərɨg Yesu rhorpɨn mɨmə, “Kɨmɨrai ye Nəkwəkwə kape Kughen kɨmə, ‘Yermamə rɨpəh nɨmraghien əmə ye nəvɨgɨnien.’ *(Dut 8:3)*”
5 Məkneikɨn Setan rɨkɨr Yesu mɨvən apa ye tukwas apomh kɨrik, kɨni taktəkun əmə, rhajoun In kɨn kantri mɨnə fam ye tokrei tanə,
6 kɨni mɨni-pən tukun mɨmə, “Yo jakərəhu-pre narmaruyen ye tanɨmtanə ye kwermɨm, mɨne nautə kapəriə mɨnə fam, meinai narɨmnar mɨfam a raməmɨr ye kwermɨk, kɨni yakɨrkun neighan-pənien kɨn kɨmi naha yermamə yame yakorkeikei mə jakvəhsi-pən kɨmin.
7 Kɨni tukmə nakəhuak kɨmi yo, narɨmnar m-fam ai ik takor kafam kɨn.”
8 Mərɨg Yesu rhorpɨn kafan nəgkiarien mɨmə, “Nəkwəkwə kape Kughen ramni mɨmə, ‘Taksəhuak əmə kɨmi kapəmiə Yermaru Kughen, mɨsəri-pən əmə kafan nərɨgien.’ *(Dut 6:13)*”
9 Məkneikɨn Setan rɨkɨr In mərɨp In apa Jerusalem mhaktə ye tokrei Nimə Ehuə kape Kughen apa yerpɨrɨg əgkəp. Kɨni

3:36: Jen 11:10-26 **3:38:** Jen 4:25-26

mini-pən tukun mimə, “Tukmə ik Ji Kughen əfrakis, iv-ərhav-
ru ikin e,
10 meinai kimirai kimə,
“ ‘In tukrher-pə kin agelo minə kafan khauə masarha huvə tuk
ik.
11 Tukharaptərəkin ik kin kwermiriə mə takpəh nowhan-
pənien nihum ye kapier kirik.’ ” *(Sam 91:11,*
12)
12 Mərig Yesu rhorpin kafan nəgkiarien mimə, “Mərig
Nəkwəkwə kape Kughen ramni mimə, “Takhapəh nisəm-
əsaahyen kapəmiə Kughen Yermaru mə ramarha huvə əfrakis
tuk əmiə uə nikam.’ *(Dut 6:16)* ”
13 Kini Setan ror infamien ye nivəhsi-pən vəhsi-pənien kimi
Yesu; məkneikin, mapitan kin Yesu mawhin nipig huvə yame
tukruə min tukun.

Yesu rimirikakun kafan wok
(Mat 4:12-17; Mak 1:14-15)
14 Kini ai, Yesu rimirerig-pən Galili, kini nəsaninien kape
Nanmin kape Kughen rimikuar ye nimraghien kafan. Kini
kimnəvsao kin In rarkurao ye tanə a.
15 Kini Yesu rimnhajoun ye nimə kape nofuginien minə, kini
narmamə m-fam khani vi vi In.

Nəmə ime Yesu kimisəpəh In
16 Kini Yesu rimauə Nasaret, aikin rimnehuə ikin kupən.
Kini ye Sabat kirik, In rimavən ye nimə kape nofuginien
rəmhen əmə kin yame ramor hanə. Kini mərer mə
tukrəvheikin Nəkwəkwə kape Kughen,
17 kini kivəhsi-pən nəkwəkwə yame kimnarpəvin-arpəvin
yame profet Aesaea rimirai kupən. Kini ruhatukin nəkwəkwə
məm nəgkiarien yame Aesaea rimirai yame ramni mimə,
18 “Nanmin kape Kughen ramarə irak
meinai In rimirpen yo,
jakəvsao-ərhav kin nəgkiarien huvə kimi yavən hah minə.
Kini In rher-pə kin yo mə jakvən mamni-pən tuk narmamə
yamə mine kivəhsi-pən əriə ye kalabus mə tukirisin əriə,
kini mini-pən tuk nimrin pis minə mə tuksəm min nar.
Kini rher-pə kin yo mə jakrisin narmamə yamə mine kasəmir
ye kwermi narmamə pisin masərig rahah,
19 mamni-ərhav mə nipig ruauə ta yame Kughen Yermaru
tukrhajoun kafan nihuvəyen mivəh miragh narmamə.”
(Aes 61:1, 2)
20 Yesu rimnəhueikin ta nəkwəkwə a, kini meiwaiyu
mivəhsi-pən min kimi yermamə yame ramarha huvə tuk

4:13: Hib 2:18; 4:15

nəkwəkwə minə, kini mamkwətə mə tukrəvhag kimi nar-
mamə. Kini narmamə m-fam ye nimə kape nofuginien
kasarha tim tim iran.
21 Kini In raməgkiar kimi əriə mamni min mimə, “Taktəkun
ai, ye nipig yame nimisərig Nəkwəkwə e Kape Kughen, niniyen
a ruauə minor nəfrakisien kin.”
22 Kini narmamə mifam kasəgnəgin In, kini kisakur pik tuk
nəgkiarien huvə yamə mine ramni, kini misaiyoh əriə minə
mhamə, “?Mərig kwən e In ji Josef əmə uə?”
23 Kini Yesu rini-pən tuk əriə mimə, “Yakirkun mə takpihani
nəgkiarien akwas e tuk yo yame ramni mimə, ‘Dokta, or huvə
atuk-ru nipram,’ mhani min mhamə, ‘Narimnar yamə mine
yimisərig mə nimnor ta apa Kapaneam, rhuvə mə takuə mor
min e, imam ikin.’
24 Nəfrakisien, yakamni tuk əmiə mə narmamə to khapəh
nhasiaiyen profet kirik yame ramsi-pən irəriə.
25 Ye nipig kape Elaeja, nəhig ripəh nipien newk kisisər mine
makuə sikis, kini nikumhə ravən ikin minə fam, nəviginien
rirkək. Kini yakni nəfrakisien tuk əmiə mimə, ye nipig a
nipiahuaru kimhə tan kin əriə khapsaah e Isrel,
26 mərig pəh nien mə Kughen rher-pə kin Elaeja mə tukrivən
masitu irəriə. Nikam. In rher-pə kin mə tukrasitu əmə ye
piahwaru kirik yerkwanu Jarefat apa ye provins e Saedon.
Mərig piahwaru a pəh nien mə pian Isrel.
27 Kini ye nipig kape profet e Elisa, narmamə khapsaah
kimnisarə Isrel yamə mine kamhawəh nəmhəyen e ‘leprosi’*
mərig Elisa ripəh nor-huvəyen kirik. Mərig in rimnor huvə
əmə kwən Siria e Neman, yame pəh nien mə yemə Isrel.”
28 Narmamə ye nimə kape nofuginien kimisərig nəgkiarien
a, niemhaa rhai pik əriə m-fam.
29 Kini kisarar mharəh In, misəukəkin mhatərhav yerk-
wanu, mhavən misokrig ye tukwas yame kimnor taon ikin,
mə tuksarkwərhav kin apa ikəutən.
30 Mərig Yesu rivən-pən ta ye kwənimrheriə, map.

Yesu rimnəko ta yarmhə ye yermamə kirik
(Mak 1:21-28)

31 Kini Yesu rimneiwaiyu apa Kapaneam, taon kirik ye
provins e Galili. Kini ye Sabat kirik, In raməvhag kimi nar-
mamə.
32 Kini narmamə kimisərig nəgkiarien kafan, kimisakur kin,
meinai nəgkiarien kafan, nanmin aikin.

4:22: Luk 3:23; Jon 6:42 **4:24:** Jon 4:44 **4:25:** 1 King 17:1,7 **4:26:** 1 King 17:8-16 * **4:27:** Leprosi in nəmhəyen skai kirik yame raməmir ye tiki yermamə. **4:27:** 2 King 5:1-14 **4:32:** Mat 7:28-29

33 Kɨni ye nəkwai nimə kape nofugɨnien, kwən kɨrik aikɨn
yame nanmɨn has ramərer-pən iran. Kɨni in rokr-apomh
mɨmə,
34 “! Eh, Yesu, yemə Nasaret! ? Rhawor? ? Nɨmauə mə
takoriah əmawə uə? Yakwɨrkun ta ik. !Ik yemə rhakə kape
Kughen!”
35 Mərɨg Yesu rɨmnəgkiar skai kɨmin mɨmə, “!Ah, pim! !Ǝta
ye kwən e!” Kwən a ramərer ye kwerkwan irəriə, məkneikɨn
nanmɨn hah a rəsuə kɨn reiwaiyu mowhan ye nɨmoptanə, map
ta iran, kɨni mɨpəh noriahyen in.
36 Kɨni narmamə m-fam aikɨn a kɨsakur kɨn, mhani-pən tuk
əriə mɨnə mhamə, “!Eh! Nəgkiarien pɨsɨn kɨrik e. Kwən a kafan
nəgkiarien nanmɨn aikɨn. Tukmə In rəgkiar kɨmi nanmɨn has
mɨnə, kasəta ye narmamə.”
37 Kɨni nəvsaoyen kape Yesu rɨtərhav markurao ye tanə a.

Yesu rɨmnor huvə narmamə khapsaah
(Mat 8:14-17; Mak 1:29-34)

38 Aikɨn, Yesu rarar, mɨtərhav ye nimə kape nofugɨnien
mɨvən apa nimə kape Saemon Pita†. Ye nɨpɨg a, kuhu Saemon
ramhə maməpan pɨk, kɨni iriə kɨsaiyoh-pən Yesu mə tukror
huvə.
39 Kɨni Yesu rərer ipakə tukun, məgkiar skai kɨmi nəpanien,
nəpanien rəta. Taktəkun əmə piahwaru a rərer, mɨvən mɨruk
ta nəriə nəvɨgɨnien.
40 Kɨni nɨpɨg mɨrh natukrivə‡, narmamə kɨmnhapɨk nar-
mamə m-fam yamə mɨne kamhamhə, mhavən tuk Yesu. Kɨni
In rərəhu-pən kwermɨn irəriə kɨrikianə kɨrikianə, kɨni iriə m-
fam kɨsəsanɨn.
41 Kɨni yarmhə mɨnə mɨn kamhatərhav mɨsap ye narmamə
khapsaah, mɨsokrən apomh mhamə, “!Ik Ji Kughen!” Mərɨg
Yesu rəgkiar skai kɨmi əriə mətapɨg kɨn əriə tuk nəgkiarien
meinai iriə kwənharkun ta mə In Kristo yame Kughen
rɨmnher-pə kɨn.
42 Kəni rɨkwamer kɨn, Yesu rɨtərhav aikɨn a, mɨvən apa
ikɨn kɨrik. Mərɨg narmamə kɨmɨsarha-kɨn In, kɨni nɨpɨg
kɨmɨsəm, khauə tukun mɨsarkut mhamə tukhani-əhu mhamə
In tukrɨpəh nəpəhyen əriə.
43 Mərɨg əmə Yesu rɨni-pən tuk əriə mɨmə, “Nɨkam. Yo
jakaməkeikei mɨvən yerkwanu pɨsɨn pɨsɨn mɨnə, mɨni-ərhav
Nəvsaoyen Huvə kape narmaruyen kape Kughen, meinai
Kughen rɨmnher-pə kɨn yo mə jakor məkneikɨn.”

---

† **4:38:** Nɨpɨg kɨrik, kamokrən kɨn Saemon Pita kɨmə, ‘Saemon.’ Kɨni nɨpɨg kɨrik, kamokrən kɨn kɨmə, ‘Pita.’ ‡ **4:40:** Nəmə Isrel, rɨkiriə rɨmnəsɨk mə Loa kape Moses ramni-əhu mə tukpəh nɨrəhyen yermamə ye Sabat. Mərɨg nɨpɨg mɨrh rɨmɨviə, Sabat rɨnor infamien en, kɨni kɨrkun nɨrhəyen yermamə. **4:41:** Mat 8:29; Mak 3:11-12

44 Kɨni In rɨmavən mameriwək ye tanə Judia mamni-ərhav
nəgkiarien kape Kughen ye nimə kape nofugɨnien mɨnə.

5

Aposol yamə mɨne Yesu rɨmnəkupən mokrən kɨn əriə
(Mat 4:18-22; Mak 1:16-20)

1 Nɨpɨg kɨrik, Yesu rərer ye nɨkar-kar nu ehuə kamni kɨmə
Galili*, kɨni narmamə khapsaah kɨmnhauə mɨsərer rarkurao
iran mhamə tuksərɨg nəgkiarien kape Kughen.

2 Kɨni In rɨmnəm kwaji rao kɨraru yame narmamə kape
nɨviyen kəməəm kɨmnhapəh kawərer ye nɨpakɨr mɨsaikwas ye
kapəriə net mɨnə.

3 Məkneikɨn Yesu ratpən ye rao kape Saemon Pita, mɨni-
pən tukun mə tukrɨvi-pirə rao. Saemon rɨvi-pirə rao, kɨni Yesu
rəkwətə-pən aikɨn maməvhag kɨmi narmamə.

4 Yesu rɨmnəgkiar infamien, kɨni mɨni-pən tuk Saemon
mɨmə, “Saemon, əsuə. Pəh khavən apa ikəmnɨm, pəh
naksaruk kɨn net mɨnə mhavi kəməəm tɨksɨn.”

5 Mərɨg Saemon rɨni-pən tukun mɨmə, “Yemehuə, yenpɨg,
yɨmɨsarkut pɨk tuk nar e mɨseriaji reraan, mərɨg yɨmnhapəh
nɨviyen kəməəm kɨrik. Mərɨg ik nakmə tukhavən mɨn, ror pən,
pəh khavən mɨsaruk mɨn kɨn net mɨnə.”

6 Khavhirə, mɨsaruk kɨn net mɨnə, mhavi kəməəm khap-
saah pɨk, ror net mɨnə kapəriə khakwar huvə kɨn kəməəm,
mharikakun mɨseikus net mɨnə.

7 Kɨni iriə kɨsokrən-pən kɨn iriə mɨnə tɨksɨn ye rao mɨn kɨrik
mhamə tukhauə mɨsasitu irəriə. Kɨni khauə mɨsarakə-pən kɨn
kəməəm ye rao mir a kwəkrig, ipakə əmə rao mir kwəmnɨm.

8 Kɨni Saemon Pita rɨmnəm, kɨni rənɨmkur-pən tuk Yesu
mamni mɨmə, “Yermaru. ! Yuvən isok tuk yo, meinai yo
yakpəh nəmhenien! Yo yor təvhagə hah kɨrik.”

9 In rɨmnəgkiar məknaikɨn meinai in mɨne narmamə mɨnə
a ye rao mir, kɨmɨsakur pɨk kɨn kəməəm khapsaah yamə mɨne
kɨmnhavi.

10 Kɨni Jemes mɨne Jon, ji Sebedi mir, yamə mir e kawor wok
irisɨr Saemon, iriu mɨn kɨmɨwakur pɨk kɨn.

Mərɨg Yesu rɨni-pən tuk Saemon mɨmə, “Pəh nɨgɨnien. Ik
yermamə kape nɨviyen kəməəm. Mərɨg taktəkun ai mamvən,
ik takvi-pə narmamə.”

11 Ror pən, kɨmnhavi-fiak kapəriə rao mɨnə, mɨsəpəh
narɨmnar mɨ-fam mhakwasɨg əmə kɨn Yesu, kɨni mhauə kafan
narmamə mɨnə.

4:44: Mak 1:35-39; Mat 4:23 * **5:1:** Nəgkiarien kape Gris ramni mɨmə, “nu apa Genesaret.” **5:1:** Mat 13:1-2; Mak 3:9-10 **5:5:** Jon 21:3-8 **5:11:** Mat 19:27

Yesu rɨmnor huvə yermamə kɨrik yame ravəh nəmhəyen əutən ye tɨkin†
(Mat 8:1-4; Mak 1:40-45)

12 Nɨpɨg kɨrik, Yesu rɨmneriwək mɨvən yerkwanu kɨrik, kɨni kwən kɨrik yame ravəh nəmhəyen e leprosi, kɨni nɨmhəyen ai rɨvəh fam nɨpran. Kɨni rəm Yesu, rəriwək muə tukun, meiwaiyu, mənɨm-pən nɨpəghigɨn ye nɨmoptanə, kɨni mamasək ətgɨn Yesu mɨmə, "Yermaru, tukmə nakɨrkun mə to nakor huvə yo, or huvə yo, məspir ta nəmkɨmɨk irak."

13 Kɨni Yesu rərao-pən mɨrap kwən a, mɨmə, "Ǝwəh. Yakorkeikei mə jakor. !Ǝsanɨn!" Kɨni taktəkun əmə nəmhəyen e leprosi rəta.

14 Mərɨg Yesu rɨmɨni-əhu in mɨmə, "Takpəh nɨni-ərhavyen narɨmnar mɨnə e kɨmi narmamə. Mərɨg yuvən məm pris kɨrik pəh in rəm mə nɨpram rɨnor məknen. Kɨni or sakrefaes kɨmi Kughen rəri-pən yame Loa kape Moses rɨmɨni ye yermamə kɨrik yame kafan leprosi ruɨrkək, pəh narmamə tukharkun mə nəfrakɨsien nakwahuvə, kɨni kafam nəmkɨmɨk ruɨrkək."

15 Mərɨg nəvsaoyen kape Yesu ramtərhav mamvən ikɨn mɨnə fam, kɨni narmamə khapsaah kamhauə mə tuksətərɨg kɨn kafan nəgkiarien kɨni mhamə In tukror huvə nəmhəyen mɨnə kapəriə.

16 Mərɨg, nɨpɨg rɨpsaah, In ramvən pɨsɨn əmə apa ikɨn kɨrkək ikɨn, maməhuak.

Yesu rɨmnor huvə yermamə kɨrik nɨpran rɨmhə
(Mat 9:1-8; Mak 2:1-12)

17 Nɨpɨg kɨrik, Yesu rɨmnhajoun apa nimə kɨrik, kɨni Farisi mɨnə, mɨne nəmhajoun mɨnə kape Loa kape Moses, iriə kasəkwətə mɨn aikɨn. Kɨmnhasɨ-pən apa yerkwanu mɨnə apa provins mir e Galili, mɨne Judia, mɨne Jerusalem. Kɨni nəsanɨnien kape Kughen Yermaru ramarə tuk Yesu mə tukror huvə narmamə yamə mɨne kamhamhə.

18 Ye nɨpɨg a, narmamə tɨksɨn kɨmnharəh kwən kɨrik mhauə yame ramapɨr-pən əmə ye nɨkaokao, meinai nɨpran rɨmhə. Kɨni iriə kɨsorkeikei mə tukharəh mɨsərəhu-pən ye nɨhu Yesu.

19 Mərɨg kɨseinein mə tukshawor mhavən imə, meinai narmamə khapsaah aikɨn. Kɨni kɨmnhavən apa ye tokrei nimə, mɨsəhipu ta nɨkar nimə kɨrik, mharəh nɨkaokao yermamə ramapɨr-pən iran, mhavi, reiwaiyu-pən ye kwerkwan ye narmamə, ipakə əmə tuk Yesu.

---

† **5:11:** Ye Nəkwəkwə kape Kughen, nəgkiarien e 'leprosi' raməgkiar ye nəmhəyen pɨsɨn pɨsɨn mɨnə kape tɨkim. Nəmhəyen mɨnə e kasoriah tɨkim, kɨni Loa kape Moses ramni mə yermamə yame ravəh nəmhəyen məkna, in rəmkɨmɨk ye nɨmrɨ Kughen. Ǝvheikɨn Levitikas yame rehuə 13-14.

20 Kini Yesu rəm nhatətəyen kapəriə mini-pən tuk kwən a mimə, “Yo kirik. Kafam norien has minə, yakwərəh-si ta fam narpinien iran.”
21 Mərig nəmhajoun kape Loa kape Moses mine Farisi minə, rikiriə rəsik mimə, “?Kwən e raməgkiar məkne, mamni hah Kughen. Kughen pisin əmə In rirkun nivəh-sitayen narpinien kape norien has kape narmamə. ?Pa min to rivəh-si ta?”
22 Mərig Yesu In ruirkun ta əmə kapəriə nətərigien, kini mini-pən tuk əriə mimə, “?Rhawor e nakasətərig məkneikin?
23 ?Jakni-pən naha tuk yermamə a, kini kimiə nakasəm əfrakis? ?Mə jakni-pən tukun mə narpinien kape kafan təvhagə hah yakwərəhsi-ta ta? ?Uə mə jakni-pən tukun mə tukrhekimter meriwək mamvən?
24 Mərig yakorkeikei mə jakor yo mə takharkun mə yo, Ji Yermamə, yakvəh nehuəyen ye tokrei tanə tuk nivəhsi-tayen narpinien kape təvhagə has.” Kini marə mini-pən tuk kwən a mimə, “Yakamni-pre tuk ik mə, takhekimter, mirəh kafam nikaokao mamvən imam yerkwanu.”
25 Kini taktəkun əmə, kwən a rhekimter, mirəh kafan nikaokao məriwək maməgnəgin Kughen mamvən.
26 Kini iriə m-fam kisakur pik kin, masəgnəgin Kughen. Khagin, mhamə, “Man, kimisəm əfrakis nar apsipis minə e towei.”

Yesu rimnokrən kin Livae

27 Kwasig ikin ye narimnar minə e, Yesu ritərhav maməriwək mamvən, kini məm kwən kirik yame ramərer tuk mane kape takis, nhagin e Livae. Ramkwətə ikin kamərok takis ikin. Kini Yesu rimini-pən tukun mimə, “Yuə, mikwasig kin Yo.”
28 Məkneikin rimnəpəh narimnar fam kafan, mərer, mikwasig kin Yesu.
29 Kini ai, Livae rimaraptərəkin nəviginien ehuə kirik kape Yesu ye nimə kafan. Kini narmamə khapsaah yamə mine kasərer tuk mane kape takis, mine narmamə apnapig minə, kimnhavən misəkwətə iriə min, mə tuksəvigin kwis.
30 Mərig Farisi minə mine narmamə min tiksin irəriə yamə mine iriə nəmhajoun kape Loa kape Moses, rikiriə rapəh nagienien, kini mhani-pən tuk narmamə kape Yesu minə mhamə, “?Rhawor e nakasəvigin kwis kimiə narmamə yamə mine kasərer tuk mane kape takis mine yor təvhagə has minə?”
31 Mərig Yesu rini-pən tuk əriə mimə, “Pəh nien mə narmamə yamə mine kisəsanin khavən masəm dokta. Mərig narmamə yamə mine kamhamhə, tukasəkeikei mhavən misəm dokta.

5:20: Aes 43:25; Luk 7:48 **5:24:** Jon 5:8 **5:30:** Luk 15:1-2

32 Pəh nien mə Yo yimauə mə jakokrən kin narmamə yamə
mine kwəsatuatuk ta. Nikam. Yimauə mə jakokrən kin yor
təvhagə has minə, mə tuksarar ye kapəriə nərigien.”

Nhajounien kape Yesu in rivi, nhajounien kape loa in nəkwas
(Mat 9:14-17; Mak 2:18-22)

33 Kini iriə kimnhani-pən tuk Yesu mhamə, “Ǝmru. Nar-
mamə kape Jon Baptaes, nipig ripsaah kisəpəh nəvigінien
masəhuak kimi Kughen; mine Farisi minə min. ?Mərig rhawor
kafam narmamə minə kasəvigin əmə mamharpin?”

34 Mərig Yesu rini-pən tuk əriə mimə, “?Nipig kimiə nakma-
sor nəvigінien kape yerman yame rimnarkurək pə pə, mərig
nakhani-əhu in minə tiksin mə tukhapəh nisəvigінien uə? !
Nikam!

35 Mərig tukripior nipig yame narmamə tukhawəhsi-ta Yer-
man e yame rimnarkurək pə pə tuk In minə tiksin. Kini ye
nipig a in a, In minə tiksin tuksəpəh nəvigінien iran.”‡

36 Kini Yesu rimini min nuhpikinien kirik tuk əriə mimə,
“To yermamə kirik ripəh niwəhyen kwonmut neipən vi kirik
kini mijir-pən ye neipən mətit kafan yame rimneikus. To ror
məknakin, kini tukroriah kwonmut neipən yame rivi, kini
neipən vi tukripəh nəmir-pən-tim-tim-ien ye neipən mətit.

37 Kini to yermamə kirik ripəh nivhyen waen vi kini mivi-
pən ye tiki waen mətit. To ramor məknakin, kini waen a ye
tiki waen mətit tukrəmət eih, kini waen tukraiyu.

38 Nikam. Waen vi tukaməkeikei kivi-pən ye tiki waen vi.

39 Kini yermamə yame ruinim ta waen, in ripəh
norkeikeiyen mə tukrinim waen vi, mərig in ramni mimə,
‘Waen akwas in rhuvə rapita.’ ”

6

Narmamə kape Yesu kimisətim wit ye Sabat
(Mat 12:1-8; Mak 2:23-28)

1 Kini ye Sabat kirik, Yesu mine kafan narmamə mine
kimiseriwək mhavən yerki wit tiksin, kini kafan narmamə
mine kimisətim wit tiksin misəkwai-əkwai, masən kwənkwan.

2 Mərig Farisi minə tiksin kimnhani mhamə, “! Eh! Sabat
e towei, mərig iriə kasor wok masakapir Loa kape Moses. ?
Rhawor kafam narmamə kasor məknakin?”

3 Mərig Yesu rimini-pən tuk əriə mimə, “Tukmə ror
nakhapəh nisəvheikinien nəvsaoyen ye Nəkwəkwə kape
Kughen yame raməvsao kμn norien yame King Deved rimnor
kupən, yame in mine kafan narmamə minə, nəriə nəvigінien
ramrirkək, kisəmkərəv.

5:34: Jon 3:29 ‡ **5:35:** “Yermamə yame rimnarkurək pə pə,” nipran e Yesu. Mine “In minə tiksin” nipran e Kristen minə. **6:1:** Dut 23:25

4 Mərig, Deved rimavən ye Nimə Ehuə kape Kughen mən
bred yame pris minə kwənhawəhsipən-ta kimi Kughen. Kini
mərig Deved rimivəhsi-pən min kimi kafan narmamə kisən
min.* Kini mərig bred a, ye Loa kape Moses ramni mə
narmamə apnapig tukhapəh nisənien. Mərig pris minə əmə
kharkun nisənien."
5 Kini Yesu rimini-pən tuk əriə mimə, "Yo, Ji Yermamə, Yo
yakamarmaru ye Sabat."

Yesu rimnor huvə yermamə ye Sabat
(Mat 12:9-14; Mak 3:1-6)

6 Kini ye Sabat min kirik, Yesu rimavən ye nəkwai nimə kape
nofuginien, maməwhag kimi narmamə. Kini aikin a, kwən
kirik aikin yame kwermin matuk rimhə mirpəvin.
7 Kini nəmhajoun kape Loa kape Moses minə mine Farisi
minə kimisarkut mə tuksəm-ru naha nhagin yame tukhani
hah Yesu iran, misarha əterik mə tuksəm-ru mə Yesu to ror
huvə kwən a ye Sabat uə nikam.
8 Mərig Yesu ruirkun ta nərigien kapəriə, kini mini-pən tuk
yermamə yame kwermin rimhə mirpəvin mimə, "Yuə, mərer
ye nimri narmamə m-fam." Kini rivən mərer əkupən.
9 Kini Yesu rimini-pən tuk əriə mimə, "? Loa kape Moses
ramni mə nakharkun nisorien naha nhagin ye Sabat? ?
Ramni mə takasor norien huvə uə takasor norien has? ?Mə
takshopni yermamə uə takhavəh miragh yermamə?"
10 Kini rimnarha mərərao irəriə, mini-pən tuk kwən a mimə,
"Huatuk kin kwermim." Kini ruhuatuk kin kwermin, rhuvə
əgkəp.
11 Mərig niemhaa rhai pik narmamə minə a, kimnhavən,
mhani-pən tuk əriə minə mə tukshawor pən iran mine ye Yesu.

Yesu rimirpen kafan aposol minə twelef
(Mat 10:1-4; Mak 3:13-19)

12 Kini ye nipig a, Yesu rimnhaktə fiak ye tukwas kirik
maməhuak, kini maməhuak kimi Kughen meriaji reraan.
13 Kini yenpig-enpig, rimnokrən kin kafan narmamə minə
mə tukhauə masəm In. Kini mirpen narmamə twelef irəriə
mivəhsi-pən nehuəyen kimi əriə mimə "aposol minə."
14 Nhag namasur twelef e ror məknekin: Saemon (yame
Yesu rimnhen-pən nhagin vi mə Pita), mine piauni Andrew,
mine Jemes, mine Jon, mine Filip, mine Batalomiu,
15 mine Matiu, mine Tomas; mine Jemes ji Alfeas, mine
Saemon Selot,†

---

* **6:4:** Stori e raməmir ye 1 Saml 21:1-6. **6:4:** Lev 24:5-9 **6:14:** Jon 1:42
† **6:15:** "Selot" rəmhen kin yermamə kirik rikwasig kin nukwao kape nəmə Isrel tuk nherye-rhavyen kin nəmə Rom.

16 mɨne Judas ji Jemes; mɨne Judas Iskariot, yame kwasɨg
ikɨn rɨmnor kəut kəsuə kɨn Yesu kɨmi nəmə has mɨnə.

Yesu rɨmnəwhag kɨmi narmamə, mor huvə narmamə yamə mɨne kamhamhə
(Mat 4:23-25)

17 Kɨni Yesu mɨne kafan narmamə mɨnə kɨmnhasɨ-faktə
mhauə ikɨn rətən-ətən ikɨn, mɨsəm narmamə khapsaah aikɨn-
kɨmnhasɨ-pən yerkwanu mɨnə ye provins e Judia, mɨne
Jerusalem, mɨne ye nɨkar-kar tahik apa taon mir e Taea mɨne
Saedon.
18 Kɨmnhauə mə tuksərɨg nəgkiarien kape Yesu kɨni mə
tukror huvə nəmhəyen mɨnə kapəriə. Kɨni In rɨmnor huvə
narmamə yamə mɨnə nanmɨn has mɨnə kɨmɨsoriah əriə.
19 Kɨni narmamə yamə mɨne kɨmɨsərer rao rao kɨn, mɨsarkut
mə tukharap In meinai nəsanɨnien ramsɨ-pən iran mamor
huvə fam narmamə.

Nagienien mɨne nahasien
(Mat 5:1-12)

20 Kɨni Yesu rarha-pən məm kafan narmamə mɨnə, mɨni-pən
tuk əriə mɨmə,
"Kɨmiə e yavən has mɨnə, nakasarə ye nɨhuvəyen əfrakɨs.
In nɨhuvəyen əfrakɨs meinai, kɨmiə narmamə kape
Kughen, kɨni In ramarmaru irəmiə.
21 Kɨmiə yamə mɨne naksəmkərəv ai taktakun, nakasarə
ye nɨhuvəyen əfrakɨs. In nɨhuvəyen əfrakɨs meinai,
takpisəvɨgɨn rəmhen.
Kɨmiə yamə mɨne naksasək ai taktəkun, nakasarə ye
nɨhuvəyen əfrakɨs. In nɨhuvəyen əfrakɨs meinai,
takpisarh.
22 Nakasarə ye nɨhuvəyen əfrakɨs ye nɨpɨg narmamə
tuksəməkɨn əmiə, kɨni mhapəh nɨseighanien kɨn əmiə
mə taksor narɨmnar kɨmiə miriə, kɨni mhani hah əmiə,
kɨni masoriah nhagmiə mhamə kɨmiə narmamə kape
yarmhə mɨnə, kɨni iriə tuksor məknakɨn irəmiə meinai
yo e yo Ji Yermamə, kɨni kɨmiə, kafak narmamə mɨnə.
23 "Kɨni rɨpriə mɨnə kɨmɨsor məknakɨn ye profet mɨnə kupən.
Mərɨg ye nɨpɨg narɨmnar a ramuə tuk əmiə, taksagien, mhavi-
haktə-haktə meinai nərokien kapəmiə ramarə apa ye rao ye
neai.
24 "!Kəsi! Mərɨg nəmhəyen ehuə tukrurə tuk əmiə yamə mɨne
kapəmiə nautə rehuə ai taktəkun,
meinai nakwənhavəh nar huvə, mərɨg tukrɨpior in-
famien.

6:21: Sam 126:5-6; Aes 61:3; Rev 7:16-17 **6:22:** Jon 15:19; 16:2; 1 Pita 4:14

25 ! Kəsi! Nəmhəyen ehuə tukrurə tuk əmiə yamə mɨnə
nakasəvɨgɨn tɨpɨmiə raməsiis,
meinai takpisəmkərəv.
!Kəsi! Nəmhəyen ehuə tukrurə tuk əmiə yamə mɨnə nakasarh
ai taktəkun,
meinai, takpisasək rɨkimiə rəmhə.
26 ! Kəsi! Nəmhəyen ehuə tukrurə tuk əmiə nɨpɨg narmamə
kamhavəh-si haktə nhagmiə meinai, rɨpriə mɨnə kupən
kɨmnhavəh-si haktə nhag profet eikuə mɨnə.”

Sorkeikei tɨkmɨr mɨnə
(Mat 5:38-48; 7:12; Luk 6:29-30)

27 Kɨni Yesu rɨmɨni mɨn mɨmə, “Mərɨg yakamni-pre tuk
əmiə yamə mɨnə nakasərɨg Yo mɨmə takasəkeikei mɨsorkeikei
kapəmiə tɨkmɨr mɨnə, kɨni masor huvə-pən kɨmi narmamə
yamə mɨne kasəməkɨn əmiə,
28 kɨni nɨpɨg narmamə kamhani hah əmiə, mərɨg kɨmiə tak-
saiyoh Kughen mə tukrɨwəhsi-pən kafan nɨhuvəyen kɨmi əriə,
kɨni masəhuak tuk narmamə yamə mɨne kasor-ahas-pre kɨmi
əmiə.
29 Tukmə yermamə kɨrik rərɨp nɨkapɨm, kɨni nakukreikɨn-
pən mɨn nɨkarɨn pəh rərɨp. Kɨni tukmə yermamə kɨrik rɨrəhsi-
ta kafam kot, takpəh nɨni-əhuyen mə tukrɨpəh nɨrəhsita-
mɨnien kafam sot.
30 Vəh-sipən naha nhagɨn kɨmi yermamə yame ramaiyoh
ik kɨn. Kɨni tukmə yermamə kɨrik rɨrəhsi-ta kafam kɨrik nar
kɨrik, takpəh nɨniyen mə tukrarpɨn.
31 Kɨni taksor huvə pən kɨmi narmamə mɨfam ye norien
mɨfam yamə naksorkeikei mə narmamə tuksor mɨn kɨmi əmiə.
32 “?Mərɨg tukmə naksorkeikei əmə narmamə yamə mɨne
kasorkeikei əmiə, nakhamə ta mə norien a ramor əmiə
nakhahuvə uə? Nɨkam. Yor təvhagə hah mɨnə mɨn kɨsorkeikei
narmamə yamə mɨne kɨsorkeikei əriə.
33 ?Kɨni tukmə naksor rhuvə pən əmə kɨmi narmamə yamə
mɨne kasor huvə pre kɨmi əmiə, nakhamə ta mə nakhahuvə
tukun uə? Nɨkam. Yor təvhagə has mɨnə mɨn kasor əmə nar
kɨrikianə.
34 ?Kɨni tukmə nakseighan-pən əmə kɨn narɨmnar kɨmi nar-
mamə yamə mɨne kharkun nhavəhsi-preyen tain, nakhamə ta
mə nakhahuvə tukun uə? Nɨkam. Yor təvhagə has mɨnə mɨn
kaseighan-pən kɨn narɨmnar kɨmi narmamə yamə mɨne tuk
nɨpɨg kɨrik tukpihawəh-sipən mɨn tain rəmhen.
35 Mərɨg takasəkeikei mɨsorkeikei kapəmiə tɨkmɨr mɨnə. Ma-
sor rhuvə pən kɨmi əriə. Mhavəhsi-pən narɨmnar kɨmi əriə
mhapəh nɨsaiyohyen kɨn tain. Tukmə naksor məknekɨn,
nərokien ehuə tukrurə tuk əmiə, kɨni takpihauə ji Kughen

6:31: Mat 7:12

minə yame In Yerpirig, meinai In min ramor huvə pən kimi nəmə has minə, mine narmamə yamə mine khapəh nhani-vi-vi-yen In.
36 Rikimiə tukreihuə tuk narmamə rəmhen kin yame Rimimiə Kughen rikin rehuə tuk narmamə.”

Takhapəh nhaniyen nikar narmamə
(Mat 7:1-5, 17-27; 12:34-35)

37 Kini Yesu rimini mimə, “Takpəh nəm-pənien nar has ye narmamə, tamə Kughen min rəm-pre nar has iram. Takpəh nini-pənien narpinien ye narmamə, tamə Kughen rini-pre narpinien iram. Takpəh norien tai təvhagə has yame narmamə kasor pre kimik, kini tukpəh norien tai təvhagə has kafam.
38 Vəhsi-pən narimnar, kini tukwəhsi-pre min narimnar kimik. Narimnar khapsaah yame kivai-pən, kəsian-əsian, rhaktə mukwar tukhaswin ye kwermim. Tukmə nakvəhsi-pən narimnar ripsaah, tukwəhsi-pre narimnar ripsaah kimik; mərig tukmə nakvəhsi-pən rikəskəh, tukhavəhsi-pre rikəskəh kimik.”
39 Kini Yesu rimini nuhpikinien min kirik kimi əriə mimə, “? Nimrin pis to rikir nimrin pis kirik uə, to reinein? Nikam, tamə kirəviə ye nəkwai nimir.
40 Kini studen minə to khapəh nisarmaruyen ye yhajoun kapəriə. Mərig narmamə yamə mine kasətərig huvə kin yhajoun kapəriə, mhavəh fam nəgkiarien kafan, iriə tukhauə misəmhen kin yhajoun kapəriə.
41 ?Rhawor nakamhani nimoptanə yame ramswin-pən ye nimri piaumiə; mərig nakhapəh nisərigien nai ehuə yame ramərer-pən ye nimrimiə?
42 Tukmə nakhapəh nisərigien nai ehuə yame ramhai nimrimiə, ? takshawor pən iran mine mhavəh-si ta nimoptanə ye nimri piaumiə? Kimiə nəmarpəkao eikuə minə. Taksəkupən mhavəh-si ta nai ehuə ye nimrimiə, kwasig ikin, nakharkun nisəm-huvəyen nimoptanə yame ramswin-pən ye nimri piaumiə.”

Kwənkwai nai huvə mine nai hah
(Mat 7:17-20; 12:34-35)

43 Kini Yesu rimini mimə, “Kini nəpgin kirik rirkək yame ramkuə kin kwənwkan yame kipəh nənien. Kini to nai has ripəh nikuəyen kin kwənkwan huvə.
44 Meinai narmamə kasəm kwənkwan, kharkun mə nhag nai minə a. Kapiriapir to ripəh nikuəyen kin kwənkwai fig; kini kwənurkəsik to ripəh nikuəyen kin kwənkwai grep; .

6:37: Mat 6:14 **6:38:** Mak 4:24 **6:39:** Mat 15:14

45 Yermamə huvə, rikin rukwar kin narimnar huvə minə;
kini in ramor əmə narimnar yame rhuvə. Kini yermamə has,
rikin rukwar əmə kin nar has minə, kini mamor əmə norien
has. Meinai tukmə rəgkiar, nar has minə yerkin khatərhav-
pə.”

Nəgkiarien kape Yesu ramasitu irətawə mə tuksərer tim tim

46 Kini Yesu rimini mimə, “? Rhawor e naksokrən kin Yo
mhamə, ‘Yermaru, Yermaru,’ mərig nakhapəh nisəri-pənien
nəgkiarien kafak?
47 Pəh yakhajoun əmiə kin norien kape yermamə kirik yame
ramuə tuk yo, kini mətərig kin nəgkiarien kafak, marar, mor
narimnar yame yakməni.
48 Yermamə a in a in rəmhen əmə kin yermamə yame,
tukmə rimə tukror kafan nimə, tukrəkupən mikir nimoptanə,
meiwaiyu məspir kapier apig, mor pən nimə iran. Kini
nipig tukmə yapiwən raiyu, mirəhpikin nimə, to rapəh
nəusarkuyen, meinai rimnəvhirəkin tim tim.
49 Mərig yermamə yame ramərig nəgkiarien kafak, mipəh
norien, in rəmhen kin yermamə yame tukmə rimə tukror
kafan nimə, ravhirəkin haktə əmə ye nimoptanə. Kini nipig
tukmə yapiwən raiyu, mirəhpikin nimə, tukrimir mowhan
əsis.”

7

Yamehuə kape mobael kafan nhatətəyen rehuə
(Mat 8:5-13)

1 Nipig Yesu rimnəgkiar ta kimi narmamə minə a, kini mivən
min apa ye taon Kapeneam.
2 Kini ikin aikin a, yamehuə kirik kape mobael kape nəmə
Rom ramarə ikin, kini slef kirik kafan aikin, yame in rorkeikei
pik. Mərig slef a ramhə pik, ipakə rimhə.
3 Kini nipig yamehuə a rimnərig nəvsaoyen ye Yesu, kini in
rher-pən kin nəmehuə tiksin kape nəmə Isrel mimə tukhavən
mhani-pən tuk Yesu mə tukruə mor huvə kafan slef.
4 Kini nipig nəmasur minə a kimnhavən misəm Yesu,
misəkeikei kimin mhamə, “Eh, ratuatuk əmə mə takasitu ye
yamehuə a
5 meinai in rorkeikei pik ətawə nəmə Isrel, kini in
rimivhirəkin nimə kape nofuginien kapətawə.”
6 Kini Yesu rikwasig kin əriə.
Kini nipig kwənhauə ipakə tuk nimə, yamehuə kape mobael
rher-pən kin kafan minə narmamə mə tukhavən misəm Yesu
mhani-pən mhamə, “Yermaru, takpəh norien narkutien tuk
nuəyen, meinai yakpəh nəmhenien mə takuə imak ikin.

6:46: Mat 7:21

7 Kini ror məkneikin, yimipəh nuəyen məm ik. Ik yerpirig
mərig yo yetanə əmə. Mərig, takəgkiar əmə, pəh kafak slef
tukrəsanin min.
8 Yakirkun mə nimhəyen a tukraməkeikei mor nəkwam,
meinai yo min, kafak nəmehuə minə kasehuə irak, kini
yakamor nəkwairiə. Kini mobael minə tiksin aikin yame yo
yakamehuə irəriə. Tukmə yakni-pən tuk kirik mimə, 'Yuvən,'
kini tukraməkeikei mivən. Kini tukmə yakni-pən tuk kirik
mimə, 'Yuə,' tukraməkeikei muə. Kini tukmə yakni-pən tuk
kafak slef mimə, 'Or nar e,' tukraməkeikei mor."
9 Nipig Yesu rimnərig nəgkiarien e, rakur pik kin. Kini marar
mini-pən tuk narmamə khapsaah yamə mine khakwasig kin
In mimə, "Yakamni tuk əmiə mə, pəh nien mə kwən e in
yemə Isrel. Kini nar apnapig kwənərəus minə Isrel, mərig
yakpəh nəm-hanəyen kirik irəriə yame kafan nhatətəyen
rehuə rəmhen kin in."
10 Kini ye nipig narmamə yamə mine yamehuə kape mobael
rimnher-pən kin əriə kimnharerig-pə imə, misəm mə slef a
rinəsanin ta.

Yesu rimivəh miragh ji piraovin kirik yame kimhə tan kin

11 Kini kwasig ye narimnar minə e, ripəh norien tu, Yesu
rimavən ye taon kirik, nhagin e Nain, iriə narmamə khapsaah
yamə mine khakwasig kin.
12 Kimnəsik kəupə rarkurao ye taon a, kini nipig Yesu rimauə
ipakə tuk kwəruə, kini məm narmamə tiksin khasi-pən ye taon
a mamharəh yemə mhə kirik mamhauə. In pikwarien kape
piraovin yame kimhə tan kin, tini yerman kirikianə əmə. Kini
narmamə khapsaah khasi-pən ye taon a mamhauə iriə pian a.
13 Məkneikin Yesu Yermaru rimnəm pian a, rikin rəpou pik
tukun, kini mini-pən tukun mimə, "Pəh nasəkien."
14 Kini mivən mirap nikaokao yame kamharəh kwən a kin
rimamhə, məkneikin kisərer. Kini Yesu rimini-pən tukun
mimə, "!Pikwarien! !Yakamni-pre tuk ik mimə, hekimter!"
15 Məkenikin yemə mhə a rimragh, mhekimter, kini
mirikakun məgkiar. Kini Yesu rivəhsi-pən min pikwarien
a kimi nisini.
16 Iriə m-fam kimnhagin, misətəmnimin, mhani-vi vi
Kughen mhamə, "! Profet ehuə kirik ramarə kitawə min ai
taktəkun! !Kughen e ruauə mə tukrasitu ye kafan narmamə
minə!"
17 Kini nəvsaoyen kin Yesu rimnarkurao ikin minə fam ye
tanə Judia* mine yamə mine ipakə tukun.

7:15: 1 King 17:23; 2 King 4:36 **7:16:** Luk 1:68 * **7:17:** 7:17 Ikin e, nipig Luk ramni "tanə Judia," tukmə ror raməgkiar ye tanə pəpiə kape nəmə Isrel.

Jon Baptaes rɨmə tukrɨrkun-ru mə Yesu in Kristo, uə nɨkam
(Mat 11:2-6)

18 Narmamə kape Jon Baptaes kɨmɨsəvsao-pən Jon kɨn
narɨmnar mɨnə fam yame Yesu ramor. Kɨni rɨmnokrən kɨn
kafan yermamə kɨraru kɨrauə mwəm,
19 kɨni rher-pən kɨn əriu mə tukravən mɨwəm Yesu Yermaru
mwaiyoh-pən ru mɨrəmə, "?Rhawor? ?Ik e Kristo kɨmɨni ta mə
tukruə, uə kɨmawə jakamhawhin yarmə kɨrik tukrɨpiuə?"
20 Kɨni kwərə mir a kɨmɨravən mwəm Yesu, mɨrəni-pən
tukun mɨrəmə, "Jon Baptaes rɨmnher-pə kɨn əmru mə jakrauə
mwəm ik yakwaiyoh-ru ik mɨrəmə, ' ?Ik e yermamə yame
Kughen rɨmɨni ta mə tukruə, uə kɨmawə jakamhawhin yarmə
kɨrik tukrɨpiuə?' "
21 Kɨni ye nɨpɨg atuatuk a, Yesu rɨmnor huvə narmamə khap-
saah yamə mɨne kamhamhə. Tɨksɨn kɨmnhavəh nəmhəyen
mɨnə pɨsɨn pɨsɨn; tɨksɨn nanmɨn has raməmɨr irəriə. Kɨni iriə
khapsaah nɨmrɨriə rɨpɨs. Mərɨg Yesu rɨmnor huvə əriə.
22 Məkneikɨn, Yesu rɨni-pən tuk əriu mə, "Rarerɨg, mɨravən
mɨrəni-pən narɨmnar mɨnə fam tuk Jon, yamə mɨne nɨmɨwərɨg
kɨni mwəm. Nɨmrɨn pɨs mɨnə khapsaah kɨmɨsəm nar. Kɨni
narmamə yamə mɨne nɨhuriə rahas kɨmɨseriwək. Kɨni nar-
mamə yamə mɨne kamhavəh nəmhəyen ye tɨkiriə, tɨkiriə
ruahuvə. Kɨni narmamə yamə mɨne nɨmətɨrgɨriə rəru, kɨni
taktəkun ai, nɨmətɨrgɨriə rɨnərɨg nar. Kɨni narmamə yamə
mɨnə kɨmnhamhə, kwənhamragh mɨn. Kɨni yavən hah mɨnə,
taktəkun ai kwən kɨrik rɨnamni-ərhav pən nəvsaoyen huvə
tuk əriə.
23 Kɨni kɨmiru, takravən mɨrəni-pən tuk Jon mɨrəmə nar-
mamə yamə mɨne kapəriə nhatətəyen irak rɨpəh nɨmɨrien, iriə
tuksarə ye nɨhuvəyen əfrakɨs."

Yesu raməgkiar ye Jon Baptaes
(Mat 11:7-15)

24 Nɨpɨg kwərə mir a yame Jon rɨmnher pən kɨn əriu
kratərhav, kɨni Yesu rɨmɨrikakun maməgkiar ye Jon kɨmi
nukwao ehuə. Mɨmə, "?In apa kupən kɨmiə nɨmnhavən apa
ye tɨpəvsɨk mə taksəm naha nhagɨn? ?Nɨmnhavən mə taksəm
əmə yermamə apnapɨg kɨrik yame in rəmhen kɨn nuwig yame
nɨmətag ramuh mamowhan-owhan? !Nɨkam!
25 ?Tukmə nɨkam, kɨni nɨmnamhavən mə taksəm pa? Yer-
mamə kɨrik yame ramvən ye neipən huvə yame nɨmrɨn rəutən
uə? !Nɨkam! Narmamə yamə mɨne kamhavən ye neipən huvə
mɨsagien əmə tuk kapəriə nautə, iriə kɨsarə ye nimə huvə mɨnə
rəmhen kɨn kape king.

7:20: Sam 40:7; Mal 3:1; Rev 1:8 **7:22:** Aes 35:5-6; 61:1; Luk 4:18

26 ?Kini naha nhagin a nimnhavən mə taksəm? ?Profet kirik
uə? Ǝwəh, nəfrakisien. Mərig yakamni-pre tuk əmiə mə Jon in
yerpirig pik rapita profet.
27 Kwən e in e Nəkwəkwə kape Kughen rimini-ta mimə,
“ ‘Səm-ru. Yakamher-pre kin kafak yermamə yame tukrivəh
kafak nəgkiarien.
In tukrəkupən kin ik mor apnəpeinə ye kafam swatuk.’
(Mal 3:1)
28 Yakamni-pre tuk əmiə mə narmamə yamə mine kimisarha-
pə ye tokrei tanə, kirik rapəh napitayen kwən e Jon. Mərig
yermamə yame in ye tanə əmə ye narmaruyen kape Kughen,
in yerpirig min rapita Jon.”

Yesu raməgkiar skai kimi narmamə yame khapəh nhaniyen nəfrakisien iran
(Mat 11:16-19)

29 Nipig narmamə apnapig, mine narmamə yamə mine
kasərer tuk mane kape takis kimisərig nəgkiarien kape
Yesu, iriə khamə swatuk kape Kughen in swatuk atuatuk.
Kimnhani məkna meinai Jon rimnor ta baptaes irəriə.
30 Mərig Farisi minə mine nəmhajoun kape Loa kape Moses,
iriə kimnhapəh niseighanien kin Jon mə tukror baptaes irəriə.
Kini mhaukreikin pən nimeitairiə ye swatuk kape Kughen ye
nimraghien kapəriə.
31 Kini Yesu rimnəgkiar min mimə, “? Kini Yo jakni mə
narmamə yamə mine kisarə ai taktəkun, mə norien kapəriə
rəmhen kin naha? ?Mə naha nhagin nətərigien kapəriə?
32 Iriə kisəmhen əmə kin kwajikovə yamə mine nar kirik
rirkək yame tukror əriə, rikiriə ragien. Misəkwətə masəukir
ikin kamor maket ikin, mashek əriə minə mhamə, ‘! Ah!
Kimawə yimnhauh gita, mərig kimiə nakhapəh nisorien da-
nis. Kini yaksarar miseikuə kin nasəkien tuk nimhəyen, mərig
kimiə nimnhapəh nisasəkien kitawə-m kimiə.’
33 Yakamni məknei meinai ye nipig Jon Baptaes rimauə,
mamatuakəm, məpəh nəviginien nipig ripsaah tuk nəhuakien,
mipəh ninimien waen. Mərig kimiə nakamhani mhamə,
‘Kwən a, nanmin has kirik raməmir iran.’
34 Kini Yo, Ji Yermamə, yimauə maməvigin, mamnim waen,
mərig kimiə nakamhani min mhamə, ‘! Ah! Kwən a in yer-
mamə kape nəvigin-pikien, mine napisien kin ninimien. Kini
mamor norkeikeiyen kimi narmamə kape nərerien tuk mane
kape takis, mine yor təvhagə has minə.’
35 Mərig kwajikovə əfrakis kape Kughen minə tukasəkeikei
mharkun mə kimru Jon yakawor narimnar ye nirkunien
əfrakis.”

7:26: Luk 1:76 **7:29:** Luk 3:12 **7:30:** Mat 21:32 **7:34:** Luk 15:2

Piraovɨn kape norien təvhagə has rɨmnəkwi nɨhu Yesu kɨn senta

36 Kɨni Farisi kɨrik, nhagɨn e Saemon, raiyoh-pən Yesu mɨmə
tukrɨvən ye nəkwai nimə kafan məvɨgɨn kwis. Kɨni Yesu
rɨmavən yerkwanu, mɨvən ye nəkwai nimə kape Farisi a,
məkwətə mə tukrəvɨgɨn.
37 Kɨni piraovɨn kɨrik ye taon a in yor təvhagə hah, rɨmnərɨg
mə Yesu raməvɨgɨn apa imei Farisi. Kɨni rɨmavən mɨwəh
botel kɨrik kɨmnor kɨn kapier kɨrik nhagɨn e alabasta. Nɨmrɨn
rhaktə. Botel a, senta aikɨn.
38 Kɨni in rɨmauə ipakə tuk Yesu mərer ye nɨkar nɨhun,
mamasək. Nehe nɨmrɨn rətəg-pən ye nɨhu Yesu, mokwi nɨhun.
Kɨni mamrai-ta nehe nɨmrɨn kɨn nɨkwənen ye nɨhu Yesu,
mənɨm-pən nɨmrɨn ye nɨhu Yesu, mətəg-pən senta ye nɨhun
mir.
39 Mərɨg Farisi e yame rɨmnokrən kɨn Yesu mə tukrəvɨgɨn iriu
mɨn, nɨpɨg rɨmnəm narɨmnar mɨnə e, rɨkin ruh mə, “To kwən e
profet əfrakɨs, rɨpirkun norien kape piraovɨn a yame ramrap
nɨhun, mɨpirkun mə in yor təvhagə has.”
40 Kɨni Yesu rɨmɨni-pən tukun mɨmə, “Saemon, yakmə jakni-
pre nar kɨrik tuk ik.”

Kɨni Saemon rɨmə, “Yhajoun, ni.”

41 Kɨni Yesu rɨmɨni mɨmə, “Yermamə kɨraru, kapəriu mane
rapəh nəmhenien, kɨni yamehuə kɨrik rɨvəhsi-pən mane kɨrik
kɨmi əriu, mə tuk nɨpɨg kɨrik iriu tukwarpɨn kafan mane. Kɨrik
rɨmɨwəh faef handred taosen vatu; kɨni kɨrik rɨwəh fifti taosen
vatu†.
42 Kɨni mwarə mɨravən, mweinein narpɨnien mane a.
Kɨni yamehuə rɨmɨni-pən tuk əriu mɨmə, ‘Nəmhen. Wəpəh
narpɨnien mane yame nɨmɨrəvəh tuk yo.’ ?Kɨni, pa nhagɨn
irəriu tukrorkeikei pɨk yamehuə a rapita?”
43 Kɨni Saemon rɨni-pən tukun mɨmə, “Rɨkik raməsɨk mə
yermamə yame rɨmɨvəh mane ehuə, kɨni yamehuə a rɨpəh
naiyohyen kɨn tain.”

Kɨni Yesu rɨmɨni-pən tukun mɨmə, “Nakamni əfrah.”

44 Kɨni Yesu rarar marha-pən məm pian a, mɨni-pən tuk
Saemon mɨmə, “Saemon. ?Nakaməm pian e uə? Nɨpɨg yɨmauə
imam ikɨn, ik nakpəh nɨwəhsi-pəyen nu kɨrik tuk naikwasien
ye nɨhuk. Mərɨg pian e in rɨmnəkwi nɨhuk kɨn nehe nɨmrɨn,
məspir kɨn nɨkwənen.
45 Kɨni nɨpɨg yɨmauə, ik nɨmɨpəh nəturəm-pəyen kɨmi yo.
Mərɨg pian e, ravəhsi-pə nɨsiaiyen kɨmi yo mɨpəh nɨpəhyen.

7:37: Mat 26:7; Mak 14:3; Jon 12:3 † **7:41:** Gris ramni mə kɨrik rɨmɨwəh “denari” faef handred, kɨni kɨrik rɨmɨvəh “denari” fifti. “Denari” kɨrik in rəmhen kɨn mane yame kɨwəh tuk wok kape nɨpɨg kɨrikianə əmə.

46 Ik nimipəh nhawkien kapək kapə kin nehe olif, mərig pian
e rimnətəg pən senta ye nihuk yame nimrin rhaktə pik.
47 Kini ror məkneikin yakamni-pre tuk ik mə yimnəspir
ta fam kafan təvhagə has yame rehuə pik. Ror məkneikin
mə in rorkeikei pik yo. Mərig tukmə yakaspir təvhagə has
kape yermamə yame təvhagə has kafan rəkəskəh əmə, kini,
rorkeikei mar əmə Yo."
48 Kini Yesu rimini-pən tuk pian a mimə, "Yakwərəh-si ta ta
narpinien kape təvhagə has kafam."
49 Kini narmamə minə tiksin yamə mine kasəvigin iriə min,
khani tuk əriə minə mhamə, "? Naha e yermamə yame In
ramni mə ravəhsi-ta narpinien kape təvhagə has kape nar-
mamə?"
50 Mərig Yesu rini-pən tuk pian a mimə, "Kughen rimivəh
miragh ik meinai nimnhatətə irak. Amvən ye nəmərinuyen."

8

Nipiraovin yamə mine khakwasig kin Yesu

1 Kwasig ikin ye narimnar minə a, Yesu In rimneriwək
mamvən ye taon minə mamtərhav mamvən yerkwanu minə,
maməvsao-ərhav kin nəgkiarien huvə kape narmaruyen
kape Kughen. Ye nipig a, aposol minə twelef kafan
kimnhakwasig kin,
2 mine nipiraovin tiksin yamə mine kupən kimnhavəh
nəmhəyen pisin pisin, uə nanmin has minə kimnasəmir
irəriə, mərig Yesu rimnəko-ta əriə irəriə, mor huvə kapəriə
nəmhəyen. Nhag nipiraovin minə e: Meri, pian Magdala
yame Yesu rimnəko-ta nanmin hah seven iran;
3 mine Joana, piahwaru kape Jusa yame in ramarmaru ye
nimə kape King Herod Antipas; mine Susana; mine nipiraovin
khapsaah. Nipiraovin minə e kimnhavəh-sipən mane kapəriə
tuk nivəhyen nimri narimnar tuk nasituyen ye Yesu mine
kafan minə.

Nuhpikinien kin yermamə yame ramsuv kweru nai
(Mat 13:10-17; Mak 4:10-12)

4 Narmamə khapsaah khasi-pən ye taon minə khapsaah
mhauə tuk Yesu. Nipig kimnhauə masərer rarkurao iran, kini
rimini nuhpikinien kirik tuk əriə, mimə,
5 "Yermamə kirik rimavən mə tikrisuv kweru nai apa ye
nəsimien. Mipik mivitəg-ətəg fam, kini tiksin rəsaah-əsaah-
pən ye swatuk, kəvi-əpni, kini man minə khauə misən fam.*
6 Kini kweru nai tiksin rəsaah-pən ye tokrei kapier, murə
aihuaa əmə. Kini mərig kwəsaukei fam meinai ikin rəusik ikin.

7:50: Luk 8:48; 18:42 **8:2:** Mat 27:55-56; Mak 15:40-41; Luk 23:49 * **8:5:** Kwon e ramsuv kweru nai kirik kamni kimə "wit" rəri-pən norien kape nisuvyen wit.

7 Kini kweru nai tiksin rəsaah-əsaah-pən yerki
kwənurkəsik.† Kini mhaktə mehuə. Məknekin, kwənurkəsik
rerko əsuun, kini kweru nai rurə mipəh nikuəyen.
8 Kini tiksin rəsaah-əsaah-pən ye nimoptanə huvə, kini
mhaurə, miseihuə, mhakuə kin kwənkwairiə wan handred."
Kini Yesu rimini ta nəgkiarien e, mokrən apomh mimə,
"Tukmə kimiə narmamə yame nimətirgimiə rarə, sətərig huvə
kin nəgkiarien e."
9 Mərig narmamə kape Yesu minə kisaiyoh-pən In mhamə,
"Hoprai-pə niprai nəgkiarien e kimi əmawə."
10 Kini rini-pən tuk əriə mimə, "Narmaruyen kape Kughen
nar erkwaig, mərig yakwəni-ərhav-pre ta kimi əmiə; kini
mərig Yo yakamni-ərhav əmə nuhpikinien kimi narmamə
minə tiksin, rəmhen kin yame Profet Aesaea rimini mə,

" 'Iriə tuksarhakin, misarhakin pawk, mərig to khapəh
nisəmien nipran.
Iriə to kisərig pawk, mərig to khapəh nharkunien.' *(Aes
6:9-10)*

11 "Niprai nuhpikinien e ror məkneikin. Kweru nai, in e
Nəgkiarien kape Kughen.
12 Kini yamə mine kisəsaah-pən ye swatuk iriə kisəmhen
kin narmamə yamə mine kisərig nəgkiarien kape Kughen,
məkneikin Setan ravəhsi-ta yerkiriə, mamətapig kin əriə mə
tukhapəh nhaniyen nəfrakisien ye Kughen, kini In to ripəh
nivəh-miraghien əriə.
13 Kini yamə mine kisəsaah-pən yerki kapier kisəmhen
kin narmamə yamə mine kisərig nəgkiarien kape Kughen,
rikiriə ragien tukun, mərig nuairiə ripəh neiwaiyu-pikien, kini
nhatətəyen kapəriə ramarə kape nipig kwakwə, mərig tukmə
nəsəsaoyen uə nahasien ramuə tuk əriə, tukhamir ye kapəriə
nhatətəyen.
14 Kini yamə mine kisəsaah-pən yerki kwənurkəsik,
kisəmhen kin narmamə yamə mine kisərig nəgkiarien kape
Kughen, mərig narimnar khapsaah kiseruk nimraghien
kapəriə, in e, kasətərig pik kin narimnar kape nimraghien
kapəriə, uə, kisorkeikei nautə ripsaah, uə kisorkeikei mə
tukasərig rhuvə ye niprairiə. Khapəh nishaktə-huvəyen ye
nimraghien yame Kughen rorkeikei.
15 Mərig yamə mine kisəsaah pən ye nimoptanə huvə,
iriə kisəmhen kin narmamə yamə mine kisərig nəgkiarien
kape Kughen, kini rikiriə ratuatuk mihuvə, mamharaptərəkin
nəgkiarien kape Kughen riskai yerkiriə. Kini iriə masərer tim
tim mhavən, mhakuə kin nimraghien huvə."

---

† **8:7:** Yesu ripəh niniyen kwənurkəsik, mərig nərəus kirik nirhin aikin.

Nhatətəyen kapətawə rəmhen kɨn laet yame raməsiə
(Mak 4:21-25)

16 Kɨni Yesu rɨmɨni mɨmə, “To kɨpəh nəsiə-pənien ye laet
kukrai-pən ye nəkwai baket uə ye nəpəəg tebol. Nɨkam.
Tukaməkeikei kɨruk haktə pəh narmamə kɨsəm nar.
17 Tukmə nar erkwaig, tukaməkeikei kəm. Tukmə yermamə
kɨrik ruvrɨg nar kɨrik, kɨni mərɨg tukraməkeikei mier-pə ikɨn
rhakak ikɨn.
18 Ror pən, nəgkiarien e yamə nakasərɨg, sətərɨg huvə kɨn.
Narmamə yame mɨne kɨsəri-pən kafak nəgkiarien, Kughen
tukrɨvəhsi-pən mɨn nɨrkunien kɨmi əriə. Mərɨg narmamə yamə
mɨne kɨsərɨg nəgkiarien kɨni mɨsor nar apnapɨg iran, Kughen
tukrɨvəhsi-ta nɨrkunien kəskəh yame rɨkiriə raməsɨk mə iriə
kwənhavəh ta.”

Famle əfrakɨs kape Yesu, iriə e narmamə yamə mɨne kasor nəgkiarien kafan
(Mat 12:46-50; Mak 3:31-35)

19 Kɨni ye nɨpɨg a, nɨsɨn Yesu mɨne piauni mɨnə kɨmnhauə
mə tuksəm In, mərɨg kɨseinein nhavənien ipakə tukun, meinai
narmamə khapsaah kɨsərer rarkurao kɨn.
20 Kɨni yermamə kɨrik rɨni-pən tukun mɨmə, “Eh. Nɨsɨnɨm
mɨne piam mɨnə kasərer apa iruə mhamə tuksəm ik.”
21 Mərɨg In rɨni-pən tukun mɨmə, “Narmamə m-fam yamə
mɨne kɨsərɨg nəgkiarien kape Kughen kɨni mɨsəri-pən, iriə e
kafak narmamə mɨnə, mɨne nɨsɨnɨk, mɨne piak mɨnə.”

Yesu ramni-əhu nɨmətag ehuə ye tame tahik
(Mat 8:23-27; Mak 4:35-41)

22 Nɨpɨg kɨrik, Yesu rɨmɨni-pən tuk kafan narmamə mɨnə
mɨmə, “Pəh khavən apa nɨkar lugun a.” Məkneikɨn kɨsatpən
ye bot mhavi pirə.
23 Bot ramaiyu mavirə, Yesu rapɨr. Kɨni nɨmətag ehuə
kɨrik rɨmnəvi nu, kɨni nu rɨnamakətənɨm kɨn bot; ipakə iriə
kɨsəmnɨm.
24 Kɨni narmamə kape Yesu kɨmnhavən mhasɨg In, mhamə,
“!Yemehuə! !Yemehuə! !Natuksəmnɨm!”
Kɨni Yesu rarha, mɨni-əhu nɨmətag mɨne peao-peao ehuə.
Nɨmətag reiwaiyu. Nu reiwaiyu mamərinu mɨn.
25 Kɨni Yesu raiyoh-pən kafan narmamə mɨnə mɨmə, “?Mərɨg
nhatətəyen hiə kapəmiə?”
Mərɨg iriə kɨsakur mhagɨn, mɨsaiyoh əriə mɨnə mhamə, “!
Eh! ?Naha e yermamə? !Nar apnapɨg mə nɨmətag mɨne tahik,
mərɨg kawor nəkwan!”

8:16: Mat 5:15; Luk 11:33 **8:17:** Mat 10:26; Luk 12:2 **8:18:** Mat 25:29; Luk 19:26

Yesu rɨmnəko-ta nanmɨn has ye yemə Gerasa kɨrik, yame nagheen rehuə
(Mat 8:28-34; Mak 5:1-20)

26 Kɨmnhavi-pirə bot mhavən mhavhiak nɨkar Galili pən,
apa kwənmhaan a kamni kɨmə Gerasa.
27 Yesu rəviə-fiak, məkneikɨn yermamə kɨrik ruə məm In.
Kwən a, nanmɨn has mɨnə kasəmɨr iran. In rɨmɨpəh nɨvənien
ye neipən, mɨpəh napɨrien imə, ramarə əmə ikɨn kamnɨm
narmamə ikɨn.
28-29 Apa kupən, nɨpɨg rɨpsaah, nanmɨn has mɨnə a kɨmɨsor in
ramarmar pɨk, kɨni narmamə kɨmnharkwəji kwermɨn mɨne
nɨhun ye jen mə tukharaptərəkɨn tɨm tɨm pəh rɨpəh nori-
ahyen narɨmnar. Mərɨg nɨpɨg m-fam raməvi-əru jen mɨnə.
Kɨni nanmɨn has mɨnə kasəkeikei kɨmin mə tukhakɨr mɨsap
mhavən apa ikɨn kɨrkək ikɨn.
Kɨni nɨpɨg kwən a rɨmnəm Yesu ruə mənɨmkur-pən ye nɨhun.
Kɨni Yesu rɨmɨni mə nanmɨn has tukrier map ye kwən a. Kɨni
kwən a rok-rapomh mɨmə, “Yesu, Ji Kughen Yerpɨrɨg. ?Nakmə
takhawor yo? !Aweh! !Yakamaiyoh ik mɨmə takpəh norien
nəmhəyen kɨmi yo!”
30 Kɨni Yesu rɨmnaiyoh-pən nanmɨn has mɨmə, “?Nhagɨm
pa?”
Kɨni in rɨmə, “Nhagɨk e Nukwao Ehuə.” Rɨmɨni məknakɨn
meinai nanmɨn has khapsaah kasəmɨr iran.
31 Kɨni nanmɨn has mɨnə kɨmɨsaiyoh-pən skai m-rɨpsaah
kɨmi Yesu mhamə, “Takpəh nher-pəyen kɨn əmawə ye nəpəəg
e yame reiwaiyu pɨk, imei narpɨnien rerɨn.”
32 Kɨni ikɨn a, pukəh mɨnə khapsaah ikɨn. Kasəruk a ye nɨhu
tukwas a. Kɨni nanmɨn has mɨnə kɨmɨsasək mhani-pən tuk
Yesu mhamə, “!Awe! Ǝta-pən irəmawə yerki pukəh mɨnə a.”
Kɨni Yesu reighan-pən kɨn əriə kamhavən.
33 Kɨni nanmɨn has mɨnə a kɨmnhatərhav ye kwən a mhavən
yerki pukəh mɨnə. Kɨni pukəh mɨnə a, iriə fam kɨmɨsaiyu
mɨseiwaiyu ye nəpatu, mhaviərhav mɨsəmnɨm ye nu.
34 Mərɨg nɨpɨg narmamə yamə mɨne kasəvɨgɨn pukəh mɨnə a
kɨmɨsəm nar a, kɨmɨsaiyu mhatərhav, mhavən mɨsəvsao-pən
kɨn ye taon mɨne ikɨn mɨnə fam rarkurao aikɨn.
35 Kɨni narmamə kɨmnhatərhav ye taon mhavən mə tuksəm
nar a. Kɨni mhavən masəm Yesu, kɨni mɨsəm kwən a yame
nanmɨn has mɨnə kɨmɨsəta iran ramkwətə yetanə, ipakə tuk
Yesu. Kɨni mɨnɨpəh narmərien, muavən ye neipən. Kɨni
narmamə ye taon a kɨmnhagɨn.
36 Kɨni narmamə yamə mɨne kɨmɨsəm atuatuk nar a kɨn
nɨmrɨriə kɨmɨsəvsao mɨn kɨn kɨmi narmamə tɨksɨn mhamə
Yesu rɨmnhawor mor huvə kwən a yame in apa kupən nanmɨn
has mɨnə kɨmnasəmɨr iran.

37 Kini narmamə mi-fam yamə mine kasarə apa Gerasa
kimnhani-pən tuk Yesu mə tukritərhav aikin, meinai kimisəm
khagin pik kin. Məkneikin, Yesu ratpən ye bot mə tukritərhav.
38 Mərig kwən a yame nanmin has minə kimisəta iran,
raiyoh-pən Yesu mimə, “!Eh! Pəh kirau.”
Mərig Yesu rimini-pən tukun mimə,
39 “Rerig-pən imam ikin, mivən mini-ərhav naha nhagin
Kughen rimnor kimik.” Kini kwən a rimavən ikin minə fam
ye taon iman ikin mamni-ərhav narimnar m-fam yame Yesu
rimnor kimin.

Piahuaru kirik yame ramhə, mine piakəskəh yame rimamhə
(Mat 9:18-26; Mak 5:21-43)

40 Nipig Yesu rimirerig-pə min ye nikar lugun pə, narmamə
kimisagien tukun, meinai iriə kimnaseito kin.
41 Kini yermamə kirik, rimauə məm In, nhagin e Jaeras. In
ramehuə ye nimə kape nofuginien. Rimauə, mənimkur-pən
tuk Yesu, maməkeikei kimin mə iriu tukravən apa iman ikin
42 meinai kafan kwajikovə piraovin kwənkwan kirikianə
ramhə pik, nimhəyen rineriaji. Kini kafan newk twelef əmə.
Kini Yesu rimneriwək mivən tuk piakəskəh a, kini narmamə
khapsaah khakwasig kin mamhasig-sig In.
43 Kini piraovin kirik aikin yame rawəh nəmhəyen kapəriə
nipiraovin, nitawin rimnaiyu mivəh newk twelef. Rimavən
məm dokta minə, moriah fam kafan mane ye nəmhəyen
kafan, mərig yermamə kirik to ripəh nor-huvəyen. Kini ruə
məm Yesu,
44 mukurao-pən ye nimetain, mirap nəpəəg nimri neipən
kafan, taktəkun əmə, kafan nəmhəyen ror infamien.
45 Kini Yesu rimə, “!Eh! Pa e rirap Yo?”
Kini iriə m-fam khamə kiseinein. Mərig Pita rimə, “!Yha-
joun, narmamə khapsaah e kamhasig-sig Ik.”
46 Mərig Yesu rimini mimə, “Nikam. Yakirkun mə yermamə
kirik e rimirap Yo, meinai yimnərig mə nanmin kafak rimnor
huvə yermamə kirik.”
47 Kini piraovin a ruirkun mə in to ripəh min nerkwaigien,
rimauə mənimkur ye nihu Yesu makur pik kin. Kini ye
nimri narmamə m-fam rini-ərhav-pən nar yame rimirap Yesu
tukun. Kini mini-ərhav min mə ye nipig atuatuk yame rimirap
In, taktəkun əmə, rimnəsanin min.
48 Kini Yesu rini-pən tukun mimə, “Kafak piakəskəh,
nhatətəyen kafam rimnor ik naknəsanin. Amvən ye
nəmərinuyen.”‡

‡ **8:48:** Nəgkiarien kirikianə əmə yame Yesu rimini-pən tuk piroavin kirik ye Luk 7:50.

49 Yesu raməgkiar hanə, məkneikɨn, yermamə kɨrik rɨsɨ-pən
apa imei Jaeras, yamehuə kape nimə kape nofugɨnien, muə,
mɨni-pən tuk Jaeras mə, “Kafam piakəskəh ruamhə ta. Takpəh
norien narkutien kɨmi Yhajoun e mə takɨkɨr mɨvən.”
50 Mərɨg Yesu rɨmnərɨg nəgkiarien e, mɨni-pən tuk Jaeras
mə, “Takpəh nɨgɨnien. Hatətə əmə irak, piakəskəh kafam
tukramragh mɨn.”
51 Kɨni ye nɨpɨg Yesu rɨmauə mɨtərhav-pə ye nimə kape
Jaeras, mɨni-əhu narmamə mə tukhapəh nhakwasɨgien kɨn.
Kɨni mɨkɨr əmə Pita, mɨne Jon, mɨne Jemes, mɨne rɨm piakəskəh
e mɨne nɨsɨni, iriə min.
52 Narmamə m-fam kəsasək apomh tuk piakəskəh a
mamhauvrɨg-uvrɨg pɨk. Mərɨg Yesu rɨni-pən tuk əriə mɨmə,
“Hapəh nɨsasəkien. Piakəskəh e rɨpəh nɨmhəyen; ramapɨr
əmə.”
53 Mərɨg iriə kɨmɨsarh iakei iran meinai iriə kharkun mə
piakəskəh a in ruamhə ta.
54 Mərɨg Yesu rərao-pən, mɨvəh kwermɨ piakəskəh a, mɨni-
pən tukun mə, “Piakəskəh kafak. Hekɨmter.”
55 Kɨni taktəkun əmə nanmɨn rɨrerɨg-pə, in mhekɨmter. Kɨni
Yesu rɨni-pən tuk əriə mə, “Havəh-sipən nəvɨgɨnien kɨrik pəh
rən.”
56 Kɨni rɨmni mɨne nɨsɨni kawakur pɨk kɨn; mərɨg Yesu rɨni-
pən tuk əriu mɨmə, “Takrapəh nɨwəvsaoyen kɨn nar e kɨmi
narmamə.”

9

*Yesu rher yerhav kɨn kafan narmamə twelef mə tukhani-
ərhav narmaruyen kape Kughen*

(Mat 10:5-15; 14:1-2; Mak 6:7-16)

1 Kɨni ai, Yesu rɨmnofugɨn kafan aposol twelef, mɨvəhsi-pən
neihuəyen mɨne nəsanɨnien kɨmi əriə tuk nəko-tayen nanmɨn
has ye narmamə, mɨmə iriə tuksor huvə mɨn nəmhəyen mɨnə.
2 Kɨni Yesu rɨmnher-pən kɨn əriə mə tukhani-ərhav nar-
maruyen kape Kughen, kɨni mɨmə iriə tuksor huvə mɨn nar-
mamə yamə mɨne kamhamhə.
3 Kɨni mamni-pən tuk əriə mə, “Tukmə nakamhavən ye
swatuk, mhapəh nhavəhyen nar kɨrik rəmhen kɨn kaskɨn, uə
nɨtɨp, uə nəvɨgɨnien, uə mane, kɨni mhapəh nhavəhyen neipən
kɨraru kɨraru.
4 Nɨpɨg tukmə nakamhavən yerkwanu kɨrik, mɨsarə ye nimə
kɨrik, nimə e in a taksarə əmə ikɨn mɨseriaji mhatərhav ikɨn
mamhavən.
5 Kɨni ikɨn pukhaa takhavən ikɨn, tukmə narmamə rɨkɨriə
rɨpəh nagienien mə takhauə mɨsarə kɨmiə miriə, taksarpita-
arpita nɨmokrur ye sandel kapəmiə. Norien e tukror

nɨmtətien mə narmamə yerkwanu a kɨmɨsor nar kɨrik rapəh nəmhenien.”

6 Kɨni iriə kɨmnhatərhav mɨseriwək mamhavən yerkwanu mɨnə, masəvsao-ərhav kɨn nəvsaoyen huvə, kɨni ikɨn mɨnə fam kɨmnhavən ikɨn, kɨmɨsəhuak tuk narmamə khapsaah yamə mɨne kamhamhə, kɨni kasəsanɨn.

7 Kɨni King Herod Antipas, yame in ramarmaru ye nəmə Galili, in rɨmɨwəh nəvsaoyen kɨn, kɨni mətərɨg kɨn meinein apomh, meinai narmamə tɨksɨn khamə Jon Baptaes a in a rɨmamragh mɨn.

8 Kɨni narmamə tɨksɨn kamhani mhamə Elaeja a ruauə mɨn. Kɨni narmamə tɨkɨsn kamhani mhamə in profet kupən kɨrik kape Kughen yame rɨmamragh mɨn.

9 Mərɨg Herod Antipas rɨmə, “Jon e, yɨmɨkɨs əru nɨpətək nuan. ?Mərɨg pa e nhagɨn yakamərɨg nəvsaoyen kɨn?” Kɨni in morkeikei mə tukrəm Yesu.*

Yesu rɨmɨvəh nəvɨgɨnien rɨkəskəh, mor rɨpsaah, maməvɨgɨn narman faef taosen kɨn
(Mat 14:13-21; Mak 6:30-44; Jon 6:1-14)

10 Kɨni aposol mɨnə kape Yesu kharerɨg-pə mɨn tukun, mhani-pən narɨmnar m-fam yame kɨmɨsor. Kɨni In rɨkɨr əriə mɨsəta ye narmamə, mhavən apa taon kɨrik, nhagɨn e Bet-saeda.

11 Mərɨg nɨpɨg narmamə kɨmɨsərɨg mə Yesu rɨmauə, kɨni khauə, mhakwasɨg kɨn. Kɨni Yesu rɨmnəm əriə, rɨkɨn ragien əmə. Kɨni mamhajoun əriə kɨn narmaruyen kape Kughen, mamor huvə narmamə yamə mɨne kamhamhə.

12 Kɨni rɨnamenaiyu, narmamə twelef kape Yesu khavən tukun, mhani-pən tukun mhamə, “Yermaru. Her-pən kɨn narmamə mɨfam e kamhavən apa yerkwanu mɨnə mə tuksarhakɨn kwənmhan huvə kɨrik kape napɨrien, mɨne nəvɨgɨnien. Meinai ikɨn e kɨtawə kasəmɨr ikɨn, kwənmhaan əkwak.”

13 Mərɨg əmə rɨni-pən tuk əriə mɨmə, “Rhuvə əmə. Kɨmiə səvɨgɨn əriə.”

Mərɨg iriə khamə, “?Rhawor? Kɨmawə yakamhawəh əmə bred faef mɨne kəməəm kɨraru. ?Nakmə jakhavən mhawəh nɨmrɨ nəvɨgɨnien ne nukwao e uə?”

14 Kɨmnhani məknakɨn meinai narmamə khapsaah khap-saah kwənhauə ikɨn a, tukmə kəvheikɨn əmə narman, rəmhen kɨn faef taosen.

9:5: Luk 10:4-11 **9:7:** Mat 16:14; Mak 8:28; Luk 9:19 * **9:9:** Nɨpɨg mobael mɨnə kɨmnharaptərəkɨn Yesu (Luk 23:8), Herod ramni mə rorkeikei mə tukrəm Yesu, məmru mə to Yesu ror merekel kɨrik.

Mərig Yesu rimini-pən tuk kafan narmamə minə mimə,
“Havən mhani-pən tuk əriə mə tuksəkwətə fifti fifti ye nimrin
minə.”
15 Məkneikin kafan narmamə minə kimisəwhai məknakin
əriə, kasəkwətə.
16 Kini Yesu rimivəh bred a faef mine kəməəm kiraru,
mivaag haktə mini vi vi Kughen tukun, mhapu-hapu bred
mine kəməəm, mipik-pən kimi kafan narmamə minə mə
tukhapik misəvigin narmamə minə a kin.
17 Kimisəvigin tipriə rəsiis, misəpəh nipərpər bred mine
kəməəm. Kini kafan narmamə minə khavai-pən ye kəmeiru
twelef khakwar min.

Pita rimini mə Yesu in Kristo
(Mat 16:13-20; Mak 8:27-33)

18 Nipig kirik, Yesu rimnaməhuak iriə pisin əmə kafan nar-
mamə minə. Kini raiyoh-pən əriə mimə, “Mərig narmamə minə
a kamhani mə Yo e pa?”
19 Kini khani-pən tukun mhamə, “Tiksin kamhani mə ik
Jon Baptaes. Kini tiksin kamhani mə ik profet Elaeja. Kini
tiksin kamhani mə ik profet kupən kirik kape Kughen yame
ruəmragh min.”
20 Mərig Yesu raiyoh-pən əriə mimə, “?Mərig kimiə nakhamə
Yo e pa?”

Mərig əmə Pita rimə, “Ik e Kristo yame Kughen rimini mə
tukrher-pə kin.”
21 Mərig Yesu rimini-əutən-pən tuk əriə mə tukhapəh nhani-
pənien tuk narmamə.

Nikwasigien kin Yesu in rəutən
(Mat 16:24-28; Mak 8:34-9:1)

22 Kini In rimini-pən min mimə, “Nar kirik yame
tukraməkeikei muə mor nəfrakisien kin. Mə Yo, Ji Yermamə,
jakərig nəmhəyen tuk narimnar khapsaah. Kini nəmehuə
kape nəmə Isrel, mine jif pris minə, minə nəmhajoun kape
Loa kape Moses, iriə tukhaukreikin-pə nimeitairiə kimi Yo,
mishopni Yo. Mərig nipig yame ror kisisər kin, Kughen tukror
Yo jakamragh min ye nimhəyen kafak.”
23 Kini Yesu rini-pən tuk kafan narmamə minə mimə,
“Tukmə yermamə rimə tukrikwasig kin Yo, in tukraməkeikei
məta ye nərigien kafan, kini tukmə rərig pawk nəmhəyen
rəmhen kin nəmhəyen ye nimhəyen ye nai kamarkwao kin,
mərig tukrikwasig kin Yo.

9:19: Luk 9:7-8 **9:20:** Jon 6:68-69 **9:22:** Luk 9:44; 18:32-33 **9:23:** Mat 10:38; Luk 14:27

24 Yermamə yame ramgɨn tuk kafan nɨmraghien,
tukraməkeikei mɨmhə. Mərɨg yermamə yame tukhopni tuk
nɨkwasɨgien kɨn Yo, tukrarə ye nɨmraghien rerɨn.
25 Tukmə yermamə kɨrik kafan nautə rehuə pɨk ye tokrei
nɨmoptanə e, mərɨg ramarakikɨn kafan nɨmraghien tukun,
nanmɨn tukrerwei.
26 Tukmə nakaurɨs kɨn nɨni-ərhavyen nhagɨk mɨne
nəgkiarien kafak ye nɨmrɨ mɨrh, Yo mɨn jakaurɨs kɨn nɨni-
ərhavyen nhagɨm nɨpɨg Yo, Ji Yermamə, jakrerɨg-pə mɨn
kɨmawə agelo rhakə yamə mɨne tukhauə ye neihuəyen kape
Rɨmɨk.
27 Mərɨg yakamni nəfrakɨsien tuk əmiə mə, kɨmiə tɨksɨn e
nakasərer ikɨn e, kwasɨg ikɨn nakhamhə, taksəm narmaruyen
kape Kughen."

Kughen ramhajoun mə Yesu in Tɨni, nɨmrɨn rukreikɨn muə mor pɨsɨn
(Mat 17:1-8; Mak 9:2-8)

28 Yesu rɨmnəgkiar ta, nɨpɨg eit ruə mɨvən, kɨni rɨkɨr Pita,
mɨne Jon mɨne Jemes mɨshaktə mhavən ye tukwas kɨrik mə
tuksəhuak.
29 Nɨpɨg raməhuak hanə, nɨmrɨn rukreikɨn muə mor pɨsɨn.
Kɨni neipən kafan raməsiə rəmhen kɨn naroapɨgien kape
karuəruə.
30 Məkne, Moses mɨne Elaeja
31 kratərhav-pə, nɨkhakien rarkurao irəriu. Kwarer
mwəgkiar irisɨr Yesu. Marhɨni nɨmhəyen kape Yesu apa
Jerusalem yame tukror nəgkiarien kape profet mɨnə kape
Kughen tukruə mor nəfrakɨsien kɨn.†
32 Mərɨg Pita mɨne in mir kɨraru, napɨrien rɨmɨvəh nɨmrɨrisɨr,
kɨmɨrhapɨr kape nɨpɨg kwakwə. Mərɨg nɨpɨg kɨmɨrharha,
mɨrhəm nɨkhakien rarkurao ye Yesu, mɨrhəm mɨn Moses mɨne
Elaeja kawərer irisɨr Yesu.
33 Kɨni nɨpɨg kwərə mir a kɨmɨravən, Pita rɨni-pən tuk Yesu
mə, "Yermaru. Rhuvə mə kɨmasɨr jakarharə ikɨn e. Pəh
jakrharkwopək nimə kɨsisər- kafam kɨrik, kape Moses kɨrik,
mɨne kape Elaeja kɨrik." (Mərɨg in rɨmnəgkiar əmə mɨpəh
nɨrkunien nar yame ramni).
34 In raməgkiar hanə, napuə kɨrik reiwaiyu muvrɨg əpɨs əriə.
Napuə rɨmnhorukɨn əriə, kɨrhɨgɨn pɨk.
35 Kɨrhərɨg nəgkiarien kɨrik rɨsɨ-pən ye napuə mamni mɨmə,
"!In e Narɨk yame yɨmɨrpen; taksətərɨg kɨn In!"

9:24: Mat 10:39; Mak 8:35; Luk 17:33; Jon 12:25 **9:26:** Mat 10:33; Luk 12:9
† **9:31:** Nəgkiarien Gris atuatuk ramni mə, "kɨrhəgkiar ye nɨpɨg yame in tukrɨtərhav mɨpəh Jerusalem." Nɨpran ramni nɨmhəyen kafan. **9:31:** Luk 9:22
9:32: 2 Pita 1:16-18 **9:35:** Luk 3:22

36 Kɨmɨsərɨg ta nəgkiarien yame Kughen rɨmɨni, kɨni Pita mɨne Jon mɨne Jemes kɨmɨrharha-pən mɨrhəm Yesu ramərer pɨsɨn əmə. Ye nɨpɨg mɨnə a, kɨmɨrhɨpəh nɨrhɨni-ərhavyen narɨmnar mɨnə a kɨmi narmamə; mɨrhɨpəh nɨrhɨniyen narɨmnar a yame kɨmɨrhəm.

Yesu rɨmnəkota nanmɨn has ye pɨkwarien kɨrik
(Mat 17:14-23; Mak 9:14-32)

37 Kəni rɨkwamer kɨn, kɨsəta ye tukwas mɨseiwaiyu-pə, mɨsəm narmamə khapsaah kamhauə mə tuksəm Yesu.

38 Kɨni yermamə kɨrik ramokrən apomh kɨn Yesu mɨmə, “Yhajoun. Yakorkeikei pɨk mə takuə masitu irak. Kwajikovə kafak yerman kwənkwan kɨrikianə əmə.

39 Nɨpɨg nanmɨn hah kɨrik ramərer-pən iran, mor in ramətəpar pɨk, nɨpran ramətəmnɨmɨn mamor ghan əmə. Nehe nəkwan ramaiyu rhawən. Nanmɨn has a ramoriah pɨk in; mamraptərəkɨn in, mɨpəh nɨpəhyen.

40 Kɨni yo yɨmnəkeikei kɨmi kafam narmamə mɨnə mə tuksəko ta nanmɨn has e, mərɨg kɨseinein.”

41 Kɨni Yesu rɨni-pən tuk əriə mɨmə, “! Kəsi! Kɨmiə yamə mɨne naksarə e towei mɨne, nhatətəyen kapəmiə rɨrkək. Kɨni kapəmiə nətərɨgien rapəh natuatukien. ?Kɨtawəm kɨmiə tuksarə mɨseriaji nɨpɨg pukaa nakpishatətə irak?” Kɨni rɨni-pən tuk rɨm kwajikovə ai mɨmə, “Harəh pɨkwarien en mhauə.”

42 Kɨni pɨkwarien a ruə tuk Yesu, məkneikɨn nanmɨn has rəsuə kɨn reiwaiyu mowhan, mamətəmnɨmɨn. Mərɨg Yesu rɨmnəgkiar skai kɨmi nanmɨn has məko-ta. Kɨni mor huvə pɨkwarien a. Meighan-pən kɨn pɨkwarien a kɨmi nɨsɨni mɨne rɨmni.

43 Kɨni iriə m-fam kɨsakur, rɨkiriə ragien tuk nəsanɨnien kape Kughen.

Mərɨg nɨpɨg narmamə kɨmɨsakur pɨk kɨn narɨmnar m-fam yame Yesu rɨmnor iriə miriə, kɨni In rɨni-pən tuk kafan narmamə mɨnə mɨmə,

44 “Havəh tɨm tɨm nəgkiarien e yerkimiə: Yermamə kɨrik tukreighaan pən kɨn Yo, Ji Yermamə, ye kwermɨ tɨkmɨr mɨnə kafak.”

45 Mərɨg kafan narmamə mɨnə kɨmɨseinein nɨprai nəgkiarien e meinai Kughen rɨmnerkwaig kɨn nɨprai nəgkiarien e mə iriə tukhapəh nharkunien; kɨni iriə khagɨn mɨn kɨn naiyoh-pən-ien kɨn nɨpran.

?Pa e in yermamə yame in rehuə rapita?
(Mat 18:1-5; Mak 9:33-40)

46 Kɨni narmamə kape Yesu kɨsotgoh kɨmi əriə mɨnə mhamə, “?Pa irətawə in ravəh nehuəyen, yame rhuvə mapita?”

9:44: Luk 9:22 **9:45:** Luk 18:34 **9:46:** Luk 22:24

47 Mərɨg Yesu rɨmɨrkun kapəriə nətərɨgien, kɨni mɨvən mɨkɨr
kwajikovə kɨrik mərɨp ye nɨkarɨn,
48 mɨni-pən tuk əriə mɨmə, “Tukmə yermamə kɨrik ravəh
nhagɨk, mamasitu kɨn ye kwajikovə kɨrik rəmhen kɨn yame,
nasituyen e in e tukror mɨn kɨmi Yo. Kɨni pəh nien mə ramor
əmə irak, mərɨg ramor mɨn kɨmi Yermamə yame rɨmnher-pə
kɨn Yo. Meinai tukmə yermamə rɨvəh-si əhu atuk in yetanə, in
tukruə mamehuə mapita.”
49 Kɨni Jon rɨmɨni mɨmə, “Yermaru. Kɨmawə yɨmɨsəm kwən
kɨrik ravəh nhagɨm, maməkota nanmɨn has mɨnə kɨn, mərɨg
yakhamə jakhani-əhu, meinai kwən a, pəh nien mə kɨtawə
kɨrik.”
50 Mərɨg Yesu rɨmɨni-pən tuk əriə mɨmə, “Hapəh nhani-
əhuyen in. Meinai, tukmə yermamə kɨrik rɨpəh norien tɨkmɨr
kɨtawə min, in kɨtawə kɨrik en.”

Nəmə Sameria tɨksɨn rɨkiriə rapəh nagienien tuk Yesu

51 Kɨni ruauə ipakə tuk nɨpɨg yame Kughen tukrɨwəh Yesu
iran mɨvən apa ye rao ye neai. Kɨni Yesu rɨkin rɨmnəsɨk mə
tukraməkeikei mɨvən apa Jerusalem, nar kɨrik rɨrkək yame
tukrərer əswasɨg kɨn.
52 Kɨni In rher-pən kɨn yəgkiar tɨksɨn khavən apa yerkwanu
kɨrik apa Sameria, mə tuksor apnəpeinə tukun.
53 Mərɨg narmamə aikɨn a, khapəh nɨsorkeikeiyen mə In
tukrɨvən marə a imərɨə ikɨn, meinai iriə kwənharkun huvə mə
In ramvən mɨn Jerusalem.‡
54 Kɨni kafan yermamə mir e Jemes mɨne Jon kɨmɨwəm mə
narmɨnə Sameria khapəh nɨsorkeikeiyen əriə, krəmə, “Yer-
maru. ?Nakorkeikei mə jakwokrən kɨn nap rɨsɨ-faktə ye neai
meiwaiyu məs əriə, uə?”
55 Mərɨg Yesu rarha-pən məm əriu mɨni-əhu.
56 Kɨni khatərhav mhavən mɨn yerkwanu pɨsɨn mɨn kɨrik.

Yesu rɨmə narmamə tuksəpəh fam narɨmnar mhakwasɨg kɨn In
(Mat 8:19-22)

57 Kɨni Yesu mɨne kafan narmamə mɨnə kɨmɨseriwək ye
swatuk, kɨni kwən kɨrik rɨni-pən tukun mɨmə, “Yo jakɨkwasɨg
kɨn ik ikɨn hiə takvən ikɨn.”
58 Kɨni Yesu rɨni-pən tukun mɨmə, “Kuri aparu mɨnə, kapəriə
nəpəəg rarə yame kasapɨr ikɨn. Kɨni man mɨnə, nimairiə rarə
yame kasapɨr ikɨn. Mərɨg Yo, Ji Yermamə, kafak nimə rɨrkək
tuk napɨrien.”
59 Kɨni Yesu rɨni-pən mɨn tuk kwən kɨrik mɨmə, “Yuə, kɨrau
mik, muə kafak kɨrik yermamə.” Mərɨg kwən a rɨni-pən tukun

9:48: Mat 10:40 **9:50:** Mat 12:30; Luk 11:23 ‡ **9:53:** Nəmə Sameriə kasəməkɨn nəmə Jerusalem. **9:54:** 2 King 1:9-16

mɨmə, “Rhuvə, Yermaru. Mərɨg eighaan kɨn yo yakvən pi pom mɨnɨm rɨmɨk.”
60 Mərɨg Yesu rɨni-pən tukun mɨmə, “Nɨkam. Apəh-pən. Narmamə yamə mɨne khapəh nhavəhyen nɨmraghien pəh khavən mhanɨm nəmə mhə mɨnə. Mərɨg ik, yuvən mɨni-ərhav narmaruyen kape Kughen.”
61 Kɨni kɨrik mɨn rɨni mɨmə, “Yermaru, jakɨkwasɨg kɨn ik muə yermamə kɨrik kafam. Mərɨg, awhin yo, pəh yakrerɨg mɨvən imak ikɨn mawiə kɨn yo mɨnə tɨksɨn.”
62 Mərɨg Yesu rɨni-pən tukun mɨmə, “Yermamə yame rɨmə tukror wok kape Kughen, mərɨg rɨkin ramvən tuk nar pɨsɨn, rapəh nəmhenien mə to ruə Kughen ramarmaru iran.§”

10

Yesu rher-yerhav kɨn kafan narmamə seventi tu

1 Kwasɨg ye narɨmnar mɨnə a, Yesu Yermaru rɨmɨrpen ta narmamə kafan seventi tu, kɨni mher-pən kɨn əriə kɨraru kɨraru kɨsəkupən kɨn In mhavən ye taon mɨnə mɨne ikɨn mɨnə tɨksɨn yamə mɨne Yesu tukrɨpikwasɨg mɨpivən mɨn ikɨn.
2 Kɨni rɨmɨni-pən tuk əriə mɨmə, “!Səm-ru! Nəvɨgɨnien rehuə apa ye nəsimien yame kwənhamruə. Mərɨg yorwok kwatɨksɨn əmə yame kamhavəh. Kɨni səhuak-pən kɨmi Yemasur kape nəsimien mhamə In tukrher-pə kɨn yorwok mɨnə khapsaah mə tukhavən mhavəh nəsimien kafan.
3 !Havən! Mərɨg takasəkeikei mharkun mə Yo yakamher-pən kɨn əmiə mə takhavən rəmhen kɨn kwaji sipsip yamə mɨne kaseriwək mhavən yerki kuri aparu mɨnə, yame kasəs narmamə.
4 Takhapəh nharurien kwaji nɨtɨp kape mane, mɨne nɨtɨp apnapɨg mɨn, mhapəh nhavəhsi-pənien sandel, mhapəh nɨsapɨsien ye swatuk mɨsəgkiar apap kɨmi narmamə.
5 Naha nimə yame taksapɨr ikɨn, taksokupən mhani-ərhav mhamə, ‘Pəh nəmərinuyen tukramarə eikɨn e.’
6 Tukmə narmamə aikɨn, iriə narmamə kape nəmərinuyen, kafam nəhuakien tukruə mor nɨpran, nəmərinuyen tukraməmɨr tuk əriə. Mərɨg tukmə narmamə kape nəmərinuyen rɨrkək aikɨn, kwənkwai nəhuakien kafam tukrɨrerɨg-pre mɨn tuk ik.
7 Taksapɨr əmə ye nimə a, mhapəh nɨsapɨrien ye nimə pɨsɨn pɨsɨn. Kɨni taksən naha nəvɨgɨnien yame tukvəhsi-pre kɨmi əmiə, mhanɨm naha nɨnɨmien yame tukvəhsi-pre kɨmi

---

9:61: 1 King 19:20 § **9:62:** Yesu rɨmɨni nuhpɨkɨnien ye nəsimien. Yermamə yame rɨmə tukrəsim, mərɨg rɨkin ramvən tuk rukwanu, mə tukrapɨs əmə, in rɨpəh nəmhenien. **10:1:** Mak 6:7 **10:2:** Mat 9:37-38; Jon 4:35 **10:3:** Mat 10:16 **10:4:** Mat 10:7-14; Mak 6:8-11; Luk 9:3-5

əmiə. Meinai ratuatuk mə narmamə yamə mɨne kasor wok
tukhavəh nərokien iran.
8 Tukmə nakhavən ye taon kɨrik, kɨni narmamə rɨkiriə
ragien tuk əmiə, sən naha nəvɨgɨnien yame tukvəhsi-pre kɨmi
əmiə,
9 mɨsor huvə narmamə aikɨn yamə mɨne kamhamhə.
Mhani-ərhav tuk əriə mhamə, ‘Narmaruyen kape Kughen
ruauə ipakə tuk əmiə.’
10 Mərɨg tukmə nakhavən ye taon kɨrik, kɨni narmamə
rɨkiriə rɨpəh nagienien tuk əmiə, havən mɨseriwək ye swatuk
ehuə mamhani mhamə,
11 ‘Yaksarpita-arpita nɨmokrur ye taon kapəmiə yamə
ramswin-pən ye nɨhumawə, ramor nɨmtətien mə nɨmɨsor nar
kɨrik rapəh nəmhenien. Kɨni Kughen rɨmnəpəh əmiə. Mərɨg
takasəkeikei mharkun mə narmaruyen kape Kughen ruauə
pakə ta.’
12 Kɨni yakamni-pre əfrakɨs tuk əmiə mə Kughen tukror
narpɨnien ehuə kɨmi əriə rapita narpɨnien yame rɨmnor ye
taon has a Sodom* kupən.
13 “! Kɨmiə nəmə Korasin! ! Kəsi! Nəmhəyen ehuə tukruə
tuk əmiə. Kɨmiə nəmə Betsaeda, kəsi, nəmhəyen ehuə tukruə
tuk əmiə, meinai yɨmnor pawk nar apsɨpɨs rehuə ye taon mir
kapəmiə. Kɨni tokmə yapior narɨmnar mɨnə a apa Taea mɨne
Saedon kupən, narmamə a to kɨpisarar ye nərɨgien kapəriə
tuk təvhagə has mɨpihavən ye neipən has, mɨpisəsok-əsok
ye nɨmrawk ror nɨmtətien mə kɨsərɨg rahas pɨk tuk kapəriə
norien has mɨnə.
14 Mərɨg ye nɨpɨg a yame Kughen tukror narpɨnien kapəmiə,
in tukrɨskai pɨk rapita narpɨnien yame tukror kɨmi narmamə
yamə mɨne kɨmɨsarə apa Taea mɨne Saedon kupən.†
15 Kɨni kɨmiə nəmə Kapeneam. ? Kɨmiə nakhamə ta mə
Kughen tukrɨvəh-si haktə əmiə ye kwənmhaan kape nɨsiaiyen
ye rao ye neai? Nɨkam. Kughen tukrɨvəh-si-əhu əmiə nakswei-
waiyu pɨk əgkəp, ye kwənmhaan kape narpɨnien.”‡
16 Kɨni Yesu rɨni-pən tuk kafan mɨnə mɨmə, “Narmamə yamə
mɨne kasətərɨg kɨn əmiə, kasərɨg Yo. Kɨni narmamə yamə
mɨne kamhaukreikɨn-pən nɨmetairiə kɨmi əmiə, khaukreikɨn-
pə mɨn nɨmetairiə kɨmi Yo, kɨni narmamə yamə mɨne
kamhaukreikɨn-pə nɨmetairiə kɨmi Yo, kamhaukreikɨn-pən
nɨmeitairiə kɨmi Yermamə yame rɨmnher-pə kɨn Yo.”

10:7: 1 Kor 9:6-14; 1 Tim 5:18 **10:8:** 1 Kor 10:27 **10:11:** Wok 13:51; 18:6
* **10:12:** Nap rɨsɨfaktə ye neai məs narmamə m-fam apa Sodom. Nakəm stori kape Sodom ye Jen 19:1-25. **10:12:** Wok 13:51; 18:6 † **10:14:** Kughen rɨmnoriah əgkəp Taea mɨne Saedon. Ǝm-ru stori ye Aes 23:1-8. ‡ **10:15:** Yesu ramni narpɨnien yame Aesea rɨmɨni ta tu ye Aes 14:12-15. **10:15:** Mat 11:20-24
10:16: Mat 10:40; Luk 9:48; Jon 5:23

Narmamə seventi tu kape Yesu kharerɨg-pə mɨn

17 Kɨni narmamə seventi tu kape Yesu kharerɨg-pə mɨn,
rɨkiriə ramagien, mhani-pən tuk Yesu mhamə, “Yermaru. !
Nar apnapɨg mə nanmɨn has mɨnə, mərɨg kɨmawə yaksəgkiar
ye nhagɨm, kɨni iriə kasor nəkwaimawə!”

18 Kɨni Yesu rɨni-pən tuk əriə mɨmə, “Yo yɨmnəm Setan rɨsi-
pən ye neai meiwaiyu rəmhen kɨn yame naroapɨgien rei-
waiyu mowhan.

19 Sətərɨg-ru. Yo yakvəhsi-pre ta nəsanɨnien kɨmi əmiə. In
a nakharkun nɨsəvi-əpniyen snek mɨnə mɨne milped§ mɨnə.
Kɨni nəsanɨnien yame yakavəh-si-pre kɨmi əmiə in rapita
nəsanɨnien kape tɨkmɨr kapətawə e Setan. Kɨni to nar kɨrik
rɨpəh noriahyen əmiə.

20 In e nəfrakɨsien. Mərɨg tukmə naksagien, pa rɨmə
naksagien mə nanmɨn has mɨnə kasor nəkwaimiə, mərɨg tak-
sagien mə kwərai-pən ta nhagmiə ye nəkwəkwə ye rao ye
neai.”

21 Kɨni ye nɨpɨg a, Yesu, rɨkin ramagien pɨk ye nagienien
yame ramsɨ-pən ye Nanmɨn kape Kughen, kɨni In raməhuak
mamni mɨmə, “Tatə Kughen. Ik Yermaru kape narɨmnar fam-
yerpɨrɨg ye neai, mɨne ye tokrei tanə. Yakəgnəgɨn Ik meinai Ik
nɨmnerkwaig kɨn nɨprai narɨmnar mɨnə e ye nɨmrɨ narmamə
yamə mɨne kharkun nar. Kɨni mor əpu kɨmi narmamə yamə
mɨne kɨsəmhen əmə kɨn kwajikovə mɨnə mə iriə e tukharkun
nar. ∃wəh. Tatə. In e nar yame nakorkeikei.”

22 Kɨni Yesu rɨrpɨn nəgkiarien mɨni-ərhav mɨmə, “Rɨmɨk
rɨmneighan-pə ta kɨn narɨmnar fam ye kwermɨk. Kɨni Rɨmɨk
pɨsɨn əmə rɨrkun Tɨni. Kɨni Tɨni əmə mɨne narmamə kafan
mɨnə, iriə əmə kharkun Rɨmni. Iriə e narmamə yamə mɨne Tɨni
rɨmɨrpen ta əriə mə In tukror əpu Rɨmni tuk əriə.”

23 Kɨni Yesu rarar məgkiar əmə kɨmi kafan narmamə mɨnə
mɨmə, “Kɨmiə nakasarə ye nɨhuvəyen əfrakɨs meinai kɨmiə
nakasəm narɨmnar mɨnə e ye nɨmrɨmiə.

24 Yakamni-pre tuk əmiə mə apa kupən, profet mɨnə
khapsaah, mɨne king mɨnə khapsaah, kɨmɨsorkeikei pɨk mə
tuksəm narɨmnar mɨnə e yame kɨmiə nakasəm ai taktəkun.
Mərɨg kɨmnhapəh nɨsəmien. Kɨni iriə kɨmɨsorkeikei mə
tuksərɨg narɨmnar yamə mɨne nakasərɨg, mərɨg kɨmnhapəh
nɨsərɨgien.”

Yesu rɨmɨni nuhpɨkɨnien kɨn yemə Sameriə kɨrik yame rhuvə

10:18: Aes 14:12; Rev 12:7-10,13; Luk 10:15; Jon 12:31; Rev 20:1-3,10 § **10:19:** Gris rapəh nɨniyen “milped,” mamni əmə “skopion.” Nɨpikov skopion ramhai əjir. **10:20:** Fil 4:3; Rev 3:5 **10:22:** Jon 3:35; 10:15 **10:24:** Mat 11:25-27; 13:16-17

25 Nipig kirik, yemhajoun kirik kape Loa kape Moses ruə
mini naiyohyen kirik kimi Yesu mə tukrəm-ru mə Yesu rirkun
nar uə nikam. Mimə, “Yhajoun. ?Jakhawor pən iran mine
mivəh nimraghien rerin?”
26 Kini Yesu rini-pən tukun mimə, “?Mərig Loa kape Moses
ramni naha nhagin? ?Nipig nakəvheikin, kini nipran ramni
naha nhagin tuk ik?”
27 Kini kwən a rini-pən mimə, “Takaməkeikei morkeikei
Kughen Yermaru kafam yerkim fam, mine ye nimraghien
mi-fam kafam, mine ye nəsaninien fam kafam, mine ye
nətərigien fam kafam. Kini morkeikei min ik minə tiksin
rəmhen kin yame nakorkeikei atuk ik.”
28 Kini Yesu rini-pən tukun mimə, “In atuatuk en. Tukmə
nakor məknakin, kini ik takvəh nimraghien rerin.”
29 Mərig kwən a, in rorkeikei əmə mə tukrhajoun mə in yemə
atuatuk, kini maiyoh-pən Yesu mimə, “?Mərig, ni-pa minə e yo
minə tiksin?”
30 Kini Yesu rini-pən tukun mimə, “Yemə Isrel kirik
rimatərhav Jerusalem meriwək mamvən apa Jeriko. Mamvən
ye swatuk, yəkrəh minə tiksin kimnharaptərəkin mhapik ta
kafan narimnar, kini mhauh, rimhə rhaih, misap ta kin.
31 Mərig ye nipig atuatuk a, pris kirik rəri-pən swatuk a
mamuə. Mərig nipig in rimnəm kwən a, rəurək kin mamvən.
32 Kini Lifaet* kirik rəri-pən min swatuk a mamuə. Kini
nipig rimnəm kwən a raməmir, in rimnor əmə nar kirikianə
kin məurək kin.
33 Mərig yemə Sameria kirik [yame kasor tikmir iriə nəmə
Isrel], in min rəri-pən swatuk a mamuə, kini məm kwən a
raməmir. Nipig rimnəm, rikin rimhə tukun. 34 Kini meriwək
mivən pakə tukun. Maməkwi kafan nimap minə kin nehe olif
mine waen, muvrig kafan nimap minə. Kini mirəh-si haktə
kwən a mərəhu-haktə ye kafan dongki, kini mirəh miravən
apa ye hotel, mamarha huvə tukun aikin.
35 Kəni rikwamer kin, in rivəh mane tiksin, mivən mivəhsi-
pən kimi yamehuə kape hotel, mini-pən tukun mimə, ‘Taka-
marha huvə tuk kwən en. Kini tukmə nakəvrə kin kafam kirik
mane, tukmə yakrerig-pə, nakni tuk yo pəh jakarpin.’ ”
36 Kini Yesu rimini-ta nuhpikinien a, marar maiyoh-pən
yemhajoun kape Loa kape Moses mimə, “?Ye kafam nərigien,
nakirkun mə kwərə misir a, pa nhagin rimnor huvə pən kimi
kwən a kimoh, rəmhen kin mə in kirik?”
37 Kini yemhajoun kape Loa kape Moses rimini-pən tukun
mimə, “Yermamə yame rikin rehuə tuk kwən a.”

10:25: Mat 22:35-40; Luk 18:18 **10:27:** Dut 6:5 **10:27:** Lev 19:18 **10:28:** Lev 18:5 * **10:32:** Lifaet in pris kirik yame ramehuə ye temple.

Kini Yesu rini-pən tukun mə, “Ita. Ik yuvən mor min rəmhen kin yame kwən a rimnor.”

Yesu rimavən imei Mata mine Meri

38 Kini nipig Yesu mine kafan narmamə minə kaseriwək ye swatuk, mhatərhav-pən yerkwanu kirik. Kini piraovin kirik, nhagin e Mata, rikir Yesu yerkin agien miravən ye kafan nimə.
39 Pian a, naorahini e Meri. Kini Meri ruə məkwətə-pən ipakə tuk nihu Yesu Yermaru, mamətərig kin nəgkiarien minə kafan.
40 Mərig Mata, kafan nətərigien ramvən pik tuk norien nəvigінien. Kafan wok rimoh in. Kini rivən mini-pən tuk Yesu mimə, “Yermaru. ?Rhawor? ?Rikim raməsik mə ratuatuk uə nikam mə pian e naorahik rapəh nasituyen irak tuk norien wok e, kini yo pisin əmə yakamor. Her-pə kin pəh ruə masitu irak.”
41 Mərig Yesu Yermaru rini-pən tukun mimə, “Eh, Mata. Takpəh nərig-pikien narimnar ripsaah məknei.
42 Mərig nar kirikianə əmə in nar keikei. Kini Meri rorkeikei nar yame rhuvə rapita, kini to yakpəh min nivəhsi-tayen.”

11

Nəhuakien kape Yermaru
(Mat 6:9-15)

1 Nipig kirik, Yesu rimnaməhuak apa ikin kirik. Kini nipig rimnəhuak ta, kafan kirik yermamə raiyoh In mə, “Yermaru, hajoun-ru əmawə kin nəhuakien rəmhen kin yame Jon Baptaes rimnhajoun kafan minə.”
2 Kini Yesu rini-pən tuk əriə mimə, “Nipig nakahamə taksəhuak, takhani mhamə,
“ ‘Rimtawə ye neai, nhagim rəmərhakə, pəh narmamə tukhasiai Ik.
Pəh kafam narmaruyen tukruə mamarə.
3 Nipig mi-fam, vəh-si pə nəvigінien kimi əmawə rəmhen tuk nipig e towei.
4 Kini vəh-si ta narpinien kape təvhagə hah kapəmawə meinai kimawə yakhapəh nharaptərəkin tim-timien norien has yame narmamə kasor irəmawə.
Pəh nipəhyen əmawə mə Setan tukrivəhsi-pə vəh-si-pə kimi əmawə tamə yakhamir.’ ”

Tukamharpin ye nəhuakien
(Mat 7:7-11)

5-6 Kini rini-pən tuk əriə mə, “?Tukmə yermamə kirik ruə imam ikin yenpig, tukmə nakəm nəvigінien rirkək, kini takhawor pən iran mine? Takvən imei ik kirik, mini-pən mimə, ‘Yo

10:39: Jon 11:1; 12:2-3 **10:42:** Mat 6:33

kɨrik, vəh-si-pə nəvɨgɨnien kɨrik, pəh yakvən məvɨgɨn yermamə kɨrik kɨn yame rɨmasɨ-pən isok mɨtərhav-pə imak ikɨn yenpɨg. Mərɨg nəvɨgɨnien rɨrkək yame jakəvɨgɨn in kɨn.'

7 Kɨni ik kɨrik tukrhorpɨn nəgkiarien kafam mɨmə, '! Ah! Amvən. Pəh nɨsɨgien əmawə. Yaknəsapɨr kɨmawə kwajikovə mɨnə. To yakpəh nərerien mɨvəhsi-pre nəvɨgɨnien kɨmik.'

8 Yakamni-pre tuk əmiə mə, nar apnapɨg mə in ik əgkəp kɨrik, mərɨg kwən a rɨpəh norkeikeiyen mə tukrɨvəh-si-pre nəvɨgɨnien kɨmik. Mərɨg yakamni əfrakɨs mə tukmə nakamharpɨn ye naiyohyen, in tukraməkeikei mərer mɨvəh-si-pre narɨmnar fam kɨmik yame nakorkeikei.

9 Kɨni ror məknakɨn, yakamni-pre tuk əmiə mə, saiyoh Kughen kɨn narɨmnar, kɨni In tukrɨvəh-sipre kɨmi əmiə. Sarha kɨn, mɨsəm. Səsɨk-əsɨk kwəruə, kɨni pəh kwəruə tukrəhitə tuk əmiə.

10 Yakamni məknakɨn meinai narmamə m-fam yamə mɨne kɨsaiyoh, tukhavəh. Kɨni narmamə yamə mɨne kasarha kɨn, tuksəm mɨn. Kɨni yamə mɨne kɨsəsɨk-əsɨk kwəruə, kwəruə tukrəhitə tuk əriə.

11 "Kɨni, kɨmiə tatə mɨnə. Yermamə kɨrik aikɨn irəmiə yame tukmə tɨni raiyoh kɨn kəməəm, mərɨg ravəhsi-pən snek uə, nɨkam? !Nɨkam!

12 ?Uə tukmə nɨpɨg raiyoh kɨn kwənəhr man, mərɨg ravəhsi-pən milped* uə? !Nɨkam!

13 Kɨmiə naksahas pawk, mharkun nhavəh-si-pənien narɨmnar huvə mɨnə kɨmi jimiə mɨnə. Mərɨg Rɨmtawə Kughen ye neai, kafan norien rhuvə pɨk rapita norien kapəmiə, kɨni nəfrakɨsien, In tukrɨvəh-si-pre Nanmɨn Kafan kɨmi narmamə yamə mɨne kɨsaiyoh kɨn."

Farisi mɨnə kamhani mhamə Yesu ramor wok ye nəsanɨnien kape Setan

(Mat 12:22-30, 43-45; Mak 3:20-27)

14 Kɨni nɨpɨg kɨrik, kwən kɨrik aikɨn yame nanmɨn has raməmɨr iran, mamor in rameinein nəgkiarien. Kɨni Yesu rɨmnəko-ta nanmɨn has a iran, kɨni kwən a rɨrikakun maməgkiar, kɨni narmamə kɨsakur pɨk kɨn.

15 Mərɨg narmamə tɨksɨn kɨmnhani mhamə, "! Nɨkam! Rɨrkun nəko-tayen nanmɨn has mɨnə meinai rɨkwasɨg kɨn Setan, yemehuə kape nanmɨn has mɨnə."

16 Mərɨg narmamə mɨnə mɨn tɨksɨn aikɨn khamə tukharkun-ru mə nəsanɨnien kafan ramsɨpkaa, kɨni mɨsaiyoh In mə tukror nɨmtətien kɨrik ye nəsanɨnien yame ramsɨpən ye rao ye neai.

---

* **11:12:** Nəgkiarien kape Gris ramni mə "skopion." Ǝm-ru footnote ye Luk 10:19.
11:15: Mat 9:34; 10:25 **11:16:** Mat 12:38

17 Mərig Yesu ruirkun ta nətərigien kapəriə kini mimə,
"Nikam. Tukmə narmamə ye kantri kirik kasəwhai əriə
minə, misarə kiraru, kini tuksoriah kapəriə narəyen, kantri
tukrimir. Kini rəmhen min kin yerkwanu kirik. Tukmə
narmamə kasəwhai əriə minə, misarə kiraru, rukwanu a to
ripəh narə-huvəyen.
18 Kini rəmhen min kin narmamə kape Setan minə, tukmə
iriə kasəwhai əriə minə, misarə kiraru, tukseikus-eikus min
nimə kape Setan. Norien kape Setan tukripəh niskaiyen.
Tukrəsaah-əsaah mirkək. Yakamni mękneikin meinai kimiə
nakamhani mə yakaməko ta nanmin has ye nəsaninien kape
Bielsebul.
19 Kini kimiə minə min tiksin nakasəko-ta nanmin has minə
rəmhen kin yame yakamor. Mərig pa rimə kisəko ta nanmin
has minə e ye nəsaninien kape Bielsebul. Rhuvə mə iriə
tukhani neikuəyen ye nəgkiarien yame nakamhani mhamə
yakaməko ta nanmin has ye nəsaninien kape Bielsebul.
20 Mərig Yo yakəko-ta nanmin has minə ye nəsaninien kape
Kughen, ramhajoun mə narmaruyen kape Kughen ruauə ta
tuk əmiə.
21 Nipig yermamə yame nagheen rehuə, ravəhsi-pən neipən
kape narowaginien, mamərer matuk mamarha huvə tuk
kafan nimə, in, kafan narimnar ramswin huvə əmə.
22 Mərig tukmə yermamə min kirik nagheen rehuə rapita
min kwən a, ruə, miroh əriu minə, miravən, mərig yermamə
nagheen rehuə, in tukraməkeikei mapita, mivən, mipik ta
neipən kape narowaginien yame kwən a rimnəkupən mivən
iran, mamətigtə iran, mipik ta min kafan nautə mivən məwhai
kimi kafan narmamə minə.†
23 "Yermamə yame ripəh nikwasigien kin yo, in kafak tikmir.
Kini yermamə yame ripəh nofuginien narmamə minə kafak,
in raməko-ta əriə kisaiyu rik rik.
24 Nipig nanmin has raməta ye yermamə kirik, in ramavən
ye tipəvsik, mamarha kin ikin tukrapis ikin, mərig ripəh
nəmien. Kini in mamni mimə, 'Pəh yakrerig pən ye kafak nimə
yame yimnamarə ikin kupan.'
25 Nipig in rirerig-pə məm kafan nimə, kimnahiə ripiə huvə,
narimnar m-fam kamhaswin huvə.
26 Kini in ramvən mikir min nanmin has minə iriə seven
yamə mine kisahas pik min rapita in. Kini khavən min imə
misarə min ye nimraghien kape yermamə a. Kini yermamə
a, in apa kupən, kafan nimraghien rahas, mərig taktəkun ai
rimnahas pik rapita yame in kupən."

---

† **11:22:** Ye stori e, Yermamə yame ramarha tuk nimə kafan, in e Setan. Yesu rəmhen kin yermamə nagheen rehuə rapita. Yesu rimnapita in, mirisi-ta nautə kafan. In e, rimnor huvə yermamə yame reinein nəgkiarien, meinai yarmhə raməmir iran. **11:22:** Kol 2:15 **11:23:** Luk 9:50

27 Yesu raməgkiar hanə, məkneikɨn, piraovɨn kɨrik rokrən
apomh mɨmə, “Pəh Kughen tukrautə-pən kɨn kafan nɨhuvəyen
kɨmi piraovɨn yame rɨmneimək kɨn ik, mɨvəhsi-pre nah
kɨmik.”
28 Kɨni Yesu rɨmə, “Nəfrakɨs. Mərɨg Kughen tukrautə-pən
kɨn kafan nɨhuvəyen rapita kɨmi narmamə yamə mɨne kasərɨg
kafak nəgkiarien masor.”‡

Nɨmtətien yame Kughen rɨmnor kupan ye nɨmraghien kape Jona, kɨni tukrɨpior mɨn ye Yesu
(Mat 12:38-42; Mak 8:12)

29 Kɨni narmamə kɨmnhauə mə tuksərɨg nəgkiarien kape
Yesu; iriə khapsaah. Kɨni Yesu rɨmə, “Kɨmiə narmamə e towei
mɨne, kɨmiə naksor pɨk təvhagə has. Kɨmiə naksorkeikei
mə taksəm nɨmtətien pɨsɨn kɨrik. Mərɨg tukmə ror Kughen
tukrɨpəh norien nɨmtətien kɨrik irəmiə. Mərɨg tukror əmə
nɨmtətien kɨrikianə əmə yame rɨmnor kupən ye nɨmraghien
kape Jona.
30 Rəmhen əmə kɨn yame nɨmraghien kape Jona rɨmnor
nɨmtətien ye nəsanɨnien kape Kughen kɨmi nəmə Nineve
kupən. Ye norien a, in əmə mɨn e, Yo, Ji Yermamə, nɨmraghien
kafak tukror nɨmtətien ye nəsanɨnien kape Kughen kɨmi nar-
mamə e towei mɨne.
31 In apa kupən, kwin kape kantri e Shipa§, rɨmasɨ-pən isok
muə mə tukrɨvəh nɨrkunien kape King Solomon kupən. Mərɨg
yo yakmauə, nɨrkunien kafak rapita King Solomon. Mərɨg
kɨmiə nakhapəh nɨsətərɨgien kɨn Yo. Mə tukmə nɨpɨg Kughen
tukrəkir narmamə iran, kwin a tukrərer mɨni-hah yamə mɨne
kɨsarə e towei mɨne.
32 Kɨni ye nɨpɨg yame Kughen tukrəkir narmamə iran,
nəmə Nineve mɨn tuksərer mhani hah narmamə yamə mɨne
kɨsarə e towei mɨne. Meinai iriə kɨmɨsərɨg nəgkiarien kape
Jona, mɨsarar ye nərɨgien kapəriə tuk təvhagə has. Mərɨg Yo
yakapita Jona, mərɨg kɨmiə nakhapəh nɨsətərɨgien kɨn Yo.”

Nɨkhakien kape laet
(Mat 5:15; 6:22-23)

33 Kɨni Yesu rɨmɨni mɨmə, “Yermamə kɨrik to rɨpəh nəsiə-
pənien ye laet, kɨni merkwaig kɨn, uə məskəmnaan kɨn besin.
Nɨkam. Tukmə yermamə rəsiə pən ye laet, tukraməkeikei
mɨruk haktə ye kwənmhaan kape laet, mə narmamə yamə
mɨne tukhauə ye nəkwai nimə masəm nar.
34 “Nɨkwai nɨmrɨm in rəmhen kɨn laet yame rawəhsi-pre
nɨkhakien ye nɨpram. Tukmə nɨkwai nɨmrɨm mir kɨrahuvə,

11:27: Luk 1:28,42,48 ‡ **11:28:** Ǝm-ru stori ye Luk 8:18-21. **11:29:** Mat 16:4
§ **11:31:** Nakəm kwin kape kantri e Shipa ye 1 King 10:1-13. **11:32:** Jona 3:5-10 **11:33:** Mak 4:21; Luk 8:16

rəmhen kɨn mə nɨpram rukwar kɨn nɨkhakien. Mərɨg tukmə nɨkwai nɨmrɨm mir kwahas, rəmhen kɨn mə nɨpram rukwar kɨn nəpɨgnapien.
35 Kɨni ror məkneikɨn mə ik takaməkeikei mamarha huvə tuk nɨkhakien ye nɨmraghien kafam, mə takpəh nɨvənien ye nəpɨgnapien.
36 Kɨni tukmə kafam nɨmraghien in rukwar huvə kɨn nɨkhakien, nəpɨgnapien tukrɨrkək əfrakɨs iram, kɨni nɨkhakien in raməsia-pen huvə fam kafam nɨmraghien rəmhen kɨn yame nɨkhakien kape laet raməsia-pen ik.”

Yesu rɨmnəgkiar skai kɨmi Farisi mɨnə mɨne nəmhajoun kape Loa kape Moses

(Mat 23:1-36; Mak 12:38-40; Luk 20:45-47)

37 Kɨni Yesu rɨmnəgkiar ta, kɨni Farisi kɨrik ruə mɨni-pən tukun mɨmə tukravən məvɨgɨn ye kafan nimə. Kɨni Yesu rauru-pən imə, məkwətə-pən ye nɨkar tebol tuk nəvɨgɨnien.
38 Kɨni Farisi rəm mə Yesu rɨpəh nəravyen tuk nəvɨgɨnien, rakur.
39 Kɨni Yesu Yermaru rɨni-pən tukun mə, “Kɨmiə Farisi mɨnə nakhamə ta mə tukmə naksaikwas ye narɨmnar, rəmhen kɨn kap mɨne tikiplet mə kɨmiə takhahuvə, nəmkɨmɨk rɨrkək irəmiə. Mərɨg in apa imə, nəptɨgien kɨn nar mɨne nahasien rukwar irəmiə.
40 !Kɨmiə naksarmar pɨk! ?Rɨkimiə raməsɨk uə nɨkam mə Kughen e yame rɨmnor nɨprai yermamə iruə rɨmnor mɨn rɨki yermamə imə, uə? !∃wəh!
41 Mərɨg havəhsi-pən narɨmnar kɨmi yavən has mɨnə yerkin agien, kɨni narɨmnar fam apa iruə irəmiə mɨne in apa imə tuksatuatuk mhahuvə.
42 “Mərɨg, !awi, kɨmiə Farisi mɨnə! !Nəmhəyen ehuə tukruə tuk əmiə! Kɨmiə nakasəri-pən huvə loa yamə mɨne khamar əmə tuk əmiə tuk nəri-pənien, rəmhen kɨn in e naksəri-pən loa yame ramni mə takasəkeikei mhavəh kwesrɨs mɨne onion* ye nəsimien vi mhavəhsi-pən kɨmi Kughen. Mərɨg naksəpəh Loa yamə mɨne kasəkupən, iriə e, nakhapəh nɨsorien nar yame ratuatuk mɨnə kɨmi narmamə, kɨni mhapəh nɨsorkeikeiyen Kughen. To nakpisəri-pən Loa yamə mɨne kasəkupən a, mɨpisəri-pən mɨn Loa mɨnə tɨksɨn.
43 “Kɨmiə Farisi mɨnə, nəmhəyen ehuə tukruə tuk əmiə meinai naksorkeikei mə takhavən mɨsəkwətə əkupən əmə ye

---

* **11:42:** Yesu rɨpəh nɨniyen kwesrɨs mɨne onion, mərɨg rɨmɨni nəvɨgɨnien mir e “dill mɨne kumen”. Nɨmar nai yamə mɨne nəmiovriə ramapien huvə yame kɨwəh-si-pən ye nəvɨgɨnien. Loa ye Dut. 14:22-29; 26:12-15, mɨne Lev. 27:30-33 ramni mə tukaməkeikei kɨwəhsi-pən nɨpar nəsimien vi kɨmi Kughen. Farisi mɨnə kɨmɨsəri-pən huvə loa mɨnə e, mərɨg kɨmnhapəh nɨsəri-pən huvəyen loa yame ramni mə tuksorkeikei Kughen mɨne narmamə. Loa e raməmɨr ye Dut. 30:16.

nimə kape nofugɨnien. Mɨne in apa ye maket, naksorkeikei mə narmamə tuksaowiə kɨn əmiə ye nɨsiaiyen.

44 “Kɨmiə Farisi mɨnə, naksəmkɨmɨk rəmhen kɨn suranə ye yermamə yame rɨkinar rhorukɨn. Narmamə kasəriwək əsuun, mɨseinein kɨmnhavən ye kwənmhaan kape nɨmhəyen.”

45 Kɨni yemhajoun kɨrik kape Loa kape Moses rɨni-pən tuk Yesu mɨmə, “Yhajoun. Nakni nəgkiarien mɨnə e, mamoriah mɨn əmawə kɨn.”

46 Mərɨg Yesu rɨmə, “! Kɨmiə namhajoun kape Loa kape Moses! Nəmhəyen ehuə tukrurə tuk əmiə meinai kɨmiə nakhapɨk-pən nar pam mɨnə kɨmi narmamə mə tukhapɨk. Mərɨg nakhapəh nhawəsi-pənien kwermɨmiə mə taksasitu irəriə tuk nɨpɨkien.

47 Nəmhəyen ehuə tukrurə tuk əmiə. Meinai kɨmiə nakasor huvə pən marə marə ye suranə kape profet kape Kughen mɨnə, mərɨg rɨpmiə mɨnə atuatuk kɨmɨshopni əriə.

48 Naksor-pən huvə marə marə ye suranə kape profet kape Kughen mɨnə, ramhajoun mə rɨkimiə ragien tuk nar yame rɨpmiə mɨnə kɨmɨsor, in e kɨmɨshopni profet mɨnə.

49 Kɨni tuk nar e, Kughen yame nɨrkunien kafan rehuə, ramni mɨmə, ‘Yo jakher-pən kɨn kafak profet mɨnə mɨne aposol mɨnə tukhavən mɨsəgkiar kɨmi əriə, kɨni mərɨg iriə tuksor nəmhəyen kɨmi tɨksɨn, mɨshopni tɨksɨn.’

50 Ror məknakɨn mə Kughen tukrəkir əmiə rəmhen kɨn mə kɨmiə atuk nɨmɨshopni profet mɨnə m-fam kafan. Kɨni In tukror narpɨnien kɨmi əmiə tuk nɨmhəyen kapəriə. Iriə yame mɨne kɨmɨsarə ye nɨrikakunien kape tokrei tanə meriaji-pə ai taktəkun-

51 profet mɨnə fam yame kɨmnhopni əriə rɨrikakun ye Ebel muə meriaji-pə Sekaraea, yame rɨmamhə ye Nimə Ehuə kape Kughen ye kwenɨmrhei tebol mɨne kwənmhaan rhakə.† Nəfrakɨsien mə kɨmiə e towei mɨne Kughen tukror narpɨnien kɨmi əmiə.

52 “Kɨmiə nəmhajoun kape Loa kape Moses. Nəmhəyen ehuə tukrurə tuk əmiə, meinai kɨmiə nakharkun pawk swatuk yame Kughen rorkeikei, mərɨg nakhapəh nɨsəri-pənien, masərer əswasɨg kɨn narmamə yamə mɨne khamə tuksəri-pən.”

53 Kɨni Yesu rɨtərhav ye nimə a, meriwək mamvən, kɨni nəmhajoun kape Loa mɨnə mɨne Farisi mɨnə, niemhaa rhai əriə. Rɨrikakun ye nɨpɨg a, kɨmɨsor tɨkmɨr iriə min. Mɨsaiyoh-pən kɨn naiyohyen skai rehuə kɨmin

† **11:51:** Pəh nien mə Sekaraea e rɨm Jon Baptaes. Nakəm stori kape Sekaraea kupən ye 2 Kron 24:20-22.

54 mə tuksəm nəgkiarien kɨrik kafan yame tukhani hah In iran.

12

Pəh norien mɨne nəgkiarien kapətawə tukror kɨrikianə (Mat 10:19-20, 26-33; 12:32)

1 Kɨni ye nɨpɨg a, narmamə khapsaah kɨmnhauə kɨrikianə, to kɨpəh nəhueikɨn-famien əriə. Mərɨg narmamə kwənhapsaah pɨk, kɨni mhasɨg-ta-sɨg-ta əriə mɨnə. Kɨni Yesu rɨrikakun maməgkiar kɨmi kafan narmamə mɨnə, mɨmə, "Kɨmiə, takasərɨg əmiə tuk yis kape Farisi mɨnə, yis e in e nəgkiarien kapəriə rhuvə mərɨg nərɨgien kapəriə rəmkɨmɨk.

2 Tukmə nar erkwaig, tukaməkeikei kəm. Tukmə kuvrɨg əpɨs, kɨni mərɨg tukraməkeikei mier-pə ikɨn rhakak ikɨn.

3 Nəgkiarien yame nakhani yenpɨg, tukərɨg yeraan. Nəgkiarien yame nakhani ye nəkwai nimə, tukni-ərhav ye swatuk."

Kughen rorkeikei pɨk ətawə mamarha huvə tuk ətawə

4 Kɨni Yesu rɨmə, "Kafak narmamə mɨnə, yakamni-pre tuk əmiə mə takhapəh nhagɨnien kɨn narmamə yamə mɨne kharkun nhopniyen nɨpraimiə, meinai kwasɨg ikɨn, to khapəh nɨsor-has-preyen nar kɨrik kɨmi əmiə.

5 Mərɨg yakamni-ərhav yermamə e kɨmi əmiə mə ratuatuk mə takhagɨn kɨn. Takasəkeikei mhagɨn kɨn Kughen, meinai tukmə In rhopni yermamə kɨrik, In rɨrkun narakikɨn-pən-ien in apa ye nap ehuə. Ǝwəh, nəfrakɨsien, yakamni-pre tuk əmiə mə takasəkeikei mhagɨn kɨn Kughen.

6 Nar apnapɨg keihap in rɨkəskəh pɨk, kɨvəh nɨmrɨn kwaji mane əmə, mərɨg Kughen ramarha huvə tuk əriə.

7 Kɨni nɨmraghien kapəmiə rapita nɨmraghien kape keihap. Kɨni tukmə Kughen ramarha huvə tuk keihap ramhajoun pən mə tukraməkeikei mamarha huvə əmiə rapita. Nəfrakɨsien, nar apnapɨg nɨmar nɨkwənemiə in nar kəskəh, mərɨg Kughen raməvheikɨn fam muɨrkun ta mə kuvhuun.

8 "Kɨni yakamni-pre tuk əmiə mə tukmə yermamə kɨrik ramni-ərhav nhagɨk ye nɨmrɨ narmamə, Yo, Ji Yermamə, yo mɨn jakni-ərhav nhagɨn ye nɨmrɨ agelo mɨnə kape Kughen mə in kafak yermamə.

9 Mərɨg tukmə yermamə ramni-ərhav ye nɨmrɨ narmamə mə reinein Yo, Yo jakni-ərhav mɨn ye nɨmrɨ agelo mɨnə kape Kughen mə yakeinein mɨn in.

10 Kɨni yermamə yame ramni hah Yo, Ji Yermamə, Kughen rɨrkun nɨvəh-si tayen narpɨnien ye kafan təvhagə hah. Mərɨg

---

12:2: Luk 8:17 **12:7:** Luk 12:24; Wok 27:34

yermamə yame ramni hah Nanmɨn kape Kughen, Kughen to rɨpəh nɨvəhsi-tayen narpɨnien kape kafan təvhagə has.

11 “Kɨni tukmə kərɨp-ərhav əmiə ye nimə kape nofugɨnien,
uə ye nɨmrɨ nəmehuə mɨnə, uə ye nɨmrɨ narmaru mɨnə, mə
tukharuk-pre nəgkiarien has irəmiə, pəh kɨmiə takhapəh
nɨsətərɨg-pɨkien mə takshawor-pən iran mɨne mɨshorpɨn
nəgkiarien kapəriə,
12 meinai ye nɨpɨg atuatuk a, Nanmɨn kape Kughen tukrha-
joun əmiə kɨn naha nəgkiarien yame takasəkeikei mhani-
ərhav.”

Takhapəh nɨsətərɨg-pɨkien tuk nɨmoptanə mɨne nautə

13 Kɨni nəmə mɨnə a kɨrik rɨni-pən tuk Yesu mɨmə, “Yhajoun.
Rɨmɨk ruamhə ta. Aweh. Uh rɨki piak mə tukrəwhai narɨmnar
kape rɨmɨmru, mɨvəhsi-pə yame rɨmɨmru ruɨni ta mə kafak.”
14 Mərɨg Yesu rɨmɨni-pən tukun mɨmə, “Kafak yermamə.
Yakɨrkək ye nətərɨgien e kapəmiru tuk nəwhaiyen kapəmiru
narɨmnar.”
15 Kɨni mɨni-pən tuk əriə mɨmə, “!Takasərɨg əmiə! Taksətapɨg
kɨn əmiə mə takhapəh nɨsəptɨgien kɨn nar. To yermamə
kafan nautə rehuə pawk, mərɨg pəh nien mə nautə in nuknei
nɨmraghien.”
16 Kɨni rɨmɨni nuhpɨkɨnien kɨrik mɨmə, “Yermamə kɨrik,
kafan nautə rɨpsaah. Kɨni kafan nəsimien ramor kwənkwan
rehuə.
17 Kɨni rɨkin raməsɨk mɨmə, ‘? Jakhawor pən iran mɨne?
Meinai kafak nimə rɨpəh nəmhenien mə to yakətu-pən kafak
nəsimien aikɨn.’
18 Kɨni rarar mɨmə, ‘Rhuvə mə jakor məkneikɨn. Jakpɨk ta
nimə mɨnə e mɨwhirəkɨn mɨn nimə tɨksɨn yame rehuə pɨk mɨn,
mətu-pən kafak nəsimien aikɨn, mɨne kafak nautə.
19 Aikɨn, rɨkik tukraməsɨk mə kafak narɨmnar rɨpsaah
rəmhen tuk newk rɨpsaah. Kɨni jakapɨs kɨn norien narɨmnar,
məvɨgɨn, mamnɨm, mamərɨg əmə nagienien mamvən.’
20 Mərɨg Kughen rɨni-pən tukun mɨmə, ‘! Ik nakeno-eno!
Taktəkun əmə, tuk yenpɨg, nakmhə. ?Kɨni rhawor ye kafam
narɨmnar e yame nɨmnəwhai kəji?’
21 Kughen tukror məknakɨn kɨmi narmamə yamə mɨne
kasəwhai kəji nautə rɨpsaah mə kapəriə əmə, mərɨg rɨkiriə
rɨpəh nəsɨk-pɨkien norien huvə yamə mɨne Kughen rorkeikei.”

Tukhapəh nɨsətərɨg-pɨkien tuk neipən mɨne nəvɨgɨnien, meinai Kughen rorkeikei ətawə, mavəhsi-pə fam narɨmnar kɨmi ətawə
(Mat 6:19-21, 25-34)

12:11: Mak 13:11; Luk 21:12-15 **12:15:** 1 Tim 6:9-10 **12:21:** Mat 6:19-20

22 Kini Yesu rimini-pən tuk kafan narmamə minə mimə,
“Tuk nar a, yakamni-pre tuk əmiə mə, takhapəh nisətərig-
pikien tuk nimraghien kapəmiə mə taksən naha. Kini
takhapəh nisətərig-pikien tuk narimnar kape nipraimiə mə ‘?
Yakwəseinein mə jakhawəhsi-pən naha?’
23 Takhapəh nisətərig-pikien tuk narimnar minə e, meinai
nimraghien kapəmiə rapita nəviginien, kini nipraimiə rapita
neipən.
24 Səm-ru man minə. Khapəh nisəsimien, mhapəh
nisarhakinien nəviginien, mhapəh nisətu-yen nəriə
nəviginien ye nəkwai nimə. Mərig Kughen raməvigin əriə.
!Mərig Kughen rorkeikei pik əmiə rapita yame rorkeikei man
minə!
25 ? Tukmə nakətərig pik tuk nimraghien apomh kafam,
nakirkun mə to rasitu iram nakarə min rəpomh uə? !Nikam!
Norien kape nətərig-pikien to ripəh nəsik-əpnis-pən-ien aoa
kirikianə ye nimraghien kapəmiə.
26 ?Mərig tukmə nakseinein norien nar kəskəh a, mərig rha-
wor e nakasətərig pik tuk narimnar pisin pisin ye nimraghien
kapəmiə?
27 “Rikimiə tukraməsik jihi nai yamə mine kamhavus. Iriə
khapəh nisorien wok, mhapəh nhajirien kapəriə neipən.
Mərig yakamni-pre tuk əmiə mə King Solomon kupən, kafan
nautə rehuə pawk, kafan neipən rhuvə pawk, mərig ripəh
nihuvə-pikien mapita jihi nai minə a.
28 Jihi nai minə a kashaktə tuk nipig kwakwə əmə, kəni
rikwamer kin, kivaan əriə ye nap. Mərig Kughen ramor əriə
kamhavən ye neipən huvə. ? Mərig kimiə nakharkun mə
Kughen tukrivəhsi-pre neipən kimi əmiə uə nikam? !Ǝwəh!
Kafak narmamə minə. Kapəmiə nhatətəyen in rəkəskəh əmə.
29 “Ripəh nihuvəyen mə rikimiə tukrivən pik tuk nəviginien
mine ninimien. Takhapəh nisətərig-pikien tukun,
30 meinai narmamə yamə mine khapəh nishatətəyen ye
Kughen, rikiriə ramvən tuk narimnar minə a. Mərig Rimimiə
rirkun narimnar yamə mine takamhavəh tuk nimraghien
kapəmiə.
31 Mərig taksor mə narmaruyen kape Kughen, pəh in
tukrərer əkupən ye nimraghien kapəmiə, kini Kughen
tukrivəhsi-pre narimnar kape nimraghien e ye tokrei tanə
kimi əmiə.
32 “Kimiə e sipsip minə kafak, kimiə kwatiksin əmə, mərig
takhapəh nhaginien meinai Rimimiə rikin ragien pik mə In
tukramarmaru irəmiə, mamarha huvə tuk əmiə. Kini kimiə
min taksarmaru kimiə min.
33 Taksor salem kin kapəmiə narimnar, mhavəhsi-pən mane
iran kimi yavən has minə. Tukmə naksor məknakin, rəmhen

mə naksor nɨtɨp kapəmiə yame to rɨpəh nɨmətɨtɨien tuk nɨpɨg kɨrik. Mɨsərəhu-pən nətərɨgien kapəmiə ye narɨmnar yame rhuvə apa ye rao ye neai. Kɨni ikɨn aikɨn a, to yəkrəh mɨnə khapəh nhavən-pakəyen ikɨn, kɨni to ɨvn* mɨnə khapəh nɨsəsien narɨmnar aikɨn.
34 Yakamni məkneikɨn meinai, ikɨn pukhaa kapəmiə narɨmnar huvə mɨnə kamhaswin ikɨn, rɨkimiə tukrɨvən ikɨn."

Narmamə kape Yesu tukasəkeikei masərer matuk tuk nɨrerɨg-pə-mɨnien kafan

35 Kɨni Yesu rɨmə, "Takasərer matuk nɨpɨg mɨfam, rəmhen kɨn yame nakamhawəhsi-pən neipən mɨnə kape wok, uə rəmhen kɨn yame nakasarha huvə tuk kapəmiə laet mɨnə mə tukamhauək ye nɨpɨg mɨfam.
36 Takasəkeikei mɨsəmhen kɨn yorwok mɨnə kape yemehuə kɨrik yame ramsɨ-pən ye lafet kape mared yame kɨmnor pə pə əmə. Tukmə rɨrerɨg-pən iman yerkwanu, məsɨk-əsɨk tapɨg, taktəkun əmə kafan yorwok mɨnə tuksəhitə ye tapɨg mhamə tukruə imə.
37 Yorwok mɨnə kafan yamə mɨne kasarha masərer matuk ye nɨpɨg yame yamehuə kapəriə ramuə, iriə tuksərɨg huvə. Nəfrakɨsien, yakamni tuk əmiə mə, yamehuə a in tukreiwaiyu mɨvəhsi-pən neipən kape yorwok əmə kɨrik, mokrən kɨn əriə mə tukhauə mɨsəkwətə, kɨni in rarha huvə tuk əriə mamə̇vɨgɨn əriə rəmhen kɨn mə in yorwok kapəriə.
38 Kɨni tukmə yamehuə ramuə pawk yenpɨg, uə ye kwəsum-nɨraanien, mərɨg yorwok mɨnə kafan kasərer matuk əmə, kɨni in tukror huvə-pən pɨk kɨmi əriə.
39 "Kɨni kɨmiə takasəkeikei mharkun mə, tukmə yermamə kɨrik rɨrkun nɨpɨg atuatuk yame yəkrəh tukruə ye kafan nimə mə tukrəkrəh, kɨni in to rɨpəh napɨrien, mərɨg tukramərer matuk mamarha huvə tuk kafan nimə mə yəkrəh tukrɨpəh nɨvənien imə.
40 Kɨni kɨmiə, nɨpɨg mɨ-fam, takasəkeikei mɨsərer matuk meinai Yo, Ji Yermamə, jakrerɨg pə mɨn ye nɨpɨg yame kɨmiə nakseinein."
41 Kɨni Pita rɨmɨni-pən tukun mɨmə, "Yermaru. ?Nakamni-pə nuhpɨkɨnien e kapəmawə əmə, uə kape narmamə mɨ-fam?"
42 Kɨni Yesu Yermaru rɨmə, "?Pa e yorwok yame rɨrkun nar, kɨni mamor kafan wok ye nɨpɨg m-fam ye norien yame rhuvə? ?Kɨni yemehuə kɨrik to rɨvəh-si haktə pa nhagɨn mə in tukrameihuə ye yorwok mɨnə kafan, mɨvəh-si-pən kapəriə nərokien, in e nəriə nə̇vɨgɨnien?

---

* **12:33:** Nəgkiarien kape Gris ramni "Ikɨn aikɨn a, to popahuk rɨpəh nəsien narɨmnar aikɨn." **12:33:** Luk 18:22 **12:35:** Mat 25:1-13 **12:39:** Mat 24:43-44; 1 Tes 5:2

43 Ǝwəh. Nɨpɨg yemehuə kape kwən a ramtərhav-pə, kɨni
məm mə in ramor huvə kafan wok, kɨni in tukror huvə-pən
kɨmi yorwok a.
44 Nəfrakɨsien, yakamni-pre tuk əmiə mə yemehuə in
tukrɨvəhsi-haktə yorwok a mə tukruə mamehuə ye narɨmnar
m-fam kafan.
45 ? Mərɨg rhawor? Tukmə ror yorwok a rɨkin tukruh
mɨmə, ‘Kafak yamehuə ramor tan pən tuk nuəyen.’ Kɨni
mɨrikakun mamuh yorwok mɨnə nɨpiraovɨn mɨne narman,
mamvən, maməvɨgɨn, mamnɨm, mamapɨs. ? Kɨni yamehuə
kafan tukrhawor?
46 Yemehuə kape kwən a tukrɨtərhav-pə tukun ye nɨpɨg kɨrik
yame in to rɨpəh nɨrkunien mɨpəh nərer matukien tukun.
Kɨni Yermaru tukrərəpni, mərəsɨs-ərəsɨs, marakikɨn-pən imei
narmamə yamə mɨne khapəh nhaniyen nəfrakɨsien iran.
47 Yorwok a yame ruɨrkun ta nəgkiarien kape yamehuə
kafan, mərɨg rɨpəh norkeikeiyen mə tukrarer matuk mamor
wok mɨnə a, tukuh in, rərɨg nəmhəyen.
48 Mərɨg yorwok yame rɨpəh nɨrkun-huvəyen nəgkiarien
kape yamehuə, kɨni mamor narɨmnar yame rɨpəh natu-
atukien, yame tukraməkeikei mɨvəh narpɨnien iran, tukuh
mar əmə in. Tukuh mar əmə yorwok e meinai yer-
mamə yame Kughen rɨvəhsi-pən narɨmnar rɨpsaah kɨmin, in
tukraməkeikei mor narɨmnar rɨpsaah. Kɨni yermamə yame
kərəhu-pən narɨmnar rɨpsaah ye kwermɨn, tukaiyoh-pən kɨn
narɨmnar rehuə tukun.”

Yesu raməwhai narmamə kafan mɨnə mɨne narmamə yamə mɨne khapəh nhaniyen nəfrakɨsien iran

49 Kɨni Yesu rɨmɨni mɨmə, “Yo yakwauə mə jakərəhu-pən
nap ye tanɨmtanə, kɨni taktəkun ai, nap a to rɨpiuək ta; rɨkik
rɨpiagien.
50 Mərɨg nɨpɨg əutən† kɨrik tukruə ye kafak nɨmraghien, kɨni
rɨkik rəmhə tukun meriaji nɨpɨg yame tukror infamien iran.
51 ? Rɨkimiə raməsɨk mə jakərəhu əmə nəmərinuyen ye
tanɨmtanə uə? ! Nɨkam! Pəh nien mə yɨmauə mə jakərəhu
nəmərinuyen, mərɨg yɨmauə mə jakor narmamə kasəwhai əriə
mɨnə.
52 Kɨni taktəkun ai, tukmə narmamə kɨrkɨrɨp yerkwanu
kɨrik, kɨni tuksəwhai əriə mɨnə, kɨsisər kɨrhek kɨraru, kɨni
kɨraru kawhek kɨsisər.
53 Rɨm narman tukshek nɨpɨkwarien mɨnə kapəriə;
kɨni nɨpɨkwarien mɨnə tukshek rɨmriə mɨnə; kɨni nɨsɨn
nɨpiraovɨn mɨnə tukshek nɨpiakwəskwəh mɨnə kapəriə;

12:44: Mat 25:21,23 **12:46:** Mat 24:45-51 **12:47:** Jem 4:17 **12:48:** Mat 10:34-36 † **12:50:** Nəgkiarien kape Gris ramni “Baptaes,” mərɨg ikɨn e nɨpran ramni nɨpɨg əutən kɨrik. **12:50:** Mak 10:38-39

kɨni nɨpiakwəskwəh mɨnə tukshek nɨsɨnriə mɨnə; kɨni kuhu nɨpiraovɨn mɨnə tukshek yasunriə mɨnə. Kɨni yasunriə mɨnə tukshek kuhuriə mɨnə.”

Tukasəkeikei mharkun nɨprai nɨmtətien yame Kughen ramor kɨmi ətawə
(Mat 16:1-4; Mak 8:11-13)

54 Kɨni Yesu rɨmɨni-pən tuk nukwao ehuə mɨmə, “Tukmə nakasəm napuə rərer, nakharkun mə nəhig natukrɨp.
55 Kɨni tukmə nakasəm mə nuwig ravus jihin, nakharkun mə nɨpɨg kape nəpan-əpanien ruauə pakə.
56 ! Eh! ! Kɨmiə nəmarpəkao has mɨnə! Kɨmiə nakhamə nakharkun pɨk nar, mharkun nɨprai nɨmtətien ye tokrei tanə mɨne ye neai, rəmhen kɨn napuə, uə jihi nai mɨnə. Mərɨg nakhapəh nharkunien nɨprai nɨmtətien e yame Kughen ramor kɨmi əmiə ai taktəkun.
57 Takasəkeikei mɨsəri-pən swatuk yame ratuatuk mə taksəri-pən.
58 Tukmə yermamə kɨrik rɨmə tukrərɨp ik ye nɨmrɨ mɨrh, kɨni tukmə nakramə takwəriwək kwis mɨravən ye nɨmrɨ mɨrh, rhuvə mə takawəkeikei mwəkupən mwərəhu nəmərinuyen tuk əmiru mɨnə, tamə, rəukəkin ik mɨvən ye nɨmrɨ mɨrh. Kɨni yamehuə kape kot reighan-pən kɨn ik ye kwermɨ polis. Kɨni polis rɨrəh ik mɨvən mətapɨg əsɨgɨn ik ye kalabus.
59 Kɨni yakamni-pre tuk ik mɨmə, tukmə ror məknakɨn, to nakpəh napien ye kalabus meriaji takarpɨn fam.”

13

Sarar ye nərɨgien kapəmiə tuk təvhagə has, tamə nakhamhə

1 Kɨni ye nɨpɨg a, narmamə tɨksɨn kɨmnhauə mhani-pən tuk Yesu mə nəmə Galili tɨksɨn kamhauh nar mɨragh mɨnə mhamə tuksor sakrefaes kɨn kɨmi Kughen, kɨni aikɨn, mobael mɨnə kape gavman e Paelat kɨmnhauə mɨshopni əriə.*
2 Kɨni Yesu rɨni-pən mɨmə, “? Rhawor? ? Nakhamə ta mə nɨmhəyen skai a yame rɨmɨvəh əriə ramhajoun pən mə iriə nəmə has rapita narmamə apnapɨg mɨnə apa Galili uə?
3 Nɨkam. Yakamni-pre tuk əmiə mə rɨpəh norien məknakɨn. Mərɨg tukmə nakhapəh nɨsararien ye nətərɨgien kapəmiə ye norien has mɨnə kapəmiə, kɨni kɨmiə fam takpiasəkeikei mhamə.
4 Uə jakni mɨn ye narmamə iriə m-fam 18 yamə mɨne nimə apomh a yame kamni kɨmə Saeloam rɨmamɨr mohtərəkɨn əriə, khamhə. ? Nakhamə ta mə nɨmhəyen skai yame rɨmɨvəh əriə

12:53: Maeka 4:6 **12:59:** Mat 5:25-26 * **13:1:** Narmamə kɨmɨsərɨg nəvsaoyen kɨn, mə gavman kape Paelat rɨmavən ye nimə rhakə kɨrik, mhopni narmamə ye nɨpɨg yame kɨmnhauə masəhuak, kɨsakur. Mə nar a gavman rɨmnor ramor naurɨsien. **13:2:** Jon 9:2

ramhajoun-pən mə iriə kisahas rapita narmamə apnapig minə apa Jerusalem uə?
5 Nikam. Yakamni-pre tuk əmiə mə ripəh norien məknakin. Mərig tukmə nakhapəh nisararien ye nətərigien kapəmiə ye norien has minə kapəmiə, kini kimiə fam takpiasəkeikei mhamə.”
6 Kini Yesu rimoh nuhpikinien kirik mimə, “Yermamə kirik rimihu nai kirik e figtri, apa ye kafan nəsimien. Kini newk minə tiksin ruə mivən, kini kwən a ramaiyu-pən məsiəkun, məm ripəh nikuəyen.
7 Kini mini-pən tuk yermamə yame ramarha tuk nəsimien mimə, ‘Əm-ru. Yimauə məsiəkun kwənkwai figtri e miwəh newk kisisər, mərig yakpəh nəmien kwənkwai nai kirik. Ərəru ta. Ripəh nəmhenien mə tukrərer əswasig kin nimoptanə ye nəsimien.’
8 Kini kwən yame ramarha tuk nəsimien rhorpin nəgkiarien mimə, ‘Yemasur. Pəh rivəh min ru newk kirikianə, pəh jakikir-pən nimoptanə huvə kimin.
9 Kini tukmə ramkuə ye newk aikin, kini rhuvə əmə. Mərig tukmə ripəh nikuəyen, pəh kərəru ta.’ ”

Yesu rimnor huvə piraovin kirik ye Sabat

10 Kini ye Sabat kirik, Yesu rinaməvhag kimi narmamə apa ye nəkwai nimə kirik kape nofuginien.
11 Kini piraovin kirik aikin yame nanmin has rimnəmir-pən iran mivəh newk 18. Mor nimeitaan ramirpəvin ye nipig mifam, to ripəh nərer-atuatuk-ien.
12 Kini Yesu rəm in, rokrən kin mə tukrərer kupən ye nar-mamə, mini-pən tukun mimə, “Piraovin. Yo yakwərisin ta kafam nəmhəyen, to ripəh niraptərəkin-minien ik.”
13 Kini Yesu rərəhu-pən kwermin mir iran, məkneikin rərer atuatuk mihuvə, kini maməgnəgin Kughen.
14 Niemhaa rhai yermamə yame ramehuə ye nimə kape nofuginien, meinai Yesu rimnor huvə pian a ye Sabat. Kini mini-pən tuk narmamə minə mimə, “Nipig sikis kape norien wok kapəmiə. Nakharkun nhauəyen ye nipig minə a pəh In ror huvə əmiə. Mərig ye Sabat, takhapəh nhauəyen mə In tukror huvə əmiə.”
15 Kini Yesu Yermaru rini-pən tuk əriə mimə, “! Kimiə nəmarpəkao hah minə. ? Kimiə pa nhagin ramrisin kafan dongki mine kao ye Sabat, mə tukrəsig mivən mə tukrinim nu? Mə kimiə m-fam naksor wok məkna.
16 Kini ye norien əmə a in a, ratuatuk əmə mə yo jakrisin pian e ye nəmhəyen kafan, mivəh miragh in ye Sabat. Pian a, in

---

13:7: Luk 3:9 **13:8:** 2 Pita 3:9,15 **13:14:** Eks 20:9-10; Dut 5:13-14 **13:15:** Luk 14:5

kwənərəus kɨrik kape Ebraham, kɨni Setan rɨmɨrkwəji ətərəkɨn
in kape newk 18.”
17 Yesu raməgkiar məknei, kafan tɨkmɨr mɨnə kɨmɨsaurɨs.
Kɨni narmamə mɨfam, rɨkiriə ragien tuk wok huvə yamə mɨne
Yesu ramor irəriə.

Narmaruyen kape Kughen ramehuə ye nəsanɨnien kafan
(Mat 13:31-33; Mak 4:30-32)

18 Kɨni Yesu rɨmɨni mɨmə, “?Narmaruyen kape Kughen in
rəmhen kɨn naha nhagɨn? ?Jakni naha nhagɨn riumhen?
19 Narmaruyen kape Kughen in rəmhen kɨn kwənkwai
mastad, kɨni yermamə kɨrik rɨmɨvəh mɨhu ye kafan nəsimien.
Kɨni kwerun rhaktə mehuə, kɨni man yerpɨrɨg mɨnə kamhauə
masor-pən nimairiə ye rəgrəgɨn.”
20 Kɨni mamni mɨn mɨmə, “Jakamhajoun narmaruyen kape
Kughen mɨmə riumhen naha?
21 In rəmhen kɨn yis kɨrik yame piraovɨn kɨrik ramərap-pən
ye flaoa yame kamor-pən ye besin ehuə, kɨni rher əpu fam
flaoa raməsiis mamehuə.”

Swatuk kəskəh
(Mat 7:13-14, 21-23)

22 Kɨni nɨpɨg Yesu rɨmnəriwək mamvən Jerusalem,
maməwhag kɨmi narmamə ye taon ehuə mɨnə mɨne
yerkwanu mɨnə.
23 Kɨni kwən kɨrik raiyoh-pən In mɨmə, “Yermaru. ?Kughen
tukrɨvəh mɨragh narmamə kwatɨksɨn əmə uə?”
Kɨni Yesu rɨni-pən tuk əriə mɨmə,
24 “Yakamni-pre tuk əmiə mə kɨmiə takasəkeikei mɨsarkut
pɨk mhamə takhavən mɨsauru-pən ye kwəruə yame rəkəskəh,
meinai narmamə khapsaah kɨsarkut mhamə tukhavən imə,
mərɨg to khapəh nhavənien.
25 Mərɨg tukmə Yermamə, yame kafan a nimə, tukrərer
mətapɨg ye kwəruə kafan, kɨni kɨmiə yamə mɨne nakhapəh
nɨsauru-pən-hanəyen ye kwəruə, takasərer iruə masəsɨk-əsɨk
tapɨg mhamə, ‘Yermaru. ∃hɨtə ye kwəruə tuk əmawə.’ Mərɨg
əmə jakni mɨmə, ‘!Ah! Yakeinein əgkəp əmiə.’
26 Kɨni kɨmiə taksokrən mhamhə, ‘Yermaru. Kɨtawə
kɨmɨsəvɨgɨn kwis. Kɨni Ik nɨmnhajoun əmawə apa iməmawə
ikɨn.’
27 Mərɨg Yo jakni mɨmə, ‘Yo yakamni-pre tuk əmiə mɨmə,
yakeinein əgkəp əmiə. Kɨmiə m-fam yor təvhagə has mɨnə. !
Havən isok tuk Yo!’
28 Ye nɨpɨg a, kɨmiə taksəm Ebraham mɨne Aesak mɨne Jakob
mɨne profet kupən mɨnə kasarə ye rao ye neai ikɨn Kughen

13:25: Mat 25:10-12 **13:27:** Sam 6:8

ramarmaru ikɨn, mərɨg kɨmiə takasərer iruə, kɨni tukarak-
ərhav kɨn əmiə, takasasək, mɨsokwəruə, masərɨg rahah.
29 Kɨni narmamə tukhasɨ-pirə, mhasɨ-fiak, mhasɨ-prah,
mhasɨ-pihiu, mhavən mɨsəkwətə mɨsəvɨgɨn ye rao ye neai
yame Kughen ramarmaru ikɨn.
30 Kɨni rhuvə mə takharkun mhamə narmamə mɨnə e
kasəkupən tukpihauə mhakwasɨg, kɨni yamə mɨne kamhak-
wasɨg tukpihauə mɨpisəkupən.”

Yesu rɨkin rəpou tuk nəmə Jerusalem
(Mat 23:37-39)

31 Kɨni ye nɨpɨg a, Farisi mɨnə tɨksɨn kɨmnhauə mhani-pən
tuk Yesu mhamə, “!Eh! Rhuvə mə takɨtərhav eikɨn e mamvən,
meinai Herod rorkeikei mə tukrhopni Ik.”
32 Kɨni Yesu rɨni-pən tuk əriə mɨmə, “Herod in yor kiko iko
rəmhen kɨn kuri aparu yame ramən nar mɨrə. Takhavən
mhani-pən tukun mə Yo yakmə, ‘Ǝm-ru. Nɨpɨg kwakwə əmə
aikɨn ramarə, yame Yo jakəko ta nanmɨn has mɨnə ye nar-
mamə, kɨni mor huvə nɨmhəyen kape narmamə. Kɨni nɨpɨg
kɨsisər ror infamien, kɨni jakərkin kafak wok.’
33 Nar apnapɨg əmə Herod rɨmə tukrhopni yo, mərɨg Yo
jakaməkeikei məri-pən kafak swatuk mamvən ai taktəkun
mɨne tikianakwamer mɨne tuknahu mɨvən mɨtərhav-pən
Jerusalem, meinai ikɨn əmə aikɨn a kamhopni profet kape
Kughen mɨnə ikɨn.
34 ! Aweh, nəmə Jerusalem, nəmə Jerusalem! Kɨmiə
nakashopni profet mɨnə kape Kughen. Kɨni narmamə
yamə mɨne Kughen rɨmnher-pre kɨn əriə tuk əmiə,
nakwəsarkwhopni fam əriə kɨn kapier apɨg. Nɨpɨg rɨpsaah
yakorkeikei mə jakəpkəfugɨn əmiə maməm huvə əmiə rəmhen
kɨn yame man ramauu tɨni mɨnə, mərɨg kɨmiə nakasəpəh.
35 Mərɨg kɨmiə nakharkun mə Kughen rɨmnəpəh əmiə. Kɨni
yakamni-pre tuk əmiə mə to nakhapəh nɨsəm-mɨnien Yo
mhavən mɨseriaji takhani mhamə, ‘Pəh kɨvəh-si haktə Kwən
en ramuə ye nhag Yermaru.’ ”

14

Yesu rɨmavən imei Farisi kɨrik

1-2 Ye Sabat kɨrik, Yesu rɨmavən ye nəkwai nimə kape
yemehuə kɨrik kape Farisi mɨnə mə tuksəvɨgɨn. Kɨni apa
Yesu ramkwətə ikɨn, kwən kɨrik ramhə kɨn nəmhəyen e kəsis
ramkwətə ipakə tukun. Kɨni narmamə kɨmɨsəm Yesu mə
tukrhawor.

13:28: Mat 8:11-12 **13:29:** Sam 107:3 **13:30:** Luk 14:9; Mak 9:35; 1 Kor 4:9; Mat 20:8 **13:35:** Sam 118:26; Mat 21:9; 23:39; Mak 11:9-10; Jon 12:13

3 Kini Yesu raiyoh-pən nəmhajoun minə kape Loa kape
Moses mine Farisi minə mimə, “?Rhawor? ?Loa rameighan
kin mə yermamə kirik rirkun nivəh-miraghien narmamə
yamə mine kamhamhə kamhamragh min ye Sabat uə nikam?”
4 Mərig iriə khapəh nisəgkiarien. Kini Yesu rirap kwən a mor
huvə min nipran, mher-pən kin ramvən.
5 Kini mini-pən tuk əriə mimə, “?Tukmə kimiə kirik, kafan
kwajikovə*, uə kafan kau rivə-ərhav pikin ye nəkwai nimir
ehuə ye Sabat, kini tukrhawor? In tukrameəkeikei mivən
mirəh-sihaktə aihuaa əmə. ?Pa e irəmiə in to ripəh norien
məkneikin? Rirkək.”
6 Kini nəgkiarien kapəriə rirkək.
7 Kini Yesu rimnəm narmamə tiksin yame kimnokrən
kin əriə tuk nəviginien a, kini khauə imə misorkeikei mə
tuksəkwətə kupən ye narmamə, ye kwənmhaan kape
nisiaiyen. Kini Yesu rini-pən nuhpikinien tuk əriə mimə,
8 “Tukmə yermamə rokrən kin ik mə takvən tuk nəvigini en
kirik kape narkurəkien, takpəh nivənien məkwətə kupən ye
kwənmhaan kape nisiaiyen. Tamə yermamə kirik in yerpirig
pik rapita ik ruə,
9 kini yamehuə kape nimə tukrini-pre tuk ik mimə, ‘Ɜta.
Pəh kwən e tukrəkwətə-pre ikin en.’ Kini takauris meinai
takaməkeikei mivən məkwətə yetanə, ikin kipəh nisiaiyen əjir
ikin.
10 Mərig tukmə yermamə kirik ramokrən kin ik mə takvən
məvigin ye lafet kirik, kini rhuvə mə takvən məkwətə-pən ikin
kipəh nisiaiyen əjir ikin. Tukmə ror yamehuə kape nimə
tukruə mini-pre tuk ik mimə, ‘Yo kirik, yuvən məkwətə kupən
ye narmamə, ye kwənmhaan kape nisiaiyen.’ Ramni-pre
məkneikin tuk ik, mivəhsi-haktə nhagim ye nimri narmamə
mi-fam apa imə.
11 Yakamni-pre məknai meinai yermamə yame ravəhsi-
haktə atuk in mə tukreihuə, Kughen tukrivəhsi-əhu in. Mərig
yermamə yame ravəhsi-əhu atuk in, Kughen tukrivəh-sihaktə
in tukreihuə.”
12 Kini Yesu rimini-pən tuk yemehuə kape nimə mimə,
“Kini tukmə nakamor nəvigini en ehuə kirik yenpig uə yeraan,
takpəh nokrənien kin ik minə tiksin, mine piam minə, mine
kafam kwənərəus minə, mine narmamə yamə mine kapəriə
nautə rehuə yame mine kisarə ipakə tuk ik. Tamə, iriə kisokrən
min kin ik mə takvən məvigin kimiə miriə, misarpin tai nar
yame nimnor irəriə.

14:3: Luk 6:9 * **14:5:** Kopi akwas tiksin kape Niutesteman khapəh nhaniyen “kwajikovə” mərig kamhani “dongki.” **14:5:** Mat 12:11; Luk 13:15 **14:8:** Prov 25:6-7 **14:11:** Mat 23:12; Luk 18:14

13 Mərig tukmə nipig nakmə takor lafet kirik, takaməkeikei
mamokrən kin yavən has minə, mine narmamə yamə mine
nikariə rimhə, mine nimrin pis minə, mə tukhauə nakasəvigin
kwis kimiə miriə.
14 Iriə to khapəh nisarpin-preyen tai norien a, mərig Kughen
tukrautə-pre kin kafan nihuvəyen kim ik. Kini ye Nipig
Kwasig, nipig narmamə yamə mine kisatuatuk tukhamragh
min, kini Kughen tukrərok ik iran."

Yesu rimini nuhpikinien kape nəviginien ehuə
(Mat 22:1-10)

15 Kini iriə kirik aikin raməvigin, mamərig nəgkiarien a, kini
mini-pən tuk Yesu mimə, "!Nar huvə kirik e, nivənien apa ye
rao ye neai, ikin Kughen ramarmaru ikin, maməvigin ye lafet
ehuə kafan!"
16 Mərig Yesu rimini-pən tukun mimə, "Nipig kirik, yermamə
kirik rimə tukror nəviginien ehuə kirik kafan, kini markupig,
mini-pən tuk narmamə khapsaah mə tukhauə misəvigin kwis
iriə min.
17 Kini rinor ta nipig kape nəviginien, mher-pən kin kafan
kirik yorwok mə tukrivən mini-ərhav pən tuk narmamə yame
rimnokrən-ta kin əriə mimə, 'Hauə misəvigin, meinai yaknor
apnəpeinə ta ye nəviginien.'
18 "Mərig iriə m-fam kimisəpəhs-pən, mhamə to iriə khapəh
nhavənien. Kirik rimnəkupən mini-pən tukun mimə, 'Eh. Ni-
pən tuk kafam yemehuə mə to yakpəh nurəyen. Yimivəh nimri
nimoptanə kirik, kini jakaməkeikei mivən məsiəkun.'
19 Kini kirik min rimə, 'Eh. Ni-pən tuk kafam yemehuə mə
to yakpəh nurəyen. Yimivəh nimri kau ten, kini jakaməkeikei
mivən məm pi pom wok minə kapəriə.'
20 Kini kirik min rimə, 'Eh. Ni-pən tuk kafam yemehuə mə
yimnarkurək pə pə əmə, to yakpəh nurəyen.'
21 Kini yorwok rimauə mini-əsah pən tuk kafan yemehuə.
Kini yemehuə ai rikin rəmhə pik, kini mini-pən tuk kafan
yorwok mimə, 'Ita. Yuvən aihuaa, apa ye swatuk mine ikin
minə tiksin ye taon a məm yavən has minə, mine narmamə
nikariə rimhə, mine nimrin pis minə, mine yamə mine nihuriə
rahas, mikir əriə, mhauə.'
22 Kini in ror nar a yame yemehuə rimini-pən tukun, kini
mirerig-pə mini-pən mimə, 'Yemehuə. Narimnar fam yame
nimini, yo yaknor fam. Mərig nəviginien rehuə aikin, kini
nimə rəmhen min tuk narmamə tiksin.'
23 Kini yemehuə rimini-pən tuk yorwok mimə, 'Ita. Yuvən
ye swatuk, mine ikin minə fam iruə ye taon. Yuvən məkeikei
kimi narmamə mə tukhauə imə. Nimə e kafak tukraməkeikei
mukwar huvə.

14:14: Jon 5:29 **14:15:** Luk 13:29 **14:20:** 1 Kor 7:33

24 Mərɨg yakamni-pre tuk ik mə narmamə yamə mɨne
yɨmnokrən kɨn əriə maməkupən, iriə to khapəh nɨsən-
əsɨgəvɨnien nəvɨgɨnien kɨrik kafak.’ ”

Yermamə kape Yesu tukrərəhu kupən Yesu ye nɨmraghien kafan

25 Narmamə khapsaah pɨk kamhakwasɨg kɨn Yesu ye
swatuk, kɨni In rarar mɨni-pən tuk əriə mɨmə,
26 “Tukmə yermamə kɨrik rorkeikei mə tukrɨkwasɨg kɨn Yo,
tukraməkeikei mɨvəh Yo yakəkupən ye kafan nɨmraghien. In
tukraməkeikei morkeikei Yo rapita rɨmni mɨne nɨsɨni, mɨne
kafan piraovɨn, mɨne tɨni mɨnə, mɨne piauni mɨnə, mɨne
nowini mɨnə, mɨne in atuk. Tukmə rɨpəh norien məkneikɨn,
in rɨpəh nəmhenien mə tukruə rəmhen kɨn kafak yermamə.
27 Kɨni tukmə yermamə rɨpəh neighanien kɨn mə tukhopni
in tuk nhagɨk, uə rɨpəh norien nəkwak, in rɨpəh nəmhenien
mə tukruə rəmhen kɨn kafak yermamə.

28 “Tukmə kɨmiə kɨrik rorkeikei mə tukrɨvhirəkɨn nimə
apomh kɨrik, in tukraməkeikei mokupən məkwətə, mɨrkun
huvə mane ye narɨmnar mɨnə, məm-ru mə kafan mane
rəmhen uə nɨkam.
29 Tamə rɨrikakun mor nuknen, meinein norien infamien
iran, narmamə tuksarh iakei iran
30 mhamə, ‘Ǝm-ru. Kwən a rɨmɨrikakun əmə kafan nimə.
Mərɨg reinein norien infamien iran.’
31 Kɨni tukmə king kɨrik, kafan mobael, iriə ten taosen əmə,
tukmə rərɨg nəvsaoyen mə king pɨsɨn kɨrik mɨn yame kafan
mobael mɨnə twenti taosen kamhauə mə tuksarowagɨn iriə
min, kɨni in to rɨpəh nɨvən-aihuaayen ye narowagɨnien.
Kwasɨg ikɨn ramvən tuk narowagɨnien, tukraməkeikei
məkwətə, mɨrkun huvə mə in rɨrkun napitayen tɨkmɨr mɨnə a
uə nɨkam.
32 Tukmə rɨrkun mə to rɨpəh napitayen, tukraməkeikei
mher-pən kɨn narmamə tɨksɨn khavən masəm kafan tɨkmɨr
mɨnə tɨksɨn nɨpɨg khapəh hanə nhauəyen ipakə tukun,
mɨsərəhu nəmərinuyen.
33 Kɨni ye norien kɨrikianə əmə mɨn, kɨmiə takasəkeikei
mɨsəkwətə mɨsəm huvə nɨmraghien kapəmiə. Tukmə yer-
mamə kɨrik rɨpəh norkeikeiyen mə tukrəpəh narɨmnar fam
kafan mɨkwasɨg kɨn Yo, in rɨpəh nəmhenien mə tukruə rəmhen
kɨn kafak yermamə.

34 “Nɨgar in nar huvə kɨrik. ?Kɨni mərɨg tukmə nɨgar rəhiu
pɨk, tukhawor kor rhekɨn mɨn?

14:26: Luk 9:23 **14:34:** Mat 5:13, Mak 9:50

35 Ripəh nəmhenien tuk nar kirik. Tukarakikin əmə. Tukmə
kimiə narmamə yame nimətirgimiə rarə, sətərig huvə kin
nəgkiarien e.”

15

Nuhpikinien ye sipsip yame rimnerwei
(Mat 18:10-14)

1 Ye nipig a, narmamə khapsaah yamə mine kasərer tuk
mane kape takis, mine yor təvhagə has khapsaah kimnhauə
mə tuksərig nəgkiarien kape Yesu.
2 Kini Farisi minə mine nəmhajoun kape Loa kape Moses
kimnhani hah Yesu mhamə, “Ah. Kwən a, rikin rorkeikei mə
yor təvhagə hah minə tukhavən misəm, kini misəvigin kwis.”
3 Ror pən, Yesu rimini nuhpikinien kirik mimə,
4 “? Kimiə pa nhagin, kafan sipsip wan handred, kini
kirikianə ramerwei, mərig rikin rapəh nəsikien? Tukmə kimiə
kirik kafan sipsip rimirkək məknakin, kini in tukraməkeikei
mipəh kafan naenti naen sipsip kasən mənvhirik masərer
apa ripiəpiə ikin, kini in tukrivən marhakin yame rimnerwei
meriaji məm.
5 Kini nipig tukrəm, kini rirəhsi-haktə mərəhu-pən ye nuran,
kini rikin tukragien.
6 Kini nipig tukmə rajiərhav-pə yerkwanu, in tukraməkeikei
mokrən kin in minə tiksin, mine narmamə yamə mine kasarə
ipakə tukun, kini mini-pən tuk əriə mimə, ‘Hauə, kisagien
kwis, meinai yimnəm min kafak sipsip yame rimnerwei.’ ”
7 Kini Yesu ramripin nəgkiarien mimə, “Yakamni-pre tuk
əmiə mə, rəmhen əmə kin apa ye rao ye neai. Tukmə yor
təvhagə hah kirikianə rarar ye kafan nərigien mivən tuk
Kughen, kini nagienien apa ye rao ye neai tuk kwən a in
rehuə, rapita nagienien tuk narmamə naenti naen yamə mine
kisatuatuk mhapəh nisorien nar has kirik yame tukasəkeikei
misarar ye nərigiein kapəriə tukun.”

Nuhpikinien ye mane yame rimirkək

8 Kini Yesu rarə mini min mimə, “Tukmə piraovin kirik
kafan silva mane ten, kini kirik rirkək. ? Kini tukrhawor?
Tukrəsiə pən ye laet mahiə marhakin huvə apa imə mivən
meriaji məm.
9 Kini nipig tukrəm mane a, in tukrokrən kin in minə tiksin
mine narmamə yamə mine kisarə ipakə tukun, mini mə,
‘Hauə kisagien kwis, meinai yaknəm mane apa kafak yame
rimirkək.’ ”
10 Kini nipig Yesu rimnor infamien ye niniyen nuhpikinien,
mini-pən tuk əriə mimə, “Kini yakorkeikei mə jakni-pre tuk

15:2: Luk 5:30 **15:4:** Esik 34:11,16; Luk 19:10

əmiə mə, ye norien kirikianə əmə min, agelo minə kape Kughen kisagien pik ye nipig yor təvhagə has kirikianə ramarar ye kafan nərigien mamvən tuk Kughen.”

Nuhpikinien ye ji yermamə kirik yame rimnerwei

11 Kini Yesu ramrirpin nəgkiarien mamni mimə, “Yermamə kirik, tini yerman kiraru.

12 Kini yame rəkəskəh iran rini-pən tuk rimriu mimə, ‘Rimik. Ǝwhai nautə minə kafam, mivəhsi-pə kafak ai taktəkun.’ Kini rimriu rəwhai kafan narimnar mivəhsi-pən kimi əriu.

13 Kini rapəh norien tu, tini yame rəkəskəh rirəh kafan, mivən, mor salem kin, kini mivəh mane ye nautə minə a, mitərhav imərią ikin, mivən ye tanə pisin kirik min isok. Kini aikin a rimnoriah kafan mane ehuə ye norien yamə mine ravi nərigien kafan, mamvən mamvən.

14 Kini nipig kafan mane rimirkək fam, nikumhə ehuə rimavən piəpią ye tanə a. Kini nikumhə rinaməs min kwən a; nan nəviginien ruirkək.

15 Kini rivən mamor wok kimi kwən kirik aikin, kini kwən a rher-pən kin mə tukrivən maməvigin kafan pukəh minə.

16 [Kini nikumhə rimnəs pik], rikin rivən tuk nəviginien ne pukəh minə, mərig yermamə kirik rirkək mə to riwəhsi-pən nəviginien kirik kimin.

17 Kini rikin rarə min, mamətərig mə, ‘Eh. Taktəkun ai, yorwok minə kape rimik, nəriə nəviginien rehuə rapita, mərig yo yakamarə ikin e, pəh nien mə tuktu, yakəmkərəv mimhə.

18 Pəh yaktərhav ikin e, mirerig-pən tuk rimik, kini mini-pən tukun mimə, “Tatə. Yo yimnor təvhagə has kimik mine Kughen.

19 Taktəkun ai, yakpəh nəmhenien mə takokrən kin yo mə narim e yo. Mərig okrən kin yo rəmhen əmə kin yo yorwok əmə kirik kafam.” ’

20 Kini rarar, meriwək, mamvən mə tukrəm kafan tatə.

“Kini ramuə hanə isok, kafan tatə rimnarha-pən məm, kini rikin rehuə tukun, raiyu, mivən məutəru, mamagien tukun.

21 Mərig tini rini-pən tukun mimə, ‘Tatə. Yo yimnor təvhagə has kimik mine Kughen. Taktəkun ai yakpəh nəmhenien mə takokrən kin yo mə narim e yo.’

22 “Mərig kafan tatə rokrən kin kafan yorwok minə mini-pən tuk əriə mimə, ‘!Eh! Havən aihuaa mhavəh kot yame rhuvə pik rapita, mhauə misarkaoh-pən kimin, kini mhavəh ring mhauə mhavəsi-pən ye kwermin. Kini mhavəh sandel mhauə mhavəsi-pən ye nihun.

23 Kini mharəh kau e yame rəsiis-əsiis, mhauə mhauh, pəh kisor kwis lafet kin kitawə narik,

---

15:18: Sam 51:4

24 meinai narɨk e, rəmhen kɨn mə ruamhə ta, mərɨg taktəkun
ai in ruəmragh mɨn. In rɨmnerwei, mərɨg yaknəm mɨn in.’ Kɨni
iriə kɨsor lafet.
25 “Kɨni ye nɨpɨg a, tɨni yame rehuə, in apa yerki nəsimien.
Kɨni ye nɨpɨg ramuə muə ipakə tuk yerkwanu, kɨni mərɨg
narmamə kasəni nɨpe, masor danis.
26 Kɨni rokrən kɨn yorwok kɨrik ruə maiyoh in mɨmə, ‘!Eh! ?
Naha e narmamə kasor?’
27 Kɨni rɨni-pən tukun mɨmə, ‘Naorahim ruauə, kɨni kafam
tatə rɨmoh kau kɨrik yame rəsiis-əsiis, meinai naurahim
rɨrerɨg-pə mɨn, kɨni in rəsanɨn əmə.’
28 “Kɨni piauni yame rehuə, rɨkin rɨmhə, kɨni mɨmə, ‘To
yakpəh nɨvənien imə.’ Kɨni kafan tatə rɨtərhav-pə iruə
maməkeikei kɨmin mə tukrɨvən imə.
29 Mərɨg rɨni-pən tuk kafan tatə mɨmə, ‘Ǝmru. Kɨmwarə newk
rɨpsaah, kɨni yakamor wok ikɨn e rəmhen kɨn yorwok kɨrik
kafam, kɨni mɨpəh nəsɨkien nəkwam. ?Mərɨg rhawor, tatə?
Nɨmɨpəh nɨvəsi-pəyen nar kəskəh kɨrik kɨmi yo rəmhen kɨn
nəni, mə jakor nəvɨgɨnien kɨrik kɨmawə yo mɨnə tɨksɨn.
30 Mərɨg narɨm a yame rɨmnoriah fam kafam nautə tuk
nərokien piraovɨn kape swatuk, kɨni nɨpɨg rɨrerɨg-pə yerk-
wanu, kɨni nakarar muh kau kɨrik yame rəsiis-əsiis mamor
lafet kɨn kafan.’
31 “Kɨni kafan tatə rɨni-pən mɨmə, ‘Narɨk. Nɨpɨg m-fam kɨrau
mɨk kwarə. Kɨni narɨmnar kafak kafam.
32 Mərɨg ratuatuk əmə mə tuksor lafet e mɨsəvɨgɨn meinai
naorahim e rəmhen mə ruamhə ta, mərɨg taktəkun ai in
ruɨmragh mɨn. In rɨmneirwei, mərɨg taktəkun ai kwəsəm in.’ ”

16

Nuhpɨkɨnien ye manaja yame ramor norien yame riko-iko

1 Nɨpɨg kɨrik, Yesu rɨni-pən tuk kafan narmamə mɨnə mɨmə,
“Yermaru kɨrik, kafan nautə rɨpsaah, kɨni in mɨvəh manaja
kɨrik muə yame ramehuə ye kafan yorwok mɨnə. Kɨni yorwok
mɨnə tɨksɨn khauə mharuk-pən nəgkiarien has ye manaja
a kɨmi yermaru mhamə, ‘! Eh! Kwən a ramoriah kafam
narɨmnar.’
2 Kɨni rokrən kɨn kwən a ruə raməgkiar kɨmin mɨmə, ‘!Eh! ?
Naha nəgkiarien yakərɨg kamni iram? Yakorkeikei mə takvəh
fam nəgkiarien mɨnə kape wok kafam, muə, meinai taktəkun
ai jakher ye-rhav kɨn ik.’
3 “Kɨni manaja a rɨmavən, mamətərɨg kɨn mɨmə, ‘Aweh.
Kafak yermaru rorkeikei mə tukrher ye rhav kɨn yo, kafak
wok tukrɨrkək. ?Kɨni jakhawor pən iran mɨne? Nagheek rɨpəh

15:24: Efes 2:1, 5

nəmhenien mə to yakɨkɨr nɨmoptanə [mɨvəh mane iran], kɨni yakaurɨs pɨk tuk nawəyen kɨn mane tuk narmamə.
4 !Eh! Taktəkun ai yakɨrkun naha nhagɨn yame jakor, pəh narmamə tukhakɨr yo mhavən iməriə ikɨn masarha huvə tuk yo nɨpɨg kafak yermaru tukrher ye-rhav kɨn yo.'
5 "Kɨni manaja rɨmavən mokrən kɨn narmamə yamə mɨne kasor kaon kɨmi yermaru khauə kɨrikianə kɨrikianə. Kɨni rɨni-pən tuk yermamə yame rɨmnəkupən muə mɨmə, '?Ik nɨmnor kaon kɨmi yermaru ye naha?'
6 Kɨni kwən a rɨni-pən tukun mɨmə, 'Yɨmɨpɨk dram kape nehe olif iriə m-fam wan handred.' Kɨni yemehuə rɨni-pən tuk kwən a mɨmə, 'In əmə e nəkwəkwə kape kaon kafam. Ǝkwətə aihuaa əmə ru, mɨrai-pən əmə fifti dram ye kafam nəkwəkwə.'
7 "Kɨni rɨni-pən mɨn tuk kwən kɨrik mɨmə, '?Ik nɨmnor kaon kɨn naha?' Kɨni rɨmə, 'Yɨmnor kaon kɨn wan taosen bag wit.' Kɨni manaja rɨmə, 'Vəh nəkwəkwə kape kaon kafam, kɨni mɨrai-pən əmə eit handred bag wit.'
8 "Kɨni kwasɨg ikɨn, yermaru kape manaja aperə rɨmnərɨg nəvsaoyen kɨn, marar məgnəgɨn in tuk kafan norien kape neikuəyen mə in tukrəm huvə atuk in. Norien e ramha-joun mə narmamə ye tokrei tanə, kharkun norien bisnes irəriə mɨnə, mərɨg narmamə kape nɨkakien khapəh nharkun-huvəyen norien mɨnə kape tokrei tanə.
9 Kɨni yakamni-pre tuk əmiə mə, sasitu huvə ye narmamə kɨn mane kape tokrei tanə mə iriə tukhauə kɨmiə mɨnə tɨksɨn. Kɨni nɨpɨg mane kape tokrei tanə tukrɨrkək, kɨni Kughen tukrɨvəh əmiə mɨvən apa ye rao ye neai yame ramarə kape rerɨn.
10 "Tukmə yermamə yame rɨrkun narha-huvəyen tuk nar kəskəh kɨrik rɨrkun narha-huvəyen tuk nar ehuə kɨrik. Kɨni yermamə yame ramor norien yame rapəh natuatukien ye nar kəskəh kɨrik, in tukror norien yame rapəh natuatukien ye nar ehuə kɨrik.
11 ? Ror məknakɨn mə tukmə kɨmiə nakhapəh nɨsarha-huvəyen tuk mane kape tokrei tanə e, yermamə rɨrkək yame tukreighaan kɨn əmiə mə takhawəh nar huvə əfrakɨs, in e narɨmnar kape Kughen.
12 Kɨni tukmə kɨmiə nakhapəh nɨsarha-huvəyen tuk narɨmnar kape yermamə mɨn kɨrik, kɨni pəh rɨkimiə tukrɨpəh nəsɨkien mə tukvəhsi-pre mɨn kɨmi əmiə kapəmiə atuk narɨmnar, meinai, kɨrkun mə takhapəh nɨsarha-huvə-mɨnien tuk narɨmnar mɨnə a.
13 "Yermamə rɨkək yame to ror slef kape yemehuə mir kɨraru. To ramor məknakɨn, tukraməkeikei morkeikei kɨrik, mamənəkɨn kɨrik; uə tukraməkeikei mor nəkwai kɨrik, məpəh

16:10: Luk 19:17-26

kɨrik. To nakhapəh nɨsor-kwis-kwisien wok kɨmi Kughen mɨne tuk mane.”
14 Farisi mɨnə kɨsorkeikei pɨk mane, kɨni nɨpɨg kɨmɨsərɨg
nəgkiarien mɨnə a, kɨni mɨsarh iakei ye Yesu.
15 Mərɨg In rɨmɨni-pən tuk əriə mɨmə, “Kɨmiə nakasor norien
yamə mɨne kasor narmamə rɨkiriə raməsɨk mə naksatuatuk.
Mərɨg Kughen rɨrkun mə rɨkimiə rahas. Yakamni məkneikɨn
meinai naha nhagɨn yame narmamə khavəh-si haktə mə in
nar ehuə, mərɨg ye nɨmrɨ Kughen in nar apnapɨg əmə.”

Loa tukramarə rerɨn
(Mat 19:1-12; Mak 10:1-12)

16 Kɨni Yesu rɨmə, “Kamni-ərhav Loa mɨne nəgkiarien kape
profet kape Kughen mɨnə meriaji-pə Jon Baptaes, kɨni kwasɨg
ikɨn, kamni-ərhav nəvsaoyen huvə kape narmaruyen kape
Kughen, kɨni narmamə m-fam kɨsarkut mə tukhavən mɨsarə
aikɨn.
17 Mərɨg kɨpəh nɨniyen kɨmə wok kape Loa mɨne nəsanɨnien
kafan ruɨrkək. Nɨkam. Nəgkiarien m-fam kafan kasəmɨr-
yame rehuə mɨnə meriaji-pən yame rəkəskəh əgkəp mɨnə. Loa
tukrarə rerɨn rapita neai mɨne tokrei tanə.
18 Tukmə yermamə kɨrik rɨpəh kafan hanə piraovɨn, kɨni
mamkɨr piraovɨn pɨsɨn kɨrik mɨn mwarə, in ramor təvhagə
has. Kɨni tukmə yermamə kɨrik rɨkɨr piraovɨn kɨrik yame
kafan yerman rɨmnəpəh, kɨni kwarə kwis, kɨni in ramor
təvhagə has meinai in raməkrəh kɨn piraovɨn kape yermamə
pɨsɨn.”

Kwanage kape kwən kɨrik kafan nautə rehuə mɨne Lasaros mɨne Ebraham

19 Kɨni Yesu rɨmɨni mɨmə, “Kwən kɨrik, kafan nautə rehuə
rɨvən ye neipən huvə mɨnə, nɨmrɨn rhaktə, kɨni nɨpɨg mɨfam
ramən pɨk nəvɨgɨnien huvə mɨnə.
20 Kɨni yavən has kɨrik, nhagɨn e Lasaros, nɨpran rəmhir-
əmhir. Kɨni kɨrəh kavən apa ye kwəruə kape yerkwanu .
21 In rorkeikei pɨk mə tukrən nɨsɨmsɨ nəvɨgɨnien yame
raməsaah-əsaah-pən ye nəpəəg tebol kape yamehuə a. Kɨni
nar kɨrik rahas mɨn, kuri mɨnə mɨn khauə masəpaih-əpaih
nɨmap mɨnə kafan.
22 “Kɨni yavən has a rɨmamhə, kɨni agelo mɨnə khavəh
mhavən apa ye nɨkar Ebraham, kwənmhaan kape nɨsiaiyen.
Kwən a kafan nautə rehuə, in mɨn rɨmamhə, kɨni kɨnɨm.
23 Kɨni in rɨvən apa ye nap ehuə, mamərɨg nəmhəyen ehuə,
marha-faktə, maməm Ebraham apa isok, Lasaros apa ye
nɨkarɨn.

16:13: Mat 6:24 **16:15:** Mat 23:28; Luk 18:9-14 **16:16:** Mat 11:12-13 **16:17:** Mat 5:18

24 Kɨni mokrən apomh mɨmə, ‘Tatə Ebraham. !Aweh! Pəh rɨkim tukreihuə tuk yo. Her-pən kɨn Lasaros mə tukreires
kwənkwai kwermɨn ye nu kɨni mɨvəh muə mɨrap neramɨk kɨn
pəh rokiei, meinai yakamərɨg nəmhəyen ehuə eikɨn e ye nap
ai taktəkun.’
25 “Mərɨg Ebraham rɨmə, ‘Narɨk, rɨkim tukraməsɨk ru
kafam nɨmraghien apa kupən. Ik nɨmnavəh narɨmnar huvə
kafam rɨpsaah, mərɨg Lasaros rɨmnamərɨg nəmhəyen ehuə ye
nɨpran. Mərɨg taktəkun ai, in ramərɨg rhuvə ikɨn e. Kɨni ik,
nakamərɨg nəmhəyen ehuə ye nɨpram.
26 Kɨni nar kɨrik mɨn. Ye kwerkwan irətawə, nəkwai nɨmɨr
ehuə yame raməwhai ətawə. Ik en, kɨni kɨmawə e. Tukmə
kɨmawə kɨrik rɨmə tukrurə məm əmiə, mərɨg to rɨpəh nurəyen.
Kɨni tukmə kɨmiə kɨrik rɨmə tukruə məm əmawə, mərɨg to rɨpəh
nuəyen.’
27 “Kɨni yermamə yame kafan nautə rehuə rɨmɨni mɨmə,
‘Tatə. Yakaməkeikei kɨmik. !Aweh! Her-pən kɨn Lasaros rɨvən
ye nimə kape kafak tatə
28 meinai piak kɨrkɨrɨp aikɨn. Rhuvə mə in tukrɨvən mor
kwirɨg kɨmi əriə pəh tukasərɨg əriə mə tukhapəh nhauə-mɨnien
ikɨn yakamərɨg pɨk nəmhəyen ikɨn.’
29 “Mərɨg Ebraham rɨmə, ‘Nɨkam. Iriə kharkun
nɨsəvheikɨnien Nəkwəkwə kape Moses mɨne profet kupən
mɨnə kape Kughen. Pəh piam mɨnə tuksərɨg nəgkiarien mɨnə
a.’
30 “Kɨni yermamə yame kafan nautə rehuə ramni mɨmə,
‘Nɨkam, Tatə Ebraham. Rɨpəh nəmhenien. Mərɨg tukmə yemə
mhə kɨrik rɨrerɨg-pən mɨni əsaah pən tuk əriə, iriə tuksarar ye
nərɨgien kapəriə, mɨsəpəh norien has mɨnə kapəriə.’
31 “Mərɨg Ebraham rɨmə, ‘Tukmə khapəh nɨsərɨgien
nəgkiarien kape Moses mɨne profet mɨnə kape Kughen,
kɨni in nar apnapɨg tukmə kwən kɨrik ramragh mɨn ye
nɨmhəyen kafan, kɨni mɨvən məgkiar kɨmi əriə, mərɨg
tukhapəh nhaniyen nəfrakɨsien iran.’ ”

17

Takhapəh nɨsorien yermamə rɨmɨr ye norien has
(Mat 18:6-7; Mak 9:42)

1 Kɨni Yesu rɨni-pən tuk kafan narmamə mɨnə mɨmə,
“Nəfrakɨsien. Nɨvəhsɨpən-vəhsɨpənien kape təvhagə has yamə
mɨne kamhavi-pən narmamə ye nahasien, iriə tukhauə. Mərɨg
narpɨnien ehuə ramvən tuk yermamə yame ravəhsɨ-pən vəh-
sɨpən kɨmi narmamə, uə yame in swatuk kape nɨwəhsɨ-pən
wəhsɨ-pənien.
2 Mərɨg tukmə yermamə kɨrik ravɨ-pən kwajikovə kɨrik
yame rhatətə irak, mə tukror təvhagə has, kɨni yermamə

a, Kughen tukror narpɨnien ehuə kɨmin. Kɨni narpɨnien a
tukrɨskai rapita yame kɨruk-pən kapier pam kɨrik ye nɨpətək
nuan, karkw-ərhav-pən kɨn ye tame tahik mə tukrəmnɨm.
3 Kɨni ror məkneikɨn mə takasəkeikei masarha huvə tuk
kapəmiə nɨmraghien."

Takhapəh nɨsarpɨnien tai təvhagə has kape yermamə
(Mat 18:15, 21-22)

Kɨni Yesu rɨmə, "Kɨni tukmə piam ramor təvhagə has kɨmik,
ni-pən kafan norien has ye nɨmrɨn, kɨni tukmə ramarar ye
kafan nərɨgien, kɨni əru kɨn kafan norien has mɨpəh nɨvəh-
tɨmtɨmien yerkim.
4 Kɨni nar apnapɨg in ramor təvhagə has kɨmik m-seven
ye nɨpɨg kɨrikianə, kɨni muə m-seven mɨni-pre tuk ik mɨmə,
'Kəsi. Yɨmnor təvhagə has kɨmik. Jakarar ye kafak nərɨgien
mɨpəh kafak təvhagə has,' kɨni ik takaməkeikei mərukɨn kafan
norien has mɨnə, kɨni mɨpəh nɨwəh-tɨm-tɨmien yerkim."

Yermamə yame ramni nəfrakɨsien ye Kughen, kafan
nəhuakien ror nanmɨn
(Mat 17:20)

5 Kɨni aposol mɨnə kɨmɨsaiyoh Yesu Yermaru mhamə, "Or
kapəmawə nhatətəyen rɨskai məmhen mɨn."
6 Kɨni Yesu Yermaru rɨmə, "To nhatətəyen kapəmiə rɨkəskəh
pawk rəmhen kɨn kwənkwai mastad, mərɨg nakharkun
nhani-pənien tuk tukwas e mə, 'Ɜvɨ atuk ik, kɨni mɨvən mɨviə
pən apa ye tahik,' kɨni tukror nəkwaimiə."

Kɨmiə naksəmhen kɨn yorwok mɨnə kape Kughen

7 Kɨni Yesu rɨmə, "Hani-ru. ?Tukmə yermamə kɨrik, kafan
yorwok ramasim, uə ramarha tuk sipsip mɨnə, kɨni mɨrerɨg-
pə yerkwanu, kɨni rɨkimiə raməsɨk mə yamehuə kafan tukrɨni
pən tukun mɨmə, '!Eh! Yuə aihuaa məkwətə mən nəvɨgɨnien
a.'? !Nɨkam!
8 Mərɨg in tukrɨni-pən tuk kafan yorwok mɨmə, 'Yuvən mor
nak nəvɨgɨnien, kɨn yuvən mɨwəhsi-pən kafam neipən huvə,
kɨni mɨwəhsi-pə nak nəvɨgɨnien mɨne nik nɨnɨmien. Nɨpɨg
nɨmnor fam kafam wok, nakɨrkun nɨvənien məvɨgɨn mɨnɨm.'
9 ? Kɨni rɨkimiə raməsɨk mə yemehuə, in tukrɨni-pən
tenkiu kɨmi kafan yorwok tuk wok ehuə kafan yame in
tukraməkeikei mor uə nɨkam? !Nɨkam!
10 Kɨni kɨmiə en, naksəmhen əmə kɨn yorwok mɨnə kape
Kughen. Nɨpɨg nɨmɨsor fam narɨmnar yame Kughen rɨmɨni-
pre tuk əmiə mə takasəkeikei mɨsor, takasəkeikei mhani əmə
mhamə, 'Kɨmawə yor wok mɨnə əmə. Rɨpəh nəmhenien
mə tukni vi vi əmawə. Yakasor əmə wok yame kɨmawə
jakasəkeikei masor.' "

17:3: Mat 18:15

Yesu rɨmnor huvə narmamə ten yamə mɨne kamhawəh nəmhəyen e leprosi

11 Nɨpɨg Yesu rɨmneriwək mamvən Jerusalem, In rɨmavən-pən ye kwerkwan ye provins mir e Sameria mɨne Galili.
12 Kɨni nɨpɨg rɨmatərhav-pən ye yerkwanu kɨrik, narmamə ten yamə mɨne kamhavəh nəmhəyen e leprosi kɨmnhauə mɨsərer isok kwənmopɨn,
13 kɨni mɨsokrən kɨn In mhamə, "!Yesu Yermaru! !Pəh rɨkim tukreihuə tuk əmawə!"
14 Kɨni nɨpɨg Yesu rɨmnəm əriə, mɨni-pən tuk əriə mɨmə, "Havən, mɨsəm pris, pəh in tukrəm nɨpraimiə." Kɨni nɨpɨg kɨmɨseriwək ye swatuk, kɨni mhahuvə, nəmhəyen a rɨrkək irəriə.
15 Kɨni iriə kɨrik rəm mə leprosi kafan rɨrkək. Kɨni rarar mɨrerɨg-pən tuk Yesu mamokrən apomh mɨmə, "!Yakamni vi vi Kughen! !Yakamni vi vi Kughen!"
16 Kɨni in rɨmneiwaiyu mənɨmkur-pən ye nɨhu Yesu, mɨni vi vi In tuk nor-huvəyen kafan nəmhəyen. Kwən a in yemə Sameria.
17 Kɨni Yesu rɨmɨni mə, "?Nəfrakɨsien mə yɨmnor huvə nar-mamə ten maikwas ta ye kapəriə nəmhəyen, uə nɨkam? ? Mərɨg naen hiə?
18 Kwən a in yepsɨpɨs əmə, mərɨg in pɨsɨn əmə rɨmɨrerɨg-pə mamni vi vi Kughen."
19 Kɨni Yesu rɨnɨ-pən tuk kwən a mə, "Ǝrer meriwək mamvən. Kafam nhatətəyen rɨmnor huvə ik."

Narmaruyen kape Kughen tukruə
(Mat 24:23-28, 36-41)

20 Nɨpɨg kɨrik, Farisi mɨnə kɨmɨsaiyoh-pən Yesu mhamə, "Tuk nagheen narmaruyen kape Kughen ruə?"
Kɨni In rɨni-pən tuk əriə mɨmə, "To narmamə khapəh nɨsəmien Narmaruyen kape Kughen yame ramuə kɨn nɨmrɨriə.
21 Kɨni yermamə kɨrik rɨrkək yame tukrɨni mə, 'Hauə-ru mɨsəm, in apa,' uə 'Hauə mɨsəm. In apa.' Meinai narmaruyen kape Kughen ruauə ta maməmɨr yerkimiə."
22 Kɨni Yesu rɨni-pən tuk kafan narmamə mɨnə mɨmə, "Nɨpɨg mɨnə kɨmnhauə yame naksorkeikei mhamə taksəm nɨpɨg mɨnə kape Ji Yermamə, mərɨg to nakhapəh nɨsəmien.
23 Kɨni narmamə tukhani-pre tuk əmiə mhamə, '! Hauə-ru mɨsəm, in apa!' uə 'Hauə, in apa!' Mərɨg takhapəh nhak-wasɨgien kɨn əriə,
24 meinai ye nɨpɨg Yo, Ji Yermamə, jakurə iran, in tukrəmhen əmə kɨn naroapɨgien yame raməsiə ye neai ye nɨkarɨn kɨrik

17:13: Lev 13:45-46 **17:14:** Lev 14:2-3; Mat 8:3-4 **17:23:** Mak 13:21; Luk 21:8

muə meriaji-pən nikarin kirik min. Kini narmamə m-fam
tuksəm mharkun.
25 Mərig kwasig ikin ye narimnar minə a, jakaməkeikei
mamərig nəmhəyen ehuə, kini narmamə yamə mine kisarə ai
taktəkun, kamhaukreikin-pə nimeitairiə masəpəh Yo.

26 "Ye nipig Yo, Ji Yermamə, jakuə iran, tukrəmhen əmə kin
narəyen kupən ye nipig kape Noa.
27 Ye nipig a, narmamə kasəvigin, mamhanim, masor
nəviginien kape narkurəkien, in e narimnar m-fam kasor ye
nimraghien kapəriə, miseriaji-pə ye nipig yame Noa ruavən
imə ye nəpəəg nəkwai rao ehuə kafan. Kini nəhig rimap,
yapiwən ehuə rimauə maiyu makatənim fam kin narmamə
yamə mine khapəh nhavənien ye nəkwai rao.

28 "In rəmhen əmə min kin narəyen kupən ye nipig kape Lot.
Narmamə kimnasəvigin, mhanim, masor salem kin narimnar,
mamhawəh nimri narimnar, masəsim, mhavhirəkin nimə
minə, in e narimnar fam kimisor ye nimraghien kapəriə.
29 Mərig ye nipig yame Lot rimatərhav-pən ye taon a Sodom,
kini nap mine kapier yame kamhawək mhasi-faktə ye neai
masəkwəpni əriə m-fam apa ye taon.

30 "Kini rəmhen əmə kin nipig Yo Ji Yermamə jakuə min iran.
Kini Kughen tukror əpu Yo kimi narmamə.
31 Ye nipig a, tukmə yermamə kirik ramkwətə iruə ye kafan
nimə, pəh in tukrap mipəh nivən-minien a ye nimə mə tukripik
kafan narimnar. Kini tukmə yermamə kirik apa ye kafan
nəsimien, pəh in tukrap, mipəh nuə-minien ye yerkwanu.
32 !Takhapəh nisəru-kinien piahwaru kape Lot!
33 Yermamə yame rorkeikei mə in tukramraptərəkin kafan
nimraghien ye tokrei tanə e, mipəh nikwasigien kin Yo, in
tukripəh ni-wəhyen nimraghien rerin. Mərig yermamə yame
raməpəh narimnar kape nimraghien kape tokrei tanə e,
mikwasig kin Yo, in tukrivəh nimraghien rerin.
34 Yakamni-pre tuk əmiə mə, ye nipig a, yenpig, yer-
mamə kiraru tukawapir ye bed kirikianə əmə, kini jakvəhsi-ta
kirikianə, mipəh kirikianə.
35 Kini piraovin kiraru tukawor nəviginien, kini jakvəhsi-ta
kirikianə, mipəh kirikianə.
36 Yerman kiraru tukawasim, kini jakrəhsi-ta kirik, mipəh
kirik."*
37 Kini kafan narmamə minə kimnhani-pən tukun mhamə,
"Yermaru, takitərhav-pə hiə?"

17:28: Jen 18:20; 19:25 **17:31:** Mat 24:17-18 **17:32:** Jen 19:26 **17:33:** Luk 9:24 * **17:36:** Nəgkiarien ye v 36 rikək ye kopi akwas tiksin kape Niutesteman. Keinein mə Luk rimirai əfrakis uə nikam.

Kɨni In rɨmɨni-pən tuk əriə mɨmə, “Takharkun əmə. Rəmhen kɨn nɨpɨg ligkai mɨnə kamhaivə yerpɨrɨg mɨseiwaiyu masərɨp tahik, nakharkun mə kəməəm mɨnə apaikɨn.”

18

Nuhpɨkɨnien ye yeni has yame ramor tan pən ye nasituyen

1 Kɨni Yesu rɨmɨni nuhpɨkɨnien kɨmi əriə maməvhag kɨn kɨmi əriə mə tukasəkeikei masəhuak nɨpɨg mɨfam mhapəh nɨsəpəhyen, mhapəh nɨsorien mə rɨkiriə tukreiwaiyu.

2 In rɨmɨni mɨmə, “Yerkwanu kɨrik, yeni kɨrik aikɨn kape nərəhuyen nəgkiarien mɨnə. Kɨni rɨpəh nɨsiaiyen Kughen, kɨni mɨpəh nɨsiai-mɨnien narmamə.

3 Kɨni ye yerkwanu a, piraovɨn kɨrik kɨmnamhə tan kɨn aikɨn, kɨni nɨpɨg mɨfam ramuə mamaiyoh yeni a mɨni-pən tukun mɨmə, ‘Aweh. Asitu irak mərəhu atuatuk nahasien yame kafak tɨkmɨr ramor irak.’

4 Mərɨg yeni a ramor pɨk tan pən tuk nəgkiarien mə tukror huvə aihuaa nahasien kape pian a. Mərɨg pian a rɨmnaiyoh-pən kwən a ye nɨpɨg mɨfam. Kɨni yeni a ramətərɨg mɨmə, ‘Nar apnapɨg mə yakpəh nɨsiaiyen Kughen, mɨpəh nɨsiai-mɨnien narmamə,

5 mərɨg jakaməkeikei mɨvən mərəhu atuatuk kafan na-hasien kɨni mərəhu nɨhuvəyen. Meinai pian a ramni nar kɨrikianə mamərɨk mɨtə yo tuk kafan nəgkiarien mamrɨpɨn. Kɨni tukmə yakamor tan pən tukun, kɨni in tukruə mamokrən-okrən kɨn yo, kɨni yakəpkəs kɨn.’ ”

6 Kɨni Yesu Yermaru ramrɨpɨn nəgkiarien mɨmə, “Sətərɨg kɨn Yo. Nəgkiarien kape yeni apa rahas pɨk.

7 ?Mərɨg rhawor ye Kughen? In rɨmɨrpen kafan narmamə mɨnə, kɨni iriə kɨsasək ətgɨn In nɨpɨg mɨ-fam yenpɨg-enpɨg mɨnə mɨne yenpɨg mɨnə fam. ?Kɨni rɨkimiə raməsɨk mə In tukrɨni-pən tuk əriə mɨmə, ‘Takhawhin pi pom’? Nɨkam. ?Kɨmiə nakhamə ta mə In ramor tan pən tuk nasituyen ye kafan mɨnə uə? Nɨkam.

8 Yakamni-pre tuk əmiə mə nəfrakɨsien, In tukrasitu aihuaa əmə ye kafan mɨnə, kɨni mərəhu atuatuk nahasien yame ramuə tuk əriə. ?Mərɨg nɨpɨg Yo, Ji Yermamə, jakrerɨg-pə mɨn iran ye tokrei tanə, jakəm mə narmamə tɨksɨn aikɨn yamə mɨne kɨshatətə ye Kughen uə kharkək?”

Nuhpɨkɨnien kape Farisi mɨne narmamə yamə mɨne kasərer tuk mane kape takis

9 Kɨni Yesu rɨmɨni nuhpɨkɨnien kɨrik kɨn narmamə tɨksɨn yamə mɨne khamə ta mə kɨsatuatuk rapita narmamə mɨnə tɨksɨn, masəm-əhu narmamə mɨnə fam.

18:1: Kol 4:2; 1 Tes 5:17

10 In rɨmɨni mɨmə, “Kwərə mir kɨraru kɨmɨravən apa ye Nimə
Ehuə kape Kughen mə tukwəhuak. Kɨrik, in Farisi. Kɨni kɨrik
in ramərer tuk mane kape takis.
11 Kɨni Farisi ramərer mamsɨgəvɨn nəhuakien, maməgkiar
atuatuk iran mɨmə, ‘Kughen, yakamni vi vi Ik meinai yakor
pɨsɨn ye narmamə apnapɨg mɨnə, yamə mɨne kɨsorkeikei pɨk
mane, maseikuə mə tuksəkrəh kɨn, masor rahas, mɨsəkrəh kɨn
piraovɨn kape yermamə pɨsɨn. Kɨni yo yakpəh norien rəmhen
kɨn kwən e yame ramərer tuk mane kape takis.
12 Nɨpɨg kɨraru ye wik kɨrikianə, yo yakamatuakəm
maməpəh nəvɨgɨnien tuk nəhuakien. Kɨni tukmə yakvəh
narɨmnar ten, yakvəhsi-pre kɨrikianə.’
13 “Mərɨg kwən a yame ramərer tuk mane kape takis,
in ramərer isok, kɨni mamaurɨs, mɨpəh narha-faktəyen ye
neai maməhuak. Kɨni rɨkin rarkwopɨr, mamasək, mamərɨp
nɨmagen mɨmə, ‘Kughen. Yo yemə has. !Pəh rɨkim tukreihuə
tuk yo!’ ”
14 Kɨni Yesu ramrɨpɨn nəgkiarien mɨmə, “Yakamni-pre tuk
əmiə mə nɨpɨg kwərə mir e tukrarerɨg-pən yerkwanu, yer-
mamə yame ramərer tuk mane kape takis, Kughen tukrəm
mə kafan nɨmraghien in ratuatuk. Mərɨg Farisi rapəh nat-
uatukien, meinai yermamə yame ravəh-si haktə atuk in,
Kughen tukrɨvəh-si əhu; mərɨg yermamə yame ravəhsi-əhu
atuk in, Kughen tukrɨvəh-si haktə.”

Kwajikovə mɨnə kɨmnhavən mɨsəm Yesu
(Mat 19:13-15; Mak 10:13-16)

15 Kɨni narmamə tɨksɨn kɨmnhapɨk kapəriə kwajikovə
əmtəmtə mɨnə mhavən masəm Yesu mə In tukrərəhu-pən
kwermɨn irəriə, mɨvəhsi-pən nɨhuvəyen kɨmi əriə. Mərɨg
narmamə mɨnə kape Yesu kɨmnhani-əhu əriə.
16 Mərɨg Yesu rɨmnokrən kɨn kwajikovə mɨnə mə tukhavən
ipakə tukun. Kɨni mɨmə, “Takhapəh nhani-əhuyen kwajikovə
mɨnə. Səta irəriə pəh khauə tuk Yo. Meinai Kughen tukramar-
maru ye narmamə yamə mɨne kɨsəmhen kɨn kwajikovə mɨnə
e.
17 Yakamni əfrakɨs tuk əmiə mə yermamə yame rɨkin rɨpəh
nagienien tuk nɨvəhyen kafan nərɨgien reiwaiyu rəmhen kɨn
kwajikovə, to rɨpəh nɨvənien ye Rao ye Neai.”

Yermamə kɨrik kafan nautə reihuə
(Mat 19:16-30; Mak 10:17-31)

18 Kɨni yemehuə kɨrik ruə mɨni-pən tuk Yesu mɨmə, “Yhajoun
huvə. ?Nakmə jakaməkeikei mor naha mamarə rerɨn?”
19 Kɨni Yesu rɨmə, “? Nakhawor mamni mə Yo yakhuvə?
Yermamə kɨrik rapəh nɨhuvəyen. Kughen əmə In rhuvə.

18:12: Aes 58:1-4; Mat 23:23 **18:14:** Mat 23:12 **18:17:** Mat 18:3

20 Ik nakwɨrkun ta loa yame Moses rɨmɨni mɨmə, ‘Takpəh
nhopniyen yermamə. Kɨni mɨpəh napɨrpən-apnapɨg-ien tuk
piraovɨn pɨsɨn. Kɨni mɨpəh nəkrəhyen. Kɨni mɨpəh nɨni-
apnapɨgien nar meikuə kɨn ye yermamə kɨrik. Tuk nɨpɨg mɨnə
fam takamsiai rɨmɨm mɨne nɨsɨnɨm.’ *(Eks 20:12; Dut 5:16-20)*”

21 Kɨni kwən ai rɨni-pən tukun mɨmə, “Yhajoun. Loa mɨnə en,
yakaməri-pən fam ye nəkəskəhyen kafak, muə meriaji-pə.”

22 Kɨni Yesu rɨmnərɨg nəgkiarien a, mɨni-pən tuk kwən a
mɨmə, “Nar kɨrikianə əmə ik nakpəh nor-hanəyen. Takvən,
məvrai rik rik fam kafam narɨmnar, mɨvəh mane iran, kɨni
mɨvəhsi-pən kɨmi yavən has mɨnə. Kɨni kafam narɨmnar
tukrɨpsaah apa ye neai. Kɨni ik muə, mɨkwasɨg kɨn Yo.”

23 Nɨpɨg kwən ai rɨmnərɨg nəgkiarien yame Yesu rɨmɨni, rɨkin
rəpou, meinai kafan nautə rɨpsaah.

24 Kɨni Yesu rarha-pən mɨni-pən tukun mɨmə, “!Man! Rɨskai
pɨk tuk narmamə yamə mɨne kapəriə nautə rehuə tuk nɨvənien
pəh Kughen rarmaru irəriə.

25 ? Nakhamə ta mə narmɨragh ehuə kɨrik, kamni kɨmə
kamel, to rauru-pən ye kwəruwei nidil uə? Nɨkam, rəutən
pɨk. Rəmhen əmə mɨn kɨn yermamə yame kafan nautə rehuə,
rəutən pɨk tukun tuk nətayen aikɨn a muə Kughen ramarmaru
iran.”

26 Kɨni narmamə yamə mɨne kɨmɨsərɨg nəgkiarien yame
Yesu rɨmɨni kɨnasaiyoh əriə mɨnə, mhamə, “!Eh! ?Mərɨg tukmə
ror məknekɨn, kɨtawə pa in tukramarə ye nɨmraghien rerɨn?”

27 Mərɨg Yesu rɨmɨni mə, “Narɨmnar yame narmamə
kɨseinein nɨsorien, Kughen rɨrkun norien.”

28 Kɨni Pita rɨni-pən tukun mɨmə, “?Mərɨg rhawor irəmawə?
Yɨməsəpəh fam kapəmawə narɨmnar, mhauə, mamhakwasɨg
kɨn Ik.”

29 Kɨni Yesu rɨni-pən tukun mɨmə, “Yermamə yame in ravəh
əkupən Yo, kɨni maməta ye kafan narɨmnar rəmhen kɨn nimə,
uə piraovɨn, uə piauni, uə kafan kakə, uə rɨmni mɨne nɨsɨni, uə
kafan kwajikovə mə tukruə ye Narmaruyen kape Kughen,

30 kɨni yermamə a, ye tokrei tanə e, tukrəməkeikei mɨvəh
narɨmnar rɨpsaah məknakɨn rapita narɨmnar yamə mɨne
rɨmnəpəh kupən. Kɨni ye narəyen vi kafan, tukrarə ye
nɨmraghien rerɨn.”

Yesu rɨmɨni-ərhav mɨn kafan nɨmhəyen
(Mat 20:17-19; Mak 10:32-34)

31 Narmamə khapsaah, kɨni Yesu rokrən kɨn kafan nar-
mamə twelef, mɨsəkwətə karɨn, kɨni rɨni-pən tuk əriə mɨmə,
“Sətərɨg ru. Taktəkun ai, tukhavən apa faktə, Jerusalem. Kɨni

narɨmnar yame profet kape Kughen mɨnə kupən kɨmnhani
irak, Ji Yermamə, tukhauə mɨsor nəfrakɨsien kɨn.
32 Tukeighan-pən kɨn Yo ye kwermɨ nəmə Rom, kɨni tuksarh
iakei irak, mɨsərkɨs-ərkɨs Yo, mɨsərɨg-əvhin Yo.
33 Tukrəh Yo, kavən, khopni Yo. Mərɨg ye nɨpɨg yame ror
kɨsisər kɨn, jakamragh mɨn."
34 Mərɨg narmamə twelef kafan kɨmnhapəh nharkunien
nɨprai nəgkiarien kafan, meinai Kughen rɨmnerkwaig kɨn
nɨprai narɨmnar mɨnə a, kɨni kɨmnhapəh nharkunien mə
raməgkiar ye naha.

Yesu rɨmnor huvə nɨmrɨn pɨs kɨrik
(Mat 20:29-34; Mak 10:46-52)

35 Nɨpɨg Yesu ramuə ipakə tuk taon a Jeriko, nɨmrɨn pɨs kɨrik
aikɨn ramkwətə ye nɨkar swatuk. Nɨpɨg mɨ-fam in ramawə-pən
kɨn mane kɨmi narmamə.
36 Kɨni nɨpɨg nɨmrɨn pɨs rɨmnərɨg mə narmamə khapsaah
kaseriwək ye swatuk, kɨni raiyoh-pən mə, "? Naha nhagɨn
narmamə kasor?"
37 Narmamə khani-pən tukun mhamə, "Yesu e. Yemə
Nasaret. Rameriwək ye swatuk."
38 Kɨni rokrən apomh mɨmə, "!Yesu! !Kwənərəus kape King
Deved! !Rɨkim tukreihuə tuk yo!"
39 Kɨni narmamə e kaseriwək mɨsəkupən kɨn Yesu khani-pən
tukun mhamə, "!Ah! !Pim!"
Mərɨg ramrɨpɨn əmə ye nokrənien, mamni mə, "!Kwənərəus
kape King Deved*! !Rɨkim tukrehuə tuk yo!"
40 Kɨni Yesu rərer mɨni-pən tuk əriə mɨmə, "Harəh mhauə."
Kɨni kɨmnharəh mhauə ipakə, Yesu raiyoh-pən mɨmə,
41 "?Nakmə jakor naha nhagɨn kɨmik?"
Kɨni in rɨmə, "Yermaru, yakorkeikei mə jakəm nar."
42 Kɨni Yesu rɨni-pən tukun mɨmə, "Arha məm nar. Kafam
nhatətəyen rɨmnor huvə ik."
43 Məkneikɨn, rarha məm nar, kɨni mɨkwasɨg kɨn Yesu,
mamni vi vi Kughen. Kɨni nɨpɨg narmamə m-fam kɨmɨsəm nar
a, iriə mɨn kɨmnhani vi vi Kughen.

19

Sakias rɨmɨni nəfrakɨsien ye Yesu

1 Kɨni Yesu reriwək mamvən mə tukrɨtərhav-pən Jeriko.
2 Kɨni ye taon a, kwən kɨrik aikɨn, nhagɨn e Sakias. In
yemehuə kɨrik kape narmamə yamə mɨne kasərer tuk mane
kape takis. Kɨni kafan nautə rɨpsaah.

18:31: Luk 24:44 **18:32:** Luk 9:22,44 **18:34:** Mak 9:32 * **18:39:** Kwən a ramokrən kɨn Yesu məknakɨn, ramhajoun mə ramni nəfrakɨsien iran, mə in Kristo yame Kughen rɨmɨrpen.

3 Kini in rorkeikei mə tukrəm-ru mə Yesu In pa. Mərig
reinein nəmien, meinai in rarkwakwə. Kini narmamə kasərer
əswasig kin.
4 Kini Sakias raiyu əkupən mivən mhaktə ye tokrei nai kirik
e kamni kimə sikamo, mə tukrəm Yesu ye nipig In tukrukurao-
pən aikin.
5 Kini nipig Yesu rimauə atuatuk a in ikin, marha faktə məm
in. Kini mini-pən tukun mimə, "Sakias. Eiwaiyu aihuaa.
Meinai taktəkun ai, jakaməkeikei mivən apa imam yerkwanu
kafam mamarə."
6 Məkneikin Sakias rimneiwaiyu, mikir Yesu miravən apa
iman ikin yerkin agien.
7 Mərig nipig narmamə kimisəm narimnar minə a, kini
kisəsiwən-əsiwən kin norien minə a, mamhani nikar Yesu
mhamə, "!Ah! Kwən a ramvən imei yor təvhagə has minə."
8 Kini nipig kimnhavən ye nəkwai nimə kape Sakias, in
rərer mini-pən tuk Yesu mə, "Yermaru. Ǝrig-ru yo. Jakəwhai
kafak narimnar mvwəhsi-pən nipərin kimi yavən has minə,
mipəh nipərin kafak. Kini narimnar yame yimnəkrəh kin, yo
jakarpin-pən mi-kuas."*
9 Kini Yesu rini-pən tukun mə, "Taktəkun Kughen rivəh
miragh ik mine kafam minə. Meinai ik min nimnhatətə ye
Kughen, kini ik nimauə kwənərəus əfrakis kirik kape Ebra-
ham.
10 Kini Yo, Ji Yermamə, yimauə mə jakarhakin narmamə
yamə mine kwəserwei, miwəh miragh əriə."

Nuhpikinien ye narmamə yamə mine kimisor wok kin mane (Mat 25:14-30)

11 Nipig Yesu rinamuə ipakə tuk Jerusalem, narmamə rikiriə
rimnəsik mə narmaruyen kape Kughen pəh nien mə tuktu
ruə. Kini Yesu ramripin nəgkiarien kafan mamni nuhpikinien
kirik kimi əriə
12 mimə, "Yemehuə kirik rimə tukrivən apa kantri pisin kirik
isok, mə tukvəh-si haktə in mə in king kirik.
13 Kwasig ikin ritərhav, in rimnokrən kin kafan yorwok ten,
məwhai mane mivəhsi-pən kirikianə kirikianə kimi əriə†. Kini
mini-pən tuk əriə mimə, 'Kimiə takasəkeikei masor wok kin
mane, pəh ramehuə, miseriaji yo jakrerig-pə min.'
14 "Mərig iriə apa iman ikin kimisəməkin kwən a, kini
misher-pən nəgkiarien mhamə, 'Yakhapəh nisorkeikeiyen mə
kwən a tukrarmaru irəmawə.'

19:7: Luk 15:2 * **19:8:** Eks 22:1 mine Nam 5:6-7 krəni mə tukmə yermamə kirik raməkrəh kin nar kirik, turkraməkeikei marpin-pən m-kwas. **19:9:** Luk 13:16; Wok 16:31 **19:10:** Luk 15:4; Jon 3:17; 1 Tim 1:15 † **19:13:** Nəgiarien kape Gris ramni mə yemehuə rimivəhsi-pən "mina" kirik kimi əriə kirikianə kirikianə. Mina kirikianə in rəmhen kin wan handred taosen vatu.

15 Mərig kivəh-si haktə in kinor king kin, kini in rirerig-pə min. Kini mokrən kin kafan yorwok yame mine rimnəwhai kafan mane irəriə. Rimə tukrirkun-ru mə kimisor win ye naha mane ye nipig rimnamarə isok.

16 Kini yame raməkupən rimauə mini-pən tukun mimə, ‘Yemehuə. Nimnərəhu-pə mane kirik ye kwermik, kini yimnor win min ye irəkwak ten.’

17 Kini kafan yemehuə rimini-pən tukun mə, ‘Ik nimnor wok yame rhuvə, meinai nimnor wok huvə tuk nəm-huvəyen nar yame rikəskəh, kini taktəkun ai, yakeighan kin ik mə takarmaru ye taon iriə m-fam ten.’

18 “Kini yame ramkwasig kin ruə mini-pən mə, ‘Yemehuə. Nimnərəhu-pə mane kirikianə ye kwermik, kini yimnor win min ye irəkwak kirkirip.’

19 Kini yemehuə rimini-pən tukun mimə, ‘Ik takamarmaru ye taon iriə m-fam kirkirip.’

20 “Mərig yorwok min kirik ruə mini-pən tukun mə, ‘Yemehuə. Mane e kafam. Yimnərkis ətərəkin kin neipən merkwaig huvə kin

21 meinai yakamgin kin ik, meinai kafam norien rəutən. Ik nakawəh narimnar yame pəh nien mə kafam, kini mampik nəviginien ye nəsimien yame pəh nien mə kafam.’

22 “Kini yemehuə a rini-pən tukun mimə, ‘! Ik yorwok has! Nəgkiarien əmə kafam ramhajoun mə nimnoriah əgkəp. Nakwirkun ta mə yo yemə əutən, kini yakavəh narimnar yame pəh nien mə kafak, kini mampik nəviginien ye nəsimien yame pəh nien mə nəsimien kafak.

23 ?Rhawor nimipəh nivəhyen kafak mane mivən mərəhu-pən ye bang, pəh nipig yame jakrerig iran, jakirkun nivəhyen kafak mane iriu profit kafan?’

24 “Kini yamehuə a rarar mini-pən tuk narmamə yamə mine kasərer ipakə, mimə, ‘Havəhsita mane yame yimivəhsi-pən kimin, mhavəhsi-pən kimi kwən a kafan mane ten.’

25 “Kini iriə kimnhani mhamə, ‘Yamehuə. Rapəh natu-atukien meinai ruivəh-ta mane ten.’

26 “Kini yemehuə a rini-pən tuk əriə mimə, ‘Yakamni-pre tuk əmiə mə, yermamə yame rawəh nar kirik, tukpivəhsi-pən min tiksin kimin. Mərig yermamə yame kafan nar kirik rirkək, tukpiwəh-sita fam kafan narimnar minə.

27 Kini taktəkun ai, kafak tikmir yamə mine khapəh nisorkeikeiyen mə jakuə king kapəriə, takhakir əriə mhauə, mishopni əriə ye nimrik.’ ”

19:17: Luk 16:10 **19:26:** Mat 13:12; Mak 4:24-25; Luk 8:18

Yesu rɨmavən Jerusalem mor əpu mə in king
(Mat 21:1-11; Mak 11:1-11; Jon 12:12-19)

28 Kɨni nɨpɨg Yesu rɨmnəgkiar ta, kɨni In rɨmneriwək
məkupən mamvən Jerusalem, kɨni narmamə kɨmnhakwasɨg
kɨn.
29 Nɨpɨg kɨmnhauə ipakə tuk yerkwanu mir a Betfas mɨne
Betani ye tukwas a kamni kɨmə Olif, kɨni In rɨmɨni-pən tuk
kafan yermamə mir kɨraru mɨmə,
30 "Takravən apa yerkwanu yame nakaravaag-pən ikɨn.
Ikɨn a, takwəm kwaji dongki kɨrik yame kɨpəh hanə nəsuəyen
iran. Nakrarɨsɨn mwəsɨg mɨrauə.
31 Kɨni tukmə yermamə kɨrik raiyoh-pre əmiru mɨmə, '?
Nakararɨsɨn dongki a tuk naha?' Kɨni takrani-pən tukun
mɨrəmə, 'Yermaru kapətawə rɨmə tukrəsuə iran.' "
32 Kɨni kɨmɨravən mwəm naha nhagɨn yame Yesu rɨmɨni.
33 Kɨni nɨpɨg kɨmɨrarɨsɨn kwaji dongki, kɨni narmamə
kapəriə a dongki kɨmɨsaiyoh əriu mhamə, "!Eh! ?Nakararɨsɨn
dongki a tuk naha?"
34 Kɨni iriu kɨrəni-pən tuk əriə mɨrəmə, "Yermaru rɨmə
tukrəsuə iran."
35 Kɨni kɨmwəsɨg mɨravən kɨmi Yesu, mawəpeinə-pən kɨn
kapəriu kot ye nɨmetai dongki, kɨni mwasitu ye Yesu rhaktə
məsuə ye kwaji dongki a.‡
36 Nɨpɨg rɨmnəsuə iran mamvən, kɨni kafan narmamə
kɨsəpəkiək ta kɨn kapəriə kot mɨsətu mɨmhahuvə-pən kɨn kɨmi
swatuk.
37 Kɨni nɨpɨg Yesu rɨnamuə ipakə tuk Jerusalem, maməsuə
ye dongki a, mamuə ye tukwas e kamni kɨmə Olif. Kɨni
narmamə mɨnə kafan khapsaah kɨmnhauə. Rɨkiriə m-fam
ragien, kharikakun mamhani vi vi Kughen masokrən apomh
tuk nɨmtətien yamə mɨne kɨmɨsəm In ramor.
38 Kɨni mamhani mhamə,
"Pəh kɨvəh-si haktə Kwən en ramuə ye nhag Yermaru! *(Sam 118:26)*
Pəh nəmərinuyen tukrarə apa ye rao ye neai.
Kɨni apa yerpɨrɨg əgkəp ye rao ye neai,
pəh kɨvəh-si haktə nhag Kughen Yermaru."
39 Kɨni Farisi mɨnə tɨksɨn yamə mɨne kasərer aikɨn khani-pən
tukun mhamə, "Yhajoun. Ni-əhu kafam narmamə mɨnə mə
tukhapim əmə."
40 Mərɨg Yesu rɨmɨni-pən tuk əriə mɨmə, "Tukmə narmamə
mɨne e khapim, kapier mɨnə e tuksokrən-okrən."

Yesu rɨmɨni mə nəmə Jerusalem tuksarə ye narpɨnien

‡ **19:35:** Sek 9:9 ramni profesi kɨrik mə Kristo tukrəkwətə-pən ye dongki mamuə Jerusalem rəmhen kɨn king.

41 Kɨni nɨpɨg Yesu rɨmauə ipakə məm taon a Jerusalem, kɨni
mamasək tuk narmamə mɨnə aikɨn a.
42 Mamni mɨmə, "!Eh! Nar apnapɨg mə nɨmɨsəpəh narɨmnar
yame ravəhsi-pə nəmərinuyen kɨmi əmiə mɨseriaji-pə ai təkun,
mərɨg tokmə nakpiharkun əriə ai taktəkun, kɨni Kughen
rɨpivəhsi-pre kɨmi əmiə. Mərɨg nɨkam. Narɨmnar mɨnə a
kaserkwaig to nakhapəh nɨsəmien.
43 Mərɨg nɨpɨg mɨnə e yame ramuə tuk əmiə, kapəmiə tɨkmɨr
mɨnə tukhauə mɨsərer rukrao irəmiə, tukhakɨr nɨmoptanə
mhakɨr ihaktə kor kəsɨk kəupə kɨn ye kapəmiə taon, mɨsor
əswasɨg kɨn tuk əmiə.
44 Kɨni iriə tuksoriah fam nimə mɨnə ye taon kapəmiə, to
kapier kɨrik ye kapəmiə nimə mɨnə rɨpəh nərerien. Kɨni tuk-
shopni əmiə mɨfam mɨne kapəmiə kwajikovə mɨnə. Narɨmnar
mɨnə fam e tukruə meinai kɨmiə nakseinein nɨpɨg e towei
yame Kughen rɨmauə mə tukrɨvəh mɨragh əmiə iran."

Yesu rɨmnəko ye-rhav narmamə yamə mɨne kasor maket ye Nimə Ehuə kape Kughen

(Mat 21:12-17; Mak 11:15-19; Jon 2:13-22)

45 Kɨni Yesu rɨmavən ye Nimə Ehuə kape Kughen, mamə̀ko
yerhav narmamə yamə mɨne kasor maket aikɨn.
46 Kɨni In rɨmɨni-pən tuk əriə mə, "Kɨmɨrai-pən ye Nəkwəkwə
kape Kughen kɨmə, 'Kafak nimə, in nimə kape nəhuakien,'*(Aes
56:7)* mərɨg kɨmiə naksor ruə rəmhen kɨn 'nimə kɨrik yame
yəkrəh mɨnə kaserkwaig ikɨn.' *(Jer 7:11)*"
47 Kɨni kwasɨg ikɨn, ye nɨpɨg m-fam, Yesu rɨmnəwhag apa
ye nəkwai Nimə Ehuə kape Kughen. Kɨni jif pris mɨnə mɨne
nəmhajoun kape Loa kape Moses, mɨne nəmehuə mɨnə kape
kwənərəus kape Isrel, kasarhakɨn swatuk mə tukshopni Yesu,
48 mərɨg khapəh nɨsəmien, meinai nɨpɨg m-fam narmamə
khapsaah iriə min, meiani kɨsorkeikei pɨk mə tukasərɨg
nəgkiarien mɨnə kafan, kɨni nəgkiarien kafan ramuh kapəriə
nətərɨgien.

20

Namehuə mɨnə kape Isrel kɨsarkut mə tuksəm-ru nehuəyen kape Yesu mə rɨmasɨp-kaa

(Mat 21:23-27; Mak 11:27-33)

1 Nɨpɨg kɨrik, Yesu rɨmnaməvhag kɨmi narmamə apa ye
Nimə Ehuə Kape Kughen, mamni-ərhav nəvsaoyen huvə kape
Kughen kɨmi narmamə. Kɨni jif pris mɨnə mɨne nəmhajoun
kape Loa kape Moses mɨne nəmehuə mɨnə kape kwənərəus
kape Isrel kɨmnhauə masəm In.

19:44: Luk 21:6 **19:47:** Luk 21:37

2 Misaiyoh mhamə, “? Nakamhawor narimnar minə e?
? Pa nhagin rimivəhsi-pre nehuəyen mə takor narimnar
məknekin?”
3 Kini Yesu rini-pən tuk əriə mə, “Rhuvə. Jakaiyoh kin
naiyohyen kirik kimi əmiə. Tukmə nakhani atuatuk, jakni-
pre tuk əmiə mə Pa nhagin rimiwəhsi-pə nehuəyen kimi Yo tuk
norien narimnar.
4 Hanipə-ru tuk Yo mə ?Pa rimivəhsi-pən nehuəyen kimi Jon
mə tukror baptaes ye narmamə? ?Kughen uə yermamə?”
5 Kini kinasəsiwən-əsiwən kimi əriə minə mhamə, “? Tuk-
shaw ni e? Tukmə kitawə khani mə Kughen rimivəhsi-pən
nehuəyen kimi Jon, mərig Yesu tukrini mimə, ‘?Tukmə Kughen
rimivəhsi-pən nehuəyen kimin, rhawor e kimiə nakhapəh
nhaniyen nəfrakisien iran?’
6 Mərig to khapəh min nhaniyen mə, ‘Yermamə əmə
rimivəhsi-pən nehuəyen kimin,’ meinai narmamə minə e
kamhani mə Jon in profet əfrakis.”
7 Kini kishorpin mhamə, “Kimawə yakseinein mə pa rivəhsi-
pən neihuəyen kimin.”
8 Kini Yesu rimini-pən tuk əriə mə, “Kini Yo min, to yakpəh
niniyen mə Pa rimivəhsi-pə neihuəyen kimi Yo mə jakor
narimnar minə e.”

Nuhpikinien kin plantesen kape grep
(Mat 21:33-46; 22:15-22; Mak 12:1-17)

9 Kini Yesu rimini nuhpikinien kirik kimi narmamə mimə,
“Yermamə kirik rəsim kin kafan plantesen kape grep. Kini
in mərəhu plantesen a ye kwermi narmamə tiksin, marə,
mitərhav ye tanə pisin marə kape nipig apomh.
10 Kini kwənkwai grep rimhiak, kini yemehuə kape plante-
sen rher-pən kin kafan tiksin manaja mə tukhavən misəm nar-
mamə yamə mine kisəsim aikin mə tukhavəhsi-pən grep nan,
rəmhen kin nərok kafan. Mərig iriə kisarar, mharaptərəkin
kwən ai, misərkis-ərkis, misher-pən kin mə tukrirerig, mhapəh
nhavəhsi-pənien mane kirik kimin.
11 Kini yamehuə ai rarə mher-pən min kin kafan kirik
yermamə. Mərig iriə kimnhauh min misor nauri sien kimin,
misher-pən kin mə tukrirerig, mhapəh nhavəhsi-pənien mane
kirik kimin.
12 Ǝmaikin, yamehuə kape plantesen rher-pən min kin yer-
mamə kirik min. Kimnhauh in, misəko yerhav in.
13 Kini yamehuə kape plantesen a rimə ‘? Jakhawor ai
taktəkun? Rhuvə mə jakher-pən kin narik keikei, tukmə ror
iriə tukhasiai in.’ Kini rher-pən kin ruvən.

20:9: Aes 5:1 **20:10:** Aes 5:1-2

14 Mərɨg iriə kɨsəm khamə, ‘Kwajikovə atuatuk e kape
yamehuə kape plantesen. Pəh kɨshopni pəh plantesen e
tukror kapətawə kɨn.’
15 Məknekɨn kharaptərəkɨn, mɨsarkw-ərhav kɨn ye nəkwai
plantesen, mɨshopni.* ?Yamehuə kape plantesen a tukrha-
wor mɨn?
16 Tukrɨvən mhopni-hopni narmamə mɨnə ai, mərəhu-pən
plantesen a ye kwermɨ narmamə pɨsɨn.”
Kɨni nɨpɨg narmamə kɨmɨsərɨg nəgkiarien a khamə, “Pəh nar
a tukrɨpəh norien nəfrakɨsien kɨn.”
17 Mərɨg Yesu rɨmnarha tɨm tɨm irəriə mɨmə, “Nəkwəkwə
kape Kughen ramni mə,
“ ‘Səpaag e, yame narmamə kape nəvhirəkɨnien nimə
kɨmɨsarakɨkɨn,
mərɨg Kughen rɨmnor in ruauə Səpaag huvə yame
tukrəkɨr məkupən.’ *(Sam 118:22)*
“?Mərɨg nəgkiarien e nɨpran naha?
18 Mə narmamə mɨfam yamə mɨne kamharəh pɨkɨn səpaag
a, nɨkɨkririə tukrakapɨr. Kɨni yermamə yame səpaag a
tukrɨmamɨr, mhopni, mhosɨs.”
19 Kɨni nəmhajoun kape Loa kape Moses mɨne jif pris
mɨnə kɨmnharkun mə nuhpɨkɨnien mɨnə a ramni irəriə; ror
məkneikɨn, kɨmɨsarha-kɨn swatuk mə tukharaptərəkɨn aihuaa
əmə In, mhawəhsi-pən ye kalabus, mərɨg kɨmɨsəpəh meinai
kɨmnhagɨn kɨn narmamə.

Nəmehuə kape Isrel khamə tukhavəhsi-əhu Yesu tuk nəgkiarien ye nɨkarɨn kape takis
(Mat 22:15-22; Mak 12:13-17)

20 Kɨni nəmhajoun kape Loa kape Moses, mɨne jif pris
mɨnə kɨmɨsarha tɨm tɨm ye Yesu mɨsorkeikei mə tukharuk-pən
nəgkiarien kɨrik iran tuk nəgkiarien kafan, mhawəhsi-pən in
ye kwermɨ gavman kape Rom. Kɨni mɨsarar mɨsher-pən kɨn
narmamə tɨksɨn mə tukhavən masor kəut kəsuə kɨmin.
21 Kɨni kəut kəsuə mɨnə kɨmnhavən mɨsaiyoh Yesu mhamə,
“Yhajoun. Yakharkun mə Ik yermamə atuatuk. Nakpəh
nɨgɨnien kɨn yermamə mə to rɨvi kafam nərɨgien, meinai rɨkim
rapəh nəsɨkien mə yermamə kɨrik rehuə uə yermamə kɨrik
reiwaiyu, mərɨg nakaməfrakɨs əmə, kɨni nəvhagien kafam
raməri-pən əmə norien yame Kughen rorkeikei.
22 Ni-ru tuk əmawə mə, ?Ratuatuk mə tukasərok-pən takis
kɨmi Sisa, yamehuə kape Rom, uə nɨkam?”

---

* **20:15:** Yesu ramni nuhpɨkɨnien kape plantesen mə nəmə Isrel kɨmɨshopni profet tu mɨnə tɨksɨn kape Kughen, kɨni mərɨg ruɨrkun ta mə tukshopni mɨn In.
20:18: Aes 8:14-15; Rom 9:33; 1 Pet 2:8, 3:14 **20:20:** Luk 11:54

23 Mərɨg Yesu ruɨrkun mə kɨmnhani əmə naiyohyen a mə in
tukrɨni nəgkiarien kɨrik yame tukhani hah in tukun.
24 Kɨni mɨni-pən tuk əriə mə, “Havən-ru mhawəh mane kɨrik
mhauə pəh yakəm. ?Mə nanmɨ pa raməmɨr-pən aikɨn? ?Mɨne
nhag pa?”
25 Khamə, “Nanmɨ Sisa, mɨne nhagɨn.”
Məknekɨn Yesu rɨni-pən tuk əriə mə, “Namhen. Nar kɨmɨni
kɨmə kape Sisa, havəhsi-pən kɨmi Sisa. Mərɨg nar kape
Kughen, hawəhsi-pən kɨmi Kughen.”
26 Kɨni kɨsakur pɨk kɨn nəgkiarien yame Yesu rɨmɨrpen,
mɨseinein nhawəhsi-əhuyen Yesu ye nɨmrɨ narmamə kɨn naiy-
ohyen. Mhapəh nhaniyen nar kɨrik.

Sadusi mɨnə khamə tukhavəh-si əhu Yesu tuk nəgkiarien ye
nɨkarɨn kape nɨmraghien rerɨn
(Mat 22:23-33; Mak 12:18-27)

27 Kɨni Sadusi mɨnə tɨksɨn kɨmnhauə tuk Yesu. Iriə khamə ta
mə narmamə yamə mɨne kwənhamhə, to khapəh nhamragh-
mɨnien ye rao ye neai.
28 Kɨni kɨmɨsaiyoh-pən kɨn nəgkiarien kɨrik kɨmi Yesu
mhamə, “Yhajoun. Moses rɨmɨrai-pən ye Loa kapətawə
mə tukmə kwən kɨrik rɨmhə-tan kɨn kafan piraovɨn, mərɨg
kɨrɨpəh hanə nɨweiməkien kɨn kwajikovə kɨrik, kɨni piauni
kɨrik tukrameəkeikei mɨkɨr pian a tukaweiməkˆ, kɨni kwajikovə
mɨnə tukharaptərəkɨn mɨn nhag yermamə yame rɨmamhə.
29 Tukmə narman seven, iriə piauriə mɨnə. Nɨmrɨn nupan
rarkurək kɨni mɨpəh nɨrəhyen kafan kɨrik kwajikovə, mɨmhə.
30-31 Kɨni tukmə yame rɨkwasɨg kɨn rɨkɨr piraovɨn kape pi-
auni yame rɨmamhə, kɨni mɨpəh neiməkien, kɨni mɨmhə mɨn.
Kɨni naorahini yame ror kɨsisər kɨn ror əmə mɨn nar kɨrikianə
kɨn meriaji iriə fam a seven kɨsarkurək ye piraovɨn a, kɨni
mhamhə fam, mhapəh nɨseiməkien.
32 Kɨni en piraovɨn ai rɨmhə mɨn.
33 Kɨni ye nɨpɨg kape narmamə tukhamragh mɨn iran, iriə ai
seven iriə piauriə mɨnə, ?piraovɨn ai tukror piraovɨn kɨn kape
pa nhagɨn?”
34 Mərɨg Yesu rɨmɨni-pən tuk əriə mɨmə, “Ye tokrei tanə e,
narman mɨne nɨpiraovɨn kɨsarkurək.
35 Mərɨg ye nɨpɨg kape narəyen vi, narmamə yame Kughen
rɨkin ragien tuk əriə mə tukhamragh mɨn ye nɨmhəyen
kɨni mɨvəh əriə mɨvən kɨsarə ye narəyen vi, to iriə khapəh
nɨsarkurəkien.
36 Kɨni iriə to khapəh nhamhəyen meinai tuksəmhen əmə
kɨn agelo mɨnə. Kɨni iriə ji Kughen mɨnə meinai In rɨmnor əriə
kamhamragh mɨn ye nɨmhəyen.

---

† **20:28:** Moses rɨmɨni məknekɨn ye Dut 25:5-6.

37 Kɨni Moses ramhajoun ye nəkwəkwə kafan mə narmamə
tukhamragh mɨn ye nɨmhəyen kapəriə, mamni mə nɨpɨg in
rɨmnəm nai kɨrik ramuək; aikɨn, Moses rokrən kɨn Kughen
mɨmə Ik, ‘Ik Ik Kughen yame Ebraham, Aesak mɨne Jakob
karhəgnəgɨn hanə Ik.’
38 !Kɨtawə kharkun mə irisɨr kɨrharə iriə Kughen meinai nar
apnapɨg kwərhɨmhə ta tu mɨrhokupən Moses, mərɨg Kughen
ramni mə karhəgnəgɨn hanə In. ! Kɨni pa rɨmə narmamə
mhə mɨnə ksəgnəgɨn Kughen, mərɨg narmamə yamə mɨne
kamhamragh!”‡
39 Kɨni Farisi§ tɨksɨn kɨmhani-pən tuk Yesu mhamə, “Yha-
joun, nɨmɨrpen huvə nəgkiarien.”
40 Kɨni iriə m-fam kɨmnhagɨn kɨn naiyoh-pən-mɨnien
nəgkiarien kɨrik kɨmin.

Yesu rɨmɨvəh-si əhu Farisi mɨnə kɨn naiyohyen əutən kafan
(Mat 22:41-46; Mak 12:35-37)

41 Kɨni Yesu ramaiyoh-pən əriə mɨmə, “? Rhawor e kamni
kɨmə, ‘Mesaea in kwənərəus əmə kape Deved?’
42 Mərɨg, səmru, Deved rɨmɨrai-pən ye Ol Sam mɨmə,
“ ‘Kughen Yermaru rɨmɨni-pən tuk Yermaru kafak mɨmə,
“Ǝkwətə ye kwermɨk matuk
43 Meriaji nɨpɨg jakor ik takehuə ye tɨkmɨr kafam mɨnə.” ’
(Sam 110:1)
44 “Ye nəgkiarien e, Deved rɨmnokrən kɨn Mesaea mə ‘Yer-
maru.’ ?Mərɨg nakshawor mamhani mə Mesaea in kwənərəus
əmə kape Deved?”

Yesu rɨmnəgkiar ye nəmhajoun mɨnə kape Loa kape Moses
(Mat 12:1-36; Mak 12:38-40; Luk 11:37-54)

45 Nɨpɨg narmamə kɨsətərɨg kɨn, In rɨmɨni-pən tuk kafan
narmamə mɨmə,
46 “Kɨmiə takasərɨg əmiə tuk namhajoun kape loa kape
Moses. Iriə rɨkiriə ramagien tuk nɨvəhsi-pənien neipən huvə.
Kɨni tukmə khavən apa ye maket, mɨsorkeikei pɨk mə nar-
mamə mɨnə fam tuksaowiə kɨmi əriə mhasiai əriə. Kɨni
tukmə khavən ye nimə kape nofugɨnien, mɨsorkeikei mə
tukasəkwətə əkupən, kɨni tukmə khavən ye lafet, mɨsorkeikei
mə tuksəkwətə ye kwənmhaan kape nɨsiaiyen.
47 Kɨni tukmə piahwaru yame kɨmnamhə-tan kɨn, kɨni iriə
kasəkrəh kɨn kafan nautə. Kɨni masəhuak apomh mɨn mə

20:37: Eks 3:2,6 ‡ **20:38:** Sadusi mɨnə kɨmnhani nəfrakɨsien ye Ol Testamen, mərɨg kɨmnhapəh nhaniyen nəfrakɨsien mə narmamə yamə mɨne kwənhamhə tukhamragh mɨn. Mərɨg Yesu ramhajoun əriə mə Ol Testamen ramni mə Ebraham, Aesak mɨne Jekob kwərhamragh mɨn ye rao ye neai, ramhajoun-pən mə narmamə yamə mɨne kwənhamhə tukhamragh mɨn. § **20:39:** Nəgkiarien kape Gris ramni mə “nəmhajoun kape Loa kape Moses.”

narmamə mɨnə tukhasiai əriə. Narpɨnien kapəriə tukrɨskai rapita.”

21

Piahwaru yame kɨmnamhə-tan kɨn ravəhsi-pən mane kɨmi Kughen
(Mak 12:41-44)

1 Kɨni Yesu ramkwətə ipakə tuk kwənmhan yame kɨvəhsi-pən mane kɨmi Kughen ikɨn, mɨvaag haktə məm narmamə kapəriə nautə rehuə kamhavəhsi-pən mane kapəriə.
2 Kɨni məm mɨn piahwaru kɨrik kɨmnamhə-tan kɨn ruə; kafan mane rɨrkək. Kɨni in mɨwəhsi-pən əmə sɨren* kɨraru.
3 Kɨni Yesu rɨmə, “Yakamni əfrakɨs tuk əmiə. Piahwaru e kɨmhə tan kɨn, kafan mane rɨrkək, mərɨg in rɨmɨvəhsi-pən mane kɨmi Kughen rapita fam mane yame narmamə mɨnə tɨksɨn kɨmnhavəhsi-pən.
4 Narmamə ai kɨmnhavəhsi-pən əmə nɨpar mane, mamhapəh nɨpərɨn. Mərɨg piahwaru e kafan mane rɨrkək pawk, mərɨg rɨmɨvəhsi-pən fam mane yame tukrɨvəh nɨmrɨ nəvɨgɨnien kɨn nan.”

Nɨmtətien mɨnə kape Nɨpɨg Kwasɨg
(Mat 24:1-35; 42-44; Mak 13:1-37)

5 Kɨni kafan tɨksɨn narmamə kasəgkiar ye Nimə Ehuə kape Kughen yame kafan kapier ehuə mɨnə khahuvə, mɨne narɨmnar huvə mɨnə a imə yame narmamə kamhavəh-sipən kɨmi Kughen. Kɨni Yesu rɨni mɨmə,
6 “Nimə e nakasəm ai taktakun, mərɨg nɨpɨg ramuə yame narmamə tuksatmətəg-ətəg kapier mɨnə kape nimə e, kapier kɨrik to rɨpəh nərerien a ikɨn ramərer ikɨn taktəkun.”
7 Kɨni kɨsaiyoh-pən In mhamə, “Yhajoun. ?Narɨmnar mɨnə e tuk nagheen ruə? ?Kɨni naha nɨmtətien tukrhajoun mə pəh nien mə tuktu narɨmnar mɨnə e tukhatərhav pə?”
8 Kɨni Yesu rɨmə, “Takasəkeikei masərɨg əmiə mə yermamə kɨrik tukrɨpəh neikuəyen irəmiə mɨvi əmiə. Meinai narmamə khapsaah tukhauə mhamə, ‘Yo, yo e Kristo’ kɨni tɨksɨn tukhani mhamə, ‘Nɨpɨg kape narɨmnar mɨnə e rɨnamuə ipakə.’ Mərɨg takhapəh nhakwasɨgien kɨn əriə.
9 Kɨni nɨpɨg takasərɨg nəvsaoyen kɨn mə narmamə kasarowagɨn, uə narmamə kasərer mashopni gavman kapəriə, mərɨg takhapəh nhagɨnien. Narɨmnar mɨnə a tuksəkupən kɨn, mərɨg pəh nien mə Nɨpɨg Kwasɨg a.”

---

* **21:2:** Pəh nien mə rɨmɨwəhsi-pən “sɨren” mərɨg mane kɨraru kape nəmə Isrel, mə “lepta.” **21:3:** 2 Kor 8:12 **21:6:** Luk 19:44

10 Kini Yesu ramripin nəgkiarien mimə, “Kwənərəus minə
tiksin tukhauh min kwənərəus pisin minə tiksin. Kini gavman
kirik tukruh gavman kirik.
11 Kini mig ehuə minə tuksavən. Kini nikumhə tukravən
ikin minə khapsaah ye tokrei tanə, kini nəmhəyen skai minə
tukhavəh narmamə ye tokrei tanə. Kini apa yerpirig ye
nimago-ago, narimnar tukhauə misor riki narmamə khagin.
Kini tuksəm nimtətien ehuə minə ye neai.
12 Mərig kwasig ikin narimnar minə a tukritərhav, nar-
mamə tukharaptərəkin əmiə, mhauh əmiə, misərip əmiə ye
nimə kape nofuginien kapəriə, mhavəhsi-pən əmiə ye kal-
abus. Misərip əmiə ye nimri king minə, mine nəmehuə minə
kape gavman meinai kimiə nakamhavəh nhagik mamhani
nəfrakisien irak.
13 In a nipig atuatuk yame takhani-ərhav nəvsaoyen huvə
kimi əriə.
14 Mərig takhapəh nisətərig-kupənien mə naha nəgkiarien
takhani-pən tuk əriə,
15 meinai Yo jakvəhsi-pre nəgkiarien atuatuk kimi əmiə
kini mivəhsi-pre nirkunien kimi əmiə, kini mor kapəmiə
nəgkiarien rəsanin, kini kapəmiə tikmir minə tukhapəh
nishorpinien nəgkiarien, mhapəh nhaniyen mə kimiə nak-
seikuə.
16 Kini kapəmiə tatə minə mine mamə minə mine piaumiə
minə mine kapəmiə kwənərəus minə mine kimiə minə tiksin
tukseighan-pən kin əmiə ye kwermi tikmir minə kapəmiə. Kini
mishopni əmiə tiksin.
17 Narmamə m-fam tuksəməkin əmiə meinai nakamhani
nəfrakisien irak.
18 Mərig kimiə taksarə huvə əfrakis, to kimiə kirik ripəh
nerweiyen.
19 Tukmə naksərer tim tim, mishatətə irak ye nipig əutən
yamə mine kamhauə ye kapəmiə nimraghien, takhavəh
nimraghien rerin.

20 “Mərig tukmə naksəm mobael minə khapsaah khauə
misərer kurao ye taon e Jerusalem, kini kimiə takasəkeikei
mharkun mə pəh nien mə tuktu kini kisoriah əgkəp taon a.
21 Kini kimiə yamə mine nakasarə ye Judia, takasəkeikei
misaiyu misap mhavən miserkwaig apa ye tukwas minə. Kini
kimiə yamə mine nakasarə ye taon a, takasəkeikei misap.
Kini kimiə yamə mine nakasarə ikin minə rarkurao ye taon a,
takhapəh nhavənien imə ye taon a,
22 meinai nipig a in nipig kape Kughen tukror narpinien
kimi narmamə yamə mine kasor norien has. Kini nəgkiarien

21:14: Luk 12:11-12 **21:15:** Wok 6:10 **21:16:** Mat 10:21-22

yame kɨmɨrai-pən ye Nəkwəkwə kafan tukruə mor nəfrakɨsien kɨn.
23 ! Aweh! Nəmhəyen ehuə tukruə tuk nɨpiraovɨn yamə mɨne kɨsor tɨpriə, mɨne yamə mɨne kahavəhsi-pən nah kɨmi kwajikovə, meinai nahasien ehuə tukruə ye tanɨmtanə. Kɨni Kughen tukror niemhaa mɨne narpɨnien kɨmi nəmə Isrel mɨnə fam.
24 Kɨni tukshapni narmamə kɨn nau, kɨni nɨpɨg kapəriə tɨkmɨr mɨnə kɨsapita əriə, tukhakɨr əriə mhavən ye kantri pɨsɨn pɨsɨn mɨnə mɨsor əriə rəmhen kɨn slef mɨnə kapəriə. Kɨni narmamə yamə mɨne pəh nien mə kwənərəus kape Isrel tuksəvi-əsɨs Jerusalem mhavəh-si əhu narmamə yamə mɨne kɨsarə aikɨn, mɨsarmaru irəriə mhavən mɨseriaji nɨpɨg kapəriə tukror infamien.†
25 "Kɨni nɨmtətien tɨksɨn tukhauə ye mɨrh mɨne makuə mɨne kəmhau mɨnə. Kɨni eikɨn e ye tokrei tanə. Kɨni tahik tukrəsəsao, peao-peao mɨnə tukhavi pɨk, narmamə m-fam tukhagɨn kɨn, rukreikɨn kapəriə kapə.
26 Narmamə tukhagɨn pɨk, nɨmrɨriə rəpɨgnap kɨn nahasien ehuə yamə mɨne tukhauə ye tokrei tanə meinai narɨmnar kape neai kasərer tɨm tɨm pawk, mərɨg Kughen tukrɨkiu-kiu irəriə.
27 Kɨni ye nɨpɨg a, tuksəm Ji Yermamə tukreiwaiyu-pə ye nɨmar napuə kɨrik ye nəsanɨnien, nɨkhakien ehuə tukrarku-rao iran.
28 Kɨni nɨpɨg narɨmnar mɨnə a kharikakun mhauə mɨsor nəfrakɨsien kɨn, sərer mɨsarha faktə ye neai, meinai pəh nien mə tuktu kapəmiə Kristo tukruə mɨrɨsɨn əmiə."
29 Kɨni In rɨmɨni nuhpɨkɨnien kɨrik kɨmi əriə mɨmə, "Nakharkun-ru nai e fig mɨne nai mɨnə tɨksɨn.
30 Tukmə nɨmariə rəsaah, mhapɨr-pɨr mɨn, ramor nɨmtətien mə in nɨpɨg kape nəsimien.
31 Ye norien kɨrikianə əmə mɨn, tukmə naksəm narɨmnar mɨnə a ror məknakɨn, ramor nɨmtətien mə pən nien mə tuktu narmaruyen kape Kughen tukruə.
32 Yakamni əfrakɨs tuk əmiə mə narmamə yamə mɨne kasarə ye rao e to khapəh nhamhə-famien kwasɨg ikɨn narɨmnar mɨnə fam e tukrɨtərhav-pə.
33 Napuə mɨne nɨmoptanə tukawəkeikei mɨrarkək, mərɨg nəgkiarien kafak to rɨpəh nɨrkəkien tuk nɨpɨg kɨrik."
34 Kɨni Yesu ramrɨpɨn nəgkiarien mɨmə, "Takasəkeikei mɨsərɨg əmiə. Takhapəh nɨsoriahyen nɨpɨg kapəmiə tuk norien əmə lafet, mɨsapɨs kɨn nɨnɨmien, mɨsətərɨg pɨk kɨn narɨmnar

---

21:22: Jer 5:29; 46:10; Hos 9:7 † **21:24:** Yesu rɨmamhə, newk 40 ruə muavən, kɨni ye newk 70 AD, mobael kape Rom kɨmɨsoriah Jerusalem. **21:24:** Sam 79:1; Rev 11:2 **21:25:** Aes 13:10; Esik 32:7; Joel 2:31; Rev 6:12-13 **21:27:** Dan 7:13; Mat 26:64; Rev 1:7

kape tokrei tanə, tamə Nipig Kwasig tukruə mor kakur kimi əmiə rəmhen kin yame kwənməkuru ramhotərəkin əmiə, naksakur.
35 Meinai nipig a tukruə miwəh fam narmamə kape tokrei tanə.
36 Mərig nipig mifam takasəkeikei misərer matuk, kini masəkeikei masəhuak mə takhavəh nəsaninien rəmhen mə takasərer tim tim əmə ye nipig narimnar m-fam a tukruə, kini in a riki Ji Yermamə tukragien tuk əmiə ye nipig taksərer ye nimrin.”
37 Kini nipig m-fam Yesu raməvhag kimi narmamə apa ye Nimə Ehuə kape Kughen, kini yenpig minə In ritərhav mivən apa tukwas a kamni kimə Olif, mamapir aikin.
38 Kini yenpig-enpig minə fam, narmamə kamhauə misətərig kin kafan nəgkiarien apa ye nəkwai Nimə Ehuə kape Kughen.

22

Judas rimneighan-pən kin Yesu kimi tikmir minə
(Mat 26:1-5, 14-16; Mak 14:1-2, 10-11; Jon 11:45-53)

1 Kini nipig kape nəvigінien e kamni kimə Bred yame Yis Rirkək iran ruauə ipakə, kini lafet a ririkakun ye nipig kape nəvigінien e kamni kimə Nəviərokinien.
2 Kini hae pris minə mine nəmhajoun kape Loa kape Moses kasarhakin məniwən swatuk tuk nhopniyen Yesu. Kasarhakin məniwən swatuk meinai kamhagin kin narmamə.*
3 Kini Setan rimavən yerki Judas, nhagin min kirik e Iskariot, in yermamə twelef kirik kape Yesu.
4 Kini in rimavən məgkiar kimi hae pris minə mine nəmehuə minə kape mobael kape Nimə Ehuə Kape Kughen, mamharai mhun mə tukreighan-kin Yesu rivən ye kwermiriə.
5 Kini rikiriə ragien, kini kimiseighan kin mə tukhawəh-si pən mane kimin.
6 Kini Judas reighan kin nəgkiarien kapəriə, mə tukror, kini mamawhin nipig yame narmamə tukharkək iran, kini reighan-pən kin Yesu rivən ye kwermiriə.

Lodsapa
(Mat 26:17-19; Mak 14:12-16)

7 Kini nipig kape lafet e kamni kimə Bred Yame Yis Rirkək Iran ruauə, kini ye nipig a, narmamə tukasəkeikei mhauh kwaji sipsip tuk nəvigінien e kamni kimə Nəviərokinien.

---

* **22:2:** Nəmehuə minə kimnharkun mə tukmə kimishopni Yesu, narmamə tukhauh əriə tukun. **22:3:** Jon 13:2,27 **22:7:** Eks 12:1-27

8 Kini Yesu rɨmnokrən kɨn Pita mɨne Jon, mɨni-pən tuk əriu mə, “Ravən kɨni mwor əpnəpeinə ye nəvɨgɨnien kape
Nəviərokɨnien apa ikɨn tukhavən mɨsəvɨgɨn ikɨn.”

9 Kini kɨrəni-pən tukun mɨrəmə, “? Nakorkeikei mə kɨmru jakravən hiə mwor apnəpeinə ye nəvɨgɨnien?”

10 Kini rɨni-pən tuk əriu mɨmə, “Wətərɨg huvə ru. Nɨpɨg kɨmiru nakratərhav-pən Jerusalem, kɨni takwəm kwən kɨrik ramrəh jag ehuə kɨrik kɨmɨruk pən nu iran. Kɨni takrakwasɨg kɨn mɨrhuvən ye nimə kɨrik yame in ramvən ikɨn.

11 Kini takrani-pən tuk yemehuə kape nimə mɨrəmə, ‘Yhajoun rɨmnher-pə kɨn əmru mə jakrauə mwaiyoh-pre ik mə ? kwənmhaan a in hiə yame In mɨne kafan mɨnə narmamə tukhavən mɨsor nəvɨgɨnien kape Nəviərokɨnien?’

12 Kini in tukrɨkɨr əmiru nakrhuvən apa yerpɨrɨg ye nimə yame kɨmnətu huvə ta narɨmnar kape nəvɨgɨnien aikɨn. Kini takwor apnəpeinə ye nəvɨgɨnien aikɨn.”

13 Kini kɨmɨravən mwəm narɨmnar m-fam rəmhen kɨn yame Yesu rɨmɨni. Kini kwor apnəpeinə ye nəvɨgɨnien kape Nəviərokɨnien.

Nəvɨgɨnien infamien kape Yesu mɨne kafan narmamə mɨnə
(Mat 26:20-30; Mak 14:17-26; Jon 13:21-30; 1 Kor 11:23-25)

14 Kini ye nɨpɨg kape nəvɨgɨnien, kɨni Yesu rɨmavən məkwətəpən ye tebol iriə kafan aposol mɨnə.

15 Kini mɨni-pən tuk əriə mə, “Pəh nien mə tuktu, kor nəmhəyen kɨmi Yo. Mərɨg yakorkeikei pɨk mə tuksəkupən mɨsor kwis nəvɨgɨnien kape Nəviərokɨnien.

16 Yakorkeikei pɨk mə kɨtawə tuksəvɨgɨn məkneikɨn meinai, jakpəh nən-mɨn-ien nəvɨgɨnien kape Nəviərokɨnien meriaji-pən nɨprai nəvɨgɨnien e tukruə mor nəfrakɨsien kɨn ye narmaruyen kape Kughen.”

17 Kini Yesu rɨmɨwəh kap waen mɨni-vi-vi Kughen tukun, kɨni mɨmə, “Kɨmiə fam havəh mhanɨm,

18 meinai taktəkun ai yakamni-pre tuk əmiə jakpəh nɨnɨmmɨnien waen meriaji-pən nɨpɨg Narmaruyen kape Kughen tukruə.”

19 Kini mɨwəh bred mɨni-vi-vi Kughen tukun, kɨni mhapu, məwhai kɨmi kafan narmamə mɨnə, mɨmə, “In e nɨprak yame yakavəh-sipre kɨmi əmiə. Nɨpɨg nakasən bred e, rɨkimiə tukraməsɨk Yo.”

20 Kini ye norien kɨrikianə əmə, nɨpɨg kɨmɨsəvɨgɨn ta, Yesu rɨmɨvəh kap waen kɨni mɨni-pən tuk əriə mə, “Kap waen e in nɨtawɨk yame tukraiyu tuk əmiə, kɨni ramhajoun promes vi yame Kughen ramor kɨmi narmamə.

21 Mərig taksətərig-ru. Kwən kirik ikin e kasəvigin kitawə
min e ye tebol, kini in tukreighan-pən kin Yo ye kwermi tikmir
minə kafak.
22 Yo, Ji Yermamə, jakaməkeikei mimhə rəri-pən nərigien
kape Kughen. !Mərig, awe! Narpinien ehuə tukrivən tuk
yermamə yame rameighan-pən kin Yo ye kwermi tikmir minə
kafak."
23 Kini kinisaiyoh əriə minə mhamə, "?Kitawə pa tukror
norien a?"

Aposol minə kimisotgoh kimi əriə mə pa in rehuə rapita

24 Kini nar min kirik, iriə kimisotgoh kimi əriə minə mhamə
pa nhagin irəriə in yerpirig pik rapita əriə.
25 Mərig Yesu rimini-pən tuk əriə mimə, "King minə kape
tokrei tanə kasarmaru ye narmamə ye kapəriə nəsaninien,
mamhawəhsi-haktə atuk əriə mə iriə 'narmamə kape na-
situyen.'
26 Mərig kimiə, takhapəh nisorien məknakin. Tukmə kimiə
kirik in yerpirig, in tukrəhsi-əhu in rəmhen kin kwajikovə.
Kini tukmə kimiə kirik ramərer kupən, kini in tukruə rəmhen
əmə mə yorwok əmə kirik.
27 ?Pa e in yerpirig pik, yermamə yame ramə̇vigin ye tebol
uə yorwok yame ravəh nə̇vigin̈ien mamuə? Nakharkun mə
yermamə yame ramə̇vigin ye tebol in yerpirig rapita. Mərig
Yo, yemehuə kapəmiə, nipig yimnamarə kitawə-m kimiə,
yakəmhen əmə kin yorwok əmə kirik.
28 "Kimiə e, nipig mifam nakasarə ipakə tuk Yo ye nipig
yakamarə ye nipig ə̇utən minə.
29 Kini rəmhen əmə kin mə Rimik rawəhsi-haktə Yo mə jakuə
king, kini Yo min yakawəhsi-haktə əmiə mə takhauə rəmhen
kin king minə,
30 mə takhauə misəkwətə kitawə, masə̇vigin kwis ye nipig
yame jakuə rəmhen kin king. Kini ye nipig a, kimiə min
taksəkwətə ye jea kape king minə, kini kimiə takhauə misərer
kupən ye kwənərəus minə twelef kape Isrel masəkir əriə
masarmaru irəriə."

Yesu rimə Pita tukrini mə in reinein In
(Mat 26:31-35; Mak 14:26-31; Jon 13:36-38)

31 Kini Yesu rini-pən tuk Saemon Pita mə, "Kəsi. Saemon.
Setan rinaiyoh-pən ta Kughen mə tukreighaan kin in pəh in
ruə mivəhsi-pən vəhsi-pən kimi əmiə mor nahasien kimi əmiə
mə tukəm-ru mə nhatətəyen kapəmiə riskai uə nikam.
32 Mərig Saemon, yimnəhuak tuk ik mə kafam nhatətəyen
tukripəh nimir-əgkəp-ien. Kini nipig nakamarar ye kafam

22:21: Sam 41:9; Jon 13:21-22 **22:24:** Luk 9:46 **22:25:** Mat 20:25-27; Mak 10:42-45 **22:26:** Mat 23:11; Mak 9:35 **22:27:** Jon 13:12-15 **22:30:** Mat 19:28

nətərɨgien mamrerɨg-pə mɨn, ik takaməkeikei mor nətərɨgien
kape piam mɨnə tukhaskai.”
33 Mərɨg Saemon Pita rɨmɨni-pən tukun mɨmə, “Yermaru.
Yakamərer matuk mə kɨrau mik. Tukvəhsi-pən pawk ərau ye
kalabus uə tukhopni pawk ərau.”
34 Mərɨg Yesu rɨni-pən tukun mɨmə, “Pita. Yakamni-pre tuk
ik mə tuk yenpɨg, kwasɨg ikɨn man rəkakə, kɨni takni m-kɨsisər
mə nakeinein Yo.”

*Yesu ramor kwirɨg kɨmi narmamə kafan mə tuksarə ye
nəmhəyen*

35 Kɨni Yesu rɨni-pən tuk əriə mə, “Apa kupən, yɨmnamher-
pən kɨn əmiə yerkwanu mɨnə, nɨmnhapəh nhawəhyen mane
mɨne nɨtɨp mɨne bag mɨne sandel. ?Mərɨg rhawor irəmiə? ?
Nɨmɨsəkwakwə kɨn nar kɨrik uə nɨkam?”
Kɨni khani-pən tukun mhamə, “Nɨkam.”
36 Kɨni rɨni-pən tuk əriə mə, “Mərɨg taktəkun ai, tukmə kafam
mane aikɨn ye nɨtɨp, kɨni takaməkeikei mɨwəh mɨne bag. Kɨni
tukmə kafam nau nisə rɨrkək, takaməkeikei mor salem kɨn
kafam kot mɨwəh nɨmrɨ nau nisə.
37 Yakamni-pre tuk əmiə mə nəgkiarien e ye Nəkwəkwə
Kape Kughen yame raməgkiar irak, tukraməkeikei mor
nəfrakɨsien kɨn, e ramni mə, ‘Narmamə khamə-ta mə in yemə-
akapɨr loa.’† Ǝwəh, nəgkiarien e ruə mɨnor nəfrakɨsien kɨn ai
taktəkun.”
38 Kɨni iriə kamhani mhamə, “Yermaru. Ǝmru. Nau nisə
kɨraru apa.”
Kɨni In rɨmɨni-pən tuk əriə mə, “Ah, nəmhen.”

*Yesu rɨmavən maməhuak apa ye Tukwas e kamni kɨmə Olif
(Mat 26:36-46; Mak 14:32-42)*

39 Kɨni Yesu rɨmatərhav ye taon mɨvən apa ye tukwas e
kamni kɨmə Olif rəmhen kɨn yame ramor nɨpɨg mɨfam. Kɨni
kafan narmamə mɨnə khakwasɨg kɨn.
40 Kɨni kɨshaktə aikɨn a, rɨni-pən tuk əriə mə, “Takasəkeikei
masəhuak mə nar kɨrik to rɨpəh nɨvəh-si-pən vəhsi-pənien
kɨmi əmiə mor kapəmiə nhatətəyen rɨmɨr.”
41 Kɨni In rɨmɨpəh əriə mɨvən isok kəskəh əmə, mənɨmkur
maməhuak mamni mɨmə,
42 “Tatə, tukmə rɨkim ragien, aweh, vəhsi-ta nəmhəyen‡
yamə mɨne tukpihauə. Mərɨg takpəh norien ye nərɨgien kafak;
or əmə ye kafam nərɨgien.”
43 Kɨni agelo kɨrik rɨmasɨ-pən ye neai muə mɨvəhsi-pən
nəsanɨnien kɨmin.

22:32: Jon 17:15 **22:34:** Mat 26:31-35; Mak 14:27-31; Jon 13:36-38 **22:35:** Luk 9:3; 10:4 † **22:37:** Profesi e raməmɨr ye Aes 53:12. ‡ **22:42:** Nəgkiarien kape Gris ramni, “Vəh-si ta ‘kap.’ Kap ramor nuhpɨkɨnien ye nəmhəyen.”

44 Meinai rɨkin rɨmhə pɨk, kɨni ramətərɨg pɨk, kɨni maməhuak
skai. Nəmnhawkien rarkwəmətеih iran maiyu rəmhen kɨn
yame nɨtaw jir ramaiyu məsɨk nɨmoptanə.§
45 Nɨpɨg rɨmnəhuak ta, mərer mɨrerɨg-pə mə tukrəm kafan
narmamə mɨnə. Kɨni məm əriə kwəsapɨr yeru. Kwəsəpou
meinai rɨkiriə raməmhə.
46 Kɨni rɨni-pən tuk əriə mɨmə, “?Rhawor nakasapɨr? Sarha,
mɨsəhuak mhamə nar kɨrik tukrɨpəh nɨwəhsi-pən wəhsi-
pənien kɨmi əmiə mə tukror nhatətəyen kapəmiə tukrəta irak.”

Tɨkmɨr mɨnə kape Yesu kɨmnhauə mharəh In
(Mat 26:47-56; Mak 14:43-50; Jon 18:2-11)

47 Nɨpɨg Yesu raməgkiar hanə, kwhen ehuə rɨtərhav-pə
tukun, kɨni kwən a Judas, in yermamə kɨrik ye narmamə
twelef kape Yesu, in rɨmɨkɨr əriə mhauə. Kɨni rɨmauə ipakə tuk
Yesu mə tukrəturəm-pən iran.
48 Mərɨg Yesu rɨmɨni-pən tukun mə, “Judas. Yo Ji Yermamə.
?Mərɨg rhawor nakamuə mə takaturɨm-pə irak mameighan-
pən kɨn Yo kɨmi tɨkmɨr mɨnə?”
49 Kɨni nɨpɨg narmamə kape Yesu kɨmɨsəm narɨmnar mɨnə
a, mharkun naha nhagɨn tukor, mhani-pən tukun mhamə,
“Yermaru. ?Jakshawor? ?Jaksərai əriə kɨn nau, uə?”
50 Kɨni iriə kɨrik rɨmnərai nɨmətɨrgɨ slef kɨrik kape jif pris kɨn
nau.
51 Mərɨg Yesu rɨmə, “!Ah! !Nəmhen! Səpəh əmə!” Kɨni In
rɨrap nɨmətɨrgɨ kwən a kɨni mor huvə mɨn.
52 Kɨni Yesu rɨmnəgkiar kɨmi hae pris mɨnə mɨne nəmehuə
mɨnə kape mobael kape Nimə Ehuə kape Kughen, mɨne
nəmehuə mɨnə kape kwənərəus kape Isrel, yame kɨmnhauə
mə tukharaptərəkɨn In. Mɨni-pən tuk əriə mə, “!Eh! ?Nakhamə
ta mə Yo yermamə kape narowagɨnien, kɨni nakamhapɨk nau
nisə mɨne kwətavhə mɨnə mamhauə mə takharaptərəkɨn Yo
uə?
53 Nɨpɨg mɨfam yakamarə kɨtawə-m kɨmiə ye Nimə Ehuə
kape Kughen. ?Mərɨg rhawor nakhapəh nharaptərəkɨnien
Yo aikɨn? Mərɨg taktəkun ai, in nɨpɨg atuatuk kapəmiə- nɨpɨg
yame nəpɨgnapien in ramehuə.”

Pita rɨmə in reinein Yesu
(Mat 26:57-58, 69-75; Mak 14:53-54, 66-72; Jon 18:12-18, 25-27)

54 Kɨni khauə mharaptərəkɨn Yesu mharəh mhavən imei jif
pris. Kɨni Pita rɨkwasɨg kɨn əriə, mərɨg rɨpəh nɨvən-pakəyen tuk
əriə.

---

§ **22:44:** Ye kopi akwas tɨksɨn kape Niutesteman yame kɨmɨrai ye Gris, nəgkiarien ye ves 43 mɨne 44 rɨrkək. **22:54:** Mak 14:53-54

55 Narmamə mɨnə a kɨmɨsher nap kɨrik ipakə tuk nimə kape
hae pris, kɨni mɨsəkwətə rao rao kɨn nap. Kɨni Pita rɨvən
məkwətə iriə miriə.
56 Kɨni piakəskəh kɨrik yame in yorwok kɨrik rɨmauə məm
Pita ramkwətə, nəmrhawənien kape nap rɨsia-pen in. Kɨni
pian a rarha tɨm tɨm iran, mɨni-pən tukun mɨmə, "Kwən mɨn
e in e iriu Yesu kɨmnaweriwək."
57 Mərɨg Pita rɨmɨni-pən tuk pian a mə, "Pian apa, yakeinein
kwən en."
58 Kɨni kwasɨg ikɨn, rɨpəh norien tu, kwən mɨn kɨrik ruə mɨni-
pən tuk Pita mə, "Eh. Ik mɨn kɨrik yermamə kafan."
Mərɨg Pita rɨmə, "Eh. Pəh nien mə yo yermamə kafan."
59 Kwasɨg ikɨn, aoa kɨrik ruə muavən ta, kɨni kwən kɨrik
raməgkiar skai kɨmi əriə mɨmə, "Yakamni əfrakɨs mə kwən e
rɨnaməriwək iriu Yesu, meinai in mɨn in yemə Galili."
60 Mərɨg Pita rɨmə, "Kwən apa, yakpəh-nɨrkun-əgkəpien
nəgkiarien e nakamni." Kɨni Pita raməgkiar hanə, man
rəkakə.
61 Kɨni Yesu Yermaru rarar mɨvaag-pən məm Pita. Kɨni Pita,
rɨkin ruh nəgkiarien kape Yermaru yame rɨmɨni iran mɨmə,
"Tuk yenpɨg əmə e, kwasɨg ikɨn man rəkakə, takni m-kɨsisər mə
nakeinein Yo."
62 Kɨni Pita rɨmatərhav iruə, rɨmnasək rɨmnasək.

Narmamə kɨsarh iakei ye Yesu
(Mat 26:67-68; Mak 14:65)

63 Kɨni ye nɨpɨg a, narmamə yamə mɨne kɨmnharaptərəkɨn
Yesu kɨmɨsarh iakei iran, mamhauh.
64 Mɨsarkɨs ətərəkɨn nɨmrɨn kɨni mhauh, mhani-pən mhamə,
"!Eh! !Profet! Ni-ru mə pa ramuh ik!"
65 Kɨni kɨmnhani nəgkiarien hah rehuə iran mɨsoriah In.

Kɨmnərɨp Yesu ye kaonsel
(Mat 26:59-66; Mak 14:55-64; Jon 18:19-24)

66 Kɨni yenpɨg-yenpɨg kɨn, nəmehuə kape kwənərəus kape
Isrel, mɨne hae pris mɨnə, mɨne nəmhajoun kape Loa kape
Moses khauə mɨsofugɨn ye kaonsel kapəriə. Kɨni narmamə
kharəh Yesu mhauə rərer ye nɨmrɨ kaonsel a. Kɨni narmamə
kape kaonsel kɨmnhani-pən tukun mhamə,
67 "Ni-ru tuk əmawə mə ik e Kristo yame Kughen rɨmɨrpen
uə nɨkam."
Mərɨg Yesu rɨni-pən tuk əriə mə, "To yakni pre tuk əmiə,
nakhapəh nhaniyen nəfrakɨsien irak.
68 Kɨni to yakaiyoh əmiə, nakhapəh nɨshorpɨnien.
69 Mərɨg rɨrikakun ai taktəkun, Yo, Ji Yermamə, Yo jakvən
məkwətə ye kwənmhaan kape nəsanɨnien mɨne nɨsiaiyen, in
e ye nɨkar Kughen matuk yame Rəsanɨn."

22:67: Jon 3:12 **22:69:** Wok 7:56

70 Kɨni iriə m-fam kɨsaiyoh-pən tuk Yesu mhamə, “?Rhawor?
Ik Ji Kughen uə?”
Kɨni Yesu rɨmɨni mə, “Nakamhani məknen, nəfrakɨsien.”
71 Kɨni khamə, “To khapəh nhawhinien yermamə mɨn kɨrik
mə tukruə mɨni-hah in, meinai kɨmɨsərɨg atuatuk nəgkiarien a
ye nherɨn.”

23

Yesu rɨmnərer ye nɨmrɨ Paelat
(Mat 27:1-2, 11-14; Mak 15:1-5; Jon 18:28-38)

1 Kɨni narmamə m-fam kape kaonsel kɨmɨsarar mhakɨr Yesu
mhavən kɨmi Paelat.
2 Kɨni mharuk-pən nəgkiarien iran mhamə, “Yɨmɨsəm mə
kwən e in e ramkɨr kapətawə narmamə mɨnə mamor əriə
kasarmər, kɨni mamarar ye nərɨgien kapəriə kasor tɨkmɨr iriə
gavman kape Rom, mamni-əhu əriə mə tukhapəh nɨsərokien
takɨs kɨmi Sisa yame ramarmaru ye tanə e. Kɨni in mamni-
ərhav mə in Kristo yame Kughen rɨmɨrpen ta mə In king kɨrik.”
3 Kɨni Paelat raiyoh-pən mɨmə, “?Rhawor? ?Ik king kape
nəmə Isrel uə?”
Mərɨg Yesu rɨmɨni-pən tukun mɨmə, “Nakamni əfrah.”
4 Kɨni Paelat rɨni-pən tuk jif pris mɨnə mɨne narmamə m-fam
mə, “Yakpəh nəm-pənien nar has kɨrik iran yame ramni mə In
rɨmnakapɨr loa kɨrik.”
5 Mərɨg iriə kɨsokr-apomh mamhani mhamə, “Nɨkam. Kwən
e ramərɨwək apnapɨg mamhajoun narmamə mɨfam ikɨn mɨnə
ye Judia, rɨrikakun Galili muə meriaji-pə eikɨn e, kɨni mamor
nətərɨgien kapəriə kaserwei mɨsarmər.”
6 Kɨni nɨpɨg Paelat rɨmnərɨg nəgkiarien a, raiyoh mə, “?
Rhawor? ?Kwən e in yemə Galili?”
7 Kɨni rɨmnərɨg mə Yesu rɨmatərhav ikɨn a Herod Antipas
ramarmaru ikɨn, in mher-pən kɨn Yesu mə tukrɨvən mamərer
ye nɨmrɨ Herod, meinai ye nɨpɨg a, Herod mɨn in ramarə
Jerusalem.

Yesu rɨmnərer ye nɨmrɨ Herod Antipas

8 Kɨni nɨpɨg Herod Antipas rɨmnəm Yesu, rɨkin rɨmnagien
pɨk, meinai rɨmnorkeikei mə tukrəm In ror tu. Herod rɨmnərɨg
əmə nəvsaoyen kɨn, kɨni morkeikei mə tukrəm Yesu tukror
nɨmtətien kɨrik.
9 Kɨni rɨmnaiyoh kɨn nəgkiarien rɨpsaah kɨmi Yesu, mərɨg
Yesu ramapnapɨg əmə mɨpəh nhorpɨnien kafan nəgkiarien.
10 Kɨni jif pris mɨnə mɨne nəmhajoun kape Loa kape Moses
kɨmɨsərer ye nɨmrɨ Herod mamharuk-pən nəgkiarien rɨpsaah
ye Yesu.

23:7: Luk 3:1

11 Kwasig ikin, Herod Antipas mine kafan mobael minə
kimisarh iakei ye Yesu. Kini Herod rini-pən tuk kafan mobael
minə mə tuksarkaoh-pən kin kot huvə kirik kimin, kini mhakir
mhavən min kimi Paelat.
12 Kupan ikin, Herod Antipas mine Paelat kimawor tikmir
kimi əriu minə. Mərig ye nipig a, iriu kimirauə kirikianə.

Paelat rimini mə Yesu tukrəməkeikei mimhə
(Mat 27:15-26; Mak 15:6-15; Jon 18:39-19:16)

13 Kini Paelat rimnokrən kin jif pris minə mine nəmehuə
minə kape nəmə Isrel, mine narmamə m-fam, kini iriə mifam
kimnhauə kirikianə.
14 Kini in rimini-pən tuk əriə mimə, "Kwən e, nimnharəh
mhauə ramərer ye nimrik, kini nakamhani mhamə ramarar
ye nərigien kape narmamə kapəmiə, kasor tikmir kimi gav-
man. Mərig yaknəkir ta nərigien a ye nimrimiə, kini mipəh
nəmien mə rimnakapir loa kirik. Nəgkiarien yamə mine
nakamharuk-pən iran ripəh norien nəfrakisien kin.
15 Kini Herod Antipas min, in rinəkir min məm mə ripəh
norien nar has kirik. Ror məkneikin in rimnher-pə min kin
kimi ətawə, kini rimar əmə tuk nəmien mə kwən a in ripəh
norien nar has kirik mə to khopni in tukun.
16 Pəh kafak mobael minə kisərkis-ərkis əmə in kini ai
misher-yerhav kin pəh ramvən."
17 Ye nipig kape lafet kape Nəviərokinien, Paelat
tukrəməkeikei mirisin kapəriə kirik yermamə ritərhav ye
kalabus.*
18 Mərig iriə m-fam kisokr-apomh mhamə, "!Kir ərhav kwən
en pəh khopni! !Mərig risin Barabas rirerig-pə tuk əmawə!"
19 (Kwən e Barabas, kimivəhsi-pən in ye kalabus meinai in
rimnor narmamə kamhauh mobael minə kape gavman ye
taon a, kini in yhopni yermamə).
20 Mərig Paelat rorkeikei mə tukririsin Yesu ramvən, kini in
məgkiar min kimi əriə.
21 Mərig iriə kisokr-apomh pik min mhamə, "!Ǝsik-haktə in
ye nai kamarkwao kin! !Ǝsik-haktə in ye nai kamarkwao kin!"
22 Mərig Paelat rimnəgkiar min kimi əriə yame ror kisisər
kin, mimə, "?Rhawor? ?Kwən a In rimnor naha nhagin yame
rahas? Yo yakpəh nəmien mə In rimnor nar has kirik yame
ratuatuk mə tukhopni In tukun. Mərig pəh kafak mobael minə
tuksərkis-ərkis əmə In, kini ai misher-yerhav kin ramvən."
23 Mərig iriə kasəkeikei misəgkiar skai, kini masokrən
apomh ye Paelat mhamə tukrəsik haktə pən ye nai kamark-
wao kin. Kini misokrən apomh mamhavən, mhakurao ye
nərigien kape Paelat.

---

* **23:17:** Nəgkiarien ye ves 17 rikək ye kopi akwas tiksin kape Niutesteman. Keinein mə Luk rimirai əfrakis uə nikam.

24 Kɨni Paelat rɨmɨni-ərhav mə Yesu tukraməkeikei mɨmhə
rəri-pən nəgkiarien kapəriə.
25 Kɨni meighan-pən kɨn ramvən ye kwermɨ kafan mobael
mɨnə mə tukharəh mhavən mɨsor nərɨgien kape narmamə
mɨnə a. Mərɨg Paelat rɨmɨrɨsɨn Barabas e kupən kɨmɨvəhsi-
pən ye kalabus tuk nuhyen mobael kape gavman mɨne nhop-
niyen yermamə.

Kɨmɨkɨr Yesu kɨvən mə tukhopni
(Mat 27:32-44; Mak 15:21-32; Jon 19:17-27)

26 Kɨni nɨpɨg mobael mɨnə kɨmnhakɨr Yesu mhatərhav ye
taon, mɨsəm yemə Saerin kɨrik, nhagɨn e Saemon. In rɨmasɨ-
pən isok meriwək mamuə ye taon. Kɨni kharaptərəkɨn,
mɨsərəhu-pən nai kamarkwao kɨn kape Yesu ye nuran mhamə
tukrɨrəh. Kɨni mhani-pən tukun mhamə, “Kwasɨg kɨn Yesu.”
27 Kɨni narmamə khapsaah kɨmɨseriwək mamhakwasɨg kɨn
Yesu ye swatuk. Kɨni nɨpiraovɨn khapsaah kɨmnhakwasɨg kɨn
əriə, mɨsasək, masokrən kɨn Yesu.
28 Mərɨg Yesu rarar marha-pən məm əriə, kɨni mɨni-pən tuk
əriə mɨmə, “Nɨpian Jerusalem, takhapəh nɨsasəkien tuk Yo;
mərɨg sasək atuk tuk əmiə mɨne jimiə mɨnə.
29 Sətərɨg kɨn Yo. Nɨpɨg ramuə tukpini kɨmə ‘Sagien kɨmiə
nɨpiraovɨn yamə mɨne naksor siə kɨn əmiə, mɨne yamə mɨne
nakhapəh nhavəhsi-pənien nah.’
30 Ye nɨpɨg a, narmamə tukhani-pən tuk tukwas ehuə
mhamə,
‘!Aweh! !Ǝkwətəsɨs əmawə!’
Mhani-pən tuk nahak mɨnə mhamə,
‘Ǝkwətəsuun əmawə.’ *(Hos 10:8)*
31 “?Mərɨg tukmə nap ramuək məkna nɨpɨg nai ramrəmrə, kɨni
tukrhawor ye nɨpɨg yame nai ramsiə?”†

Mobael mɨnə kɨmnharuk haktə Yesu ye nai kamarkwao kɨn

32 Kɨni mobael mɨnə kɨmnharəh kwərə mir kɨraru yamə mir
kɨmawəkəpɨr loa mhamə tukshopni ərisɨr Yesu.
33 Kɨni kɨmnhauə ikɨn kɨrik e, nhagɨn e Kerhə Irə Jir. Aikɨn a,
kɨmnharuk haktə Yesu ye nai kamarkwao kɨn. Kɨni mharuk
haktə mɨn yemə-akapɨr loa mir kɨraru aikɨn, kɨrik ye nɨkar
Yesu matuk, kɨni kɨrik ye nɨkarɨn mawor.
34 Kɨni Yesu rɨmə, “Tatə, takpəh narpɨn-pənien tai norien has
yame kasor irak, meinai kɨseinein naha nhagɨn yame kasor.”
Kɨni kɨmɨsəwhai kafan narɨmnar masarukɨn daes tukun.

23:29: Luk 21:23 † **23:31:** Yesu ramni nuhpɨkɨnien kɨrik ye nai ramrəmrə mɨne nai ramsiə. Yesu In rəmhen kɨn nai ramrəmrə, meinai nɨmraghien kafan ratuatuk, mərɨg in ramərɨg rahas rəmhen kɨn yame nap ramuək. Mərɨg yor təvhagə has mɨnə kɨsəmhen kɨn nai yame ramsiə nɨhuvəyen rɨrkək irəriə. Kɨni iriə tuksarə ye narpɨnien ehuə, nap tukrəs pɨk əriə. **23:34:** Sam 22:18; Aes 53:12

35 Kini narmamə yamə mine kasərer aikin kasəm narimnar
minə a. Mərig nəmehuə minə kape kwənərəus kape Isrel
kasarh iakei min ye Yesu mamhani mhamə, “In ruəvəh
miragh ta narmamə khapsaah. Mərig tukmə in Kristo yame
Kughen rimirpen, mine in Yemə Kughen Rimnher-pə kin, pəh
rivəh miragh atuk ru In.”
36 Kini mobael minə, iriə min kisarh iakei ye Yesu, kini
mhavən ipakə tukun masaiyoh mə rorkeikei waen. (Mərig
waen a rəukəh pik).
37 Mamhani-pən tukun mhamə, “! Tukmə Ik king əfrakis
kape kwənərəus kape Isrel, vəh miragh atuk Ik ai təkun!”
38 Kini kimirai-pən nəgkiarien kirik ye tənkar nai kirik,
kəsik-pən yerpirig ye nai kamarkwao kin yame ramni mimə,
“In e king kape nəmə Isrel.”
39 Kini yemə-akapir loa kirik yame kimarkwətərəkin-pən in
ye nai kamarkwao kin, rimnəgkiar has pən kimi Yesu mamni
mimə, “! Eh! ? Ik Kristo yame Kughen rimnher-pə kin Ik uə
nikam? Tukmə ror məknenkin, vəh miragh Ik kini mivəh
miragh min əmru.”
40 Mərig yemə-akapir loa kirik min rimini-pən tuk in kirik,
mini-əhu mimə, “? Rhawor? Natakmhə pawk, mərig nakpəh
nisiaiyen Kughen. Narpinien e kapətasir in rəm nəmhen əmə.
41 Mərig ratuatuk əmə mə kirau tukrimhə tuk kapərau
norien has yame mine kimiwor. Mərig kwən a ripəh norien
nar has kirik.”
42 Kini mini-pən tuk Yesu mimə, “Yesu, ye nipig takuə mor
king iran, pəh rikim tukraməsik yo.”
43 Kini Yesu rimini-pən tukun mimə, “Yakamni-pre əfrakis
tuk ik, mə towei əmə, kirau mik tukwarə apa ye rao ye neai.”

Yesu rimamhə
(Mat 27:45-46; Mak 15:33-41; Jon 19:28-30)

44-45 Kini ipakə tuk twelef klok yerkweiha, mirh ripəh
nəsiəyen, kini nəpignapien rimneiwaiyu-pə məmir meriaji-
pən tri klok yenaiyu. Kini ye nəkwai Nimə Ehuə kape Kughen,
kimiruk haktə neipən kirik yame kimnətapig kin Kwənmhan
yame Rəmərhakə Məmərhakə pik. Neipən a rəhipu nipərin
kiraru.
46 Kini Yesu rimnokrən apomh mimə, “Tatə. Yakamərəhu-
pre nimraghien kafak ye kwermim.” Nipig rimnəgkiar ta, kini
kafan neihagien ritərhav.
47 Kini nipig yemehuə kape mobael minə kape nəmə Rom
rimnəm narimnar minə a, rəgnəgin Kughen mamni mimə, “!
Nəfrakisien, kwən a In yemə atuatuk!”

23:35: Sam 22:7-8 **23:36:** Sam 69:21 **23:44-45:** Hib 6:19-20; 10:19-20

48 Kini narmamə yamə mine kimnhauə aikin a mhamə
tuksəm, nipig kimisəm narimnar minə a, kimnhavən misərig
rahah yerkiriə, kini misərip nimagiriə.
49 Kini narmamə tiksin kape Yesu, mine nipiraovin yamə
mine kimnhasi-pən Galili, mamhakwasig kin Yesu mamhauə,
iriə kimisərer isok kəskəh, masəm narimnar minə a.

Josef Aramatia riminim niprai Yesu
(Mat 23:57-61; Mak 15:42-47; Jon 19:38-42)

50-51 Kini yemə Aramatia kirik aikin, nhagin e Josef. Arama-
tia in taon kirik apa Isrel, kini kwən a in yermamə kirik kape
kaonsel kape nəmə Isrel. In yemə huvə, kafan nimraghien
ratuatuk, kini in yermamə kirik yame rimnawhin mə tukrəm
narmaruyen kape Kughen. Kini in rimipəh neighanien kin
nəgkiarien kape kaonsel yame kimiseighan-pən kin Yesu mə
tukhopni.
52 Kini in rimavən məm Paelat maiyoh-pən in mə
tukreighaan kin niprai Yesu pəh rirəh.
53 Kini Josef rimavən mirəhsi-əhu niprai Yesu ye nai ka-
markwao kin, mirəh mivən muvrig kin neipən huvə kirik e
kamni kimə linen. Kini mirəh mivən mərəhu-pən ye nəpəəg
kapier yame kinirai ta tuk norien suranə ikin, mərig kipəh
hanə ninimien yermamə kirik aikin.
54 In a ye nipig yame nəmə Isrel kasor apnəpeinə iran tuk
Sabat, kini ipakə Sabat ririkakun.
55 Kini nipiraovin yamə mine kimnhasi-pən Galili mamhak-
wasig kin Yesu, kimnhakwasig kin kwən a, mhavən misəm
nəpəəg kapier a. Kini misəm mə Josef rimnhawor pən iran
mine mərəhu niprai Yesu.
56 Kini ai, nipiraovin minə a kimnharerig-pən yerkwanu mə
tuksor apnəpeinə ye nimar nai minə tiksin mine pomad yame
nəmiovriə rapien huvə mə tuksor-pən ye niprai Yesu. Mərig ye
Sabat, iriə kisapis rəri-pən loa.

24

Yesu rimimragh min ye nimhəyen
(Mat 28:1-10; Mak 16:1-8; Jon 20:1-10)

1 Kini Sande, yenpig-enpig əgkəp, nipiraovin minə
kimnhavən apa ye nəpəəg kapier, mhapik nar pien-pien yamə
mine nəmiovriə rapien huvə, yamə mine kwəsor apnəpeinə
ta iran.
2 Nipig kimnhauə ipakə tuk nəpəəg kapier, misəm kapier
yame kimnətapig kin ye nəpəəg kapier, mərig kinəsuə ta kin.
3 Kini kimisauru-pən imə ye nəpəəg kapier, mhapəh
nisəmien niprai Yesu Yermaru.

23:56: Eks 20:10; Dut 5:14

4 Kini miseinein apomh masətərig kin narimnar minə a.
Məkneikin, yermamə kiraru kratərhav-pə, mwərer iriə miriə.
Miravən ye neipən yame rhawən maməsiə.
5 Kini nipian minə a kimnhagin pik, misənimkur. Kini kwərə
mir a krəmə, “?Rhawor nakasarha kin yemə ruəmragh ta e
imei nəmə mhə minə?
6 In ruirkək eikin e. ! In ruəmragh min! Rikimiə
tukraməkeikei maməsik-ru nəgkiarien yame rimini-pre tuk
əmiə ye nipig yame rinamarə apa Galili mimə,
7 ‘Narimnar minə e tukasəkeikei mhauə misor nəfrakisien
kin. Tukeighan-pən kin Yo, Ji Yermamə, yakvən ye kwermi yor
təvhagə has minə, kini tukruk haktə Yo ye nai kamarkwao kin
kini jakmhə. Mərig nipig yame ror kisisər kin, jakaməkeikei
mamragh min.’ ”
8 Kini rikiriə rimnaməsik nəgkiarien a kape Yesu.
9 Mhatərhav ye nəpəəg kapier, mhavən mhani-pən
narimnar minə a tuk narmamə leven kape Yesu, mine kafan
minə m-fam.
10 Kini nipiraovin yamə mine kimnhani-ərhav narimnar
minə a kimi aposol minə, iriə e Meri Magdala, Joana, Meri
nisin Jemes, mine nipiraovin minə min tiksin yamə mine
kimnhavən ye nəpəəg kapier.
11 Mərig aposol minə kimisərig nəgkiarien a, khamə
nəgkiarien armər kirik yame nipran rirkək, mhapəh
nhaniyen nəfrakisien iran.
12 Mərig Pita rərer maiyu mivən apa ye nəpəəg kapier,
məmrəmir mivaag-pən məm əmə neipən yame kimuvrig
niprai Yesu kin, mərig nar min kirik rirkək. Kini in rarar
mirerig mivən yerkwanu, kini mamətərig pik kin norien a.

Yermamə kiraru kape Yesu kimiwəm In ye swatuk yame ramvən apa Emeas
(Mak 16:12-13)

13 Ye nipig əmə in a, yermamə kiraru kape Yesu
kimaweriwək miravən yerkwanu kirik, nhagin e Emeas.
Yerkwanu a isok tuk Jerusalem rəmhen kin leven kilometa.
14 Kini ye nipig iriu kweriwək miravən, kini marəni
narimnar yamə mine rimatərhav-pə.
15 Mwəgkiar hanə, kini Yesu rivən ipakə tuk əriu,
mirhəriwək kwis marhivən.
16 Mərig kiripəh nirhirkunien mə pa irisir miriu krhəriwək,
meinai Kughen rimnətapig kin ye nərigien kapəriu.
17 Kini Yesu rimini-pən tuk əriu mimə, “Kwərə mir. ?Naha e
nakarəni?”
Məkneikin kwərer, rikiriu rəpou.

24:6: Luk 9:22

18 Kini iriu kirik, nhagin e Kleopas, rimini-pən tukun mimə,
“Tukmə ror Ik yepsipis əmə kirik e Jerusalem, yame reinein
narimnar yamə mine rimatərhav-pə ye nipig yamə mine
ruauə ta muavən.”
19 Kini raiyoh əriu mimə, “?Naha minə e?”
Kini kirəni-pən tukun mirəmə, “Narimnar yamə mine
kimnor ye Yemə Nasaret e Yesu. In profet kirik kape Kughen,
kini kafan wok rəsanin huvə mine kafan nəgkiarien minə
khapam. Kini riki Kughen mine riki narmamə ragien tukun.
20 Mərig kapəmawə hae pris minə mine nəmhajoun kape
Loa kape Moses kimnharəhsi-pən In ye kwermi nəmə Rom mə
tuksəkir misəm mə In tukrimhə. Kini kimisəsik haktə In ye nai
kamarkwao kin, kini rimhə.
21 Narimnar a rinor ta ruəvəh nipig kisisər. Mərig kimawə
yimisərəhu-pən pawk kapəmawə nərigien skai iran mə In
tukririsin əmawə kwənərəus minə kape Isrel ye kwermi tikmir
minə kapəmawə.
22 Nar kirik min, nipiraovin tiksin irəmawə kimisor əmawə
yaksakur tuk nəgkiarien kirik. Towei, yenpig-enpig əgkəp,
kimnhavən apa ye nəpəəg kapier yame kiminim Yesu ikin,
23 mhapəh nisəmien nipran. Mharerig-pə mhani mhamə,
‘Yimisəm nəmrərhavyen kirik. In e agelo mir kiraru kirəni-pə
tuk əmawə mirəmə, “Yesu ramragh.” ’
24 Kini kapəmawə narmamə tiksin kimnhavən ye nəpəəg
kapier, masəm narimnar fam əgkəp ratuatuk rəmhen kin
yame nipiraovin minə a kimnhani. Mərig khapəh nisəmien
Yesu.”
25 Kini In rini-pən tuk əriu mimə, “Kwərə mir. Kapəmiru
kapə rirkək. Naksor pik kəmar tuk niniyen nəfrakisien ye
nəgkiarien yame profet minə kape Kughen kimnhani.
26 ?Nakrarkun uə nikam mə Kristo yame Kughen rimirpen
tukraməkeikei mamərig nəmhəyen ye nipran, kini kwasig
ikin, In tukripivən apa ye rao ye neai mivəh nhag kape
nisiaiyen?”
27 Kini Yesu rimnhoprai-pən Nəkwəkwə kape Kughen kimi
əriu yame raməgkiar iran, ririkakun ye nəkwəkwə minə kape
Moses muə meriaji-pə nəkwəkwə minə kape profet minə kape
Kughen.
28 Kini kinarhuə ipakə tuk yerkwanu yame kwərə mir a
kiravən ikin, mərig kwəm mə rameriwək mamvən.
29 Kini iriu kawəkeikei kimin mirəmə, “Eh. Rhuvə mə
takaməmir kitasir, meinai rinəpignəp ta. Pəh nien mə tuktu
mirh rivə.” Kini rimavən məm əriu marhəkwətə.

24:21: Luk 19:11; Wok 1:6 **24:24:** Jon 20:3-10 **24:26:** Luk 9:22 **24:27:** Sam 22:1-21; Aes 53

30 Kini kinarhəkwətə mə tukrhəvigin, kini In rivəh bred mini
vi vi Kughen tukun, kini mhapu migəhsi-pən kimi əriu.
31 Məkneikin Kughen rimnor kirarkun mə In Yesu.
Taktəkun əmə rirkək min, kirəpəh niwəmien In.
32 Kini kirəni-pən tuk əriu mirəmə, "Eh. Nəfrakisien mə nipig
In rimnamhoprai-pə huvə Nəgkiarien kape Kughen kimi ərau
ye swatuk, kini kwərig huvə kin, rikirau ramagien pik."
33 Kini taktəkun əmə min kimiwərer miratərhav aikin a
mirarerig min miravən Jerusalem. Kini ikin a, iriu kimiwəm
nəmə leven kape Yesu mine narmamə tiksin min kafan
kwənhauə misofugin ta misəkwətə.
34 Mamhani-pən tuk əriə mhamə, "Nəfrakisien. Yesu Yer-
maru rimimragh min, kini Saemon Pita rinəm ta."
35 Kini iriu kirəni-pən fam narimnar yame rimatərhav-
pə tuk əriu ye swatuk, kini mirəni-pən nipig yame iriu
kimirarkun Yesu iran, ye nipig yame In rimnhapu bred
mivəhsi-pən kimi əriu.

Yesu rimatərhav-pə tuk kafan narmamə minə
(Mat 28:16-20; Mak 16:14-18; Jon 20:19-23)

36 Kini nipig kirəni nəgkiarien a, Yesu ruə mərer ye kw-
erkwan irəriə mamni-pən tuk əriə mə, "Pəh nəmərinuyen
tukramarə tuk əmiə."
37 Mərig iriə kisakur pik kin, kini mhagin kin. Khamə ta mə
yarmhə.
38 Mərig In rini-pən tuk əriə mimə, "?Rhawor nakamhagin
məkneikin? ?Rhawor kapəmiə nətərigien ramor kiraru?
39 Taksəm-ru kwermik mir mine nihuk mir. Yo əmə e.
Sərao-pə mharap niprak kini mharkun mə Yo e. Nanmi yer-
mamə nipran mine nikəkrin rirkək, ripəh norien məkneikin.
Nakasəm Yo, niprak mine nikəkrik aikin."
40 Rimini nəgkiarien a, mhajoun kwermin mir mine nihun
mir kimi əriə.
41 Iriə khapəh nhani-əgkəpien nəfrakisien iran, meinai
rikiriə rimnamagien pik, kini kisakur pik kin. Mərig In
rimnaiyoh əriə mimə, "Havəhsi-pə-ru nəviginien kirik."
42 Kini kimivəhsi-pən kəməəm kirik yame kimnhavaan ye
nap kimin.
43 Kini rən ye nimririə.
44 Kini Yesu rimini-pən tuk əriə mimə, "In apa kupən, nipig
yimnamarə kitawə-m kimiə, yimini nəgkiarien e tuk əmiə
mə, 'Narimnar minə fam yame kamhani irak ye Nəkwəkwə
kape Kughen, tukrameəkeikei muə mor nəfrakisien kin. In
e nəgkiarien minə ye nəkwəkwə minə kape Moses mine
nəkwəkwə kape profet minə kape Kughen, mine Ol Sam.' "

24:34: 1 Kor 15:4-5 **24:37:** Mat 14:26 **24:44:** Luk 9:22

45 Kɨni In rəhitə ye nəriɨgien kapəriə mə tukharkun nɨprai
nəgkiarien ye Nəkwəkwə kape Kughen.
46 Mɨni-pən tuk əriə mɨmə, “Nəgkiarien yame raməmɨr ye
Nəkwəkwə kape Kughen ramni mə ‘Narmamə tuksor ahas pən
kɨmi Kristo yame Kughen rɨmɨrpen. Masor rərɨg nəmhəyen ye
nɨpran meriaji mɨmhə. Mərɨg ye nɨpɨg yame ror kɨsisər kɨn, In
tukramragh mɨn ye nɨmhəyen.’
47 Kɨni ye nhagɨk, narmamə tukasəkeikei mhani-ərhav
nəgkiarien a mhamə narmamə tukasəkeikei mɨsarar ye
nəriɨgien kapəriə tuk təvhagə has, kɨni Kughen tukrɨpəh
narpɨnien tai təvhagə hah kapəriə, kɨni məru-kɨn kapəriə
norien has mɨnə. Nəgkiarien e tukraməkeikei mɨvən kɨmi
kwənərəus mɨnə fam apa ikɨn mɨnə fam. Rɨrikakun Jerusalem,
mɨvən meriaji pən ikɨn mɨnə fam ye tanɨmtanə.
48 Kɨmiə nɨmɨsəm narɨmnar mɨnə e, kɨni takhani-ərhav atu-
atuk nəgkiarien mɨnə iran.
49 Mərɨg taksəmɨr ye taon e mamhawhin mɨseriaji takhavəh
nəsanɨnien kape Nanmɨn kape Kughen, kɨni tukrɨkwar ye
nɨmraghien kapəmiə. Yo jakher-pən kɨn In rəmhen kɨn yame
Rɨmɨk rɨmɨrpen ta mə tukror.”

Kughen rɨmɨvəh Yesu mamvən ye neai
(Mak 16:19-20)

50 Kɨni Yesu rɨmɨkɨr əriə mhatərhav ye taon, mhavən yerk-
wanu a Betani. Kɨni rɨmɨvəhsi-haktə kwermɨn mir maməhuak
mɨvəhsi-pən nɨhuvəyen kɨmi əriə.
51 Kɨni nɨpɨg raməhuak hanə, mɨpəh əriə. Kughen rɨvəh In
mamhaktə ye neai.
52 Kɨni kasəgnəgɨn In, mharerɨg pən Jerusalem, rɨkiriə
ragien.
53 Kɨni nɨpɨg mɨnə fam kamhavən ye Nimə Ehuə kape
Kughen mamhani vi vi Kughen.

24:48: Jon 15:27; Wok 1:8 **24:49:** Jon 14:16; 15:26; Wok 1:4

Jon
Nəvsaoyen Huvə kape Yesu Kristo yame Jon rɨmɨrai
Nəgkiarien kwakwə kape nəkwəkwə e Jon

? Pa rɨmɨrai nəkwəkwə e? Kɨtawə kaseinein mə pa nhagɨn rɨmɨrai nəkwəkwə e, meinai yermamə yame rɨmɨrai nəkwəkwə e rɨpəh nɨniyen nhagɨn. Mərɨg rɨkitawə raməsɨk mə Aposol Jon rɨmɨrai. In naorahi Jemes, kɨni iriu kwajikovə mir kape Sebedi. In yermamə kɨrik ye narmamə twelef kape Yesu, kɨni Yesu rorkeikei pɨk in. Kamni kɨmə in rɨmɨrai nəkwəkwə mɨnə e: Nəvsaoyen Huvə kape Yesu Kristo yame Jon rɨmɨrai, mɨne 1 Jon, 2 Jon, 3 Jon, mɨne Revelesen.

? Rɨmɨrai ramvən kɨmi pa? Rɨmɨrai nəkwəkwə e ramvən kɨmi narmamə mə tukhani nəfrakɨsien ye Yesu Kristo. In rorkeikei mə tukrasitu irəriə mor nhatətəyen kapəriə tukrɨskai, meinai kapəriə nhatətəyen rɨpəh nɨskaiyen.

? Nɨmraghien rɨmnhawor pən iran mɨne ye nɨpɨg rɨmɨrai? Yesu rɨmamhə mamragh mɨn, ai, newk fifti o sikisti ruauə muavən ta, Aposol Jon rɨmɨrai nəkwəkwə e. Jon in yemehuə kɨrik kape nɨməhuak, kɨni narmamə m-fam kape nɨməhuak kamhasiai in. In rorkeikei mə narmamə m-fam tukharkun huvə kafan nhajounien. Kɨni nɨpɨg nhajounien eikuə mɨnə tukramuə, in rorkeikei mə narmamə tukharkun nhani-əhuyen.

? Rɨmɨrai nəkwəkwə e tuk naha? Rɨmɨrai nəkwəkwə e mamni-ərhav mə Yesu in Ji Kughen, kɨni in Kughen əfrakɨs. Kɨni narmamə m-fam yamə mɨne kashatətə iran tukhavəh nɨmraghien rerɨn. Kɨni Jon rorkeikei mə tukrɨni-ərhav nəvsaoyen kape Yesu yame nəkwəkwə kape Matiu mɨne Mak mɨne Luk kɨmɨrhɨpəh nɨrhɨniyen. Kɨni in rorkeikei mə tukrɨni atuatuk nətərɨgien tɨksɨn yame narmamə kamhani ye Yesu.

Nəgkiarien kape Kughen rɨmauə mor yermamə kɨn, in e Yesu

1 Apa kupan əgkap, ye nɨrikakunien, Nəgkiarien rɨmnəmɨr ta.* Nəgkiarien e rɨmnamarə iriu Kughen. Kɨni Nəgkiarien e, in Kughen.

2 Nɨpɨg Kughen rɨpəh hanə norien narɨmnar, in rɨnarə rerɨn ta iriu Kughen.

---

* **1:1:** Nhag pɨsɨn kɨrik, ramni Yesu Kristo, mə “Nəgkiarien.” Ǝm-ru Jen 1:1; 1 Jon 1:1; Jon 17:5; Rev 19:13.

3 Kini Kughen rɨmnor narɨmnar fam ye nəgkiarien a, kɨni
narɨmnar fam yame Kughen rɨmnor, nar kɨrik mɨn rɨkək yame
Nəgkiarien a rɨmɨpəh norien.
4 In e, in Nuknei nɨmraghien, kɨni nɨmraghien e, in nɨkakien
yame raməsia-pen narmamə mɨfam.
5 Nɨkakien a raməsia-pen nəpɨgnəpien, kɨni nəpɨgnəpien to
rɨpəh napitayen.
6 Yermamə kɨrik yame Kughen rher-pə kɨn mə tukruə,
nhagɨn e Jon Baptaes.†
7 In rɨmnərer-ərhav mə tukrɨni-ərhav-pən nɨkakien a kɨmi
narmamə, pəh iriə m-fam tukhani nəfrakɨsien iran.
8 Pəh nien mə Jon in nɨkakien, mərɨg in rɨmauə əmə mə
tukrɨni-ərhav nɨkakien a kɨmi narmamə m-fam.
9 [Nəgkiarien a rɨmauə ye tokrei tanə], kɨni in nɨkakien
əfrakɨs, yame raməsia-pen narmamə m-fam ye tokrei tanə.
10 Nar apnapɨg mə Kughen rɨmnor tokrei tanə ye Nəgkiarien
a, kɨni rɨmnamarə ye tokrei tanə e, mərɨg narmamə kape
tokrei tanə kɨmɨseinein In.
11 Rɨmauə ye tanə yame in kafan əmə tanə, mərɨg narmamə
yame In rɨmɨrpen əriə‡ kɨmnhaukreikɨn-pən nɨmeitairiə kɨm
In, mhapəh nɨsorkeikeiyen In.
12 Mərɨg narmamə m-fam yamə mɨne kamhavəh In yerkiriə,
rɨkiriə ragien tukun, mɨshatətə ye nhagɨn, kɨni In rameighan
kɨn əriə mə tukhauə kwajikovə mɨnə kape Kughen.
13 Pəh nien mə kwajikovə mɨnə a kape Kughen kasarha-pə
rəmhen kɨn yame kwajikovə mɨnə kape tokrei tanə kasarha.
Pəh nien mə nərɨgien kape yermamə, uə kape tatə, yame
kasarha iran. Mərɨg kasarha wi mɨn ye Kughen, ye kafan
nəsanɨnien.
14 Nəgkiarien a rɨmauə yermamə mamarə kɨtawə min.
Kɨmawə yɨmɨsəm kɨn nɨmrɨmawə nehuəyen kafan. In e, in
nehuəyen kape Kwənkwan kɨrikianə Ǝmə, yame rɨmasɨ-pən ye
Tatə Kughen. In rukwar kɨn nɨhuvəyen yame ramautə-pə kɨn
kɨmi ətawə, kɨni rukwar mɨn kɨn nəfrakɨsien.
15 Jon rɨmnərer-ərhav mamokrən apomh mɨmə, “Yermamə
e in e yame yɨmnamni mɨmə, ‘Yo jakəkupən, kɨni kwən kɨrik
mɨn aikɨn yame tukrɨpikwasɨg kɨn yo. Mərɨg In yerpɨrɨg rapita
yo. Meinai nɨpɨg yɨmɨpəh hanə narhayen, mərɨg In rɨnarə rerɨn
ta.’ ”
16 Kɨni In rukwar kɨn nɨhuvəyen yame ramautə-pə kɨn kɨmi
ətawə, kɨni nɨpɨg m-fam In ravəhsi-pə nɨhuvəyen kafan kɨmi
ətawə.

1:3: Kol 1:16; 1 Korin 8:6; Hib 1:2 **1:4:** Jon 5:26; 11:25; 14:6 **1:5:** Jon 9:5; 12:46
† **1:6:** Aposol Jon in rɨmɨrai nəkwəkwə e. Ror pɨsɨn ye Jon Baptaes. **1:9:** 1 Jon 2:8 ‡ **1:11:** Yesu rɨmauə pawk apa Isrel, mərɨg nəmə Isrel, yame Kughen rɨmɨrpen əriə apa kupan, khapəh nhaniyen nəfrakɨsien iran. **1:12:** Gal 3:16 **1:13:** Jon 3:5; 1 Pita 1:23 **1:14:** Fil 2:7; 1 Tim 3:16

17 Ror məkneikin meinai Moses in swatuk kupan yame
Kughen rimivəhsi-pə loa kimi ətawə, mərig Yesu Kristo in
swatuk yame Kughen ramautə-pə kin kafan nihuvəyen mine
nəfrakisien kimi ətawə.
18 Narmamə to khapəh nisəmien Kughen. Mərig Tini
Kwənkwan Kirikianə Ǝmə, yame ramərer ye nikar Kughen,
in Kughen. In rimnor əpu Kughen kimi ətawə kini kitawə
kharkun In.

Jon Baptaes ramni mə pəh nien mə in Kristo
(Mat 3:11-12; Mak 1:7-8; Luk 3:15-17)

19 Kini nəmehuə minə tiksin ye kwənərəus kape Isrel yamə
mine kimnisarə Jerusalem, kisher-pən kin pris tiksin mine
Lifaet§ tiksin mə tukhavən misəm Jon Baptaes misaiyoh in
mhamə, "Eh. ?Ik naha yermamə?" Ror məkneikin, Jon rimini-
ərhav in.
20 Nipig kimisaiyoh in mə in pa, in ripəh nerkwaigien kin,
mərig rimini-pən atuatuk əmə in tuk əriə mimə, "Pəh nien mə
yo Kristo yame Kughen rimini mə tukrher-pə kin."
21 Kini iriə kimnhani mhamə, "? Tukmə pəh nien mə ik
Kristo, kini ik pa? ?Ik Elaeja uə?"
Mərig Jon rimə, "Nikam. Pəh nien mə yo Elaeja."
Kini iriə kimisaiyoh min in mhamə, "?Tukmə pəh nien mə ik
Elaeja, kini ik pa? ?Ik profet kape Kughen yame kimini kupan
mə tukruə uə?"
Mərig Jon rimə, "Nikam."
22 Kini iriə kimnhani mhamə, "Ik takaməkeikei mini-ərhav
ik kimi əmawə, pəh kimawə jakhavən mhani-əsah-pən kimi
narmamə yamə mine kimisher-pə kin əmawə."
23 Kini rini-pən tuk əriə mimə, "Yo e yermamə yame profet
Aesea rimini-ərhav ta kupan mə,
" 'Yermamə kirik tukrokrən apomh apa ye tipəvsik mamni
mimə, "Kimiə taksor huvə swatuk kape Kughen Yer-
maru." ' " *(Aes 40:3)*
24 Kini Farisi minə kimisher-pən kin narmamə tiksin min
khauə apaikin,
25 misaiyoh-pən Jon mhamə, "?Tukmə pəh nien mə Ik Kristo,
kini pəh nien mə ik Elaeja, kini pəh nien mə ik profet a yame
kimisəvsao kin kupan, kini rhawor e nakamor baptaes ye
narmamə?"
26 Kini Jon rhorpin nəgkiarien kapəriə mimə, "Yo yakamor
baptaes ye narmamə ye nu, mərig yermamə kirik ramərer ye
kwerkwan irəmiə yame nakseinein In.

1:17: Rom 5:21 **1:18:** 2 Korin 4:6; Kol 1:19; 2:9; Rev 22:4 § **1:19:** Lifaet in yamehuə kape nəhuakien kape nəmə Isrel. Ǝm-ru diksoneri. **1:21:** Mal 3:1; 4:5-6; Mat 11:14; 17:10-13 **1:21:** Dut 18:15

27 Yo yakaməkupan, kwən a tukrɨkwasɨg, mərɨg In yerpɨrɨg,
kɨni yo yetanə əmə. Yakpəh nəmhenien tuk nɨrɨsɨn-tayen
sandel kafan.”
28 Narɨmnar a rɨmnor əfrakɨs apa yerkwanu kɨrik, kamni
kɨmə Betani. In apa nɨkar nu Jodan pən- apa ikɨn Jon rɨmnor
baptaes ye narmamə ikɨn.

Yesu In rəmhen kɨn kwaji sipsip kape Kughen

29 Kəni rɨkwamer kɨn, Jon rɨmnəm Yesu ramərɨwək mamuə,
kɨni rɨni-ərhav mɨmə, “!Ei! !Səm-ru! Kwən e in e in rəmhen kɨn
kwaji sipsip kape Kughen, meinai in tukrɨrɨsɨn ta narpɨnien
kape norien has mɨnə kape narmamə ye tokrei tanə.
30 Yermamə e in e yɨmnaməvsao kɨn kɨmi əmiə mɨmə, ‘Yo
jakəkupən, kɨni kwən kɨrik mɨn aikɨn tukrɨkwasɨg kɨn yo.
Mərɨg In yerpɨrɨg rapita yo. Meinai nɨpɨg yɨmɨpəh hanə
narhayen, In rɨnarə rerɨn ta.’
31 Nɨpɨg yo yɨmnaməvsao kɨn In, kɨni yo mɨn meinein mə In
pa; mərɨg yɨmauə mor baptaes ye narmamə ye nu mə jakor
əpu kwən a kɨmi kwənərəus mɨnə kape Isrel.”
32-33 Kɨni ai, Jon rɨmnərer-ərhav mamni mɨn mɨmə, “Kughen
rɨmnher-pə kɨn yo mə yo jakor baptaes ye narmamə kɨn nu,
kɨni nɨpɨg yɨmnaməvsao kɨn in, yo mɨn yɨmneinein mə kwən
ai in a. Mərɨg Kughen rɨmɨni-pə tuk yo mɨmə, ‘Takəm Nanmɨn
kafak tukreiwaiyu mərer-pən ye yermamə kɨrik. Kɨni kwən e
In e In tukror baptaes ye narmamə kɨn Nanmɨn Rhakə.’ Kɨni
ai, yɨmnəm Nanmɨn Kape Kughen rɨsɨ-faktə ye neiai [rəmhen
kɨn mak] meiwaiyu məkwətə-pən ye yermamə kɨrik.
34 Yɨmnəm atuatuk nar a, kɨni mərer-ərhav mamni-ərhav
mɨmə, ‘Kwən e in e, in Ji Kughen əfrakɨs.’ ”

Yesu rɨmɨrpen kafan tɨksɨn narmamə

35 Kəni rɨkwamer kɨn, Jon rɨmavən mɨn apaikɨn irisɨr yer-
mamə kɨraru kafan.
36 Kɨni məm Yesu ramərɨwək ye swatuk mamuə, kɨni rɨni-
pən tuk əriu mɨmə, “!Eh! !Wəm-ru! Kwən e In e in Kwaji sipsip
kape Kughen.”
37 Kafan yermamə mir kɨmɨwərɨg nəgkiarien a, mwərer,
mɨrakwasɨg kɨn Yesu.
38 Kɨni Yesu rarar məm kwərə mir a karakwasɨg kɨn In, kɨni
In rɨmə, “!Eh! Kwərə mir. ?Nəkawarha-kɨn naha?”
Kɨni iriu krəmə, “Rabae. ?Nakamarə hiə?” (Nəgkiarien e
rabae, nɨpran ramni mə “yhajoun”).
39 Kɨni Yesu rɨmɨni-pən tuk əriu mɨmə, “Pəh krhɨvən,
nakwəm-ru ikɨn yakamarə ikɨn.” Kɨni iriu kɨmɨrakwasɨg kɨn,
mɨrhuvən, kɨni mwəm ikɨn ramarə ikɨn. Ipakə mɨrh rivə, irisɨr
min kɨmnarhəmɨr mɨrheriaji rəpɨgnəp.

1:29: Hib 9:22,26 **1:30:** Jon 1:15,27

40 Kwərə mir a kɨrik rɨmnərɨg nəgkiarien yame Jon rɨmɨni
marar mamkwasɨg kɨn Yesu, nhagɨn e Andru, naorahi Sae-
mon Pita.
41 Məkneikɨn, Andru rɨmavən məm piauni Saemon, rɨkɨr
mɨrauə, kɨni mɨni-pən tukun mɨmə, “!Eh! Yaknəm ta Mesaea.”
(Nəgkiarien e Mesaea, nɨpran rɨmə “Kristo,” yame Kughen
rɨmɨrpen mə tukrher-pə kɨn).
42 Kɨni Andru rɨkɨr Saemon mɨravən mɨwəm Yesu.
Kɨni Yesu rəm in, mɨmə, “Ik e Saemon, kwajikovə kape Jon.
Mərɨg taktakun ai, tukokrən kɨn ik kɨmə ‘Kefas.’ ” (Nhag e
Kefas, nɨpran ramni mə kapier. Ye nəgkiarien kape nəmə Gris
kamni kɨmə Pita).

Yesu rɨmɨrpen Filip mɨne Nataniel

43 Kəni rɨkwamer kɨn, Yesu rɨkin raməsɨk mə tukrɨvən apa
Galili. Kɨni məm kwən kɨrik, nhagɨn e Filip, mɨni-pən tukun
mɨmə, “Yuə mɨkwasɨg kɨn Yo.”
44 Filip in yemə Betsaeda, imei Andru mɨne Pita.
45 Kɨni Filip rɨvən məm Nataniel mɨmə, “Kɨmawə yakwəsəm
kwən apera, yame Moses rɨmnaməvsao kɨn ye nəgkiarien
kape loa, In yermamə yame profet mɨnə kɨmɨsəvsao kɨn, kɨni
In yemə Nasaret, ji Josef. Nhagɨn e Yesu.”
46 Mərɨg əmə Nataniel rɨmə, “?Rhawor? Nar huvə kɨrik to
rɨpəh nɨsɨ-pənien a Nasaret.”
Mərɨg Filip rɨmə, “Ita. Yuə məm-ru.”
47 Kɨni Yesu rɨmnəm Nataniel ramərɨwək mamuə, kɨni rɨni-
ərhav mɨmə, “Kwən e, in kwənərəus atuatuk kape Isrel. In
reinein neikuəyen.”
48 Ǝmaikɨn, Nataniel raiyoh Yesu mɨmə, “?Rhawor nakɨrkun
yo?”
Kɨni Yesu rɨni-pən tukun mɨmə, “Yɨmnəm ik nakamkwətə ye
tɨkɨmkɨmɨ nai*, kwasɨg ikɨn Filip rokrən kɨn ik.”
49 Kɨni Nataniel rɨmə, “Yhajoun. !Ik Ji Kughen! !Ik King kape
kwənərəus kape Isrel!”
50 Kɨni Yesu rɨmɨni-pən tukun mɨmə, “? Nakamni
nəfrakɨsien irak meinai yakməni əmə mə yaknəm ta ik, nɨpɨg
nɨmnamkwətə ye tɨkɨmkɨmɨ nai? Ik takpiəm nar ehuə mɨnə
rapita yame.”
51 Kɨni mɨni mɨn mɨmə, “Yakamni əfrakɨs tuk əmiə mə,
takpisəm napuə tukrəkwag, kɨni agelo mɨnə kape Kughen tuk-
shaktə mhavən ye neiai, mɨseiwaiyu-pə tuk Yo, Ji Yermamə.”

2

Yesu rɨmukreikɨn nu ruə mor waen kɨn

1:42: Mat 16:18 **1:47:** Jen 27:30-36; 31:26; 32:28 * **1:48:** Nəgkiarien kape Gris ramni “tɨkɨmkɨmɨ nai kɨrik kamni kɨmə fig;” kwənkwan rheikən. **1:51:** Jen 28:12

1 Kəni nahu kɨn, kɨmnor narkurəkien kɨrik apa Kena, yerkwanu kɨrik apa Galili. Kɨni mama kape Yesu rɨmavən ye narkurəkien a.
2 Kɨni kɨmnokrən mɨn kɨn Yesu mɨne kafan narmamə mɨnə mə tukhavən mɨn ye narkurəkien a.
3 Ǝmaikɨn, narmamə kɨmnhanɨm fam waen, kɨni mama kape Yesu rɨmɨni-pən tukun mɨmə, “Nitawə waen ruɨkək.”
4 Mərɨg Yesu rɨmə, “Piahuaru apə. ?Rhawor nakamaiyoh-pə kɨn nar e kɨmi Yo? Rɨpəh hanə norien nɨpɨg kafak.”
5 Mərɨg kafan mama rɨmɨni-pən tuk yorwok mɨnə aikɨn mɨmə, “Takasor naha nhagɨn yame kwən e ramni.”
6 Kɨmnətu jag ehuə sikis aikɨn, tukvi-pən nu iran, mə nəmə Isrel tuksərav ikɨn, mə tukhapəh nɨsəmkəmɨkien ye nɨmrɨ Kughen. Kɨmnor jag mɨnə a kɨn kapier. Kɨrkun nɨvi-pənien galon twenti faef ye kɨrikianə kɨrikianə.*
7 Kɨni Yesu rɨni-pən tuk yorwok mɨnə mə, “Havi-pən nu ye tikikwipɨr mɨnə e.” Kɨmnhavən mhavi-pən nu irəriə kɨsokrig huvə. Kɨni rɨni-pən tuk əriə mɨmə, “Havi-ta nu tɨksɨn, mhavəh, mhavən, mhavəhsi-pən kɨmi yemehuə kape nəvɨgɨnien.”
8 Kɨni kɨmnhavən masor.
9 Kɨni yemehuə kape nəvɨgɨnien rɨmɨnɨm əsɨgəvɨn, mərɨg nu rɨnor ta waen kɨn. Kɨni reinein mə kɨmɨvəhs hiə waen e. Mərɨg narmamə yamə mɨne kɨmnhavi-ta nu a mhavəh mhavən, iriə əmə kharkun. Kɨni yemehuə kape nəvɨgɨnien rɨmnokrən kɨn yermamə yame rɨmnarkurək pə pə əmə,
10 mɨni-pən tukun mɨmə, “Tukmə nəvɨgɨnien ehuə kɨrik, narmamə kasəkupən mhavəhsi-ərhav waen yame rhuvə pɨk, kɨni narmamə kamhanɨm rɨpsaah, mɨsapɨs kɨn, kɨni ai, kɨpivəhsi-ərhav yame rɨpəh nɨhuvə-pɨkien. Mərɨg yakaməm mə ik nɨmnərəhu karɨn yame rhuvə rapita, raməmɨr meriaji nakpi-havəhsi-ərhav ai taktakun.”
11 Kɨni nɨmtətien yame Yesu rɨmnor apa Kena ye Galili in nɨmtətien yame In rɨmnəkupan mor rhajoun-pən nehuəyen kafan, kɨni kafan narmamə mɨnə kɨmɨshatətə tɨmtɨm iran.

Yesu rɨmnəkəu ye rhav narmamə yamə mɨne kasor nar apnapɨg ye nimə ehuə kape Kughen
(Mat 21:12-13; Mak 11:15-18; Luk 19:45-46)
12 Kɨni ai, Yesu rɨmneiwaiyu mɨvən ye taon a Kapaneam iriə kafan mama mɨne naorahini mɨnə mɨne kafan narmamə mɨnə. Mɨsarə kape nɨpɨg kwakwə əmə aikɨn.
13 Kɨni nɨpɨg kape nəvɨgɨnien kape nəmə Isrel e kamni kɨmə Pasova ruauə ipakə, kɨni Yesu rɨmnhaktə mɨvən Jerusalem.

---

* **2:6:** Nəgkiarien kape Gris ramni mə “Kɨrkun nɨvi-pənien ‘metrete’ kɨraru uə kɨsisər.” **2:13:** Eks 12; Dut 16:1-6

14 Mamvən ye Nimə Ehuə kape Kughen, məm narmamə
kasor salem kɨn kau mɨnə, mɨne sipsip mɨnə, mɨne mak ye tanə
mɨnə. Məm narmamə tɨksɨn kasor jenis ye mane.
15 Ǝmaikɨn Yesu rɨmavən mɨrəh təvrə kɨrik, mərər mamarkɨs
kau mɨne sipsip mɨnə kɨn, maməko ərhav narmamə ye Nimə
Ehuə kape Kughen. Kɨni mahiə-ərhav kɨn mane kape nar-
mamə yame kasor jenis ye mane kape kantri pɨsɨn pɨsɨn mɨnə
ruə ye mane kape Jerusalem, mei-əhu tebol mɨnə kapəriə.
16 Kɨni mamhek narmamə yamə mɨne kasor salem kɨn mak
ye tanə mɨmə, "Hapɨk narɨmnar mɨnə e mhatərhav. Hapəh
nɨsorien Nimə kape Rɨmɨk rəmhen kɨn nimə kape norien
maket."
17 Narmamə kape Yesu mɨnə kɨmɨsəm nar a, rɨkiriə raməsɨk
nəgkiarien kɨrik ye Nəkwəkwə kape Kughen yame ramni mə,
"Narmamə tuksəməkɨn Yo, meinai Yo yakorkeikei pɨk kafam
Nimə, kɨni mamarkut pɨk mə narɨmnar m-fam aikɨn
tukratuatuk." *(Sam 69:9)*
18 Kɨni nəmehuə kape nəmə Isrel kasəkeikei kɨmin mhamə,
"! Ah! Pa nhagɨn rɨmɨvəh-si-pre nehuəyen kɨmik mə takor
narɨmnar mɨnə e? Or-ru nɨmtətien kɨrik, pəh yaksəm-ru mə
nəfrakɨsien kafam nəsanɨnien ramsɨ-pən ye rao ye neai."
19 Mərɨg Yesu rɨmə, "Ita. Taksoriah Nimə Ehuə Kape Kughen,
kɨni ye nɨpɨg yame ramor kɨsisər kɨn, jakherɨg mɨn mərɨp."
20 Kɨni nəmehuə kape nəmə Isrel khamə, "Kəsi. Narmamə
kɨmnhavhirəkɨn nimə e mhavəh newk foti sikis. ?Takhawor
pən iran mɨne mɨvhirəkɨn mɨn ye nɨpɨg kɨsisər əmə?"
21 (Mərɨg nɨpɨg Yesu ramni Nimə Ehuə kape Kughen, In
raməgkiar atuk əmə iran.
22 Kɨni kwasɨg ikɨn, nɨpɨg In rɨmamhə kɨni mamragh mɨn,
kafan narmamə mɨnə rɨkiriə raməsɨk nəgkiarien e yame
ramni ye Nimə Ehuə kape Kughen. Kɨni iriə kɨmnhani
nəfrakɨsien ye Nəkwəkwə kape Kughen mɨne nəgkiarien
yame Yesu rɨmɨni-ərhav).

Yesu ruɨrkun ta nətərɨgien kape narmamə

23 Mərɨg nɨpɨg Yesu rɨmnamarə apa Jerusalem, ye nɨpɨg
kape nəvɨgɨnien kape Pasova, narmamə khapsaah kɨmɨsəm In
rɨmnor nɨmtətien tɨksɨn, kɨni khani nəfrakɨsien iran.
24 Mərɨg Yesu rɨmɨpəh nɨniyen nəfrakɨsien irəriə, meinai In
ruɨrkun nərɨgien kapəriə.
25 Yermamə kɨrik to rɨpəh nɨni-pənien nərɨgien kafan tukun,
mərɨg In ruɨrkun ta narɨmnar fam yame ramswiin yerki
narmamə.

2:19: Mat 26:60-61; 27:40; Mak 14:57-59; 15:29. **2:25:** Jon 1:47; 6:61; 13:11

3

Nikodimas rɨmavən məm Yesu

1 Kɨni Farisi kɨrik aikɨn, nhagɨn e Nikodimas. In yemehuə
kɨrik ye kaonsel kape nəmə Isrel.
2 Kɨni nɨpɨg kɨrik, yenpɨg, in rɨmavən mə tukrəgkiar iriu
Yesu, mɨmə, “Yhajoun. Kɨmawə yakharkun mə ik yhajoun
kɨrik yame Kughen rɨmnher-pə kɨn ik nakuə, meinai Kughen
rɨpɨpəh nəmɨrien tuk Ik, nakpɨpəh norien nɨmtətien mɨnə e.”
3 Kɨni Yesu rhorpɨn nəgkiarien kafan mɨmə, “Yakamni
əfrakɨs tuk ik mə, tukmə yermamə rɨpəh narhayen yame ror
kɨraru kɨn, to rɨpəh narəyen ye narmaruyen kape Kughen.”
4 Nikodimas rɨnərɨg nəgkiarien a, rakur, maiyoh In mɨmə, “?
Yermamə tukrhawor-pən iran mɨne marha yame ror kɨraru
kɨn? To rɨpəh nɨrerɨg-pən-mɨnien ye tɨp mama, marha mɨn.”
5 Kɨni Yesu rɨmɨni-pən tukun mɨmə, “Yakamni əfrakɨs tuk ik
mə tukmə yermamə rɨpəh narhayen ye nu mɨne ye Nanmɨn
kape Kughen, tukrɨpəh nɨvənien mamarə ye narmaruyen
kape Kughen.
6 Yermamə rameimək əmə kɨn yermamə mor nɨpran ram-
ragh; mərɨg Nanmɨn kape Kughen əmə rɨrkun norien nanmɨ
yermamə ramragh.
7 Takpəh nakurien tuk nəgkiarien kafak yame yɨmɨni-pre
tuk ik mə, ‘Takaməkeikei marha wi mɨn.’
8 Rəmhen əmə kɨn nɨmətag. Nɨmətag ramavən, mamvən
ikɨn yame rorkeikei mə tukrɨvən-pən ikɨn. Nakərɨg nɨmətag
ramavən, nakeinein mə ramsɨpkaa, uə ramvən hiə. Kɨni
ye norien kɨrikianə əmə mɨn, narmamə khapəh nɨsəmien
Nanmɨn kape Kughen, mərɨg kasəm əmə wok kafan ye
nɨmraghien kape narmamə yamə mɨne kasarha wi mɨn.”
9 Mərɨg Nikodimas rɨmɨni-pən tuk Yesu mɨmə, “Nar e
nakamni rəutən pɨk. ?Tukrhawor pən iran mɨne mɨtərhav-
pə?”
10 Kɨni Yesu rɨmə, “Ik yhajoun kɨrik kape nəmə Isrel. ?
Rhawor nakeinein narɨmnar mɨnə e?
11 Yakamni əfrakɨs tuk ik mə kɨmawə kafak narmamə
mɨnə yakharkun narɨmnar mɨnə mamhani-ərhav, mɨsəvsao
kɨn narɨmnar yamə yakwəsəm ta. Mərɨg kɨmiə nakhapəh
nhaniyen nəfrakɨsien ye nəgkiarien kapəmawə.
12 Yo yakamni pawk əmə narɨmnar kape tokrei tanə, mərɨg
kɨmiə nakhapəh nhaniyen nəfrakɨsien ye kafak nəgkiarien.
Tukmə ror məkneikɨn, to nakhapəh nhaniyen nəfrakɨsien ye
kafak nəgkiarien ye nɨkarɨn kape narɨmnar kape rao ye neai.

3:1: Jon 7:50-51; 19:39-42 **3:3:** Jon 1:13; 1 Pita 1:23; Jem 1:18 **3:5:** Esik 36:25-27; Efes 5:26; Taet 3:5 **3:8:** Esik 37:9

13 Mərig yermamə kirik rikək yame ruavən ta apa ye rao ye
neai. Mərig Yo pisin əmə, Ji Yermamə, yaksi-pən ye rao ye neai
meiwaiyu-pə, mirkun nəvsaoyen kin.
14 “Apa kupan, Moses rimnamarə ye tipəvsik, miruk haktə
nar yame rimnor misigovin snek kin, miruk haktə ye nai.*
Kini ye norien kirikianə əmə min, tukruk haktə min Yo, Ji
Yermamə,
15 mə narmamə m-fam yamə mine kamhani nəfrakisien
irak tukhavəh nimraghien rerin.
16 Ror məkneikin meinai Kughen rorkeikei narmamə m-
fam ye taniimtanə mher-pə kin Yo, Tini kwənkwan kirikianə
əmə, mə narmamə yamə mine kashatətə irak, tukhapəh
nhamhəyen, mərig tukhavəh nimraghien rerin.
17 Pəh nien mə Kughen rimnher-pə kin Yo Tini mə jakuə
mivəhsi-pən narpinien kimi narmamə. Mərig rimnher-pə kin
mə Yo jakuə mor swatuk tuk nivəh-miraghien narmamə ye
taniimtanə.
18 “Narmamə yamə mine kishatətə irak, Kughen tukripəh
nivəhsi-pənien narpinien kimi əriə; mərig narmamə yamə
mine khapəh nishatətəyen irak, Kughen ruini ta narpinien
kapəriə, meinai khapəh nhaniyen nəfrakisien irak, Ji Kughen
Kwənkwan kirikianə əmə.
19 Kughen tukrivəhsi-pən narpinien kimi əriə meinai
nikakien ruauə ta ye tokrei tanə, mərig iriə khapəh
nisorkeikeiyen nikakien. Kasorkeikei əmə nəpignəpien,
meinai nipig m-fam, norien kapəriə ramahas.
20 Narmamə yamə mine kasor norien has kasəməkin
nikakien. To khapəh nhavənien aikin rakhak ikin, meinai
khapəh nisorien mə nikakien tukrəsia-pen norien kapəriə.
21 “Mərig narmamə yamə mine kisəri-pən swatuk kape
nəfrakisien tukasərer aikin rakhak ikin, mə nikakien a
tukrəsia-pen norien kapəriə, mhajoun mə naha nhagin yame
kasor, kasor ye nəsaninien əmə kape Kughen.”

Jon Baptaes raməgkiar ye Yesu

22 Kini ai, Yesu mine kafan narmamə minə kimnasəriwək
misavən apa Judia, misarə iriə nəmə aikin. Kini In rimnor
baptaes ye narmamə.

---

* **3:14:** In apa kupan Moses rimikir ərhav nəmə Isrel ye kwermi nəmə Ijip, mərig nəmə Isrel kimnhani hah Moses mine Kughen. Kughen rher-pən kin snek yamə mine kasəkwəpah, kimisəs əriə. Kini narmamə yamə mine kisarha-pən masəm nar yame ramsigovin snek, yame Moses rimiruk haktə, kamhamragh. Mərig yamə mine khapəh nisarha-pənien misəm nanmi snek, kamhamhə. Ǝm-ru stori ye Nam 21:4-9. Ikin e Yesu ramni mə snek ramuh nuhpikinien kin nəmhəyen kape Yesu ye nai kamarkwao kin. Kimiruk haktə in, kini narmamə yamə mine kisarha-pən misəm, kamhamragh. **3:14:** Nam 21:4-9; Jon 8:28; 12:32; 12:24 **3:16:** Esik 18:23,32; 37:9; 1 Tim 2:4; 4:10; 1 Jon 4:9-10

23 Mərıg ye nıpıg a, Jon rımnor baptaes ye narmamə apa
Aenon, ipakə əmə tuk taon a Salim. Rımnor baptaes ye
narmamə apaikın meinai nu rehuə aikın. Kıni narmamə
kımnhauə pık mə Jon tukror baptaes irəriə.
24 Ye nıpıg a, kıpəh hanə nıvəhsi-pənien Jon ye kalabus.
25 Kıni narmamə tıksın kape Jon kımasotgoh iriə yemə Isrel
kırik, ye nıkarın kape nəravyen mə tukror narmamə khapəh
nısəmkəmıkien ye nımrı Kughen.
26 Kıni kımnhavən mısəm Jon mhamə, "Yhajoun. Ik
nakırkun kwən a kupan kımiru min apa nıkar nu Jodan
pən. Kıni ik nımnərer-ərhav mıni-ərhav pən In tuk narmamə.
Taktakun ai, In ramor baptaes ye narmamə. Kıni narmamə
m-fam kamhavən masəm."
27 Kıni Jon rımıni-pən tuk əriə mımə, "Narmamə kharkun
əmə nısorien narımnar yame Kughen ravəhsi-pən nəsanınien
kımi əriə tuk norien.
28 Kımiə e nakasərer tuk yo. Kımiə nakharkun huvə
mə yakməni mımə, 'Pəh nien mə Yo Kristo.' Mərıg
Kughen rımnher-pə kın yo mə jakəkupən muə, kıni Kristo
tukrıpikwasıg.
29 Yakmə jakni-pre nuhpıkınien kırik. Yermamə yame
tukrarkurək ye piraovın kırik, piraovın a tukrəri-pən əmə in.
Kıni kwən a, in mınə tıksın kaseito kın in mə tukruə ye lafet
kape narkurəkien, kıni rıkiriə ragien tukun, kasərer masarha-
kın in mə tukruə ye swatuk. Kıni nıpıg tuksəm in ramuə, rıkiriə
tukragien. Kıni yermamə yame tukrarkurək, yo e in kırik
yame yakamərer mameito kın, mamarha-kın in mə jakravən
ye nəvıgınien kape narkurəkien. Kıni taktakun ai, yımnərıg
nəvsaoyen kın Kristo mə ruauə ta, kıni rıkik ragien pık.
30 In tukrəməkeikei muə mə In yerpırıg rapita yo; kıni yo
jakaməkeikei meiwaiyu.
31 "Yermamə yame ramsı-pən ye Rao ye Neai In yerpırıg
rapita narmamə m-fam. Yermamə yame ramsı-pə əmə ye
tokrei tanə, in yermamə kape tokrei tanə, kıni rırkun əmə
nıniyen narımnar kape tokrei tanə. Mərıg yermamə yame
ramsı-pən ye rao ye neai In yerpırıg rapita narmamə m-fam.
32 In mamərer-ərhav tuk nıni-ərhavyen narımnar yame
rımnəm mınərıg ta, mərıg narmamə khapəh nhaniyen
nəfrakısien iran.
33 Kıni mərıg yermamə yame ravəh kafan nəgkiarien kıni
mamni nəfrakısien iran, in ramni-ərhav mə nəgkiarien yame
Kughen ramni, in nəfrakısien.
34 Ror məkneikın meinai yermamə yame Kughen rımnher-
pə kın mə tukruə, In ramni-ərhav nəgkiarien kape Kughen.
Kıtawə kharkun mə In ramni-ərhav əmə nəgkiarien kape
Kughen meinai Nanmın kape Kughen rehuə pık iran.

35 Tata Kughen In rorkeikei pik Tini, kini mərəhu-pən narimnar fam əgkap ye kwermin.
36 Narmamə yamə mine kamhani nəfrakisien ye Ji Kughen
e, iriə tukhavəh nimraghien rerin. Mərig narmamə yamə
mine kasəpəh In to khapəh nhavəhyen nimraghien rerin,
meinai Kughen tukror niemhaa kimi əriə kape rerin."

4

Yesu ruirkun ta norien kape pian Sameria kirik

1 Farisi minə kimisərig nəgkiarien mə Yesu ravi-pə narmamə
khapsaah kamhauə tukun, kini In mamor baptaes irəriə
khapsaah. Namba irəriə ripsaah rapita narmamə kape Jon
minə.
2 (Mərig nəfrakisien mə pəh nien mə Yesu rimnor baptaes
irəriə, mərig narmamə kafan minə kimisor baptaes ye nar-
mamə.)
3 Kini nipig Yesu rimnərig mə Farisi minə kimisərig
nəvsaoyen kin, rimitərhav Judia mirerig-pən apa Galili.
4 Rimə tukruvin apa Galili, mərig provins e Sameria ramərer
əkupan.
5 Kini ritərhav-pə ye taon kirik ye Sameria, kamni kimə
Saeka. Taon a, ipakə tuk tanə kirik yame Jekob rimivəhsi-pən
kimi tini a Josef apa kupan.
6 Ikin aikin a, huaru Jekob rimikir kwətig nu kirik kafan.
Yesu rimnəriwək rapomh ikin minəpəu, kini muə məkwətə-
pən ye nikar kwətig nu a, mamapis, yerkweiha.
7-8 Kini kafan narmamə minə kimnhavən apa taon, mə
tukhavəh nimri nəviginien. Kini pian Sameria kirik ramuə
mə tukriruk nu. Kini Yesu rini-pən tukun mimə, "Eh. Ruk nu
mivəhsi-pə kimi Yo."
9 Kini pian Sameria a rini-pən tukun mə, "! Eh! Ik yemə
Isrel, kini yo pian Sameria. ?Rhawor e nakaməgkiar kimi yo?"
Ramni məknakin meinai nəmə Isrel kapəriə kirik nar kirik
rikək tuk nar Sameria.
10 Kini Yesu rini-pən tukun mə, "Ik nakeinein naha nhagin
yame Kughen rorkeikei mə tukrivəhsi-pre kimik. Kini ik
nakameinein min Yo. Yo e, yakamaiyoh-pre nu kimik. To
nakpirkun, nakpiaiyoh-pə kin nu tuk Yo. Kini yakpivəhsi-pre
nu miragh."
11 Kini pian a rini-pən tukun mimə, "Yemehuə. Ik kafam
tikikwipir rikək, kini kwətig nu e reiwaiyu pik. ?Takhawor-
pən iran mine miruk nu miragh e yame nakamni?
12 Apa kupan, riptawə Jekob rimnamruk nu eikin e nin mine
ni kafan kwajikovə minə, mine ni kau minə kafan, kini ai,

4:5: Jen 48:22; Jos 24:32

meighan-pə kɨn kwətɨg nu e mə nitawə. ?Mərɨg rhawor? ?
Nakmə ik nakehuə rapita rɨptawə Jekob, uə?”
13 Kɨni Yesu rɨmɨni-pən tukun mə, “Narmamə yamə mɨne
kamhanɨm nu ye kwətɨgɨn e, tukasəkeikei mɨsəkwakwə mɨn.
14 Mərɨg narmamə yamə mɨne tukhanɨm nu mɨragh yame
yakvəhsi-pən kɨmi əriə, to khapəh nɨsəkwakwə-mɨn-ien tuk
nɨpɨg kɨrik. Nu yame jakvəhsi-pən kɨmi əriə, in rəmhen kɨn
nɨmrɨ nu kɨrik yame ramkwor-kwor apa yerkin nɨpɨg m-fam
mamaiyu, mɨvəh-si-pən nɨmraghien rerɨn kɨmin.”
15 Kɨni pian a rɨni-pən tukun mɨmə, “Yemehuə. Vəh-si-pə-ru
nu en kɨmi yo, mə jakpəh nəkwakwə-mɨn-ien, pəh jakpəh nuə-
mɨnien ikɨn e mɨruk nu ye kwətɨgɨn e.”
16 Kɨni Yesu rɨni-pən tukun mɨmə, “Yuvən mokrən kɨn kafam
huaru, mɨrauə.”
17 Kɨni pian a rɨni-pən tukun mə, “Ah. Kafak huaru rɨkək.”
Mərɨg Yesu rɨni-pən tukun mə, “Nakaməfrakɨs mə kafam
huaru rɨkək.
18 Meinai ik, naknəri-pən ta narman kɨrkɨrɨp, kɨni yerman
yame nakwarə kwis ai taktakun, pəh nien mə kafam atuatuk
yerman. Nakwəni mə kafam yerman rɨkək, nəfrakɨs.”
19 Kɨni pian a rɨni-pən tukun mə, “Yemehuə, yakwɨrkun mə
ik profet kɨrik kape Kughen.
20 Rɨptawə mɨnə kupan, iriə kɨmɨshaktə-pə ye tukwas e
[kɨrau kawərer ikɨn,*] masəhuak kɨmi Kughen. Mərɨg kɨmiə
nəmə Isrel nakamhani mə tukaməkeikei kavən əmə apa
Jerusalem kaməhuak.”
21 Mərɨg Yesu rɨni-pən tukun mə, “Piahuaru. Ik
takaməkeikei mɨni nəfrakɨsien ye kafak nəgkiarien. Nɨpɨg
aikɨn tukruə yame narmamə m-fam takhapəh nɨsəhuak-əmə-
yen kɨmi Tatə Kughen ikɨn e ye tukwas e, mhapəh nɨsəhuak-
əmə-yen apa Jerusalem.
22 Kɨmiə nəmə Sameria, naksəhuak pawk kɨmi Kughen,
mərɨg nakseinein In. Mərɨg kɨmawə nəmə Isrel yakasəhuak
kɨmi Kughen, mharkun In, meinai swatuk yame Kughen
tukrɨvəh mɨragh narmamə iran, ramsɨ-pə irəmawə.
23 Nɨpɨg ramuə - kɨni ruauə ta - yame Nanmɨn kape Kughen
tukrasitu ye nəməhuak əfrakɨs mɨnə, mor əriə tukharkun huvə
Kughen, mə in Kughen əfrakɨs, mamor əriə tuksəhuak kɨmin
yerkiriə mɨfam. Meinai Tatə Kughen In rorkeikei nəməhuak
yamə mɨne kasəhuak əfrakɨs kɨmin.
24 Kughen rɨpəh norien rəmhen kɨn nɨprai yermamə. In
nanmɨn. Ror pən, narmamə yamə mɨne khamə tuksəhuak

4:14: Sam 42:1-2; 63:1, Aes 12:3; 41:17-18; 44:3; 49:10; 55:1; Jer 2:13; 17:13; Jon 7:38 **4:15:** Jon 6:34 * **4:20:** Iriu kawərer apa tukwas kɨrik apa Samaria kamni kɨmə Gerasim. **4:22:** Rom 3:1,2; 9:4,5; 15:8,9

kɨmin tukasəkeikei masəhuak kɨmin yerkiriə m-fam, ye norien yame Nanmɨn kape Kughen ramasitu irəriə, mə tukharkun mə In Kughen əfrakɨs.”

25 Kɨni pian a rɨni-pən tukun mɨmə, “Yo yakwɨrkun mə Mesaea tukrəməkeikei muə. In e, kamokrən kɨn In kɨmə Kristo. Kɨni nɨpɨg yame In tukruə iran, In tukrhoprai fam nɨprai nəgkiarien mɨnə kɨmi ətawə.”

26 Kɨni Yesu rɨmɨni-pən tukun mə, “Yo e yakaməgkiar kɨmik, Yo e Kristo.”

27 Məkneikɨn, narmamə kafan mɨnə kɨmnharerɨg-pə mɨn tukun. Masəm raməgkiar kɨmi piraovɨn kɨrik, kɨsakur. Mərɨg khapəh nɨsaiyohyen Yesu mə rhawor maməgkiar kɨmi pian a, mə rorkeikei naha.

28 Kɨni pian a, rəpəh kafan tikikwipɨr, marar mamvən apa ye taon. Maməvsao kɨn kɨmi narmamə mɨmə,

29 “Eh. Havən-ru mɨsəm kwən kɨrik aikɨn a, In ruɨrkun ta norien has mɨnə fam yamə mɨne yɨmnamor ye nɨmraghien kafak mamni-pə tuk yo. ?Tukmə ror in Kristo, uə?”

30 Kɨni narmamə khatərhav ye taon, mhavən mə tuksəm Yesu.

Yesu rɨmɨni nuhpɨkɨnien ye nəvɨgɨnien

31 Ye nɨpɨg a, narmamə kape Yesu mɨnə kasəkeikei kɨmin mhamə, “Yhajoun, əvɨgɨn.”

32 Mərɨg In rɨni-pən tuk əriə mə, “Yo, nak aikɨn nəvɨgɨnien yame kɨmiə nakseinein.”

33 Məkneikɨn, kafan narmamə mɨnə kɨmɨsaiyoh əriə mɨnə mhamə, “?Rhawor? ?Tukmə ror yermamə kɨrik rɨvəhsi-pən nan kɨrik nəvɨgɨnien uə?”

34 Mərɨg Yesu rɨni-pən tuk əriə mə, “Kughen rɨmnher-pə kɨn Yo yakuə, kɨni nəvɨgɨnien nak ror məkneikɨn, mə jakamor narɨmnar fam yame Kughen rorkeikei. Kɨni yakamor fam wok yamə mɨnə In rɨmnher-pə kɨn Yo mə jakor, mor naunin ye kafan wok.

35 “Sətərɨg-ru kɨn nɨprai nuhpɨkɨnien yame jakni-pre tuk əmiə mə, ‘Makuə kuas tukruə mɨvən, ror nɨpɨg kape nɨvəhyen nəsimien.’ Mərɨg Yo yakamni-pre tuk əmiə mə sarha-pən ru, mɨsəm-ru nəsimien. Ruəmruə ta.

36 “Tukmə nakhavəh kafak nəgkiarien, jakvəhsi-pre nərokien kɨmi əmiə rəmhen kɨn yame yemehuə kape nəsimien tukrərok narmamə yamə mɨne kasor wok ye nəsimien kafan. Nɨpɨg nakasor wok, naksasitu ye narmamə mə tukhavəh nɨmraghien rerɨn. Yakamni-ərhav nəgkiarien kape Kughen rəmhen əmə kɨn yame yermamə ramsuv kweru nai. Kɨni kɨmiə naksasitu ye narmamə mə tukhavəh nəgkiarien kafak,

---

4:26: Jon 8:24; 9:35-37 **4:32:** Job 23:12; Jon 6:27 **4:34:** Jon 5:30, 8:29

rəmhen kɨn yame kavəh nəvɨgɨnien ye nəsimien. Nɨpɨg tukmə narmamə tukhavəh nəgkiarien kafak, kɨtawə kwis tuksagien.
37 Rəmhen kɨn nəgkiarien kɨrik kamni kɨmə, ‘Yermamə kɨrik ramsuv kweru nai, kɨni yermamə pɨsɨn kɨrik ravəh kwənkwan.’
38 Yakamher-pre kɨn əmiə mə taksasitu ye narmamə mə tukhavəh nəgkiarien kafak. Mərɨg pəh nien mə kɨmiə nɨmnhasuv kweru nai. Nəmə pɨsɨn kɨmɨsəkupən masəmnhakw tuk nɨsuvyen kweru nai. Kɨmiə takharhi kwənkwai nəvɨgɨnien ye nəsimien yame iriə kɨmnhasuv.”

Nəmə Sameria khapsaah kamhani nəfrakɨsien ye Yesu

39 Pian a rɨmɨni-ərhav mə Yesu ruɨrkun ta nɔrien has mɨnə fam yame ramor ye nɨmraghien kafan, kɨni nəmə Sameria khapsaah ye taon a kɨmɨsərɨg, mhani nəfrakɨsien ye Yesu.
40 Kɨni nɨpɨg nəmə Sameria kɨmnhavən mɨsəm In, masəkeikei kɨmin mə iriə min. Kɨni Yesu rɨvən iriə miriə mɨsarə kape nɨpɨg kɨraru.
41 Kɨni In raməgkiar kɨmi əriə, narmamə khapsaah khani nəfrakɨsien iran.
42 Mhani-pən tuk pian a mhamə, “Apa kupan, kɨmawə yɨmnhani nəfrakɨsien iran tuk nəvsaoyen yame ik nɨmɨni-əsah-pə tuk əmawə. Mərɨg taktakun ai, yakamhani nəfrakɨsien iran meinai yɨmɨsərɨg kafan nəgkiarien, kɨni mharkun əfrakɨs mə in Yermamə yame tukrɨvəh mɨragh narmamə ye tanɨmtanə.”

Yesu rɨmnor huvə kwajikovə kape yemehuə kɨrik

43 Yesu rɨmnamarə mɨvəh ta nɨpɨg kɨraru, kɨni ai mɨtərhav mɨvən [iman ikɨn] apa provins Galili.
44 (Mərɨg apa kupan in rɨmnamni mə, “Tukmə profet kɨrik kape Kughen, narmamə iman ikɨn tukhapəh nhasiaiyen In.”)
45 Kɨni nɨpɨg Yesu rɨtərhav-pə Galili, narmamə aikɨn kɨmnhani vi vi In meiani in apa kupan iriə min kɨmnhavən Jerusalem masor lafet kape Pasova, kɨni mɨsəm narɨmnar yame In rɨmnor aikɨn.
46 Ror pən, rɨmavən mɨn apa taon e Kena, ye provins Galili. Ikɨn a kupan, In rɨmnor nu rukreikɨn muə mor waen kɨn. Kɨni yemehuə kɨrik ramarə apa taon pɨsɨn kɨrik e Kapaneam, kafan kwajikovə ramhə.
47 Kɨni yemehuə a rɨmnərɨg mə Yesu ruatərhav Judia mamuə e Galili, məkneikɨn rɨvən məm Yesu, maməkeikei kɨmin mə tukrɨvən apa Kapaneam mor huvə kafan kwajikovə. Meinai kafan kwajikovə, nɨmhəyen rɨneriaji.

4:42: 1 Jon 4:14 **4:46:** Jon 2:1-11

48 Kɨni Yesu rɨni-pən tuk kwən a mɨmə, “!Ah! !To nakpihapəh
nɨsəmien nɨmtətien, to nakpihapəh nhaniyen nəfrakɨsien
irak!”
49 Kɨni kwən a rɨmə, “Yemehuə. Pəh kwhai mɨren əmə
mɨravən mɨwəm tamə rɨmhə.”
50 Kɨni Yesu rɨni-pən tukun mɨmə, “Ita. Rerɨg-pən tukun.
Kafam kwajikovə rɨnəsanɨn ta.”
Kɨni kwən a rɨmɨni nəfrakɨsien ye nəgkiarien kape Yesu,
mɨrerɨg-pən tuk kafan kwajikovə.
51 Nɨpɨg ramərɨwək hanə ye swatuk, məm kafan yorwok
mɨnə, kɨni iriə khani-pən tukun mhamə, “Kafam kwajikovə
rɨnəsanɨn.”
52 Kɨni in raiyoh-pən əriə mɨmə, “?Rɨmnəsanɨn ye naha nɨpɨg
atuatuk?”
Khani-pən tukun mhamə, “Nəpan-əpanien rɨemniwaiyu e
niəv, ye wan klok, mɨrh rɨnəkəkin.”
53 Kɨni kwən a ruɨrkun mə ye nɨpɨg atuatuk a, Yesu rɨnamni-
pən tukun mə, “Kafam kwajikovə rɨnəsanɨn.” In mɨne kafan
narmamə mɨnə kɨmnhani nəfrakɨsien ye Yesu.
54 In e nɨmtətien yame ror kɨraru kɨn yame Yesu rɨmnor apa
Galili, nɨpɨg rɨmasɨ-pən apa Judia.

5

Yesu rɨmnor huvə yermamə kɨrik apa Betsata

1 Kasarə mamhavən, Yesu rɨmnhaktə mɨvən apa Jerusalem,
meinai kasor lafet kɨrik kape nəmə Isrel.
2 Ipakə tuk kwəruə kɨrik kape Jerusalem, kamni kɨmə
“Kwəruə kape Sipsip” nu ehuə kɨrik aikɨn, narmamə kasar
aikɨn. Ye nəgkiarien kape nəmə Isrel, kamhani mə Betsata.
Nimə kɨrik ramərer ipakə tuk nu a. Nimə a, nɨpərɨn kɨrkɨrɨp
iruə ikɨn narmamə kasəkwətə ikɨn.
3 Narmamə khapsaah yamə mɨne kamhamhə, kasəkwətə
aikɨn. Tɨksɨn, nɨmrɨriə rɨpɨs. Tɨksɨn, nɨhuriə rahas. Tɨksɨn
nɨkariə rɨmhə. Kasəkwətə aikɨn mamhawhin nu mə tukrɨkiu,
4 meinai nɨpɨg kɨrik, agelo kape Kughen ramuə, meiwaiyu
ye nu, mamor ramkiu. Ye nɨpɨg a, yermamə yame raməkupan
mamar ye nu a, nar apnapɨg mə ravəh naha nəmhəyen, mərɨg
tukrəsanɨn.*
5 Kɨni kwən kɨrik aikɨn, ramhə mɨvəh newk toti eit.
6 Kɨni Yesu rəm kwən a raməmɨr, rɨrkun mə kwən a rɨmɨvəh
ta nəmhəyen tu. Kɨni raiyoh in mɨmə, “?Nakmə takəsanɨn?”
7 Kɨni kwən a yame ramhə rɨni-pən tukun mɨmə, “Yemehuə.
Yermamə kɨrik rɨkək yame tukrɨrəh yo meiwaiyu ye nəkwai
nu nɨpɨg tukramkiu-kiu. Nɨpɨg m-fam yakamarkut pɨk mə

* **5:4:** Nəgkiarien ye v. 4 rɨkək ye kopi akwas tɨksɨn kape Niutesteman. Keinein mə Jon rɨmɨrai əfrakɨs nəgkiarien ikɨn e, uə nɨkam.

jakəkupən mar ye nu, mərɨg narmamə tɨksɨn kasəkupən kɨn yo, mɨsar."
8 Kɨni Yesu rɨni-pən tukun mɨmə, "!Ǝrer! Mərpəvɨn-ərpəvɨn nɨmhakuə kafam mɨrəh mamvən."
9 Kɨni taktakun əmə kwən ai ruahuvə mɨn. Mərpəvɨn-ərpəvɨn kafan nɨmhakuə mɨrəh mamvən.

Nar a kɨmnor ye Sabat.

10 Kɨni nəmehuə kape nəmə Isrel kɨmɨshek kwən a yame rɨmnəsanɨn, mhamə, "Ah. Sabat e towei; kɨni rɨpəh natu-atukien ye loa kapətawə mə takrəh kafam nɨmhakuə ye nɨpɨg e taktakun."
11 Kɨni in rɨni-pən tuk əriə mə, "Mərɨg kwən a yame rɨmnor huvə yo rɨmɨni-pə mə jakarpəvɨn-arpəvɨn nɨmhakuə kafak mameriwək mamvən."
12 Kɨni iriə kɨmɨsaiyoh in mhamə, "?Pa rɨmɨni-pre tuk ik mə takarpəvɨn-arpəvɨn kafam nɨmhakuə mɨrəh mameriwək mamvən?"
13 Mərɨg kwən a rɨmneinein nhag Yesu, meinai narmamə khapsaah aikɨn a, kɨni Yesu rɨmnap ta irəriə.
14 Kɨni kwasɨg ikɨn, Yesu rɨmnəm mɨn kwən a ramkwətə ye Nimə Ehuə kape Kughen, kɨni rɨni-pən tukun mə, "!Eh! !Ǝm-ru! Naknəsanɨn ta. Mərɨg takamərɨg ik mə takəpəh nor-mɨnien təvhagə has, tamə, nəmhəyen kɨrik tukruə tuk ik yame rahas rapita."
15 Məkneikɨn kwən ai rɨmavən mɨni-əsahpən tuk nəmehuə kape nəmə Isrel mɨmə, "Kwən e yame rɨmnor huvə yo, nhagɨn e Yesu."
16 Ror məkneikɨn, nəmə Isrel kɨmɨsor ahas pən kɨmi Yesu, meinai kɨmɨsəm mə In rɨmnor wok ye Sabat.
17 Mərɨg Yesu rɨni-pən tuk əriə mɨmə, "Rɨmɨk Kughen ramor wok nɨpɨg m-fam, kɨni Yo mɨn yakamor wok ye nɨpɨg m-fam."
18 Yesu raməgkiar məkna, nəmehuə kape nəmə Isrel kɨmɨsarkut pɨk mə tukshopni In. Meinai kɨmɨsəm mə rɨmnakapɨr Sabat kɨni mor nar kɨrik mɨn yame rahas rapita, in e, rɨmɨni mə Rɨmni atuatuk e Kughen, kɨni In mɨn Kughen.

Ji Kughen ravəhsi-pə nɨmraghien

19 Kɨni Yesu rɨmɨni-pən tuk əriə mə, "Yakamni-pre əfrakɨs tuk əmiə mə, Ji Kughen reinein norien nar kɨrik ye kafan atuk nətərɨgien. Rɨrkun əmə norien narɨmnar yamə mɨne Tatə Kughen ramor, meinai narɨmnar fam yame Tatə Kughen ramor, Tɨni mɨn tukraməkeikei mamor.
20 Meinai Tatə Kughen rorkeikei pɨk Tɨni, kɨni mamhajoun In kɨn narɨmnar fam yame In tukror. Kɨni tukrɨpihajoun mɨn narɨmnar yamə mɨne khahuvə mɨsapita, taksəm naksakur.

5:10: Jer 17:21 **5:17:** Jon 14:10 **5:18:** Jon 10:30,33; 19:7 **5:19:** Jon 14:10

21 Ror məkneikin meinai Tatə Kughen rirkun norien nar-
mamə yamə mine kamhamhə khamragh min. Ye norien
kirikianə əmə min, Tini rirkun nivəhsi-pənien nimraghien
kimi narmamə yame rikin ragien mə tukrivəhsi-pən kimi əriə.
22 Meinai pəh nien mə Kughen tukrəkir narmamə; mərig
Tatə Kughen rimivəh-si pən nehuəyen kimi Tini mə In tukrəkir
narmamə,
23 mə narmamə m-fam tukhasiai Tini, rəmhen əmə kin yame
kamhasiai Tatə Kughen. Yermamə yame ripəh nisiaiyen Tini,
to ripəh nisiaiyen Tatə Kughen e yame rimnher-pə kin Tini.

24 "Yakamni-pre əfrakis tuk əmiə mə yermamə yame
raməriig kafak nəgkiarien, kini mamhatətə ye Kughen yame
rimnher-pə kin Yo mə jakuə, in ruivəh ta nimraghien rerin.
Nipig tukrərer ye nimrik, jakpəh nivəhsi-pənien narpinien
kimin. Rinap ta ye kwənmhaan kape nimhəyen muauə ime
nimraghien.
25 Narmamə yamə mine kimisərwei kisəmhen kin narmamə
yamə mine kwənhamhə ta; mərig yakamni-pre əfrakis tuk
əmiə mə nipig ramuə - kini ruauə ta - yame iriə tuksərig
nəgkiarien kafak e Yo Ji Kughen; kini yamə mine kamhavəh
nəgkiarien kafak tukhavəh nimraghien rerin.
26 Tatə Kughen In nuknei nimraghien. Ye norien kirikianə
əmə min, In ramor mə Yo Tini, Yo min nuknei nimraghien.
27 Kini In mərəhu-pən nəsaninien mine nehuəyen ye kw-
ermik e Tini mə yo jakəkir narmamə, meinai Yo Ji Yermamə.

28 "Yakaməgkiar məkneikin, naksərig, takhapəh nisakurien.
Meinai nipig yame ramuə, narmamə yamə mine kwənhamhə
ta tuksərig nəgkiarien kafak e Yo Ji Kughen.
29 Kini iriə tukhatərhav-pə ye nəkwai nimir minə kapəriə.
Yamə mine kimisor norien yame ratuatuk tukasəkeikei
misərer min mamhavəh nimraghien rerin. Mərig yamə
mine kimisor norien has minə tukasəkeikei misərer min ye
nimhəyen masərer ye nimrik e Ji Kughen, kini jakni-ərhav
kapəriə narpinien.

30 "Mərig Yo to yakpəh norien nar kirik ye nəsaninien əmə
kafak. Yo jakəkir narmamə meinai yakamor əmə naha nhagin
yame Tatə ramni-pə tuk Yo mə jakor. Kini nipig jakaməkir
norien minə kape narmamə, yakirkun mə jakor ye norien
yame ratuatuk, meinai yakpəh narkutien mə jakor əmə ye
kafak nəsaninien. Mərig Yo, jakaməkeikei mamor əmhen ye
nətərigien kape Kughen yame rimnher-pə kin Yo."

5:21: Rom 4:17; Jon 11:25 **5:22:** Jon 5:26-27; 9:39; Wok 10:42 **5:23:** Luk 10:16; 1 Jon 2:23 **5:24:** Jon 3:18 **5:26:** Jen 2:7; Job 10:12; 33:4; Sam 36:9; 42:8; 66:9; Jon 1:1-4 **5:30:** Jon 8:16

Jon Baptaes mɨne Nanmɨn kape Kughen kɨmɨrəvəhsi-haktə Yesu; mərɨg narmamə khapəh nhaniyen nəfrakɨsien iran

31 Kɨni Yesu rɨmə, “Tukmə Yo atuk əmə yakvəh-si haktə Yo,
narmamə rɨkiriə tukrəsɨk mə nəgkiarien kafak rɨpəh norien
nəfrakɨsien.
32 Mərɨg kwən mɨn kɨrik aikɨn yame ramərer-ərhav mamor
əpu Yo. Kɨni yakɨrkun mə nəgkiarien yame ramni irak in
nəfrakɨsien.
33 Apa kupan, nɨmɨsher-pən narmamə tɨksɨn khavən mɨsəm
Jon Baptaes mɨsaiyoh-pən in mə Yo pa. Kɨni in rɨmɨni
nəgkiarien əfrakɨs irak.
34 Mərɨg yakpəh nətərɨgien kɨn nəgkiarien kape yermamə
kɨrik mə tukrɨni mə Yo pa. Mərɨg yakamor nɨkwənemiə kɨn
nəgkiarien kape Jon, mə takhani nəfrakɨsien iran pəh Kughen
tukrɨvəh mɨragh əmiə.
35 Nhajounien kape Jon in rəmhen kɨn laet. Raməsiə makak
huvə. Kɨni rɨkimiə ragien tukun kape nɨpɨg kwakwə.
36 Mərɨg kafak wok ror nɨrkunien mə Yo e pa, rapita yame
Jon rɨmnor. Rɨmɨk rɨmɨvəhsi-pə wok e kɨmi Yo, mə jakor
infamien iran. Kɨni wok e kafak, ramni-ərhav Yo, mamor əpu
Yo mə Rɨmɨk rɨmnher-pə kɨn Yo.
37 Kɨni Rɨmɨk yame rɨmnher-pə kɨn Yo, In mɨn ramni-ərhav
Yo. Ramni-ərhav pawk Yo, nakhapəh hanə nɨsərɨgien nəkwan.
Kɨni nakhapəh hanə nɨsəmien nɨmrɨn nɨpɨg kɨrik.
38 Nəgkiarien kafan rɨrkək yerkimiə, meinai kɨmiə
nakhapəh nɨshatətəyen irak - Yo e yemə Kughen rɨmnher-
pə kɨn Yo.
39 “Kɨmiə nakasəvheikɨn pɨk nəgkiarien mɨnə ye
Nəkwəkwə kape Kughen, mamhani nəfrakɨsien iran, meinai
naksorkeikei mə tukrɨvəhsi-pre nɨmraghien rerɨn kɨmi əmiə.
Mərɨg sərɨg-ru, nəgkiarien mɨnə ye Nəkwəkwə kape Kughen
kasəgkiar irak kɨni mamhani-ərhav Yo.
40 Mərɨg kɨmiə nakasəpəh nhauəyen tuk Yo, mə takhavəh
nɨmraghien rerɨn.
41 “Yakpəh nərɨgien mə narmamə kasəgnəgɨn Yo uə nɨkam.
42 Mərɨg Yo yakɨrkun huvə əmiə. Kɨni yakɨrkun huvə mə
norkeikeiyen kape Kughen rɨkək yerkimiə.
43 Yakməvəh nehuəyen kape Rɨmɨk muə, mərɨg kɨmiə
nakhapəh nhavəhyen Yo yerkimiə, kɨni rɨkimiə rɨpəh nagien-
ien tuk Yo. Mərɨg tukmə yermamə kɨrik ruə ye nəsanɨnien əmə
kafan, takhavəh in, rɨkimiə ragien tukun.
44 Nɨpɨg m-fam əgkap kɨmiə naksorkeikei mə narmamə
tukamhani vi vi əmiə, mərɨg nakhapəh nɨsarkutien tuk norien
yamə mɨne Kughen, yame In pɨsɨn əmə In Kughen, tukrɨni vi

5:31: Dut 17:6; 19:15 **5:32:** Jon 8:17-18 **5:33:** Jon 1:19-28 **5:34:** 1 Jon 5:9
5:36: Jon 10:25; 14:11

vi əmiə tukun. Tukmə nakasərɨg əmə nərɨgien kape narmamə,
to nakhapəh nhaniyen nəfrakɨsien irak.
45 “Mərɨg pəh rɨkimiə tukrɨpəh nəsɨkien mə yakamni hah
əmiə ye nɨmrɨ Rɨmɨk Kughen. Nɨkam. Mərɨg Moses e
naksərəhu-pən tɨm tɨm nərɨgien kapəmiə iran, in e ramni hah
əmiə ye nɨmrɨ Kughen,
46 meinai to kɨmiə nakpihani nəfrakɨsien ye Moses,
mɨpihani mɨn nəfrakɨsien irak, meinai Moses rɨmnəvsao
kɨn Yo.
47 Mərɨg kɨmiə nakhapəh nhaniyen nəfrakɨsien ye
nəgkiarien yame in rɨmɨrai; ror pən, ror neineinien tuk
əmiə tuk nhaniyen nəfrakɨsien irak.”

6

Yesu rɨmɨvəh nəvɨgɨnien rɨkəskəh, mor rɨpsaah, maməvɨgɨn narmamə khapsaah kɨn
(Mat 14:13-21; Mak 6:30-44; Luk 9:10-17)

1 Kwasɨg ikɨn ye narɨmnar mɨnə a, Yesu rɨmnəviəfugɨn ye nu
apa Lugun Galili e kamni kɨmə Lugun Taebirias.
2 Kɨni narmamə khapsaah kɨmnhakwasɨg kɨn, meinai
kɨmɨsəm nɨmtətien rɨpsaah yamə mɨne In ramor tuk nor-
huvəyen narmamə yamə mɨne kamhamhə.
3 Kɨni Yesu rɨmnhaktə fiak ye tukwas, mɨsəkwətə iriə kafan
narmamə mɨnə.
4 Ye nɨpɨg a, lafet kɨrik kape nəmə Isrel, kamni kɨmə Pasova,
ruauə pakə.
5 Kɨni Yesu rɨvaag pirə məm narmamə khapsaah kamhauə.
Kɨni raiyoh Filip mɨmə, “?Tukhavəh hiə nɨmrɨ bred rəmhen
tuk narmamə mɨnə a?”
6 Yesu raməgkiar məknakɨn mə tukrəm-ru nhatətəyen kape
Filip, mərɨg ruɨrkun ta naha nhagɨn yame tukrɨpior.
7 Kɨni Filip rɨni-pən tukun mə, “!Eh! To kɨsarakikɨn pawk tu
handred taosen vatu* ye bred, to rɨpəh nəmhen-hanəmə-yen
kɨn narmamə.”
8 Kɨni yermamə kɨrik kape Yesu, naorahi Saemon Pita,
nhagɨn e Andru, rɨni-pən tuk Yesu mə,
9 “Kwajikovə kɨrik e ravəh bred kɨrkɨrɨp kɨmnor kɨn bale,
mɨne kəmam kɨraru. Mərɨg to rɨpəh nəmhen-əgkəp-ien kɨn
narmamə mɨnə e.”
10 Kɨni Yesu rɨmə, “Hani-pən tuk narmamə kɨsəkwətə.” Ikɨn
aikɨn a, mənvhirɨk rɨpsaah ikɨn, kɨni iriə kɨsəkwətə. Narman
əmə aikɨn, ipakə tuk faef taosen.
11 Kɨni Yesu rɨmɨvəh bred, mɨni vi vi Kughen tukun. Mɨvəh-
si-pən kɨmi narmamə yamə mɨne kasəkwətə. Kɨni mor mɨn

5:45: Jon 9:28; Rom 2:17 * **6:7:** Nəgkiarien kape Gris ramni mə “tu handred denari.” **6:9:** 2 King 4:42-44

nar kirikianə əmə ye kəmam, məhi-pən kimi narmamə. Kisən
rəmhen kin yame iriə kisorkeikei mə tuksən.
12 Kimisəvigin ta, tupriə rəsiis, Yesu rini-pən tuk kafan nar-
mamə mimə, "Havən mhavai-pən nipərpər nəviginien yame
rakwak, tamə rahas."
13 Apa kupan, bred yame kimnor kin bale, iriə fam kirkirip,
mərig kimnhapsaah. Narmamə kimisən misəpəh tiksin. Kini
narmamə kape Yesu minə kimnhavən misəwhai nipərpər
nəviginien, mhavai-pən ye kəmeiru twelef rokrig huvə.
14 Narmamə kimisəm nimtətien yame Yesu rimnor, khani
mhamə, "Nəfrakisien. Profet əfrakis e kape Kughen yame
profet minə kimnhani kupan mə Kughen tukrher-pə kin ye
tokrei tanə."
15 Kini Yesu ruirkun mə narmamə minə a tukhauə misarkut
kimin mə In tukror king kin kapəriə. Kini rap, mirerig-faktə
min ye tukwas, maməmir In pisin əmə.

Yesu rameriwək haktə ye nimar mar nu
(Mat 14:22-27; Mak 6:45-52)

16 Nipig mirh rivə, narmamə kafan minə kimnhavirə
mhavən ye lugun.
17 Kini rinəpignəp, mərig Yesu rikək. Məkneikin, kisat-pən
ye bot kirik, misəsuə mhavirə ye lugun, mhamə tuksəviəfugin-
pən ye Kapaneam.
18 Kini nimətag ehuə kirik rərer mher-əpu nu, peao-peao
rehuə.
19 Kasəsuə mamhavən raməhen kin kilometa faef uə sikis†,
kini misarha-pən misəm Yesu raməriwək ye nimar-mar nu,
mamuə ipakə tuk bot. Kini khagin pik.
20 Mərig In rini-pən tuk əriə mimə, "Hapəh nhaginien. Yo
əmə e."
21 Kini rikiriə ragien mhamə tukrivən ye bot. Nipig Yesu
rimnat-pən ye bot, kini kisakur əmə misəm kwənhavhiak apa
ikin kimnhamə tukhavhiak ikin.
22 Kəni rikwamer kin, narmamə tiksin yamə mine
kimnasəmir iriə Yesu ye nikar lugun kwənharkun mə bot
kirikianə əmə rimnamərer ifiak e niəv. Kini mharkun mə
narmamə kape Yesu minə kimnhavən ye bot a, mərig Yesu
rimipəh nivənien iriə miriə.
23 Kini narmamə tiksin kimnhasi-pən ye taon e Taebirias,
misəsuə ye bot minə tiksin, mhavhiak ikin Yesu Yermaru
rimini vi vi Kughen tuk bred məhi-pən kimi narmamə ikin.
24 Kini narmamə kimisəm mə Yesu mine kafan narmamə
minə kwənharkək aikin. Məkneikin kisat-pən ye bot minə
tiksin, mhavən apa Kapaneam, mə tuksarha-kin Yesu.

6:14: Dut 18:15-19 **6:15:** Mat 4:8-10; Jon 18:36-37 † **6:19:** Gris ramni "stadia twenti faef uə toti." **6:20:** Mat 14:26; Mak 6:49; Luk 24:37

Yesu in bred kape nɨmraghien

25 Narmamə mɨnə a kɨmɨsəviəfugɨn ye lugun, mɨsəm Yesu, mɨsaiyoh In mhamə, “Yhajoun. ?Nɨmnhawor-pən iran mɨne muə eikɨn e?”‡

26 Mərɨg Yesu rɨmɨni-pən tuk əriə mɨmə, “Yakamni-pre əfrakɨs tuk əmiə mə pəh nien mə nakasarha-kɨn Yo meinai Yo yakamor nɨmtətien, mərɨg naksarha-kɨn Yo meinai nɨmɨsən bred, tɨpmiə rəsiis.

27 Mərɨg rɨpəh nɨhuvəyen mə kapəmiə nəsanɨnien tukrɨrkək tuk nɨvəhyen bred yame pəh nien mə tuk tu tukrahas mɨrkək. Kɨmiə takasəkeikei masəmnhakw tuk nɨvəhyen bred yame ramarə rerɨn. Bred e in e, Yo Ji Yermamə na-jakvəhsi-pre kɨmi əmiə. Yo e Ji Yermamə, Tatə Kughen, rɨmnhajoun mə rɨkin ragien tuk Yo.”

28 Kɨni iriə kɨmɨsaiyoh In mhamə, “?Naha norien yamə mɨne Kughen rorkeikei mə kɨmawə jakasor?”

29 Kɨni Yesu rɨni-pən tuk əriə mə, “Kɨmiə takasəkeikei mɨshatətə irak, mə Kughen rɨmnher-pə kɨn Yo. Nar e in e Kughen rorkeikei.”

30 Kɨni iriə kɨmɨsaiyoh mɨn In mhamə, “?Mərɨg Ik takor naha nɨmtətien mə kɨmawə jaksəm kɨni yakshatətə iram tukun? ?Ik takor naha nhagɨn?

31 Nɨpɨg rɨptawə mɨnə kupən kɨmɨseriwək ye tɨpəvsɨk, iriə kɨmɨsən ‘mana.’ Nəgkiarien kɨrik ye Nəkwəkwə kape Kughen ramni mɨmə,

“ ‘In rɨmɨvəhsi-pən bred yame ramsɨ-pən ye rao ye neai mə iriə tukasən.’ *(Eks 16:4)”*

32 Mərɨg Yesu rɨmɨni-pən tuk əriə mɨmə, “Yakamni-pre əfrakɨs tuk əmiə mə, pəh nien mə Moses atuk e rɨmɨvəhsi-pre nəvɨgɨnien yame ramsɨ-pən ye rao ye neai, mə taksən. Kafak Tata e in e ravəhsi-pre nəvɨgɨnien əfrakɨs yame ramsɨ-pən ye rao ye neai, mə kɨmiə takasən.

33 Mərɨg in ai bred kape Kughen, in e yermamə yame ramsɨ-pən ye rao ye neai mameiwaiyu-pə ye tokrei tanə. Kɨni bred e in e ravəhsi-pən nɨmraghien kɨmi narmamə ye tanɨmtanə.”

34 Kɨni iriə kɨmnhani-pən tukun mhamə, “Yemasur, vəh-sipəh bred e kɨmi əmawə kape nɨpɨg m-fam.”

35 Kɨni Yesu rɨmɨni-pən tuk əriə mɨmə, “Yo e, yo Bred yame ravəhsi-pən nɨmraghien. Narmamə yamə mɨne kamhauə tuk Yo, to khapəh mɨn nɨsəmkərəvyen. Kɨni narmamə yamə mɨne kashatətə irak, to khapəh mɨn nɨsakwəkwəyen.

---

‡ **6:25:** Swatuk pɨsɨn kɨrik tuk nukreikɨnien nəgkiarien ye v. 25 in e, “Yhajoun. ?Nɨmauə naghen?’ **6:27:** Aes 55:2; Jon 6:35, 48 **6:29:** Jon 6:35; 1 Tes 1:3; 1 Jon 3:23 **6:31:** Neham 9:15; Sam 78:24; Sam 105:40 **6:33:** Dut 8:3; Mat 4:4; Luk 4:4; Jon 3:13, 31 **6:34:** Mat 6:11; Jon 4:15 **6:35:** Jon 4:14; 7:37-39; 8:12; 10:7,11; 11:25; 14:6; 15:1

36 Mərɨg Yo yɨmɨni-pre ta tuk əmiə mə nakasəm pawk Yo,
mərɨg nakhapəh nɨshatətəyen irak.
37 Narmamə yamə mɨnə kafak Tatə ravəhsi-pə əriə kɨmi Yo,
iriə tukhauə tuk Yo. Kɨni narmamə yamə mɨne tukhauə tuk
Yo, to yakpəh nher-yerhav-yen kɨn əriə tuk nɨpɨg kɨrik.
38 “Meinai pəh nien mə Yo yɨmasɨ-pən ye Rao ye Neai
meiwaiyu-pə ye tokrei tanə mə jakor əmə narɨmnar yame yo
yakorkeikei. Mərɨg yɨmauə mə jakor narɨmnar mɨnə e yame
kafak Tatə rɨmnher-pə kɨn Yo tukun.
39 Kɨni In rɨpəh norkeikeiyen mə jakəpkərhav ye narmamə
yamə mɨnə In rɨmnəhi-pə əriə kɨmi Yo. In rorkeikei mə, ye
Nɨpɨg Kwasɨg, Yo jakor narmamə mɨnə e tukhamragh mɨn ye
nɨmhəyen kapəriə.
40 Mərɨg in ai kafak Tatə In rorkeikei mə narmamə m-fam
yame kamhavaag-pə tuk Yo e Tɨni, mɨshatətə irak, tukhavəh
nɨmraghien rerɨn. Kɨni ye Nɨpɨg Kwasɨg, yo jakor narmamə
mɨnə e tukhamragh mɨn ye nɨmhəyen.”
41 Nəmehuə kape Isrel kɨmɨsərɨg nəgkiarien yame Yesu
ramni mə In Bred yame ramsɨ-pən ye rao ye neai, meiwaiyu-
pə ye tokrei tanə, kɨni kamhani hah In tukun,
42 mhani-pən tuk əriə mɨnə mhamə, “Ah. Kwən e in Yesu,
ji Josef. Kɨtawə kharkun kafan tatə mɨne mamə. ?Rhawor e
ramni məkneikɨn mə In rɨmasɨ-pən ye rao ye neai meiwaiyu-
pə ye tokrei tanə?”
43 Kɨni Yesu rɨmɨni-pən tuk əriə mə, “Rɨkimiə tukrɨpəh
nəsɨkien məknenkɨn.
44 Tatə Kughen yame rɨmnher-pə kɨn Yo, to rɨpipəh nɨvi-
pəyen yermamə kɨrik ramuə tuk Yo, yermamə to rɨpəh nuəyen
tuk Yo. Yermamə to rɨpəh nuə-atukien tuk yo mə jakor in
ramragh mɨn ye nɨmhəyen, ye nɨpɨg kwasɨg.
45 Nəgkiarien yame profet mɨnə kɨmnharai kupan ye
Nəkwəkwə kape Kughen ramni məkneikɨn mə,
“ ‘Kughen tukrhajoun narmamə m-fam.’ *(Aes 54:13)*
Yermamə yame ramətərɨg kɨn nhajounien kape Tatə Kughen,
in tukramuə tuk Yo.
46 Yermamə kɨrik rɨkək yame rɨmnəm Tatə Kughen kɨn nɨmrɨn.
Yermamə kɨrikianə əmə rɨmnəm, Yermamə e in e rɨmasɨ-pən
tuk Kughen.
47 Yakamni-pre əfrakɨs tuk əmiə mə narmamə yamə mɨne
kamhani nəfrakɨsien irak kwənhavəh ta nɨmraghien rerɨn.
48 Yo e bred kape nɨmraghien rerɨn.
49 Nar apnapɨg mə rɨpmiə mɨnə kɨmɨsən bred e ‘mana’ ye
tɨpəvsɨk, mərɨg kwənhamhə.

6:37: Jon 17:2 **6:39:** Jon 17:2,12; 18:9 **6:44:** Hos 11:4; Jon 6:65; 12:32 **6:45:** Jer 31:34 **6:46:** Jon 1:18; 5:37; 7:29

50 Mərɨg bred yame ramsɨ-pən ye rao ye neai mameiwaiyu-pə
ai taktakun, in ror pɨsɨn. Bred e, rameiwaiyu-pə mə narmamə
m-fam yamə mɨne kasən tukhapəh nhamhəyen.
51 Yo e, Yo bred mragh, yame ramsɨ-pən ye rao ye neiai
mameiwaiyu-pə ye tokrei tanə. Yermamə yame tukrən bred
e, in tukramragh rerɨn. Kɨni Bred e, yame jakvəhsi-pre kɨmi
narmamə ye tokrei tanə, in e, nɨprak."

52 Nəgkiarien a rɨmnor nəmehuə kape nəmə Isrel kasərer
masotgoh kɨmi əriə mɨnə mhamə, "?Rhawor? ?Tukrhawor
pən iran mɨne mɨvəhsi-pə nɨpran mə tuksən?"

53 Kɨni Yesu rɨni-pən tuk əriə mɨmə, "Yakamni-pre əfrakɨs
tuk əmiə mə nakpihapəh nɨsənien nɨprak e Ji Yermamə,
mɨpihapəh nhanɨmien nɨtawɨk, to nakpihapəh nhavəhyen
nɨmraghien rerɨn.

54 Narmamə yamə mɨne tuksən nɨprak, mhanɨm nɨtawɨk
tukhavəh nɨmraghien rerɨn. Kɨni ye Nɨpɨg kwasɨg, jakor əriə
kamhamragh mɨn ye nɨmhəyen.

55 Yakaməgkiar məkneikɨn meinai ratuatuk mə narmamə
tukasəkeikei mɨsən nɨprak mhanɨm nɨtawɨk.

56 Narmamə yamə mɨne tuksən nɨprak, mhanɨm nɨtawɨk,
tukharpɨn-pə ye nɨmraghien kafak. Kɨni Yo jakrɨpɨn-pən mɨn
ye nɨmraghien kapəriə.

57 "Kafak Tatə rɨmnher-pə kɨn Yo yakuə, In nuknei
nɨmraghien. Kɨni Yo yakvəh nɨmraghien tukun. Ye norien
kɨrikianə əmə mɨn, narmamə yamə mɨne tuksən nɨprak
tukhavəh nɨmraghien iran.

58 Yo e bred əfrakɨs, yame ramsɨ-pən ye Rao ye Neai,
mameiwaiyu-pə ye tokrei tanə. Bred e rɨpəh nəmhenien kɨn
bred kupan yame rɨpmiə mɨnə kɨmɨsən [ye tɨpəvsɨk]. Nar
apnapɨg mə iriə kɨmɨsən bred a, mərɨg kwənhamhə ta. Mərɨg
narmamə yamə mɨne kasən bred e, iriə tukhavəh nɨmraghien
rerɨn."

59 Yesu rɨmɨni-ərhav nəgkiarien e nɨpɨg rɨmnhajoun nar-
mamə apa ye nimə kape nofugɨnien apa Kapaneam.

Narmamə kape Yesu mɨnə mɨn khapəh nhaniyen nəfrakɨsien iran

60 Narmamə khapsaah kape Yesu kɨmɨsərɨg nəgkiarien e
yame Yesu rɨmɨni, mhamə, "!E-he-o! Nəgkiarien e rɨskai pɨk.
?Pa e to rɨni nəfrakɨsien ye kafan nəgkiarien?"

61 Kafan narmamə mɨnə kɨsəsiwən-əsiwən, mərɨg In
ruvɨrkun ta nərɨgien kapəriə, mɨni-pən tuk əriə mɨmə, "?
Rhawor? ?Nətərɨgien kapəmiə rɨmneiwaiyu tuk nhajounien
e kafak uə?

6:54: Sam 63:5 **6:56:** Jon 15:4-7; 1 Jon 3:24; 4:15 **6:58:** Jon 6:41,51

62 ?Mərɨg tukmə naksəm Yo Ji Yermamə yakamrerɨg faktə ye
rao ye neai ikɨn yɨmasɨ-pən ikɨn kupan, takhani nəfrakɨsien
irak uə nɨkam?
63 Nanmɨn kape Kughen əmə rɨrkun nɨvəhsi-pənien
nɨmraghien rerɨn kɨmi narmamə. Yermamə to rɨpəh nɨvəhyen
nɨmraghien rerɨn ye nəsanɨnien əmə kafan. Nəgkiarien mɨnə
e yakamni-pre tuk əmiə, iriə nəgkiarien yamə mɨne kamhasɨ-
pən ye Nanmɨn kape Kughen yame ravəhsi-pən nɨmraghien
kɨmi narmamə.
64 Mərɨg kɨmiə tɨksɨn eikɨn e, nakhapəh nɨshatətəyen irak."
(Yesu ramni məkneikɨn meinai In ruɨrkun ta ye nɨrikakunien
mə nɨ-pa mɨne khapəh nhaniyen nəfrakɨsien iran, muɨrkun
mə iriə pa nhagɨn tukreighaan-pən kɨn In ye kwermɨ tɨkmɨr
mɨnə kafan).
65 Kɨni Yesu rɨmə, "Tuk nar e in e, yakwəni-ta tuk əmiə mə
Tatə Kughen to rɨpipəh nɨvi-pəyen yermamə kɨrik ramuə tuk
Yo, yermamə to rɨpəh nuəyen tuk Yo."
66 Ye nɨpɨg a, narmamə kape Yesu khapsaah kɨmɨsəpəh In,
mhapəh nhakwasɨgien kɨn.

Pita ramni-ərhav mə in ramhatətə ye Yesu

67 Kɨni Yesu rɨmnaiyoh kafan narmamə twelef mɨmə, "?
Rhawor irəmiə? ?Kɨmiə mɨn nɨmnhamə taksəpəh Yo uə?"
68 Mərɨg Saemon Pita rɨmɨni-pən tukun mə, "Yermaru. ?
Tukmə yaksəpəh Ik, jakhavən tuk pa? Mə ik əmə. Kafam əmə
nəgkiarien ravəhsi-pə nɨmraghien rerɨn.
69 Kɨni kɨmawə yakshatətə iram, mɨnharkun ta mə Ik Yemə
Rhakə kape Kughen."
70 Kɨni Yesu rɨmɨni-pən tuk əriə mə, "Kɨmiə e narmamə
twelef kafak. Yo e yɨmɨrpen əmiə. Mərɨg kɨmiə kɨrik in
yarmhə."
71 (In ramni Judas, ji Saemon Iskariot, meinai in mɨn kɨrik ye
narmamə twelef kape Yesu, mərɨg kwasɨg ikɨn, rɨmneighan-
pən kɨn In ye kwermɨ tɨkmɨr mɨnə kafan.)

7

Yesu rɨmnəgkiar kɨmi naorahini mɨnə

1 Kwasɨg ikɨn ye narɨmnar mɨnə a, Yesu rɨpəh norkeikeiyen
mə tukrɨvən yerkwanu mɨnə ye Judia tuk norien kafan wok,
meinai nəmehuə kape nəmə Isrel apaikɨn kamharai mhun ap-
sapɨs tukun mə tukshopni. Kɨni rɨrerɨg mɨn mɨvən ye provins
Galili.

6:62: Jon 3:31; 17:5 **6:63:** Jon 6:68; 2 Kor 3:6 **6:64:** Jon 2:25 **6:65:** Jon 3:27; 6:44; 14:6 **6:68:** Jon 6:63 **6:69:** Mak 1:24; 8:27-30; Luk 4:34 **6:70:** Jon 13:2,27 **6:71:** Jon 17:12

2 Mərig nipig ruauə ipakə tuk norien lafet kirik kape nəmə
Isrel, kamni kimə "lafet kape nivəhsi-haktəyen nimə tapolen
minə."
3 Kini naorahi Yesu minə kimnhani-pən tukun mhamə,
"Rhuvə mə taktərhav eikin e mamvən apa Judia, pəh nar-
mamə kafam minə apaikin tuksəm nimtətien yamə mine Ik
nakamor.
4 Yuvən apaikin meinai yermamə yame rorkeikei mə nar-
mamə tukharkun In, to ripəh nerkwaigien kin kafan wok.
Mərig tukmə nakirkun norien nimtətien minə, yuvən, mor
əpu Ik ye nimri narmamə khapsaah ye nipig kape lafet, pəh
narmamə ye tanimtanə tuksəm."
5 Kasəgkiar məknakin meinai nar apnapig mə iriə naorahini
atuatuk minə, mərig khapəh nhaniyen nəfrakisien iran.
6 Kini Yesu rini-pən tuk əriə mə, "Ripəh hanə norien nipig
kafak. Mərig kimiə nakharkun nisorien nar ye nipig apnapig
əmə.
7 Narmamə kape tokrei tanə e, iriə to khapəh nisəməkien
əmiə. Mərig iriə tukasəkeikei masəməkin Yo, meinai Yo
yakamni-ərhav mə kapəriə norien ripəh natuatukien.
8 Kimiə havən ye lafet, mərig Yo to yakpəh nivənien, meinai
ripəh hanə norien nipig kafak."
9 Raməgkiar məknakin kini In maməmir əmə apa Galili.

Yesu ramvən ye lafet e kamni kimə "Nivəhsi-haktəyen nimə tapolen minə"

10 Kini naorahi Yesu minə kimisəkupən mhavən ye lafet a,
kwasig ikin, Yesu ripivən. Mərig In rimnaiyu apisapis əmə, mə
narmamə tukhapəh nisəmien.
11 Kini nəmehuə kape nəmə Isrel khapsaah kimnhavən
ye lafet a masarhakin In, misaiyoh apnapig əmə narmamə
mhamə, "?Kwən e in pukaa?"
12 Ikin a, narmamə khapsaah kisəsiwən-əsiwən mamhani
In. Tiksin khamə, "In yemə huvə kirik;" mərig tiksin khamə,
"Nikam. In rameikuə ye narmamə."
13 Mərig iriə khapəh nisəvsao-ərhavyen kin Yesu, meinai
kamhagin mə ta mə nəmehuə kape nəmə Isrel kisərig
nəgkiarien yame kamhani.
14 Lafet a ramvən hanə, Yesu rimavən apa ye Nimə Ehuə
kape Kughen, maməvhag kimi narmamə.
15 Nəmehuə kape nəmə Isrel kimisərig nəgkiarien kafan,
kisakur, mhamə, "? Kwən e rimnhawor mirkun narimnar
minə e ye Nəkwəkwə kape Kughen? Yemehuə kirik kapətawə
rimipəh nhajounien In."

7:5: Sam 69:8; Mak 3:21 **7:6:** Mat 26:18; Jon 2:4; 7:30 **7:7:** Jon 3:19-20; 15:18-21 **7:8:** Jon 7:6 **7:13:** Jon 9:22; 12:42-43; 19:38; 20:19

16 Kɨni Yesu rɨni-pən tuk əriə mə, “Nəgkiarien yame
yakamhajoun narmamə kɨn, pəh nien mə kafak. Ramsɨ-pən
tuk Tatə Kughen yame rɨmnher-pə kɨn Yo.
17 Narmamə yamə mɨne nətərɨgien kapəriə ramskai mə
tuksor narɨmnar yame Kughen rorkeikei, tukharkun mə
nəgkiarien kafak ramsɨ-pən tuk Kughen; pəh nien mə kafak
atuk əmə.
18 Narmamə yamə mɨne kasəgkiar atuk əmə ye kapəriə
nehuəyen, iriə kasor əmə mə narmamə tukhavəh-si haktə əriə.
Mərɨg Yo yakorkeikei mə narmamə tukhavəh-si haktə nhag
yermamə yame rɨmnher-pə kɨn Yo. Yo yermamə kape nɨniyen
nəfrakɨsien. To yakəpəh neikuəyen.
19 “Moses rɨmɨvəhsi-pre loa kɨmi əmiə, mərɨg yermamə kɨrik
rɨkək irəmiə raməri-pən fam loa mɨnə e. ?Rhawor e kɨmiə
naksarkut mə takshopni Yo?”
20 Kɨni narmamə khapsaah kɨmnhani-pən tukun mhamə, “!
Man! ?Tukmə ror nanmɨn has ramərer-pən iram uə, mamor
Ik nakamni nəgkiarien ətəwao uə? ?Pa e rɨmə tukrhopni Ik?”
21 Kɨni Yesu rɨmɨni-pən tuk əriə mɨmə, “Yo yɨmnor nɨmtətien
kɨrikianə əmə ye Sabat, nɨmɨsəm, niemhaa ramhai əmiə fam
tukun.
22 Mərɨg kɨmiə mɨn nakasor wok ye Sabat, mamhavəh nao
kɨmi kwajikovə mɨnə, raməri-pən loa kape Moses. (Mərɨg
nəfrakɨsien mə pəh nien mə Moses rɨmɨrikakun norien kape
nɨvəhyen nao kɨmi narmamə, mərɨg kaha mɨnə apa kupan
kɨmnharikakun).
23 ?Mərɨg tukmə nakharkun nɨvəhyen nao kɨmi kwajikovə
mɨnə ye Sabat, rəri-pən loa kape Moses, rhawor e niemha
ramhai əmiə nɨpɨg yakamor huvə nɨprai yermamə kɨrik ye
Sabat?
24 Takhapəh nɨsəkirien wok yame yakamor ye nərɨgien
əmə kapəmiə, mərɨg taksəkir kafak wok ye nərɨgien yame
ratuatuk.”

Narmamə kasəgkiar ye Kristo

25 Kɨni ye nɨpɨg a, nəmə Jerusalem kɨmɨsaiyoh əriə mɨnə
mhamə, “?Rhawor? ?Kwən e In e nəmehuə mɨnə kapətawə
khamə tukshopni In uə?
26 Mərɨg səm-ru. In ramni-ərhav nəgkiarien ye nɨmrɨ nar-
mamə, mərɨg nəmehuə mɨnə khapəh nhani-pənien nar kɨrik
tukun. ?Tukmə ror nəmehuə mɨnə kwənharkun ta mə In
Kristo, uə?

7:18: Jon 5:41; 8:50,54 **7:21:** Jon 7:23; Jon 5:2-9 **7:22:** Jen 17:9-14; 21:4; Lev 12:3 **7:23:** Jon 5:2-9; Mak 3:5; Luk 13:12-14; Luk 14:4-6 **7:24:** Aes 11:1-3; Jon 8:15

27 Mərɨg kɨtawə kharkun rukwanu kwən e rɨmasɨ-pən ikɨn. Mərɨg nɨpɨg Kristo tukramuə, narmamə tukseinein mə rɨsɨpkaa.”
28 Ye nɨpɨg a, Yesu rɨnamərer ye Nimə Ehuə kape Kughen maməvhag kɨmi narmamə, kɨni mamokr-apomh mɨmə, “Kɨmiə nakharkun Yo, mharkun ikɨn yɨmasɨ-pən ikɨn. Mərɨg nəfrakɨsien mə pəh nien mə yɨmauə atuk əmə ye nərɨgien kafak. Mərɨg Kughen rɨmnher-pə kɨn Yo. Kɨni Kughen In nəfrakɨsien. Kɨmiə nakseinein In,
29 mərɨg Yo yakɨrkun In, meinai yɨmasɨ-pən iran. Kɨni In rɨmnher-pə kɨn Yo.”
30 Yesu raməgkiar məknakɨn, khamə tukharaptərəkɨn In. Mərɨg yermamə kɨrik rɨkək yame tukraptərəkɨn In, meinai rɨpəh hanə norien nɨpɨg kafan.
31 Mərɨg narmamə khapsaah kɨmnhani nəfrakɨsien iran mhamə, “Tukmə ror Yesu in Kristo yame Kughen rɨmɨrpen mə tukrher-pə kɨn, meinai kɨmɨni mə nɨpɨg Kristo tukramuə, tukror nɨmtətien khapsaah. Kɨni yermamə rɨkək yame rɨrkun norien nɨmtətien rɨpsaah rapita In.”

Mobael yamə mɨne kasarha tuk Nimə Ehuə kape Kughen kɨmnhauə mə tukharaptərəkɨn Yesu

32 Kɨni Farisi mɨnə kɨmɨsərɨg narmamə khapsaah kɨsəsiwən-əsiwən masəvsao kɨn Yesu. Kɨni Farisi mɨnə mɨne jif pris mɨnə kɨmɨsher-pən kɨn mobael yamə mɨne kasarha tuk Nimə Ehuə kape Kughen mə tukharaptərəkɨn Yesu.
33 Kɨni Yesu rɨmə, “Yo jakamarə kɨtawə-mkɨmiə kape nɨpɨg kwakwə əmə. Kwasɨg ikɨn, jakrerɨg-pən mɨn tuk Yermamə yame rɨmnher-pə kɨn Yo.
34 Ye nɨpɨg a in a, taksarha-kɨn Yo mərɨg to nakhapəh nɨsəmien Yo; meinai ikɨn yakamvən ikɨn, kɨmiə to nakhapəh nhavənien ikɨn.”
35 Kɨni nəmə Isrel kɨmɨsaiyoh əriə mɨnə mhamə, “?In rɨmə tukrɨvən hiə, mə to kɨtawə khapəh nɨsəmien In? ?Rɨmə tukrɨvən məm kwənərəus kape nəmə Isrel yamə mɨne kɨsarə iriə nəmə Gris apa tanə pɨsɨn pɨsɨn mɨnə, mamhajoun mɨn nəmə Gris uə?
36 In rɨmɨni mə ye nɨpɨg a, kɨtawə tuksarha-kɨn In, mhapəh nɨsəmien In, meinai kwənmhan yame In tukrɨvən ikɨn, to kɨtawə khapəh nhavənien ikɨn. ?Nəgkiarien e, nɨpran ramni mə naha?”

Nu yame ravəhsi-pə nɨmraghien rerɨn

37 Lafet natukror infamien, kamor nəvɨgɨnien yame in rehuə rapita nəvɨgɨnien tɨksɨn kape lafet. Kɨni ye nɨpɨg a,

---

7:29: Mat 11:27 **7:30:** Mat 26:18 **7:31:** Jon 2:23; 4:48 **7:32:** Jon 7:45-48

Yesu rɨmnərer ye nɨmrɨ narmamə mamokrən apomh mɨmə,
“Yermamə yame rɨnəkwakwə, pəh in ruə tuk Yo, mɨnɨm nu.
38 Meinai Nəkwəkwə kape Kughen ramni mə,
“ ‘Yermamə yame rhatətə irak, rəmhen kɨn nɨmrɨ nu yame
ravəhsi-pən nɨmraghien ramkwor-kwor mhaktə
mokrig yerkin mamaiyu.’ *(Aes 44:3)*”
39 Yesu ramni nuhpɨkɨnien a, maməgkiar ye Nanmɨn kape
Kughen yame kwasɨg ikɨn tukrɨpivəhsi-pən kɨmi narmamə
yamə mɨne kashatətə iran. Mərɨg ye nɨpɨg a, Nanmɨn kape
Kughen rɨpəh hanə nuəyen tuk narmamə, meinai Yesu rɨpəh
hanə nɨvənien ye nɨkakien kafan ye rao ye neai.

Narmamə kɨmɨsəwhai kwhen kapəriə tuk Yesu

40 Yesu raməgkiar məknakɨn, narmamə kɨmɨsərɨg, kɨni tɨksɨn
kamhani mhamə, “Kwən e in profet kape Kughen yame profet
mɨnə kɨmnhani mə tukruə.”*
41 Kɨni tɨksɨn khamə, “Kwən e in Kristo.”
Mərɨg tɨksɨn khamə, “Nɨkam. ?Nakhamə ta mə Kristo tukrɨsɨ-
pən apa Galili uə?
42 Nəkwəkwə kape Kughen ramni mə Kristo tukraməkeikei
mɨsɨ-pən ye kwənərəus kape King Deved, ye taon e Betlehem,
imei Deved kupan.”
43 Ror məkneikɨn, narmamə kɨmɨsəwhai kwhen kapəriə tuk
Yesu.
44 Tɨksɨn khamə tukharaptərəkɨn In; mərɨg yermamə kɨrik
rɨkək yame tukrɨraptərəkɨn In.

Nəmehuə mɨnə kape nəmə Isrel khapəh nhaniyen nəfrakɨsien ye Yesu

45 Kɨni mobael mɨnə kɨmnhavən mɨsəm jif pris mɨnə mɨne
Farisi mɨnə. Kɨni nəmehuə mɨnə a kɨmɨsaiyoh mobael mɨnə
mhamə, “? Rhawor e nɨmnhapəh nharaptərəkɨnien Yesu
mhakɨr mhauə?”
46 Kɨni mobael mɨnə khani-pən tuk əriə mhamə, “Yɨmnhapəh
nharaptərəkɨnien In meinai yermamə kɨrik rɨpəh hanə
nhajounien rəmhen kɨn In.”
47 Kɨni Farisi mɨnə kɨmnhani-pən tuk əriə mhamə, “? Rha-
wor? ?In rɨmɨvi əmiə kɨn nekuəyen kafan uə?
48 ? Kapətawə kɨrik yemehuə rɨkək mɨne Farisi kɨrik yame
ramni nəfrakɨsien iran.
49 Narmamə apnapɨg əmə yamə mɨne kaseinein əgkap loa
kape Moses kamhani nəfrakɨsien iran. Pəh iriə tukasarə ye
narpɨnien kɨrik.”

7:37: Aes 55:1; Jon 4:13-14; 6:35; Rev 22:17 **7:38:** Jer 2:13; 55:1; 58:11; Sek 14:8-9; Jon 4:10-14; 6:35; Rev 7:17 **7:39:** Jon 1:33; 12:23; 13:31,32; Wok 2:17,33
* **7:40:** Ǝm-ru Dut 18:15. Moses rɨmɨni mə profet kɨrik mɨn tukruə rəmhen kɨn in.
7:42: 2 Saml 7:16; Sam 89:3-4; Maeka 5:2; Jer 23:5; Mat 2:1,22-23; Luk 2:4-7

50 Kɨni Nikodimas e, in Farisi kɨrik. Kɨni in a iriə min. Kwən
a, apa kupan rɨmavən maməgkiar kɨmi Yesu. Kɨni rarar mɨni-
pən tuk əriə mɨmə,
51 “? Rhawor? Loa kapətawə ramni mə kwasɨg ikɨn
tukhani-əhrav narpɨnien kape yermamə kɨrik, tukasəkeikei
mɨsəkupan mhavən, mɨsətərɨg kɨn nəgkiarien kafan, mɨsəm
atuatuk naha nhagɨn yame rɨmnor.”
52 Kɨni khani-pən tukun mhamə, “?Rhawor? ?Ik mɨn ik yemə
Galili, uə? Yuvən-ru məvheikɨn Nəkwəkwə kape Kughen, məm
atuatuk mə profet a kape Kughen to rɨpəh nɨsɨ-pənien ye
Galili.”
53 Kɨni narmamə kɨmnharerɨg-pən yerkwanu mɨnə kapəriə.†

8

1 Mərɨg Yesu rɨmnhaktə fiak ye tukwas e kamni kɨmə Olif.

*Yesu rɨpəh nəgkiar-skaiyen kɨmi piraovɨn kɨrik yame rak-
wasɨg apnapɨg kɨn narman*

2 Kəni rɨkwamer kɨn, Yesu rɨrerɨg-pən mɨn ye Nimə Ehuə
kape Kughen. Kɨni narmamə khapsaah kɨmnhauə, masərer
ərkurao iran, kɨni In rəkwətə maməvhag kɨmi əriə.
3 Kɨni nəmhajoun mɨnə kape loa, mɨne Farisi mɨnə khakɨr
piraovɨn kɨrik mhauə tukun, mɨsərɨp-ərhav in ye nɨmrɨ nar-
mamə. Narmamə kɨmɨsəm əpu mə pian a rɨmnapɨr iriu yer-
man pɨsɨn.
4 Kɨni iriə kɨmnhani-pən tuk Yesu mhamə, “Yhajoun. Nar-
mamə kɨmɨsəm əpu mə pian e rɨmnapɨr iriu yerman pɨsɨn.
5 Moses rɨmnərəhu loa kɨrik ye loa kapətawə mamni mə
tukmə piraovɨn yame ramapɨr-pən apnapɨg tuk yerman,
tukaməkeikei karkwhopni in. *(Lev. 20:10; Deut. 22:22-24)*
?Mərɨg ik nakmə rhawor?”
6 Iriə kɨmɨsaiyoh məknakɨn masor kiko-iko, mə Yesu tukrɨni
nəgkiarien kɨrik yame rɨpəh nəmhenien, pəh kɨsəm-pən nar
has kɨrik iran, mhavəhsi-pən narpɨnien kɨmin. Mərɨg Yesu
rapnapɨg əmə, məmrəmɨr, mamrai-pən nar ye nɨmoptanə kɨn
kwənkwai kwermɨn.*
7 Mərɨg iriə kasəkeikei mɨsaiyoh In. Kɨni In rərer, mɨni-pən
tuk əriə mə, “Nəmhen. Tukmə kɨmiə kɨrik e ikɨn e kafan norien
has rɨkək, pəh in tukrəkupən markwhopni pian e.”
8 Kɨni In məmrəmɨr mɨn mamrai-pən nar ye nɨmoptanə.
9 Kɨni iriə kɨmɨsərɨg nəgkiarien kafan, mɨsəriwək kɨrikianə
kɨrikianə mɨsap, rɨrikakun ye nəwharu mɨnə meriaji

7:50: Jon 3:1 † **7:53:** Nəgkiarien ye Jon 7:53-8:11 rɨkək ye kopi akwas tɨksɨn kape Niutesteman. Keinein mə Jon rɨmɨrai əfrakɨs, uə yermamə kɨrik rɨmnəsɨk-əpnɨs-pən ye nəgkiarien kape Jon. * **8:6:** Rɨkimiə tukraməsɨk mə Kughen rɨmɨrai-pən Natuakəmien Ten ye kapier kɨn kwermɨn. Eks 31:18; Dut 9:10. **8:7:** Dut 17:7; Rom 2:1,22

nɨtamaruə. Iriə kɨmɨsap, mhapəh əmə Yesu mɨne pian ai kawəmɨr.
10 Kɨni Yesu rhekɨmter mɨn mɨni-pən tuk pian ai mɨmə, "Pian əpə. ?Narmamə mɨnə apa kwənhaukaa? ?Yermamə ruɨkək yame tukrɨni-ərhav kafam narpɨnien uə?"
11 Kɨni pian a rɨmɨni-pən tukun mɨmə, "Yemehuə. Yermamə rɨkək yame to rɨvəhsi-pə narpɨnien kɨmi yo."
Kɨni Yesu rɨni-pən tukun mə, "Ror pən Yo mɨn to yakpəh nɨvəhsi-preyen narpɨnien kɨmik. Mərɨg amvən, məpəh əmə norien yame mɨne rahas."

Yesu In rəmhen kɨn nɨkakien yame raməsia-pen narmamə m-fam ye tokrei tanə

12 Kɨni Yesu rɨni-pən mɨn tuk əriə mɨmə, "Yo e, yo Nɨkhakien kape narmamə m-fam ye tokrei tanə. Narmamə yamə mɨne kamhakwasɨg kɨn Yo to khapəh nɨseriwəkien ye nəpɨgnəpien, mərɨg tukhavəh nɨkakien yame ravəhsi-pən nɨmraghien kɨmi əriə."
13 Kɨni Farisi mɨnə kɨmnhani-pən tukun mhamə, "Ik nakamni-əhrav məknakɨn Ik, mərɨg yermamə kɨrik rɨkək yame tukrərer-ərhav mamni əfrakɨs mə kafam nəgkiarien raməfrakɨs. To kafam nəgkiarien rɨpəh nərerien."
14 Kɨni Yesu rɨni mɨmə, "∃wəh. Nəfrakɨsien mə Yo atuk əmə yakamni-ərhav Yo. Mərɨg nəgkiarien kafak in tukramərer tɨmtɨm, meinai Yo yakɨrkun aikɨn yɨmasɨ-pən ikɨn. Kɨni mɨrkun mɨn aikɨn yakamvən ikɨn. Mərɨg kɨmiə nakseinein aikɨn yakamvən ikɨn mɨne ikɨn yɨmasɨ-pən ikɨn.
15 Kɨmiə e naksəkir norien kape narmamə ye nətərɨgien əmə kape yermamə. Mərɨg Yo yakpəh nəkirien norien kape narmamə məknakɨn.
16 Mərɨg tukmə yakəkir norien kape yermamə, yakamor ye norien yame ratuatuk. Mərɨg pəh nien mə yakaməkir ye nətərɨgien əmə kafak, mərɨg kɨmru Tatə Kughen yame rɨmnher-pə kɨn Yo, kapəmru nəkirien kɨrikianə əmə.
17 Kɨmɨrai ye loa kapəmiə kɨmə, "Tukmə yermamə kɨraru karəni nar kɨrikianə əmə, pəh narmamə tukharkun mə nəgkiarien kapəriu raməfrakɨs." *(Dut 19:15)*
18 Kɨni taktakun ai, Yo yakamni-ərhav Yo, mərɨg Rɨmɨk yame rɨmnher-pə kɨn Yo, ramor nəgkiarien kafak ramərer tɨmtɨm."
19 Kɨni kɨmɨsaiyoh In mhamə, "?Mərɨg kafam hiə tatə?"
Kɨni In rɨmə, "Kɨmiə nakseinein Yo, mɨseinein mɨn Tatə kafak. Nakpiharkun Yo, to nakpiharkun mɨn kafak Tatə."

8:11: Jon 3:17; 5:14 **8:12:** Sam 27:1; 44:3; 119:105; Prov 6:23; Aes 49:6; 60:19-20; Esik 1:26-28; Mat 5:14; Jon 1:4-5; Hib 1:3; Rev 21:23-24 **8:13:** Jon 5:31 **8:14:** Jon 13:3; 16:28 **8:18:** Mak 1:10-11; Jon 1:33-34 **8:19:** 1 Jon 2:23

20 Yesu rɨmɨni nəgkiarien a nɨpɨg in rɨmnamhajoun nar-
mamə apa ikɨn kamərəhu-pən mane ikɨn ye Nimə Ehuə kape
Kughen. Mərɨg kwən kɨrik rɨkək yame to rɨvən mɨraptərəkɨn
In meinai rɨpəh hanə norien nɨpɨg kafan.

Yesu ramni mə In rɨmasɨ-pən ye rao ye neai

21 Kɨni Yesu rɨmɨni-pən mɨn tuk əriə mɨmə, "Tuk nɨpɨg kɨrik,
jakɨrkək, kɨni kɨmiə taksarha kɨn Yo. Mərɨg nɨpɨg takhamhə,
narpɨnien kape təvhagə has kapəmiə tukraməmɨr irəmiə.
Kɨmiə nakseinein nhavənien aikɨn yakamvən ikɨn."

22 Nɨpɨg rɨmɨni məknakɨn, mukreikɨn kapən kapə nəmehuə
kape nəmə Isrel. Khamə, "? Rhawor e kɨtawə kaseinein
nhavənien aikɨn ramvən ikɨn? ?Tukmə ror tukrhopni atuk In
uə?"

23 Mərɨg Yesu rɨrpɨn nəgkiarien mɨmə, "Kɨmiə, iməmiə eikɨn
e. Mərɨg Yo yakmasɨ-pən apa ye rao ye neai meiwaiyu-pə.
Tokrei tanə e pəh nien mə imak ikɨn.

24 Ror məkneikɨn, yakamni-pre tuk əmiə mə kɨmiə
takhamhə, narpɨnien kape təvhagə has kapəmiə tukraməmɨr
irəmiə. Tukmə nakhapəh nhaniyen nəfrakɨsien mə yo e
Kristo, nɨpɨg takhamhə, narpɨnien kape təvhagə has kapəmiə
tukraməmɨr irəmiə."

25 Kɨni iriə kɨmnhani-pən tukun mhamə, "!Eh! ?Ik pa en?"
Kɨni In rɨmɨni-pən tuk əriə mə, "Yo e yakaməvsao kɨn Yo
ye nɨpɨg yame yɨmɨrikakun nhajounien kafak meriaji-pə e
taktakun.

26 Yakɨrkun nɨniyen narɨmnar rehuə irəmiə, mɨvəhsi-pre
narpɨnien ehuə kɨmi əmiə. Mərɨg jakamni əmə nəgkiarien
yame Yermamə yame rɨmnher-pə kɨn Yo ramni-pə tuk Yo.
Nəgkiarien yame In ramni raməfrakɨs. Kɨni yakamni-ərhav
pən nəgkiarien kɨmi narmamə fam ye tokrei tanə yame In
ramni-pə tuk Yo."

27 Mərɨg iriə khapəh nharkunien mə Yesu raməgkiar ye
Rɨmni Kughen.

28 Ror pən, In rɨni-pən tuk əriə mə, "Nɨpɨg kɨmiə takpi-
haruk haktə Yo, Ji Yermamə, mɨpiharkun mə nəgkiarien yame
yakamni irak in raməfrakɨs. Kɨni mɨpiharkun mɨn mə yakpəh
norien nar kɨrik ye nətərɨgien əmə kafak, mərɨg yakamni əmə
nəgkiarien yame Rɨmɨk ramni-pə tuk Yo.

29 Yermamə yame rɨmnher-pə kɨn Yo ramarə kɨmru min. In
rɨpəh nəpəhyen Yo yakəriwək Yo pɨsɨn. Meinai nɨpɨg m-fam
yakamor naha nhagɨn yame In rorkeikei."

30 Yesu ramni nəgkiarien e, narmamə khapsaah khani
nəfrakɨsien iran.

Mɨkɨp Ebraham əfrakɨs mɨnə mɨne ji Setan mɨnə

8:23: Jon 3:31 **8:28:** Jon 3:14; 12:32-33; 14:24 **8:29:** Jon 4:34; 5:30; 6:38; 16:32

31 Kini Yesu rimnəgkiar kimi nəmehuə kape nəmə Isrel yamə mine kimnhani nəfrakisien iran mimə, “Tukmə nakharaptərəkin tim tim nəgkiarien yame yakamni-pre tuk əmiə, kimiə atuatuk e narmamə kafak minə.
32 Kini kimiə takharkun nəfrakisien. Kini nəfrakisien en tukririsin əmiə nakhapiəpiə.”

33 Kini iriə kimnhani-pən tukun mhamə, “! Ah! Kitawə e kwənərəus kape Ebraham. Kitawə khapəh nisor-atuə-kinien kape yermamə kirik. ? Rhawor e nakamni mə nar kirik tukraməkeikei mirisin əmawə yakhapiəpiə?”

34 Kini Yesu rini-pən tuk əriə mə, “Yakamni-pre əfrakis tuk əmiə mə narmamə yamə mine kasor norien has, norien has ramarmaru irəriə, mamraptərəkin əriə mamor əriə kamhauə yorwok minə kafan.
35 Kini nakharkun mə yorwok kirik, kafan yemehuə to ripəh neighanien kin in mə tukramarə ye nimə kafan. Mərig yemehuə rameighan əmə kin tini mə tukramarə ye nimə kape yamehuə kape nipig m-fam.†
36 Ror pən, tukmə Yo Ji Kughen yakamrisin əmiə, jakrisin əfrakis əmiə nakhapiəpiə.
37 Yakirkun mə kimiə kwənərəus kape Ebraham. Mərig nakasarha-kin swatuk tuk nhopniyen Yo, meinai nakhapəh nisorkeikeiyen mə taksətərig kin kafak nəgkiarien.
38 Yo yakamni narimnar minə e yame yimnəm kafak Tatə ramor. Mərig kimiə nakasor narimnar yame kapəmiə tatə minə kimnhani-pre tuk əmiə.”

39 Kini iriə kimnhani-pən tukun mhamə, “Mərig rimtawə e Ebraham.”

Kini Yesu rimini-pən tuk əriə mimə, “To ripi mə kimiə kwənərəus atuatuk kape Ebraham, to norien kapəmiə ripiəmhen kin norien kape Ebraham kupan.
40 Yo yakamni-pre nəgkiarien əfrakis tuk əmiə yame Kughen rimini-pə tuk Yo. Mərig kimiə nakhamə takshopni Yo. Mərig to Ebraham ripəh norien məknenkin.
41 Kimiə nakasor əmə norien kape tatə atuatuk kapəmiə.”

Kini iriə kimnhani-pən tukun mhamə, “Pəh nien mə kimawə e kwajikovə kape swatuk. Kughen pisin əmə In rimimawə.”

8:31: 2 Jon 1:9 **8:32:** Rom 8:2; 2 Kor 3:17; Gal 5:1 **8:34:** Rom 6:12-23; 1 Jon 3:8-9 † **8:35:** Ye nuhpikinien e, Yesu ramni mə nəmə Isrel kisəmhen kin slef yame kasarə iruə tuk promes mine nimə kape king. Nar apnapig Kughen rimirpen nəmə Isrel mə kafan narmamə, mərig in rivəhsi-ta nehuəyen kapəriə, kiseiwaiyu əgkap rəmhen kin slef yame kafan nihuvəyen uə nautə rikək. **8:35:** Gal 4:30 **8:37:** Jer 9:25-26; 1 Jon 3:10 **8:39:** Rom 2:28-29; 9:7-9

42 Kɨni Yesu rɨni-pən tuk əriə mɨmə, “To rɨpi mə kapəmiə
əfrakɨs e tatə Kughen, to nakpisorkeikei Yo, meinai Yo yɨmasi-
pən iran, muə eikɨn e. Pəh nien mə yɨmauə ye kafak nərɨgien.
Mərɨg yɨmauə meinai In rɨmnher-pə kɨn Yo.
43 ?Mərɨg rhawor e nakhapəh nharkunien nɨprai nəgkiarien
kafak? Meinai nakhapəh nɨsorkeikeiyen mə taksərɨg
nəgkiarien kafak.
44 Kɨmiə, norien kapəmiə rəmhen əmə kɨn rɨmɨmiə e Setan.
Kɨni nɨpɨg m-fam naksorkeikei mə takasor nəkwan. Norien
kafan yame in rɨmɨrikakun mamor, ramor hanə. In yermamə
kape nhopniyen yermamə. In raməməkɨn nəfrakɨsien, meinai
nəfrakɨsien rɨkək iran. In rameikuə məknakɨn meinai in a
norien hanə kafan. In yeikuə, mɨne tatə kape neikuəyen.
45 Mərɨg Yo yakamni-pre əmə nəgkiarien əfrakɨs tuk əmiə.
Ror pən, nakhapəh nhaniyen nəfrakɨsien ye kafak nəgkiarien.
46 Yo yakpəh hanə norien norien has; ror pən kɨmiə kɨrik
rɨpəh hanə nəm-pə-yen nar has kɨrik irak. Yakamni-pre
nəgkiarien əfrakɨs tuk əmiə. ?Rhawor e nakhapəh nhaniyen
nəfrakɨsien irak?
47 Narmamə kape Kughen kasor nəkwai Kughen; mərɨg
pəh nien mə kɨmiə kwajikovə mɨnə kape Kughen, nakhapəh
nɨsorien nəkwan.”

Yesu In yerpɨrɨg rapita Ebraham

48 Kɨni nəmehuə kape nəmə Isrel kɨmɨshek In mamhani
mhamə, “! Man! Yakwəsəm əpu ik, mharkun mə ik pa.
Ik nakəmhen kɨn yemə Sameria kɨrik yame nanmɨn has
ramərer-pən iran.”
49 Mərɨg Yesu rɨmə, “Nanmɨn has rɨkək irak. Mərɨg yakam-
siai Rɨmɨk; kɨni kɨmiə nakhapəh nhasiaiyen Yo.
50 Yo yakpəh narkutien mə nhagɨk tukrehuə; mərɨg yer-
mamə kɨrik aikɨn yame ramarkut mə nhagɨn tukrehuə. Kɨni
In tukrɨpiəkir narmamə m-fam.
51 Yakamni-pre əfrakɨs tuk əmiə mə yermamə yame ramor
kafak nəgkiarien to rɨpəh nɨmhəyen tuk nɨpɨg kɨrik.”
52 Kɨni nəmehuə kape nəmə Isrel kɨmnhani-pən tukun
mhamə, “! Yakwənharkun ai taktakun mə nanmɨn has
ramərer-pre iram! Meinai Ebraham rɨmamhə, kɨni profet
mɨnə kɨmnhamhə mɨn, mərɨg Ik nakamni mə yermamə yame
ramor nəkwam to rɨpəh nɨmhəyen tuk nɨpɨg kɨrik.
53 ? Nakmə Ik nakehuə rapita Ebraham e rɨptawə yame
ruamhə ta, mɨne profet yamə mɨne kwənhamhə ta? ?Nakmə
ik e pa?”
54 Kɨni Yesu rɨni-pən tuk əriə mɨmə, “To yakvəhsi-haktə
atuk Yo mamor nhagɨk ramehuə, kafak nəgkiarien in ror nar

8:42: 1 Jon 5:1 **8:44:** 1 Jon 3:8 **8:51:** Jon 11:26 **8:53:** Jon 4:12

apnapɨg əmə kɨn. Mərɨg kafak Tatə e yame kɨmiə nakamhani mə In Kughen kapəmiə In ravəhsi-haktə Yo, mamor nhagɨk ramehuə.
55 Kɨmiə nakseinein pawk In; mərɨg Yo yakɨrkun In. To yakpini mə yakeinein In, mɨpiuə yeikuə rəmhen kɨn yame kɨmiə nəmeikuə mɨnə. Mərɨg yakɨrkun In mamor nəkwan.
56 Rɨpmiə e Ebraham rɨkin ramagien pɨk mə tukrɨpiəm nɨpɨg kafak yame tukrɨpiuə. Kɨni nɨpɨg in ruɨrkun mə nɨpɨg kafak rɨnamuə, kɨni rɨkin ramagien əmə tukun.”
57 Kɨni nəmehuə kape Isrel kɨmnhani-pən tukun mhamə, “! Man! Ik tamaruə əmə kɨrik, kafam newk rɨpəh hanə neriaji-pənien fifti. ? Rhawor e nakamni mə nɨmnəm yemə tu e Ebraham?”
58 Kɨni Yesu rɨmə, “Yakamni-pre əfrakɨs tuk əmiə mə Ebraham rɨpəh hanə narhayen, Yo yaknarə ta.‡”
59 Məkneikɨn khapɨk kapier asur mɨnə mə tuksarkwhopni In kɨn. Mərɨg Yesu rɨmnerkwaig, map ta irəriə ye Nimə Ehuə kape Kughen mamvən.

9

Yesu rɨmnor huvə nɨmrɨn pɨs kɨrik

1 Nɨpɨg kɨrik, Yesu rɨnamərɨwək mamavən, kɨni məm kwən kɨrik nɨmrɨn rɨmapɨs hanə.
2 Kɨni narmamə kape Yesu khauə mhani-pən tukun mhamə, “Yhajoun. Kwən kɨrik e rɨmnarha, nɨmrɨn ruapɨs ta. Takni-ru mə rhawor ror məknakɨn. ? Ravəh narpɨnien ye norien has kape tatə uə mamə kafan, uə ravəh narpɨnien ye norien has kɨrik kafan yame rɨmnor?”
3 Mərɨg Yesu rɨmə, “Nɨmrɨ kwən e ramahas, mərɨg pəh nien mə ravəh narpɨnien ye norien has kɨrik kafan, uə kape tatə uə mamə. Mərɨg nɨmrɨn ramapɨs məkneikɨn mə Kughen tukrhajoun kafan wok ye nɨmraghien kafan.
4 Kɨtawə kasarə ye nɨpɨg kape nɨkakien, tukasəkeikei masor wok kape Yermamə yame rɨmnher-pə kɨn Yo. Mərɨg nɨpɨg kape nəpɨgnəpien tukruə, tukseinein nɨsorien wok ye nɨpɨg a.
5 Nɨpɨg yakamarə ye tokrei tanə e, Yo nɨkakien kape narmamə m-fam ye tokrei tanə.”
6 Yesu rɨni-ta nəgkiarien a, mɨvəh nɨmoptanə mərɨg-əvhin, rəptɨg, mərəhu-pən ye nɨmrɨ yermamə a.
7 Mɨni-pən tukun mɨmə, “Takvən mar ye nu apa Saeloam.” (Nhag e Saeloam, nɨpran ramni mə, “Kher-pən kɨn.”) Kɨni ai rɨmavən, mar ye nu, kɨni marha maməm nar, mɨrerɨg-pən iman yerkwanu.

---

‡ **8:58:** Ǝm-ru Jon 1:1; 17:5; 17:24. **8:59:** Lev 24:16 **9:2:** Luk 13:2-3 **9:3:** Jon 11:4 **9:4:** Jon 12:35-36 **9:5:** Jon 1:4 **9:7:** Aes 35:5

8 Kini nəmə iman ikin, mine narmamə yamə mine kharkun
in, mə in yermamə kirik yame nipig m-fam ramaiyoh-pən kin
mane, kimisəm in, kisakur. Misaiyoh-pən əriə minə mhamə, “!
Eh! ?Kwən e in e yermamə yame nipig m-fam in ramkwətə
mamaiyoh-pən kin mane kimi narmamə, uə nikam?”
9 Kini tiksin khamə, “Ɜwəh. Mə in.”
Mərig tiksin khamə, “Nikam. To nakəm, nakmə in. Mərig pəh
nien mə in.”
Mərig kwən a rimə, “!Mə yo e!”
10 Kini iriə kasəkeikei kimin mə tukrini mə rimnhawor
nimrin rhuvə.
11 Kini in rimə, “Kwən e, nhagin e Yesu, in rimivəh
nimoptanə mərig-əvhin rəptig, mərəhu-pən ye nimrik mir,
mini-pə tuk yo mə jakvən ye nu apa Saeloam, mar. Kini
yakvən mar. Məkneikin məm nar.”
12 Kini iriə kisaiyoh-pən min in mhamə, “?Mərig kwən en
ramarə hiə?”
Kini in rimə, “?Hei? Yakeinein.”
13 Kini khakir in mhauə kimi Farisi minə.
14 Nipig Yesu rimivəh nimoptanə mərig əvhin rəptig mərəhu-
pən ye nimrin mir, nipig a ye Sabat.
15 Ror pən, Farisi minə min kisaiyoh-pən kwən a mhamə, “?
Rhawor nimrim rhuvə?”
Kini kwən a rini-pən tuk əriə mimə, “Yesu rimnor-pən
nimtəgei ye nimrik, kini yimavən mar, kini nimrik rhuvə.”
16 Kini Farisi minə kimisəwhai kwhen kiraru kapəriə
tuk nəgkiarien a. Tiksin kimnhani mhamə, “Tukmə ror
məkneikin, Yesu ripəh nisi-pənien ye Kughen, meinai In
rimnakapir Sabat.” Mərig tiksin khamə, “Nikam. Ramsi-pən
ye Kughen. Meinai yor təvhagə has to ripəh norien nimtətien
minə məknakin.”
17 Kini iriə kisaiyoh min kwən a nimrin ramapis kupan,
mhamə, “?Kwən a rimnor huvə nimrim, nakmə In naha
yermamə? ?Kini rikim ramhaw-əsik?”
Kini in rini-pən tuk əriə mimə, “In profet kirik.”
18 Mərig nəmehuə minə kape nəmə Isrel khapəh nhaniyen
nəfrakisien iran mə in apa kupan kwən a nimrin rimapis,
mərig taktakun ai raməm nar. Ror pən, kisokrən kin rimni
mine nisini kirauə.
19 Kisaiyoh-pən əriu mhamə, “?Rhawor? ?Kapəmiru e kwa-
jikovə uə? ?Rimnarha nimrin ripis uə nikam? ?Rimnhawor
nimrin rhuvə?”
20 Kini rimni mine nisini krəmə, “Yakrarkun mə kapəmru e
kwajikovə. Nipig rimnarha, nimrin ripis.
21 Mərig yakweinein mə rimnhawor nimrin rhuvə.
Maweinein mə pa nhagin rimnor huvə nimrin. Saiyoh in.
Mə rikin rinarə ta. In rirkun nəvsaoyen kin in.”

22 Karəni məknakɨn meinai krəgɨn kɨn nəmehuə mɨnə kape
nəmə Isrel, meinai nəmə Isrel kɨmnhani əutən mə tukmə
yermamə kɨrik ramni-ərhav mə Yesu in Kristo, tukhapəh
nɨseighanien kɨn rauru-pən ye nimə kape nofugɨnien.
23 Ror pən, rɨmni mɨne nɨsɨni kɨrəni mɨrəmə, "Saiyoh in. Mə
rɨkin rɨnarə ta."
24 Kɨni kɨsokrən mɨn kɨn kwən a yame kupan nɨmrɨn rɨmapɨs,
mə tukruə mərer ye nɨmrɨriə. Kɨni kashek in mhamə, "Ni
əfrakɨs əmə, mɨvəhsi-haktə nhag Kughen.* Kɨtawə kharkun
mə Yesu In yor təvhagə has əmə."
25 Mərɨg kwən ai rɨmə, "Yo yakeinein mə kwən a in yor
təvhagə has uə nɨkam. Nar kɨrikianə əmə yame yo yakɨrkun.
Apa kupan, nɨmrɨk rɨmapɨs. Mərɨg taktakun ai, yaknaməm
nar."
26 Kɨni kɨsaiyoh-pən mɨn in mhamə, "?Rɨmnhawor ik? ?
Rɨmnhawor mor huvə nɨmrɨm?"
27 Mərɨg in rɨmə, "Yakwəni-pre ta tuk əmiə, mərɨg kɨmiə
nakhapəh nɨsətərɨgien kɨn yo. ?Rhawor nakhamə jakəvsao
mɨn kɨn? ?Kɨmiə mɨn nakhamə takhauə narmamə kape Yesu
mɨnə, uə?"
28 Kɨni iriə kashek in, mamhani hah in, mhamə, "!Ah! !Ik e
kafan kɨrik yermamə! Mərɨg kɨmawə narmamə kape Moses.
29 Kɨmawə yakharkun huvə mə Kughen rɨmnəgkiar kɨmi
Moses; mərɨg kɨmawə yakseinein mə kwən en rɨmasɨpkaa."
30 Kɨni kwən ai rɨmə, "!Nəfrakɨsien! Kwən a rɨmnor huvə
nɨmrɨk, mərɨg kɨmiə nakseinein mə rɨmasɨpkaa.
31 Kɨtawə kharkun mə Kughen rɨpəh nətərɨgien kɨn yor
təvhagə mɨnə. Mərɨg yermamə yame ramsiai Kughen, mamor
nəkwan, kɨni Kughen ramətərɨg kɨn!
32 Yermamə kɨrik rɨkək yame rɨrkun nor-huvəyen yermamə
rɨmnarha əmə nɨmrɨn rɨpɨs.
33 To Yesu rɨpipəh nɨsɨ-pənien ye Kughen, to rɨpipəh norien
nar kɨrik."
34 Kɨni iriə kɨmɨshek mɨn in mhamə, "! Kəsi! Ik yer-
mamə kape norien has nɨpɨg mɨfam, rɨrikakun ye nɨpɨg yame
nɨmnarha-pə, muə meriaji-pə ai taktakun. ?Rhawor e nakmə
takhajoun əmawə?" Kɨni kɨsher-ye-rhav kɨn In ye nimə kape
nofugɨnien.

Yermamə yame reinein Yesu, in rəmhen kɨn nɨmrɨn pɨs

---

* **9:24:** Nəmehuə mɨnə kɨmnhani-pən tuk kwən a "Vəh si haktə nhag Kughen" nɨpran ramni mə khamhə Yesu tukrɨvəh kwəsu ye nhag Kughen. Ǝm-ru Jos 7:19.
9:28: Jon 5:45 **9:31:** Sam 66:16-20; Prov 15:29; Aes 1:15; 59:2 **9:33:** Jon 3:2
9:34: Jon 9:2; Aes 66:5

35 Kɨni Yesu rɨmnərɨg nəvsaoyen kɨn, mə kɨmnher-ye-rhav
kɨn kwən ai ye nimə kape nofugɨnien. Kɨni rɨvən mɨvaag-
pən kɨn, maiyoh-pən in mɨmə, “?Ik nakamni nəfrakɨsien ye Ji
Yermamə?”
36 Kɨni kwən a rɨmə, “Yemehuə. ?Ji Yermamə e pa? Ni-pə
huvə tuk yo, pəh jakni nəfrakɨsien iran.”
37 Kɨni Yesu rɨni-pən tukun mɨmə, “Ik naknəm ta In. Yo e
yakaməgkiar kɨmik ai taktakun.”
38 Kɨni kwən ai rɨmə, “Yermaru. Yo yakamhatətə iram.” Kɨni
in mənɨmkur maməhuak kɨmin.
39 Kɨni Yesu rɨni-pən tukun mɨmə, “Yo yɨmauə ye tokrei
tanə mə jakəkir narmamə. Mor narmamə yamə mɨne khapəh
nɨsəm-huvəyen nar, kɨsəm huvə nar. Mamor narmamə yamə
mɨne kasəm huvə nar, iriə tukhapəh nɨsəmien nar.”
40 Kɨni Farisi mɨnə tɨksɨn kɨmɨsərɨg nəgkiarien kafan mhamə,
“?Rhawor? ?Nakmə nɨmrɨmawə rɨpɨs mɨn uə?”
41 Kɨni Yesu rɨni-pən tuk əriə mɨmə, “To nakpihani-ərhav
mə nakhapəh nɨsəm-huvəyen nar, to nakpihapəh nhavəhyen
narpɨnien tuk təvhagə has kapəmiə. Mərɨg kɨmiə nakhamə
ta mə naksəm huvə nar, kɨni narpɨnien kape təvhagə has
kapəmiə raməmɨr hanə irəmiə.”

10

Yesu ramni nuhpɨkɨnien ye yermamə yame ramarha tuk sipsip

1 Kɨni Yesu rɨmə, “Yakamni-pre əfrakɨs tuk əmiə mə tukmə
yəkrəh kɨrik rɨmə tukrɨvən məkrəh kɨn sipsip, to rɨpəh nuku-
raoyen ye kwəruə; mərɨg tukrɨviəro kɨn kəupə.
2 Mərɨg yermamə yame ramarha tuk sipsip in tukrukurao-
pən ye kwəruə.
3 Yermamə yame ramarha tuk kwəruə, nɨpɨg m-fam in
raməhitə ye kwəruə tuk kwən a, kɨni sipsip mɨnə kharkun
rɨkin. Nɨpɨg m-fam in ramokrən kɨn nhagriə kɨrikianə
kɨrikianə, kɨni kamhatərhav.
4 Mokrən fam kɨn sipsip mɨnə kafan, maməkupən; sipsip
mɨnə kafan kamhakwasɨg kɨn, meinai kharkun rɨkin.
5 Mərɨg to khapəh nhakwasɨgien kɨn yermamə apnapɨg.
Nɨkam. Tukmə yermamə apnapɨg, kɨsapta iran, meinai ka-
seinein rɨkin.”
6 Yesu ramni nuhpɨkɨnien, mərɨg narmamə kaseinein nɨprai
nəgkiarien kafan.

9:36: Rom 10:14 **9:37:** Jon 4:26 **9:38:** Mat 28:9 **9:39:** Aes 6:10; Mak 4:12; Luk 4:18 **9:40:** Rom 2:19 **9:41:** Jon 15:22,24; Hib 10:28-31 **10:1:** Jon 10:8,10

7 Kini əmə ai, Yesu rini-pən tuk əriə mimə, “Yakamni-
pre əfrakis tuk əmiə mə Yo e, yo kwəruə yame sipsip minə
tukhakurao-pən ikin.
8 Narmamə yamə mine kimisəkupən irak, iriə yeməkrəh
minə. Sipsip minə khapəh nisətərigien kin əriə.
9 Yo e yo kwəruə. Narmamə yamə mine tukhakurao-pə
yakamərer ikin, Kughen tukrivəh miragh əriə. Tukhauə imə
masəriwək misavən masən mənvhirik yame rhuvə.
10 Mərig yəkrəh ramuə imə tuk nar kirikianə əmə. Ramuə
tuk nəkrəhyen, mine tuk nhopniyen, mine tuk noriahyen nar.
Mərig Yo yakamuə mə takhavəh nimraghien. Kini nimraghien
e in rukwar kin nihuvəyen minə fam.
11 “Yo e Yermamə huvə kape narha-huvəyen tuk sipsip
minə. Yermamə huvə kape narha-huvəyen tuk sipsip minə, in
rameighan kin kafan nimraghien mə tukrivəh miragh əriə.
12 Mərig yorwok yame ramor əmə wok tuk nərok, sipsip
minə pəh nien mə kafan. Kini nipig tukmə rəm kuri aparu
minə kamhauə, in rap, mipəh sipsip minə. Kini kuri aparu
minə tukhauə misəs sipsip minə, misəko rik rik əriə.
13 Yorwok a tukrap meinai in ramor əmə wok tuk nərok.
Ripəh nərig-pikien sipsip minə.
14-15 “Yo e, Yo Yermamə huvə kape narha-huvəyen tuk sipsip
minə. Tata Kughen rirkun Yo, kini yakirkun In. Ye norien
kirikianə əmə min, Yo yakirkun kafak sipsip minə, kini iriə
kharkun min Yo, kini yakeighaan kin nimraghien kafak tuk
nivəh-miraghien əriə.
16 Kini kafak min tiksin aikin sipsip, yamə mine khapəh
nisəmirien ye kəupə e. Iriə min, tuksərig rikik. Kini iriə fam
tukhauə kirikianə. Yo pisin əmə jakamarha huvə tuk əriə.
17 Kafak Tatə In rorkeikei pik Yo meinai yakeighaan kin
kafan nimraghien tuk nivəh-miraghien sipsip minə kafak.
Kini kwasig ikin jakamragh min.
18 Yermamə kirik rikək yame to rivəhsi-ta nimraghien kafak.
Yo pisin əmə yakavəh nehuəyen tuk nivəhsi-pən-ien kafak
nimraghien, mine tuk nimragh-minien. Kafak Tatə rimini-pə
tuk Yo mə jakor məknakin.”
19 Kini nəmehuə kape nəmə Isrel minə kimisəwhai min
kwhen kapəriə tuk nəgkiarien a.*

10:7: Jon 1:51; 14:6 **10:8:** Jer 12:1; Esik 34:2 **10:9:** Sam 118:20,22-24 **10:10:** Jon 1:4; 3:15-16; 5:40; 20:31 **10:11:** Sam 23:1; Aes 40:11; Esik 34; Maeka 5:2,4; Mat 2:6; Mak 6:34; 1 Pita 2:25; 5:2-4; Heb 13:20; Rev 7:17; Jon 15:13; 1 Jon 3:16 **10:14-15:** Mat 11:27 **10:16:** Aes 56:8; Jon 11:52; Wok 10:34,35; Rom 1:16; Efes 3:6 **10:17:** Aes 53:12 **10:18:** Mat 26:53-54; Fil 2:8; Hib 5:8 * **10:19:** Əm-ru Jon 9:16.

20 Iriə khapsaah kɨmnhani mhamə, “Kwən a, nanmɨn has
kɨrik ramərer-pən iran. Kapən kapə rətəwao. ?Nakshawor
masətərɨg kɨn In?”
21 Mərɨg tɨksɨn khani mhamə, “Nəgkiarien a pəh nien mə
nəgkiarien kape yermamə yame nanmɨn has yame ramərer-
pən iran. ?Rɨkimiə raməsɨk mə ta mə nanmɨn has rɨrkun nor-
huvəyen nɨmrɨn pɨs rarha mɨn, uə?”

Narmamə kasəməkɨn Yesu meinai In ramni mə In Ji Kughen

22 Ruauə ye nɨpɨg yame nəmə Isrel kasor lafet kɨrik kamni
kɨmə “Dedekesen” apa Jerusalem. Nɨpɨg a, nɨpɨg kape nok-
ieiyen.
23 Kɨni Yesu rɨnamərɨwək ye nɨkar Nimə Ehuə kape
Kughen, ye kwənmhan kɨrik kamni kɨmə “Vranda Kape
King Solomon.”
24 Kɨni nəmehuə kape nəmə Isrel tɨksɨn kɨmnhauə
mɨsarkurao iran. Mɨsaiyoh In mhamə, “?Rhawor nakpəh
norien Ik ror nɨrkunien ye nərɨgien kapəmawə mə Ik pa?
Tukmə Ik Kristo, ni-pə huvə tuk əmawə.”
25 Kɨni Yesu rɨni-pən tuk əriə mə, “Yo yakwəni-pre ta tuk
əmiə, mərɨg nakhapəh nɨshatətəyen irak. Nɨmtətien yamə
mɨne yakamor ye nhag Tatə kafak, iriə kasor kafak nəgkiarien
mə in raməfrakɨs.
26 Mərɨg kɨmiə nakhapəh nɨshatətəyen irak, meinai kɨmiə
pəh nien mə kafak sipsip mɨnə.
27 Kafak sipsip mɨnə kasərɨg rɨkik mharkun Yo. Kɨni
yakɨrkun huvə əriə. Kɨni iriə kamhakwasɨg kɨn Yo.
28 Kɨni Yo yakvəhsi-pən nɨmraghien rerɨn kɨmi əriə. To iriə
khapəh nhamhəyen tuk nɨpɨg kɨrik. Kɨni yermamə kɨrik rɨkək
yame to rɨvəhsi-ta əriə ye kwermɨk.
29 Kafak Tatə yame ravəhsi-pə əriə kɨmi Yo, In yerpɨrɨg rapita
narɨmnar fam. Kɨni yermamə kɨrik rɨkək yame to rɨvəhsi-ta
əriə ye kwermɨn.
30 Kɨmru kafak Tatə, kɨmru kɨrikianə əmə.”
31 Raməgkiar məknakɨn, nəmehuə kape nəmə Isrel
kɨmnhapɨk kapier apɨg mhamə tuksarkwhopni In.
32 Mərɨg Yesu rɨmɨni-pən tuk əriə mə, “Kafak Tatə rɨmɨvəhsi-
pə nəsanɨnien kɨmi Yo, yakamor nɨmtətien huvə mɨnə rɨpsaah
ye nɨmrɨmiə. ?Yɨmnor naha nɨmtətien rahas nakhamə tak-
sarkwhopni Yo tukun?”
33 Kɨni iriə khamə, “Pa rɨmə yakhamə jaksarkhwopni Ik
tuk nɨmtətien kɨrik yame Ik nɨmnor. Mərɨg yakhamə jak-
sarkhwopni Ik meinai nəgkiarien kafam ramni hah Kughen.

10:21: Eks 4:11 **10:24:** Luk 22:67-71 **10:25:** Jon 5:36; 8:58; 14:11 **10:26:** Jon 6:44 **10:28:** Jon 6:39; Rom 8:35-39 **10:29:** Jon 17:2,6,24 **10:30:** Dut 6:4; Jon 17:21-23

Ik yermamə apnapɨg əmə kɨrik, mərɨg nakamni mə Ik Kughen.”
34 Kɨni Yesu rɨni-pən tuk əriə mə, “In apa kupan, kɨmɨrai-pən ye loa kapəmiə mə Kughen rɨmɨni-pən tuk əriə mə, ‘Kɨmiə naksəmhen kɨn kughen mɨnə. *(Sam 82:6)*’
35 Kɨni kɨtawə kharkun huvə mə Nəkwəkwə kape Kughen to rɨpəh nukreikɨnien. ?Tukmə Kughen rɨmɨni-pən tuk narmamə tɨksɨn apa kupan mə iriə kɨsəmhen kɨn Kughen,
36 rhawor e nakashek Yo mamhani mə yakamni hah Kughen meinai yakamni mɨmə Yo Kwajikovə kafan? Tatə Kughen rɨmnərəhu karɨn Yo mə Yo pɨsɨn əmə e Kafan, mher-pə kɨn Yo ye tokrei tanə.
37 To yakpipəh norien nɨmtətien yamə mɨne Kafak Tatə ramni-pə tuk Yo, to nakhapəh nhaniyen nəfrakɨsien irak.
38 Mərɨg nar apnapɨg nakhapəh nhaniyen nəfrakɨsien ye nəgkiarien kafak, mərɨg takhani nəfrakɨsien irak meinai yakamor nɨmtətien mɨnə kɨni nɨmtətien mɨnə a kasor əpu Yo, mə takharkun mə nɨmraghien kape Tatə Kughen raməmɨr irak, nɨmraghien kafak raməmɨr ye Tatə.”
39 Yesu raməgkiar məknakɨn, khamə tukharaptərəkɨn In. Mərɨg In rapta irəriə.
40 Kɨni mɨvən məviəfugɨn ye nu apa Jodan, mamvən ikɨn Jon rɨmnor baptaes ye narmamə ikɨn kupan. Kɨni mamarə apaikɨn.
41 Kɨni narmamə khapsaah kɨmnhavən mɨsəm In, mhani-pən tuk əriə mɨnə mhamə, “!Man! Jon rɨpəh nor-pawk-əyen nɨmtətien kɨrik, mərɨg nəgkiarien yame in rɨmnamni ye kwən e ruauə mɨnor nəfrakɨsien kɨn.”
42 Kɨni narmamə khapsaah aikɨn a kɨmnhani nəfrakɨsien ye Yesu.

11

Lasaros rɨmamhə

1-3 Kɨni yemə Betani kɨrik, nhagɨn e Lasaros. Betani e yerkwanu imei Meri mɨne Mata. Meri a in a kwasɨg ikɨn rəvɨt-pən senta ye nɨhu Yesu Yermaru kapətawə, mɨrəh nɨkwənen mamrai nɨhun kɨn. Kɨni Lasaros ramhə, məkneikɨn, nowini mir kwher-pən nəgkiarien tuk Yesu mə, “Yermaru, ik kɨrik yame nakorkeikei pɨk, in ramhə.”
4 Yesu rɨmnərɨg nəgkiarien a, mɨmə, “Lasaros ramhə, mərɨg nɨmhəyen tukrɨpəh nɨvəhyen in. Nəmhəyen a kafan tukror nɨmtətien ye nəsanɨnien kape Kughen. Kɨni nəmhəyen kafan in swatuk tuk Kughen tuk nɨvəhsi-haktəyen Yo e kafan kwa-jikovə.”

10:38: Jon 14:10,11,20; 17:21 **10:41:** Jon 1:26-27,30,34 **11:1-3:** Luk 10:38-42
11:1-3: Jon 12:3 **11:1-3:** Jon 11:5,36

5 Yesu rorkeikei pɨk Mata mɨne naorahini, mɨne kapəriu
kakə Lasaros.
6 Məriɡ nɨpɨɡ rɨmnəriɡ pawk mə Lasaros rɨmamhə, In
rɨmnarə Jodan mɨvəh nɨpɨɡ kɨraru mɨn.
7 Kɨni mɨni-pən tuk kafan narmamə mɨnə mə, “Pəh khareriɡ-
pən mɨn [ime Lasaros] ye provins Judia.”
8 Məriɡ kafan narmamə mɨnə kɨmnhani-pən tukun mhamə,
“Yhajoun. Taktakun əmə kwuse, nəmehuə kape nəmə Isrel
apa Judia kɨmnhamə tuksarkwhopni Ik kɨn kapier apɨɡ. ?
Məriɡ Ik nakmə tukhareriɡ-pən mɨn aikɨn?”
9 Kɨni Yesu rɨmɨni-pən nuhpɨkɨnien kɨrik kɨmi əriə mɨmə,
“Kɨmiə nakharkun mə nɨpɨɡ rarə kape nɨraanien rəmhen tuk
norien wok kɨrik. To yermamə kɨrik ramərɨwək yeraan, to
rɨpəh nhapitətərien, meinai rhakak.
10 Məriɡ tukmə ramərɨwək yenpɨɡ, in mɨrkun nhapitətərien.
Meinai rəpɨɡnəp.”
11 Yesu rɨmɨni-ta nuhpɨkɨnien mamni-pən tuk kafan nar-
mamə mɨnə mə, “Kɨtawə kɨrik e Lasaros rɨnapɨr yeru ta. Məriɡ
yakmə jakvən mɨsɨɡ in pəh rarha.”
12 Kɨni kafan narmamə mɨnə khani-pən tukun mhamə, “Yer-
maru. To rɨmə in ramapɨr əmə, tukrɨpiəsanɨn mɨn.”
13 Məriɡ nəɡkiarien kape Yesu, nɨpran ramni mə Lasaros
ruamhə ta. Məriɡ kafan narmamə mɨnə, rɨkiriə raməsɨk mə
Lasaros ramapɨr əmə.
14 Kɨni Yesu rɨmɨni-pən huvə mɨmə, “Lasaros ruamhə ta.
15 Kɨni rɨkik ragien mə yakpəh nɨwəmɨr-kwis-ien kɨmru min.
Meinai nar e yame jakor tukrasitu irəmiə takshatətə irak.
Nəmhen, pəh khavən mɨsəm in.”
16 Kɨni Tomas e kamni kɨmə Didimas*, rɨni-pən tuk nar-
mamə mɨnə tɨksɨn kape Yesu mɨmə, “Rhuvə. Pəh kɨtawə mɨfam
khavən apa Judia. Pəh tɨkmɨr mɨnə tukhauh ətawə, pəh kɨtawə
tukhamhə kwis kɨtawə min.”

Yesu In rɨrkun nor-huvəyen yermamə yame ruamhə rarə mamragh mɨn

17 Kɨni Yesu rɨmatərhav-pən Betani, kɨni məriɡ mə
kɨmnerkwaiɡ ta kɨn nɨprai Lasaros, rɨvəh nɨpɨɡ kuas.
18 Rukwanu a Betani in ipakə əmə tuk Jerusalem. Rɨpəh
norien isok rapita kilometa kɨsisər.†
19 Kɨni nəmə Isrel khapsaah kɨmnhasɨ-pən Jerusalem mhauə
mɨsəm Mata mɨne Meri mhavəh-si haktə nərɨɡien kapəriu,
meinai kapəriu kakə ruamhə.
20 Kɨni Mata rɨmnəriɡ mə Yesu ramuə, kɨni rərar, mɨvən məm.
Məriɡ Meri, in ramkwətə əmə apa imə.

11:9: Jon 8:12; 9:5 * **11:16:** Tomas mɨne Didimas, nɨpran ramni mə, “Mir Mir.”
† **11:18:** Gris ramin “stadia fifitin” rəmhen kɨn tri kilometa. **11:20:** Luk 10:38-42

21 Kɨni Mata rɨmɨni-pən tuk Yesu mə, “Yermaru. To kɨtawə
kɨpisarə, to kafak kakə rɨpipəh nɨmhəyen.
22 Mərɨg yo yakɨrkun mə tukmə nakaiyoh Kughen kɨn naha
nhagɨn, kɨni In tukrameəkeikei mɨvəhsi-pre kɨmik.”
23 Kɨni Yesu rɨmɨni-pən tukun mə, “Kafam kakə
tukrɨpiamragh mɨn.”
24 Kɨni Mata rɨmə, “Yakɨrkun mə Lasaros tukramragh mɨn
ye Nɨpɨg Kwasɨg, ye nɨpɨg yame narmamə mɨ-fam tukhamragh
mɨn iran.”
25 Kɨni Yesu rɨmɨni-pən tukun mə, “Yo e, yo nuknei nɨmragh-
mɨnien ye nɨmhəyen. Kɨni Yo e, yo nuknei nɨmraghien. Nar-
mamə yamə mɨne kashatətə irak, nar apnapɨg tukmə khamhə,
mərɨg tukasəkeikei mhamragh mɨn.
26 Kɨni narmamə yamə mɨne kamhani nəfrakɨsien irak kɨni
masarə hanə, tukhapəh nhamhə-əgkəpien tuk nɨpɨg kɨrik. ?
Nakamni nəfrakɨsien ye kafak nəgkiarien uə nɨkam?”
27 Kɨni Mata rɨni-pən tukun mɨmə, “Ǝwəh, Yermaru.
Yakamni nəfrakɨsien iram mə Ik Kristo, Ji Kughen. Ik e,
yermamə yame profet mɨnə kɨmnamhani kupan mə takuə ye
tokrei tanə.”

Yesu rɨmnasək tuk Lasaros

28 Mata rɨmɨni-ta nəgkiarien ai, mɨvən mokrən kɨn nao-
rahini Meri rɨkɨr ta mɨravən iriu pɨsɨn, mɨni-pən tukun mɨmə,
“Meri, Yhajoun ruauə, morkeikei mə tukrəm ik.”
29 Meri rərɨg, mərer aihuaa əmə, mɨvən mə tukrəm Yesu.
30-31 Kɨni nɨpɨg nəmə Isrel yamə mɨne kɨmnasəkwətə ime
Meri, mhavəh-si haktə nərɨgien kafan, kɨmɨsəm Meri ramərer
aihuaa əmə imə mamtərhav, khakwasɨg kɨn. Rɨkiriə raməsɨk
mə ramvən apa suranə mə tukrasək.
Yesu rɨpəh hanə nɨvənien ye rukwanu a; In raməmɨr hanə
aikɨn Mata rɨmavən məm In ikɨn.
32 Kɨni Meri rɨtərhav mɨvən məm Yesu, meiwaiyu
mənɨmkur-pən ye nɨhun, mɨmə, “Yermaru. To nakpiamarə
kɨtasɨr, to kafak kakə rɨpipəh nɨmhəyen.”
33 Yesu rəm pian a mɨne narmamə yamə mɨne kɨsarə iriə min
mɨsasək, rɨkin rəmhə pɨk.
34 Kɨni raiyoh-pən əriə mə, “?Nɨmnhanɨm hiə kwən en?”
35 Məkneikɨn mamasək.
36 Kɨni nəmə Isrel tɨksɨn khamə, “Səm-ru. Kwən e
rɨmnorkeikei pɨk kwən a kupan.”
37 Mərɨg tɨksɨn kɨmnhani mhamə, “Kwən e In e kupan
rɨmnor huvə yɨmrɨn pɨs kɨrik. ?Rhawor e rɨpəh nɨni-əhuyen
Lasaros mə tukrɨpəh nɨmhəyen?”

11:24: Dan 12:2; Jon 5:28,29; 6:39,40; Wok 24:15 **11:26:** Mat 25:46; Jon 3:15
11:28: Jon 13:13 **11:35:** Luk 19:41

Yesu rɨmɨvəh mɨragh Lasaros

38 Yesu rɨmnərɨg rahas pɨk tuk Lasaros. Kɨni mɨvən apa ye
suranə. Kwənmhan yame kɨmɨrəhu ikɨn ye nɨpəg kapier, yame
kɨmɨsisɨgɨn kɨn kapier.
39 Kɨni Yesu rɨmə, "Səsuə-ta ru kɨn kapier."
Mərɨg Mata e nowin Lasaros rɨmɨni-pən tukun mɨmə, "Yer-
maru. In rɨnapien ta. Kɨmɨserkwaig ta kɨn rɨvəh nɨpɨg kuas."
40 Mərɨg Yesu rɨmɨni-pən tukun mɨmə, "? Rhawor? ?
Naknərukɨn ta mə yakməni-pre tuk ik mə tukmə nakhatətə
irak, takəm nəsanɨnien ehuə kape Kughen, uə?"
41 Məkneikɨn, kɨsəsuə ta kɨn kapier. Kɨni Yesu rɨvaag
faktə mɨmə, "Tata. Yakamni vi vi ik meinai nɨmnərɨg kafak
nəhuakien.
42 Kɨni yakɨrkun mə nɨpɨg m-fam, nakamərɨg Yo. Mərɨg
yakaməgkiar məkneikɨn mə narmamə yamə mɨne kasərer
rarkurao irak tukhani nəfrakɨsien mə nɨmnher-pə kɨn Yo."
43 Yesu rɨni-ta nəgkiarien a, mokrən apomh mɨmə, "!
Lasaros! Ǝrer mɨtərhav-pə."
44 Kɨni yermamə mhə ai rɨmnhekɨmter, mɨpɨk neipən yame
kɨmnhatuapɨs kapən kapə kɨn, meriaji nɨpran mɨne yamə
mɨne kɨmnərkɨs nɨhun kɨn, məriwək mɨtərhav-pə.
Kɨni Yesu rɨni-pən tuk əriə mə, "Havəhsi-ta neipən kape
yermamə mhə, pəh ramvən yerkwanu."

Nəmə Isrel kasarhakɨn swatuk tuk nhopniyen Yesu
(Mat 26:1-5; Mak 14:1-2; Luk 22:1-2)

45 Nəmə Isrel khapsaah yamə mɨne kɨmnɨsarə iriə Meri
masəm nar yame Yesu rɨmnor kɨni kɨshatətə iran.
46 Mərɨg iriə tɨksɨn kɨmnhavən mɨsəm Farisi mɨnə, mhani-
ərhav-pən fam narɨmnar yame Yesu rɨmnor kɨmi əriə.
47 Məkneikɨn, Farisi mɨnə mɨne jif pris mɨnə kɨmɨsofugɨn ye
kaonsel kapəriə. Mhamə, "? Tukshawor iran mɨne kwən e?
Rɨnamor nɨmtətien rɨpsaah.
48 To khapəh əmə ramor əmə məknakɨn, kɨni narmamə
m-fam tukshatətə iran. Kɨni nəmə Rom tukhauə mɨsoriah
kapətawə nimə e Nimə Ehuə kape Kughen, mhavəhsi-ta
kwənmhaan kapətawə tuk ətawə."
49 Kɨni iriə kɨrik, nhagɨn e Kaeafas, in ramor wok kape hae
pris ye newk a. Rɨmɨni mɨmə, "!Nakseinein əgkap nar!
50 Rhuvə əmə tuk əmiə mə yermamə kwənkwan kɨrikianə
əmə tukrɨmhə tuk narmamə. Nar a rhuvə rapita yame nar-
mamə ye kantri piəpiə tukhamhə."
51 (Ramni nəgkiarien a, mərɨg pəh nien mə nərɨgien kafan.
Mərɨg in ramni-ərhav nəgkiarien yame Kughen rɨmɨvəhsi-pən

11:42: Jon 3:17 **11:50:** Jon 18:14

kɨmin, meinai in ramor wok kape hae pris ye newk a. Kɨni in ramni mə Yesu tukrɨmhə tuk nɨvəh-mɨraghien nəmə Isrel.
52 Mərɨg pa rɨmə tukrɨmhə əmə tuk nəmə Isrel mərɨg tukrɨmhə tuk ji Kughen yamə mɨne kɨsarə rarkurao ye tanɨmtanə, mamor əriə kamhauə kɨrikianə.)
53 Ror məkneikɨn, ye nɨpɨg a, nəmehuə kape nəmə Isrel kɨmnharai mhun mhamə tukshopni In.
54 Ror məkneikɨn, rɨrikakun ye nɨpɨg a, Yesu rɨpəh nəriwəkien ye nɨmrɨ nəmə Isrel. Map aikɨn a, mɨvən ye taon kɨrik, nhagɨn e Efrem. Taon a in ipakə əmə tuk tɨpəvsɨk. Kɨni In mamarə aikɨn iriə kafan narmamə mɨnə.

Narmamə kape Yesu kɨmɨsor apnəpeinə ye lafet kape Pasova

55 Rɨnamuə ipakə tuk nɨpɨg kape lafet kape nəmə Isrel kamni kɨmə Pasova. Kɨni narmamə khapsaah khasɨ-pən ikɨn pɨsɨn pɨsɨn mɨnə mhauə Jerusalem mhamə tuksor narɨmnar mɨnə pəh mɨshawən ye nɨmrɨ Kughen, mɨpihavən ye lafet.
56 Kɨni narmamə mɨnə a kɨmɨsarha-kɨn Yesu. Mɨsofugɨn ye Nimə Ehuə kape Kughen, mɨsaiyoh əriə mɨnə mhamə, “? Keinein mə Yesu tukruə ye lafet e uə nɨkam?”
57 Mərɨg ye nɨpɨg a, jif pris mɨnə mɨne Farisi mɨnə kɨmnhani nəgkiarien kɨrik mə tukmə yermamə kɨrik rɨrkun ikɨn Yesu ramarə ikɨn, tukrameəkeikei muə mɨni-əsah pən tuk əriə, pəh mobael mɨnə tukhavən mharaptərəkɨn.

12

Meri rɨmnəvɨt-pən senta ye nɨhu Yesu
(Mat 26:6-13; Mak 14:3-9)

1 Nɨpɨg sikis əmə rameəmɨr ai tukpisor lafet kape Pasova. Kɨni Yesu rɨrerɨg-pən mɨn Betani a imei Lasaros e yame Yesu rɨmnor ramragh mɨn ye nɨmhəyen.
2 Kɨni nəmə ikɨn a kɨmɨsor nəvɨgɨnien kɨrik tuk nɨvəhsɨ-pənien nɨsiaiyen kɨmi Yesu. Kɨni Mata rɨmɨvəh nəvɨgɨnien muə. Kɨni Lasaros mɨn rameəmɨr aikɨn iriə Yesu mɨne, kasəkwətə ye tebol masəvɨgɨn.
3 Kɨni Meri rɨvəh botel ehuə kɨrik* rukwar kɨn senta e kamni kɨmə nad; nɨmrɨn rhaktə pɨk. Kɨni məvɨt-pən ye nɨhu Yesu, mɨvəh nɨmar nɨkwənen, mamrai-ta kɨn. Nəmiəv senta rɨmnapien huvə ye nəkwai nɨmə mɨnə fam.
4 Mərɨg yermamə kɨrik kape Yesu, nhagɨn e Judas Iskariot, kwasɨg ikɨn rɨpieighaan-pən kɨn Yesu ye kwermɨ tɨkmɨr mɨnə kafan, rɨmɨni-əhu, mamni mɨmə,

---

11:52: Aes 49:6; Jon 10:16 **11:55:** Eks 12:13,23,27 **12:2:** Luk 10:38-42
* **12:3:** Nəgkiarien kpae Gris ramni “lepta,” rəmhen kɨn haf lita. **12:3:** Mak 14:3

5 “Rhuvə pɨk mə to in ror salem əmə kɨn; mɨrkun nɨvəhyen
mane ehuə kɨn tuk nɨvəhsi-pənien kɨmi yavən has mɨnə. Senta
e nɨmrɨn rəmhen kɨn tri handred taosen vatu.”†
6 In ramni məknakɨn, mərɨg pa rɨmə rɨkin rehuə tuk yavən
has mɨnə. Mərɨg ramni əmə meinai in yəkrəh. In ramərer tuk
nɨtɨp kapəriə, kɨni nɨpɨg kɨrik in raməkrəh kɨn.
7 Mərɨg Yesu rɨmə, “! Ei! Hapəh pian en. Piraovɨn e
ravi-təgpən senta ye nɨprak mamor apnəpenə ye nɨprak mə
tukrɨhuvə ye nɨpɨg yame tuknɨm Yo.
8 Yavən has mɨnə tukasəmɨr kɨmiə miriə nɨpɨg fam. Mərɨg Yo
jakpəh nəmɨrien kɨtawə-m kɨmiə nɨpɨg fam.”

Jif pris mɨnə kasarha kɨn swatuk tuk nhopniyen Lasaros

9 Ye nɨpɨg a, nəmə Isrel khapsaah kɨmɨsərɨg mə Yesu ramarə
Betani, kɨni kɨnəmhavən tukun. Mərɨg pa rɨmə kɨmnhavən
mə tuksəm əmə Yesu, mərɨg kɨmnhavən mɨn mə tuksəm-ru
Lasaros e yame rɨmamhə mərɨg Yesu rɨmnor in ramragh mɨn.
10 Məkneikɨn, jif pris mɨnə kɨmnharai mhun mə tukshopni
mɨn Lasaros,
11 meinai nəmə Isrel khapsaah kɨmɨsəm Lasaros ramragh
mɨn, kɨmɨshatətə ye Yesu, mhaukreikɨn-pən nɨmeitairiə kɨmi
jif pris mɨnə.

Yesu rɨmavən Jerusalem mor əpu mə in king
(Mat 21:1-11; Mak 11:1-11; Luk 19:28-40)

12 Kəni rɨkwamer kɨn, narmamə khapsaah kɨmnhauə
Jerusalem mhamə tuksor lafet kape Pasova. Kɨni mɨsərɨg mə
Yesu ramərɨwək mamuə ipakə tuk taon.
13 Məkneikɨn iriə khatərhav ye taon a, mhapɨk nɨmar nəmɨr
mhavən mə tuksəm Yesu. Masokrən apomh mhamə,
“!Səgnəgɨn Kughen!”‡
“!Pəh kɨvəhsi-haktə Kwən en ramuə ye nhag Yermaru!” *(Sam 118:26)*
“!Pəh kɨvəhsi-haktə king kape nəmə Isrel!”
14 Kɨni Yesu rɨmnəm kwaji dongki kɨrik, məkwətə-pən iran
mamvən. Nar e ramərɨ-pən profesi kɨrik yame ramni mə,
15 “Nɨpian Saeon.§ Hapəh nhagɨnien.
Səm-ru kapəmiə king ruauə tuk əmiə, maməsuə ye dongki.
Maməsuə ye ji dongki mamuə.” *(Sef 3:14; Sek 9:9)*
16 Ye nɨpɨg a, narmamə kape Yesu mɨnə kɨmɨseinein nɨprai
nar a. Mərɨg kwasɨg ikɨn, nɨpɨg Yesu rɨmɨmragh mɨn ye
nɨmhəyen, kɨni Kughen rɨmnor əpu nehuəyen kape Yesu, kɨni

---

† **12:5:** Nəgkiarien kape Gris ramni tri handred dinari. **12:8:** Dut 15:11 **12:9:** Jon 11:43,44 ‡ **12:13:** Nəgkiarien kape Gris ramni mə, “Hosana.” Nɨpran ramni mə, “Vəh mɨragh əmawə,” uə, “Səgnəgɨn Kughen.” **12:13:** Jon 1:49 § **12:15:** Nɨpian Saeon uə ji nəmə Saeon, nɨpran ramni nɨpɨraovɨn yamə mɨne kɨsarə apa Jerusalem.

rɨkiriə rɨpiəsɨk mə Nəkwəkwə kape Kughen rɨmnəvsao kɨn narɨmnar yame tukrɨpitərhav-pə ye nɨmraghien kape Yesu. Kɨni narmamə kɨmɨsor narɨmnar mɨnə a, ror nəgkiarien kape Kughen ruauə mɨnor nəfrakɨsien kɨn.

17 Kupan, nɨpɨg Yesu rɨmnokrən kɨn Lasaros, kɨni Lasaros rhekɨmter ye nəpəg kapier mɨtərhav-pə ye nɨmrɨ narmamə khapsaah. Kɨni ai, iriə kɨmnhatərhav mɨsərer-ərhav mamhani-ərhav nar a yame Yesu rɨmnor.

18 Ǝmə məkneikɨn, narmamə khapsaah kɨmɨsərɨg nəgkiarien mə In rɨmnor nɨmtətien a, kɨni khauə masəm Yesu aikɨn a.

19 Kɨni Farisi mɨnə kɨmnhani-pən tuk əriə mɨnə mhamə, “Səm-ru. Kɨtawə kɨseinein nhani-əhuyen kwən a. !Taktakun ai, narmamə m-fam ye tanɨmtanə kɨnamhakwasɨg kɨn In!”

Nəmə Gris tɨksɨn kɨmɨsorkeikei mə tuksəm-ru Yesu

20 Kɨni nɨpɨg narmamə kɨmnhavən Jerusalem mə tuksəhuak ye nɨpɨg kape lafet e, kɨni nəmə Gris tɨksɨn kɨmnhavən mɨn mə tuksəhuak.

21 Mhavən mɨsəm Filip e yemə Betsaeda, yerkwanu kɨrik apa Galili. Mhani-pən tukun mhamə, “Yemehuə. Yak-sorkeikei mə jaksəm Yesu.”

22 Kɨni Filip rərer mɨvən, mɨni-əsaah-pən tuk Andru, kɨni iriu kɨmɨravən mɨrəni-əsaah-pən tuk Yesu.

23 Kɨni Yesu rɨni-pən tuk əriə mɨmə, “Taktakun ai, Yo, Ji Yermamə, kafak nɨpɨg ruauə ta, mə Kughen tukror əpu kafak nehuəyen.

24 Yakamni-pre əfrakɨs tuk əmiə mə tukaməkeikei kɨnɨm-pən kweru nai ye nɨmoptanə. To kɨpipəh nɨnɨm-pənien ye nɨmoptanə, to rɨpipəh nurəyen mhaktə mamor kwənkwan khapsaah. Mərɨg tukmə kɨnɨm-pən ye nɨmoptanə, tukraməkeikei murə mamor kwənkwan rɨpsaah.

25 Yermamə yame ramətərɨg pɨk tuk kafan nɨmraghien kape tokrei tanə, in tukraməkeikei məpkərhav iran. Mərɨg yermamə yame rɨkin rɨpəh nəsɨk-pɨkien kafan nɨmraghien kape tokrei tanə, in tukraməkeikei mamraptərəkɨn huvə nɨmraghien kafan kape rerɨn.

26 Yermamə yame rorkeikei mə tukror wok kafak, in tukraməkeikei mɨkwasɨg kɨn Yo. Ikɨn pukaa yakamvən ikɨn, kɨmru min. Kɨni Rɨmɨk Kughen tukrɨsiai yor wok kafak mɨnə.”

Yesu raməgkiar ye nɨmhəyen kafan

27 Kɨni Yesu rɨmɨni-pən tuk əriə mɨmə, “Taktakun ai, rɨkik rəmhə pɨk. ?Mərɨg jakhawor pən iran mɨne? To yakpəh nɨni-pənien tuk kafak Tatə mɨmə, ‘Takvəhsi-ta nəmhəyen yame

---

12:24: 1 Korin 15:36 **12:25:** Mat 10:39; 16:25; Mak 8:34-38; Luk 14:26; 17:33; 2 Korin 5:14-15 **12:26:** Mat 10:38; Luk 14:27; Jon 14:3; 17:24

ramuə tuk Yo.’ Nɨkam, to yakpəh nɨniyen məknakɨn meinai narɨmnar mɨnə a, yakmauə tukun.”

28 Kɨni In maməhuak mɨmə, “Tatə, vəh-si haktə atuk nhagɨm.”

Məkneikɨn nəgkiarien kɨrik rɨsɨ-pən ye rao ye neai mamni mɨmə, “Yo yakwərəhsi-haktə ta nhagɨk, kɨni taktakun ai, jakrəh-si haktə mɨn.”

29 Kɨni narmamə yamə mɨne kɨmnasərer ipakə tukun kɨmɨsərɨg nəgkiarien a, kɨni iriə tɨksɨn khamə, “!Eh! ?Naha e? ?Karuəruə kɨrik, uə?”

Mərɨg tɨksɨn khamə, “Nɨkam. Agelo kɨrik raməgkiar kɨmin.”

30 Mərɨg Yesu rɨni-pən tuk əriə mɨmə, “Nəgkiarien ramsɨ-pən ye rao ye neai pəh nien mə kafak; mərɨg kapəmiə, tukrasitu irəmiə.

31 Taktakun ai rɨmnor nɨpɨg yame Kughen tukrəkir narmamə ye tanɨmtanə. Kɨni taktakun ai, in tukrɨvəh-si-əhu əgkap nəsanɨnien kape Setan e yame ramarmaru ye tokrei tanə.

32 Nɨpɨg tukaməsɨk haktə Yo, kɨni yakvi-pə narmamə m-fam tukhauə tuk Yo.”

33 In raməgkiar məknakɨn kɨmi əriə mamhajoun mə tukshawor-pən iran mɨne mɨshopni In.

34 Kɨni narmamə khani-pən tukun mhamə, “Kɨmawə yakwəsərɨg ta ye loa kapətawə mə Kristo tukraməkeikei mamarə kɨtawə min kape rerɨn. ?Mərɨg rhawor e nakamni mə narmamə tukasəkeikei mɨsəsɨk haktə Ji Yermamə? ?Nəgkiarien e ‘Ji Yermamə,’ nɨpran ramni mə naha?”

35 Kɨni Yesu rɨni-pən tuk əriə mə, “Nɨkakien e, ramarə tuk əmiə kape nɨpɨg kwakwə əmə. Kɨni nɨpɨg nɨkakien tukraməmɨr tuk əmiə, taksəriwək iran. Tamə, nəpɨgnəpien ruvrɨg əpɨs əmiə. Kɨni narmamə yamə mɨne kasəriwək ye nəpɨgnəpien, kaseinein ikɨn kamhavən ikɨn.

36 Nɨpɨg nɨkakien tukraməmɨr tuk əmiə, kɨmiə taksəkeikei mɨshatətə ye nɨkakien, mə kɨmiə takharkun nhauəyen kwajikovə mɨnə kape nɨkakien.”

Nəmə Isrel khapəh nhaniyen nəfrakɨsien ye Yesu

Yesu rɨmɨni-ta nəgkiarien a, kɨni map-ta irəriə, mɨvən merkwaig.

37 Nar apnapɨg mə In rɨmnor ta nɨmtətien rɨpsaah ye nɨmrɨ nəmə Isrel, mərɨg khapəh nhaniyen nəfrakɨsien iran.

38 Nar a rɨtərhav-pə ror Nəgkiarien kape profet Aesaea kupan ruauə mɨnor nəfrakɨsien kɨn, yame ramni mɨmə,

---

12:27: Mat 26:38,39; Jon 11:33,38; 13:21 **12:30:** Eks 19:9; Jon 11:42 **12:31:** Mat 4:8-9; Jon 14:30; 16:11; 2 Korin 4:4; Efes 2:2, 6:12 **12:32:** Jon 3:14; 6:44; 8:28 **12:33:** Fil 2:8-9; 1 Tim 3:16; Hib 1:3 **12:36:** Mat 5:14; Efes 5:8-9; 1 Tes 5:5

"Ah. Yermaru. Narmamə kwatiksin əmə kamhani nəfrakisien
ye nəgkiarien kapəmawə.
Nar apnapig mə nakamor nimtətien ye nəsaninien kafam,
mərig to khapəh nhaniyen nəfrakisien iram." *(Aes 53:1)*
39 Kini iriə to khapəh nhaniyen nəfrakisien iran rəri-pən
nəgkiarien yame Aesea ruini-ta kupan mimə,
40 "Kughen rimnor əriə mə nimririə tukripis.
To nimririə ripipəh nipisien, to iriə kipisəm, mipiharkun.
Kini In rimnor rikiriə ripəh narəyen.
To rikiriə ripiarə, to kipisarar ye nərigien kapəriə, kini
mishatətə iran, kini ripior nimraghien kapəriə ripihuvə
min." *(Aes 6:10)*
41 Profet Aesea kupan rimnaməgkiar mamni məknakin
meinai in rimnəm nəsaninien kape Yesu, maməvsao kin.
42 Kini mərig, ye nipig a, nəmehuə minə ripsaah kwənmopin,
iriə min kimishatətə ye Yesu. Mərig iriə kimnhapəh nhani-
ərhavyen mə kwəshatətə iran, meinai kimnhagin kin Farisi
minə, mə tamə kisher ye rhav kin əriə ye nimə kape
nofuginien,
43 meinai nəmehuə minə a kimisorkeikei pik mə narmamə
tukhavəh-si haktə əriə, rapita yame kisorkeikei mə Kughen
rikin tukragien tuk əriə.

Nipig Kwasig tukruə, Kughen tukrivəhsi-pən narpinien kimi narmamə yamə mine khapəh nhaniyen nəfrakisien ye Yesu

44 Kini Yesu rokr-apomh mimə, "Narmamə yamə mine
kishatətə irak, pəh nien mə kishatətə pisin əmə irak, mərig
kishatətə min ye Kughen yame rimnher-pə kin Yo.
45 Kini narmamə yamə mine kasəm Yo, pəh nien mə kasəm
əmə Yo, mərig kasəm min Kughen yame rimnher-pə kin Yo.
46 Yo e nikakien. Yakmauə ye tokrei tanə e mə narmamə
yamə mine kishatətə irak tukhapəh nisarəyen ye nəpignəpien.
47 Narmamə yamə mine kasərig kafak nəgkiarien, mhapəh
nisorien, to yakpəh nini-ərhavyen kapəriə narpinien, meinai
pəh nien mə yakmauə ye tokrei tanə e mə jakni-ərhav
narpinien kape narmamə. Mərig yakmauə mə jakvəh miragh
əriə.
48 Mərig Yermamə kirik aikin yame tukrivəhsi-pən
narpinien kimi narmamə yamə mine kamhaukreikin-pən
nimeitairiə kimi Yo, mhapəh nhavəhyen kafak nəgkiarien.
Tuk nipig yame Kughen tukrəkir narmamə iran, Kughen
tukrivəhsi-pən narpinien kimi əriə, meinai kimisəpəh
nəgkiarien yame yimini-pən tuk əriə.

12:45: Jon 14:8-9 **12:46:** Jon 1:4 **12:47:** Jon 3:17 **12:48:** Jon 5:45

49 Meinai nəgkiarien yame yakamni, pəh nien mə kafak
pisin əmə, mərig Tata Kughen yame rimnher-pə kimi Yo, In
rimini-pə tuk Yo mə jakaməkeikei mini məknakin.
50 Kini Yo yakwirkun ta mə nəgkiarien kafan rirkun nivi-
pənien narmamə ye nimraghien rerin. Ror pən, nəgkiarien
yamə mine yakamni, Tata Kughen ravəhsi-pə kimi Yo, kini
yakamni."

13

Yesu rimneiwaiyu rəmhen kin yor wok kirik, məkwi nihu narmamə kafan minə kin nu

1 Rinor nipig atuatuk kape nəmə Isrel tuk norien lafet
kape Pasova. Kini Yesu ruirkun mə kafan nipig ruauə ta mə
tukrəpəh kafan nimraghien ye tokrei tanə mivən mamarə iriu
Rimni Kughen. Nipig m-fam In rorkeikei pik kafan narmamə
yamə mine kisarə ye tokrei tanə, kini mərig taktakun ai in
ramhajoun norkeikeiyen minə fam kafan kimi əriə.
2 Rinamenaiyu, kini Yesu mine kafan narmamə minə
kinasəvigin. Kini Setan rimivəhsi-pən vəh-si-pən ta kimi Judas
ji Saemon Iskariot, mə tukreighaan-pən kin Yesu ye kwermi
tikmir minə kafan.
3 Yesu rimirkun mə Tata Kughen rimnərəhu-pən ta
narimnar fam ye kwermin, kini muirkun min mə In rimasi-
pən ye Kughen, kini tukripirerig-pən min tuk Kughen.
4 Məkneikin, rhekimter, mirəhsi-ta kafan kot, kini mətəut
kin neipən kirik.
5 Kini mirəh besin kirik, miruk-pən nu iran. Kini mivən
mokwi nihu kafan kin narmamə minə. Məspir nihuriə kin
neipən yame rimnətəut kin.
6 Mor məknakin, mivən meriaji-pən Saemon Pita, kini Pita
rini-pən tukun mimə, "Yermaru. ?Rhawor? Ripəh nəmhenien
mə Ik takəkwi nihuk kin nu."
7 Mərig Yesu rini-pən tukun mimə, "Ik nakpəh nirkunien
niprai nar e yakamor ai taktakun. Mərig tuk nipig kirik,
takpirkun nipran."
8 Kini Pita ramni-əhu In mimə, "Nikam. To nakpəh nəkwi-
əfrakisien nihuk tuk nipig kirik."

Mərig Yesu rimə, "To yakpipəh nəkwiyen nihum, ik nakpəh
nuəyen kafak yermamə."
9 Kini Saemon Pita rini-pən tukun mimə, "Yermaru. Tukmə
ror məkneikin, kini takpəh nəkwi-əməyen nihuk, mərig əkwi
min kapək kapə mine kwermik."

12:49: Jon 14:31 **13:1:** Jon 16:28 **13:3:** Mat 28:18

10 Mərɨg Yesu rɨni-pən tukun mɨmə, “Nɨkam. Narmamə
yamə mɨne kwəsar ta, kwəshawən. To khapəh nɨsar-mɨn-
ien. Mərɨg Yo jakaməkeikei məkwi əmə nɨhum. Kɨmiə
nakwəshawən ta. Mərɨg pəh nien mə kɨmiə fam.
11 Yesu ruɨrkun mə iriə pa nhagɨn tukreighaan-pən kɨn in ye
kwermɨ tɨkmɨr mɨnə kafan. Ror pən, In rɨmɨni mɨmə, “Pəh nien
mə kɨmiə fam nakwəshawən.”
12 Kɨni Yesu rɨmnəkwi fam əriə, mɨvən mɨvəh-si-pən kafan
kot, mɨvən məkwətə-pən ye kwənmhaan yame rɨnamkwətə-
pən ikɨn. Mamaiyoh əriə mɨmə, “?Kɨmiə nakharkun nɨprai nar
e yɨmnor irəmiə ai taktakun uə?
13 Kɨmiə naksokrən kɨn Yo mə Yhajoun mɨne Yermaru, kɨni
ratuatuk. Meinai nəfrakɨsien mə Yo Yhajoun kapəmiə mɨne
kapəmiə Yermaru.
14 Meinai nar apnapɨg Yo e kapəmiə Yermaru mɨne Yhajoun
kapəmiə, mərɨg yɨmnəkwi nɨhumiə, kɨni ye norien kɨrikianə
əmə mɨn, kɨmiə mɨn takasəkeikei masəkwi nɨhumiə mɨnə.
15 Yo yɨmnor mhajoun əmiə kɨn, mə takasor əmə norien
kɨrikianə əmə irəmiə mɨnə.
16 Yakamni-pre əfrakɨs tuk əmiə mə yorwok kɨrik to rɨpəh
nehuəyen rapita kafan yemehuə; kɨni yermamə yame ravəh
nəgkiarien mameriwək to rɨpəh napitayen yermamə yame
ravəhsi-pən nəgkiarien kɨmin.
17 Taktakun ai, kɨmiə nakwənharkun huvə nar e. Ror pən,
tukmə nakasor məkneikɨn irəmiə mɨnə, Kughen tukrɨvəhsi-
pre nɨhuvəyen kɨmi əmiə.

18 “Mərɨg pa rɨmə yakamni əmiə m-fam. Yakɨrkun əmiə
mə nɨ-pa mɨnə e yakmɨrpen əriə. Mərɨg nəgkiarien e kape
Nəkwəkwə kape Kughen tukraməkeikei muə mor nəfrakɨsien
kɨn yame ramni mə,

“ ‘Yermamə yame jakwən kwis bred kɨmru min,
in tukrukreikɨn-pə nɨmeitaan kɨmi Yo, muə tɨkmɨr kafak.’
(Sam 41:9)
19 Yakamni-pre tuk əmiə, mə narɨmnar mɨnə e rɨpəh hanə
nɨtərhav-pəyen; mərɨg nɨpɨg tukmə khatərhav-pə, takhani
nəfrakɨsien irak, mə Yo e Kristo.

20 “Yakamni-pre əfrakɨs tuk əmiə mə tukmə yakher-pən
kɨn yermamə kɨrik tuk nəvsaoyen kɨn kafak nəgkiarien kɨmi
narmamə, kɨni narmamə rɨkiriə ragien tukun, rəmhen əmə
kɨn yame rɨkiriə ramagien tuk Yo. Kɨni tukmə narmamə
rɨkiriə ragien tuk Yo, rəmhen əmə kɨn yame rɨkiriə ragien tuk
Yermamə yame rɨmnher-pə kɨn Yo.”

13:10: Jon 13:18 **13:14:** 1 Pita 5:5 **13:16:** Luk 6:40 **13:17:** Mat 7:24,25; Luk 11:28; Jem 1:25 **13:18:** Jon 13:10; 15:16 **13:20:** Mat 10:40; Jon 17:18

Yesu rɨmɨni-ərhav mə Judas tukreighaan-pən kɨn in ye kwermɨ tɨkmɨr mɨnə kafan
(Mat 26:20-25; Mak 14:17-21; Luk 22:21-23)

21 Nɨpɨg Yesu rɨmɨni nəgkiarien a, rɨkin rəmhə, kɨni In mɨmə, "Yakamni-pre əfrakɨs tuk əmiə mə kɨmiə kɨrik irətawə tukreighaan-pən kɨn Yo ye kwermɨ tɨkmɨr mɨnə kafak."
22 Kɨni kafan narmamə mɨnə kɨsarha-pən mɨsəm əriə mɨnə. Rɨkiriə raməsɨk mə, "?Ramni pa?"
23 Kɨni iriə kɨrik, yame Yesu rorkeikei pɨk, ramkwətə ipakə əmə tukun.
24 Kɨni Saemon Pita rəsiwən-apsapɨs-pən kɨmin mɨmə, "Aiyoh-pən-ru In mə pa nhagɨn e ramni."
25 Kɨni kwən a rɨmneiwaiyu-pən ipakə tuk Yesu maiyoh In mɨmə, "Yermaru. ?Pa e nhagɨn?"
26 Kɨni Yesu rɨmə, "Kwən a in e yame jakakapɨr bred meires ye sup mɨvəh-si-pən kɨmin." Məkneikɨn In rəkapɨr bred, meires ye sup, mɨvəh-si-pən kɨmi Judas, ji Saemon Iskariot.
27 Kɨni Judas rɨvəh bred ai. Məkneikɨn Setan rɨvən yerkin.

Kɨni Yesu rɨmɨni-pən tukun mɨmə, "Nar e nakmə takor, yuvən aihuaa əmə mor."
28 Mərɨg narmamə mɨnə kape Yesu kɨsəkwətə rarkurao ye tebol masəvɨgɨn, kɨmnhapəh nharkunien nɨprai nəgkiarien kape Yesu.
29 Judas, in ramərer tuk nɨtɨp kapəriə, kɨni iriə tɨksɨn, rɨkiriə rəsɨk mə Yesu rɨmɨni-pən tukun mə tukrɨvən mɨvəh nɨmrɨ nəvɨgɨnien kɨrik nəriə kape lafet, uə mə tukrɨvən mɨvəh-si-pən mane tɨksɨn kɨmi yavən has mɨnə.
30 Rɨnəpɨgnəp ta. Kɨni nɨpɨg Judas rɨvəh bred, kɨni mərer, mɨtərhav.

Yesu rɨmɨni nəgkiarien vi kɨrik mə tuksor

31 Judas ruatərhav, kɨni Yesu rɨmə, "Taktakun ai, Kughen tukrɨvəhsi-haktə nhagɨk e Ji Yermamə. Kɨni Yo, Ji Yermamə, yakvəhsi-haktə nhag Kughen.
32 Mərɨg nɨpɨg Yo, Ji Yermamə, jakor əpu nehuəyen kape Kughen, kɨni Kughen pɨsɨn əmə tukror əpu atuk nehuəyen kafak. Kɨni In tukror aihuaa əmə.
33 "Kafak kwajikovə mɨnə, kɨtawə to khapəh nɨsəmɨr kwisien ror tu. Kɨni kɨmiə takpisarha-kɨn Yo. Mərɨg Yo yakamni-pre nəgkiarien kɨrikianə əmə kɨmi əmiə yame yakwəni-pən ta tuk nəmehuə kape nəmə Isrel, mɨmə, 'Ikɨn yakamvən ikɨn, kɨmiə to nakhapəh nhavənien ikɨn.'
34 "Yakamərəhu-pre natuakəmien vi kɨrik kɨmi əmiə mə takasəkeikei mɨsorkeikei əmiə mɨnə. Yɨmnorkeikei əmiə, kɨni

---

13:29: Jon 12:5-6 **13:30:** Luk 22:53 **13:31:** Jon 12:23 **13:32:** Jon 17:1-5 **13:33:** Jon 7:33-34

ye norien kɨrikianə əmə mɨn, kɨmiə takasəkeikei mɨsorkeikei əmiə mɨnə.
35 Kɨni tukmə naksorkeikei məknakɨn əmiə mɨnə, narmamə mɨfam tukharkun mə kɨmiə kafak narmamə mɨnə."

Yesu rɨmɨni-ərhav mə Pita tukrɨpini mə in reinein Yesu (Mat 26:31-35; Mak 14:27-31; Luk 22:31-34)

36 Kɨni Saemon Pita rɨmnaiyoh In mɨmə, "Yermaru. ?Nakmə takvən hiə?"
Kɨni Yesu rɨni-pən tukun mə, "Ik to nakpəh nɨkwasɨgien kɨn Yo ai taktakun, kɨravən ikɨn yakamvən ikɨn. Mərɨg tuk nɨpɨg kɨrik, nakpivən."
37 Kɨni Pita raiyoh-pən mɨmə, "Yermaru. ? Jakpəh nɨkwasɨgien kɨn ik tuk naha? Yakmə jakɨkwasɨg kɨn Ik nar apnapɨg tukmə kɨmə tukhopni Ik, tukhopni kwis ərau."
38 Mərɨg Yesu rɨmɨni-pən tukun mɨmə, "? Ik nakmə takɨkwasɨg kɨn Yo nar apnapɨg tukmə kɨmə tukhopni kwis ərau? Yakamni-pre əfrakɨs tuk ik mə, man tukrɨpəh nəkakə-hanəyen, ik takni m-kɨsisər mə nakeinein Yo."

14

Yesu In swatuk tuk nɨvənien tuk Tatə Kughen

1 Kɨni Yesu rɨni-pən tuk əriə mə, "Rɨkimiə tukrɨpəh nəmhəyen. Shatətə ye Kughen, mɨshatətə mɨn irak.
2 Ye nimə kape Tatə kafak, kwənmhaan rɨpsaah. To rɨpipəh norien məknakɨn, to yawəni-əsaah pre ta iran tuk əmiə. Taktakun ai, yakamvən aikɨn tuk nor-əpnəpənəyen ye kwənmhaan kapəmiə.
3 Meinai jakvən mor apnəpeinə ta ye kwənmhaan kapəmiə, kɨni mɨrerɨg-pə mɨn mɨkɨr əmiə, khavən mɨsarə kɨtawə-m kɨmiə, mə kɨmiə takasarə aikɨn yakamarə ikɨn.
4 Ikɨn a yakamvən ikɨn, kɨmiə nakwənharkun ta swatuk yame ramvən ikɨn."
5 Mərɨg Tomas rɨni-pən tukun mə, "Yermaru, kɨmawə yak-seinein aikɨn nakamvən ikɨn. ? Jakshawor-pən iran mɨne mharkun swatuk yame ramvən apaikɨn?"
6 Kɨni Yesu rɨni-pən tukun mɨmə, "Yo e, yo swatuk. Kɨni Yo e, nuknei nəfrakɨsien, kɨni Yo e nuknei nɨmraghien. Yermamə yame rɨpəh nuəyen tuk Yo to rɨpəh nɨvənien tuk Rɨmɨk.
7 Tukmə nakharkun Yo, nakharkun mɨn Rɨmɨk. Ror pən, rɨrikakun ai taktakun, nakwənharkun ta In, mɨsəm ta In."

13:34: Lev 19:18; Jon 15:12; 1 Tes 4:9; 1 Pita 1:22; 1 Jon 2:7-11; 3:11 **13:35:** 1 Jon 3:14; 4:20 **13:36:** Jon 14:2 **13:38:** Jon 18:27 **14:1:** Sam 4:5 **14:2:** Hib 11:16 **14:3:** Jon 12:26; 1 Tes 4:16-17; 2 Korin 5:8, Fil 1:23 **14:6:** Jon 1:4; 6:35; 10:9; Wok 4:12; Hib 10:20 **14:7:** Jon 1:18; 1 Jon 2:23

8 Kini Filip rini-pən tukun mimə, “Yermaru. Hajoun-ru Tata
Kughen kimi əmawə. In əmə a kimawə yaksorkeikei.”

9 Kini Yesu rini-pən tukun mə, “Filip, Yo yimnarə pawk
kitawə-m kimiə rapomh. ?Mərig ik nakeinein hanə Yo uə?
Yermamə yame raməm Yo, raməm min Tatə Kughen. ?Rhawor
e ik nakamni mə jakhajoun Tata Kughen kimi əmiə?

10 ? Nakamni nəfrakisien irak mə nimraghien kafak, ra-
marə iriu Tatə Kughen, kini nimraghien kafan ramarə irak?
Nəgkiarien e yakamni, pəh nien mə kafak əmə. Nipig m-fam,
Tatə Kughen ramarə irak, mamor wok ye nimraghien kafak.

11 Hani nəfrakisien irak mə nimraghien kafak raməmir ye
Tatə Kughen, kini nimraghien kafan raməmir irak. Mərig
tukmə nakhapəh nishatətəyen irak məknenkin, takhani
nəfrakisien irak tuk nimtətien yamə mine yakamor.

12 Yakamni-pre əfrakis tuk əmiə mə narmamə yamə mine
kamhani nəfrakisien irak, iriə tukasor narimnar yamə mine
Yo yakamor. Nəfrakisien mə iriə tuksor nimtətien ripsaah
rapita yame Yo yakamor, meinai Yo yaknəpəh tokrei tanə e,
minamrerig-pən tuk Tatə Kughen.

13 Yo Ji Kughen, kini tukmə naksaiyoh Kughen kin naha
nhagin ye nhagik, Yo jakaməkeikei mor, mə wok e kafak - Yo
kwajikovə kape Kughen - tukrivəhsi-haktə nhag Tatə Kughen.

14 Kini tukmə naksaiyoh Yo kin nar kirik ye nhagik,
jakaməkeikei mor.”

Yesu ruini ta mə Nanmin kape Kughen tukreiwaiyu-pə

15 Kini Yesu rimnəgkiar mirpin nəgkiarien kafan mimə,
“Tukmə kimiə naksorkeikei Yo, takasəkeikei masor
nəgkiarien kafak.

16 Kini Yo, jakaiyoh Tatə Kughen mə In tukrher-pre kin
Yasitu min kirik rurə tuk əmiə. Kini In tukramarə rerin kimiə
min.

17 Yasitu a in Nanmin kape Nəfrakisien. Narmamə
kape tokrei tanə tukhapəh nhavəhyen In yerkiriə, meinai
iriə khapəh nisəmien In, maseinein In. Mərig kimiə
nakwənharkun ta In, meinai In ramarə kimiə min. Kini
In tukraməmir yerkimiə kape nipig m-fam.

18 “Nipig Yo jaktərhav, to yakpəh nəpəhyen əmiə naksarə
pisin əmə, rəmhen kin kwajikovə yame khamhə tan kin. Yo
jakpirerig-pə min tuk əmiə.

14:8: Eks 33:18 **14:9:** Aes 9:6; Jon 1:14,18; 10:30; 12:44-45; 13:20; 2 Korin 4:4; Fil 2:6; Kol 1:15; Hib 1:3 **14:10:** Jon 14:20; 10:38; 17:21 **14:12:** Luk 10:17 **14:13:** Mat 7:7 **14:15:** Dut 11:13; Jon 13:34, 1 Jon 2:3-5,24; 5:3; 2 Jon 6 **14:16:** Jon 14:26; 15:26; 16:7 **14:17:** Jon 15:26; 16:13; 1 Korin 2:14; 1 Jon 4:6; 5:6

19 Pəh nien mə tuktu, narmamə kape tokrei tanə tukhapəh
nisəm-minien Yo. Mərig kimiə takasəm Yo kape nipig m-
fam. Yo jakamragh min ye nimhəyen kafak, kini kimiə min
takhamragh min ye nimhəyen kapəmiə.
20 Ye nipig kape narimnar minə e, kimiə takharkun mə
nimraghien kafak raməmir ye Tatə Kughen. Kini nimraghien
kapəmiə raməmir irak, kini nimraghien kafak raməmir
irəmiə.
21 "Yermamə yame ravəhs-huvə nəgkiarien kafak, kini
mamor, norien a ramhajoun pən mə in rorkeikei Yo. Kini
yermamə yame rorkeikei Yo, Tatə Kughen rorkeikei min in.
Kini Yo min jakorkeikei in. Mor əpu yo kimin, mə in tukrirkun
huvə Yo."
22 Məkneikin, Judas e (pəh nien mə Judas Iskariot, mərig
nifnagni kirik), rimnaiyoh In mimə, "Yermaru. ?Nakhawor
mor əpu əmə Ik kimi əmawə, kini mipəh nor-əpu-yen Ik kimi
narmamə m-fam ye tokrei tanə?"
23 Mərig Yesu rini-pən tukun mimə, "Yermamə yame
rorkeikei Yo, in tukrəməkeikei mamor kafak nəgkiarien. Kini
Kafak Tatə tukrorkeikei in. Kini kimru kafak Tatə, jakrauə
mwarə kimasir min.
24 Yermamə yame ripəh norkeikeiyen Yo, in to ripəh norien
nəgkiarien kafak. Nəgkiarien yamə mine nimisərig yakamni,
pəh nien mə yakamni atuk əmə. Mərig yimivəh nəgkiarien
minə a tuk kafak Tatə yame rimnher-pə kin Yo yakuə.
25 Yo yakamni-ərhav-pre nəgkiarien mine kimi əmiə ye nipig
kitawə-m kimiə.
26 Mərig Nanmin kape Kughen yame in Yasitu, yame Tatə
Kughen tukrher-pre kin ye nhagik, In tukrhajoun əmiə kin
narimnar minə fam. Kini mor əmiə mə rikimiə tukraməsik
narimnar yame yakamni-pre tuk əmiə, mə takhapəh nisəru-
kinien.
27 Pəh nien mə tuktu, yakəpəh əmiə, kini mərəhu-pre
nəmərinuyen kafak ramarə tuk əmiə. Kini nəmərinuyen
e yame jakvəhsi-pre kimi əmiə, ror pisin ye nəmərinuyen
yame narmamə kape tokrei tanə kasərəhu. Rikimiə tukripəh
nəpouyen, mhapəh nhaginien.
28 Kimiə nakwəsərig ta nəgkiarien kafak yame yimini-pre
tuk əmiə mimə, 'Yo jakpiəpəh əmiə, kwasig ikin, mipirerig-
pə min tuk əmiə.' Tukmə naksorkeikei əfrakis Yo, rikimiə
tukragien əmə mə taksəm Yo yakamvən tuk kafak Tatə, meinai
In yerpirig rapita Yo.

14:19: Jon 6:57; 16:16 **14:20:** Jon 10:38; 17:21 **14:21:** Jon 16:27; 1 Jon 2:5 **14:22:** Wok 10:41 **14:23:** Esik 37:27-28; Sek 2:10; Efes 3:17; 1 Jon 4:12,16; Rev 21:3 **14:24:** Jon 5:19; 7:16; 8:28; 12:49-50 **14:26:** Jon 15:26; 16:7,13; 1 Jon 2:27 **14:27:** Aes 9:6-7; Luk 2:14; 24:36; Jon 16:33; Rom 5:1; Fil 4:7

29 Yo yakwəni-pre ta narɨmnar mɨnə e tuk əmiə ai tak-
takun, yamə mɨne tukpihatərhav-pə, mə nɨpɨg tukhauə mɨsor
nəfrakɨsien kɨn, kɨmiə takhani nəfrakɨsien irak.
30 To yakpəh nəgkiar-pɨkien kɨtawə-m kɨmiə, meinai Setan
e yermaru kape tokrei tanə rɨnamuə. Nəsanɨnien kafan rɨkək
tuk napitayen Yo,
31 mərɨg yakamor atuatuk əmə nəgkiarien kape Tatə
Kughen, mə narmamə kape tokrei tanə tukharkun mə Yo
yakorkeikei In."
Kɨni Yesu rɨmə, "Ita. Pəh kɨsərer mɨsap eikɨn e."

15

Yesu ramni nuhpɨkɨnien kɨn In, mə In rəmhen kɨn nukne nai

1 Kɨni Yesu rɨmɨni mɨmə, "Yo e nuknei nai əfrakɨs. Rɨmɨk In
yəsim.
2 Kɨni kwermɨ nai mɨnə fam yamə mɨne khapəh nhakuəyen,
In tukrərəru ta əriə. Kɨni kwermɨ nai mɨnə fam yamə mɨne
kamhakuə, In tukrəspir əriə mə tukhakuə kɨn kwənkwairiə
rɨpsaah.
3 Kɨni kɨmiə naksəmhen kɨn kwermɨ nai. Yakaməspir huvə
əmiə kɨn nəgkiarien yame yakamni-pre tuk əmiə.
4 Səpit-pə irak, kɨni jakəpit-pre irəmiə. To kwermɨ nai rɨpəh
nəpit-pənien ye nɨpran, to rɨpəh nɨkuəyen. Ye norien kɨrikianə
əmə mɨn, tukmə nakhapəh nɨsəpit-pəyen irak, to nɨmraghien
kapəmiə rɨpəh norien kwənkwan.
5 "Yo e nuknei nai. Kɨni kɨmiə rəgrəgɨn mɨnə. Yermamə yame
rəpit-pə irak, kɨni jakəpit-pən iran, nɨmraghien kafan tukror
kwənkwan rɨpsaah. Mərɨg tukmə naksəpəh Yo, to nakhapəh
nɨsorien nar kɨrik.
6 Yermamə yame rɨpəh nəpit-pəyen irak in rəmhen kɨn kw-
ermɨ nai yame kərəru, kamarakikɨn, ramswiin mɨmsiə. Kw-
ermɨ nai yamə mɨne kɨsor məknakɨn, kampɨk, kamarakikɨn-
pən ye nap, kavaan əru.
7 Tukmə naksəpit-pə tuk Yo, kɨni nəgkiarien kafak raməmɨr
irəmiə, naha nhagɨn yame kɨmiə naksorkeikei mɨsaiyoh kɨn,
Kughen tukrɨvəhsi-pre kɨmi əmiə.
8 Nɨmraghien kapəmiə tukror kwənkwan rɨpsaah; nar a
tukravəh-si haktə nhag Tatə, kɨni mamhajoun mə kɨmiə kafak
mɨnə narmamə.
9 "Tatə Kughen In rorkeikei pɨk Yo. Kɨni ye norien kɨrikianə
əmə mɨn, Yo yakorkeikei əmiə. Haraptərəkɨn tɨm tɨm kafak
norkeikeiyen.

14:30: Jon 12:31 **14:31:** Jon 10:18; 12:49 **15:1:** Aes 5:1-7; Jon 6:35 **15:2:** Mat 7:20; Gal 5:22-23; Efes 5:8-9; Fil 1:11; Hib 12:5-11 **15:3:** Jon 1:29; 13:10; Efes 5:26 **15:4:** Jon 6:56 **15:5:** Fil 4:13 **15:6:** Mat 3:10 **15:7:** Mat 7:7 **15:8:** Jon 8:31; Gal 5:22-23

10 Tukmə nakasor kafak nəgkiarien, takamharəh tim
tim kafak norkeikeiyen, rəmhen əmə kin yame yakamor
nəgkiarien kape Tatə Kughen, mamraptərəkin tim tim
norkeikeiyen kafan.
11 Yo yimnamni-ərhav-pre nəgkiarien e tuk əmiə mə rikimiə
tukragien, rəmhen kin yame Yo, rikik ramagien. Kini rikimiə
tukragien magien pik.
12 Yakamərəhu-pre natuakəmien kirik kimi əmiə mə
takasəkeikei misorkeikei əmiə minə, rəmhen kin yame Yo
yakorkeikei əmiə.
13 Yermamə yame rameighan-pən kin kafan nimraghien
mə tukrivəh miragh in minə tiksin, norkeikeiyen kafan rehuə
rapita norkeikeiyen kape narmamə minə tiksin.
14 Tukmə nakasor kafak nəgkiarien, ramhajoun-pən mə
kimiə kafak tiksin fren minə.
15 To yakpəh nokrən-minien kin əmiə mə yorwok minə
kafak, meinai yorwok ramor əmə wok meinein nərigien kape
yamehuə kafan. Mərig taktakun ai, yakamokrən kin əmiə mə
kafak minə fren, meinai yakamni-ərhav-pre fam nəgkiarien
yame Tatə Kughen ramni-pə tuk Yo.
16 Pəh nien mə kimiə nimnharpen Yo; mərig Yo yimirpen
əmiə. Kini Yo yakamirpen əmə mə takhavən masor wok, kini
pəh wok kapəmiə tukror kwənkwan. Kini kwənkwai wok
kapəmiə tukrəməmir kape rerin. Kini ai, tukmə naksaiyoh kin
naha nhagin kimi Tatə Kughen ye nhagik, kini In tukrivəhsi-
pre kimi əmiə.
17 Yakamərəhu-pre natuakəmien kirik kimi əmiə mə
takasəkeikei misorkeikei əmiə minə."

Narmamə kape tokrei tanə kasəməkin narmamə kape Yesu minə

18 Kini Yesu rini-pən min tuk əriə mimə, "Tukmə narmamə
kape tokrei tanə kasəməkin əmiə, rikimiə tukraməkeikei
maməsik mə apa kupan, iriə kimisəməkin məkneikin Yo.
19 To ripi mə kimiə narmamə kape tokrei tanə, to narmamə
kape tokrei tanə kisorkeikei əmiə; mərig pəh nien mə kimiə
narmamə kape tokrei tanə e. Yo yakwirpen ta əmiə, kini
mivəh-si ta əmiə tuk narmamə kape tokrei tanə. Ror pən,
narmamə kape tokrei tanə kasəməkin əmiə.
20 Rikimiə tukraməkeikei məsik nəgkiarien yame yakwəni-
pre ta tuk əmiə mə, 'Yorwok kirik to ripəh nehuəyen rapita
kafan yemehuə.'* Kini tukmə narmamə kape tokrei tanə
kasor ahas pə pik kimi Yo, ye norien kirikianə əmə min,

15:10: Jon 14:15 **15:11:** 1 Jon 1:4 **15:12:** Jon 13:34 **15:13:** Jon 10:11; Rom 5:7,8; 1 Jon 3:16 **15:15:** Jon 8:26 **15:16:** Jon 13:18; 15:5 **15:17:** Jon 15:12 **15:18:** Aes 66:5; 1 Jon 3:13 **15:19:** Jon 13:16; 17:14 * **15:20:** Yesu rimini məkneikin ye Jon 13:16.

iriə tukasəkeikei masor ahas pre tuk əmiə. To iriə kipisor nəgkiarien kafak, to kipisor min nəgkiarien kapəmiə.
21 Iriə tuksor məknakin irəmiə, meinai kimiə kafak minə narmamə, kini iriə kaseinein Kughen yame rimnher-pə kin Yo.
22 “To yakpipəh nuəyen məgkiar kimi əriə, to kipəh nəm-pənien nar kirik irəriə. Mərig taktakun ai, yakwauə ta; to khapəh niserkwaigien kin təvhagə has kapəriə.
23 Yermamə yame raməməkin Yo, In raməməkin min Rimik.
24 Yimauə mor nimtətien minə e ye nimririə, yame to yer-mamə pisin kirik ripəh norien. Ror pən, iriə kharkun mə Yo e pa. Kharkun pawk Yo, mərig kasəməkin Yo, masəməkin min Rimik. Kini taktakun ai, tuksəm-pən nar has irəriə.
25 Mərig narimnar minə e tukasəkeikei misor məknakin, mor mə nəgkiarien yame kimnharai ta ye nəkwəkwə kape Loa kapəriə tukruə mor nəfrakisien kin, yame ramni mə,
“ ‘Yimipəh nor-pawk-əyen nar has kirik irəriə,
mərig iriə kasəməkin Yo.’ *(Sam 35:19, 69:4)*
26 “Mərig nipig Yasitu tukruə, in tukrini-ərhav Yo. Nanmin kape Nəfrakisien tukrisi-pən tuk Tatə Kughen. Kini Yo jakher-pre kin rurə tuk əmiə.
27 Kini kimiə min, takasəkeikei mhani-ərhav Yo, meinai kitawə-m kimiə kimnisarə kwis ye nirikakunien ye wok kafak muə meriaji-pə ai taktakun.

16

1 “Yo yakamni-ərhav-pre narimnar minə e tuk əmiə mə kapəmiə nhatətəyen tukripəh nimirien.
2 Iriə tukpisher ta kin əmiə ye nimə kape nofuginien kapəriə; kini nəfrakisien əgkap mə nipig yame ramuə, tukshopni əmiə, mhamə ta mə nar yame kasor, riki Kughen ramagien tukun.
3 Iriə kasor narimnar minə a meinai iriə kaseinein Tatə Kughen maseinein min Yo.
4 Mərig Yo yakaməkupan mamni-ərhav-pre narimnar minə e tuk əmiə. Kini nipig tukmə nakwəsəm narimnar minə a kinamor irəmiə, rikimiə tukraməsik mə Yo yakwəni-ta narimnar minə a tuk əmiə.

Wok yame Nanmin kape Kughen tukror

Kini Yesu rimə, “Mərig Yo yimnəpəh niniərhav-pre-yen narimnar minə e tuk əmiə apa kupan, meinai kitawə-m kimiə kimnasəmir, [nahasien minə a ramuə əmə tuk Yo].

15:20: Jon 3:16; 2 Tim 3:12 **15:21:** Aes 66:5; Mat 5:10-12; 10:22; Luk 6:22-23; Jon 16:1-3; Wok 5:41; 1 Pita 4:14; Rev 2:3 **15:22:** Jon 9:41; Rom 1:20; 2:1; Luk 11:31-32 **15:24:** Jon 5:36; Mat 11:20-24 **15:26:** Jon 14:26 **15:27:** Luk 24:48; Jon 21:24; 1 Jon 1:2; 4:14 **16:2:** Aes 66:5; Jon 9:22; 12:42; Wok 26:9-10 **16:3:** Jon 15:21; 1 Jon 3:1

5 Mərig taktakun ai, jakrerig-pən tuk Yermamə yame rimnher-pə kin Yo. Kini kimiə kirik rimnəpəh naiyohyen Yo mə yakamvən hiə.
6 Yakamni-ərhav-pre narimnar yamə mine tukripitərhav-pə tuk əmiə, rikimiə rəpou.
7 Mərig yakamni-pre əfrakis tuk əmiə mə rhuvə pik tuk əmiə mə jakəpəh əmiə. Meinai to yakpipəh nəpəhyen əmiə, to Yasitu ripipəh nəmirien tuk əmiə. Mərig tukmə yakəpəh əmiə mamvən, kini jakher-pre kin Yasitu tukruə marə kimiə min.
8 Kini nipig In tukruə, mhajoun narmamə kape tokrei tanə mə iriə yor təvhagə has minə, kini nətərigien kapəriə ripəh nəmhenien mə iriə tuksor nar ratuatuk ye nimri Kughen. Kini nətərigien kapəriə ripəh nəmhenien tuk nəkirien norien kape narmamə.
9 Nanmin e tukrhajoun əriə mə iriə yor təvhagə has minə meinai khapəh nhaniyen nəfrakisien irak.
10 Kini tukrhajoun əriə mə nətərigien kapəriə ripəh nəmhenien mə tuksor nar yame ratuatuk ye nimri Kughen, meinai jakrerig-pən tuk kafak Tatə, kini iriə tukhapəh nisəm-minien Yo.
11 Kini tukrhajoun əriə mə nətərigien kapəriə ripəh nəmhenien tuk nəkirien norien kape narmamə, meinai Kughen in rinəkir ta yermaru kape tokrei tanə e Setan mimə tukrivəh-si-pən narpinien kimin.
12 "Yakmə jakni-pre narimnar ripsaah min tuk əmiə. Mərig to nakhapəh nhapik-famien əriə, meinai iriə khaskai pik tuk əmiə.
13 Mərig nipig Nanmin kape Nəfrakisien tukruə, In tukrikir əmiə, mor əmiə takharkun nəfrakisien minə fam. In to ripəh nini-atuk-əməyen kafan nəgkiarien. Mərig In tukramni-ərhav əmə narimnar yamə mine In ravəh tuk Tatə Kughen. Kini mamni-ərhav-pre tuk əmiə narimnar fam yame tuk nipig kirik kipihauə.
14 In tukrivəh nəgkiarien əfrakis tuk Yo mini-ərhav-pre tuk əmiə. Tukror norien a, mivəh-si haktə Yo.
15 Narimnar fam kape Tatə Kughen, kafak. Ror məkneikin, Yo yakamni mə Nanmin e tukrivəh nəgkiarien əfrakis tuk Yo, mamhoprai-pre kimi əmiə."

Yesu tukrimhə, marə mhekimter min, kafan narmamə tuksəm min In

16 Kini Yesu rimini-pən tuk əriə mimə, "Pəh nien mə tuktu, takhapəh nisəm-minien Yo; kwasig ikin, taksəm min Yo."

16:7: Jon 7:39; 14:6 **16:9:** Jon 15:22 **16:10:** Aes 64:5; Mat 5:20; Rom 1:17; 3:21,22; 10:3; Fil 3:6-9; Taet 3:5; 1 Pita 3:18 **16:11:** Jon 12:31 **16:12:** Mak 4:33 **16:13:** Jon 14:17 **16:15:** Jon 17:10 **16:16:** Jon 14:18

17 Kini narmamə tiksin kafan kisaiyoh əriə minə mhamə, “?
Nəgkiarien e nipran rimə naha? In ramni-pə tuk ətawə mimə,
‘Pəh nien mə tuktu, takhapəh nisəm-minien Yo; kwasig ikin,
taksəm min Yo,’ kini In rimini min mimə, ‘Yakamvən jakəm
Tatə Kughen.’
18 ?Nəgkiarien e rimini mə, ‘pəh nien mə tuktu’ nipran ramni
mə naha? Kitawə kiseinein nəgkiarien e In ramni.”

19 Kini Yesu ruirkun ta mə iriə kasorkeikei mə tuksaiyoh In
kin niprai nəgkiarien kafan, kini In rimini-pən tuk əriə mə, “?
Rhawor? Yo yakamni mə, ‘Pəh nien mə tuktu, takhapəh nisəm-
minien Yo; kwasig ikin, taksəm min Yo.’ ?Kini taktakun ai
naksaiyoh əmiə minə mə takharkun niprai nəgkiarien e uə?
20 Yakamni-pre əfrakis tuk əmiə mə rikimiə tukrəmhə,
taksasək pik. Mərig narmamə kape tokrei tanə, rikiriə
tukragien. Kimiə taksərig rahas pik, mərig nəmhəyen kapəmiə
tukrukreikin muə nagienien.
21 Tukmə ruauə ipakə mə piraovin kirik tukreiməк kin kwa-
jikovə kafan, tukraməkeikei mərig rahas; meinai rinor nipig
kafan mə tukreiməк. Mərig kwasig ikin, tukmə tini rarha,
rikin tukripəh nəsik-minien nəmhəyen kafan. Rikin tukragien
əmə meinai tini rimnarha-pə ye tokrei tanə.
22 Ye norien kirikianə əmə min, naksərig rahas pawk ai
taktakun, mərig kwasig ikin, jakəm min əmiə, kini rikimiə
tukragien pik; to yermamə kirik ripəh nor-minien əmiə
naksərig rahas.
23 Ye nipig a, to nakhapəh nisaiyoh-minien Yo kin niprai
nəgkiarien kirik.

“Yakamni-pre əfrakis tuk əmiə mə tukmə naksaiyoh Tatə
Kughen kin nar kirik ye nhagik, kini In tukrivəh-si pre kimi
əmiə.
24 Nakhapəh nisaiyoh-hanəyen kin nar kirik ye nhagik.
Mərig saiyoh kin, mhavəh, pəh rikimiə tukragien pik.”

Yesu rimnapita nəsaninien kape tokrei tanə

25 Kini Yesu rəgkiar mamni mimə, “Yo yimini-pre
nuhpikinien ye narimnar minə e tuk əmiə. Mərig nipig ramuə
yame jakpəh nini-pre-əmə-yen nuhpikinien minə tuk əmiə,
mərig jakəgkiar atuatuk kin Tatə Kughen kimi əmiə, mə
takharkun huvə In.
26 Ye nipig a, to yakpəh nəgkiar-atuə-kinien kapəmiə,
mərig taksəgkiar atuatuk kimiə Tatə Kughen misaiyoh In kin
narimnar ye nhagik.

16:20: Mak 16:10; Jon 20:20 **16:23:** Mat 7:7 **16:24:** Jon 15:7-8 **16:25:** Mat 13:34; Mak 4:33,34; Jon 10:6

27 Meinai Tatə Kughen In rorkeikei pɨk əmiə, meinai kɨmiə
naksorkeikei Yo, mamhani nəfrakɨsien irak mə yɨmasɨ-pən ye
Kughen.
28 Yɨmasɨ-pən ye Tatə Kughen muə ye tokrei tanə. Kɨni pəh
nien mə tuktu, jaktərhav mɨn ye tokrei tanə, mɨrerɨg-pən mɨn
tuk Tatə Kughen."
29 Kɨni narmamə kafan mɨnə kɨmnhani mhamə, "! In
en! Taktakun ai ik nakpəh nɨni-əməyen nuhpɨkɨnien, mərɨg
nakamhoprai atuatuk əmə nəgkiarien.
30 Taktakun ai yakwənharkun ta mə to yermamə kɨrik
rɨpəh hanə nɨni-pre-yen nəgkiarien kɨrik, kɨni ik nakwɨrkun
ta nərɨgien kafan. !Nar e ramhajoun-pən mə Ik nɨmasɨ-pən ye
Kughen!"
31 Kɨni Yesu rɨni-pən tuk əriə mə, "Nakamhani nəfrakɨsien
irak ai taktakun.
32 Mərɨg sətərɨg-ru. Nɨpɨg ramuə, kɨni nəfrakɨsien mə
ruauə ta- yame narmamə tuksəko ye rhav əmiə taksaiyu
rik rik, mamhavən iməmiə mɨnə ikɨn, mɨsəpəh pɨsɨn əmə Yo
yakaməmɨr. Mərɨg Yo yakpəh nəmɨrien Yo pɨsɨn, meinai nɨpɨg
m-fam Kafak Tatə raməmɨr kɨmru min.
33 Yo yakwəni-ərahv-pre ta narɨmnar mɨnə e tuk əmiə,
mə takhapəh nɨsətərɨg-pɨkien tukun, mɨsarə ye nəmərinuyen
meinai nɨmraghien kapəmiə raməmɨr irak. Nɨpɨg tukmə
naksarə ye tokrei tanə e, takasəkeikei mɨsarə ye nəmhəyen.
Mərɨg takhapəh nhagɨnien, masərer tɨm tɨm, meinai Yo
yɨmnapita nəsanɨnien kape tokrei tanə."

17

Yesu rɨmnəhuak tuk kafan nɨmraghien

1 Yesu rɨnamni narɨmnar mɨnə a, mɨvaag haktə ye neai,
mamni mɨmə,
"Kafak Tatə. Nɨpɨg ruauə ta. Vəh-si haktə nhagɨk pəh
rehuə, mə Yo mɨn jakvəh-si haktə nhagɨm pəh rehuə,
2 meinai Ik nɨmɨvəhsi-pə nəsanɨnien mɨne nehuəyen kɨmi
Yo e kafam Kwajikovə; mə jakamarmaru ye narmamə mɨnə
fam, kɨni mɨrkun mɨn nɨvəhsi-pənien nɨmraghien rerɨn kɨmi
narmamə yamə mɨne nɨmɨvəhsi-pə əriə kɨmi Yo.
3 Kɨni nɨmraghien rerɨn e, nɨpran e mə narmamə
tukharkun Ik, yame Ik pɨsɨn əmə Ik Kughen əfrakɨs, mharkun
Yo, Yesu Kristo, yame Ik nɨmnher-pə kɨn Yo.

16:30: Mak 2:8; Jon 1:48; 2:24-25; 6:64; 21:17 **16:31:** Jon 4:23 **16:32:** Sek 13:7; Mat 26:56; Mak 14:27; Jon 8:29 **16:33:** Mak 13:9; Jon 14:27; Rom 8:37; 1 Jon 4:4; 5:4; Rev 2:7,11,17,26; 3:5,12,21; 21:7 **17:1:** Jon 12:23; 13:31,32 **17:2:** Dan 7:14; Mat 28:18; Jon 6:37,39; 1 Korin 15:27-28 **17:3:** Jon 17:25,26; Fil 3:8

4 Yo yɨmnavəh-si haktə nhagɨm ye tokrei tanə e, kɨni mɨnor
ta infamien ye wok yame Ik nɨmɨvəhsi-pə kɨmi Yo mə jakor.
5 Tatə, taktakun ai, takvəh Yo yakurə mamarə kɨrau mik.
Vəh-si haktə Yo mɨvəhsi-pə nehuəyen kɨmi Yo, rəmhen əmə
kɨn yame yakwəvəh ta kupan nɨpɨg tokrei tanə e rɨmnamrɨkək
hanə.

Yesu raməhuak tuk aposol mɨnə kafan

6 "Narmamə yamə mɨne Ik nɨmɨvəh-si ta əriə ye tokrei tanə
mɨvəh-si pə kɨmi Yo, Yo yakamhajoun əriə kɨn Ik. Kupan, iriə
kafam narmamə mɨnə; mərɨg taktakun ai, Ik nakamərəhu-
pən əriə ye kwermɨk, mə iriə kafak mɨnə narmamə. Iriə
kasəri-pən kafam nəgkiarien,
7 kɨni taktakun ai, iriə kharkun mə narɨmnar yame
nɨmɨvəhsi-pə kɨmi Yo, ramsɨ-pre əmə tuk Ik.
8 Iriə kharkun narɨmnar mɨnə e meinai Ik nakwəni-pə ta
nəgkiarien iran kɨmi Yo, kɨni Yo yakməni-ərhav-pən tuk əriə,
kɨni iriə kamhavəh yerkiriə, mharkun mə nəfrakɨsien əgkap
mə Yo yɨmasɨ-pre tuk Ik, mamhani nəfrakɨsien mə Ik nɨmnher-
pə kɨn Yo.
9 "Yo yakaməhuak tuk əriə. Yakpəh nəhuakien tuk nar-
mamə kape tokrei tanə. Yakaməhuak əmə tuk narmamə
yamə mɨne Ik nɨmɨvəh-si-pə əriə kɨmi Yo, meinai iriə kafam
narmamə mɨnə.
10 Narmamə mɨnə e yɨmɨpɨk əriə, iriə fam mɨne e, iriə
kafam narmamə mɨnə. Kɨni narmamə mɨfam e nɨmɨpɨk
əriə, kafak mɨnə fam. Kɨni Ik nɨmnor narmamə mɨnə e mə
nɨmraghien kapəriə ravəh-si haktə nhagɨk.
11 Taktakun ai, yaknauvrə tuk Ik, kɨni pəh nien mə
tuktu, jakpəh narə-mɨnien ye tokrei tanə e. Mərɨg narmamə
mɨnə e kasarə hanə ye tokrei tanə e. Tatə, Ik nakatuatuk
əgkap. Takəpkətərəkɨn narmamə mɨnə e pəh tukasarə huvə
ye nəsanɨnien kafam, yame Ik nɨmɨvəh-si pə kɨmi Yo, mə
iriə tukasarə kɨrikianə əmə, rəmhen kɨn yame kɨrau kwarə
kɨrikianə.
12 Nɨpɨg yɨmnamarə kɨmawə miriə, kɨni yɨmnarha huvə
tuk əriə ye nəsanɨnien kafam yame Ik nɨmɨvəhsi-pə kɨmi Yo.
Yɨmnaməm huvə əriə, mɨpəh nəpəhyen kɨrik. Iriə kɨrikianə
əmə rɨmnerwei, yermamə e in e yame tukraməkeikei mɨvəh
narpɨnien. Nar a rɨmatərhav-pə mor nəgkiarien ye Nəkwəkwə
Imərhakə ruə mor nəfrakɨsien kɨn.
13 "Taktakun ai, yaknavruə tuk Ik, mərɨg yakamarə hanə
ye tokrei tanə mamni nəgkiarien mɨnə e, mə narmamə mɨnə
e tukhavəh fam nagienien e raməmɨr yerkik.

17:4: Jon 13:31; 19:30 **17:5:** Jon 1:1-2; 8:58; 16:28; Fil 2:6-11 **17:6:** Jon 1:18 **17:10:** Jon 16:15 **17:11:** Jon 17:21-23; Sam 133:1; Jon 10:30 **17:12:** Jon 6:39,70-71

14 Yo yɨmɨni-ərhav-pən kafam nəgkiarien kɨmi əriə. Kɨni
ror məkneikɨn, narmamə kape tokrei tanə kasəməkɨn əriə,
meinai iriə pəh nien mə narmamə kape tokrei tanə, rəmhen
kɨn yame pəh nien mə Yo yermamə kape tokrei tanə.
15 Pəh nien mə yakamaiyoh Ik mə takvəh-si ta əriə ye
tokrei tanə. Mərɨg yakorkeikei mə Ik takərer əswasɨg kɨn yemə
has e Setan, mə in tukrɨpəh nuəyen moriah əriə. Ik takamarha
huvə tuk əriə.
16 Pəh nien mə Yo yermamə kape tokrei tanə. Ror pən, iriə
mɨn, pəh nien mə narmamə kape tokrei tanə.
17 Kafam nəgkiarien raməfrakɨs. Ik takor kafam
nəgkiarien pəh ramor wok ye nɨmraghien kapəriə mə
iriə tukhauə narmamə əfrakɨs mɨnə kafam, mɨsəmərhakə
mɨsatuatuk.
18 Ik nɨmnher-pə kɨn Yo yakuə ye tokrei tanə e; kɨni ye
norien kɨrikianə əmə mɨn, Yo yakamher-ərhav kɨn əriə mə
tuksarkurao ye tanɨmtanə.
19 Kɨni Yo yakvəh-si pre atuk Yo mə jakamərhakə, mə
jakasitu ye narmamə mɨnə e, mə iriə mɨn tuksəmərhakə
mɨsatuatuk, mə iriə tukhauə narmamə əfrakɨs kafam.

Yesu raməhuak tuk narmamə yamə mɨne kamhani nəfrakɨsien iran

20 “Pəh nien mə yakaməhuak əmə tuk narmamə kafak
mɨnə, mərɨg yakaməhuak mɨn tuk narmamə tɨksɨn mɨn
yamə mɨne kafak narmamə mɨnə tukhani-ərhav pən kafak
nəgkiarien kɨmi əriə, pəh iriə tukshatətə irak.
21 Tatə, yakaməhuak tuk əriə, mə iriə m-fam tukhauə
kɨrikianə əmə, rəmhen əmə kɨn yame kɨrau kwarə kɨrikianə
əmə. Kafak nɨmraghien raməmɨr iram, kɨni kafam
nɨmraghien raməmɨr irak. Yakaməhuak tuk əriə mə tukhauə
kɨrikianə kɨtawə mik, mə narmamə kape tokrei tanə tukhani
nəfrakɨsien irak mə nɨmnher-pə kɨn Yo.
22 Ik nakwəvəh-si-pə ta nehuəyen kɨmi Yo, kɨni Yo yaka-
mautə-pən kɨn kafak nehuəyen kɨmi əriə, mə iriə tuksarə
kɨrikianə rəmhen kɨn yame kɨrau kwarə kɨrikianə.
23 Kafak nɨmraghien raməmɨr yerkiriə; kɨni kafam
nɨmraghien raməmɨr irak. Ror pən, yakaməhuak mə iriə
tukhauə kɨrikianə ye narɨmnar fam, mə narmamə kape
tokrei tanə tuksəm əriə, kharkun mə Ik nɨmnher-pə kɨn Yo,
mharkun mə Ik nakorkeikei kafam narmamə mɨnə rəmhen
əmə kɨn yame Ik nakorkeikei Yo.

17:14: Jon 8:23; 15:19; 1 Pita 2:11 **17:15:** Mat 24:24; Jon 8:44; 1 Pita 5:8 **17:17:** Lev 11:44-45; Jon 15:3; 1 Pita 1:16 **17:18:** Jon 3:17; 20:21; Mat 28:18-20 **17:19:** Dut 15:19,21; Mak 14:24; Luk 22:19; Jon 6:51; 1 Kor 11:24; Taetas 2:14; Hib 9:14; 10:10 **17:21:** Jon 3:17 **17:22:** Jon 1:14; 14:20 **17:23:** Jon 16:27

24 “Tatə. Ik nɨmnərəhu-pə əriə ye kwermɨk mə iriə kafak
narmamə mɨnə. Kɨni Yo yakorkeikei mə iriə tukharkun
nɨvənien aikɨn Yo yakamvən ikɨn, mə iriə tuksəm nehuəyen
kafak yame jakpivəh. Nehuəyen e, Ik nɨmɨvəhsi-pə kɨmi
Yo, meinai Ik nɨmnorkeikei Yo məkupan, nɨpɨg tokrei tanə
rɨmnamrɨkək hanə.
25 “Tatə. Ik nakatuatuk pɨk. Narmamə kape tokrei tanə,
iriə kɨseinein Ik, mərɨg Yo yakɨrkun Ik. Kɨni narmamə kafak
mɨnə, iriə kharkun mə Ik nɨmnher-pə kɨn Yo.
26 Yo e yɨmnor əpu Ik kɨmi əriə, mə iriə tukharkun
huvə Ik, kɨni Yo, jakaməkeikei mamor əpu Ik mamrɨpɨn, mə
norkeikeiyen kafam tukramarə yerkiriə, mə Yo mɨn jakamarə
yerkiriə.”

18

Tɨkmɨr mɨnə kape Yesu kɨmnhauə mharaptərəkɨn In
(Mat 26:7-56; Mak 14:43-50; Luk 21:47-53)

1 Yesu rɨmnəhuak ta, mɨtərhav ye taon a, mukurao-pən
ye kwenɨmrhe tukwas mir, ye nɨkwətanə kɨrik kamni kɨmə
Kedron, mhaktə ye tukwas, mɨvən aikɨn kaməsim ikɨn. Kɨni
Yesu mɨne kafan narmamə mɨnə kɨmnhavən yerki nai mɨnə a.
2 Kɨni Judas e kwasɨg ikɨn rɨmneighan-pən kɨn Yesu kɨmi
tɨkmɨr mɨnə kafan, in ruɨrkun ta kwənmhaan a, meinai nɨpɨg
kɨrik, Yesu mɨne kafan narmamə mɨnə iriə kasofugɨn əriə mɨnə
aikɨn.
3 Kɨni jif pris mɨnə mɨne Farisi mɨnə kɨmɨsher-pən kɨn
mobael mɨnə tɨksɨn kape nəmə Rom mɨne mobael mɨnə tɨksɨn
yamə mɨne kasarha tuk Nimə Ehuə kape Kughen, khauə
mɨsəm Judas. Kɨni Judas rɨkɨr əriə mhavən yerki nəsimien
a. Iriə kɨmnhapɨk kwensiə, mɨne laet, mɨne narɨmnar kape
narowagɨnien.
4 Kɨni Yesu ruɨrkun ta naha nhagɨn yame tukor iran. Mərɨg
rɨmnəriwək, mɨvən tuk əriə, maiyoh əriə mɨmə, “?Nakasarha-
kɨn pa?”
5 Kɨni iriə khani-pən tukun mhamə, “Yakasarha-kɨn yemə
Nasaret kɨrik, nhagɨn e Yesu.”
Kɨni In rɨni-pən tuk əriə mə, “Yo e.” (Kɨni Judas e yame
rɨmnheighan-pən kɨn Yesu ye kwermɨriə, in ramərer iriə min).
6 Kɨni nɨpɨg Yesu rɨmɨni mɨmə, “Yo e,” iriə kɨmɨsəriwək kɨn
nɨmeitairiə mhareriɡ, mɨseiwaiyu, mhamɨr.*

17:24: Jon 1:1-3,14; 12:26; 1 Pita 1:20 **17:25:** Sam 119:137; Jon 15:21; 16:3; Rom 3:26 **17:26:** Jon 15:9; 17:6; Rom 5:5 **18:2:** Luk 21:37; 22:39 **18:3:** Wok 1:16 **18:5:** Jon 6:20; 8:24,28,58; 13:19; 8:6,8 * **18:6:** Tukmə ror nɨpɨg Yesu rɨmɨni mə “Yo e” iriə kɨmɨseiwaiyu mamhamɨr meinai nəgkiarien e “Yo e” ye nəgkiarien kapə nəmə Gris rəmhen əmə kɨn nhag Kughen yame ramərhaktə, to kɨpəh nɨniyen. **18:6:** Rev 1:17

7 Kini Yesu rarə maiyoh min əriə mimə, “?Kimiə nakasarha-kin pa en?”

Kini iriə khamə, “Yemə Nasaret kirik, nhagin e Yesu.”

8 Kini Yesu rimə, “Yakwəni-pre ta tuk əmiə mə ‘Yo e.’ Tukmə nakasarha-kin əmə Yo, səta ye narmamə minə en pəh kamhavən.”
9 In rimini məknakin mə nəgkiarien yame ruini ta tukruə mor nəfrakisien kin, yame rimini mimə, “Tatə, narmamə yame nimnərəhu-pən əriə ye kwermik, yimnamarha huvə tuk əriə, mipəh nəpəhyen kirik.”†

10 Kini Saemon Pita, kafan kirik aikin nao nisə. Məkneikin rirəhsi-ərhav, mərəru ta nimətərgi slef kirik matuk kape hae pris. (Nhag slef e Malkas).

11 Mərig Yesu rimini-pən tuk Pita mə, “! Vai-pən nao nisə kafam ye tamhekin! Ik takaməkeikei mirkun mə Yo yakaməkeikei mamarə ye nəmhəyen yame Tatə Kughen ravəhsi-pə kimi Yo.”

Kimnharəh Yesu mhavən ramərer ye nimri mirh
(Mat 26:57-58; Mak 14:53-54; Luk 22:54)

12 Kini mobael minə kape nəmə Rom mine yemehuə kapəriə, mine mobael yamə mine kasarha tuk Nimə Ehuə kape Kughen kimnharəh Yesu misarkis ətərəkin.
13 Kimisəkupən mharəh In ramərer ye nimri Anas. Anas e mirei Kaeafas. Kini Kaefas a ramor wok kape hae pris ye newk a.
14 In apa kupan rimini-pən tuk nəmehuə kape nəmə Isrel mə, “Rhuvə əmə tuk əmiə mə yermamə kwənkwan kirikianə əmə tukrimhə tuk narmamə. Nar a rhuvə rapita yame nar-mamə ye kantri piəpiə tukhamhə.”‡

Pita rimini mə in reinein Yesu
(Mat 26:69-70; Mak 14:66-68; Luk 22:55-57)

15 Yermamə min kirik kape Yesu, hae pris rirkun huvə in. Kini iriu Saemon Pita karakwasig kin Yesu, mhavən ipakə tuk nimə kape hae pris.
16 Mərig Pita to ripəh nivənien imə, mamərer əmə ye kwəruə. Mərig yermamə a kape Yesu yame hae pris rirkun huvə in, risi-pən imə, mitərhav-pə ye kwəruə, maməgkiar kəskəh kimi piraovin yame ramərer tuk kwəruə, kini reighan kin Pita mə tukrivən imə.
17 Məkneikin pian a yame ramərer tuk kwəruə rarha-pən məm Pita, maiyoh in mimə, “Eh. ?Ik min yermamə kirik kape Yesu?”

18:8: Jon 6:20; 8:24,28,58; 13:19; 8:6,8 † **18:9:** Ruini məkneikin ye Jon 17:12.
18:11: Mat 20:22 ‡ **18:14:** Kaefas ruini ta nəgkiarien e ye Jon 11:49-51.

Mərɨg Pita rɨmə, “Nɨkam. Pəh nien mə yo yermamə kɨrik kafan.”
18 Kɨni nɨpɨg a, nɨpɨg kape nokieiyen. Kɨni yor wok mɨnə kape hae pris, mɨne mobael mɨnə kɨmnasarkəp. Kɨni Pita ramərer iriə miriə, masərkəp.

Hae pris raməgkiar kɨmi Yesu
(Mat 26:59-66; Mak 14:55-64; Luk 22:66-71)

19 Ye nɨpɨg a, hae pris rɨmnaiyoh Yesu kɨn narmamə mɨnə kafan, mɨne naha nhagɨn yame In ramhajoun.
20 Kɨni Yesu rɨni-pən tukun mə, “Yo yɨmnamni-ərhav kafak nəgkiarien ye nɨmrɨ narmamə ye tokrei tanə. Nɨpɨg m-fam, yakamhajoun narmamə ye nimə kape nofugɨnien, mɨne apa ye Nimə Ehuə kape Kughen, ikɨn nəmə Isrel kasofugɨn ikɨn. Yakpəh nerkwaigien kɨn nar kɨrik.
21 ? Rhawor nakamaiyoh məkneikɨn Yo? Rhuvə pɨk mə takvən maiyoh-pən narmamə yamə mɨne kɨmnasərɨg kafak nəgkiarien. Iriə kharkun huvə narɨmnar yame yakməni-pən tuk əriə.”
22 Yesu rəgkiar məknakɨn, mobael kɨrik yame ramərer tuk Nimə Ehuə kape Kughen ramərer ipakə tukun, marar mərɨp nɨkapɨn, mɨmə, “Nəgkiarien e nakamni-pən tuk hae pris rɨpəh nəmhenien.”§
23 Kɨni Yesu rɨni-pən tukun mə, “? Rhawor e yakamni əmə nəgkiarien yamə mɨne kɨsatuatuk kɨni nakamərɨp nɨkapɨk tukun? Tukmə nakasəm mə yakməni nar kɨrik rɨpəh nəmhenien, hani.”
24 Məkneikɨn Anas rher-pən Yesu rɨvən məm hae pris e Kaeafas. Kɨpəh nɨrɨsɨn-ta-hanə-yen nərəus ye kwermɨn mir.

Pita ramni mɨn mə reinein Yesu
(Mat 26:71-75; Mak 14:69-72; Luk 22:58-62)

25 Kɨni Saemon Pita ramərkəp hanə, kɨni kɨsaiyoh-pən in mhamə, “Eh. Ik mɨn e ik yermamə kɨrik kafan uə?”
Mərɨg Pita rɨmə, “Nɨkam. Pəh nien mə yo yermamə kɨrik kafan.”
26 Məkneikɨn, yorwok kɨrik kape hae pris, in kwənərəus kɨrik kape kwən a yame Pita rɨmnərəru-ta nɨmətɨrgɨn, rɨmɨni-pən tukun mə, “Rɨkik raməsɨk mə yɨmnəm əmiru min apa yerki nəsimien.”
27 Mərɨg Pita rɨmɨni-pən tukun mɨmə, “Pəh nien mə yo.”
Ǝmə məkneikɨn, man rəkakə.

Yesu rərer ye nɨmrɨ Paelat
(Mat 27:1-2, 11-14; Mak 15:1-5; Luk 23:1-5)

---

§ **18:22:** Khamə Yesu ramni hah hae pris, makapɨr loa ye Eks 22:28 yame ramni mə, “Takpəh nɨni-hah-yen Kughen mɨne nəmehuə mɨnə kapəmiə.” **18:27:** Jon 13:38

28 Kɨni yenpɨg-enpɨg əgkap, kharaptərəkɨn Yesu mhatərhav
ye nimə kape Kaeafas, mhavən ipakə tuk nimə kape Paelat.
Paelat in gavman kape Rom, pəh nien mə yemə Isrel kɨrik.
Kɨni nəmehuə kape nəmə Isrel kasəri-pən loa kapəriə, mhapəh
nhavənien ye nəkwai nimə kape yermamə yame pəh nien
mə yemə Isrel, tamə kɨsəmkɨmɨk, mɨseinein nənien nəvɨgɨnien
kape Pasova.
29 To khapəh nhavənien imei Paelat, Paelat rɨtərhav-pə,
maiyoh əriə mɨmə, "?Naksəm-pən naha nhagɨn rahas ye kwən
e?"
30 Kɨni iriə khani-pən tukun mhamə, "To rɨmə kwən e rɨpəh
norien nar has, to yakhapəh nhakɨrien mhauə kɨmik."
31 Mərɨg Paelat rɨni-pən tuk əriə mɨmə, "Nɨkam. Rhuvə mə
takhakɨr in mhavən. Rhuvə mə kɨmiə səkir norien kafan rəri-
pən natuakəmien kapəmiə, mhavəhsi-pən narpɨnien kɨmin."
Mərɨg iriə kɨmnhani-pən tukun mhamə, "Mərɨg loa kape
nəmə Rom ramni mə nəmehuə əmə kape Rom kharkun
nhavəhsi-pənien narpɨnien kɨmi yermamə mə tukraməkeikei
mɨmhə."
32 (Apa kupan, Yesu rɨmɨni mə In tukrɨmhə məknakɨn; kɨni
narɨmnar mɨnə a rɨtərhav-pə mor nəgkiarien kafan ruə mor
nəfrakɨsien kɨn).*
33 Məkneikɨn Paelat rɨvən mɨn imə, mokrən kɨn Yesu mə
tukruə mərer ye nɨmrɨn, kɨni raiyoh In mɨmə, "?Rhawor? ?Ik
king kape nəmə Isrel uə?"
34 Kɨni Yesu raiyoh In mɨmə, "?Nərɨgien en kafam nakamni,
uə narmamə kamhani-pre tuk ik?"
35 Kɨni Paelat rɨmɨni-pən tukun mɨmə, "!Ah! Pəh nien mə
yo yemə Isrel kɨrik. Narmamə imam ikɨn əmə mɨne jif pris
mɨnə kafam, iriə kɨmɨseighan-pə kɨn Ik ye kwermɨk. ?Naha e
nɨmnor?"
36 Kɨni Yesu rɨmə, "Narmaruyen kafak rɨpəh nəmhenien kɨn
narmaruyen kape tokrei tanə əmə. To rɨpimə narmaruyen
kafak in kape tokrei tanə e, kafak narmamə mɨnə kɨpihaoh
mobael mɨnə tuk Yo, mɨsərer əswasɨg kɨn nəmehuə kape nəmə
Isrel mə tukhapəh nharaptərəkɨnien Yo. Mərɨg narmaruyen
kafak ror pɨsɨn ye narmaruyen kape tokrei tanə."
37 Kɨni Paelat rɨni-pən tukun mə, "Łnta. Ik nakamni mə Ik
king kɨrik."
Kɨni Yesu rɨmə, "Tukmə ik nakamni mə Yo king, nəfrah.
Yo yɨmnarha-pə ye tokrei tanə tuk nar kɨrikianə əmə, mə
jakərer-ərhav mamni-ərhav nəfrakɨsien. Kɨni narmamə yamə

18:28: Jon 11:55 * **18:32:** Yesu rɨmɨni mə tuksəsɨk in ye nai kamarkwao kɨn. (Ǝm-ru Jon 3:14; 8:28; 12:32-33). Tukmə nəmə Rom khamə tukhavəhsi-pən narpɨnien kɨmi yermamə mə tukraməkeike mɨmhə, khavəhsi-haktə in ye nai kamarkwao kɨn. Mərɨg nəmə Isrel to khapəh nɨsorien məknakɨn. **18:33:** Mat 2:2; Luk 23:2-3 **18:36:** Luk 17:21; Jon 6:51

mine kisorkeikei mə tuksərig nəfrakisien tukasəkeikei misərig nəgkiarien kafak.”

38 Mərig Paelat rini-pən tukun mimə, “? Naha e nhagin nəfrakisien?”

Paelat rimivəhsi-pən narpinien kimi Yesu mə tukraməkeikei mimhə
(Mat 27:15-31; Mak 15:6-20; Luk 23:13-25)

Kini Paelat ritərhav min mivən məm nəmehuə kape nəmə Isrel, mini-pən tuk əriə mimə, “Yo yakpəh nəmien norien has kirik ye kwən e, yame ramni mə rimnakapir loa.

39 Mərig ye norien kapəmiə, ye newk minə fam, ye nipig kape Pasova, yakamrisin yermamə kwənkwan kirikianə ye kalabus. ? Kini rhawor ye nərigien kapəmiə? ? Nakhamə jakrisin king e kape nəmə Isrel uə?”

40 Kini iriə kisokrən apomh mhamə, “! Nikam! Takpəh nirisinien. ! Risin Barabas!” (Barabas e rimikwasig kin nar-mamə tiksin mamhauh mobael kape gavman).

19

1 Kini Paelat reighan-pən kin Yesu ye kwermi mobael minə, kini iriə kisərkis-ərkis In.

2 Kini khapik nərəus kirik yame ror nhirin, mhakuh kəvəvhao kin, yame ramsigovin kəvəvhao kape king, kini mhaukrai-pən ye kapən kapə. Misarkaoh-pən kin kot əwhao kirik yame ramsigovin kot kape king.

3 Kini masərer tukun, misarh iakei iran, mamhani mhamə, “Ik e king kape nəmə Isrel. Kimawə yakamhavəhsi-pre nisiaiyen kimik.” Kini misarar misəriр nikapin.

4 Kini Paelat risi-pən imə mitərhav mini-ərhav mimə, “Eh. Narmamə. Yakamkir ye-rhav kwən e mə kimiə taksəm mə yakpəh nəm-pənien nar has kirik iran.”

5 Kini Yesu risi-pən imə mitərhav. Məvəvhao kin kəvəvhao yame kimnor kin nərəus yame ror nirhin, markaoh kin kot kape king, kini Paelat rini-pən tuk əriə mimə, “Səm-ru, kwən e ramuə.”

6 Mərig jif pris minə mine mobael yamə mine kasarha tuk Nimə Ehuə kape Kughen kimisarha-pən misəm, masokrən apomh mamhani mhamə, “!Ǝsik-pən ye nai kamarkwao kin! !Ǝsik-pən ye nai kamarkwao kin!”

Kini Paelat rimini-pən tuk əriə mə, “Nikam. Kimiə atuatuk hakir mhavən, misəsik-pən In ye nai kamarkwao kin. Mərig Yo yakpəh nəm-pənien nar has kirik iran.”

7 Mərig iriə khamə, “Kapəmawə loa ramni mə In tukraməkeikei mimhə, meinai In ramni mə In Ji Kughen.”

18:37: Jon 3:32; 8:47 **18:38:** Luk 23:4 **18:40:** Wok 3:14 **19:1:** Aes 50:6; 53:5 **19:6:** Wok 3:13 **19:7:** Lev 24:16; Mat 26:63-66; Jon 5:18; 10:33

8 Paelat rɨmnərɨg nəgkiarien a, rɨgɨn pɨk.
9 Kɨni marar mɨvən mɨn imə, maiyoh Yesu mɨmə, “?Ik yemə hiə?”
Mərɨg Yesu rɨpəh nhorpɨnien nəgkiarien kafan.
10 Kɨni Paelat rɨni-pən tukun mɨmə, “? Rhawor e nakpəh nhorpɨnien nəgkiarien kafak? ? Nakɨrkun uə nɨkam mə yakavəh nehuəyen tuk nɨrɨsɨnien Ik uə tuk nəsɨk-pənien Ik ye nai kamarkwao kɨn?”
11 Kɨni Yesu rɨni-pən tukun mɨmə, “To Kughen rɨpipəh nɨvəhsi-preyen nehuəyen kɨmik, to nakpipəh nɨvəhyen nehuəyen tuk nəkirien Yo. Mərɨg hae pris rɨmneighan-pə kɨn Yo ye kwermɨm. Ror pən, Kughen tukrɨni mə in rɨmnor ta təvhagə has kɨrik rehuə rapita yame ik nɨmnor.”
12 Kɨni rɨrikakun ye nɨpɨg a, Paelat rorkeikei mə tukrɨrɨsɨn Yesu. Mərɨg nəmehuə mɨnə kape nəmə Isrel kɨsokrən apomh mhamə, “Tukmə nakrɨsɨn kwən en ramvən, pəh nien mə ik yermamə əfrakɨs kɨrik kape King Sisa, meinai tukmə yermamə kɨrik ramni mɨmə in king, in tɨkmɨr kape Sisa.”
13 Paelat rɨmnərɨg nəgkiarien a, kɨni mɨkɨr Yesu mɨratərhav. Mɨvən ye kwənmhan kɨrik kamni kɨmə Kapier Ǝtən-ətən Ikɨn. (Ye nəgkiarien kape nəmə Isrel, kamni kɨmə Gabata). Kɨni məkwətə-pən ye jea kape nəkirien nəgkiarien.
14 Ipakə yerkweiha, ye nɨpɨg kape nor-əpnəpənəyen ye nəvɨgɨnien kape Pasova. Kɨni Paelat rɨni-pən tuk nəmehuə kape nəmə Isrel mɨmə, “!Kapəmiə e king!”
15 Mərɨg iriə kasokr-apomh mamhani mhamə, “!Hakɨr ye-rhav! !Hakɨr ye-rhav! !Ǝsɨk-pən In ye nai kamarkwao kɨn!”
Kɨni Paelat rɨni-pən tuk əriə mɨmə, “? Nəfrah? ? Kɨmiə naksorkeikei mə jakarkwətərəkɨn-pən king kapəmiə ye nai kamarkwao kɨn uə?”
Kɨni jif pris mɨnə khamə, “Sisa pɨsɨn əmə in king kapəmawə.”
16 Kɨni Paelat rɨmneighan-pən kɨn Yesu rɨvən ye kwermɨriə, mə mobael mɨnə kape Rom tuksarkwətərəkɨn-pən In ye nai kamarkwao kɨn.

Mobael mɨnə kɨmɨsəsɨk haktə Yesu ye nai kamarkwao kɨn (Mat 27:32-44; Mak 15:21-32; Luk 23:26-43)

Kɨni kharəh Yesu mhavən.
17 In atuk rɨnamrəh nai kamarkwao kɨn, mhatərhav mhavən ikɨn kɨrik, kamni kɨmə Kerhə irə jir. (Ye nəgkiarien kape nəmə Isrel, kamni kɨmə Golgota).
18 Ye kwənmhaan atuatuk a in a, kɨmɨsarkwətərəkɨn haktə Yesu ikɨn ye nai kamarkwao kɨn. Mɨsarkwətərəkɨn mɨn yer-mamə kɨraru. Kɨrik ye nɨkarɨn matuk; kɨrik ye mawor. Kɨni Yesu rɨmnəker ye kwerkwan.

19:11: Jon 18:30; Wok 3:13; Rom 13:1 **19:14:** Jon 19:19,21-22 **19:17:** Luk 14:27

19 Kini Paelat rini, kirai ta nəgkiarien kirik, karkwətərəkin
haktə ye nai kamarkwao kin. Nəgkiarien a ramni mə, “Yesu,
Yemə Nasaret. In King kape nəmə Isrel.”
20 Kini nəmə Isrel khapsaah kimisəvheikin nəgkiarien a,
meinai ikin a, kimisarkwətərəkin haktə Yesu ikin, ipakə əmə
tuk taon. Kini nəgkiarien a kimirai ye nəgkiarien kape nəmə
Isrel, mine ye nəgkiarien kape nəmə Rom, mine ye nəgkiarien
kape nəmə Gris.
21 Kini jif pris minə kape nəmə Isrel kimnhavən mhani-pən
tuk Paelat mhamə, “Takpəh niraiyen mə ‘In e king kape Isrel.’
Rhuvə mə takrai mə, ‘Kwən e in ramni mə in king kape nəmə
Isrel.’ ”
22 Mərig Paelat rimə, “Nikam. Yakwərai, yakwərai.”

Mobael minə kimisəwhai neipən kape Yesu

23 Kini nipig mobael minə kwəsəkwətərəkin-pən ta Yesu
ye nai kamarkwao kin, kini mhapik kafan narimnar, kini
misəwhai narimnar misətu nimrin kuas, meinai iriə kuas.
Mərig kimnhapəh nisəwhaiyen kot apomh kafan. Nipərin
əmə, yame kipəh nijirien.
24 Mhani-pən tuk əriə minə mhamə, “To khapəh niseikusien.
Pəh kisəsik daes tukun. Yermamə yame rapita, kafan e kot.”
Nar e ritərhav-pə mor nəgkiarien ye nəkwəkwə kape Kughen
ruə mor nəfrakisien kin, yame ramni mə,
“Iriə tukhapik ta kafak neipən misəwhai irəriə minə.
Kini misarukin daes tukun.” *(Sam 22:18)*
Ror məkneikin, mobael minə kimisor əfrakis məknakin.

Yesu mine kafan mamə

25 Kini nipiraovin kuas kimnasərer ipakə tuk nai kamark-
wao kin kape Yesu. Iriə e: Mamə kape Yesu, mine piauni, mine
Meri kirik min, yame in piraovin kape Kleopas, mine Meri
pisin kirik, yame in pian Magdala.
26 Kini Yesu rarha-pən məm kafan mamə, mine yermamə
kirik kafan yame in rorkeikei pik, kawərer ipakə tukun, kini
rini-pən tuk kafan mamə mə, “Pian əpə, kafam en kwajikovə.”
27 Mini-pən tuk kwən a mimə, “Kafam en mamə.” Kini
ririkakun ye nipig a, yermamə a kape Yesu raməm huvə pian
a rəmhen kin mamə atuatuk kafan.

Yesu rimamhə
(Mat 27:45-56; Mak 14:33-41; Luk 23:44-49)

28 Kini kwasig ikin ye narimnar minə a, Yesu ruirkun mə
In rinərkin wok yame rimauə tukun mə tukror. Kini mimə
“Yaknəkwakwə.” Rimini məkneikin mə tukror nəgkiarien

19:19: Jon 19:14,21 **19:20:** Hib 13:12 **19:21:** Jon 19:14 **19:24:** Jon 19:28,36,37 **19:25:** Luk 8:2; Jon 20:1,18

kɨrik ye Nəkwəkwə kape Kughen tukruə mor nəfrakɨsien kɨn.*

29 Kɨni kwaji besin kɨrik aikɨn ramkwətə, kwəvi-pən ta waen
əkwahir iran. Kɨni iriə kharəh neipən kɨrik, mɨseires waen kɨn,
mɨsarkɨs-pən ye nai kɨrik kamni kɨmə 'hisop' mhavəh-si haktə
mhavəhsi-pən ipakə tuk tɨkinher Yesu, mə tukrɨnɨm.
30 Kɨni rəpaih əsɨgəvɨn waen, mɨni mɨmə, "Rɨnor infamien."
Kɨni rɨvaag-əhu, meighan-pən kɨn nɨmraghien kafan, kɨni
mɨmhə.

Mobael kɨrik rɨmnhai nɨkar Yesu

31 Ruauə ye nɨpɨg kape napnəpenəyen, tukəni rɨkwamɨrkɨn,
Sabat. (Sabat a in nɨpɨg ehuə kɨrik). Kɨni nəmehuə kape
nəmə Isrel kɨmnhapəh nɨsorkeikeiyen mə nɨprai yermamə
tukraməker ye nai kamarkwao kɨn meriaji-pən Sabat. Ror
pən, iriə tɨksɨn kɨmnhavən mɨsaiyoh Paelat mhamə tukrher-
pən kɨn mobael mɨnə khavən mɨshoprɨr-hoprɨr nɨhurisɨr, pəh
irisɨr tukrhɨmhə aihuaa əmə. Kɨni nəmə Isrel tukharəh-si ta
nɨprairisɨr ye nai kamarkwao kɨn.
32 Kɨni mobael mɨnə kɨmɨsəkupən mɨshoprɨr-hoprɨr nɨhu
yermamə mir e kawəker ipakə tuk Yesu.
33 Mhauə ipakə tuk Yesu, mɨsəm mə In ruamhə ta, mhapəh
nɨshoprɨrien nɨhun.
34 Mərɨg iriə kɨrik rɨmnhai əmə nɨkarɨn kɨn kwenhao.
Ǝmə aikɨn, nɨtawɨn mɨne nunu iran, iriu kwis kɨmɨwaiyu
mɨratərhav ye nɨkarɨn.
35 (Kɨni kwən kɨrik rɨnamərer ipakə tukun, məm narɨmnar
mɨnə e kɨn nɨmrɨn. Kɨni mamni-ərhav nəgkiarien yamə
mɨne raməfrakɨs. Mamrai-pən ye nəkwəkwə e mə kɨmiə mɨn
takhani nəfrakɨsien iran).
36 Narɨmnar mɨnə e kɨmnhatərhav-pə mɨsor nəgkiarien
kɨrik ye Nəkwəkwə kape Kughen ruauə mor nəfrakɨsien kɨn,
yame ramni mə,
"To iriə khapəh nɨshopɨr-pɨrien nɨkəkrin kɨrik." *(Eks 12:46;
Nam 9:12; Sam 34:20)*
37 Kɨni nəgkiarien kɨrik mɨn ye Nəkwəkwə kape Kughen ramni
mə,
"Iriə tuksarha-pən mɨsəm yermamə yame kɨmɨshai." *(Sek
12:10)*

*Josef yemə Aramatia, mɨne Nikodimas, kɨmɨwerkwaig kɨn
nɨprai Yesu*

(Mat 27:57-61; Mak 15:42-47; Luk 23:50-56)

38 Kɨni ai, yemə Aramatia kɨrik, nhagɨn e Josef, in yermamə
kɨrik kape Yesu. Mərɨg ramerkwaig kɨn mə tukpəh nɨrkunien

---

* **19:28:** Ǝm-ru profesi kɨrik ye Ol Sam 69:21. **19:28:** Jon 17:4 **19:30:** Luk 12:50; Jon 4:34; 17:4 **19:34:** Sek 12:10; 1 Jon 5:6-8; Rev 1:7 **19:36:** Jon 19:24,28,37 **19:37:** Rev 1:7

mə in yermamə kafan, meinai ramgɨn kɨn nəmehuə kape
nəmə Isrel. Kɨni in rɨmavən məm Paelat, maiyoh in mə
tukreighaan kɨn nɨprai Yesu. Kɨni Paelat reighan kɨn, kɨni
Josef rɨvən mɨrəhsi-əhu.
39 Kɨni Nikodimas e kupan rɨmavən yenpɨg məm Yesu, in
rɨkwasɨg kɨn Josef. Mamrur nɨtɨp kɨrik rukwar kɨn monar pien
pien mir e 'mir' mɨne 'alos.' Nɨtɨp a rɨpam rəmhen kɨn toti fo
kilo†.
40 Kɨni iriu kɨrərəhsi-ta nɨprai Yesu, mɨrəuvrɨg kɨn neipən
kɨrik e 'linen.' Kɨni mɨwor-pən monar pien pien ye nɨpran,
raməri-pən əmə norien kape nəmə Isrel tuk nɨnɨmien yer-
mamə.
41 Kɨni ikɨn a kɨmɨruk haktə Yesu ikɨn, ipakə tuk nəsimien
kɨrik. Ye kwənmhaan a, kɨmnəpnəpeinə ta ye nɨpəg kapier tuk
nɨnɨmien yermamə, mərɨg kɨpəh hanə nɨnɨm-pənien yermamə
kɨrik aikɨn.
42 Meinai tukəni rɨkwamer kɨn, Sabat kape nəmə Isrel, Josef
mɨne Nikodimas kwhai mɨren nar, mɨrəmə tukrɨnɨm aihuaa
əmə. Kɨni nɨpəg kapier a yame kamnɨm yermamə ikɨn ipakə
əmə. Ror pən, iriu kwərəhu-pən nɨprai Yesu aikɨn.

20

Yesu ramragh mɨn
(Mat 28:1-10; Mak 16:1-8; Luk 24:1-12)

1 Ye Sande, yenpɨg-enpɨg əgkap, rampɨgpɨg hanə, Meri e pian
Magdala rɨmavən ye nəpag kapier, kɨn məm mə kapier ehuə
yame kɨmukrai əswasɨg-pən nɨpəg kapier kɨn, kɨnəsok ta kɨn.
2 Məkneikɨn, raiyu, mɨrerɨg mɨvən tuk Saemon Pita mɨne
yermamə mɨn kɨrik kape Yesu, yame Yesu rorkeikei pɨk in.
Kɨni mɨni-pən tuk əriu mɨmə, "Yermamə kɨrik ruɨrəhsi-ərhav
nɨprai Yesu Yermaru ye nɨpəg kapier. Kɨni yakeinein mə
rɨmnərəhu hiə nɨpran."
3 Kɨni Pita mɨne yermamə kɨrik mɨn kape Yesu, kɨmɨratərhav
mɨravən mə tukwəm nəpag kapier.
4 Kɨmɨwaiyu pɨk mɨravən, mərɨg kwərə mir a kɨrik rɨmnaiyu
məkupan mapitan kɨn Pita, mɨvən ye nəpag kapier.
5 Kɨni mamrəmɨr, mɨvaag-pən imə, məm neipən huvə mɨnə
e kamni kɨmə 'linen,' yame kɨmuvrɨg Yesu kɨn kəkupən ram-
swiin. Mərɨg rɨpəh nɨvənien imə.
6 Kɨni Saemon Pita rarə muə mɨn, kɨni mauru-pən apa ye
nɨpəg kapier, məm neipən mɨnə a ramswiin.
7 Kɨni məm mɨn neipən yame kɨmuvrɨg kapən kapə Yesu kɨn
kupan. Neipən a, rɨpəh nəmɨr-pənien tuk neipən tɨksɨn yame

19:38: Jon 7:13 † **19:39:** Nəgkiarien kape nəmə Gris ramni "wan hadred litrai;" rəmhen kɨn toti fo kilo. **19:39:** Jon 3:1-2; 7:50 **20:1:** Luk 8:2; Jon 19:25

kɨmuvrɨg Yesu kɨn; mərɨg kɨmnarpəvɨn-arpəvɨn huvə, kukrai-pən ikɨ-pɨsɨn.

8 Kɨni ai yermamə kape Yesu yame rɨmnaiyu məkupan ye Pita, in mɨn rɨmnauru-pən ye nɨpəg kapier, məm narɨmnar mɨnə a, mamni nəfrakɨsien mə Yesu rɨmɨmragh mɨn ye nɨmhəyen.

9 (Ye nɨpɨg a, iriu kɨrapəh nɨrarkun-hanə-yen nɨprai nəgkiarien ye Nəkwəkwə kape Kughen yame ramni mə Yesu tukrameəkeikei mamragh mɨn ye nɨmhəyen).*

Meri e pian Magdala rɨmnəkupan məm Yesu
(Mak 16:9-11)

10 Kɨni yermamə mir e kape Yesu kɨmɨrarerɨg mɨravən iməriu ikɨn,

11 mərɨg Meri in rɨmnərer ipakə tuk nɨpəg kapier mamasək. Mamasək əmə məkneikɨn, məmrəmɨr, mɨvaag-pən ye nəpag kapier,

12 məm agelo mir kɨraru apa imə. Neipən kapəriu rhawən pɨk. Iriu kaokwətə aikɨn kɨmnərəhu-pən nɨprai Yesu ikɨn. Kɨrik ramkwətə-pən a kɨmɨrəhu kapən kapə rɨvən pən ikɨn; kɨni kɨrik ramkwətə-pən a kɨmnərəhu nɨhun rɨvən pən ikɨn.

13 Kɨni iriu kwaiyoh Meri mɨrəmə, “Pian əpə. ?Nakamasək tuk naha?” Kɨni in rɨni-pən tuk əriu mɨmə, “Kwərəhsi-ta nɨprai Yermaru kafak, kɨni yakneinein mə kɨmɨrəhu-pən hiə.”

14 Ruɨni-ta nəgkiarien a, marar, marha-pən məm Yesu ramərer aikɨn. Mərɨg in rɨpəh nɨrkunien mə Yesu.

15 Kɨni Yesu raiyoh in mɨmə, “Pian əpə. ?Nakamasək tuk naha? ?Nakamarha-kɨn pa?”

Mərɨg Meri, rɨkin raməsɨk mə ta mə yəsim kɨrik, rɨni-pən tukun mɨmə, “Yemehuə. Tukmə ik nɨmɨrəh nɨpran, mərəhu ikɨn pukaa, hajoun kɨn yo pəh yakvən mɨrəh.”

16 Kɨni Yesu rɨni-pən tukun mə, “Meri.” Məkneikɨn Meri rarha-pən, məm, mokrən apomh mɨmə, “Raboni.” (Ye nəgkiarien kape nəmə Isrel, nɨpran rɨmə, “Yhajoun kafak”).

17 Kɨni Yesu rɨni-pən tukun mə, “Takpəh nɨrapien Yo, meinai yakpəh hanə nɨvənien tuk kafak Tatə Kughen. Mərɨg ik, yuvən, məm naorahik mɨnə mɨni-əsahpən tuk əriə mə Yo yaknam-rerɨg-pən apa ye rao ye neai tuk kafak Tatə, kɨni In mɨn kapəmiə Tatə. In Kughen kafak, kɨni In mɨn kapəmiə Kughen.”

18 Kɨni Meri pian Magdala rɨmavən məm narmamə kape Yesu mɨnə, mɨni-pən tuk əriə mɨmə, “!Nəmə mɨnə əpə! Yɨmnəm Yermaru.” Kɨni məvsao kɨn naha nhagɨn yame Yesu rɨmɨni-pən tukun.

---

* **20:9:** Profesi e raməmɨr ye Ol Sam 16:10 mɨne Aes 53:11. **20:9:** Luk 24:25-27,46; Jon 2:22; Wok 2:24-28

Narmamə kape Yesu mɨnə kɨmɨsəm In
(Mat 28:16-20; Mak 16:14-18; Luk 24:36-49)

19 Ye Sande, yenaiyu, narmamə kape Yesu mɨnə kɨmɨsofugɨn əriə mɨnə apa ye nimə kɨrik, kɨni mɨsətapɨg tɨm tɨm, meinai kɨmnhagɨn kɨn nəmehuə mɨnə kape nəmə Isrel. Məkneikɨn, Yesu rɨmauə mərer ye kwerkwan irəriə, kɨni mɨni-pən tuk əriə mə, "Nəmərinuyen tukramarə tuk əmiə."

20 Kɨni mhajoun kwermɨn kɨn əriə, mɨne nɨkarɨn. Kɨmɨsəm Yesu Yermaru, rɨkiriə ragien pɨk.

21 Kɨni Yesu rɨni-pən mɨn tuk əriə mə, "Nəmərinuyen tukramarə tuk əmiə. Kafak Tata rɨmnher-pə kɨn Yo, kɨni ye norien kɨrikianə əmə mɨn, Yo yakamher-ərhav kɨn əmiə mə takhatərav mhavən ikɨn mɨnə ye tanɨmtanə."

22 Rɨmɨni ta nəgkiarien e, mher əpu əriə, mɨmə, "Havəh Nanmɨn kape Kughen.

23 Tukmə nakharɨsɨn narmamə tuk təvhagə has kapəriə, Kughen mɨn tukrɨvəh-si ta narpɨnien kapəriə. Kɨni tukmə nakhapəh nharɨsɨnien narmamə tuk təvhagə has kapəriə, Kughen tukrɨpəh nɨvəhsi-tayen narpɨnien kapəriə."

Tomas rɨmnəm Yesu kɨn nɨmrɨn

24 Kɨni yermamə kɨrik ye narmamə twelef kape Yesu, nhagɨn e Tomas. Kamokrən kɨn in kɨmə Didimas. In rɨmɨrkək yenɨpɨg Yesu rɨmatərhav-pə tuk əriə.

25 Kɨni in mɨnə tɨksɨn kɨmnhani-pən tukun mhamə, "Eh. Yɨmɨsəm Yesu Yermaru."

Mərɨg Tomas rɨni-pən tuk əriə mə, "Tukmə yakəm tamhek nil kɨn nɨmrɨk mɨrap, kɨni mɨrap tamhek kwenhao ye nɨkarɨn, mɨpini nəfrakɨsien iran. Mərɨg tukmə yakpəh nəmien, to yakpəh nɨniyen nəfrakɨsien iran."

26 Kɨni nəhuakien kɨrikianə ruə mɨvən, narmamə kape Yesu mɨnə kɨmnasəkwətə kwis iriə Tomas ye nəkwai nimə kɨrik. Mɨsətapɨg tɨm tɨm pawk, mərɨg Yesu rɨtərhav-pə mərer ye kwerkwan irəriə mɨmə, "Nəmərinuyen tukramarə tuk əmiə."

27 Kɨni mɨni-pən tuk Tomas mɨmə, "Yuə mɨrap tamhek nil ye kwermɨk. Mɨrap tamhek kwenhao ye nɨkarɨk kɨn kwermɨm. Ni əmə nəfrakɨsien irak. Nərɨgien kafam tukrɨpəh norien kɨraru."

28 Kɨni Tomas rɨni-pən tukun mə, "Ik kafak Yermaru, mɨne Ik kafak Kughen."

29 Kɨni Yesu rɨni-pən tukun mə, "Ik nɨmɨni nəfrakɨsien irak meinai ik nɨmnəm Yo. Mərɨg yamə mɨne khapəh nɨsəmien

---

20:19: Jon 20:21,26; Jon 14:27; 16:33 **20:20:** Jon 16:19-22 **20:21:** Mat 28:19; Jon 3:17; 17:18; 20:19,26 **20:22:** Esik 37:9; Jon 7:39; Wok 2:38; 8:15-17; 19:2; Gal 3:2 **20:23:** Mat 16:19; 18:18 **20:25:** Mak 16:11 **20:26:** Jon 14:27; 20:19,21 **20:27:** Luk 24:40 **20:28:** Rev 4:11

Yo, mamhani nəfrakisien irak, iriə tukasarə ye nihuvəyen əfrakis.”

Kimirai nəkwəkwə e kimə narmamə tukshatətə əfrakis ye Yesu

30 Yesu rimnor nimtətien minə ripsaah ye nimri kafan narmamə, yame kimnəpəh niraiyen ye nəkwəkwə e.

31 Mərig kimirai narimnar ye nəkwəkwə e mə kimiə takhani nəfrakisien mə Yesu in Kristo, mine in Ji Kughen. Kimirai nəkwəkwə e mə kimiə takhani nəfrakisien iran, mamhavəh nimraghien rerin.

21

Yesu rimnor nimtətien kirik, kafan narmamə minə khavi kəmam ripsaah

1 Kwasig ikin ye narimnar minə e, Yesu ritərhav-pə min tuk kafan narmamə minə apa ye nikar-kar tahik apa Lugun Galili.* Kini mamor əpu In.

2 Ye nipig a, narmamə minə kape Yesu kimnasəriwək kirikianə. Saemon Pita, mine Tomas e kamokrən kin kimə Didimas, mine Nataniel e yemə Galili, rukwanu kafan kamni kimə Kena, mine ji Sebedi mir, mine yermamə mir kiraru min kape Yesu.

3 Saemon Pita rini-pən tuk əriə mə, “Yo yakamvən jakaruk kin net.”

Kini khamə, “Inta. Pəh kitawə khavən.” Kini iriə fam kimisəsok pirə ye bot kirik. Misaruk kin net a miseriaji reraan. Mərig khapəh nhaviyen kəmam kirik.

4 Kini rinamraan, Yesu ruə mamərer i-fiak; mərig kafan narmamə minə khapəh nharkunien mə Yesu.

5 Kini In raiyoh əriə mə, “Ah. ?Nakhavi kəmam kirik, uə?”

Mərig iriə khamə, “Nikam. Kəmam rikək.”

6 Kini In rini-pən min tuk əriə mimə, “Intə. Sarko-pən ru kin net e ye matuk, mhavi kəmam tiksin.” Məkneikin, kisarko-pən kin net, mhapik kəmam ripsaah, ripsaah, to khapəh nhavi-haktəyen net.

7 Kini yermamə yame Yesu rorkeikei pik in, rini-pən tuk Pita mimə, “Eh. Yermamə e in en, Yesu Yermaru.” Pita rərig nəgkiarien a, mətəut aihuaa əmə, (meinai ye nipig a rimnamaiyu kopiə kopiə) meiwaiyu ye bot, meiai məsok fiak.

8 Kini narmamə kape Yesu minə kimnhavi fiak bot, misəukəkin fiak net yame rukwar kin kəmam, meinai bot

---

20:29: Jon 3:15; 1 Pita 1:8-9 **20:30:** Jon 21:25 **20:31:** Jon 3:15; 19:35 * **21:1:** Lugun Galili, nhag pisin kirik e Lugun Tiberias. **21:1:** Jon 21:14; Jon 20:19,26 **21:3:** Luk 5:5 **21:4:** Luk 24:16; Jon 20:14 **21:6:** Luk 5:4-7

ramərer ipakə əmə tuk nɨməkrəkɨr, rəmhen kɨn wan handred meta.†

9 Kɨni mɨsəsok fiak mɨsəm kher nap, kɨni kwənəmtarhe nap ramuək. Kɨni mɨsəm kɨmnəpir kəmam kɨrik. Kɨni bred mɨn apaikɨn.

10 Kɨni Yesu rɨni-pən tuk əriə mɨmə, “Hapɨk kəmam tɨksɨn yamə mɨne nɨmnhavi, mhapɨk mhauə.”

11 Kɨni Saemon Pita rɨmavən ye bot, kɨni məukəkin net məsok fiak. Net a rukwar kɨn kəmam ehuə mɨnə, iriə m-fam wan handred fifti tri. Net a rukwar pawk kɨn kəmam, mərɨg rɨmɨpəh neikus-eikusien.

12 Kɨni Yesu rɨni-pən tuk əriə mɨmə, “Hauə, pəh kɨsəvɨgɨn kwis.”

Kɨni iriə kɨrik rɨkin rɨpəh nəsɨkien mə tukraiyoh In mə, “?Ik pa?” meinai iriə m-fam kwənharkun ta mə In Yesu Yermaru.

13 Kɨni Yesu rɨmɨvəh bred mɨvəh-si-pən kɨmi əriə, mɨvəh-si pən mɨn kəmam.

14 Nɨpɨg Yesu rɨmamhə mamragh mɨn, kɨni in a nɨpɨg yame ror kɨsisər kɨn yame In rɨmatərhav-pə tuk kafan narmamə mɨnə.

Yesu rɨmɨvəhsi-haktə nərɨgien kape Pita, meinai in apa kupan, rɨmɨni m-kɨsisər mə reinein Yesu

15 Kɨmɨsəvɨgɨn ta, kɨni Yesu raiyoh Saemon Pita mɨmə, “Saemon, ji Jon. ?Norkeikeiyen kafam tuk Yo rapita norkeikeiyen kape narmamə mɨnə tɨksɨn, uə?”

Kɨni Pita rɨni-pən tukun mɨmə, “Ǝwəh. Yermaru, Ik nakwɨrkun ta mə yakorkeikei pɨk Ik.”

Kɨni Yesu rɨni-pən tukun mɨmə, “Inta. Ik takaməvɨgɨn kwaji sipsip mɨnə kafak.”

16 Kɨni marar maiyoh mɨn in mɨmə, “Saemon, ji Jon. ? Nakorkeikei Yo?”

Kɨni in rɨni-pən tuk Yesu mɨmə, “Ǝwəh Yermaru. Ik nakɨrkun mə yakorkeikei pɨk Ik.”

Kɨni Yesu rɨni-pən tukun mɨmə, “Inta. Takamarha huvə tuk kafak sipsip mɨnə.”

17 Kɨni marar maiyoh mɨn yame ror kɨsisər kɨn mɨmə, “Saemon, ji Jon. ?Ik nakorkeikei Yo?”

Kɨni Pita, rɨkin rəmhə, meinai Yesu rɨmnaiyoh in m-kɨsisər mɨmə, “? Ik nakorkeikei Yo?” Kɨni rɨni-pən tukun mɨmə, “Yermaru. Ik nakɨrkun narɨmnar m-fam. Ik nakɨrkun mə yo yakorkeikei ik.”

Kɨni Yesu rɨni-pən tukun mɨmə, “Ita. Ik takaməvɨgɨn kafak sipsip mɨnə.”

---

† **21:8:** Nəkgiarien kape Gris ramni “kiubit tu handred,” rəmhen kɨn wan handred meta. **21:14:** Jon 20:1,19,26 **21:15:** Mat 26:33-35; Jon 13:37-38 **21:16:** Esik 34:2; Mat 2:6; Jon 10:11; Wok 20:28; 1 Pita 5:2-3 **21:17:** Jon 13:38

Yesu rɨmɨni-ərhav mə tukhopni Pita

18 Kɨni Yesu rɨrpɨn nəgkiarien mɨni-pən tuk Pita mɨmə,
"Yakamni-pre əfrakɨs tuk ik mə, apa kupan, nɨpɨg
nɨmnamatamaruə, nɨmɨvəhsi-pən atuk kafam neipən,
mameriwək, mamvən aikɨn mɨnə fam yame ik nakorkeikei
mə takvən ikɨn. Mərɨg tukmə naknəhuaru, takhuatuk kɨn
kwermɨm, kɨni yarmə kɨrik tukrɨvəhsi-pre atuə kɨn kafam
neipən, kɨni mɨkɨr ik nakravən aikɨn ik nakpəh norkeikeiyen
mə takvən ikɨn."
19 Nəgkiarien e Yesu rɨmnəkupan mamni-ərhav nɨmhəyen
kape Pita, kɨni kafan nɨmhəyen in tukrɨvəh-si haktə nhag
Kughen.
Kɨni Yesu rɨmnarar mɨni-pən tukun mə, "Ita, kwasɨg kɨn Yo."

Yesu mɨne yermamə yame Yesu rorkeikei pɨk

20 Kwəriwək mɨravən, kɨni Pita rarar marha-pən məm yer-
mamə kɨrik kape Yesu, yame Yesu rorkeikei pɨk, ramkwasɨg
kɨn əriu. (Kwən a in a, yame apa kupan, ye nɨpɨg kape Pasova,
rɨmneiwaiyu mɨni-pən tuk Yesu mɨmə, "Yermaru. ?Pa nhagɨn
tukreighaan-pən kɨn Ik ye kwermɨ tɨkmɨr mɨnə kafam?")‡
21 Nɨpɨg Pita rɨmnəm yermamə e kape Yesu, kɨni raiyoh Yesu
mɨmə, "Yermaru. ?Rhawor ye kwən e?"
22 Kɨni Yesu rɨmɨni-pən tukun mə, "Tukmə Yo yakorkeikei
mə in tukramragh əmə mamrɨrpɨn meriaji jakrerɨg-pə mɨn,
ik to nakpəh nətərɨg-pɨkien tukun. Mərɨg ik, takaməkeikei
mɨkwasɨg kɨn Yo."
23 Yesu rɨmɨni-pən məknakɨn tuk Pita, kɨni nəvsaoyen kɨrik
rəvirh-əvirh ye nəməhuak mɨnə mə yermamə a kape Yesu
tukrɨpəh nɨmhəyen. Mərɨg pəh nien mə Yesu rɨmɨni mə
tukrɨpəh nɨmhəyen. Rɨmɨni-pən əmə tuk Pita mɨmə, "Tukmə
Yo yakorkeikei mə in tukramragh əmə mamrɨrpɨn meriaji
jakrerɨg-pə mɨn, ik to nakpəh nətərɨg-pɨkien tukun."
24 Yermamə e kape Yesu, in yermamə kɨrikianə əmə yame
ramni-ərhav narɨmnar mɨnə e, kɨni mɨrai-pən narɨmnar mɨnə
e ye nəkwəkwə e. Kɨni kɨtawə kharkun mə nəgkiarien mɨnə e
kasəfrakɨs.

Nəgkiarien infamien kape nəkwəkwə e

25 Kɨni Yesu rɨmnor narɨmnar rɨpsaah mɨn. Tukmə nar-
mamə khamə tukharai fam narɨmnar yame In rɨmnor,
nəgkiarien rɨpsaah, tukreriaji nəkwəkwə rɨpsaah rɨpsaah
rɨpsaah. Kwənmhan ye tokrei tanə e to rɨpəh nəmhenien tuk
nətu-pənien nəkwəkwə mɨnə e aikɨn.

21:19: Jon 13:36; 2 Pita 1:14 ‡ **21:20:** Jon rɨmɨni nəgkiarien e ye Jon 13:23, 25.
21:22: Jon 21:19; Mat 4:19; 16:24 **21:24:** Jon 15:27 **21:25:** Jon 20:30

Wok Mɨnə
Wok yamə mɨne Aposol mɨnə kɨmɨsor
Nəgkiarien kwakwə kape nəkwəkwə e Wok Mɨnə

? Pa rɨmɨrai nəkwəkwə e? Luk rɨmɨrai nəkwəkwə e. Ǝvhuekɨn "Nəgkiarien kwakwə kape nəkwəkwə a Luk" tuk nɨrkunien mə Luk in pa.

? Rɨmɨrai ramvən kɨmi pa? Luk rɨmɨrai nəkwəkwə e ramvən kɨmi in kɨrik, nhagɨn e Teofilas, yermamə kɨrikianə əmə yame Luk rɨnmher-pən kɨn nəkwəkwə kupan e kamni kɨmə "Luk." Nhag Teofilas, nɨpran rɨmə, "Yermamə yame rorkeikei Kughen." Luk rɨmnher-pən pakw kɨn nəkwəkwə e kɨmi kwən a, mərɨg rɨrkun mə nəmə Gris khapsaah tuksəvheikɨn.

? Nɨmraghien rɨmnhawor pən iran mɨne ye nɨpɨg rɨmɨrai? Ye nəkwəkwə e, kɨtawə kasəm mə nəməhuak mɨnə kɨmɨshorpɨn nəgkiarien kape nəmə Isrel mɨne nəmə kantri pɨsɨn pɨsɨn mɨnə yame kasorkeikei mə tukharkun nuknei nhatətəyen kape narmamə kape Yesu. Ye nəkwəkwə e, kasəm mə gavman kape Rom, iriə mɨn kɨmɨsərɨg nəgkiarien kape Pol ye nɨkarɨn kape Yesu Kristo.

? Rɨmɨrai nəkwəkwə e tuk naha? Nəkwəkwə yame Luk rɨmnəkupan mɨrai, nhagɨn e "Luk" raməvsao kɨn nɨmraghien mɨne nəmhəyen kape Yesu Kristo. Mərɨg Luk rɨmɨrai nəkwəkwə e mamni mɨmə nɨməhuak rɨmnhawor pən iran mɨne mɨrikakun, kɨni tukrhawor pən iran mɨne mhaktə. Nɨpərɨn raməvsao kɨn nəriwəkien kape Pita, kɨni nɨpərɨn raməvsao kɨn nəriwəkien kape Pol. Ye nəkwəkwə e, kɨtawə kasəm mə Luk mɨne Pol kworkeikei mə narmamə m-fam yame Rom ramarmaru irəriə, iriə tukhani nəfrakɨsien ye Yesu.

Kughen rɨmə tukrher-pə kɨn Nanmɨn Rhakə

1 Teofilas, kafak yermamə, yɨmnəvsao ta kɨn Yesu ye nəkwəkwə yame yɨmɨrai ta. Yɨmnəvsao kɨn nəwhagien mɨne norien kafan

2 muə meriaji-pə Kughen rɨvəh In mɨvən apa ye neai. Kwasɨg ikɨn rɨvən apa ye neai, Nanmɨn Rhakə rɨmavən iran, In rɨwəhsi-pən nəgkiarien infamien kɨmi kafan aposol mɨnə yame In rɨmɨrpen ta əriə.

3 Kɨni mərɨg, nɨpɨg kɨmoh Yesu khopni, kɨni ai rɨmɨmragh mɨn ye nɨmhəyen kafan, kɨni marə mɨn iriə kafan narmamə mɨnə meriaji nɨpɨg foti. Nɨpɨg a, rɨmnərer ye nɨmrɨriə nɨpɨg

---

1:1: Luk 1:3 **1:2:** Mak 16:19; Luk 24:49-51

rɨpsaah mamor əpu In mə tukharkun mə rɨmamragh əfrakɨs ye nɨmhəyen kafan. Iriə kɨsəm In, In raməvsao kɨn narmaruyen kape Kughen.

4 Nɨpɨg ramarə hanə iriə min, In rɨvəhsi-pən nəgkiarien kɨrik kɨmi əriə mɨmə, “Takhapəh nɨsətayen taon e Jerusalem. Masəmɨr mamawhin Nanmɨn Rhakə yame Rɨmɨk rɨmɨrpen mə tukrɨvəhsi-pre kɨmi əmiə, rəmhen kɨn yame Yo mɨn yɨmnəvsao ta kɨn kɨmi əmiə.

5 Mərɨg in ai kupən, Jon Baptaes rɨmnor baptaes irəmiə kɨn nu, kɨni rɨpəh norien tu, Kughen tukror baptaes irəmiə kɨn Nanmɨn Rhakə.”

Kughen rɨvəh Yesu mɨvən ye Rao ye Neai

6 Ye nɨpɨg a, aposol mɨnə kɨmnhauə kɨrikianə iriə Yesu, mɨsaiyoh In mhamə, “Yermaru. ?Rɨnor nɨpɨg ai taktəkun mə Ik takor ətawə tuksarmaru ye tanə kapətawə e Isrel, uə nɨkam?”

7 Kɨni Yesu rɨmɨni-pən tuk əriə mə, “Rɨmɨk pɨsɨn əmə In ravəh nehuəyen tuk nərəhuyen nɨpɨg mɨnə a. Mamerkwaig kɨn tuk əmiə, mor əmiə mə takhapəh nharkunien.

8 Kɨni mərɨg nɨpɨg Nanmɨn Rhakə tukruə irəmiə, takhavəh nəsanɨnien, mhani-ərhav nhagɨk e Jerusalem, mhavən yerkwanu mɨnə fam ye Judia mɨne Sameria, mhavən yerkwanu mɨnə fam ye tanɨmtanə.”

9 Yesu ruɨni ta, nɨpɨg iriə kɨsarha-pən hanə masəm In, Kughen rɨvəhsi ta In kɨni mɨvəh in mhaktə mamvən ye neai. Aikɨn, napuə ruvrɨg əpɨs In.

10 Kasarha-ətərɨk ye napuə, məkneikɨn, mɨsəm yermamə mir kɨraru neipən kapəriu rhawən kɨrauə mawərer iriə miriə.

11 Marəni mɨrəmə, “Nəmə Galili. ? Rhawor nakasərer məkneikɨn masarha faktə ye napuə? Yesu e, Kughen rɨvəhsi-ta In, mɨvəh In muavən ye rao ye neai. In tukrɨrerɨg-pə mɨn rəmhen əmə kɨn yame In rɨmnhaktə ai taktəkun.”

Aposol mɨnə kɨmnhavəh-si haktə yermamə kɨrik mə tukrɨvəh tamhek Judas

12 Aposol mɨnə kɨsəta ye takwar Olif, mɨsəriwək kəskəh əmə*, mhararɨg mɨn mhavən Jerusalem.

13 Mhavən Jerusalem, kɨni mɨsauru-pən ye nimə kɨrik mɨshaktə mhavən ye kwənmhaan kɨrik yame kɨmnasəmɨr ikɨn kupən. Narɨmnə a: Pita, mɨnə Jon, mɨne Jemes, mɨne Andru, mɨne Filip, mɨne Tomas, mɨne Batalomiu, mɨne Matiu, mɨne

---

1:3: Luk 24:36-49; Wok 10:41 **1:4:** Luk 24:49; Jon 14:16-17; Wok 2:33 **1:6:** Mat 3:11 **1:7:** Mak 13:32 **1:8:** Mat 28:19; Luk 24:48 **1:11:** Mat 26:64; Luk 21:27 * **1:12:** Ye nəgkiarien kape nəmə Gris, v. 12 ramni mə, “Kɨmɨseriwak ye nerwakien yame kɨmneighan kɨn mə tukeriwak ye nɨpɨg kape Sabat.” **1:12:** Luk 24:50-53

Jemes, kwajikovə kape Alfeas, mɨne Saemon Selot[†], mɨne
Judas, kwajikovə kape Jemes.
14 Iriə nɨpiraovɨn tɨksɨn mɨne Meri, nɨsɨn Yesu, mɨne naorahi
Yesu mɨnə tɨksɨn, iriə kasofugɨn iriə miriə. Rɨkiriə kɨrikianə
əmə. Nɨpɨg mɨnə fam, kasəhuak.
15 Nɨpɨg tɨksɨn ruauə muavən, narmamə yamə mɨne
kɨshatətə ye Yesu kɨmnhauə kɨrikianə. Iriə khapsaah
kɨsəmhen kɨn 120. Aikɨn, Pita rərer maməgkiar kɨmi əriə,
mamni mɨmə,
16 "Kafak narmamə mɨnə, nəgkiarien kape Kughen
tukraməkeikei muə mor nəfrakɨsien kɨn. Apa kupən, Nanmɨn
kape Kughen rɨmɨvəhsi-pən nəgkiarien kɨmi King Deved. King
a rɨmɨrkun məkupən mɨni-ərhav mə kwən e Judas tukrɨkɨr
narmamə mhavən kharaptərəkɨn Yesu.[‡] Kɨni nəgkiarien e
ruauə ai taktəkun mɨnor nəfrakɨsien kɨn.
17 Apa kupən, Judas in kɨtawə kɨrik; mamor wok kape
Kughen kɨtawə min.
18 Mərɨg rɨmnarar meighan-pən kɨn Yesu, mɨvəh mane iran,
kɨni en mɨvən mɨvəh nɨmrɨ nɨmoptanə kɨrik kɨn. Ikɨn aikɨn a,
in rɨməviə məwhan əteih tɨpɨn nɨsinavɨn rɨtərhav.
19 Kɨni nəmə Jerusalem kɨsərɨg nar a, kɨshen-pən nhag
nɨmoptanə a mhamə, 'Akeldama.' Ye nəgkiarien kapəriə
nɨpran ramni mɨmə 'Nɨtə.' "
20 Kɨni Pita rɨmɨni mɨn mə, "Ye Ol Sam nəgkiarien kɨrik
ramni mɨmə,
" 'Pəh kwənmhaan kafan tukraməmɨr apnapɨg əmə;
Pəh yermamə kɨrik tukrɨpəh nəmɨrien aikɨn.' *(Sam 69:25)*
"Kɨni nəgkiarien kɨrik mɨn ramni məkneikɨn mɨmə,
" 'Pəh yarmə kɨrik tukruə mɨvəh tamhekɨn mɨvəh nehuəyen.' "
(Sam 109:8)
21-22 Kɨni Pita rɨni mɨrpɨn mɨn mɨmə, "Ror məkneikɨn
mə tukasəkeikei mhavəh-si haktə yermamə mɨn kɨrik yame
rɨmnəm kɨn nɨmrɨn mə Yesu Yermaru rɨmamragh mɨn ye
nɨmhəyen kafan mə tukrɨni-ərhav mə Yesu In rɨmnərer mɨn
ye nɨmhəyen kafan. Yermamə a in yermamə kɨrik yame
rɨmnaməriwək kɨmawə min kupən, ye nɨpɨg yame Yesu
rɨmnaməriwək kɨmawə min. In rɨmnəm norien mɨnə a
rɨrikakun ye nɨpɨg Jon Baptaes rɨmnamni-ərhav nəgkiarien,
muə meriaji-pə nɨpɨg yame Kughen rɨmɨvəhsi-ta Yesu tuk
ətawə, mɨvəh In mhaktə."
23 Kɨni iriə khani-ərhav nhag yermamə kɨraru. Kɨrik, nhagɨn
e Josef, kamni kɨmə Basabas, kɨni kamni mɨn kɨmə Jastas. Kɨrik
mɨn nhagɨn e Matias.

[†] **1:13:** Selot, nɨpran rɨmə, "Yermamə ye kwhen a yame rorkeikei mə tukher ye rhav kɨn namehuə kape Rom mɨnə apa Jerusalem." **1:13:** Mat 10:2-4 [‡] **1:16:** Ǝm-ru Sam 41:9. **1:21-22:** Mak 1:9; 16:19; Jon 15:27

24 Kɨni iriə mɨsəhuak mhani mhamə, “Kughen, Ik nakɨrkun rɨkimawə fam. Ik takasitu irəmawə mɨni mə pa e nhagɨn yermamə mir e Ik nɨmɨrpen ta kɨrik
25 mə in tɨkrɨvəh neihuəyen kape aposol yame Judas in rɨmnəpəh məri-pən swatuk ahas- in a kwənmhaan atuatuk kafan.”
26 Kɨni kɨmɨsəhuak ta, mharai-pən nhagriu ye kapier kɨraru mhawhan, mhamə tukharkun mə pa tukrɨvəh neihuəyen a “aposol.” Kɨni nhag Matias rukreikɨn. Kɨni iriə kɨmnhavəhsi-haktə Matias rəmhen kɨn aposol. Kɨni taktəkun ai rɨnor mɨn aposol iriə fam twelef.

2

Nanmɨn kape Kughen rɨmneiwaiyu-pə

1 Kɨni ai, ye nɨpɨg kape nəvɨgɨnien ehuə kɨrik kamni kɨmə Pentekos,* narmamə yamə mɨne kɨshatətə ye Yesu kɨmnhauə kɨrikianə.
2 Məkneikɨn, kɨsərɨg nar kɨrik rɨmasɨ-pən ye napuə rəmhen kɨn nɨmətag ramavən mɨvən apa imə a kasəmɨr ikɨn.
3 Aikɨn, iriə kɨsəm nar kɨrik rəmhen kɨn nap raməsiə, məwhai neram nap reiwaiyu irəriə m-fam.
4 Iriə m-fam, Nanmɨn kape Kughen rukwar irəriə. Kɨni mɨvəhsi-pən nɨrkunien kɨmi əriə kasəgkiar ye nəgkiarien ye tanə pɨsɨn pɨsɨn.
5 Kɨni ye nɨpɨg a, nəmə Isrel tɨksɨn yame kamhasiai Kughen kɨmnhasɨ-pən ikɨn mɨnə fam ye tokrei tanə, mhauə mɨsofugɨn e Jerusalem.
6 Nɨpɨg kɨmɨsərɨg əriə kasəgkiar ye nəgkiarien ye tanə pɨsɨn pɨsɨn, narmamə khapsaah khauə mɨsəm kɨsakur meinai nar-mamə mɨnə fam kasərɨg kamhani nəgkiarien atuatuk kapəriə.
7 Kɨsakur pɨk kɨn nar a mhamə, “!Eh! Narmamə yamə mɨne kasəgkiar məkneikɨn, mərɨg iriə nəmə Galili əmə.
8 ?Rhawor e kɨtawə m-fam kɨsərɨg kasəgkiar ye nəgkiarien pɨsɨn pɨsɨn kapətawə?
9 Kɨtawə narmamə ikɨn pɨsɨn pɨsɨn. Ikɨn e taktəkun narmamə Patia, mɨne narmamə Media, mɨne narmamə Elam, mɨne nar-mamə Mesopotemia, mɨne nəmə Judia, mɨne nəmə Kapadosia, mɨne nəmə Pontas, mɨne nəmə Tarki,
10 mɨne nəmə Frijia, mɨne nəmə Pamfilia, mɨne nəmə Ijip, mɨne nəmə Libia ipakə tuk Saerin, mɨnə nəmə Rom
11 (yame iriə tɨksɨn nəmə Isrel atuatuk, kɨni tɨksɨn kɨmnhasi-pən ye tanɨmtanə mɨnə mɨsəpəh narəyen kape nar iməriə ikɨn,

---

* **2:1:** Pentekos in nəvɨgɨnien ehuə kɨrik kape nəmə Isrel. In nɨpɨg yame kamni vi vi Kughen tuk nəvɨgɨnien vi kape nəsimien. Kamor Nəvɨgɨnien Kape Pasova, nɨpɨg fifti ai, kɨni ai kamor nəvɨgɨnien ehuə a Pentekos. **2:1:** Lev 23:15-21; Dut 16:9-11
2:3: Mat 3:11 **2:4:** Mak 16:17; Wok 4:31; 10:44-46; 19:6

mhauə mɨsəhuak kɨmi Kughen); mɨne nəmə Krit, mɨne nəmə Arebia. ! Mərɨg kɨtawə m-fam kɨmɨsərɨg əriə kasəgkiar ye nəgkiarien mɨnə fam kapətawə mamhani norien ehuə mɨnə yame Kughen ramor kɨmi ətawə!”

12 Iriə kɨmɨsərɨg kɨsakur pɨk kɨn rukrekɨn kapəriə kapə mɨsaiyoh əriə mɨnə kɨn nɨpran.

13 Mərɨg narmamə tɨksɨn kɨsarh irəriə mhamə, “Nɨkam. ? Kɨsapɨs kɨn waen uə?”

Pita rɨmnhoprai nɨprai norien e yame Nanmɨn kape Kughen rɨvəhsi-pən nəsanɨnien kɨmi nəməhuak mɨnə

14 Aikɨn, Pita rɨmnərer iriə aposol mɨnə, iriə fam leven. In mokrən ehuə mɨni-pən tuk narmamə mɨnə mɨmə, “Nəmə Isrel, mɨne kɨmiə mɨnə fam yamə mɨne nakasarə e Jerusalem, taksətərɨg huvə kɨn yo. Pəh yakhoprai-pre norien mɨnə e kɨmi əmiə.

15 Narmamə mɨnə a khapəh nɨsapɨsien kɨn waen, rəmhen kɨn yame kɨmiə nakamhani. Ramraan əmə- [pəh nien mə nɨpɨg kape nɨnɨmien waen.]

16 Nar yame nakasəm ai taktəkun rəmhen əmə kɨn yame profet kape Kughen, nhagɨn e Joel, rɨmɨni ta kupən mɨmə,

17 “ ‘Kughen rɨmɨni-ta mɨmə,
“Nɨpɨg Kwasɨg tukruə ipakə, Yo jakher-pre kɨn Nanmɨn Kafak tuk narmamə mɨnə fam.
Kwajikovə kapəmiə mɨnə tukharkun nɨni-ərhavyen nəgkiarien kafak.
Tamaruə kapəmiə mɨnə mɨne nəwharu kapəmiə mɨnə tuksəmrərhav ye nəfrakɨsien.
18 Jakvəhsi-pən Nanmɨn Kafak kɨmi yasitu mɨnə kafak- nar-man mɨne nɨpiraovɨn,
pəh tukharkun nɨni-ərhavyen nəgkiarien kafak.
19 Yo jakor nɨmtətien tɨksɨn ye napuə mɨne ye tokrei tanə:
Nɨtə tukraiyu, nap tukruək, nehenap tukramənah.
20 Mɨrh tukrɨpɨs, makuə tukrəwhao rəmhen kɨn nɨtə;
kwasɨg ikɨn, Nɨpɨg Ehuə Pɨk kape Yermaru tukruə.

21 Ye nɨpɨg a, narmamə yamə mɨne kasokrən kɨn Yo, Kughen Yermaru, Yo jakvəh mɨragh əriə.” ’ ” *(Joel 2:28-32)*

Narmamə khapsaah kɨmnhani nəfrakɨsien ye Yesu

22 Kɨni Pita rɨmə, “! Kɨmiə nəmə Isrel! Taksətərɨg kɨn nəgkiarien e. Kɨmiə nakharkun huvə nɨmtətien mɨnə pɨsɨn pɨsɨn yame Yesu rɨmnor ye nəsanɨnien kape Kughen, yame kɨmiə nɨmɨsəm. Narɨmnar mɨnə e ramhajoun-pən mə Kughen e In e rɨmnher-pə kɨn Yesu ruə.

23 Kughen rɨmɨrkun məkupən mə tukuh In, kərəhu-pən In ye kwermɨmiə. Kɨni kɨmiə nɨmnhauh In mɨsərəhu-pən In ye

kwermɨ nəmə has mɨnə, iriə kɨsəsɨk-pən In ye nai kamarkwao kɨn, mɨshopni.
24 Mərɨg Kughen In rɨmɨrɨsɨn Yesu ye nəmhəyen kape nɨmhəyen, mor In rɨmragh mɨn; meinai nɨmhəyen rɨpəh nəutənien mə to rɨraptərəkɨn tɨm tɨm Yesu.
25 Rəmhen kɨn nəgkiarien kɨrik yame King Deved rɨmɨni kupən. Rɨmnəgkiar iran mamni mɨmə,
" 'Nɨpɨg mɨnə fam yakaməm Kughen ramarə kɨmru min.
Nar kɨrik rɨrkək tukror yo yakmɨr.
26 Ror pən, rɨkik ramagien pɨk mavəhsi haktə In.
Kɨni rɨkik ramərinu meinai yakɨrkun mə Kughen tukrɨvəh mɨragh nɨprak.
27 Mərɨg In rɨpəh nɨpəhyen yo mə jakaməmɨr rerɨn ye nəkwai nɨmɨr.
Rɨpəh nɨpəhyen nɨprak ramətɨt mapien, mərɨg in ai Yo, yemə rhakə kafan.
28 In rɨmnhajoun ta swatuk kɨn yo;
yame tuk nɨvənien mamarə huvə, kɨni mor yo rɨkik ramagien. Mərɨg in ai In ramarə kɨmru min.' " *(Sam 16:8-11)*
29 Kɨni Pita rɨmə, "Yo mɨnə tɨksɨn, jakhoprai-pre nəgkiarien e kɨmi əmiə. Kaha kapətawə a, King Deved, ruamhə ta tu, kɨmɨnɨm in. Təwk iran raməmɨr imətawə ikɨn maməmɨr təvɨr.
30 In profet kɨrik kape Kughen, kɨni rɨmɨrkun mə Kughen rɨmɨrpen ta mə kwənərəus kɨrik kafan tukruə mɨn yermaru kɨrik rəmhen kɨn In.
31 Deved rɨmnəm nar a tukrəməkeikei muə mor nəfrakɨsien kɨn. In rɨmɨni mə Kristo, yame Kughen rɨmɨni mə tukrherpə kɨn, In tukror ramragh mɨn ye nɨmhəyen, kɨni tukrɨpəh nɨpəhyen nanmɨn kafan raməmɨr rerɨn ye nəkwai nɨmɨr, kɨni nɨpran tukrəpəh nɨmətɨtien.
32 Kughen rɨmnor Yesu ramragh mɨn. Kɨni kɨmawə fam yɨmɨsəm kɨn nɨmrɨmawə, mamhani-ərhav nar a.
33 Kughen e In Rɨmni, in rɨmɨvəhsi haktə Yesu mə tukrəkwətə ye nɨkarɨn, mɨvəhsi-pən Nanmɨn Rhakə kɨmin, rəmhen kɨn yame rɨmɨrpen ta kupən. Kɨni narɨmnar yame nakasəm mɨne yame nakasərɨg, Nanmɨn Rhakə ramor kɨmi ətawə.
34 King Deved in rɨmɨpəh nɨvənien ye neai, mərɨg in əmə rɨmɨni nəgkiarien e mə,
" 'Kughen Yermaru rɨmɨni-pən tuk Yermaru kafak mɨmə,
"Ǝkwətə-pən ye kwermɨk matuk
35 Meriaji nɨpɨg jakor Ik takehuə ye tɨkmɨr kafam mɨnə." ' " *(Sam 110:1)*

2:29: 1 King 2:10 **2:30:** 2 Saml 7:12; Sam 89:3-4; 132:11 **2:31:** Sam 16:10
2:33: Wok 5:32; 7:55-56

36 Kɨni Pita rɨrpɨn mɨmə, “Pəh kɨtawə nəmə Isrel, tukharkun
huvə mə Yesu e nɨmɨsəsɨk-pən In ye nai kamarkwao kɨn In
a Kughen rɨmnor In mə In Yermaru kapətawə, mɨne Kristo
mɨn.”
37 Pita raməgkiar məkneikɨn, rɨkiriə rərhakɨs. Aikɨn,
kɨsaiyoh Pita mɨne aposol mɨnə mhamə, “Yo mɨnə tɨksɨn ?
jakshawor-pən iran mɨne?”
38 Kɨni Pita rɨmɨni-pən tuk əriə mɨmə, “Kɨmiə taksarar ye
nərɨgien kapəmiə tuk norien hah kapəmiə, kɨni mɨsor baptaes
ye nhag Yesu Kristo, mɨsarakikɨn təvhagə hah, pəh Kughen
tukrɨvəhsi-pre nɨhuvəyen a Nanmɨn Rhakə kɨmi əmiə.
39 Kughen rɨmɨrpen ta əmiə mɨne kwajikovə mɨnə kapəmiə,
mɨne mukupmiə mɨnə yamə mɨne tukpihauə. Nɨrpenien
e raməmɨr ye narmamə yamə mɨne Kughen Yermaru
rɨmnokrən kɨn əriə.”
40 Kɨni Pita rɨmɨni-ərhav mɨn nəgkiarien rɨpsaah kɨmi əriə
maməgkiar skai kɨmi əriə mɨmə, “! Takasəkeikei mɨsəta ye
nəmə hah yamə mɨne kɨsarə ye tokrei tanə ai taktakun, pəh
Kughen tukrɨpəh nɨvəhsi-preyen narpɨnien kɨmi əmiə!”
41 Kɨni narmamə yamə mɨne kɨmnhani nəfrakɨsien iran,
kɨmɨsor baptaes. Ye nɨpɨg a, narmamə rəmhen kɨn tri taosen
kɨmnhauə mhakwasɨg kɨn narmamə yame mɨnə kɨshatətə ye
Yesu.

Norien kape narmamə yamə mɨne kɨshatətə ye Yesu

42 Nɨpɨg mɨnə fam narmamə yamə mɨne kɨshatətə ye Yesu
kasarə kɨrikianə mɨsətərɨg kɨn nəvhagien kape aposol mɨnə,
mamhavəh Nəvɨgɨnien Rhakə†, mɨsəhuak. Rɨkiriə rɨskai mə
tukasəkeikei mɨsor narɨmnar mɨnə a.
43 Kɨni Kughen rɨvəhsi-pən nehuəyen kɨmi aposol mɨnə tuk
norien nɨmtətien rɨpsaah. Narmamə kɨsəm kɨsakur pɨk kɨn.
44 Narmamə yamə mɨne kɨshatətə ye Yesu, nɨpɨg mɨnə fam
kasofugɨn kɨrikianə. Iriə fam rɨkiriə ragien tuk nəvraiyen
kapəriə nautə kɨmi iriə mɨnə tɨksɨn,
45 rəmhen kɨn tukmə yermamə kɨrik kafan nar kɨrik rɨrkək,
kɨni kɨrik rəvrai kafan nautə, mɨvəh mane iran, kɨni masitu
iran.
46 Nɨpɨg mɨnə fam iriə kasofugɨn ye Nimə Ehuə kape
Kughen, rɨkiriə kɨrikianə. Kasəvɨgɨn ye nəkwai nimə kapəriə,
mamhavəh Nəvɨgɨnien Rhakə rəmhen kɨn Yesu rɨmɨni. Nɨpɨg
mɨnə fam, nərɨgien kapəriə reiwaiyu, kɨni masagien,

2:36: Wok 5:30-31 **2:39:** Aes 57:19 **2:41:** Wok 2:47; 4:4 † **2:42:** Nəvɨgɨnien Rhakə, uə Lodsapa: Nɨpɨg Yesu raməvɨgɨn infamien iriə kafan narmamə mɨnə, In mɨni-pən tuk əriə mə tukhawəh nəvgɨnɨnien məknakɨn, rɨkiriə tukraməsɨk In. **2:42:** Wok 20:7 **2:44:** Wok 4:32-35

47 masəgnəgɨn Kughen. Kɨni narmamə kamhani vivi əriə tuk
norien kapəriə. Kɨni nɨpɨg mɨnə fam Kughen ravəh mɨragh
narmamə mamofugɨn əriə ye kwhen kapəriə.

3

Yermamə yame nɨhun raha, rhekɨmter meriwək

1 Nɨpɨg kɨrik, ye nɨpɨg kape nəhuakien, ye tri klok yenaiyu,
Pita mɨnə Jon iriu kɨmɨweriwək mɨravən ye nəkwai Nimə Ehuə
kape Kughen.
2 Yermamə kɨrik raməmɨr aikɨn, nɨhun rahas rɨmnor hanə.
Nɨpɨg mɨnə fam in mɨnə tɨksɨn kharəh in mamhavən ye kwəruə
kape Nimə Ehuə kape Kughen. Kwəruə a kamni kɨmə "Rhuvə
pɨk." In ramawə-pən kɨn mane kɨmi narmamə yamə mɨne
kɨsauru-pən ye nəkwai nimə.
3 Nɨpɨg in rəm Pita mɨne Jon kaweriwək mɨravən mə
tukwauru-pən ye nəkwai nimə, in rɨmnaiyoh əriu kɨn mane.
4 Aikɨn, Pita mɨne Jon kwarha-pən mwəm kwən a. Kɨni Pita
rɨni-pən tuk kwən a mɨmə, "Arha-pə atuatuk məm əmru."
5 In rarha-pən məm əriu, rɨkɨn rəsɨk mə tɨkrɨvəh mane kɨrik.
6 Mərɨg Pita rɨni-pən tukun mɨmə, "Yo, kafak mane* rɨrkək.
Mərɨg nar kɨrik yame yo yakavəh, jakvəhsi-pre kɨmik. Ye
nhag Yesu Kristo, yemə Nasaret, yakamni-pre tuk ik mə
takhekɨmter məriwək."
7 Kɨni Pita rɨvəh kwermɨn matuk, masitu iran mə tukrərer,
taktəkun əmə nɨhun mir kɨrahuvə.
8 Rɨviə haktə, məriwək mamavən. Mamkwasɨg kɨn əriu,
irisɨr mɨrhauru-pən ye nəkwai Nimə Ehuə kape Kughen. In
rɨmnəriwək, mavihaktə-vihaktə, maməgnəgɨn Kughen.
9 Kɨni narmamə fam kɨsəm kwən a rameriwək, maməgnəgɨn
Kughen,
10 kharkun mə kwən ai nɨpɨg m-fam ramawə kɨn mane ye
kwəruə ye Nimə Ehuə kape Kughen. Kɨsakur pɨk tuk kwən a.
11 Kwən a ramrəh tɨm tɨm hanə kwermɨ Pita mɨne Jon, nar-
mamə kɨmɨsəm, kɨsakur pɨk kɨn, mɨsaiyu mhauə a karharer
ikɨn, ye kwənmhaan kɨrik kamni kɨmə Vranda kape King
Solomon.
12 Kɨni Pita rəm narmamə mɨnə a, mɨni-pən tuk əriə mɨmə,
"Nəmə Isrel. ? Rhawor naksakur pɨk kɨn nar e? ? Rha-
wor naksətamə pɨk irəmru? ? Kɨmiə nakhamə ta kɨmru
yerpɨrɨg kɨni mɨrarkun nor-huvəyen yermamə e ramərɨwək ye
nəsanɨnien əmə kapəmru uə? !Nɨkam!
13 Kughen kape kaha mɨnə tu, Ebraham mɨne Aesak mɨne
Jekob, In a rɨmnor nar e. In pɨsɨn əmə rɨmɨvəh-si haktə yor

2:47: Wok 6:7; 11:21 **3:4:** Wok 14:9 * **3:6:** Pita rɨmə, "Silva mɨne gol rɨrkək tuk yo," mərɨg nɨpran rɨmə, "Kafak mane rɨrkək." **3:6:** Wok 4:10; 16:18

atuə kɨn kafan e Yesu. In e Yesu əmə e nɨmnhavəhsi-pən In rərer ye nɨmrɨ namasur mɨnə kape gavman. Ye nɨpɨg ai, Paelat rɨmnamni pawk mə tukrɨrɨsɨn In, mərɨg nɨmɨsəkeikei kɨmi Paelat mə tukhopni In.†

14 Nakwənhaukrekɨn-pən nɨmetaimiə kɨmi Yesu e yame ratuatuk mamərhakə, kɨni mɨsaiyoh Paelat mə tukrɨrɨsɨn əmə yermamə kɨrik yame ramhopni yermamə.

15 Ye nərɨgien a, kɨmiə nɨmɨshopni yermamə a in nuknei nɨmraghien. Mərɨg kwasɨg ikɨn, Kughen rɨmnor In rɨmragh mɨn. Kɨni kɨmawə yɨmɨsəm mamhani-ərhav mhamə nar a in nəfrakɨsien.

16 Kwən e kɨmiə nakasəm mharkun in, in rɨnəsanɨn meinai kɨmawə yakshatətə ye Yesu. In nəsanɨnien kape Yesu, mɨne nhatətəyen yame Kughen rɨmɨvəhsi-pə kɨmi əmawə yame rɨmnor huvə yermamə e, kɨmiə nakasəm.

17 "Yo mɨnə tɨksɨn, yakɨrkun mə nɨmɨsor narɨmnar mɨnə e kɨmiə namehuə kapəmiə mɨnə ye nətəwaoyen kapəmiə.

18 Ror pən, nəgkiarien yame Kughen rɨmɨni kupən, ruauə mɨnor nəfrakɨsien kɨn. Nəgkiarien kape profet kafan mɨnə kupən rɨmɨni ta mɨmə kafan Kristo tukraməkeikei mamərɨg nəmhəyen.

19 !Eh! Kɨmiə takasəkeikei mɨsarar ye nərɨgien kapəmiə tuk təvhagə hah kapəmiə. Kɨni mhakwasɨg kɨn Kughen, pəh In tukrɨvəhsi ta narpɨnien kape təvhagə hah kapəmiə kɨni mətu-pən əmiə imei napɨsien.

20 Kɨni In tukrher-pə mɨn kɨn Kristo tukrɨrerɨg-pə mɨn, yame Kughen rɨmɨrpen ta kupən. Yakamni Kristo e, Yesu.

21 Mərɨg Yesu tukraməmɨr ye neai meriaji nɨpɨg yame Kughen tukror huvə narɨmnar fam rəmhen kɨn yame Kughen rɨmɨni ta tuk profet rhakə kafan mɨnə kupən,

22 meinai Moses rɨmɨni mɨmə,

" 'Kughen Yermaru tukrɨvəh-si haktə profet kɨrik kapəmiə rəmhen kɨn yo. Profet a in kɨmiə kɨrik; takasəkeikei masətərɨg huvə kɨn nəgkiarien kafan mɨsor nəkwan.

23 Narmamə yamə mɨne khapəh nɨsətərɨgien kɨn nəgkiarien kafan, Kughen tukror narpɨnien ehuə kɨmi əriə.' " *(Dut 18:15-16)*

24 Kɨni Pita rɨrpɨn nəgkiarien mɨmə, "Kɨni profet mɨnə mɨn tɨksɨn kɨmnhani mɨn nəgkiarien a. Rɨrikakun ye Profet Samuel, muə meriaji-pə ai taktəkun. Mərɨg iriə kasəgkiar kɨn narɨmnar mɨnə ai taktəkun.

25 Nɨrpenien yame Kughen rɨmɨni kupən tuk profet kafan mɨnə, promes a kapəmiə. Kɨmiə naksəmɨr ye promes yame

---

† **3:13:** Swatuk pɨsɨn kɨrik tuk nukreikɨnien nəgkiarien ye v. 13: "nɨmnhani-pən hah in tuk Paelat." **3:13:** Eks 3:6,15; Luk 23:13-25; Wok 2:23 **3:17:** Luk 23:34; 1 Tim 1:13 **3:19:** Wok 2:38

Kughen rɨmɨni ta tuk kaha mɨnə kapəmiə kupən. Nəgkiarien yame Kughen rɨmɨvəhsi-pən kɨmi Ebraham mɨmə,
“ ‘Kwənərəus kafam tukrɨvəhsi-pən nɨhuvəyen kɨmi narmamə fam ye tanɨmtanə.’ *(Jen 22:18)*

26 “Rəri-pən nəgkiarien a, Kughen rɨmnher-pə kɨn Yesu, yor atuə kɨn kafan, kɨmi əmiə tuk nɨvəhsi-preyen nɨhuvəyen kɨmi əmiə məkupən, mɨmə taksarar ye nərɨgien kapəmiə tuk təvhagə hah.”

4

1 Pita mɨne Jon kawəgkiar hanə kɨmi narmamə, kɨni pris mɨnə, mɨne yamehuə kape mobael yamə mɨne kasarha tuk Nimə ehuə kape Kughen, mɨne Sadusi mɨnə, khauə mhatərhav-pə.

2 Iriə, niemha rhai pɨk əriə meinai iriu kɨmɨraniərhav-pən tuk narmamə mə Yesu rɨmamhə mɨmragh mɨn mor swatuk mə narmamə yamə mɨne kwənhamhə ta tukhamragh mɨn ye nɨmhəyen kapəriə.

3 Məkneikɨn, kharaptərəkɨn əriu, mərɨg rɨnenaiyu ta, kɨni kharəhsi-pən əriu ye kalabus mhamə tɨkəni rɨkwamer kɨn tuksəm əpu əriu.

4 Kɨni mərɨg, narmamə khapsaah kɨsərɨg nəgkiarien kapəriu, mamhani nəfrakɨsien iran. Nəməhuak mɨnə kɨmnhapsaah, iriə fam rapita faef taosen.

Pita mɨne Jon kawərer ye nɨmrɨ kaonsel

5 Kəni rɨkwamer kɨn, namehuə mɨnə kape nəmə Isrel, mɨne nəwharu mɨnə kapəriə mɨnə, mɨne namhajoun kape loa kape Moses, kɨmɨsofugɨn apa Jerusalem.

6 Mɨsofugɨn iriə hae pris kapəriə, nhagɨn a Anas, mɨne Kaeafas, mɨne Jon, mɨne Aleksandra, mɨne narmamə tɨksɨn yame iriə kwənərəus kape hae pris.

7 Mɨsor Pita mɨne Jon kawərer ye nɨmrɨriə, mɨsaiyoh əriu mhamə, “?Nakaravəh nhag pa e mawor huvə yermamə e kɨn?”

8 Aikɨn, Nanmɨn Rhakə reiwaiyu-pən ye Pita. Kɨni Pita rɨni-pən tuk əriə mɨmə, “Namehuə kape nəmə Isrel, mɨne nəhuaru mɨnə,

9 tukmə ror kɨmiə naksarkut mə taksarhakɨn-pə ru irəmru mə kwən yame nɨhun rɨmnahas rɨmɨvəh hiə nɨhuvəyen- mə yɨmɨwhawor-pən iran mɨne mawor huvə nɨhun.

10 Kɨni kɨmiə nəmə Isrel mɨnə fam takasəkeikei mharkun mə kwən e yame nɨhun ruahuvə ta, ramərer əkupən irəmiə ye nəsanɨnien əmə ye nhag Yesu Kristo, yemə Nasaret. In e Yesu yame kɨmiə nɨmɨsəsɨk-pən In ye nai kamarkwao kɨn. In rɨmhə, mərɨg Kughen rɨmɨvəh mɨragh mɨn In.

3:26: Wok 13:46 **4:4:** Wok 2:41 **4:10:** Wok 3:6,13-16

11 Yesu a In a Nəkwəkwə kape Kughen rɨmɨni ta mɨmə,
“ ‘Səpaag e, yame narmamə kape nəvhirəkɨnien nimə kɨmɨsarakikɨn,
mərɨg Kughen rɨmnor in ruauə Səpaag huvə yame tukrəkɨr məkupən.’ *(Sam 118:22)*

12 “Kɨni yermamə kɨrik rɨrkək ye tokrei tanə e yame rɨrkun nɨvəh-mɨraghien ətawə, meinai Kughen tukraməkeikei mɨvəh mɨragh ətawə ye nhag Yesu Kristo pɨsɨn əmə.”

13 Narmamə kape kaonsel mɨnə kɨmɨsəm mə Pita mɨne Jon yermamə apnapɨg mir əmə, kɨmɨrapəh nɨwor-pawk-ien skul, mərɨg kɨmɨwətgha kɨn nəgkiarien. Kɨni iriə kɨsakur kɨn nɨrkunien kapəriu, kɨni mharkun mə iriu kɨmɨwəriwak irisɨr Yesu.
14 Kɨni iriə to khapəh nhaniyen nar kɨrik mərɨg in ai kɨmɨsəm yermamə a yame nɨhun ruahuvə ta, ramərer ye nɨmrɨriə.

15 Kɨni iriə khani-pən tuk ərisɨr mhamə irisɨr tukrhap a ye kwənmhaan kape kaonsel pəh iriə əmə tuksəgkiar.

16 Kɨni iriə kɨmnhani tuk əriə mɨnə mhamə, “?Tukshawor nar mir a? Nəmə Jerusalem kwənharkun ta norien a nar mir a kɨmɨwor ye kwən a. In rehuə pɨk; kɨtawə to khapəh nhaniyen mə neikuəyen.
17 Pəh khani-əhu nəvsaoyen kɨn, kɨni mɨsor kwirɨg kɨmi nar mir a mə tukrɨpəh nɨrɨni-mɨnien nhag Yesu.”

18 Kɨni ai, narmamə kape kaonsel mɨnə kɨsokrən kɨn Pita mɨne Jon mə tukravən mɨn imə. Kɨni mhani-əhu əriu mə tukrɨpəh mɨn nɨraniyen nhag Yesu, mɨne nɨwhajounien narmamə kɨn.

19 Kɨni iriu krəni-pən tuk əriə mɨrəmə, “Nɨkam. Kɨmiə taksəkir mə ratuatuk ye nɨmrɨ Kughen mə jakwor nəkwai Kughen, uə mə jakwor nəkwaimiə.
20 Mərɨg kɨmru jakrapəh nɨwapnapɨgien. Kɨmru jakawəkeikei mɨrəni-ərhav narɨmnar a yame kɨmru yɨmɨwəm ye nɨmrɨmru, mɨne yame yɨmwərɨg kɨn nɨmətɨrgɨmru.”

21 Kɨni kaonsel rɨmɨni-pən mɨn tuk Pita mɨne Jon mə iriə tukhavəhsi-pən narpɨnien kɨrik kɨmi əriu tukmə iriu kawəkeikei mə tukarani-ərhav Yesu kɨmi narmamə; kɨni tuksher yerhav kɨn əriu. Kɨmɨsher yerhav kɨn əriu meinai kwəseinein mə tukshawor əriu. Kɨmnharkun mə narmamə apnapɨg mɨnə rɨkiriə tukrɨmhə tukmə iriə khavəhsi-pən narpɨnien kɨmi əriu, meinai narmamə fam khavəh-si haktə Kughen tuk nɨmtətien yame rɨmnor
22 ye kwən a yame nɨhun rahas rɨmnor hanə meriaji-pə aitaktəkun, kɨni kafan newk rɨnapita ta foti.

4:12: Mat 1:21 **4:18:** Wok 5:28 **4:19:** Wok 5:29

Nəhuakien kape narmamə yamə mɨne kamhani nəfrakɨsien ye Yesu

23 Kaonsel a rher-yerhav kɨn Pita mɨne Jon kɨravən,
taktəkun əmə iriu kɨrarerɨg-pən mɨn tuk kapəriu narmamə
mɨnə. Kɨni mawəvsao kɨn nəgkiarien kape jif pris mɨnə mɨne
nəhuaru mɨnə kɨmi əriə.
24 Kɨni iriə kɨsərɨg nəgkiarien a, iriə m-fam khauə kɨrikianə
mɨsəhuak kɨmi Kughen mhani mhamə, "Kughen. Ik nɨmnor
neai mɨne nɨmoptanə mɨne tahik, mɨne narɨmnar mɨnə fam
yame kasəmɨr ye tokrei tanə.
25 Kɨni kaha kapəmawə a Deved, yor atuə kɨn kafam, rɨmɨni-
ərhav nəgkiarien e ye Nanmɨn Kafam mɨmə,
" '?Rhawor nəmə tanɨmtanə mɨnə niehmaa ramhai əriə?
?Rhawor narmamə mɨnə a kamharai mhun mə tuksor na-
hasien mɨnə e? Kamharai mhun təkun əmə nəgkiarien.
26 Namehuə kape tokrei tanə kasor apnəpenə tuk nuhyen,
mɨne namehuə mɨnə khauə mɨsofugɨn mamhani hah
Kughen
kɨni mamhani hah mɨn Kristo yame In rɨmɨrpen In.' "
(Sam 2:1-2)
27 Kɨni iriə mhamə, "Kughen, nəgkiarien e nəfrakɨs. Herod
mɨne Ponjes Paelat mɨne nəmə Isrel, kɨmɨsofugɨn iriə nəmə
tanə pɨsɨn pɨsɨn mɨnə, mharai mhun nəgkiarien mə tukshopni
Yesu, yame In kafam yor atuatuk yame nɨmɨrpen.
28 Kɨmnharai mhun nəgkiarien rəri-pən atuatuk əmə kafam
nəgkiarien yame Ik nɨmɨni ta ye nəsanɨnien mɨne nɨrkunien
kafam kupən.
29 Mərɨg Kughen, taktəkun ai, takaməkeikei mamərɨg
nəgkiarien skai yame kamhani-pə tuk əmawə. Kɨmawə
yor atuə kɨn kafam mɨnə. Takaməkeikei masitu irəmawə
mə kɨmawə jakhani-ərhav nəgkiarien kafam. Mə kɨmawə
jaksətgah kɨn nɨni-ərhavyen nəgkiarien kafam.
30 Takaməkeikei mərav-pə mhajoun nəsanɨnien kafam, mor
huvə narmamə yamə mɨne kamhamhə, kɨni mor nɨmtətien
pɨsɨn pɨsɨn ye nhag Yesu yame In kafam yor atuatuk."
31 Kɨmɨsəhuak ta, nimə yame kɨmnasəmɨr ikɨn rɨkiu-kiu.
Kɨni Nanmɨn Rhakə reiwaiyu-pən irəriə m-fam. Kasətgha tuk
nɨni-ərhav-yen nəgkiarien kape Kughen.

Norien kape narmamə yamə mɨne kamhani nəfrakɨsien ye Yesu

32 Narmamə yamə mɨne kamhani nəfrakɨsien ye Yesu,
rɨkiriə kɨrikianə əmə. Yermamə kɨrik to rɨpəh nɨniyen mə, "Nar
e kafak." Tukmə nautə kɨrik, kapəriə m-fam.

4:24: Eks 20:11; Neham 9:6; Sam 146:6 **4:27:** Mat 27:1-2; Luk 23:7-11; Wok 3:13 **4:28:** Wok 2:23 **4:29:** Efes 6:19 **4:32:** Wok 2:44

33 Nəgkiarien kape aposol mɨnə, nanmɨn aikɨn. Kɨni iriə
kɨmnhani-ərhav mhamə, “Yesu in Yermaru kapətawə. In
rɨmɨmragh mɨn ye nɨmhəyen kafan.” Kɨni Kughen rɨvəhsi-pən
nɨhuvəyen kɨmi əriə.
34 Yermamə rɨrkək ye kwhen kapəriə yame kafan nautə
rɨrkək, meinai narmamə yamə mɨne kapəriə aikɨn nɨmoptanə,
uə kapəriə aikɨn nimə, kasəvrai mamhavəh mane iran,
35 mhauə, mhavəhsi-pən kɨmi aposol mɨnə. Kwasɨg ikɨn,
aposol mɨnə kɨsəwhai-pən mane a kɨmi narmamə m-fam yamə
mɨne kamhani nəfrakɨsien ye Yesu, yamə mɨne kapəriə nar
kɨrik rɨrkək.
36 Kɨni kwən kɨrik, nhagɨn e Josef, in kwənərəus kape Livae,
in rɨmnarha apa tanə kɨrik kamni kɨmə Saepras. Aposol mɨnə
kɨmɨshen-pən mɨn nhagɨn kɨrik mhamə, “Banabas.” (Nɨpran
rɨmə, “Yermamə kape nəgkiar-vi-vi-yen.”)
37 Kwən a rɨmnəvrai kafan nɨmoptanə, mɨvəh mane iran,
muə mɨvəhsi-pən kɨmi aposol mɨnə.

5

Ananaes mɨne Safaera

1 Kwən kɨrik, Ananaes iriu kafan piahwaru, Safaera, iriu
mɨn kɨmɨwor salem kɨn kapəriu nɨmoptanə.
2 Kwən a rɨmɨvəh nɨpar mane muə mɨvəhsi-pən kɨmi aposol
mɨnə. Merkwaig kɨn nɨpərɨn mɨmə kafan. Kɨni kafan piah-
waru rɨmɨrkun.
3 Kɨni Pita rɨni-pən tukun mɨmə, “Ananaes. ? Nakha-
wor mameighan kɨn yarmhə e Setan raurə yerkim, kɨni ik
mameikuə ye Nanmɨn Rhakə, mamraptərəkɨn nɨpar mane
yame nɨmɨvəh ye nɨmoptanə a?
4 Kwasɨg ikɨn nɨpior salem kɨn nɨmoptanə a, kafam pɨsɨn
əmə. Kɨni nɨpɨg nɨmnor salem kɨn, mane iran ramə̄mɨr əmə ye
kwermɨm. ?Mərɨg rhawor nakameikuə məkneikɨn? Pa rɨmə
nakameikuə ye yermamə, mərɨg nakameikuə ye Kughen.”
5 Kɨni Ananaes rərɨg nəgkiarien a, taktəkun əmə rɨsɨ-faktə
meiwaiyu mowhan mɨmhə əgkəp. Kɨni narmamə kɨsərɨg,
kɨsakur pɨk kɨn.
6 Kɨni nɨtamaruə mɨnə tɨksɨn khauə, mhauvrɨg əpɨs nɨpran,
mharəh, mhatərhav, mhanɨm.
7 Kɨni aoa kɨsisər ruə mɨvən, Safaera, piahwaru kape kwən
ai, ruə imə. Mɨpəh nɨrkunien mə kafan yerman ruamhə ta.
8 Kɨni Pita raiyoh-pən in mɨmə, “Takni-pə tuk yo mə, ?mane
hanə əme e in e yame nɨmɨravəh ye nɨmoptanə uə?” Kɨni pian
a rɨni-pən tukun mɨmə, “ƎIhə. Mane hanəmei en.”

4:34: Wok 2:45 **5:2:** Wok 2:45 **5:3:** Jon 13:2

9 Kɨni Pita rɨni-pən tukun mɨmə, “? Rhawor nakawor
məknenkɨn? ! Kɨmiru nɨmɨrəmə takwəvi niehmaa kape
Kughen! ? Nakamərɨg narmamə kasəriwək mamhauə ye
kwəruə? Iriə kwənhanɨm ta kafam yerman. ! Kɨni iriə
tukharəh mɨn ik mhavən mhanɨm ik!”
10 Taktəkun əmə mɨn, rɨsɨ-faktə meiwaiyu mowhan a ye nɨhu
Pita mɨmhə. Nɨtamaruə mɨnə a khauə imə, mɨsəm mə ruamhə
mɨn, kharəh mhatərhav mhavən, mhanɨm-pən mɨn ye nɨkar
yerman kafan.
11 Nəməhuak mɨnə mɨne narmamə mɨn tɨksɨn kɨsərɨg
nəvsaoyen a, khagɨn pɨk.

Aposol mɨnə kasor nɨmtətien mɨnə

12 Kɨni, aposol mɨnə kɨmɨsor nɨmtətien rɨpsaah ye nɨmrɨ
narmamə. Nɨpɨg mɨnə fam narmamə yamə mɨne kamhani
nəfrakɨsien ye Yesu kɨmɨsofugɨn apa kwənmhaan kɨrik apa
ye Nimə Ehuə kape Kughen, kamni kɨmə, “Vranda kape King
Solomon.”
13 Narmamə yamə mɨne khapəh nhaniyen nəfrakɨsien ye
Yesu, kamhasiai pawk əriə mərɨg kamhagɨn kɨn nɨsofugɨn-
pənien tuk əriə.
14 Kamhagɨn, mərɨg nɨpɨg m-fam, narman mɨne nɨpiraovɨn
khapsaah khauə mamhani nəfrakɨsien ye Yesu.
15 Aposol mɨnə kɨmɨsor nɨmtətien rɨpsaah. Narmamə khapɨk
kapəriə narmamə yamə mɨne kamhamhə, mamhauə. Kɨni
mɨsərəhu-pən əriə ye təvheitə kapəriə ye nɨkar swatuk mhapəh
mhamə tukmə Pita rukrao ye swatuk, nanmɨn tukrɨrəh-pɨkɨn
əriə tɨksɨn, kɨsəsanɨn.
16 Kɨni narmamə khapsaah mɨn yerkwanu mɨnə ipakə
tuk Jerusalem, kɨmnhapɨk narmamə yamə mɨne kamhamhə,
mɨne yamə mɨne nanmɨn has raməmɨr irəriə, mhapɨk əriə
mhauə, kɨni aposol mɨnə kɨsor huvə əriə.

Namehuə mɨnə khavəhsi-pən aposol mɨnə ye kalabus

17 Kɨni hae pris mɨne in mɨnə tɨksɨn ye kwhen kape “Sadusi”
kɨmɨsor tɨmət kɨmi aposol mɨnə.
18 Mɨsarar mharaptərəkɨn aposol mɨnə, mharəhsi-pən əriə
ye kalabus.
19 Kɨni yenaiyu, agelo kɨrik kape Kughen ruə məhitə ye
kwəruə ye kalabus, mɨkɨr əriə mhatərhav.
20 Mɨni-pən tuk əriə mɨmə, “Kɨmiə takhavən apa Nimə Ehuə
kape Kughen, mɨsəvsao kɨn nɨmraghien rerɨn kɨmi narmamə.”
21 Aikɨn, aposol mɨnə kɨsor nəkwan. Yenpɨg-enpɨg əgkəp,
khavən apa ye Nimə Ehuə kape Kughen, mɨsəwhag kɨmi nar-
mamə.

Kɨmɨsərɨp aposol mɨnə ye kot

5:12: Wok 2:43; 14:3 **5:19:** Wok 12:7-10

Kɨni hae pris mɨne in mɨnə tɨksɨn kɨsokrən kɨn nəwharu mɨnə kape nəmə Isrel, khauə mɨsofugɨn mɨsəkwətə ye kaonsel kape nəmə Isrel. Kɨni mɨsher nəgkiarien rɨvən apa kalabus mə tukher-pə kɨn aposol mɨnə mə tukhauə mɨsərer ye nɨmrɨriə.
22 Mərɨg nɨpɨg mobael mɨnə kɨmnhavən apa ye kalabus, mɨsəm mə aposol mɨnə kwənharkək. Kharerɨg mhauə ye kaonsel, mamhani-əsah pən iran tuk əriə, mhamə,
23 "Yɨmnhavən apa ye kalabus, mɨsəm yakhamə tapɨg rətapɨg tɨm tɨm. Kɨni mobael mɨnə kape kalabus kasarha huvə tukun. Mərɨg nɨpɨg yɨmɨsəhitə, mɨsəm yermamə rɨrkək a imə."
24 Yamehuə kape mobael mɨnə kape Nimə Ehuə kape Kughen, mɨne jif pris, kɨsərɨg nəgkiarien a, rukreikɨn kapəriə kapə, khani-pən tuk əriə mhamə, "?Naha nhagɨn tukruə mɨn?"
25 Kɨni yermamə kɨrik rɨtərhav-pə, mɨni-pən tuk əriə mɨmə, "! Eh! ! Narmamə mɨnə e nɨmnhapɨk-pən əriə ye kalabus, kwənhavən ta apa ye Nimə Ehuə kape Kughen; masəvhag kɨmi narmamə apaikɨn!"
26 Məkneikɨn, yamehuə kape mobael mɨnə rɨmɨkɨr kafan narmamə mɨnə, mhavən mhapɨk aposol mɨnə mhauə. Mərɨg kɨmnhapəh nɨsəukəkinien əriə, meinai khamə ta tukmə kɨsəukəkɨn əriə, narmamə apnapɨg kɨsəsɨk əriə kɨn kapier apɨg.
27 Kɨmnhapɨk aposol mɨnə, mhavən imə, mhani-pən mə tuksərer ye nɨmrɨ kaonsel. Kɨni hae pris rɨmnaiyoh əriə mɨmə,
28 "? Rhawor? Yakwənhani-pre ta mhamə takhapəh nhaniyen nhag kwən a Yesu. ?Mərɨg rhawor e kɨmiə naksor nəgkiarien kapəmiə rehuə e Jerusalem? Kɨni kɨmiə naksor narmamə kamhani mhamə kɨmawə yɨmɨshopni Yesu."
29 Aikɨn, Pita mɨne aposol mɨnə khamə, "Kɨmawə jakasəkeikei mɨsor nəkwai Kughen. Kɨmawə yakhapəh nɨsorien nəkwai yermamə.
30 Kɨmiə nakwəsəsɨk-pən ta Yesu ye nai kamarkwao kɨn mɨshopni. Mərɨg Kughen kape kaha mɨnə tu rɨmnor In rɨmragh mɨn.
31 Kɨni Kughen rɨmɨvəhsi-haktə In ramkwətə ye nɨkarɨn matuk. Mə In Yemehuə, In Kristo kapətawə. Kughen rɨmnor məknakɨn mə tukror swatuk mə kɨtawə nəmə Isrel tukharkun nɨsararien ye nərɨgien kapətawə tuk təvhagə hah, kɨni In tukrɨrəh-si ta narpɨnien kape təvhagə hah kapətawə.
32 Yakamhani-ərhav nar a yame yɨməsəm, mɨne Nanmɨn Rhakə yame Kughen rɨvəhsi-pə ta kɨmi narmamə yamə mɨne kasor nəkwai Kughen."
33 Narmamə kape kaonsel mɨnə kɨsərɨg nəgkiarien a, nəgkiarien a raməvi pɨk niemhaa kapəriə, kɨni khamə aposol mɨnə tukasəkeikei mhamhə.

5:28: Mat 27:25 **5:29:** Wok 4:19 **5:31:** Wok 2:33-34; Efes 1:20; Hib 2:10; 12:2

34 Kɨni iriə kɨrik, nhagɨn e Gamaliel, in Farisi kɨrik, in yemhajoun kɨrik kape Loa kape Moses, yame narmamə kamhasiai in, ramərer ye nɨmrɨ kaonsel, mɨni-pən tuk mobael mɨnə mɨmə, “Takhapɨk ta aposol mɨnə mhatərhav.”
35 Kɨni mɨni-pən tuk kaonsel mɨmə, “Kafak narmamə mɨnə. Pəh kɨsərɨg huvə mə tukshawor-pən iran mɨne narɨmnə a.
36 Pəh nien mə tu əgkap e, kwən e Tudas rɨmnarar, mamniərhav mɨmə in yamehuə kɨrik. Narmamə tɨksɨn rəmhen kɨn fo handred kɨmnhakwasɨg kɨn in. Mərɨg kɨmnhopni in, kəko rik rik kafan narmamə mɨnə. Kwhen kafan ruɨrkək ta.
37 Kwasɨg, Judas, yemə Galili, rɨtərhav-pə ye nɨpɨg gavman rɨmnaməvheikɨn narmamə mɨnə. In mɨn ravi narmamə kamhakwasɨg kɨn. Mərɨg kɨmnhopni mɨn in, kəko rik rik kafan narmamə mɨnə.
38 In e ye nɨrkunien kafak: Pəh khapəh narmamə mɨnə e. Mharɨsɨn əriə khatərhav. Nar a kasor, to kape yermamə əmə, tukrɨrkək.
39 Mərɨg tukmə rɨmasɨ-pən ye Kughen, keinein nɨni-əhuyen. Tukmə khani-əhu, tuksəm əmə mə kɨtawə Kughen kasotgoh.” Narmamə kape kaonsel mɨnə kɨsərɨg, kɨseighan kɨn kafan nəgkiarien.
40 Kɨni kɨsokrən kɨn aposol mɨnə khauə mɨn imə. Khani-pən tuk mobael mɨnə mə tuksərkɨs-ərkɨs əriə. Mɨsəgkiar-pən skai kɨmi əriə mhamə tukhapəh nhani-mɨn-ien nhag Yesu. Mɨsher yerhav kɨn əriə.
41 Khatərhav ye kaonsel, aposol mɨnə rɨkiriə ragien maməsɨk mə nar huvə kɨrik mə Kughen rɨmnəm-pən əriə mə iriə kɨsəmhen mə tuksərɨg nəmhəyen tuk nhaniyen nhag Yesu.
42 Nɨpɨg mɨnə fam, khavən ye Nimə Ehuə kape Kughen, mɨne nimə apnapɨg mɨnə, masəvhag kɨmi narmamə, mhaniərhav Nəgkiarien Huvə, mhamə Yesu In Kristo yame Kughen rɨmɨrpen.

6

Kɨmnhavəh-si haktə dikon seven mə tuksasitu ye nəməhuak mɨnə

1 Kɨni ai, narmamə kape Yesu mɨnə kamhapsaah. Iriə tɨksɨn kwənərəus kape Isrel yamə mɨne kɨmnhasɨ-pən ye tanə pɨsɨn pɨsɨn; mərɨg iriə tɨksɨn, kwənərəus kape Isrel yamə mɨne kasarə rerɨn Isrel. Kɨni yamə mɨne khasɨ-pən ye kantri pɨsɨn pɨsɨn mɨnə kɨmnhani nɨkar yamə mɨne kasarə rerɨn apa Isrel, mhamə, “Nɨpɨg fam, nɨpɨg kaməwhai mane mɨne nəvɨgɨnien, kɨpəh nɨsarha-huvəyen tuk nɨpiəwharu kapəmawə yamə mɨne khamhə-tan kɨn əriə.”

5:36: Wok 21:38 **5:40:** Wok 4:18 **5:41:** Mat 5:10-12; 1 Pita 4:13 **6:1:** Wok 4:35

2 Ror pən, aposol mɨnə twelef kɨmɨsokrən kɨn narmamə
kape Yesu mɨnə khauə kɨrikianə, mhani-pən tuk əriə mhamə,
"Kɨtawə mɨnə tɨksɨn. Rɨpəh nəmhenien mə jaksəpəh nɨni-
ərhavyen nəgkiarien kape Kughen mhauə mɨsowhai əmə
narɨmnar*.
3 Rhuvə mə takshajoun narmamə seven irəmiə yamə mɨne
Nanmɨn Rhakə rukwar irəriə, kɨni nɨrkunien kapəriə rehuə.
Pəh kɨmawə jakhavəh-si haktə əriə tukasarha huvə tuk nar a;
4 kɨni pəh kɨmawə jakharkun nəhuakien mɨne nɨni-
ərhavyen nəgkiarien kape Kughen."
5 Kɨsərɨg nəgkiarien a aposol mɨnə khani, rɨkiriə ragien.
Kɨmɨshajoun Steven, kwən kɨrik yame kafan nhatətəyen
rehuə, kɨni Nanmɨn Rhakə rukwar iran. Mɨshajoun mɨn Filip,
mɨne Prokoras, mɨne Nikano, mɨne Timon, mɨne Pamenas,
mɨne Nikolas, yemə Antiok kɨrik, yame rɨmnəpəh narəyen
kape nəmə iman ikɨn, muə mɨkwasɨg kɨn nəhuakien kape
nəmə Isrel.
6 Kɨni iriə khakɨr nəmə mɨnə a iriə seven, mhauə mɨsərer ye
nɨmrɨ aposol mɨnə. Kɨni aposol mɨnə kasərəhu-pən kwermɨriə
ye kapərhia kapə, mɨsəhuak-pən irəriə.
7 Kɨni narmamə kape Yesu kɨmnhani-ərhav nəgkiarien
kape Kughen kɨmi narmamə, kɨni narmamə kape Yesu e
Jerusalem kɨmnhapsaah. Ye nəmə mɨnə a, pris mɨnə khapsaah
kɨmɨshatətə ye Yesu.

*Nəmə Isrel tɨksɨn kɨmnharəh dikon a Steven mhavən ye kaon-
sel*

8 Kɨni Steven, in kwən kɨrik yame Kughen rɨvəhsi-pən
nəsanɨnien mɨne nɨhuvəyen kɨmin, kɨni in ramor pɨk
nɨmtətien ye nɨmrɨ narmamə.
9 Mərɨg nəmə Isrel tɨksɨn kape nukwao kɨrik kamni kɨmə
"Friman," kasəməkɨn Steven. Iriə a nəmə Saerin mɨne nəmə
Aleksandra, mɨne nəmə Silisia mɨne nəmə Tarki, kɨmnhauə
mɨsotgoh kɨmi Steven.
10 Mərɨg Nanmɨn Rhakə rɨvəhsi-pən nɨrkunien kɨmi Steven.
Nɨpɨg in rəgkiar, iriə to khapəh nɨsapitayen in.
11 Kasəməkɨn in, mhavən mɨsərok narmamə tɨksɨn mhamə
tukseikuə iran, mhamə iriə kɨmɨsərɨg kwən a raməgkiar has
pən kɨmi Moses mɨne Kughen.
12 Kɨni nəgkiarien kapəriə rɨmnor narmamə mɨnə aikɨn,
mɨne nəhuaru mɨnə, mɨne nəmhajoun kape loa kape Moses,
kɨsəməkɨn mɨn Steven. Kɨmnhavən mharaptərəkɨn in. Mharəh
mhauə mɨsərer ye nɨmrɨ kaonsel.

---

* **6:2:** Nəwhaiyen narɨmnar in wok kape dikon. Ye japta e, niməhuak rɨmɨvəh-si haktə dikon kupan mɨnə iriə m-fam seven. **6:7:** Wok 2:41; 16:5 **6:10:** Luk 21:15

13 Mhakɨr mɨn narmamə tɨksɨn mhauə mə tukhani
nəgkiarien eikuə ye Steven. Iriə kɨmnhani mhamə, “Nɨpɨg
mɨnə m-fam kwən e ramni hah Nimə Ehuə kape Kughen mɨne
Loa kape Moses.
14 Yɨmɨsərɨg mɨn ramni mɨmə, ‘Yesu e, yemə Nasaret,
tukratmətəg-ətəg Nimə Ehuə kape Kughen, kɨni mukreikɨn
narəyen yame Moses rɨmnərəhu kɨmi ətawə apa kupən.’ ”
15 Kamhani hah Steven, iriə fam yamə mɨne kasəkwətə
ye kaonsel kɨmɨsarha-pən mɨsəm Steven meinai nɨmrɨn
rukreikɨn məmhen kɨn nɨmrɨ agelo.

7

Steven rhorpɨn nəgkiarien kape tɨkmɨr mɨnə kafan

1 Kɨni ai, hae pris raiyoh-pən Steven mɨmə, “?Rhawor? ?
Nəgkiarien e nəfrakɨsien?”
2 Kɨni Steven rɨni-pən mɨmə, “Tatə mɨnə, mɨne yo mɨnə tɨksɨn,
sətərɨg kɨn yo. Kughen yame yerpɨrɨg In rɨmauə tuk kaha
kapətawə Ebraham. Aikɨn, Ebraham rɨmɨpəh nɨvən-hanəyen
marə apa ye tanə a Haran; mərɨg in ramarə hanə ye tanə apa
Mesopotemia.
3 Kɨni Kughen rɨni-pən tukun mɨmə, ‘Takapta ye kafam nar-
mamə mɨnə mɨne rukwanu kafam, mɨvən apa ye kwənmhan
kɨrik yame Yo jakhajoun kɨn ik.’ *(Jen 12:1)*
4 Məkneikɨn, Ebraham rəta apa Koldia mɨvən marə apa
Haran. Nɨpɨg ramarə aikɨn a, kɨni rɨmni rɨmhə, kɨni Kughen
rɨkɨr in muə ye tanə e kɨtawə kɨsarə ikɨn mhauə mɨseriaji-pə ai
taktəkun.
5 Ebraham rɨmauə aikɨn, mərɨg Kughen rɨpəh hanə nəraiyen
nɨmoptanə kɨrik kɨmin. Kafan nɨmoptanə rɨrkək pawk,
mərɨg Kughen rɨmɨni ta mə tukrɨpiaməkeikei mɨvəhsi-pən fam
nɨmoptanə e kɨmin. Kɨni rɨmə, ‘Nɨmoptanə fam e kafam mɨne
kape kwənərəus kafam.’ Mərɨg ye nɨpɨg a, Ebraham, tɨni
rɨrkək.
6 Nəgkiarien yame Kughen rɨmɨni-pən tukun rɨmɨni mɨmə,
‘Mərɨg kwənərəus kafam mɨnə tukhavən mɨsarə ye tanə pɨsɨn.
Iriə yor atuə kɨn əmə kape nəmə ye tanə a. Tuksərɨk mɨtə əriə
mhavən mɨseriaji newk fo handred.
7 Mərɨg Yo, jakor narpɨnien kɨmi nəmə kasərɨk mɨtə əriə. Kɨni
ai, kwənərəus kafam mɨnə tuksəta ye tanə a, mhareregɨ mhauə
eikɨn e, mɨsəhuak kɨmi Yo.’ *(Jen 15:13,14)*”
8 Kɨni Steven rɨrpɨn nəgkiarien mɨmə, “Kughen rɨmɨrpen
Ebraham mɨmə In tukrarha huvə tuk əriə. Kɨni mɨni-pən
tukun mə tukrəsɨg-pən nɨpɨkwarien, ror nɨmtətien kɨn mə
iriə narmamə kape Kughen. Ror pən, nɨpɨg Ebraham rɨrəh

7:4: Jen 11:31–12:5 **7:5:** Jen 12:7; 15:18; 17:8

kwajikovə kafan Aesak, kɨni ye nɨpɨg yame ror eit kɨn, rəsɨg-pən. Kwasɨg ikɨn, Jekob rəsɨg-pən kwajikovə kafan mɨnə, iriə fam twelef yamə mɨne iriə kaha kapətawə.”

Steven ramni hah nəmə Isrel mɨmə Kughen rɨmnher-pən pawk kɨn Josef, mərɨg kaha tu mɨnə kape nəmə Isrel kɨmɨsəpəh in

9 Kɨni Steven rɨrpɨn mɨmə, “Kaha tu mɨnə kapətawə
kɨmɨsəməkɨn naorahiriə e Josef, mɨseighan-pən kɨn in kɨmi
nəmə Ijip mə tukror atuə kɨn kape nəmə Ijip. Mərɨg Kughen
rɨmnarha huvə tukun,
10 kɨni mɨvəh mɨragh in ye narə-ororien kafan. Kɨni mɨvəhsi-
pən nɨrkunien kɨmin. Nɨpɨg Josef rərer ye nɨmrɨ yermaru kape
nəmə Ijip, yermaru a rorkeikei in, mɨvəhsi-haktə in mɨmə in
yamehuə kɨrik. Mə tukramarha huvə tuk nəmə Ijip mɨne nautə
kafan.
11 Nɨpɨg a, sweiwei ramuh nəmə Ijip mɨne Kenan. Kaha
kapətawə mɨnə, nəriə nəvɨgɨnien rɨmɨrkək, kasərɨg raha.
12 Kɨni mərɨg rɨmriə Jekob rərɨg mə nəvɨgɨnien apa Ijip,
kɨni rher-pən kɨn kaha kapətawə mɨnə khavən aikɨn, in e
nɨrikakunien kapəriə kɨmnhavən Ijip.
13 Kɨni, kwasɨg ikɨn, iriə khavən mɨn, Josef rəsɨk əpu in
kɨmi piauni mɨnə. Kɨni yermaru kape nəmə Ijip rəm rɨrkun
kwənərəus kape Josef.
14 Kɨni Josef rher-pən nəgkiarien kɨmi rɨmni Jekob mɨne
kafan mɨnə tɨksɨn tukhauə mɨsarə iriə min. Iriə fam seventi
faef.
15 Məkneikɨn Jekob rəsok pihiu mɨvən apa Ijip. Kasarə
mamhavən, in mɨne kaha kapətawə mɨnə kɨmnhamhə aikɨn.
16 Kwasɨg ikɨn, kɨmɨrəh nɨkɨkririə kɨrerɨg khavən apa Sekem,
kərəhu-pən əriə ye nəpag kapier yame Ebraham ruɨvəh-ta
nɨmrɨn tuk kwənərəus kape kwən a Hamor.”

Steven ramni hah nəmə Isrel mɨmə Kughen rɨmnher-pən pawk kɨn Moses, mərɨg kaha tu mɨnə kape nəmə Isrel kɨmɨsəpəh in

17 Kɨni Steven rarar mɨni mɨn mɨmə, “Kɨmɨsarə mamhavən,
ruə ye nɨpɨg yame nəgkiarien yame Kughen rɨmɨvəhsi-pən
kɨmi Ebraham tukruə mor nəfrakɨsien kɨn. Ye nɨpɨg a, kaha
kapətawə mɨnə kɨmnhauə mhapsaah apa Ijip.
18 Kɨmɨsarə mamhavən, yermamə pɨsɨn kɨrik yame reinein
Josef ruə rəmhen kɨn yermaru kape nəmə Ijip.
19 In mamor has pən pɨk kɨmi kaha tu mɨnə kapətawə
mameikuə irəriə. Mamarkut kɨmi əriə mə tukmə kɨseimək,
mɨsapitan kɨn kapəriə kwajikovə mɨnə, pəh khamhə.

7:8: Jen 17:9-14; 21:4 **7:9:** Jen 37:11,28; 39:2,21-23 **7:10:** Jen 41:37-44 **7:11:** Jen 41:54; 42:1-2 **7:13:** Jen 45:1-4,16 **7:14:** Jen 45:9-11; 46:27 **7:15:** Jen 46:1-7; 49:33 **7:16:** Jen 23:2-20; 33:19; Jos 24:32 **7:17:** Eks 1:7-8 **7:18:** Eks 1:7-8 **7:19:** Eks 1:11-22

20 “Ye nɨpɨg atuatuk a, Moses rɨmnarha. Mor kwən huvə
kɨn.* Rɨmni mɨne nɨsɨni kwerkwaig kɨn ye nəkwai nimə,
mawarha huvə tukun mweriaji makuə kɨsɨsər.
21 Mərɨg nɨpɨg iriu kwapitan kɨn in mə tukrɨmhə, piakəskəh
kape yermaru kape nəmə Ijip rəm in, kɨni mɨrəh mɨvən, mam-
rhi rəmhen kɨn tɨni atuatuk.
22 Kɨni kɨmnhajoun in kɨn nɨrkunien kape nəmə Ijip. Kɨni in
raməgkiar huvə, mamor nar huvə.

23 “Kɨni nɨpɨg Moses kafan newk foti, rɨkin raməsɨk mə
tukrɨvən məm narɨmnə iman e nəmə Isrel.
24 Rarar mɨvən məm yemə Ijip kɨrik ramor aha-pən kɨmi
yemə iman ikɨn kɨrik. Kɨni Moses rɨmavən, masitu ye yemə
iman; mɨvəhsi-pən tai norien mhopni yemə Ijip ai.
25 (Moses, rɨkin rɨmoh məta nəmə iman ikɨn tuksəm
kharkun mə Kughen rɨmnher-pən kɨn in mə tukrɨpɨk ta əriə
ye nəmhəyen yame kamor irəriə; mərɨg iriə kɨsəm, khapəh
nharkunien).
26 Kəni rɨkwamer kɨn, Moses ruə məm yemə Isrel mir kɨraru
karauh əriu mɨnə. Kɨni in rɨvən mə tukrɨni-əhu əriu mɨmə, ‘!
Ah! Kɨmiru piaumiru mɨnə əmə. ?Nakwhawor mawor rahah
irəmiru mɨnə?’
27 “Mərɨg əmə kwən e yame ramor hah kɨmi in kɨrik rəsuə
ta kɨn Moses mɨni-pən tukun mɨmə, ‘? Rhawor? ? Nakmə
takarmaru irəmawə mɨvəhsi-pə narpɨnien kɨmi əmawə uə?
28 ?Nakmə takhopni mɨn yo rəmhen kɨn yame nɨmnhopni
yemə Ijip a e niəv uə?’ *(Eks 2:14)*
29 Nɨpɨg Moses rərɨg nəgkiarien a, rɨgɨn, marar map. Map a
Ijip mɨvən mamarə apa Midian rəmhen kɨn yepsɨpɨs kɨrik. Kɨni
mɨrəh kwajikovə kafan mir aikɨn a.

30 “Newk foti ruə mɨvən, nɨpɨg kɨrik, Moses rarar mɨvən apa
ye tɨpəvsɨk ipakə tuk tukwas kɨrik kamni kɨmə ‘Sinae.’ Mɨvən
aikɨn, məm nap ramuək ye kwaji nai kɨrik, kɨni agelo kɨrik
kape Kughen rɨtərhav-pə tukun aikɨn.
31 Moses rəm rakur. Kɨni mɨvən ipakə tuk nai a mə tukrəm
huvə. Məkneikɨn mərɨg nəgkiarien kape Kughen ramni mɨmə,
32 ‘Yo Kughen kape kafam kaha misɨr kupən: Ebraham,
mɨne Aesak, mɨne Jekob.’ *(Eks 3:6)* Moses rɨmnərɨg nəgkiarien
a, rətəmnɨmɨn, mɨgɨn pɨk kɨn nɨvag-pənien.

33 “Kɨni Kughen rɨni-pən tuk Moses mɨmə, ‘Moses. Takrəh-si
ta sandel kafam, mərɨg in ai kwənmhan e nakamərer ikɨn in
ramərhakə.

---

* **7:20:** Swatuk pɨsɨn kɨrik tuk nukreikɨnien nəgkiarien ye v. 20, in e, “Moses rɨmnarha, in kwajikovə huvə kɨrik ye nɨmrɨ Kughen.” **7:20:** Eks 2:2 **7:21:** Eks 2:3-10 **7:24:** Eks 2:11-15 **7:29:** Eks 2:21-22; 18:3-4

34 Yo yaknəm ta mə kafak narmamə mɨnə apa Ijip kasərɨg
raha pɨk. Kɨni yakamərɨg mə kasasək; kɨni yakamuə mə jakpɨk-
ta əriə ye nəmhəyen kapəriə. Yuə. Yakamher-pən kɨn ik
takrerɨg mɨvən apa Ijip.' *(Eks 3:5, 7, 8, 10)*"

35 Kɨni Steven rɨrpɨn mɨmə, "Moses e in e, yermamə e nəmə
Isrel kɨmɨsəpəh mɨseinein in mhamə, 'Ah. ? Nakmə takar-
maru irəmawə mɨvəhsi-pə narpɨnien kɨmi əmawə uə?' Mərɨg
Kughen rɨmɨvəh-si haktə in mə tukrarmaru irəriə. Kughen
rɨmnher-pə kɨn agelo yame rɨmɨtərhav-pə tuk Moses ye nai
yame nap ramuək iran, mə tukrɨvəh-si haktə in mə in tukrar-
maru irəriə, mɨvəh mɨragh əriə.

36 Moses a rɨmnor nɨmtətien mɨnə tɨksɨn nɨpɨg rɨmnamkɨr
nəmə Isrel mɨsap-ta Ijip mɨsəviəfugɨn ye tahik a kamni kɨmə
Red Si†, mamhauə ye tɨpəvsɨk.

37 "In e Moses mɨn yame rɨmɨni-pən tuk nəmə Isrel mɨmə,
'Kughen tukrɨpivəh-si haktə profet kɨrik kapəmiə rəmhen kɨn
yame rɨmɨvəh-si haktə yo. Profet a in kɨmiə əmə kɨrik.' *(Dut
18:15)*

38 Moses əmə e in e rɨmnamarə iriə nəmə Isrel nɨpɨg
kɨmɨseriwək kɨrikianə ye tɨpəvsɨk. In rɨmnamarə iriə kaha
tu mɨnə kapətawə; ye nɨpɨg a agelo kɨrik kape Kughen
rɨmauə məgkiar kɨmin ye tukwas e kamni kɨmə Sinae. Kɨni
Kughen rɨmɨvəhsi-pən əmə nəgkiarien mɨragh kɨmin, mə
tukruə mɨvəhsi-pə kɨmi ətawə.

39 "Mərɨg kaha mɨnə kapətawə kɨmnhapəh nɨsorkeikeiyen
mə tuksərɨg in. Mhapəh nɨsorkeikeiyen mə tukhakwasɨg kɨn.
Ye nərɨgien kapəriə kɨmɨsorkeikei mə tukharerɨg-pən mɨn apa
Ijip.

40 Ror pən kɨmɨsəkeikei kɨmi Eron mamhani mahmə, 'Ah.
Takvhirəkɨn kapətawə tɨksɨn kughen, pəh iriə tukhakɨr ətawə.
Mərɨg in a Moses e rɨmɨpɨk ta ətawə apa Ijip, mə tukhauə eikɨn
e, mərɨg kɨtawə khapəh nharkunien mə in hiə ai taktəkun.'*(Eks
32:1)*

41 Kɨni ye nɨpɨg a, iriə kɨmnhavhirəkɨn nanmɨ kwaji kau
kɨrik rəmhen kɨn kughen kɨrik kapəriə. Mhavən mhauh nar
mɨragh mhavaan əru mɨsəhuak-pən kɨmi kau a. Kɨni mɨsor
nəvɨgɨnien ehuə kɨrik, rɨkiriə rɨmnagien tuk nar yame iriə
kɨmnhavhirəkɨn.

42 Məkneikɨn, Kughen rukreikɨn-pən nɨmeitaan kɨmi
əriə, meighan-pən kɨn əriə khavən mɨsəhuak kɨmi kəmhau
mɨnə. Rəmhen kɨn yame Nəkwəkwə kape Kughen rɨmɨni ye
nəkwəkwə kape profet mɨnə mɨmə,

7:35: Eks 2:14 † **7:36:** Red Si nɨpran rɨmə, "Tahik nuwɨg rɨpsaah aikɨn." **7:36:** Eks 7:3; 14:21; Nam 14:33 **7:38:** Eks 19:3 **7:41:** Eks 32:2-6

" '! Nəmə Isrel! Kɨmiə nɨmɨsarə ye tɨpəvsɨk kape newk foti,
mamhauh nar mɨragh mhavaan əru tuk nəhuakien, ?
mə naksəhuak-pə kɨn kɨmi Yo uə? !Nɨkam!
43 Nɨpɨg mɨnə fam kɨmiə nakamharəh nimə tapolen yame
kaməhuak kɨmi Kughen Yermaru ikɨn, mərɨg yerkimiə
naksəhuak kɨmi kughen eikuə e Molek, mamhavəh-
si haktə nanmɨ kəmhau kape kughen kapəmiə Refan.
Nakhamə kughen mir e kapəmiə.
Ror məkneikɨn, jakher-ərhav kɨn əmiə takasarə apa isok,'
(Amos 5:25) taksarə apa Babilon, ye nɨkarɨn pən."

Steven ramni mə nəmə Isrel kɨmɨseinein nɨprai nəgkiarien e "Nimə kape Kughen"

44 Kɨni Steven rarar mɨni-pən tuk əriə mɨmə, "Nɨpɨg kaha tu
mɨnə kapətawə kɨmnɨsarə ye tɨpəvsɨk, kapəriə kɨrik aikɨn nimə
tapolen yame kaməhuak kɨmi Kughen ikɨn. Nimə a, Kughen
rɨmɨni-pən tuk Moses mə tukrɨvhirəkɨn; kɨni Moses rɨmnor
atuatuk ye nɨrkunien yame Kughen rɨmɨvəhsi-pən kɨmin.
45 Kwasɨg ikɨn, nɨpɨg Josua rɨmɨkɨr kaha kapətawə mɨnə
mhauə mɨsəkota nəmə Kenan mharəhsi-ta tanə ye kwermɨriə,
iriə mharəh nimə tapolen a mhauə iriə min. Nimə tapolen a
rɨmnəmɨr meriaji-pə nɨpɨg kape King Deved.
46 Kughen rɨmnorkeikei pɨk King Deved. Kɨni Deved rɨni-
pən tuk Kughen mɨmə, 'Ik Kughen kape kaha tu Jekob.
Takaməkeikei mɨpəh yakor nimə kɨrik kafam, pəh Ik takamarə
ikɨn.' *(2 Saml 7:1-16)*
47 Mərɨg nimə ai, King Deved rɨmɨpəh nɨvhirəkɨnien. Mərɨg
King Solomon əmə e in rɨmɨvhirəkɨn.
48 Mərɨg Kughen, In yerpɨrɨg pɨk. Rɨpəh narəyen ye nimə
yame yermamə əmə ravhirəkɨn. Rəmhen kɨn nəgkiarien kape
profet yame rɨmɨni mɨmə,
49 " 'Kughen ramni mə "Yo yakamarmaru ye neai mɨne tokrei
tanə.
? Nakharkun mə taksor naha nimə yame Yo jakamarə
ikɨn? ? Nakharkun mə taksor naha kwənmhan yame
jakvən mapɨs ikɨn?
50 Hani-pə tuk Yo. ? Pa rɨmnor narɨmnar fam? Yo pɨsɨn əmə
yɨmnor narɨmnar fam ye tokrei tanə." ' " *(Aes 66:2)*

Steven ramni mə nəmə Isrel kɨmɨsəpəh profet mɨnə fam yamə mɨne Kughen rɨmnher-pə kɨn əriə

51 Kɨni Steven rarar mɨni-pən tuk əriə mɨmə, "!Ah! Kapəmia
kapə rɨskai pɨk. Kapəmiə nərɨgien rəpɨgnap rəmhen kɨn nəmə
khapəh nɨsəhuakien. Kɨmiə nakhapəh nɨsorkeikeiyen mə
taksor nəkwai Kughen. Kɨmiə naksəmhen kɨn kaha kapəmiə

7:45: Jos 3:14-17 **7:47:** 1 King 6:1-38

mɨnə kupən. Nakasətapɨg əmə kɨn Nanmɨn Rhakə nɨpɨg mɨnə fam.
52 Profet mɨnə kupən kɨmnhani-ərhav nəgkiarien kape Kughen, mərɨg kaha kapəmiə mɨnə kɨmɨsor has pən kɨmi əriə fam. Mɨshopni mɨn profet mɨnə kupən yamə mɨne kɨmnhani-ərhav kupən mə Yemə Atuatuk kape Kughen natukruə. Kɨni taktəkun ai kɨmiə mɨn nakaseikuə mhakurao-pən ye nɨmetai Yemə Atuatuk a kɨni mhauh In mɨshopni.
53 Kɨmiə nakwənharkun-ta Loa a kape Kughen yame agelo mɨnə kwənhavəhsi-pə ta, mərɨg kɨmiə nakhapəh nɨsorien nəkwan."

Iriə kɨmɨsarkwhopni Steven

54 Steven rɨmnəgkiar fam, narmamə kape kaonsel mɨnə kɨmɨsərɨg, niemhaa rhai əriə, kasarkwəruə tukun.
55 Mərɨg Steven, Nanmɨn kape Kughen rukwar iran. Kɨni in marha faktə apa ye neai, məm nɨkhakien kape Kughen; kɨni məm mɨn Yesu ramkwətə ye nɨkarɨn matuk.
56 Kɨni mɨni-pən tuk əriə mɨmə, "Səmru. Yakaməm napuə rɨmnəkwag, mə Ji Yermamə ramərer ye nɨkar Kughen matuk."‡
57 Kɨni namehuə kape kaonsel mɨnə khasisɨgɨn nɨmətɨrgɨriə kɨni mɨsokrən iran. Mɨsarar, iriə fam mɨsaiyu mhauə tukun.
58 Mharaptərəkɨn in, mhaukəkin mhatərhav-pən apa yerkwanu mə tuksarkwhopni In. Kɨni narmamə yamə mɨne kɨmnhani hah Steven kɨmɨsəpəkiək ta kɨn sot kapəriə mɨsəhi-pən kɨmi tamaruə kɨrik nhagɨn e Sol, kɨni ai mɨsəsɨk Steven kɨn kapier apɨg.
59 Kasəsɨk Steven kɨn kapier, raməhuak mamni mɨmə, "Yesu Yermaru, yakamərəhu-pən nanmɨk ye kwermɨm."§
60 Mənɨmkur mokrən ehuə mɨmə, "Yermaru, takpəh narpɨnien tai təvhagə has kapəriə." Kɨni rɨmɨni fam nəgkiarien a, kɨni mɨmhə.

8

1-2 Kɨni Sol ramərer əmə rɨkin ragien mə iriə kɨmɨshopni Steven.

Sol ramuh nəməhuak mɨnə

Kɨni nəməhuak mɨnə tɨksɨn khauə mharəh nɨprai Steven mharəh mhavən mhanɨm, kɨni mɨsasək pɨk tukun. Rɨrikakun ye nɨpɨg a, Sol mɨne in mɨnə tɨksɨn kɨsarar masor ahas pən kɨmi nəməhuak mɨnə apa Jerusalem. Mɨsəkota əriə kɨsap mhavən

---

7:51: Aes 63:10 **7:52:** Mat 23:31 **7:55:** Sam 110:1 ‡ **7:56:** Daniel mɨn rɨmnəm napuə rəkwaag, kɨni məm Ji Yermamə ramərer ye nɨkar Kughen. Ǝm-ru stori ye Daniel 7:13-14. § **7:59:** Yesu rərəhu-pən nanmɨn ye kwermɨ Kughen ye Luk 23:46. **7:60:** Luk 23:34

mɨsarə apa yerkwanu mɨnə tɨksɨn apa Judia mɨne Sameria. Mərɨg aposol mɨnə əmə kɨsarə apa Jerusalem.

3 Mərɨg Sol ramarkut pɨk mə tukroriah nəməhuak mɨnə. In mamvən ye nimə mɨnə mampɨk yerhav narman mɨne nɨpiraovɨn yamə mɨne kamhani nəfrakɨsien ye Yesu. Rɨpɨk əriə mɨvən mampɨk-pən əriə apa kalabus.

Dikon a Filip ramni ərhav Nəgkiarien Huvə apa Sameria

4 Mərɨg Sol mɨne kafan narmamə mɨnə kɨmɨsəkota narmamə yamə mɨne kamhani nəfrakɨsien ye Yesu, kɨsaiyu kɨrikianə kɨrikianə, mhavən apa ikɨn mɨnə mamhani-ərhav Nəgkiarien Huvə kape Yesu.

5 Kɨni Filip rəsok-prah mɨvən yerkwanu kɨrik ye Sameria, kɨni maməvsao kɨn Kristo yame Kughen rɨmɨrpen.

6 Kɨni nəmə aikɨn kɨsərɨg, mɨsəm mə Filip ramor nɨmtətien mɨnə, khauə kɨrikianə mɨsətərɨg huvə kɨn in.

7 Narmamə khapsaah, nanmɨn has mɨnə kɨmɨsəta irəriə. Nɨpɨg kɨsəta irəriə, mɨsətəpar. Mɨne narmamə yamə mɨne nɨkariə rəpou, mɨne yamə mɨne nɨhuriə rahas, iriə khapsaah khahuvə mɨn.

8 Ror pən nəmə Sameria rɨkiriə ragien pɨk.

Saemon e ramor narɨmnar ye norien kape yarmhə mɨnə

9 Yerkwanu a, kwən kɨrik, nhagɨn e Saemon, nɨpɨg m-fam in ramor nɨmtətien ye norien kape yarmhə mɨnə, ye nɨmrɨ nəmə Sameria, kɨni kasəm kɨsakur pɨk kɨn. In ravəh-si haktə in mɨmə in yamehuə kɨrik.

10 Nəmə ikɨn, nəmapnapɨg mɨnə, mɨne namehuə mɨnə, iriə m-fam kasətərɨg kɨn in. Mamhani mhamə, “In ravəh nəsanɨnien a kamni kɨmə ‘Nɨsanɨnien kape Kughen.’ ”

11 Iriə kɨmnhakwasɨg kɨn mərɨg in ai nɨpɨg rɨpsaah in ramor əriə kɨsakur kɨn nɨmtətien yamə mɨne in ramor.

12 Mərɨg nɨpɨg kɨsərɨg Filip ruə mɨni-ərhav nəgkiarien kape Narmaruyen kape Kughen, mɨne nhag Yesu Kristo, khani nəfrakɨsien ye nəgkiarien a. Narman mɨne nɨpiraovɨn yamə mɨne khani nəfrakɨsien ye Yesu, Filip ror baptaes irəriə.

13 Kɨni ai, Saemon mɨn rɨni nəfrakɨsien ye Yesu; marar mɨvən kor baptaes iran. Ikɨn pukaa Filip ramvən ikɨn, Saemon rakwasɨg kɨn. Kɨni məm nɨmtətien yamə mɨne Filip rɨmnor ye nəsanɨnien kape Kughen kɨni rakur pɨk kɨn.

14 Nɨpɨg Aposol mɨnə apa Jerusalem kɨsərɨg nəvsaoyen mə nəmə Sameria kamhani nəfrakɨsien ye nəgkiarien kape Kughen, kɨni iriə kɨsher-pən kɨn Pita mɨne Jon mə tukravən mwəm əriə.

15 Nɨpɨg kɨmɨravən mratərhav-pən tuk əriə, iriu mwəhuak-pən ye nəmə mɨnə e mə tukhavəh Nanmɨn kape Kughen.

8:3: Wok 9:1,13; 22:4; 26:9-11

16 (Mərɨg in apa kupən, kɨmnor baptaes əmə irəriə ye nhag
Yesu Yermaru; mərɨg Nanmɨn Rhakə rɨpəh hanə neiwaiyu-
pənien tuk əriə).
17 Kɨni Pita mɨne Jon kwərəhu-pən kwermɨriu ye kaparia
kapə, məkneikɨn iriə khavəh Nanmɨn kape Kughen.
18 Kɨni Saemon rɨmnəm mə Nanmɨn kape Kughen rɨmavən
ye nɨmraghien kape narmamə nɨpɨg aposol mir a kwərəhu-
pən əmə kwermɨriu irəriə mwəhuak-pən irəriə, məkneikɨn
Saemon rɨpɨk yerhav mane mə tukrɨvəhsi-pən kɨmi əriu
19 maməkeikei kɨmi əriu mɨmə, "Takravəhsi-pə mɨn
nɨrkunien en kɨmi yo. Pəh jakərəhu-pən kwermɨk ye
narmamə, khavəh Nanmɨn kape Kughen."
20 Mərɨg Pita rəgkiar-pən skai kɨmin mɨmə, "!Mane en kafam
tukraməkeikei mɨrkək kɨmiru min takravən ye nap ehuə! ?
Nakmə nakɨrkun nɨvəhyen nɨmrɨ nɨhuvəyen a yame Kughen
ravhsi-pən apnapɨg əmə kɨmi narmamə uə?
21 Tukor ik nakpəh norien norien mɨnə e kapəmawə, meinai
rɨkim rapəh natuatukien ye nɨmrɨ Kughen.
22 Takaməkeikei marar ye nərɨgien kafam tuk təvhagə has,
maiyoh Kughen pəh tukrəspir ik tuk nərɨgien has kafam.
23 Yakaməm nɨpɨg mɨnə fam nakəməkɨn narmamə,
morkeikei əmə ik; norien has rɨmnəruk əutən ik."
24 Aikɨn, Saemon rɨni-pən tuk əriə məkeikei kɨmi əriə mɨmə,
"Kɨmiru takwəhuak kɨmi Kughen tuk yo; mə jakpəh nɨvəhyen
narpɨnien yame nakarani-pə tuk yo."
25 Aposol mir a kɨrani-ərhav fam nəgkiarien kape Yesu
Yermaru, mɨne narɨmnar yame In rɨmnor, kɨni ai mwarar,
mratərhav Sameria, mweriwək mrarerɨg mɨravən Jerusalem.
Nɨpɨg kɨravən, mɨrani-ərhav Nəgkiarien Huvə kape Kughen
apa yerkwanu mɨnə kape nəmə Sameria.

Filip rɨmnəgkiar iriu yemə Itiopia kɨrik

26 Nɨpɨg kɨrik, agelo kɨrik kape Kughen reiwaiyu-pə tuk Filip
mɨni-pən tukun mɨmə, "Takhekɨmter, məri-pən swatuk e ye
tɨpəvsɨk, yame rɨpɨs e Jerusalem muə mɨpɨs apa Gasa."
27 Aikɨn, Filip rhekɨmter məriwək mamvən. Məm yamehuə
kɨrik kape pianehuə kape nəmə Itiopia, nhagɨn a Kandas.
Kwən a in Yunik* kɨrik; in ramarha huvə tuk mane kape
pianehuə ai. In ruavən ta apa Jerusalem mɨnəhuak.
28 Rɨmavən məhuak-ta apa Jerusalem, mɨrerɨg mɨnamvən
apa iman ikɨn. Mamkwətə ye nar kɨrik kamni kɨmə "kat" yame
hos ravi. Mamkwətə maməvheikɨn nəkwəkwə yame Profet
Aesea rɨmɨrai.

8:17: Wok 19:6 * **8:27:** "Yunik" in yamehuə kɨrik, kɨmnərai rəmhen kɨn pukəh kərai; tamə ror wok ipakə tuk kwin, məm, morkeikei, moriah in.

29 Kɨni Nanmɨn Rhakə ruvən ye Filip mɨmə, “Takvən məriwək ipakə tuk kat a.”
30 Məkneikɨn, Filip raiyu mɨvən ipakə tukun, kɨni məm kwən a raməvheikɨn nəkwəkwə yame Profet Aesea rɨmɨrai. Kɨni Filip raiyoh-pən in mɨmə, “Yamehuə. ?Nakɨrkun nɨprai nəgkiarien e nakaməvheikɨn uə nɨkam?”
31 Kɨni yamehuə a rɨmə, “Tukmə yermamə kɨrik rhoprai-pə kɨmi yo, jakɨrkun.” Kɨni raiyoh-pən Filip mə tukrat-pən ye kat məkwətə iriu min.
32 Nəgkiarien ye Nəkwəkwə kape Kughen yame kwən a raməvheikɨn mamni mɨmə,
“In rəmhen kɨn sipsip kɨrik, kɨmɨrəh khopni.
Məmhen kɨn kwaji sipsip əmə kɨrik yame rapəh nasəkien nɨpɨg kɨmnəkɨs nɨmrɨn
Mərɨg in rapəh nəgkiarien.
33 Kɨmnor naurɨsien kɨm in, kɨvəhsi-pən narpɨnien kɨrik kɨmin yame rɨpəh natuatukien.
Kafan kwajikovə rɨrkək, mərɨg in ai kɨvəhsi-ta nɨmraghien kafan ye tokrei tanə e.” *(Aesea 53:7-8)*
34 Kɨni yamehuə a raiyoh Filip mə, “?Profet e raməvsao kɨn pa nhagɨn? ?Raməvsao atuk kɨn in, uə raməvsao kɨn yermamə pɨsɨn kɨrik?”
35 Kɨni Filip rɨmɨrikakun ye nəgkiarien kɨrikianə əmə yame rɨnaməvheikɨn mɨnamni-pən Nəgkiarien Huvə kape Yesu kɨmin.
36 Iriu kwəri swatuk a, mɨrauə mwəm nu kɨrik, kɨni yamehuə a rɨni-pən tuk Filip mɨmə, “Ǝm-ru nu apa. ?To nakor baptaes irak eikɨn e uə nɨkam?”
37 Kɨni Filip rɨni-pən tukun mɨmə, “Tukmə nakhatətə ye Yesu, yerkim m-fam, nakɨrkun norien baptaes.”
Kɨni in rɨni-pən tuk Filip mɨmə, “Yo yakamni nəfrakɨsien ye Yesu mə In Ji Kughen.”
38 Məkneikɨn rɨni-əhu kat a, kɨni mweiwaiyu iriu Filip, kɨni Filip ror baptaes iran.
39 Kweiwaiyu mwərer mɨn ye tame nu, məkneikɨn Nanmɨn kape Kughen rɨvəh-si ta Filip kɨni yamehuə a rɨpəh mɨn nəmien, marar aikɨn a, məri swatuk mamvən, rɨkin ragien.
40 Mərɨg Filip rakur məm ramərer apa yerkwanu a Asdod. Kɨni mɨvən apa yerkwanu mɨnə mamni-ərhav Nəgkiarien Huvə kape Yesu, mɨvən mɨvən meriaji-pən apa Sisaria.

9

Sol rɨmnamvən apa Damaskes məm Yesu ye swatuk

8:37: Wok 10:47 **8:40:** Wok 21:8

1 Ye nɨpɨg a, Sol rɨmnamni has hanə narmamə kape Yesu mɨnə mə tukraməkeikei mhopni əriə. Marar, mɨvən məm hae pris
2 maiyoh-pən in mə tukrɨrai nəkwəkwə kɨrik rɨvən kɨmi nəmə Isrel apa Damaskes, mɨmə tukmə ruvən aikɨn məm narmamə kɨsəri-pən Swatuk kape Yesu, nar apnapɨg narman uə nɨpiraovɨn, tukrɨraptərəkɨn əriə, mɨpɨk əriə mhauə apa Jerusalem.
3 Nɨpɨg Sol ruavən ipakə tuk Damaskes, taktəkun əmə rəm nɨkhakien rɨsɨ-pən ye napuə məsia-pen in.
4 In rɨmamɨr, mərɨg nəgkiarien kɨrik ramni mɨmə, "!Sol! !Sol! ?Rhawor nakamor ahah pə məkneikɨn kɨmi Yo?"
5 Kɨni Sol rɨni-pən tukun mɨmə, "Yermaru. ?Ik pa en?" Kɨni In rɨni-pən tukun mə, "Yo Yesu e, yame ik nakamor ahah pə kɨmi Yo.
6 Mərɨg takhekɨmter, mɨvən apa yerkwanu. Aikɨn en, tukni-pre tuk ik mə takhawor-pən iran mɨne."
7 Narmamə yamə mɨne kamhakwasɨg kɨn Sol kasərer, kɨsakur pɨk, mɨsapnapɨg meinai kɨsərɨg pawk nəgkiarien a, mərɨg khapəh nɨsəmien yermamə kɨrik.
8 Kɨni Sol rhekɨmter mɨn, mərha, məm rɨpəh nəmien nar. Ror pən khavəh kwermɨn mhakɨr in mhavən apa Damaskes.
9 Kɨni raməmɨr nɨpɨg kɨsisər, nɨmrɨn rɨpəh narhayen, mɨpəh nəvɨgɨnien, kɨni mɨpəh nɨnɨmien nar kɨrik.
10 Kɨni yermamə kɨrik kape Yesu ramarə apa Damaskes, nhagɨn e Ananaeas. Yesu Yermaru rɨmnokrən kɨn ye nəmrərhavyen kɨrik mɨmə, "Ananaeas." Kɨni Ananaeas rɨmə, "O-o, Yermaru."
11 Kɨni Yesu Yermaru rɨni-pən tukun mɨmə, "Takəri-pən swatuk a kamni kɨmə 'Ratuatuk' mɨvən mauru-pən imei Judas maiyoh kɨn yemə Tasas kɨrik nhagɨn e Sol. Taktəkun ai in raməhuak.
12 In rɨmnəm nəmrərhavyen kɨrik məm mɨmə ik nakvən ye nəkwai nimə a mamərəhu-pən kwermɨm iran mə nɨmrɨn tukrɨhuvə mɨn."
13 Kɨni Ananaeas rɨni-pən tukun mɨmə, "Yermaru. Narmamə khapsaah kwəsəvsao-ta kɨmi yo kɨn kwən en. Mamhani-ərhav norien has kafan yame in ramor-pən kɨmi narmamə yamə mɨne kashatətə iram apa Jerusalem.
14 Kɨni in ruauə ta eikɨn e, jif pris mɨnə kwəseighan-ta kɨn mə in tukrɨraptərəkɨn narmamə mɨnə e kasəhuak kɨmik."
15 Mərɨg Yesu Yermaru rɨni-pən tukun mɨmə, "Yuvən. Yo yakwɨrpen ta in mə in tukrɨni-ərhav nhagɨk kɨmi narmamə ye tanə pɨsɨn pɨsɨn mɨnə, mɨne namehuə mɨnə, mɨne nəmə Isrel mɨn.

9:1: Wok 8:3 **9:15:** Wok 26:2,6; 27:24; Rom 1:5

16 Kɨni Yo jakpihajoun in mə tukraməkeikei mɨvəh
nəmhəyen tuk nhagɨk.”
17 Məkneikɨn, Ananaeas rɨvən ye nəkwai nimə a. Mərəhu-
pən kwermɨn ye Sol mɨmə, “Piak Sol, Yesu Yermaru rɨmnher-
pə kɨn yo eikɨn e mə jakuə mor huvə mɨn nɨmrɨm, kɨni pəh
Nanmɨn Rhakə rukwar iram. In e Yesu yame In rɨmɨtərhav-
pə tuk ik ye swatuk nɨpɨg nɨmnamuə eikɨn e.”
18 Taktəkun əmə, nar kɨrik rəmhen kɨn nɨrɨgəvi kəmam rier
ta ye nɨmrɨ Sol, kɨni in rarha mɨn məm nar. Kɨni ye nɨpɨg a kor
mɨn baptaes iran.
19 Kɨni məvɨgɨn ta, marə mɨvəh mɨn nəsanɨnien.

Sol ramniərhav Nəgkiarien Huvə kape Kughen apa Damaskes

Kɨni Sol rarə mɨn nɨpɨg tɨksɨn apa Damaskes iriə narmamə
kape Yesu mɨnə.
20 Kɨni nɨpɨg ruauə Damaskes, mɨvən ye nimə kape
nofugɨnien kape nəmə Isrel, mamni-ərhav mə Yesu in Ji
Kughen.
21 Aikɨn, narmamə kɨsərɨg kɨsakur pɨk kɨn mhamə, “Ah. ?
Rhawor? Kwən a in apa kupən in rɨmnamuh nəmə Jerusalem
yamə mɨne kamhani nəfrakɨsien ye Yesu. Khamə ta mə ramuə
mɨn eikɨn e mə tukrɨpɨk narmamə kape Yesu mɨnə, mɨvən kɨmi
jif pris.”
22 Mərɨg nəgkiarien kape Sol ramhaktə mamskai mapita
nəgkiarien kape nəmə Isrel. Mamhajoun huvə mə Yesu in
Kristo yame Kughen rɨmɨrpen.
23 Sol ramni-əhrav Yesu, nəmə Isrel kamharai mhun
nəgkiarien mə tukshopni in,
24 mərɨg Sol ruɨrkun ta nərɨgien kapəriə. Nɨpɨg fam, yenpɨg-
yenpɨg yenaiyu, iriə kɨmɨsərer əswasɨg ye kwəruə ye yerk-
wanu ai, mə tukshopni Sol.
25 Mərɨg yenaiyu kɨrik, narmamə kape Sol mɨnə khakɨr
in mhavən mhavai-pən in ye nɨtɨp ehuə kɨrik, mharuk-pən
nərəus iran, mhavi reiwaiyu ye nɨkar kəupə ye yerkwanu a,
kɨni Sol rap mamvən.

Sol rɨmavən apa Jerusalem

26 Sol rap mɨvən apa Jerusalem, mamarkut mə tukrɨkwasɨg
kɨn narmamə kape Yesu mɨnə. Mərɨg rɨkiriə rɨmnəsɨk mə
rameikuə irəriə mə in yermamə kape Yesu, kɨni kɨmnhagɨn
kɨn.
27 Kɨni kwən kɨrik, nhagɨn e Banabas, ruə masitu iran, mɨkɨr
in mɨvən mwəm aposol mɨnə. Mɨni-pən tuk əriə mə Sol rɨmnəm

9:16: 2 Kor 11:23-28 **9:21:** Wok 8:3 **9:22:** Wok 18:28 **9:25:** 2 Kor 11:32-33
9:26: Gal 1:17-19

Yesu Yermaru ye swatuk rəgkiar kɨmin. Kɨni Banabas rɨni-
ərhav mɨmə Sol rɨmɨpəh nɨgɨnien tuk nɨni-ərhavyen nhag Yesu
apa Damaskes.
28 Kɨni Sol rɨmnamarə iriə miriə mamvən yerkwanu mɨnə ye
Jerusalem mamətgha kɨn nɨni-ərhavyen nhag Yesu.
29 Kɨni maməgkiar kɨmi nəmə Isrel yamə mɨne kamhani
nəgkiarien kape nəmə Gris, kɨni masotgoh; kɨni iriə khamə
tukhauh in mɨshopni.
30 Nɨpɨg in mɨnə tɨksɨn kɨsərɨg, khakɨr Sol mɨsəsok pirə
mhavən apa yerkwanu kɨrik nhagɨn e Sisaria, mɨsher-pən kɨn
mə tukrɨvən isok apa yerkwanu a Tasas.
31 Kwasɨg ikɨn, nəməhuak mɨnə fam rarkurao ikɨn mɨnə
Judia mɨne Galili mɨne Sameria, kasarə ye nəmərinuyen.
Kɨni Nanmɨn Rhakə ramasitu irəriə, mamor əriə kamhaskai,
mamor əriə kamhapsaah. Kɨni iriə kamhasiai Yesu Yermaru.

Pita rɨmnor huvə nɨhu kwən kɨrik nhagɨn e Aeneas

32 Mərɨg Pita rɨmnəriwək mamvən ikɨn mɨnə; nɨpɨg kɨrik
rɨvən mamarha-pən kɨn nəməhuak mɨnə apa Lida.
33 Aikɨn a, rɨmnəm yermamə kɨrik nɨkarɨn rɨmhə. Kwən a
reinein nəriwəkien. In rɨmnapɨr əmə meriaji newk eit. Kwən
ai nhagɨn e Aeneas.
34 Kɨni Pita rɨni-pən tukun mɨmə, “Aeneas. Taktəkun
ai, Yesu Kristo tukror huvə mɨn nɨpram, ik takhuvə mɨn.
Takhekɨmter mərpəvɨn-ərpəvɨn kafam nɨmakuə məriwək
mamvən.” Taktəkun əmə Aeneas rhekɨmter.
35 Kɨni nəmə Lida mɨne Saron kɨsəm in, kɨsarar ye nərɨgien
kapəriə mamhakwasɨg kɨn Yesu Yermaru.

Pita rɨvəh mɨragh pian a Dokas

36 Yerkwanu a Jopa, piraovɨn kɨrik aikɨn ramni nəfrakɨsien
ye Yesu, nhagɨn e Tabita Dokas.* Pian a, nɨpɨg fam ramor nar
huvə, masitu ye yavən hah mɨnə.
37 Nɨpɨg a, rɨmɨvəh nɨmhəyen kɨrik, kɨni mɨmhə. Kəkwi,
kor huvə nɨpran kɨrəh kərəhu-pən ye nimə ye kwənmhan apa
yerpɨrɨg əgkəp.
38 Ikɨn a Jopa ipakə əmə tuk Lida, ror pən, nɨpɨg nar-
mamə kape Yesu mɨnə apa Jopa kɨsərɨg mə Pita raməmɨr
apa Lida, kɨsher-pən kɨn yermamə kɨraru kɨravən mwəm in.
Mɨweikeikei kɨmin mɨrəmə, “ƎrɨWak aihuaa muə.”
39 Kɨni Pita rarar mɨkwasɨg kɨn əriu. Kɨni rɨvən mɨtərhav-
pən tuk əriə, khakɨr in mɨshaktə mhavən ye kwənmhaan apa
yerpɨrɨg əgkəp. Kɨni nɨpiahuaru mɨnə khamhə-tan kɨn əriə, iriə

9:27: 1 Kor 9:1 * **9:36:** Nhag pian a, ye nəgkiarien kape nəmə Gris ramni “Dokas,” ye nəgkiarien kape nəmə Isrel, ramni “Tabita.” Nɨpran ramni nar mɨragh huvə kɨrik kamni kɨmə “dia.”

fam khauə, mɨsərer rao rao kɨn. Mɨsasək, mɨshajoun Pita kɨn neipən yame Dokas rɨmɨjir nɨpɨg rɨmnamragh.
40 Kɨni Pita rher-ərhav kɨn əriə, kɨni mənɨmkur məhuak. Mɨwag-pən məm pian ai ruamhə ta mɨni-pən tukun mə, “Tabita, hekɨmter.” Məkneikɨn pian ai rarha-pən məm Pita, kɨni mhekɨmter məkwətə.
41 Kɨni Pita rasitu iran mɨvi haktə in, ai rərer. Kɨni Pita rokrən kɨn narmamə yamə mɨne kamhani nəfrakɨsien ye Yesu mɨne nɨpiahuaru yamə mɨne khamhə-tan kɨn əriə khauə, kɨni rhajoun əriə kɨn pian a mə ruəmragh mɨn.
42 Kɨni nəvsaoyen kɨn norien a rarkurao fam ye Jopa. Kɨni narmamə khapsaah khauə mɨshatətə ye Yesu Yermaru.
43 Kɨni Pita rarə mɨn apa Jopa ror tu, iriu yermamə kɨrik nhagɨn e Saemon, yame kafan e wok in ramor apnəpeinə ye tɨki kau mə tukjir kor narɨmnar kɨn.

10

Kughen rɨmnəgkiar kɨmi Konilias

1 Yermamə kɨrik, nhagɨn e Konilias, ramarə apa Sisaria. In yamehuə kɨrik kape mobael mɨnə kamni kɨmə “Mobael kape Itali.”
2 In mɨne kafan mɨnə iriə kamhasiai pɨk Kughen kape nəmə Isrel. Kɨni in mɨvəhsi-pən mane ehuə kɨmi yavən hah mɨnə. Kɨni nɨpɨg m-fam, raməhuak kɨmi Kughen.
3 Nɨpɨg kɨrik, ipakə tuk tri klok yenaiyu, ye nɨpɨg atuatuk kape nəhuakien, rɨmnəm nəmrərhavyen kɨrik, məm huvə mə agelo kɨrik kape Kughen rɨmauə tukun mɨmə, “!Konilias!”
4 Kɨni Konilias rɨgɨn pɨk marha-ətərɨk iran, mɨni-pən tukun mɨmə, “ƎwəH, Yermaru. ?Rhawor?”
Kɨni agelo a rɨni-pən tukun mɨmə, “Kughen rɨnərɨg ta nəhuakien kafam. Mɨnəm ta norien mɨnə kafam, mə ik nɨmnasitu ye yavən hah mɨnə. Kɨni In ramərɨg ik.
5 Taktəkun ai, ik takher-pən kɨn narmamə tɨksɨn khavən apa yerkwanu a Jopa, mhakɨr yermamə kɨrik mhauə ikɨn e. Yermamə a, nhagɨn əgkəp e Saemon Pita.
6 In ramarə iriu yermamə kɨrik nhagɨn e Saemon yame in yermamə kape norien narɨmnar kɨn tɨki kau. Nimə kafan ramərer ye nɨkar-kar tahik.”
7 Kɨni agelo a rəgkiar fam, mapta iran. Məkneikɨn Konilias rokrən kɨn kafan yasitu mir kɨraru mɨne mobael kɨrik yame ramsiai Kughen kape nəmə Isrel, mamasitu mɨn iran, mə irisɨr tukrhuə mɨrhəm.
8 In rhoprai-pən nəmrərhavyen a kɨmi ərisɨr. Kɨni mher-pən kɨn ərisɨr kɨrhɨvən apa Jopa.

Pita mɨn rəm nəmrərhavyen kɨrik

9 Kəni rəkwamɨr kɨn, yerkweiha, nɨpɨg kwərə misɨr a
karhəriwak hanə marhɨvən ye swatuk, ipakə əmə krhɨtərhav-
pən apa Jopa, kɨni Pita rhaktə mɨvən apa ye tokrei nimə mə
tukrəhuak.
10 Maməhuak mamvən, mɨnəmkərəv pɨk. Kɨni nɨpɨg ka-
mavaan hanə nan, in rəm nəmrərhavyen kɨrik.
11 Məm mə napuə rɨmnəkwag. Rəm nar kɨrik rəmhen kɨn
tapolen ehuə rameiwaiyu-pə ye tokrei tanə; kavi rameiwaiyu
ye nɨkarɨn mɨnə.
12 Kɨni nar mɨragh mɨnə pɨsɨn pɨsɨn kape tokrei tanə kasərer-
pən ye tapolen a: yamə mɨne kaserko, mɨne yamə mɨne
kasəriwək, mɨne man mɨnə pɨsɨn pɨsɨn.
13 Kɨni rərɨg nəgkiarien kɨrik ramni mɨmə, “Pita. Hekɨmter,
muh nar mɨragh mɨnə a kɨrik mən.”
14 Kɨni Pita rɨni-pən tukun mɨmə, “Yermaru. !Yakapəh! To
yakpəh nənien narɨmnar mɨnə e yame rəmkɨmɨk ye nɨmrɨm.”
15 Kɨni mərɨg nəgkiarien a rɨmə, “Takpəh nɨniyen mə nar
kɨrik rəmkɨmɨk yame Yo, Kughen, yakamni mə rhuvə əmə,
rɨpəh nəmkɨmɨkien.”
16 Kɨmɨwəgkiar tuk narɨmnar mɨnə a m-kɨsisər; kwasɨg ikɨn,
kɨrəhsi-ta tapolen a, rhaktə mɨvən ye neai.

Yermamə kɨsisər kape Konilias kɨrhɨvən mɨrhəm Pita

17 Kɨni Pita ramarkut hanə mə tɨkrɨrkun nɨprai
nəmrərhavyen yame in rɨmnəm, mərɨg kwərə misɨr yamə
misɨr e Konilias rɨmnher-pən kɨn ərisɨr, kɨrhuə. Mɨrhaiyoh
kɨn nimə kape Saemon, mɨrhuə, mɨrhəm. Kɨni marhərer ye
kwəruə ye nimə kafan.
18 Kɨni mɨrhokrən mɨrhɨmə, “!Ei! ?Yermamə kɨrik eikɨn e
nhagɨn e Saemon Pita uə?”
19 Kɨni Pita ramətərɨg hanə kɨn nɨprai nəmrərhavyen kafan,
mərɨg Nanmɨn Rhakə rɨni-pən tukun mɨmə, “!Ei! Ǝrɨg-ru.
Kwərə misɨr kɨsisər e karharha kɨn ik.
20 Hekɨmter, meiwaiyu mɨvən məm ərisɨr. Mərɨg rɨkim
tukrɨpəh nəsɨkien mə to nakpəh nɨkwasɨgien kɨn ərisɨr, mərɨg
in ai Yo e yɨmnher-pə kɨn ərisɨr mə tukrhurə.”
21 Məkneikɨn Pita reiwaiyu mɨvən mɨni-pən tuk ərisɨr mə,
“Yo e yermamə yame kɨmisɨr nakarharhakɨn. ?Nakrhɨmə
rhawor?”
22 Kɨni kɨrhɨmə, “Yamehuə kɨrik kape mobael, nhagɨn e
Konilias, rɨmnher-pə kɨn əmasɨr. In yemə atuatuk kɨrik; ram-
siai Kughen kape nəmə Isrel. Kɨni nəmə Isrel kharkun mə in
ror məkna. Agelo kɨrik kape Kughen ruə mɨni-pən tukun mə
tukrokrən kɨn ik, takvən apa iman yerkwanu. Pəh in rərɨg
nəgkiarien kafam.”

10:14: Lev 11:1-47; Esik 4:14 **10:15:** Mak 7:15,19

23 Məkneikin Pita rikir ərisir mhavən ye nəkwai nimə.
Yenaiyu, kisapir aikin.

Pita rivən məm Konilias mhoprai niprai nəmrərhavyen kafan

Kəni rikwamer kin, Pita rarar mikwasig kin kwərə misir
a. Kini nəməhuak minə min tiksin ye yerkwanu a Jopa,
khakwasig min kin.
24 Kəni rikwamer min kin, rivən mitərhav pən yerkwanu a
Sisaria. Kini aikin a, Konilias mine kafan minə, mine kafan
narmamə yamə mine in rimnokrən kin əriə, kaseito kin Pita.
25 Nipig Pita rimavən yerkwanu kape Konilias, Konilias ruə
mənimkur ye nihu Pita mivəhsi-pən nisiaiyen kimin.
26 Mərig Pita rivəh-si haktə min in, mini-pən tukun mimə,
"Hekimter. Yo min yo yermamə əmə."
27 Kwəgkiar, miravən apa imə, kini Pita rəm mə narmamə
khapsaah kwənhauə ta aikin.
28 Kini Pita rini-pən tuk əriə mimə, "Kimiə m-fam nakharkun
huvə mə natuakəmien kapəmawə ramni-əhu mə nəmə Isrel
tukhapəh nhavənien ye nəkwai nimə yamə mine pəh nien mə
kwənərəus kape nəmə Isrel kini mhapəh nisəriwak-kwisien.
Mərig Kughen rimnhajoun yo mə jakpəh niniyen mə nar-
mamə tiksin kisəmkimik ye nimrin uə kisahas.
29 Ror pən, nipig naksokrən kin yo mə jakuə eikin e, yakpəh
nipəhyen, yakarar əmə mamuə. Mərig yakmə jakaiyoh əmiə
mimə, '?Kimiə nimisokrən kin yo tuk naha?' "
30 Kini Konilias rini-pən tukun mimə, "Nipig kisisər ruə
mivən,* ye tri klok yenaiyu, ror məkneikin taktəkun, yo
yimnaməhuak ye nəkwai nimə kafak. Taktəkun əmə yer-
mamə kirik yame kafan neipən raməsiə, rimatərhav-pə, mərer
ye nimrik.
31 Mini-pə tuk yo mimə, 'Konilias. Kughen rinərig ta
nəhuakien kafam. Rimnəm ta norien minə kafam, mə ik
nimnasitu ye yavən hah minə.
32 Taktəkun ai, ik takher-pən kin narmamə tiksin khavən
apa yerkwanu a Jopa, mhakir yermamə kirik mhauə eikin
e. Yermamə a, nhagin əgkəp e Saemon Pita. In ramarə iriu
yermamə kirik nhagin e Saemon yame kafan e wok nor-
apnəpəneiyen ye tiki kau tuk nijirien mor narimnar kin. Nimə
kafan ramərer ye nikar-kar tahik.'
33 Ror pən taktəkun əmə yimnher-pre kin kwərə misir e, mə
tukrhikir ik mirhuə. Kini rhuvə pik mə nakuauə. Taktəkun ai

10:26: Wok 14:13-15; Rev 19:10 * **10:30:** Nipig nəmə Isrel kasəvheikin nipig minə, ror pisin ye norien yame nəmə Vanuatu kasəvheikin nipig minə. Nar Isrel kisəvhuekin nipig minə a mhamə "nipig kuas," mərig tukmə nəmə Vanuatu kimisəvheikin nipig minə a, tukhani mhamə, "nipig kisisər."

kɨmawə fam yaksərer ye nɨmrɨ Kughen, mamhawhin əmə mə jaksərɨg naha nəgkiarien yame Kughen rɨmɨvəhsi-pre kɨm ik mə ik takni tuk əmawə.”

Pita ramni-ərhav mə Kughen rɨmɨrpen narmamə ye kantri pɨsɨn mɨnə fam mə tukhauə mharkun In

34 Kɨni Pita raməgkiar mamni mɨmə, “Taktəkun yakwɨrkun mə Kughen ramor rəm nəmhen kɨmi nəmə kantri pɨsɨn mɨnə fam,
35 kɨni rɨkin ragien tuk narmamə ikɨn mɨnə fam yamə mɨne kamhasiai In, kɨni mɨsor nar yame ratuatuk.
36 “Kɨmiə nakwənharkun ta nəgkiarien yame Kughen rɨmɨvəhsi-pən kɨmi nəmə Isrel. Nəgkiarien Huvə a ramni-ərhav mə narmamə tukhavəh nəmərinuyen tuk nhatətəyen ye Yesu Kristo, yame In Yermaru kape narmamə mɨnə fam.
37 Kɨni kɨmiə nakharkun narɨmnar yame rɨmatərhav-pə e Judia. Jon Baptaes rɨmɨni-ərhav baptaes, kwasɨg ikɨn, narɨmnar mɨnə a rɨpirikakun.
38 Rəmhen kɨn Kughen rɨmnher-pə kɨn Nanmɨn Rhakə kɨmi Yesu, mɨvəhsi-pən nəsanɨnien kɨmin. Kɨni ai, Yesu rɨmnarkurao, mamor huvə pən kɨmi narmamə. Kɨni nar-mamə yamə mɨne kasəmɨr ye kwermɨ Setan, Yesu rɨvəh-si ta əriə, mor huvə əriə, meinai Kughen ramarə iran.
39 “Kɨni kɨmawə yɨmɨsəm narɨmnar yame rɨmnor apa Jerusalem mɨne yerkwanu mɨnə tɨksɨn apa Judia. Kɨni yɨmɨsəm mɨn mə kɨmɨsarkwətərəkɨn-pən In ye nai kamarkwao-kɨn, kɨni rɨmhə.
40 Mərɨg ye nɨpɨg yame ror kɨsisər kɨn, Kughen rɨmnor In rɨmragh mɨn. Kɨni mor əpu In kɨmi narmamə mə tuksəm mə In rɨmɨmragh mɨn.
41 Pəh nien mə narmamə mɨnə fam kɨmɨsəm In, mərɨg narmamə əmə iriə e yame Kughen rɨmɨrpen ta əriə mə tuksəm. Kɨmawə e yɨmɨsəvɨgɨn mhanɨm kwis kɨmawə min nɨpɨg rɨmɨmragh mɨn ye nɨmhəyen.
42 Kɨni Yesu a in a rɨmɨni-pə tuk əmawə mɨmə jakasəkeikei mhani-ərhav nhagɨn, mhani-ərhav mə Kughen rɨmɨvəh-si haktə In mə In tukrəkir narmamə yamə mɨne kamhamragh, mɨne yamə mɨne kwənhamhə ta.
43 Kɨni profet mɨnə kupən kɨmnhani ta In, mhamə narmamə mɨnə fam yamə mɨne kashatətə ye Kughen, Kughen tukrɨvəh-si ta narpɨnien kape təvhagə hah kapəriə ye nhagɨn.”

Nanmɨn kape Kughen rɨmneiwaiyu ye narmamə mɨnə

10:34: Dut 10:17; Rom 2:11 **10:37:** Mat 4:12-17 **10:41:** Luk 24:42-43; Wok 1:8 **10:42:** Wok 17:31; 1 Pita 4:5 **10:43:** Aes 53:5-6; Wok 2:38

44 Pita raməgkiar hanə, Nanmɨn Rhakə reiwaiyu ye nar-
mamə yamə mɨne kasətərɨg kɨn in.
45 Kɨni nəmə Isrel yamə mɨne kamhani nəfakɨsien ye Yesu
yamə mɨne kɨmnhatərhav apa Jopa iriə Pita, mhauə, mɨsəm,
kɨsakur pɨk mə Kughen rɨvəhsi-pən ta nɨhuvəyen a Nanmɨn
Rhakə kɨmi narmamə yamə mɨne pəh nien mə nəmə Isrel.
46 Kɨsakur pɨk kɨn meinai kɨmɨsərɨg narmamə mɨnə
a kasəgkiar ye nəgkiarien kape tanə pɨsɨn pɨsɨn mɨnə,
masəgnəgɨn Kughen.
Kɨni Pita rɨni-pən tuk əriə mɨmə,
47 "Narmamə mɨnə e kwənhavəh ta Nanmɨn kape Kughen
rəmhen kɨn yame kɨtawə kɨmnhavəh. ?Pa nhagɨn tukrətapɨg
kɨn əriə mɨmə tukhapəh nɨsorien baptaes ye nu?"
48 Kɨni in rɨmə iriə tuksor baptaes ye nhag Yesu Kristo. Kɨni
iriə kɨmɨsaiyoh-pən in mhamə in tukrarə kəskəh mɨn iriə mɨn.

11

Pita rɨmnəvsao kɨmi nəməhuak mɨnə

1 Kɨni aposol mɨnə mɨne nəməhuak mɨnə ye yerkwanu mɨnə
ye Judia kɨmɨsərɨg nəvsaoyen mə nəmə mɨnə a pəh nien mə
nəmə Isrel iriə mɨn kamhani nəfrakɨsien ye nəgkiarien kape
Kughen.
2 Kɨni Pita rɨvhiak mɨvən Jerusalem, mərɨg nəməhuak yamə
mɨne khani mhamə tukaməkeikei kɨvəh nao kɨmi narmamə,
iriə kɨmnhani nɨkarɨn,
3 mhani mhamə, "?Rhawor e ik nɨmavən ye nimə kape nəmə
kɨpəh nɨvəhyen nao kɨmi əriə, maməvɨgɨn kɨmiə miriə?"
4 Kɨni Pita rɨmnəvsao kɨmi əriə kɨn narɨmnar fam yame
rɨmnəm apa Sisaria.
5 Mamni mɨmə, "Nɨpɨg yɨmnaməmɨr apa Jopa, məməhuak
məm nəmrərhavyen kɨrik. Məm nar kɨrik rəmhen kɨn tapolen
rɨmneiwaiyu-pə ye tokrei tanə; kavi rameiwaiyu ye nɨkarɨn
mɨnə reiwaiyu ipakə tuk yo.
6 Yakarha-pən huvə a tapolen a, kɨni məm nar mɨragh mɨnə
pɨsɨn pɨsɨn kape tokrei tanə kasərer: yamə mɨne kaserko,
masəriwək, mɨne man mɨnə pɨsɨn pɨsɨn.
7 Kɨni yɨmnərɨg nəgkiarien kɨrik ramni mɨmə, 'Pita.
Hekɨmter, muh nar mɨragh mɨnə a kɨrik mən.'
8 Mərɨg yo yakmə, 'Yermaru. !Yakapəh! To yakpəh nənien
narɨmnar mɨnə e yamə mɨne kɨsəmkɨmɨk ye nɨmrɨm.'
9 Kɨni yɨmnərɨg mɨn nəgkiarien a rɨsɨ-pən apa ye rao ye
neai mɨmə, 'Takpəh nɨniyen mə nar kɨrik rəmkɨmɨk yame Yo,
Kughen, yakamni mə rhuvə əmə, rɨpəh nəmkɨmɨkien.'

10:44: Wok 11:15; 15:8 **10:46:** Wok 2:4; 19:6 **10:48:** Wok 19:5 **11:3:** Wok 10:28; Gal 2:12

10 Yɨmawəgkiar tuk narɨmnar mɨnə a m-kɨsisər; kwasɨg ikɨn,
kɨrəh-si ta tapolen a, rhaktə mɨvən ye neai.

11 “Ye nɨpɨg atuatuk əmə a, kwərə misɨr kɨsisər krhɨtərhav-
pə ye nəkwai nimə yame yakasəmɨr ikɨn. Iriə apa Sisaria
kɨmɨsher ta kɨn ərisɨr mə tukrhuə mɨrhɨkɨr yo mɨrhuvən apa
Sisiria.
12 Kɨni Nanmɨn kape Kughen rɨmɨni-pə tuk yo mɨmə, ‘Rɨkim
tukrɨpəh nəsɨkien mə to nakpəh nɨkwasɨgien kɨn ərisɨr.’ Kɨni
piautawə mɨnə iriə sikis kɨmnhakwasɨg kɨn yo, mhavən,
mɨsauru-pən ye nəkwai nimə kape Konilias.
13 Kɨni in rɨni-pə tuk əmawə mə in rɨmnəm agelo kɨrik ruə
marer ye nəkwai nimə kafan mɨni-pən tukun mɨmə, ‘Takher-
pən kɨn narmamə tɨksɨn khavən apa Jopa tuk kwən kɨrik yame
nhagɨn əgkəp e Saemon Pita.
14 In tukrɨni-pre nəgkiarien kɨrik tuk əmiə, pəh Kughen
tukrɨvəh mɨragh ik mɨne kafam narmamə mɨnə kɨn.’

15 “Kɨni nɨpɨg yɨmɨsəgkiar hanə, Nanmɨn kape Kughen
rɨmneiwaiyu ye nəmə tanə pɨsɨn pɨsɨn mɨnə rəmhen kɨn yame
rɨmauə irətawə e nəmə Isrel kupən.
16 Kɨni rɨkik raməsɨk nəgkiarien kape Yermaru kapətawə
yame rɨmɨni kupən mɨmə, ‘Jon rɨmnor baptaes irəmiə kɨn nu;
mərɨg tukrɨpəh norien tu, Kughen tukror baptaes irəmiə kɨn
Nanmɨn Rhakə.’
17 Kɨni tukmə Kughen rɨvəhsi-pən nɨhuvəyen a Nanmɨn
Rhakə kɨmi nəmə tanə pɨsɨn pɨsɨn mɨnə rəmhen kɨn yame
rɨmɨvəhsi-pə kɨmi ətawə nɨpɨg kɨtawə kɨmnhani nəfrakɨsien ye
Yermaru Yesu Kristo, rhuvə əmə. Yo yermamə əmə, to yakpəh
nɨni-əhuyen Kughen tuk naha nhagɨn yame In rorkeikei mə
tukror mɨn kɨmi nəmə tanə pɨsɨn pɨsɨn mɨnə.”

18 Nɨpɨg iriə kɨsərɨg nəgkiarien a kape Pita, kɨsapnapɨg.
Mɨsəgnəgɨn Kughen, mhani mhamə, “Tukmə ror Kughen
rɨmnor ta swatuk tuk narmamə yamə mɨne pəh nien mə nəmə
Isrel, iriə mɨn kharkun nɨsararien ye nərɨgien kapəriə tuk
təvhagə hah kapəriə, pəh Kughen tukrɨvəh mɨragh əriə.”

Niməhuak apa Antiok

19 Kɨni mərɨg, kupən, nɨpɨg Sol mɨne in mɨnə tɨksɨn
kɨmɨshopni Steven, mɨsarar masor-ahas-pən mɨn kɨmi
narmamə yamə mɨne kɨshatətə ye Yesu, kɨsap, mhavən isok.
Iriə tɨksɨn kɨsap mhavən apa Fonisia, tɨksɨn apa Saepras, kɨni
tɨksɨn khauə apa Antiok. Kɨni mamhani-ərhav Nəgkiarien
Huvə kape Yesu. Kɨni mərɨg kasəgkiar əmə kɨmi nəmə Isrel.

11:14: Wok 16:31 **11:15:** Wok 10:9-48 **11:15:** Wok 2:4 **11:16:** Wok 1:5
11:18: Wok 13:48; 14:27 **11:19:** Wok 8:1-4

20 Mərɨg tɨksɨn, iriə nəmə Saepras, mɨne Saerin, kɨmnhauə
apa Antiok, kɨni mamhani-ərhav mɨn Nəgkiarien Huvə kape
Yesu Yermaru tuk nəmə Gris.
21 Kɨni Kughen rɨmnasitu irəriə, narmamə khapsaah kɨsarar
ye nərɨgien kapəriə, mamhani nəfrakɨsien ye Yesu.
22 Nəməhuak mɨnə apa Jerusalem kɨmɨsərɨg nəvsaoyen kɨn,
kɨni kɨsher-pə kɨn yermamə kɨrik nhagɨn e Banabas ruə e
Antiok.
23 Banabas ruə mɨtərhav-pə, məm mə Kughen ruɨvəhsi-pən
ta nɨhuvəyen kɨmi nəmə aikɨn, kɨni Banabas, rɨkin ragien pɨk.
Mamor kwirɨg kɨmi əriə mə tukasəkeikei mhavəh tɨm tɨm Yesu
Yermaru yerkiriə m-fam.
24 Banabas in yemə huvə kɨrik. Nanmɨn kape Kughen
rukwar iran. Kɨni nhatətəyen kafan rɨskai. In ravi narmamə
khapsaah kamhakwasɨg kɨn Yesu Yermaru.
25 Kɨni kwasɨg ikɨn, Banabas rɨvən apa Tasas mamarha-kɨn
Sol.
26 Nɨpɨg rɨmnəm Sol, rɨkɨr, iriu mɨravən apa Antiok mwarə
apaikɨn kape newk kɨrikianə. Mwofugɨn iriə nəməhuak mɨnə
aikɨn, mawəvəhwag kɨmi narmamə khapsaah. Ikɨn a An-
tiok, kɨmɨrikakun kɨni narmamə kape Yesu Kristo mɨnə kɨmə,
“Kristin.”
27 Ye nɨpɨg a, profet mɨnə tɨksɨn khatərhav a Jerusalem
mhavɨrə mhavən Antiok.
28 Iriə kɨrik, nhagɨn e Akabus, Nanmɨn Rhakə ramarə iran,
rɨmɨrkun məkupən mɨmə sweiwei ehuə kɨrik tukruh nar-
mamə m-fam. (Kɨni profesi e rɨmauə mɨnor nəfrakɨsien kɨn ye
nɨpɨg yame Klodias rɨmnamehuə ye nəmə Rom).
29 Kɨni narmamə kape Yesu mɨnə apa Antiok kɨmɨsorkeikei
mə tuksasitu ye narmamə kape Yesu mɨnə apa Judia, mɨsher-
pən kɨn mane kɨrikianə kɨrikianə yame ratuatuk ye nɨrkunien
kapəriə.
30 Kɨsor məknakɨn, mɨsərəhu-pən mane a ye kwermɨ Ba-
nabas mɨne Sol mə tukravən mwərəhu-pən ye kwermɨ elda
mɨnə ye niməhuak apa Jerusalem.

12

Kughen rɨmɨrəhsi-ərav Pita ye kalabus

1 Ye nɨpɨg a, king kape nəmə Rom, nhagɨn e Herod*,
rɨmɨraptərəkɨn nəməhuak mɨnə tɨksɨn mɨmə tukruh əriə.
2 Mɨni-pən tuk kafan narmamə mɨnə mə tukhavən
mharaptərəkɨn Jemes, piau Jon, mɨsərəru-ta kapən kapə.

11:22: Wok 4:36 **11:25:** Wok 9:30 **11:28:** Wok 21:10 **11:30:** Wok 12:25

* **12:1:** King e nhagɨn e Herod Agripa. Pəh nien mə Herod Antipas.

3 Kɨni rɨmnhopni-ta Jemes məm mə nəmə Isrel, rɨkiriə
ragien tukun, rarə mɨni-pən mɨn tuk kafan narmamə mɨnə
mə tukharaptərəkɨn mɨn Pita. Kɨraptərəkɨn Pita ye nɨpɨg kape
nəvɨgɨnien ehuə e kamni kɨmə "Nənien Bred yame yis rɨrkək
iran."
4 Kharaptərəkɨn Pita, mhrəhsi-pən ye kalabus. Kɨni Herod
rɨmɨni mə mobael 16 tuksərer əswasɨg kɨn, kuas kuas ye aoa
mɨnə fam, yenpɨg mɨne yeraan. Herod rɨkin raməsɨk mɨmə
nɨpɨg nəvɨgɨnien ehuə tukror infamien, in tukrɨkɨr Pita muə
ramərer ye nɨmrɨ mɨrh.
5 Mərɨg nɨpɨg Pita raməmɨr hanə ye kalabus, nəməhuak mɨnə
kasəhuak əusɨk-əusɨk tukun.
6 Kɨni tɨkəni rəkwamɨr kɨn, Herod rɨmə ta mə tukrərɨp Pita ye
nɨmrɨ mɨrh. Mərɨg yenpɨg, Pita raməmɨr ye kalabus mamapɨr
ye kwerkwan ye mobael mir kɨraru. Karkwəji in kɨn jen
kɨraru: kɨrik raməker-pən ye kwermɨ mobael kɨrik, kɨrik
raməker-pən ye kɨrik. Kɨni mobael kɨraru kawarer ye kwəruə
mawarha tukun.
7 Taktəkun əmə, agelo kape Kughen rɨtɨrhav-pə tukun. Kɨni
məsiə rakhak ye nəkwai kalabus. Kɨni agelo a rɨnhai kwerk-
wai Pita mɨmə, "Ei. !Ɜrer aihuaa!" Taktəkun əmə jen mir yame
e kawəker-pən ye kwermɨ Pita kɨmɨraier-ta atuk.
8 Kɨni agelo ai rɨni-pən tukun mɨmə, "Vəhsi-pən kafam sot
mɨne sandel." Kɨni Pita ror nar yame agelo rɨmɨni. Kɨni agelo
a rɨni-pən tukun mə, "Takvəhsi-pən kafam kot, mɨkwasɨg kɨn
yo."
9 Kɨni Pita rɨkwasɨg kɨn, mɨratərhav ye nəkwai kalabus.
Mərɨg in rɨpəh nɨrkunien mə nar yame agelo a ramor iran ror
nəfrakɨsien kɨn; rɨkin rəsɨk mə ta mə in raməmrərhav əmə.
10 Kɨni iriu kɨrauə mwapita mobael yame ramərer əkupən
mamarha, kɨni mɨrauə mwapita yame ror kɨraru kɨn. Kwasɨg
ikɨn, kɨrauə mɨratərhav-pə ye kwəruə yame kɨmnor kɨn aean.
Kwəruə a kamtərhav-pən ikɨn, kamavən Jerusalem. Kɨni ye
nɨpɨg a, kwəruə ai rəhitə atuk, kɨni iriu kɨratərhav. Mawəriwak
ye swatuk mɨravən. Taktəkun əmə agelo ai rəta ye Pita
mamvən.
11 Məkneikɨn, Pita, rɨkin rarə, kɨni rɨmə, "Ei. Yakəm yakɨrkun
mə nar e in ror nəfrakɨsien kɨn. Yesu Yermaru rɨmnher-pə kɨn
agelo kafan mə tɨkrɨrəh-si ta yo ye kwermɨ King Herod mɨne
narɨmnar mɨnə yame nəmə Isrel khamə tuksor irak."
12 Pita rəm rɨrkun mə Kughen ruɨrɨsɨn in, taktəkun əmə,
rɨvən imei Meri, nɨsɨn Jon Mak. Narmamə khapsaah
kwənhauə ta ye nəkwai nimə a masəhuak.
13 Kɨni Pita rəsɨk-əsɨk tapɨg ye nimə a. Kɨni yasitu kɨrik,
nhagɨn e Roda, ruə mə tukrəhitə.

12:10: Wok 5:19

14 Kɨni in mərɨg rɨki Pita, ruɨrkun mə Pita a; kɨni rɨkin ragien pɨk tukun, kɨni mərukɨn nəhitəyen, kɨni maiyu əmə mɨvən mɨni-əsah-pən iran mɨmə, “!Ei! Narɨmnə əpə. Pita ramərer ye kwəruə apa iruə.”

15 Kɨni iriə khani-pən tukun mhamə, “Nɨkam. Nakeno-eno.”

Kɨni raməkeikei mamni mɨmə, “Nɨkam. Yo yakamni əfrakɨs.”

Kɨni iriə khani-pən tukun mhamə, “Nɨkam. ? Tukmə ror agelo əmə kafan uə?”

16 Mərɨg Pita ramərer hanə iruə maməsɨk-əsɨk tapɨg. Kɨni iriə khavən mɨsəhitə, mɨsəm in, kɨsakur kɨn.

17 Kɨni Pita rɨmɨni-əhu əriə mə tukhapim. Kɨni maməvsao kɨn Yesu Yermaru rɨmɨvəhsi-ərhav in ye kalabus. Kɨni mɨmə, “Taksəvsao kɨn kɨmi Jemes† mɨne kɨtawə mɨnə tɨksɨn.” Rəgkiar ta kɨni map.

18 Kəni rɨkwamer kɨn, yenpɨg-yenpɨg, mobael yamə mɨne kasarha tuk Pita ye kalabus kasaiyoh-aiyoh əriə mɨnə kɨn, mərɨg kɨseinein mə naha nhagɨn rɨmnor Pita.

19 Kɨni King Herod rɨni-pən tuk əriə mə tukhavən mɨsarhakɨn Pita; mərɨg khapəh nɨsəmien. Kɨni ai, King Herod rərɨp mobael mɨnə a ye nɨmrɨ mɨrh, mɨvəhsi-pən narpɨnien kɨmi əriə mə tukasəkeikei mhamhə.

Kughen rɨvəhsi-pən narpɨnien kɨmi yermaru kape nəmə Rom, kɨni rɨmhə

Kwasɨg ikɨn, King Herod rɨmatərhav Judia, məsok pirə, mɨvən apa kwənmhan kɨrik kamni kɨmə, Sisaria.

20 Ye nɨpɨg a, narmamə ye taon mir e Taea mɨne Saedon kɨmɨsotgoh iriə min, kɨni rɨni-əhu nəvɨgɨnien mə tukrɨpəh nherpən-ien kɨn. Kɨni iriə kɨmɨsaiyoh nasituyen kɨn Blastus, yame in ramehuə ye nautə kape King Herod. Kɨmnhavi nərɨgien kafan mə tukrokrən kɨn Herod ruə, pəh kɨsərəhu nəmərinuyen iriə min, mə tukrəta mɨn ye nəvɨgɨnien rɨvən mɨn kɨmi əriə.

21 Kɨni kwənhauə ye nɨpɨg yame Herod rɨmɨni mə tukrəm əriə iran, kɨni rɨvəhsi-pən neipən huvə kafan yame ramhajoun mə in ramarmaru; mɨvən məkwətə ye kwənmhan kape king, mɨvəhsi-pən nəgkiarien kafan kɨmi əriə.

22 Kɨni iriə kɨsokrən apomh mhamə, “Yermamə e raməgkiar, pəh nien mə yermamə əmə, mərɨg in kughen kɨrik.”

23 Mərɨg Herod rɨpəh nɨvəhsi-haktəyen Kughen, məkneikɨn, Kughen rher-pə kɨn kafan agelo ror Herod rɨmɨr. Kɨni wom mɨnə kɨsən tɨpeiwə iran, rɨmhə.

---

† **12:17:** Jemes e ror pɨsɨn ye Aposol Jemes yame King Herod rɨmnhopni kupan (ye Wok 12:2). **12:18:** Wok 5:22-24 **12:23:** Dan 5:20

24 Ye nɨpɨg a, nəgkiarien kape Kughen rarkurao. Narmamə
khapsaah khani nəfrakɨsien iran.
25 Kɨni Banabas mɨne Sol kwəgkiar fam apa Jerusalem,
mɨrarerɨg-pə Antiok, mɨrəkɨr kwən kɨrik nhagɨn e Jon Mak
irisɨr min.

13

Kughen rɨmɨrpen Banabas mɨne Sol mə tukrəni-ərhav Nəgkiarien Huvə kape Kughen

1 Ye niməhuak apa Antiok, profet mɨnə mɨne nəmhajoun
mɨnə kasarə aikɨn. Iriə e: Banabas, mɨne Sol, mɨne Simeon
(yame kamni kɨmə yemapɨg), mɨne Lusias yemə Saerin, mɨne
Manaen (apa kupan in yermamə kɨrik kape King Herod An-
tipas).
2 Kasarə, kɨni nɨpɨg kɨrik, kɨsəpəh nəvɨgɨnien masəhuak kɨmi
Kughen. Kɨni Nanmɨn Rhakə ruə mɨni-pən tuk əriə mɨmə,
"Yakorkeikei mə takhavəh-si haktə Banabas mɨne Sol pəh iriu
tukwor nar yame yakamokrən kɨn əriu mə tukwor."
3 Kɨmɨsor infamien ye nəhuakien mɨne nɨpəhyen
nəvɨgɨnien, kɨni mɨsərəhu-pən kwermɨriə ye kapəriu kapə tuk
nɨwəhsihaktəyen əriu. Kɨni mɨsher-pən kɨn əriu mə tukravən.

Banabas mɨne Sol kɨrani-ərhav Nəgkiarien Kape Kughen apa Saepras

4 Nanmɨn Rhakə rɨvəhsihaktə-ta Banabas mɨne Sol, kɨni
kwəsok pirə mɨravən apa Selusia, kɨni mɨwat-pən ye nəkwai
rao ehuə kɨrik, mɨravən apa kwaji tanə kɨrik kamni kɨmə
"Saepras."
5 Mɨravən mɨratərhav-pən apa Saepras, mɨravən mɨrəvhiak
apa yerkwanu kɨrik kamni kɨmə "Salamis." Ikɨn aikɨn a,
karəni-ərhav nəgkiarien kape Kughen ye nəkwai nimə kape
nofugɨnien mɨnə kape nəmə Isrel. Kɨni Jon Mak rɨmnasitu
irəriu.
6 Kɨni irisɨr kɨrharkurao ye tanə a, mɨrhɨvən mɨrhatərhav-
pən mɨn yerkwanu a Pafos. Kɨni ikɨn aikɨn a, kɨrhəm kleva
kɨrik, nhagɨn e Bajisas. In yemə Isrel, yame in profet eikuə
kɨrik.
7 Kleva a, in yasitu kɨrik kape gavman kape tanə a. Yamehuə
a, nhagɨn e Sejas Polas, nɨrkunien kafan rehuə. Kɨni in
rokrən kɨn Banabas mɨne Sol mə tukrauə mwəm in, meinai in
rorkeikei mə tukrərɨg nəgkiarien kape Kughen.
8 Mərɨg kleva a, Bajisas, ramni hah Banabas mɨne Sol. (Nhag
kleva a, ye nəgkiarien kape nəmə Gris, kamni kɨmə "Elimas,
" nɨpran ramni mə "kleva.") Ramarkut mə tukrukreikɨn

12:24: Aes 55:11 **12:25:** Wok 11:29-30; 15:37 **13:2:** Wok 9:15 **13:3:** Wok 6:6 **13:5:** Wok 12:12; 15:39

nərigien kape yamehuə a, mə tukripəh niniyen nəfrakisien ye Yesu.
9 Kini Sol, yame nhagin min kirik kamni kimə Pol,* Nanmin
kape Kughen ramarə iran. Rarha-pən məm kleva a Elimas,
10 mini-pən tukun mimə, "Ik kwajikovə atuatuk kape Setan.
Ik nakamni hah narimnar fam yame rhuvə. Ik yermamə kape
təvhagə hah mine neikwəyen. Nipig m-fam nakaukreikin
swatuk atuatuk kape Kughen.
11 Taktəkun əmə, kwermi Kughen tukrirap ik, nimrim
tukripis. Takpəh nəm-pipom-ien nikhakien."
Taktəkun əmə kleva ai rəm nətokien rəpignap muə muvrig
əpis nimrin. Kini in rimnəriwək maməray-ərhav əmə ma-
markut mimə yermamə kirik tikrivəh kwermin mikir in.
12 Kini gavman a rəm nar a rimnor, rakur pik kin nəvhagien
kape Pol mine Banabas, kini mamni nəfrakisien ye nəgkiarien
kape Yesu Yermaru.

Banabas mine Pol kiravən apa Antiok

13 Kini Pol mine in minə tiksin kimnhavən apa Pafos,
mhavən ye rao ehuə kirik, mhavən apa kwənmhan kirik
kamni kimə Pamfilia. Mhavən mhavhiak ye yerkwanu kirik
kamni kimə Pega. Ikin aikin a, Jon Mak rimnəpəh əriə ikin
mirerig mamvən apa Jerusalem.
14 Kini iriə kisarar apa Pega, miseriwək mamhavən apa
yerkwanu kirik kamni kimə Antiok, apa Pisidia. Ye nipig
kape Sabat, khavən ye nəkwai niməhuak kape nəmə Isrel,
misəkwətə.
15 Kəvheikin nəkwəkwə kape Loa kape Moses mine
nəkwəkwə kape profet minə kupən, kini kwasig ikin, namehuə
kape niməhuak minə kisaiyoh əriə mhamə, "Yo minə tiksin.
Tukmə kimiə nakamhavəh nəgkiarien kirik tuk nərip-tim-
timien nəmə iku, hani-ərhav."
16 Kini Pol rhekimter, mini-əhu əriə mə tukhapim, kini
mimə, "Nəmə Isrel, mine nəmə iku pisin pisin minə yamə mine
nakhasiai Kughen kape nəmə Isrel, kimiə fam taksətərig kin
nəgkiarien kafak.
17 Kupən, Kughen kape nəmə Isrel rimirpen kaha
kapəmawə minə, kini nipig kimisarə rəmhen kin yepsipis minə
Ijip, Kughen rivəh-si haktə əriə mor əriə khauə mhapsaah. Ye
nəsaninien ehuə kafan, In rirəhsi-ta əriə ye kwermi nəmə Ijip.
18 Kini khavən misarə ye kwənmhan əkwak miseriaji newk
foti, masor təvhagə hah; mərig Kughen rapəh nipəhyen əriə.

---

* **13:9:** Nhag e "Sol" in nəgkiarien kape nəmə Isrel; kini nhag e "Pol" in nəgkiarien kape nəmə Rom. Nipig Sol rimavən mor wok iriə nəmə Rom, maməri-pən narəyen kapəriə, mukreikin nhagin muə nəgkiarien kape nəmə Rom. **13:11:** Wok 9:8 **13:13:** Wok 15:38 **13:17:** Eks 1:7; 6:6; 12:51 **13:18:** Nam 14:34; Dut 1:31-32

19 In rɨmnor narmamə mɨnə kape nəmə Isrel kamhauh
gavman mɨnə kape tanə seven yamə mɨne kasarə ye tanə a
Kenan; kɨni mɨvəhsi-pən tanə a kapəriə kɨmi rɨpmawə mɨnə,
mə kapəriə.
20 Narɨmnar a rɨmnor rɨvəh nɨpɨg rəmhen kɨn newk 450.
"Kwasɨg ikɨn, Kughen rɨvəh-si haktə namehuə kapəriə mɨnə
mə tuksarmaru irəriə, mhauə mɨseriaji nɨpɨg kape profet kɨrik
nhagɨn e Samuel.
21 Nɨpɨg a in a, kɨmɨsaiyoh Kughen mhamə iriə kɨsorkeikei
mə tukhavəhsi-haktə king kɨrik kapəriə. Kɨni Kughen rɨvəh-
si haktə yermamə kɨrik nhagɨn e Sol, kwajikovə kape Kis. In
kwənərəus kape Benjamin. Sol rɨmnehuə irəriə rəmhen kɨn
king kapəriə kape newk foti.
22 Kɨni ai Kughen rɨrəhsi-əhu Sol, kɨni mɨvəhsi-haktə Deved
mor king kɨn kapəriə. Kughen rəgnəgɨn King Deved mɨmə,
'Yakəm yakɨrkun mə Deved e, kwajikovə kape Jese, norien
kafan ratuatuk ye rɨkik. In yermamə kɨrik in ramor rɨkik.' *(1
Saml 13:13; 16:12)*
23 "Kɨni taktəkun ai, Kughen ruəvəh-si haktə mɨkɨp King
Deved kɨrik, nhagɨn e Yesu, mə tukrɨvəh mɨragh narmamə,
rəmhen kɨn yame Kughen rɨmɨrpen-ta kupan.
24 Mərɨg kwasɨg ikɨn Yesu ruə mɨrikakun kafan wok, Jon
Baptaes rɨmnamni-ərhav tuk nəmə Isrel mɨmə, 'Taksarar ye
nərɨgien kapəmiə tuk təvhagə hah kapəmiə, mɨsor baptaes.'
25 Kɨni nɨpɨg kape Jon Baptaes ruə ipakə tuk nərkinien kafan
wok, kɨni rɨmɨni-pən tuk əriə mɨmə, '?Kɨmiə nakharkun mə yo
pa? Pəh nien mə yo e yermamə Kughen rɨmɨni ta. Takasətərɨg
kɨn yo. Yermamə kɨrik e ramuə, yo yakpəh nəmhenien mɨmə
yo jakrɨsɨn ta nərəus ye kafan sandel.'†
26 "Yo mɨnə tɨksɨn, kɨmiə kwənərəus kape Ebraham, mɨne
kɨmiə nəmə tanə pɨsɨn pɨsɨn mɨnə e nakamhasiai Kughen kape
nəmə Isrel. Kughen rɨmɨvəhsi-pə Nəgkiarien kape swatuk
yame tukrɨvəh mɨragh narmamə iran.
27 Nɨpɨg Yesu rɨmatərhav-pə əmə, nəmə Jerusalem mɨne
namehuə kɨmɨseinein mə In a In yermamə yame Kughen
rɨmɨrpen. Kɨni mɨseinein nəgkiarien kape profet mɨnə
kupən yame kaməvheikɨn ye Sabat mɨnə fam. Məkneikɨn,
kɨmɨshopni Yesu rəri-pən nəgkiarien kape profet mɨnə kupən.
28 Kɨni iriə khapəh nɨsəm-pawk-ien mə In rɨmnor norien
has kɨrik yame ratuatuk mə tukrɨmhə tukun, kɨni kɨsarar,
mɨsəkeikei kɨmi Paelat, yamehuə kape nəmə Judia, mə
tukhopni Yesu.

13:19: Dut 7:1; Jos 14:1 **13:20:** Jdg 2:16; 1 Saml 3:20 **13:21:** 1 Saml 8:5,19; 10:20-24 **13:22:** Sam 89:20 **13:23:** 2 Saml 7:12-16 **13:24:** Mat 3:1-2
† **13:25:** Nəgkiarien e kape Jon Baptaes raməmɨr ye Mak 1:7; Jon 1:20, 27.
13:28: Mat 27:22-23

29 Kɨmɨsor fam narɨmnar a rəri-pən nəgkiarien kape profet mɨnə kupən. Kɨmnharəh-si-əhu nɨpran ye nai kamarkwao kɨn, mharəh mhavən, mɨsəru-pən ye nəpəəg kapier.
30 Mərɨg Kughen rɨmnor In ramragh mɨn ye nɨmhəyen.
31 Kɨni rɨmɨmragh mɨn, mɨtərhav-pə tuk narmamə kafan mɨnə. Narmamə mɨnə a, kɨmɨseriwək kwis iriə Yesu kupən. Kharikakun Galili, mhauə mɨseriaji-pə ye Jerusalem. Kɨni taktəkun ai, narmamə mɨnə a kamhani-ərhav-pən kɨmi pi-autawə mɨnə e, nəmə Isrel, mə iriə kɨmɨsəm əfrakɨs Yesu, mhani mhamə In rɨmɨmragh əfrakɨs.
32 "Kɨni kɨmawə yɨmnhauə ikɨn e tuk nɨni-ərhavyen Nəgkiarien Huvə kɨmi əmiə. Nɨrpenien yame Kughen rɨmɨni-pən tuk kaha kapətawə mɨnə kupən,
33 ruɨni-ta tuk ətawə, nɨmɨkɨpriə. Rɨmnor Yesu rɨmragh mɨn ye nɨmhəyen, rəri-pən nəgkiarien ye Ol Sam japta tu yame ramni mɨmə,
" 'Ik kafak kwajikovə.
Yɨmɨrəh Ik e towei.' *(Sam 2:7)*
34 "Kughen ruɨni-ərhav ta ye Nəkwəkwə kape Kughen mɨmə tukror Yesu ramragh mɨn ye nɨmhəyen kafan, mərɨg In tukrɨpəh mɨn nɨmhəyen; nɨpran to rapəh nəmətɨtien. Kɨni mamni mɨmə,
" 'Yo jakvəhsi-pre nɨhuvəyen kɨmik rəmhen kɨn yame yɨmɨrpen-ta mə jakwəhsi-pən kɨmi King Deved.' *(Aes 55:3)*
35 "Kɨni nəgkiarien pɨsɨn kɨrik ye Nəkwəkwə kape Kughen ramni mɨmə,
" 'Ik to nakpəh nɨpəhyen mə nɨprai yemə rhakə kafam tukrəmətɨt.' *(Sam 16:10)*
36 "Nɨpɨg King Deved rɨmamragh, in mamor narɨmnar yame Kughen rorkeikei. Kwasɨg ikɨn, rɨmhə. Kɨnɨm in iriə kafan kaha mɨnə. Kɨni nɨpran ruəmətɨt ta.
37 Mərɨg nɨprai Yesu yame Kughen rɨmnor rɨmragh mɨn ye nɨmhəyen, in rɨpəh nəmətɨtien.‡
38-39 "Ror pən, yo mɨnə tɨksɨn, takasəkeikei mharkun huvə nəgkiarien yame kɨmawə yakamhani-ərhav-pre tuk əmiə mhamə Yesu rɨmnor swatuk mə Kughen tukrɨrəhsi-ta narpɨnien kape təvhagə hah kape narmamə. Yermamə, to rəri-pən pawk Loa mɨnə fam kape Moses, to Kughen rɨpəh nɨniyen mə in yemə atuatuk. Mərɨg narmamə m-fam yamə mɨne khani nəfrakɨsien ye Yesu, Kughen tukrɨni mə iriə nəmə atuatuk.
40 Ror məknakɨn mə kɨmiə takasərɨg əmiə, pəh nəgkiarien kape profet mɨnə tukrɨpəh nuə-mɨnien irəmiə

13:29: Mat 27:59-60 **13:31:** Wok 1:3,8 ‡ **13:37:** Aposol Pita mɨn rɨmnhoprai nəgkiarien ye Sam 16:10 ye Ol Wok 2:22-35. **13:38-39:** Rom 10:4

41 yame ramni mɨmə,
“ ‘!Ah! Kɨmiə yamə mɨne naksarh iakei irak.
Taksəm, mharkun. Mɨsakur, kɨni mhamhə.
Jakor nar kɨrik irəmiə, to yermamə kɨrik rhoprai-pre kɨmi əmiə,
to kɨmiə nakhapəh nhaniyen nəfrakɨsien iran.’ ” *(Hab 1:5)*

Narmamə rɨkiriə ramagien tuk nərɨgien Nəgkiarien Huvə

42 Kɨni nɨpɨg Pol mɨne Banabas kɨratərhav, narmamə kɨsaiyoh masəkeikei kɨmi əriu mhamə, “Ye Sabat yame ramuə, nakrarerɨg-pə mɨn, mwəgkiar mɨn kɨn kɨmi əmawə.”
43 Kasəhuak infamien, mɨsaiyu rik rik, narmamə khapsaah kɨmnhakwasɨg kɨn Pol mɨne Banabas.
Narmamə mɨnə a, tɨksɨn nəmə Isrel, mɨne tɨksɨn nəmə tanə pɨsɨn pɨsɨn yamə mɨne kɨmɨsəpəh narəyen kape nəmə imərɨə ikɨn, mhauə mhakwasɨg kɨn nəhuakien kape nəmə Isrel. Kɨni iriu kawəgkiar kɨmi əriə mwor kwirɨg kɨmi əriə mɨrəmə, “Takasəkeikei mɨsarə ye nɨhuvəyen kape Kughen mamharpɨn.”
44 Kɨni ai, ye Sabat yame ramuə, ipakə tuk narmamə mɨnə fam ye yerkwanu a khauə mɨsofugɨn mə tuksərɨg mɨn nəvsaoyen kɨn Yesu Yermaru.

Nəmehuə kape nəmə Isrel kɨmɨsəpəh Pol mɨne Banabas; kɨni iriu kɨravən tuk nəmə tanə pɨsɨn mɨnə

45 Mərɨg nəmə Isrel tɨksɨn kɨmɨsəm mə narmamə khapsaah kwənhauə aikɨn, kasor jalus kɨmi Pol, mamhani hah in mɨne nəgkiarien kafan.
46 Mərɨg Pol mɨne Banabas krapəh nɨragɨnien; mɨrəni mɨrəmə, “Kɨmru yakawarkut mə jakrəni-ərhav nəgkiarien kape Kughen mwəkupən kɨmi əmiə nəmə Isrel. Kɨni kɨmiə nakasəpəh nəgkiarien kapəmru ramhajoun pən mə nakhapəh nɨsəmhenien mə takhavəh nɨmraghien rerɨn. !Nəmhen, pəh kɨmru yakwəpəh əmiə mɨravən tuk nəmə iku pɨsɨn pɨsɨn mɨnə!
47 Meinai Kughen Yermaru rɨmɨvəhsi-pə ta nəgkiarien kɨmi əmawə mɨmə,
“ ‘Yɨmnor ik laet kape tanɨmtanə.
Mə ik takvən mɨni-ərhav swatuk yame jakvəh mɨragh narmamə fam iran, rarkurao ye tanɨmtanə.’ ” *(Aes 49:6)*
48 Kɨni nɨpɨg narmamə e pəh nien mə nəmə Isrel kɨmɨsərɨg nəgkiarien a, rɨkiriə ragien pɨk. Kɨni kasəgnəgɨn Kughen tuk nəgkiarien kafan. Kɨni narmamə yamə mɨne Kughen rɨmɨrpen ta əriə mə tukhavəh nɨmraghien rerɨn, iriə kɨmnhani nəfrakɨsien iran.

13:46: Wok 3:26; 18:6

49 Ror məkneikɨn, nəgkiarien kape Kughen rɨtərhav mɨvən ikɨn mɨnə fam rarkurao ye kwənmhan a.

50 Məkneikɨn nəmə Isrel kɨmnhavən mɨsəm nɨpianehuə yamə mɨne kasəhuak ye nəhuakien kape nəmə Isrel, mɨne nəmehuə mɨnə kape rukwanu a, mɨsarkut tuk əriə mhamə tukhauh Pol mɨne Banabas. Kɨni mɨsəkəu-ta əriu a imərіə ikɨn.

51 Mərɨg iriu kwarpita-arpita nɨmokrur ye sandel kapəriu [mwor nɨmtətien mə nəmə ikɨn a kɨmɨsor nar kɨrik rɨpəh nəmhenien.] Kɨni kɨravən apa yerkwanu a, Ikoniam.

52 Mərɨg narmamə kape Yesu mɨnə apa Antiok, Nanmɨn kape Kughen rukwar irəriə; kɨni rɨkiriə ragien.

14

Pol mɨne Banabas kɨmɨravən apa Ikoniam

1 Nar a rɨmnor mɨn apa Ikoniam. Apaikɨn, Pol mɨne Banabas kɨmɨwauru-pən ye niməhuak kape nəmə Isrel mɨwəgkiar mɨwapita, mɨrəvi narmamə khapsaah- nəmə Isrel mɨne nəmə Gris mɨn; khani nəfrakɨsien ye Yesu.

2 Mərɨg nəmə Isrel yamə mɨne khapəh nhaniyen nəfrakɨsien ye nəgkiarien kapəriu kɨmnhavən tuk nəmə Gris, mhauh nərɨgien kapəriə mə tuksəməkɨn nəməhuak mɨnə, mhani hah əriə.

3 Mərɨg Pol mɨne Banabas kɨmɨwarə aikɨn a ror tu; kɨni kwətgah tuk nɨni-ərhavyen Nəgkiarien Huvə kape Yesu Yermaru; kɨni Kughen rɨmnor əriu kwor nɨmtətien rɨpsaah mə narmamə tuksəm kharkun mə nəgkiarien kape nɨhuvəyen kape Kughen ror nəfrakɨsien kɨn.

4 Nəmə ikɨn kɨmɨsəwhai əriə mɨnə; tɨksɨn kɨmnhakwasɨg kɨn nəmə Isrel yamə mɨne khapəh nhaniyen nəfrakɨsien ye Yesu, kɨni tɨksɨn kɨmnhakwasɨg kɨn aposol mir a.

5 Nəmə Isrel a, mɨne nəmə Gris, mɨne nəmehuə mɨnə kapəriə kɨmnharai mhun nəgkiarien mhamə tukhauh əriu mɨsarkwhopni əriu kɨn kapier apɨg.

6-7 Nɨpɨg Pol mɨne Banabas kwərɨg nɨrai-mhunien kapəriə, kwarar, mɨwap mɨravən ye provins e Likaonia.

Pol mɨne Banabas kɨmɨravən apa Listra

Kɨni mawəriwak, mɨravən yerkwanu mir a, Listra mɨne Debe. Kɨni ye yerkwanu mir a mɨne ikɨn mɨnə ipakə tuk yerkwanu mir a, iriu kɨmarəni-ərhav Nəgkiarien Huvə kape Yesu.

8 Apa Listra, yermamə kɨrik apaikɨn nɨhun rahas ror hanə; to rapəh nəriwəkien. Ramkwətə,

---

13:51: Mat 10:14; Wok 18:6 **14:3:** Mak 16:20; Hib 2:4 **14:5:** Wok 14:19

9 mamətərɨg kɨn nəgkiarien kape Pol. Kɨni Pol rəm tɨm
tɨm kwən a mɨrkun mə ruɨni-ta nəfrakɨsien mɨmə Kughen to
rɨrkun nor-huvəyen nɨhun.
10 Kɨni Pol rokrən apomh mɨmə, “!Ah! Hekɨmter.” Taktəkun
əmə rhekɨmter məriwək.
11 Kɨni narmamə kɨsəm nar yame Pol rɨmnor, kɨsokrən
mamhani ye nəgkiarien Likaonia mhamə, “!Səmru! !Kughen
kapətawə mɨnə khaukrekɨn əriə mɨnhauə mɨsor yermamə kɨn
əriə, mɨseiwaiyu-pə imətawə!”
12 Kɨni rɨkiriə rəsɨk mə Banabas e Sus, [yermaru kape
kughen mɨnə kapəriə.] Mərɨg in ai Pol in yermamə kape
nəgkiarien, rɨkiriə rəsɨk mə in e Heremes, yeni kape kughen
mɨnə kapəriə.
13 Nimə kape kughen e Sus, ramərer ye nɨkar rukwanu pən.
Kɨni pris kape kughen a rɨmavən mokwan-pən jihi nai ye kau
mɨnə tɨksɨn məsɨg əriə muə ye kwəruə kape kəupə ye yerkwanu
a kɨmnor kɨn kapier. In mɨne kwhen a kɨsorkeikei mə tukhauh
mhavaan nar mɨragh mɨnə a tuk nəhuakien kɨmi Pol mɨne
Banabas.
14 Mərɨg aposol mir a kwərɨg nəvsaoyen kɨn, kweikus neipən
kapəriu [mwor nɨmtətien mə rɨkiriu rəpou.] Mwaiyu mɨravən
ye kwerkwan irəriə mwokrən ehuə mɨrəmə,
15 “!Ah! ?Rhawor nakhamə taksor nar e? Kɨmru yermamə
mir əmə e- rəmhen kɨn əmiə. Kɨmru yakərauə mə jakrəni-
ərhav Nəgkiarien Huvə, mɨrəmə taksarar ye nərɨgien kapəmiə,
mhapəh nɨsəhuakien kɨmi kughen apnapɨg mɨnə. Mɨsəhuak
əmə kɨmi Kughen rerɨn. In rɨmnor neai mɨne nɨmoptanə mɨne
tame tahik, mɨne narɨmnar fam yame kamhaswin irəriə.
16 Apa kupən, In rɨmnəta ye narmamə m-fam ye tanɨmtanə
kɨsəri-pən əmə swatuk mɨnə kapəriə.
17 Mərɨg nɨpɨg m-fam, In ramor swatuk kɨmi əriə mə iriə
tukharkun nɨsəmien nɨhuvəyen kafan. In ramor nəhig ramɨp;
mamor nəvɨgɨnien ramor kwənkwan ye nɨpɨg mɨnə atuatuk
kapəriə. In ravəhsi-pre nəvɨgɨnien kɨmi əmiə, mamor rɨkimiə
ramagien.”
18 Aposol mir a kɨrəni pawk nəgkiarien a, mərɨg ipakə əmə
iriu kɨrapəh nəmhenien tuk nɨrəni-əhuyen narmamə mɨnə a
yamə mɨne khamə tukhauh kau, mhavaan əru, mɨsor sakre-
faes kɨn kɨmi əriu.
19 Kasarə pi pom mamhavən, kɨni nəmə Isrel tɨksɨn
kɨmnhasɨ-pən apa Antiok mɨne Ikoniam, mhauə mhatərhav-
pə Listra. Khavi narmamə khapsaah khauə mhakwasɨg kɨn
əriə, mharaptərəkɨn Pol, mɨsəsɨk in kɨn kapier, mhaukəkin in

14:11: Wok 28:6 **14:15:** Sam 146:6; Wok 10:26 **14:16:** Wok 17:30 **14:17:** Jer 5:24

mɨsərəhu in iruə yerkwanu a, mɨsapəh raməmɨr. Rɨkiriə rəsɨk mə ruamhə əfrakɨs.
20 Mərɨg narmamə kape Yesu mɨnə kɨmnhauə mɨsərer rao rao kɨn, Pol rhekɨmter mɨn, mɨvən mɨn yerkwanu a. Kəni rɨkwamer kɨn, in mɨne Banabas kɨmɨravən apa yerkwanu a Debe.

Pol mɨne Banabas kɨrarerɨg-pən Antiok ye provins e Siria

21 Pol mɨne Banabas kɨmɨrani-ərhav Nəgkiarien Huvə yerkwanu a Debe, mɨrəvi narmamə khapsaah khauə narmamə kape Yesu mɨnə. Kwarar mɨn, mɨrarerɨg mɨn mɨravən apa Listra. Kwasɨg ikɨn, kratərhav mɨn aikɨn, mɨrarerɨg mɨrauə Ikoniam. Kwasɨg ikɨn, kɨrarerɨg mɨn mɨrauə apa Antiok.
22 Ikɨn mɨnə, iriu kwərɨp tɨm tɨm narmamə kape Yesu mɨnə mwor kwirɨg kɨmi əriə mə tuksərer tɨm tɨm ye nhatətəyen kapəriə, mɨrəmə, “Kɨtawə kamhavən ye Narmaruyen kape Kughen, tukasəkeikei mɨsəm rəutən tuk ətawə.”
23 Kɨni Pol mɨne Banabas kɨrmɨavən ye niməhuak mɨnə, mɨravəh-si haktə elda mɨnə kapəriə, mwapəh nəvɨgɨnien mawahuək, mawərəhu-pən əriə ye kwermɨ Yesu Yermaru yame kashatətə iran.
24 Kɨni ai, kɨrakrao ye kwənmhaan a Pisidia, mwəsok-pihiu mɨravən Pamfilia
25 marəni-ərhav Nəgkiarien Huvə apa Pega. Mwəsok pirə mɨn yerkwanu kɨrik kamni kɨmə Atalia.
26 Mɨravən ye rao kɨrik mɨrarerɨg mɨn mɨrauə Antiok ye provins a Siria. Ikɨn aikɨn a kɨmnaməhuak kupən kɨmi Kughen mə In tukrɨvəhsi-pən nɨhuvəyen kɨmi əriu mə iriu tukratərhav mɨrəni-ərhav nəgkiarien kape Kughen. Kɨni taktəkun ai kwor infamien ye nəriwəkien kapəriu.*
27 Kɨmɨratərhav-pə aikɨn a, mwokrən kɨn nəməhuak mɨnə mə tukhauə mɨsofugɨn. Kɨni mwəvsao kɨn narɨmnar mɨnə a yame Kughen rɨmnor əriu mə tukwor, məhitə ye swatuk tuk nəmə tanə pɨsɨn pɨsɨn mɨnə mə tukhauə mhani nəfrakɨsien ye Yesu.
28 Kɨni iriu mwarə aikɨn a ror tu iriə narmamə kape Yesu mɨnə.

15

Nəməhuak mɨnə tɨksɨn khamə tukaməkeikei kəri-pən Loa kape Moses

1 Narmamə tɨksɨn khatərhav a Judia, mɨsəsok-pihiu, mhavən apa Antiok. Mɨshajoun nəməhuak mɨnə mhamə,

---

14:19: Wok 17:13; 2 Kor 11:25 **14:22:** Wok 15:32; 1 Tes 3:3 * **14:26:** Nəmə Antiok kɨmɨsher-pən kɨn Pol mɨne Banabas mə tukrakurao məvsao kɨn Yesu Kristo. Newk kɨrikianə ruauə muavən ta, kɨni taktakun ai iriu kɨrarerɨg-pə apa Antiok. **14:27:** Wok 15:4,12

"Tukmə kɨpəh nəsɨgpənien əmiə rəri-pən Loa yame Moses rɨmɨni, Kughen to rɨpəh nɨvəh-mɨraghien əmiə."

2 Kɨni Pol mɨne Banabas mɨne narmamə mɨnə a, kasotgoh pɨk kɨmi əriə mɨnə tuk nəgkiarien a. Məkneikɨn, nəməhuak mɨnə apa Antiok khavəh-si haktə Pol mɨne Banabas mɨne narmamə mɨnə mɨn tɨksɨn mə tukhavən apa Jerusalem mɨsəm aposol mɨnə mɨne elda mɨnə kape nɨməhuak tuk nərəhu-atuatuk-ien nərɨgien a.

3 Nəməhuak mɨnə kɨsher-pən kɨn əriə mə tukhavən. Nɨpɨg khavən, mhatərhav-pən Fonisia mɨne Sameria, mhani-əsah pən tuk əriə mə nəmə tanə pɨsɨn pɨsɨn mɨnə kɨmnhauə mhani nəfakɨsien ye Yesu. Nəvsaoyen a ror nəməhuak mɨnə rɨkiriə ragien.

4 Nɨpɨg khauə mhatərhav-pə Jerusalem, nəməhuak mɨnə mɨne aposol mɨnə mɨne elda mɨnə kɨmnhani vi vi əriə. Kɨni Pol mɨne kafan mɨnə kasəvsao kɨn narɨmnar yamə mɨne Kughen rɨmɨvəhsi-pən nəsanɨnien kɨmi əriə mə tuksor.

5 Mərɨg Farisi mɨnə tɨksɨn yamə mɨne khani nəfrakɨsien ye Yesu kɨshekɨmter mhamə, "Nəmə mɨne pəh nien mə nəmə Isrel, tukaməkeikei kəsɨg-pən əriə kɨni tukaməkeikei khajoun əriə pəh kɨsəri-pən Loa kape Moses."

6 Kɨni aposol mɨnə mɨne elda mɨnə kape nɨməhuak kɨsəkwətə tuk nərɨgien a.

7 Kɨmɨsəgkiar rapomh pɨk, kɨni Pita rhekɨmter mɨmə, "Yo mɨnə tɨksɨn. Kɨmiə nakharkun mə tu tu kwənmopɨn, Kughen rɨmɨrpen-ta yo irətawə mɨmə yo jakni-ərhav Nəgkiarien Huvə kɨmi narmamə yamə mɨne pəh nien mə nəmə Isrel, mə iriə tukhani nəfrakɨsien ye Yesu.

8 Kughen, yame rɨrkun rɨki narmamə, mɨvəhsi-pən Nanmɨn Rhakə kɨmi əriə rəmhen əmə kɨn yame rɨmɨvəhsi-pə kɨmi ətawə, kɨni mamor nɨmtətien mə rɨkin ragien mɨn tuk əriə.

9 Rɨpəh norien ror pɨsɨn kɨmi əriə. Nɨkam. Iriə mɨn khani nəfrakɨsien iran, kɨni In rɨvəh-si ta təvhagə hah kapəriə rəmhen kɨn yame rɨmnor ta irətawə.

10 Kɨmiə naksəvi niemhaa kape Kughen mhavəhsi-pən loa kɨrik kɨmi əriə rəmhen kɨn kajipə pam kɨrik. Səmru. Kɨtawə, mɨne kapətawə kaha mɨnə kupən khapəh nɨsəmhenien mə to kharəh kajipə pam a.

11 Mərɨg kɨtawə kɨshatətə ye Yesu Yermaru mə tukrɨvəh mɨragh ətawə ye nɨhuvəyen kafan, mɨne nəmə tanə pɨsɨn pɨsɨn mɨnə mɨn."

12 Nəgkiarien a rətapɨg pɨk kɨn narmamə mɨnə a kasofugɨn aikɨn a. Kɨni iriə kasətərɨg əmə kɨn Pol mɨne Banabas kawəvsao

---

15:1: Gal 5:2 **15:2:** Gal 2:1 **15:4:** Wok 14:27 **15:7:** Wok 10:1-43 **15:8:** Wok 10:44; 11:15 **15:10:** Mat 11:30; Gal 3:10 **15:11:** Gal 2:16; Efes 2:5-8

kɨn nɨmtətien yamə mɨne Kughen rɨmɨvəhsi-pən nəsanɨnien kɨmi əriu mə tukwor ye nɨmrɨ narmamə ye tanə pɨsɨn pɨsɨn mɨnə.

Jemes rətapɨg kɨn nəgkiarien

13 Pol mɨne Banabas kwor infamien ye nəvsaoyen, kɨni Jemes rhekɨmter, mɨni-pən tuk əriə mɨmə, "Yo mɨnə tɨksɨn, sətərɨg kɨn yo.

14 Saemon Pita rɨmnhoprai-pə huvə kɨmi ətawə mə Kughen rɨmnor əpu In kɨmi nəmə tanə pɨsɨn pɨsɨn mɨnə, mɨpɨk ta əriə tɨksɨn mə kafan narmamə mɨnə.

15 Rəmhen əmə kɨn nəgkiarien kape profet kɨrik kupən yame rɨmɨrai ye Nəkwəkwə kape Kughen, mə Kughen rɨmə,

16 " 'Kwasɨg ikɨn, Yo jakrerɨg-pə mɨn. Mor huvə rao* kape narmaruyen kape King Deved e yame rɨmnaməteih kupən, ipakə əmə rəmnɨm.

Rɨnahas pawk, jakrəh-si haktə, mɨrɨrpɨn, məspir, mor rəutən mɨn.

17-18 Mə narmamə yamə mɨne pəh nien mə nəmə Isrel-narmamə pɨsɨn pɨsɨn mɨnə rarkurao ye tanɨmtanə-yamə mɨne yɨmɨrpen ta əriə mə kafak narmamə mɨnə tuksarha-pə tuk Yo.

Yo e Kughen Yermaru, apa kupan yɨmnhajoun narmamə kɨn narɨmnar mɨnə e mə tukharkun. In e nəgkiarien kafak.' " *(Amos 9:11-12)*

19 Kɨni Jemes rɨmə, "Nəgkiarien kafak ror məkneikɨn: Taktəkun ai, narmamə yamə mɨne pəh nien mə nəmə Isrel kwəsarar ye nərɨgien kapəriə mamhauə tuk Kughen. Rapəh nəmhenien mə kɨtawə tuksor rɨskai pɨk tuk əriə.

20 Mərɨg pəh kharai nəkwəkwə kɨrik rɨvən kɨmi əriə, mhani-pən tuk əriə mhamə tukhapəh nɨsənien nəvɨgɨnien yame kɨmoh kɨvaan əru tuk nəhuakien kɨmi nanmɨ kughen eikuə mɨnə. Nəvɨgɨnien mɨnə a kɨsəmkɨmɨk ye nɨmrɨ Kughen. Mhapəh nɨsor-haspən-ien kɨmi nɨpiraovɨn. Mhapəh nɨsənien nar mɨragh yame kɨmnəvɨt-əpni, meinai nɨtawɨn raməmɨr hanə ye nɨpran. Mhapəh nɨsənien nɨtə.

21 Tukasəkeikei mhavəhsi-pən natuakəmien mɨnə e kɨmi əriə meinai kɨmnharikakun ta tu, kaməvheikɨn Loa kape Moses ye Sabat mɨne fam ye nəkwai nɨməhuak mɨnə fam kape nəmə Isrel. Kɨni kɨmnamni-ərhav Loa kape Moses yerkwanu mɨnə m-fam."

Aposol mɨnə mɨne elda mɨnə kɨsher-pən kɨn nəkwəkwə kɨrik kɨmi nəməhuak mɨnə pəh nien mə nəmə Isrel

---

15:13: Gal 2:9 * **15:16:** Nəgkiarien kape nəmə Gris rɨpəh nɨniyen "rao kape King Deved" mərɨg rɨmə, "nimə tapolen kape King Deved." Mərɨg nɨpran rɨmə "generation" uə yerkwanu, mɨne narmamə, mɨne nimə. **15:20:** Eks 34:15-17; Lev 17:10-16

22 Kini aposol minə mine elda minə, mine nəməhuak minə
fam khani kwis mə tukhavəhsi-haktə iriə tiksin misher-pən
kin əriə khakwasig kin Pol mine Banabas, mhavən apa Antiok.
Mishajoun Saelas mine Judas (nhagin min kirik kamni kimə
Basabas). Kwərə mir a, narmamə kamhasiai əriu.
23 Mhavəhsi-pən nəkwəkwə kimi əriu mə tukhrivəh
miravən. Nəkwəkwə a ramni mimə,
Kimawə aposol minə mine elda minə, kimawə piaumiə
minə.
Kimawə yakamhani vi vi əmiə, nəmə tanə pisin pisin minə,
kimiə nəməhuak minə, yame kasarə apa Antiok, mine Siria,
mine Silisia:
24 Yakasərig mə kimawə tiksin kimnhauə misor riskai-pre
pik tuk əmiə. Mərig kimawə yakhapəh nhavəhsi-pənien
nəgkiarien kirik kimi əriə mə tukhauə misor məknenkin.
25 Ror pən, kimawə yimisəkwətə kirik, mishajoun yer-
mamə kiraru e misher-pre kin mə tukravəh nəgkiarien
kapəmawə miraurə kimi əmiə. Mə iriu tukrakwasig kin fren
kapəmawə mir e Pol mine Banabas.
26 Ipakə əmə iriu kramhə tuk nini-ərhavyen nəgkiarien
kape Yesu Kristo, Yermaru kapətawə.
27 Kimawə yaksher-pre kin Judas mine Saelas mə iriu
tukraurə tuk əmiə. Kwərə mir ai tukrani huvə nəgkiarien
yame kimawə yimnharai.
28 Kini Nanmin kape Kughen rikin ragien, mine rikitawə
ragien mə jakkhapəh nhavəhsi-preyen natuakəmien kirik
yame riskai pik tuk əmiə. Kini yakhavəhsi-pre əmə nat-
uakəmien mine en:
29 Takhapəh nisənien nəvigінien yame kamoh kivaan əru
tuk nəhuakien kimi nanmi kughen eikuə minə. Mhapəh
nisənien nitə. Mhapəh nisənien nar miragh yame kimnəvit-
əpni, meinai nitawin ramə̄mir hanə ye nipran. Mhapəh nisor-
haspən-ien kimi nipiraovin. Tukmə naksəri-pən natuakəmien
minə a, takpisarə huvə.
In əmə e nəgkiarien kapəmawə.
30 Kini namehuə minə a kisher-pən kin narmamə a, khavən
apa Antiok. Khavən, mhatərhav-pən, misokrən kin nəməhuak
minə aikin. Khauə, misofugin. Kini kimnhavəhsi-pən
nəkwəkwə a kimi əriə.
31 Kimisəvhuekin nəkwəkwə a misərig rhuvə pik, meinai
nəgkiarien kafan ravəhsi-haktə nərigien kapəriə.
32 Judas mine Saelas, profet mir ai, kawəgkiar apomh kimi
nəməhuak minə, məwhag kimi əriə mwor əriə kasərer tim tim.
33 Iriu kimiwarə rəpomh kwənmopin aikin. Kwasig ikin,
nəməhuak minə kimisaowiə kin əriu. Misaiyoh-pən Kughen

15:28: Mat 23:4

mə tukrɨvəhsi-pən nəmərinuyen kɨmi əriu. Kɨni mɨsher-pən kɨn əriu kɨrarerɨg mɨravən tuk narmamə yamə mɨne kɨmɨsher-pən kɨn əriu.
34-35 Mərɨg Pol mɨne Banabas kɨmɨwarə mɨn apa Antiok ror tu kwənmopɨn, iriə narmamə khapsaah kasəvhag mhani-ərhav nəgkiarien kape Kughen.

Pol mɨne Banabas kawəwhai əriu mɨnə

36 Kɨsarə mamhavən, Pol rɨni-pən tuk Banabas mɨmə, "Rhuvə mə tukrarerɨg mɨravən mwəm kɨrau mɨnə tɨksɨn yerk-wanu mɨnə a mɨrani-ərhav ta nəgkiarien kape Kughen, ai mwəsiekun-ru əriə."
37 Mərɨg Banabas rorkeikei mə tukrəkɨr Jon Mak pəh rɨkwasɨg kɨn əriu.
38 Mərɨg Pol rəm mə rɨpəh natuatukien, meinai in apa kupən, kɨmnarharə apa Pamfilia, kɨni Jon Mak rɨmnəpəh əriu, mɨrerɨg.
39 Kɨni Pol mɨne Banabas kaotgoh kɨmi əriu mɨnə tuk Jon Mak, kɨni məwhai əriu mɨnə. Banabas rɨkɨr Jon Mak, mɨravən ye rao kɨrik mɨravən apa ye tanə kɨrik kamni kɨmə Saepras.
40 Mərɨg Pol rɨmɨni-pən tuk Saelas mə iriu min. Kɨni nəməhuak mɨnə kɨmɨsəhuak kɨmi Yesu Yermaru mə In tukrɨvəhsi-pən nɨhuvəyen kɨmi əriu, kɨni en kratərhav.
41 Iriu kɨmɨwəriwək mratərhav-pən Siria mɨne Silisia, ma-wor nəməhuak mɨnə kamhaskai.

16

Timoti ramkwasɨg kɨn Pol mɨne Saelas

1 Kɨni Pol rəriwək mɨn mɨvən apa yerkwanu mir kɨraru nhagriu Debe mɨne Listra. Aikɨn a, yermamə kɨrik kape Yesu ramarə ikɨn, nhagɨn e Timoti. Nɨsɨni ramni nəfrakɨsien ye Yesu; in kwənərəus kape nəmə Isrel. Mərɨg rɨmni in yemə Gris.
2 Nəməhuak mɨnə apa Listra mɨne Ikoniam kamhani mhamə Timoti in yamehuə kɨrik.
3 Kɨni Pol rorkeikei mə tukrɨkɨr Timoti iriu min. Kɨni məsɨg-pən in, meinai rɨpəh norkeikeiyen mə nəmə Isrel rɨkiriə tukra-has mhawor nəmə aikɨn a kharkun mə rɨm Timoti in yemə Gris.*
4 Kɨni irisɨr kɨrhuvən mrhɨtərhav-pən yerkwanu mɨnə, marhəni-ərhav tuk narmamə kape Yesu mɨnə mɨrhɨmə nəgkiarien yame aposol mɨnə mɨne elda mɨne Jerusalem kɨmɨsərəhu. Kɨni irisɨr krhajoun əriə mə tukasəkeikei mɨsəri-pən nəgkiarien a.

15:37: Wok 12:12,25 **15:38:** Wok 13:13; Kol 4:10 **16:1:** Wok 14:6; 2 Tim 1:5 **16:2:** Fil 2:19-22 * **16:3:** Nəmə Isrel to khapəh nɨsərɨgien kwənərəus kɨrik kape nəmə Gris. Mərɨg Pol rɨmə to rəsɨgpən Timoti, ai ruə məmhen kɨn yemə Isrel kɨrik, ai nəmə Isrel to kɨsərɨg. **16:4:** Wok 15:23-29

5 Ror məknakɨn, mə nəməhuak mɨnə aikɨn mɨnə fam
kamhaskai ye nhatətəyen kapəriə. Nɨpɨg mɨnə fam, kamhap-
saah.

Pol rəm nəmrərhavyen kɨrik

6 Irisɨr kɨrhuvən mrhɨtərhav-pən yerkwanu mɨnə Frijia
mɨne Galesia, meinai Nanmɨn kape Kughen rɨmɨni-əhu mə
tukrhɨpəh nɨrhɨvənien mɨrhɨni-ərhav nəgkiarien apa provins
a Tarki.
7 Kɨrhuvən mɨrhuə ye nɨkar provins mir a Misia mɨne
Bitinia, krhɨmə tukrhuvən apa Bitinia; mərɨg Nanmɨn kape
Yesu† rɨpəh nɨniyen mə tukrhuvən aikɨn.
8 Kɨni irisɨr krhɨtərhav-pən Misia, mrhɨvirə mɨrhuvən yerk-
wanu kɨrik kamni kɨmə Troas.
9 Yenaiyu, Pol rəm nəmrərhavyen məm mɨmə yemə Masedo-
nia kɨrik rərer maiyoh-pən in maməkeikei kɨm in mɨmə, "Yuə-
ru e Masedonia masitu irəmawə."
10 Pol rɨmnəm ta nar a, taktəkun əmə kɨmawə yɨmɨsətu huvə
kapəmawə narɨmnar mə jakhatərhav mɨn aikɨn a, mhavən
apa Masedonia, meinai yɨmnharkun mə Kughen rɨmnokrən
kɨn əmawə mə jakhani-ərhav Nəgkiarien Huvə kɨmi narmamə
ikɨn.

Pian a Lidia ruə mɨni nəfrakɨsien ye Yesu

11 Kɨni ai, yakhavəh rao kɨrik, mhatərhav apa Troas,
mhavən atuatuk ye tanə a kamni kɨmə Samotres. Kəni
rɨkwamɨr kɨn, yakhavhiak-pən apa yerkwanu kɨrik kamni
kɨmə Neapolis.
12 Kɨni yakhatərhav aikɨn a, mɨsəriwək mhavən mɨseriaji
yerkwanu a Filipae, yame raməmɨr kupən ye provins a Mase-
donia. Yermaru kape Rom ramarmaru ye kwənmhaan a.
Kɨmawə yɨmɨsarə kəskəh aikɨn a.
13 Kɨni ye Sabat, yɨmɨsəta yerkwanu a, mɨseiwaiyu mhavən
ye nu kɨrik, meinai yɨmɨsərɨg mə kavən aikɨn kaməhuak.
Aikɨn, yɨmɨəkwətə, mɨsəgkiar kɨmawə nɨpiraovɨn yamə mɨne
kwənhauə ta aikɨn mɨsəkwətə.
14 Pian Tuatira kɨrik ramkwətə mamətərɨg kɨn əmawə.
Nhagɨn e Lidia. In piraovɨn kape nəvraiyen neipən huvə mɨnə‡
mavəh mane iran. Pian a, ramsiai Kughen. Kɨni Yesu Yermaru
rəhitə ye nɨrkunien kafan mɨmə in tukrɨni nəfrakɨsien ye
nəgkiarien kape Pol.
15 Kɨni in mɨne kafan mɨnə kɨmnhavən mɨsor baptaes.
Kɨni rɨmɨni-pə tuk əmawə mɨmə, "Nakasəm mə yakamni
nəfrakɨsien ye Yesu Yermaru, kɨni takasəkeikei mhauə mɨsarə

16:6: Wok 18:23 † **16:7:** Nanmɨn kape Yesu in Nanmɨn kape Kughen, uə Nanmɨn Rhakə. ‡ **16:14:** Neipən a nɨmrɨn rhaktə, kɨni rɨmrɨmrə apɨg.

imak yerkwanu.” In rɨmɨvi əmawə, yakhavən mɨsarə kɨmawə min.

Kɨvəhsi-pən Pol mɨne Saelas ye kalabus

16 Nɨpɨg kɨrik, kɨmawə yɨmnhavən aikɨn kaməhuak ikɨn, kɨni mɨsəm piraovɨn kɨrik. In yor atuə kɨn kɨrik yame kɨmɨvəh nɨmrɨn. Pian a, nanmɨn hah raməmɨr iran, mamor in mə in rɨrkun nɨni-ərhavyen narɨmnar yame tukrɨpiuə. Kɨni pian a in ravəh pɨk mane ehuə iran, kape kafan namehuə, meinai narmamə kasərok namehuə kafan mɨnə mə tuksərɨg nəgkiarien kafan.

17 Kɨni in ramkwasɨg kɨn əmawə Pol, mamokrən ehuə mamni mɨmə, “! Narmamə mɨnə e, iriə narmamə kape nor atuə-kɨnien kape Kughen, yame In yerpɨrɨg! Kamhani-ərhav swatuk yame Kughen ravəh mɨragh narmamə iran kɨmi əmiə.”

18 Rɨmnor nar a nɨpɨg rɨpsaah. Ror Pol ramərɨg rahas pɨk. Rarar məgkiar kɨmi nanmɨn has yame raməmɨr ye pian a, mɨmə, “Ye nhag Yesu Kristo, yakamni-pre tuk ik mɨmə, !Takəta ye pian e!” Taktəkun əmə, nanmɨn has a rəta ye pian a.

19 Mərɨg namehuə kafan mɨnə kɨsəm kharkun mə swatuk kape nɨvəhyen mane ruɨrkək ai taktəkun, kɨsarar, mharaptərəkɨn Pol mɨne Saelas, mharəh əriu mɨsor əriu kawərer ye nɨmrɨ mɨrh.

20 Mɨsərɨp əriu kawərer ye nɨmrɨ yemə Rom mir - iriu narmamə kape kaonsel. Kɨni mhani-pən tuk əriu mhamə, “Kwərə mir e, iriu yemə Isrel. Iriu kaworiah pɨk nəmə imətawə ikɨn.

21 Mwarkut tuk ətawə mə tuksəri-pən narəyen pɨsɨn. Mərɨg norien a rapəh natuatukien ye loa kapətawə. Kɨtawə nəmə Rom. To khapəh nɨsəri-pənien swatuk a.”

22 Kɨni narmamə khapsaah khauə mɨn mhani hah əriu. Kɨni yamehuə mir kape kaonsel krəni-pən tuk mobael mɨnə mə tukharəh-si ta neipən kapəriu mhauh əriu.

23 Kɨni kɨmnhauh pɨk əriu, kwasɨg ikɨn, kharəhsi-pən əriu ye kalabus, mhani-pən tuk yermamə kape narhayen tuk kalabus mhamə, “Ik takamarha huvə tuk əriu.”

24 Yermamə yame ramarha tuk kalabus rərɨg nəgkiarien a, mɨrəh əriu mɨvən ye kwənmhan kɨrik apa imə əgkəp. Mərəhupən nai ye nɨhuriu markwəji ətərəkɨn-pən əriu iran.

25 Kɨni yenpɨg əru, Pol mɨne Saelas kɨmɨwəhuak. Kɨni mawəni nɨpe marəvəh-si haktə Kughen; kɨni narmamə yamə mɨne kasəmɨr ye kalabus kɨmɨsətərɨg kɨn əriu.

26 Taktəkun əmə, nɨmnɨmien ramavən pɨk, mor kalabus rɨkiu-kiu. Taktəkun əmə kwəruə mɨnə kɨsəhitə. Kɨni nərəus yamə mɨne kɨmnərkɨs narmamə kɨn, kharɨsɨn mɨsəsaah.

16:17: Mak 1:24 **16:20:** Mak 13:9 **16:22:** 2 Kor 11:25; 1 Tes 2:2

27 Kɨni yermamə yame ramarha tuk kalabus rarha, məm
kwəruə mɨnə kape kalabus kɨmɨsəhitə, rɨmə ta mə narmamə a
ye nəkwai kalabus kwəsap ta. Məknekɨn rɨrəh kafan nau nisə
mə tukrhapni atuk əmə in kɨn§.
28 Mərɨg Pol rokrən apomh mɨmə, “!Ah! !Apəh nhapniyen
ik! Kɨmawə fam yakasəmɨr hanə imə.”
29 Kɨni yermamə yame ramarha tuk kalabus rokrən mə
yermamə kɨrik tukrɨrəh laet muə, maiyu mɨvən ye nəkwai
nimə, mənɨmkur-pən ye nɨhu Pol mɨne Saelas, mɨgɨn pɨk.
30 Mɨkɨr əriu mɨvən apa iruə maiyoh əriu mɨmə, “!Yemehuə
mir! ?Jakhawor pən iran mɨne pəh Kughen rɨvəh mɨragh yo?”
31 Kɨni kɨrəni-pən tukun mɨrəmə, “Ik, takni nəfrakɨsien ye
Yesu Yermaru, pəh Kughen tɨkrɨvəh mɨragh ik mɨne kafam
mɨnə mɨn.”
32 Kɨni iriu kɨrani-ərhav nəgkiarien kape Yesu Yermaru
kɨmin mɨne kafan narmamə mɨnə.
33 Yenpɨg əru, mərɨg kwən a rɨkɨr əriu mɨvən, məspir tamhek
nɨmap kapəriu yame kɨmoh. Taktəkun əmə, in mɨne kafan
narmamə mɨnə, mɨne kafan yor atuə kɨn mɨnə kɨmɨsor bap-
taes.
34 Kɨni in rɨmɨkɨr Pol mɨne Saelas mɨvən ye nəkwai nimə
kafan, mɨvəhsi-pən nəvɨgɨnien kɨmi əriu. Kɨni in, mɨne kafan
mɨnə, kɨmɨsərɨg rhuvə pɨk, meinai kɨmnhani nəfrakɨsien ye
Kughen.
35 Kɨni rueraan, yermamə mir kape kaonsel kɨrəni-pən tuk
mobael mɨne mɨrəmə, “Havən mharɨsɨn nar mir a kɨravən.”
36 Kɨni kwən a ramarha tuk kalabus rɨmɨni-pən tuk Pol
mɨmə, “Yamehuə kape kaonsel rɨmə kɨmawə jakharɨsɨn əmiru
nakravən. Ravən ye nəmərinuyen.”
37 Mərɨg Pol rɨni-pən tuk mobael mɨnə a mɨmə, “! Ah! ?
Rhawor e? Kɨmru yemə Rom mir e, kɨni namehuə mir e kape
nəmə Rom kɨrapəh nɨwəm-pawk-eyen mə kɨmru yɨmwor nar
has kɨrik, mərɨg kwəroh-ta əmru ye nɨmrɨ mɨrh, mwarko-pən
kɨn əmru ye kalabus. Kɨni taktakun ai iriu kworkeikei mə
tukwher-ərhav apɨs-apɨs əmə kɨn əmru. ! Nɨkam! Pəh iriu
kɨrauə, mɨrakɨr əmru kɨmawə miriu.”
38 Kɨni mobael mɨnə a khavən mhani-pən nəgkiarien kape
Pol mɨne Saelas tuk yamehuə mir kape kaonsel. Kwərɨg mə
Pol mɨne Saelas iriu yemə Rom mir, kwakur.
39 Kɨni iriu kɨravən rɨkiriu reiwaiyu tuk Pol mɨne Saelas,
mɨrakɨr-ərhav əriu ye kalabus. Kɨni mawəkeikei kɨmi əriu mə
tukravən.
40 Pol mɨne Saelas kɨratərhav ye kalabus, kwasɨg ikɨn,
kɨravən imei piraovɨn kɨrik, nhagɨn e Lidia, mawəm

§ **16:27:** Ye nɨpɨg a, tukmə yermamə kɨwəhsi-pən ye kalabus rap, tukhopni yermamə ramarha tuk kalabus. **16:27:** Wok 12:18-19 **16:30:** Wok 2:37

nəməhuak mɨnə tɨksɨn aikɨn a. Kɨni iriu mawor kwirɨg kɨmi əriə. Kwasɨg ikɨn, kɨmɨravən.

17

Pol mɨne Saelas kɨmɨravən apa Tesalonaeka

1 Kɨni ai, Pol mɨne Saelas kɨmɨweriwək mratərhav yerkwanu mir a Amfipolis mɨne Apolonia, mɨravən mweriaji yerkwanu a Tesalonaeka. Ikɨn aikɨn a, niməhuak kɨrik aikɨn kape nəmə Isrel.

2 Kɨni Pol ror əmhen kɨn yame ramor rerɨn, mauru-pən ye nimə kape nofugɨnien kape nəmə Isrel; mamarə yerkwanu a meriaji Sabat kɨsisər. Kamhani nəgkiarien rɨpsaah ye nɨkarɨn kape Nəkwəkwə kape Kughen.

3 Kɨni Pol rɨmnhoprai-pən kɨmi əriə mɨmə, "Nəkwəkwə kape Kughen ramni atuatuk mɨmə Kristo tukraməkeikei mamərɨg rahah ye nɨpran meriaji mɨmhə, kɨni Kughen tukror In ramragh mɨn." Kɨni mɨmə, "Yesu yame yakamni-pre tuk əmiə, In e Kristo."

4 Kɨni nəmə Isrel mɨnə tɨksɨn, mɨne nəmə Gris khapsaah yamə mɨne kamhasiai Kughen, mɨne nɨpianehuə mɨnə khapsaah mɨn, kɨsərɨg nəgkiarien kape Pol, kamhani nəfrakɨsien iran, mamhakwasɨg kɨn Pol mɨne Saelas.

5 Mərɨg nəmehuə kape nəmə Isrel kasəməkɨn əriu; kɨni mhavən apa ye maket, mhapɨk nəmə has tɨksɨn mɨsor kwhen kapəriə kɨrikianə, mɨsor nahasien rehuə apa yerkwanu a. Kɨni mhavən imei yermamə kɨrik nhagɨn e Jeson. Mɨseikus kwəruə ye nimə kafan, mɨsauru-pən ye nimə mɨsarha-kɨn Pol mɨne Saelas. Mhamə tuksərɨp əriu ye nɨmrɨ mɨrh.

6 Mərɨg khapəh nɨsəmien, kharaptərəkɨn Jeson mɨne nəməhuak mɨnə tɨksɨn mɨn, mhaukəkɨn əriə mhauə kɨsərer ye nɨmrɨ nəmehuə mɨnə kape kaonsel. Mɨsokrən apomh mhamə, "Kwərə mir a Pol mɨne Saelas kawor pɨk nahasien muavən fam ye tanɨmtanə; mɨrauə mɨn eikɨn e.

7 Kɨni kwən e Jeson rɨmnokrən kəriu kɨravən iman ikɨn. Mərɨg iriu kwakapɨr loa mɨnə kape yermaru kapətawə e Sisa. Iriu karəni mə king pɨsɨn kɨrik aikɨn; nhagɨn e Yesu."

8 Nəmə Isrel kɨmnhani nəgkiarien a, mɨsor narmamə mɨne namehuə mɨnə a niemhaa ramhai əriə.

9 Kɨni ai namehuə mɨnə kɨsəkeikei kɨmi Jeson mɨne nəməhuak mɨnə mə tukavəhsi-pən mane kɨrik kɨmi əriə, mhamə "Tukmə naksarə mar, mane ai kapəmiə əmə; mərɨg tukmə nakasəvi niemhaa, mane ai kapəmawə." Nəməhuak mɨnə kɨmɨsərok namehuə mɨnə a, kɨni ai, kɨsəta irəriə kamhavən.

17:7: Luk 23:2; Jon 19:12

Pol mɨne Saelas kɨravən apa Berea

10 Kɨni yenaiyu kɨn, nəməhuak mɨnə kɨsher-pən kɨn Pol mɨne
Saelas kɨravən yerkwanu a Berea. Iriu kɨravən mɨratərhav
pən aikɨn, mwauru-pən ye nəkwai niməhuak kape nəmə Isrel.
11 Nəmə Berea, nərɨgien kapəriə rhuvə rapita nəmə Tesa-
lonaeka, mərɨg in ai, kɨsorkeikei pɨk mə tukasərɨg nəgkiarien
kapəriu. Kɨni nɨpɨg m-fam kasəvheikɨn huvə Nəkwəkwə kape
Kughen mə tuksəm mə nəgkiarien kape Pol ramni əfrah, uə
rameikuə.
12 Kɨni nəmə Isrel khapsaah khani nəfrakɨsien ye Yesu, mɨne
nɨpianehuə Gris khapsaah, mɨne nəmə Gris khapsaah mɨn.
13 Mərɨg nɨpɨg nəmə Isrel apa Tesalonaeka kɨmɨsərɨg mə Pol
ramni-ərhav mɨn nəgkiarien kape Kughen apa Berea, khauə
mɨn aikɨn, mɨsəvi niehmaa kape nəmə Berea tuk Pol.
14 Taktəkun əmə, nəməhuak mɨnə kɨsher-pən kɨn Pol rɨvən
mɨn apa ye nɨkar tahik. Mərɨg Saelas mɨne Timoti kɨwarə hanə
apa Berea.
15 Mərɨg narmamə yamə mɨne kɨmnhakɨr Pol mhavən
mɨseriaji əmə Atens mharerɨg, mhauə mɨn Berea, mhavən tuk
Saelas mɨne Timoti mhavəhsi-pən nəgkiarien kɨmi əriu mə
tukwhai mɨren mɨrauə mwəm Pol.

Pol rɨvən apa Atens

16 Kɨni Pol ramarə apa Atens mawhin Saelas mɨne Timoti
mə iriu tɨkravən mɨn mwəm. Ramərɨg rahah pɨk meinai rəm
mə yerkwanu a, nanmɨ kughen eikuə mɨnə khapsaah.
17 Ror pən, in rɨmavən ye nəkwai nimə kape nofugɨnien
kape nəmə Isrel, kɨni iriə nəmə Isrel, mɨne nəmə Gris yamə
mɨne kamhasiai Kughen, khani mɨn nəgkiarien rɨpsaah. Kɨni
nɨpɨg mɨnə fam, Pol ramvən mɨn ye kwənmhaan kape maket,
maməgkiar kɨmi narmamə kasəkwətə aikɨn.
18 Kɨni nəmə Gris tɨksɨn, kamni kɨmə Epikiurien mɨne
Sɨtok*, iriə nəmhajoun mɨnə. Khauə mɨsəgkiar mɨn iriə Pol,
mamharpəhu əriə mɨnə. Iriə tɨksɨn kamhani mhamə, "Kwən e
rɨmɨrəh əmə nəgkiarien apa ye swatuk, mamuə. !Keinein mə
ramni naha apa!" Mərɨg narmamə tɨksɨn kɨmnhani mhamə,
"Kɨmawə yaksərɨg yakhamə in ramni kughen pirə pɨsɨn pɨsɨn
mɨnə." Kamhani məkna meinai Pol raməgkiar kɨn Yesu,
mamni mɨmə, "In rɨmamhə, mərɨg Kughen rɨmnor In rɨmragh
mɨn."
19 Kɨni iriə kɨsokrən kɨn Pol mə tukruə marer ye nɨmrɨ
namehuə mɨnə kapəriə. Iriə kasəkwətə ye takwar a Are-
opagus. Kɨni namehuə khani-pən tukun mhamə, "Kɨmawə

17:17: Wok 18:19 * **17:18:** Epikiurien mɨnə khamə narɨmnar yame ror yermamə kɨrik rɨkin ragien, narɨmnar e in nɨmraghien rhuvə. Mərɨg Sɨtok mɨnə khamə rhuvə tukmə yermamə kɨrik rɨpəh nərɨgien nagienien uə nəmhəyen yerkin.

yaksorkeikei mə jakharkun nəgkiarien vi yame ik nakamni-
ərhav.
20 Nəgkiarien kafam yame nakamni kɨmawə yaksərɨg ror
pɨsɨn. Yaksorkeikei mə jakharkun nɨpran.”
21 Kamhani məkna meinai nɨpɨg m-fam nəmə Atens, mɨne
nəmə tanə pɨsɨn mɨnə mɨn aikɨn kasəkwətə masətərɨg kɨn
nərɨgien vi pɨsɨn masəgkiar mamharpəhu əriə mɨnə.

22 Kɨni Pol rərer ye nɨmrɨ namehuə mɨnə a mɨmə, “Nəmə
Atens. Yakəm yakɨrkun mə kɨmiə nakhasɨkai tuk nəhuakien
kapəmiə.
23 Nɨpɨg yakameriwək mamətamə iməmiə ikɨn, maməm
narɨmnar kape nəhuakien kapəmiə. Kɨni yaknəm ta kapier
imərhakə kɨrik yame kɨmɨrai nəgkiarien aikɨn kɨmə, ‘In e
kwənmhan kape nəhuakien kɨmi kughen kɨrik yame keinein
In.’ Mərɨg kughen yame kɨmiə nakhamə nakseinein, yo jakni-
ərhav In tuk əmiə.
24 Kughen e In e rɨmnor tokrei tanə mɨne narɨmnar
yame ramswin aikɨn. In ramarmaru tuk neai mɨne tokrei
tanə. Nimə kafan pəh nien mə niməhuak yame kɨtawə
kamhavhirəkɨn.
25 To In rɨpəh nəkwakwəyen kɨn nar kɨrik yame kɨtawə
narmamə kasor mhavəhsi-pən kɨmin. Meinai In pɨsɨn əmə
rɨmnor ətawə kamhamragh; kɨni In mɨvəhsi-pə narɨmnar fam
kɨmi ətawə.
26 Apa kupən əgkəp, In rɨmnor yermamə kɨrikianə əmə.
Taktəkun ai narmamə fam ye tanɨmtanə kamhatərhav əmə ye
yermamə a. Kɨni Kughen rərəhu-pən əriə kasarə ye tanɨmtanə
mɨnə fam. Kɨni In pɨsɨn əmə rɨmɨni nɨpɨg yame iriə tuksarə iran;
mɨne tanə mɨnə kapəriə.
27 Kughen a ror məknakɨn mə kɨtawə m-fam tuksarha-kɨn In
mharkun In, rəmhen kɨn yame yermamə kɨrik ramərav-ərav
ye nəpɨgnapien mə tukrɨvəh nar kɨrik. Mərɨg nəfrakɨsien mə
Kughen a to rapəh narəyen isok tuk ətawə.
28 Rəmhen kɨn nəgkiarien kɨrik yame ramni mɨmə, ‘Kɨtawə
kasətɨgtə əmə ye Kughen tuk nɨmraghien, mɨne nəriwəkien,
mɨne narɨmnar fam.’ Kɨni rəmhen kɨn yame kɨmiə kɨrik
raməni nɨpe kɨrik mamni mɨmə, ‘Kɨtawə mɨn e kafan kwa-
jikovə mɨnə.’
29 Meinai kɨtawə kwajikovə mɨnə kape Kughen, to khapəh
nhaniyen mə Kughen in rəmhen kɨn narɨmnar yamə mɨne
narmamə kamhavhirəkɨn kɨn gol uə silva uə kapier. In pəh
nien mə nanmɨ-nar kɨrik yame yarpəkao raməvhirəkɨn ye
nɨrkunien kafan. !Nɨkam!

17:25: 1 King 8:27; Wok 7:48 **17:25:** Sam 50:12 **17:27:** Sam 145:18; Jer 23:23
17:29: Aes 40:18-20; 44:10-17; Wok 19:26

30 In apa kupən, narmamə khapəh nharkunien Kughen.
Kɨni Kughen rɨmə nətəwaoyen kapəriə in nar apnapɨg. Mərɨg
taktəkun ai ramni-pə tuk ətawə fam ye tanɨmtanə mɨnə mɨmə,
‘Kɨmiə fam taksarar ye nərɨgien kapəmiə tuk təvhagə hah.’
31 Ramni məknakɨn meinai In rɨnərəhu ta nɨpɨg yame In
tukrəkir əmhen narmamə fam ye tanɨmtanə. In tukror əmə
ye swatuk yame ratuatuk. Kughen rɨmɨrpen ta yermamə
yame tukrəkir əmhen narmamə. Kɨni narmamə kharkun mə
Kughen rɨmɨrpen In meinai Kughen rɨmnor ta yermamə a
ramragh mɨn ye nɨmhəyen kafan.”
32 Iriə kɨsərɨg nəgkiarien a mə Kughen rɨmnor yermamə
kɨrik rɨmragh mɨn ye nɨmhəyen, kɨni tɨksɨn kasarh iran;
mərɨg tɨksɨn khamə, “Kɨmawə yaksorkeikei mə tuk nɨpɨg kɨrik
yaksərɨg mɨn kafam nəgkiarien.”
33 Kɨni ai, Pol rɨməpəh namehuə mɨnə a mamvən.
34 Kɨni narmamə tɨksɨn khakwasɨg kɨn, mhani nəfrakɨsien ye
Yesu. Iriə kɨrik, nhagɨn e Denis, in yermamə kɨrik kape kaon-
sel. Mɨne piraovɨn kɨrik nhagɨn e Damaris, mɨne narmamə
mɨnə mɨn tɨksɨn.

18

Pol ramvən apa Korin

1 Kwasɨg ikɨn, Pol rɨtərhav Atens, mɨvən yerkwanu kɨrik
kamni kɨmə Korin.
2 Muə məm yemə Isrel kɨrik nhagɨn e Akwila. Kwən a
rɨmnarha apa Pontas, mɨtərhav, mɨvən mamarə apa yerk-
wanu a Rom, apa Itali. Kwasɨg, yermaru kɨrik kape nəmə
Rom, nhagɨn e Klodias, rɨmnher-ərhav kɨn nəmə Isrel apa
Rom. Kɨni Akwila mɨne kafan piahwaru Prisila, kraier ikɨn,
mɨrauə mwarə Korin. Kɨrəpəh narəyen aikɨn a ror tu, Pol
rɨtərhav-pən məm əriu,
3 mamarə irisɨr min. Maməker-pən irəriu ye wok kapəriu,
meinai wok kafan rəmhen əmə kɨn wok kapəriu. Irisɨr yer-
mamə kape nɨjirien nimə tapolen.
4 Kɨni ye Sabat mɨnə fam, Pol mɨne nəmə Isrel mɨne nəmə
Gris kasəgkiar pɨk ye nəkwai nimə kape nofugɨnien kape
nəmə Isrel. Meinai Pol rorkeikei mə tukrɨvi-pə əriə pəh khani
nəfrakɨsien ye Yesu.
5 Nɨpɨg a, Saelas mɨne Timoti kratərhav Masedonia, mɨrauə
mɨn Korin. Pol rapəh kafan wok ye nɨjirien nimə tapolen,
kɨni maməkeikei əmə mamni-ərhav Nəgkiarien Huvə. Mamni
huvə tuk nəmə Isrel mə Yesu in Kristo yame Kughen rɨmɨrpen.
6 Mərɨg iriə kɨmnhani hah in, masəgkiar has pən kɨmin.
Kɨni Pol rarpita-arpita nəmkɨmɨk ye neipən kafan [mamor

17:31: Sam 96:13 **18:2:** Rom 16:3 **18:3:** Wok 20:34 **18:5:** Wok 17:14-15

nįmtətien mįmə iriə kamhani hah nhag Kughen.] Mamni mįmə, “Tukmə Kughen rįvəhsi-pən narpįnien kįmi əmiə, mərįg kapəmiə atuk. Yaknor infamien irəmiə. Rįrikakun ai taktəkun, jakamvən əmə tuk nəmə tanə pįsįn pįsįn mįnə.”

7 Kįni ai, Pol rəpəh əriə apa ye nimə kape nofugįnien kape nəmə Isrel, muə imei yemə Gris kįrik nhagįn e Titias Jastas. In ramsiai Kughen. Nimə kafan ipakə tuk nimə kape nofugįnien kape nəmə Isrel.

8 Kįni yamehuə kape nimə kape nofugįnien kape nəmə Isrel, nhagįn a Krispas, in mįne kafan mįnə kįmnhauə mhani nəfrakįsien ye Yesu Yermaru. Kįni nəmə Korin khaphsaah mįn kįmįsərįg nəgkiarien kape Pol kįni khani nəfrakįsien ye Yesu kįni mįsor baptaes.

9 Yenaiyu kįrik, Pol rəmrərhav məm mə Yesu Yermaru raməgkiar kįmin mamni mįmə, “Takpəh nįgįnien kįn narmamə. Takaməkeikei mamni-ərhav nəgkiarien kafak, mįpəh napnapįgien.

10 Meinai Yo yakaməmįr kįrau mik; to nar kįrik rapəh noriahyen ik, meinai narmamə kafak mįnə khapsaah ye yerkwanu e.”

11 Kįni Pol rįmnarə aikįn rapita newk kįrikianə, mamhajoun narmamə kįn nəgkiarien kape Kughen.

Nəmə Isrel kharəhsi-pən Pol ye kot

12 Ye nįpįg a, yermamə kįrik, nhagįn e Galio, in gavman kįrik kape nəmə Akaea*. Kįni nəmə Isrel khauə kįrikianə mharaptərəkįn Pol mhakįr mhavən ye kot.

13 Kįni iriə mhamə, “Kwən e ramarkut mə tukrįvi narmamə pəh tuksəhuak kįmi Kughen ye norien kįrik yame raməsįk loa kapəmawə.”

14-15 Kįni Pol natukrəgkiar, mərįg Galio rįni-pən tuk əriə mįmə, “Nəmə Isrel. Nįkam, yakpəh norkeikeiyen mə jakəkir nar kįrik ror məkneikįn. Tukmə nakhauə mhani-pə tuk yo mə yermamə kįrik rakapįr loa kįrik, nar apnapįg mə to loa ehuə kįrik uə loa kəskəh kįrik, ratuatuk mə jakətərįg kįn əmiə. Mərįg kįmiə nakhauə mhani əmə mus mus kįrik ye nahag mįnə mįne narįmnar mįnə ye narəyen kapəmiə. Raməmįr əmə irəmiə mə takhani mįsərəhu huvə.”

16 Galio rəgkiar ta, məkneikįn mher-əhav kįn əriə ye kot.

17 Məkneikįn, nəmə aikįn tįksįn kįsarar mharaptərəkįn yemehuə kape nimə kape nofugįnien kape nəmə Isrel, nhagįn e Sostenes, mamhauh in ye nįmrį narmamə. Kįni Galio rəm, rįpəh nįni-əhuyen əriə.

Pol rįmįrerįg mįn muə Antiok apa Siria

18:6: Wok 13:46,51; Wok 20:26 **18:10:** Jos 1:9; Aes 41:10 * **18:12:** Akaea in kwənmhan kįrik apa Gris.

18 Kɨni Pol rɨmnarə nɨpɨg rɨpsaah apa Korin iriə nəməhuak mɨnə. Kwasɨg ikɨn, rɨmɨpəh əriə məsok pirə, mɨvən ye Kengkria. Aikɨn, məkɨs nɨkwənen meinai in apa kupən rɨmnatuakəm tuk nəkɨsien nɨkwənen meriaji nɨpɨg kape nəspirien, kɨni nɨpɨg kape nəspirien ruauə ta muavən. Kɨni Pol rɨvən ye rao kɨrik aikɨn a mɨviriə ipakə tuk Siria. Kɨni Akwila mɨne Prisila kɨrakwasɨg mɨn kɨn in.

19 Krhɨvən mɨrheriaji rukwanu a Efesas, mɨrhɨvhiak. Kɨni Pol rəta irəriu mɨvən ye nəkwai nimə kape nofugɨnien kape nəmə Isrel, məm əriə, kɨsəgkiar pɨk.

20 Iriə kɨsaiyoh-pən in mə tukrarə mɨn ror tu iriə min. Mərɨg rɨmnəpəh.

21 Mərɨg nɨpɨg rɨnamvən, mɨni-pən tuk əriə mɨmə, “Tukmə Kughen rɨmə jakrerɨg-pə mɨn, yo jakrerɨg-pə mɨn məm əmiə.” Mɨvən mɨn ye rao kɨrik, mɨtərhav Efesas.

22 Kɨni Pol rɨmavən mɨvhiak mɨvən Sisaria. Məriwək mɨvhiak mɨvən məm nəməhuak mɨnə apa Jerusalem. Kwasɨg ikɨn, rɨrerɨg mɨn muə Antiok.

23 Marə mɨn Antiok ror tu. Kɨni mɨtərhav mɨn məriwək mɨvən mɨtərhav-pən Galesia mɨne Frijia. Mamərɨp tɨm tɨm narmamə kape Yesu mɨnə apaikɨn.

Apolos ramarə Efesas mɨne Korin

24 Ye nɨpɨg a, yemə Isrel kɨrik, nhagɨn e Apolos, ruə Efesas. Rɨmnarha apa Aleksandria. Nɨrkunien kafan rehuə; kɨni mɨrkun mɨn Nəkwəkwə kape Kughen.

25 Kɨnhajoun ta in kɨn Swatuk kape Yesu Yermaru. Nɨpɨg m-fam nap ramuək yerkin tuk nɨni-ərhavyen nəgkiarien kape Kughen. Kɨni nəgkiarien kafan ye nɨkarɨn kape Yesu ratuatuk. (Mərɨg in rɨmɨrkun əmə baptaes yame Jon Baptaes rɨmnor kupən).

26 Kɨni in ramətgah kɨn nəvhagien kɨmi narmamə ye nəkwai nimə kape nofugɨnien kape nəmə Isrel. Kɨni Prisila mɨne Akwila kɨrauə mawətərɨg kɨn in. Kɨni ai, mɨrakɨr in mɨrhɨvən imərɨə ikɨn. Kɨni Prisila mɨne Akwila kwhoprai-pən huvə mɨn Swatuk kape Kughen kɨmin.

27 Kwasɨg ikɨn, kwən a Apolos rɨmə tukrɨvən apa Akaea. Kɨni nəməhuak mɨnə kɨmɨsasitu iran, mharai nəkwəkwə kɨrik rɨvən kɨmi narmamə kape Yesu mɨnə apa Akaea, mɨsaiyoh əriə mhamə tuksarha huvə tuk Apolos. Rɨmauə Akaea, mamasitu pɨk ye narmamə yamə mɨne Kughen rɨvəhsi-pən ta nɨhuvəyen kɨmi əriə khani nəfrakɨsien iran. Apolos ramasitu irəriə

28 mamhoprai huvə Nəkwəkwə kape Kughen mɨmə Yesu in Kristo yame Kughen rɨmɨrpen. Kasəgkiar ye nɨmrɨ narmamə, kɨni nəgkiarien kafan rapita nəgkiarien kape nəmə Isrel.

18:18: Nam 6:18; Wok 21:24 **18:28:** Wok 9:22

19

Pol rɨrerɨg mɨn muə Efesas

1 Nɨpɨg Apolos raməmɨr hanə apa Korin, Pol rəri swatuk fiak,
muə Efesas, məm narmamə tɨksɨn aikɨn kape Yesu.
2 Mamaiyoh-pən əriə mɨmə, "?Rhawor? ?Nɨpɨg nɨmnhani
nəfrakɨsien ye Yesu, mamhavəh mɨn Nanmɨn kape Kughen
uə?"
Iriə khani-pən tukun mhamə, "Kɨmawə yakhapəh hanə
nɨsərɨgien mə nar kɨrik e, Nanmɨn kape Kughen."
3 Kɨni Pol raiyoh-pən əriə mɨmə, "?Mərɨg kɨmiə nɨmɨshawor
pən iran mɨne mɨsor baptaes?"
Kɨni khani-pən tukun mhamə, "Yɨmɨsor baptaes rəmhen kɨn
yame Jon Baptaes rɨmnor."
4 Kɨni Pol rɨni-pən tuk əriə mɨmə, "Baptaes yame Jon Bap-
taes rɨmnor, in rɨmnor ye narmamə yamə mɨne kwəsarar ye
nərɨgien kapəriə tuk təvhagə hah kapəriə. Mərɨg Jon Bap-
taes rɨmnamni-ərhav mɨmə narmamə tukasəkeikei mhani
nəfrakɨsien ye yermamə e tukruə kwasɨg. Kwən ai, In e Yesu."
5 Kɨsərɨg nəgkiarien a, kɨsarar mɨsor baptaes ye nhag Yesu
Yermaru.
6 Kɨsor baptaes, kɨni Pol rərəhu-pən kwermɨn ye kapariə
kapə, kɨni Nanmɨn Rhakə rɨmneiwaiyu irəriə. Kɨni iriə
kasəgkiar ye nəgkiarien kape tanə pɨsɨn pɨsɨn mɨnə, mamhani-
ərhav nəgkiarien yame Kughen rɨmɨvəhsi-pən kɨmi əriə.
7 Iriə fam ipakə twelef.
8 Paul rarə aikɨn meriaji makuə kɨsisər. In mɨvən ye nəkwai
niməhuak kape nəmə Isrel, mamətgah kɨn nɨni-ərhavyen
Nəgkiarien Huvə. Iriə min kasəgkiar ye nɨkarɨn kape Nar-
maruyen kape Kughen; kɨni Pol rɨvi əriə tɨksɨn.
9 Mərɨg narmamə tɨksɨn, kapariə kapə rɨskai; khapəh
nhaniyen nəfrakɨsien iran. Kɨni mamhani hah Swatuk kape
Yesu Yermaru ye nɨmrɨ narmamə. Ror pən, Pol rapəh əriə,
mɨkɨr narmamə kape Yesu mɨnə, mamhavən. Kɨni ye nɨpɨg
fam kɨmnhavən ye nəkwai nimə ye skul ehuə kɨrik kamni
kɨmə, "Tiranas" masəgkiar kɨmi narmamə.
10 Kɨni Pol rɨmnamarə aikɨn mapita newk kɨraru. Ror pən
narmamə kasarə apa tanə a Tarki, yamə mɨne iriə kwənərəus
kape Isrel mɨne yamə mɨne iriə kwənərəus kape Gris, iriə m-
fam kɨsərɨg nəgkiarien kape Yesu Yermaru.

Kwajikovə mɨnə kape yermamə kɨrik nhagɨn e Skeva

11 Kɨni Kughen rɨmɨvəhsi-pən nəsanɨnien kɨmi Pol tuk
norien nɨmtətien pɨsɨn pɨsɨn.

19:1: 1 Kor 3:6 **19:2:** Wok 8:16 **19:4:** Mat 3:11 **19:6:** Wok 8:17; Wok 10:44,46 **19:11:** Wok 14:3

12 Narmamə kɨsaiyoh-pən kɨn neipən akwas kape Pol,
mhapɨk mhavən apa iməriə ikɨn, kɨni narmamə kamhamhə
kharap, masəsanɨn, kɨni nanmɨn has mɨnə kasəta irəriə.
13 Ikɨn aikɨn a, nəmə Isrel tɨksɨn kɨmɨsəriwək mɨsarkurao
mɨsarkut tuk nəkotayen nanmɨn has ye narmamə ye nhag
Yesu Yermaru. Mamhani-pən tuk nanmɨn has mɨnə mhamə,
"Yakamni skai pre tuk əmiə ye nhag Yesu, yame Pol ramni-
ərhav, mə, '!Taksəta!' "
14 Kɨni jif pris, nhagɨn e Skeva, kafan kwajikovə mɨnə iriə m-
fam seven. Iriə kɨsarkut mə tuksəko-ta mɨn nanmɨn has mɨnə.
15 Mərɨg nɨpɨg kɨrik, nanmɨn has kɨrik rarar mɨni-pən tuk əriə
mɨmə, "Yakwɨrkun ta Yesu mɨne Pol. ?Mərɨg kɨmiə nɨpa mɨnə
e?"
16 Kɨni yermamə ai nanmɨn has ramə̈mɨr iran rhekɨmter
muh əriə. Mapita əriə, meikus-eikus neipən kapəriə. Kɨni
mhoteih-hoteih iriə, kɨni kɨsap ye nəkwai nimə kafan, mɨsaiyu
kopiə kopiə əmə mamhavən.
17 Nɨpɨg nəmə Isrel mɨne nəmə Gris yamə mɨne kɨsarə Efesas
kɨmɨsərɨg nəvsaoyen kɨn, kɨmnhagɨn pɨk. Kɨni mhasiai nhag
Yesu Yermaru.
18 Kɨni narmamə khapsaah yamə mɨne kamhani nəfrakɨsien
ye Yesu kɨsərer mhani-ərhav pən təvhagə hah kapəriə tuk
narmamə.
19 Iriə khapsaah yamə mɨne kasəmtah kɨmnhapɨk
nəkwəkwə mɨnə kapəriə kape nahak, mamhauə, mhavaan əru
ye nɨmrɨ narmamə. (Narmamə kɨsəvheikɨn nɨmrɨ nəkwəkwə
mɨnə a, mane iran rapita fifti milian vatu.*)
20 Ror məkneikɨn, nəgkiarien kape Yesu Yermaru rəsanɨn
mɨn markurao.
21 Kwasɨg ikɨn, Pol rɨmnərɨg yerkin mɨmə tukrɨrerɨg mɨn
mɨvən Jerusalem, mərɨg tukrukrao-pən ye provins mir a
Masedonia mɨne Akaea. Rɨmə, "Tukmə yakvən ta Jerusalem,
jakaməkeikei mɨvən mɨn apa Rom."
22 Mher-pən mɨn kɨn kafan dikon mir kɨraru nhagriu e Tim-
oti mɨne Erastus kɨravən apa Masedonia. Mərɨg Pol rɨmnarə
hanə Tarki.

Notgohyen ehuə apa Efesas

23 Ye nɨpɨg a in a, notgohyen ehuə kɨrik apa Efesas tuk
Swatuk kape Yesu Yermaru.
24 Kɨni yermamə kɨrik ramarə aikɨn, nhagɨn e Demetrius.
In yarpəkao kape nɨvhirəkɨnien narɨmnar kɨn silva†. Rɨmnor
nanmɨnar kape kughen piraovɨn eikuə e, nhagɨn e Atemis.

19:12: Wok 5:15 **19:17:** Wok 5:11 * **19:19:** Gris rɨpəh nɨniyen 50,000,000 vatu. Mamni mə 50,000 drakma. "Drakma" kɨrikianə in nərok wok kape nɨpɨg kɨrikianə. **19:21:** Wok 23:11; Rom 1:13 **19:23:** 2 Kor 1:8 † **19:24:** Silva in rəmhen kɨn aean. Nɨmrɨn rhaktə pɨk.

Kɨni in mɨne kafan narmamə mɨnə kɨsəvrai mamhavəh mane ehuə iran.
25 Kɨni rokrən kɨn kafan mɨnə, mɨne yarpəkao mɨnə mɨn tɨksɨn mə tukhauə kɨrikianə. Mamni-pən tuk əriə mɨmə, “Yo mɨnə tɨksɨn. Kɨmiə nakwənharkun ta mə kɨtawə kamhavəh mane ehuə ye wok kapətawə.
26-27 Ye tanə e Tarki, mɨne ye ikɨn mɨnə fam ye tanɨmtanə, narmamə fam kasəhuak kɨmi kughen e kapətawə. Mərɨg kɨmiə nakwəsəm ta mə kwən a Pol, rɨmauə mɨvi narmamə khapsaah ye yerkwanu e Efesas markurao ye tanə e Tarki, mamni mə kughen yamə mɨne narmamə kasor wok irəriə, pəh nien mə iriə kughen əfrakɨs. Tukmə ror nəgkiarien kafan rɨrkun nɨvəhsi-tayen nehuəyen kape Atemis ruə mor nar apnapɨg kɨn. Ipakə kwən e rɨvi narmamə khani hah swatuk kapətawə tuk nɨvəhyen mane, kɨni nəgkiarien kafan ramor mɨn narmamə kasəm oror niməhuak kape Atemis, yame in yerpɨrɨg pɨk.”
28 Kɨsərɨg nəgkiarien a, niehmaa ramhai əriə tuk Pol. Kɨsokrən apomh mhamə, “!Atemis, kughen kape nəmə Efesas, in yerpɨrɨg pɨk!”
29 Taktəkun əmə narmamə fam ye yerkwanu a kɨsokrən okrən, mɨsaiyu kwis kwis mhauə mharaptərəkɨn yemə Masedonia mir a yame kɨmɨwəriwək irisɨr Pol, nhagriu Gaeas mɨne Aristakas. Mhaukəkin əriu mhavən ye kwənmhan kape nəukɨrien.
30 Pol rorkeikei mə tukrəgkiar kɨmi nəmə aikɨn, mərɨg narmamə kape Yesu mɨnə khapəh nɨseighanien kɨn.
31 Kɨni gavman mɨnə mɨn kape nəmə Tarki, yamə mɨne kɨsorkeikei Pol, kɨsher-pən kɨn nəgkiarien mɨsəkeikei kɨmin mhamə, “Takpəh nɨvənien yerki narmamə mɨnə a.”
32 Narmamə kɨmnhauvrɨg-uvrɨg pɨk aikɨn. Masokrən pɨk, tɨksɨn kɨmnhani nar kɨrik; tɨksɨn kɨmnhani nar pɨsɨn kɨrik. Iriə khapsaah kɨseinein mə kɨmɨshawor mhavən aikɨn.
33 Kɨni nəmə Isrel tɨksɨn kɨsəsuə-pən kɨn iriə kɨrik nhagɨn e Aleksandra mə tukrɨvən mərer ye nɨmrɨriə. Kɨni narmamə tɨksɨn ye kwhen a kɨmnhani-pən tukun mə tukrəgkiar. Rarer, mɨni-əhu əriə mə tukhapim. Markut mə tukrɨni-ərhav nəmien kafan.
34 Mərɨg narmamə kɨsəm mə Aleksandra in yemə Isrel kɨrik, kɨsokrən apomh kwis kwis rɨvəh aoa kɨraru, mhamə, “! Atemis, kughen kape nəmə Efesas, in yerpɨrɨg pɨk!”
35 Kɨni yamehuə kɨrik ye yerkwanu a rhekɨmter mɨni-əhu əriə mɨmə, “Nəmə Efesas. Atemis e kughen kapətawə, in ravəh nhag ehuə. Kɨni narmamə fam ye tokrei tanə kharkun mə norien e kapətawə tuk narha-huvəyen tuk niməhuak kafan,

---

19:29: Wok 20:4; 27:2; Kol 4:10; Flm 24

mɨne kapier imərhakə kafan yame rɨmamɨr mɨsɨ-faktə ye neai meiwaiyu-pə.
36 Yermamə kɨrik to rɨpəh nɨniyen mə yo yakameikuə. Pəh rɨkimiə tukrapnapɨg. Rapəh nəmhenien mə naksar-mar məkneikɨn.
37 Nɨmɨsərɨp kwərə mir eikɨn e, mərɨg iriu kɨmɨrapəh nɨwəkrəhyen kɨn nar kɨrik ye nəkwai niməhuak kapətawə, mɨrɨpəh nɨrəni-hahyen nhag pian e, in kughen kapətawə.
38 Tukmə Demetrius mɨne kafan narmamə kɨsəm yermamə kɨrik ror nar kɨrik rɨpəh nəmhenien, kharkun nhavənien ye kot, mɨsəm kaonsel. Pəh khavən aikɨn mhani-ərhav nərɨgien kapəriə.
39 Tukmə nakasərɨg mɨn nar kɨrik mə takhani-ərhav, takasəkeikei mhavən ye kot.
40 Mərɨg rɨmar əmə mə tɨkvəh mɨn ətawə kavən ye kot kɨvəhsi-pə narpɨnien kɨmi ətawə tuk notgohyen yame kɨtawə kɨmɨsor towei. Kɨni kɨtawə to khapəh nhaniyen nar kɨrik mə kɨmnhauə eikɨn e ye nəkwətəyen towei tuk naha, meinai nəkwətəyen e, nɨpran rɨrkək.”
41 Rɨni ta nəgkiarien a, mətapɨg kɨn nəgkiarien, mher-pən kɨn əriə kamhavən.

20

Pol rɨvən apa Masedonia mɨne Gris

1 Kɨni nəmə Efesas kɨsotgoh ta mɨsərəhu mɨn nəmərinuyen. Aikɨn, Pol rokrən kɨn narmamə kape Yesu mɨnə khauə kɨrikianə, kɨni rəvhag kɨmi əriə. Kɨni ai maowiə kɨn əriə, kɨni mɨtərhav aikɨn a, mɨvən apa Masedonia.
2 Mɨtərhav ye kwənmhan a, kɨni maməvhag apap kɨmi əriə mavəhsi-pən nəgkiarien rehuə kɨmi nəmə aikɨn, muə meriaji-pə Gris.
3 Mamarə apaikɨn meriaji makuə kɨsisər. Kwasɨg ikɨn, rɨmə natukrɨvən ye rao kɨrik mɨrerɨg-pə mɨn Siria, mərɨg əmə nəmə Isrel kamharai mhun mə tukhauh in mɨshopni in, kɨni rarar mɨn ye nərɨgien kafan kɨni məriwək əmə mamvən apa Masedonia.
4 Rɨmavən iriə yemə Berea kɨrik nhagɨn e Sopata, in kwa-jikovə kape Piras, mɨne yemə Tesalonaeka mir kɨraru nhagriu e Aristakas mɨne Sekandas, mɨne yemə Debe kɨrik nhagɨn e Gaeas, mɨne Timoti, mɨne yemə Tarki mir kɨraru nhagriu e Tɨkikas mɨne Trofimas.
5 Iriə kɨsəkupən mhavən apa Troas mɨseito kɨn əmawə.
6 Mərɨg kɨmawə yaksəmɨr mɨsor nəvɨgɨnien ehuə a yame kamni kɨmə “Bred yame yis rɨrkək iran.” Kwasɨg ikɨn, yakhavən apa Filipae mhavən ye rao kɨrik mhavirə mɨseriaji nɨpɨg kɨrkɨrɨp, kɨni yakhauə mhavhiak apa yerkwanu ai

Troas mɨsofugɨn kɨmawə miriə. Mɨsarə mɨseriaji nəhuakien kɨrikianə.

Pɨkwarien kɨrik rɨmamhə mɨmragh mɨn

7 Kɨni ye Sande, yakhauə mɨsofugɨn mhavəh Nəvɨgɨnien Rhakə. Kɨni Pol raməvhag kɨmi narmamə, məgkiar meriaji yenpɨg əru meinai rɨkin ruh mə tɨkəni rɨkwamɨr kɨn, in tukrəpəh əriə.

8 Kwənmhan yame yɨmɨsəkwətə ikɨn yerpɨrɨg pɨk. Kɨruk laet rɨpsaah aikɨn.

9 Kɨni pɨkwarien kɨrik nhagɨn e Yutikas* ramkwətə ye windo. Pol raməgkiar pɨk, napɨrien rɨvəh Yutikas. Kɨni rapɨr yeru, mɨmɨr mɨsɨ-faktə ye kwənmhan yerpɨrɨg meiwaiyu məwhan. Kɨsaiyu mhavən mɨsəm ruamhə ta.

10 Məkneikɨn, Pol mɨn reiwaiyu mɨvən makur, məmɨr-pən iran.† Məker-pən iran, mɨmə, "Rɨkimiə tukrɨpəh nəpouyen. ! Ramragh əmə!"

11-12 Kɨni iriə khakɨr pɨkwarien a mamhavən. Rɨkiriə ragien pɨk meinai in ramragh əmə. Kɨni kharerɨg mɨn mɨshaktə mhavən mɨn apa yerpɨrɨg, mhavəh Nəvɨgɨnien Rhakə mɨsəvɨgɨn kwis. Kɨni Pol rɨmnəgkiar kɨmi əriə mɨvən meriaji reraan. Kɨni məta mɨn irəriə.

Pol ramaowiə kɨn nəməhuak mɨnə apa Efesas

13 Aikɨn, yakharəh rao kɨrik mhavirə mhavən apa Asos. Yakhamə ta mə kɨmawə Pol. Mərɨg Pol, rɨkin raməsɨk mə tukrəriwak əmə mɨkwasɨg mɨvən apaikɨn.

14 Ruə mɨtərhav-pə Asos, kɨmawə min yakhavən ye rao mhavirə mə jakhavən apa yerkwanu kɨrik nhagɨn e Mitilen.

15 Kəni rɨkwamer kɨn, yakhatərhav mɨn aikɨn a, mhavirə mhavən masəmɨr iruə ye tanə a Kios. Kəni rɨkwamer mɨn kɨn, yakhavirə mɨn mhavən ye tanə a kamni kɨmə Samos. Kəni rɨkwamer mɨn kɨn, yakhavən mɨn mhatərhav-pən Maelitas.

16 Pol rɨmɨni-ta mə jakhapəh nɨsərerien apa Efesas meinai rɨpəh norkeikeiyen mə jaksarə pɨk apa ye kwənmhan a Tarki. In rɨmnarkut mə jakshai mɨren mhauə Jerusalem kwasɨg ikɨn ror nɨpɨg kape nəvɨgɨnien ehuə e kamni kɨmə "Pentekos."

17 Nɨpɨg yakhavhiak apa Maelitas, Pol rher-pən nəgkiarien apa Efesas mokrən kɨn elda mɨnə kape nɨməhuak mə tukhauə mɨsəm.

18 Khatərhav-pə, rɨni-pən tuk əriə mɨmə, "Kafak narmamə mɨnə. Kɨmiə nakwəsəm ta norien kafak nɨpɨg kɨmnɨsarə kɨtawə-mkɨmiə. Rɨrikakun ye nɨpɨg yɨmauə Tarki,

---

* **20:9:** Nhag e "Yutikas" nɨpran rɨmə "laki." † **20:10:** Pol ramor rəmhen kɨn Profet Elaeja kupən ye Fas King 17:17-22. **20:17:** Wok 18:21 **20:18:** Wok 18:19–19:10

19 yakamor yo mə yo yor atuə kɨn kape Yesu Yermaru.
Mə rɨkik reiwaiyu nɨpɨg fam. Nɨpɨg m-fam yakamasək tuk
əmiə. Yakaməm rəutən pawk meinai nəmə Isrel kɨsarkut mə
tukshopni yo,
20 mərɨg yakpəh nɨpəhyen nasituyen irəmiə. Maməwhag ye
nɨmrɨ narmamə, mɨne ye nəkwai nimə mɨnə.
21 Mamni-ərhav-pən tuk nəmə Isrel mɨne nəmə tanə pɨsɨn
pɨsɨn mɨnə mə tukasəkeikei mɨsarar ye nərɨgien kapəriə tuk
təvhagə has, mhauə tuk Kughen, mɨshatətə ye Yesu Yermaru.
22 "Kɨni taktəkun ai, Nanmɨn kape Kughen ramarkut tuk yo
mə jakvən apa Jerusalem. Yakpəh nɨrkunien mə naha nhagɨn
tukror yo aikɨn.
23 Nar kɨrikianə əmə yakɨrkun. Yerkwanu yamə mɨne
yakakrao ikɨn, Nanmɨn kape Kughen ramor kwɨrɨg kɨmi yo mə
tukmə yakvən aikɨn a, jakarə ye nahasien, kɨni tukpivəhsi-pən
yo ye kalabus.
24 Mərɨg yakmə nɨmraghien kafak in nar apnapɨg əmə. Yako-
rkeikei mə jakor infamien ye narɨmnar yame Yesu Yermaru
rɨmɨvəhsi-pə mə jakor tuk nɨni-ərhavyen Nəgkiarien Huvə ye
nɨhuvəyen kape Kughen.
25 "Səm-ru, yakwɨrkun ta mə kɨmiə m-fam yamə mɨne yak-
maurə məm əmiə məvsao kɨn narmaruyen kape Kughen kɨmi
əmiə, to nakhapəh mɨn nɨsəmien yo tuk nɨpɨg kɨrik.
26 Ror pən, taktəkun, yakamni-ərhav mə tukmə yermamə
kɨrik rɨmhə mɨvən ye nap ehuə, pəh nien mə yo yɨmneighan
kɨn mə tukrɨvən‡.
27 Meinai yo yakpəh nəpəhyen nɨni-ərhav-preyen narɨmnar
fam yame Kughen rorkeikei.
28 "Takasərɨg əmiə mɨne narmamə yamə mɨne Nanmɨn
kape Kughen rɨmnərəhu-pən əriə ye kwermɨmiə. Takasarha
huvə tuk nəməhuak kape Kughen rəmhen kɨn yermamə kape
narha-huvəyen tuk kafan sipsip, meinai Kughen rɨmɨvəh əriə
kɨn nɨtaw Yesu Yermaru.
29 Yakwɨrkun ta mə jakəta irəmiə, kɨni ai narmamə yamə
mɨne kɨsəmhen kɨn kuri aparu mɨnə tukhauə tuk əmiə mɨsəs
əmiə - sipsip mɨnə kape Kughen.
30 Kɨni kɨmiə tɨksɨn tukhauə mhaukrekɨn nəfrakɨsien mə
tukhavi-ta narmamə kape Yesu mɨnə khakwasɨg kɨn əriə.
31 !Ror pən, takasəkeikei masərɨg əmiə! Rɨkimiə tukraməsɨk
mə ye newk kɨsisər, yɨmɨpəh nəpəhyen norien kwɨrɨg kɨmi əmiə
yenpɨg-yenpɨg mɨne yenaiyu, kɨni mamasək tuk əmiə.

20:23: Wok 9:16; 21:11 **20:24:** Wok 21:13; 2 Tim 4:7 ‡ **20:26:** Pol ramni mɨn ye Wok 18:6 "Tukmə Kughen rɨvəhsi-pən narpɨnien kɨmi əmiə, mərɨg kapəmiə atuk." **20:28:** 1 Tim 4:16; 1 Pita 5:2-4 **20:29:** Mat 7:15; Jon 10:12 **20:31:** 1 Tes 2:11

32 “Kɨni taktəkun ai, yakamərəhu-pən əmiə ye kwermɨ
Kughen; rɨkimiə tukraməsɨk nəgkiarien kɨn nɨhuvəyen kafan.
Nəgkiarien a ror əmiə nakhaskai mavəhsi-pən nɨhuvəyen kɨmi
narmamə kape Kughen mɨnə fam.
33 Rɨkik rɨpəh nəkrəhyen kɨn nautə uə neipən kape yermamə
pɨsɨn.
34 Kɨmiə nakwənharkun ta mə yo pɨsɨn əmə yakaməmnhawk
tuk naha nhagɨn yame yo mɨne kafak narmamə mɨnə
yaksəkwakwə kɨn.
35 Naha nhagɨn yame yakamor, yakamhajoun əmiə kɨn
mə takasəkeikei mɨsor wok mhavəh mane tuk nasituyen ye
yavən has mɨnə. Rɨkitawə tukraməsɨk nəgkiarien yame Yesu
Yermaru rɨmɨni mɨmə, ‘Nɨvəhsi-pənien rapita nɨvəhyen.’ ”
36 Pol rəgkiar fam, kasənɨmkur mɨsəhuak.
37 Kɨni iriə mɨsasək pɨk mɨsəker-pən ye Pol masəkei kɨmin
mɨsaowiə kɨn.
38 Khakwasɨg kɨn mɨsəriwək mhavən mɨseriaji a rao ikɨn.
Rɨkiriə rarkwəpɨr mhawor Pol rɨmɨni mə iriə tukhapəh mɨn
nɨsəmien in tuk nɨpɨg kɨrik.

21

Pol rɨmə tukrɨvən Jerusalem

1 Yɨmɨsaowiə-ta kɨn əriə, mhavən ye rao mhavirə mhavən
atuatuk apa ye tanə kɨrik kamni kɨmə Kos. Kəni rɨkwamer kɨn,
yakhavirə mhavən ye tanə kɨrik kamni kɨmə Roj. Mhatərhav
mɨn aikɨn, mhauə mɨn mhavhiak ye tanə kɨrik kamni kɨmə
Patara.
2 Aikɨn mɨsəm rao kɨrik rɨmə tukrɨvən apa Fonisia. Yaksat-
pən iran mhatərhav mɨn.
3 Mhavirə mɨsəm mɨn tanə ehuə kɨrik kamni kɨmə Saepras,
mhakurao pihiu. Mhavirə mamhavən Siria. Mhavhiak apa
Taea mə tukpɨk-ta narɨmnar ye nəkwai rao a.
4 Yaksarə aikɨn mhavən, mɨsəm narmamə tɨksɨn kape Yesu,
mɨsarə kɨmawə miriə mɨseriaji nəhuakien kɨrikianə. Kɨni
Nanmɨn kape Kughen rəgkiar kɨmi əriə mə tukhavən mɨsor
kwirɨg kɨmi Pol mə tukrɨpəh nɨvənien apa Jerusalem.
5 Yaksarə mɨseriaji nəhuakien kɨrikianə ror infamien,
yakhatərhav mharpɨn mamhavən. Kɨni narmamə mɨnə
aikɨn kape Yesu mɨne kapəriə narmamə mɨnə kamhakwasɨg
kɨn əmawə mhauə ye nɨkar-kar tahik. Aikɨn, yaksənɨmkur
mɨsəhuak kwis.
6 Kɨni mɨsaowiə kɨn əmawə mɨnə. Yakhavən mɨn ye rao a;
kɨni iriə kharerɨg-pə imərɨə ikɨn.

20:34: 1 Kor 9:11-12 **20:34:** Wok 18:3; 1 Tes 2:9 **21:4:** Wok 20:23

7 Kɨni rao rɨtərhav Taea maiyu muə Toleme. Yakhavhiak,
mhavən mɨsəm nəməhuak mɨnə. Masəmɨr kɨmawə miriə nɨpɨg
kɨrikianə.
8 Kəni rɨkwamer kɨn, yakhatərhav mɨn mhavirə mhavən,
mhavhiak apa Sisaria. Mhavən imei kwən kɨrik nhagɨn e Filip.
In yermamə kape narkuraoyen mɨni-ərhav Nəgkiarien Huvə
kape Kughen. Kupan, in kɨrik ye narmamə seven yamə mɨne
kasasitu ye aposol mɨnə.*
9 Kafan nɨpiakwəskəh kuas, khapəh hanə nɨsarkurəkien.
Iriə a profet mɨnə.
10 Yaksarə aikɨn nɨpɨg tɨksɨn, profet kɨrik, nhagɨn e Agabus,
rɨsɨ-pən apa Judia muə.
11 Muə, məm əmawə kɨni mɨrəh kətəut kape Pol, mərkɨs
atuk kwermɨn mɨne nɨhun kɨn, mɨmə, "Nanmɨn kape Kughen
ramni mɨmə, 'Kwən e, kafan e kətəut, namehuə kape nəmə
Isrel mɨnə apa Jerusalem tuksərkɨs-ətərəkɨn in məkneikɨn,
mɨsərəhu-pən in ye kwermɨ nəmə Rom.' "†
12 Yaksərɨg nəgkiarien a, kɨmawə nəmə iku yaksəkeikei kɨmi
Pol mə tukrɨpəh nɨvənien apa Jerusalem.
13 Mərɨg Pol rɨmə, "Kɨmiə naksasək, rɨkik rarkwəpɨr. Mərɨg,
səmru, yakpəh nɨgɨnien tuk nɨvənien ye kalabus tuk nɨniyen
nhag Yesu Yermaru. Kɨni yakeighan kɨn mə jakmhə tukun apa
Jerusalem."
14 Yakhani-əhu pawk Pol, mərɨg in rapəh nɨpəhyen. Kɨni
yaksəpəh, mhamə, "Kɨmawə yaksəhuak mhamə tukror
rəmhen kɨn yame Yesu Yermaru rorkeikei."
15 Kɨni ai, yaksor apnəpenə tuk nɨtərhavyen məriwək mhauə
Jerusalem.
16 Nəmə Sisaria tɨksɨn kape Yesu mɨnə khakwasɨg kɨn əmawə.
Mhakɨr əmawə mhavən imei yemə Saepras kɨrik nhagɨn e
Nason. In yermamə kɨrik yame rɨmnəkupən mɨkwasɨg kɨn
Yesu. Yaksapɨr ye nəkwai nimə kafan.

Pol rɨvən Jerusalem

17 Yakhavən mhatərhav-pən Jerusalem, nəməhuak mɨnə
kɨsəm əmawə, rɨkiriə ragien.
18 Kəni rɨkwamer kɨn, kɨmawə Pol yakhavən mɨsəm Jemes.
Elda mɨnə kape niməhuak kasəmɨr mɨn aikɨn.
19 Pol rərer mɨni vi vi əriə kɨni məvsao kɨn narɨmnar fam
əgkəp a ye kafan nəriwəkien yame Kughen rɨmnor kɨmi nəmə
tanə pɨsɨn pɨsɨn mɨnə.

---

* **21:8:** Kɨvəh-si haktə narmamə mɨnə a ye Wok 6:1-7. **21:10:** Wok 11:28
† **21:11:** Profet e Agabus ramor rəmhen kɨn profet mɨnə kupən, mor drama kɨrik yame ror nuhpɨkɨnien, kɨni ai, mhoprai-pən kɨmi narmamə. ƎmruFas King 11:29-39, Ezekiel 4:3, mɨne Aes 20:2-4. **21:13:** Wok 20:24 **21:19:** Wok 15:12

20 Kɨsərɨg nəgkiarien a kape Pol, khavəh-si haktə nhag
Kughen. Mhani-pən tuk Pol mhamə, “Piak. Ǝm-ru. Taktəkun ai
nəmə Isrel kɨsəmhen kɨn taosen rɨpsaah khani nəfrakɨsien ye
Yesu, kɨni iriə fam mɨn khaskai tuk nɨraptərəkɨn-tɨm-tɨm-ien
loa kape Moses.
21 Kwəsərɨg ta nəvsaoyen kɨn ik mə ik nakamhajoun nəmə
Isrel yamə mɨne kasarə ye tanə pɨsɨn pɨsɨn mə tuksəpəh
loa kape Moses. Masərɨg mɨn mə ik nakamni-pən tuk əriə
mə tukhapəh nɨsəsɨg-pənien nɨpɨkwarien kapəriə mɨnə. Kɨni
mhapəh nharaptərəkɨnien narəyen kape nəmə Isrel.
22 Iriə tuksərɨg mə nakuauə ta. ?Tukshawor-pən iran mɨne?
23 Rhuvə mə takor nəkwai-mawə. Ǝm-ru, narmamə kuas
kasəmɨre ikɨn e kwəharpen ta nətərɨgien kɨrik kapəriə kɨmi
Kughen.‡
24 Tikianakwamer, takɨkwasɨg kɨn əriə mɨvəh nɨmrɨ nar
mɨragh mɨnə kape sakrefaes, kɨni naksor sakrefaes tuk
nəspirien əmiə miriə, mə iriə tukharkun nɨsəkɨs-tayen
nɨkwəneriə, rəri-pən loa kapətawə. Pəh kəm kɨrkun mə ik
nakaməri-pən fam loa kapətawə. Mə nəgkiarien yame kamni
iram, neikwəyen fam.
25 Mərɨg ye nɨkarɨn kape nəmə tanə pɨsɨn pɨsɨn mɨnə e
yamə mɨne kwənhani-ta nəfrakɨsien ye Yesu, kɨtawə kwəsher-
pən ta nəkwəkwə kɨrik kɨmi əriə mhani-əhrav-pən nəgkiarien
kapətawə. Mhani mhamə tukhapəh nɨsənien nəvɨgɨnien yame
kamoh kɨvaan əru tuk nəhuakien kɨmi nanmɨ kughen eikuə
mɨnə. Mhapəh nɨsənien nɨtə. Mhapəh nɨsənien nar mɨragh
yame kaməvɨt-əpni, meinai nɨtawɨn raməmɨr hanə ye nɨpran.
Mhapəh nɨsor-haspən-ien kɨmi nɨpiraovɨn.”§
26 Kəni rɨkwamer kɨn, Pol rɨkɨr nəmə mɨnə a, mhavən mə
tuksor apnəpenə tuk sakrefaes tuk nəspirien. Kɨni Pol rɨvən ye
nəkwai Nimə Ehuə kape Kughen mɨni-əsah-pən ye nɨpɨg yame
tuksor infamien ye nəspirien kapəriə, kɨni pris tukrɨvaan əru
atuə kɨn kapəriə narmɨragh mɨnə.

Nəmə Isrel kharaptərəkɨn Pol ye nəkwai Nimə Ehuə kape Kughen

27 Ipakə nɨpɨg seven a kape nəspirien ror infamien, nəmə
Isrel tɨksɨn yamə mɨne kɨmnhatərhav Tarki mhauə ye Nimə
Ehuə kape Kughen mɨsəm Pol. Mɨsor narmamə kɨsarar
mhani-hah Pol, khavən mharaptərəkɨn in
28 mɨsokrən apomh mhamə, “! Ah! ! Nəmə Isrel! Sa-
situ. Kwən e in e yame in ramarkurao ikɨn mɨnə mamha-
joun narmamə mamor əriə kamhani hah ətawə. Mamor

21:20: Wok 15:1,5 ‡ **21:23:** Promis e kɨmɨsor kamni kɨmə “Nasiraet promes” rəmhen kɨn yame Pol rɨmnor ye Wok 18:18. **21:24:** Nam 6:1-20; Wok 18:18
§ **21:25:** Nəkwəkwə kɨmnharai raməmɨr ye Wok 15:23-29. **21:26:** 1 Kor 9:20

narmamə khapəh nhasiaiyen loa kape Moses mɨne Nimə Ehuə kape Kughen. Kɨni taktəkun ai rɨkɨr nəmə Gris tɨksɨn mhauə ye nəkwai nimə e kapətawə kasor kwənmhan rhakə e raməmkɨmɨk.”*

29 (Kamhani məknakɨn meinai kupən kɨmɨsəm yemə Efesas a, nhagɨn e Trofimas, rameriwək iriu Pol apa yerkwanu. Kɨni khamə-ta mə Pol rɨmɨkɨr in muə ye nəkwai Nimə Ehuə kape Kughen).

30 Nəgkiarien a ror nəmə Jerusalem kɨsarar mɨsaiyu mhauə mharaptərəkɨn Pol, mhaukəkin mhatərhav ye Nimə Ehuə kape Kughen. Taktəkun əmə pris mɨnə kɨsətapɨg ye nəkwai nimə a.

31 Mhamə tukshopni Pol. Kɨni əmə aikɨn, yamehuə kape mobael mɨnə kape nəmə Rom rərɨg nəvsaoyen mə kasor norien hah ehuə kɨrik apa Jerusalem.

32 Taktəkun əmə yamehuə kape mobael mɨnə a rɨkɨr mobael mɨnə mɨne namehuə mɨnə kapəriə, mɨsaiyu mhavən tuk narmamə mɨnə a. Narmamə mɨnə a kɨsəm yamehuə kape mobael mɨne kafan narmamə mɨnə; kɨni kɨsəpəh nhauhyen Pol.

33 Kɨni yamehuə kape mobael mɨnə a ruə ipakə tuk Pol mɨnipən tuk mobael mɨnə mə tukharaptərəkɨn in. Mharkwəji in kɨn jen kɨraru. Kɨni in raiyoh-pən əriə mɨmə, “?Naha e yermamə? ?Rɨmnor naha?”

34 Kɨni narmamə a kɨsokrən apomh. Tɨksɨn kamhani nar kɨrik; kɨni tɨksɨn kamhani nar pɨsɨn. Kasokrən pɨk, yamehuə kape mobael rɨpəh nəmien nəfrakɨsien. Mɨni-pən tuk mobael mɨnə mə tukharəh Pol mhavən ye nəkwai nimə kape mobael.

35 Khakɨr Pol mɨsəriwək, ipakə əmə kɨseriaji kwəruə. Narmamə kamhasɨg-sɨg pɨk əriə mɨnə, ror pən mobael mɨnə kɨmnharəh-si haktə Pol mharəh mhavən.

36 Narmamə mɨnə kɨmnhakwasɨg kɨn əriə masokrən apomh mhamə, “!Shopni! !Shopni!”†

Pol ramni-ərhav nəmien kafan

37 Ipakə əmə mobael mɨnə kharəh Pol mɨsauru-pən imə, in raiyoh-pən yamehuə kape mobael mɨnə mɨmə, “?To yakəgkiar kəskəh kɨmik uə?”

Kɨni yamehuə ai rakur mɨmə, “? Rhawor? ? Ik nakɨrkun nɨniyen nəgkiarien kape nəmə Gris?

38 Yakməta mə ik yemə Ijip a yame apa kupən rɨmnərer mamni-hah gavman. Kwasɨg ikɨn mamkɨr narmamə fo taosen mamhauh narmamə, mamhavən mɨsarə apa ye tɨpəvsɨk.”

---

* **21:28:** Kamni-əhu mə narmamə pəh nien mə kwənərəus kape nəmə Isrel tukhapəh nɨsauru-pənien ye nimə ehuə kape Kughen. **21:29:** Wok 20:4
† **21:36:** Narmamə kɨmɨsokrən ye Pol məknakɨn rəmhen kɨn in e kɨmnokrən ye Yesu ye Luk 23:18. **21:38:** Wok 5:36-37

39 Mərɨg Pol rɨni-pən tukun mɨmə, “Nɨkam. Yo, yemə Isrel.
Yɨmnharha apa yerkwanu ehuə a Tasas, ye provins a Silisia.
Pəh yo, pəh yakəgkiar kɨmi narmamə mɨnə a.”
40 Kɨni yamehuə kape mobael mɨnə a reighan kɨn. Kɨni
Pol rərer aikɨn, mɨni-əhu əriə mə tukhapim. Kɨni khapim, in
rəgkiar kɨmi əriə ye nəgkiarien kape nəmə Isrel mɨmə,

22

1 “Piak mɨnə mɨne tatə mɨnə, takasəkeikei mɨsətərɨg kɨn yo.
Pəh jakni kafak nərɨgien kɨmi əmiə.”
2 Kɨni iriə kɨsərɨg in raməgkiar ye nəgkiarien atuatuk
kapəriə, khapim apɨs-apɨs.
Kɨni Pol rɨmə,
3 “Yo yemə Isrel kɨrik. Yɨmnarha apa yerkwanu a Tasas ye
provins a Silisia. Mərɨg yɨmnehuə ye yerkwanu e Jerusalem.
Kwən a Gamaliel rɨmnhajoun yo ye Loa kape rɨptawə mɨnə
mə jakəri-pən atuatuk. Kɨni ye nɨpɨg ai yɨmnəsanɨn tuk norien
narɨmnar yame Kughen rorkeikei rəmhen kɨn əmiə m-fam e
taktəkun.
4 Apa kupən, yɨmnamuh narmamə yamə mɨne kasəri-
pən Swatuk kape Yesu Yermaru, mamhopni əriə.
Yɨmnamraptərəkɨn narman mɨne nɨpiraovɨn maməhi-pən
əriə ye kalabus.
5 Nəgkiarien e, hae pris mɨne narmamə kape kaonsel
mɨnə kharkun nhaniyen mə nəfrakɨsien; meinai nɨpɨg kɨrik,
kɨmnhavəhsi-pə nəkwəkwə kɨrik mhamə jakvəh mɨvən apa
Damaskes mɨvəhsi-pən kɨmi nəmə Isrel aikɨn mə yakuauə mə
jakraptərəkɨn narmamə kape Yesu mɨnə mhakɨr əriə mhauə e
Jerusalem mə tukuh əriə.
6 “Nɨpɨg a, yɨmnaməri-pən swatuk a muə ipakə tuk
Damaskes, kɨni ipakə tuk yerkweiha, taktəkun əmə, yɨmnəm
nɨkhakien rɨsɨ-pən ye napuə məsia-pen-pə yo.
7 Yakmɨr meiwaiyu, kɨni mərɨg nəgkiarien kɨrik rɨmɨni-pə
tuk yo mɨmə, ‘!Sol !Sol! ?Rhawor nakamor ahah pə məkneikɨn
kɨmi Yo?’
8 “Kɨni yaknaiyoh-pən In mɨmə, ‘Yermaru. ?Ik pa en?’ Kɨni
In rɨni-pə tuk yo mɨmə, ‘Yo Yesu e, yemə Nasaret, yame ik
nakamor ahah pə kɨmi Yo.’
9 Kɨni narmamə yamə mɨne kɨmnhakwasɨg kɨn yo ye swatuk
kɨsəm əmə nɨkhakien a, mərɨg khapəh nɨsərɨgien nəgkiarien
kape yermamə ai yame raməgkiar kɨmi yo.
10 Kɨni yɨmnaiyoh-pən In mɨmə, ‘Yermaru. ?Jakhawor pən
iran mɨne?’ Kɨni Yesu Yermaru rɨni-pə tuk yo mɨmə, ‘Hekɨmter,
mɨvən apa Damaskes. Ikɨn en, tukni-pre mə takhawor pən
iran mɨne.’

22:3: Wok 5:34 **22:4:** Wok 8:3

11 “Nɨkhakien a rɨmnəsia-pen pɨk nɨmrɨk, mor nɨmrɨk rɨpɨs.
Kɨni narmamə yamə mɨne kamhakwasɨg kɨn yo khavəh kw-
ermɨk mhakɨr yo mhavən Damaskes.*
12 “Aikɨn a, kwən kɨrik aikɨn nhagɨn e Ananaes. In ramərɨ-
pən huvə Loa kapətawə. Kɨni nəmə Isrel aikɨn kamhasiai pɨk
in.
13 In ruə marer ipakə tuk yo, mɨmə, ‘Piak Sol, ! Nɨmrɨm
tukrhuvə mɨn!’ Ye nɨpɨg əmə mɨn ai, nɨmrɨk rɨmahuvə mɨn.
Kɨni yakəm in.
14 “Kɨni in rɨmə, ‘Kughen kape kaha mɨnə kapətawə In
rɨmɨrpen-ta ik mə ik takɨrkun narɨmnar yamə mɨne In
rorkeikei. Kɨni mə ik takəm Yermamə Atuatuk a kafan, kɨni
mərɨg nəgkiarien kafan.
15 Takaməkeikei mɨvən mɨni-ərhav tuk narmamə m-fam
narɨmnar yame ik nɨmnəm mamərɨg.
16 Takpəh nɨwhinien. Hekɨmter, məhuak kɨmi Yesu, mor
baptaes, mɨpəh pəh rəspir təvhagə hah kafam.’
17 “Kɨni yakmərerɨg-pə mɨn muə Jerusalem, mɨvən məhuak
ye Nimə Ehuə kape Kughen, kɨni məm nəmrərhavyen kɨrik.
18 Məm Yesu Yermaru rɨni-pə tuk yo mɨmə, ‘! Hai mɨren!
Məta aihuaa Jerusalem. Meinai nəmə iku tukhani neikuəyen
ye nəgkiarien kafam yame nakamni irak.’
19 “Kɨni yɨmɨni-pən tukun mɨmə, ‘Yermaru. Iriə kharkun
huvə mə in apa kupən yo yɨmnamvən ye nəkwai nimə kape
nofugɨnien kapəriə mamraptərəkɨn narmamə yamə mɨne
kamhani nəfrakɨsien iram, mamuh əriə.
20 Kɨni nɨpɨg kɨmnarkwhopni kwən a Steven, nɨtawɨn raiyu
meinai in ramn-iərhav Ik, mərɨg yo mɨn yɨmnamərer kɨmawə
miriə, kɨni rɨkik rɨmnagien tukun. Kɨni yo yɨmnamarha huvə
tuk sot kape narmamə kɨmɨsarkwhopni in.’
21 “Mərɨg Yesu Yermaru rɨni-pə tuk yo mɨmə, ‘Takvən. Yo
yakamher-pən kɨn ik isok mə takvən tuk nəmə tanə pɨsɨn pɨsɨn
mɨnə.’ ”†

Nəmə Jerusalem kɨmnhamə tukshopni Pol

22 Kɨni narmamə aikɨn kɨsətərɨg huvə kɨn nəgkiarien kape
Pol mhavən mɨseriaji nəgkiarien infamien kafan. Mərɨg
kɨsərɨg nəgkiarien a, kɨsokrən ehuə mhamə, “!Shopni in! Kwən
a rɨpəh nəmhenien mə tukramragh.”
23 Aikɨn, kɨsokrən apomh, mɨsəpəkiək-ta kɨn sot kapəriə
mɨsərəsuun kɨn nɨmokrur.
24 Kɨni yemehuə kape mobael kape nəmə Rom rɨmɨni-pən
tuk mobael mɨne mə tukharəh Pol mhavən imei mobael. Kɨni

---

* **22:11:** Kaməvsao kɨn narɨmnar mɨnə e ye Wok 9:2-5. **22:18:** Wok 9:29-30 **22:19:** Wok 8:3; 26:9-11 † **22:21:** Kɨrai narɨmnar e ye Wok 7:54-8:1.

mɨni-pən tuk əriə mə tuksərkɨs-ərkɨs Pol mə in tukrɨni-ərhav mɨmə rhawor nəmə Isrel kamhani hah pɨk məkneikɨn in.
25 Kasarkɨs-ətərəkɨn hanə in, mə tuksərkɨs-ərkɨs in, kɨni Pol rɨni-pən tuk yamehuə kape mobael kɨrik yame ramərer ipakə mɨmə, "!Eh! Yo yemə Rom e. Rɨpəh natuatukien mə tukərkɨs-ərkɨs yemə Rom kɨrik yame kɨpəh hanə nəmien mə in rɨmnor nar has kɨrik."
26 Yamehuə a kape mobael rərɨg nəgkiarien a, mɨvən mɨni-əsaah-pən iran tuk yermaru kape mobael. Kɨni mɨmə, "!Eh! ?Naha e nakamor? Kwən a in yemə Rom atuatuk."
27 Kɨni yermaru a ruə məm Pol. Maiyoh-pən in mɨmə, "!Eh! ?Takni huvə mə ik yemə Rom əfrakɨs uə?"
Kɨni Pol reighan kɨn.
28 Kɨni yermaru a rɨni-pən tukun mɨmə, "?Rhawor? Yo yɨmnərok mane ehuə tuk neighanien kɨn yo mə jakuə yo yemə Rom."
Mərɨg Pol rɨni mɨmə, "Rɨmɨk in yemə Rom. Ror məkneikɨn, yo yemə Rom."
29 Taktəkun əmə mobael yamə mɨne kasərer matuk mə tukhauh Pol, kɨsakur kɨn, mɨsəta iran. Kɨni yermaru kape mobael a rɨrkun mə Pol in yemə Rom, mɨgɨn pɨk meinai in ruərkwəji-ta Pol kɨn jen.

Pol ramərer ye nɨmrɨ kaonsel

30 Kəni rɨkwamer kɨn, yermaru kape mobael rorkeikei mə tukrərɨg atuatuk mə rhawor nəmə Isrel kamhani hah Pol məknakɨn, kɨni rher-pən nəgkiarien kɨmi jif pris mɨnə mɨne narmamə kape kaonsel mɨnə mə tukhauə kɨrikianə. Kɨrɨsɨn-ta jen yame kɨmɨrkwəji Pol kɨn, kɨkɨr, kavən kərɨp in ramərer ye nɨmrɨ kaonsel.

23

1 Kɨni Pol rarha tɨm tɨm ye narmamə kape kaonsel, kɨni mɨmə, "Yo mɨnə tɨksɨn. Yakaməm norien kafak mə ye nəkəskəhyen kafak muə meriaji-pə ai taktəkun, yo yorwok atuatuk kape Kughen ye nɨmrɨ Kughen."
2 Pol rəgkiar məknakɨn, kɨni hae pris e Ananaeas rɨni-pən tuk narmamə yamə mɨne kasərer ipakə tuk Pol mə tuksəsɨk nəkwan.
3 Mərɨg Pol rɨmɨni-pən tukun mɨmə, "Nɨkam. Ik yarpəkao kɨrik;* Kughen tukrəsɨk ik. ?Rhawor? Nakamkwətə eikɨn e mə takəkir yo ye Loa kapətawə, mərɨg nɨmɨni mə kɨrik tukrəsɨk yo, naknakəpɨr ta Loa en!"

22:25: Wok 16:37 **22:29:** Wok 16:38 **23:2:** Jon 18:22-23 * **23:3:** Nəgkiarien kape Gris ramni mə Pol rɨmɨni-pən tuk hae pris a Ananaes mɨmə, "Ik nakəmhen kɨn kapier kɨmnəspir-ta mərɨg rəmkɨmɨk hanə." Mərɨg nɨprai nəgkiarien a rɨmə, "Ik yarpəkao kɨrik." **23:3:** Mat 23:27

4 Kɨni narmamə yamə mɨne kasərer ipakə tuk Pol khani-pən
tukun mhamə, “!Eh! Takpəh nəgkiar-hah-yen kɨmi hae pris e
kape Kughen.”
5 Kɨni Pol rɨmə, “Yo mɨnə tɨksɨn. Yakɨrkun mə Nəkwəkwə
kape Kughen ramni mɨmə, ‘Takhapəh nɨsəgkiar-has-pənien
kɨmi yermaru kapəmiə;’ *(Eks 22:28)* mərɨg yɨmɨpəh nɨrkunien
mə kwən a in hae pris.”
6 Kɨni Pol rəm əriə mɨrkun mə iriə tɨksɨn Sadusi mɨnə,
kɨni tɨksɨn Farisi mɨnə, rokrən ehuə kɨn əriə mɨmə, “Yo mɨnə
tɨksɨn. Yo Farisi kɨrik. Kɨni rɨmɨk mɨne rɨpɨk mɨnə, iriə
Farisi mɨnə mɨn. Mərɨg kamərɨp yo e ye nɨmrɨ mɨrh meinai
yakamni nəfrakɨsien mə Kughen tukror narmamə yamə mɨne
kwənhamhə, tukhamragh mɨn.”
7 Pol rəgkiar məknakɨn, taktəkun əmə Farisi mɨnə mɨne
Sadusi mɨnə kasotgoh kɨmi əriə mɨnə. Kɨni narmamə kape
kaonsel a kasowhai kɨraru.
8 Meinai Sadusi mɨnə khamə narmamə yamə mɨne
kwənhamhə ta to khapəh nhamragh-mɨnien. Iriə mhamə
agelo rɨrkək mɨne nanmɨn rɨrkək. Mərɨg Farisi mɨnə kamhani
mə nar mɨsɨr a, irɨsɨr nəfrakɨsien.
9 Nəgkiarien kapəriə ramhaktə. Kɨsokrən apomh. Kɨni
nəmhajoun kape Loa kape Moses yamə mɨne iriə Farisi
mɨnə, kɨmɨshekɨmter mhani skai mhamə, “Kɨmawə yakhapəh
nɨsəmien mə kwən e rɨmnor nar kɨrik yame rapəh nəmhenien.
?Tukmə ror nanmɨn uə agelo kɨrik rɨmauə məgkiar kɨm in uə?”
10 Kɨni kɨsotgoh pɨk, kɨni mhauh əriə mɨnə. Yermaru a kape
mobael rəm rɨkin rɨmnəsɨk mə narmamə tuksəpɨk Pol, kɨni
rɨni-pən tuk mobael mɨnə kafan mə tukhavən mharəh Pol
mharerɨg mhauə mɨn imei mobael mɨnə.
11 Yenpɨg, Yesu Yermaru rɨtərhav-pə tuk Pol mɨni-pən tukun
mɨmə, “Pol. Takpəh nɨgɨnien. Nakwəni-ərhav ta Yo eikɨn
e Jerusalem, kɨni ik takaməkeikei mɨvən apa Rom mor mɨn
məknenkɨn.”

Nəmə Isrel kamharai mhun mə tukshopni Pol

12 Kəni rɨkwamer kɨn, nəmə Isrel tɨksɨn kɨsəkwətə kɨrik
mamharai mhun mə tukshopni Pol. Kɨni mhani kwis mə
tuksəpəh nəvɨgɨnien mɨne nɨnɨmien, mɨseriaji nɨpɨg yame tuk-
shopni Pol iran.
13 Narmamə yamə mɨne kamharai mhun nəgkiarien a,
rapita foti.
14 Kɨni mhavən tuk jif pris mɨnə mɨne nəmehuə mɨne kape
nəmə Isrel mhani-pən tuk əriə mhamə, “Yakwənhani kwis ta
mə jaksəpəh nəvɨgɨnien mɨseriaji nɨpɨg yame jakshopni Pol
iran.

23:6: Wok 26:5 **23:8:** Luk 20:27-40 **23:11:** Wok 27:24; 28:16,23

15 Kɨmiə mɨne narmamə kape kaonsel mɨnə taksher-pən nəgkiarien kɨmi yermaru kape mobael mɨnə mɨsaiyoh pən in mə tukrɨkɨr Pol muə pəh rərer mɨn ye nɨmrɨmiə. Meikuə ye yermaru a mə naksorkeikei mə taksəm əpu mɨn Pol. Pəh kɨmawə jakasəmɨr ye swatuk maseito kɨn in tukramuə ye swatuk, kɨni yakshopni in.”

16 Mərɨg nukwai Pol rɨmnərɨg nəvsaoyen kɨn, rarar mɨvən imei mobael mɨnə mɨni-əsah-pən tuk Pol.

17 Kɨni Pol rokrən kɨn yamehuə kape mobael kɨrik mɨni-pən tukun maməkeikei kɨmin mɨmə, “Takɨkɨr pɨkwarien e mɨvən kɨmi yermaru kape mobael mɨnə. In ravəh nəgkiarien kɨrik mə tukrɨni-ərhav-pən tukun.”

18 Məkneikɨn yamehuə a rɨkɨr pɨkwarien a mɨvən kɨmi yermaru kape mobael mɨnə. Kɨni mɨmə, “Kwən e Pol, yame raməmɨr ye kalabus, rɨmnaiyoh yo mə jakɨkɨr pɨkwarien e muə məm ik. Meinai in ravəh nəgkiarien kɨrik tukrɨni-pre tuk ik.”

19 Kɨni yermaru a kape mobael rəturəm-pən kɨmi pɨkwarien a mɨravən iriu pɨsɨn əmə. Kɨni raiyoh-pən mɨmə, “? Nakmə takni-pə naha tuk yo?”

20 In rɨmə, “Nəmə Isrel kwənnharai mhun ta nəgkiarien kɨrik mə tukianəkwamɨr, kɨsaiyoh-pre ik mə ik takɨkɨr Pol mɨvən ye kaonsel kapəriə. Mə tukseikuə iram mə iriə kɨsorkeikei mə tuksəm əpu mɨn Pol.

21 Mərɨg yakamaiyoh ik mə takpəh norien nəkwairiə, meinai iriə tɨksɨn, rapita foti, kaserkwaig ye nɨkar swatuk mamhawhin mə tukshopni in. Kwənhani kwis ta mə tuksəpəh nəvɨgɨnien mɨne nɨnɨmien mɨseriaji nɨpɨg yame tukshopni Pol iran. Kasərer matuk maseito kɨn əmə ik mə takor nəkwairiə.”

22 Kɨni yermaru kape mobael a rɨmnor kwirɨg kɨmi pɨkwarien a mɨni-pən tukun mɨmə, “Takpəh nɨni-ərhavyen tuk narmamə mə ik nɨmɨni-pə nəgkiarien a tuk yo.” Kɨni in mher-pən kɨn in ramvən.

Yermaru kape mobael rher-pən kɨn Pol apa Sisaria

23 Kɨni yamehuə kape mobael mɨnə a rokrən kɨn yamehuə kafan kɨraru mɨni-pən tuk əriu mɨmə, “Kɨmiru takravən mwəfugɨn nukwao kɨrik kape mobael mɨnə. Mobael yamə mɨne kaseriwək əmə, iriə fam 200; mɨne mobael kape kwenhao mɨnə iriə fam 200, mɨne mobael yamə mɨne kasəkwətə ye hos, iriə fam seventi. Taksor apnəpenə tuk nɨvənien apa Sisaria ye naen klok yenaiyu.

24 Mɨsor apnəpenə ye hos tɨksɨn kape Pol mə in tukramvən huvə muə tuk gavman a Filiks.”

23:15: Wok 25:3

25 Kɨni yermaru kape mobael a rɨrai nəkwəkwə kɨrik
mɨvəhsi-pən kɨmi yamehuə mir a mɨravən kɨmi gavman a.
Nəkwəkwə a ramni mɨmə,
26 Filiks, yakamni "Rhuvə" tuk ik. Ik yamehuə əfrah.
Yo Klodias Lisias, yakamrai nəkwəkwə e raurə kɨmik.
27 Kwən e Pol, nəmə Isrel kwənharaptərəkɨn ta, ipakə əmə
kɨshopni in. Mərɨg yo yɨmnərɨg nəvsaoyen kɨn mə in yemə
Rom atuatuk, kɨni yɨmnhavən kɨmawə kafak mobael mɨnə
mharəhsi-ta in tuk əriə mhavəh mɨragh in.
28 Yakmɨmə jakəm-ru mə rhawor e kamhani hah in. Kɨni
yo yɨmɨkɨr mɨvən ye kaonsel kapəriə.
29 Məm mə in rɨmɨpəh norien nar hah kɨrik yame to rɨmhə
tukun, uə yame tukvəhsi-pən in tukun ye kalabus. Kasəgkiar-
əgkiar əmə tuk narəyen kapəriə.
30 Mərɨg kwasɨg ikɨn, yɨmnərɨg nəvsaoyen kɨn mə nəmə
Isrel kamharai mhun mə tukshopni in, məkneikɨn, yɨmnher-
pre kɨn kɨmik. Kɨni mɨni-pən tuk tɨkmɨr mɨnə kafan mə
tukhauə mhani kapəriə nərɨgien tuk ik.
In əmə e nəgkiarien kafak.
31 Məkneikɨn, mobael mɨnə kasor nəkwai yermaru kape
mobael. Yenpɨg, khakɨr Pol mhavən mɨseriaji yerkwanu kɨrik
kamni kɨmə Antipatris.
32 Kəni rɨkwamer kɨn, mobael mɨnə yamə mɨne kɨsaiyu ye
hos iriə pɨsɨn əmə khakɨr in mhavən. Mərɨg mobael mɨnə tɨksɨn
kharerɨg mamhavən imərɨə ikɨn.
33 Kɨni iriə a khakɨr in mhavən apa Sisaria, kɨni mhavəhsi-
pən nəkwəkwə a kɨmi gavman a Filiks, kɨni mɨsərəhu-pən Pol
ye kwermɨn.
34 Gavman a rəvheikɨn nəkwəkwə a maiyoh-pən Pol mɨmə,
"?Ik yemə hiə?" Nɨpɨg rərɨg mə Pol rɨmatərhav a Silisia,
35 rɨni-pən mɨmə, "Pəh khawhin tɨkmɨr mɨnə kafam tukhauə
eikɨn e, kɨni en, jakərɨg kafam, məkir." Kɨni mɨni-pən tuk kafan
mobael mɨnə mə tukhavəhsi-pən Pol ye nimə kape gavman
kamni kɨmə, "Nimə ehuə kape King Herod." Mharaptərəkɨn
in apaikɨn.

24

Pol rɨmnərer ye nɨmrɨ Filiks

1 Nɨpɨg kɨrkɨrɨp ruə mɨvən, kɨni hae pris a, Ananias, rəsok
prah iriə namehuə mɨnə tɨksɨn kape nəmə Isrel, mɨne loea
kɨrik nhagɨn e Tetalas, khauə Sisaria. Khauə, mhatərhav-pə,
mɨsərer ye nɨmrɨ gavman a Filiks. Kɨni mamhani hah norien
kape Pol.

23:27: Wok 21:30-33; 22:25-27 **23:28:** Wok 22:30 **23:30:** Wok 23:16-23; 24:1-9

2 Mįsokrən kįn Pol rįvən imə, kįni kwən ai Tetalas ramni hah
pən Pol kįmi Filiks, mamni mįmə, “Filiks, ik yamehuə əfrah.
Ik nakamkįr tanə kapətawə ye nįrkunien huvə kafam, ror pən
kįtawə kįsarə ye nəmərinuyen ror tu. Ik nakamərəhu atuatuk
nįmraghien eikįn e.
3 Nįpįg fam, narmamə m-fam rįkiriə ramagien tuk ik,
masəgnəgin ik.
4 Yakpəh norkeikeiyen mə jakoriah pįk ik, jakəgkiar kəskəh
əmə, nakətərįg kįn.
5 Kįmawə yakwəsəm ta mə kwən a Pol in yemə has kįrik.
In nuknei norien has rįpsaah. Ramarkurao ye tanə mįnə,
mamor nəmə Isrel mįnə kasotgoh kįmi əriə mįnə. In yamehuə
kįrik kape nəhuakien eikuə e kape yemə Nasaret ai Yesu.
6 In mamarkut mə tukror Nimə Ehuə kape Kughen
rəmkįmįk ye nįmrį Kughen. Məkneikįn, kįmawə
yakharaptərəkįn.
7 Mərįg yamehuə kape mobael mįnə e Lusias, rįmįvəhsi-ta
ye kwermįmawə. Mher-pə kįn nəgkiarien kįmi tįkmįr mįnə
kafan mə tukhauə masəm ik.*
8 Kįni tukmə nakaiyoh-pən Pol kįn norien kafan, takəm mə
nəgkiarien kapəmawə rəfrakįs.”
9 Məkneikįn nəmə Isrel kamharpįn nəgkiarien a, mamhani
mhamə, “Nəgkiarien a in nəfrakįsien.”
10 Kįni ai, gavman a rəwhan kapən kapə kįn Pol mə
tukrəgkiar. Kįni Pol rįmə, “Yemehuə. Yakįrkun huvə mə newk
rįpsaah ruauə muavən ta, nakaməkir nəmə eikįn e. Ror pən,
rįkik ragien pįk tuk nįni-preyen norien kafak.
11 Rįmar əmə tuk ik tuk nəmien mə nįpįg twelef e ruauə
muavən ta, yįmnhaktə fiak mįvən Jerusalem mə jakəhuak.
12 Nəmə Isrel a khapəh nįsəmien mə yakamotgoh kįmawə
narmamə tįksįn ye nəkwai Nimə Ehuə kape Kughen. Mhapəh
nįsəmien mə yo yakaməvi niehmaa kape narmamə ye nəkwai
nim kape nofugįnien mįnə kape nəmə Isrel mįne yerkwanu
mįnə.
13 Kįni khapəh nįshajoun-atuatukien kįmik mə nəgkiarien
yame kamni irak ai taktəkun in nəfrakįsien, meinai in
neikwəyen.
14 Mərįg yo yakamni-pre tuk ik mə, yakįkwasįg kįn Swatuk
kape Yesu, yame nəmə Isrel kamhani mə in nəhuakien
eikuə, mərįg yakaməhuak əfrah kįmi Kughen kape kaha mįnə
kapəmawə. Kįni yakamni nəfrakįsien mįn ye Loa kape Moses
mįne profet mįnə fam mįn.

24:5: Wok 17:6 **24:6:** Wok 21:28-30 * **24:7:** Keinein mə Luk rįmįrai v. 7 uə yarmə rįmįrai, meinai ves 7 rįrkək ye kopi akwas tįksįn kape Niutesteman.

15 Kɨni yakamərəhu-pən nəriɨgien kafak kɨmi Kughen
rəmhen kɨn yame nəmə eikɨn e rɨkiriə raməsɨk, mə Kughen
tukror narmamə yamə mɨne kwənhamhə-ta, tukhamragh
mɨn - iriə yamə mɨne kɨsatuatuk mɨne yamə mɨne khapəh
nɨsatuatukien.
16 Ror pən, nɨpɨg m-fam yakamarkut tuk norien narɨmnar
yame ratuatuk ye nɨmrɨ Kughen mɨne narmamə.
17 “Newk rɨpsaah ruauə muavən ta, yakuauə e Jerusalem,
mɨvəh mane mə jakvəhsi-pən kɨmi yavən has mɨnə, mɨvəh mɨn
nɨmrɨ nar mɨragh mɨnə kape sakrefaes.
18 Nəmə Isrel e kɨmnhauə mɨsəm yo yakaməmɨr hanə ye
Nimə Ehuə kape Kughen, mamor sakrefaes tuk nəspirien.
Narmamə khapəh nhapsaahyen kɨmawə miriə; notgohyen
rɨrkək.
19 Ye nɨpɨg a, nəmə Isrel tɨksɨn yame kɨmnhatərhav Tarki
masəmɨr ye nəkwai Nimə Ehuə kape Kughen. Kɨni tukmə kɨmə
tukni hah yo, iriə atuatuk əmə tukasəkeikei mhauə mhani-pre
nəgkiarien irak tuk ik.
20 Uə rhuvə mə narmamə mɨnə e tukhani-ərhav-pre naha
nhagɨn rahas yame kɨmɨsəm irak ye nɨpɨg yame yɨmnərer ye
nɨmrɨ kaonsel.
21 Nəgkiarien kɨrik rɨrkək irak, nar kɨrikianə əmə: Yɨmnərer
yerkiriə mokrapomh mɨmə, ‘Kamərɨp yo ye nɨmrɨ mɨrh meinai
yakamni nəfrakɨsien mə Kughen tukror narmamə yamə mɨne
kwənhamhə ta, tukhamragh mɨn.’ ”
22 Kɨni gavman a Filiks, in ruɨrkun huvə Swatuk kape Yesu,
marar mətapɨg kɨn nəkwətəyen mɨmə, “Tukmə yermaru kape
mobael a Lisias ruə, kɨni en, yo jakəkir.”
23 Kɨni marar mɨni-pən tuk yamehuə kape mobael yame
ramarha tuk Pol mɨmə, “Takaməm Pol, mərɨg takəta ye in mɨnə
tɨksɨn pəh khauə mhavəhsi-pən narɨmnar yame raməkwakwə
kɨn.”
24 Nɨpɨg tɨksɨn ruə mɨvən, Filiks rɨkɨr piraovɨn kafan, Drusila,
mɨrauə. Pian a in pian Isrel. Kɨni Filiks rɨni-pən tuk əriə mə
tukharəh Pol mhauə. Pol raməvsao kɨn nhatətəyen ye Yesu
Kristo, in ramətərɨg kɨn.
25 Kɨni Pol raməvhag kɨn narəyen yame ratuatuk, mɨne
norien kape yermamə ramarmaru ye nəriɨgien kafan mɨne
norien kafan, mɨne nɨpɨg yame Kughen tukrəkir narmamə
iran. Filiks rərɨg, mɨgɨn pɨk, kɨni mɨmə, “!Nəmhen! Tərhav.
Tukmə yakorkeikei, jakokrən mɨn kɨn ik.”
26 Rɨgɨn pawk kɨn nəgkiarien kape Pol, mərɨg rɨkin raməsɨk
mə Pol tukrɨvəhsi-pən mane kɨrik kɨmin, pəh tukrɨrɨsɨn in, ror
pən, rokrən kɨn Pol nɨpɨg rɨpsaah. Ruə, mawəgkiar iriu min.

24:15: Jon 5:28-29 **24:18:** Wok 21:17-28 **24:21:** Wok 23:6 **24:22:** Wok 23:26

27 Newk kiraru ruə mivən, Filiks reiwaiyu ye gavman, kini yermamə kirik nhagin e Posias Festas rhaktə mivəh tamhekin. Mərig nipig Filiks rəta ye gavman, in ripəh Pol raməmir ye kalabus meinai rorkeikei mə tukror nəmə Isrel rikiriə ragien tukun.

25

Pol rimini-pən tuk Festas mə tukrərer ye nimri Sisa

1 Festas rimivəh tamhek Filiks, kini nipig kisisər ruə mivən, kini Festas ritərhav Sisaria mivən Jerusalem.

2 Ikin a, jif pris minə mine namehuə minə kape nəmə Isrel khauə mamhani-hah-pən Pol kimi Festas,

3 misaiyoh-pən in mə tukrasitu irəriə mher-pə kin Pol apa Jerusalem. Iriə kimnharai mhun ta nəgkiarien kirik mə tukasəmir ye swatuk maseito kin Pol ruə ye swatuk, kini kishopni.

4 Mərig Festas rimə, “Pol raməmir ye kalabus apa Sisaria. Kini pəh nien mə tuktu, yakrerig mivən apaikin.

5 Hapəh kapəmiə namehuə minə khakwasig kin yo. Tukmə kwən a rimnor nar hah əfrakis kirik, pəh iriə tukhani-pə nəgkiarien iran tuk yo apaikin.”

6 Kini Festas rarə apaikin mipəh napitayen nipig eit uə ten, marar, muə Sisaria. Kəni rikwamer kin, rivən mamkwətə apa ye nəkwai nimə kape kot. Mini-pən tuk əriə mə tukhakir Pol mhauə imə.

7 Nəmə Isrel yamə mine kimnhatərhav Jerusalem kasəmir min, misərer rao rao kin Pol. Mamhani-hah pik in. Mərig khapəh nishajoun-atuatukien mə nəgkiarien yame kimnhani iran in nəfrakisien, meinai in neikwəyen.

8 Kini Pol rini kafan norien mimə, “Yakpəh nakapirien loa kirik kape nəmə Isrel; uə kape yermaru kapətawə Sisa, kini mipəh noriahyen Nimə Ehuə kape Kughen.”

9 Mərig Festas rorkeikei mə nəmə Isrel tuksorkeikei in, kini raiyoh-pən Pol mimə, “? Tukmə rhawor, nakvən apa Jerusalem, pəh yakətərig kin əriə kisəvsao kin norien kafam apaikin, kini yakəkir əmhen uə?”

10 Mərig Pol rimə, “Yakamərer ye kot kape nəmə Rom ai taktəkun. Ratuatuk mə kot e in e tukrəkir yo. Ik nakwirkun-ta mə yo yakpəh nor-has-pənien kimi nəmə Isrel.

11 Tukmə kasəm mə yimnkakapir loa kirik ratuatuk mə to yakmhə tukun, nəmhen, pəh yakmhə tukun. Mərig tukmə nəgkiarien yame nəmə Isrel kamhani irak ror neikuəyen kin, rapəh natuatukien mə yermamə kirik tukrivəhsi-pən yo ye

---

25:2: Wok 24:1 **25:3:** Wok 23:15 **25:7:** Wok 24:5-6

kwermɨriə. Pəh yo yakərer ye nɨmrɨ Sisa, yermaru kape nəmə Rom.”

12 Kɨni Festas rarar məgkiar kəskəh kɨmi namehuə tɨksɨn kape kot. Kwasɨg ikɨn, rɨni-pən tuk Pol mɨmə, “Nakmə takvən mərer ye nɨmrɨ Sisa, nəmhen. !Nakɨrkun nɨvənien məm Sisa!”

Festas raiyoh King Agripa mə tukshawor ye Pol

13 Nɨpɨg tɨksɨn ruə mɨvən, King Agripa mɨne kafan kakə Benis, iriu kɨrauə Sisaria mə tukwəm Festas, mɨrəni vi vi in.

14 Mɨsarə nɨpɨg tɨksɨn, kɨni Festas raməvsao kɨmi king kɨn nəgkiarien yame kɨmnhani ye Pol. Mamni mɨmə, “Kwən kɨrik e ramarə eikɨn e, yame yamehuə a Filiks rɨmnəpəh in raməmɨr ye kalabus.

15 Kɨni nɨpɨg yakvən apa Jerusalem, jif pris mɨnə, mɨne namehuə kape nəmə Isrel kɨmnhani-hah-pə in kɨmi yo. Mɨsaiyoh yo mə jakni-ərhav narpɨnien kafan.

16 Mərɨg yo yakamni-pən tuk əriə mɨmə, ‘Pəh nien mə norien en kapəmawə nəmə Rom mə kɨmawə jakseighan-pən apnapɨg əmə kɨn yermamə ye kwermɨ tɨkmɨr kafan mɨnə. Pəh kwən a tukrərer kupən irəriə, mɨni atuatuk nəgkiarien yame kamhani iran.’

17 Kwasɨg ikɨn, iriə khauə mhatərhav-pə eikɨn e, yakpəh nɨwhinien, mətərɨg kɨn nəgkiarien yame kamhani iran. Kəni rɨkwamɨr əmə kɨn, yɨmnəhitə ye kot, mɨni mɨmə tukhakɨr Pol mhauə.

18 Məkneikɨn, tɨkmɨr kafan mɨnə kɨshekɨmter, kɨni rɨkik raməsɨk mə iriə tukhani mhamə in ramor norien hah kɨrik. Mərɨg, nɨkam. Khapəh nhaniyen.

19 Iriə kɨmɨsəgkiar-əgkiar əmə ye nəhuakien kapəriə, mɨne yermamə kɨrik yame ruahmə ta, nhagɨn e Yesu. Pol rɨmə yermamə ai in rɨmamragh mɨn.

20 Yakeinein mə jakhawor məkir narɨmnar mɨnə a. Ror pən, yɨmnaiyoh-pən Pol mɨmə, ‘?Tukmə rhawor, nakvən apa Jerusalem, pəh yakətərɨg kɨn əriə kɨsəvsao kɨn norien kafam apaikɨn, kɨni yakəkir əmhen uə?’

21 Mərɨg Pol raiyoh-pə yo mə jakher-pən kɨn in rɨvən apa Rom kɨmi Sisa, pəh in tukrəkir. Ror pən yɨmɨpəh Pol raməmɨr ye kalabus meriaji yakvəh nɨpɨg tuk nher-pənien kɨn kɨmi Sisa.”

22 Kɨni King Agripa rɨni-pən tuk Festas mɨmə, “Yo mɨn yako-rkeikei mə jakərɨg nəgkiarien kape kwən a.”

Kɨni Festas rɨmə, “Nəmhen. Tikianakwamer, nakətərɨg kɨn in.”

Pol rɨmnərer ye nɨmrɨ King Agripa

23 Kəni rɨkwamer kɨn, Agripa mɨne Benis kɨrauə ye kwənmhan yame kasor kot ikɨn. Kɨni namehuə yamə mɨne

25:14: Wok 24:27

kasarmaru ye mobael mɨnə, mɨne namehuə mɨnə khapsaah kape yerkwanu a kɨmnhakwasɨg kɨn, masor norien ehuə mɨnə kape nɨsiaiyen Agripa mɨne Benis. Kɨni Festas rɨmə tukhakɨr Pol mhauə imə.

24 Kɨni mɨmə, “King Agripa, mɨne kɨmiə fam yamə mɨne naksəkwətə eikɨn e. Nakasəm kwən e yame nəmə Isrel eikɨn e mɨne nəmə Isrel apa Jerusalem mɨn kamhani-hah-pə pɨk in tuk yo, mɨsokrən mhamə, ‘Rɨpəh natuatukien mə kwən e tukramragh.’

25 Mərɨg yakpəh nəmien nar kɨrik yame in rɨmnor mə in tukrameəkeikei mɨmhə tukun. Mərɨg in raiyoh-pə yo mə tukrɨvən apa Rom mərer ye nɨmrɨ Sisa, kɨni yɨmneighan kɨn mə jakher-pən kɨn apa Rom.

26 Mərɨg nəgkiarien iran rɨrkək mə to yakni-pən tuk Sisa. Ror pən, King Agripa, yakamərɨp in ye nɨmrɨm, mɨne ye nɨmrɨ narmamə mɨnə e, mə taksəm apu norien kafan, mə tukasəm nəgkiarien kɨrik yame jakwəhsi-pən kɨmi Sisa.

27 Yakamərɨg mə tukmə kɨraptərəkɨn yermamə kɨrik, mərɨg kɨpəh nɨni-atuatukien nəgkiarien iran, rɨpəh natuatukien mə tuksher-pən kɨn in kɨmi Sisa.”

26

Pol raməgkiar ye nɨmrɨ yermaru a King Agripa

1 Kɨni Agripa rɨni-pən tuk Pol mɨmə, “Taktəkun ai, nakɨrkun nɨniyen nɨkar nəgkiarien yame kamni iram.”

Kɨni Pol rɨni-əhu əriə mə tukhapim, mamni-ərhav nɨkar nəgkiarien mɨmə,

2 “King Agripa. Rɨkik ragien pɨk mə yakamərer ye nɨmrɨm ai taktəkun, mə jakni atuatuk nəgkiarien yame kamhani irak,

3 meinai ik nakɨrkun huvə narəyen kapəmawə nəmə Isrel mɨne narɨmnar yame kamotgoh tukun. Ror pən, yakmə jakaiyoh mə nərɨgien kafam tukrapomh tuk nərɨgien nəgkiarien kafak.

4 “Nəmə Isrel kharkun huvə norien kafak, rɨrikakun ye nɨpɨg yɨmnarkəskəh hanə, mamarə kɨmawə narɨmnə imak ikɨn, muə meriaji-pə nɨpɨg yɨmnamarə Jerusalem.

5 Kwənharkun ta yo tu, kɨni tukmə rɨkiriə ragien, kharkun nhani-ərhavyen mhamə yo Farisi kɨrik, rɨrikakun ye nəkəskəhyen kafak muə meriaji-pə ai taktəkun. Kɨmawə Farisi mɨnə, yaksəri-pən huvə loa kape nəhuakien kapəmawə, rapita narmamə mɨnə tɨksɨn.

6 Kɨni taktəkun ai yakamərer ye nɨmrɨ mɨrh meinai yo yakamərəhu nərɨgien kafak ye nəgkiarien yame Kughen rɨmnor kupən kɨmi kaha mɨnə kapəmawə.

26:5: Fil 3:5-6

7 Yenpig mine yeraan, kwənərəus twelef kapəmawə minə
kasəhuak kimi Kughen miseito kin nəgkiarien a kape Kughen
tukritərhav-pə. King Agripa, meinai yakamərəhu məkneikin
nərigien kafak, nəmə Isrel a kamhani hah yo.
8 ! Kimiə! ? Rhawor rəutən pik tuk əmiə tuk niniyen
nəfrakisien mə Kughen rirkun norien yermamə yame
rimamhə rimragh min?
9 Apa kupən, yo min yimnəm mə ratuatuk tuk norien
narimnar mətapig kin nhag yemə Nasaret a Yesu.
10 In e norien kafak yame yimnor apa Jerusalem. Jif pris
minə kwənhavəhsi-pə nehuəyen kimi yo mə jakvən məhi-pən
narmamə khapsaah kape Kughen khavən ye kalabus. Kini
nipig kisəkir əriə mə tukhamhə, yo min yakamni mə tukuh
əriə.
11 Nipig rehuə yimnarkurao ye niməhuak minə kape nəmə
Isrel mivəhsi-pən narpinien kimi nəməhuak minə, mamarkut
mə jakarar ye nərigien kapəriə, mə jakor əriə khani hah Yesu.
Yimnaməməkin pik əriə, mivən min apa yerkwanu isok minə
mə jakuh min əriə apaikin."

Pol raməvsao kin in mə rimauə mirkun Yesu Kristo
(Wok 9:1-19; 22:6-16)

12 Kini Pol rimə, "Mərig nipig kirik, yimavən min apa
Damaskes mə jakor min norien a. Jif pris minə kwənhawəhs-
ipə nehuəyen kimi yo mə jakvən apaikin, mhani skai-pə min
tuk yo mə jakaməkeikei mivən mor məkna.
13 King Agripa, ye nipig a, yerkweiha, yimnaməriwək ye
swatuk, məm nikhakien kirik ye napuə rəsia-pen yo mine
kafak narmamə minə. Nikhakien a raməsiə pik rapita mirh.
14 Kini kimawə m-fam yakhamir ye swatuk. Kini yakərig
nəgkiarien kirik ye nəgkiarien kape nəmə Isrel ramni mimə,
'Sol. Sol. ?Rhawor nakamor rahas pə məkneikin kimi Yo?
Norien a ramoriah əmə ik. Ik nakəmhen kin kau yame tukmə
khai kin nai esrə, kini ruh nai a rirerig-pən, mhai atuk əmə min
in.'
15 "Kini yakaiyoh-pən in mimə, '?Yermaru, Ik pa en?' Kini
Yesu Yermaru rimə, 'Yo Yesu e, yame ik nakamor aha pə kimi
Yo.
16 Mərig takhekimter mərer. Yakaurə tuk ik məkneikin
mə jakvəh-si haktə ik mə ik takuə yor atuə kin kafak.
Takaməkeikei mivən mini-ərhav nar e nimnəm ai taktəkun
kimi narmamə, mine narimnar yame jakhajoun ik kin.
17 Yo jakvəhsi-ta ik ye kwermi nəmə Isrel, mine ye kwermi
nəmə tanə pisin pisin minə. Jakher-pən kin ik takvən mini-
ərhav-pən Yo tuk əriə.

26:7: Wok 23:6; 28:20 **26:9:** Wok 8:3

18 Takaməkeikei məhitə ye nɨrkunien kapəriə, pəh kɨsarar ye
nəriɨgien kapəriə, mɨsəta ye nəpɨgnapien, mhauə ye nɨkhakien.
Kɨni mɨsəta ye kwermɨ Setan, mhauə tuk Kughen, pəh tukhani
nəfrakɨsien irak, pəh Kughen tukrɨvəh-si ta narpɨnien kape
təvhagə hah kapəriə, kasarə iriə narmamə yamə mɨne Kughen
rɨmɨrpen-ta əriə.' "
19 Kɨni Pol rɨrpɨn mɨmə, "King Agripa, yo yakamor narɨmnar
yamə mɨne Kughen ramor kɨmi yo ye nəmrərhavyen a.
20 Yɨmavən məkupən tuk nəmə Damaskes, kwasɨg ikɨn
yɨmavən tuk nəmə Jerusalem, mɨne nəmə Judia, mɨne nəmə
tanə pɨsɨn pɨsɨn mɨnə, maməvhag kɨmi əriə mə tukasəkeikei
mɨsarar ye nəriɨgien kapəriə tuk təvhagə hah, mhauə tuk
Kughen. Mə narmamə tuksəm norien kapəriə, kharkun mə
kwəsarar əfrakɨs ye nəriɨgien kapəriə tuk təvhagə hah.
21 Ror pən, nɨpɨg yɨmnaməmɨr ye Nimə Ehuə kape Kughen,
nəmə Isrel kɨsarar mhauə mharaptərəkɨn yo, mɨsarkut mə
tukshopni yo.
22 Məriɨg Kughen ramasitu irak ye nɨpɨg fam meriaji-pə
ai taktəkun, ror pən, yakamni-ərhav Yesu ye nɨmrɨ nar-
mamə kɨmi namehuə mɨnə mɨne narmamə apnapɨg mɨnə.
Nəgkiarien yame yakamni in əmə mɨn e profet mɨnə mɨne
Moses kɨmnhani-ərhav apa kupən mhamə tukruə. Kɨmnhani
mhamə,
23 'Kristo a tukraməkeikei mamərɨg rahas ye nɨpran, mɨvən,
mɨmhə. Kɨni meinai in tukrəkupən mamragh mɨn ye
nɨmhəyen, in tukrhajoun nɨkhakien kɨmi nəmə Isrel mɨne
nəmə tanə pɨsɨn pɨsɨn mɨnə mɨn.' " *(Aesea 42:6; 49:6)*
24 Pol raməgkiar hanə, kɨni Festas rɨraptərəkɨn nəgkiarien
kafan, marar mokrən apomh mɨmə, "!Pol! !Ik nakamenoeno
en! Nɨmnor pɨk skul en mor kapəm kapə rameno-eno."
25 Məriɨg Pol rɨni-pən tukun mɨmə, "Yamehuə kafak. Yakpəh
neno-enoyen. Nəgkiarien yame mɨne yakamni kɨsatuatuk
əmə, kɨni mɨsəfrakɨs.
26 Yakamətgah tuk nəgkiarien kɨmi King Agripa, meinai
yakɨrkun mə in ruərkun-ta narɨmnar mɨnə a. In rɨmɨvəh
fam nəgkiarien mɨnə a. Pəh nien mə nar kɨrik yame kɨmnor
kerkwaig kɨn.
27 King, ?ik nakamni nəfrakɨsien ye nəgkiarien kape profet
mɨnə uə? Yakɨrkun mə ik nakamni nəfrakɨsien irəriə."
28 Məriɨg King Agripa rarar mɨni-pən tuk Pol mɨmə, "!Ei! ?
Ik nakamarkut kɨmi yo ye nɨpɨg kwakwə e mə takvi yo yakuə
Kristin uə?"
29 Məriɨg Pol rɨni-pən tukun mɨmə, "Nar apnapɨg mə nɨpɨg
kwakwə uə nɨpɨg apomh, məriɨg yo yakaməhuak kɨmi Kughen

26:18: Aes 42:16; Efes 2:2; Kol 1:13 **26:23:** Luk 24:44-47; 1 Kor 15:20

mə pəh nien mə ik pɨsɨn əmə, mərɨg kɨmiə m-fam yamə mɨne nakasətərɨg kɨn nəgkiarien kafak ai taktəkun, taksor rəmhen kɨn yo ye narɨmnar fam. Mərɨg jen əmə, yakpəh norkeikeiyen mə tɨkarkwəji əmiə kɨn jen rəmhen kɨn yame kɨmnor irak."

30 Pol rəgkiar fam, kɨni King Agripa mɨne Festas mɨne Benis mɨne narmamə yamə mɨne kasəkwətə iriə miriə, kɨsarar,

31 mhatərhav mhani tuk əriə mɨnə mhamə, "Kwən a rɨpəh norien nar has kɨrik mə to rɨmhə tukun, uə tukvəhsi-pən in ye kalabus tukun."

32 Kɨni King Agripa rɨni-pən tuk Festas mɨmə, "Rɨpi mə kwən a rɨpipəh nɨpini-yen mə tukrərer ye nɨmrɨ Sisa, kɨpiharɨsɨn in ai taktəkun."

27

Pol rɨtərhav Sisaria, mɨvən Rom

1 Kɨni kɨmɨni ta mə jakhavən apa Rom,* kɨmɨkɨr Pol mɨne narmamə tɨksɨn mɨn yamə mɨne kwəraptərəkɨn-ta əriə, kɨvəhsi-pən əriə ye kwermɨ yamehuə kape mobael mɨnə kɨrik, nhagɨn e Julias. Kafan e mobael mɨnə kamni kɨmə, "Mobael kape Sisa."

2 Rao kɨrik rɨmatərhav apa Adramitiam, muə, mamor apnəpenə mə tukrɨvən mɨvhiak apa yerkwanu mɨnə Tarki ipakə tuk nɨkar-kar tahik. Kɨni yɨmnhavən ye rao a mhavirə. Kɨni yemə Masedonia kɨrik rɨmɨkwasɨg kɨn əmawə. Nhagɨn e Aristakas. Iman apa Tesalonaeka.

3 Kəni rɨkwamer kɨn, yɨmnhavhiak mɨn apa Saedon. Kɨni Julias a, rɨmnor huvə pən kɨmi Pol, kɨni meighaan kɨn mə tukrɨvhiak məm in mɨnə tɨksɨn apaikɨn, mə iriə tuksasitu iran.

4 Kɨni ai yɨmɨsarar, mhatərhav mɨn mhavirə. Yɨmnharəhpɨkɨn nɨmətag, kɨni mhakurao-pən ye tanə a Saepras, mhavən ye tahik yame rəmərinu.

5 Yɨmnhakurao-pən iruə ye tanə mir a Silisia mɨne Pamfilia, kɨni mhavhiak apa yerkwanu a Maera ye provins a Lisia.

6 Ikɨn aikɨn a, yamehuə kape mobael mɨnə rɨmnəm rao kɨrik yame rɨmatərhav apa yerkwanu a Aleksandria, mamvən apa Rom†. Kɨni rɨvəhsi-pən əmawə ye rao a.

7 Kɨni yakhavirə mɨn, mərɨg nɨpɨg fam rao a ramaiyu mar, nɨpɨg rehuə ramarkut pɨk tuk nɨvhiakien ipakə tuk yerkwanu a Nidas. Aikɨn a, nɨmətag rehuə pɨk, mamətapɨg kɨn əmawə, yɨmɨseinein nhavhiakien. Aikɨn, yɨmɨsarar, mɨsaiyu mhavən ye tanə a Krit. Mɨsaiyu, mhakurao ye kwənmhaan a Salmone, mɨsaiyu pirə ye nɨkarɨn pən.

---

* **27:1:** Rom in yerkwanu ehuə kɨrik apa tanə a Itali. **27:2:** Wok 19:29

† **27:6:** Nəgkiarien kape Girs ramni mə rao a ramvən apa ye provins Itali. Rom in yerkwanu kɨrik ye provins Itali.

8 Yɨmvsaiyu ipakə tuk nɨkar-kar tahik; yɨmɨsarkut pɨk, mərɨg yakhavhiak ikɨn kɨrik kamni kɨmə "Ikɨn rəmərinu ikɨn," yame ipakə tuk yerkwanu a Lasea.

9 Kɨmawə yɨmɨsoriah nɨpɨg rɨpsaah, kɨni nɨpɨg kape tahik raməsəsao iran ruauə ipakə.‡ Kɨni Pol ramor kwirɨg kɨmi narmamə mɨnə mɨmə,

10 "Yo mɨnə tɨksɨn. Yakəm yakɨrkun mə tukmə kɨtawə khavirə pɨk, nɨmətag ehuə ravən, rao tukrəmətеih, rao mɨne narmamə mɨne narɨmnar tuksəmnɨm."

11 Mərɨg yamehuə kape mobael mɨnə rɨpəh nətərɨg-pɨkien kɨn Pol, mamətərɨg əmə kɨn kapten kape rao mɨne yermamə e kafan a rao.

12 Kɨni nɨkar-kar tahik a, rahas tuk nɨvhiakien aikɨn ye nɨpɨg kape nɨmətag. Ror pən, iriə khapsaah khamə kɨmawə jakhavirə mamhavən mɨsarkut tuk nɨvhiakien apa tanə a Krit. Kwənmhan kɨrik aikɨn rəmərinu ikɨn, kamni kɨmə Finiks. Nəpag nɨmrɨ tanə a ramor nəkwan kɨraru ye tahik rɨmɨvhiak ikɨn: Kɨrik rɨvaag-pən ye nɨkarɨn pihiu ikɨn; kɨrik rɨvaag-pən ye nɨkarɨn prah ikɨn.

Nɨmətag ehuə ruh əriə

13 Kɨni nɨmətag kɨrik rɨsɨ-pihiu mamavən, rɨpəh nehuə-pɨkien. Kɨni kɨsəm, khamə tuksəri-pən nərɨgien kapəriə, mhavi haktə angka, mhavirə mɨsaiyu ipakə tuk nɨkar-kar tahik apa Krit.

14 Kɨni rɨpəh norien tu, nɨmətag ehuə kɨrik ravən. Nɨmətag a kamni kɨmə, "Notis." Nɨmətag a rɨsɨ-fiak

15 mɨrəh əmawə, kɨni muh rao. Kɨni rao reinein naiyuyen mɨrəhpɨkɨn nɨmətag. Yaksəpəh, mɨsəta ye nɨmətag rɨrəh əmawə mɨvən.

16 Kɨni yɨmnhakurao ye kwaji tanə a kamni kɨmə Kaoda, ye nɨkarɨn pihiu. Aikɨn a yɨmɨserkwaig kəskəh, mɨsarkut pɨk tuk nhavi-tərəkɨnien kwaji bot kape rao ehuə a,

17 mərɨg narmamə kape rao mɨnə kɨsarkut pɨk, mharəh-si haktə kwaji bot a ye nəkwai rao ehuə, mharəh nərəus, mɨseiwaiyu-pən ye nəkwai rao ehuə a apa ye tanə, mharkwəji kwaji bot. Mhagɨn pɨk, meinai iruə ye tanə a Sirtis, tahik rɨpəh nəmnɨmien. Khamə ta-mə rao tukrɨrəhpɨkɨn nɨpakɨr. Ror pən, kharəhsi-əhu sel kape rao, mhapəh nɨmətag ramrəh əmə rao mamvən.

18 Kəni rɨkwamer kɨn, nɨmətag rɨmoh pɨk əmawə, yɨmɨsarakikɨn-pən narɨmnar yamə mɨne rao rampɨk ye nəkwai tahik.

---

‡ **27:9:** Nəgkiarien kape Gris ramni mə, "Yakvəsapita nɨpɨg kape nəvɨgɨnien ehuə e kamni kɨmə, 'Yom Kipɨr.' " (Nɨpran rɨmə, "Nɨpɨg kape nɨviyen nɨtə, pəh Kughen tukrɨvəhsita narpɨnien kape təvhagə hah.") Kɨraptərəkɨn nəvɨgɨnien ehuə a ye makuə e Oktoba. Kwasɨg ikɨn ye nəvɨgɨnien a, nɨpɨg kape nɨmətag.

19 Kəni rikwamer min kin, kimisarakikin narimnar kape rao
rəmhen kin nərəus minə ye nəkwai tahik.
20 Kini nimətag a rimnamavən nipig ripsaah, mipəh norien
infamien. Yimnhapəh nisəmien mirh. Mine yenaiyu minə,
yimnhapəh nisəmien kəmhau minə. Kini kimawə yaksərig
yakhamə to yakhapəh nhamraghien.
21 Ye nipig a, kimawə fam yimnhapəh nisəvigінien nipig
ripsaah, kini Pol rimnərer ye nimrimawə mimə, "Yo minə
tiksin. To nakpisərig nəgkiarien kafak misəkupən, kini
mipihapəh nisəpəhyen tanə a Krit, to kipihapəh nisarəyen ye
nahasien e. Narimnar ye nəkwai rao to ripiamswin huvə əmə.
22 Mərig taktəkun ai yakamni-pre tuk əmiə mimə rikimiə
tukrihuvə əmə. To kitawə kirik ripəh nimhəyen. Rao əmə e
tukrahas.
23 Səm-ru. Yenaiyu e, kafak Kughen, yame yakaməhuak
kimin, rimnher-pə kin agelo kirik kafan rimauə məm yo
24 mamni-pə tuk yo mimə, 'Pol, takpəh nigінien.
Takaməkeikei mivən mərer ye nimri Sisa. Kughen, rikin
ragien mə tukrivəh miragh narmamə fam yamə minə kasarə
kimiə miriə ye nəkwai rao, meinai In rhuvə pik.' "
25 Kini Pol rimə, "Yo minə tiksin, takhapəh nhagінien. Yo
yakamni nəfrakisien ye Kughen mimə, narimnar yamə mine
agelo a rimini tukror nəfrakisien kin.
26 Mərig kupən ikin, nimətag tukraməkeikei mirəh rao
kapətawə mivhiak ye tanə kirik, məwhan-pən ye nikar-kar
tahik."

Kimnhavhiak ye tanə kirik

27 Yimisarə ye nahasien a miseriaji nipig fotin, nimətag
ramrəh rao ye tahik a kamni kimə "Mediterenian."§ Kini
yenpig əru, narmamə kape rao minə khamə ta-mə rao ravhiak
ipakə tuk nikar-kar tahik.
28 Kimnharuk-pən nar kirik yame ripam ye nərəus
misarkwəhu kin ye nəkwai tahik mə tuksəm-ru mə rəmnim
uə rətəpeikə. Kini misəm mə rəmnim rəmhen kin toti seven
meta. Misaiyu kəskəh, misəm mə rəmnim rəmhen kin twenti
eit meta.
29 Kini kimnhagin pik, mhamə rao a tukrirəhpikin kapier.
Kini kharəh angka iriə kuas, misarkwəhu kin apa ye kwasig ye
rao. Kini masəhuak kimi kapəriə kughen minə mə tukriraan
aihuaa əmə.
30 Kini narmamə kape rao minə kisarkut mə tuksap ta kin
rao ehuə a. Knimnhavi kwaji bot reiwaiyu, maseikuə mhamə
tukhavən əmə misarkwəhu kin angka tiksin apa kupən ye rao
ehuə.

27:24: Wok 23:11 **27:26:** Wok 28:1 § **27:27:** Tahik a, nhag pisin e kimə "Adriatik."

31 Mərɨg Pol rɨni-pən tuk yamehuə kape mobael mɨnə mɨne
mobael kafan mɨnə mɨmə, “Tukmə narmamə mɨnə a khapəh
nɨsəmɨrien ye nəkwai rao ehuə e, Kughen tukrɨpəh nɨvəh-
mɨraghien ətawə.”
32 Ror pən, mobael mɨnə kɨmnhavən mɨsərəru nərəus ye
kwaji bot a, rɨmavən mɨrkək.
33 Ipakə əmə rɨraan, kɨni Pol raməkeikei kɨmi əriə mɨmə
tukasəkeikei mɨsəvɨgɨn. Mamni mɨmə, “Nɨpɨg fotin ruauə
ta muavən, kɨmiə nakamhagɨn pɨk, mɨsatuakəm, masəpəh
nəvɨgɨnien.
34 Ror pən yakaməkeikei kɨmi əmiə m-fam mə taktəkun ai
takasəkeikei mɨsəvɨgɨn. Meinai in a nɨmraghien kapəmiə. !
Səvɨgɨn! To kɨmiə kɨrik rɨpəh nɨmhəyen.”
35 Pol rɨmnəgkiar ta, kɨni mɨrəh nɨpar bred ye nɨmrɨriə, mɨni
vi vi Kughen tukun. Makapɨr, mən.
36 Kɨni nərɨgien kapəriə rhuvə mɨn, khavən mɨsəvɨgɨn.
37 Kɨmawə m-fam tu handred seventi sikis ye nəkwai rao a.
38 Kɨmiəsəvɨgɨn rəmhen, kɨni mhavən, mhapɨk ye rhav bag
flaoa* yamə mɨnə e kamhaswin ye nəkwai rao, mɨsarak-ərhav
kɨn ye nəkwai tahik, mhamə rao tukrəruvəruvə mɨn.

Rao rɨnahas

39 Kɨni ruəraan, narmamə kape rao mɨnə kɨsəm mə
yakwənhavhiak ye tanə kɨrik. Mərɨg kɨseinein mə hiə. Kɨni
kɨsəm nɨkar-kar tahik kɨrik, nɨpakɨr in əmə in əmə. Kɨni kɨsərɨg
mhamə to kharəh rao mhavən mhavhiak aikɨn.
40 Kɨni khavən mɨsərəru nərəus ye angka mɨnə a kɨsəmnɨm.
Kɨni mharɨsɨn ta nərəus yamə mɨne kɨmnərkɨs ətərəkɨn niveiyə
ehuə kɨn. Kɨni mhavi haktə sel apa kupən, mə nɨmətag tukrɨrəh
rao mɨvən mɨvhiak.
41 Mərɨg in aikɨn a, tahik rɨpəh nəmnɨmien ikɨn, kɨni kupən
ye rao rɨmɨrəhpɨkɨn nɨpakɨr, meinein nɨkiu-kiuyen. Peao-peao
ramuh kwasɨg ye rao, moteih-oteih.
42 Kɨni mobael mɨnə khapəh nɨsorkeikeiyen mə narmamə
yamə mɨne kɨmɨpɨk-pən əriə ye kalabus tukseiai mɨsap, kɨni
masərer matuk mə tukshopni-hopni əriə.
43 Mərɨg yamehuə kape mobael mɨnə rorkeikei mə tukrɨvəh
mɨragh Pol, kɨni mɨni-əhu nərɨgien kape mobael mɨnə. Kɨni
mɨni-pən tuk narmamə yamə mɨne kharkun neaiyen mə
tuksəkupən mhaviə-viə mɨseiai mhavhiak.
44 Kɨni mɨni-pən tuk narmamə tɨksɨn aikɨn mɨmə tukharəh
nɨpar-par nai yamə mɨne tahik rɨmnakapɨr-ta ye rao, mɨseiai
kɨn. Ror pən kɨmawə fam yɨmnhavhiak, mɨsarə huvə.

---

* **27:38:** Nəgkiarien kape Gris ramni “grain,” in rəmhen kɨn flaoa, kon, mɨne wit.

28

Pol raməmɨr apa Molta

1 Yɨmnavhiak, mɨsarə huvə, mɨsərɨg mə tanə a kamni kɨmə
Molta.
2 Kɨni narmamə aikɨn a kɨmɨsor rhuvə-pə pɨk kɨmi əmawə.
Nəhig ramɨp hanə, nokieyen rehuə, mərɨg iriə kɨmɨsher nap
kɨrik mə jaksərkəp kɨn, mɨsarha huvə tuk əmawə.
3 Mərɨg Pol rərao-pən mampɨk nai mɨsiə mamərakə-pən kɨn
ye nap, mərɨg snek kɨrik yame tukmə rəs yermamə, ramhə,
raməmɨr yerki nai mɨsiə mɨnə a. Nap rərag, snek ai rɨtərhav
məs kwermɨ Pol.
4 Nəmə aikɨn kɨmɨsəm snek a ramək-pən ye kwermɨ Pol,
khani-pən tuk əriə mɨnə mhamə, "Tukmə ror yermamə kape
nhopniyen yermamə. Rɨnapita pawk tahik əsəsao, mərɨg
kughen mɨnə khapəh nɨsətayen iran mə tukramragh."
5 Mərɨg əmə Pol rəwhan-əwhan kwermɨn kɨni snek a rier ta
mɨmɨr-pən apa ye nap, mɨpəh noriahyen Pol.
6 Kɨni nəmə aikɨn khamə ta mə kwermɨ Pol tɨkrəsis, uə Pol
tukreiwaiyu məwhan mɨmhə. Khawhin ror tu, mərɨg kɨsəm
mə nar kɨrik rɨpəh norien Pol, kɨni kɨsarar ye nərɨgien kapəriə
mhamə, "In kughen kɨrik."
7 Yɨmɨsəmɨr ipakə tuk imei yamehuə kape tanə a, nhagɨn
e Publias. Kɨni yamehuə a ror rhuvə-pə kɨmi əmawə. Mɨkɨr
əmawə mɨvən ye nəkwai nimə kafan. In məm vi vi əmawə
nɨpɨg kɨsisər.
8 Mərɨg ye nɨpɨg a, rɨm yamehuə a ramhə, mamapɨr əmə ye
kafan nɨkaokao. Ramokiei-okiei, mamaiyu kɨn nɨtə. Kɨni Pol
rauru-pən ye kwənmhan kape kwən ai, mərəhu-pən kwermɨn
iran məhuak-pən iran, mor huvə in.
9 Kwasɨg ikɨn, narmamə tɨksɨn kamhamhə ye tanə a khauə
tukun, kɨni Pol rəhuak-pən irəriə, kɨsəsanɨn.
10 Kɨni iriə khavəhsi-pə narɨmnar rɨpsaah kɨmi əmawə. Nɨpɨg
yɨmɨsor apnəpenə tuk nɨtərhavyen aikɨn, iriə kɨmnhavəhsi-pə
narɨmnar fam yame yaksorkeikei tuk nəriwəkien kapəmawə.

Pol rɨtərhav Molta mɨvən Rom

11 Kɨmawə yɨmɨsarə makuə kɨsisər ye tanə a. Kɨni rao kɨrik
raməmɨr aikɨn. Kupan, rɨmatərhav apa Aleksandria, muə,
mamerkwaig aikɨn ye nɨpɨg kape nɨmətag. Rao a, kamni kɨmə
"Kwajikovə kɨraru mir mir mir* kape kughen a Sus." Kɨni
yakhavən iran mhavirə.
12 Yakhavhiak ye yerkwanu a kamni kɨmə Saerakus. Mɨsarə
apaikɨn nɨpɨg kɨsisər.

28:2: 2 Kor 11:27 **28:5:** Mak 16:18 **28:6:** Wok 14:11 * **28:11:** Kwajikovə mir a mir mir kape kughen a Seus nhagriu e Kastor mɨne Poliks.

13 Mhatərhav, mɨsaiyu, mhavən, mhavhiak ye yerkwanu a kamni kɨmə Rejiam. Kəni rɨkwamer kɨn, nɨmətag kɨrik rɨsɨ-pihiu, mɨrəh rao yakhavhirə. Kəni rɨkwamer kɨn, yakhavhiak ye yerkwanu a kamni kɨmə Puteoli.

14 Aikɨn a, yaksəm nəməhuak tɨksɨn. Kɨni iriə kɨsaiyoh-pə əmawə mə jaksarə kɨmawə miriə kape nəhuakien kɨrikianə. Kwasɨg ikɨn, yaksəriwak, mhavən Rom.

15 Kɨni nəməhuak mɨnə apa Rom kɨsərɨg nəvsaoyen kɨn əmawə, kɨni khatərhav mhauə mə tuksəm əmawə. Khauə mɨsəriaji yerkwanu mir a Apias Maket, mɨne Tri Hotel. Pol rəm əriə aikɨn, mɨni vi vi Kughen tukun. Kɨni rɨkin ramərinu mɨn.

16 Yakhavən, mhatərhav-pən Rom, gavman reighan kɨn Pol mə tukramarə pɨsɨn əmə ye nimə kɨrik; mobael kɨrik ramarha tukun.

Pol raməvhag kɨmi narmamə apa Rom

17 Nɨpɨg kɨsisər ruə mɨvən, Pol rokrən kɨn namehuə kape nəmə Isrel, mə tukhauə mɨsəkwətə. Khauə mɨsofugɨn, in rɨni-pən tuk əriə mɨmə, "Yo mɨnə tɨksɨn. Yakpəh noriahyen ətawə kɨrik, mɨpəh noriahyen narəyen kapətawə yame kaha mɨnə kapətawə kɨmɨsərəhu kupən. Mərɨg kɨraptərəkɨn yo apa Jerusalem, kɨvəhsi-pən yo ye kwermɨ nəmə Rom.

18 Iriə kɨsəm əpu norien kafak, mhapəh nɨsəmien mə yɨmnor nar kɨrik yame ratuatuk mə jakmhə tukun. Mhamə natukharɨsɨn yo,

19 mərɨg nəmə Isrel khapəh nɨsorkeikeiyen. Ror məknakɨn, rɨkik ramuh mə jakaməkeikei muə mərer ye nɨmrɨ Sisa, pəh in rəkir yo. Mərɨg yo jakpəh nɨni-hahyen ətawə kɨrik.

20 Ror pən, yɨmnokrən kɨn əmiə mə takhauə mɨsəm yo, mə jakəgkiar kəskəh kɨmi əmiə. Kɨmɨrkwəji yo kɨn jen meinai yakamərəhu kafak nərɨgien ye Kristo e yame kɨtawə nəmə Isrel khamə tukrɨvəh mɨragh ətawə."

21 Kɨni iriə khani-pən tukun mhamə, "Kɨmawə yakhapəh nhavəhyen nəkwəkwə iran kɨrik, yame rɨmasɨ-pən Judia. Mɨne kɨmawə kɨrik rɨrkək yame rɨmatərhav Judia mɨvəh nəvsaoyen kɨn ik muə, uə yame ramni-hah ik.

22 Mərɨg yaksorkeikei mə jaksərɨg nərɨgien kafam. Meinai yakharkun mə ikɨn mɨnə fam narmamə kamhani hah nəhuakien kafam."

23 Aikɨn, narmamə mɨnə a iriə Pol kɨsərəhu nɨpɨg kɨrik. Ye nɨpɨg a, narmamə khapsaah khauə mɨsəm in apa iman ikɨn. Yenpɨg-enpɨg meriaji yenaiyu, Pol rɨnməvhag kɨmi əriə, mamni-ərhav narmaruyen kape Kughen. In mamhoprai Loa

---

28:18: Wok 26:31 **28:19:** Wok 25:11 **28:20:** Wok 26:6-7 **28:22:** Wok 24:14

kape Moses mɨne nəkwəkwə kape profet mɨnə mə tukhani
nəfrakɨsien ye Yesu.
24 Iriə tɨksɨn kɨsərɨg nəgkiarien kafan, mhani nəfrakɨsien
iran. Mərɨg tɨksɨn kɨsəpəh.
25 Kɨni mɨsotgoh kɨmi əriə mɨnə, mhamə tuksəta ye Pol.
Mərɨg kwasɨg ikɨn kɨsəta iran, Pol rɨni nəgkiarien infamien tuk
əriə mɨmə, “Nəgkiarien yame Nanmɨn kape Kughen rɨmɨvəhsi-
pən kɨmi profet a Aesea mə tukrɨniiərhav kɨmi rɨptawə mɨnə
kupən, in ratuatuk əmə. Kughen rɨmɨni-pən tukun mɨmə,
26 “ ‘Yuvən mɨni-ərhav tuk narmamə mɨnə a mə yo Kughen
yakamni mɨmə,
“To nakasarha-kɨn mɨsarha-kɨn pawk, mərɨg to nakhapəh
nɨsəmien nɨpran.
Kɨmiə to naksərɨg pawk, mhapəh nharkunien.
27 Tuksor məknakɨn meinai kapəriə kapə rɨskai pɨk,
Kamhasisɨgɨn nɨmətɨrgɨriə, mɨsapɨr yeru.
Ror pən, to khapəh nɨsəmien Yo,
mhapəh nɨsərɨgien Yo
mhapəh nharkunien Yo
mhapəh nɨsararien ye nərɨgien kapəriə mə jakor huvə
əriə.” ’ ” *(Aes 6:9-10)*
28 Kɨni Pol ramni mamrɨrpɨn mɨmə, “Takasəkeikei mharkun
mhamə nəgkiarien kape swatuk yame Kughen tukrɨvəh
mɨragh narmamə iran, Kughen rɨmɨvəhsi-pən kɨmi narmamə
pəh nien mə nəmə Isrel. !Iriə a tuksətərɨg kɨn!”
29 Pol rəgkiar fam, kɨni nəmə Isrel khatərhav, nərɨgien
kapəriə rəwhai. Kɨni kɨsotgoh pɨk kɨmi əriə mɨnə tukun.†
30 Pol ramarə ye nimə a yame kamərok, kape newk kɨraru.
Morkeikei mɨn narmamə yamə mɨne khauə mɨsəm in.
31 In rətgha tuk nɨni-ərhavyen narmaruyen kape Kughen
mɨne nhajounien narmamə kɨn Yesu Kristo Yermaru, mɨpəh
nɨpəhyen.

† **28:29:** Keinein mə Luk rɨmɨrai v. 29 uə nɨkam, meinai v. 29 rɨrkək ye kopi akwas tɨksɨn kape Niutesteman.

Rom
Nəkwəkwə yame Pol rɨmɨrai ramvən kɨmi nəməhuak mɨnə apa Rom
Nəgkiarien kwakwə kape Nəkwəkwə e Rom

?Pa rɨmɨrai nəkwəkwə e? Aposol Pol rɨmɨrai nəkwəkwə e.

? Rɨmɨrai ramvən kɨmi pa? Rɨmɨrai ramvən kɨmi nəməhuak yamə mɨne kɨsarə apa taon ehuə e Rom.

? Nɨmraghien rɨmnhawor pən iran mɨne ye nɨpɨg rɨmɨrai? Pol rɨmɨni mə in rorkeikei mə tukrɨvən məm nəməhuak mɨnə apa Rom, kwasɨg ikɨn rɨpivən apa ye kantri a Spen. Mərɨg kupan ikɨn, in tukraməkeikei mɨvən Jerusalem mɨvəhsi-pən mane tɨksɨn yame niməhuak mɨnə kɨmnhavəhsi-pən kɨmin kape yavən has mɨnə. Ye niməhuak mɨnə kape Rom, nəmə Gris khapsaah, kɨni nəmə Isrel khapsaah mɨn.

?Rɨmɨrai nəkwəkwə e tuk naha? Kwasɨg ikɨn Pol ramvən Rom, in rorkeikei mə iriə tuksəkupən mharkun in; kɨni ror pən rɨrai nəkwəkwə e. Nəmə Rom khapəh hanə nhavəhyen nhajounien kɨrik kape aposol kɨrik. Kɨni ror pən, in rorkeikei mə tukrɨni-ərhav swatuk atuatuk kape Kughen kape nɨvəhmɨraghien narmamə. Kɨni ramni mɨmə nəmə tanə pɨsɨn pɨsɨn mɨnə mɨne nəmə Isrel iriə m-fam tukhauə kɨrikianə əmə ye niməhuak kape Kughen.

Pol ramokrən huvə irəriə

1 Yo Pol, yo slef kɨrik kape Yesu Kristo. Kughen rɨmnokrən kɨn yo mə yo aposol kɨrik, kɨni mɨrpen yo mɨvəhsi-haktə yo mə jakni-ərhav nəvsaoyen huvə kafan.

2 Nəvsaoyen Huvə e, in rɨmɨrpen ta kɨmi ətawə kupan mɨni-pən tuk kafan profet yamə mɨne kɨmnharai Nəkwəkwə kape Kughen.

3-4 Nəvsaoyen huvə e raməgkiar ye Ji Kughen e Yesu Kristo Yermaru kapətawə. In rɨmauə yermamə kɨrik ye kwənərəus kape King Deved. Kɨni Kughen rɨmnhajoun mə in Tɨni atuatuk nɨpɨg rɨmɨvəh mɨragh in ye nɨmhəyen kafan ye nəsanɨnien ye wok kape Nanmɨn Rhakə.

5 Kristo rɨmɨvəhsi-pə nɨhuvəyen mɨrpen yo mə yo aposol, mə jakokrən kɨn nəmə kantri pɨsɨn pɨsɨn mɨnə mə tukhasiai Kristo, mhani nəfrakɨsien iran, kɨni masor nəkwan.

6 Kɨni kɨmiə mɨn, Kughen rɨmnokrən kɨn əmiə mə kɨmiə kape Yesu Kristo.

1:2: Rom 16:25-26 **1:5:** Wok 26:16-18; Gal 2:7-9

7 Kɨni taktakun, yakamrai nəkwəkwə e kɨmi əmiə fam apa
Rom yamə mɨne Kughen rorkeikei əmiə, kɨni mokrən kɨn
əmiə mə kafan mɨnə.
Pəh Kughen Rɨmtawə mɨne Yesu Kristo Yermaru
kapətawə tukwautə-pre kɨn kapəriu nɨhuvəyen mɨne
nəmərinuyen kɨmiə əmiə.

Pol rɨmnorkeikei mə tukrɨvən məm nəməhuak mɨnə apa Rom

8 Nar yame yakmə jakəkupan mɨni-pre tuk əmiə, mə
yakamni vi vi kafak Kughen ye Yesu Kristo tuk əmiə m-fam
meinai narmamə m-fam ye tanɨmtanə kɨmɨsərɨg nəvsaoyen
kɨn nhatətəyen kapəmiə.
9 Yakamor pɨk wok yerkik mɨnə-fam tuk nɨni-ərhavyen
nəvsaoyen huvə kape Ji Kughen. Kɨni Kughen rɨrkun mə ye
nɨpɨg m-fam yakaməhuak tuk əmiə.
10 Kɨni yakaməhuak mə tukmə Kughen rorkeikei əfrah, In
tukrəhitə ye swatuk kɨrik mə jakurə məm əmiə.
11 Yakorkeikei pɨk mə jakurə məm əmiə mɨvəhsi-pre
nɨhuvəyen kɨrik kape Nanmɨn kape Kughen kɨmi əmiə mə
taksərer tɨm tɨm.
12 Nɨprai nəgkiarien e ramni mə nhatətəyen kapəmiə rɨrkun
nasituyen irak, kɨni kafak nhatətəyen rɨrkun nasitu-mɨn-ien
irəmiə.
13 Piak mɨnə mɨne nowinɨk mɨnə, rhuvə mə takharkun mə
nɨpɨg rɨpsaah, kafak nətərɨgien raməsɨk mə jakurə mɨvaag-
pre kɨn əmiə. Mərɨg nɨpɨg m-fam narɨmnar tɨksɨn kasətapɨg
kɨn yo tuk nurəyen. Yakorkeikei mə kafak wok tukrɨkuə ye
nɨmraghien kapəmiə, rəmhen kɨn yame rɨmnor kwənkwan ye
nɨmraghien kape nəmə kantri pɨsɨn mɨnə tɨksɨn.
14 Nɨpɨg m-fam jakaməkeikei mɨni-ərhav-pən nəvsaoyen
huvə kɨmi narmamə m-fam; iriə yamə mɨne iriə nəmə Gris
mɨne nəmə kantri pɨsɨn pɨsɨn mɨnə - iriə yamə mɨne kharkun
nar mɨne yamə mɨne kɨsətəwao.
15 Tuk nar ai, yakorkeikei pɨk mə jakni-ərhav-pre nəvsaoyen
huvə kɨmi əmiə mɨnə en Rom.
16 Yakaməgkiar məkneikɨn meinai yo yakpəh naurɨsien kɨn
nəvsaoyen huvə kape Yesu Kristo, meinai nəvsaoyen huvə in
nəsanɨnien kape Kughen tuk nɨvəh-mɨraghien narmamə mɨnə
fam yamə mɨne kɨshatətə iran. Rɨmnəkupan muə ye nəmə
Isrel, kwasɨg ikɨn, mɨpiuə tuk nəmə kantri mɨnə tɨksɨn.
17 Nəvsaoyen Huvə e ramhajoun narmamə kɨn swatuk
mɨmə tukhauə mɨsatuatuk ye nɨmrɨ Kughen. Swatuk e in
rəhitə pə, in əmə e nhatətəyen kapətawə ye Kughen. Rəmhen
kɨn yame Nəkwəkwə kape Kughen ramni mɨmə,
“Narmamə yamə mɨne kɨsatuatuk ye nɨmrɨ Kughen,

1:7: Nam 6:25-26 **1:10:** Wok 19:21; Rom 15:23 **1:13:** Wok 19:21 **1:16:** Mak 8:38; Wok 13:46; 1 Kor 1:18-24

tukhashatətə iran mamharpɨn.” *(Hab 2:4)*

Kughen niemhaa ramhai tuk norien hah mɨnə fam

18 Mərɨg Kughen apa ye rao ye neai ramhajoun kafan niemhaa mor narpɨnien kɨmi narmamə m-fam yamə mɨne kasəsɨk nəkwan masor norien yame rapəh natuatukien. Iriə kasətapɨg kɨn nəfrakɨsien kape Kughen ye norien has mɨnə kapəriə.

19 Narmamə m-fam kharkun mə Kughen rhawor pən iran mɨne meinai Kughen rɨmnor əpu In kɨmi narmamə m-fam.

20 To narmamə khapəh nɨsəm-atuatukien Kughen kɨn nɨmrɨriə. Mərɨg rɨmɨrikakun ye nɨpɨg In rɨmnor neai mɨne nɨmoptanə mɨne narɨmnar m-fam, kɨni narmamə m-fam kwənharkun nɨsəmien narɨmnar fam yame In rɨmnor kɨn nɨmrɨriə. Ror pən, kwənharkun nɨsəmien kafan nəsanɨnien yame ramvən naunin rɨkək, mharkun mə nəfrakɨsien mə In Kughen, kɨni mharkun mə Kughen In rhawor pən iran mɨne. Tuk nar a, yermamə kɨrik rɨkək yame rɨrkun nɨniyen mə in reinein mə Kughen rhawor pən iran mɨne.

21 Ror məkneikɨn meinai nar apnapɨg iriə kɨmnharkun Kughen kwənmopɨn, mərɨg kɨmnhapəh nhasiaiyen In, mhapəh nhani-vi-vi-yen In tuk narɨmnar yame In ramor kɨmi əriə. Nərɨgien kapəriə rɨmnamətəwao. Kɨmnhapəh nhavəhyen nətərɨgien huvə kɨrik, rəmhen kɨn yame kasəmɨr əmə ye nəpɨgnapien.

22 Nar apnapɨg mə iriə kɨmnhani mhamə iriə kharkun nar, mərɨg iriə kɨmnhauə mɨsətəwao,

23 kɨni mɨsəpəh nəhuakien kɨmi Kughen yame In yerpɨrɨg; kɨni to rɨpəh nɨmhəyen; mɨnharikakun mɨnasəhuak kɨmi nanmɨ nar yamə mɨne kamhasɨgovɨn əmə narmamə yame tukasəkeikei mhamhə tuk nɨpɨg kɨrik, mɨne nanmɨ nar yamə mɨne kamhasɨgovɨn mɨn man mɨnə mɨne nar mɨragh yamə mɨne kasəriwək mɨne yamə mɨne kaserko.

24 Tuk nar ai, Kughen rɨmnəpəh əriə meighaan kɨn əriə mə tukasəri-pən əmə norien has yame rɨkiriə rorkeikei mə tuksor ye nɨprairiə. Rɨmnəpəh əriə kɨni iriə kɨmɨsor norien has ye nɨprairiə yame ror naurɨsien.

25 Kɨmɨsəpəh nəfrakɨsien kape Kughen mharaptərəkɨn neikuəyen kɨni mɨsəpəh nəhuakien kɨmi Kughen mhasiai masəhuak əmə kɨmi narɨmnar yame In rɨmnor. Mərɨg pəh kɨtawə tukhani-vi vi Kughen ye nɨpɨg m-fam kape rerɨn. Amen.

1:17: Rom 3:21-22 **1:19:** Wok 14:15-17; 17:24-28 **1:20:** Job 12:7-9; Sam 19:1
1:21: Efes 4:17-18 **1:22:** Jer 10:14; 1 Kor 1:20 **1:23:** Dut 4:15-19; Sam 106:20

26 Narmamə kɨmɨsəpəh Kughen, In rɨmnəpəh əriə, meighaan
kɨn əriə mə tuksəri-pən əmə norien has yame rɨkiriə rorkeikei
mə tuksor ye nɨprairiə yame ror əmə naurɨsien. Nar apnapɨg
nɨpiraovɨn mɨnə, mərɨg iriə kɨmɨsəpəh nəri-pənien kapəriə
narman mɨnə, masapɨr atuk pən tuk əriə mɨnə; kɨni norien e
ror pɨsɨn ye yame Kughen rɨmnərəhu.
27 Kɨni ye norien kɨrikianə əmə mɨn, narman mɨnə kɨmɨsəpəh
nɨpiraovɨn kapəriə mɨnə, mɨsorkeikei pɨk narman pɨsɨn mɨnə.
Masapɨr-pən atuk tuk əriə mɨnə yame ror naurɨsien. Kɨni
Kughen rɨmɨvəhsi-pən narpɨnien kɨmi əriə tuk norien has
mɨnə kapəriə.
28 Kɨni nar kɨrik mɨn. Iriə kɨmnhapəh nɨsorkeikeiyen mə
tukharkun Kughen, Kughen rɨmnəpəh əriə meighaan kɨn əriə
tuk nərɨgien kapəriə mə tukamhavən, tukhapəh nharkunien
nar kɨrik mə rhuvə uə rahas; meighaan kɨn əriə mə tuksor nar
yame rɨpəh nəmhenien.
29 Rɨkiriə rukwar kɨn norien has pɨsɨn pɨsɨn mɨnə fam, mɨne
norien yamə mɨne khapəh nɨsatuatukien. Kɨni iriə kasəptɨg
kɨn nar, masarha-kɨn swatuk tuk noriahyen narmamə. Kɨni
rɨkiriə rukwar kɨn norien has mɨne: iriə kasor jalus, iriə
yhopni yermamə mɨnə; iriə kasor narɨmnar yame ravi-pə
niemhaa; iriə yeikuə mɨnə; iriə kasor ahas-pən kɨmi narmamə;
mamhani nɨkar narmamə;
30 mamhani hah narmamə; masəməkɨn Kughen; ma-
sokrən ta ye narmamə; masəgkiar ausit; masarha-kɨn swatuk
tuk norien təvhagə has yamə mɨne narmamə khapəh hanə
nharkunien. Masəsɨk nəkwai tatə mɨne mamə.
31 Iriə, nɨrkunien rɨkək; kamhani mə tuksor nar kɨrik
mhapəh nɨsorien. Norkeikeiyen kapəriə rɨkək. Rɨkiriə rɨpəh
nehuəyen tuk narmamə.
32 Iriə kharkun pawk nəgkiarien atuatuk kape Kughen
yame ramni mə narmamə yamə mɨne kasor norien has mɨnə
e tukasəkeikei mhamhə, mərɨg iriə kasəkeikei ye norien has
mɨnə a; kɨni masor norien has rapita. In e rɨkiriə ragien tuk
narmamə mɨnə tɨksɨn yamə mɨne kasor mɨn norien has mɨnə
a, kɨni masəkeikei kɨmi narmamə mə tukasor.

2

Kughen tukrərəhu narpɨnien tuk təvhagə hah

1 Kɨmiə nakamhani mhamə Kughen tukraməkeikei mɨvəh-
si-pən narpɨnien kɨmi narmamə yamə mɨne kasor norien hah.
Kɨni mərɨg kɨmiə mɨn, nakasor norien hah; ror pən, narpɨnien
yame kɨmiə nakamhani, Kughen tukraməkeikei mɨvəhsi-pre
mɨn kɨmi əmiə, kɨni rɨpəh nəmhenien mə kɨmiə taksəkir norien
kape narmamə.

2:1: Mat 7:1-2; Jon 8:7

2 Kitawə kharkun mə nipig Kughen tukrivəhsi-pən
narpinien kimi narmamə yamə mine kasor norien has yamə
mine yimini ta, kafan nəkirien in ratuatuk əmə.
3 Ror məkneikin mə nipig kimiə taksəkir narmamə tuk
nahasien kapəriə, mərig kimiə min nakasor əmə norien hah
rəmhen kin əriə, kini to nakhapəh nisapien nipig Kughen
tukrəkir narmamə iran mivəh-si-pən narpinien kimi əriə.
4 !Rikimiə ripəh nəsik-pikien norien kape Kughen! In ramor
rhuvə pik kimi əmiə, mipəh nəməkinien əmiə; kini kafan
nətərigien in rapomh. Mərig kimiə naksor əmə nar apnapig ye
nihuvəyen kafan. ?Nakharkun uə nikam mə In ramor norien
huvə kimi əmiə mə taksarar ye nətərigien kapəmiə tuk norien
has minə?
5 Mərig kapəmia kapə riskai, kini nakhapəh nisararien ye
nətərigien kapəmiə tuk norien has minə kapəmiə. Kini tuk
nar ai, nakasəvi niemhaa kape Kughen mə tukrivəhsi-pən
narpinien ehuə kimi əmiə ye nipig yame In tukrəkir narmamə
iran ye norien atuatuk kape nəkirien kafan.
6 Kughen tukrivəhsi-pən kimi narmamə kirikianə kirikianə
raməri-pən əmə narimnar yame kimisor.
7 Mivəh-si-pən nimraghien rerin kimi narmamə yamə mine
kasərer tim tim ye nipig mifam tuk norien nar yame ratuatuk.
Narmamə minə a yame kisarkut pik tuk norien nar huvə,
Kughen tukrəgnəgin əriə tukun, mivəh-si-pən nisiaiyen mine
nimraghien rerin kimi əriə.
8 Mərig In tukrivəhsi-pən kafan niemhaa mine narpinien
kimi narmamə minə tiksin yamə mine kisarkut atuk əmə tuk
tipriə, kini mamhaukreikin-pən nimeitairiə tuk nəfrakisien,
masəri-pən norien has minə.
9 Narmamə m-fam yamə mine kasor norien has, iriə tuksarə
ye nəmhəyen mine nipig əutən minə. Kwənərəus kape nar
Isrel tuksəkupən mharəh-pikin nipig əutən minə a, kwasig ikin
nəmə tanə pisin pisin minə.
10 Mərig Kughen tukrəgnəgin narmamə minə fam yamə
mine kasor norien huvə, mivəh-si-pən nisiaiyen mine
nəmərinuyen kimi əriə. Tukrəkupən mivəh-si-pən kimi
kwənərəus kape nəmə Isrel, kwasig ikin, mamərəhu-pən
kimi narmamə kape tanə pisin pisin minə.
11 Ror məknakin meinai Kughen raməm əmhen kimi nar-
mamə m-fam.
12 Kughen tukror narpinien kimi nəmə kantri pisin pisin
minə tuk norien has minə kapəriə, nar apnapig kimnhapəh
nhavəhyen loa yame Kughen rimivəhsi-pən kimi Moses. Kini

2:4: Efes 1:7; 2 Pita 3:15 **2:6:** Sam 62:12; Prov 24:12; Mat 16:27; 2 Kor 5:10
2:7: Rom 8:17-18 **2:8:** 2 Tes 1:8

Kughen tukrəkir nəmə Isrel yamə mine kamhavəh loa, mivəh-si-pən narpinien kimi əriə tuk norien has minə kapəriə.

13 Ror məkneikin meinai pəh nien mə narmamə yame kasərig loa yame kisatuatuk ye nimri Kughen, mərig nar-mamə yamə mine kasor nar yame loa ramni, iriə e, Kughen tukrini mə iriə kisatuatuk ye nimrin.

14 Nəfrakisien, nəmə tanə pisin pisin minə khapəh nhavəhyen loa kape Moses. Mərig nipig kirik, kasəri-pən əmə kapəriə nətərigien masor nar yame ratuatuk, rəmhen əmə kin yame loa ramni. In e ramhajoun-pən mə loa kirik aikin yerkiriə, kini iriə kharkun nar yame in ratuatuk, mine nar yame ripəh natuatukien, nar apnapig khapəh nhavəhyen loa kape Moses.

15 Iriə kharkun mə loa aikin kape Kughen in a raməmir yerkiriə, meinai nipig kasor norien huvə, rikiriə raməsik mə, "Norien e rhuvə." Kini nipig kasor norien has, rikiriə raməsik mimə, "Norien e raha."

16 Kini nipig yakamni-ərhav Nəvsaoyen Huvə, yakamni mimə nipig kirik tukripiuə əfrakis yame Kughen tukrini mə Yesu Kristo tukrəkir narmamə mifam tuk norien kapəriə yamə mine kaməm mine nətərigien kapəriə yame ramerk-waig.

Nəmə Isrel mine loa kape Moses

17 Mərig pəh yakəgkiar kimi əmiə nəmə Isrel. Nakamhani mhamə kimiə kwənərəus kape Isrel, kini masətigtə ye loa mimə in swatuk kape Kughen tuk nivəh-miraghien əmiə, kini masəgkiar ausit mhamə kimiə əmə nakharkun Kughen, kini In rirkun pisin əmə əmiə.

18 Kini nakamhani mhamə nakwənharkun ta naha nhagin yame Kughen rorkeikei, mhamə kimiə nakharkun swatuk yame ratuatuk huvə meinai loa kape Moses ramhajoun əmiə kin.

19 Kimiə nakamhani pik mhamə nakamhakir nimrin pis minə, mhamə nakasəsia-pen swatuk kape narmamə yamə mine kasəriwək ikin rəpignəp ikin.

20 Kini nakhamə nakshajoun yətəwao minə mine kwajikovə minə meinai kimiə e nakamhavəh loa yame nirkunien mine nəfrakisien raməmir iran.

21 Rhuvə əmə nakshajoun narmamə pisin pisin minə. ?Mərig rhawor e loa ripəh nhajounien əmiə? Kimiə nakshajoun mhamə narmamə tukhapəh nisəkrəhyen. ?Mərig rhawor e naksəkrəh?

22 Kimiə nakshajoun mhamə tukpəh nəkrəhyen kin pi-raovin. ?Mərig rhawor e naksəkrəh kin piraovin? Naksəməkin nanmi nar yame kamərai kin nai. ?Mərig rhawor e naksəkrəh

2:20: 2 Tim 3:5

kɨn narɨmnar ye nimə kape nəhuakien kɨmi nanmɨ nar mɨnə a?
23 Naksəgkiar ausit tuk loa kape Moses. ?Mərɨg rhawor e naksakapɨr loa masoriah nhag Kughen?
24 In e rəmhen kɨn yame Nəkwəkwə kape Kughen rɨmɨni mɨmə,
“!Nəmə Isrel! Nəmə kantri pɨsɨn pɨsɨn mɨnə kamhani hah nhag Kughen tuk norien hah kapəmiə.” *(Aes 52:5)*
25 Tukmə nakasor narɨmnar fam yame loa kape Moses ramni, norien kape nɨvəhyen nao kɨmi yermamə ramor nɨmtətien mə kɨmiə narmamə kape Kughen. Mərɨg tukmə naksakapɨr loa kape Moses, norien kape nɨvəhyen nao kɨmi yermamə nɨpran rɨkək.
26 Tukmə yemə kantri pɨsɨn kɨrik raməri-pən loa kape Moses, nar apnapɨg kɨpəh nɨvəhyen nao kɨmin, mərɨg Kughen tukrəm in mə ruauə yermamə kape Kughen rəmhen kɨn yame kɨmɨvəh nao kɨmi in.
27 Nəmə kantri pɨsɨn pɨsɨn yamə mɨne kɨsəri-pən loa kape Moses, nar apnapɨg kɨpəh nɨvəhyen nao kɨmi əriə, mərɨg iriə tuksəkir əmiə nəmə Isrel atuatuk meinai nar apnapɨg kɨmiə nɨmnhavəh loa kape Moses yame kɨmɨrai, kɨni nar apnapɨg kɨmɨvəh nao kɨmi əmiə, mərɨg naksakapɨr loa.
28 Yakaməgkiar məkneikɨn meinai nɨvəhyen nao kɨmi yermamə, rɨpəh norien mə in ruauə yemə Isrel əfrakɨs. Nɨvəhyen nao kɨmi yermamə pəh nien mə nɨprai nɨvəhyen nao.
29 Mərɨg yermamə yame ravəh Kughen yerkin, yermamə e in e in yemə Isrel əfrah. Kɨni nɨprai sakomsaes rəmhen kɨn mə Nanmɨn kape Kughen ruɨvəhsi-ta rɨkin hah kape yermamə, mərɨg pəh nien mə loa kape Moses ravəhsi-ta rɨkin hah kape yermamə. Narmamə mɨnə e, nar apnapɨg narmamə tukhapəh nhavəhsi-haktəyen əriə, mərɨg Kughen tukrɨvəhsi-haktə əriə.

3

Nɨpɨg m-fam Kughen ramor kafan nəgkiarien

1 Tukmə ror yermamə kɨrik tukrɨni mɨmə, “? Tukmə nɨvəhyen nao kɨmi yermamə pəh nien mə nɨprai sakomsaes əfrah, kɨni rhawor e nəmə Isrel kamhani mhamə nɨvəhyen nao kɨmi yermamə in nar huvə kɨrik? ?Nəmə Isrel kamhavəh nehuəyen kɨrik rapita narmamə mɨnə tɨksɨn uə nɨkam?”
2 Kɨni yo jakhorpɨn nəgkiarien mɨmə tukmə ik yemə Isrel kɨrik, Kughen tukror rhuvə pre kɨmik ye swatuk pɨsɨn pɨsɨn. Nar yame raməkupan, Kughen rɨmnərəhu-pən nəgkiarien atuatuk kafan ye kwermɨmiə.

2:26: Gal 5:6 **2:29:** Dut 30:6; Kol 2:11

3 In nəfrakɨsien mə nəmə Isrel mɨnə tɨksɨn khapəh nɨsorien
nəgkiarien yame iriə kamhani mhamə tuksor. Mərɨg norien
kapəriə rɨpəh norien mə Kughen tukrakapɨr kafan nəgkiarien.
4 ! Nɨkam! Nar apnapɨg narmamə m-fam ye tokrei tanə
kaseikuə, mərɨg Kughen rɨpəh neikuəyen. Rəmhen əmə kɨn
yame Nəkwəkwə kape Kughen ramni mɨmə,

"Kughen, nɨpɨg Ik nakəgkiar, nəgkiarien kafam ramhajoun mə
Ik nakatuatuk.
Nɨpɨg narmamə tuksəkir kafam norien mɨnə, tukhani
mhamə Ik nɨmnor norien has mɨnə, mərɨg Ik takapita
əriə." *(Sam 51:4)*

Pol rərəhu atuatuk nəgkiarien ətəwao tɨksɨn

5 Mərɨg tukmə ror yermamə kɨrik tukrɨni ye nətərɨgien əmə
kape yermamə mɨmə, "Kɨtawə m-fam kasor norien yame
rɨpəh natuatukien. Mərɨg norien has kapətawə ramhajoun-
pən mə Kughen pɨsɨn əmə ramor ratuatuk nɨpɨg m-fam. Kɨni
tukmə norien has kapətawə ramor swatuk mə narmamə
tukhavəh-si haktə Kughen meinai In pɨsɨn əmə In ratuatuk,
rɨpəh natuatukien mə In tukrɨvəhsi-pə narpɨnien kɨmi ətawə
tuk norien has yame kasor."
6 Mərɨg nɨkam. Nəgkiarien e rətəwao. To rɨpipəh natu-
atukien mə Kughen tukrɨvəhsi-pə narpɨnien kɨmi ətawə tuk
təvhagə has, to Kughen rɨpipəh nɨvəhyen swatuk tuk nɨvəhsi-
pənien narpɨnien kɨmi narmamə m-fam ye tanɨmtanə.
7 Kɨni tukmə ror yermamə kɨrik tukrɨni mɨmə, "Tukmə
yakeikuə, kɨni kafak norien kape neikuəyen ramor əpu mə
Kughen pɨsɨn əmə raməfrakɨs, kɨni narmamə tukhani vi vi
In, meinai kharkun mə In pɨsɨn əmə ratuatuk, kɨni tukmə
kafak norien kape neikuəyen ramor swatuk mə narmamə
tukhavəh-si haktə Kughen, rɨpəh natuatukien mə Kughen
tukrɨvəhsi-pə narpɨnien kɨmi yo."
8 Mərɨg yo yakamni mə tukmə narmamə kɨsəri-pən
nəgkiarien ətəwao məkneikɨn, tukhani mɨn mhamə, "Rhuvə
əmə - pəh kɨsor norien has mɨnə mamharpɨn mə narmamə
tuksəm mə kɨtawə m-fam kasor təvhagə has, khavəh-si haktə
Kughen meinai In pɨsɨn əmə in ratuatuk." Mərɨg nəgkiarien
e in rahas. Narmamə tɨksɨn kamhani hah nhagɨk maseikuə
mhamə yo yakaməri-pən nəgkiarien ətəwao mɨnə məknakɨn.
Kughen tukrəkir əriə mɨvəhsi-pən narpɨnien kɨmi əriə tukun.

Yermamə kɨrik rɨkək yame ratuatuk

9 ? Kɨni rhawor? ? Kɨtawə tukhani naha e taktakun? ?
Nakhamə ta mə Kughen tukror nɨhuvəyen kɨmi nəmə Isrel
rapita nəmə ye kantri pɨsɨn pɨsɨn mɨnə uə? Nɨkam. Yakwəni

ta mə nəsaniinien kape təvhagə hah ramarmaru ye narmamə
m-fam - ye nəmə Isrel miine ye nəmə kantri piisiin miinə fam.
10 In e rəmhen kiin yame Nəkwəkwə kape Kughen ramni
miimə,
“Yermamə kiirik riikək yame ratuatuk, kiirikianə əgkap riikək.
11 Yermamə kiirik riikək yame ravəh niirkunien;
kiini yermamə kiirik riikək yame ramarha-kiin Kughen.
12 Narmamə m-fam əgkap kamhaukreikiin-pən niimeitairiə
kiimi Kughen,
iriə kwəsarpah fam kiin norien nəkwai Kughen,
yermamə kiirik riikək yame in ramor niihuvəyen, kiirikianə
əgkap riikək.” *(Sam 14:1-3, 53:1-3; Pri 7:20)*
13 “Nəgkiarien kapəriə rapien rəmhen kiin napienien kape
nəkwai niimiir kape yermamə mhə yame rəməkwag,
Neramii narmamə m-fam rukwar kiin neikuəyen.” *(Sam
5:9)*
“Kakonə kape snek ramsii-pən ye nheriə.” *(Sam 140:3)*
14 “Nheramriə rukwar kiin nher-pənien kiin nar hah kiimi
narmamə;
kiini nəgkiarien kapəriə rəukəh.” *(Sam 10:7)*
15 “Kasaiyu aihuaa əmə tuk nhopniyen yermamə;
16 aikiin miinə fam yame kamhavən ikiin, kasoriah
nariimnar, masor narmamə kasəriig rahas,
17 kiini iriə kaseinein swatuk kape nəmərinuyen.” *(Aes 59:7)*
18 “Mhapəh nhasiaiyen Kughen niipiig kiirik.” *(Sam 36:1)*
19 Kiitawə kharkun miimə nariimnar fam yame loa e ramni
in kape narmamə yame Kughen riimivəhsi-pən loa kiimi
əriə. Ror məknakiin miimə yermamə kiirik riikək yame riirkun
nhorpiinien nəgkiarien yame Kughen ramni. Kiini narmamə
m-fam ye tokrei tanə tukasəkeikei masərer ye niimrii Kughen
miimə In tukrəkir əriə.
20 Ror məknakiin, pəh nien mə Kughen raməm mə narmamə
kiisatuatuk ye niimriin meinai kasəri-pən loa kape Moses.
Niikam. Loa ramhajoun-pən mə kiitawə fam yor təvhagə hah
miinə.

Nhatətəyen əmə ramor yermamə ratuatuk ye niimrii Kughen

21 Məriig taktakun miine, Kughen riimnor əpu ta kafan
swatuk mə narmamə tukhauə miisatuatuk ye niimriin. Swatuk
e pəh nien mə nəri-pənien loa kape Moses. Nəgkiarien miinə ye
loa, miine nəgkiarien kape profet miinə kupan kamhani-ərhav
swatuk piisiin kiirik.
22 In e mə Kughen ramor narmamə kiisatuatuk ye niimriin
niipiig kiishatətə ye Yesu Kristo. Kiini Kughen ramor məkneikiin

3:9: Rom 1:18—2:24; 3:23 **3:20:** Sam 143:2; Rom 7:7; Gal 2:16

kɨmi narmamə m-fam yamə mɨne kɨshatətə iran. Narmamə m-fam kɨsəm nəmhen əmə,
23 meinai narmamə m-fam kasor təvhagə hah, kɨni masəviəkiə ye swatuk kape natuatukien kape Kughen yame rhuvə makhak.
24 Kɨni ye nɨhuvəyen kafan, Kughen ramni mə iriə m-fam yamə mɨne kɨshatətə iran, iriə tuksatuatuk əmə ye nɨmrɨn, mhauə narmamə kafan, rəri-pən nərɨgien kafan. Iriə khapəh nɨsərokien nar kɨrik mɨmə tukhauə mɨsatuatuk, mərɨg Kristo rɨmnərok swatuk kapəriə, in e rɨmamhə mɨrɨsɨn əriə tuk təvhagə hah mɨnə kapəriə.
25 Kughen rɨmnher-pə kɨn Kristo mə In sakrefaes; nɨtawɨn rɨmɨvəh narpɨnien mɨne niemhaa kape Kughen tuk təvhagə hah. Kɨni Kughen raməspir təvhagə hah mɨnə kape narmamə nɨpɨg kamhani nəfrakɨsien mə Kristo rɨmamhə tuk əriə. Kughen ramor swatuk a mə tukrhajoun mə kafan norien in ratuatuk huvə, meinai ye kafan nətərɨgien yame rapomh, in rɨpəh norien narpɨnien tuk təvhagə hah yame narmamə kɨmɨsor kupan.
26 Rɨmnor məknakɨn mə tukrhajoun ətawə taktakun mɨne mə norien kafan in ratuatuk. Kɨni Kughen atuk əmə ramni mə narmamə yamə mɨne kɨshatətə ye Yesu Kristo, iriə kwəsatuatuk ta ye nɨmrɨn.
27 Ror məknakɨn, yermamə kɨrik rɨkək yame rɨrkun nəgkiarausitien tuk nar kɨrik yame rɨmnor muə in matuatuk ye nɨmrɨ Kughen. ?Kɨni rhawor e narmamə kɨseinein nɨsəgkiarausitien mhamə kɨmɨsor nar kɨrik mhauə mɨsatuatuk ye nɨmrɨ Kughen? Meinai yermamə kɨrik rɨkək yame rɨrkun nəripənien loa muə matuatuk ye nɨmrɨ Kughen. Mərɨg nhatətəyen əmə ramor narmamə kɨsatuatuk ye nɨmrɨn.
28 Ror məknakɨn meinai kɨtawə kamharaptərəkɨn tɨm tɨm nhatətəyen ramor swatuk mə narmamə kasatuatuk ye nɨmrɨ Kughen, pəh nien mə nəri-pənien nəgkiarien kape loa.
29 Kughen pəh nien mə in Kughen kape nəmə Isrel əmə. In Kughen mɨn kape nəmə tanə pɨsɨn pɨsɨn mɨnə,
30 meinai Kughen kɨrikianə əmə, yame In ror narmamə kɨsatuatuk ye nɨmrɨn ye swatuk kɨrikianə əmə. In e nhatətəyen kapəriə. Nar apnapɨg mə iriə nəmə Isrel uə iriə nəmə kantri pɨsɨn pɨsɨn mɨnə.
31 ? Mərɨg rhawor ye loa kape Moses e taktakun? ? Nakharkun mə nhatətəyen e ramor loa e in nar apnapɨg uə? Nɨkam. Mərɨg nɨpɨg kɨshatətə əmə ye Kughen, kɨni ye norien a, kasəri-pən atuatuk swatuk əfrakɨs kape loa.

3:22: Gal 2:16 **3:24:** Rom 5:1 **3:29:** Rom 10:12 **3:30:** Dut 6:4; Gal 3:20 **3:31:** Mat 5:17

4

Ebraham rhatətə ye Kughen, ror pən Kughen rɨmnor in ratuatuk ye nɨmrɨn

1 Ebraham in nuknei kwənərəus kape nəmə Isrel. Taksərɨg
ru naha nhagɨn swatuk yame Ebraham rɨmnəri-pən ror pən
ruə matuatuk ye nɨmrɨ Kughen.
2 Kughen rɨmnor Ebraham ratuatuk ye nɨmrɨn, mərɨg pəh
nien mə ye norien huvə mɨnə kape Ebraham. Rɨpi mə norien
huvə kafan in swatuk kape natuatukien, to Ebraham rɨrkun
nəgkiar-ausitien tukun. Mərɨg Ebraham to rɨpəh nəgkiar
ausitien tuk nar kɨrik
3 meinai Nəkwəkwə kape Kughen ramni mə,
“Ebraham rɨmnhatətə ye Kughen, Kughen rɨmɨni mə Ebraham
in ratuatuk ye nɨmrɨn.” *(Jen 15:6)*
4 Nɨpɨg yermamə kɨrik ramor wok tuk nərokien, kafan yer-
maru tukrɨpəh nɨni-pənien tukun mə kafan nərokien in nar
kɨrik yame ravəhsi-pən apnapɨg əmə. Mərɨg tukraməkeikei
mɨvəh-si-pən nərokien tuk wok kafan.
5 Mərɨg pəh nien mə kɨtawə tuksor wok kape Kughen mə
In tukrɨvəhsi-pə nərokien iran kɨmi ətawə muə mɨsatuatuk ye
nɨmrɨn. Kɨtawə tukshatətə əmə ye Kughen, kɨni In ramor mə
kɨtawə kwənhauə mɨsatuatuk. Kughen pɨsɨn əmə In tukror
narmamə has mɨnə kamhauə mɨsatuatuk ye nɨmrɨn.
6 King Deved in rɨmnəgkiar kɨn nar e nɨpɨg in rɨmnamni-
ərhav mɨmə nɨhuvəyen əfrakɨs tukrɨvən tuk narmamə yamə
mɨne Kughen ramni mə iriə kɨsatuatuk ye nɨmrɨn, mərɨg pəh
nien mə ye norien huvə yame iriə kasor. In mamni mɨmə,
7 “Nɨhuvəyen əfrakɨs ramvən tuk narmamə yamə mɨne
Kughen raməspir əriə tuk norien has mɨnə kapəriə,
maməru-kɨn norien has kapəriə.
8 Nɨhuvəyen əfrakɨs ramvən tuk narmamə yamə mɨne Kughen
Yermaru rɨpəh nɨraptərəkɨnien təvhagə has kapəriə
yerkin.” *(Sam 32:1-2)*
9 ?Rɨkimiə raməsɨk mə nɨhuvəyen əfrakɨs raməmɨr ye nar-
mamə yamə mɨne kɨmɨvəh nao kɨmi əriə, in e nəmə Isrel, uə
nɨhuvəyen əfrakɨs raməmɨr ye narmamə yamə mɨne kɨpəh
nɨvəhyen nao kɨmi əriə, in e nəmə kantri pɨsɨn pɨsɨn mɨnə? !
Ǝwəh! Raməmɨr mɨn ye nəmə kantri pɨsɨn pɨsɨn mɨnə, meinai
yakməni ta mə Ebraham rɨmnhatətə ye Kughen, Kughen
rɨmɨni mə in ratuatuk ye nɨmrɨn.
10 ?Kɨni naha nɨpɨg yame Kughen rɨmɨni mə Ebraham rat-
uatuk iran? ?Ye nɨpɨg kɨvəh nao kɨmin, uə ye nɨpɨg kɨmɨpəh
hanə nɨvəhyen nao kɨmin? Kughen rɨmɨni vi vi in, kwasɨg ikɨn
kɨpivəh nao kɨmin.

4:2: 1 Kor 1:31

11 Kini nipig kimivəh nao kimi Ebraham, in rəmhen kin
nimtətien yame ramhajoun əfrakis mə yermamə in ratuatuk
ye nimri Kughen meinai rimnamhatətə ye Kughen nipig kipəh
hanə nhavəhyen nao kimin. Kini ror məkneikin, pəh nien mə
Ebraham in tatə kape narmamə m-fam yamə kivəh nao kimi
əriə, mərig in tatə kape narmamə m-fam yamə mine kishatətə
ye Kughen. Kini Kughen ramni mə iriə kisatuatuk ye nimrin
tuk nhatətəyen kapəriə.
12 Kini Ebraham in tatə kape narmamə tiksin min, iriə
yame kivəh nao kimi əriə. Mərig pəh nien mə In kapəriə tatə
meinai kivəh nao kimi əriə, mərig In kapəriə tatə meinai iriə
min kisəri-pən swatuk kape nhatətəyen yame kapəriə e tatə
Ebraham rimnəri-pən kupan ai kipivəh nao kimin.
13 Kughen rimirpen Ebraham mine kafan kwənərəus min
mə tokrei tanə tukruə kapəriə tuk nipig kirik. Mərig loa ripəh
nien mə swatuk yame promes e tukruə mor nəfrakisien kin.
Mərig tukruə mor nəfrakisien kin ye natuatukien yame ramsi-
pən ye swatuk kape nhatətəyen.
14 Ror məknakin meinai ripi mə promes ripiuə mipior
nəfrakisien kin nipig narmamə kisəri-pən loa, rikiriə ripiəsik
mə iriə kisatuatuk ye loa; kini swatuk kape nhatətəyen ripior
nar apnapig kin, kini promes a kape Kughen nipran ripirkək.
15 Mərig narmamə m-fam kisakapir loa, ror mə kamhavi-
pə niemhaa kape Kughen. Mərig ripi mə loa rikək, to kipəh
niniyen mə narmamə kisakapir loa.
16 Ror məkneikin, promes ramuə mor nəfrakisien kin ye
nimraghien kapətawə ye swatuk kape nhatətəyen mə promes
tukruə ye nihuvəyen yame Kughen ramautə-pə kin kimi
ətawə, kini kitawə kharkun əfrakis mə kafan promes in kape
kwənərəus minə fam kape Ebraham, pəh nien mə kape nar-
mamə əmə yamə mine Kughen rimivəhsi-pən loa kape Moses
kimi əriə, mərig kape narmamə mine kasəri-pən swatuk kape
nhatətəyen rəmhen kin Ebraham. In tatə kapətawə fam.
17-18 Rəmhen kin yame Nəkwəkwə kape Kughen ramni
mimə,
"Jakor ik mə takuə nuknei kwənərəus kape kantri minə khap-
saah." *(Jen 17:5)*
Kughen rimini mə tukrivəhsi-pən mikupni minə tukhapsaah.
Nar apnapig Ebraham rimnəm mə promes a rəusik-əusik pik;
mərig rimnhatətə tim tim iran, meinai ruirkun mə Kughen
e in e ravəhsi-pən nimraghien kimi narmamə yamə mine
kwənhamhə, mor nar kirik yame rikin raməsik mə tukror,

4:11: Jen 17:10-11 **4:13:** Jen 17:4-6; 22:17-18; Gal 3:29 **4:14:** Gal 3:18
4:15: Rom 3:20; 5:13 **4:16:** Gal 3:7

kɨni nar ai ruə məfrakɨs. Kughen rɨmɨvəhsi-pən promes a kɨmi
Ebraham mɨmə,
“Kwənərəus mɨnə kafam tukhapsaah tukhapsaah, kɨni to
kɨpəh nəvhuekɨn-famien əriə.” *(Jen 15:5)*
Ebraham rɨmɨni nəfrakɨsien ye nəgkiarien a, mə in tukruə rɨp
kantri mɨnə khapsaah.
19 Nhatətəyen kafan rɨpəh neiwaiyuyen, nar apnapɨg in
ruɨrkun mə rɨnəhuaru natukrɨmhə meinai kafan newk ipakə
wan handred, kɨni muɨrkun mə Sera rɨmnəpiəhuaru, nɨtɨp
kape kwajikovə rɨnaukei.
20 Ebraham rɨmɨpəh nəta-ətayen ye kafan nhatətəyen ye
promes kape Kughen. Nəfrakɨsien, kafan nhatətəyen
ramhaktə maməusɨk-əusɨk məmhen mɨn, kɨni mɨvəh-si haktə
nhag Kughen.
21 In rɨmɨrkun huvə yerkin mə Kughen ravəh nəsanɨnien tuk
norien kafan promes tukruə mor nəfrakɨsien kɨn.
22 Ye norien a in a,
“Kughen rɨmɨni mə Ebraham in ratuatuk ye nɨmrɨn.” *(Jen
15:6)*
23 Nəgkiarien e yame ramni mə “Kughen rɨmɨni mə Ebraham
in ratuatuk ye nɨmrɨn,” kɨpəh nɨraiyen kɨmə kape Ebraham
pɨsɨn əmə,
24 mərɨg kɨmɨrai mɨn kɨmə kapətawə e yamə mɨne Kughen
tukrɨni mɨmə kɨtawə kɨsatuatuk ye nɨmrɨn, mɨshatətə ye Yer-
mamə yame rɨmɨvəh mɨragh Yesu Yermaru kapətawə ye
nɨmhəyen kafan.
25 Kɨmneighan-pə kɨn Yesu ruə mɨmhə tuk təvhagə hah
mɨnə kapətawə, kɨni Kughen rɨmnor In rɨmɨmragh mɨn ye
nɨmhəyen mə In tukror swatuk mə kɨtawə tuksatuatuk ye
nɨmrɨn.

5

Nəmərinuyen mɨne nagienien

1 Kɨtawə kɨshatətə ye Kristo, Kughen ramni mə kɨtawə
kwəsatuatuk ye nɨmrɨn. Ror pən, Yesu Kristo Yermaru
kapətawə rɨmnor swatuk kɨmi ətawə mə kɨtawə kamhavəh
nəmərinuyen kɨtawə Kughen.
2 Ye nhatətəyen kapətawə, norien yame Kristo rɨmnor
rɨməpɨk ətawə khauə ye nɨmrɨ Kughen mə tukhavəh
nɨhuvəyen yame Kughen ramautə-pə kɨn kɨmi ətawə. Kɨni
nɨhuvəyen e in e kɨtawə kɨsarə iran ai taktakun. Kɨni kɨtawə
kɨsagien ai taktakun meinai kɨtawə kwənharkun huvə mə
tukhavəh nehuəyen kape Kughen.
3 Kɨni nar kɨrɨkianə mɨn, tukasəkeikei mɨsagien ye nɨpɨg
tukmə kamharəh-pɨkɨn nɨpɨg ətən mɨnə, meinai kharkun mə

4:17-18: Jon 5:21 **4:19:** Jen 17:17 **4:25:** Aes 53:4-5

nipig ətən minə a kəsasitu irətawə mə tuksərer tim tim ye nipig kape nahasien.
4 Kini nipig kasərer tim tim, Kughen rikin ramagien tuk ətawə. Kini nipig kharkun mə Kughen rikin ramagien tuk ətawə, kini kitawə kasərəhu-pən tim tim nətərigien kapətawə ye Kughen.
5 Kini narimnar yame kasərəhu-pən tim tim nətərigien kapətawə iran tukun, kharkun mə tukhauə misor nəfrakisien kin, meinai In rimivəhsi-pə Nanmin kafan kimi ətawə, kini Nanmin ravəhsi-pə norkeikeiyen kape Kughen rukwar yerkitawə.
6 Kini nipig yame kitawə khapəh nhavəhyen nəsaninien tuk nivəh-miraghien ətawə, ye nipig atuatuk yame Kughen rimini, Kristo rimamhə tuk nivəh-miraghien ətawə nəmə has yamə mine khapəh nhasiaiyen Kughen.
7 Tukmə yermamə kirik, nar apnapig mə in yemə atuatuk kirik, kini [rirəh pikin nipig ətən kirik natukrimhə], mərig narmamə kwatiksin əmə to kharkun niseighanien kin nimraghien kapəriə tuk nivəh-miraghien in. Tukmə ror yermamə kirik tukraməkeikei mimhə min tuk nivəh-miraghien yermamə kirik yame kafan norien rhuvə.
8 Mərig Kughen rimnhajoun kafan norkeikeiyen kimi ətawə ye norien e mimə nipig kitawə kasor hanə təvhagə hah, kini Kristo rimamhə tuk nivəh-miraghien ətawə.
9 Nitaw Kristo rimnaiyu ye nipig rimamhə tuk ətawə, Kughen rimnor ətawə kisatuatuk ye nimrin. Ror pən, kitawə kharkun huvə mə Kristo tukrivəh miragh ətawə tuk niemhaa kape Kughen yame tukritərhav-pə ye Nipig Kwasig.
10 Nipig kimnasor tikmir kitawə Kughen, nimhəyen kape Tini rimnor swatuk kimi ətawə mə tukhauə mhavəh nəmərinuyen kitawə Kughen. Kini nar e yame rhuvə rapita, in e mə kitawə kwənharkun huvə mə Kughen tukrivəh miragh ətawə ye niemhaa kafan meinai Yesu Kristo ramragh ai taktakun.
11 Yesu Kristo Yermaru kapətawə yame rimnor ətawə khauə mhavəh nəmərinuyen kitawə Kughen, In ramor min rikitawə ramagien tuk narimnar yame Kughen ramor ye nimraghien kapətawə.

Adam rimivi-pə nimhəyen, kini Kristo ravəhsi-pə nimraghien

12 Apa kupan, kwən e Adam rimnor təvhagə has, kini ror pən, yermamə kirikianə əmə yame rimivi-pə təvhagə ruə ye tokrei tanə. Kini təvhagə has rimivəh nimhəyen muə eikin

5:3: Jem 1:2-3; 1 Pita 1:5-7 **5:6:** Gal 4:4 **5:8:** Jon 3:16; 1 Jon 4:10 **5:9:** Rom 1:18; 2:5; Efes 2:3-5

e. Kini ror məknakin, narmamə m-fam tukasəkeikei mhamə meinai iriə m-fam kasor təvhagə hah.

13 Meinai narmamə kasor təvhagə has kwasig ikin Kughen ripivəhsi-pə Loa kape Moses. Mərig nipig Loa kape Moses rimnamrirkək hanə, to kipəh niniyen mə kasəkapir loa, kini Kughen rikin ripəh nəsikien kapəriə təvhagə hah minə.

14 Mərig nar apnapig Kughen rikin ripəh nəsikien kapəriə təvhagə hah minə, narmamə yamə mine kimnisarə ye nipig kape Adam muə meriaji-pə Moses, iriə m-fam kwənhamhə. Nar apnapig narmamə kipəh niniyen mə kimisakapir Loa rəmhen kin yame Adam rimnakapir Loa, mərig iriə mifam kwənhamhə.

Ye norien minə tiksin, Adam in rəmhen kin Kristo yame rimauə mikwasig, meinai naha nhagin yame Adam rimnor rimauə tuk narmamə mifam, rəmhen kin yame naha nhagin yame Kristo rimnor rimauə tuk narmamə mifam.

15 Mərig norien yame Kughen ramor kimi ətawə ror pisin ye norien kape nakapirien loa. Yermamə kirikianə əmə e Adam rimnəsik nəkwai Kughen mivi-pə nimhəyen tuk narmamə khapsaah. Mərig nar yame rhuvə rapita, in e mə yermamə kirikianə əmə e Yesu Kristo rimnor swatuk kimi ətawə mə Kughen tukrautə-pə kin kafan nihuvəyen ehuə kimi narmamə khapsaah tuk nəspirien təvhagə has kapəriə.

16 Yakamni min mimə nihuvəyen ehuə kape Kughen yame In ramautə-pə kin kimi narmamə, in ror pisin əgkap ye kwənkwai təvhagə hah kape Adam. Kwən a rimnor təvhagə hah mikirikianə əmə, Kughen rimnəkir mivəh-si-pən narpinien kimin. Mərig, nipig kitawə narmamə khapsaah kasor təvhagə has ripsaah, Kughen ravəhsi-pə əmə nar huvə kimi ətawə, kini rimnor mimə kitawə kisatuatuk ye nimrin.

17 Təvhagə hah kape yermamə kirikianə əmə e Adam rimnor nimhəyen ramarmaru ye narmamə m-fam. Mərig nar kirik min yame rehuə rapita in e nar yame yermamə kirikianə əmə e Yesu Kristo rimnor. Narmamə m-fam yamə mine kamhavəh nihuvəyen kape Kughen yame In ramautə-pən kin kimi əriə, kini mhani nəfrakisien mə Kughen tukror əriə kisatuatuk ye nimrin, iriə tukhavəh nimraghien rerin. Kini iriə Yesu Kristo tukasarmaru ye narmamə.

18 Nəfrah. Adam rimnor təvhagə hah kirik mor swatuk kirik kimi narmamə m-fam mə Kughen tukraməkeikei mivəh-si-pən narpinien kimi əriə. Kini ye norien kirikianə əmə min, Kristo rimnor nar atuatuk kirik, kini mor swatuk kimi narmamə mə tukhauə misatuatuk ye nimri Kughen. Natu-atukien a ramor mə narmamə m-fam kharkun nhavəhyen nimraghien rerin.

5:12: Jen 3:6; Rom 6:23 **5:18:** 1 Kor 15:22

19 Narmamə khapsaah kwənhauə yor təvhagə hah mɨnə
meinai kwən a Adam rɨmnəsɨk nəkwai Kughen. Mərɨg
narmamə khapsaah tukhauə mɨsatuatuk ye nɨmrɨ Kughen
meinai yermamə a Yesu Kristo rɨmnor nəkwai Kughen.
20 Kughen rɨmɨvəh-si-pə Loa mə tukɨrkun nɨniyen mə nar-
mamə kasəkapɨr pɨk loa. Mərɨg nɨpɨg kɨmɨni kɨmə narmamə
kasəkapɨr pɨk loa, nɨhuvəyen yame Kughen ramautə-pə ap-
napɨg əmə kɨn rɨmauə mehuə mapita,
21 mə nɨhuvəyen tukrapita təvhagə hah. Təvhagə hah ra-
marmaru ye narmamə mfam mamor nɨmhəyen kɨmi əriə.
Mərɨg taktakun ai nɨhuvəyen yame Kughen ramautə-pə
kɨn kɨmi ətawə ramarmaru irətawə, kɨni mamor narmamə
kɨsatuatuk ye nɨmrɨn, mamhavəh nɨmraghien rerɨn ye Yesu
Kristo Yermaru kapətawə.

6

Nəsanɨnien kape təvhagə hah tukrɨpəh nəruk-ətərəkɨn-ien ətawə

1 ? Kɨni ror məknakɨn mɨmə kɨtawə tukshaw-ni? Tukmə
ror yermamə kɨrik tukrɨni mɨmə, “Rhuvə mə tukasəkeikei
masor təvhagə hah mamharpɨn mə nɨhuvəyen kape Kughen
tukrehuə mɨn məmhen.”
2 Nɨkam, rɨpəh natuatukien. Nɨpɨg nɨpraitawə raməkeikei
kɨmi ətawə mə tuksor təvhagə has, kɨtawə tukhapəh nɨsorien
nəkwan, rəmhen kɨn yame mə to yermamə kɨrik rəgkiar kɨmi
yermamə yame ruamhə ta, kɨni to rɨpəh norien nəkwan.
3 Nakharkun uə nɨkam mə kɨmnor baptaes irətawə ye nhag
Yesu Kristo, kɨni baptaes a ramhajoun mɨmə kɨtawə kwənhauə
kɨrikianə kɨtawə Yesu Kristo. Kɨni kwəsəpəh nɨmraghien ku-
pan kapətawə rəmhen kɨn yame kɨtawə kwənhamhə kɨtawə
Yesu Kristo.
4 Ror məknekɨn, nɨpɨg kamor baptaes irətawə, in rəmhen
əmə kɨn yame kɨtawə kwənhamhə ta, kɨni kɨmɨnɨm ətawə
kɨtawə Kristo. Kɨni ror məknakɨn mə kɨtawə tuksəri-pən
swatuk kape nɨmraghien wi, rəmhen kɨn yame Kughen Tatə
rɨmɨvəh mɨragh Kristo ye nɨmhəyen, ye nəsanɨnien ehuə
kafan.
5 Kwəsəpəh nɨmraghien kupan kapətawə rəmhen kɨn yame
kɨtawə kwənhamhə kɨtawə Yesu Kristo. Kɨni ye norien
kɨrikianə əmə mɨn, tuksarə ye narəyen wi kɨrik, rəmhen
kɨn yamai Kughen rɨmɨvəh mɨragh Yesu Kristo ye nɨmhəyen
kafan.
6 Kɨtawə kharkun mə nɨpɨg kɨmnəsɨk-pən Yesu Kristo ye
nai kamarkwao kɨn, kɨmnəsɨk-pən mɨn nɨmraghien akwas
kapətawə irə min; ror məknakɨn mə taktakun ai kɨtawə

5:19: Aes 53:11 **5:21:** Rom 6:23 **6:3:** Gal 3:27 **6:4:** Kol 2:12

khapəh nisorien norien has yame nipraitawə rorkeikei mə tukror. Kini təvhagə has rapəh narmaruyen irətawə,

7 meinai Kughen rimirisin ətawə, təvhagə hah ripəh narmaruyen irətawə rəmhen kin yame mə to yermamə kirik rəgkiar kimi yermamə yame ruamhə ta, kini to ripəh norien nəkwan.

8 In rəmhen kin yame kitawə kimnhamhə kitawə Kristo, kini ror məkneikin kishatətə mə tukhamragh min kitawə min taktakun, mine ye nipig yame tukripiuə.

9 Kashatətə məknakin meinai kharkun mhamə Kughen rimivəh miragh Kristo ye nimhəyen kafan, to ripəh nimhəmin-ien. Nimhəyen ripəh narmaruyen iran.

10 In rimamhə mikirikianə əmə, kini ye nimhəyen kafan rimivəh-si ta nəsaninien fam kape təvhagə hah. Mərig ramragh ai taktakun, kini ye nimraghien kafan in ramragh mə tukrivəh-si haktə nhag Kughen.

11 Kini ye norien kirikianə əmə min, ye nəmien kapəmiə, təvhagə hah to ripəh niviyen nərigien kapəmiə rəmhen kin yame nar kirik rikək yame to rivi nərigien kape yermamə yame ruamhə ta. Nipran ramni mə təvhagə hah, kafan nəsaninien rikək tuk nivi-pənien əmiə. Mərig ye nimraghien kapəmiə ai taktakun, taksəm əmiə minə mə naksofugin-pən ye Yesu Kristo mhamragh tuk nivəhsi-haktəyen nhag Kughen.

12 Ror məknakin mə takhapəh niseighanien kin təvhagə hah mə tukrarmaru ye nipraimiə yame tukrimhə tuk nipig kirik. Takhapəh niseighanien kin mə taksor nəkwai nətərigien has yame nipraimiə rorkeikei.

13 Takhapəh niseighan-min-ien kin nor-nor nipraimiə minə mə təvhagə has tukrarmaru irəmiə naksor təvhagə has. Mərig seighaan kin nimraghien fam kapəmiə kimi Kughen, meinai kimiə e narmamə yame Kughen rimivəh-si ta əmiə ye nimhəyen məhi-pən əmiə ye nimraghien. Kini seighaan kin nor-nor nipraimiə minə mə Kughen tukrarmaru irəmiə naksor nar yame ratuatuk ye nimrin.

14 Ror məkneikin meinai təvhagə hah ripəh narmaruyen irəmiə meinai taktakun ai, nakhapəh nisarə-ətginien Loa kape Moses, mərig nakasarə ətgin nihuvəyen yame Kughen ramautə-pə kin kimi ətawə.

Yor wok minə kape norien atuatuk

15 ? Kini kitawə tukshaw-ni e? Tukmə ror yermamə kirik tukrini mimə, “Rhuvə. Pəh kisor norien minə, nar apnapig mə in təvhagə hah meinai Loa ripəh narmaruyen irətawə,

---

6:6: Gal 5:24 **6:11:** 2 Kor 5:15; Gal2:19 **6:12:** Jen 4:7 **6:13:** Rom 12:1 **6:14:** 1 Jon 3:6

mərɨg nɨhuvəyen yame Kughen ramautə-pə kɨn kɨmi ətawə
ramarmaru irətawə.” Nɨkam, rɨpəh natuatukien.
16 Nakharkun uə nɨkam mə nɨpɨg nakseighan-pən kɨn əmiə
kɨmi yermamə kɨrik mə taksor nəkwan, kɨmiə nakhauə
slef kafan. Kɨmiə slef kape naha yermamə yame naksor
nəkwan. Swatuk kɨraru mə to naksəri-pən: Ye swatuk kɨrik
takhauə yorwok kape təvhagə hah; kɨni swatuk e ramvən
tuk nɨmhəyen. Kɨni ye swatuk kɨrik mɨn, takhauə yorwok
kape norien nəkwai Kughen, kɨni swatuk e ramkɨr-pən əmiə
naksatuatuk ye nɨmrɨ Kughen.
17 Kɨtawə kamhani vi vi Kughen meinai nar apnapɨg
nɨmɨsor yorwok kape təvhagə hah apa kupan, mərɨg kwasɨg,
nɨmɨsor norien yame kɨmnhajoun əmiə kɨn ye rɨkimiə m-fam.
18 Kughen ruɨrɨsɨn əmiə ye təvhagə hah, kɨni təvhagə
hah, kafan nəsanɨnien rɨkək tuk narmaruyen irəmiə. Kɨni
nakwənhauə slef kape norien yamə mɨne kɨsatuatuk ye nɨmrɨ
Kughen.
19 Yakamni nuhpɨkɨnien kɨn slef meinai narmamə ye tokrei
tanə kharkun norien kape slef; kɨni nətərɨgien kapəmiə rɨpəh
nəmhenien tuk nɨrkunien narɨmnar kape Kughen. Apa ku-
pan, nɨmɨseighan kɨn nor-nor nɨpraimiə mɨnə mə iriə slef kape
norien yame ror naurɨsien, mɨne slef kape nahasien yame
ramhaktə mamehuə. Mərɨg taktakun ai, seighaan kɨn nor-
nor nɨpraimiə mə iriə slef kape norien yame ratuatuk, kɨni
takhauə narmamə yame Kughen rɨmnərəhu karɨn əmiə mə
kafan.
20 Nɨpɨg kɨmiə nɨmɨsor slef kape təvhagə hah, norien yame
ratuatuk ye nɨmrɨ Kughen rɨpəh narmaruyen irəmiə.
21 In apa kupan nɨmɨsor norien has yamə mɨne naksaurɨs
kɨn ai taktakun mɨne. Kɨni norien has mɨnə a rɨpəh nɨvəhsi-
preyen nɨhuvəyen kɨrik; kwənkwan in əmə e nɨmhəyen.
22 Mərɨg taktakun ai, Kughen rɨmɨrɨsɨn əmiə ye təvhagə hah,
kɨni nakwənhauə slef mɨnə kape norien nəkwai Kughen. Kɨni
kwənkwai nɨhuvəyen yame nakamharhi ramkɨr-pən əmiə
naksatuatuk ye nɨmrɨ Kughen, mamhavəh nɨmraghien rerɨn.
23 Ror məknakɨn meinai nərokien kape təvhagə hah in
nɨmhəyen; mərɨg nar yame Kughen ravəhsi-pə apnapɨg əmə
kɨmi ətawə, in e nɨmraghien rerɨn yame ramsɨ-pən tuk Yesu
Kristo Yermaru kapətawə.

7

Loa rɨpəh narmaruyen irətawə

6:16: Jon 8:34; 2 Pita 2:19 **6:23:** Rom 5:12,15

1 Piak mɨnə mɨne nowinɨk mɨnə. Kɨmiə nakwənharkun
norien kape loa. Loa kape Moses ramarmaru ye narmamə
nɨpɨg iriə kamhamragh əmə.
2 Rəmhen kɨn nuhpɨkɨnien e yame ramni mə tukmə piraovɨn
kɨrik tukrarkurək, loa ramni mə kafan a yerman ye nɨpɨg
karamragh; mərɨg tukmə yerman e ruamhə, loa ramni mə
piraovɨn rɨrkun nəriwəkien.
3 Mərɨg tukmə kafan yerman ramragh hanə, kɨni rarar
maməri-pən yerman pɨsɨn kɨrik, kamni kɨmə in yor təvhagə
hah meinai rɨmnor pən kafan yerman. Mərɨg tukmə kafan
yerman ruamhə, loa kape narkurəkien rɨpəh nɨraptərəkɨn-
mɨnien piraovɨn a, kɨni nar apnapɨg raməri-pən yerman pɨsɨn,
tukpəh nɨniyen mə ramor pən kafan yerman yame ruamhə ta.
4 Piak mɨnə mɨne nowinɨk mɨnə. Ye norien kɨrikianə əmə
mɨn, kɨmiə nɨmɨsor kɨrikianə kɨmiə Yesu Kristo, rəmhen kɨn
yame kɨmiə nakwənhamhə kɨmiə min ye nai kamarkwao kɨn.
Kɨni nɨpɨg nakwənhamhə, loa kape Moses rɨpəh nɨraptərəkɨn-
mɨnien əmiə ai taktakun. Kɨni kɨmiə naksəmhen kɨn piraovɨn
kɨrik yame kafan yerman ruamhə, kɨni taktakun ai in rɨpəh
narkurəkien; kɨni in rɨrkun nəri-pənien yerman pɨsɨn kɨrik.
Kapəmiə yerman kupan e in e Loa. Mərɨg taktakun ai, kɨmiə
naksəri-pən yerman pɨsɨn kɨrik, In e Yesu Kristo, yame Kughen
rɨmɨvəh mɨragh In ye nɨmhəyen kafan. Kɨni nakamhakwasɨg
kɨn mə nɨmraghien kapəmiə tukror kwənkwan huvə, kɨni
Kughen rɨkin ramagien tukun.
5 Nɨpɨg nətərɨg-atukien kape yermamə yame rahas ra-
marmaru irətawə, nətərɨgien has mɨnə kapətawə ravi-pən
ətawə mə tuksor norien has mɨnə ye nɨpraitawə. Kɨni nɨpɨg
loa ramhajoun nar has, kɨni rɨkitawə ramvən tukun. Ror
məknakɨn, kasor təvhagə has rehuə. Kɨni kwənkwai təvhagə
hah mɨnə a, in nɨmhəyen əmə.
6 Mərɨg taktakun ai, kɨtawə khapəh nɨsarə-ətginien loa kape
Moses, meinai in rəmhen kɨn yame kɨtawə kwənhamhə ye loa;
loa rɨpəh narmaruyen irətawə e towei mɨne. Kɨni taktakun
ai, kɨtawə slef mɨnə kape Kughen; mərɨg khapəh nɨsəri-pənien
swatuk akwas tuk nəri-pənien loa yame kɨmɨrai; mərɨg kasəri-
pən swatuk wi kape Nanmɨn kape Kughen.

Yakamarkut mə jakor nar huvə kɨrik; kɨni mərɨg təvhagə hah ramarkut kɨmi yo mə jakəpəh norien nar huvə

7 ? Kɨni kɨtawə tukshaw ni? Tukmə ror yermamə kɨrik
tukrɨni mɨmə, “Loa in nar has meinai ramni-əhu norien yame
rahas, kɨni ramor rɨkitawə ramvən əmə tukun.” Mərɨg nɨkam
- rɨpəh natuatukien. Yo yakɨrkun əmə mə təvhagə hah rhawor
pən iran mɨne meinai loa ramhajoun yo kɨn. Loa to rɨpipəh

7:4: Rom 6:2,11 **7:6:** Rom 8:2; 6:4

nɨni-əhuyen yo mə rɨkik tukrɨpəh nəkrəhyen kɨn nar kɨrik, kɨni
to yo yakpipəh nɨrkunien norien kape nanipɨnien mə rhawor
pən iran mɨne.
8 Loa ramni-əhu mə rɨkik tukrɨpəh nəkrəhyen kɨn nar kɨrik
kape yermamə kɨrik, kɨni nɨpɨg yakərɨg loa e, nətərɨgien yerkik
yame rahas ramarkut kɨmi yo mə rɨkik tukrəkrəh kɨn nar kɨrik
kape yermamə kɨrik. Mərɨg to loa rɨpipəh nɨni-əhuyen təvhagə
has, nətərɨgien yerkik yame rahas to rɨpipəh nɨviyen yo mə
jakanipɨn mamor təvhagə hah.*
9 Apa kupan, nɨpɨg yɨmneinein hanə loa, rɨkik rɨpəh nəsɨkien
təvhagə hah, yɨmnamarə huvə əmə. Mərɨg nɨpɨg yɨmauə
mɨrkun loa, nəsanɨnien kape təvhagə hah rɨmauə mam-
ragh mɨn mɨskai, kɨni yɨmɨrkun mə jakaməkeikei mɨmhə tuk
təvhagə hah kafak.
10 Kɨni yɨmnəm mə nəgkiarien e kape loa yame rɨmauə mə
tukror narmamə tukhamragh, mərɨg nəfrakɨsien mə ravi-pə
əmə nɨmhəyen
11 meinai loa ramni-əhu təvhagə hah, kɨni nɨpɨg yakərɨg
nəgkiarien kape loa, nətərɨgien yerkik yame rahas ramarkut
kɨmi yo mə jakor təvhagə has yame loa ramni-əhu. Kɨni
nətərɨgien yerkik yame rahas rɨmneikuə irak mɨmə tukmə
yɨmnəri-pən huvə loa kape Moses, yakpivəh nɨmraghien
rerɨn. Mərɨg yɨmneinein nəri-pən-famien, kɨni nəgkiarien
kape loa rɨmɨni mə jakaməkeikei mɨmhə meinai yɨmnəsɨk loa
mamor təvhagə hah.
12 Mərɨg loa ramərhakə yame rɨmasɨ-pən tuk Kughen, kɨni
nəgkiarien kape loa kɨmnhasɨ-pən ye Kughen kɨsəmɨrhakə,
mɨsatuatuk, mhahuvə mɨsasitu ye narmamə.
13 Kɨni tukmə ror yermamə kɨrik tukrɨni mɨmə, “Loa in nar
huvə əmə, mərɨg rɨmnəvheikɨn mɨvəhsi-pə əmə nɨmhəyen.”
Mərɨg nɨkam, nəgkiarien e rɨpəh natuatukien. Nɨpɨg yɨmauə
mɨrkun nəgkiarien kape loa, nar apnapɨg mə loa in rhuvə,
mərɨg rɨkik rɨmavən tuk təvhagə hah yame ramni-əhu, kɨni
yo yɨmnor təvhagə hah yame kwənkwan in nɨmhəyen. Ror
məknakɨn mə pəh nien mə loa yame ravəhsi-pə nɨmhəyen,
mərɨg norien hah. Loa ramhajoun mə jakaməkeikei mɨmhə
tuk norien has mə jakɨrkun mə norien has kafak in təvhagə
has əfrakɨs.
14 Kɨtawə kharkun mə loa rɨmasɨ-pən ye rao ye neai; mərɨg
yo, yo kape tokrei tanə əmə. In rəmhen kɨn yame yɨmauə slef
kape təvhagə has.

7:7: Eks 20:17; Dut 5:21 * **7:8:** Gris ramni mɨmə, “To loa rɨpirkək, in rəmhen kɨn yame nətərɨg-atukien kape yermamə yame rahas rɨmamhə mɨrkək.” **7:10:** Luk 10:28; Lev 18:5; Sam 19:7-10; Esik 20:11; Rom 10:5 **7:11:** Jen 3:13 **7:12:** 1 Tim 1:8

15 Nar yame yakamor ramuh tɨpɨr yerkik ye nɨpɨg mɨfam,
meinai nar huvə yame yakorkeikei mə jakor, yakpəh norien;
kɨni yakamor əmə naha nhagɨn yame yakpəh norkeikei-
pɨkien mə jakor.
16 Nɨpɨg jakərɨg rahah yerkik tuk təvhagə hah yame
yakamor, ramhajoun pən mə yakameighan kɨn loa mə in
raməfrakɨs.
17 Ror məkneikɨn, pəh nien mə yo yermamə kape norien
təvhagə hah mɨnə, mərɨg norien kape təvhagə hah yame
raməmɨr ye kafak nətərɨgien ramor mɨmə jakor norien hah
mɨnə.
18 Yakɨrkun mə nətərɨgien has kafak rɨpəh neighanien kɨn yo
mə jakor nar huvə kɨrik. Yakɨrkun mə in nəfrakɨsien meinai
yakorkeikei pawk nar yame rhuvə, mərɨg to yakpəh norien.
19 Naha nhagɨn yame yakamor pəh nien mə in nar huvə
kɨrik yame yakorkeikei mə jakor; mərɨg yakamor əmə təvhagə
hah yame yakpəh norkeikeiyen mə jakor.
20 Kɨni tukmə yakamor naha nhagɨn yame yakpəh
norkeikeiyen mə jakor, pəh nien mə yo əfrakɨs e yakamor;
mərɨg norien kape təvhagə hah yame raməmɨr ye kafak
nətərɨgien ramor mɨmə jakor norien hah mɨnə a.
21 Ror pən, yakaməm mə norien kɨrik ramor wok ye
nɨmraghien kafak ye nɨpɨg m-fam. Norien e ror məkneikɨn mə
nɨpɨg yakorkeikei mə jakor nar huvə, mərɨg təvhagə hah in əmə
kwusei ipakə tuk yo, ravi-pən yo tuk təvhagə hah.
22 Yerkik m-fam yakorkeikei loa kape Kughen,
23 mərɨg yakaməm mɨn loa kɨrik mɨn yame ramor wok ye
nɨmraghien kafak yame ramor tɨkmɨr iriu kafak nɨrkunien,
mamrəh yo, mamor mɨmə yo slef kape təvhagə hah yame
ramor wok ye nɨprak.
24 ! Kəsi! Yakamərɨg rahah pɨk əgkap. ? Keinein mə pa
tukrɨrəhsi-ta yo ye nɨprak e yame ramvən tuk nahasien?
25 ! Pəh khani vi vi Kughen meinai Yesu Kristo Yermaru
kapətawə In tukror!
Kɨni ror məkneikɨn mə nɨmraghien kafak ror mɨn
məkneikɨn mɨmə yo slef kape loa kape Kughen ye rɨkik;
mərɨg ye nɨprak, yo slef kape norien kape təvhagə hah.

8

Norien kape nəri-pənien Nanmɨn kape Kughen

1 Kɨni nuknei nəgkiarien mɨnə fam e ror məkneikɨn mɨmə
Kughen ramni mə kɨtawə kwəsatuatuk ta ye nɨmrɨn meinai
kɨshatətə ye nar yame Kristo rɨmnor kɨmi ətawə. Ror

7:15: Gal 5:17 **7:20:** Rom 7:17 **7:23:** Gal 5:17; 1 Pita 2:11 **7:25:** 1 Kor 15:57

məkneikɨn, Kughen to rɨpəh nɨvəhsi-pənien narpɨnien kɨmi
narmamə yamə mɨne kwənhauə kɨrikianə iriə Yesu Kristo
2 meinai nəsanɨnien kape Nanmɨn kape Kughen, yame
ravəhsi-pən nɨmraghien wi kɨmi ətawə ye Yesu Kristo,
in rɨmɨrɨsɨn ətawə ye nəsanɨnien kape təvhagə hah mɨne
nɨmhəyen.
3 Loa kape Moses reinein nɨrɨsɨnien ətawə məknakɨn mə
tukhauə mɨsatuatuk ye nɨmrɨ Kughen, meinai nətərɨgien hah
kape narmamə ramapita norien yame loa rorkeikei. !Mərɨg
nar yame loa reinein norien Kughen ramor! In e, rɨmnher-
pə kɨn Tɨni atuatuk rɨmauə yermamə məmhen kɨn ətawə. Kɨni
Kughen rɨmnor narpɨnien kape təvhagə hah yame kɨtawə
narmamə m-fam kasor nɨpɨg Tɨni rɨmauə nɨtawɨn rɨmnaiyu
tuk təvhagə hah mɨnə fam kapətawə.
4 Kughen rɨmnor məknakɨn mɨmə nəgkiarien atuatuk mɨnə
kape Loa tukhauə mɨsor nəfrakɨsien kɨn ye nɨmraghien
kapətawə yamə mɨne khapəh nɨsəri-pənien swatuk kape
nətərɨgien has kape yermamə, mərɨg kɨsəri-pən swatuk yame
Nanmɨn kape Kughen ramhajoun ətawə kɨn.
5 Narmamə yamə mɨne kasəri-pən nətərɨgien hah kape
yermamə, nətərɨgien kapəriə ramvən əmə tuk nar yame
nətərɨgien hah rorkeikei. Mərɨg narmamə yamə mɨne kasəri-
pən norien yame Nanmɨn kape Kughen rorkeikei, nətərɨgien
kapəriə ramvən əmə tuk nar yame Nanmɨn kape Kughen
rorkeikei.
6 Tukmə nətərɨgien hah kape yermamə in ramarmaru iran,
in raməri-pən əmə swatuk kape nɨmhəyen. Mərɨg tukmə
Nanmɨn kape Kughen ramarmaru ye kafan nətərɨgien, in
raməri-pən əmə swatuk kape nɨmraghien mɨne nəmərinuyen.
7 Ror məkneikɨn meinai nətərɨgien hah kape yermamə
ramor tɨkmɨr iriu Kughen; meinai rɨpəh nəri-pənien loa mɨnə
kape Kughen, kɨni reinein əgkap nəri-pənien.
8 Narmamə yamə mɨne kasəri-pən nətərɨgien hah kape yer-
mamə to khapəh nɨsorien rɨki Kughen ragien.
9 Mərɨg kɨmiə nakhapəh nɨsəri-pənien nətərɨgien hah
kape yermamə. Tukmə Nanmɨn kape Kughen raməmɨr
əfrakɨs irəmiə, taksəri-pən əmə norien yame Nanmɨn kape
Kughen rorkeikei. Yermamə yame Nanmɨn kape Kristo rɨpəh
nəmɨrien iran, pəh nien mə yermamə kape Kristo.
10 Mərɨg Kristo raməmɨr irəmiə. Kɨni nar apnapɨg nɨpraimiə
tukraməkeikei mɨmhə tuk təvhagə hah, mərɨg nanmɨn
kapəmiə tukramragh meinai rɨkimiə ratuatuk mɨhuvə ye
nɨmrɨ Kughen.

8:3: Wok 13:37-39; Hib 2:14, 4:15, 7:18, 10:1-2; Fil 2:7 **8:4:** Gal 5:16,25 **8:9:** 1 Kor 3:16; 12:3 **8:10:** Gal 2:20

11 Nanmɨn kape Kughen ramarə irəmiə. In e Nanmɨn
kape Kughen e yame rɨmnor Yesu Kristo rɨmɨmragh mɨn ye
nɨmhəyen kafan. Nəfrakɨsien, nɨpraimiə tukrɨpimhə tuk nɨpɨg
kɨrik. Mərɨg ye Nanmɨn kafan, Kughen tukrɨvəhsi-pən mɨn
nɨmraghien kɨmi nɨpraimiə.
12 Piak mɨnə mɨne nowinɨk mɨnə. Meini kɨtawə kharkun mə
narɨmnar mɨnə e kasəfrakɨs, kɨtawə tukasəkeikei mɨsəri-pən
norien yame Kughen rorkeikei. Mərɨg tukhapəh nɨsəri-pən-
ien nətərɨgien hah kape yermamə;
13 meinai tukmə nakasəri-pən norien yame nətərɨgien hah
kape yermamə rorkeikei, takasəkeikei mhamhə. Mərɨg tukmə
ye nəsanɨnien kape Nanmɨn Kape Kughen taksəwiə ta* kɨn
norien yame nətərɨgien hah kape yermamə rorkeikei, kɨni
takasəkeikei mhamragh,
14 meinai narmamə m-fam yamə mɨne Nanmɨn kape
Kughen ramkɨr əriə, iriə ji Kughen mɨnə.
15 Kɨmiə nakharkun mɨmə in e nəfrakɨsien meinai Kughen
rɨmɨvəhsi-pre Nanmɨn Kafan kɨmi əmiə, kɨni Nanmɨn to rɨpəh
norien əmiə nakhagɨn kɨn Kughen rəmhen kɨn yame slef
ramgɨn kɨn kafan yamehuə. Nɨkam. Nanmɨn Kafan ramor
mə Kughen rɨmɨrhi əmiə. Kɨni Nanmɨn rɨmnor mə kɨtawə
kharkun nokrənien kɨn Kughen mhamə, "Tatə."
16 Kɨni Nanmɨn atuk kape Kughen ramni-ərhav mɨmə
kɨtawə ji Kughen mɨnə.
17 Kɨni mərɨg in ai kɨtawə ji Kughen mɨnə, kɨtawə kwənhavəh
ta narɨmnar huvə yamə mɨne Kughen rɨmnərəhu karɨn mə
kapətawə. Kɨni kɨtawə Kristo tukhavəh narɨmnar mɨnə a.
Kɨtawə kwənharkun mhamə in e nəfrakɨsien meinai kɨtawə
kasərɨg nɨmhəyen kɨtawə min, kɨni mharkun mhamə Kughen
tukrɨvəhsi-pən nɨsiaiyen kɨmi ətawə rəmhen kɨn yame tukror
ye Kristo.

Nɨhuvəyen kape Kughen yame natukruə

18 Yakɨrkun mɨmə nəmhəyen yamə mɨne kɨtawə kɨsarə
iran ai taktakun mɨne tukpisəm mɨmə iriə nar apnapɨg əmə
tuk nɨpɨg yame Kughen tukror əpu nɨhuvəyen kafan ye
nɨmraghien kapətawə.
19 Nəfrakɨsien, narɨmnar mɨnə fam yame Kughen rɨmnor,
in e nɨmoptanə mɨne naimɨnai, mɨne nar mɨragh mɨnə, mɨne
narɨmnar ye neai iriə fam kamhawhin masorkeikei pɨk mə
tuksəm nɨpɨg yame Kughen tukror əpu nɨ pa e nhagɨn nɨpnətɨn
mɨnə.
20 Kamhawhin məknakɨn meinai Kughen rɨmnor mə
narɨmnar fam yame In rɨmnor, iriə tukasəmɨr-pən ye kwermɨ

---

* **8:13:** Nəgkiarine kape Gris ramni mə, "shopni nətərɨgien hah kape yermamə."
8:13: Gal 6:8; Kol 3:5 **8:15:** Mak 14:36; 2 Tim 1:7 **8:16:** 2 Kor 1:22 **8:17:** Gal 4:5-7; Rev 21:7

nahasien, miseinein norien wok huvə yamə mine kimnasor kupan. Pəh nien mə kimisorkeikei mə tukasəmir-pən ye nahasien, mərig Kughen rimnor məknakin əriə meinai In rimnorkeikei mə iriə tuksərəhu-pən timtim nətərigien kapəriə iran
21 mə narimnar fam yame In rimnor tukhamətit pawk, mərig In tukririsin əriə khahuvə min, meinai In rirkun nivəhsi-pənien nihuvəyen kirikianə əmə kimi əriə yame ravəhsi-pən kimi tini minə.
22 Kitawə kharkun mimə apa kupan əgkap meriaji-pə ai taktakun mine, narimnar fam yame Kughen rimnor kasərig nəmhəyen† rəmhen kin piraovin yame ramhə kin tini.
23 Kini kitawə min kasərig nəmhəyen kitawə narimnar fam yame Kughen rimnor, nar apnapig Kughen rimivəhsi-pə ta Nanmin Kafan kimi ətawə rəmhen kin nar huvə yame rimnəkupan mivəhsi-pə kimi ətawə. Kini taktakun ai kitawə kamhawhin nipig atuatuk yame Kughen tukreighan-pə fam kin narimnar yame rimirhi ətawə tukun. Kini in tukririsin nipraitawə yame rakwas, mivəhsi-pə yame riwi.
24 Rimirikakun ye nipig Kughen rimivəh miragh ətawə, kitawə kwəsərəhu-pən tim tim nətərigien kapətawə ye Kughen mə tukhavəh nar huvə minə a. Tukmə yermamə kirik rimivəh ta nar kirik, to kipəh niniyen mə ramərəhu-pən nətərigien kafan mə tukripirəh tuk nipig kirik, meinai ruirəh ta.
25 Mərig kitawə kasərəhu-pən tim tim nətərigien kapətawə ye nar kirik yame kipəh nisəmien, kini masor kapətawə nətərigien rapomh, mamhawhin masərer tim tim.
26 Kini ye norien kirikianə əmə min, Nanmin kape Kughen ramasitu irətawə ye nipig kitawə kasəpou. Kitawə kaseinein naha nhagin yame ratuatuk mə tuksəhuak tukun, mərig Nanmin əmə kape Kughen raməhuak atuə kin kapətawə mamni nərigien kirik yame nəgkiarien iran rikək.
27 Kini Kughen yame In rirkun riki yermamə, in rirkun naha nhagin yame Nanmin kafan ramni, meinai Nanmin Kafan raməhuak tuk nəməhuak minə raməri-pən nətərigien kape Kughen.

Kughen ravəhsi-pə nimraghien kimi ətawə

28 Kitawə kharkun mimə Kughen ramor mə narimnar fam yame ramuə, in e nar huvə minə mine nar has minə, iriə fam kamhauə tuk nasituyen irətawə yamə mine kasorkeikei Kughen, in e kitawə narmamə yamə mine In rimnokrən kin ətawə ye nətərigien kafan.

8:20: Jen 3:17-19 † **8:22:** Nəgkiarien kape Gris ramni "narimnar fam yame Kughen rimnor kaseihag əpir" mərig nipran ramni mə kisərig nəmhəyen mamhawhin mə tuksəsanin min. **8:23:** 2 Kor 5:2-4 **8:27:** Sam 139:1 **8:28:** Efes 1:11

29 Ror məknakin meinai, in apa kupan əgkap, Kughen
ruirkun ta mə kitawə tukshatətə iran. Kini ye nipig a, In rimini
mimə norien kapətawə tukruə məmhen kin tini mə narmamə
khapsaah tukhauə piauni minə mine nowini minə, kini In
yerpirig irətawə fam rəmhen kin nimrin nupan irətawə.
30 Kini kitawə yamə mine In rimnəkupan mini mimə
tukhauə kafan minə, In rimnokrən kin ətawə. Kini kitawə
e yamə mine In rimnokrən kin ətawə, In rimnor ətawə
kisatuatuk ye nimrin. Kini kitawə e yamə mine rimnor ətawə
kisatuatuk, In tukrirəh-si haktə mivəhsi-pə nisiaiyen mine
nihuvəyen kafan kimi ətawə.

Norkeikeiyen ehuə kape Kughen

31 ?Tukni min naha ye narimnar minə e? Kughen ramarə
kitawə min, mamor narimnar fam mə iriə narimnar huvə
ye nimraghien kapətawə, kini nar apnapig yermamə kirik
ramərer əswasig kin ətawə.
32 In rimipəh nigінien tuk Tini atuatuk mə tukrimhə tuk
ətawə fam, mərig In rimneighan əmə kin. Kini tukmə In
rimivəhsi-pə Tini kimi ətawə, ramhajoun-pən mə tukrautə-pə
kin narimnar huvə minə fam kimi ətawə.
33 ? Kini yermamə min kirik aikin yame to riruk-pə
nəgkiarien kirik irətawə yamə mine Kughen rimirpen ətawə,
mimə kitawə kimisor raha uə? Nikam, rikək, meinai Kughen
atuk rimirisin ətawə tuk narpinien kape təvhagə hah.
34 ? Kini yermamə min kirik to rirkun nivəhsi-pəyen
narpinien kimi ətawə uə? Nikam, rikək, meinai Yesu Kristo
rimamhə tuk ətawə, kini nar kirik min, Kughen rimivəh
miragh In ye nimhəyen kafan. Kini taktakun mine, In
ramkwətə ye nikar Kughen matuk, maməgkiar kimi Kughen
tuk nasituyen irətawə.
35 ?Kini yermamə min kirik to rirkun nirəhsi-tayen ətawə
tuk norkeikeiyen kape Kristo, uə? Nikam, rikək. ?Nakharkun
mə nahasien, mine nipig əutən minə, mine nəmhəyen yame
narmamə kasor kimi ətawə, mine nikumhə, mine nipig
kapətawə neipən rikək, mine ikin resrə ikin, mine nau kape
nuhyen yermamə to rivəhsi-ta ətawə tuk norkeikeiyen kape
Kristo uə? Nikam, reinein,
36 meinai nəfrakisien mə nimraghien kapətawə rəmhen əmə
kin yame Nəkwəkwə kape Kughen ramni mimə,
"Kughen, nipig mifam narmamə kasorkeikei mə tukshopni
əmawə meinai kimawə yakamhavəh nhagim.
Kimawə yaksəmhen əmə kin sipsip yamə mine kam-
rukwəji əriə mə tukpihopni əriə." *(Sam 44:22)*

8:29: Kol 1:18; Hib 1:6 **8:31:** Sam 118:6 **8:33:** Aes 50:8-9

37 Mərıg ye narımnar mınə fam e, Kristo yame rorkeikei ətawə,
In ramor mə kıtawə kısapita əgkap.
38 Kıni yakırkun mə nar kırik rıkək yame rırkun nıvəhsi-tayen
ətawə tuk norkeikeiyen kape Kristo. Nar apnapıg nımhəyen,
uə nımraghien, uə agelo mınə, uə yarmhə mınə, uə narımnar
yame ramuə ai taktakun mıne, uə narımnar yame tukrıpiuə,
uə nəsanınien mınə fam,
39 uə narımnar apa yerpırıg, uə narımnar ye tokrei tanə,
uə nar kırik ye narımnar fam yame Kughen rımnor, mərıg
to rıpəh nıvəhsi-tayen ətawə tuk norkeikeiyen kape Kughen
yame kıtawə kamhavəh ye Yesu Kristo Yermaru kapətawə.

9

Pol rorkeikei pık mə nəmə Isrel tukshatətə ye Kristo

1-2 Mərıg rıkik ramarkwəpır maməmhə [tuk nəmə Isrel nıpıg
m-fam]. Yakamni nəfrakısien - kımru Kristo kırikianə əmə,
ror pən to yakpəh neikuəyen. Kafak nətərıgien mıne Nanmın
kape Kughen karəni mə nar e yakamni in nəfrakısien,
3 meinai nəmə Isrel kısəmhen mə piak atuatuk mınə,
kısəmhen əmə kın kafak atuatuk kwənərəus. Kıni rıkik ragien
əmə to Kughen rıvəhsi-ta yo tuk Kristo tuk norien swatuk tuk
nəmə Isrel mınə tıksın tukhauə kırikianə iriə min.
4 Iriə kwənərəus kape Isrel, kıni Kughen rımırhi əriə mə
tıni mınə, kıni mor əpu kafan nehuəyen kımi əriə, mıvəh-si-
pən mın promes kape nasituyen kımi əriə, mıne Loa, mıne
nəhuakien ye Nimə Ehuə kape Kughen, mıne promes mınə
tıksın.
5 Kıni rıpriə atuatuk mınə, iriə nəmasur yamə mıne Kughen
rımırpen əriə. Kıni Kristo rıması-pən atuatuk ye kwənərəus
kapəriə. Kıni Kristo in Kughen yerpırıg ye narımnar fam - pəh
kısəgnəgın In kape rerın. Amen.

Swatuk yame Kughen ramrıpen narmamə iran

6 Kughen rımırpen kwənərəus kape Ebraham; mərıg iriə
khapsaah khapəh nıshatətəyen ye Kristo. Mərıg pa rımə nar
e ramhajoun pən promes kape Kughen rıpəh nuəyen mor
nəfrakısien kın, meinai nısı-pənien ye kwənərəus kape Isrel
rıpəh norien yermamə mə in yemə Isrel əfrah.
7 Kıni ye norien a, iriə yamə mıne kımnhası-pən ye Ebra-
ham, pəh nien mə iriə m-fam nıpnət Ebraham əfrakıs. [Meinai
nar apnapıg Ebraham rımırəh tıni kıraru], mərıg Kughen
rımıni-pən tukun mımə, "Kwənərəus atuatuk kafam tukrısi-
pən əmə ye nıtaw kafam e kwajikovə Aesak." *(Jen
21:12)*

9:3: Eks 32:32 **9:4:** Eks 16:10; 24:15-18; 33:12-23; 40:34-38

8 Niprai nəgkiarien e ramni mə narmamə yamə mine
kimisarha ye kwənərəus kape Ebraham, pəh nien mə iriə
fam nipnət Kughen minə. Mərig nipnət Kughen əfrakis iriə
e yamə mine kimisarha ye promes kape Kughen. Kini iriə e
kwənərəus əfrakis kape Ebraham.
9 Ror məkneikin meinai Kughen rimini-pən tuk Ebraham
mimə, "Ye nipig atuatuk, jakrerig-pre tuk əmiru, Sera tukrirəh
kwaji yerman kirik." *(Jen 18:10, 14)*
10 Mərig nəgkiarien a ripəh norien infamien eikin e. Ji Sera e
Aesak rimikir Rebeka, kini Rebeka rirəh mir mir. Kapəriu tatə
kirikianə əmə, in e kaha hah kape nəmə Isrel e Aesak.
11 Mərig mir mir e kirəpəh niwarha-hanəyen, kini mirəpəh
niworien nar kirik yame rhuvə, uə raha, mərig Kughen rimini-
pən promes kirik kimi mamə kapəriu. Kini nəgkiarien e
ramhajoun huvə mə Kughen rimirpen narmamə raməri-pən
əmə nərigien kafan,
12 mərig pəh nien mə ramirpen əriu meinai kimiwor nar
huvə kirik, uə nar hah kirik. Kughen rimini-pən tuk Rebeka
mə, "Nimrin nupan tukror atuə kin kape yame ramək er ye
nimeitaan." *(Jen 25:23)*
13 Kini in e raməri-pən əmə nəgkiarien yame Nəkwəkwə
kape Kughen ramni mimə, "Yakorkeikei Jekob, mərig
yakəməkin Esao." *(Mal 1:2-3)*
14 ? Tukshawni ai taktakun? ? Tukhani mə norien kape
Kughen ripəh natuatukien? ! Nikam! Kitawə kharkun mə In
ramor atuatuk
15 meinai in rimini-pən tuk Moses mimə,
"Yo atuk yimini mə narmamə hawor e rikik tukreihuə tuk əriə,
kini narmamə hawor minə ai rikik tukripəh neihuəyen
tuk əriə.
Kini Yo atuk yimini mə narmamə hawor e jakor huvə
pən kimi əriə, kini narmamə hawor minə ai jakpəh nor-
huvə-pənien kimi əriə." *(Eks 33:19)*
16 Kini ror məknakin mə kitawə to khapəh nhavəhyen promes
kape Kughen tuk nar kirik yame kitawə kasor, rəmhen kin
yame kasorkeikei pik In, uə kasor pik wok kafan. Nikam.
Kitawə kamhavəh əmə promes kape Kughen meinai rikin
rehuə tuk ətawə.
17 Ye Nəkwəkwə kape Kughen rimini-pən tuk king kape Ijip*
mimə,
"Yimivəh-si haktə ik tuk nar kirikianə əmə, in e mə nar-
mamə tuksəm kafak nəsaninien ye nimraghien kafam,
mə narmamə tukamhani-ərhav nhagik ye taniimtanə."
(Eks 9:16)

9:8: Gal 4:23 * **9:17:** English ramni Fero.

18 Kɨni nɨprai nəgkiarien e ramni mə Kughen atuk ramni mə
narmamə hawor mɨne rɨkin tukrehuə tuk əriə. Kɨni Kughen
atuk rɨmnərɨp kəvsəsivə ye narmamə yamə mɨne kasəpəh
hanə-əmə In.
19 Tukmə ror kɨrik tukraiyoh yo mɨmə, “Narmamə to khapəh
nɨsətapɨgien kɨn nɨrkunien kape Kughen. ?Kɨni tukmə Kughen
atuk ramni narmamə hawor mɨne tuksəpəh kafan nəgkiarien,
kɨni rhawor e Kughen ramni mə kapəriə atuk?”
20 Mərɨg jakhorpɨn naiyohyen e mɨmə ik yermamə əmə, ?
rhawor e nakmə takhorpɨn əsanɨn nəgkiarien kape Kughen?
Nɨtɨp† to rɨpəh nɨni-pənien tuk yermamə yame rɨmɨkuh in
mɨmə, “?Rhawor e nɨmɨkuh məkneikɨn yo?”
21 Yermamə yame ramkuh nɨtɨp, in rɨrkun nɨrəhyen
mənkiuvyuv ye nuknen kɨrikianə əmə mɨrkun nɨkuhyen
nɨtɨp kɨn kɨraru - kɨrik kape nɨvai-pənien nar əgkap iran; kɨrik
kape nɨvai-pənien nar apnapɨg iran.
22 Ye norien kɨrikianə əmə mɨn, Kughen rɨrkun nor-mɨnien
ye narmamə. Tukmə rorkeikei, In rɨrkun norien mə tukroriah
əriə. In rorkeikei mə tukror əpu mə niemhaa ramhai In tuk
təvhagə hah, kɨni In tukror narpɨnien ehuə kɨmi narmamə
yamə mɨne kasor təvhagə hah. Mərɨg nar apnapɨg In ramor
məknakɨn, kafan nətərɨgien raməpomh; kɨni In rɨpəh nor-
ahuaayen narpɨnien kɨmi əriə yamə mɨne kasor mɨmə rɨkin
tukraməmhə.
23 Kafan nətərɨgien rapomh, mor mɨmə In tukror əpu
nɨhuvəyen ehuə kafan kɨmi narmamə yamə mɨne In ramni mə
rɨkin tukrehuə tuk əriə. In apa kupan, In rɨmɨrpen ta əriə mə
tukasarə ye nɨhuvəyen kafan apa ye rao ye neai.
24 In e kɨtawə m-fam yamə mɨne In rɨmɨrpen, kɨni pəh nien
mə kwənərəus kape Isrel in əmə in əmə, mərɨg nəmə tanə pɨsɨn
pɨsɨn mɨnə mɨn.
25 Rəmhen əmə kɨn yame In ruɨni ta ye Nəkwəkwə kape
Hosea mɨmə,
“Narmamə yamə mɨne pəh nien mə kafak narmamə,
jakokrən kɨn əriə mə, ‘kafak narmamə mɨnə.’
Kɨni narmamə yamə mɨne yɨmɨpəh norkeikeiyen əriə kupan,
jakokrən kɨn əriə mɨmə, ‘narmamə yamə mɨne yako-
rkeikei.’ ” *(Hos 2:23)*
26 “Kɨni ikɨn atuatuk, yame yɨmɨni-pən tuk əriə mə, ‘Kɨmiə pəh
nien mə kafak narmamə,’
narmamə tuksokrən kɨn əriə mhamə, ‘iriə nɨpnət Kughen
yame ramragh.’ ” *(Hos 1:10)*
27 Kɨni Profet Aesea rɨmɨni-ərhav ye nɨkarɨn kape Isrel mɨmə,

---

† **9:20:** Nəgkiarien kape nəmə Gris ramni nuhpɨkɨnien ye graonpot. **9:20:** Aes 29:16; 45:9 **9:21:** Jer 18:6

"Nar apnapɨg kwənərəus kape Isrel khapsaah rəmhen kɨn
nɨpakɨr ye tahik,
mərɨg Kughen tukrɨvəh mɨragh kwatɨksɨn əmə,
28 meinai Kughen Yermaru In tukrɨvəhsi-pən aihuaa əmə
narpɨnien kɨmi narmamə fam ye tokrei tanə." *(Aes*
10:22)
29 Kɨni rəmhen əmə kɨn nəgkiarien yame profet Aesea rɨmɨni
kupan mɨmə,
"Rɨpi mə Kughen Yermaru yame Nagheen rehuə pɨk In
rɨpiəpəh neighanien kɨn kwənərəus tɨksɨn kapətawə mə
tukhamragh,
to kɨtawə kɨpihauə mɨsəmhen əmə kɨn nəmə Sodom mɨne
Gomora yame In rɨmnoriah əgkap əriə." *(Aes 1:9)*

Nəmə Isrel kɨmnhapəh nɨshatətəyen

30 ? Nɨprai nəgkiarien mɨnə e ramni naha? Ramni mə
narmamə yamə mɨne pəh nien mə kwənərəus kape Isrel, nar
apnapɨg kɨmnhapəh nɨsarkut-pɨkien mə tuksəm swatuk kape
nhauəyen mɨsatuatuk ye nɨmrɨ Kughen, mərɨg Kughen tukror
əriə kɨsatuatuk ye nɨmrɨn tuk nhatətəyen kapəriə.
31 Mərɨg nəmə Isrel kɨmɨsarkut pɨk ye swatuk kape nəri-
pənien loa mə iriə tuksatuatuk ye nɨmrɨ Kughen. ?Mərɨg iriə
khapəh nɨsatuatukien
32 tuk naha? Meinai iriə kɨsarkut pɨk mə tuksatuatuk ye
nɨmrɨ Kughen tuk norien huvə yamə mɨne kasor, mhapəh
nɨsəri-pənien swatuk kape nhatətəyen. Iriə kamharəh-pɨkɨn
"Səpaag yame narmamə kamharəh pɨkɨn."‡
33 Rəmhen kɨn yame Nəkwəkwə kape Kughen ramni mɨmə,
"Səm-ru. Yɨmnəkɨr səpaag ye nimə apa Saeon.
Səpaag e tukror narmamə kamharəh-pɨkɨn, kɨni
mamhamɨr." *(Aes 8:14)*
"Mərɨg narmamə yamə mɨne kɨshatətə ye Kwən a,
to khapəh nɨsaurɨsien nɨpɨg tuksərer ye nɨmrɨ Kughen."
(Aes 8:14, 28:16)

10

1 Piak mɨnə mɨne nowinɨk mɨnə. Yakorkeikei pɨk mə Kughen
tukrɨvəh mɨragh nəmə Isrel, kɨni nɨpɨg m-fam yakaməhuak
tukun.
2 Yo yakamni-ərhav tuk əmiə mə iriə kɨsarkut pɨk tuk norien
narɨmnar yame tukror rɨki Kughen ragien tukun. Mərɨg
norien kapəriə rɨpəh nɨsɨ-pənien ye nɨrkunien.

‡ **9:32:** Nəgkiarien e raməmɨr ye Aes 8:14, mərɨg Nəgkiarien kape nəmə Gris rɨpəh nɨniyen səpaag, ramni kapier kape nɨvhirəkɨnien nimə. Translesen komiti ramni sapaag. Səpaag e Yesu Kristo. Ǝm-ru mɨn nuhpɨkɨnien kape sapaag ye Luk 2:34, 20:18; Rom 10:11; 1 Pit 2:8, 3:14. **9:33:** Luk 2:34, 20:18; Rom 10:11; 1 Pit 2:8, 3:14

3 To khapəh nɨsəri-pənien swatuk kape Kughen mə iriə
tukhauə mɨsatuatuk ye nɨmrɨn, meinai iriə kaseinein swatuk
kafan, kɨni masarkut mhamə tuksəri-pən atuk kapəriə
swatuk, in e swatuk kape nəri-pənien loa kape Moses.
4 Kristo rɨmnor infamien ye swatuk kape nəri-pənien loa
tuk nuəyen matuatuk ye nɨmrɨ Kughen. In rɨmnor infamien
ye swatuk a mə narmamə m-fam yamə mɨne kɨshatətə iran
tuksatuatuk ye nɨmrɨ Kughen.

Nɨmraghien yame Kughen ravəhsi-pə, in kape narmamə m-fam

5 Moses rɨmɨrai nəgkiarien kɨrik ye swatuk kape nəri-pənien
loa mɨmə narmamə tuksatuatuk ye nɨmrɨ Kughen. In rɨmɨni
mɨmə, "Yermamə yame ramor narɨmnar fam əgkap yame loa
e ramni, in tukrɨvəh nɨmraghien rerɨn." *(Lev 18:5)*
6 Mərɨg nəgkiarien yame ramni swatuk kape nhatətəyen
yame narmamə khamhakwasɨg mɨsatuatuk ye nɨmrɨ Kughen
ramni mə, "Rɨkimiə tukrɨpəh nəsɨkien mə takasəkeikei
mamhavən apa ye rao ye neai" *(Dut 30:13)* (mɨsarha-kɨn
Kristo mharəh mɨseiwaiyu mhauə mə tukrasitu irəmiə);
7 kɨni rɨkimiə tukrɨpəh nəsɨkien mɨmə, "Takasəkeikei
mhavən apa peiwaiyu ikɨn narmamə kamhamhə ikɨn" *(Dut
30:13)* (mharəhsi-ərhav Kristo mɨsor In ramragh mɨn ye
nɨmhəyen kafan).
8 Rɨkmiə tukrɨpəh nəsɨkien məknakɨn meinai nəkwəkwə
kape Kughen ramni mə "Nəgkiarien kafan in ipakə əmə tuk
əmiə. In apa ye nhermiə, mɨne yerkimiə." *(Dut 30:14)*
Nəgkiarien e in nəgkiarien kape nhatətəyen yame yakamni-
ərhav
9 mɨmə tukmə nakhani-ərhav ye nhermiə mhamə Yesu in
Yermaru, kɨni tukmə nakshatətə əfrakɨs yerkimiə mfam mə
Kughen rɨmɨvəh mɨragh Yesu ye nɨmhəyen kafan, kɨni Kughen
tukrɨvəh mɨragh əmiə.
10 Ror məkneikɨn meinai Kughen ramor narmamə
kɨsatuatuk ye nɨmrɨn nɨpɨg kɨshatətə əfrakɨs iran yerkiriə. Kɨni
Kughen ravəh mɨragh narmamə nɨpɨg iriə kamhani-ərhav ye
nheriə mhamə Yesu in Yermaru.
11 Ramhen kɨn yame Nəkwəkwə kape Kughen ramni mɨmə,
"Mərɨg narmamə yamə mɨne kɨshatətə ye Kwən a,
to khapəh nɨsaurɨsien nɨpɨg tuksərer ye nɨmrɨ Kughen."
(Aes 28:16)
12 Nəgkiarien e in kape narmamə m-fam, nar apnapɨg
kwənərəus kape Isrel uə nəmə tanə pɨsɨn pɨsɨn mɨnə, meinai
Yermaru kɨrikianə əmə e ramarmaru mamautə-pə kɨn kafan

10:11: Rom 9:33

nɨhuvəyen kɨmi narmamə m-fam yamə mɨne kɨsaiyoh-pən kɨn.
13 Rəmhen kɨn yame Nəkwəkwə kape Kughen ramni mɨmə,
“Narmamə m-fam yamə mɨne kasokrən kɨn Kughen Yermaru
mə tukrɨvəh mɨragh əriə,
In tukrɨvəh mɨragh əriə.” *(Joel 2:32)*
14 ?Mərɨg tukmə narmamə khapəh nɨshatətəyen ye Kughen
Yermaru, tukshawor pən iran mɨne mɨsokrən kɨn In mə
tukrɨvəh mɨragh əriə? ? Kɨni tukmə khapəh nɨsərɨgien
nəvsaoyen kɨn, tukshawor pən iran mɨne mɨshatətə iran? ?
Kɨni tukmə yermamə kɨrik rɨkək tuk nɨni-ərhavyen tuk əriə,
tukshawor pən iran mɨne mɨsərɨg nəvsaoyen kɨn?
15 ? Kɨni tukmə Kughen rɨpəh nher-pənien kɨn narmamə,
tukshawor pən iran mɨne mhani-ərhav Nəvsaoyen Huvə?
Rəmhen kɨn yame Nəkwəkwə kape Kughen ramni mɨmə,
“!Rhuvə pɨk əgkap mə kɨsəm yermamə kɨrik rɨvəh nəvsaoyen
huvə kape Kughen muə kɨmi ətawə!” *(Aes 52:7)*
16 Mərɨg pəh nien mə nəmə Isrel m-fam kɨmnhavəh
nəvsaoyen huvə yerkiriə. Rəmhen kɨn nəgkiarien yame
Aesea rɨmɨrai mɨmə,
“!Yermaru! Narmamə kwatɨksɨn əmə kɨmnhani nəfrakɨsien ye
nəgkiarien kapəmawə.” *(Aes 53:1)*
17 Kɨni ror məknakɨn, nhatətəyen ramsɨ-pən ye nar yame
nakasərɨg; kɨni nəgkiarien yame nakasərɨg ramsɨ-pən ye
nəvsaoyen kɨn Kristo.
18 ? Mərɨg yakamaiyoh mɨmə [nəmə Isrel] kɨmɨsərɨg uə
nɨkam? Ǝwəh, kwəsərɨg ta. Nəkwəkwə kape Kughen ramni
mɨmə,
“Nəgkiarien kape Kughen rɨmavən ikɨn mɨnə fam ye tokrei
tanə,
ruavən ikɨn mɨnə fam əgkap.” *(Sam 19:4)*
19 ? Kɨni jakaiyoh əmə kɨn nar kɨrik mɨn mɨmə, nəmə Isrel
kwənharkun ta uə nɨkam? Ǝwəh, kwənharkun. Meinai Moses
rɨmnəkupan mɨni mɨmə,
“Jakor huvə pən kɨmi narmamə yame kapəriə kantri kɨrik
rɨkək, kɨmiə taksor jalus tuk əriə;
kɨni jakor huvə pən kɨmi narmamə ye kantri yamə
mɨne kɨmiə nakamhani mhamə iriə kɨsar-mar, niemhaa
tukrhai əmiə tukun.” *(Dut 32:21)*
20 Kɨni kwasɨg ikɨn Aesea rɨpəh nɨgɨnien tuk nɨniyen mɨmə,
“Narmamə yamə mɨne khapəh nɨsarha-kɨnien Yo kwəsəm Yo;
kɨni narmamə yamə mɨne khapəh nɨsaiyohyen Yo,
yɨmnor əpu Yo kɨmi əriə.” *(Aes 65:1)*
21 Mərɨg ye nɨkarɨn kape nəmə Isrel Aesea rɨmɨni mɨmə,
“Ye nɨpɨg m-fam, yakahuatuk kɨn kwermɨk mə jakasitu irəriə,

10:12: Efes 3:8 **10:13:** Wok 2:21

iriə narmamə yamə mine kasəsik nəkwak,
mamhaukreikin-pə nimetairiə kimi Yo.” *(Aes 65:2)*

11

Kughen rikin rehuə tuk nəmə Isrel

1 Pəh yakaiyoh tuk nəgkiarien kirik ye nikarin kape nəmə
Isrel. ?In e nəfrakisien mə Kughen rimukreikin-pə nimeitaan
kimi kafan narmamə uə nikam? Nikam. Taksəm-ru yo. In
rimipəh nukreikin-pəyen nimeitaan kimi yo e yemə Isrel kirik,
kwənərəus kape Ebraham, nitə kape Benjamin.
2 In apa kupan, Kughen rimirpen kwənərəus kape Isrel
mimə In tukrorkeikei əriə, kini iriə tukhauə kafan narmamə
minə. Kini In rimipəh nukreikin-pənien nimeitaan kimi əriə.
?Nakharkun uə nikam naha nhagin Nəkwəkwə kape Kughen
ramni ye nikarin kape Elaeja? In ramni mə Elaeja rimnaiyoh
skai Kughen mə tukrivəhsi-pən narpinien kimi nəmə Isrel tuk
nahasien yame kimisor
3 mimə, “Yermaru. Nəmə Isrel kimishopni profet minə
kafam masoriah-oriah kafam olta.* Kini yo pisin əmə
yakaməmir; kini iriə kisarkut mə tukshopni min yo.” *(Fas
King 19:10)*
4 ?Mərig Kughen rimini-pən naha nhagin tukun? In rimini
mimə, “Nikam, yakaməm mə narmamə seven taosen iriə
narmamə kafak minə, yamə mine khapəh nisəhuakien kimi
kughen eikuə e Bal.” *(Fas King 19:18)*
5 Kini rəmhen əmə kin ai taktakun mine. Nəmə Is-
rel kwatiksin aikin yame Kughen ruirpen əriə ye kafan
nihuvəyen.
6 Kini tukmə Kughen rimivəh miragh əriə ye nihuvəyen
kafan, pa rimə rimivəh miragh əriə tuk nar huvə yamə mine
kasor. Mərig to ripivəh miragh əriə meinai iriə kasor nar huvə
minə, kini to nihuvəyen yame Kughen ramautə-pə kin kimi
əriə, ripior pisin, kini pəh nien mə nar kirik yame ramautə-pə
kin kimi əriə, mərig tukripior əmə rəmhen kin nərokien kirik
tuk kapəriə wok.
7 ?Kini rhawor? Narmamə khapsaah kape Isrel kasarhakin
pik swatuk kape nuəyen matuatuk ye nimri Kughen, mərig
khapəh nhavəhyen. Mərig iriə yame Kughen rimirpen,
kamhavəh. Mərig iriə m-fam e yame khapəh nhavəhyen,
Kughen rimnərip kəvsəsivə kimi əriə mə tuksəpəh hanə-əmə In.
8 Rəmhen əmə kin yame Nəkwəkwə kape Kughen ramni
mimə,

11:1: 1 Saml 12:22; Sam 94:14; Fil 3:5 * **11:3:** Olta in tebol rhakə ye Nimə Ehuə kape Kughen. **11:6:** Gal 3:18

"Ruə meriaji-pə ai taktakun, Kughen rɨmnor mə nətərɨgien
kapəriə ramapɨr yeru,
kɨni mor mə nɨmrɨriə rɨpɨs,
kɨni mor mɨmə nɨmətɨrgɨriə tukrəru."*(Dut 9:24; Aes 29:10)*
9 Kɨni King Deved rɨmɨni mɨmə,
"Nɨhuvəyen kape tokrei tanə yame kasarə iran, pəh tukruə
rəmhen kɨn kwənməkuru kɨrik, yame tukrhosɨgɨn əriə,
mor əriə kamhani mhamə, 'Narɨmnar fam əgkap rhuvə
əmə.'
Pəh kapəriə narɨmnar huvə tukruə rəmhen kɨn kapier
kɨrik yame kɨsapitətər iran, ramor narpɨnien kɨmi əriə.
10 Pəh nɨmrɨriə tukrəpɨgnap mə tukhapəh nɨsəmien nar,
Pəh tukravi-əhu əriə kasəmrəmɨr ye nahasien kapəriə,
infamien rɨkək." *(Sam 69:22-23)*

Swatuk kape Kughen tuk nɨvəh-mɨraghien narmamə ye tanə pɨsɨn pɨsɨn

11 ?Kɨni yakamaiyoh mɨn mɨmə nəmə Isrel kɨmnharəh-pɨkɨn kapier mhamɨr, mə to khapəh nɨsərer-mɨnien uə? Nɨkam, tuksərer mɨn. Ye kapəriə nəviəkiəyen, Kughen rɨmnor swatuk tuk nɨvəh-mɨraghien narmamə ye tanə pɨsɨn pɨsɨn mɨnə, mə nɨhuvəyen yame nəmə tanə pɨsɨn pɨsɨn mɨnə kɨsarə iran, nəmə Isrel tuksorkeikei mə iriə mɨn tukhavəh.
12 Ror məknakɨn, tukmə nəmə ye tanə pɨsɨn pɨsɨn mɨnə kɨmnhavəh nɨhuvəyen kape Kughen meinai nəmə Isrel kɨmɨsəpəh swatuk yame Kughen ravəh-mɨragh narmamə iran, kɨni nəmə Isrel fam yame Kughen rɨmɨrpen ta əriə, nɨpɨg iriə tukshatətə ye Kristo, ! nɨhuvəyen kape Kughen tukruə mehuə!
13 Taktakun ai yakaməgkiar kɨmi əmiə nəmə kantri pɨsɨn pɨsɨn mɨnə, meinai yo aposol e kamni kɨmə "aposol kape nəmə kantri pɨsɨn pɨsɨn mɨnə." Kɨni yo yakaməm wok kafak mə in rehuə.
14 Kɨni yakorkeikei mə wok yame yakamor yerki nəmə tanə pɨsɨn pɨsɨn mɨnə tukror nəmə imak e nəmə Isrel kɨsor jalus tukun, mɨsorkeikei mə iriə mɨn tuksarə ye nɨhuvəyen a - kɨni ye norien a Kughen tukrɨvəh mɨragh tɨksɨn.
15 Nɨpɨg Kughen rɨmukreikɨn-pən nɨmeitaan kɨmi nəmə Isrel, kɨni In rɨmɨpɨk yemə tanə pɨsɨn pɨsɨn mɨnə kamhauə kɨrikianə iriə min. Mərɨg nɨpɨg In tukrɨpɨk nəmə Isrel kamhauə mɨn tukun, in rəmhen kɨn yame yermamə ramragh mɨn ye nəmhəyen kafan.
16 Tukmə narmamə kamhavəh-si-pən nɨpər bred yame kɨpəh hanə nənien kɨmi Kughen, kɨni bred m-fam ruauə muahuvə tuk nənien.† Ye norien kɨrikianə əmə mɨn, tukmə

11:11: Wok 13:46 † **11:16:** Nam 15:20-21 ramni mə tukaməkeikei kɨvəhsi-pən nɨpər bred yame kɨpəh hanə nənien kɨmi Kughen, kɨni bred m-fam ruauə muahuvə tuk nənien.

kɨvəhsi-pən nuknei nai kɨmi Kughen, kwerəgrəgɨn mɨnə fam
əgkap kamhauə mhahuvə mɨn.‡
17 Mərɨg nəmə Isrel kɨsəmhen kɨn nai e olif yame Kughen
rɨmɨhu, mərɨg iriə tɨksɨn kɨsəmhen kɨn kwermɨn yame Kughen
rɨmnərai ta marakikɨn. Kɨni kɨmiə nəmə tanə pɨsɨn mɨnə
naksəmhen kɨn kwermɨ nai e olif yame ramhaktə atuk əmə.
Kɨni Kughen rɨmɨrpɨn-pən əmiə ye nuknei nai yame rɨmɨhu
mə takhavəh tamhek kwermɨ nai yame rɨmnərai ta. Kɨni
taktakun ai nakwənhavəh nɨhuvəyen yame Kughen rɨmɨrpen-
pən ta tuk Ebraham mɨne nɨpnətɨn mɨnə.
18 Mərɨg kɨmiə [nəmə tanə pɨsɨn pɨsɨn mɨnə], takhapəh
nɨsəgkiar-ausitien mhamə nakwənhavəh tamhek nəmə Isrel
yame Kughen rɨmnərai-ta əriə. Takhapəh nɨsəru-kɨnien mɨmə
nuknei nai raməvɨgɨn əmiə, mərɨg pəh nien mə kɨmiə kwermɨ
nai nakasəvɨgɨn nuknei nai.
19 Tukmə ror yermamə kɨrik tukrɨni mɨmə, “Kughen
rɨmnərai ta kwermɨ nai mɨnə tɨksɨn mə tukrɨrpɨn-pən yo
ye nuknen kɨni jakvəh tamhekriə.”
20 In e nəfrakɨsien, mərɨg rɨmnərai ta əriə meinai khapəh
nɨshatətəyen iran. Kɨni kɨmiə nɨmɨsəpɨrpɨr ye nuknei nai
meinai nakshatətə iran. Ror məkneikɨn, takhapəh nɨsausitien
tukun, mərɨg kɨmiə takasəkeikei mhagɨn,
21 meinai Kughen rɨmnərai ta kwermɨ nai atuatuk tɨksɨn,
kɨni tukmə nakhapəh nɨsəkeikeiyen tuk nhatətə-tɨmtɨm-ien
iran, kɨni In tukrərai ta mɨn əmiə.
22 Rhuvə mə takharkun mə Kughen rɨrkun nəgkiar-huvə-
pənien kɨmi narmamə, kɨni mɨrkun nəgkiar-skai-pənien
kɨmi əriə. In rɨmnəgkiar skai kɨmi narmamə yamə mɨne
kɨmɨsəsɨk nəkwan, mərɨg In ramor huvə pre kɨmi əmiə, tukmə
nakasəkeikei tuk nhatətəyen iran tuk kafan nɨhuvəyen. Mərɨg
tukmə naksəpəh nhatətəyen iran, In tukrərai ta əmiə.
23 Kɨni tukmə nəmə Isrel kharerɨg-pə mɨn mɨshatətə ye
Kristo, kɨni In tukrɨrpɨn-pən mɨn əriə ye nuknei nai, meinai In
ravəh nəsanɨnien tuk norien məknakɨn.
24 Kɨni nɨprai nəgkiarien e ramni mə kɨmiə nəmə tanə pɨsɨn
pɨsɨn mɨnə naksəmhen kɨn kwermɨ nai e olif yame ramhaktə
atuk, yame Kughen rɨmnərai ta mɨrpɨn-pən ye nuknei nai ye
nəsimien. Norien e kape nɨvəhyen nai pɨsɨn kɨrik mɨrpɨn-
pən ye nai pɨsɨn kɨrik, pəh nien mə norien atuatuk kape nai.
Mərɨg kwənərəus mɨnə kape Isrel kɨsəmhen kɨn kwermɨ nai e
kape olif apa ye nəsimien. Kɨni taktakun ai, in rɨmar əmə tuk
Kughen tuk nɨrpɨn-pənien əriə ye nukneriə atuatuk.

‡ **11:16:** Nuhpɨkɨnien e, nɨpran ramni mə Ebraham mɨne mɨkupni mɨnə kupan iriə narmamə kape Kughen. Kɨni kwənərəus mɨn kapəriə, iriə mɨn kape Kughen.
11:17: Efes 2:11-19 **11:22:** Jon 15:2,4

Kughen rɨkin rehuə tuk narmamə m-fam

25 Mərɨg piak mɨnə mɨne nowinɨk mɨnə, rahas mə takhavəh-
si haktə pɨk əmiə [mhamə nakhahuvə mɨsapita nəmə Isrel].
Ror pən, yakorkeikei mə takharkun nar məniwən e in e
mə Kughen rɨmnor mə nəmə Isrel tɨksɨn kɨmɨsəpəh nərɨgien
kafan nəgkiarien. Mərɨg norien a raməmɨr əmə meriaji-pən
nəmə tanə pɨsɨn pɨsɨn mɨnə fam yame Kughen rɨmɨrpen əriə
tukshatətə iran.
26 Kɨni ye norien e, Kughen tukrɨvəh mɨragh fam nəmə Isrel.
Rəmhen əmə kɨn yame Nəkwəkwə kape Kughen rɨmɨni mɨmə,
"Yermamə yame tukrɨvəh mɨragh narmamə tukrɨsɨ-pən apa
Saeon,
In tukrɨvəh-si ta norien has tuk nəmə Isrel.§
27 Kɨni in e promes kape nasituyen kafak kɨmi narmamə mə
jakvəh-si ta narpɨnien kape təvhagə has kapəriə." *(Aes
59:20, 21; 27:9; Jer 31:33, 34)*
28 Kwənərəus mɨnə kape Isrel kɨmɨsəpəh nəvsaoyen huvə
kape Yesu Kristo, kɨni ror məkneikɨn, iriə kɨmnhauə tɨkmɨr
mɨnə kape Kughen. Mərɨg nar e ramasitu irəmiə nəmə tanə
pɨsɨn pɨsɨn mɨnə, Kughen ravəhsi-pre kafan nɨhuvəyen kɨmi
əmiə. Mərɨg Kughen rorkeikei hanə nəmə Isrel meinai In
rɨmɨrpen əriə, kɨni iriə nɨtə kape Ebraham, Aesak mɨne Jekob.
29 Ror məkneikɨn meinai nɨpɨg Kughen rɨmɨrpen ta nar-
mamə kɨni mor huvə pən kɨmi əriə, to rɨpəh nuheikɨn-mɨnien
kafan nəgkiarien.
30 In apa kupan, kɨmiə nəmə tanə pɨsɨn pɨsɨn mɨnə nɨmɨsəsɨk
nəkwai Kughen. Mərɨg taktakun ai, nəmə Isrel kɨmɨsəpəh
In mɨsəsɨk nəkwan, Kughen rɨvəhsi ta nɨvhuəyen tuk əriə
mɨvəhsi-pre kɨmi əmiə.
31 Ye norien kɨrikianə əmə mɨn, nəmə Isrel kasəsɨk nəkwai
Kughen ai taktakun mɨne, ramor swatuk mə rɨki Kughen
tukrehuə mɨn tuk əriə. Ror məknakɨn meinai taktakun ai iriə
kɨmnasəm mə Kughen rɨkin rehuə tuk əmiə, kɨni tukmə ror iriə
kɨsorkeikei mə Kughen rɨkin tukrehuə mɨn tuk əriə.
32 Narmamə m-fam kasəsɨk nəkwai Kughen, kɨni In ramor
mə kapəriə norien hah ramraptərəkɨn əriə m-fam əgkap, iriə
atuk to khapəh nharɨsɨnien əriə. In ramor məkneikɨn mə
[In pɨsɨn əmə tukrɨvəh mɨragh əriə] mamhajoun-pən mə rɨkin
tukrehuə tuk əriə m-fam.

Pol raməni nɨpei mɨvəh-si haktə Kughen

33 !Taksəm-ru! !Nɨhuvəyen yamə mɨne Kughen ramor kɨmi
narmamə mɨne nɨrkunien kafan, iriə fam kɨsehuə!
Kɨtawə kɨseinein nɨrkunien norien kape nətərɨgien kafan,
mɨne kafan swatuk mɨnə.

---

§ **11:26:** Nəgkiarien Gris ramni Jekob, nhag pɨsɨn kɨrik e Isrel.

34 “Meinai yermamə kɨrik rɨkək yame rɨrkun narɨmnar yame
raməmɨr ye nərɨgien kape Kughen Yermaru.
Kɨni yermamə kɨrik rɨkək yame rɨrkun nɨvəhsi-pənien
nəgkiarien kɨrik tukrasitu ye Kughen.” *(Aes 40:13)*
35 “Yermamə kɨrik rɨkək yame rɨrkun nɨvəhsi-pən-atuk-ien
kafan kɨrik nar kɨrik kɨmi Kughen meinai narɨmnar
fam əgkəp kape Kughen in əmə in əmə.” *(Job 41:11)*
36 Ror məkneikɨn meinai Kughen rɨmnor narɨmnar fam, kɨni
narɨmnar fam apa ramswiin meinai nəsanɨnien kafan
ramraptərəkɨn əriə, kɨni narɨmnar fam In rɨmnor mə
kafan.
!Pəh kamhavəh-si haktə In kape rerɨn! !Amen!

12

Sakrefaes yame nɨmraghien raməmɨr iran

1 Piak mɨnə mɨne nowinɨk mɨnə. Meinai Kughen rɨkin
rehuə tuk ətawə, yakamaiyoh skai əmiə mɨmə takhavəh-si-pən
nɨpraimiə fam kɨmi Kughen rəmhen kɨn sakrefaes kɨrik yame
ramragh, kɨni mɨsərəhu karɨn mə kafan, kɨni rɨkin ragien
tukun. In e swatuk atuatuk yame taksəhuak kɨmi Kughen
iran.
2 Takhapəh nhavəhyen norien kape yermamə kape tokrei
tanə, mərɨg seighaan kɨn Kughen mə tukrukreikɨn kapəmiə
nətərɨgien ruə mɨwi mɨmə norien kapəmiə tukruə mɨhuvə.
Kɨni ror məkneikɨn, kɨmiə takharkun nɨsəkirien norien mɨnə,
mharkun nɨsorien norien huvə yamə mɨne Kughen rorkeikei.
In e norien yamə mɨne khahuvə, mɨne yamə mɨne kasor rɨkin
ramagien, mɨne yamə mɨne kɨsatuatuk.
3 Kɨni ye nɨhuvəyen yame Kughen ramautə-pə kɨn kɨmi yo,
yakamni-pre tuk əmiə m-fam mə takhapəh nhavəh-si-haktə-
atuk-ien əmiə. Mərɨg ye nətərɨgien atuatuk, taksəm nəsanɨnien
yamə mɨne Kughen rɨmɨvəhsi-pre kɨmi əmiə ye nhatətəyen
kapəmiə ye Kristo. Kɨni nɨpɨg taksəm nəsanɨnien mɨnə a,
taksəm kapəmiə nɨmraghien mɨnə, kɨni mɨsəkir mɨsəm mə
?kapəmiə nɨmraghien mɨnə khahuvə mɨsəmhen raməri-pən
nhatətəyen kapəmiə uə nɨkam?

Nanmɨn kape Kughen ravəhsi-pə nɨrkunien pɨsɨn pɨsɨn
(1 Kor 12:1-31)

4 Yermamə kɨrikianə, nɨpran kɨrikianə əmə. Mərɨg nɨpran,
nor-norɨn mɨnə rɨpsaah. Kɨni nor-norɨn mɨnə ye nɨpran e,
kapəriə wok pɨsɨn pɨsɨn.

11:36: 1 Kor 8:6; 11:12; Kol 1:16 **12:1:** Rom 6:11,13; 1 Pita 2:5 **12:3:** Efes 4:7; Fil 2:3

5 Kini rəmhen əmə kin narmamə yamə mine kishatətə
ye Kristo. Kitawə khapsaah, mərig kamhauə nipraitawə
kirikianə əmə ye Kristo, kini misətigtə atuk irətawə minə.
6 Kini Kughen rimivəhsi-pə nirkunien tuk norien wok pisin
pisin minə raməri-pən nihuvəyen kafan yame ramautə-pə kin
kimi ətawə. Kughen ravəhsi-pən nirkunien kimi yermamə
kirik tuk nini-ərhavyen nar kirik kwasig ikin nar ai ripiuə.
Kini pəh yermamə a tukrini-ərhav nəgkiarien kafan raməri-
pən nhatətəyen kafan.
7 Tukmə yermamə kirik ravəh nirkunien tuk nasituyen, pəh
in tukrasitu; tukmə in ravəh nirkunien tuk nhajounien, pəh in
tukrhajoun;
8 tukmə in ravəh nirkunien tuk nivəhsi-haktəyen nətərigien
kape narmamə, pəh in tukrivəhsi-haktə; tukmə in ravəh
nirkunien tuk nivəhsi-pənien mane, pəh in tukrivəhsi-pən
rehuə; tukmə in ravəh nirkunien tuk nikirien niməhuak, pəh
in ror yerkin m-fam; tukmə in ravəh nirkunien mə rikin
tukrehuə tuk narmamə, kini pəh in tukror yerkin agien.

Swatuk kape norkeikeiyen narmamə
(1 Kor 13:1-13)

9 Norien kapəmiə tuk norkeikeiyen narmamə
tukraməkeikei muə norkeikeiyen əfrakis. Taksəməkin norien
has minə, kini mharaptərəkin tim tim norien huvə minə.
10 Sorkeikei əmiə minə rəmhen mimə kimiə piaumiə minə
uə nowinmiə minə. Kimiə kirikianə kirikianə takasəkeikei
misarkut mə takhasiai əmiə minə.
11 Pəh rikimiə tukragien tuk norien wok kape Kughen Yer-
maru yerkimiə m-fam mamharpin, mhapəh nisəpəuyen.
12 Taksagien əmə meinai nimisərəhu-pən tim tim kapəmiə
nətərigien ye Kughen. Kini nipig nəmhəyen tukruə, sor
kapəmiə nətərigien rapomh. Kini masəhuak kimi Kughen ye
nipig m-fam.
13 Tukmə narmamə kape Kughen kasəkwakwə kin nar kirik,
sautə-pən kimiə əriə. Sor huvə pən kimi yepsipis yamə mine
kamhauə iməmiə ikin.
14 Saiyoh Kughen mimə tukror nihuvəyen kimi narmamə
yamə mine kasor nahasien kimi əmiə. Takhapəh
nisherpənien nar hah rivən kimi əriə, mərig saiyoh Kughen
mə tukror nihuvəyen kimi əriə.
15 Sagien kimiə nəmə minə kisagien. Kini sasək kimiə yamə
minə kisasək.
16 Sor kapəmiə nətərigien rəm nəmhen irəmiə minə fam.
Rikimiə tukripəh nəsikien mə kimiə tiksin yerpirig, mərig

12:5: 1 Kor 12:12,27 **12:8:** 1 Kor 12:4-11; 1 Pita 4:10-11 **12:10:** 1 Pita 1:22
12:12: 1 Tes 5:16-18 **12:13:** Hib 13:2 **12:14:** Mat 5:44; 1 Kor 4:12

rɨkimiə tukragien əmə mə taksəriwək kɨrikianə kɨmiə yavən has mɨnə. Rɨkimiə tukrɨpəh nəsɨkien mə nakharkun pɨk nar.
17 Tukmə yermamə kɨrik ror ahas-pre tuk əmiə, takhapəh nɨsarpɨnien tai norien kafan. Takasəkeikei mɨsarkut mə taksor norien yame narmamə mɨfam tuksəm mɨmə ratuatuk.
18 Sor narɨmnar fam yame nakharkun norien mɨmə kɨmiə naksarə ye nəmərinuyen kɨmiə narmamə mfam.
19 Piak mɨnə mɨne nowinɨk mɨnə. Takhapəh nɨsarpɨnien tai təvhagə hah kape narmamə. Apəh pəh Kughen pɨsɨn əmə tukrɨpi-ərəhu narpɨnien mɨne niemhaa kɨmi əriə, meinai ye Nəkwəkwə kape Kughen Yermaru ramni mɨmə,
"Narpɨnien tai təvhagə hah, yakamərer tukun.
Kɨni Yo jakarpɨn tai norien has kape narmamə." *(Dut 32:35)*
20 Mərɨg kɨmiə taksəri-pən əmə nəgkiarien ye Nəkwəkwə kape Kughen yame ramni mə,
"Tukmə kafam tɨkmɨr rəmkərəv,
vəhsi-pən nəvɨgɨnien kɨmin;
tukmə rəkwakwə,
vəhsi-pən nu kɨmin.
Nɨpɨg naksor narɨmnar mɨnə a
in tukraurɨs pɨk tukun." *(Prov 25:21-22)*
21 Takhapəh nɨseighanien kɨn norien has mə tukruə tuk əmiə mɨvəh-si-əhu əmiə. Mərɨg sor mə norien huvə mɨnə kapəmiə pəh ravəhsi-əhu norien hah.

13

Pəh khasiai gavman

1 Pəh kɨtawə fam kɨsarə ətgɨn gavman, meinai nehuəyen tuk narmaruyen m-fam ramsɨ-pən tuk Kughen, kɨni gavman m-fam yamə mɨne kasəkwətə, Kughen pɨsɨn əmə rɨmɨvəhsi-haktə əriə.
2 Tukmə yermamə kɨrik raməsɨk nəkwai gavman, kɨni ror məkneikɨn mə in rɨpəh nɨsiaiyen nehuəyen yame Kughen rɨmɨrəhsi-haktə mukrai. Kɨni narmamə yamə mɨne kasor məknakɨn kamhavi-pə əmə kapəriə narpɨnien.
3 Ror məkneikɨn meinai Kughen rɨmɨrəhsi-haktə gavman mukrai mə yamə mɨne kasor norien has tukhagɨn, pəh nien mə rɨmɨrəhsi-haktə gavman mukrai mə narmamə yamə mɨne kasor norien huvə mɨnə tukhagɨn. Kɨni tukmə nakhapəh nɨsorkeikeiyen mə takhagɨn kɨn nəmasur mɨnə kape gavman, takasəkeikei mɨsor norien huvə mɨnə, kɨni iriə tukhavəhsi-haktə əmiə tukun.

12:16: Prov 3:7 **12:17:** 1 Tes 5:15 **12:19:** Hib 10:30 **13:1:** Prov 8:15; Taet 3:1 **13:3:** 1 Pita 2:13-14

4 Takhapəh nisəru-kinien mimə nəmasur kape gavman iriə
yor wok minə kape Kughen yame wok kapəriə mimə iriə
tukasor ramhuvə-pre tuk əmiə. Mərig tukmə nakasor ramaha,
takasəkeikei mamhagin, meinai Kughen rimipəh nivəhsi-pən-
apnapigien əmə nehuəyen kimi əriə, mərig rimivəhsi-pən
nehuəyen kimi əriə mə tukhavəhsi-pən narpinien kimi nar-
mamə yamə mine kasor norien has.
5 Ror məknakin mə kitawə mifam tukasəkeikei misarə ətgin
gavman tuk nar kiraru. Kirik e mimə kitawə tukhapəh
nhavəhyen narpinien, kini kirik min e in e kitawə tukharkun
mə norien kapətawə in ratuatuk.
6 Kini nar kirikianə min əmə, sərok-pən takis kimi gav-
man, meinai nəmasur kape gavman, iriə yorwok minə kape
Kughen, kini in e wok kapəriə mə tuksarmaru ye narmamə.
7 Tukmə kimə takasəkeikei misərok yermamə kirik, sərok.
Tukmə takis pisin pisin minə, takasəkeikei misərok. Tukmə
kimə takasəkeikei mhasiai yermamə kirik, hasiai. Tukmə
yermamə kirik ravəh narmaruyen, kini takasəkeikei misarə
ətgin.

Sorkeikei narmamə meinai Nipig Kwasig ruauə pakə

8 Takhapəh nisorien mə tukəm mə nar kirik yame
nakhapəh hanə nisarpinien kimi yermamə kirik. Mərig nar
kirikianə yame raməmir hanə tuk əmiə mə taksarpin, in ai
norkeikeiyen, meinai yermamə yame rorkeikei in kirik in
ramor narimnar fam yame loa ramni.
9 Loa ramni mimə, "Takhapəh nisəkrəhyen kin piraovin,"
"Mhapəh nishopniyen yermamə," "Mhapəh nisəkrəhyen,"
"Rikimiə tukripəh nivənien tuk narimnar kape yermamə pisin
kirik,"* kini loa minə min tiksin aikin. Mərig nəgkiarien
kirikianə əmə in nukneriə fam; in e ramni mimə, "Orkeikei ik
kirik rəmhen əmə kin yame nakorkeikei atuk ik." *(Lev 19:18)*
10 Tukmə yermamə kirik rorkeikei in kirik, to ripəh norien
nahasien kimin. Kini ror məknakin mə yermamə yame
rorkeikei narmamə, in ramor mə niprai Loa minə fam ruauə
minor nəfrakisien kin.
11 Takasəkeikei misor məknakin meinai kimiə
nakwənharkun huvə nipig yame kisarə iran ai taktakun
mine. Rinor ta nipig yame takasəkeikei misarha mhapəh
nisapirien, meinai nipig kitawə kimishatətə pə pə əmə iran,
kini nipig yame tukrivəh miragh ətawə iran raməmir pən pən,
mərig taktakun ai ruauə pakə.
12 Pəh nien mə tuk tu, napignapien tukrirkək; kini
nikhakien, pəh nien mə tuk tu tukruə. Kini ror

13:7: Mat 22:21 **13:8:** Mat 22:39-40; Jem 2:8 * **13:9:** Loa minə e kasəmir ye Eks. 20:13-15,17; Dut 5:17-19,21. **13:10:** 1 Kor 13:4-7 **13:11:** Efes 5:14; 1 Tes 5:6-7

məknakɨn mɨmə pəh kɨsəpəh norien kape nəpɨgnəpien, kɨni mharaptərəkɨn əmə norien huvə mɨnə kape nɨkhakien rəmhen kɨn yame mobael ramraptərəkɨn huvə kafan kɨrik nau kape narowagɨnien.

13 Pəh kɨtawə tuksor norien huvə mɨnə, rəmhen kɨn yame yermamə raməriwək ye nɨkakien kɨni narmamə kasəm. Tukhapəh nɨsorien lafet has mɨnə, mhapəh nɨsapɨsien kɨn nɨnɨmien, mhapəh nhakɨr-apnapɨgien əmiə mɨnə, kɨni mhapəh nɨsorien norien ətəwao mɨnə, mhapəh nɨsotgohyen, mhapəh nɨsorien jalus kɨmi ətawə mɨnə.

14 Mərɨg seighaan kɨn Yermaru Yesu Kristo mə tukrarmaru ye nɨmraghien kapəmiə, kɨni takhapəh nɨsətərɨgien mə tak-shawor pən iran mɨne mɨsor narɨmnar yame nɨpraimiə əmə rorkeikei.

14

Pəh khasiai nəməhuak yamə mɨne kasəri-pən Loa kape Moses (1 Kor 8:1-13; 10:14-33)

1 Nəməhuak mɨnə tɨksɨn, kapəriə nhatətəyen rɨpəh nəusɨk-əusɨkien, meinai narmamə tɨksɨn kamhavəh-si-pən natuakəmien kɨmi əriə, kɨni khapəh nharkunien mə Kughen rameighan kɨn əriə tuk natuakəmien mɨnə a uə nɨkam. Mərɨg kɨmiə rɨkimiə tukramagien tuk nɨvəhyen nəməhuak mɨnə a yame kapəriə nhatətəyen rɨpəh nɨskaiyen; takhapəh nɨsotgohyen kɨmiə əriə.

2 Yermamə kɨrik, ye kafan nhatətəyen, rhuvə əmə mə in tukrən nəvɨgɨnien m-fam. Mərɨg yermamə pɨsɨn kɨrik mɨn, kafan nhatətəyen rɨpəh nɨskaiyen, kɨni rɨkin rəsɨk mə in rɨrkun nənien nəvɨgɨnien ye nəsimien əmə, mɨpəh nənien nusai nar.

3 Rɨpəh nɨhuvəyen mə yermamə e yame rɨrkun nənien narɨmnar fam tukrəm-pən nar hah ye yermamə yame rɨpəh nənien nusai nar. Kɨni rɨpəh nəmhenien mə yermamə yame rɨpəh nənien nusai nar tukrɨni-pən tuk yermamə yame ramən fam nəvɨgɨnien mə in ramor təvhagə has. Pəh tukrɨpəh nəm-əhuyen in meinai Kughen rɨkin ragien əmə tuk yeməhuak a.

4 Rɨpəh nɨhuvəyen mə ik nakamni mɨmə yorwok kape Yesu Yermaru kɨrik ramor norien has. Kafan atuk əmə Yesu Yermaru tukrəkir mɨmə ramor nar huvə uə nar has. Kɨni in tukror huvə meinai Yesu Yermaru rɨrkun nɨvəhsi-pənien nəsanɨnien kɨmin tuk norien nar huvə mɨnə.

5 Ye norien kɨrikianə əmə mɨn, yermamə kɨrik ramni mə nɨpɨg kɨrikianə əmə kape Kughen in ramərhakə rapita nɨpɨg

---

13:12: 1 Jon 2:8 **13:13:** Luk 21:34; Efes 5:18 **13:14:** Efes 5:11 **14:1:** Rom 15:7 **14:2:** Jen 9:3-4 **14:3:** Kol 2:16 **14:4:** Mat 7:1; Jem 4:11-12

mɨnə tɨksɨn; mərɨg yermamə kɨrɨk mɨn ramni mɨmə nɨpɨg m-
fam rəm nəmhen əmə. Mərɨg pəh narmamə tuksərer skai ye
kapəriə nətərɨgien ye nɨkarɨn kape narɨmnar mɨnə e.
6 Yermamə yame ramni mə nɨpɨg kɨrɨkianə əmə in kape
Kughen, in ramor tuk nɨvəhsi-haktəyen Yermaru. Kɨni yer-
mamə yame ramən nusai nar, ramən tuk nɨvəhsi-haktəyen
Kughen, meinai in ramni-pən tuk Kughen mə rɨkin ramagien
tuk nan nəvɨgɨnien. Kɨni yermamə yame raməpəh nənien
nusai nar, in mɨn raməpəh nənien tuk nɨvəhsi-haktəyen Yer-
maru, kɨni in mɨn ramni-pən tuk Kughen mɨmə rɨkin ragien
tuk nan nəvɨgɨnien.
7 Kɨtawə kɨrɨk rɨrkək yame nɨmraghien kafan, kafan əmə, uə
nɨmhəyen kafan, kafan əmə.
8 Mərɨg tukmə kɨtawə kamhamragh, kamhamragh
tuk nɨvəhsi-haktəyen Yermaru; kɨni tukmə kamhamhə,
kamhamhə tuk nɨvəhsi-haktəyen Yermaru. Kɨni ror
məknakɨn, tukmə kamhamragh uə kɨmnhamhə, mərɨg kɨtawə
kape Yermaru.
9 Kristo rɨmamhə marə mamragh mɨn, mə In Yermaru
kape narmamə yamə mɨne kamhamragh mɨne yamə mɨne
kwənhamhə ta.
10 Kɨni rɨpəh nɨhuvəyen mə taksəkir norien kape piaumiə
mɨnə mɨne nowinmiə yamə mɨne iriə yəhuak mɨnə. Rɨpəh
nɨhuvəyen mə taksəm-əhu piaumiə mɨnə, meinai kɨtawə m-
fam tuksərer əkupan ye jea yame Kughen ramkwətə iran
maməkir narmamə ikɨn.
11 Rəmhen kɨn nəgkiarien yame Nəkwəkwə kape Kughen
ramni mɨmə,
“Kughen Yermaru ramni mɨmə, ‘Yakavəh kwəsu ye
nɨmraghien kafak mɨmə
narmamə m-fam tuksənɨmkur ye nɨmrɨk
mhani-ərhav kɨn nheriə mhamə Yo, Yo Kughen.’ ” *(Aes
45:23)*
12 Kɨni ror məknakɨn mə kɨtawə fam kɨrɨkianə kɨrɨkianə
tuksərer ye nɨmrɨ Kughen tuk nɨni-ərhavyen narɨmnar fam
yamə mɨne kɨmɨsor.
13 Ror məknakɨn, pəh kɨsəpəh nəkirien norien kape nar-
mamə. Mərɨg takhaskai mə takhapəh nɨsorien nar kɨrɨk
yame tukror piaumiə kɨrɨk rətərɨg pɨk tukun mɨmɨr ye kafan
nhatətəyen.
14 Yɨmauə mor kɨrɨkianə kɨmru Yesu Yermaru, kɨni tuk nar
ai, yo yakɨrkun huvə mə nəvɨgɨnien* kɨrɨk rɨkək yame ramor
yermamə rəmkɨmɨk ye nɨmrɨ Kughen. Mərɨg tukmə yermamə

14:5: Gal 4:10-11 **14:8:** Gal 2:20 **14:10:** 2 Kor 5:10 * **14:14:** Suatuk pɨsɨn kɨrɨk tuk nukreikɨnien nəgkiarien ye v. 14: Yakɨrkun huvə mə nar kɨrɨk rɨkək yame ramor yermamə rəmkɨmɨk ye nɨmrɨ Kughen.

kirik rikin raməsik mimə nar kirik rəmkimik ye nimri Kughen,
nar ai rəmkimik əfrakis tuk yermamə a.
15 Tukmə piam raməm mə nəviginien kirik rəmkimik, kini
nakamən ye nimrin, rikin tukrəpəu. Ramor məknaikin mə
kafam norien ripəh nəri-pənien swatuk kape norkeikeiyen.
Takhapəh nisorien mə nar yame nakasən ramoriah piaumiə
kirik yame Kristo rimamhə tukun.
16-18 Nar apnapig mə kimiə nakamhani mə norien kirik
in rhuvə əmə, mərig səpəh, tamə piaumiə kirik raməm
norien kapəmiə mamni mimə naksor təvhagə has. Ror pən,
taksətapig kin, meinai yermamə yame ramor nəkwai Kristo
ye norien a, in ramor riki Kughen ramagien. Kini narmamə
kasəm in mhamə in yermamə huvə, kini rikiriə ramagien əmə
tukun. Ror məkneikin meinai Narmaruyen kape Kughen pəh
nien mə nar kape nəviginien mine ninimien, mərig in nar kirik
kape natuatukien ye nimri Kughen, mine nəmərinuyen, mine
nagienien ye Nanmin kafan.
19 Kini ror məknakin, pəh kitawə tuksarkut pik tuk norien
nar yame ramkir pən narmamə tuk nəmərinuyen kini
mhavəhsi-haktə nətərigien kapətawə m-fam.
20 Takhapəh nisoriahyen wok kape Kughen tuk nənien
naha nəviginien yame naksorkeikei. Nəfrakisien mə
nəviginien minə fam khahuvə mhapəh nisəmkəmikien ye
nimri Kughen. Mərig rahas tukmə nakvəh nəviginien kirik
yame piam ramni mə rəmkimik mən ye nimrin, kini in rətərig
pik tukun, mimir ye kafan nhatətəyen.
21 Kini ror məknakin rhuvə mə takhapəh nisənien nusai nar,
mhapəh nhanimien waen, mhapəh nisorien nar kirik yame
tukror piautawə minə kamhamir ye nhatətəyen kapəriə.
22 Kini tukmə kimiə nakhavəh nətərigien kirik ye nikarin
kape narimnar minə e, takharaptərəkin məniwən əmə kimiə
Kughen. Narmamə kisarə ye nihuvəyen əfrakis nipig kasor
əmə narimnar yame kharkun mə in ratuatuk mə tuksor.
23 Mərig yermamə yame kafan nətərigien ramor kiraru tuk
nar yame ramən, meinein mə ratuatuk mə tukrən uə nikam,
rhuvə mə tukripəh nənien. Mərig tukmə rən, Kughen tukrini
mə rinor təvhagə hah, meinai in ramən, mərig rikin raməsik
mə ripəh natuatukien - kafan norien ripəh nərer-timtimien ye
nhatətəyen. Kini tukmə yermamə kirik ramor nar kirik yame
rikin raməsik mə in ripəh natuatukien, in ramor təvhagə hah.

15

Pəh khavəhsi-haktə nətərigien kape yəhuak pisin pisin minə

14:14: Wok 10:15; Taet 1:15 **14:15:** 1 Kor 8:11-13 **14:19:** Rom 12:18; 15:2
14:20: 1 Kor 8:13

1 Kɨtawə yamə mɨne khaskai ye nhatətəyen ye Kristo
tukasəkeikei mɨsasitu huvə ye yamə mɨne nhatətəyen kapəriə
rɨpəh nuəyen mɨskai. Rɨpəh natuatukien mə tuksəri-pən əmə
norien yame kɨtawə atuk kɨsorkeikei.
2 Kɨtawə tukasəkeikei masor norien yame tukror rɨki
narmamə pɨsɨn kɨsagien tukun, mɨmə tukrasitu irəriə mor
nhatətəyen kapəriə ruə mɨskai.
3 Pəh kɨsor məknakɨn meinai Kristo mɨn In rɨmɨpəh
norien norien kɨrik yame In atuk rorkeikei, mərɨg In
rɨmnor narɨmnar fam əgkap yame Kughen rorkeikei [nar
apnapɨg narmamə kɨmnhani hah In tukun] rəmhen kɨn yame
Nəkwəkwə kape Kughen ramni mɨmə,
"Nɨni-hasien yamə mɨne kamni-pre tuk Ik,
nəgkiarien a ramuə mɨn tuk Yo." *(Sam 69:9)*
4 Narɨmnar e yame kɨmɨrai kupan ye Nəkwəkwə kape Kughen,
kɨmɨrai mə tukrhajoun ətawə, mə tuksərəhu-pən tɨm tɨm
nətərɨgien kapətawə ye Kughen. Kɨni kɨtawə kharkun norien
a meinai kasərer tɨm tɨm ye nɨpɨg əutən mɨnə, kɨni Nəkwəkwə
kape Kughen ravəh-si haktə nətərɨgien kapətawə.
5 Kughen pɨsɨn əmə ramasitu irətawə mə tuksərer tɨm tɨm ye
nɨpɨg əutən mɨnə, kɨni In pɨsɨn əmə ravəh-si haktə nətərɨgien
kapətawə. Kɨni taktakun ai, yakamaiyoh In mɨmə tukra-
situ irəmiə yamə mɨne nakhakwasɨg kɨn Yesu Kristo mor
nətərɨgien kapəmiə mə tukruə mor kɨrikianə əmə
6 mə takhavəh nətərɨgien kɨrikianə əmə, mamhani
nəgkiarien kɨrikianə əmə tuk nəgnəgɨnien Kughen yame
In Kughen mɨne Rɨm Yesu Kristo Yermaru kapətawə.
7 Havəh əmiə mɨnə yerkin agien, rəmhen kɨn yame Kristo
rɨmɨvəh əmiə yerkin agien. Taksor məknakɨn mə narmamə
tukhani vi vi Kughen tukun.
8 Takhapəh nɨsəru-kɨnien nar e mɨmə Kristo rɨmauə yorwok
kape nəmə Isrel* mə tukrhajoun mə Kughen ramor kafan
nəgkiarien, nəgkiarien e in e mɨmə promes mɨnə kafan yame
rɨmɨni-pən tuk rɨp nəmə Isrel kupan, iriə kwənhauə mɨsor
nəfrakɨsien kɨn
9 mə nəmə tanə pɨsɨn pɨsɨn mɨnə tukhani vi vi Kughen meinai
rɨkin rehuə tuk narmamə, rəmhen kɨn yame Nəkwəkwə kape
Kughen ramni mɨmə,
"Ror məkneikɨn, yo jakvəh-si haktə nhagɨm ye kwerkwai
nəmə tanə pɨsɨn pɨsɨn mɨnə,
maməni nɨpei mamni vi vi nhagɨm." *(2 Saml 22:50; Sam 18:49)*
10 Kɨni nəkwəkwə kape Kughen ramni mɨn mɨmə,

15:2: 1 Kor 10:24,33 **15:4:** 2 Tim 3:16 **15:7:** Rom 14:1 * **15:8:** Nəgkiarien Gris ramni mə "narmamə yame kɨmɨvəh nao kɨmi əriə" mərɨg nɨpran ramni mə "nəmə Isrel."

"Kɨmiə nəmə tanə pɨsɨn pɨsɨn mɨnə mɨne narmamə kape
Kughen mɨnə takhauə kɨrikianə mɨsagien." *(Dut 32:43)*
11 Kɨni mamni mɨn mɨmə,
"Kɨmiə nəmə tanə pɨsɨn pɨsɨn mɨnə, taksəgnəgɨn Kughen Yer-
maru,
kɨni kɨmiə kwənərəus mɨnə fam kape tokrei tanə tak-
sokapə mɨsəgnəgɨn In." *(Sam 117:1)*
12 Kɨni Aesaea ramni mɨn mɨmə,
"Kwənərəus kape Jese† kupan tukrhaktə mɨn,
kɨni Kughen tukrɨvəh-si haktə in mə tukramarmaru ye
kwənərəus mɨnə kape tanɨmtanə m-fam.
Kɨni nəmə tanə pɨsɨn pɨsɨn mɨnə tuksərəhu-pən tɨm tɨm
nətərɨgien kapəriə iran." *(Aes 11:10)*
13 Kughen rɨmnasitu irətawə mə tuksərəhu-pən tɨm tɨm
kapətawə nətərɨgien iran. Pəh In tukror mə rɨkimiə tukrhaktə
mukwar kɨn nagienien mɨne nəmərinuyen nɨpɨg nhatətətəyen
kapəmiə iran tukrɨskai mɨn meinai Nanmɨn kape Kughen
ravəhsi-pre nəsanɨnien kɨmiə əmiə.

Pol ramni mə Kughen rɨmɨvəh-si haktə in mə tukrɨvən ye kantri pɨsɨn pɨsɨn mɨnə mɨni-ərhav Nəvsaoyen Huvə

14 Piak mɨnə mɨne nowinɨk mɨnə. Yakɨrkun huvə mə
nɨmraghien kapəmiə ramhaktə mukwar kɨn nɨhuvəyen, kɨni
nakhavəh nɨrkunien m-fam, mɨsəmhen tuk nhajounien əmiə
mɨnə.
15 Kɨni ye nəkwəkwə e kafak, yɨmɨpəh nerkwaigien kɨn
nar kɨrik, mərɨg yɨmɨni-ərhav yerkɨk m-fam narɨmnar mɨnə e
tuk əmiə, kɨni morkeikei mə rɨkimiə tukraməkeikei maməsɨk
nəgkiarien mɨnə a. Ratuatuk əmə mə yakəgkiar məknakɨn,
meinai Kughen ramasitu irak ye kafan əmə nɨhuvəyen
16 mə yo jakuə yorwok kape Kristo tuk nɨni-ərhavyen
nəvsaoyen huvə kɨmi nəmə kantri pɨsɨn pɨsɨn mɨnə. Yo
yakəmhen kɨn pris kɨrik yame yakamni-ərhav nəvsaoyen
huvə kape Kughen mə nəmə ye tanə pɨsɨn pɨsɨn yamə mɨne
kɨshatətə ye Kristo tukhauə presen huvə yamə mɨne Nanmɨn
kape Kughen ramərəhu karɨn mə kape Kughen, kɨni Kughen
rɨkin ragien əmə tuk nɨvəhyen.
17 Kɨni yakavəhsi-haktə Yesu Kristo tuk wok mɨnə fam kape
Kughen yame yakamor.
18 Mərɨg to yakpəh nəgkiar-ausitien tuk nar pɨsɨn kɨrik,
yakaməgkiar ausit əmə tuk narɨmnar huvə yamə mɨne Kristo
ramor nɨpɨg yɨmnor kafan wok tuk nɨvəhyen nəmə tanə pɨsɨn
pɨsɨn mɨnə khauə mɨsor nəkwai Kughen. Kristo ramor wok ye
kafak nəgkiarien mɨne ye kafak norien mɨnə,

† **15:12:** Jese in rɨm King Deved. **15:16:** Rom 1:5; 11:13

19 kini mor wok ye nəsaninien kape nimtətien mina mine
nar pis pis mina ye nəsaninien kape Nanmin kape Kughen.
Kini ror məkneikin, yakamni-ərhav fam nəvsaoyen huvə kape
Kristo, rimirikakun Jerusalem mivən meriaji-pən kantri e
Ilirikam.
20 Nipig m-fam ye nirikakunien kape kafak wok muə
meriaji-pə e taktakun, yimnorkeikei mə jakvən mini-ərhav
nəvsaoyen huvə ikin mina tiksin yamə mine kipəh nərig-hanə-
yen nhag Yesu Kristo ikin. Yakpəh norkeikeiyen mə jakor wok
aikin kirik yame yermamə kirik ruavən ta ikin mamni-ərhav
nəvsaoyen huvə.
21 Mərig raməri-pən nəgkiarien ye Nəkwəkwə kape Kughen
[yame raməgkiar ye Kristo] mimə,
"Narmamə yamə mine kipəh nini-ərhavyen nəvsaoyen huvə
kimi əriə, iriə tuksəm In,
kini narmamə yamə mine khapəh nisərig-hanəyen
nəvsaoyen huvə, iriə tukharkun." *(Aes 52:15)*

Pol rorkeikei mə tukrivən mivaag-pən kin nəməhuak minə Rom

22 Kini nipig ripsaah, wok e kafak tuk nivənien aikin pisin
pisin minə ramətapig kin yo tuk nurəyen məm əmiə.
23 Mərig taktakun ai, yimnor infamien ye kafak wok
ye provins minə e. Newk minə tiksin ruauə muavən ta,
yimnorkeikei pik mə jakurə məm əmiə.
24 Kini ror məknakin, rikik raməsik mimə nipig jakamvən
Spen jakukurao-pre məm əmiə. Kini nipig jakurə kisarə kape
nipig kwakwə əmə, kini yakorkeikei mə taksasitu irak tuk
kafak nəriwəkien.
25 Mərig taktakun, yakamvən Jerusalem tuk nasituyen ye
nəməhuak minə aikin,
26 meinai nəməhuak minə apa kantri mir e Masedonia mine
Gris, rikiriə rimnagien tuk nivəhsi-pənien kapəriə mane kimi
yavən has minə ye niməhuak apa Jerusalem.
27 Rikiriə ramagien əmə tuk nasituyen irəriə məkneikin,
mərig rəmhen kin yame kasarpin tai nasituyen yame
kwənərəus kape Isrel kimnhavəhsi-pən ta kimi əriə, in e
mə nəmə tanə pisin pisin minə kamhavəh nihuvəyen yame
Kughen rimirpen mə kape nəmə Isrel, kini misarpin tai
nihuvəyen a kin nasituyen kin mane.
28 Jakvəh mane yame iriə kimisəwhai kəji, mivən mivəh-si-
pən kimi nəhuak minə apa Jerusalem. Kini nipig jakor in-
famien ye kafak wok apaikin, kini mitərhav Jerusalem mivən
apa Spen, mərig nipig jakamvən Spen, jakukurao-pre məm
əmiə.

15:20: 2 Kor 10:15-16 **15:22:** Rom 1:13 **15:26:** Wok 24:17; 1 Kor 16:1; 2 Kor 8:1; 9:2,12 **15:27:** 1 Kor 9:11

29 Nɨpɨg yakaurə mamarə iməmiə ikɨn, yakɨrkun mə jakvəh narɨmnar huvə rɨpsaah ye Kristo mə jakvəhsi-pre kɨmi əmiə,
kɨni kɨmiə taksərɨg rhuvə kɨn.
30 Piak mɨnə mɨne nowinɨk mɨnə, meinai kɨtawə kɨshatətə
ye Yesu Kristo Yermaru kapətawə, kɨni Nanmɨn kape Kughen
ramor mə kɨtawə tuksorkeikei ətawə mɨnə, yakamaiyoh skai
əmiə mə taksəhuak tuk yo mɨsasitu irak ye narowagɨnien
kafak.
31 Səhuak mə Kughen tukrasitu irak mətapɨg kɨn nəmə Judia
yamə mɨne khapəh nhaniyen nəfrakɨsien ye nəvsaoyen huvə
mə tukhapəh nɨsoriahyen yo. Kɨni səhuak mɨn mə nɨpɨg jakvən
Jerusalem mɨtərhav mɨn, mə narmamə yamə mɨne kɨshatətə
ye Kristo, rɨkiriə tukragien tuk wok kafak.
32 Kɨni ye norien a, tukmə Kughen rorkeikei, jakurə məm
əmiə ye nagienien, kɨni kɨtawə mfam rɨkitawə tukragien.
33 Pəh Kughen yame In nuknei nəmərinuyen tukramarə tuk
əmiə m-fam. Amen.

16

Pol ramaowiə kɨn in mɨnə tɨksɨn

1 Yo yakamni-pre tuk əmiə mɨmə nowintawə e Fibi yame
ravəh wok kape dikon ye niməhuak apa Kengkria, in piraovɨn
huvə kɨrik.
2 Yakamaiyoh əmiə mə nɨpɨg in tukrurə, taksagien əmə
tukun ye nhag Yesu Yermaru kapətawə, ye norien yame in
ratuatuk mə narmamə kape Kughen tuksor. Tukmə kafan
kɨrik nar kɨrik rɨkək, rhuvə mə taksasitu iran, meinai in
rɨmnasitu irak mɨne narmamə khapsaah.
3 Saowiə kɨn Prisila mɨne Akwila, yame kɨmasɨr yɨmɨrhor
wok kɨrikianə kape Yesu Kristo.
4 Ipakə əmə kɨrhamhə tuk nasituyen irak. Pəh nien mə yo
pɨsɨn əmə, mərɨg kɨmawə nəmə tanə pɨsɨn pɨsɨn yamə mɨne
kasəhuak, yakamhani vi vi Kughen tuk əriu.
5 Kɨni saowiə kɨn nəməhuak yamə mɨne kasofugɨn ye
kapəriu nimə.
Saowiə kɨn yo kɨrik e Epaenetas e yame rɨmnəkupan
mhatətə ye Kristo ye tanə a Tarki.
6 Saowiə kɨn Meri yame ramor pɨk wok irəmiə.
7 Saowiə kɨn Andronikas mɨne Junias, yemə imak mir yame
kɨvəhsi-pən əmasɨr ye kalabus. Aposol mɨnə kamhasiai
pɨk əriu, kɨni iriu kɨmwəkupən irak mwhatətə ye Kristo.
8 Saowiə kɨn Ampliatas yame yakorkeikei ye norkeikeiyen
kape Yermaru.

15:29: Rom 1:11 **15:30:** 2 Kor 1:11; Kol 4:3; 2 Tes 3:1 **16:3:** Wok 18:2

9 Saowiə kɨn Obanas, yame kɨmawə min yakasor wok
kɨrikianə ye Kristo, kɨni saowiə kɨn Stakis keikei.
10 Saowiə kɨn Apeles, yame ramərer tɨm tɨm ye Kristo ye
nɨpɨg ətən mɨnə.
Saowiə kɨn narmamə ye nimə kape Aristobolas.
11 Saowiə kɨn Herodion, kwənərəus atuatuk kafak.
Saowiə kɨn narmamə yamə mɨne kɨsofugɨn-pən ye Yesu
Yermaru ye nimə kape Nasisas.
12 Saowiə kɨn Trifaena mɨne Trifosa, piraovɨn mir yamə mir
kawor pɨk wok kape Yermaru.
Saowiə kɨn Persis keikei, piraovɨn mɨn kɨrik yame
raməmnhawk tuk norien wok kape Yermaru.
13 Saowiə kɨn Rufas, yeməhuak kɨrik kape Yermaru mɨne
nɨsɨni yame rɨmnor huvə-pə kɨmi yo rəmhen kɨn nɨsɨnɨk
atuatuk.
14 Saowiə kɨn Asingkritas mɨne Flegon mɨne Heremes,
mɨne Patrobas mɨne Heremas, mɨne piautawə yamə mɨne
kɨsarə iriə miriə.
15 Saowiə kɨn Filologas mɨne Julia mɨne Nereas mɨne nowini
mɨne Olimpas mɨne nəməhuak mɨnə fam yamə mɨne
kɨsarə iriə miriə.
16 Saowiə kɨn əmiə mɨnə rəmhen kɨn yame kɨmiə kɨrikianə
ye Kristo. Niməhuak mɨnə fam kape Kristo kɨsaowiə kɨn
əmiə.
17 Piak mɨnə mɨne nowinɨk mɨnə. Yakamaiyoh skai əmiə mə
taksərɨg əmiə tuk narmamə yamə mɨne kasor mɨmə takseikus
kwhen kapəmiə, kɨni mɨshajoun narɨmnar yame kasor nar-
mamə kasəviəkiə ye nhatətəyen kapəriə, kɨni nhajounien a ror
pɨsɨn əgkəp ye nhajounien yame nɨmnhavəh ta. Sərer isok tuk
əriə
18 meinai narmamə kashajoun nəgkiarien eikuə khapəh
nɨsorien wok kape Yesu Kristo Yermaru kapətawə, mərɨg
kasor wok əmə tuk nar yame nɨprairiə rorkeikei. Iriə kamhani
huvə nəgkiarien, kɨni nəgkiarien kapəriə rheikən, mərɨg ka-
seikuə, masoriah nətərɨgien kape narmamə khapsaah yame
nɨrkunien kapəriə rɨpəh nərɨp-tɨmtɨmien.
19 Narmamə kwəsərɨg ta nəvsaoyen mɨmə kɨmiə naksor
nəkwai Kughen. Ror məknakɨn rɨkik ragien pɨk tuk əmiə.
Mərɨg yakorkeikei pɨk mɨmə takharkun naha nhagɨn yame
ratuatuk, kɨni mhapəh nhavənien tuk norien has mɨnə.
20 Kughen yame In nuknei nəmərinuyen, pəh nien mə tuk
tu In tukrəvi-ətərəkɨn Setan, kɨni in ramarə əmə ye təpaage
nɨhumiə. Pəh nɨhuvəyen kape Yesu Yermaru kapətawə
tukraməmɨr irəmiə mɨnə.

16:13: Mak 15:21 **16:16:** 1 Kor 16:20; 1 Pita 5:14 **16:17:** Mat 7:15; Taet 3:10
16:18: Fil 3:19; 2 Pita 2:3 **16:19:** Rom 1:8; 1 Kor 14:20 **16:20:** Jen 3:15

21 Timoti e yame kɨmru min yakawor wok kɨrikianə ra-
maowiə kɨn əmiə. Kɨni Lusias mɨne Jeson mɨne Sosipata e
kwənərəus kafak mɨnə karhaowiə mɨn kɨn əmiə.
22 Yo Tosias, yame yakamrai nəgkiarien kape Pol ye
nəkwəkwə e, yo yakamaowiə kɨn əmiə, kɨtawə kɨrikianə ye
Yesu Yermaru.
23 Gaeas ramaowiə kɨn əmiə. Yo Pol, yakamarə ye nimə
kafan, kɨni narmamə kape niməhuak kasofugɨn iman ikɨn.
Erastas e yame ramərer tuk mane kape taon e, mɨne pi-
autawə Kwotas, iriu mɨn kwaowiə kɨn əmiə.
24 Pəh Yesu Kristo Yermaru kapətawə tukrautə-pre kɨn
kafan nɨhuvəyen kɨmi əmiə mfam. Amen.*
25 Pəh khani vi vi Kughen. In rɨrkun norien mɨmə kɨmiə
naksərer tɨm tɨm ye nhatətəyen kapəmiə meinai yɨmɨni-ərhav-
pre nəvsaoyen huvə kape Yesu Kristo tuk əmiə. Nəgkiarien e
rɨmnerkwaig əmə apa kupan muə meriaji-pə,
26 mərɨg taktakun ai, ruətərhav-pə. Kɨni Kughen e yame
ramragh rerɨn, In e rɨmɨni mə jakni-ərhav nəvsaoyen kape
Kristo yame profet mɨnə kupan kɨmnharai ye nəkwəkwə
mɨnə kapəriə, mə narmamə tukharkun. Yakamni-ərhav mɨmə
kwənərəus mɨnə fam ye tokrei tanə pəh tukshatətə əmə ye
Kughen, mɨsor nəkwan.
27 Kughen pɨsɨn əmə In Kughen, kɨni In pɨsɨn əmə rɨrkun nar.
!Pəh kɨsəgnəgɨn Kughen nɨpɨg m-fam, infamien rɨrkək, tuk nar
yame Yesu Kristo rɨmnor! Amen.

16:21: Wok 16:1-2; 19:22; 20:4 **16:23:** Wok 19:22; 1 Kor 1:14 * **16:24:** Keinein mə Pol rɨmɨrai əfrakɨs nəgkiarien ye v. 24 meinai rɨkək ye kopi akwas tɨksɨn kape Niu Testamen. **16:25:** Rom 1:5; Efes 1:9; 3:5,9; Kol 1:26

1 Korin
Nəkwəkwə yame Pol rɨmnəkupan mɨrai ramvən kɨmi yəhuak mɨnə apa Korin
Nəgkiarien kwakwə kape nəkwəkwə e 1 Korin

? Pa rɨmɨrai nəkwəkwə e? Aposol Pol iriu kwən kɨrik Sostenes kɨmɨrɨrai nəkwəkwə e.

? Kɨmɨrɨrai ramvən kɨmi pa? Kɨmɨrɨrai ramvən kɨmi nəməhuak mɨnə apa Korin.

? Nɨmraghien rɨmnhawor pən iran mɨne ye nɨpɨg kɨmɨrɨrai? Korin in taon ehuə kɨrik. Ikɨn aikɨn a, narmamə khapsaah khavəh kapəriə nautə mhauə mə narmamə tukhavəh nɨmrɨn. Korin in taon kɨrik yame in rhuvə pɨk ye provins a Akaea, yame raməmɨr ye kantri a Gris. Mərɨg ye taon a, narmamə khapsaah kasəhuak kɨmi kughen eikuə mɨnə; kɨni norien has mɨnə kapəriə rehuə mɨn ye taon a. Niməhuak a Korin, narmamə yamə mɨne pəh nien mə kwənərəus kape Isrel khapsaah ikɨn. Pol rɨmavən ikɨn mɨnə m-kɨsisər mɨrikakun niməhuak mɨnə, kɨni mamrikakun niməhuak apa Korin ye nəriwəkien kafan yame ror kɨraru kɨn, kɨmɨsəhuak pə pə əmə, kɨni taktakun ai norien has mɨnə rɨmnamswin fam ye niməhuak. Narmamə tɨksɨn kasor norien has mɨnə; kɨni tɨksɨn kamhavəh nətərɨgien yamə mɨne khapəh nɨsatuatukien. Kɨmɨsaiyoh Pol kɨn narɨmnar yamə mɨne iriə khapəh nharkun-huvəyen. Kɨni in rɨmɨrai nəkwəkwə e mhorpɨn naiyohyen kɨn kapəriə. Kɨni rɨmɨrai nəkwəkwə e mə tukrhajoun atuatuk norien has yamə mɨne iriə tɨksɨn kɨmnasor.

? Rɨmɨrai nəkwəkwə e tuk naha? Niməhuak apa Korin in raməmɨr ye taon kɨrik yame norien has mɨnə fam rɨmɨkuar aikɨn. Norien has mɨnə a ramvən əmə ye niməhuak. Pol rɨmɨrai nəkwəkwə e mə tukrɨni-ərhav norien has yame niməhuak ramrəh-pɨkɨn, mɨne norien has pɨsɨn pɨsɨn. In rɨmɨni-pən tuk əriə mə tukshawor pən iran mɨne mɨsəkeikei mharerɨg-pə tuk Kughen. Kɨni mhajoun əriə kɨn norien yame ratuatuk mə narmamə tuksor mə iriə tukhauə narmamə kape Kughen mɨnə.

Pol rɨmnokrən huvə irəriə

1 Yo Pol, yame Kughen rɨmnokrən kɨn yo mɨrpen yo ye nərɨgien kafan mɨmə yo aposol kɨrik kape Yesu Kristo, yakamrai nəkwəkwə e kɨmru piautawə Sostenes.

2 Nəkwəkwə e ramvən kimi nəməhuak minə kape Kughen
apa Korin, kimiə narmamə yame Kughen rimnətu karin əmiə
mə kafan minə mə taksofugin-pən ye Yesu Kristo. Kini mokrən
kin əmiə mə kafan minə, kimiə mine nəməhuak yamə mine
kisarə ikin pisin pisin minə naksəhuak kimi Yesu Kristo Yer-
maru kapətawə, yame in Yermaru kapətawə fam.
3 Pəh Rimtawə Kughen mine Yesu Kristo Yermaru
kapətawə, tukwautə-pre kin nihuvəyen mine nəmərinuyen
kimi əmiə.

Pol rimini vi vi Kughen ye nəhuakien

4 Nipig minə fam yakamni-pən tuk Kughen mə rikik ram-
agien tuk əmiə meinai naksofugin-pən tuk Yesu Kristo, ror pən
rautə-pre kin kafan nihuvəyen kimi əmiə.
5 Rimnautə-pre kin kafan nihuvəyen mə tukrehuə tuk əmiə
ye norien minə fam, mor əmiə mə takharkun huvə nar kini
mhani-ərhav nəgkiarien kafan.
6 Rimnor məkneikin meinai nimisəm mə nəvsaoyen kin
Kristo yame yimnhani-ərhav-pre tuk əmiə in nəfrakisien.
7 Ror məkneikin mə nipig nakasərer mamhawhin
nuəyen kape Yesu Kristo Yermaru kapətawə, nakhapəh
nisakwəkwəyen kin nəsaninien kirik kape Nanmin Kafan
tuk norien wok kafan.
8 Kini In tukror əmiə naksərer tim tim misəriaji-pən nipig
yame tukror infamien, mə tukpəh nəm-pənien nar has
kirik irəmiə ye nipig yame Yesu Kristo Yermaru kapətawə
tukrirerig-pə min iran.
9 Kini Kughen tukror nar e kimi əmiə meinai nipig m-fam In
ramor kafan nəgkiarien. In Kughen yame rimnokrən kin əmiə
nakhauə kirikianə kimiə Tini Yesu Kristo Yermaru kapətawə.

Nəməhuak minə kimisəwhai əriə minə

10 Piak minə mine nowinik minə, yakamaiyoh skai əmiə
ye nhag Yesu Kristo Yermaru kapətawə mə kimiə m-fam
takasərig əmiə, mhapəh nisorien mə nətərigien kirik tukruə
meikus kwhen kapəmiə; kini mərig takhauə əfrakis misor
kirikianə ye nərigien mine ye rikin kirikianə.
11 Piak minə mine nowinik minə, yakamni-pre məkneikin
meinai yorwok tiksin kape pian e Kloe kwənhani-əsah-pə ta
iran mə kimiə nakasotgoh pik.
12 Niprai nəgkiarien yame yakamni ror məkneikin: Kimiə
tiksin kamhani mhamə, “Kimawə yakamhakwasig kin Pol,”
mərig tiksin kamhani mhamə, “Kimawə yakamhakwasig
kin kwən a Apolos,” kini tiksin kamhani mhamə, “Kimawə

1:8: 1 Tes 3:13; 5:23 **1:9:** 1 Tes 5:24; 1 Jon 1:3 **1:10:** Fil 2:2

yakamhakwasɨg kɨn Pita," kɨni tɨksɨn kamhani mhamə,
"Kɨmawə yakamhakwasɨg əmə kɨn Kristo."*
13 ?Rɨkimiə raməsɨk mə ta mə nakharkun nɨseikus-eikusien
məkneikɨn kuwhen kape Kristo, uə? ?Nakha mə ta mə yo e Pol
yɨmnəker ye nai kamarkwao kɨn tuk əmiə uə? Nɨkam, pa rɨmə
kɨmnor baptaes irəmiə ye nhagɨk.
14 Yo yakamni vi vi Kughen meinai yɨmɨpəh norien bap-
taes irəmiə kɨrik; mərɨg yɨmnor baptaes əmə ye kwərə mir a
Krispas mɨne Gaeas.
15 Rɨkik ragien məknakɨn meinai yermamə kɨrik to rɨpəh
nɨniyen mə kɨmnor baptaes iran ye nhagɨk.
16 !Ah! Yɨmnəru-kɨn, yɨmnor baptaes mɨn ye Stefanas mɨne
kafan mɨnə. Mərɨg yaknnəru-kɨn ta mə yɨmnor baptaes ye
kɨmiə kɨrik mɨn uə nɨkam.
17 Nɨprai nəgkiarien mɨnə e ramni mɨmə Kristo rɨmɨpəh
nher-pəyen kɨn yo mə jakor əmə baptaes ye narmamə, mərɨg
rɨmnher-pə kɨn yo mə jakni-ərhav nəvsaoyen huvə. Kɨni
jakpəh nɨni-ərhav-əmə-yen nɨrkunien kape yermamə meinai
yakpəh norkeikeiyen mə tukor əruvəruvə nəvsaoyen kɨn
nɨmhəyen kape Yesu Kristo ye nai kamarkwao kɨn.

Kristo rɨmnor əpu nɨrkunien mɨne nəsanɨnien kape Kughen

18 Ror məkneikɨn meinai narmamə yamə mɨne kasəri-
pən swatuk yame ramvən ye nap ehuə, rɨkiriə raməsɨk mə
nəvsaoyen kɨn nɨmhəyen kape Yesu Kristo in nəgkiarien
ətəwao. Mərɨg kɨtawə e yame Kughen rɨmɨvəh mɨragh ətawə,
rɨkitawə raməsɨk mə nəvsaoyen e ramhajoun-pən nəsanɨnien
kape Kughen
19 meinai Nəkwəkwə kape Kughen ramni mə,
"Yo jakoriah əgkap nɨrkunien kape narmamə yamə mɨne
kharkun pɨk nar;
kɨni mətapɨg kɨn nɨrkunien kape narmamə yame
nɨrkunien kapəriə rehuə." *(Aes 29:14)*
20 ?Narmamə yamə mɨne kharkun nar iriə hiə? ?Nəmhajoun
kape loa iriə hiə? ?Narmamə yame kharkun huvə swatuk
kape nəgkiarien iriə hiə? Kharkək, meinai Kughen rɨmnor
nɨrkunien kape tokrei tanə rɨmauə ye nətəwaoyen.
21 Ror məkneikɨn meinai ye nɨrkunien kape Kughen,
rɨmnor mə narmamə kape tokrei tanə e tukhapəh nharkunien
In ye nərɨgien kapəriə. Mərɨg Kughen rɨmnor mə nəgkiarien

---

* **1:12:** Swatuk pɨsɨn kɨrik tuk nukreikɨnien nəgkiarien ye v. 12 in e: Kɨmiə tɨksɨn kamhani mhamə, "Kɨmawə yakamhakwasɨg kɨn Pol," mərɨg tɨksɨn kamhani mhamə, "Kɨmawə yakamhakwasɨg kɨn kwən a Apolos," kɨni tɨksɨn kamhani mhamə, "Kɨmawə yakamhakwasɨg kɨn Pita,". Mərɨg səm-ru, yo, yakamkwasɨg əmə kɨn Kristo. **1:12:** Wok 18:24-28; 1 Kor 3:4 **1:14:** Wok 18:8; Rom 16:23 **1:16:** 1 Kor 16:15 **1:18:** Rom 1:16 **1:20:** Job 12:17; Aes 19:12; 33:18; 44:25

kapətawə yame narmamə kape tokrei tanə kamhani mhamə
in nəgkiarien ətəwao, tukrɨvəh mɨragh narmamə yamə mɨne
kamhani nəfrakɨsien iran.
22 Nəmə Isrel kamhani əmə nəfakɨsien tukmə kɨsəm
nɨmtətien kɨrik kape Kughen; kɨni narmɨnə Gris kamhani
əmə nəfrakɨsien ye nəgkiarien yame in raməri-pən kapəriə
nɨrkunien.
23 Kɨni nɨpɨg kɨtawə kamhani-ərhav nɨmhəyen kape Yesu
Kristo ye nai kamarkwao kɨn, nəgkiarien kapətawə in rəmhen
kɨn kapier ye swatuk yame ramor nəmə Isrel kɨsapitətər iran,
kɨni nəmə Gris khamə in nəgkiarien ətəwao.
24 Mərɨg narmamə yame Kughen rɨmnokrən kɨn əriə, nar
apnapɨg mə iriə nəmə Isrel uə nəmə Gris, kamhani mhamə
Nəvsaoyen Huvə kape Yesu Kristo ramhajoun mə nɨrkunien
mɨne nəsanɨnien kape Kughen rehuə, meinai In rɨmnher-pə
kɨn Kristo.
25 Ror məkneikɨn meinai norien kape Kughen yame nar-
mamə kape tokrei tanə kɨsəm-pən mə in norien ətəwao əmə,
nɨrkunien rarə iran rapita nɨrkunien kape narmamə. Mɨne
norien kape Kughen yame narmamə kape tokrei tanə kɨsəm-
pən mə nəsanɨnien kafan rɨkək, kafan nəsanɨnien rehuə pɨk
rapita nəsanɨnien kape narmamə.
26 Piak mɨnə mɨne nowinɨk mɨnə, rɨkimiə tukraməkeikei
maməsɨk mə kɨmiə narmamə hawor mɨnə nɨpɨg Kughen
rɨmnokrən kɨn əmiə. Kɨmiə khapsaah, narmamə kape tokrei
tanə kɨmɨsəm əmiə khamə nakhapəh nharkun-huvəyen nar
kɨrik; kɨni mhapəh nhavəhyen nəsanɨnien; kɨni pəh nien mə
kɨmiə nɨpnəti nəmasur mɨnə tɨksɨn.
27 Mərɨg Kughen rɨmɨrpen narmamə yame narmamə kape
tokrei tanə kamhani mhamə kaseno-eno mə tukror aurɨs əriə
yamə mɨne khamə ta mə kharkun nar; kɨni mɨrpen narmamə
yame kapəriə nəsanɨnien rɨkək ye tokrei tanə e mə tukror aurɨs
narmamə yamə mɨne kapəriə nəsanɨnien rehuə ye tokrei tanə.
28 In rɨmɨrpen narmamə tɨksɨn yame narmamə kape tokrei
tanə kasəm-pən əriə mə iriə narmamə apnapɨg əmə, mɨrpen
narmamə yamə mɨne narmamə kape tokrei tanə khapəh
nɨsorkeikei-pɨkien əriə. Rɨmɨrpen narmamə tɨksɨn yame nar-
mamə kasəm-pən əriə mə iriə narmamə apnapɨg əmə tɨksɨn,
mə tukror narɨmnar tɨksɨn yame narmamə kape tokrei tanə
kasəm mə iriə nar huvə tɨksɨn, tukhauə mɨsor nar apnapɨg kɨn.
29 Rɨmnor məknakɨn mə narmamə to khapəh nɨsəgkiar-
ausitien ye nɨmrɨ Kughen.
30 Kɨmiə nɨmnhauə kɨrikianə kɨmiə Yesu Kristo rəri-pən
nərɨgien kape Kughen. Kɨni Kristo rɨmauə rəmhen kɨn nuknei

1:21: Mat 11:25 **1:23:** Rom 9:32; 1 Kor 2:14 **1:24:** Kol 2:3 **1:25:** 2 Kor 13:4 **1:26:** Mat 11:25; Jem 2:5 **1:29:** Efes 2:9

nirkunien kapətawə. Ye norien yame Kristo rimnor, Kughen
rimnor ətawə kisatuatuk ye nimrin, kini mətu karin ətawə mə
kafan minə, kini mivəh miragh ətawə.
31 Ror məkneikin, tukrəmhen əmə kin nəgkiarien yame
Nəkwəkwə kape Kughen rimini mimə,
"Yermamə yame raməgkiar ausit, pəh tukrəgkiar ausit əmə
tuk nar yame Kughen Yermaru rimnor kimin." *(Jer 9:24)*

2

1 Piak minə mine nowinik minə. Nipig yimauə tuk əmiə,
yimini-ərhav nəgkiarien kape Kughen.* Mərig yimipəh nini-
ərhavyen ye nəgkiarien ausit, uə ye norien yame narmamə
kape tokrei tanə kamhani mhamə ramor əpu nirkunien kape
yermamə.
2 Nipig yimnamarə kitawə-m kimiə, rikik rimnəsik mimə
jakpəh niniərhav-pre-yen nar kirik, mərig yimini-ərhav-pre
əmə Yesu Kristo tuk əmiə, mine kafan nimhəyen ye nai ka-
markwao kin.
3 Nipig yimauə tuk əmiə, kafak nəsaninien rikək, kini yimigin,
mamətəmnimin.
4 Kini nipig yimini-ərhav kafak nəgkiarien ye nəvsaoyen
huvə, yimipəh niniyen ye nirkunien kape yermamə, mine
ye nivəhsi-pən-vəhsi-pənien kimi əmiə tuk niviyen nərigien
kapəmiə. Mərig nipig yimnəgkiar nimisəm nəsaninien kape
Nanmin kape Kughen.
5 Yimnor məknakin mə nhatətəyen kapəmiə tukripəh nərər-
əməyen ye nirkunien kape narmamə, mərig tukrərer ye
nəsaninien kape Kughen.

Nanmin kape Kughen ramor əpu Nəvsaoyen Huvə kape Yesu Kristo kimi ətawə

6 Mərig in nəfrakisien mə kimawə yakamhani-ərhav
nəgkiarien kape nirkunien kimi narmamə yamə mine rikiriə
ruəmruə, mərig pəh nien mə nirkunien kape narmamə
taktakun mine, uə kape narmamə yamə mine kasarmaru
irətawə e towei mine, yame tuk nipig kirik, iriə tukhauə
narmamə apnapig əmə.
7 Nikam. Kimawə yaksəgkiar ye nirkunien kape Kughen
yame in apa kupan rimnaməmir məniwən, meinai narmamə
kimnhapəh nharkunien; kini Kughen rimini apa kupan ku-
pan əgkəp mə nirkunien e In tukruə mivəhsi-pə nihuvəyen
kimi ətawə.
8 Narmamə yamə mine kasarmaru ye tokrei tanə e tak-
takun mine kwəseinein nərigien e kape Kughen, mərig to iriə

---

* **1:30:** Jer 23:5-6 **2:1:** Kopi akwas tiksin kape Niutestamen khamə, "Yimini-ərhav nəgkiarien kape Kughen yame in apa kupan rimnerkwaig." **2:3:** Wok 18:9; 2 Kor 10:1 **2:4:** 1 Tes 1:5

kɨpiharkun, to kɨpihapəh nɨsəsɨk-pənien Yermaru kapətawə
ye nai kamarkwao kɨn, yame In nuknei nɨhuvəyen mɨnə fam.
9 Mərɨg Nəkwəkwə kape Kughen ramni mə,
"Narmamə khapəh hanə nɨsəmien,
kɨni mhapəh hanə nɨsərɨgien,
Kɨni mhapəh hanə nharkunien
naha nhagɨn yame Kughen rɨmnor apnəpeinə iran kape
narmamə yamə mɨne kasorkeikei In." *(Aes 64:4)*
10 Mərɨg Kughen rɨmnor əpu nərɨgien a kafan kɨmi ətawə
ye Nanmɨn Kafan. Kɨni Nanmɨn Kafan rɨrkun narɨmnar m-
fam, kɨni mɨrkun mɨn narɨmnar kape Kughen yame narmamə
khapəh nharkunien.
11 Ror məknakɨn meinai narɨmnar yame yermamə ramətərɨg
kɨn, in əmə in rɨrkun; yermamə kɨrik rɨpəh mɨn nɨrkunien.
Kɨni ye norien kɨrikianə əmə mɨn, narɨmnar yame Kughen
ramərɨg, Nanmɨn Kafan pɨsɨn əmə In rɨrkun.
12 Pəh nien mə Kughen rɨmɨvəhsi-pə nətərɨgien kape narmamə
kape tokrei tanə kɨmi ətawə, mərɨg rɨmɨvəh-si-pə Nanmɨn
yame ramsɨ-pən tukun, mə kɨtawə tukharkun naha nhagɨn
yame Kughen rɨmɨvəhsi-pə apnapɨg əmə kɨmi ətawə.
13 In e nəvsaoyen huvə yame kɨmawə yakamhani, kɨni
nɨrkunien kape narmamə rɨpəh nhajounien əmawə kɨn
nəgkiarien e; mərɨg Nanmɨn kape Kughen ramhajoun əmawə.
Kɨni yakamhani-ərhav nəgkiarien əfrakɨs kape Nanmɨn kape
Kughen ye nəgkiarien yamə mɨne kamhasɨ-pən tukun.
14 Yermamə yame Nanmɨn kape Kughen rɨkək iran, to rɨpəh
nɨvəhyen narɨmnar yame Nanmɨn kape Kughen ramhajoun
ətawə kɨn, meinai raməm məknakɨn mə narɨmnar a nɨrkunien
rɨkək tuk ərɨə. Kɨni to rɨpəh nɨrkunien narɨmnar yame Kughen
ramhajoun ətawə kɨn meinai Nanmɨn kape Kughen əmə
rɨrkun nasituyen ye narmamə tuk nɨrkunien narɨmnar kape
Kughen.
15 Kɨtawə yamə mɨne kamhavəh Nanmɨn kape Kughen
kharkun nɨsəkirien norien mɨnə; mərɨg narmamə apnapɨg
mɨnə kɨseinein nəkir-əmhenien norien kapətawə
16 meinai Nəkwəkwə kape Kughen ramni mə,
"Yermamə rɨkək yame ruɨrkun ta nətərɨgien kape Kughen
Yermaru
mɨrkun nhajounien In kɨn nar kɨrik." *(Aes 40:13)*
Mərɨg kɨtawə kwənhavəh ta nɨrkunien kape Yesu Kristo.

3

Pol rɨmə tukhapəh nɨseikusien kuwhen kape niməhuak

1 Piak mɨnə mɨne nowinɨk mɨnə. Nɨpɨg yɨmnamarə kɨtawə-
m kɨmiə, yɨmɨpəh nəgkiarien kɨmi əmiə rəmhen kɨn yame

yakaməgkiar kɨmi narmamə yamə mɨne kharkun narɨmnar kape Kughen. Mərɨg yɨmnəgkiar kɨmi əmiə rəmhen kɨn yame yakaməgkiar kɨmi narmamə kape tokrei tanə, meinai kɨmiə nɨmnhavəh pə pə əmə Yesu Kristo ye nɨmraghien kapəmiə.

2 Nɨpɨg yɨmnhajoun əmiə, rəmhen əmə mə yakhavəhsi-pre nah kɨmi əmiə, mɨpəh nɨvəhsi-preyen nəvɨgɨnien skai kɨmi əmiə. Meinai kɨmiə nɨmnhapəh nɨsəmhenien tuk nənien nəvɨgɨnien skai. Kɨni taktakun ai, nakhapəh hanə nɨsəmhenien tuk nənien,

3 meinai norien kapəmiə rəmhen əmə kɨn norien kape narmamə kape tokrei tanə. Meinai kɨmiə nakasor jalus, masotgoh kɨmi əmiə mɨnə ramhajoun-pən mə norien kapəmiə rəmhen kɨn norien kape narmamə kape tokrei tanə. Naksəmhen kɨn narmamə apnapɨg əmə.

4 Kɨmiə kɨrik ramni mə, "Yo yermamə kape Pol," kɨni kɨrik ramni mə, "Yo yermamə kape kwən a Apolos," ramhajoun-pən mə norien kapəmiə in rəmhen əmə kɨn narmamə kape tokrei tanə.

5 Taksəm-ru. ? Apolos in pa? ? Kɨni yo pa? Kɨmru yakwəmhen əmə kɨn yorwok mir kape Kughen, yɨmɨwasitu irəmiə tuk nhatətəyen ye Yesu Kristo. Kɨmru yɨmɨwor əmə wok yame Yermaru kapətawə rɨmɨvəhsi-pə pɨsɨn pɨsɨn kɨmi əmru mə jakwor.

6 Rəmhen kɨn yame yo yɨmɨsuv kweru nai, kɨni Apolos in raməkwi-əkwi kɨn nu, mərɨg Kughen In ramor ramhaktə.

7 Ror məkneikɨn mə yermamə yame ramsuv kweru nai, uə yermamə yame raməkwi-əkwi, in nar apnapɨg əmə; mərɨg Kughen pɨsɨn əmə ramor narɨmnar kamhamragh mamhakuə.

8 Yermamə yame ramsuv, mɨne yame raməkwi, kɨravən əmə tuk nar kɨrikianə əmə. Kɨni Kughen tukraməkeikei mərok əriu ye wok pɨsɨn pɨsɨn kapəriu.

9 Kɨmru yorwok mir kape Kughen. Kɨni kɨmiə naksəmhen əmə kɨn nəsimien kape Kughen, uə nimə kape Kughen.

10 Ye nɨhuvəyen yame Kughen rɨmnautə-pə kɨn kɨmi yo, yɨmɨvhirəkɨn huvə nɨhu nimə rəmhen kɨn yermamə yame rɨrkun huvə nɨvhirəkɨnien nimə. Kɨni narmamə tɨksɨn khauə mharpɨn mɨn nimə rhaktə. Mərɨg iriə m-fam tukasəkeikei mɨsəm huvə wok kapəriə kape nɨvhirəkɨnien nimə,

11 meinai to yermamə kɨrik rɨpəh nɨvhirəkɨnien nɨhu nimə kɨrik mɨn yame ror pɨsɨn ye nɨhu nimə yame kwəvhirəkɨn ta, yame in e Yesu Kristo.

12 Narmamə tɨksɨn kamhavhirəkɨn nimə mharpɨn-pən yame kwəvhirəkɨn ta, mhavhirəkɨn kɨn narɨmnar yame tukraməmɨr

---

3:2: Hib 5:12-13; 1 Pita 2:2 **3:3:** 1 Kor 1:10-11 **3:4:** 1 Kor 1:12 **3:6:** Wok 18:4,11,27-28 **3:9:** Mat 16:27; Efes 2:20-22 **3:11:** Aes 28:16; 1 Pita 2:4-6

rerɨn, rəmhen kɨn gol mɨne silva mɨne kapier yame nɨmrɨn rhaktə. Kɨni narmamə tɨksɨn kamhavhirəkɨn əmə narɨmnar yame raməmɨr kape nɨpɨg kwakwə əmə rəmhen kɨn nai mɨne nuwig mɨne nɨmar nikien.

13 Kɨni tuk nɨpɨg kɨrik narmamə tukpisəm wok kapəriə mɨpiharkun, meinai nɨpɨg Yesu tukrɨpirerɨg-pə mɨn iran, kapəriə wok tukhauə ye nɨkhakien. Kughen tukrɨpiəkir əmhen wok mɨnə kapəriə rəmhen kɨn yame kɨvəhsi-pən gol ye nap mə tukrhajoun mə rhuvə uə raha.

14 Narmamə yamə mɨne Kughen raməm mə wok kapəriə rhuvə, rəmhen kɨn yame nap rɨpəh nəsien nimə kapəriə, tukhavəh kapəriə nərok.

15 Mərɨg narmamə yamə mɨne Kughen raməm mə wok kapəriə rahas, rəmhen kɨn yame nap rɨmnəs kapəriə nimə, narɨmnar fam rɨmɨrkək. Kughen tukrɨvəh mɨragh əriə, mərɨg tuksəmhen əmə kɨn yermamə yame rəmap ta kɨn nimə yame nap raməs.

16 ?Nakharkun uə nɨkam, mə kɨmiə nimə kape Kughen, kɨni Nanmɨn kape Kughen ramarə irəmiə?

17 Tukmə yermamə kɨrik ramoriah nimə kape Kughen, kɨni Kughen tukroriah mɨn in, meinai nimə kape Kughen, in ramərhakə. Kɨni kɨmiə nimə e kape Kughen.

18 Yermamə yame rɨkin raməsɨk mə in rɨrkun pɨk nar, tukramərɨg huvə in tamə reikuə atuk iran. Tukmə rɨmə tukrɨrkun nar əfrakɨs, tukrameəkeikei mɨvəh nɨrkunien e yame narmamə kape tokrei tanə kamhani mə nɨrkunien rɨkək iran.

19 Ror məkneikɨn meinai nɨrkunien kape narmamə kape tokrei tanə, Kughen raməm-pən mə in nətəwaoyen əmə. Rəmhen kɨn yame Nəkwəkwə kape Kughen ramni mɨmə,

"Narmamə yamə mɨne kharkun pɨk nar, kasor norien yame riko iko,
mərɨg Kughen tukrɨvəhsi-pən narpɨnien kɨmi əriə." *(Job 5:13)*

20 Kɨni mamni mɨn mɨmə,

"Kughen Yermaru rɨrkun mə nətərɨgien kape narmamə yamə mɨne kharkun nar, in nar apnapɨg əmə." *(Sam 94:11)*

21 !Kɨni takhapəh nhavəhsi-haktə-mɨn-ien nəmehuə mɨnə kape niməhuak! Meinai Kughen rɨmɨvəhsi-pre narɨmnar fam kɨmi əmiə mə tukrasitu irəmiə.

22 In rɨmɨvəhsi-pre nəmehuə mɨnə kapəmiə rəmhen kɨn yo, Pol, mɨne Apolos, mɨne Pita, mə jaksasitu irəmiə. Mɨvəhsi-pre fam narɨmnar ye tokrei tanə mə tukrasitu irəmiə. Nar apnapɨg mə nakwənhamragh uə nakwənhamhə, uə nar yame ruatərhav ai taktakun uə yame tukrɨpitərhav tuk nɨpɨg kɨrik, Kughen ravəhsi-pre fam narɨmnar mə tukrasitu irəmiə.

3:13: 1 Kor 4:5 **3:16:** 1 Kor 6:19; 2 Kor 6:16

23 Kini kimiə kape Kristo, kini Kristo in kape Kughen.

4

Nəməhuak minə Korin kamhavəh-si haktə atuk əriə minə tuk norien kape Kughen yame kasor

1 Ror məknakin mə narmamə tukasəkeikei mhavəh əmawə rəmhen kin yorwok minə kape Kristo yame Kughen rimnərəhu-pə ye kwermimawə mə kimawə jaksor əpu nərigien kape Kughen yame rimnerkwaig kupan.

2 Kini narmamə yame kasarha tuk narimnar kape yemehuə kirik tukasəkeikei masor huvə wok kapəriə mə nipig yamehuə kapəriə tukruə iran məm kapəriə wok, mirkun niniyen nəfrakisien irəriə.

3 Mərig tukmə kimiə uə narmamə pisin minə khamə tuksəm əmhen wok kafak, in nar apnapig əmə. Kini yo atuk to yakpəh nəm-əmhenien kafak wok.

4 Kafak wok, yakaməm mə ratuatuk əmə. Mərig nar a ripəh nhajoun-pənien mə yo yakatuatuk. Yermaru əmə in rirkun nəm-əmhenien kafak wok.

5 Ror məknakin, takhapəh nis-haimirenien nəkirien narmamə, mamhawhin əmə nipig Yesu Yermaru tukruə iran. In tukrəhi-pə narimnar yamə mine kaserkwaig ye nəpignəpien tukruə ye nikakien; kini mini-ərhav naha nhagin yame ramswiin yerki narmamə. Ye nipig a Kughen tukrəgnəgin narmamə kirikianə kirikianə tuk narimnar yame kimisor.

6 Piak minə mine nowinik minə. Yakaməgkiar ye nikarin kapəmru Apolos mə takhavəh nirkunien ikin mhawhai əmiə iran. Kini tukmə nakhavəh niprai nəgkiarien minə e, takasəkeikei misor əmə nəgkiarien yamə mine kwərai ta, mhapəh nhavəhsi-haktəyen narmamə tiksin mə iriə kishaktə pik, mhapəh nhavəhsi-əhuyen tiksin.

7 ? Rhawor e nakhamə ta mə kimiə nakshaktə rapita fam narmamə? Nirkunien minə fam yame nakhavəh misasitu kin ye narmamə, Kughen pisin əmə rimivəhsi-pre kimi əmiə. ? Mərig rhawor e nakasəgkiar ausit mhamə kimiə atuk naksor narimnar minə e?

8 Kimiə nakhamə ta mə nakwənhavəh fam ta nirkunien tuk Kughen. Nakhamə ta mə nakhapəh nisakwəkwəyen kin nar kirik yame ramsi-pən tuk Kughen. Nakhamə ta mə nakwənhavəh ta nehuəyen ye narmaruyen kape Kughen, mhamə kimiə naksehuə misapita əmawə. Ripi mə nakpihavəh ta nirkunien məknenkin, kini kitawə-m kimiə kipihavəh ta nehuəyen e, ripihuvə.

9 Mərig ripəh norien məknen. Kimawə aposol minə kimawə ye tanə əmə, rəmhen kin yermamə kirik yame ravəh narpinien

---

4:2: Luk 12:42 **4:5:** 1 Kor 3:8 **4:6:** Rom 12:3

məkneikɨn mə tukhopni in apa rusərhav ikɨn. Narmamə mɨnə fam ye tokrei tanə mɨne agelo mɨnə ye neai kasəm əmawə mə nɨmraghien kapəmawə tukrhawor pən iran mɨne.

10 Narmamə kɨsərɨg mə kɨmawə yamə mɨne yakasofugɨn-pən tuk Yesu Kristo, yaksətəwao. Mərɨg kɨmiə nakhamə ta mə nakharkun nar. Kapəmawə nəsanɨnien rɨkək, mərɨg kɨmiə nakhamə ta mə nəsanɨnien kapəmiə rarə. Narmamə khapəh nhasiaiyen əmawə, mərɨg kamhasiai əmiə.

11 In e nəfrakɨsien muə meriaji-pə taktakun mɨne, nɨkumhə raməs əmawə; kɨni yaksəkwakwə, kɨni yakamhavən ye neipən mətɨt, narmamə kamhauh əmawə, kɨni kapəmawə nimə rɨkək.

12 Kɨmawə atuk əmə yakasor pɨk wok ye kwermɨmawə. Nɨpɨg kɨni-hah əmawə, mərɨg kɨmawə yakasəhuak kɨmi Kughen mə tukrɨvəhsi-pən nɨhuvəyen kɨmi əriə. Nɨpɨg narmamə kasor ahas-pə kɨmi əmawə, mərɨg kɨmawə yaksapnapɨg əmə.

13 Nɨpɨg narmamə kamhani hah əmawə, mərɨg kɨmawə yaksəgkiar huvə əmə kɨmi əriə. Meriaji-pə taktakun mɨne, narmamə kasəm əmawə khamə kɨmawə yaksaha mɨsəmhen əmə kɨn nəmkɨmɨkien kape tokrei tanə.

Tukasəkeikei mɨsəri-pən norien kape Pol

14 Pəh nien mə yakamrai nəgkiarien mɨnə e mə jakor əmiə naksaurɨs; mərɨg yakamrai nəgkiarien mɨnə e mə jaksɨg əmiə, meinai kɨmiə kafak kwajikovə yame mɨnə yakorkeikei pɨk əmiə.

15 Kapəmiə nəmhajoun rɨpsaah yamə mɨne kashajoun əmiə kɨn Kristo. Kɨni rɨpimə kapəmiə tatə karɨn mɨnə ten taosen kɨsasitu irəmiə ye nhatətəyen kapəmiə ye Kristo, mərɨg kapəmiə tatə atuatuk kɨrikianə əmə, in e yo, meinai yɨmnhajoun swatuk kape nɨmraghien rerɨn kɨmi əmiə nɨpɨg yɨmauə rəmhen kɨn aposol kɨrik kape Yesu Kristo mɨni-ərhav-pre nəvsaoyen huvə tuk əmiə.

16 Ror pən, yakamaiyoh skai əmiə mə taksəri-pən kafak norien mɨnə.

17 Ye norien e, yakamher-pre kɨn Timoti e yame yakorkeikei pɨk in rəmhen kɨn kafak kwajikovə atuatuk. In ramhatətə tɨm tɨm ye Yesu Yermaru. In tukrhajoun mɨn əmiə kɨn norien yame yo yɨmnəri-pən ye nɨmraghien vi yame rɨmasɨ-pən tuk Yesu Kristo. Norien a yame yakamhajoun narmamə kɨn ye niməhuak mɨnə fam, apa ikɨn mɨnə fam.

18 Kɨmiə mɨnə tɨksɨn nakasausit, mhamə ta mə to yakpəh nɨrerɨg-preyen tuk əmiə mətapɨg kɨn norien has kapəmiə.

4:11: 2 Kor 11:23-27 **4:12:** Mat 5:44; 2 Tes 3:8 **4:15:** Gal 4:19 **4:16:** Fil 3:17 **4:17:** Wok 19:22

19 Mərig pəh nien mə tuktu, yakaməkeikei murə min məm
əmiə, tukmə Yermaru rorkeikei. Mə jakərig-ru nəgkiar-
ausit-ien yame kamhani, mə jakəm-ru mə kamhavəh əfrakis
nəsaninien uə nikam.
20 Meinai narmamə yame Kughen ramarmaru irəriə, pəh
nien mə iriə narmamə kape nəgkiarien əmə; mərig iriə
kamhavəh nəsaninien kape Kughen ye nimraghien kapəriə.
21 ?Kini naksorkeikei naha? ?Mə jakurə məm əmiə yakuh
əmiə? ?Uə jakurə məm əmiə masitu irəmiə ye norien huvə,
meinai yakorkeikei əmiə?

5

Tukmə yeməhuak kirik ramapir apnapəg pin tuk nipiraovin, tukaməkeikei kher yerhav kin

1 Kimnəvsao kin kimi yo kimə yermamə kirik yerkimiə
rimnəkrəh kin piraovin kirik, mamor ye norien hah
kirik yame rapita norien kape narmamə yame khapəh
nisəhuakien. In e rimnəkrəh kin pian vi kape kafan tatə.
2 ! Mərig kimiə naksausit mhamə niməhuak kapəmiə in
rhuvə rapita! Rhuvə pik mə taksərig raha tuk təvhagə has
yame yermamə a ramor, misher ye rhav kin ye niməhuak
kapəmiə.
3 Nar apnapig yakpəh nəmirien kitawə-m kimiə, mərig
nətərigien kapətawə kirikianə əmə, rəmhen kin yame yaka-
marə kitawə-m kimiə. Kini yaknəkir ta yermamə a tuk norien
has yame in rimnor.
4 Nipig takhauə kirikianə ye nhag Yesu Kristo Yermaru
kapətawə, nərigien kafak mine kapəmiə kirikianə əmə. Nipig
a in a, nəsaninien kape Yesu Yermaru tukraməmir irəmiə,
5 kini nipig a in a takseighan-pən kin kwən a ye kwermi
Setan mə tukroriah nipran, kini rarar ye nərigien kafan, pəh
Yesu Yermaru tukrivəh miragh in nipig In tukruə min ye Nipig
Kwasig.
6-7 Naksausit mhamə ta mə nakwəsəusik-əusik ye
nhatətəyen kapəmiə, mərig nakseighan kin kwən a ruvrə
naksəhuak kwis. Nar e ripəh nəmhenien. Yis rəkəskəh əmə
ramher flaoa piəpiə raməsiis. Ye norien kirikianə əmə min,
yermamə yame ramor təvhagə has tukroriah niməhuak
piəpiə. Ye nipig kape Pasova kimawə nəmə Isrel yaksarakikin
bred yame yis raməmir iran, masor lafet kin bred yame
yis rikək iran. Ye norien kirikianə əmə min, taksher yerhav
kin yor təvhagə has minə ye kuwhen kapəmiə, mə təvhagə
has tukrirkək ye kuwhen kapəmiə. Taksor məknenkin pəh
misatuatuk ye nimri Kughen, mərig yakirkun mə naksatuatuk

4:20: 1 Kor 2:4 **5:1:** Lev 18:7-8; Dut 22:30 **5:3:** Kol 2:5 **5:5:** 1 Tim 1:20

meinai Kristo rɨmamhə rəmhen kɨn sakrefaes kape nɨvəh-
mɨraghien ətawə, rəmhen kɨn sipsip yame nəmə Isrel
kɨmnhauh ye nɨpɨg kape Pasova.
8 Pəh kasor lafet mɨsagien iran ye nɨpɨg m-fam meinai
Kughen rɨmɨrɨsɨn ətawə, rəmhen kɨn yame nəmə Isrel kasor
lafet mɨsagien meinai Kughen rɨmɨkɨr ərhav əriə apa Ijip apa
kupan. Mərɨg ye nɨpɨg a in a kɨmnasor lafet kɨn bred yame yis
rɨkək iran. Ye norien kɨrikianə əmə mɨn, pəh narmamə yamə
mɨne kasor təvhagə has uə kasor ramahas-pən tuk narmamə,
pəh tukhatərhav ye kwhen kapətawə. Kɨni pəh narmamə ye
kwhen kapətawə, pəh iriə in əmə in əmə tukasor norien huvə
mɨsəfrakɨs.
9 Yakwərai ta nəkwəkwə kɨrik kɨmi əmiə mɨmə takhapəh
nɨsor-kwisien nar kɨmiə narmamə yamə mɨne kasapɨr ap-
napɨg tuk nɨpiraovɨn.
10 Pa rɨmə yakamni-əhu əmiə mə takhapəh nɨsor-kwisien
nar kɨmiə narmamə yamə mɨne khapəh nɨsəhuakien, nar
apnapɨg mə norien kapəriə rahas rəmhen kɨn yame kasapɨr
apnapɨg, masəptɨg kɨn nar, mɨsəkrəh, maseikuə, masəhuak
kɨmi nanmɨ nar. Narmamə khapsaah kɨsor məkneikɨn, tukmə
nɨpɨg kɨtawə kɨsarə hanə ye tokrei tanə, to khapəh nɨsaptayen
ye yor təvhagə has mɨnə a.
11 Mərɨg nɨprai nəkwəkwə yame yɨmɨrai kɨmi əmiə mɨmə
takhapəh nɨsəriwək-kwis-ien kɨmiə yermamə yame ramni mə
in yeməhuak kɨrik, mərɨg raməkrəh kɨn piraovɨn, uə raməptɨg
kɨn nar, uə raməhuak kɨmi nanmɨ nar, uə ramni hah nar-
mamə, uə ramapɨs kɨn nɨnɨmien ye nɨpɨg m-fam, uə rameikuə
tuk nəkrəhyen. Takhapəh nɨsor-kwisien nar kɨmiə miriə, kɨni
mhapəh nɨsəvɨgɨn-kwisien kɨmiə miriə.
12 Pəh nien mə in kafak wok mə jakvəhsi-pən narpɨnien
kɨmi narmamə yamə mɨne khapəh nɨsəhuakien. Mərɨg in wok
kapəmiə mə takhavəhsi-pən narpɨnien kɨmi nəməhuak yamə
mɨne kasor təvhagə has mɨnə e.
13 Kughen tukrəm əmhen narmamə yamə mɨne khapəh
nɨsəhuakien, mərɨg Nəkwəkwə kape Kughen ramni mə,
"Sher yerhav kɨn yor təvhagə has mɨnə ye kwhen kapəmiə."
(Dut 17:7; 19:19; 21:21; 22:21, 24; 24:7)

6

Nəməhuak mɨnə to khapəh nɨsərɨp-ərhavyen əriə mɨnə ye kot tuk notgohyen kapəriə

1 Tukmə nɨpɨg yermamə kɨraru ye kwhen kapəmiə kawhek
əriu mɨnə, ror naurɨsien mə tukravəh nərɨgien kapəriu
mɨravən ye kot, ikɨn narmamə yame khapəh nɨsəhuakien

5:6-7: Kal 5:9 **5:6-7:** Aes 53:7; 1 Pita 1:19 **5:8:** Dut 16:3 **5:11:** 2 Tes 3:6; Taet 3:10

tuksəm əmhen tɨməht kape narmamə ikɨn. Mərɨg pəh
niməhuak in tukraməkeikei məm əmhen nərɨgien kapəriu.
2 !Nakharkun mə tuk Nɨpɨg Kwasɨg, kɨmiə nəməhuak mɨnə
taksəm əmhen nɨmraghien kape narmamə yame khapəh
nɨsəhuakien! Kɨni tukmə taksəm əmhen narmamə kape tokrei
tanə, ?rhawor e rɨkimiə raməsɨk mə nakhapəh nɨsəmhenien
tuk nɨsəm-əmhenien kapəmiə mus mus mɨnə?
3 !Nakharkun mə ye Nɨpɨg Kwasɨg taksəm əmhen norien
kape agelo mɨnə! Kɨni narɨmnar ye nɨmraghien kape tokrei
tanə e, iriə rɨmar əmə tuk nəm-əmhenien.
4 Kɨni ror məkneikɨn mə tukmə nakasotgoh tuk nətərɨgien
mɨnə tɨksɨn, ?rhawor e nakamhavən ye kot mə narmamə
yamə mɨne khapəh nɨsəhuakien tuksəm tɨməht kapəmiə?
Nəməhuak mɨnə khapəh nhasiai-pɨkien namehuə kape kot
meinai khapəh nɨsəmhenien tuk nəm-əmhenien nərɨgien
kape nəməhuak mɨnə.
5 Yakamni məkneikɨn mə taksərɨg mɨsaurɨs tukun. ?Mə rha-
wor? ?Yermamə kɨrik yerkimiə rɨrkək tuk nərəhu-huvəyen
tɨməht kape nəməhuak mɨnə, uə nɨkam?
6 Mərɨg nakhapəh nɨsorien məkneikɨn. Kɨmiə nəməhuak
mɨnə nakamhavən ye kot mə narmamə yamə mɨne khapəh
nɨsəhuakien tuksəm əmhen notgohyen kapəmiə mɨnə.
7 Kɨmiə nakhavən ye kot mə tukəm əmhen kapəmiə tɨgoh.
Nar e in e ramhajoun-pən mə nɨmɨsəviəkiə ye swatuk kape
Kughen ye nɨmraghien kapəmiə. ?Rhawor? Tukmə kwən
kɨrik ramor-ahas-pre kɨmik, rhuvə mə takəru-kɨn əmə. Tukmə
rameikuə iram mə tukrəkrəh, rhuvə mə takərukɨn məpəh.
8 Mərɨg nakhapəh nɨsorien məkneikɨn. Kɨmiə nəməhuak
pawk mɨnə, nakaseikuə irəmiə mɨnə tuk nəkrəhyen, masor-
ahas-pən tuk əmiə mɨnə.
9 ?Nakharkun uə nɨkam mə yor təvhagə has mɨnə to khapəh
nhavənien apa ikɨn Kughen ramarmaru ikɨn, yame rɨmɨrpen
mə tukrɨvəhsi-pən kɨmi kafan kwajikovə mɨnə? Takhapəh
nhaniyen nəfrakɨsien ye neikuəyen. In e nəfrakɨsien mə nar-
mamə yamə mɨne kasapɨr apnapɨg, mɨne yamə mɨne kasəhuak
kɨmi nanmɨ nar mɨnə, mɨne yamə mɨne kasəkrəh kɨn piraovɨn,
mɨne narman yamə mɨne kamhakɨr atuk əriə mɨnə,
10 mɨne yəkrəh mɨnə, mɨne narmamə yamə mɨne kasəptɨg
kɨn nar, mɨne yame mɨne kɨsapɨs kɨn nɨnɨmien, mɨne yamə
mɨne kamhani hah nhag yermamə, mɨne yamə mɨne kaseikuə
tuk nəkrəhyen kɨmi narmamə to khapəh nhavənien apa ye
rao ye neai, yame rɨmɨrpen mə tukrɨvəhsi-pən kɨmi kafan
kwajikovə mɨnə.

6:2: Rev 20:4 **6:10:** Gal 5:19-21; Efes 5:5; Rev 22:15

11 Kini kimiə minə tiksin nimisor məknakin apa kupan.
Mərig Nanmin kape Kughen kapətawə rimnəspir əmiə, mətu-
karin əmiə mə kafan minə, mə kimiə taksatuatuk ye nimrin
meinai nakamhani nəfrakisien ye Yesu Kristo Yermaru
kapətawə.

Norien kape nəkrəhyen kin piraovin in təvhagə has

12 Narmamə tiksin kamhani məkneikin mhamə, "Narimnar
fam, rhuvə mə tukor."* Mərig yo yakamni mə pəh nien
mə narimnar fam kisasitu irətawə. Mərig narmamə tiksin
kamhani mhamə, "Narimnar fam rhuvə mə tukor." Mərig to
yakpəh neighanien kin mə narimnar minə en tuksarmaru ye
nimraghien kafak.

13 Narmamə tiksin kamhani nuhpikinien ye norien kape
nikirien nipiraovin mhamə, "Nəviginien in rhuvə tuk tip jir,
kini tip jir rorkeikei nəviginien." Mərig sərig-ru, tuk Nipig
Kwasig, Kughen tukror infamien irəriu. Kini pəh nien mə
Kughen ravəhsi-pə nipraitawə mə tukamhakir apis-apis ətawə
minə. Mərig Kughen Yermaru rimivəhsi-pə nipraitawə mə
tukhasiai In kin, kini pəh Kughen Yermaru In tukrarmaru
irətawə tukun.

14 Ye kafan nəsaninien, Kughen rimivəh miragh Yesu Yer-
maru ye nimhəyen kafan; kini In tukrivəh miragh min ətawə.

15 ?Kini nakharkun uə nikam mə nipraitawə kape Kristo
pisin əmə? ?Kini nakhamə ta mə rhuvə mə jakrəh niprak yame
in kirikianə iriu Yesu Kristo, kini mivən mor kirikianə kin kimi
piraovin kape swatuk? !Nikam! To yakpəh norien məkneikin
tuk nipig kirik.

16 ?Kini nakharkun uə nikam mə yermamə yame ramvən
iriu piraovin kape swatuk, iriu kirauə kirikianə əmə ye
nipran? Meinai Nəkwəkwə kape Kughen ramni mə, "Iriu
tukrauə niprairiu kirikianə əmə." *(Jen 2:24)*

17 Mərig yermamə yame ramofugin-pən ye Yesu Yermaru,
rimauə kirikianə iriu min ye nanmin.

18 Taksap ta mhavən isok tuk norien kape nivən-apnapigien
tuk yermamə. Norien has pisin minə tiksin yame yermamə
ramor, khapəh nisoriahyen nipran. Mərig tukmə yermamə
ramor təvhagə has ye piraovin ramoriah nipran.

19 ?Nakharkun uə nikam mə nipraimiə in nimə kirik kape
Kughen yame Nanmin kape Kughen ramarə ikin; kini Kughen

6:11: Taet 3:3-7 * **6:12:** Nəmhajoun eikuə minə tiksin a Korin kimnhani mhamə niprai jir kape tokrei tanə əmə, Kughen ripəh nəm-pənien nahasien ye niprai jir, kini rhuvə əmə mə tukasor naha nhagin yame niprairiə rorkeikei mə tukror, rəmhen kin piraovin uə ninimien. Mərig Pol ramni mə Kughen ramehuə yerkitawə mine ye nipraitawə. **6:12:** 1 Kor 10:23 **6:13:** 1 Tes 4:3-5 **6:14:** Rom 8:11; 1 Kor 15:20; 2 Kor 4:14 **6:15:** Efes 5:30 **6:17:** Jon 17:21-23; Rom 8:9-11

rɨmɨvəhsi-pre Nanmɨn kɨmi əmiə, mamarə irəmiə? Kɨni pəh nien mə kɨmiə kapəmiə atuk e kɨmiə
20 meinai Kughen rɨvəh ta nɨmrɨmiə ye nərokien yame nɨmrɨn rhaktə. Ror məkneikɨn, hasiai Kughen ye norien mɨnə kape nɨpraimiə.

7

Norien kape narkurəkien

1 Taktakun ai, jakhorpɨn nəgkiarien kapəmiə yame nɨmɨsher-pə kɨn kɨmi yo ye nəkwəkwə. Nəfrakɨs, tukmə yerman kɨrik rɨmə tukrəpəh əgkəp əmə nɨkɨrien piraovɨn, rhuvə əmə.
2 Mərɨg narmamə khapsaah mɨne nɨpiraovɨn kamhavən apnapɨg tuk əriə mɨnə; ror məkneikɨn mə rhuvə əmə mə yermamə tukraməkeikei mɨvəh atuk kafan piraovɨn, kɨni piraovɨn tukrɨvəh atuk mɨn kafan yerman.
3 Yerman tukraməkeikei mamapɨr-pən tuk kafan piroavɨn tukmə piraovɨn rorkeikei, kɨni piraovɨn tukraməkeikei mamapɨr-pən tuk kafan yerman tukmə yerman rorkeikei.
4 Pəh nien mə piraovɨn ramarmaru atuk ye nɨpran; mərɨg kafan yerman in tukrarmaru iran. Norien kɨrikianə rəmhen əmə ye yerman. In rapəh narmaru-atukien ye nɨpran, mərɨg kafan piraovɨn ramarmaru iran.
5 Rɨpəh nəmhenien mə yerman uə piraovɨn tukrɨgɨn tuk nɨpran, tukmə kɨrik rorkeikei. Mərɨg tukmə iriu kwis kweighan kɨn mɨrəmə tukrəpəh tuk nəhuakien, rhuvə əmə. Kwasɨg ikɨn, tukawəkeikei mɨrauə kɨrikianə, tamə Setan rɨvəhsi-pən vəhsi-pən kɨmi əriu. Yakamni məkneikɨn meinai kɨmiə fam nakhapəh nhaskaiyen.
6 Nəgkiarien e rɨpəh norien mə takasəkeikei masor mared; mərɨg yakaməhitə əmə ye swatuk tuk norien kape mared.
7 Mərɨg ye nərɨgien kafak yakorkeikei mə narmamə tukhapəh nɨsorien mared rəmhen kɨn yo. Mərɨg Kughen rɨmɨvəhsi-pə swatuk pɨsɨn pɨsɨn kɨmi ətawə kɨrikianə kɨrikianə, mor tɨksɨn mə tukasor mared, tɨksɨn tuksəriwək əmə.
8 Kɨni yakamni-pre tuk narmamə yamə mɨne kɨpəh nɨsorien mared mɨne nɨpiraovɨn yame kɨmhə tan kɨn əriə, rhuvə mə tuksəriwək əmə rəmhen kɨn yo.
9 Mərɨg tukmə kaseinein nɨsarmaruyen ye nɨprairiə, rhuvə mə tukasəkeikei mɨsarkurək pəh rɨkiriə tukrɨpəh nəsɨk-pɨkien piraovɨn uə yerman.
10 Kɨmiə yamə mɨne nakwəsarkurək, yakamni-pre nəgkiarien e tuk əmiə. Mərɨg pəh nien mə kafak nəgkiarien,

6:20: 1 Kor 7:23; 1 Pita 1:18-19 **7:9:** 1 Tim 5:14

mərɨg kape Yesu Yermaru. Ramni mɨmə, “Piraovɨn tukrɨpəh
nəpəhyen kafan yerman.” *(Mat 5:32)*
11 Mərɨg tukmə rəpəh in, pəh tukrɨpəh nəri-pən-mɨnien yer-
man pɨsɨn kɨrik; uə, tukmə rhawor, pəh tukrɨrerɨg-pən mɨn
tuk kafan yerman. Kɨni pəh yerman tukrɨpəh nəpəhyen kafan
piraovɨn.

12 Kɨmiə yamə mɨne kapəmiə narman uə nɨpiraovɨn khapəh
nɨsəhuakien, in e kafak nəgkiarien, mərɨg pəh nien mə
nəgkiarien kape Yesu Yermaru. Yakorkeikei mɨmə tukmə
kɨmiə kɨrik, kafan piraovɨn rɨpəh nəhuakien, mərɨg rorkeikei
mə iriu tukwarə, yerman tukrɨpəh nəpəhyen.
13 Kɨni tukmə kɨmiə kɨrik, kafan yerman rɨpəh nəhuakien,
mərɨg rorkeikei mə iriu tukwarə, piraovɨn tukrɨpəh nəpəhyen.
14 Tukror məknakɨn meinai nɨpɨg piraovɨn kɨrik raməhuak,
kɨni Kughen ramərəhu karɨn mɨn kafan yerman mə kape
Kughen. Kɨni nɨpɨg yerman kɨrik raməhuak, kɨni Kughen
ramərəhu karɨn mɨn kafan piraovɨn mə kape Kughen. To
rɨpipəh norien məkneikɨn, to kapəmiə kwajikovə mɨnə, iriə
kape tokrei tanə əmə. Ror məkneikɨn mə Kughen ramərəhu
karɨn iriə mə kafan mɨnə, meinai rɨnərəhu-karɨn ta tatə mɨne
mamə.

15 Mərɨg tukmə yame rɨpəh nəhuakien rorkeikei mə
tukrəpəh kafan piraovɨn uə yerman yame raməhuak,
seighaan əmə kɨn mə tukrəpəh. Yermamə yame raməhuak,
yerman uə piraovɨn, Kughen rɨpəh nərkɨs-ofugɨnien əriə ye
narkurəkien a. Kughen rɨmnokrən kɨn ətawə mə tuksarə mar
ye nəmərinuyen.
16 !Piraovɨn! Tukmə ror nɨmraghien atuatuk kafam tukror
swatuk Kughen tukrɨvəh mɨragh kafam yerman. !Kɨni yer-
man! Tukmə ror nɨmraghien atuatuk kafam tukror swatuk
Kughen tukrɨvəh mɨragh kafam piraovɨn.

17 Mərɨg in əmə e nɨpɨg Kughen rɨmnokrən kɨn əmiə,
nɨmnasarə ye narəyen pɨsɨn pɨsɨn yamə mɨne Kughen Yermaru
rɨmnərəhu, kɨni rhuvə mə takasarə əmə məknenkɨn. In e kafak
nəgkiarien yakamərəhu kɨmi nɨməhuak mɨnə fam.
18 Tukmə yermamə kɨrik, kɨmnəsɨg-pən ta in nɨpɨg Kughen
rɨmnokrən kɨn in, pəh in tukrɨpəh nerkwaigien tukun. Kɨni
tukmə yermamə kɨrik, kɨpəh nəsɨgpənien in nɨpɨg Kughen
rɨmnokrən kɨn in, pəh tukrɨpəh nətayen mə kavəh nao kɨmin.
19 In nar apnapɨg əmə tukmə kɨmɨvəh nao kɨmi yermamə
kɨrik uə kɨpəh nɨvəhyen nao kɨmin. Nar keikei kapətawə yame
tuksəri-pən nəgkiarien kape Kughen.

7:15: Rom 14:19 **7:16:** 1 Pita 3:1 **7:19:** Rom 2:25; Kal 5:6; 6:15

20 Mərig nipig Kughen rimnokrən kin əmiə, nimnasarə ye
narəyen pisin pisin yamə mine Kughen Yermaru rimnərəhu,
kini rhuvə mə takasarə əmə məknenkin.
21 ?Nipig Kughen rimnokrən kin ik, ik slef əmə kirik uə?
Rikim tukripəh nəsik-pikien; mərig tukmə nakirkun nəri-
pənien swatuk yame kamrisin slef minə iran, əri-pən.
22 Ror məkneikin meinai yermamə yame in slef əmə nipig
Kughen Yermaru rimnokrən kin in, in ruauə yermamə yame
Kughen rimirisin ta in. Kini yermamə yame pəh nien mə slef
nipig Kughen Yermaru rimnokrən kin in, in ruauə slef kape
Yesu Kristo.
23 Kughen rivəh ta nimrimiə ye nərokien yame nimrin
rhaktə. Takhapəh min nisətayen mə takhauə slef kape yer-
mamə min kirik min.
24 Piak minə mine nowinik minə. Nipig Kughen rimnokrən
kin əmiə, nimnisarə ye narəyen pisin pisin minə, kini rhuvə mə
nakasarə əmə məknenkin kimiə Kughen.
25 In e nəgkiarien kirik kapəmiə narmamə wi yamə mine
khapəh hanə nisorien mared. Yakpəh nivəh-atuatukien nat-
uakəmien kirik tuk Yesu Yermaru, mərig yakamni əmə ye
nətərigien kafak. Mərig kimiə nakwənharkun mə yakaməkir
norien minə ye norien yame ratuatuk, meinai Yesu Yermaru
rikin rehuə tuk yo mamasitu irak.
26 Ye kafak nərigien yakorkeikei mə takasarə əmə
məknenkin mamhavən, meinai nipig əutən minə kwənhauə.
27 ?Rhawor? ?Naknarkurək ta? Takpəh narha-kinien
swatuk tuk nəpəhyen kafam yermamə. ?Rhawor? ?Nakpəh
norien mared? Takpəh narkutien tuk nikirien kafam kirik
piraovin.
28 Mərig tukmə nakvən markurək, pa rimə nakaməsik
natuakəmien kirik. Kini tukmə piraovin wi kirik ramvən
markurək, pa rimə raməsik natuakəmien kirik. Mərig nar-
mamə yamə mine kwəsarkurək tukasarə ye nipig əutən
ripsaah ye kapəriə narəyen. Kini yakorkeikei mə jakni-əhu
əmiə mə takhapəh nisarkurəkien tamə naksarə ye nipig əutən
minə a.
29 Piak minə mine nowinik minə, in e niprai nəgkiarien
kafak. Nimraghien kapətawə ye tokrei tanə e ruəkwakwə. Ror
məkneikin mə yermamə yame rinarkurək ta tukraməkeikei
maməmnhawk tuk norien wok kape Yesu Yermaru rəmhen
kin yame yermamə yame ripəh hanə narkurəkien rirkun
nəmnhawkien tuk norien wok kape Yesu Yermaru.
30 Kini tukmə yermamə kirik rikin rəpou, rhuvə mə
tukror əmə wok kape Kughen rəmhen kin yame rikin ripəh
nəpouyen. Kini tukmə yermamə kirik rikin ragien, rhuvə mə

7:22: Flm 16; 1 Pita 2:16 **7:23:** 1 Kor 6:20

tukror wok kape Kughen rəmhen kɨn yame rɨkin tukrəukəh tukun. Kɨni tukmə yermamə kɨrik raməvrə, rɨkin tukrɨpəh nɨvənien tuk narɨmnar yame ravəh, mamor əmə wok kape Kughen.

31 Kɨni tukmə yermamə yame ramor bisnes ye tokrei tanə, tukraməkeikei mɨrkun mə kafan bisnes in nar apnapɨg əmə, meinai ye tokrei tanə e mɨne nɨhuvəyen kafan tɨkrɨpirkək.

32 Yakorkeikei mə rɨkimiə tukrɨpəh nəsɨk-pɨkien nar kɨrik kape tokrei tanə e. Ror pən, tukmə kwən kɨrik rɨpəh narkurəkien, rɨkin raməsɨk pɨk wok kape Yermaru mə tukrhawor-pən iran mɨne mor rɨki Yermaru ragien tuk wok yame in ramor.

33 Mərɨg yermamə yame rɨmnarkurək, rɨkin raməsɨk pɨk əmə narɨmnar kape tokrei tanə mə tukrhawor pən iran mɨne mor piraovɨn kafan rɨkin ragien,

34 kɨni kafan nərɨgien ramvən tuk nar kɨraru: kafan piraovɨn mɨne wok kape Yesu Yermaru. Kɨni piraovɨn yame rɨpəh narkurəkien, uə piraovɨn wi, rɨkin raməsɨk pɨk wok kape Yermaru, mə tukrhawor pən iran mɨne kɨn nɨpran mɨne nərɨgien kafan rɨpəh nəmkəmɨkien ye nɨmrɨ Kughen, mə in yermamə kape Kughen. Mərɨg piraovɨn yame rɨmnarkurək ta, in ramətərɨg pɨk tuk narɨmnar kape tokrei tanə mə tukrhawor mor kafan yerman rɨkin ragien.

35 Yakamni-pre nəgkiarien mɨnə e tuk nɨvəhsi-haktəyen nərɨgien kapəmiə. Mərɨg pa rɨmə yakamni-əhu əmiə. Mərɨg yakorkeikei mə taksəri-pən swatuk kape nɨmraghien yame ratuatuk, kɨni rɨkimiə tukraməsɨk pɨk wok kape Yesu Yermaru.

36 Mərɨg tukmə kɨrpen yerman kɨrik mɨne piraovɨn wi kɨrik tuk narkurəkien, kɨni yerman rɨmə tukrɨwhin pi pom piraovɨn, mərɨg taktakun ai rɨkin raməsɨk mə tukrɨpəh nɨwhinmɨnien narkurəkien, meinai pian a rɨnaməpiəwharu, kɨni taktakun ai kwən a rɨkin rəsɨk mə rhuvə pəh karkurək-rə kapəriu. Rəmhen, kɨrarkun narkurəkien kapəriu, pa rɨmə kawəsɨk natuakəmien kɨrik.

37 Kɨni tukmə kɨraru mɨn kaworkeikei mə tukwarkurək, mərɨg yerman rɨkin rɨmnəsɨk ta mə tukrəpəh narkurəkien, kɨni kɨpəh hanə nɨrpenien əriu mə tukwarkurək, kɨni kwən a ramarmaru ye nɨpran, kɨni rɨkin raməsɨk mə tukrɨpəh nɨkɨrien pian a, in mɨn a ramor norien atuatuk.

38 Ror məkneikɨn mə yermamə yame ramarkurək iriu pian wi, in ramor nar atuatuk; kɨni mərɨg yerman kɨrik rɨmə tukrəpəh əgkəp-əmə nɨkɨrien piraovɨn, in ramor nar huvə rapita.

39 Piraovɨn tukraməkeikei marə iriu kafan yerman ye nɨpɨg mɨfam; mərɨg tukmə kafan yerman rɨmhə, in

---

7:31: 1 Jon 2:17

rɨrkun narkurək-pənien ye yerman pɨsɨn mɨn kɨrik yame in rorkeikei. Mərɨg nar kɨrikianə əmə, in tukraməkeikei markurək-pən ye kwən kɨrik yame raməhuak kɨmi Yesu Yermaru.
40 Mərɨg ye kafak nətərɨgien, tukmə piraovɨn yame kɨmhə tan kɨn rɨpəh narkurək-mɨnien, nar a rhuvə rapita yame kɨmɨni kɨmə in tukrarkurək. Kɨni rɨkik raməsɨk mə Nanmɨn kape Kughen raməmɨr irak mɨvəhsi-pə nəgkiarien e kɨmi yo mə jakni.

8

Nəvɨgɨnien yame kamor sakrefaes kɨn kɨmi nanmɨ nar mɨnə (Rom 14:1-23; 1 Kor 10:14-33)

1 Kɨni taktakun ai jakəgkiar ye nəvɨgɨnien yame kamor sakrefaes kɨn kɨmi nanmɨ nar. Kɨtawə kharkun mhamə, “Kɨtawə m-fam kamhavəh nɨrkunien.” “Nɨrkunien” in nar kɨrik yame ramor narmamə kasausit tukun, mərɨg in e norien kape norkeikeiyen yame ravəhsi-haktə nɨmraghien kape nar-mamə.
2 Tukmə yermamə kɨrik rɨkin raməsɨk mə rɨrkun pɨk nar, mərɨg in rɨpəh hanə nɨrkunien nar kɨrik yame in tukrɨpirkun.
3 Mərɨg yermamə yame rorkeikei Kughen, Kughen rɨrkun in.
4 ? Kɨni rhawor ye nəvɨgɨnien yame kamor sakrefaes kɨn kɨmi nanmɨ nar mɨnə? Kɨtawə kharkun mə nanmɨ nar in nar apnapɨg əmə kɨrik ye tokrei tanə; kɨni kughen kwəskwəh mɨnə kharkək; mərɨg Kughen kɨrikianə əmə.
5 Kamni kɨmə, “kughen kwəskwəh mɨnə” mɨne “yermaru kwəskwəh mɨnə” khapsaah eikɨn e. In e neikuəyen əmə. Mərɨg nəfrakɨsien narmamə tɨksɨn kasəhuak kɨmi əriə. Mərɨg nar apnapɨg kughen kwəskwəh mɨnə aikɨn, apa ye rao ye neai uə in e ye tokrei tanə,
6 mərɨg tuk ətawə, Kughen kɨrikianə əmə, in e Tatə Kughen. Narɨmnar m-fam ramsɨ-pən iran. Kɨni In ravəhsi-pə nɨmraghien kɨmi ətawə mə kɨtawə tuksor nəkwan. Kɨni Yermaru kɨrikianə əmə, in e Yesu Kristo. Kɨni Kughen rɨmnor swatuk kɨmin mə tukror narɨmnar fam ye neai mɨne ye tokrei tanə. Kɨni Kristo rɨmnor swatuk kɨmi ətawə mə kɨtawə tukhamragh.
7 Mərɨg pəh nien mə narmamə m-fam kharkun nəgkiarien e. In apa kupan, kɨmiə tɨksɨn nɨmnasəhuak kɨmi nanmɨ nar mɨnə ye nɨpɨg m-fam. Kɨni taktakun ai, nɨpɨg nakasən nusai nar yame kɨmnor sakrefaes kɨn kɨmi nanmɨ nar, rɨkimiə raməsɨk mə nakhasiai əfrakɨs kughen kwəskwəh mɨnə a. Nhatətəyen kapəmiə rɨpəh nɨskaiyen, kɨni nɨpɨg nakasən nusai nar yame

7:39: Rom 7:2-3 **8:1:** Wok 15:29 **8:2:** Gal 6:3 **8:4:** Dut 4:39; 6:4; Gal 4:8 **8:6:** Efes 4:5,6

kɨmnor sakrefaes kɨn kɨmi nanmɨ nar, nakamhagɨn mhata mə nakasor təvhagə has.

8 Mərɨg nəvɨgɨnien to rɨpəh norien ətawə khauə ipakə tuk Kughen. Tukmə khapəh nɨsənien nusai nar a, uə kɨsən nusan, nətərɨgien kape Kughen tuk ətawə rəmhen əmə.

9 Rhuvə əmə. Nakharkun nɨsəri-pənien naha swatuk yame naksorkeikei mə taksəri-pən. Mərɨg takhapəh nɨsorien nar kɨrik mə in tukror mə yeməhuak kɨrik yame nhatətəyen kafan rɨpəh nɨskaiyen tukrəm kɨni rətərɨg pɨk tukun kɨni mɨmɨr ye nhatətəyen kafan.

10 Yakamni məkneikɨn meinai tukmə kɨmiə yamə mɨne nakwənhavəh ta nɨrkunien e nakhavən ye nəkwai nimə kaməhuak kɨmi nanmɨ nar ikɨn mɨnə a mə taksən nusai nar, kɨni yermamə kɨrik yame nhatətəyen kafan rɨpəh nɨskaiyen raməm, ?rɨkin tukrhaw-əsɨk? Tamə naksən nusai nar, mhavi-pən kafan nətərɨgien, kɨni in mɨn ramvən imə mən nusai nar yame kɨmnor sakrefaes kɨn kɨmi nanmɨ nar; kɨni kafan nərɨgien ror kɨraru tukun.

11 Ror məkneikɨn mə kɨmiə yamə mɨne nakwənharkun ta mə kughen kwəskwəh rɨrkək, naksor piaumiə yame Kristo rɨmamhə tukun, yame rɨkin rɨpəh nɨskaiyen, rəpəh kafan nhatətəyen ye Kristo.

12 Nɨpɨg naksor norien has e ye kɨmiə kɨrik, kɨni masoriah rɨkin yame rɨpəh nɨskaiyen, masor mɨn norien has ye Yesu Kristo.

13 Ror məkneikɨn mə tukmə nar kɨrik yame yakamən ramor piak ramɨmɨr ye kafan nhatətəyen, kɨni rhuvə mə jakpəh-nən-mɨnien nəvɨgɨnien a, mə in tukrɨpəh mɨn nɨmɨrien ye kafan nhatətəyen.

9

Pol ramni mə ratuatuk mə narmamə tukhasiai in mhavəhsi-pən nərok kɨmin rəmhen kɨn aposol

1 ? Rɨkimiə raməsɨk mɨmə yakɨrkun norien naha nhagɨn yame yakorkeikei, uə nɨkam? !Ǝwəh, yakɨrkun! ?Yo aposol kɨrik uə nɨkam? !Ǝwəh, yo en! ?Yɨmnəm Yesu Yermaru kapətawə kɨn nɨmrɨk uə nɨkam? !Ǝwəh, yɨmnəm! ?Kɨmiə e kwənkwai wok kafak yame yɨmnor ye nhag Yesu Yermaru, uə nɨkam? !Ǝwəh!

2 Tukmə ror narmamə tɨksɨn kamhani mhamə pəh nien mə yo aposol. Mərɨg nəfrakɨsien mə kɨmiə to nakhapəh nhaniyen məknakɨn, meinai nɨmraghien kapəmiə ye Yesu Yermaru ramhajoun-pən mə yo aposol kɨrik.

8:9: Rom 14:13-15; Kal 5:13 **8:11:** Rom 14:15,20 **8:13:** Rom 14:21 **9:1:** Wok 22:17-18; 26:16; 1 Kor 15:8-9 **9:2:** 2 Kor 3:2-3

3 Yakamhorpɨn nəgkiarien kape narmamə tɨksɨn yamə mɨne
kamhani mhamə pəh nien mə yo aposol kɨrik.
4 ?Ratuatuk mə kɨmawə aposol mɨnə yaksaiyoh əmiə kɨn
nəvɨgɨnien mɨne nar yame tuknɨm, uə? Ǝwəh, ratuatuk əmə.
5 Aposol mɨnə tɨksɨn, mɨne naorahi Yesu Yermaru
mɨnə, mɨne Pita, kapəriə nɨpiraovɨn yamə mɨne kasəhuak
kɨmnamhakwasɨg kɨn əriə mhatərhav masəriwək nɨpɨg
kɨmnasor wok kape Yesu Yermaru. ?Kɨni ratuatuk mə kɨmawə
jaksor mɨn məknakɨn, uə nɨkam?
6 ?Uə rɨkimiə raməsɨk mə yo mɨne Banabas, kɨmru pɨsɨn
əmə jakawəkeikei mawor wok atuk tuk mane tuk nəvɨgɨnien
nəmru mɨne napɨrien mɨne nəriwəkien?
7 Sərɨg-ru. ?Nakharkun mə to mobael kɨrik ror wok kɨni
rɨkin rɨpəh norkeikeiyen mə tukərok in tukun uə? Nɨkam,
rorkeikei mə tukərok in. ?Uə nakharkun mə to yermamə
kɨrik rəsim, kɨni mɨpəh nɨvəhyen kwənkwan mən uə? ?Uə
nakharkun mə to yermamə kɨrik raməvɨgɨn nar mɨragh, to
rɨpəh nənien kɨrik uə?*
8 ?Rɨkimiə raməsɨk mə ta mə narɨmnar yamə mɨne yakamni
ramsɨ-pən əmə ye nərɨgien kape narmamə uə? !Nɨkam! Kɨni
loa ramni mɨn əmə nar kɨrikianə yame yakamni.
9 Kɨmɨrai ye loa kape Moses kɨmə,
"Nɨpɨg hos kɨrik ramor wok kɨrik kafam, kɨni tukmə rorkeikei
mə tukrəvɨgɨn, takpəh nɨni-əhuyen."† *(Dut 25:4).*
?Rhawor? ?Rɨki Kughen raməsɨk əmə hos,
10 uə raməsɨk mɨn ətawə? Ǝwəh, kɨmɨvəhsi-pə loa e tuk
kapətawə nɨhuvəyen, meinai narmamə yamə mɨne kasəkupən
mamhahu nar ye nəsimien, mɨne yamə mɨne khakwasɨg
mamhavəh, iriə m-fam nərɨgien kapəriə kɨrikianə əmə mə
tuksən nəvɨgɨnien ye nəsimien a.
11 Ye wok mɨnə kapəmru irəmiə, rəmhen kɨn mə yakəwəsim
kɨrik, mə kɨmiə taksəvɨgɨn ikɨn; in e mə kɨmiə takhavəh Nanmɨn
kape Kughen. ?Kɨni rhawor? ?Rɨskai tuk əmiə mə taksarpɨn
nasituyen mhavəhsi-pə mane rəmhen tuk nəvɨgɨnien nəmru
uə?
12 Narmamə pɨsɨn mɨnə kharkun nɨsaiyohyen əmiə kɨn
nəvɨgɨnien; kɨni ratuatuk əmə, meinai iriə kasor wok kape
Kughen. ?Kɨni rhawor irəmru Banabas? Naiyohyen kapəmru
in ratuatuk əgkap.
Nar apnapɨg yakrarkun nɨwəkeikeiyen kɨmi əmiə tuk
nərokien kape wok kapəmru, mərɨg kɨmru yakrapəh

9:4: Luk 10:8 * **9:7:** Nəgkiarien kape Gris ramni, "?Nakharkun mə to yermamə kɨrik ramarha tuk sipsip, to rɨpəh nɨnɨmien melek kape sipsip?" † **9:9:** Dut 25:4 ramni mə tukmə nar mɨragh kɨrik kamni kɨmə ox ramor wok kɨrik kafam, takpəh nɨniəhuyen in mə tukrɨpəh nəvɨgɨnien. Ǝm-ru mɨn 1 Tim 5:18. **9:10:** 2 Tim 2:6 **9:11:** Rom 15:27

niwaiyohyen. Kimru rikimru ragien əmə mə jakrəpəh
nirərəhyen nərokien, nar apnapig mə narəyen kapəmru
rəutən, tamə yakravəh nərok, narmamə khani hah əmru tuk
wok kapəmru, misətapig kin nəvsaoyen huvə kape Yesu Kristo
yame yakarəni-ərhav.
13 ? Nakharkun uə nikam mə narmamə yamə mine ka-
sor wok ye Nimə Ehuə kape Kughen, kamhavəh nəriə
aikin nəviginien rəmhen kin nərokien kapəriə? Kini nar-
mamə yamə mine kasor wok ye tebol, ikin kamor sakrefaes
ikin, kamhavəh nəriə aikin nəviginien rəmhen kin nərokien
kapəriə.
14 Ye swatuk kirikianə əmə min, Yesu Yermaru rimni
mə narmamə yamə mine kamhani-ərhav nəvsaoyen huvə,
tukaməkeikei kivəhsi-pən nərokien kapəriə meinai kamhani-
ərhav nəvsaoyen huvə.

15 Məriig yakrapəh niwaiyohyen əmiə kin narimnar yame
ratuatuk mə to yakwaiyoh kin. Məriig pəh nien mə yakam-
rai nəkwəkwə e mamaiyoh kin nərokien. Rikik ramagien
əmə mimə yakamni-ərhav nəvsaoyen huvə kape Kughen, kini
kipəh nərokien yo iran. Ror pən, yakpəh norkeikei-əgkəpien
mimə kimiə taksərok yo iran.
16 Məriig pəh nien mə yakamausit mə yakamni-ərhav
nəvsaoyen huvə, meinai Kughen raməkeikei kimi yo mə jakni-
ərhav. ! Kini nəmhəyen ehuə tukruə tuk yo tukmə yakpəh
nəvsao-ərhavyen kin nəgkiarien huvə!
17 Məriig tukmə yakamni-ərhav nəgkiarien kape Kughen
meinai yakorkeikei mamor məkneikin, ratuatuk əmə mə
jakvəh nərokien iran. Məriig Kughen e in e rimirpen yo mə
jakor wok e, kini ror məkneikin mə jakaməkeikei mamor.
18 ? Kini naha nhagin e kafak nərokien? In əmə e, mə
nipig yakamni-ərhav nəvsaoyen huvə, yakamni-ərhav ap-
napig əmə, mipəh nivəhyen nərokien iran. Kini ror məkneikin
yakpəh naiyohyen kin nar kirik, nar apnapig in ratuatuk mə
to yakaiyoh kin.

19 Yermamə kirik ripəh narmaruyen irak, məriig yimivəhsi-
əhu atuk yo mə yo slef əmə kape narmamə mi-fam mə jakvi-pə
narmamə khapsaah khauə tuk Yesu Kristo.
20 Nipig yimnaməriwək kimawə nəmə Isrel, yimauə rəmhen
əmə kin nəmə Isrel, mə jakvi-pə əriə khauə tuk Kristo. Kini
nar apnapig loa ripəh narmaruyen irak, nipig yimnəsəriwək
kimawə miriə narmamə yamə mine kasəri-pən loa, yimauə
məmhen kin əriə, mə jakvi-pə əriə khauə tuk Kristo.

9:12: Wok 20:34; 2 Kor 11:9 **9:13:** Dut 18:1-3 **9:14:** Mat 10:10; Gal 6:6
9:16: Jer 20:9 **9:20:** Wok 21:20-26

21 Nɨpɨg yɨmnamərɨwək kɨmawə narmamə yamə mɨne loa rɨpəh narmaruyen irəriə, yɨmauə məmhen kɨn əriə. Yɨmnor məkneikɨn mə jakvi-pə əriə khauə tuk Kristo. (Mərɨg yakpəh narakikɨnien loa kape Kughen. Nɨkam. Loa kape Kristo ramarmaru irak.)
22 Nɨpɨg yɨmnamərɨwək kɨmawə narmamə kapəriə nhatətəyen rɨpəh nɨskai-pɨkien, yɨmauə məmhen kɨn əriə mə jakvi-pə əriə pəh khauə tuk Kristo.‡ Yɨmauə məmhen kɨn narmamə mɨfam, mə ye norien mɨnə fam jakvi-pə tɨksɨn khauə tuk Kristo.
23 Yakamor məknakɨn mə nəvsaoyen huvə tukrɨvən ikɨn mɨnə fam mə yo mɨn jakvəh nɨhuvəyen yamə mɨne iriə kape narmamə yamə mɨne kamhani nəfrakɨsien iran.
24 ? Nakharkun uə nɨkam mə, ye naiyuyen, narmamə m-fam tuksaiyu, mərɨg kɨrikianə əmə tukrapita fam əriə? Kɨni rhuvə mɨmə kɨmiə taksaiyu ye norien kape naiyuyen yame taksarkut pɨk mə taksor win.
25 Narmamə yamə mɨne kɨsorkeikei mə tuksaiyu ye naiyuyen tukhawhai əriə mɨnə ye naiyuyen, mə tuksor win mhavəh nərokien kɨrik yame to rɨpəh nəmɨrien ror tu. Mərɨg kɨtawə kɨsaiyu mə tuksor win mhavəh nar kɨrik yame tukraməmɨr kape rerɨn.
26 Ror pən yakpəh naiyu-apnapɨg-əməyen rəmhen kɨn yer-mamə yame ramaiyu tuk nəvkɨrien ramaiyu; kɨni yakpəh narukien kɨn kwermɨk rəmhen kɨn yermamə yame ramor boksing ramaruk kɨn kwermɨn maməsɨk nɨmago-ago.
27 Nɨkam. Yakawhai nɨprak mɨmə tukror wok atuə kɨn kafak, mə nɨpɨg yakwəni-ərhav ta nəvsaoyen huvə kɨmi nar-mamə khapsaah, iriə tukhauə ye naiyuyen a, kɨni yo jakpəh nuəyen rəmhen kɨn yermamə kɨrik yame rɨmnakapɨr loa kape naiyuyen, kɨni karakikɨn in ye naiyuyen.

10

Pol ramni-ərhav norien kape nəmə Isrel kupan

1 Piak mɨnə mɨne nowinɨk mɨnə, yakorkeikei mə takharkun mə nɨpɨg rɨpmawə mɨnə kamnhaier Ijip, napuə rɨmuvrɨg əpɨs əriə m-fam; kɨni iriə m-fam kɨmɨsəviəfugɨn ye tahik.
2 Kɨni Kughen rɨmnor baptaes irəriə m-fam ye tahik mɨne napuə a, mə tukhauə narmamə kape Moses mɨnə.
3 Kɨni iriə m-fam kɨmɨsən nəvɨgɨnien kɨrikianə əmə yame rɨmasɨ-pən ye Nanmɨn kape Kughen.

‡ **9:22:** Narmamə mɨne e kapəriə nhatətəyen rɨpəh nɨskai-pɨkien, iriə e yamə mɨne khamə ta mə rahas tuk nənien nusai nar yame kɨvəhsi-pən ta kɨmi kughen eikuə mɨnə. Kɨni nɨpɨg Pol rɨmnamarə iriə miriə, in mɨn rɨmɨpəh nənien nusai nar a.

9:22: 2 Kor 11:29 **9:25:** Fil 3:14; 2 Tim 2:4-5; 4:7-8 **9:27:** Rom 8:13; 13:14
10:1: Eks 13:21-22, 14:22 **10:3:** Jon 6:31; Eks 16:4,35

4 Kini mhanim nu kirikianə əmə yame rimasi-pən ye
Nanmin kape Kughen, meinai kimnhanim nu ye kapier kape
Nanmin kape Kughen yame kimnasəriwək iriə min, yame in
e Yesu Kristo.
5 Nar apnapig iriə kimisor məkneikin, mərig iriə khapssah,
Kughen rikin ripəh nagienien tuk əriə, kini kwənhamhə apa
ikin pisin pisin apa ye tipəvsik.

6 Kini Kughen rimneighan kin narimnar minə e mə
tukror kwirig kimi ətawə e towei mine mə kitawə tukhapəh
nhasigovinien norien has kape kaha minə kupan, mhapəh
nisərəhu-pənien nərigien kapətawə ye norien has minə
rəmhen kin yame kimnasor apa kupan.
7 Takhapəh nisəhuakien kimi nanmi nar rəmhen kin yame
iriə tiksin kimnasəhuak kimi nanmi nar kupan. Meinai
Nəkwəkwə kape Kughen ramni mimə,

"Narmamə kimisəkwətə mə tuksəvigin mamhanim, kini
masərer mə tuksor danis e yame ravi-pən əriə ikin
rahas ikin." *(Eks 32:6)*

8 Rahas mə kitawə tukhavən apis apis tuk ətawə minə
rəmhen kin yame kimnasor kupan kini iriə m-fam twenti tri
taosen kimnhamhə ye nipig kirikianə əmə.
9 Rahas mə kitawə tuksor narimnar yame ravi-pə niemha
kape Kughen Yermaru rəmhen kin yame iriə tiksin kimisor
kupan, kini snek rəs əriə khamhə.
10 Rahas mə naksatmunmun ye Kughen rəmhen kin yame
iriə kimnasor kupan, kini agelo kape nimhəyen rhopni əriə.

11 Narimnar minə a kimnhauə ye nimraghien kape kaha tu
minə apa ye tipəvsik, mamor kwirig kimi ətawə tukun. Kini
kimirai-pən nəvsaoyen minə a ye nəkwəkwə mə tukramsig
ətawə e towei mine meinai Nipig Kwasig ruauə ipakə.
12 Kini tukmə rikimiə raməsik mimə nakasərer tim tim,
takasərig əmiə, meinai kimiə min nakharkun nimirien ye
norien has minə e.
13 Nivəhsi-pən vəhsi-pənien yame ramuə ye nimraghien
kapəmiə, in rəmhen əmə kin yame kimnor fam ye nar-
mamə minə. Mərig nipig m-fam, Kughen ramor kafan
nəgkiarien. Kini In ripəh neighanien kin nivəhsi-pən vəhsi-
pənien kirik tukruə ye nimraghien kapəmiə yame in riskai
rapita nəsaninien kapəmiə. Mərig nipig nivəhsi-pən vəhsi-
pənien ramuə ye nimraghien kapəmiə, Kughen tukror swatuk
kirik mə takharkun nisərer-timtimien, mə nar kirik tukripəh
nivi-pənien əmiə ye nahasien.

10:4: Eks 17:6; Nam 20:11 **10:5:** Nam 14:29-30 **10:6:** Nam 11:4,34; 1 Kor 10:11 **10:8:** Nam 25:1-9 **10:9:** Eks 17:2 **10:10:** Nam 16:41-50; 17:5,10

Nanmɨ nar mɨne nəməhuak mɨnə
(Rom 14:1-23; 1 Kor 8:1-13)

14 Ror məkneikɨn, yo mɨnə tɨksɨn, sap ta ye norien kape
nəhuakien kɨmi nanmɨ nar mɨnə.
15 Kɨmiə nakharkun nar, kɨni mɨsəkir atuk nəgkiarien kafak
mə in rhuvə uə rahas.
16 Nakharkun mə nɨpɨg kɨtawə kasən Nəvɨgɨnien Rhakə,
kamhani vi vi Kughen tuk nɨnɨmien, mamhanɨm, rəmhen
mə kɨtawə kwənhauə ye nɨprai Kristo mɨsor kɨrikianə. Kɨni
nakharkun mə nɨpɨg kɨtawə kasən bred yame kaməkapɨr-pɨr
kaməwhai, kɨtawə kwənhauə kɨrikianə kɨtawə Kristo.
17 Kɨtawə khapsaah, mərɨg kɨsəmhen əmə kɨn mə nɨpraitawə
kɨrikianə əmə, meinai bred kɨrikianə əmə, kɨni kɨtawə m-fam
kasən bred a.
18 Nakharkun mə nɨpɨg narmamə kasən nusai nar yame pris
rɨvəhsi-pən ta kɨmi kughen kɨrik, rəmhen kɨn mə kasəhuak
kwis iriə pris kɨmi kughen a.
19 ? Nakharkun nɨprai nəgkiarien kafak? ? Nakhamə ta
mə yakamni mə nusai nar yame kɨmnor sakrefaes kɨn kɨmi
nanmɨ nar, nəsanɨnien aikɨn kafan uə? Nɨkam, rɨkək. ?Mərɨg
rhawor? ?Nakhamə ta mə yakamni mə nanmɨ nar iriə kughen
əfrakɨs mɨnə uə? Nɨkam.
20 Mərɨg yakamni mə nɨpɨg narmamə kasor sakrefaes kɨmi
nanmɨ nar, yarmhə en. Pa rɨmə sakrefaes a ramvən kɨmi
Kughen. Kɨni yakpəh norkeikeiyen mə taksor kɨrikianə kɨmiə
yarmhə.
21 Takhapəh nhavənien mɨsən bred mɨne waen kape
Nəvɨgɨnien Rhakə, mɨsarə mhavən mɨn ye nimə kaməhuak
kɨmi nanmɨ nar ikɨn mɨsən nar yame kamor sakrefaes kɨn
mɨne waen kape yarmhə mɨnə.
22 Naksor məkneikɨn masor Yesu Yermaru ramor jalus tuk
əmiə. ?Rɨkimiə raməsɨk mə ta mə nəsanɨnien kapəmiə rehuə
rapita Kughen uə?
23 Narmamə tɨksɨn kamhani mhamə, “Rhuvə mə jakor
naha nhagɨn yame nɨprak rorkeikei.” Mərɨg yo yakamni mə
pəh nien mə norien mɨnə fam kɨsasitu irətawə. Mərɨg nar-
mamə tɨksɨn kamhani mhamə, “Rhuvə mə jakor naha nhagɨn
yame nɨprak rorkeikei.” Mərɨg yo yakamni mə pəh nien mə
narɨmnar fam ravəhsi-haktə nɨmraghien kapətawə.
24 Rɨpəh nɨhuvəyen mə kɨmiə kɨrik tukrərɨg pɨsɨn əmə in;
mərɨg tukraməkeikei mamərɨg in mɨnə tɨksɨn.
25 Sən nusai naha nar mɨragh yame kavəh nɨmrɨn ye maket,
mərɨg takhapəh nɨsaiyohyen tukun mə kwəsor ta sakrefaes

10:16: Mat 26:26-28 **10:17:** Rom 12:5 **10:18:** Lev 7:6 **10:19:** 1 Kor 8:4 **10:20:** Dut 32:17; Rev 9:20 **10:21:** 2 Kor 6:15-16 **10:22:** Eks 20:5, 34:14; Dut 4:24, 32:21; Jos 24:14; Sam 78:58 **10:23:** 1 Kor 6:12 **10:24:** Rom 15:1-2

kɨn kɨmi nanmɨ nar uə nɨkam, kɨni rɨkimiə tukrɨpəh nətərɨg-pɨkien tukun.
26 Norien e rhuvə əmə meinai Nəkwəkwə kape Kughen ramni mə,
“Tokrei tanə e, mɨne narɨmnar fam aikɨn, iriə kape Kughen
Yermaru.” *(Sam 24:1)*
27 Kɨni tukmə yermamə yame rɨpəh nəhuakien raiyoh ik mə takvən ye nəkwai nimə kafan mawəvɨgɨn kwis, kɨni rɨkim tukragien mə takvən. Ǝn naha nhagɨn yame ravəhsi-pre, mɨpəh naiyohyen tukun mə kɨmnor sakrefaes kɨn kɨmi nanmɨ nar uə nɨkam. Rɨkim tukrɨpəh nətərɨg-pɨkien tukun.
28 Mərɨg tukmə ramni-pre tuk ik mɨmə, “Kɨmnor sakrefaes ye nusai nar mɨragh e kɨmi nanmɨ nar,” kɨni rhuvə mə takpəh nənien, tamə raməm ik nakamən, rɨkin raməsɨk mə nakamor təvhagə has.
29 Pəh nien mə nar has tuk ik, mərɨg in nar has ye nətərɨgien əmə kafan. Narmamə tɨksɨn khamə, “? Mərɨg rhawor e nətərɨgien kape yermamə kɨrik raməkir kafak norien yame yakorkeikei mə jakor, kɨni mamətapɨg kɨn yo mə jakpəh norien nar kɨrik?
30 ? Tukmə yakamni vi vi Kughen tuk nəvɨgɨnien, kɨni mamən, rhawor e narmamə kamhani mhamə yakamor təvhagə has ye nɨmrɨ Kughen? ! Yaknəhuak-pən ta ye nəvɨgɨnien a!”
31 Mərɨg yakamni mə naha nhagɨn yame taksor, tukmə nakasəvɨgɨn, uə nakamhanɨm, takasəkeikei mɨsor əriə m-fam ye norien yame ravəhsi-haktə nhag Kughen.
32 Takhapəh nɨsorien mə yermamə kɨrik tukrɨmɨr ye kafan nhatətəyen, nar apnapɨg mə in yemə Isrel, uə yemə Gris, uə yermamə kɨrik ye niməhuak kape Kughen.
33 Sor norien a rəmhen kɨn norien kafak yame yakamarkut mə jakor rɨki narmamə m-fam rɨkiriə tukragien tukun ye norien mɨnə fam. Yakamor məkneikɨn meinai pəh nien mə yakamərɨg pɨsɨn əmə yo, mərɨg yakamərɨg nukwhao mə Kughen tukrɨvəh mɨragh əriə.

11

1 Takhasɨgəvɨn yo rəmhen kɨn yame yo yakamsɨgovɨn Yesu Kristo.

Norien kape nəhuakien

2 Yakamni vi vi əmiə meinai nakhapəh nɨsəru-kɨnien yo ye narɨmnar fam yame yɨmnor kɨni mamhajoun, kɨni nakharaptərəkɨn nhajounien yamə mɨne yɨmnhajoun əmiə kɨn.

10:28: 1 Kor 8:7 **10:30:** 1 Tim 4:4 **10:31:** Kol 3:17 **10:32:** Rom 14:13 **10:33:** 1 Kor 9:20-22 **11:1:** 1 Kor 4:16

3 Mərɨg yakorkeikei mə kɨmiə m-fam takharkun mə kapən
kapə narmamə m-fam, Kristo, in ramarmaru irəriə; kɨni
kapən kapə piraovɨn, kafan yerman, in ramarmaru iran. Kɨni
kapən kapə Kristo, in Kughen, ramarmaru iran.
4 Tukmə yerman kɨrik ramənəvhao nɨpɨg in raməhuak uə
nɨpɨg ramni-əhrav nəgkiarien yame Kughen rɨmɨvəhsi-pən
kɨmin, in ramor aurɨs Kristo.
5 Mərɨg piraovɨn ramor aurɨs kafan yerman tukmə rɨpəh
nəvəvhaoyen ye nɨpɨg yame raməhuak uə nɨpɨg ravəhsi-ərhav
nəgkiarien yame Kughen ravəhsi-pən kɨmin. Norien a ror
naurɨsien rəmhen kɨn yame kɨmnəki kapən kapə rɨpiəpiə.
6 Rhuvə mə piraovɨn kɨrik yame rɨpəh norkeikeiyen mə
tukrəvəvhao məknakɨn, rhuvə mə tukəki kapən kapə pəh nar-
mamə tukhani mə in yerman, pəh in tukraurɨs tukun. Tukmə
norien a ror aurɨs tukun, rhuvə mə tukrəvəvhao.
7 Rhuvə mə narman tukhapəh nɨsəvəvhaoyen ye nɨpɨg kape
nəhuakien meinai Kughen rɨmnor yerman ravəh nanmɨn
kafan, mə tukəm-pən nɨhuvəyen iran kape Kughen; mərɨg
tukəm-pən nɨhuvəyen kape yerman ye piraovɨn.
8 Ror məkneikɨn meinai in apa kupan, pəh nien mə Kughen
rɨmɨvəh piraovɨn mor yerman kɨn; mərɨg rɨmɨvəh yerman mor
piraovɨn kɨn.
9 Kɨni pəh nien mə Kughen rɨmnor yerman mə tukrasitu ye
kafan piraovɨn, mərɨg rɨmnor piraovɨn mə tukrasitu ye kafan
yerman.
10 Ror məknakɨn mə piraovɨn tukraməkeikei məvəvhao
ramor nɨmtətien mə in ramsiai kafan yerman pəh agelo mɨnə
tuksəm kharkun mə ramsiai əfrakɨs kafan yerman.
11 Mərɨg ye nɨmraghien kapətawə yamə mɨne kasofugɨn-pən
ye Yesu Yermaru, piraovɨn to rɨpəh narə-pɨsɨnien; kɨni yerman
to rɨpəh narə-pɨsɨnien,
12 meinai in apa kupan Kughen rɨmɨvəh yerman mor
piroavɨn kɨn. Mərɨg taktakun ai, narman mɨnə fam, nɨpiraovɨn
kaseimək kɨn əriə. Kɨni narɨmnar m-fam ramsɨ-pən tuk
Kughen.
13 Taksəm əmhen mə ratuatuk mə ? piraovɨn yame
raməhuak kɨmi Kughen tukrvəvhao uə nɨkam?
14 Narmamə m-fam kharkun mə yerman yame nɨmar
nɨkwənen rapomh, tukror naurɨsien kɨmin, [tukamni kɨmə in
rəmhen kɨn piraovɨn].
15 Mərɨg tukmə piraovɨn kɨrik nɨmar nɨkwənen rapomh,
rɨkin tukragien tukun, kɨni narmamə tuksəgnəgɨn in tukun,
meinai Kughen rɨmɨvəhsi-pən nɨmar nɨkwəne piraovɨn
rəmhen mə kafan kəvəvhao.

11:3: Jen 3:16; Efes 5:23 **11:7:** Jen 1:26-27 **11:9:** Jen 2:18-23

16 Mərig tukmə yermamə kirik rimə tukrəgkiar kimi yo tuk
nar a, kini yakamni məkneikin mimə norien pisin min kirik
ye yama rikək; niməhuak pisin pisin minə kasəri-pən swatuk
kirikianə.

Norien kape Nəviginien Rhakə

17 Ye nəgkiarien yamə mine jakni-pre tuk əmiə ai tak-
takun, to yakpəh nini-vivi-yen əmiə, meinai nəkwətə-kwisien
kapəmiə ripəh nasituyen, mərig ramoriah əmə əmiə.
18 Nar kupan yame jakni in e mə yimnərig nəvsaoyen kirik
mə nipig nakasofugin əmiə minə mə taksəhuak, kini misarə
maseikus-eikus min kapəmiə kwhen. Kini rikik raməsik mə
nəvsaoyen a yimnərig in nəfrakisien.
19 Nakhamə ta mə takasəkeikei masəwhai kwhen kapəmiə
mə tukror əpu mə kimiə ni-pa mine Kughen rikin tukragien
tuk əriə.
20 Nipig nakasofugin əmiə minə, masən Nəviginien Rhakə,
nakhamə ta mə naksəri-pən əfrakis norien kape nənien
Nəviginien kape Yesu Yermaru. Mərig taksəm-ru norien e
kapəmiə. Pəh nien mə naksəri-pən norien atuatuk kape
nənien Nəviginien kape Yesu Yermaru,
21 meinai nipig nakasəvigin, kimiə kirikianə kirikianə
nakasəvigin, mhapəh nhawhinien əmiə minə tiksin. Tiksin
kisəmkərəv, tiksin kisapis kin waen.
22 Tukmə nakhamə taksəvigin kirikianə kirikianə
mamhanim, taksor əmə apa iməmiə yerkwanu minə, kwasig
ikin nakpihavən ye niməhuak. Mərig norien kapəmiə ripəh
nisiaiyen niməhuak kape Kughen; mamor auris yavən has
minə. ?Kini jakni-pre naha nhagin tuk əmiə? ?Jakni vi vi əmiə
tuk norien a uə? !Nikam, to yakpəh nini-vivi-yen əmiə tukun!
23 Meinai yaknhajoun ta əmiə nhajounien yame ramsi-pən
tuk Yermaru. Yenpig a, kwasig ikin keighan-pən kin Yesu
Yermaru ye kwermi tukmir minə, in rimivəh bred
24 mini vi vi Kughen tukun, kini mhapu, kini mimə, “In
e niprak yame tukrakapir tuk əmiə. Taksor məknakin, mə
rikimiə tukraməsik Yo.”
25 Ye norien kirikianə əmə min, nipig kwəsəvigin ta, In
rimivəh pənkin waen mini mimə, “Kap waen e in nitawik
yame ramhajoun promes vi yame Kughen ramor kimi nar-
mamə. Nipig takhanim rikimiə tukraməsik Yo.”
26 Tuk nar e, nipig tukmə nakasən bred a, uə nakhanim
waen a, nakamhani-ərhav nimhəyen kape Yesu Yermaru
miseriaji tukrirerig-pə min.

11:18: 1 Kor 1:10-12 **11:25:** Eks 24:6-8; Hib 8:8-13 **11:26:** Mat 26:26-29; Mak 14:22-25; Luk 22:14-20

27 Ror məkneikɨn, yermamə yame ramən bred uə ramnɨm
waen ye kap kape Yesu Yermaru ye norien yame rɨpəh nat-
uatukien, in ramor təvhagə has mamoriah nɨprai Yesu Yer-
maru mɨne nɨtawɨn.
28 Mərɨg kwasɨg ikɨn nakasən bred mamhanɨm kap waen,
takasəkeikei mɨsəm əmhen ta kapəmiə nɨmraghien.
29 Meinai yermamə yame ramən bred mamnɨm kap waen,
mərɨg rɨkin rɨpəh nəsɨk-huvəyen nɨprai Yesu Yermaru, nənien
mɨne nɨnɨmien kafan ravi-pə atuk əmə narpɨnien kɨmin.
30 Ror məkneikɨn mə kɨmiə khapsaah nɨpraimiə raməpou
kɨni nakhamhə, kɨni kɨmiə tɨksɨn nakwənhamhə ta.
31 Mərɨg tukmə kɨtawə kɨrikianə kɨrikianə kɨsəm əmhen ta
nɨmraghien kapətawə, kwasɨg ikɨn mɨsən Nəvɨgɨnien Rhakə,
tamə Kughen tukravəhsi-pə narpɨnien kɨmi ətawə.
32 Nɨpɨg Yesu Yermaru tukraməko atuatuk ətawə, ramor
məknekɨn mə nɨpɨg In tukrəkir narmamə ye tokrei tanə
mor narpɨnien kɨmi əriə, kɨni kɨtawə tukhapəh nhavəhyen
narpɨnien kɨtawə miriə.
33 Ror məkneikɨn piak mɨnə mɨne nowinɨk mɨnə, nɨpɨg
takhauə kɨrikianə mə taksən Nəvɨgɨnien Rhakə, takaseito kɨn
əmiə mɨnə tɨksɨn.
34 Tukmə yermamə kɨrik rəmkərəv, rhuvə mə tukrəvɨgɨn ta
apa iman yerkwanu ai muə, tamə ruə ye nofugɨnien, mən
pɨsɨn nəvɨgɨnien kɨn narmamə tɨksɨn, kɨni Kughen rɨvəhsi-pən
narpɨnien kɨmin.
Kɨni nɨpɨg jakurə tuk əmiə, jakvəhsi-pre swatuk ye narɨmnar
pɨsɨn mɨnə tɨksɨn yame nakasaiyoh-pə kɨn.

12

Nanmɨn kape Kughen ravəhsi-pə nɨrkunien pɨsɨn pɨsɨn
(Rom 12:4-8)

1 Piak mɨnə mɨne nowinɨk mɨnə, pəh yakəgkiar ye nɨrkunien
pɨsɨn pɨsɨn yamə mɨne Nanmɨn kape Kughen ravəhsi-pə kɨmi
ətawə, meinai yakorkeikei mə kɨmiə takasəkeikei mharkun.
2 Kɨmiə nakharkun mə apa kupan, nɨpɨg nɨmnhapəh
nɨsəhuakien kɨmi Kughen, kɨvi-pən nətərɨgien kapəmiə
kamkɨr-pən əmiə ye swatuk tuk nəhuakien kɨmi nanmɨ nar
yamə mɨne khapəh nɨsəgkiarien.
3 Ror məkneikɨn, yakamni-pre tuk əmiə mə tukmə yermamə
ramni hah Yesu Kristo, pəh nien mə Nanmɨn kape Kughen
rɨvəhsi-pən nəgkiarien a kɨmin; kɨni Nanmɨn kape Kughen
əmə ramor yermamə rɨrkun nɨniyen mə Yesu in Yermaru.
4 Nanmɨn kape Kughen ravəhsi-pə nɨrkunien pɨsɨn pɨsɨn
mɨnə kɨmi ətawə; mərɨg Nanmɨn kɨrikianə əmə.

11:27: Hib 10:29 **11:32:** Hib 12:5-6 **12:2:** Hab 2:18-19 **12:3:** 1 Jon 4:2-3
12:4: Rom 12:6

5 Kitawə kasor wok pisin pisin ripsaah, mərig Yermaru
kirikianə əmə yame kasor wok kafan.
6 Kitawə kasor wok ye norien pisin pisin ripsaah, mərig in
Kughen kirikianə əmə yame ramor wok ye nimraghien kape
narmamə mifam mə iriə tuksor wok minə fam a.
7 Kini Nanmin kape Kughen ravəhsi-pə nirkunien pisin pisin
kimi ətawə kirikianə kirikianə mə kitawə tuksasitu irətawə
minə fam.
8 Nanmin kape Kughen ravəhsi-pən nəgkiarien kape
nirkunien kimi yermamə kirik; kini Nanmin kirikianə əmə
rivəhsi-pən nirkunien nar kimi yermamə pisin kirik.
9 Kini Nanmin kirikianə əmə ravəhsi-pən nhatətəyen kimi
yermamə pisin kirik min. Kini Nanmin kirikianə əmə ravəhsi-
pən nirkunien kimi yermamə pisin kirik min tuk nor-huvəyen
yermamə.
10 Kini mivəhsi-pən min nirkunien kimi yermamə pisin
kirik min tuk norien nimtətien minə. Kini mivəhsi-pən min
nirkunien kimi yermamə pisin kirik min tuk nini-ərhavyen
nar kirik kwasig ikin nar ai ripiamuə. Kini mivəhsi-pən min
nirkunien kimi yermamə pisin kirik min tuk nəkirien nanmin
pisin pisin minə. Kini mivəhsi-pən min nirkunien kimi yer-
mamə pisin kirik min tuk niniyen nəgkiarien kape tanə pisin
pisin minə. Kini mivəhsi-pən min nirkunien kimi yermamə
pisin kirik min tuk nhopraiyen niprai nəgkiarien minə a.
11 Nirkunien minə a, iriə m-fam kamhasi-pən əmə tuk
Nanmin kirikianə əmə, kini ravəhsi-pə kimi ətawə kirikianə
kirikianə ye swatuk yame Kughen rorkeikei.

Nuhpikinien ye niprai yermamə

12 Narmamə kape Kristo kisəmhen əmə kin niprai yermamə,
yame in kirikianə əmə, mərig nor-norin minə ripsaah. Kini
nar apnapig mə nor-norin pisin pisin minə, kamharpin-pən ye
nipran kirikianə əmə.
13 Ye norien kirikianə əmə min, kitawə tiksin, kwənərəus
kape Isrel; tiksin nəmə Gris; tiksin slef; tiksin pəh nien mə slef;
mərig Nanmin kape Kughen kirikianə əmə rimnor baptaes
irətawə fam mimə tukhauə kirikianə əmə ye Kristo. Kini
kitawə kamhavəh* Nanmin kape Kughen yame in kirikianə
əmə.
14 Sətərig-ru. Niprai jir, pəh nien mə norin kirikianə; mərig
nor-norin ripsaah.
15 Nar apnapig nihun ramni mimə, "Mərig in ai pəh nien
mə yo kwermin, pəh nien mə yo nori niprai yermamə kirik,"
mərig nəgkiarien kafan ripəh norien nihun mə pəh nien mə in
nor niprai yermamə.

12:11: 1 Kor 7:7 **12:12:** 1 Kor 10:17 * **12:13:** Gris ramni nuhpikinien mimə, "Kitawə kamhanim Nanmin kirikianə əmə." **12:13:** Kal 3:28

16 Nar apnapig nimətirgin ramni mimə, “Mərig in ai pəh nien
mə yo nimrin, pəh nien mə yo nori niprai yermamə kirik,”
mərig nəgkiarien kafan ripəh norien nimətirgin mə pəh nien
mə in nor niprai yermamə.
17 ?Tukmə niprai jir, nimrin in-əmə-in-əmə, kini tukrhawor
pən iran mine mamərig nar? ?Kini tukmə niprai jir nimətirgin
in-əmə-in-əmə, tukrhawor pən iran mine mamərig nəmiəv
nar?
18 Mərig nikam. Kughen rimnərəhu nor-nor yermamə yame
In rorkeikei mə tukhaswin aikin.
19 ? Tukmə iriə fam norin kirikianə əmə, kini nipran
rameker-pən pukaa?
20 Mərig nəfrakisien mə nor-norin ripsaah, mərig nipran
kirikianə əmə.
21 Nimri jir to ripəh nini-pənien tuk kwermi jir mimə, “Yo
yakəpəh ik, yo yaknəmhen ta.” Kini kapən kapə to ripəh
nini-pənien tuk nihun mir mimə, “Ah. Yakəpəh əmiru. Yo
yaknəmhen ta.”
22 To ripəh norien məknakin. Nor-nori nipraitawə yamə
mine rikitawə raməsik mə iriə kasəpəu, mərig to khapəh
nisəpəhyen.
23 Nor-nortawə yame ror naurisien, tukhagin huvə tukun.
Kini nor-nortawə yame ripəh nəmhenien mə narmamə
tuksəm, kitawə tuksarkaoh-pən kimin.
24 Mərig nor-nortawə yame ripəh norien naurisien, kitawə
khapəh nisarkaoh-pənien kimin. Mərig Kughen ramofugin
narmamə ye niməhuak kapətawə mamor huvə pən kimi
əriə yamə mine kitawə kasəm-əhu əriə, rəmhen kin yame In
ravəhsi-pən nisiaiyen kimi nor-norin yame kitawə khapəh
nhasiaiyen.
25 Kini ye norien a, nor-nor nipraitawə to khapəh niseikus-
eikusien əriə minə; mərig pəh tuksəm huvə fam əriə minə.
26 Tukmə nor-nori tiksin kasərig nəmhəyen, kini nor-nori
minə fam tuksərig nəmhəyen. Kini tukmə kaməgnəgin norin
kirikianə, kini nor-nori minə fam rikiriə ramagien.
27 Niprai nəgkiarien e rimə kimiə niprai Kristo, kini kimiə m-
fam kirikianə kirikianə, kimiə nor-norin minə.
28 Kini ye niməhuak, Kughen rimnəkupan mirpen nar-
mamə tiksin mə iriə aposol minə; kini kwasig ikin, mirpen
tiksin mə iriə profet minə, kini kwasig ikin, mirpen nəmhajoun
minə. Kini mirpen tiksin mə tuksor nimtətien minə, tiksin
tuksor huvə narmamə, kini tiksin tuksasitu ye narmamə, kini
tiksin kharkun nisasituyen ye niniyen kape niməhuak, kini
tiksin hamhani nəgkiarien kape tanə pisin pisin.

12:27: Rom 12:5 **12:28:** Efes 4:11-12

29 ?Nakhamə ta mə narmamə mfam iriə aposol minə? ?
Uə narmamə m-fam iriə profet minə? ?Uə narmamə m-fam
iriə nəmhajoun minə? ?Uə narmamə m-fam kasor nimtətien
minə?
30 ?Uə narmamə m-fam kasor huvə narmamə? ?Uə nar-
mamə m-fam kamhani nəgkiarien kape tanə pisin pisin minə?
?Uə narmamə m-fam kharkun niprai nəgkiarien pisin pisin
minə a? Nikam, ripəh norien məknakin.

Norkeikeiyen
(Rom 12:9-21)

31 Mərig rhuvə mə taksərəhu-pən tim tim nətərigien kapəmiə
tuk nhavəhyen nirkunien pisin pisin yamə mine Nanmin kape
Kughen ravəhsi-pə, yame iriə khahuvə rapita. Kini taktakun
ai, jakni-pre swatuk hanə yame in rhuvə pik.

13

1 Tukmə yakəgkiar ye nəgkiarien kape narmamə ikin
pisin pisin minə uə ye nəgkiarien kape agelo minə, mərig
norkeikeiyen rikək yerkik, mərig yakaməgkiar pik əmə
rəmhen kin yermamə kirik yame ramuh nəpag nai mamor
tərigaru, uə ramuh apnapig bel.
2 Tukmə yakvəh nirkunien tuk nini-ərhavyen nar, kwasig
ikin nar a ripiuə, mərig norkeikeiyen rikək yerkik, yo nar
apnapig əmə. Kini tukmə yakirkun nar erkwaig minə fam
mine nirkunien minə fam, mərig norkeikeiyen rikək yerkik,
yo nar apnapig əmə. Kini tukmə kafak nhatətəyen in riskai
mə jakor tukwas kirik rəta mamvən, mərig norkeikeiyen rikək
yerkik, yo nar apnapig əmə.
3 Tukmə yakpik-pən fam kafak narimnar kimi yavən hah
minə, uə yakeighan-pən kin tikmir minə kafak mə tuksarko-
pən kin yo nap, mərig norkeikeiyen rikək yerkik, to yakpəh
norien win ye nar kirik.
4 Norkeikeiyen ramor yermamə kafan nətərigien
raməpomh; kini mor in ramor huvə pən kimi narmamə;
mipəh norien jalus kimi narmamə, mipəh nivəhsi-haktə-
atukien in, mipəh nausitien,
5 mipəh nor-pənien narmamə, mipəh nərig-atukien in, kini
niemha ripəh nhai-pikien, kini ripəh niraptərəkin-tim-timien
rikin tuk norien has yame kamor kimin.
6 Kini norkeikeiyen ramor yermamə rikin ripəh nagienien
tuk norien has minə, mərig rikin ramagien əmə tuk norien
huvə minə kape nəfrakisien.
7 Norien kape norkeikeiyen ramətapig kin yermamə mə
kafan nərigien tukripəh nəpouyen; mamor in ramhatətə tim

12:31: 1 Kor 14:1 **13:2:** Mat 17:20 **13:6:** Rom 12:9

tim ye Kughen, mərəhu-pən tim tim kafan nəriigien kimi
Kughen. Nar apnapig tukmə nəmhəyen ehuə kirik ruə,
mərig norien kape norkeikeiyen ramətapig kin in mə tukripəh
nimirien.
8 Norien kape norkeikeiyen to ripəh norien infamien.
Mərig nirkunien kape nini-ərhavyen nar kirik kwasig ikin
nar a ripiuə, nirkunien nar a tukamhavən, tuk nipig kirik
tikripirkək. Mine nirkunien kape nəgkiarien ye nəgkiarien
pisin pisin, tukamhavən, tuk nipig kirik tukpiharkək. Kini
nirkunien tikripirkək.
9 Ror məkneikin meinai nirkunien kapətawə rikəskəh əmə;
kini nəgkiarien yame Kughen ravəhsi-pə, kitawə kamhani-
ərhav əmə nipərin.
10 Mərig nipig Yesu Kristo tukruə min mor atuatuk narimnar
m-fam, kini nirkunien pisin pisin yamə mine Nanmin kape
Kughen ravəhsi-pə taktakun tukripirkək.
11 Nipig yimnarkəskəh, kini yimnəgkiar rəmhen kin kwa-
jikovə, kini nirkunien kafak rəmhen kin pikwarien kirik.
Mərig nipig yimauə mehuə, yimnəru-kin norien kape kwa-
jikovə.
12 Taktakun ai, kitawə kasəm əmə nipərin rəmhen kin yer-
mamə kirik yame ramarhanim ye glas yame rəmkimik. Mərig
tuk Nipig Kwasig, kitawə tuksəm huvə Kughen. Taktakun
ai, yakirkun nipərin əmə; mərig ye nipig a, jakirkun huvə
narimnar fam, rəmhen kin yame Kughen rirkun huvə yo ai
taktakun mine.
13 Kini taktakun ai, norien misir e kisisər karhəmir:
norien kape nhatətəyen, norien kape nərəhu-pən-timtim-ien
nətərigien ye Kughen, mine norien kape norkeikeiyen. Mərig
yame rhuvə pik əgkap, in ai norien kape norkeikeiyen.

14

Nirkunien kape nini-ərhavyen nar kirik kwasig ikin nar ai ripitərhav-pə; mine nirkunien kape niniyen nəgkiarien kape tanə pisin pisin minə

1 Taksarkut pik mimə norkeikeiyen tukrarmaru ye
nimraghien kapəmiə, kini misarkut pik mə takhavəh
nirkunien yamə mine Nanmin kape Kughen ravəhsi-pre,
kini misarkut pik rapita mə takharkun nhani-ərhavyen nar
kirik kwasig ikin nar ai ripitərhav-pə.
2 Yakamni məkneikin meinai tukmə kimiə kirik yame
raməgkiar ye nəgkiarien kape tanə pisin pisin minə, pəh nien
mə raməgkiar kimi narmamə, mərig raməgkiar kimi Kughen.
Nəfrakisien, yermamə kirik rikək yame rirkun nəgkiarien

13:7: 1 Pita 4:8 **13:13:** 1 Tes 1:3 **14:1:** 1 Kor 12:31; 14:39

yame ramni, mərɨg in ramni-ərhav nəgkiarien erkwaig yame Nanmɨn kape Kughen ravəhsi-pən kɨmin.

3 Mərɨg narmamə m-fam yamə mɨne kamhani-ərhav nar kwasɨg ikɨn nar ai rɨpiamtərhav-pə, kamhani-pən tuk nɨvəhsi-haktəyen nɨmraghien kape narmamə, mɨne tuk nɨvəhsi-haktəyen nətərɨgien kapəriə, mɨne tuk nasituyen irəriə.

4 Yermamə yame raməgkiar ye nəgkiarien kape tanə pɨsɨn pɨsɨn mɨnə, ravəhsi-haktə əmə nɨmraghien kafan; mərɨg yer-mamə yame ramni-ərhav nar kwasɨg ikɨn nar ai rɨpiamuə, in ravəhsi-haktə nɨmraghien kape niməhuak.

5 Yakorkeikei mə kɨmiə m-fam taksəgkiar ye nəgkiarien kape tanə pɨsɨn pɨsɨn mɨnə, mərɨg rhuvə pɨk mə takhavəh nɨrkunien tuk nɨni-ərhavyen nar kwasɨg ikɨn nar ai rɨpiuə. Yermamə yame ravəh nɨrkunien tuk nɨni-ərhavyen nar kwasɨg ikɨn nar ai rɨpiuə, in ramasitu pɨk ye niməhuak rapita yermamə yame raməgkiar ye nəgkiarien kape tanə pɨsɨn pɨsɨn mɨnə, meriaji in rhoprai nɨprai nəgkiarien mə tukrɨvəhsi-haktə nɨmraghien kape niməhuak.

6 Piak mɨnə mɨne nowinɨk mɨnə. ? Tukmə yakaurə tuk əmiə maməgkiar kɨmi əmiə ye nəgkiarien kape tanə pɨsɨn pɨsɨn, mɨpəh nhopraiyen nɨprai nəgkiarien, kɨni tukrhawor masitu irəmiə? Mərɨg jakaməkeikei mɨni-ərhav nar kɨrik yame Kughen rɨmnor əpu kɨmi yo pəh nakharkun. Kɨni jakaməkeikei maməvhag kɨmi əmiə, mɨvəhsi-pre nɨrkunien kɨmi əmiə, mamni-ərhav nar kɨrik yame tukrɨpiuə.

7 In rəmhen əmə kɨn tərhenao yame kamher, uə gita yame kamuh. Narɨmnar mɨnə a khapəh nhamraghien, yermamə əmə ramor əriə kamərɨg rɨkiriə. Kɨni tukmə kher oror tərhenao, tukeinein nanmɨ nɨpei yame tərhenao raməni.

8 Kɨni tukmə kamher oror naiyuk ye nɨpɨg kape narowagɨnien, narmamə tukhapəh nɨsor-apnəpənəyen tukun.

9 Mərɨg rəmhen əmə kɨn əmiə. ? Tukmə naksəgkiar ye nəgkiarien yame narmamə kaseinein, tukshawor mharkun nɨprai nəgkiarien yame nakamhani? Kɨmiə naksəgkiar əmə kɨmi nɨmago-ago; narmamə khapəh nhavəhyen nɨpran.

10 Nəfrakɨsien mə nəgkiarien mɨnə rɨpsaah ye tokrei tanə, kɨni iriə kɨrikianə kɨrikianə nɨprai nəgkiarien aikɨn kapəriə.

11 Kɨni tukmə yakpəh nɨrkunien nɨprai nəgkiarien yame yermamə kɨrik ramni-pə tuk yo, yo yakapsɨpɨs tukun, kɨni in yepsɨpɨs tuk yo.

12 Rəmhen əmə kɨn əmiə. Kɨmiə naksorkeikei mə Nanmɨn kape Kughen tukrɨvəhsi-pre nɨrkunien pɨsɨn pɨsɨn mɨnə, tak-sarkut pɨk mə takhavəh nɨrkunien yamə mɨne khavəhsi-haktə nɨmraghien kape niməhuak.

13 Tuk nar ai, tukmə kɨmiə kɨrik raməgkiar ye nəgkiarien
kape tanə pɨsɨn kɨrik, tukraməkeikei məhuak mɨn mə Kughen
tukrɨvəhsi-pən nɨprai nəgkiarien e pəh rhoprai-pən kɨmi
niməhuak.
14 Tukmə yakaməhuak ye nəgkiarien kape tanə pɨsɨn kɨrik,
rɨkik raməhuak mərɨg nətərɨgien kafak ramərer apnapɨg əmə.
15 ?Kɨni jakhawor? Jakəhuak yerkik, mərɨg jakəhuak mɨn
ye nətərɨgien kafak. Kɨni jakəni nɨpei yerkik, mərɨg jakəni mɨn
nɨpei ye nətərɨgien kafak.
16 ?Tukmə nakhani vi vi Kughen yerkim ye nəgkiarien kape
tanə pɨsɨn, yermamə yame reinein nəgkiarien a tukrhawor
pən iran mɨne mameighan kɨn nəhuakien kafam? To rɨpəh
neighanien kɨn, meinai in reinein nəgkiarien yame nakamni.
17 Tukmə ror nakamni vi vi Kughen, mərɨg nəgkiarien
kafam rɨpəh nɨvəhsi-haktəyen nɨmraghien kape yermamə
yame reinein nəgkiarien e nakamni.
18 Yakamni vi vi Kughen mə yakaməgkiar ye nəgkiarien
kape tanə pɨsɨn pɨsɨn mɨnə rapita əmiə m-fam.
19 Mərɨg ye nəkwai niməhuak, tukmə yakamhajoun nar-
mamə ye nəgkiarien kwatɨksɨn əmə yame narmamə kharkun
nɨpran, in rhuvə pɨk rapita yame to yakni nəgkiarien rɨpsaah
pɨk ye nəgkiarien yame iriə kaseinein.
20 Piak mɨne nowinɨk mɨnə. Takhapəh nɨsorien nərɨgien
kapəmiə mɨnə rəmhen kɨn kwajikovə. Ye norien kɨrikianə
əmə e taksəmhen kɨn kwajikovə əmtəmtə yamə mɨne kɨseinein
norien təvhagə has. Mərɨg ye nərɨgien kapəmiə rhuvə mə
rɨkimiə tukrɨmruə.
21 Meinai kɨmɨni ye loa kape Moses kɨmə,
“Kughen Yermaru ramni məkneikɨn mə,
‘Jakor mə narmamə yamə mɨne kasəgkiar ye nəgkiarien
kape tanə pɨsɨn mɨnə tukhani-ərhav nəgkiarien kafak
tuk narmamə.
Kɨni iriə tuksərɨg nəgkiarien kape yepsɨpɨs mɨnə,
mərɨg nar apnapɨg mə iriə tuksərɨg pawk nar vi kɨrik,
mərɨg iriə to khapəh nɨsətərɨgien kɨn Yo.’ ” *(Aes 28:11)*
22 Ror məkneikɨn mə nəgkiarien kape tanə pɨsɨn pɨsɨn mɨnə,
in nɨmtətien kɨrik yame tukrasitu ye narmamə yamə mɨne
khapəh nɨsəhuakien, pəh nien mə nɨmtətien kɨrik yame tukr-
asitu ye nəməhuak mɨnə. Mərɨg nɨpɨg yermamə ramni nar
kwasɨg ikɨn nar ai rɨpiamuə, nəgkiarien e kape nəməhuak, pəh
nien mə kape narmamə yamə mɨne khapəh nɨsəhuakien.
23 ?Ror məknakɨn tukmə niməhuak piəpiə ramhum, kɨni
narmamə m-fam kasəgkiar ye nəgkiarien kape tanə pɨsɨn pɨsɨn
mɨnə, kɨni iriə yamə mɨne khapəh nharkunien, uə narmamə

14:20: Efes 4:14

yamə mine khapəh nisəhuakien khauə imə, iriə tuksəm kini khamə ta mə kimiə nakaseno-eno.
24 Mərig tukmə yermamə kirik yame ripəh nəhuakien, uə yermamə yame rameinein nəhuakien ramuə imə nipig narmamə kamhani-ərhav nar kwasig ikin ripiamuə, kini nəgkiarien kapəmiə tukrirap rikin, kini in tukrirkun mə in yor təvhagə has, kini nəgkiarien minə a tukrəkir kafan norien,
25 kini kafan təvhagə hah yame ramerkwaig tukruə ye nikakien. Tuk nar e, in tukrimir mənim-pən nimrin ye nimoptanə maməhuak kimi Kughen, mamni-ərhav mimə, "Nanmin kape Kughen raməmir əfrakis irəmiə."

Pol raməvhag kimi əriə tuk nipig kape nəhuakien

26 Piak minə mine nowinik minə. Pəh yakni niprai kafak nəgkiarien. Nipig kimiə m-fam naksəkwətə kirikianə ye nofuginien tuk nəhuakien, kimiə m-fam kirikianə kirikianə kapəmiə aikin wok yame takasor. Tiksin kasəni nipei, kini tiksin kashajoun, kini tiksin kasor əpu nəgkiarien tiksin yame ramerkwaig, tiksin kasəgkiar ye nəgkiarien kape tanə pisin pisin minə, kini tiksin kashoprai niprai nəgkiarien mine. Takasəkeikei misor narimnar minə e tuk nərip-timtimien niməhuak.
27 Tukmə narmamə tiksin kasəgkiar ye nəgkiarien kape tanə pisin, kiraru uə kisisər əmə tukrhəgkiar, kirik tukrini kafan, kini kwasig ikin, kirik rini min kafan, kini yermamə kirik tukraməkeikei mhoprai niprai nəgkiarien minə a.
28 Mərig tukmə yermamə rikək tuk nhopraiyen niprai nəgkiarien yame kirhini, pəh kirhəgkiar pisin əmə kimi Kughen, mirhipəh nini-ərhavyen ye niməhuak.
29 Rhuvə mə profet kiraru uə kisisər əmə tukrhəgkiar, kini narmamə tiksin tuksəkir huvə kapərisir nəgkiarien.
30 Kini tukmə yermamə kirik rərer maməgkiar, məkneikin Kughen ror əpu nəgkiarien kirik yame rimnamerkwaig kupan ruə tuk yermamə kirik yame ramkwətə, rhuvə mə yermamə yame ramərer maməgkiar tukrəkwətə mapnapig, pəh yame Kughen rivəhsi-pən nəgkiarien kimin pəh in rərer məgkiar.
31 Ror məknakin mə kimiə yamə mine nakamhani-ərhav nəgkiarien yame Kughen ravəhsi-pre, kirik tukrəkupən məgkiar; ai, kirik min, ai kwasig ikin, kirik min, mə takharkun nishajounien narmamə m-fam, mhavəhsi-haktə nətərigien kapəriə.
32 Narmamə yamə mine kamhavəh nirkunien tuk nini-ərhavyen nar, kwasig ikin nar ai ripiuə, kharkun nipig atuatuk kape nəgkiarien mine nipig atuatuk kape nipimien,

---

14:23: Wok 2:13 **14:24:** Jon 16:8 **14:26:** 1 Kor 12:8-10 **14:29:** 1 Tes 5:21

33 meinai pəh nien mə Kughen rorkeikei nuvrɨg-uvrɨgien,
məriɨg in rorkeikei nəmərinuyen. Ror pən, ye niməhuak mɨnə
fam kape narmamə kape Kughen,
34 ye nɨpɨg kape nəhuakien, nɨpiraovɨn tukhapəh
nɨsəgkiarien, meinai rɨpəh natuatukien mə tuksəgkiar. Məriɨg
tukasəkeikei masətəriɨg kɨn nəmasur kape niməhuak, rəmhen
kɨn yame loa ramni.
35 Tukmə kɨsorkeikei mə tukharkun nar kɨrik, tukhareriɨg-
pən apa yerkwanu, kɨni mɨsaiyoh kapəriə narman mɨnə
kɨn. Meinai ror naurɨsien mə piraovɨn tukrəgkiar ye nəkwai
niməhuak.
36 ?Rhawor? Kɨmiə tɨksɨn nakhamə ta mə Kughen rɨmɨvəhsi-
pre nəgkiarien mə kapəmiə pɨsɨn əmə. Nakhamə ta mə kɨmiə
pɨsɨn əmə nakharkun nəkirien norien mɨnə.
37 Məriɨg tukmə kɨmiə kɨrik rɨkin raməsɨk mə Kughen
ravəhsi-pən nəgkiarien kɨrik kɨmin, uə Nanmɨn Kape Kughen
rɨmɨvəhsi-pən nəsanɨnien kɨmin, kɨni in tukraməkeikei mɨni
nəfrakɨsien ye nəgkiarien yame yakamrai kɨmi əmiə mɨmə
nəkwai Yermaru nəfrakɨs a.
38 Tukmə yermamə kɨrik raməpəh nəgkiarien mɨnə e
yakamni, pəh narmamə tuksəpəh nəgkiarien yame in ramni.
39 Ror məkneikɨn, piak mɨnə mɨne nowinɨk mɨnə, rhuvə
mə taksarkut tuk nɨni-ərhavyen nəgkiarien yame Kughen
ravəhsi-pre, kɨni takhapəh nɨsətapɨgien kɨn narmamə yamə
mɨne kasəgkiar ye nəgkiarien kape tanə pɨsɨn pɨsɨn.
40 Məriɨg ye narɨmnar fam yame naksor ye nɨpɨg kape
nəhuakien, takasor tukramatuatuk ye nɨpɨg kape nəhuakien.

15

Pol ramni-ərhav mə Kristo rɨmɨmragh mɨn ye nɨmhəyen kafan

1 Piak mɨnə mɨne nowinɨk mɨnə. Yakorkeikei mə jakni-ərhav
mɨn nəvsaoyen huvə kɨmi əmiə yame yakwəni-pre ta tuk əmiə,
kɨni nɨmnhavəh yerkimiə, kɨni mɨsərer tɨmtɨm iran.
2 Tukmə nakharaptərəkɨn tɨmtɨm nəvsaoyen huvə yame
yɨmɨni-pre tuk əmiə, Kughen tukrɨvəh mɨragh əmiə iran.
Məriɨg tukmə naksəpəh, mɨshatətə ye nəgkiarien pɨsɨn, kɨni
nhatətəyen kapəmiə in tukror nar apnapɨg əmə kɨn.
3 Narɨmnar yame yo yɨmnəriɨg, in rhuvə pɨk, kɨni yakwəni-
pre ta tuk əmiə mə Kristo rɨmamhə tuk nɨvəhsi-tayen
narpɨnien kape təvhagə has kapətawə rəri-pən nəgkiarien
yame Nəkwəkwə kape Kughen rɨmɨni kupan kwasɨg ikɨn
rɨpiuə.

14:34: 1 Kor 11:3; 1 Tim 2:12 **15:3:** Aes 53:5-12

4 Kɨmnerwaig kɨn In, kɨni rɨvəh nɨpɨg kɨsisər, ruɨmragh mɨn ye nɨmhəyen kafan, rəri-pən nəgkiarien yame Nəkwəkwə
kape Kughen rɨmɨni kupan kwasɨg ikɨn rɨpiuə.
5 Kɨni rɨmnəkupan mɨtərhav-pən tuk Pita, kwasɨg ikɨn,
mɨpitərhav-pən tuk kafan narmamə twelef.
6 Kwasɨg ikɨn, mɨpitərhav-pən mɨn tuk nəməhuak mɨnə
rapita faef hundred ye nɨpɨg kɨrikianə əmə. Kɨni tɨksɨn
kamhamragh hanə mɨseriaji-pə ai taktakun, kɨni tɨksɨn
kwənhamhə ta.
7 Kɨni kwasɨg ikɨn mɨpitərhav-pən tuk Jemes, kɨni ai
mɨpitərhav-pən tuk aposol mɨnə fam.
8 Rɨmnəkupan mɨtərhav-pən tuk narmamə mɨnə a, kwasɨg
ikɨn yo. Rɨtərhav-pə tuk yo nar apnapɨg yo yakəmhen kɨn
kwajikovə kɨrik yame rɨpəh narhayen ye nɨpɨg atuatuk kafan.
9 Yakamni məkenikɨn meinai yo ye tanə əgkəp; aposol mɨnə
tɨksɨn kɨsapita yo. Kɨni yakpəh nəmhenien mə narmamə
tuksokrən kɨn yo mə yo aposol kɨrik, meinai in apa kupan,
yɨmnor nahasien kɨmi niməhuak mɨnə kape Kughen.
10 Mərɨg ye nɨhuvəyen yame Kughen rɨmnautə-pə kɨn kɨmi
yo, yakwauə mɨnor məkneikɨn ai towei. Kɨni nɨhuvəyen
a rɨpəh nuə-apnapɨgien, mərɨg ramuə mamor kwənkwan.
Nəfrakɨsien yɨmnor wok rapita fam aposol mɨnə, mərɨg pəh
nien mə ye nəsanɨnien kafak, mərɨg ye nɨhuvəyen yame
Kughen rɨmnautə-pə kɨn kɨmi Yo.
11 Nar apnapɨg mə yo uə iriə kamhani-ərhav-pre Nəvsaoyen
Huvə tuk əmiə, mərɨg nəgkiarien in e yame yakamhani-ərhav
pre tuk əmiə, nɨmnhani nəfrakɨsien iran.

Narmamə mɨnə fam yamə mɨne kwənhamhə ta tukhamragh mɨn

12 ?Mərɨg tukmə kamhani-ərhav mə Kristo rɨmɨmragh mɨn
ye nɨmhəyen kafan, kɨni rhawor e kɨmiə tɨksɨn nakamhani
mhamə narmamə yamə mɨne kwənhamhə to khapəh
nhamragh-mɨnien?
13 Mərɨg rɨpi mə narmamə yamə mɨne kwənhamhə ta to
khapəh nhamragh-mɨnien, to Kristo rɨpipəh nɨmragh-mɨnien
ye nɨmhəyen kafan.
14 Kɨni to Kristo rɨpipəh nɨmragh-mɨnien ye nɨmhəyen
kafan, wok kapəmiə tuk nɨni-ərhavyen nəvsaoyen huvə, mɨne
nhatətəyen kapəmiə tukror əmə nar apnapɨg kɨn.
15 Nar kɨrik mɨn, to Kristo rɨpipəh nɨmragh-mɨnien ye
nɨmhəyen kafan, kɨmawə yakpiseikuə ye Kughen meinai
yakamhani-ərhav mə Kughen rɨmɨvəh mɨragh Kristo ye
nɨmhəyen. Mərɨg rɨpi mə narmamə yamə mɨne kwənhamhə ta

15:4: Mat 12:40; Wok 2:24-32 **15:5:** Mat 28:16-17; Luk 24:34 **15:7:** Wok 1:3-4 **15:8:** Wok 9:3-6 **15:9:** Efes 3:8; 1 Tim 1:15 **15:10:** 2 Kor 11:23

kɨpihapəh nhamragh-mɨnien ye nɨmhəyen kapəriə, to Kughen rɨpipəh nɨvəh-mɨragh-mɨnien Kristo ye nɨmhəyen kafan.

16 Meinai rɨpi mə narmamə yamə mɨne kwənhamhə ta kɨpihapəh nhamragh-mɨnien ye nɨmhəyen, to Kristo rɨpipəh mɨn nɨmraghien ye nɨmhəyen kafan.

17 Kɨni rɨpi mə Kristo rɨpipəh nɨmragh-mɨnien ye nɨmhəyen, to nhatətəyen kapəmiə nɨpran rɨrkək, kɨni kɨmiə to naksarə hanə ye narpɨnien kape təvhagə has.

18 Kɨni to narmamə yamə mɨne kamhani nəfrakɨsien ye Kristo yamə mɨne kwənhamhə ta, to kɨpiserwei.

19 Rɨpi mə kɨtawə kɨpisərəhu-pən tɨm tɨm nətərɨgien kapətawə ye Kristo tuk nɨmraghien əmə kape tokrei tanə e, sore asul tuk ətawə. Meinai kɨtawə kamharəh pɨkɨn nɨpɨg əutən mɨnə rapita narmamə mɨnə ye tanɨmtanə.

20 Mərɨg nəfrakɨsien mə Kristo rɨmɨmragh mɨn ye nɨmhəyen. In rɨmnəkupan ye narmamə m-fam yamə mɨne kwənhamhə, kɨni mɨmragh mɨn ye nɨmhəyen.

21 Yermamə kɨrikianə əmə rɨmnor swatuk tuk nɨmhəyen ruə ye tokrei tanə e; kɨni ye norien kɨrikianə əmə mɨn, yermamə mɨn kɨrik rɨmnor swatuk mə narmamə tukhamragh mɨn ye nɨmhəyen kapəriə.

22 Ror məknakɨn mə narmamə m-fam tukhamhə meinai narmamə kamhasɨ-pən ye Adam. Kɨni ye norien kɨrikianə əmə mɨn, narmamə m-fam yamə mɨne kamhauə kɨrikianə iriə Yesu Kristo tukhamragh mɨn.

23 Mərɨg iriə e tukhaamragh mɨn ye nɨpɨg atuatuk kapəriə. Kristo in rɨmnəkupan mɨmragh mɨn, kɨni nɨpɨg tukruə mɨn iran, kafan narmamə yamə mɨne kwənhamhə ta tukhamragh mɨn.

24 Kɨni Nɨpɨg Kwasɨg tukruə, In tukroriah narmaruyen mɨnə fam, mɨne nehuəyen mɨnə fam, mɨne nəsanɨnien mɨnə fam. Kwasɨg ikɨn, tukrəta-pən ye narmaruyen kafan ye kwermɨ Tatə Kughen.

25 Ror məknakɨn meinai In tukraməkeikei mamarmaru “meriaji tukrehuə ye tɨkmɨr mɨnə kafan.” *(Sam 110:1)*

26 Tukroriah tɨkmɨr mɨnə fam kafan mamvən infamien tukroriah mɨn nɨmhəyen. Kɨni nɨmhəyen tukrɨrkək mɨn

27 meinai Nəkwəkwə kape Kughen ramni mə,

“Rɨmnei-əhu fam narɨmnar mamehuə irəriə.” *(Sam 8:6)*

(Mərɨg nəgkiarien yame ramni mə “rɨmnei-əhu fam narɨmnar mamehuə irəriə,” pəh nien mə ravəhsi-əhu mɨn Kughen Yermaru, meinai in e Kughen yame tukrərəhu-pən fam narɨmnar ye kwermɨ Kristo.)

15:21: Rom 5:12 **15:23:** 1 Tes 4:16; Rev 20:5 **15:26:** Rev 20:14

28 Nipig Kughen tukror narimnar minə a, kini Tini atu-
atuk tukruə mamarə ətgin ye narmaruyen kape Kughen, mə
Kughen tukruə mamarmaru ye narimnar fam.
29 Narmamə tiksin kamhani mhamə to narmamə khapəh
nhamragh-minien ye nimhəyen kapəriə. Mərig norien
kape norien baptaes atuə kin kape narmamə yamə mine
kwənhamhə ta ramhajoun-pən mə narmamə kwənhamhə
pawk mərig nanmiriə ramragh əmə.
30 ? Kini ripi mə narmamə yamə mine kwənhamhə ta to
kipihapəh nhamragh-minien, rhawor irəmawə? ! Kimawə
yakamharəh pikin nipig əutən minə ye nimraghien kapəmawə
nipig minə fam!
31 Piak minə mine nowinik minə, narmamə kasarkut mə
tukshopni yo ye nipig ripsaah. Kini kimiə nakharkun mə in
e nəfrakisien rəmhen kin yame nakharkun mə in nəfrakisien
mə rikik ragien pik tuk əmiə meinai kimiə nakashatətə tim tim
ye Yesu Kristo Yermaru kapətawə.
32 Yimnarkut pik apa Efesas rəmhen kin in ai mə yaka-
marowagin kimawə nar aparu minə yame kasarkwəpah. Kini
ripi mə narmamə yamə mine kwənhamhə ta to kipihapəh
nhamragh-minien, to narkutien kafak kwənkwan ripirkək.
Ripi mə narmamə yamə mine kwənhamhə ta to kipihapəh
nhamragh-minien, ripihuvə mə to kisəri-pən nəgkiarien e
yame ramni mə,
"Pəh kisor əwhai nheikinien kape tokrei tanə, masor lafet
misapis kin waen mamharpin,
kwasig ikin mipihamhə." *(Aes 22:13)*
33 Takhapəh nisorien mə narmamə tukseikuə irəmiə.
Nəgkiarien e raməfrakis yame ramni mə, "Nipig narmamə
yamə mine kapəriə norien rhuvə kasəriwək iriə narmamə hah
minə, nəmə hah minə kasoriah norien huvə minə kapəriə."
34 Havəh min nətərigien kapəmiə rirerig, muə mə taksor nar
huvə kirik yame nakharkun mə taksor; mhapəh nisor-minien
təvhagə has. Yakaməgkiar məkneikin meinai kimiə tiksin
nakseinein hanə Kughen. Kini nar e in e ror naurisien.

Niprai yermamə rimamhə marə mimragh min

35 Mərig tukmə ror narmamə tiksin kisaiyoh mhamə, "?
Rhawor e yermamə yame rimhə marə mamragh min? ?
Tukəm nipran, tukrhawor pən iran mine?"
36 Naiyohyen mine rətəwao. Tiknim-pən kweru nai ye
nimoptanə, ai tukrəməkeikei mhaier kin nipran yame rivi.
37 Nipig naksuv kweru nai, pa rimə naksuv nipran yame
tukruə, mərig nakamsuv əmə kweru nai, tukmə ror kweru wit
kirik uə kweru nai pisin kirik.

15:30: Rom 8:36 **15:36:** Jon 12:24

38 Mərig Kughen ror raurə kin nuknen yame In rorkeikei;
kini In əmə ravəhsi-pən nipran kimi nai minə fam.
39 Niprairiə ripəh nəm-nəmhenien. Niprai yermamə ripəh
nəmhenien kin nar miragh yamə mine niprairiə pisin pisin.
Man minə niprairiə pisin pisin. Kini kəmam minə niprairiə
pisin pisin.
40 Apa ye neai, narimnar aikin, kini in e tokrei tanə
e, narimnar aikin ror pisin. Nipig taksəm narimnar apa
yerpirig ye neai mə in rhuvə, kafan nihuvəyen in ror pisin ye
nihuvəyen kape narimnar kape tokrei tanə e.
41 Kini nikhakien kape mirh ror pisin ye nəsiəyen kape
makuə mine nəsiəyen kape kəmhau minə. Kini nəsiəyen kape
kəmhau minə kasor pisin pisin.
42 Kini rəmhen əmə kin niprai narmamə kwənhamhə yame
kamhamragh min. Niprai narmamə yame kimənim əriə
tukrəmətit, mərig nipig tukramragh min iran, to ripəh min
nəmətitien.
43 Nipig kamnim, in nar kirik yame narmamə khapəh
nisorkeikeiyen, mərig nipig tukramragh min, in nar kirik
yame narmamə tuksəm kafan nihuvəyen. Nipig kamhanim,
nəsaninien kafan rirkək; mərig nipig tukramragh min,
nəsaninien kafan tukrehuə.
44 Nipig kamhanim nipraitawə, in nar kape tokrei tanə;
mərig nipig tukramragh min, in nar kape rao ye neai. Tukmə
nipran aikin kape tokrei tanə, kape rao ye neai min aikin.
45 Ror pən, Nəkwəkwə kape Kughen ramni mimə,
"Yermamə kupan, in e Adam, in rimauə mamragh." *(Jen 2:7)*
Kini kwasig ikin en, Adam infamien*, in e Yesu Kristo, ripiuə
mivəhsi-pə nimraghien kape rao ye neai.
46 Pəh nien mə nar kape nanmin rimnəkupan muə. Mərig
nar kape tokrei tanə rimnəkupan muə, kwasig ikin nar kape
nanmin ripiuə.
47 Yame rimnəkupan əgkap kimnor kin nimokrur, mərig yame
ror kiraru kin, in e Yesu Kristo, rimasi-pən ye rao ye neai.
48 Narmamə m-fam kape tokrei tanə, niprairiə rəmhen əmə
kin niprai Adam yame rimasi-pən ye nimoptanə; mərig nar-
mamə yamə mine kamhavən ye rao ye neai, niprairiə rəmhen
əmə kin niprai Kristo, yame rimasi-pən ye rao ye neai.
49 Taktakun ai, kitawə kisəmhen kin Adam e kape tokrei tanə,
kini ror məkneikin, tuk nipig kirik tuksəmhen kin Kristo e
kape rao ye neai.
50 Yakamni-ərhav pre tuk əmiə, piak minə mine nowinik
minə, mə niprai yermamə mine nitawin, to ripəh nivənien
ye narmaruyen kape Kughen. Kini ye norien kirikianə əmə

15:43: Fil 3:20-21 * **15:45:** Nəgkiarien Gris ramni, "Adam yame ror kiraru kin," in e Yesu Kristo.

min, nar yame tukrəmətit to ripəh nivəhyen nar yame ramarə rerin.
51 Taksərig-ru. Jakni nar erkwaig yame Kughen rimnor əpu.
Pəh nien mə kitawə fam tukhamhə. Mərig Kughen In tukror
nipraitawə fam tukriwi min.
52 In tukror aihuaa rəmhen kin naroapigien† - nipig naiyuk
kape Kughen tukrasək infamien. Naiyuk tukrasək, kini
narmamə yamə mine kwənhamhə tukhamragh min mhapəh
nhamhə-minien, kini Kughen tukror nipraitawə tukriwi.
53 Ror məkneikin meinai nar yame tukrəmətit,
tukraməkeikei mivən ye nipran yame to ripəh nəmətitien
tuk nipig kirik; kini nar yame tukrimhə tukraməkeikei mivən
ye nar yame tukramarə kape rerin.
54 Nipig narimnar yame tukrəmətit tukrivən ye nar yame
to ripəh nəmətitien mine nar yame tukrimhə tukrivən ye nar
yame tukramarə kape rerin, kini nəgkiarien yame kimirai ta
tukruə mor nəfrakisien kin yame ramni mə,

"Kughen rimnarowagin ye nəsaninien kape nimhəyen mapita,
kini norien kape nimhəyen ruirkək." *(Aes 25:8)*

55 "!Ah, nimhəyen! ?Takhawor pən iran mine mapita əmawə?
! Ah, nimhəyen! ? Takhawor pən iran mine moriah
əmawə?" *(Hos 13:14)*

56 Təvhagə has in rəmhen əmə kin nar kirik yame
raməkwhopni narmamə. Kini loa ramor mə təvhagə has,
kafan nəsaninien rehuə.
57 !Mərig pəh khani vi vi Kughen meinai In rimnor mə Yesu
Kristo rimnor swatuk kimi ətawə mə tuksapita ye nimhəyen!
58 Ror məknakin, piak minə mine nowinik minə, sərer tim
tim. Takhapəh niseighanien kin nar kirik mə tukrikiu-kiu
irəmiə. Nipig mifam, taksor wok kape Yermaru yerkimiə minə
fam, meinai nakharkun mə wok kape Yesu Yermaru yame
nakasor, pəh nien mə nar apnapig əmə.

16

Mane tuk nasituyen ye nəməhuak minə apa Jerusalem

1 Taktakun jakni mane yame tukrasitu ye niməhuak apa
Jerusalem. Taksor əmə nar kirikianə yame yimini-pən tuk
niməhuak apa Galesia.
2 Ye Sande minə fam, kimiə fam kirikianə kirikianə
takasəkeikei masərəhu karin mane kirik. Yermamə yame
ravəh mane ehuə, tukrərəhu karin ripsaah; kini yame ravəh
mane kəskəh, in tukrərəhu karin rikəskəh əmə. Ror məkneikin

15:51: 1 Tes 4:15-17 † **15:52:** Nəgkiarien Gris ramni min mimə, "tukror aihaa rəmhen kin yermamə ramapiriapir marha min." **15:52:** Mat 24:31 **15:53:** 2 Kor 5:4 **15:56:** Rom 7:13 **16:1:** Rom 15:25-26; 2 Kor 8:1-9

mə nipig jakurə tuk əmiə, takhapəh min nisarkutien tuk narha-kinien mane.
3 Kini taksərip-ərhav narmamə yamə mine tukhapik mane mamhavən, kini nipig jakurə, jakrai nəkwəkwə yame ramni-ərhav əriə kimi niməhuak apa Jerusalem, kini mher-pən kin əriə khapik mane a mhavən apaikin.
4 Tukmə yakəm mə rhuvə mə yo min jakvən, iriə tuksəri-pə yo.

Nəriwəkien kape nəmehuə minə tiksin

5 Kwasig ikin yakurə mivaag-pre kin əmiə, jakvən Masedonia, meinai jakəkupən mivən mivaag-pən kin niməhuak minə aikin.
6 Tukmə ror jakarə kəskəh kitawə-m kimiə. Tukmə rhawor tuksarə əmə miseriaji-pən nipig kape nokieiyen tukror infamien. Ror məkneikin mə takharkun nasituyen irak tuk nəriwəkien kafak ikin hiə yakamvən ikin.
7 Yakpəh norkeikeiyen mə nipig jakurə məm əmiə, məkneikin jakaməkeikei marə mier min. Mərig yakorkeikei mə jakurə kisarə kəskəh əmə, tukmə Yermaru reighan kin.
8 Mərig kwasig ikin yakurə, yakmə jakamarə Efesas meriaji-pən nipig kape Pentekos,
9 meinai Kughen rimnəhitə ye swatuk ehuə tuk yo mə jakor wok huvə yame ramkuə kin kwənkwan ripsaah, nar apnapig narmamə ripsaah kisarkut mə tuksətapig kin yo tuk norien wok.
10 Tukmə Timoti rurə məm əmiə, havəhsi-pən nisiaiyen kimin, meinai in ramor wok kape Yermaru rəmhen kin yo.
11 Takhapəh nisorien mə kimiə kirik tukrəm-əhu in. Taksasitu iran misher-pə min kin pəh rirerig-pə min tuk yo. Yo yakawhin piautawə minə iriə Timoti mə tukhauə misəm yo.
12 Kini ye nikarin kape piautawə e Apolos, yimnamaiyoh əusik-əusik mə in tukrəmakeikei mikwasig kin piautawə minə mhaurə misəm əmiə. In ripəh norkeikei-pikien mə tukrurə ai taktakun, mərig tukruə ye nipig yame ratuatuk tukun.
13 Takasərig əmiə. Taksərer tim tim ye nhatətəyen kapəmiə. Takhapəh nhaginien. Misor nətərigien kapəmiə riskai.
14 Narimnar fam yame kimiə takasor, sor ye norkeikeiyen.
15 Kimiə nakharkun mhamə kwən a Stefanas mine kafan minə iriə kimisəkupən mhani nəfrakisien ye Yesu apa tanə Akaea. Kini iriə kisarkut skai tuk nasituyen ye niməhuak minə. Yakamni skai pre tuk əmiə piak minə mə,
16 takhasiai əriə masor nəkwairiə, mine narmamə m-fam yamə mine kasor pik wok ye niməhuak.

16:5: Wok 19:21 **16:6:** Rom 15:24 **16:9:** Wok 19:8-10; 2 Kor 2:12 **16:10:** 1 Kor 4:17 **16:11:** 1 Tim 4:12 **16:12:** 1 Kor 3:6 **16:15:** 1 Kor 1:16

17 Rɨkik rɨmnagien nɨpɨg Stefanas mɨne Fotunatas mɨne
Akaekas kɨmɨrhɨtərhav-pə, meinai nar apnapɨg kɨmiə
nɨmnharkək, mərɨg nɨpɨg yɨmnəm ərisɨr, rəmhen əmə kɨn
yame yɨmnəm əmiə.
18 Irisɨr kɨmɨrhɨrəhsi-haktə pɨk kafak nətərɨgien rəmhen əmə
kɨn yame kɨmɨrhor irəmiə. Taksəkeikei mhasiai narmamə
yamə mɨnə kasor məkneikɨn.

Pol rɨmnor infamien ye kafan nəkwəkwə e Fas Korin

19 Niməhuak mɨnə apa provins e Tarki* kasokrən huvə
irəmiə. Akwila mɨne Prisila kworkeikei pɨk mə tukrəni-pre
huvə tuk əmiə ye nhag Yermaru iriə nəməhuak yamə mɨne
kasofugɨn ye nimə kapəriu.
20 Piautawə mɨnə fam eikɨn e kamhani rhuvə pre tuk əmiə.
Taksokrən huvə irəmiə mɨnə rəmhen mə kɨmiə kɨrikianə əmə
ye Yesu Kristo.
21 Yo Pol, yakamrai nəgkiarien e kɨn kwermɨk.
22 Tukmə yermamə kɨrik rɨpəh norkeikeiyen Yesu Yermaru,
pəh tukrarə ye narpɨnien.
!Yesu Yermaru kapətawə! !Yuə-ra!
23 Pəh Yesu Yermaru tukrautə-pre kɨn kafan nɨhuvəyen kɨmi
əmiə.
24 Yakamher-pre kɨn kafak norkeikeiyen kɨmi əmiə fam ye
Yesu Kristo. Amen.

---

* **16:19:** Nəgkiarien Gris ramni nhag kantri e Tarki mə “Esia.” **16:19:** Wok 18:2,18,26 **16:22:** Gal 1:8-9; Rev 22:20

2 Korin
Nəkwəkwə yame ror kɨraru kɨn yame Pol rɨmɨrai ramvən kɨmi niməhuak apa Korin
Nəgkiarien kwakwə kape nəkwəkwə e 2 Korin

?Pa rɨmɨrai nəkwəkwə e? Aposol Pol rɨmɨrai nəkwəkwə e.

? Rɨmɨrai ramvən kɨmi nɨpa? Rɨmɨrai ramvən kɨmi nəməhuak mɨnə apa Korin, mɨne nəməhuak mɨnə apa provins a Akaea.

? Nɨmraghien rɨmnhawor pən iran mɨne ye nɨpɨg rɨmɨrai? Pol ruɨrai ta nəkwəkwə kɨsisər mher-pən kɨn kɨmi niməhuak apa Korin. In e nəkwəkwə yame ror kuas kɨn. Mərɨg nəkwəkwə yame ror kɨrikianə kɨn, mɨne nəkwəkwə yame ror kɨsisər kɨn, iriu kɨrarkək; keinein mə iriu pukaa. ?Kwərəmətɨt ta uə? Nəkwəkwə yame ror kɨraru kɨn, kamni kɨmə 1 Korin. Kɨni nəkwəkwə a raməgkiar skai kɨmi əriə, mə tukrɨni-əhu norien has mɨnə kapəriə, kɨni in ramhajoun mɨn əriə kɨn narɨmnar pɨsɨn mɨnə tɨksɨn. Iriə khapsaah ye niməhuak kasəri-pən nərɨgien kape Pol yame rɨmɨrai ye nəkwəkwə e 1 Korin. Mərɨg iriə mɨnə tɨksɨn aikɨn, kamhani mə Pol, pəh nien mə in yemehuə kɨrik; kɨni rɨpəh nəmhenien mə in tukrəvhag kɨmi əriə. Kɨni iriə kamhani mə in ramor əmə wok kafan tuk nɨvəhyen mane.

?Rɨmɨrai nəkwəkwə e tuk naha? Pol rɨmɨrai nəkwəkwə e mamhajoun mə in aposol kɨrik, kɨni Kughen rɨmɨwəhsi-pən wok e kɨmin, kɨni ratuatuk əmə mə in tukrəwhaag məkneikɨn kɨmi əriə. Kɨni in morkeikei mə tukrɨni-əhu nəmhajoun eikuə yamə mɨne kasarə apa Korin. Kɨni mamaiyoh nəməhuak mɨnə Korin mə tuksasitu mhavəhsi-pən mane kɨrik yame tukrasitu kɨn ye niməhuak apa Jerusalem məvɨgɨn narmamə meinai sweiwei ramuh əriə.

Pol ramokrən huvə irəriə

1 Yo Pol, yame Kughen rɨmɨrpen yo mə yo aposol kɨrik kape Yesu Kristo, yakarərai nəkwəkwə e kɨmru piautawə Timoti. Nəkwəkwə e raurə kɨmi əmiə, niməhuak kape Kughen apa Korin mɨne narmamə mɨnə fam kape Kughen apa Provins a Akaea.

2 Pəh Kughen Rɨmtawə mɨne Yesu Kristo Yermaru kapətawə, tukwautə-pre kɨn nɨhuvəyen mɨne nəmərinuyen kɨmi əmiə.

Kughen raməgkiar vivi kɨmi narmamə yamə mɨne kɨsarə ye nɨpɨg əutən

3 Pəh khani vi vi Kughen e in Rim Yermaru kapətawə Yesu
Kristo. In Tatə yame rikin rehuə tuk narmamə, mine In
Kughen yame in nuknei norien kape nəgkiar-vivi-yen kimi
narmamə.
4 In raməgkiar vi vi kimi ətawə ye nipig əutən minə
fam kapətawə, mə kitawə tukharkun nəgkiar-vivi-yen
kimi narmamə ye nipig əutən pisin pisin minə yamə mine
kamharəpikin. Kitawə tuksəgkiar vi vi kimi əriə rəmhen kin
yame Kughen In ramor kimi ətawə.
5 Nəmhəyen yame Kristo rimnərig, nəmhəyen kirikianə
yame kitawə kasərig ai taktəkun. Kini ye norien kirikianə
əmə min, kitawə kasofugin-pən ye Kristo, Kughen raməgkiar
vi vi kimi ətawə, kini norien a ramehuə mamvən min tuk
narmamə.
6 Nipig kimawə yaksərig nəmhəyen ramuə tuk əmawə nipig
yakamhani-ərhav nəvsaoyen huvə, kini nəvsaoyen huvə a
rafəhsi-haktə nərigien kapəmiə mavəh miragh əmiə. Nipig
Kughen raməgkiar vi vi kimi əmawə, ramor mə kimawə
jakharkun nəgkiar vi viyen kimi əmiə. Kwənkwai norien a
ramkuə ye nimraghien kapətawə, kini nipig nakasarə ye nipig
əutən rəmhen əmə kin yame kimawə yimnisarə iran, ramasitu
irəmiə mə takamharpin əmə ye nərer-tim-timien.
7 Kimawə yaksərəhu-pən tim tim nərigien kapəmawə ye
Kughen mə kimiə taksərer tim tim. Meinai kitawə fam kisarə
əmə ye narəyen kirikianə, kimiə taksarə ye nəmhəyen rəmhen
kin yame kimawə yakasarə iran. Kini Kughen raməgkiar vi vi
kimi əmiə rəmhen kin yame raməgkiar vi vi kimi əmawə.
8 Piak minə mine nowinik minə, yaksorkeikei mə takharkun
huvə nipig əutən yamə minə yimnisarə iran apa provins a
Tarki. Nahasien ehuə minə kimnhauə tuk əmawə, rapita
nəsaninien kapəmawə, mamor rikimawə raməsik mə to
yakhapəh nhamraghien.
9 Nəfrakisien, kimawə yimisərig mə kineighan-pən ta kin
əmawə mə jakhamhə. Mərig nipig əutən minə a kimnhauə
mə jakhapəh nisətəgtə-atukien irəmawə, mə jaksətəgtə əmə
ye Kughen yame ramor narmamə yamə mine kimnhamhə
khamragh min.
10 Ipakə əmə yakhamhə, mərig Kughen rimivəh miragh
əmawə. In rirkun nivəhsi-tayen nipig əutən minə a tuk əmawə.
Kini yakasərəhu-pən nərigien kapəmawə iran mə tukrivəhsi-
ta nipig əutən minə a tuk əmawə.
11 Kini In mamor əfrakis məknakin nipig naksəhuak
tuk əmawə. Narmamə khapsaah tuksəgnəgin Kughen tuk
narimnar huvə yamə mine In ramor kimi əmawə, meinai

1:3: Rom 15:5 **1:5:** Sam 34:19 **1:8:** Wok 19:23; 1 Kor 15:32 **1:10:** 2 Tim 4:18

kɨmiə nakhapsaah nakasəhuak tuk əmawə.

Narmamə kɨmnhani hah Pol, mərɨg in ramni-ərhav mə kafan norien rhuvə

12 Nar kɨrik yame rɨkimawə ramagien tukun. Ye norien yame yakasor kɨmi narmamə apnapɨg mɨnə ye tokrei tanə, mɨne kɨmi əmiə, yakasor ye swatuk yame Kughen ramhajoun. Norien kapəmawə ratuatuk əmə, maməmɨr əmə ikɨn rakhak ikɨn. Kɨni taktəkun e, ye nərɨgien kapəmawə, yakasərɨg mə yakhapəh nɨsorien nar kɨrik yame rahas. Pəh nien mə norien kapəmawə ratuatuk məknakɨn meinai yakhavəh nɨrkunien kape narmamə, mərɨg mə Kughen ramasitu irəmawə yerkin agien.

13-14 Yakamhani məkneikɨn meinai yɨmnhapəh nharai-pənien nəgkiarien kɨrik yame rɨskai tuk nəvhekɨnien uə tuk nɨrkunien nɨpran. Taktəkun ai nakwənharkun kəskəh nərɨgien kapəmawə, mərɨg yakorkeikei mə takhauə mharkun fam. Kɨni ye norien a, ye nɨpɨg Yesu Yermaru tukruə mɨn iran, kɨmiə taksagien tuk əmawə rəmhen kɨn yame kɨmawə jaksagien tuk əmiə.

Pol rɨmnarar ye nərɨgien kafan tuk nəriwəkien kafan

15-16 Yakharkun mə rɨkimiə ragien tuk əmawə, rɨkik rɨmnaməsɨk mə nɨpɨg yakmavən Masedonia, jakəkupən murə məm əmiə, kɨni nɨpɨg yakamtərhav Masedonia, rɨkik rɨmnaməsɨk mə jakrerɨg-pre mɨn məm əmiə. Ror məkneikɨn mə takhavəh nɨhuvəyen mɨkɨraru. Kɨni ai, rɨkik rɨmnaməsɨk mə taksasitu irak mɨsher-pən kɨn yo apa ye provins a Judia.

17 Apa kupan, yakmə jakurə məm əmiə. Kɨni ai yɨmnarar ye nərɨgien kafak ye nɨkarɨn kape nəriwəkien kafak. ?Kɨni nakhamə ta mə yakaməgkiar apnapɨg əmə ye nəriwəkien kafak uə? Nɨkam. Nərɨgien kafak rɨpəh nɨsɨ-pənien tuk norien kape tokrei tanə, rəmhen kɨn yame narmamə kaseighan kɨn nar kɨrik mamhani hah mɨn ye nɨpɨg kɨrikianə.

18 Kughen raməfrakɨs nɨpɨg m-fam; kɨni yakamhakwasɨg kɨn norien kafan nɨpɨg yaksəgkiar kɨmi əmiə. Yakhapəh nɨsorpirh-pirh-ien nəgkiarien mir e “Ǝwəh” mɨne “Nɨkam” ye nɨpɨg kɨrikianə.

19 Kɨmasɨr Saelas* mɨne Timoti yɨmɨrhurə mɨrhɨni-ərhav-pre Ji Kughen e Yesu Kristo tuk əmiə, kɨni In to rɨpəh nɨniyen “Ǝwəh” mɨne “Nɨkam” ye nɨpɨg kɨrikianə. Nɨkam. Nɨpɨg mɨfam, nəgkiarien kafan kɨrikianə əmə.

20 Ror məkneikɨn meinai nar apnapɨg Kughen rɨmɨni promes kuvhuun, iriə kɨmnhauə mɨsor nəfrakɨsien kɨn ye

---

1:13-14: 2 Kor 5:12; Fil 2:16 **1:15-16:** 1 Kor 16:5-6 * **1:19:** Saelas, nhag pɨsɨn kɨrik e “Silvanus.” **1:19:** Wok 18:5

Yesu Kristo. Kɨni kɨtawə kamhavəh-si haktə nhag Kughen mhani-pən tukun mhamə, “Amen. Ǝwəh.”

21 Kughen əmə ramor əmawə yaksərer tɨm tɨm ye Kristo kɨtawə-m kɨmiə. In rɨmɨrpen ətawə,

22 kɨni mɨvəh-si pə Nanmɨn kafan yerkitawə mamor nɨmtətien ye nɨmraghien kapətawə mə In, kafan e kɨtawə. Kɨni taktəkun ai, kɨtawə kwənharkun mə kafan promes mɨnə tukhauə mɨsor nəfrakɨsien kɨn tuk nɨpɨg kɨrik ye nɨmraghien kapətawə.

23 Kɨni yakvəh kwəsu ye nhag Kughen mə yɨmnəpəh nɨrerɨg-pre-mɨn-ien Korin məm əmiə meinai to yakpiurə, mɨpiəgkiar skai pre kɨmi əmiə, kɨni moriah əmiə.

24 Pəh nien mə yaksarkut tuk nehuəyen irəmiə mə jakhavəhsi-pre əmə nəgkiarien kɨmiə əmiə mə taksəri-pən, mərɨg kɨmiə nakwəsərer tɨmtɨm ta ye nhatətəyen kapəmiə. Kɨni kasor wok kwis kɨtawə-m kɨmiə mə rɨkimiə tukragien.

2

1 Ror məkneikɨn mə yaknərɨg ta mə jakpəh nurə-mɨnien məgkiar skai pre kɨmi əmiə, mor rɨkimiə rəmhə.

2 Kɨni, tukmə yakor rɨkimiə rəmhə, ?pa irəmiə tukror rɨkik ragien? Kɨrkək, meinai yɨmnor rɨkimiə m-fam rəmhə.

3 Ror pən, yɨmɨrai nəkwəkwə kɨrik mher-pre kɨn, mə jakwəhsi-haktə nərɨgien kɨn kapəmiə. Yakpəh norkeikeiyen mə tukmə yakurə məm əmiə, rɨkik rarkwao tuk norien kapəmiə yamə mɨne khapəh nɨsəmhenien. Mərɨg norien kapəmiə tukraməkeikei mor rɨkik ragien. Kɨni tukmə rɨkik ragien, kɨtawə fam rɨkitawə tukragien.

4 Nɨpɨg yɨmɨrai nəkwəkwə a mher-pre kɨn kɨmi əmiə, rɨkik rəpou pɨk tuk əmiə, kɨni rɨkik rarkwopɨr, nehe nɨmrɨk rɨmnaiyu tuk əmiə. Mərɨg yɨmɨpəh nɨraiyen nəkwəkwə a mə jakor rɨkimiə rəpou; mərɨg yɨmɨrai mə takharkun mə norkeikeiyen kafak rehuə tuk əmiə.

Takhapəh nɨsarpɨnien tai təvhagə has

5 Yakpəh norkeikeiyen mə jakaməkeikei məgkiar skai pre kɨmi əmiə. Mərɨg yakorkeikei mə jakni mə yermamə yame rɨmnor nahasien,* pəh nien mə rɨmnor yo pɨsɨn əmə yakamərɨg rahas tukun, mərɨg rɨmnor ətawə fam kɨsərɨg rahas tukun.

6 Narpɨnien yame kɨmiə khapsaah nɨmnhavəhsi-pən ta kɨmin nəmhen.

1:20: Rev 3:14 **1:22:** 2 Kor 5:5; Efes 1:13-14 **1:24:** 1 Pita 5:3 **2:1:** 1 Kor 4:21 **2:4:** Wok 20:31 * **2:5:** Yeməhuak kɨrik irəriə rɨmnor apnapɨg nar, mɨkɨr-ta piraovɨn vi kape rɨmni. Kɨni Pol rɨmɨni-pən tuk əriə mə tukhawəsi-pən narpɨnien kɨmin in ye 1 Kor 5:1-5.

7 Mərɨg taktəkun ai, takasəkeikei mɨsərukɨn kafan norien
has kɨni mɨsəgkiar vi vi kɨmin tamə rɨkin rəpou pɨk kɨni rapəh
nhatətəyen kafan.
8 Yakamni-pre skai tuk əmiə mə takhavən mɨsor rhuvə pən
kɨmin mə in tukrɨrkun mə kɨmiə naksorkeikei in.
9 Yɨmɨrai nəkwəkwə a mher-pre kɨn kɨmi əmiə mə jakəm-ru
mə ?taksor nəkwak ye narɨmnar fam, uə nɨkam?†
10 Tukmə kɨmiə nakwəsərukɨn norien has kape yermamə
kɨrik, yo mɨn jakərukɨn kafan norien has. Kɨni tukmə kwən a
rɨmnor rahas pə kɨmi yo rəmhen mə jakor mɨrhuvə tuk əmru
mɨnə, mərɨg Kristo rɨrkun mə yakwor rhuvə ta tuk əmru mɨnə
mə jakwasitu irəmiə
11 mə Setan tukrɨpəh nəwhaiyen kwhen kapətawə, meinai
kɨtawə kwənharkun ta kafan nərɨgien tuk norien nahasien.

Narmamə yamə mɨne kamhani ərhav nəvsaoyen huvə

12 Nɨpɨg yɨmavən apa Troas tuk nɨni-ərhavyen nəvsaoyen
kape Kristo, yɨmnəm mə Yesu Yermaru rɨmnəhitə ye kwəruə
kɨrik kɨmi yo.
13 Mərɨg nəmərinuyen rɨrkək irak meinai yɨmɨpəh nəmien
piak Taetas aikɨn. Kɨni yɨmnaowiə kɨn nəmə Troas mɨtərhav
mɨvən Masedonia mamarhakɨn in.
14 Pəh khani vi vi Kughen yame ramofugxn ətawə kasərer
ye nɨmrɨ narmamə ikɨn mɨn fam, rəmhen kɨn yame king
ramapita tɨkmɨr mɨnə kafan, mamərɨp əriə ye nɨmrɨ namramə
mɨfam. Mərɨg Kughen ramərɨp ətawə ye nɨmrɨ narmamə
mə tukhani-ərhav nəgkiarien kafan, rəmhen kɨn yame senta
ramənaah ikɨn mɨnə fam.
15-16 Ye nɨmrɨ Kughen, kɨmawə yaksəmhen kɨn senta yame
raməpnah narmamə, meinai kɨmawə yakamhavəh Yesu
Kristo mamhavən kɨmi narmamə m-fam. Narmamə yamə
mɨne kɨshatətə iran, kharkun mə senta e rapien huvə, kɨni
Kughen ravəh mɨragh əriə. Mərɨg narmamə tɨksɨn, kasərɨg
nəmiəv senta a rapien kɨn nɨmhəyen, ramhajoun mə Kughen
tukror narpɨnien kɨmi əriə.
Wok e rehuə pɨk, yermamə kɨrik rɨpəh nəmhenien mə to ror
infamien iran.
17 Kɨmawə yakhapəh nɨsəmhenien kɨn narmamə tɨksɨn
yame iriə khapsaah kamhani ərhav nəgkiarien kape Kughen
tuk nɨvəh-əməyen mane. Nɨkam. Kughen rɨmnher-pə kɨn
əmawə, kɨni kɨmawə yakasofugɨn-pən ye Kristo, mhani-ərhav
nəvsaoyen huvə. Kɨni ye nɨmrɨ Kughen, nəgkiarien kapəmawə
ramsɨ-pən yerkimawə m-fam.

---

† **2:9:** Pol rɨmə tukrɨrkun ru mə kwəsəri-pən nəgkiarien kafan mɨsher-ye rhav əfrakɨs kɨn kwən a yame rɨkɨr-ta piahuaru kape rɨmni, uə nɨkam. **2:11:** Luk 22:31 **2:12:** Wok 14:27; 1 Kor 16:9 **2:13:** Wok 20:1 **2:15-16:** Luk 2:34; 2 Kor 3:5-6

3

Kughen rɨmɨrpen-pən nar vi kɨrik kɨmi narmamə

1 Tukmə ror kɨmiə nakhamə kɨmawə yakamhavəhsi-haktə
atuk əmawə ye nɨmrɨmiə, mərɨg nɨkam. Tukmə yepsɨpɨs mɨnə
kamhauə iməmiə ikɨn, tukasəkeikei mhavəh leta yame kɨmɨrai
tuk nɨni-ərhavyen norien kapəriə kɨmi əmiə. Uə nɨpɨg tukmə
khatərhav, tukasəkeikei mhavəh leta yame kɨmiə takharai
yame tukshen-hen narmamə kɨn, pəh tukɨrkun əriə. Mərɨg
kɨmawə yakhapəh nhavəhyen leta kɨrik məknakɨn, meinai
2 kɨmiə naksəmhen kɨn leta yame ramor əpu wok
kapəmawə. Leta e kɨmɨrai-pən yerkimawə, yame narmamə
m-fam kasəvhuekɨn mharkun nɨpran.
3 Nɨmraghien kapəmiə ramhajoun mə kɨmiə naksəmhen
kɨn leta kɨrik yame Kristo rɨmɨrai kɨni narmamə kasəvheikɨn.
Kɨmiə kwənkwai wok kapəmawə. Kɨmiə naksəmhen kɨn leta
yame Nanmɨn kape Kughen rɨmɨrai. Mərɨg pəh nien mə
rɨmɨrəh pen mɨrai-pən ye nəkwəkwə; mərɨg rɨmɨrai yerki yer-
mamə.
4 Yaksətghaa kɨn nəgkiarien mɨnə məknen meinai Kristo
ramarə yerkimawə kɨni yakshatətə tɨmtɨm ye Kughen.
5 Yakhapəh nɨsərɨgien mə kɨmawə əmə yaksəmhen tuk
nɨsorien wok kɨrik. Mərɨg tukmə yaksəmhen tuk nɨsorien wok
kɨrik, in e Kughen ravəhsi-pə nɨrkunien tukun.
6 In rɨmnor əmawə yaksəmhen mə jakhauə kafan yor-
wok mɨnə mhani-ərhav nəgkiarien vi yame In rɨmɨrpen ta.
Nəgkiarien vi e yame Kughen rɨmɨrpen, pəh nien mə ramsɨ-
pən tuk loa yame kamrai-pən ye nəkwəkwə, mərɨg ramsɨ-
pən tuk Nanmɨn kape Kughen. Meinai loa yame kɨmɨrai-pən
ye nəkwəkwə ravəhsi-pən nɨmhəyen kɨmi narmamə; mərɨg
Nanmɨn kape Kughen ravəhsi-pə nɨmraghien.
7 Nɨpɨg Kughen rɨmɨrai-pən loa ye kapier kɨni mɨvəhsi-pən
kɨmi Moses,* nɨkhakien aikɨn kape Kughen; kɨni nɨmrɨ Moses
rhakak mɨn. Kɨni nəmə Isrel to khapəh nɨsarha-pənien mɨsəm
nɨmrɨn, nar apnapɨg mə nɨkhakien natukreiwaiyu mɨrkək.
Kɨni loa e ravəhsi-pə pawk nɨmhəyen, mərɨg rakhak,
8 kɨni wok kape Nanmɨn kape Kughen rakhak pɨk rapita.
9 Loa a yame rakhak, kafan e wok, Kughen raməkir
narmamə mɨvəhsi-pən narpɨnien kɨmi əriə. Mərɨg wok
yame Nanmɨn kape Kughen ramor, in e narmamə khauə
mɨsatuatuk ye nɨmrɨ Kughen. !Wok e rakhak pɨk rapita!

3:1: Wok 18:27; 2 Kor 5:12 **3:2:** 1 Kor 9:2 **3:3:** Eks 24:12; Jer 31:33; Esik 36:26-27 **3:4:** Wok 20:31 **3:6:** Jer 31:31; Jon 6:63; 1 Kor 11:25 * **3:7:** Ǝm-ru Dut 5:22. **3:7:** Eks 34:29 **3:9:** Dut 27:26; Rom 1:17

10 Nəfrakisien, nar yame rimnakhak məkupən, taktəkun ai,
ripəh nikhakien. Meinai nar yame rakhak pik rinapita yame
rimnakhak məkupən.
11 Loa yame tikripirkək tuk nipig kirik rimauə ye nikhakien,
mərig wok kape Nanmin kape Kughen yame tukramarə rerin,
in rhakak pik əgkəp.
12 Ror məkneikin mə yakasərəhu-pən tim tim kapəmawə
nərigien ye wok a kape Nanmin kape Kughen, masətghaa kin
nini-ərhavyen kafan nəgkiarien.
13 Kimawə yakhapəh nisəmhenien kin Moses yame, nipig
nimrin rhakak kape nipig kwakwə əmə, in rimnatuopis in
kin neipən mə nəmə Isrel tukhapəh nisəmien nikhakien ye
nimrin.
14 Mərig Kughen rimnor kapəria kapə riskai. Kini ye nipig
a, muə meriaji-pə taktəkun, nipig iriə kasəvheikin Ol Testa-
men, khapəh nharkunien nipran, rəmhen kin yame neipən
kirik raməker əswasig kin nirkunien kapəriə. Kughen ripəh
nivəhsi-tayen neipən a tuk əriə; ramrəhsi-ta əmə tuk narmamə
yamə mine kasofugin kwhen kapəriə iriə Kristo.
15 Nəfrakisien, meriaji-pə taktəkun mine, nipig kasəvheikin
nəkwəkwə yamə mine Moses rimirai, rəmhen kin neipən kirik
yame raməker əswasig kin nirkunien kapəriə.
16 Mərig narmamə m-fam yamə mine kasarar ye nərigien
kapəriə mhauə tuk Kughen, Kughen tukrirəhsi-ta neipən a.
17 Yesu Yermaru In ror Nanmin. Kini ikin Nanmin kape
Yermaru raməmir ikin, In ramrisin narmamə.
18 Kini kitawə fam kasor əpu nikhakien kape Kughen, nar-
mamə kasəm; pəh nien mə kitawə kisatuopis ətawə. Nipig
m-fam In ramarar irətawə mə tukhauə misəmhen kin In.
Nikhakien kafan rarkurao irətawə mameihuə. Nikhakien e
ramsi-pən tuk Yermaru kapətawə yame In Nanmin Rhakə.

4

1 Kughen, rikin rehuə tuk əmawə, ror pən rikimawə ripəh
nəpouyen tuk norien wok e kape nini-ərhavyen Nəvsaoyen
Huvə kafan.
2 To yakhapəh nisorien norien yame kamor apis-apis mine
norien yame ror nauri sien. To yakhapəh niseikuəyen
mhapəh nhaukreikinien niprai nəgkiarien kape Kughen. !
Nikam! Kimawə yakamhani-ərhav əmə nəfrakisien, kini ye
norien minə a, ye nimri Kughen, yakasor əpu əmawə ye
nimri narmamə, mə ye nərigien kapəriə, tukharkun mə wok
kapəmawə ratuatuk.

3:11: Luk 22:31 **3:12:** Wok 14:27; 1 Kor 16:9 **3:13:** Eks 34:33 **3:16:** Eks 34:34 **3:17:** Jon 8:36; Rom 8:2 **4:2:** 2 Kor 2:17; 1 Tes 2:5

3 Tukmə ror nəvsaoyen huvə yame yakamhani-ərhav, nipran
ramerkwaig tuk narmamə tiksin; mərig ramerkwaig əmə tuk
narmamə yamə mine kasəri-pən swatuk yame ramvən apa ye
nap ehuə.
4 Narmamə yamə mine khapəh nhaniyen nəfrakisien ye
Kughen kasəri-pən swatuk ai, meinai Setan e yarmhə in
ramarmaru ye tokrei tanə, rimnatuopis əriə mə tukhapəh
nisəmien nikhakien kape nəvsaoyen huvə yame nikhakien
risia-pen əriə. Nikhakien a ramsi-pən tuk Kristo yame In
ravəh əfrakis Nanmin kape Kughen.
5 Ror məkneikin meinai kimawə yakhapəh nhani-ərhav-atuk-
ien əmawə; mərig yakhani-ərhav Yesu Kristo mə In Yermaru.
Kini In rimnher-pə kin əmawə mə kimawə yor atuə kin minə
kapəmiə.
6 Meinai Kughen e yame rimini kupən mimə, "Pəh nikhakien
tukrivən məsiə-pən ikin rəpignap ikin," *(Jen
1:3)* in Kughen kirikianə əmə yame raməsia-pən yerkitawə mə
kitawə tukharkun nəsaninien mine nihuvəyen kafan yame
kitawə kasəm ye Kristo.

Kitawə kisəmhen əmə kin nitip yame ramətit aihuaa əmə

7 Kitawə kisəmhen kin nitip* yame Kughen ravai-pən
narimnar huvə ikin kafan; mərig nitip raməmətit aihuaa əmə.
Ramhajoun-pən mə nəsaninien əfrakis ramsi-pən tuk Kughen,
ripəh nisi-pəyen tuk ətawə.
8 Nipig əutən minə khapsaah kamharəh-pikin əmawə, mərig
khapəh nisoriahyen əmawə. Nipig tiksin, yakhapəh nisəmien
swatuk, mərig yakhapəh nisəpəhyen.
9 Kamoh əmawə, mərig Kughen ripəh nəpəhyen əmawə.
Kaməsik əmawə, mərig kipəh narkwhopniyen əmawə.
10-11 Ikin pukaa yakamhavən ikin, rikimawə raməsik mə
kimnhopni Yesu, kini kimə tukhopni min əmawə tuk nini-
ərhavyen nhagin. Mərig kimawə yakasəkeikei tuk nini-
ərhavyen nhagin mə tukirkun mə Yesu rimamragh. Kughen
rimneighan kin əmawə mə jəksərig nəmhəyen mə tukəm
kirkun mə Yesu e in e rimamragh mivəhsi-pən nəsaninien ye
nipraimawə yame tuk nipig kirik tukrəmətit.
12 Ror pən, nipig mifam ipakə əmə yakamhamhə mə kimiə
takhavəh nimraghien rerin.
13 Nəkwəkwə kape Kughen ramni mə, "Nar yame yakamni
nəfrakisien iran, yakamni-ərhav." *(Sam
116:10)* Kini ye norien kirikianə əmə kape nhatətəyen, kimawə
min yakamhani nəfrakisien iran, ror pən yakamhani ərhav,

4:4: Efes 2:2; Kol 1:15; Hib 1:3 **4:6:** Jen 1:3; Aes 9:2; 2 Kor 3:18 * **4:7:** Gris ramni "jag" yame kimnor kin nimoptanə skai. **4:7:** 2 Kor 5:1 **4:8:** 2 Kor 1:8; 7:5 **4:10-11:** 1 Kor 15:31 **4:10-11:** Rom 8:36

14 meinai kɨmawə yakharkun mə Yermamə yame rɨmnor
Yesu ramragh mɨn ye nɨmhəyen kafan, In tukror mɨn ətawə-m
kɨmiə tukamhamragh mɨn ye nɨmhəyen kɨtawə Yesu, tuksarə
kɨtawə min.
15 Yɨmnharəh pɨkɨn nəmhəyen mɨnə e mə kɨmiə taksarə
huvə iran. Kɨni nɨpɨg m-fam nɨhuvəyen kape Kughen ravi-pə
narmamə khapsaah mɨn kamhauə tuk Kristo. Tukhani vi vi
Kughen nɨpɨg m-fam, mhavəhsi-haktə nhagɨn mə In yerpɨrɨg
pɨk.
16 Ror pən rɨkimawə rɨpəh nəpouyen. Nar apnapɨg mə
nɨpraimawə rameiwaiyu ai taktəkun mɨne, mərɨg nɨpɨg mɨfam
Kughen ramor rɨkimawə ramhuvə mɨn.
17 Meinai nɨpɨg ətən yame mɨne yaksarə irəriə, iriə nar ap-
napɨg əmə. Tukhapəh nɨsəmɨrien ror tu. Mərɨg kwənkwairiə in
nɨkhakien yame rəmɨr rerɨn; kɨni in rehuə mɨhuvə mapita
narɨmnar m-fam.
18 Ror pən, kɨtawə khapəh nɨsərɨg-pɨkien tuk nar yame
kasəm kɨn nɨmrɨtawə, mərɨg kɨsərɨg pɨk nar yame kɨtawə
khapəh nɨsəmien. Meinai narɨmnar yame kasəm kɨn
nɨmrɨtawə, kasəmɨr kape nɨpɨg kwakwə əmə. Mərɨg narɨmnar
yame khapəh nɨsəmien kasəmɨr kape rerɨn.

5

Nɨprai narmamə tukror pɨsɨn apa ye rao ye neai

1 Kɨtawə kharkun mə nɨpraitawə in rəmhen kɨn nimə
tapolen yame kɨsarə iran ye tokrei tanə e. Kɨni tuk nɨpɨg kɨrɨk
tukrəmətɨt mahas. Kɨni nɨpɨg nimə tapolen a tukrɨrkək ye
tokrei tanə, mərɨg apa ye rao ye neai, kapətawə kɨrɨk aikɨn
nimə vi yame pəh nien mə yermamə ramor, mərɨg Kughen
əmə ramor. In e nɨpraitawə yame rɨvi, tukramarə rerɨn ikɨn.
2 Mərɨg taktəkun ai, kɨtawə kɨsarə ye nɨpraitawə kape tokrei
tanə, mɨsasək, mɨsorkeikei pɨk mə nɨpɨg tukruə yame kɨtawə
tukpihavəh nɨpraitawə vi kape rao ye neai, rəmhen kɨn yame
kamhavən ye neipən vi.
3 Meinai pəh nien mə kɨtawə tukhavəh nanmɨtawə əmə,
yame nɨpraitawə rɨrkək. Mərɨg tukhavəh nɨpraitawə vi, kape
rao ye neai.
4 Nɨpɨg kɨsarə ye tokrei tanə ye nɨpraitawə yame
tukrɨpimətɨt, rɨkitawə rəpou, kɨsorkeikei mə tuksəpəh
nəmhəyen. Mərɨg pəh nien mə kɨsorkeikei mə nɨpɨg tukhamhə,
tuksəta əgkəp ye nɨpraitawə. Nɨkam. Mərɨg kɨsorkeikei mə
nɨpraitawə tukro ta kɨn yame rakwas kape tokrei tanə, mɨpəh
yame rɨvi kape rao ye neai.

4:14: 1 Kor 6:14 **4:16:** Efes 3:16 **4:17:** Rom 8:17-18 **4:18:** Kol 1:16 **5:1:** 2 Kor 4:7 **5:2:** Rom 8:23

5 Kini Kughen rimnor ətawə mə tukasarə ye nimraghien
vi, mivəhsi-pə Nanmin Kafan mə tukrhajoun huvə ətawə mə
kafan narimnar minə e tukhauə misor nəfrakisien kin.
6 Ror pən, nərigien kapətawə riskai, kini kharkun huvə
mə nipig kisarə əmə ye nipraitawə kape tokrei tanə, kitawə
khapəh nisəmirien imei Yesu Yermaru.
7 Nhatətəyen kapətawə ramkir ətawə; pəh nien mə narimnar
yame kasəm ramhajoun swatuk.
8 Yakamni mə nərigien kapətawə riskai, kini kisorkeikei
mə tuksəpəh nipraitawə mhavən ye nimə vi kapətawə kitawə
Yesu.
9 Nar apnapig tukmə kisarə ye nipraitawə kape tokrei tanə
e, uə kisəpəh nipraitawə kape tokrei tanə misarə ye rao ye
neai, mərig narimnar yame kasor, kasor əmə mə Yesu, rikin
tukragien tuk ətawə.
10 Kasor məkneikin meinai kitawə m-fam tukasəkeikei
masərer əkupən ye Kristo mə In tukrəkir norien minə
kapətawə. Kini kitawə kirikianə kirikianə tukhavəh nərokien
rəri-pən narimnar yamə mine kimisor ye tokrei tanə; nar has
uə nar huvə.

Wok e kapətawə, mə tukhavi tikmir minə kape Kughen khauə kirikianə iriə min

11 Kini taktəkun ai, yakamhasiai Yesu Yermaru yame
tukrəkir narmamə m-fam, ror pən, yaksarkut mə jakhavi-pə
narmamə pəh khani nəfrakisien ye Kughen. Kughen ruirkun
ta əmawə mine wok kapəmawə; kini yaksorkeikei mə kimiə
min takharkun huvə əmawə.
12 Yakhapəh nisorkeikeiyen mə jakhavəh-si haktə atuk
əmawə ye nimrimiə, mərig yakamhavəh-si-pre kapəmawə
nərigien mə rikimiə tukragien tuk əmawə. Kini taktəkun
ai, nakharkun nishorpinien nəgkiarien kape narmamə yamə
mine kisausit meinai narmamə kamhavəh-si haktə əmə əriə
tuk nhagriə, mhapəh nisəkirien nimraghien kapəriə.
13 Tukmə nakhamə kimawə yaksarmar, pəh Kughen tukrəm
əmhen əmawə. Mərig tukmə nakhamə nirkunien kapəmawə
rəmhen, havəh nəgkiarien kapəmawə pəh tukrasitu irəmiə.
14 Ror məkneikin meinai norkeikeiyen kape Kristo ra-
marmaru irəmawə, meinai yakharkun huvə mə yermamə
kirikianə rimamhə tuk narmamə m-fam. Ror məkneikin mə
kitawə m-fam tukasəkeikei misəpəh təvhagə has, rəmhen kin
yame yermamə mhə reinein norien təvhagə has.
15 Kini yakharkun mə Yesu rimamhə tuk narmamə m-
fam mə iriə yamə mine kamhamragh, tukhapəh nisorien
narimnar yamə iriə atuk əmə kisorkeikei; mərig iriə
tukasəkeikei misor norien yamə mine Yesu rorkeikei - in

5:6: Hib 11:13-16 **5:8:** Fil 1:23 **5:9:** Kol 1:10; 1 Tes 4:1 **5:10:** Pri 12:14

e yermamə yame rɨmamhə tuk əriə kɨni mɨmragh mɨn ye nɨmhəyen.
16 Ror məkneikɨn, mə taktəkun ai, yakhapəh nɨsəkirien
narmamə ye norien yame narmamə kape tokrei tanə kasəkir
narmamə iran. Kupan, yɨmɨsəkir Kristo ye norien a, mərɨg
taktəkun ai, yakhapəh nɨsorien.
17 Ror məkneikɨn, narmamə yamə mɨne kamhauə masor
kɨrikianə ye Kristo, Kughen ramor vi əriə. !Nar akwas ramə̇ta
iran! Nar vi ramuə iran.
18 Narɨmnar mɨnə fam a kamhasɨ-pən tuk Kughen. Kupan,
kɨtawə kɨmɨsor tɨkmɨr kɨtawə Kughen; mərɨg ye Kristo, In
rɨmnəpkəfugɨn ətawə kwənhauə ipakə tukun, mɨnor ətawə
kwənhauə In mɨnə tɨksɨn. Kɨni mɨvəhsi-pə wok e kɨmi əmawə,
in e mə tukhavi tɨkmɨr mɨnə kafan khauə In mɨnə tɨksɨn.
19 Nəgkiarien e yakamni, nɨpran ramni mə Kughen rɨmɨvi-
pə tɨkmɨr mɨnə kafan ye tokrei tanə khauə mɨsor kɨrikianə
ye Kristo, mɨpəh nəvheikɨnien kapəriə norien has mɨnə. Kɨni
mɨvəhsi-pə nəgkiarien e kɨmi əmawə kape nɨvi-pəyen tɨkmɨr
mɨnə kafan khauə mɨsor kɨrikianə iriə min.
20 Ror məkneikɨn, kɨmawə yəgkiar mɨnə tɨksɨn kape Kughen.
Rəmhen kɨn Kughen ramokrən kɨn narmamə nɨpɨg kɨmawə
yaksəgkiar. Kɨni yaksaiyoh skai əmiə ye nhag Yesu Kristo
mə taksəpəh norien kape tɨkmɨr mɨnə, mhauə mɨsor kɨrikianə
kɨmiə Kughen.
21 Kughen rɨmnor Kristo yame norien has rɨrkək iran, In
sakrefaes kape norien has mɨnə kapətawə, mə tukshatətə
mɨsatuatuk ye nɨmrɨ Kughen.

6

1 Meinai kɨmawə yakasor wok kɨrikianə kɨmawə Kughen,
yakasaiyoh-pre skai əmiə mə nɨpɨg Kughen tukrautə-pre kɨn
kafan nɨhuvəyen kɨmi əmiə, takhapəh nhavəhyen mə in nar
apnapɨg əmə.
2 Meinai Kughen ramni mɨmə,
"Yɨmnərɨg ik ye nɨpɨg atuatuk,
mamasitu iram ye nɨpɨg kape nɨvəh-mɨraghien." *(Aes 49:8)*
Yakamni-pre tuk əmiə mə taktəkun ai, rɨnor nɨpɨg atuatuk
kape Kughen tukrɨvəh mɨragh əmiə.

Pol ramə̇vsao kɨn nɨpɨg ə̇utən mɨnə ye nɨmraghien kafan

3 Yakhapəh nɨsorien nar kɨrik mə yermamə tukrɨmɨr ye
nhatətəyen kafan tukun, tamə narmamə kamhani hah wok
kapəmawə tukun.

5:15: Rom 14:7-8 **5:17:** Rom 8:1; Gal 6:15 **5:18:** Rom 5:10 **5:19:** Rom 3:23-25 **5:21:** Hib 4:15

4 Mərig norien minə fam ye nimraghien kapəmawə kashajoun mə kimawə yorwok minə əfrakis kape Kughen: Kimawə yaksərer tim tim ye nipig kape nəmhəyen, mine ye nipig əutən minə, mine ye nipig yakasərig rahas.
5 Narmamə kamhauh əmawə, misəhi-pən əmawə ye kalabus. Mharpəhu əmawə mə tukhauh əmawə. Yimisor wok ehuə, mhapəh nisapirien yenpig, kini nikumhə raməs əmawə.
6 Yakhapəh nisorien nar kirik yame rəmkimik yerkimawə. Nanmin kape Kughen rukwar yerkimawə, kini yaksorkeikei narmamə ye norkeikeiyen əfrakis.
7 Yakamhani əmə nəfrakisien. Kini nəsaninien kape Kughen ramarə irəmawə. Nimraghien kapəmawə yame ratuatuk ramor əmawə yaksapita tikmir minə kapəmawə, rəmhen kin yame mobael ravəh nau mine kwətavhə mə tukrapita kafan tikmir.
8 Narmamə tiksin kamhasiai əmawə; tiksin kasəm-əhu əmawə. Tiksin kamhani hah əmawə; tiksin kamhani huvə əmawə. Kini nipig kimawə yakamhani mə kimawə aposol kape Kughen minə, tiksin kamhani neikuəyen irəmawə. Mərig kimawə yorwok əfrakis minə tiksin kape Kughen.
9 Narmamə tiksin khapəh niseighanien kin mə kimawə aposol minə əfrakis. Nipig mifam nimhəyen ramuə ipakə tuk əmawə, mərig yakamhamragh əmə. Kamuh əmawə, mərig khapəh nhopniyen əmawə.
10 Rikimawə rəpou, mərig nipig mifam yaksagien əmə. Kapəmawə nar kirik rirkək, mərig kimawə yaksor narmamə khapsaah kapəriə nautə ripsaah ye rao ye neai. Kapəmawə nar rirkək, mərig yakamhavəh narimnar fam.
11 Nəmə Korin, yimnhani-pre nəgkiarien minə fam mhapəh nisəpəhyen kirik; kini yaksorkeikei əmiə yerkimawə m-fam.
12 Kimawə yakhapəh nisərer-əswasigien kin norkeikeiyen tuk əmiə, mərig kimiə naksərer əswasig kin norkeikeiyen tuk əmawə.
13 Taktəkun ai, yakaməgkiar kimi əmiə rəmhen kin kwajikovə minə əgkəp kafak mamni mə ratuatuk əmə mə kimiə min taksorkeikei əmawə yerkimiə m-fam.

Yəhuak minə tukhapəh nisəriwək-pənien tuk yamə mine khapəh nisəhuakien

14 Takhapəh niseighanien kin narmamə yamə mine khapəh nisəhuakien mə taksor kwis wok* meinai, ?norien atuatuk mine norien has kirarkun nwor-kwisien nar kirik uə? ?

6:5: 2 Kor 11:23-27 **6:6:** 1 Tim 4:12 **6:9:** 2 Kor 4:10 **6:13:** 1 Kor 4:14

* **6:14:** Gris ramni nuhpikinien ye kau kiraru, kirik yame rehuə, kirik rikəskəh. Kirkwəji əriu mə tukwor wok, mərig wok rapəh naiyu-huvəyen meinai nehuəyen kapəriu ripəh nəm nəmhenien.

Uə nɨkhakien mɨne nəpɨgnapien to kwofugɨn kɨrikianə uə? Nɨkam.
15 Kɨni ye norien kɨrikianə əmə mɨn, Kristo mɨne Setan†, to
kɨrəpəh nɨrəni-kwisien nəgkiarien kɨrikianə. ? Yeməhuak
mɨne yermamə yame rɨpəh nəhuakien, iriu kɨrarkun
nɨworien nar kɨrik ye nərɨgien kɨrikianə uə? !Nɨkam!
16 Ye Nimə Ehuə kape Kughen, ikɨn kɨrik rɨrkək aikɨn kape
kughen eikuə mɨnə, meinai kɨtawə e Nimə kape Kughen yame
ramragh. Kɨni Kughen ramni mə,
"Yo jakamarə kɨmawə miriə,
mameriwək kɨmawə miriə."
Kɨni mɨmə,
"Jakor Yo mə Yo Kughen kapəriə,
kɨni iriə tukhauə kafak narmamə mɨnə." *(Lev 26:12; Jer 32:38; Esik 37:27)*
17 Kɨni Yermaru ramni mɨn mə,
"Ror məkneikɨn, səta irəriə, mhavən isok tuk əriə.
Mhapəh nharapien nar yame rəmkɨmɨk ye nɨmrɨk,
kɨni rɨkik tukragien mə jakvəh əmiə." *(Aes 52:11; Esik 20:34, 41)*
18 Kɨni Kughen Yermaru yame In Yerpɨrɨg Pɨk ramni mɨn
mɨmə,
"Kɨni jakor Yo mə Rɨmɨmiə,
kɨni kɨmiə takhauə kwajikovə mɨnə kafak." *(2 Saml 7:8, 14)*

7

1 Yo mɨnə tɨksɨn. Nəgkiarien mɨnə e yame Kughen
rɨmɨrpen, kapətawə. Ror pən, pəh kɨsəspir rɨkitawə, mhavəhsi-
ta narɨmnar fam yamə mɨne kasor nɨpraitawə mɨne nərɨgien
kapətawə kasəmkɨmɨk. Kɨni pəh kɨsərəhu karɨn ətawə mə
kɨtawə kape Kughen mɨnə əmə, meinai kɨtawə kamhasiai
Kughen.

Pol, rɨkin ramagien mə nəmə Korin kwənhauə tuk Kughen

2 Səhitə yerkimiə tuk əmawə meinai yakhapəh nɨsorien
rahas-pən kɨmi yermamə kɨrik, mhapəh nhavi-pəyen yer-
mamə kɨrik ikɨn rahas ikɨn, mhapəh nɨsarkutien mə jakhavəh
nar kɨrik kapəmiə ye norien kɨrik yame rɨpəh natuatukien.
3 Pəh nien mə kɨmiə nɨmɨsor nar kɨrik rɨpəh nəmhenien,
yakaməgkiar məkneikɨn kɨmi əmiə. Yakwəni-pre ta tuk əmiə
mə yaksorkeikei pɨk əmiə, nar apnapɨg nahasien uə nɨhuvəyen
ramuə tuk ətawə-m kɨmiə, mərɨg yakhajir əmiə mɨsəkwan
əmiə.

6:14: Efes 5:11 † **6:15:** Gris ramni "Beliar." Nhag pɨsɨn kape Setan.

4 Yo yakamni nəfrakisien irəmiə. Rikik ragien tuk əmiə.
Kimiə nakhavəh-si haktə pik kafak nətərigien. Yimnarə ye
nəmhəyen rehuə pik, mərig rikik ragien pik tuk əmiə.
5 Meinai nipig yimnhauə Masedonia, mhapəh nisapisien,
mərig nipig m-fam, yakamharəh pikin nəmhəyen pisin pisin
minə. Ye nimraghien kapəmawə, narmamə kasotgoh, masor
nahasien kimi əmawə, kini kimawə yakamhagin.
6 Mərig Kughen yame raməgkiar vi vi kimi narmamə
yame nərigien kapəriə rəpou, In rimivəhsi-haktə nərigien
kapəmawə, mor swatuk kape Taetas ruə məm əmawə.
7 Kini pəh nien mə nuəyen əmə kafan yame rimnor
rikimawə ramagien, mərig nipig nimnhawəh-sihaktə nərigien
kafan, rikimawə ramagien min tukun. In rimini-əsah pə tuk
yo mə naksorkeikei pik mə takhauə misəm yo. Kini mamni
mə rikimiə reihuə tuk yo, mamni mə kimiə naksorkeikei pik
yo, masərer matuk tuk nisərer-əswasigien kin narmamə yamə
mine kamhani hah yo. In ramni məknakin, rikik ragien
mapita.
8 Kupən, yimnəm mə nəkwəkwə yame yimnher-pre kin
məkupən rimnor rikimiə rəpou, kini yimnərig rahas tukun.
Mərig, nar apnapig mə nəkwəkwə a rimnor rikimiə rəpou,
yakpəh nərig-rahas-pik-ien tukun, meinai rikimiə rəpou kape
nipig kwakwə əmə.
9 Mərig taktəkun ai, rikik ragien, mərig pəh nien mə rikik
ragien meinai rikimiə rimnəpou. Nikam. Rikik ragien
mə nipig rikimiə rəpou, nimisarar ye nərigien kapəmiə tuk
təvhagə has kapəmiə. Nəfrakisien, Kughen rorkeikei mə
rikitawə tukrəpəu tuk norien has minə. Kini kimiə nimisarar
ye nərigien kapəmiə tuk təvhagə has, kini nəgkiarien skai
yame yimnhani-pre tuk əmiə ripəh norien əmiə naksəpəh
nhatətəyen kapəmiə.
10 Tukmə rikimiə rəpou tuk norien has minə kapəmiə,
rəmhen kin yame Kughen rorkeikei mə rikimiə tukrəpəu
tukun, kini misarar ye nərigien kapəmiə, pəh Kughen tukrivəh
miragh əmiə. Nərig-rahasien a ripəh nikir-pənien narmamə
ikin riki narmamə rərhakis ikin. Mərig tukmə narmamə rikiriə
rəpou əmə tuk narimnar kape tokrei tanə, nərig-rahasien a
ramkir-pən əriə tuk nimhəyen.
11 Tukmə naksərig rahas ye norien has minə kapəmiə,
rəmhen kin yame Kughen rorkeikei mə taksərig rahas tukun,
nakharkun nisəmien kwənkwan ye nimraghien kapəmiə:
in e naksarkut pik mə taksor norien yame ratuatuk, kini
misarkut pik mə takhahuatukin norien has minə kapəmiə,
kini masəməkin norien has minə, kini misakur mhagin kin

7:5: 2 Kor 2:13 **7:10:** Mat 27:3-5; Hib 12:16-17

norien has mɨnə. Nɨmɨsorkeikei mə taksəm mɨn yo, mɨsərer
əswasɨg kɨn narmamə yamə mɨne khani hah yo, kɨni masərer
matuk tuk nɨwəhsi-pənien narpɨnien kɨmi narmamə yamə
mɨne kasor təvhagə has. Ye norien mɨnə fam kapəmiə,
nɨmɨshajoun mə nɨmnhapəh nɨsorien nar kɨrik rahas ye
narɨmnar mɨnə e.
12 Kɨni yakamher-pre kɨn nəkwəkwə e kɨmi əmiə, mərɨg
pəh nien mə yakamrai nəkwəkwə e mə jakəgkiar ye norien
hah kape yermamə kɨrik*, kɨni pəh nien mə yakamrai mə
jakəgkiar ye yermamə yame kɨmnoriah in. Nɨkam. Yɨmɨrai
nəkwəkwə mɨnə kɨmi əmiə mə Kughen tukrasitu irəmiə mə
takharkun mə nakhasiai əfrakɨs Yo.
13 Narɨmnar m-fam a khavəh-si haktə nərɨgien kapəmiə.

Pəh nien mə kɨmiə əmə nakhavəh-si haktə nərɨgien
kapəmawə, mərɨg rɨkimawə ragien pɨk mɨn tuk kwən a Taetas,
meinai rɨkin ragien mə kɨmiə nakhavəh-si haktə mɨn nərɨgien
kafan.
14 Yakməni-pən tukun mə rɨkik ragien pɨk tuk əmiə.
Narɨmnar fam yame yɨmnhani-pre tuk əmiə, iriə nəfrakɨsien.
Kɨni ye norien kɨrikianə əmə mɨn, nɨpɨg yɨmɨni-pən tuk Taetas
mə norien kapəmiə rhuvə, kɨni nɨpɨg in rɨmaurə məm əmiə,
norien kapəmiə rɨmnhajoun-pən mə nəgkiarien a yɨmɨni
irəmiə mamni-pən tuk Taetas in nəfrakɨsien. Ror pən,
nɨmnhapə nɨsorien naurɨsien kɨmi yo tuk nəgkiarien yame
yɨmɨni-pən tukun maməgnəgɨn əmiə.
15 Taetas, rɨkin raməsɨk mə kɨmiə m-fam əgkəp en nɨmɨsor
nəkwan, mhagɨn kɨn in mhasiai in nɨpɨg in rɨmauə məm əmiə.
Kɨni nɨpɨg rɨkin raməsɨk narɨmnar mɨnə a, norkeikeiyen kafan
rehuə tuk əmiə mapita.
16 Rɨkik ragien pɨk meinai yakɨrkun nɨniyen nəfrakɨsien
irəmiə ye narɨmnar fam.

8

*Nɨməhuak apa Jerusalem, nəriə nəvɨgɨnien rɨkək, Pol ramni
mə nəmə Korin tuksasitu irəriə*

1 Piak mɨnə mɨne nowɨnɨk mɨnə, yaksorkeikei mə takharkun
mə nɨməhuak mɨnə apa Masedonia kwəshajoun mə Kughen
ramautə-pən kɨn kafan nɨhuvəyen kɨmi əriə.
2 Iriə kɨmɨsarə pawk ye nəmhəyen ehuə kɨrik, kapəriə nautə
rɨrkək, mərɨg nɨmraghien kapəriə rukwar huvə kɨn nagienien,
ror pən kamhavəh-si-pən mane ehuə kɨmi nəməhuak mɨnə
tɨksɨn.

---

* **7:12:** Pol ramni hanə yermamə yame rɨmnor apnapɨg nar. Ǝmru 2 Kor 2:5.
8:1: Rom 15:26; 2 Kor 9:1-2

3 Yakamni-ərhav pre tuk əmiə mə iriə kɨmnhavəhsi-pən
mane ehuə, rapita yame rɨkiriə rəsɨk mə tukpihavəh-si pən.
Kamhavəhsi-əhrav rəmhen kɨn yame nərɨgien kapəriə ramuh,
4 mɨsaiyoh əmawə m-rɨpsaah mə kɨmawə jakseighan kɨn
əriə pəh iriə tuksasitu ye wok kape nɨwəh-sipənien mane kɨmi
narmamə kape Kughen mɨnə apa Jerusalem.
5 Yakhapəh nharkunien mə iriə tuksasitu rehuə məknakɨn,
mərɨg iriə kɨsasitu. Kɨmɨsəkupən mhavəhsi-pən nɨmraghien
kapəriə kɨmi Yermaru. Kwasɨg ikɨn, khavəhsi-pən nɨmraghien
kapəriə kɨmi əmawə rəri-pən əmə nərɨgien kape Kughen.
6 Kɨni kupən, Taetas a in rɨmnamkɨr əmiə tuk narukien kɨn
mane kape nɨməhuak mɨnə; ror pən, yaksəkeikei kɨmin mə in
tukraməkeikei maməmɨr kɨmiə min meriaji taksaruk fam kɨn
mane yame takhavəhsi-ərhav.
7 Ye narɨmnar mɨfam e, kɨmiə nakasor rhuvə pɨk mapita,
in e, nhatətəyen kapəmiə, mɨne nəgkiarien kapəmiə, mɨne
nɨrkunien kapəmiə, mɨne nərer-tɨmtɨmien kapəmiə, mɨne
norkeikeiyen kapəmiə tuk əmawə. Kɨni ye norien kɨrikianə
əmə mɨn, yakorkeikei mə taksarukɨn mane məknakɨn ye
norien yame rhuvə rapita.
8 Pa rɨmə yakaməkeikei kɨmi əmiə mə taksor. Mərɨg
yɨmnhajoun əmiə mə nəmə tanə pɨsɨn pɨsɨn mɨnə rɨkiriə ragien
tuk nasituyen ye wok a. Kɨni taktəkun ai, yakmə jakəm-ru
mə norkeikeiyen kapəmiə in nəfrakɨsien rəmhen kɨn əriə, uə
nɨkam.
9 Kɨmiə nakharkun huvə mə Yesu Kristo Yermaru kapətawə
ramautə-pre kɨn nɨhuvəyen kafan kɨmi əmiə. Kafan
nəsanɨnien rehuə pawk, mərɨg rɨmauə mə tukrasitu irəmiə,
mor In mə kafan nəsanɨnien rɨrkək. In rɨmauə mor In mə
kafan nar kɨrik rɨrkək ye tokrei tanə mə kɨmiə takhauə
narmamə kape Kughen mɨnə, kapəmiə narɨmnar tukrɨpsaah
ye rao ye neai.
10 Jakəvhaag kɨmi əmiə ye norien yame ratuatuk mə taksor.
Ye newk yame ruauə muavən, kɨmiə nɨmɨsokupən mɨsorkeikei
mə taksarukɨn mane kape nɨməhuak mɨnə, kɨni kɨmiə mɨn
nɨmɨsokupən mɨsarukɨn mane.
11 Taktəkun ai, taksarukɨn mane mə takseriəji nɨprai mane
yame nɨmɨsorkeikei mə takhavəhsi-ərhav.
12 In nar apnapɨg mə kapəmiə narɨmnar rɨpsaah uə rɨkəskəh.
Kughen, rɨkin tukragien tuk əmiə tukmə nakhavəh-si pən
yerkimiə mɨfam.
13 Yakpəh norkeikeiyen mə nɨpɨg takhavəhsi-pən mane ehuə
kɨmi nɨməhuak mɨnə, kwasɨg ikɨn, naksəkwəkwə kɨn mane.
Mərɨg ratuatuk əmə

8:9: Mat 8:20; Fil 2:6-7 **8:12:** Mak 12:43-44

14 mə taksasitu ye niməhuak yamə mɨne kasəkwakwə kɨn narɨmnar, meinai kapəmiə narɨmnar rɨpsaah. Kɨni nɨpɨg kɨrik,
tukmə naksəkwakwə kɨn nar kɨrik, iriə tukharkun nɨsasituyen
irəmiə. Norien a takasor, tukasəm nəmhen.
15 Rəri-pən əmə Nəkwəkwə kape Kughen yame ramni mə,

"Narmamə yamə mɨne kamhavəh pawk nəvɨgɨnien rehuə,
tukrəmhen kɨn əriə; to rɨpəh napitayen.
Mɨne narmamə yamə mɨne kamhavəh pawk nəvɨgɨnien
rəkəskəh, tukhapəh nɨsakwəkwəyen kɨn nəvɨgɨnien."
(Eks 16:18)

Taetas ramvən apa Korin

16 Yakamni vi vi Kughen mə ramor rɨki Taetas ramagien mə
tukrasitu irəmiə, rəmhen kɨn kafak nərɨgien.
17 Yɨmnhani-pən tuk Taetas mə tukrurə məm əmiə; kɨni rɨkin
ragien tuk norien nəgkiarien kapəmawə. Mərɨg in mɨn, rɨkin
ragien mɨn tuk nurəyen masitu irəmiə. Ye nərɨgien əmə kafan
rɨmnorkeikei mə tukrurə məm əmiə.
18 Kɨni kɨmawə yaksher-pre mɨn kɨn piautawə kɨrik raurə
iriu min. Kwən a, nəməhuak mɨnə kamhasiai in tuk kafan wok
tuk nɨni-ərhavyen Nəvsaoyen Huvə.
19 Kɨni niməhuak mɨnə kɨmnharpen in mə tukrəmərɨwək
kɨmawə min nɨpɨg yakhavəhsi-ərhav mane yame
nɨmɨsarukɨn. Yakhavəhsi-pən mane kɨmi niməhuak mɨnə
mə jakshajoun mə rɨkimawə ragien pɨk tuk nasituyen, mɨne
tuk nɨvəhsi-haktəyen Kughen.
20 Yaksarkut mə yermamə kɨrik rɨkək yame to rɨni hah
əmawə tuk norien kapəmawə tuk nəwhaiyen mane.
21 Ror məkneikɨn meinai, yaksarkut mə jaksor narɨmnar
yame ratuatuk ye nɨmrɨ Kughen mɨne ye nɨmrɨ narmamə.

22 Kɨni yaksher-pre mɨn kɨn piautawə kɨrik in tukrɨkwasɨg
kɨn Taetas mɨne in kɨrik. Yɨmnharkun mə kwən a rorkeikei
pɨk mə tukrasitu ye norien rɨpsaah mɨne ye wok rɨpsaah. Kɨni
taktəkun ai in rorkeikei pɨk mə tukrasitu irəmiə meinai in
ramni nəfrakɨsien irəmiə.
23 Kɨni Taetas, kɨmru min yakawor wok kɨrikianə. Kɨni
kwən a rɨkwasɨg kɨn Taetas in mɨn ramor wok ye kwerkwan
irəmiə, masitu irəmiə. Mɨne piautawə mir kɨraru e, yame
niməhuak mɨnə kɨsher-pə kɨn əriu, karəhsi-haktə nhag Kristo.
24 Sor norkeikeiyen kapəmiə rɨvən tuk ərisɨr, pəh niməhuak
mɨnə tuksəm, mharkun-ru mə rhawor e rɨkimawə ramagien
tuk əmiə.

8:24: 2 Kor 7:13-14

9

1 Yakpi-pəh nher-preyen kɨn nəkwəkwə e kɨmi əmiə,
rɨpihuvə əmə, meinai, nakwənharkun ta wok e kape
nasituyen ye narmamə kape Kughen mɨnə apa Jerusalem.
2 Yakamni məkneikɨn meinai yakɨrkun mə naksorkeikei mə
taksasitu, kɨni yɨmnəgnəgɨn ta əmiə ye nɨmrɨ nəmə Masedonia
tukun, mamni mɨmə newk yame ruauə muavən, kɨmiə apa
Akaea nɨmɨsərer matuk tuk nɨvəhsi-pənien mane. Kɨni nɨpɨg
nəməhuak apa Masedonia kɨmɨsəm mə rɨkimiə ragien pɨk tuk
nasituyen, ramor mɨn əriə khapsaah kasorkeikei mə tuksasitu
mɨn.
3 Mərɨg taktəkun ai, yakamher-pre kɨn piautawə misɨr e
mə irisɨr tukrhəm əmiə mə kɨmiə taksor nar yame nɨmnhani,
rəmhen kɨn yame yakwəni ta. Kɨni ror məkneikɨn, kapəmawə
nəgkiarien tuk nɨvəhsi-haktəyen norien huvə kapəmiə, pəh
nien mə nar apnapɨg əmə.
4 Mərɨg tukmə nakhapəh nɨsorien, nɨpɨg jakurə kɨmawə
nəmə Masedonia tɨksɨn, kɨni tukəm mə kɨmiə nakhapəh nɨsor-
əgkəpien, kɨni taksaurɨs tukun, meinai kɨmawə yakwənhavəh-
si haktə ta nhagmiə. Tukror aurɨs əmiə rapita.
5 Ror məkneikɨn, rɨkik raməsɨk mə jakaməkeikei maiyoh
piautawə misɨr mə tukrhokupən irak mɨrhurə mɨrhəm əmiə
pəh kɨsəm mə takhavəh-si-pən mane yame nakwənhani ta mə
taksarukɨn. Mərɨg yakorkeikei mə takhavəh-si-pən yerkimiə
m-fam. Pəh nien mə kaməkeikei kɨmi əmiə mə taksasitu.

Norien kape nəwhaiyen narɨmnar

6 Rɨkimiə tukraməsɨk nəgkiarien e: Yermamə yame
raməsim kəskəh, tukrɨvəh nəvɨgɨnien iran rɨkəskəh əmə.
Yermamə yame raməsim rɨpsaah, tukrɨvəh nəsimien iran
rɨpsaah.
7 Kɨmiə kɨrikianə kɨrikianə takasəkeikei mhavəh-si-pən
naha nhagɨn yame ramsɨ-pən yerkimiə mə takhavəh-si pən.
Mərɨg tukmə naksaruk kɨn mane meinai yermamə kɨrik
raməkeikei kɨmiə əmiə tukun, rɨpəh natuatukien. Yakamni
məkneikɨn meinai Kughen rorkeikei yermamə yame ravəhsi-
pən yerkin m-fam.
8 Kɨni Kughen rɨrkun nautə-preyen kɨn nɨhuvəyen m-fam
kafan kɨmi əmiə mə tuk narɨmnar fam ye nɨpɨg m-fam,
takhavəh narɨmnar fam yame naksəkwakwə kɨn, mhavəh
mɨn rəmhen məkwakw mə taksəwhai.
9 Meinai Nəkwəkwə kape Kughen ramni mə,
"In rəwhai kafan narɨmnar rɨpsaah kɨmi yavən has mɨnə,
kɨni norien atuatuk kafan to rɨpəh nɨrkəkien." *(Sam 112:9)*

9:1: 2 Kor 8:1-7 **9:6:** Prov 11:24-25

10 Kɨni Kughen yame ravəhsi-pən kweru nai kɨmi yeməsim,
mɨvəhsi-pən mɨn nəvɨgɨnien nan, ye norien kɨrikianə əmə
mɨn, In tukrɨvəh-si pən narɨmnar rɨpsaah kɨmi əmiə mor
mɨn rɨpsaah-ɨpsaah mɨn, mə kɨmiə takharkun nɨsasituyen ye
narmamə tɨksɨn mɨn. Kɨni tukror kwənkwan rɨpsaah yame
ramsɨ-pən ye norien atuatuk kapəmiə.
11 Ye narɨmnar fam ye nɨmraghien kapəmiə, Kughen
tukrɨvəh-si pre kafan nɨvhuəyen kɨmi əmiə mə kɨmiə
takharkun nəwhaiyen nɨpɨg mɨfam. Kɨni nɨpɨg taksasitu,
narmamə tukhani vi vi Kughen tukun.
12 Wok e yame nakasor, nakhavəhsi-pən mane tuk
nəvɨgɨnien ne narmamə kape Kughen yamə mɨne nɨkumhə
raməs ərɨə, mərɨg naksor nar huvə kɨrik rapita, in e narmamə
khapsaah tuksərɨg rhuvə, mhani vi vi Kughen tukun.
13 Nɨpɨg naksor wok mɨnə a, narmamə kasəm norien
kapəmiə. Kɨni irɨə tukhavəh-si haktə nhag Kughen tukun,
meinai kɨmiə nakasor əfrakɨs norien kape narmamə yamə
mɨne kamhani nəfrakɨsien ye Nəvsaoyen Huvə kape Yesu
Kristo. Kɨni irɨə tukhavəh-si haktə nhag Kughen meinai kɨmiə
nakhavəhsi-pən kapəmiə mane ehuə kɨmi ərɨə mɨne narmamə
mɨfam.
14 Kɨni nɨpɨg irɨə tuksəhuak tuk əmiə, rɨkirɨə tukraməsɨk əmiə
meinai Kughen rɨmnautə-pən kɨn kafan nɨhuvəyen kɨmi əmiə
rapita, mə taksasitu pɨk irərɨə.
15 !Pəh khani vi vi Kughen tuk Tɨni yame In rɨmɨvəhsi-pə
kɨmi ətawə! Nar e in e rhuvə rapita.

10

Pol ramhorpɨn nəgkiarien kape narmamə yamə mɨne kamhani hah in mhamə kafan norien ror kɨraru

1 Narmamə tɨksɨn kamhani nɨkarɨk mhamə kafak norien
kɨraru. Mə nɨpɨg kɨtawə-m kɨmiə, kafak nərɨgien reiwaiyu əmə,
mərɨg nɨpɨg yɨmatərhav məpəh əmiə, kafak norien rɨskai pɨk.
Mərɨg yo Pol, yakaməkeikei kɨmi əmiə tuk nar kɨrik, mɨmə
Kristo, kafan nərɨgien reiwaiyu, kɨni In yemə mar. Kɨni ye
norien kɨrikianə əmə,
2 yakamaiyoh əmiə mə, taksor norien kapəmiə ratuatuk mə
nɨpɨg jakurə, mɨpəh nəmien nar kɨrik mə to yakəgkiar skai pre
kɨmi əmiə tukun. Mərɨg yakɨrkun mə jakhek narmamə tɨksɨn
e yamə mɨne kamhani mə yakaməri-pən norien kape tokrei
tanə,
3 meinai nar apnapɨg yaksarə ye tokrei tanə e, yakhapəh
nɨsarowagɨnien ye norien yame narmamə kape tokrei tanə
kasarowagɨn kɨn.

9:10: Aes 55:10 **9:11:** 2 Kor 1:11; 4:15 **10:1:** 1 Kor 2:3 **10:2:** 1 Kor 4:21

4 Ror məkneikin meinai narɨmnar kape narowagɨnien
yame kɨmawə yakasarowagɨn kɨn, pəh nien mə narɨmnar
yame narmamə kape tokrei tanə kasarowagɨn kɨn. Nɨkam.
Narɨmnar kapəmawə yame yakasarowagkəp kɨn, kamhavəh
nəsanɨnien kape Kughen tuk noriahyen kwənmhan yame
Setan ramerkwaig ikɨn.
5 Kɨmawə yaksoriah nəgkiarien eikuə mɨnə mɨne nərɨgien
ausit mɨnə, iriə m-fam yame kasərer əswasɨg kɨn narmamə
tuk nɨrkunien Kughen. Yakhani-əhu nətərɨg-hasien mɨnə fam
kape narmamə, mɨsor əriə kasarar ye nərɨgien kapəriə masor
nəkwai Kristo.
6 Kɨni nɨpɨg naksəri-pən nərɨgien kape Kristo, kɨmiə taksərer
matuk tuk nɨvəhsi-pənien narpɨnien kɨmi narmamə m-fam
yamə mɨne kasəsɨk nəkwan.
7 !Ah! Kɨmiə nakasəm nar kamor ərhav, mərɨg nakseinein
nɨpran. Tukmə yermamə kɨrik rɨrkun mə in yermamə kɨrik
kape Kristo, tukraməkeikei mɨrkun huvə mə kɨmawə mɨn,
narmamə kape Kristo rəmhen kɨn in.
8 Tukmə ror nɨpɨg yakaməgkiar ye nehuəyen yame Yesu
Yermaru rɨmɨvəhsi-pə kɨmi yo, yakaməgkiar ausit; mərɨg to
yakpəh naurɨsien tuk nəgkiar ausitien tukun, meinai Yesu
rɨmɨwəhsi-pə nehuəyen kɨmi yo tuk nɨvəhsi-haktəyen əmiə,
pəh nien mə tuk nɨvəhsi-əhuyen əmiə.
9 Yakpəh norkeikeiyen mə rɨkimiə tukraməsɨk mə yakher-
pre kɨn nəkwəkwə mɨnə e kɨmi əmiə mə tukror əmiə nakhagɨn.
10 Mərɨg narmamə tɨksɨn kamhani nɨkarɨk mhamə, "In,
kafan nəkwəkwə mɨnə khapam mɨsesrə, mərɨg nɨpɨg in ramarə
kɨtawə min, pəh nien mə in yermamə skai kɨrik, mərɨg kafan
nəgkiarien in nar apnapɨg əmə."
11 Narmamə mɨnə a tukasəkeikei mharkun mə nɨpɨg jakurə
kɨsarə kɨtawə-mirə, norien kafak tukrəutən rəmhen əmə
kɨn yame kafak nəgkiarien in rəutən ye nəkwəkwə yame
yakamher-pre kɨn kɨmi əmiə.

Pol ramhorpɨn nəgkiarien kape narmamə yame kamhani mhamə in pəh nien mə yemehuə kape niməhuak apa Korin

12 Narmamə tɨksɨn kamhavəhsi-haktə atuk əriə. Tukmə iriə
yerpɨrɨg əfrakɨs rapita yo, to yakpəh nəgkiar-ausitien mə yo
yerpɨrɨg rəmhen kɨn əriə. Mərɨg, pəh nien mə iriə yerpɨrɨg
əfrakɨs. Kasəkir əmhen narmamə ye nərɨgien əmə kapəriə, mə
tuksəm mə norien kapəriə rhuvə uə rahas. Norien e yame
kasor, rətəwao.
13 Mərɨg kɨmawə yakhapəh nɨsəgkiar-ausitien rapita
nehuəyen kapəmawə, mərɨg yaksəgkiar ausit ye wok yame

10:4: Efes 6:13-17 **10:8:** 2 Kor 13:10

Kughen rɨmnərəhu-pə mə kapəmawə, kɨni wok e, kɨmiə mɨn apaikɨn.
14 Pəh nien mə yakwərəhsi-haktə atuk yo mamni mə yakamehuə ye narmamə yame Kughen rɨpəh nərəhu-pəyen ye kwermɨk. To yakpihapəh nhaurəyen iməmiə ikɨn, to yakpihapəh nɨsehuəyen irəmiə. Mərɨg yɨmɨsəkupən ta mhauə iməmiə ikɨn mhani-ərhav Nəvsaoyen Huvə kape Yesu Kristo.
15 Narmamə tɨksɨn kasəgkiar ausit tuk wok yame yermamə pɨsɨn rɨmnor. Mərɨg kɨmawə yaksəgkiar ausit əmə tuk wok yame Kughen rɨmnərəhu-pə mə kapəmawə. Kɨmawə yaksərəhu-pən nərɨgien kapəmawə mə nhatətəyen kapəmiə tukrhaktə haktə mɨn, ror pən, kapəmawə wok ye kwerkwan irəmiə tukreihuə mɨn,
16 mə jakharkun nhavənien ikɨn mɨnə ipakə tuk iməmiə, mhani-ərhav Nəvsaoyen Huvə, mhavən-vən mɨn, tamə yakhavən ikɨn kɨrik yermamə pɨsɨn kɨrik ruavən ta ikɨn mamor wok, mɨsəgkiar ausit tuk wok kape yermamə pɨsɨn kɨrik.
17 Mərɨg Nəkwəkwə kape Kughen ramni mə,
"Tukmə yermamə kɨrik rəgkiar ausit, pəh tukrəgkiar ausit əmə mə in rɨrkun Kughen Yermaru." *(Jer 9:24)*
18 Yakaməgkiar məkneikɨn meinai kɨpəh nɨsiaiyen yermamə yame ravəhsi-haktə atuk in, mərɨg kamsiai əmə yermamə yame Kughen Yermaru ravəhsi-haktə.

11

Pol mɨne aposol eikuə mɨnə

1 Seighaan kɨn yo pəh yakəgnəgɨn kəskəh yo tuk wok kafak; tukni pakw mə nəgkiarien ror məknakɨn rahas. Mərɨg kɨmiə nakwəseighan ta kɨn yhajoun eikuə mɨnə mə tuksəgnəgɨn atuk ərɨə.
2 Yakamarha huvə tuk əmiə, mɨpəh neighanien kɨn yermamə kɨrik mə tukrɨvi-ta əmiə tuk yo, mə takhauə narmamə kape Kughen əmə, rəri-pən nərɨgien kape Kughen. Yo rɨmɨmiə, kɨni kɨmiə naksəmhen kɨn piakəskəh kɨrik yame rɨrkun əmə kafan hanə yerman, yame in e Yesu Kristo. Kɨni yakamarha huvə tuk kafak piakəskəh yame yɨmneighan kɨn mə tukrɨvən məri-pən yerman a.
3 Mərɨg yakamgɨn mə naksəmhen kɨn pian a Iv yame Setan rɨmneikuə iran ye nəgkiarien heikən.* Yakamgɨn mə yermamə kɨrik tukrɨvi-pən nərɨgien kapəmiə rɨvən ikɨn pɨsɨn, kɨni naksəpəh kapəmiə norkeikeiyen yame ramvən tuk Kristo, yame ratuatuk huvə.

10:13: Rom 12:3 **10:18:** 1 Kor 4:4 **11:2:** Efes 5:26-27 * **11:3:** Ǝm-ru stori kape Iv ye Jen 3. **11:3:** Jen 3:4,13

4 Yakaməgkiar məkneikɨn meinai nɨpɨg yermamə kɨrik
ramuə tuk əmiə mamni-ərhav Yesu kɨrik yame ror pɨsɨn
ye Yesu yame yakwəni-ərhav ta, uə nɨpɨg kɨmiə nakhavəh
nanmɨn kɨrik yame ror pɨsɨn ye Nanmɨn yame nakwənhavəh
ta, uə naksərɨg nəvsaoyen kɨrik yame ror pɨsɨn ye Nəvsaoyen
Huvə yame nakwəsərɨg ta, mərɨg kɨmiə nakamhakwasɨg əmə
kɨn.
5 Aposol mɨnə a kɨmiə nakamhani mhamə iriə "aposol huvə
mɨnə tɨksɨn," mərɨg ye kafak nərɨgien, yakpəh nəmien mə iriə
khahuvə rapita yo.
6 Kɨpəh nhajoun-pakwien yo kɨn norien kape nɨvəhsi-
ərhavyen nəgkiarien, mərɨg yakɨrkun huvə nɨprai Nəvsaoyen
Huvə. Yɨmɨshajoun əmiə kɨn nəvsaoyen huvə ye norien mɨnə
fam, nɨpɨg rɨpsaah.
7 ?Rhawor e narmamə a kamhani hah yo ye nɨkarɨn kape
nɨvəhyen mane? Nɨpɨg yɨmɨni-ərhav Nəvsaoyen Huvə kape
Kughen tuk əmiə, yɨmɨpəh norien mə taksərok yo kɨn nar kɨrik.
Yo atuk əmə yɨmɨvəhsi-əhu yo tuk nɨvəhsi-haktəyen əmiə.
8 Nɨpɨg yɨmnor wok kɨtawə-m kɨmiə, niməhuak mɨnə ikɨn
pɨsɨn pɨsɨn mɨnə kɨmɨsərok yo, rəmhen əmə kɨn yame yɨmnawə
kɨn nar kɨrik tuk əriə, mə jakasitu irəmiə kɨn.
9 Kɨni nɨpɨg kɨtawə kɨmnamhavən, kɨni kafak nar kɨrik
rɨrkək. Yɨmɨpəh naiyohyen nasituyen tuk yermamə kɨrik,
meinai piautawə yamə mɨne kɨmnhasɨ-pən Masedonia
kɨmnhavəhsi-pə narɨmnar yame yɨmnəkwakwə kɨn. Ror
pən, yɨmɨpəh naiyohyen əmiə kɨn nar kɨrik, mɨpəh narkutien
kɨmi əmiə tuk narha-huvəyen tuk yo. Norien mɨnə a yakamor
ye nɨpɨg m-fam.
10 Tukmə ror yakamausit tuk norien kafak, mərɨg yermamə
kɨrik apa Akaea to rɨpəh nɨniyen mə yakameikuə. Nəgkiarien
yame yakamni raməfrakɨs rəmhen əmə kɨn nəgkiarien yame
Yesu Kristo ramni.
11 ?Mərɨg rhawor e yɨmɨpəh naiyohyen əmiə kɨn nar kɨrik?
Pəh nien mə yakəməkɨn əmiə məpəh naiyohyen kɨn nasituyen
tuk əmiə. Nɨkam. Kughen rɨrkun mə yakorkeikei pɨk əmiə.
12 Narmamə tɨksɨn kɨmnasəmɨr kɨmiə miriə mɨsorkeikei mə
tukhauə mɨsəmhen kɨn əmawə, mə tukharkun nɨsəgnəgɨn-
atukien əriə tuk wok kapəriə. Mərɨg kɨmawə yakhapəh hanə
nɨsaiyohyen kɨn nasituyen kɨrik mə iriə tukseinein nɨniyen mə
iriə kɨsəmhen kɨn əmawə.
13 Narmamə yamə mɨne kasor məknakɨn, iriə aposol
eikuə mɨnə, kɨni kaseikuə ye narmamə ye wok kapəriə,
mamhasɨgovɨn əmə wok kape aposol əfrakɨs mɨnə kape Kristo.

11:4: Gal 1:8-9 **11:5:** 1 Kor 15:10; 2 Kor 12:11 **11:6:** 1 Kor 2:1,13 **11:7:** 1 Kor 9:18 **11:9:** 2 Kor 12:13; Fil 4:15-16

14 Mərɨg kɨtawə to khapəh nɨsakurien tukun, meinai Setan mɨn, in ramsɨgovɨn əmə agelo kape Kughen.†
15 Kɨni kɨtawə to khapəh nɨsakurien nɨpɨg yorwok mɨnə kape Setan kasor norien yamə mɨne ratuatuk mə narmamə rɨkiriə tukrəsɨk mə iriə yorwok mɨnə kape Kughen. Mərɨg tuk Nɨpɨg Kwasɨg, iriə tukhavəh nərokien rəri-pən norien mɨnə kapəriə.

Pol raməvsao kɨn nɨpɨg əutən yamə mɨne kɨmnhauə ye nɨmraghien kafan

16 Yakamsɨm atuk mɨn. Mərɨg takhapəh nhaniyen mhata mə yakamsɨm atuk meinai yakamarmər. Mərɨg tukmə rɨkimiə raməsɨk məknakɨn, seighaan kɨn yo pəh yakor norien mɨnə tɨksɨn kape yarmər, maməgnəgɨn kəskəh atuk yo.
17 Nəgkiarien e kafak pəh nien mə nəgkiarien kɨrik yame Yesu Yermaru rɨmɨvəhsi-pə kɨmi yo mə jakni. Ye nəgkiarien kafak yakaməgkiar rəmhen kɨn yətəwao kɨrik.
18 Narmamə khapsaah kasəgkiar ausit tuk norien kape tokrei tanə, ror pən, yo mɨn, jakəgkiar ausit kəskəh.
19 [Kɨni yakɨrkun mə rɨkmiə ragien tuk nɨvəhyen kafak nəgkiarien] meinai kɨmiə yamə mɨne nakhamə ta mə nakwənharkun nar rɨkmiə ragien tuk nɨvəhyen nəgkiarien kape narmamə yamə mɨne kasətəwao.
20 ? Rhawor e nakseighan kɨn narmamə apnapɨg kamhavəhsi-haktə atuk əriə, masərɨk mɨtə əmiə, masərɨp nɨkatərgɨmiə, maseikuə irəmiə, mamhapɨk kapəmiə narɨmnar?
21 Mərɨg norien kafak rɨpəh nəutənien mə to yakor əutən-pre kɨmi əmiə məkneikɨn. ?Mərɨg kɨmiə nakhamə ta mə yaknaurɨs meinai yɨmnəpəh nor-əutən-preyen məknakɨn kɨmi əmiə uə? Nɨkam, yakpəh naurɨsien tukun.
Naha nhagɨn yame narmamə tuksəgkiar ausit tukun, yo mɨn jakəgkiar ausit tukun, nar apnapɨg rɨkimiə tukraməsɨk mə nəgkiarien e kafak rətəwao.
22 ? Rhawor? ? Iriə kasəgkiar ausit mhamə iriə kharkun nɨsəgkiarien ye nəgkiarien Hibru uə? Yo mɨn. ?Iriə kasəgkiar ausit mhani mhamə iriə nəmə Isrel uə? Yo mɨn. ?Iriə kasəgkiar ausit mhani mhamə iriə kwənərəus kape Ebraham uə? Yo mɨn.
23 ?Iriə kasəgkiar ausit mhamə iriə yorwok mɨnə kape Kristo uə? Yo mɨn, mərɨg yakapita əriə. !Kəsi! Yakaməgkiar ausit rəmhen kɨn yame yemətəwao ramausit. Yɨmnor pɨk wok rapita əriə, kɨni kɨvəhsi-pən yo ye kalabus nɨpɨg rɨpsaah rapita əriə. Kɨmnərkɨs-ərkɨs yo rapita əriə. Nɨpɨg rɨpsaah, ipakə yakmhə.

---

† **11:14:** Gris ramni mə Setan ramsɨgovɨn agelo kape nɨkhakien. Nɨpran ramni mə in rameikuə mamni mə in ravəh nəgkiarien kɨrik kape Kughen. **11:22:** Fil 3:5 **11:23:** Wok 16:23

24 Nipig minə fam iriə fam faef, nəmehuə kape Isrel
kimisərkis-ərkis yo m-toti naen ye nipig kirikianə.
25 Kimnərkis-ərkis yo kin kwənkirkir m-kisisər. Nipig kirik,
kisəsik yo kin kapier apig. Yimavən ye rao m-kisisər, kini rao
rəmnim, kini nipig kirik, yimneai ye ikəmnim ye tame tahik
kape nipig piəpiə kirik, yenpig-enpig mine yenpig.
26 Nipig m-fam yakaməwhan nihuk tuk norien wok kafak.
Kini ipakə yapiwən ehuə ramrəh yo yakamhə. Kini yakamarə
imei yəkrəh minə, ikin resrə ikin. Mamarə imei nəmə imak
ikin, ikin resrə ikin. Mamarə imei nəmə tanə pisin pisin minə,
ikin resrə ikin. Mamarə ye taon ehuə minə, ikin resrə ikin,
mamarə ikin ruhiko ikin, ikin resrə ikin, mamarə apa ye tahik,
ikin resrə ikin, mamarə kimawə piautawə eikuə minə, ikin
resrə ikin.
27 Yimnor pik wok, kini nipig ripsaah yakpəh napirien
yenpig. Nipig tiksin, nikumhə raməs yo; kini yakaməkwakwə;
nipig ripsaah, nak nəviginien ramrirkək. Nipig ripsaah
yakamokiei-okiei, kini kafak neipən kape nokieiyen rirkək.
28 Mine narimnar tiksin yame yakamətərig pik tukun, in e
yakamətərig pik tuk niməhuak minə fam.
29 Tukmə yermamə kirik, kafan nhatətəyen ripəh niskaiyen,
rikik raməpou. Kini tukmə kamor yermamə kirik ror təvhagə
has, rikik rəmhə tukun.

30 Tukmə yakaməgkiar ausit, yakaməgkiar ausit əmə tuk
narimnar yame ramhajoun mə kafak nəsaninien rirkək.
31 Kini Kughen e in e rim Yesu Yermaru, yame kaməgnəgin
In ye nipig mifam, In rirkun mə yo yakpəh neikuəyen.
32 Apa Damaskes, gavman kirik kape King Aretas rimnher-
pən kin kafan mobael minə mə tuksarha tuk kwəruə kape taon
mə tukasarha kin yo, misəm yo, mhavəh-si pən yo ye kalabus.
33 Mərig kivai-pən yo ye nitip ehuə kirik, kiruk-pən nərəus
iran, kivi reiwaiyu ye nikar kəupə yerkwanu a, kini yimnap
ta kin gavman a.

12

Pol raməmrərhav

1 Jakaməkeikei maməgkiar ausit, nar apnapig mə nəgkiar-
ausitien ripəh nasituyen ye nar kirik; mərig jakaməkeikei
mamni nəmrərhavyen tiksin mine nəgkiarien vi yamə mine
yakaməm Yesu Yermaru ravəhsi-pə kimi yo.

11:24: Dut 25:3 **11:25:** Wok 16:22; 14:19 **11:26:** Wok 9:23; 14:5 **11:33:** Wok 9:23-25

2 Yo yermamə kɨrik* yame yakamhatətə ye Kristo. Kughen rɨvəh-ta yo muavən ye rao ye neai†, newk fotin ruauə ta muavən. Yakeinein mə nɨprak ruavən uə nanmɨk əmə. Kughen əmə rɨrkun.
3 Kɨni mamni mɨn mə yakeinein mə nɨprak ruavən uə nanmɨk əmə, mərɨg yakɨrkun mə
4 Kughen rɨvəh yo muavən apa iman. Kɨni yo yɨmnərɨg nəgkiarien erkwaig tɨksɨn, yame narmamə kape tokrei tanə kɨseinein nɨniyen.
5 Yakɨrkun nəgkiar-ausitien tuk naha nhagɨn yame Kughen ramor əpu kɨmi yo, mərɨg to yakpəh nəgkiar-ausitien tuk nar yame yo atuk yakamor. Yakaməgkiar ausit əmə tuk naha nhagɨn yame ramhajoun mə yo, kafak nəsanɨnien rəkəskəh.
6 Mərɨg tukmə yakmə jakaməgkiar ausit, rɨpəh norien mə yo yarmər, meinai nəgkiarien yame jakəgkiar ausit tukun in raməfrakɨs. Mərɨg to yakpəh nəgkiar-ausitien məkneikɨn, tamə narmamə khavəhsi-haktə pɨk yo rapita ikɨn tukvəhsi-haktə yo ikɨn. Yakorkeikei mə narmamə tuksəkir əmhen yo ye nəgkiarien kafak mɨne norien mɨnə kafak.

Nəsanɨnien kape Kughen rɨrkun nɨvəh-mɨraghien ətawə

7 Kughen rɨpəh norkeikeiyen mə jakausit tuk nəgkiarien vi yamə mɨne In rɨmnor əpu kɨmi yo, kɨni nəgkiarien mɨnə a khahuvə mɨsapita. Ror pən, In rɨmnher-pə kɨn nəmhəyen ye nɨmraghien kafak rəmhen kɨn nirhɨ nɨmɨrh ramhai yo kape nɨpɨg mɨfam. Nəmhəyen a in rəmhen kɨn yəgkiar kɨrik kape Setan yame ramor nəmhəyen ye nɨprak, ramor yo yakpəh nausitien.
8 Yɨmnəkeikei kɨmi Yesu Yermaru m-kɨsisər mə tukrɨrəhsi-ta nəmhəyen a tuk yo.
9 Mərɨg In ramni-pə tuk yo mɨmə, “Nɨkam. Kafak nɨhuvəyen ehuə rɨrkun nɨvəh-mɨraghien ik; meinai nɨpɨg e in a kafam nəsanɨnien rɨmɨrkək, in en swatuk kape nəsanɨnien kafak raurə iram nakamskai.” Ror pən, rɨkik ramagien pɨk yakaməgkiar ausit mamni mə kafak nəsanɨnien rɨkək; mərɨg nəsanɨnien kape Kristo ramarə ye nɨmraghien kafak.
10 Tuk nar a, rɨkik ragien nɨpɨg kafak nəsanɨnien rɨrkək, kɨni rɨkik ramagien nɨpɨg kamni hah yo, kɨni rɨkik ramagien tuk nɨpɨg əutən mɨnə, kɨni rɨkik ragien nɨpɨg kamor nahasien kɨmi yo, kɨni rɨkik ragien nɨpɨg yakamərɨg nəmhəyen. Rɨkik ragien tuk narɨmnar mɨnə a meinai yakamor nəkwai Kristo. Kɨni

---

* **12:2:** Pol rɨpəh nɨniyen mə in atuk rɨmnəm nəmrərhavyen e. Ramni isok, mamni yermamə pɨsɨn. Mərɨg nɨpɨg kasəvhuekɨn pəpiə chapter 12, kɨtawə kharkun mə in raməgkiar mamni atuk in. † **12:2:** Gris ramni, “heven namba tri” rəmhen kɨn heven yame yerpɨrɨg pɨk. Nɨpran ramni mə imei Kughen. **12:7:** Job 2:6 **12:9:** Fil 4:11-13

tukmə kafak nəsaniinien riirkək, niipig a in a, kafak nəsaniinien riimauə.

Pol raməgkiar skai kimi nəməhuak minə apa Korin

11 Yakaməgkiar ausit tuk kafak norien, raməri-pən norien kape yarmər. Məriig kimiə nimnhapəh nhavəh-si haktəyen yo aikin ratuatuk mə tukvəh-si haktə yo ikin. Ror pən, jakaməkeikei mamor. Məriig pəh nien mə nəmə mine nakamhani mə iriə "aposol huvə minə tiksin" kisapita yo, nar apnapig mə yo yermamə apnapig əmə.

12 Niipig yimnamarə kitawə-m kimiə, mamor nariimnar mamriipin yame ramhajoun mə yo aposol əfrakis kirik. Yiimnor nimtətien minə, mine nar ehuə yamə mine ramor nakurien kimi narmamə, mine nar apsiipis minə ye niimriimiə.

13 ?Rhawor? ?Kimiə nakhamə ta mə norien yame yakamor ye niməhuak minə tiksin rapita nar yame yimnor irəmiə uə? Nikam. Nar kirikianə əmə yakpəh norien irəmiə - in e yakpəh naiyohyen nasituyen kin mane. ? Nakhamə ta mə nar e ratuatuk uə rapəh natuatukien?

14 Taktəkun ai, niipig yame ror kisisər kin, najakurə miivaag-pre kin əmiə. Kini jakpəh naiyoh-preyen kin mane kirik kimi əmiə, meinai pəh nien mə yakorkeikei kapəmiə nautə; məriig yakorkeikei əmə əmiə. Rəmhen kin yame pəh nien mə wok kape kwajikovə minə tuk narha-huvəyen tuk tatə mine mamə, məriig wok kape tatə mine mamə kwarha huvə tuk kwajikovə.

15 Ror pən, tukmə yakoriah fam nariimnar kafak tuk na-situyen irəmiə, rikik ragien əmə. Kini nar apnapig tukmə yakoriah kafak nimraghien tuk nasituyen irəmiə, rikik tukragien. Kafak norkeikeiyen tuk əmiə in rehuə, məriig kapəmiə tuk yo rikəskəh əmə. !In e riipəh natuatukien!

16 Pəh khani mhamə yimipəh naiyoh-preyen kin mane kirik kimi əmiə. Məriig kimiə tiksin nakamhani mhamə yaknor nar iko miivəh kapəmiə tiksin nariimnar.

17 ? Rhawor? ? Nakhamə ta mə yimnher-pre kin nar-mamə tiksin kafak mə tuksor nar iko tuk nivəhyen kapəmiə nariimnar uə? Nikam.

18 Yiimnəkeikei kimi Taetas mə tukrurə tuk əmiə, mher-pre kin piautawə kirik iriu min. ? Məriig Taetas riimnor nar iko miivəh kapəmiə nariimnar uə? Nikam. Nakharkun mə kapəmru nətəriigien kirikianə əmə, kini yakawor norien kirikianə əmə.

19 Pəh nien mə yakamni nəgkiarien minə e tuk nətapigien kin nəgkiarien kape narmamə yamə mine kamhani hah əmawə. Məriig ye niimri Kughen, yakamni əmə nəgkiarien

---

12:11: 2 Kor 11:5 **12:12:** Rom 15:19 **12:13:** 2 Kor 11:9 **12:14:** 1 Kor 4:15 **12:18:** 2 Kor 8:6,16-18

yame Kristo rorkeikei. Kini yo minə tiksin, norien m-fam
yame yakasor, yakasor mə kimiə takhaskai.
20 Yakamher-pre kin nəkwəkwə e meinai yakpəh
norkeikeiyen mə tamə yakurə məm əmiə mə nakasor
narimnar yame ripəh nəmhenien, kini jakaməkeikei məgkiar
skai-pre tuk əmiə mor rikimiə rəpəu tukun. Kini kimiə
takhapəh nisorkeikeiyen. Yakpəh norkeikeiyen mə jakəm
nakasotgoh kimi əmiə minə, masetet əmiə minə, niemhaa
ramhai əmiə, mamhani nikar narmamə, misausit, masor
apnapig nar.
21 Yakpəh norkeikeiyen mə nipig jakurə, kafak Kughen
tukror yauris yo, rikik rəmhə, yakasək, meinai kimiə tiksin
nakwəsor təvhagə has, masor apnapig nar, mamhakir apis-
apis əmiə minə, mhapəh hanə nisararien ye nətərigien
kapəmiə.

13

Pol ramor kwirig kimi əriə

1 In e nipig yame ror kisisər kin yame jakurə məm
əmiə. Nəkwəkwə kape Kughen ramni mə, "Tukmə yermamə
kiraru uə kisisər kirhini nəgkiarien kirikianə, pəh narmamə
tukharkun mə nəgkiarien kapərisir raməfrakis." *(Dut 19:15)**
2 Nipig yimnaurə tuk əmiə, ye nipig yame ror kiraru kin,
yimini-ərhav pre ta nəgkiarien kape nisigien narmamə yamə
mine kasor təvhagə has mine əmiə m-fam, mə taksəpəh
təvhagə hah. Kini yakaməmir isok mamni-pre min. Nipig
jakurə min, jakvəhsi-pən narpinien kimi narmamə yamə mine
khapəh nisəpəhyen norien has minə.
3 Kimiə nakhamə təksəkir əmhen mə nəgkiarien kafak in
nəgkiarien kape Kristo uə nikam. Kini yo jakəgkiar rəmhen
kin aposol kirik kafan. Norien kafan ripəh nimarien tuk əmiə,
mərig norien kafan riskai tuk əmiə.
4 Nəfrakisien, nipig kimiruk haktə In ye nai kamarkwao kin,
kafan nəsaninien rirkək. Mərig taktəkun ai In ramragh ye
nəsaninien kape Kughen. Kini kimawə min yamə mine yaka-
sofugin-pən iran, nəsaninien kapəmawə rirkək. Mərig kimawə
yaksor wok kitawə-m kimiə ye nəsaninien kape Kughen.
5 Kimiə atuk, taksəkir nimraghien kapəmiə mə nhatətəyen
kapəmiə in raməfrakis uə nikam. Kimiə atuk, taksəm huvə
kapəmiə norien. ? Nakharkun uə nikam mə Yesu Kristo
ramarə ye nimraghien kapəmiə? ! Mərig tukmə kapəmiə

12:21: 2 Kor 13:2 * **13:1:** Nəgkiarien e raməmir ye Dut 19:15. Nipran e ramni mə nəkwəkwə kiraru uə kisisər yamə mine Pol rimirai ramvən kimi niməhuak apa Korin, kapəriə nəgkiarien kirikianə əmə, ror pən, kasəfrakis. **13:1:** Mat 18:16; 1 Tim 5:19 **13:4:** Fil 2:7-8

nɨmraghien rɨpəh nəri-pənien norien kape nhatətəyen, ramhajoun mə Kristo rɨrkək ye nɨmraghien kapəmiə!
6 Kɨni yakɨrkun mə kɨmiə takpisəm mə kɨmawə narmamə əfrakɨs mɨnə kape Kughen.
7 Kɨni taktəkun ai, yaksəhuak tuk əmiə mə takhapəh nɨsorien nar has mɨnə. Mərɨg rɨpəh norien mə yakasəhuak məknakɨn mə tukramhajoun mə kapəmawə wok in rhuvə matuatuk. Mərɨg yakasəhuak məknakɨn meinai yaksorkeikei mə taksor norien yame ratuatuk, nar apnapɨg mə narmamə kamhani mə wok kapəmawə rɨpəh nəmhenien.
8 Tukmə nakhapəh nɨsorien təvhagə hah, to yakhapəh nɨsəgkiar-skai-preyen kɨmi əmiə, meinai yakseinein nɨsorien nar kɨrik yame ramətapɨg kɨn nəgkiarien əfrakɨs kape Kughen, mərɨg yakharkun nɨsor-əməyen nar yame ravəhsi-haktə nəgkiarien əfrakɨs kape Kughen.
9 Kɨni tukmə nakasor əmə narɨmnar yame ratuatuk, kɨni nar kɨrik rɨrkək yame jaksəgkiar-skai-pre tukun kɨmi əmiə, kɨni rɨkimawə tukramagien əmə. Kɨni yakasəhuak tuk əmiə mə norien kapəmiə tukratuatuk huvə.
10 Ror pən, yakamarə isok pakw tuk əmiə, mərɨg yakamher-pre kɨn nəgkiarien mɨnə e mɨvəhsi-haktə nərɨgien kapəmiə, mərɨg yakpəh norkeikeiyen mə nɨpɨg jakurə jakaməkeikei maməgkiar-skai-pre kɨmi əmiə. Neihuəyen yame Kughen rɨmɨvəh-si pə kɨmi yo, kape nɨvəh-sihaktəyen əmiə; pəh nien mə kape nɨvəhsi-əhuyen əmiə.

Pol rɨmnor infamien ye nəkwəkwə kafan

11 Piak mɨnə mɨne nowinɨk mɨnə. Nəgkiarien kafak ror infamien ikɨn e. Sarkut tuk norien yamə mɨne kɨsatuatuk. Sətərɨg kɨn nəgkiarien kafak. Kapəmiə nətərɨgien tukror əmə kɨrikianə. Sarə ye nəmərinuyen. Kɨni Kughen e yame rorkeikei pɨk narmamə, mɨvəhsi-pre nəmərinuyen, In tukrəmɨr yerkimiə.
12 Sokrən huvə irəmiə mɨnə† rəmhen kɨn yame kɨmiə kɨrikianə ye Yesu Kristo.
13 Narmamə m-fam kape Kughen kamhani rhuvə pre tuk əmiə.
14 Pəh Yesu Kristo Yermaru kapətawə tukrautə-pre kɨn kafan nɨvhuəyen kɨmi əmiə m-fam. Kɨni pəh Kughen tukrɨvəh-si pre kafan norkeikeiyen kɨmi əmiə m-fam. Kɨni pəh Nanmɨn kape Kughen tukror rɨkimiə fam tukror kɨrikianə.

13:5: 1 Kor 11:28 **13:10:** 2 Kor 10:8 † **13:12:** "Nɨpɨg naksofugɨn əmiə mɨnə, taksor 'holy kiss' irəmiə mɨnə." 'Holy Kiss' ror nɨmtətien mə kasofugɨn pən ye Yesu masorkeikei ərɨə mɨnə.

Galesia
Nəkwəkwə yame Pol rɨmɨrai ramvən kɨmi niməhuak apa Galesia
Nəgkiarien kwakwə kape nəkwəkwə e Galesia

?Pa rɨmɨrai nəkwəkwə e? Aposol Pol rɨmɨrai nəkwəkwə e.

? Rɨmɨrai ramvən kɨmi nɨpa? Rɨmɨrai ramvən kɨmi nəməhuak yamə mɨne kɨsarə apa yerkwanu mɨnə apa Galesia. Pol rɨmɨrikakun niməhuak a ye nɨrikakunien nəriwəkien kafan.

?Nɨmraghien rhawor pən iran mɨnə ye nɨpɨg rɨmɨrai? Nəməhuak mɨnə kɨmɨsarə ye nɨpɨg əutən ye nɨpɨg Pol rɨmɨrai. Nəmə Gris khapsaah kɨmnhani nəfrakɨsien ye Yesu Kristo. Kɨni nəmə Isrel mɨn khapsaah kɨmnhani nəfrakɨsien iran. Mərɨg nəmə Isrel tɨksɨn kɨmnhani mə nəmə Gris yamə mɨne kamhani nəfrakɨsien ye Yesu tukasəkeikei mɨsəri-pən loa mɨnə kape Moses, rəmhen kɨn yame tukaməkeikei kɨvəh nao kɨmi əriə. Nəmə Isrel, rɨkiriə ramuh məta mə nəmə Gris kamhani pawk nəfrakɨsien ye Yesu, mərɨg kɨpəh hanə nɨvəhyen nao kɨmi əriə, to khapəh nɨsatuatukien ye nɨmrɨ Kughen.

?Rɨmɨrai nəkwəkwə e tuk naha? Nəmə Isrel kɨmɨshajoun mə nəmə Gris mɨn tukasəkeikei mɨsəri-pən loa kape Moses pəh Kughen tukrɨvəh mɨragh əriə iran. Mərɨg Pol rɨmɨrai nəkwəkwə e mə tukrɨni-əhu nhajounien kapəriə. Pol rorkeikei mə nəməhuak mɨnə tukharkun mə nhatətəyen in swatuk yame Kughen ramor mə narmamə kɨsatuatuk ye nɨmrɨn, kɨni In ravəh mɨragh əriə yerkin agien. Mərɨg nɨvəhyen nao kɨmi narmamə, uə nəripənien loa, pəh nien mə swatuk yame Kughen tukrɨvəh mɨragh narmamə iran. Ye nɨpɨg a, nəmehuə mɨnə kape niməhuak kɨmɨsəkwətə apa Jerusalem masəgkiar kɨn nətərɨgien e, mhamə rhuvə əmə mə nəməhuak mɨnə Gris tukhapəh nɨsəri-pənien loa kape Moses. Ǝvhuekɨn nəvsaoyen kɨn ye Wok Mɨnə 15:1-35.

Pol ramokrən huvə irəriə

1-2 Piak mɨne nowinɨk yamə mɨne naksəhuak yerkwanu pɨsɨn pɨsɨn mɨnə apa provins Galesia. Yo Pol, yo aposol kɨrik kape Kughen, yakamrai nəkwəkwə e mamher-pre kɨn kɨmi əmiə. Yo mɨne piautawə mɨnə tɨksɨn yamə mɨne kasəhuak eikɨn e yaksorkeikei mə jakhani rhuvə pre tuk əmiə. Yo e yermamə yame Yesu Kristo mɨne Tata Kughen kɨmɨrəvəhsi-haktə yo mə yo aposol kapəriu. Kughen e in e yame rɨmɨvəh

miragh Yesu ye nimhəyen kafan. Pəh nien mə yermamə
apnapig əmə kirik yame rimivəhsi-haktə yo, mərig Kughen.
3 Pəh Kughen e Rimtawə mine Yesu Kristo Yermaru
kapətawə iriu tukwautə-pre kin nihuvəyen kapəriu kimi əmiə
kini mwərəhu-pre nəmərinuyen raməmir tuk əmiə.
4-5 Yesu Kristo rimneighan atuk kin nimraghien kafan mə
tukrimhə tuk norien has kapətawə, kini mivəhsi-ta ətawə ye
norien has minə mine nətərigien has minə kape tokrei tanə.
In rimamhə meinai Tata Kughen rimnorkeikei mə tukror
məkneikin. Ror pən, rhuvə mə kitawə tuksəgnəgin Kughen
kapətawə mamhavən, mhapəh nisorien infamien. Amen.

Nəvsaoyen Huvə, kirikianə əmə

6 Yakakur pik tuk əmiə meinai Kughen ripiokrən pə pə əmə
kin əmiə kwuse, mivəhsi-pre apnapig əmə nihuvəyen kape
Yesu kimi əmiə, mərig taktakun ai nimisəpəh Kughen, misap,
mhakwasig kin nəgkiarien eikuə
7 yamə mine pəh nien mə Nəvsaoyen Huvə kape Kughen.
Narmamə tiksin kamhaukreikin Nəvsaoyen Huvə kape
Kughen mamhani nar pisin, mhani mhamə in e nəvsaoyen
huvə, mamhavi karin nətərigien kapəmiə tukun, masor əmiə
naksətəwao.
8 Mərig nar apnapig tukmə kimawə, uə agelo kirik kape rao
ye neai ramni-ərhav nəgkiarien pisin kirik min, yame ripəh
nəmhenien kin yame yimini-ərhav-pre ta tuk əmiə kupan, pəh
Kughen tukrivəh-sipən in ye nap ehuə.
9 Yakwənhani-pre ta, mərig yakmə jaksim atuk min mamni
mə tukmə yermamə kirik ramni-ərhav nəgkiarien pisin yame
ripəh nəmhenien kin Nəvsaoyen Huvə yame nakwənharkun
ta, pəh Kughen tukrivəh-si pən in ye nap ehuə.
10 Kafak nəgkiarien e in riskai, kini nar apnapig əmə tukmə
narmamə tiksin rikiriə ripəh nagienien tuk yo, meinai yako-
rkeikei əmə mə Kughen rikin tukragien tuk nəgkiarien kafak.
Tukmə yakaməgkiar əmə mə narmamə tiksin rikiriə tukragien
tuk yo, to ripəh norien mə yo yorwək əfrakis kirik kape Kristo.

Kughen rimnokrən kin Pol

11 Piak minə mine nowinik minə, yakorkeikei mə jakni-
pre atuatuk kimi əmiə mə Nəvsaoyen Huvə yame yakavəhsi-
ərhav nipig mifam pəh nien mə nar kirik yame ramsi-pən ye
nətərigien kape narmamə əmə.
12 Kini Nəvsaoyen Huvə e, pəh nien mə yermamə kirik
rimivəhsi-pə kimi yo, mamhajoun yo kin, mərig Yesu Kristo
əmə In rimnor əpu kin kimi yo.

1:4-5: Gal 2:20 **1:7:** Wok 15:1,24 **1:8:** 1 Kor 16:22 **1:10:** 1 Tes 2:4 **1:11:** Mat 16:17

13 Kɨmiə nakwənharkun ta norien yamə mɨne yɨmnor ku-
pan ye nɨpɨg yɨmɨkwasɨg kɨn nhatətəyen kape nəmə Isrel mɨmə
jakhopni fam narmamə kape Yesu, moriah fam niməhuak
mɨnə, kɨni mor narpɨnien əusɨk-əusɨk kɨmi əriə.
14 Ye nɨpɨg a yo yɨmnamərer tɨm tɨm tuk nuknei norien kape
nəmə Isrel, yame kafak kaha mɨnə kɨmɨshajoun yo kɨn kupan.
Yakɨrkun mɨn rapita mɨn yo mɨnə tɨksɨn yame yɨmɨsarha kwis
kwis.
15 Yɨmnoriah pawk kafan narmamə mɨnə, mərɨg Kughen
rɨkin rehuə tuk yo. Kupan, nɨpɨg yɨmnaməmɨr hanə ye tɨp
nɨsɨnɨk, Kughen ruɨrpen ta yo. Kɨni rɨmauə ye nɨpɨg atuatuk
kafan, kɨni In rɨmnokrən kɨn yo mə jakuə kafan atuatuk
yermamə.
16 Kɨni məhitə ye nɨrkunien kafak mhajoun yo kɨn Tɨni
Yesu, mə jakɨrkun huvə In, kɨni mɨvən mɨpiəvsao-ərhav kɨn
Nəvsaoyen Huvə kafan kɨmi narmamə yamə mɨne pəh nien
mə nəmə Isrel. Ye nɨpɨg a, yɨmɨpəh nɨvənien məm yermamə
kɨrik mə tukrhajoun yo kɨn Nəvsaoyen Huvə e.
17 Kɨni yɨmɨpəh nɨvənien apa Jerusalem mə jakəm narmamə
yamə mɨne kɨmɨvəhsi-haktə əriə kupan mə iriə aposol mɨnə.
Yɨmɨpəh nɨvənien mə iriə tukshajoun yo kɨn Nəvsaoyen Huvə
kape Yesu. Ye nɨpɨg a, yo yɨmnəsok pihiu mɨvən ikɨn kɨrik
kamni kɨmə Arebia, kɨni mamarə, mɨrerɨg-pə mɨn mɨvən apa
yerkwanu a Damaskes.
18 Mamvən, mamvən meriaji newk kɨsisər kɨmɨrhuə
mɨrhɨvən ta, kɨni yo yɨmnarə mɨrerɨg-pən mɨn Jerusalem
mə jakəm Pita*. Kɨni yɨmɨpəh narəyen aikɨn ror tu. Yɨmɨwarə
mɨrəvəh əmə nɨpɨg fiftin.
19 Kɨni ye nɨpɨg a, yɨmnəm əmə Jemes, naorahi Yesu Yer-
maru, mərɨg yɨmɨpəh nəmien aposol mɨn kɨrik.
20 Yakavəh kwəsu ye Kughen mə nəgkiarien yame yakamni
in nəfrakɨsien.
21-22 Yɨmɨpəh narəyen rapomh pɨk apa faktə Jerusalem. Kɨni
kwasɨg ikɨn, yɨmɨvən apa tanə Siria mɨne Silisia. Kɨni ye
nɨpɨg a, narmamə yamə mɨne kasəhuak kɨmi Kristo yerkwanu
pɨsɨn pɨsɨn mɨnə apa provins a Judia, kɨmnhapəh nɨsəmien yo,
mɨseinein nɨmrɨk.
23 Mərɨg kɨmnasərɨg əmə nəvsaoyen kɨrik mə, "Yermamə
kɨrik e rɨmauə, in kapətawə tɨkmɨr. In rɨmoh ətawə tuk
nəhuakien, mamoriah nɨmraghien kapətawə, kɨni mamarkut
mə tukroriah mɨn kapətawə nhatətəyen. Mərɨg taktakun ai, in
mɨn ramni-ərhav nhatətəyen e."
24 Kɨmɨsərɨg mhani vi vi Kughen tuk narɨmnar yamə mɨne
In rɨmnor ye kafak nɨmraghien.

1:13: Wok 8:3 **1:14:** Wok 22:3 **1:15:** Aes 49:1; Gal 2:7 * **1:18:** Gris ramni mə nhag aposol a "Sefas." **1:18:** Wok 9:26-27 **1:21-22:** Wok 9:30

2

Aposol minə tiksin kimisəm Pol khamə Pol in aposol kirik

1-2 Ramvən mamvən meriaji newk fotin kwənhauə minhavən ta, kini Kughen rimini-pə tuk yo mə jakaməkeikei mirerig faktə min apa Jerusalem. Kini kimru Banabas, yimiravən mirakir Taetas kimasir min mirhuvən Jerusalem. Yimisofugin kimawə nəmehuə minə kape niməhuak. Nipig yimisofugin tuk nəkwətəyen a, yimnamni-pən huvə nəgkiarien yamə mine yakamni-ərhav-pən tuk nəmə Gris. Yimnamni-pən huvə narimnar fam yame yakamni-ərhav, tamə yakni-ərhav nar kirik yame rikiriə rəsik mə ripəh natuatukien, mhani hah wok kafak tukun, misor əmə nar apnapig iran, kwənkwan rikək.

3 Kini ye nipig a, rikik rimnəsik pik mə tukshek yo mə jakaməkeikei mini-pən tuk nəmə Gris mə tukaməkeikei kivəh nao kimi əriə. Mərig kimnhapəh nhaniyen. Kini yo kirik e Taetas, in yemə Gris, kipəh nivəh-pakwien nao kimin, mərig iriə kimnhapəh nhaniyen mə tukaməkeikei kivəh nao kimin.

4 Nəgkiarien ye nikarin kape nivəhyen nao kimi narmamə ramsi-pən ye narmamə tiksin yamə mine kaseikuə əmə mə iriə piautawə minə. Kini iriə kasəm huvə əmawə mə tuksəm-ru mə jaksəri-pən loa a uə nikam. Mərig kimawə yimisap ta kin loa mhavən tuk Yesu Kristo, kini misor kirikianə kimawə min. Kini kimawə pəh nien mə slef kape loa. Mərig narmamə minə a, rikiriə ripəh nagienien tuk kapəmawə nəgkiarien minə, kini misorkeikei mə tuksəko-pən əmawə fam ye loa mine kastom kape nhatətəyen kape nəmə Isrel. [Mamhani mə tukaməkeikei kivəh nao kimi nəmə Gris rəmhen kin Taetas.]

5 Mərig yimnhani-əhu əriə mhapəh nisorien mə kapəriə nəgkiarien tukrhaktə mapita kapəmawə. Kini kimawə yimnharaptərəkin tim tim Nəvsaoyen Huvə e raməfrakis, mə kimiə min takharkun huvə.

6 Kini narmamə tiksin aikin kamni kimə iriə nəmehuə kape niməhuak. (Mərig ye nəmien kafak, yermamə yame ravəh nhag ehuə, mine yame ripəh nivəhyen nhag ehuə, iriu kwəm nəmhen əmə. Kini ye nimri Kughen, In ripəh nəvheikinien nhag minə a.) Kini narmamə minə a kimnhapəh nishajounien yo kin nəgkiarien vi kirik mə jakvən mini-ərhav.

7 Nikam. Kimnhapəh nisorien. Mərig iriə kimisəm mə Kughen, In rimirpen yo mə jakvən mini-ərhav Nəvsaoyen Huvə kimi nəmə Gris rəmhen kin yame rimirpen Pita mə tukrini-ərhav Nəvsaoyen Huvə kimi nəmə Isrel.*

2:1-2: Wok 15:2 **2:4:** Gal 1:7; 5:1,13 * **2:7:** Ye nəgkiarien Gris ripəh niniyen "Nəmə Isrel" uə "nəmə Gris" mərig ramni "narmamə kivəh nao kimi əriə" mine "narmamə yame kipəh nivəhyen nao kimi əriə." **2:7:** Wok 22:21

8 Kitawə kwənharkun mə Kughen rimnher-pən məknekin
yo meinai kimisəm mə nəsaninien kape Kughen rimauə
irak ye wok yakamor rəmhen kin aposol kape Yesu yame
yakamni-ərhav nəgkiarien kimi nəmə kantri pisin pisin minə,
rəmhen kin yame nəsaninien kafan ramuə ye Pita ye wok
yame in ramor rəmhen kin aposol kape Yesu yame ramni-
ərhav nəgkiarien kimi nəmə Isrel.
9 Kini Jemes mine Pita mine Jon kamni ərisir kimə nuknei
niməhuak misir. Nipig kimirhəm mirhirkun mə ye nihuvəyen
kape Kughen, In rimivəhsi-pə wok e ye kwermik, kini
kimirhuə mirhini-pə tuk əmru Banabas mə jakhavəh kw-
ermimawə minə tuk wok, mamhani mə tuksəwhai wok minə.
Kimru yakrəni-ərhav Nəvsaoyen Huvə kimi nəmə Gris, kini
irisir karhivən mirhini-ərhav kimi nəmə Isrel†.
10 Mərig kimisaiyoh əmə mə tukmə yakravən, mərig rikimru
tukraməkeikei maməsik yavən has minə kwuse Jerusalem mə
jakwasitu irəriə. Kini rikik rimnagien əmə tuk wok a.

Pol rimnhek Pita

11-14 Kini kwasig ikin, yimirerig-pən apa yerkwanu kirik
e Antiok. Nipig yimnamarə apaikin, kini Pita rikwasig min
muə. Kini maməvigin iriə in minə tiksin yamə mine kasəhuak.
Mərig iriə pəh nien mə nəmə Isrel.‡ Kini nipig narmamə kape
Jemes, yamə mine kimnhasi-pən Jerusalem khatərhav-pə, iriə
kimishek Pita, mhamə, “Ah. Narmamə minə e pəh nien mə
nəmə Isrel, tukaməkeikei kəsig-pən əriə, tamə Kughen ripəh
nasituyen irəriə.” Kini nəgkiarien e kimnhani rimnoriah Pita,
mor rauris, kini migin kin nivənien məvigin iriə nəmə pəh nien
mə nəmə Isrel. Pita rigin kin əriə məknakin, mivi nəməhuak
minə tiksin apa Antiok, yamə mine iriə nəməhuak minə e ye
kwənərəus kape nəmə Isrel, iriə min kimnhauə tuk Pita masor
norien kape yermamə yame kafan nəgkiarien ror kiraru,
kini mhagin kin nəməhuak yamə mine kipəh nivəhyen nao
kimi əriə. Mhavi-pə min Banabas, kini ramgin min kin əriə.
Mərig ye nipig yimnəm mə iriə khapəh nisəri-pən-atuatukien
swatuk yame Nəvsaoyen Huvə ramni, yimnərip Pita ye nimri
mirh, mamni-pən əusik-əusik mimə, “Nar apnapig ik yemə
Isrel, mərig nakpəh nəri-pənien natuakəmien kapərao. ?Kini
rhawor e nakaməkeikei kimi narmamə yamə mine pəh nien
mə nəmə Isrel mə tuksəri-pən natuakəmien kapərao?
15 “Nəfrakisien mə kirao kimirasi-pən atuatuk ye kwənərəus
kape nəmə Isrel. Pəh nien mə kirao yemə Gris mir yame nəmə
Isrel rikiriə raməsik mə iriə m-fam yakapir loa minə.

---

† **2:9:** Gris ramni mə iriə tukhavən misəm “Nəmə kivəh nao kimi əriə.” **2:10:** Wok 11:29-30 ‡ **2:11-14:** In ikin e, Pita rimnəsik loa kape Moses, yame ramni mə nəmə Isrel tukhapəh nisəvigin-kwisien nəmə Gris. **2:11-14:** Wok 11:3

16 Mərɨg taktakun ai kɨrao krarkun mə pəh nien mə Kughen
raməm mə narmamə yamə mɨne kɨsəri-pən loa kape nəmə
Isrel kɨsatuatuk ye nɨmrɨn tukun. Nɨkam. Yermamə yame
ramhatətə əfrakɨs ye Yesu Kristo, in əmə en ratuatuk ye nɨmrɨ
Kughen. Nətərɨgien e in e ror ətawə tukasəkeikei mɨshatətə
əmə ye Yesu Kristo mə tuksatuatuk ye nɨmrɨ Kughen. Pəh nien
mə Kughen raməm əmhen ətawə mə kɨsatuatuk meinai kasəri-
pən loa, mərɨg raməvheikɨn əmə ətawə meinai kashatətə ye
Yesu Kristo. Pəh nien mə nəri-pənien loa in swatuk kape
yermamə mə in tukratuatuk ye nɨmrɨ Kughen.
17 "Kɨtawə e kasətɨgtə ye Yesu Kristo mə tukhauə mɨsatuatuk
ye nɨmrɨ Kughen. Mərɨg nəmə Isrel tɨksɨn, rɨkiriə raməsɨk mə
kɨtawə nəmə hah mɨnə mərɨg in ai kɨtawə khapəh nɨsətɨgtəyen
ye loa. ?Ror məkneikɨn mə Yesu Kristo rɨmɨvi-pən ətawə mə
tuksakapɨr loa uə? Nɨkam. Rɨpəh norien məkneikɨn.
18 Mərɨg, tukmə yakarar mamrerɨg-pən tuk loa mamətɨgtə
iran, ramhajoun-pən mə yakpəh natuatukien ye nɨmrɨ
Kughen.
19-20 Ror məkneikɨn meinai nɨpɨg yakamarkut pɨk tuk nəri-
pənien loa, kɨni yakaməm mə norien e rɨpəh nəmhenien
mə tukror yo yakatuatuk ye nɨmrɨ Kughen. Ror məkneikɨn,
yɨmnəpəh nəri-pənien loa tuk nuəyen yemə atuatuk. Rəmhen
kɨn yame yɨmamhə, kɨni taktakun ai loa rɨpəh narmaruyen
ye nɨmraghien vi kafak. Yɨmnor məknakɨn mə jakamor əmə
nətərɨgien kape Kughen. Rəmhen kɨn yame kɨmɨsəsɨk-pən
əmru Kristo ye nai kamarkwao kɨn. Nɨmraghien akwas kafak
rɨmamhə. Mərɨg yɨmnarha-pə mɨn kɨmru Kristo. Kɨni tak-
takun ai, pəh nien mə yo yakamragh, mərɨg Kristo ramragh
yerkik. Kɨni ye nɨmraghien fam kafak, yakamhatətə əmə ye
Ji Kughen, yame ramorkeikei pɨk yo, kɨni muə mɨmhə mɨvəh
mɨragh yo.
21 Nɨhuvəyen e, Kughen ramautə-pə kɨn kɨmi ətawə, in
rehuə pɨk. Kɨni to yakpəh noriahyen norkeikeiyen e yame
Kughen ramautə-pə apnapɨg əmə kɨn. Mərɨg yakaməm mə
kɨmiə tɨksɨn, nakasəri-pən loa mə tukror əmiə naksatuatuk ye
nɨmrɨ Kughen. Mərɨg rɨpimə nəri-pənien loa rɨpior narmamə
kɨsatuatuk ye nɨmrɨ Kughen, to nɨmhəyen kape Kristo rɨpior
nar apnapɨg əmə kɨn.

3

Nəmə Galesia kwəsəpəh swatuk

1 Nəmə Galesia, kɨmiə nakseno-eno pɨk. ?Pa rɨmnəko-pən
məknenkɨn əmiə nakhavən ye swatuk iko iko? Yɨmnhani
huvə-pre pawk tuk əmiə mə Yesu rɨmɨvəh narpɨnien tuk əmiə

2:16: Wok 15:10-11; Rom 3:20-28; Gal 3:11 **2:19-20:** Gal 1:4

ye nai kamarkwao kɨn, ?mərɨg rhawor? ?Tukmə ror yermamə kɨrik rɨmɨvəhsi-pən vəhsi-pən kɨmi əmiə kɨni mɨvi-ta əmiə mor əmiə nakseno-eno uə?

2 Hani-ru tuk yo mhamə, ?Kughen rɨmɨvəh-si-pre Nanmɨn Kafan kɨmi əmiə meinai kɨmiə nakasəri-pən loa, uə nɨkam? Nɨkam. In rɨmɨvəh-si pre Nanmɨn kafan kɨmi əmiə meinai kɨmiə nakashatətə ye Nəvsaoyen Huvə kape Yesu Kristo.

3 ?Mərɨg rhawor nakaseno-eno pɨk məknenkɨn? Apa kupan ikɨn, kɨmiə nɨmɨsətɨgtə əmə ye Nanmɨn kape Kughen, mərɨg taktakun ai nakwəsəpəh mɨsətɨgtə əmə ye nəsanɨnien kapəmiə.

4 Nɨmɨsərɨg nəmhəyen rehuə meinai nakshatətə ye Nəvsaoyen Huvə. ?Mərɨg nɨmɨsərɨg apnapɨg əmə nəmhəyen e uə? Nɨkam. Pəh nien mə kape nar apnapɨg əmə.

5 Mərɨg pəh nien mə Nanmɨn kape Kughen ramor nɨmtətien tɨksɨn kɨmi əmiə meinai naksəri-pən loa. Mərɨg ramor nɨmtətien tɨksɨn kɨmi əmiə meinai nɨmɨsərɨg Nəvsaoyen Huvə kape Yesu Kristo kɨni mɨshatətə iran.

Nəri-pənien loa mɨne nhatətəyen ye Yesu

6 Yermamə kɨrik, Ebraham, yame Nəkwəkwə kape Kughen rɨmnəvsao-ərhav ta kɨn rɨmɨni məkneikɨn mɨmə, "Ebraham in rɨmnhatətə tɨmtɨm ye Kughen, Kughen rɨmɨni mə in ratuatuk ye nɨmrɨn." *(Gen 15:6)* Ye swatuk kɨrikianə əmə,

7 narmamə yamə mɨne kɨshatətə ye Kughen, In raməm əmhen əriə mə kɨsəmhen kɨn kwənərəus atuatuk kape Ebraham.

8 Nəkwəkwə kape Kughen ruɨni ta kupan mə Kughen tukrɨvəh narmamə yamə mɨnə pəh nien mə kwənərəus kape Isrel, yamə mɨne kɨshatətə iran, khauə tukun, mor əriə kɨsatuatuk ye nɨmrɨn. Kupan, Nəkwəkwə kape Kughen rɨmɨni-ərhav nəgkiarien huvə kɨrik kɨn Ebraham mɨmə,

"Yo jakor kwənərəus kafam mə iriə tuksor swatuk yame jakvəhsi-pən nɨhuvəyen kɨmi tanɨmtanə iran." *(Jen 12:3)*

9 Ror pən Kughen rɨmnautə-pən kɨn kafan nɨhuvəyen kɨmi Ebraham, meinai in rɨmnhatətə tɨm tɨm iran. Ye swatuk kɨrikianə əmə mɨn, Kughen rɨrkun nautə-pənien kɨn nɨhuvəyen kɨmi narmamə yamə mɨne kɨshatətə əfrakɨs iran.

10 Mərɨg narmamə mɨnə a, yamə mɨne rɨkiriə raməsɨk mə iriə tukhavəh nɨmraghien mərɨg in ai kasəri-pən fam naha nhagɨn yame loa ramni, narmamə mɨnə a, iriə kwəsarə ta ye nahasien. Rəmhen əmə kɨn yame Nəkwəkwə kape Kughen ramni mɨmə,

"Narmamə yamə mɨne khapəh nɨsor-atuatukien narɨmnar mɨnə fam yamə mɨne kɨmɨrai-pən ye Nəkwəkwə kape Loa mamharpɨn, iriə tukhavəh narpɨnien kɨrik." *(Dut 27:26)*

11 Kini ror məkneikin, ratuatuk əmə tuk ətawə mə yermamə kirik rikək yame rimnəri-pən loa kape Kughen muə mə in yemə atuatuk ye nimri Kughen. Mərig Nəkwəkwə kape Kughen ramni məkneikin mə,

"Narmamə yamə mine kisatuatuk ye nimri Kughen, tukhashatətə iran mamharpin." *(Hab 2:4)*

12 Mərig nəgkiarien e raməgkiar kin nhatətəyen kapətawə ye Kughen. Nəri-pənien loa in ripəh nəmhenien kin yame nakamhatətə ye Kughen meinai nəri-pənien loa in rəmhen kin yame Nəkwəkwə kape Kughen ramni mimə,

"Yermamə yame ramni mə nəri-pənien loa in swatuk kape nivəhyen nimraghien rerin, yermamə e tukraməkeikei mor fam əgkap narimnar yame loa ramni." *(Lev 18:5)*

13 Narmamə m-fam əgkap khapəh nisəri-pənien naha nhagin yame loa ramni. Ror məkneikin, loa in ramərəhu-pə narpinien kimi ətawə, kini kitawə fam kasarə ye nahasien. Mərig Yesu Kristo rimamhə ye nai kamarkwao kin, kini mivita ətawə ye nahasien a. Yesu In rimivəh narpinien tuk təvhagə has kapətawə rəmhen əmə kin yame Nəkwəkwə kape Kughen ramni mimə,

"Tukmə kəsik-pən yermamə kirik ye nai kamarkwao-kin, ramhajoun-pən mə kimnor narpinien kimin." *(Dut 21:23)*

14 Yesu Kristo rimamhə məkneikin mə narmamə minə fam tukasarə ye nihuvəyen yame Kughen rimivəhsi-pən kupan kimi Ebraham mimə tukrivəhsi-pən kimi kwənərəus kafan. Kini nar a ror məkneikin mə in e taktakun mine kitawə narmamə yamə mine kishatətə ye Yesu, kitawə kharkun nhavəhyen Nanmin kape Kughen yame Kughen rimirpen mə tukrivəhsi-pən kimi narmamə.

Kughen rimnəkupan mini promes kafan, mərig loa rimikwasig mipəh nəspirien ətawə

15-16 Piak minə mine nowinik minə. Ye nimraghien kapətawə, kitawə kharkun norien kape niniyen promes minə. Tukmə yermamə rimə tukrini promes kirik, to kipəh nivəhsitayen, to kipəh nəsik-əpnisien. Ye norien kirikianə əmə min, Kughen rimirpen pən kafan nərigien kimi Ebraham ye nikarin kape kafan kwənərəus. Kini ye nəgkiarien a, ripəh nien mə rimirpen pən kwənərəus minə fam kape Ebraham, mərig rimirpen pən əmə yermamə kirikianə əmə yame tukrisi-pən ye kafan kwənərəus. Yermamə e in e Yesu Kristo.

17 Kini kafak nəgkiarien, nipran ror məkneikin mə apa kupan, Kughen rimini-ta mə tukharaptərəkin nəgkiarien kapəriu Ebraham, kini ai newk fo handred toti ruauə muavən ta, kini loa ripiuə. Mərig pəh nien mə loa a in ravəhsi-ta

3:15-16: Jen 12:7; 13:15; 24:7

nəgkiarien yame In rɨmɨni-pən tuk Ebraham. Loa a to rɨpəh noriahyen promes kupan kape Kughen.

18 Yakaməgkiar məkneikɨn meinai rɨpi mə nəri-pənien loa in swatuk kapətawə mə tukasarə ye nɨhuvəyen kape Kughen, rɨpihajoun mə promes yame Kughen rɨmɨni kupan in nar ap-napɨg. Mərɨg rɨpəh norien məknakɨn: Promes yame Kughen rɨmɨni-pən tuk Ebraham in swatuk yame in tukramarə iran ye nɨhuvəyen kafan.

Loa, kafan aikɨn norien

19 Yermamə kɨrik tukrɨpiaiyoh mɨmə, "? Tukmə ror məkneikɨn, rɨmnhawor e Kughen rɨmnərəhu-pə loa?" Promes yame Kughen rɨmɨni-pən tuk Ebraham in rɨmnəkupan marə, mərɨg loa in rɨmɨkwasɨg. Rɨmauə mə tukrhajoun ətawə mə kɨtawə yor təvhagə hah mɨnə. Mərɨg Kughen rɨmnərəhu loa a mə tukramarə mamvən mamvən meriaji yermamə a ye kwənərəus kape Ebraham tukrarha-pə tuk ətawə. Kɨtawə kwənharkun mə loa a, kafan wok rhuvə, mərɨg rɨkimiə tukraməkeikei maməsɨk mə loa a, Kughen rɨmnəkupan mɨvəhsi-pən kɨmi agelo mɨnə. Kwasɨg ikɨn kɨpihavəhsi-pən kɨmi kwən a Moses. Moses, in swatuk kape nɨvəhsi-pəyen loa kɨmi ətawə. Mərɨg nɨpɨg Kughen rɨmɨni promes tuk Ebraham, rɨpəh norien məkneikɨn.

20 Kughen In rɨmɨpəh nɨrpenien yermamə kɨrik mə tukrəgkiar kɨmi Ebraham. Mərɨg In atuatuk əmə rɨmnəgkiar-pən atuatuk ye nɨmrɨ Ebraham mamrɨpen-pən promes kafan kɨmin.

21 Kɨni pəh nien mə loa e rɨmauə mə tukrɨvəh-si ta promes kape Kughen. Nɨkam. To loa rɨpirkun nɨvəhsi-pəyen nɨmraghien vi kɨmi ətawə, kɨtawə kɨpiharkun nhauəyen mɨsatuatuk ye nɨmrɨ Kughen. Mərɨg rɨpəh norien məkneikɨn.

22 Loa kɨrik ror məkneikɨn rɨkək, meinai Nəkwəkwə kape Kughen ramni mə norien has rɨmnərkɨs fam ətawə. Kɨni kɨtawə m-fam kasəkapɨr loa mɨnə. Ror məkneikɨn mə swatuk kɨrikianə əmə mə kɨtawə tukhavəh nɨhuvəyen kape Kughen yame rɨmɨrpen-pə ta kɨn kɨmi ətawə. Kɨni swatuk e, mə tukshatətə ye Yesu Kristo.

Nɨpɨg e taktakun, nɨpɨg kape nhatətəyen ye Yesu Kristo

23 Kupan, loa yame Kughen rɨmɨvəhsi-pən kɨmi Moses, in rɨmɨraptərəkɨn tɨm tɨm ətawə, rəmhen əmə kɨn yame kɨtawə kɨmnɨsarə ye kalabus, mɨseriaji-pə nɨpɨg e taktakun mɨne, Kughen rɨmnəhitə ye nɨmrɨtawə kasəm swatuk kape nhatətəyen.

3:17: Eks 12:40 **3:18:** Rom 4:14 **3:21:** Rom 8:2-4 **3:23:** Gal 4:3

24 Ror pən loa e in rəmhen əmə kɨn yemehuə kɨrik yame
ramarmaru irətawə, mamuə meriaji-pən nɨpɨg Kristo rɨmauə.
Mə ye nɨpɨg a, kɨtawə kwənhauə mɨsatuatuk ye nɨmrɨ Kughen,
meinai kɨmɨshatətə iran.
25 Mərɨg taktakun ai, loa tukrɨpəh narmaru-mɨnien irətawə,
meinai kwəshatətə ta ye Yesu Kristo.

Kɨmiə fam kɨrikianə meinai naksofugɨn-pən ye Yesu

26 Meinai kɨmiə nɨmɨshatətə ye Yesu Kristo, kɨmiə fam ji
Kughen mɨnə.
27 Kɨnor ta baptaes irəmiə khapsaah, mə kɨmiə nakwənhauə
masor kɨrikianə kɨmiə min. Ror məkneikɨn, kɨmiə nɨmnhavəh
norien huvə mɨnə kape Yesu rəmhen əmə kɨn yame
nɨmɨsarkoah kɨn neipən vi kɨrik.
28 Kɨni kɨmiə m-fam əgkap nɨmɨsofugɨn-pən ye Yesu Kristo,
kɨni kɨmiə mfam naksəm nəmhen. Rhuvə mə kɨtawə tukhapəh
nɨsəwhai-mɨnien narmamə, nar apnapɨg tukmə iriə nəmə Is-
rel, uə nəmə kantri pɨsɨn pɨsɨn mɨnə, uə slef, uə pəh nien mə
slef, uə yerman, uə piraovɨn.
29 Kɨmiə fam narmamə kape Kristo. Ror məkneikɨn mə
kɨmiə kwənərəus mɨnə əfrakɨs kape Ebraham. Kɨni ye swatuk
kɨrikianə əmə mɨn, nɨhuvəyen yame Kughen rɨmɨrpen-pən
kɨmi Ebraham, kɨmiə takhavəh mɨsarə iran.

4

Pəh nien mə kɨtawə slef kape loa, mərɨg kɨtawə ji Kughen mɨnə

1 Taktəkun ai, jakəgkiar kwakwə mɨn ye norien kapətawə,
mamni nuhpɨkɨnien kɨrik. Tukmə yermamə kɨrik rɨmhə,
tɨni tukrɨvəh kafan nautə mɨnə fam. Mərɨg tukmə tɨni ra-
markəskəh hanə, to rɨpəh nehuəyen ye kafan nautə, rəmhen
kɨn yame slef kɨrik to rɨpəh nehuəyen ye nautə kɨrik.
2 Mərɨg tɨni a tukraməkeikei mamarə iriə piauni karɨn mɨnə
tɨksɨn mamvən meriaji-pən nɨpɨg kafan tatə rɨmɨni mə in
rɨrkun nɨvəhyen nautə yame rɨmnərəhu-pən kɨmin.
3 Kɨni kɨtawə mɨn tuksor məknakɨn. Apa kupan, kɨtawə
kɨmɨsəmhen kɨn kwajikovə - kɨtawə slef mɨnə kape loa yamə
mɨne kasarmaru irətawə.
4 Mərɨg ruauə ye nɨpɨg atuatuk yame Kughen rɨmɨni, kɨni
Kughen rɨmnher-pə kɨn Tɨni ruə. Piraovɨn kɨrik rɨmɨrəh,
rarha-pə ye tokrei tanə. Kɨni in mamərɨ-pən atuatuk narɨmnar
fam yame loa ramni.
5 Rɨmnor məknakɨn mə tukrɨrɨsɨn ətawə yamə mɨne loa
rɨmnərkɨs ətərəkɨn ətawə, pəh Kughen tukrɨrhi ətawə, mɨrɨsɨn
ətawə khauə rəmhen kɨn nɨpnətɨn atuatuk mɨnə.

3:24: Rom 10:4 **3:26:** Jon 1:12 **3:27:** Rom 6:3 **3:28:** Rom 10:12 **3:29:** Rom 4:13 **4:3:** Kol 2:20 **4:5:** Jon 1:14; Rom 1:3

6 Kɨni taktakun ai, Kughen rorkeikei mə tukror əpu mə
kɨtawə nɨpnətɨn mɨnə, mher-pə kɨn Nanmɨn kape Tɨni rɨmauə
irətawə mɨnə fam, kɨni mor ətawə kasokrən kɨn Kughen mə
"Tatə."
7 Tuk nar ai, pəh nien mə kɨtawə slef mɨnə, mərɨg kɨtawə
nɨpnət Kughen əfrakɨs mɨnə. In rɨmɨvəhsi-pə narɨmnar huvə
mɨnə kɨmi ətawə yame In ruɨni ta mə tukrɨvəhsi-pən kɨmi
nɨpnətɨn mɨnə.

Pol rɨkin raməmhə tuk nəmə Galesia

8 Apa kupan, kɨmiə nɨmɨseinein Kughen. Kɨmiə masəhuak
kɨmi yarmhə mɨnə mhamə ta mə kapəmiə kughen mɨnə. Iriə
kɨmɨsərkɨs ətərəkɨn əmiə, mərɨg pəh nien mə iriə kughen əfrakɨs
mɨnə.
9 Mərɨg taktakun ai, nakwənharkun Kughen. Uə, rhuvə
mə jakni məkneikɨn mə Kughen ruɨrkun ta əmiə. ?Mərɨg
rhawor e nakwənharerɨg-pən mɨn tuk natuakəmien mɨnə
a? Kapəriə nəsanɨnien rɨkək. Kɨni to kamhavən, tukhapəh
nɨsorien nar huvə kɨrik kɨmi əmiə. ?Rhawor nakhamə iriə
tuksərkɨs ətərəkɨn mɨn əmiə?
10 ?Rhawor nakasəri-pən natuakəmien kapəriə ye nɨpɨg
mɨnə kapəriə, mɨne makuə mɨnə kapəriə, mɨne nɨpɨg rhakə
mɨnə, mɨne newk mɨnə kapəriə?
11 !Kəsi narman! !Yo yakamgɨn pɨk tuk əmiə! !Yakaməm mə
yɨmnor pɨk wok irəmiə tuk nar apnapɨg əmə!
12-13 Piak mɨnə mɨne nowinɨk mɨnə, yo yakaməgkiar skai
kɨmi əmiə mɨmə apa kupan, kɨmiə nɨmnhapəh nɨsarəyen ye loa
kape Moses, kɨni yo yɨmauə məm əmiə kɨsarə, yɨmɨvəh norien
kapəmiə, məpəh nəripənien loa. Kɨni taktakun ai, yakorkeikei
mə kɨmiə mɨn takhavəh norien kafak, mhapəh nɨsorien mə
loa tukrɨraptərəkɨn tɨm tɨm əmiə. Kɨmiə rɨkimiə tukrəsɨk mə
in apa kupan, nɨpɨg yɨmnamni-ərhav Nəvsaoyen Huvə kɨmi
əmiə meinai yɨmnamhə, mamarə kɨtawə-m kɨmiə. Mərɨg nar
apnapɨg mə yo yɨmnamhə ye nɨpɨg a, mərɨg kɨmiə nɨmnhapəh
nɨsorien yo yakərɨg rahas.
14 Nəmhəyen kafak rɨmnərɨk mɨtə əmiə, mərɨg rɨkimiə
rɨmɨpəh nəsɨkhahyen yo, kɨni nɨmnhapəh nɨshekien yo. Kɨmiə
nɨmnhavəh huvə yo mamhavən ye nəkwai nimə kapəmiə
mɨnə, rəmhen əmə kɨn yame nakhakɨr agelo kɨrik kape
Kughen raurə ye nəkwai nimə mɨnə kapəmiə mɨnə, uə
nakhakɨr Yesu Kristo raurə ye nəkwai nimə kapəmiə mɨnə.
15 Kupan, kɨmiə nɨmɨsorkeikei pɨk yo, mɨsasitu irak ye
narɨmnar fam ye nɨrkunien kapəmiə. ?Mərɨg rhawor e tak-
takun mɨne?
16 Rɨkik raməsɨk mɨmə tukmə ror nəgkiarien əfrakɨs mɨnə
kafak ramor əmiə nakwəsəməkɨn yo.

4:7: Rom 8:15-17 **4:10:** Rom 14:5; Kol 2:16

17 Yhajoun eikuə mɨnə e kasəmnhawk pɨk mə tukhaukreikɨn
kapəmiə nətərɨgien kɨni kɨmiə nakhakwasɨg kɨn əriə. Mərɨg iriə
khapəh nɨsorien məknakɨn mə tuksasitu irəmiə. Kɨsorkeikei
əmə mə tukhavəhsi-ta əmiə tuk yo mə kɨmiə taksəmnhawk pɨk
tuk nɨkwasɨgien kɨn əriə.
18 Nəmnhawkien in rhuvə, mərɨg taksəmnhawk tuk nar
yame rhuvə nɨpɨg mɨfam, pəh nien mə ye nɨpɨg əmə yame
yakamarə kɨtawə-m kɨmiə.
19 Kafak kwajikovə mɨnə. Yakamərɨg raha tuk əmiə rəmhen
kɨn yame mama ramhə mə tukreimək kɨn kwajikovə. Yaka-
masək pɨk tuk əmiə meriaji takhauə mɨsəmhen kɨn Yesu
Kristo.
20 Yakorkeikei pɨk mə jakamarə kɨtawə-m kɨmiə ai tak-
takun mɨne meinai tukmə yakamarə kɨtawə-m kɨmiə, jakpəh
nəgkiar-pɨkien kɨmi əmiə. Mərɨg taktakun ai, yakamarə isok
tuk əmiə, kɨni meinein mə jakhawor pən iran mɨne masitu
irəmiə.

Nɨvusien ris ye Hega mɨne Sera

21 Kɨmiə narmamə yame naksorkeikei pɨk nəri-pənien loa,
takshorpɨn-ru kafak nəgkiarien. ?Nɨmɨsərɨg ta naha nhagɨn
yame Nəkwəkwə kape Kughen ramni, uə nakhapəh hanə
nɨsərɨgien?
22 In ramni Ebraham yame rɨmɨrəh tɨni yerman kɨraru.
Kɨrik, slef kafan rɨmɨrəh. Kɨni kɨrik, piraovɨn atuatuk kafan
rɨmɨrəh.
23 Kwajikovə yame slef piraovɨn rɨmɨrəh, in rɨmnarha ye
nətərɨgien əmə kape yermamə. Mərɨg kwajikovə yame pi-
raovɨn atuatuk kafan rɨmɨrəh, in rɨmnarha meinai Kughen In
rɨmɨrpen ta mə piraovɨn a tukrɨrəh.
24-25 Kɨni kɨtawə kharkun nhavusien ris kɨn piraovɨn mir
a, mhaukreikɨn-pə nɨpran irətawə. Piraovɨn mir a kwhajoun
promes mir yame Kughen rɨmnor kɨmi narmamə. Pian
e Hega, in mɨne kwənərəus kafan, iriə kɨsəmhen kɨn slef
yamə mɨne tukhapəh nhavəhyen narɨmnar kape tatə. Pian
e in rəmhen əmə kɨn promes yame Kughen rɨmnor ye tuk-
was apa Sinae apa ye tanə ehuə e Arebia - ikɨn aikɨn a
Kughen rɨmɨvəhsi-pən loa ikɨn kɨmi Moses ikɨn. Kɨni in
rəmhen kɨn taon ehuə kɨrik e Jerusalem yame narmamə ikɨn
kamharaptərəkɨn tɨm tɨm loa ikɨn. Kɨni iriə kasəmhen kɨn slef
yamə mɨne loa ramehuə irəriə.
26 Mərɨg Jerusalem kɨrik mɨn apa ye rao ye neai, in rəmhen
kɨn piraovɨn yame pəh nien mə slef, yame loa rɨpəh nehuəyen
iran. Kɨni in mamə kapətawə,
27 meinai Nəgkiarien kape Kughen ramni mɨmə,

4:22: Jen 16:15; 21:2 **4:23:** Rom 9:7-9 **4:26:** Hib 12:22; Rev 21:2,10

"Ik e nɨmnor siə kɨn ik. !Agien!
Ik e nɨmɨpəh nərɨgien nəmhəyen kɨrik tuk neiməkien.
Okrən apomh, mamagien,
Meinai nar apnapɨg nɨmɨpəh nɨrəhyen kwajikovə kɨrik meriaji mɨnəpiahuaru,
mərɨg taktakun ai, kafam kwənərəus mɨnə kwənhapsaah rapita piraovɨn yame iriu kafan yerman kwarə." *(Aes 54:1)*

28 Mərɨg piak mɨnə mɨne nowinɨk mɨnə. Kɨmiə naksəmhen kɨn ji Sera e Aesak meinai Kughen rɨmɨrpen mɨn əmiə.
29 Kupan, kwajikovə e Ismael, ji Hega, yame rɨmnarha ye nətərɨgien əmə kape yermamə, in rɨmnoriah pɨk kwajikovə e Aesak yame rɨmnarha ye nəsanɨnien kape Nanmɨn kape Kughen. Kɨni norien a rəmhen əmə kɨn e towei mɨne: In e, narmamə yamə mɨne iriə slef kape loa kasoriah ətawə yamə mɨne kwəshatətə ye Kughen mɨsarha vi ye Nanmɨn kape Kughen.
30 ? Mərɨg Nəkwəkwə kape Kughen rɨmɨni mə naha? In ramni mə,
"Ik takaməkeikei mher-ye rhav kɨn piraovɨn e slef mɨne tɨni. Iriu tukwəta ikɨn e, meinai ji pian a, in tukrɨpəh nɨvəhyen nautə kɨrik kape rɨmni.
Nautə mɨfam kape tata ramvən kɨmi ji pian yame pəh nien mə in slef." *(Jen 21:10)*
31 Mərɨg kɨtawə e, kɨtawə pəh nien mə nɨpnət pian e slef; kɨtawə nɨpnət pian e yame rɨmɨvəh promes mɨnə kape Kughen.

5

Yesu rɨmɨrɨsɨn kafan narmamə mɨnə

1 Nɨpɨg Yesu Kristo rɨmɨrɨsɨn ətawə, rɨmnor ətawə mə loa kape Moses tukrɨpəh narmaruyen irətawə. Ror pən, kɨmiə takasəkeikei mɨsərer tɨm tɨm ye nhatətəyen kapəmiə, mhapəh nɨseighanien kɨn loa mə tukrarmaru mɨn irəmiə. Apa kupan, loa e, rɨmnərɨk mɨtə əmiə mamor əmiə mə kɨmiə slef mɨnə kafan.
2 Taksərɨg-ru nar e yakamni. Yo Pol, yakamni-pre nəgkiarien e tuk əmiə mɨmə tukmə kɨmiə nakseighan kɨn əriə mə tukhavəh nao kɨmi əmiə, ramhajoun pən mə naksor təkun wok yame Kristo rɨmnor.
3 Kɨni yo yakaməgkiar skai pre mɨn kɨmi əmiə mɨmə yermamə yamə rameighan kɨn mə tukvəh nao kɨmin, in rəvəhsi-pən atuk in ye kwermɨ loa kape Moses. Kɨni yermamə yame loa ramarmaru iran, in tukraməkeikei məri-pən fam əgkəp narɨmnar fam yame loa ramni.

4:28: Jen 15:4-5; Rom 9:7

4 Kimiə e yame nasarkut-arkut tuk nəri-pənien loa mə
tukror əmiə naksatuatuk ye nimri Kughen, ramhajoun pən mə
nakwəsəpəh ta Yesu Kristo. Nakwənhavəhsi-pən nimetaimiə
kimi nihuvəyen kape Kughen.
5 Kini mərig kitawə e Nanmin kape Kughen ramor ətawə
kasərəhu-pən əmə kapətawə nətərigien ye Kughen, pəh In
tukror ətawə kisatuatuk ye nimrin, meinai kitawə kishatətə
əmə ye Yesu Kristo.
6 Kasərəhu-pən məkna nətərigien kapətawə ye Kughen
meinai narmamə yamə mine kasofugin-pən ye Yesu Kristo,
in nar apnapig mə kimivəh nao kimi əriə, uə kipəh nivəhyen
nao kimi əriə. Mərig nar ehuə e, in əmə e nhatətəyen ye Yesu
Kristo. Nhatətəyen e ror ətawə kasorkeikei Kughen, masor
min norkeikeiyen kimi narmamə.
7-8 Apa kupan, yimnəm əmiə mirkun mə kimiə nakasaiyu
əsanin ye swatuk atuatuk ye nimraghien kapəmiə mə takseri-
aji mak. Mərig taktakun, nakwənharerig. Kughen rimnokrən
ta kin əmiə. ?Mərig nipa minə kasərer əswasig kin kapəmiə
swatuk, masəko karin əmiə mə taksəri-pən min loa kape
Moses? Yakirkun mə Kughen to ripəh norien məkneikin
irəmiə.
9 Mərig nhajounien eikuə en yame kamhani tukripioriah
fam əgkap əmiə rəmhen kin yis yame kivəhsi-pən ye bred
ramher fam əgkap bred.
10 Mərig yakirkun mə nəfrakisien, Yermaru tukror
nətərigien kapəmiə tukruə min mor kirikianə kitawə-m
kimiə. Kini yo yakirkun huvə mə yermamə e yame ramoriah
kapəmiə nətərigien məknakin, nar apnapig mə in yemehuə
kirik uə in yemə hawor pən iran mine, mərig Kughen tukror
narpinien kirik kimin.
11 Piak minə mine nowinik minə. Narmamə tiksin kamhani
mə yo yakamni-ərhav mə narmamə yame kashatətə ye
Kughen, tukaməkeikei kivəh nao kimi əriə. Mərig nəgkiarien
e ripəh norien nəfrakisien kin. To yakpini-ərhav məkneikin,
kini narmamə mine e yame kasəriwək kimiə miriə, rikiriə
ripiagien əmə tuk yo. !Mərig, səmru! Nəmə Isrel tiksin kaso-
riah yo mamharpəhu yo, mamhauh yo, meinai yo yakamni-
ərhav mə nimhəyen kape Yesu ye nai kamarkwao kin, in əmə
e, in tukrivəh miragh narmamə.
12 Ye nətərigien kafak, narmamə mine e yame kashajoun
oror əmiə, mhamə tukaməkeikei kivəh nao kimi narmamə,
rhuvə mə iriə tuksərai ta əgkap əmə matuk kapəriə.
13 Mərig piak minə mine nowinik minə, Kughen rimnokrən
kin əmiə, kini mirisin əmiə mə loa kape Moses tukripəh

5:6: 1 Kor 7:19; Gal 6:15 **5:9:** 1 Kor 5:6 **5:10:** 2 Kor 11:15; Gal 1:7

narmaruyen irəmiə. ! Mərɨg takasərɨg huvə əmiə! Pəh rɨkimiə tukrɨpəh nəsɨkien mɨmə, “Rhuvə, yo yaknap ta ye loa. Taktakun ai yakɨrkun norien naha nhagɨn yame nɨprak rorkeikei.” Kɨmiə takhapəh nhaniyen məknakɨn. Mərɨg norkeikeiyen kapəmiə tukrəməkeikei mor əmiə rɨkimiə ragien əmə mə taksasitu irəmiə mɨnə.

14 Meinai norkeikeiyen in raməpkəfugɨn nəgkiarien fam yame loa ramni. In e ramni mə, “Takaməkeikei morkeikei piam rəmhen kɨn yame nakorkeikei atuk ik.” *(Lev. 19:18)*

15 Takasərɨg huvə əmiə. Tukmə kɨmiə nakasor tɨməht kɨmi əmiə mɨnə, naksəmhen əmə kɨn kirəvɨn* yamə mɨne kasəs atuk əriə mɨnə, kɨni mus mus kapəmiə tukroriah əmiə.

Norien kape Nanmɨn kape Kughen mɨne norien kape narmamə

16 Ror pən, yakamni-pre tuk əmiə mə kɨmiə, Nanmɨn kape Kughen tukrəməkeikei mɨkɨr əmiə kɨni nakhakwasɨg kɨn. Kɨni kɨmiə takhapəh nɨsorien nar has yame nɨpraimiə əmə rorkeikei.

17 Təvhagə has mɨnə a, in e, nɨmɨsor narɨmnar has yame nɨpraimiə atuk rorkeikei. Mərɨg norien e, in ravəhsi-əhu norien kape Nanmɨn kape Kughen. Kɨni Nanmɨn kape Kughen in rɨpəh norkeikei-mɨnien norien has yame nɨmnasor hanə kupan. Norien mir e kawor tɨməht kɨmi əriu mɨnə, ror pən nakaseinein nɨsorien norien huvə yamə mɨne rɨkimiə raməsɨk mə taksor.

18 Mərɨg tukmə Nanmɨn kape Kughen ramkɨr əmiə, to loa rɨpəh mɨn narmaruyen irəmiə.

19 Kɨtawə kwənharkun norien hah kupan kape narmamə yame kɨmnasor hanə kupan: Nɨpiraovɨn mɨne narman kamhakɨr apɨsapɨs əriə mɨnə, kɨni iriə kasor norien has m-fam yame ror naurɨsien tuk nɨniyen; kapəriə nətərɨgien ramvən pɨk tuk norien has mɨnə a.

20 Masəhuak kɨmi nanmɨ nar mɨnə, masəmtah, masəməkɨn narmamə, masor tɨməht, masəmhowk, masor niemhaa, mhavəhsi-haktə atuk əriə, masəwhai əriə mɨnə, mɨsarə pɨsɨn pɨsɨn.

21 Masanipɨn ye narɨmnar kape narmamə, mɨsapɨs kɨn nɨnɨmien, masor lafet mamharpəhu nətəwaoyen, masor narɨmnar ehuə mɨn yame ror məknakɨn. Yakamor kwirɨg kɨmi əmiə rəmhen əmə kɨn yame yɨmnor kwirɨg kɨmi əmiə apa kupan: Narmamə yamə mɨne kasor norien mɨnə a, iriə tukhapəh nhavənien mɨsarə ye rao ye neiai yame rɨmnor apnəpeinə iran kape kafan kwajikovə mɨnə.

5:13: 1 Pita 2:16 * **5:15:** Nəgkiarien Gris rɨpəh nɨniyen kirəvɨn, ramni əmə nuhpɨkɨnien ye tɨməht, rəmhen kɨn yame narmamə kasəs əriə mɨnə. **5:17:** Rom 7:15-23 **5:21:** 1 Kor 6:9-10

22 Mərɨg tukmə Nanmɨn kape Kughen ramarə ye nar-
mamə, nɨmraghien kapəriə tukrɨkuə kɨn kwənkwan e in e:
Kɨsorkeikei narmamə, rɨkiriə ragien, nəmərinuyen ramarə
yerkiriə, kapəriə nətərɨgien rapomh, rɨkiriə rehuə tuk nar-
mamə, kɨni kapəriə norien in rhuvə. Kɨni narmamə kamhani
nəfrakɨsien irəriə.
23 Kɨni iriə nəmə mar. Kɨni kasarmaru ye nɨprairiə. Norien
mɨnə e, iriə khahuvə pɨk, kɨni nəgkiarien kɨrik rɨkək ye loa
yame ramni-əhu narɨmnar mɨnə e.
24 Kɨtawə narmamə kape Yesu Kristo, kɨtawə kwəsəpəh
ta norien has mɨnə kapətawə, mhapəh nɨsorien narɨmnar
yamə mɨne nɨpraitawə əmə rorkeikei. Rəmhen əmə kɨn yame
kɨmɨsəsɨk-pən nətərɨgien has mɨnə kapətawə ye nai kamark-
wao kɨn.
25 Nanmɨn kape Kughen In rɨmɨvəhsi-pə ta nɨmraghien kɨrik
kɨmi ətawə, kɨni rhuvə mə kɨtawə tuksəriwək ye norien huvə
mɨnə kafan.
26 Rahas mə kɨtawə tuksausit mhavəhsi-haktə pɨk ətawə,
masəməkɨn ətawə mɨnə.

6

Rhuvə mə tuksasitu irətawə tuk kajipə pam mɨnə

1 Piak mɨnə mɨne nowinɨk mɨnə. Tukmə kaməm mə yer-
mamə kɨrik rɨmnor təvhagə has, rhuvə mə kɨmiə e yame
Nanmɨn kape Kughen ramkɨr əmiə, takhavən mɨsasitu iran
mɨsərɨp atuatuk in. Mərɨg takhapəh nɨsəgkiar-pɨkien kɨmin,
taksəgkiar mar əmə kɨmin, mɨsor mə rɨkimiə raməmhə tukun.
Mərɨg takasərɨg əmiə, tamə nar kɨrik yame nakasətapɨg kɨn tuk
narmamə ror mɨn əmiə nakhamɨr.
2 Kɨmiə taksasitu irəmiə mɨnə. Taksasitu irəmiə mɨnə ye
nɨpɨg nakasarə ye nɨpɨg əutən mɨnə. Tukmə naksor məkneikɨn,
naksəri-pən atuatuk naha nhagɨn yame loa kape Kristo
ramni.
3 Meinai yermamə yame rɨkin raməsɨk mə in yerpɨrɨg,
yermamə e, rɨkin rameikuə, meinai reinein nəmien mə in
yermamə apnapɨg əmə.
4-5 Mərɨg kɨmiə takasəkeikei mɨsəm huvə narɨmnar yame
nakasor. Takhapəh nɨsəm-əmhenien norien kape nar-
mamə pɨsɨn mə takharkun mə kapəmiə norien rhuvə rapita.
Takasəkeikei mɨsəm huvə pɨsɨn əmə kapəmiə wok, meinai nar-
mamə kapəriə wok ror pɨsɨn pɨsɨn. Kɨni iriə kamhavəh kajipə
pam pɨsɨn pɨsɨn ye nɨmraghien kapəriə kɨrikianə kɨrikianə.
Mərɨg rhuvə mə rɨkimiə tukragien tuk wok pɨsɨn kɨrik kapəmiə,
kɨni tukəm mə kapəmiə wok in rhuvə əmə.

5:24: Rom 6:6; Kol 3:5 **5:26:** Fil 2:3 **6:1:** Mat 18:15 **6:2:** Rom 15:1
6:4-5: Rom 14:12

6 Kɨmiə takasəkeikei mɨsəwhai narɨmnar mɨnə tɨksɨn kɨmi
kapəmiə yhajoun yamə mɨne kashajoun əmiə ye nəgkiarien
kape Kughen.
7 Takasərɨg əmiə, mhapəh nɨseikuəyen irəmiə mɨnə mhamə
nakharkun nɨsorien naha nhagɨn yame nɨpraimiə rorkeikei.
Narpɨnien yame Kughen ravəhsi-pə, pəh nien in nar apnapɨg.
Nɨmɨsuv naha nhagɨn kwənkwai nai ye nəsimien kafam, ik
mɨn takrhi atuk mɨn kwənkwan, mən.
8 Yermamə yame raməsim kɨn norien has yame rɨmnasor
hanə kupan, in rəmhen kɨn kwənkwai nai hah kɨrik ye kafan
nɨmraghien. In tukraməkeikei mɨkuə kɨn kwənkwai nai yame
rahas. Kwənkwai nai e, nɨpran e, in e nɨmhəyen. Mərɨg
yermamə yame ramsuv kwənkwai nai yame rhuvə, yame
Nanmɨn kape Kughen ravəhsi-pən, Nanmɨn kape Kughen
tukror in tukrɨkuə kɨn kwənkwan yame rhuvə, kɨni tukrɨrhi.
Nhag kwənkwai nai en, in e nɨmraghien rerɨn.
9 Ror pən, takhapəh nɨsəpəuyen kɨn norien yame rhuvə,
meinai kɨtawə tukharhi kwənkwan yame rhuvə ye nɨpɨg at-
uatuk kafan, tukmə khapəh nɨsəpəhyen wok.
10 Kɨni nɨpɨg mɨnə fam, tukmə kɨtawə kasəm kwənmhaan
kɨrik, pəh kɨsor huvə pən kɨmi narmamə m-fam, kɨni rhuvə
pɨk mə tuksor huvə pən kɨmi piautawə mɨnə mɨne nowintawə
yamə mɨne kamhani nəfrakɨsien ye Yesu Kristo.

Nəgkiarien infamien

11 Jakrai nəgkiarien infamien kafak ye nəkwəkwə e kɨn
kwermɨk. Kɨmiə taksəm mhamə kafak nɨraiyen, rehuə pɨk.
12 Nəmhajoun eikuə mɨnə a kɨsorkeikei mə narmamə
tuksəgnəgɨn əriə, ror pən, kasəkeikei kɨmi əmiə mə tukvəh nao
kɨmi əmiə. Mərɨg kasəkeikei əmə kɨmi əmiə məknakɨn mə nəmə
Isrel tɨksɨn tukhapəh nɨsorien nahasien kɨmiə əriə.
13 Mərɨg kasəkeikei kɨmi əmiə mə tukvəh nao kɨmi əmiə
meinai kɨsorkeikei mə narmamə tuksəgnəgɨn əriə tuk nɨviyen
əmiə nakharerɨg-pən mɨn tuk loa kape Moses. Mərɨg səm-
ru, iriə mɨn, khapəh nɨsəri-pən huvəyen narɨmnar yame loa
ramni.
14 Mərɨg yo, pəh jakpəh nəgnəgɨnien yo tuk nar kɨrik yame
yɨmnor. Mərɨg jakaməkeikei maməgnəgɨn əmə Yesu Kristo
Yermaru kapətawə tuk naha nhagɨn yame rɨmnor ye nɨpɨg In
rɨmamhə ye nai kamarkwao kɨn. Rɨmamhə ye nai kamark-
wao kɨn, mor yo yakpəh norkeikei-pɨkien narɨmnar kape
tokrei tanə. Rɨmɨrɨsɨn yo ye narɨmnar mɨnə a.
15 Nɨpɨg Kughen ravəhsi-pən nɨmraghien vi kɨmi yermamə,
mamor in ratuatuk ye nɨmrɨn, nar apnapɨg tukmə kɨmɨvəh
nao kɨmin uə kɨmɨpəh nɨvəhyen nao kɨmin.

6:6: 1 Kor 9:11,14; 1 Tim 5:18 **6:8:** Rom 8:13 **6:15:** Gal 5:6; 2 Kor 5:17

16 Kɨni taktakun ai, yakaməhuak tuk narmamə yamə mɨne
kasəri-pən huvə nəgkiarien e, iriə kwənərəus atuatuk mɨnə
kape Kughen. Yakaməhuak mə nəmərinuyen kape Kughen
tukramarə tuk əriə, kɨni pəh rɨki Kughen tukrehuə tuk əriə.
17 Kafak e nəgkiarien infamien. Yo yakpəh norkeikeiyen mə
yermamə kɨrik tukrɨni hah yo, meinai tamhek nɨmap mɨnə e
yame kɨmnəsɨk yo kɨn kapier apɨg kɨni kuh yo kərkɨs-ərkɨs yo
kashajoun pən mə yo slef kape Yesu.
18 Piak mɨnə mɨne nowinɨk mɨnə. Yakaməhuak mə Yesu
Kristo Yermaru kapətawə tukrautə-pre kɨn kafan nɨhuvəyen
kɨmi əmiə. Amen.

6:17: 2 Kor 4:10

Efesas
Nəkwəkwə yame Pol rɨmɨrai ramvən kɨmi niməhuak apa Efesas
Nəgkiarien kwakwə kape nəkwəkwə e Efesas

?Pa rɨmɨrai nəkwəkwə e? Aposol Pol rɨmɨrai nəkwəkwə e.

?Rɨmɨrai ramvən kɨmi pa? Rɨmɨrai nəkwəkwə e ramvən kɨmi nəməhuak mɨnə apa Efesas, kɨni morkeikei mə iriə tuksher-pən kɨn pəh rɨvən kɨmi niməhuak pɨsɨn pɨsɨn mɨnə ipakə tukun.

? Nɨmraghien rɨmnhawor pən iran mɨne ye nɨpɨg rɨmɨrai? Pol rɨmɨrikakun niməhuak apa Efesas, kɨni mamarə iriə min kape newk kɨsisər. Kɨni in morkeikei pɨk əriə, kɨni iriə kɨsorkeikei pɨk in. Efesas in taon ehuə kɨrik ye tanə ehuə e Tarki, kɨni in kwənmhaan huvə kɨrik mə Pol tukrɨni-ərhav nəgkiarien ikɨn kape Kughen.

? Rɨmɨrai nəkwəkwə e tuk naha? Pəh nien mə nəmə Efesas kɨmɨsor nar kɨrik rɨpəh nəmhenien, kɨni Pol rɨmɨrai nəkwəkwə e mə tukrhek əriə tukun. In rɨmɨrai əmə nəkwəkwə e mə tukrɨvəhsi-haktə nətərɨgien kapəriə. Kɨni morkeikei mə tukrɨni-ərhav norien atuatuk, mɨne wok kape niməhuak. Kɨni nəkwəkwə e ramvən kɨmi niməhuak ikɨn mɨnə fam.

Pol rɨmnokrən huvə irəriə

1 Yo Pol, yo aposol kɨrik kape Yesu Kristo, yame Kughen rɨmɨrpen ta yo mə kafan. Yakamni rhuvə pre tuk əmiə m-fam narmamə kape Kughen mɨnə apa Efesas yamə mɨne nakamharaptərəkɨn tɨm tɨm nhatətəyen kapətawə ye Yesu Kristo.

2 Pəh Kughen e Rɨmtawə, mɨne Yesu Kristo Yermaru kapətawə tukwautə-pre kɨn nəmərinuyen kɨmi əmiə.

Kughen ravəhsi-pə nɨhuvəyen kɨmi ətawə ye Yesu Kristo

3 Pəh khani vi vi Kughen e Rɨm Yesu Kristo Yermaru kapətawə, yame ravəhsi-pə nɨhuvəyen kɨmi ətawə yamə mɨne kasofugɨn-pən ye Kristo. Nɨhuvəyen mɨnə a kamhasɨ-pən ye rao ye neai mə tuksasitu ye nanmɨtawə.

4-5 Ror məkneikɨn meinai nɨpɨg Kughen rɨmnəpəh nor-hanəyen neai mɨne nɨmoptanə, mərɨg ruɨrpen ta ətawə mə tukhauə kɨrikianə kɨtawə Kristo, kɨni mə kɨtawə tuksatu-atuk ye nɨmrɨn, pəh kɨpəh nəm-pənien nar has kɨrik irətawə. Meinai Kughen rorkeikei pɨk ətawə, kwasɨg ikɨn ror narɨmnar,

---

1:1: Wok 18:19-21; 19:1 **1:3:** Efes 2:6 **1:4-5:** Jon 15:16

mərig In ruirpen ta ətawə mə tuksofugin-pən ye Kristo, pəh
In rirhi ətawə rəmhen kin kafan kwajikovə minə. Nar a
raməri-pən əmə nətərigien kafan mine naha nhagin yame In
rorkeikei.
6 Rimnor məknakin mə kitawə tukhani vi vi In tuk kafan
nihuvəyen yame in rhuvə mapita. Nihuvəyen a In rimnautə-
pə apnapig əmə kin kimi ətawə ye Tini yame In rorkeikei pik.
7 Nitaw Kristo rimnaiyu mor swatuk kimi ətawə khauə
kirikianə kitawə Kughen, kini Kughen ruirisin ətawə ye
narpinien kape norien has minə kapətawə. In a rimnəspir
norien has minə kapətawə. ! Rimnor məknakin meinai
nihuvəyen kafan in rehuə mapita!
8 Kini rimivəhsi-pə nihuvəyen a rehuə pik mapita, mivəhsi-
pə nirkunien kimi ətawə tuk nirkunien narimnar fam.
9 Kughen, kafan nətərigien rimnerkwaig kupan. Kini
rimirpen mə nətərigien kafan tukruə mor nəfrakisien kin ye
nimraghien kape Kristo. Kini rikin ragien mə tukror əpu
nətərigien kafan kimi ətawə.
10 In e mə tuk nipig kirik, ye nipig atuatuk kafan, In
tukrofugin narimnar m-fam ye neai mine ye tokrei tanə
tukasəmir ye kwermi yermamə kirikianə. In e, Yesu Kristo.
11 Apa kupan, Kughen rimirpen ətawə mə tukhauə kafan
minə, ye nipig yame rimnofugin ətawə khauə misor kirikianə
kitawə Kristo. In e nətərigien kafan, kini In ramor mə
narimnar m-fam tukasəkeikei masəri-pən əmə nətərigien
kafan.
12 Rimnor məknakin mə kimawə [kwənərəus kape Isrel]
yamə mine yimisəkupən mishatətə ye Kristo, jakhani vi vi
Kughen yame In yerpirig pik rapita.
13 Kini kimiə min, [yamə mine pəh nien mə kimiə kwənərəus
kape Isrel], nakwənhauə kirikianə kimiə Kristo nipig kimiə
nimisərig nəgkiarien əfrakis, yame ramhajoun swatuk
yame Kughen tukrivəh miragh narmamə iran. Nimnhani
nəfrakisien iran, kini Kughen rimivəh-si pre Nanmin Kafan
kimi əmiə ramor nimtətien mə kimiə narmamə kafan minə.
14 Meinai kitawə kwənhavəh Nanmin kape Kughen, kitawə
kharkun huvə mə Kughen tukrivəh-si pə narimnar huvə minə
kimi ətawə yamə mine ruini ta mə tukror. Tukhavəh narimnar
minə a nipig Kughen tukririsin ətawə e kafan narmamə
minə ye narpinien kape norien has kapətawə, mə narmamə
tukhani vi vi Kughen yame In yerpirig pik rapita.

Pol raməhuak mamni vi vi Kughen

1:4-5: Jon 1:12 **1:7:** Efes 2:7; Kol 1:14 **1:9:** Rom 16:25 **1:10:** Kol 1:16, 20
1:11: Rom 8:28-29 **1:14:** 2 Kor 1:22

15 Ror pən, rɨrikakun ye nɨpɨg yame yɨmnərɨg nəvsaoyen kɨn
nhatətəyen kapəmiə ye Yesu Kristo Yermaru kapətawə mɨne
norkeikeiyen yame nakasor kɨmi narmamə kape Kughen
mɨnə,
16 yakaməhuak tuk əmiə nɨpɨg m-fam meriaji-pə e taktakun,
mamni vi vi Kughen tuk əmiə, mɨpəh nəpəhyen.
17 Yakamaiyoh Kughen yame In Kughen kape Yesu Kristo
Yermaru kapətawə, mɨne In Rɨmtawə yame In rhuvə pɨk, mə
tukrɨvəh-si pre Nanmɨn kafan kɨmi əmiə. Kɨni Nanmɨn kafan
tukror əmiə takharkun nar, mor əpu Kughen kɨmi əmiə, mə
takharkun huvə In.
18 Kɨni yakaməhuak mɨn mə tukrəhitə ye nətərɨgien kapəmiə
mə takharkun nar huvə yamə mɨne tukrɨvəh-si pre kɨmi
əmiə. Nakharkun mə takpihavəh narɨmnar mɨnə a meinai
In ruɨrpen ta əmiə. Kɨni yakaməhuak mə takharkun mə
nɨhuvəyen yame ravəhsi-pən kɨmi narmamə kafan mɨnə in
rhuvə pɨk,
19 kɨni nəsanɨnien kafan in rehuə pɨk, mamehuə ye
nɨmraghien kapətawə yamə mɨne kamhani nəfrakɨsien ye
Yesu. Nəsanɨnien yame ramehuə irətawə in rehuə rəmhen
kɨn nəsanɨnien ehuə kafan
20 yame rɨmnor Yesu rɨmɨmragh mɨn ye nɨmhəyen kafan,
kɨni mor In rɨmavən məkwətə ye nɨkar Kughen matuk apa ye
rao ye neai.
21 In yerpɨrɨg rapita agelo mɨnə fam, mɨne yarmhə mɨnə fam,
mɨne nəsanɨnien mɨnə fam, mɨne nehuəyen mɨnə fam yame
kavəhsi-pən kɨmi yermamə. In ramehuə ye nɨpɨg ai taktakun
mɨne ye nɨpɨg yame tukrɨpiuə.
22 Kɨni Kughen rɨmnərəhu-pən narɨmnar m-fam ye kw-
ermɨn, mor In ruauə mɨnehuə ye narɨmnar fam, mə tukrasitu
ye niməhuak.
23 Kɨni niməhuak in nɨprai Kristo; Kristo ramə̈mɨr fam irəriə,
mamə̈mɨr aikɨn mɨnə fam mɨne ye narɨmnar fam.

2

Apa kupan, ror məkneikɨn mə kɨmnhamhə; mərɨg taktakun ai, kwənhamragh

1 Kɨmiə e, apa kupan, nɨmnhamhə meinai nɨmɨsəsɨk nəkwai
Kughen, masor təvhagə hah,
2 masor norien has kape tokrei tanə, mhavən masor nəkwai
Setan yame in ramarmaru ye yarmhə yamə mɨne kasəmɨr
rarkurao irətawə.* In e nanmɨn has yame ramor wok ai

1:17: Kol 1:9 **1:19:** Kol 1:11 **1:20:** Sam 110:1; 2 Kor 13:4; Kol 2:12 **1:21:** Kol 1:16; 2:10 **1:23:** Rom 12:5; Efes 4:10,15; Kol 1:18 * **2:2:** Nəgkiarien Gris ramni mə "Nɨmɨsor nəkwai yermamə yame ramarmaru ye rao ye nɨmago-ago." Nɨpran ramni Setan.

taktakun ye nɨmraghien kape narmamə yamə mɨne kasəsɨk
nəkwai Kughen.
3 Apa kupan, kɨtawə mɨn kɨmɨsarə məknenkɨn kɨtawə miriə.
Rɨkitawə rɨmnorkeikei norien has mɨnə, kɨni kɨmɨsor təvhagə
has yame ramor rɨkitawə ramagien. Kɨtawə kɨmnhakwasɨg
əmə kɨn naha nhagɨn yame ramsɨ-pən yerkitawə mɨne ye
nətərɨgien has kapətawə. Nɨpɨg kɨtawə kɨmɨsarha, təvhagə
has rɨnarə ta yerkitawə, rəmhen kɨn yame ramarə yerki nar-
mamə mɨnə fam. Kɨni rɨki Kughen raməmhə tuk təvhagə has
kapətawə; In tukrəməkeikei mɨvəhsi-pə narpɨnien kɨmi ətawə.
4 Mərɨg Kughen, kafan norkeikeiyen rehuə tuk ətawə, kɨni
rɨkin rehuə rehuə pɨk tuk ətawə,
5 nar apnapɨg mə kɨmnhamhə meinai kɨmɨsəsɨk nəkwai
Kughen, mərɨg In rɨmnor ətawə kamhamragh mɨn kɨtawə
Kristo. Kɨni nɨhuvəyen əmə kafan ramor swatuk kɨmi əmiə mə
Kughen tukrɨvəh mɨragh əmiə.
6 Kɨni Kughen rɨvəh-si haktə ətawə kɨtawə Kristo, mor mə
kɨtawə tuksəkwətə kɨtawə Kristo ye rao ye neai.
7 Kughen rɨmnor məkneikɨn mə nɨpɨg yame ramuə, In
tukror əpu kafan nɨhuvəyen yame in rehuə pɨk rapita. In
ramofugɨn-pən ətawə ye Yesu Kristo, mamasitu irətawə,
mamhajoun mə nɨhuvəyen kafan in rehuə pɨk.
8 Meinai nɨhuvəyen kape Kughen in swatuk yame Kughen
ravəh mɨragh əmiə iran, meinai nakashatətə iran. Pəh nien mə
kɨmiə atuk nɨmɨsor swatuk mə Kughen tukrɨvəh mɨragh əmiə
- Kughen pɨsɨn əmə ravəh mɨragh narmamə, nərokien rɨkək
iran.
9 Pəh nien mə wok kɨrik yame narmamə kasor, tamə kɨsausit
tukun.
10 Ror məkneikɨn mə Kughen rɨmɨvəhsi-pə nɨmraghien wi
kɨmi ətawə, mofugɨn-pən ətawə ye Yesu Kristo mə kɨtawə
tuksor wok yamə mɨne khahuvə. Wok mɨnə e, Kughen ruɨrpen
ta mə tukasor.

Kɨtawə kɨmnhauə kɨrikianə ye Yesu

11 Ror məkneikɨn, takhapəh nɨsəru-kɨnien mə nɨpɨg
nɨmɨsarha, pəh nien mə kɨmiə kwənərəus kape Isrel. Kɨni
nəmə Isrel yame kavəh nao kɨmi əriə, iriə kɨmnhani mhamə
kɨmiə nəmə iruə mɨnə, meinai kɨpəh nɨvəhyen nao kɨmi əmiə.
(Mərɨg nɨvəhyen nao kɨmi yermamə, in nar apnapɨg - kamor
əmə ye nɨprai yermamə).
12 Kɨni takhapəh nɨsəru-kɨnien mə ye nɨpɨg a, kɨmiə
nɨmɨsərer isok tuk Kristo, pəh nien mə kɨmiə nəmə Isrel
atuatuk, mərɨg kɨmiə nəmə iruə mɨnə əmə. Kɨni promes

2:2: Kol 3:7; Taet 3:3 **2:3:** Kol 3:6 **2:5:** Kol 1:21; 2:13 **2:6:** Kol 2:12 **2:9:** 1 Kor 1:29-31; 2 Tim 1:9 **2:10:** Rom 9:23; Taet 2:14

yamə mɨne Kughen rɨmɨni-pən tuk əriə, pəh nien mə rɨmɨni-pre tuk əmiə. Kɨmiə nɨmɨseinein əfrakɨs Kughen, mɨsarə ye tokrei tanə, nar kɨrik rɨrkək yame to naksərəhu-pən tɨm tɨm nətərɨgien kapəmiə iran mə taksarə kɨmiə min.

13 Mərɨg kɨmiə, nɨmnɨsarə pawk isok tuk Kughen, mɨnhauə kɨrikianə kɨmiə Yesu Kristo. Kɨni taktakun ai, nɨtaw Kristo rɨmnor swatuk kɨmi əmiə mə takhauə əfrakɨs tuk Kughen.

14 Ror məkneikɨn mə Kristo pɨsɨn əmə ramərəhu nəmərinuyen, mamarkɨs narəyen kape nəmə Isrel mɨne nəmə iruə, mə tukhauə kɨrikianə. Apa kupan, loa kape kwənərəus kape nəmə Isrel in rəmhen əmə kɨn kəupə yame rɨmnarkoparɨn nəmə iruə kasor tɨkmɨr iriə miriə. Mərɨg Kristo rɨmnəhipu kəupə a.

15 Nɨpɨg rɨmamhə ye nai kamarkwao kɨn, In mor loa kupan ruauə mor nar apnapɨg kɨn, mə tukrofugɨn nəmə Isrel mɨne nəmə tanə pɨsɨn pɨsɨn mɨnə, khauə kɨrikianə mɨsor kwhen wi kɨrik. Rɨmnor məknakɨn mɨvəhsi-pə nəmərinuyen kɨmi ətawə.

16 Kɨni ye nɨmhəyen kafan ye nai kamarkwao kɨn, Kughen rɨmnofugɨn əriə kɨrikianə, kɨni mɨkɨr-pən əriə kharerɨg-pən tuk Kughen, kɨni mor kapəriə tɨmət reiwaiyu mɨrkək.

17 In rɨmauə mɨni-ərhav nəmərinuyen kɨmi əmiə nəmə tanə pɨsɨn pɨsɨn yamə mɨne kamni kɨmə nakasarə isok tukun, kɨni mɨni-ərhav nəmərinuyen kɨmi əmawə nəmə Isrel yamə mɨne kamni kɨmə yakasarə ipakə tukun.

18 Kɨni Kristo rɨmnor swatuk kɨmi ətawə mɨfam kwənərəus kape Isrel mɨne nəmə tanə pɨsɨn pɨsɨn mɨnə mə tukhauə tuk Rɨmtawə Kughen ye Nanmɨn Rhakə kafan yame In kɨrikianə əmə.

19 Kɨni ror məkneikɨn, pəh nien mə kɨmiə yepsɨpɨs mɨnə uə nəmə iruə mɨnə, mərɨg taktakun ai naksarə ye rao ye neai kɨmiə narmamə yamə mɨne kɨshatətə ye Yesu, kɨmiə Ji Kughen mɨnə.

20 Kɨtawə kɨsəmhen kɨn nimə kɨrik kape Kughen yame səpaag ye nimə in e Yesu Kristo, kɨni aposol mɨnə mɨne profet mɨnə, iriə nɨhu nimə,

21-22 kɨni kɨmiə nəmə tanə pɨsɨn pɨsɨn mɨnə, naksəmhen kɨn kwenai yame Kristo ramərəhu haktə ye nimə. Kɨni ravhirəkɨn kwermɨ nimə mɨnə fam mə iriə tukhauə nimə atuatuk kape nəhuakien kɨmi Yermaru, yame Kughen ramarə ikɨn meinai Nanmɨn kafan raməmɨr ikɨn.

3

Kughen rɨmnor əpu nətərɨgien kafan

2:12: Rom 9:4; Kol 1:21 **2:13:** Kol 1:20 **2:14:** 1 Kor 12:13 **2:15:** Kol 2:14 **2:16:** Sek 9:10; Kol 1:20,22 **2:17:** Aes 57:19 **2:19:** Efes 3:6 **2:20:** 1 Kor 3:11 **2:21-22:** 1 Kor 3:16; 1 Pita 2:5

1 Ror pən, yo, Pol, yɨmɨni-ərhav nəvsaoyen huvə kape Yesu
Kristo tuk əmiə yamə mɨne pəh nien mə kwənərəus kape Isrel,
kɨni taktakun ai kɨvəh-si-pən yo ye kalabus tukun.
2 Kɨmiə nakwənharkun ta mə Kughen rɨmɨvəh-si pə wok e
kɨmi yo mə jakni-ərhav nɨhuvəyen kafan kɨmi əmiə.
3 Rəmhen kɨn yame yaknəgkiar kwakwə ta kɨmi əmiə,
yakmə Kughen pɨsɨn əmə rɨmnor əpu nətərɨgien erkwaig kafan
kɨmi yo.
4 Nɨpɨg taksəvheikɨn nəgkiarien e, mharkun nhavəhyen
kafak nɨrkunien ye nɨkarɨn kape nətərɨgien erkwaig kape
Kughen ye nɨkarɨn kape Kristo.
5 Pəh nien mə Kughen rɨmnor əpu narɨmnar e kɨmi nəmə
kupan, mərɨg taktakun ai Nanmɨn kafan rɨnor əpu kɨmi kafan
aposol mɨnə mɨne profet yamə mɨne rɨmɨrpen ta əriə.
6 Nətərɨgien erkwaig e in e mə Nəvsaoyen Huvə kape
Kughen in ramor swatuk kɨmi nəmə pəh nien mə kwənərəus
kape Isrel, mə iriə mɨn tukhauə rəmhen kɨn nəmə Isrel,
mhavəh nɨhuvəyen kape Kughen. Kɨni iriə mhauə kɨrikianə,
mhavəh kwis nɨhuvəyen kape promes yame Kughen rɨmɨni ta
tuk narmamə yamə mɨne kasofugɨn-pən tuk Yesu Kristo.
7 Kughen ramor wok ye nəsanɨnien ehuə kafan, masitu irak
ye nɨhuvəyen kafan, mɨvəhsi-pə wok e kɨmi yo mə jakni-ərhav
Nəvsaoyen Huvə kafan.*
8 Nar apnapɨg mə yo ye tanə ye narmamə mɨfam kape
Kughen, mərɨg ye nɨhuvəyen kafan, Kughen rɨmɨvəhsi-pə wok
e, mə jakni-ərhav-pre tuk əmiə yame pəh nien mə kwənərəus
kape Isrel nɨhuvəyen mɨnə kape Yesu Kristo yame to kɨtawə
khapəh nharkun-famien, meinai iriə khapsaah, to kɨpəh nɨni-
famien.
9 Kɨni Kughen rɨvəhsi-haktə mɨn yo mə jakor əpu kɨmi
narmamə m-fam norien yame In rɨmnor nətərɨgien erkwaig
kafan ruə mɨtərhav-pə. In apa kupan, Kughen e yame rɨmnor
narɨmnar fam rɨpəh nor-əpu-yen nətərɨgien e kafan.
10 In rɨmnor məkna mə taktakun ai nɨməhuak in tukror əpu
kɨmi agelo mɨnə mɨne nanmɨn yamə mɨne kasehuə ye tapən
mə Kughen, kafan nɨrkunien rɨpsaah.
11 In e nətərɨgien kafan yame ramarə rerɨn, kɨni rɨmauə mor
nəfrakɨsien kɨn ye Yesu Kristo Yermaru kapətawə.
12 Kɨtawə kashatətə ye Kristo, ror pən, to naha nɨpɨg,
kharkun nhavənien mɨsərer ye nɨmrɨ Kughen mhapəh
nhagɨnien.

3:1: Fil 1:7,13 **3:2:** Kol 1:25 **3:3:** Efes 1:9-10; Kol 1:26 **3:6:** Efes 2:13,16-19

* **3:7:** Gris ramni "Yo slef kape Nəvsaoyen Huvə." Nɨpran ramni mə kafan wok kɨrikianə əmə: in e mə tukrɨni-ərhav Nəvsaoyen Huvə kape Kughen. **3:7:** Kol 1:25 **3:8:** 1 Kor 15:9-10 **3:12:** Jon 14:6; Rom 5:2

13 Ror pən, yakamərɨg pawk nəmhəyen tuk əmiə, mərɨg
yakamaiyoh əmiə mə takhapəh nɨsorien nətərɨgien kapəmiə
reiwaiyu tuk nɨpɨg ətən yame yakamarə iran ai taktakun,
meinai in tukrasitu irəmiə ye kapəmiə nɨmraghien.

Pol raməhuak tuk nəmə Efesas

14 Ror pən, yakənɨmkur maməhuak kɨmi Kughen Rɨmtawə
15 yame In pɨsɨn əmə In nukne nɨmraghien kape narmamə
mɨ-fam ye rao ye neai mɨne ye tokrei tanə.
16 Kughen, kafan nəsanɨnien mɨne nɨhuvəyen rehuə. Kɨni
yakamaiyoh In mə Nanmɨn kafan tukror rɨkimiə rəsanɨn, mə
kɨmiə taksərer tɨm tɨm nɨpɨg mɨfam,
17 pəh mɨshatətə ye Kristo, kɨni In tukramarə yerkimiə.
Kɨni yakaməhuak mɨn mə nɨmraghien kapəmiə tukreiwaiyu
məmnɨm huvə ye norkeikeiyen kape Kughen
18 mə kɨmiə narmamə kape Kughen mɨnə fam takharkun
huvə mə norkeikeiyen kape Kristo, rəmnɨm pɨk, məpomh pɨk,
mehuə pɨk mhaktə.
19 Norkeikeiyen a kape Kristo to kɨpəh nɨrkun-famien
meinai in yerpɨrɨg pɨk. Mərɨg yakaməhuak mə takharkun
huvə norkeikeiyen a mə Kughen tukrɨkuar ye nɨmraghien
kapəmiə ye norien huvə mɨnə fam kafan.
20 !Kɨni pəh khavəh-si haktə nhag Kughen! Ye nəsanɨnien
kafan yame ramor wok ye nɨmraghien kapətawə, In rɨrkun
norien narɨmnar rapita narɨmnar fam yame rɨkitawə raməsɨk
uə yamə mɨne kɨsaiyoh In kɨn.
21 Pəh kɨtawə nəməhuak mɨnə kɨsor kɨrikianə kɨtawə
Yesu Kristo, mhani vi vi Kughen nɨpɨg mɨfam mamhavən
mamhavən, infamien rɨrkək. !Amen!

4

Kɨtawə kasofugɨn-pən ye Kristo, mamhavəh nɨpamien

1 Ror pən, yo yame kɨvəhsi-pən yo ye kalabus tuk nhag
Yermaru, yakaməkeikei kɨmi əmiə mə takasarə ye nɨmraghien
kɨrik yame ratuatuk, meinai Kughen rɨmnokrən kɨn əmiə mə
takasarə məkneikɨn.
2 Havəhsi-əhu atuk əmiə ye narɨmnar fam, kɨni mhauə
kɨmiə nəmə mar mɨnə, kɨni nətərɨgien kapəmiə tukrapomh,
kɨni nɨpɨg yermamə kɨrik tukror nar kɨrik rɨpəh nəmhenien
ye nɨmrɨmiə, kɨni rɨkimiə tukrɨpəh nəmhə-aihuaayen tukun,
meinai naksorkeikei əmiə mɨnə.
3 Nanmɨn kape Kughen rɨmnofugɨn əmiə; ror məkneikɨn mə
taksarkut skai mə taksarə kɨrikianə ye nəmərinuyen.
4 Kɨtawə nɨpraitawə kɨrikianə əmə. Kɨni Nanmɨn kape
Kughen kɨrikianə əmə. Kɨni nɨpɨg Kughen rɨmnokrən kɨn əmiə,

3:18: Jon 14:23; Kol 1:23; 2:7 **4:1:** Kol 1:10 **4:2:** Kol 3:12-13 **4:3:** Kol 3:14-15

nɨmɨsərəhu-pən tɨm tɨm kapəmiə nərɨgien ye nar kɨrikianə əmə.
5 Kɨni Yermaru kɨrikianə əmə. Nhajounien kɨrikianə əmə.
Baptaes kɨrikianə əmə.
6 Kɨni kɨtawə kasəhuak kɨmi Kughen kɨrikianə əmə In e
Rɨmtawə m-fam. In ramarmaru fam irətawə, kɨni mamor
kafan wok ye nɨmraghien fam kapətawə, kɨni mamarə yerk-
itawə m-fam.
7 Mərɨg Kristo rɨmnəwhai kafan nəsanɨnien tuk wok pɨsɨn
pɨsɨn mɨnə kɨmi ətawə kɨrikianə kɨrikianə.
8 Ror pən, Nəkwəkwə kape Kughen ramni mə,
"Nɨpɨg In rɨmnhaktə mɨvən ye rao ye neai,
kɨni mɨkɨr-yerhav kafan tɨkmɨr yamə mɨne rɨmnapita əriə.
Kɨni mɨvəh-si-pən nar huvə kɨmi narmamə." *(Sam 68:18)*
9 (Nakharkun mə nəgkiarien e yame ramni mə, "In
rɨmnhaktə," nɨpran rɨmə Kristo rɨmnəkupan meiwaiyu-pə
ye tokrei tanə.
10 Kwən yame rameiwaiyu-pə, In yemə kɨrikianə əmə yame
rɨmnhaktə mɨn yerpɨrɨg mapita neai, mə In tukrarə ikɨn mɨnə
fam).
11 In yemə kɨrikianə əmə yame In rɨmɨvəhsi-pən nəsanɨnien
kafan kɨmi narmamə pɨsɨn pɨsɨn mɨnə mə tɨksɨn tukhauə
aposol mɨnə, tɨksɨn tukhauə profet mɨnə, tɨksɨn tukhauə nar-
mamə kape nɨ-nɨ-ərhavyen Nəvsaoyen Huvə, tɨksɨn tukhauə
pasta mɨnə mɨne yhajoun mɨnə.
12 Kristo rɨmnor məkna mə iriə tuksasitu mɨsor apnəpeinə
ye narmamə kape nɨməhuak. Kɨni narmamə kape nɨməhuak
tuksor wok kape Kughen mə nəməhuak, yame iriə kɨsəmhen
kɨn nɨprai Kristo, iriə tukhaskai
13 mamhavən mɨseriaji kɨtawə m-fam khauə mɨsor kɨrikianə
ye nhatətəyen kapətawə, mɨne nɨrkunien Ji Kughen, kɨni
mɨsehuə mhauə mɨsəmhen kɨn Kristo yame In ratuatuk pɨk.
14 Kɨni mə kɨtawə tuksəpəh norien mɨnə kape nɨtamaruə
yame nɨpɨg mɨfam kamhaukreikɨn kapəriə nətərɨgien ye nar
yame kwənhani ta nəfrakɨsien iran. Pəh nəgkiarien kape
yhajoun eikuə mɨnə tukrɨpəh nɨkɨr-oror-ien ətawə rəmhen kɨn
yame peao-peao kape tahik ramuh rao mamsai-sai.
15 Nɨkam, pəh kɨsor əmə norkeikeiyen, mamhani əmə
nəfrakɨsien. Kɨni ye norien a, ye narɨmnar fam yame kasor,
tukseihuə mhauə mɨsəmhen kɨn Kristo yame In kapən kapə
nɨməhuak.
16 Kɨni Kristo ramor mə kafan narmamə mɨnə tukhauə
kɨrikianə, rəmhen kɨn yame kwənərəus mɨnə kape yermamə
kamharpɨn-pən ye nɨprai yermamə. Nɨpɨg norɨ-norɨn mɨnə

4:6: 1 Kor 12:6 **4:9:** Jon 3:13 **4:11:** 1 Kor 12:28 **4:13:** Kol 1:28

ye nɨpran kasor wok atuatuk kapəriə ye norkeikeiyen, mɨsor nɨpran ramehuə mamskai.

Norien huvə kape nəməhuak mɨnə

17 Ye nhag Yermaru yakamni skai pre tuk əmiə mə takhapəh nɨsəri-pən-mɨnien norien kape kɨmiə mɨnə tɨksɨn yamə mɨne khapəh nhaniyen nəfrakɨsien ye Kughen.* Nətərɨgien kapəriə ror nar apnapɨg kɨn.

18 Nɨrkunien kapəriə ramvən əmə apa rəpɨgnəp ikɨn, kɨni mhavən isok tuk nɨmraghien yame Kughen ravəhsi-pə, meinai kapəriə kapə rɨskai, mhapəh nɨsorkeikeiyen mə tukharkun Kughen, maseinein nar.

19 Mhapəh nɨsaurɨsien tuk kapəriə təvhagə has mɨnə, ma-seighan kɨn norien has mɨnə mə tuksarmaru ye nɨmraghien kapəriə, rəmhen kɨn nɨrpəhuyen nɨpiraovɨn, mɨne norien mɨnə ror məkna. Kɨni nɨpɨg m-fam kasorkeikei mə tukasor norien a.

20 !Mərɨg kɨnhajoun Kristo kɨn əmiə, nhajounien e ror pɨsɨn əgkap ye yame en!

21 Kɨnhajoun norien kape Kristo kɨn əmiə, kɨmə kafan e kɨmiə. Kɨni khajoun əmiə kɨn nəfrakɨsien yame ramsɨ-pən ye Yesu.

22 Kɨni kɨnhajoun əmiə məkneikɨn mə ye nɨkarɨn kape norien mɨnə kupan kapəmiə, kɨmə taksəpəkiək ta kɨn norien akwas kapəmiə, meinai nətərɨgien has mɨnə a kamhakɨr oror əmiə, masoriah əmiə.

23 Kɨnhajoun əmiə mə takseighan kɨn Kughen mə tukrukreikɨn nətərɨgien kapəmiə.

24 Kughen ruɨkreikɨn ta nɨmraghien kapəmiə, kɨni kɨnhajoun ta əmiə mə taksəri-pən nərɨgien kafan. Kughen rɨmnor əmiə mə kɨmiə naksatuatuk, mɨsəmərhakə rəmhen kɨn In.

25 Ror məkneikɨn mə kɨmiə m-fam taksəkeikei mɨsəpəkiək ta kɨn norien kape neikuəyen, mamhani nəfrakɨsien tuk əmiə mɨnə, meinai kɨtawə kasofugɨn kɨrikianə rəmhen kɨn yame nor-norɨ nɨprai yermamə kɨmnharpɨn-pən irəriə mɨnə.

26 Tukmə niemhaa rhai əmiə, takhapəh nɨsorien norien hah; kɨni səru-kɨn aihuaa əmə mhapəh nɨsorien niemhaa rarə irəmiə meriaji mɨrh rivə.

27 Mhapəh nhavəh-sipənien kwənmhaan kɨmi Setan.

---

* **4:16:** Kol 1:18; 2:19 **4:17:** Gris ramni “Takhapəh nɨsəri-pən mɨnien norien kape nəmə Gris” uə “Takhapəh nɨsəri-pən mɨnien norien kape narmamə yame pəh nien mə nəmə Isrel.” Nɨpran ramni “Takhapəh nɨsəri-pən mɨnien norien kape ‘hithen man.’ ” **4:17:** Rom 1:21; 1 Pita 1:14 **4:22:** Rom 8:13; Kol 3:9 **4:23:** Rom 12:2 **4:24:** Jen 1:26; Kol 3:10 **4:25:** Sek 8:16; Kol 3:8-9 **4:26:** Sam 4:4; Jem 1:19-20

28 Yeməkrəh tukraməkeikei məpəh norien a, marar mor
wok kɨn kwermɨn tuk nɨvəhyen narɨmnar məwhai kɨmi yavən
has mɨnə.
29 Hapəh nhaniyen nar has ye nhermiə, mərɨg hani əmə
nar huvə yame tukrasitu ye narmamə tukmə kɨsarə ye naha
nhagɨn narəyen, mə nəgkiarien kapəmiə tukrautə-pən kɨn
nɨhuvəyen kape Kughen kɨmi əriə.
30 Takhapəh nɨsorien Nanmɨn kape Kughen rɨkin rəmhə tuk
norien kapəmiə, meinai In rɨmnor nɨmtətien mə tuk Nɨpɨg
Kwasɨg, Kughen tukrɨrɨsɨn əmiə.
31 Takhapəh nharaptərəkɨnien norien has yame kamor
irəmiə ror tu; mhapəh nɨsorien tɨmət, mhapəh nhaniyen nɨkar
jir, mhapəh nɨsotgohyen, mhapəh nɨsorien niemhaa, mhapəh
nɨsor-has-pənien kɨmi narmamə.
32 Mərɨg hahuvə tuk əmiə mɨnə, masor rɨkimiə rɨmar tuk
əmiə mɨnə, kɨni mɨsərukɨn norien has yame nakasor irəmiə
mɨnə, rəmhen kɨn yame Kughen ramərukɨn norien has
kapəmiə mɨnə meinai naksofugɨn-pən ye Kristo.

5

Sor norien kape nɨkhakien

1 Ror pən, sarkut skai tuk nɨsɨgovɨnien norien kape Kughen
meinai kɨmiə ji Kughen keikei mɨnə.
2 Kɨni mharaptərəkɨn tɨmtɨm norien kape norkeikeiyen,
rəmhen kɨn yame Kristo rɨmnorkeikei məknakɨn ətawə,
kɨni meighan-pə kɨn nɨmraghien kafan tuk nɨvəh-mɨraghien
ətawə; nɨmhəyen kafan rəmhen kɨn sakrefaes kɨrik yame
nəmiovɨn rapien huvə mamvən tuk Kughen.
3 Takhapəh nɨsorien norien has kɨrik mə tukni hah
əmiə tukun, meinai kɨmiə narmamə kape Kughen yamə
mɨne naksatuatuk. Yakamni norien has mɨnə rəmhen kɨn
nɨpiraovɨn mɨne narman mɨnə kamhakɨr apsapɨs əriə mɨnə,
mɨne norien has m-fam yame ror naurɨsien tuk nɨniyen, mɨne
nəptɨgien kɨn nar.
4 Kɨni rɨpəh nɨhuvəyen mə takhani nəgkiarien yame ror
naurɨsien, uə nəgkiarien ətəwao mɨnə, uə narpakwəyen.
Nəgkiarien has mɨnə e khapəh nɨsəmhenien, mərɨg rhuvə mə
taksəgnəgɨn əmə Kughen.
5 Kɨni takasəkeikei mharkun nar e mə narmamə yamə
mɨne kamharpəhu nɨpiraovɨn, uə narmamə yamə mɨne kasor
norien has yame ror naurɨsien tuk nɨniyen, uə yamə mɨne
kasəptɨg kɨn nar, iriə e to khapəh nhavənien ye narmaruyen
kape Kristo mɨne Kughen. (Narmamə yamə mɨne kasəptɨg kɨn

4:29: Kol 4:6 **4:30:** Aes 63:10; Efes 1:13-14; 1 Tes 5:19 **4:31:** Kol 3:8 **4:32:** Mat 6:14; 18:22-35; Kol 3:12-13 **5:1:** Mat 5:48 **5:2:** Eks 29:18; Hib 10:10

nar kisəmhen kin narmamə yamə mine kasəhuak kimi nanmi
nar minə. Kapəriə kughen e nautə kapəriə).
6 Hapəh nhapəhyen yermamə kirik mə tukrivi-pən əmiə
ye nəgkiarien eikuə minə kafan yame nəfrakisien rikək iran,
meinai Kughen rikin rahas tuk norien has minə a, kini tukror
narpinien kimi narmamə yamə minə kisəsik nəkwan.
7 Ror pən, takhapəh nhavənien misəriwək kwis kimiə miriə
misor norien has yame kasor.
8 Meinai kupan, nəpignəpien rimnarmaru irəmiə. Mərig
taktakun ai nakwənhauə tuk Kristo, nikhakien ramarmaru
irəmiə. Ror pən, səriwək rəmhen kin narmamə kape
nikhakien
9 meinai nikhakien ye nimraghien kapəmiə tukrikuə kin
nihuvəyen mine natuatukien mine nəfrakisien.
10 Kini sarkut mə taksəm naha norien yame ramor Kughen
rikin ramagien tukun.
11-13 Takhapəh nhakwasigien kin narmamə kape
nəpignəpien masor norien has minə kimiə miriə. Norien
minə a, kwənkwan rikək yame rhuvə. Kini kitawə kisauris kin
niniyen norien apisapis kape narmamə yamə mine kisəsik
nəkwai Kughen. Mərig hapik-pə norien minə a ye nikakien,
pəh narmamə tuksəm mharkun mə norien minə a kisahas.
Meinai narimnar fam yame tukhauə ye nikhakien, narmamə
tukasəm huvə mharkun mə iriə kisor məknakin,
14 meinai tukmə nikhakien rəsia-pen nar kirik, in min ruə
ye nikhakien. Ror pən kamni kimə,
"!Eh! Kimiə yamə mine nakasapir. !Sarha!
Hamragh min ye nimhəyen,
Pəh Kristo tukrisia-pen əmiə."*
15 Ror məkneikin, takasərig əmiə, mhapəh nisorien norien
kape yemətəwao, mərig sor norien kape yermamə yame
kafan nirkunien rhuvə.
16 Kini nipig mifam tukmə naksəm swatuk tuk norien
nihuvəyen, sor, meinai taktakun ai kitawə kisarə ye nipig kape
nahasien rehuə.
17 Ror pən, takhapəh nisətəwaoyen, mərig takasəkeikei
misarkut mə takharkun naha nhagin yame Yermaru
rorkeikei.
18 Hapəh nisapisien kin ninimien, meinai in ramkir-pən
əmiə ye nətəwaoyen. Mərig rhuvə mə nimraghien kapəmiə
tukrikuar əmə kin Nanmin kape Kughen.

5:5: 1 Kor 6:9-10; Kol 3:5 **5:6:** Rom 1:18; Kol 2:4,8 **5:8:** Jon 12:36; Efes 2:13; Kol 1:13; 1 Pita 2:9 **5:11-13:** Jon 3:20-21 **5:14:** Aes 60:1 * **5:14:** Tukmə ror nəgkiarien e in nipe əhuak kirik, yame raməgkiar kimi narmamə yamə mine kiseinein Kughen. **5:16:** Kol 4:5 **5:18:** Luk 21:34

19 Kini səni nipe kimi əmiə minə ye Nəkwəkwə e kamni
kimə “Ol Sam,” mine nipe əhuak minə, mine nipe yamə mine
kamhasi-pən tuk Nanmin kape Kughen. Səni nipe mhavəhsi-
pən rikimiə kimi Yermaru,
20 kini ye nipig m-fam takasəkeikei masəhuak ye nhag
Yesu Kristo Yermaru kapətawə, mhani-vi vi Tata Kughen tuk
narimnar m-fam.

Nəgkiarien ramvən kimi narman mine nipiraovin yamə mine kwəsarkurək ta

21 Seiwaiyu misor nəkwaimiə minə meinai nakhasiai Kristo.
22 Kimiə nipiraovin yamə mine nakwəsarkurək ta, seiwaiyu
misor nəkwai narman minə kapəmiə, rəmhen kin yame naka-
sor nəkwai Yesu Yermaru.
23 Meinai yerman in ramarmaru ye kafan piraovin rəmhen
kin yame Kristo In ramarmaru ye niməhuak rəmhen mə
kafan piraovin, kini mavəh miragh narmamə.
24 Niməhuak reiwaiyu mamor nəkwai Kristo, kini ye norien
kirikianə əmə min, nipiraovin yamə mine kwəsarkurək ta
tukasəkeikei miseiwaiyu misor nəkwai narman kapəriə ye
narimnar fam.
25 Kini kimiə narman yamə mine nakwəsarkurək ta,
sorkeikei kapəmiə nipiraovin rəmhen kin yame Kristo
rorkeikei niməhuak, meighan-pən kin kafan nimraghien
kimin
26 mor mə niməhuak in ratuatuk ye nimrin, maikwas iran
kin nu mine nəgkiarien kafan,
27 mivəhsi-pə ipakə tukun, mimə ratuatuk huvə. Niməhuak
ai rhakak mihuvə, rəmhen kin piraovin kirik yame kimnor-
pən marə marə kimin mə tukrarkurək, kini nar kirik rikək ye
nipran yame ripəh natuatukien.
28 Ye norien kirikianə əmə min, narman tukasəkeikei
misorkeikei kapəriə nipiraovin, rəmhen kin yame kasorkeikei
atuk niprairiə. Yermamə yame rorkeikei kafan piraovin,
rorkeikei atuk in.
29 Səm-ru. Yermamə kirik rikək yame raməmək in atuk
nipran, mərig in raməvigin huvə mamarha huvə tukun,
rəmhen kin yame Kristo ramarha huvə tuk niməhuak.
30 Mərig niməhuak in rəmhen kin niprai Kristo, kini kitawə
kasofugin-pən iran.
31 Ror məkneikin meinai Nəkwəkwə kape Kughen ramni
mə,
“Yerman tukrəta ye rimni mine nisini,
mivən mor kirikianə iriu kafan piraovin.

5:19: Kol 3:16 **5:20:** Kol 3:17 **5:21:** 1 Pita 5:5 **5:22:** Kol 3:18; 1 Pita 3:1 **5:23:** 1 Kor 11:3; Efes 1:22 **5:25:** Kol 3:19; 1 Pita 3:7 **5:26:** Taet 3:5 **5:27:** 2 Kor 11:2; Kol 1:22

Kini iriu tukwarə rəmhen kin niprairiu kirikianə əmə.” *(Jen 2:24)*
32 Nəgkiarien a in nəgkiarien huvə kirik yame ripam, kini
nipran ramerkwaig. Mərig yakamni mə in nuhpikinien kirik
mə Kristo mine niməhuak, iriu kirikianə.
33 Mərig nəgkiarien a raurə min tuk əmiə. Kini kimiə narman
kirikianə kirikianə takasorkeikei kapəmiə nipiraovin rəmhen
kin yame naksorkeikei atuk əmiə. Kini kimiə nipiraovin,
takasəkeikei mhasiai kapəmiə narman minə.

6

Nəgkiarien ramvən kimi kwajikovə minə mine tatə mine mamə

1 Kimiə kwajikovə minə. Sor nəkwai tatə mine mamə
kapəmiə, meinai kimiə narmamə kape Yermaru, kini norien
a in ratuatuk mə kimiə taksor.
2 Nəgkiarien kirik ye Nəkwəkwə kape Kughen ramni mə,
“Hasiai kapəmiə tatə mine mamə.” In e loa yame Kughen
rimnərəhu məkupan yame ramni mə tukmə nakhakwasig kin,
taksarə ye nihuvəyen mimə,
3 “Tukmə naksor nar a, narimnar ye narəyen kapəmiə
tukraiyu huvə, kini narəyen kapəmiə ye tokrei tanə
tukrapomh.” *(Dut 5:16)*
4 Kini tata minə. Takhapəh nisorien narpinien yame rapita
nərigien yame kwajikovə minə kasor mə rikiriə tukrəmhə
tukun, mərig sarha huvə tuk əriə, misəriр atuatuk norien minə
kapəriə, kini mishajoun əriə kin swatuk kape Yermaru.

Nəgkiarien ramvən kimi slef minə mine nəmehuə kapəriə

5 Slef minə. Kapəmiə aikin yemehuə minə ye tokrei tanə e.
Sor nəkwairiə yerkimiə m-fam, mhasiai əriə, mhagin tuk əriə,
rəmhen kin yame nakasor nəkwai Kristo.
6 Kini sor nəkwairiə, mərig pəh nien mə nipig əmə iriə
kasarha tuk əmiə mə rikiriə tukragien tuk əmiə. Mərig sor
nəkwairiə rəmhen kin yame kimiə slef minə kape Kristo, kini
masor norien yamə mine Kughen rorkeikei yerkimiə m-fam.
7 Sor kapəmiə wok yerkimiə m-fam rəmhen kin yame na-
situyen kapəmiə ramvən atuatuk tuk Yermaru - pəh nien mə
ramvən əmə tuk yermamə.
8 Meinai nakharkun mə Yermaru tukrivəhsi-pən nərokien
kimi narmamə m-fam tuk nar huvə yamə mine kimisor, nar
apnapig yermamə in slef kirik uə pəh nien mə in slef.
9 Kini kimiə nəmehuə minə. Sor rhuvə pən kimi slef minə
kapəmiə rəm nəmhen, meinai nakharkun mə kimiə miriə,

5:32: Rev 19:7 **6:1:** Kol 3:20 **6:4:** Sam 78:4; Prov 22:6; Kol 3:21 **6:5:** Kol 3:22-23; Taet 2:9-10; 1 Pita 2:18 **6:8:** 2 Kor 5:10; Kol 3:24-25

kapəmiə Yermaru kirikianə əmə, kini In ramor rəm nəmhen əmə kimi narmamə m-fam. Mərig takhapəh nisəgkiar-skai-yen kimi slef minə kapəmiə mə tuksor nəkwaimiə.

Nuhpikinien kape neipən kape narowaginien

10 Nəgkiarien infamien e kafak. Sərer timtim ye Yermaru mine kafan nəsaninien ehuə.
11 Kimiə taksəkeikei mhavəh narimnar fam yame Kughen rimivəhsi-pre tuk nərer-timtim-ien ye nipig yame Setan ra-markut mə tukruh əmiə iran, rəmhen kin yame mobael ravəhsi-pən neipən mamor apnəpeinə tuk nərer-tim-timien ye nipig kape narowaginien.
12 Yakamni məkneikin meinai pəh nien mə kitawə kasarowagin kimi narmamə kape tokrei tanə, mərig kisarowagin kimi narimnar yame kipəh nəmien: In e yarmhə minə, mine nəmehuə minə ye tapən, mine narimnar yamə mine kasəsanin ye nahasien kape nəpignapien ai taktakun ye tokrei tanə, mine nanmin has minə e rarkurao irətawə.
13 Ror pən, takasəkeikei mhavəh narimnar fam yame Kughen rimivəhsi-pre tuk nərer-timtim-ien ye nipig yame na-hasien yame Setan ramor tukruə, rəmhen kin yame mobael ravəhsi-pən neipən mamor apnəpeinə tuk nərer-tim-tim-ien ye nipig kape narowaginien. Kini tukmə naksarkut skai, to nakhapəh nhamirien.
14 !Sərer matuk!
Haraptərəkin nəgkiarien əfrakis. In e rəmhen kin kətəut yame nakamhavitərəkin kwerkwaimiə kin.
Sor norien kapəmiə ratuatuk ye nimri Kughen. In rəmhen kin aean yame ramətapig kin nimagemiə.
15 Sor kapəmiə nərigien riskai ye nəvsaoyen huvə kape nəmərinuyen. In rəmhen kin but skai yame ramasitu irəmiə tuk nərer-tim-timien.
16 Nar kirik min e, shatətə tim tim ye Kughen. In rəmhen kin sil e in timba ehuə kirik yame rirkun nor-əswasigien kini mher-əpis nap yame ramuək-pən ye kwenhao yame Setan ramarpə-pre kin.
17 Hani nəfrakisien mə Kughen ravəh miragh narmamə. In rəmhen kin kəvəvhao yame kimnor kin aean yame ramətapig kin kapən kapə jir.
Harkun huvə Nəkwəkwə kape Kughen. In rəmhen kin nao nisə kape narowagkinien yame Nanmin kape Kughen ravəhsi-pre kimi əmiə.

6:9: Rom 2:11; Kol 4:1 **6:11:** Rom 13:12; 2 Kor 10:4 **6:12:** 1 Pita 5:8-9 **6:14:** Aes 11:5; 59:17; 1 Tes 5:8 **6:15:** Rom 10:15 **6:17:** Hib 4:12

18 Kini seighaan kin Nanmin kape Kughen mə tukrikir
əmiə tuk nəhuakien kapəmiə ye nipig mifam; misarha huvə,
masəhuak nipig mifam tuk nəməhuak minə fam.
19 Kini səhuak min tuk yo mə nipig m-fam, tukmə
yakaməgkiar, pəh Kughen tukrivəhsi-pə nəgkiarien kimi
yo, mə jakpəh niginien tuk nini-ərhavyen Nəvsaoyen Huvə
yame nipran ramerkwaig, mərig Kughen rimnor əpu kimi
ətawə.
20 Kini taktakun ai, rimnher-pə kin yo rəmhen kin yəgkiar
kafan, mərig kivəhsi-pən yo ye kalabus, kimirkwəji yo kin jen,
meinai yakamni-ərhav Nəvsaoyen Huvə. Səhuak tuk yo mə
jakətigah tuk nini-ərhavyen Nəvsaoyen Huvə, meinai in e wok
kafak.

Nəgkiarien infamien

21-22 Yo yakorkeikei mə kimiə taksərig nəvsaoyen kafak, ror
pən, yakamnher-pre kin Tikikas rurə. In piautawə keikei
kirik yame ramaiyu skai tuk wok kape Yermaru eikin e. In
tukrəvsao kin nimraghien kafak kimi əmiə, mə yakamhaw-
arə. Pəh nəvsaoyen a tukrivəh-si haktə nətərigien kapəmiə.
23 Pəh Kughen Tata mine Yesu Kristo Yermaru kapətawə
tukravəh-si pre nəmərinuyen mine norkeikeiyen mine
nhatətəyen.
24 Pəh Kughen tukrautə-pən kin nihuvəyen kafan kimi nar-
mamə m-fam yamə mine kasorkeikei Yesu Kristo Yermaru
kapətawə, ye norkeikeiyen yame infamien rirkək.

6:18: Luk 18:1; Kol 4:2; 1 Tes 5:17 **6:19:** Kol 4:3-4; 2 Tes 3:1 **6:20:** 2 Kor 5:20; Flm 9 **6:21-22:** Wok 20:4; Kol 4:7-8; 2 Tim 4:12

Filipae
Nəkwəkwə yame Pol rɨmɨrai ramvən kɨmi niməhuak apa Filipae
Nəgkiarien kwakwə kape nəkwəkwə e Filipae

?Pa rɨmɨrai nəkwəkwə e? Aposol Pol rɨmɨrai nəkwəkwə e.

? Rɨmɨrai ramvən kɨmi nɨpa? Rɨmɨrai ramvən kɨmi niməhuak apa Filipae.

? Nɨmraghien rɨmnhawor pən iran mɨne ye nɨpɨg rɨmɨrai? Pol rɨmnərɨp niməhuak apa Filipae ye kafan nəriwəkien yame ror kɨraru kɨn kape nɨvəhsi-ərhavyen Nəvsaoyen Huvə. Ye niməhuak apa Filipae, nəmə Isrel mɨne nəmə tanə pɨsɨn pɨsɨn kasəhuak kwis. Kaməsɨg-pən nəmə Isrel, mərɨg kɨpəh nəsɨg-pənien nəmə tanə pɨsɨn mɨnə. Kɨni ye nɨpɨg a, nəmhajoun eikuə mɨnə tɨksɨn kɨmnhauə mhani mə narmamə, tukmə kɨpəh nəsɨg-pənien əriə, Kughen to rɨpəh nɨvəh-mɨraghien əriə.

? Rɨmɨrai nəkwəkwə e tuk naha? Nɨpɨg Pol rɨmnamarə ye kalabus apa Rom, nəməhuak mɨnə apa Filipae kɨmɨsher-pən kɨn kwən e Epafrodaetas mə tukrɨpɨk mane tɨksɨn muə mɨvəhsi-pən kɨmin. Tukmə ror niməhuak apa Filipae in rɨmnəkupan mher-pən kɨn mane kɨmi Pol. Pol rɨmɨrai nəkwəkwə e mə tukrɨni vi vi niməhuak apa Filipae tuk narɨmnar yame kɨmɨsher-pən kɨn kɨmin. Kɨni ye nəkwəkwə e, Pol ramni-əhu nhajounien eikuə yame ramni mə tukaməkeikei kəsɨg pən narmamə, tamə Kughen rɨpəh nɨvəh-mɨraghien əriə. Kɨni Pol rorkeikei mɨn mə tukrhajoun nəmə Filipae mə swatuk kɨrikianə əmə yame tukror rɨkitawə ragien. In e Yesu Kristo.

Pol rɨmnokrən huvə kɨmi əriə

1 Yo Pol, kɨmru Timoti, yorwok mir kape Yesu Kristo, yakwokrən huvə kɨmi əmiə m-fam, narmamə kape Yesu Kristo mɨnə apa Filipae, mɨne nəmehuə kape niməhuak mɨnə, mɨne dikon mɨnə.

2 Pəh Rɨmtawə Kughen mɨne Yesu Kristo Yermaru kapətawə tukwautə-pre kɨn nɨhuvəyen mɨne nəmərinuyen kɨmi əmiə.

Pol raməhuak tuk nəmə Filipae

1:1: Wok 16:12-40

3 Yakorkeikei mə jakni-pre tuk əmiə mə nɨpɨg mɨnə fam,
nɨpɨg rɨkik raməsɨk əmiə, yakamni-pən tuk kafak Kughen mə
rɨkik ragien tuk əmiə.
4 Kɨni nɨpɨg m-fam ye kafak nəhuakien mɨnə fam tuk əmiə
m-fam, yakaməhuak əmə ye nagienien
5 tuk nasituyen kapəmiə ye nɨvəhsi-ərhavyen Nəvsaoyen
Huvə ye nɨrikakunien muə meriaji-pə ai taktəkun.
6 Kɨni yakɨrkun huvə mə Kughen yame rɨmɨrikakun wok
huvə kɨrik ye nɨmraghien kapəmiə tukramor mamrɨpɨn meri-
aji mɨpiərhkin ye nɨpɨg yame Yesu Kristo tukrɨrerɨg-pə mɨn
iran.
7 Kɨni ratuatuk əmə mə rɨkik ragien tuk əmiə, meinai yako-
rkeikei əmiə; meinai tukmə yakaməmɨr ye kalabus uə tukmə
yaktərhav mamni-ərhav Nəvsaoyen Huvə kape Yesu Kristo
mamhajoun mə nəvsaoyen e in rəfrakɨs, kɨmiə fam nɨmɨsasitu
irak ye wok e Kughen rɨmɨvəhsi-pə ye nɨhuvəyen kafan mə
jakor.
8 Kughen rɨrkun mə yakamni əfrah mə yakorkeikei mə
jakurə məm əmiə fam, meinai yakorkeikei pɨk əmiə, rəmhen
kɨn yame Yesu Kristo rorkeikei mɨn əmiə.
9 Kɨni in e nəhuakien kafak: mə Kughen tukror swatuk kɨmi
əmiə mə takharkun huvə mə takshawor pən iran mɨne mɨsor
norkeikeiyen kɨmi əmiə mɨnə mamharpɨn,
10 mə kɨmiə takharkun nəmien naha nhagɨn yame in rhuvə
pɨk, kɨni mə taksatuatuk huvə, pəh tukpəh nəm-pənien nar has
kɨrik irəmiə ye nɨpɨg yame Yesu Kristo tukruə mɨn iran.
11 Pəh nɨmraghien kapəmiə tukrɨkuə kɨn kwənkwan
rɨpsaah; in e nɨhuvəyen mɨne natuatukien yame Yesu
Kristo ramor ye nɨmraghien kapəmiə, pəh narmamə tuksəm
kwənkwan e mhani vi vi Kughen tukun, mhavəhsi-haktə
nhagɨn.

Nɨvəhsi-pənien Pol ye kalabus rɨmnor swatuk mə narmamə tuksərɨg Nəvsaoyen Huvə

12 Yo mɨnə tɨksɨn. Yakorkeikei mə takharkun mə nar apnapɨg
kɨmɨsor naha nəmhəyen kɨmi yo, mərɨg rɨmnor swatuk tuk
nɨni-ərhavyen Nəvsaoyen Huvə kɨmi narmamə khapsaah,
13 meinai mobael mɨn fam yamə mɨne kasarha tuk taon e,*
mɨne narmamə pɨsɨn pɨsɨn mɨnə khapsaah kwənharkun ta mə
kɨvəhsi-pən yo ye kalabus meinai yo yorwok kape Kristo.
14 Kɨni kafak nɨvənien ye kalabus ipakə ror mə nəməhuak
m-fam kasətghaa mɨn tuk nɨni-ərhavyen nəgkiarien kape
Kughen mhapəh nhagɨnien.

1:6: 1 Kor 1:8 **1:10:** 1 Tes 5:23 * **1:13:** Mobael mɨnə e kamni kɨmə, “Mobael kape nɨmə kape Sisa.” **1:13:** Wok 28:30

15-16 Tiksin kamhani-ərhav əmə nəvsaoyen huvə kape
Kristo ye nətəriigien yame ratuatuk. Kamhani-ərhav
Nəvsaoyen Huvə meinai kasorkeikei yo, kini mharkun mə
Kughen rimneighan kin mə tukvəhsi-pən yo ye kalabus
mə jakərer-ərhav tuk nəvsaoyen huvə mə in nəfrakisien.
Məriig nəfrakisien mə tiksin kamhani-ərhav əmə Nəvsaoyen
Huvə kape Kristo meinai kasor jalus kimi yo misorkeikei mə
tuksapita yo.
17 Mhapəh nhani-ərhavyen Kristo yerkiriə fam, məriig kasor
əmə meinai kasorkeikei mə tukhavəh-si haktə atuk əriə, kini
rikiriə rəsik mə tuksəsik əpnis pən min nipiig əutən yame
yakamarə iran ye kalabus.
18 Məriig in nar apnapiig əmə. Tukmə kini-ərhav Nəvsaoyen
Huvə yerkiriə fam uə kwənpər rikiriə, məriig nar ehuə e in e
kamni-ərhav Kristo. Nar e in e rikik ragien tukun.
Nəfrah. Kini rikik tukragien min
19 meinai yakirkun mə kwənkwai nəhuakien kapəmiə, mine
nasituyen kape Nanmin kape Yesu Kristo, in tukrivəh miragh
yo ye nipiig əutən e.
20 Yakorkeikei pik kini mamərəhu-pən nəriigien kafak mə
jakpəh norien nar kirik yame tukror yauris yo ye nimri
Kughen, məriig jakətghaa tuk nini-ərhavyen Kristo, mə jakvəh-
si haktə Kristo ye nimraghien kafak rəmhen kin yame
yakamor hanə, nar apnapiig mə jakmhə tukun uə jakamragh
pi pom.
21 Ye nəriigien kafak, yakmə nimraghien kafak, in kape
nivəhsi-haktə-əməyen Kristo; məriig tukmə yakmhə, rhuvə
rapita.
22 Məriig tukmə yakamragh, in e rhuvə tuk norien wok minə
min tiksin kape Kughen ye tokrei tanə. Ror pən, yakeinein
mə naha nhagin in rhuvə rapita: nimhəyen uə nimragh-pi-
pomien.
23 Taktəkun ai swatuk kiraru kawəmir kupən kin yo: məriig
yakorkeikei kwis əriu. Yakorkeikei mə jakəpəh narəyen ye
tokrei tanə e mivən məm Kristo yame in rhuvə pik rapita
narəyen eikin e.
24 Məriig yakmə jakaməkeikei mamragh pi pom ye tokrei
tanə e tuk nasituyen irəmiə.
25 Meinai yakirkun mə nar e in ror nəfrakisien kin, yakirkun
mə jakamragh pi pom ye tokrei tanə tuk nasituyen irəmiə
mə nhatətəyen kapəmiə tukramskai mamripin kini mə rikimiə
tukragien tuk nhatətəyen kapəmiə.
26 Kini ye norien a, nipiig jakurə məm əmiə, rikimiə tukragien
rapita, kini takhani vi vi Yesu Kristo, meinai yimirerig-pre

1:19: 2 Kor 1:11 **1:21:** Gal 2:20 **1:23:** 2 Kor 5:8

min tuk əmiə.

Pol ramni mə tuksərer tim tim

27 Kini ye narimnar m-fam, norien kapəmiə tukraməkeikei məmhen atuatuk kin narmamə yame mine kashatətə ye Nəvsaoyen Huvə kape Yesu Kristo. Kini nar apnapig mə jakurə uə jakpəh nurəyen, pəh jakərig mə nakasərer tim tim ye nətərigien kirikianə əmə, masarkut kirikianə tuk niraptərəkinien nhatətəyen kapətawə ye Nəvsaoyen Huvə.

28 Kini mhapəh nhagin-əgkəp-ien kin narmamə yamə mine kasərer əswasig kin əmiə. In e ramor nimtətien tuk əriə mə Kughen tukrapita əriə mivəh miragh əmiə. Kughen a in a tukror narimnar minə a.

29 Ror məknakin meinai In rimneighan kin mə takshatətə ye Kristo, meighaan min kin mə taksərig min nəmhəyen tuk nhagin.

30 Kitawə kisarə ye narowaginien kirikianə əmə, yame nimisəm ye kafak nimraghien kupan, kini taktəkun ai, nakasərig mə yakamarə hanə iran.

2

Tukasəkeikei misəri-pən swatuk kape Yesu Kristo

1 Nakasor kirikianə kimiə Kristo, ramor əmiə nakamhaskai ye nhatətəyen kapəmiə. Norkeikeiyen kafan ramor əmiə nakasərig huvə. Nofuginien ye Nanmin kape Kughen, ramor əmiə naksor huvə pən kimi əmiə minə kini rikimiə rehuə tuk əmiə minə.

2 Ror pən, yakamaiyoh əmiə mə nərigien kapəmiə tukruə kirikianə; kini misorkeikei əmiə minə; kini mhauə kirikianə ye nanmin mine nətərigien tuk narimnar yame nakamhavən tukun. Kini tukmə naksor narimnar minə a, in tukror rikik ragien pik.

3 Ye norien kirikianə əmə, takhapəh nisorien nar kirik mə kimiə nakhahuvə pik misapita kimiə minə tiksin, mhapəh nisorien nar kirik mə takhavəhsi-haktə atuk əmiə kin. Mərig takhavəhsi-əhu atuk əmiə, kini misəm kimiə minə tiksin mə kisapita əmiə.

4 Kini sasitu irəmiə minə ye nimraghien kapəmiə. Ripəh nəmhenien mə yermamə kirik tukrəm atuk əmə kafan nimraghien.

5 Kapəmiə nərigien tukraməkeikei məmhen kin nətərigien kape Yesu yame ror məkneikin:

6 Kristo, in Kughen,
Mərig rimipəh narkutien tuk niraptərəkinien nehuəyen kape Kughen,

---

1:27: Efes 4:1; 1 Tes 2:12 **1:29:** Wok 5:41, 16:19-40 **2:3:** Gal 5:26 **2:4:** 1 Kor 10:24 **2:6:** Jon 1:1-2; 17:5

7 mərɨg rɨmnəpəh kafan nehuəyen, muə məmhen kɨn yorwok
əmə kɨrik,
kɨni marha-pə ye tokrei tanə muə rəmhen kɨn yermamə
əmə kɨrik.
8 Kɨni nɨpɨg in yermamə kɨrik, nɨpran rəmhen əmə kɨn ətawə,
In mɨvəhsi-əhu atuk In,
mamor nəkwai Tatə Kughen ye narɨmnar m-fam muə
meriaji-pə mɨmhə, yame kɨmnor aurɨs In ye nɨmhəyen
ye nai kamarkwao kɨn.
9 Ror pən, Kughen rɨmɨvəh-si haktə In,
mhen-pən nhag kɨmin yame rapita nhag mɨnə fam,
10 mɨmə ye nhag Yesu, narɨmnar fam yamə mɨne kasəmɨr
ikɨn mɨnə fam ye neai, mɨne ye tokrei tanə, mɨne ye
kwənmhaan kape nɨmhəyen, tuksənɨmkur mhavəhsi-
pən nɨsiaiyen kɨmin,
11 kɨni iriə m-fam tukhani-ərhav mə Yesu Kristo in Yermaru.
Tuksor məknekɨn mhavəh-si haktə nhag Tatə Kughen.

Kɨmiə naksəmhen kɨn laet yame raməsiə-pən ye tanɨmtanə

12 Kafak narmamə yamə mɨne yakorkeikei pɨk əmiə. Nɨpɨg yɨmnamarə kɨtawə-m kɨmiə, kɨmiə nɨmnasor nəkwak ye nɨpɨg m-fam. Kɨni taktəkun ai, yakamarə isok tuk əmiə, mərɨg kɨmiə takasəkeikei mɨsarkut mɨn mə norien kapəmiə tukrəmhen atuatuk kɨn narmamə yamə mɨne Kughen rɨmɨvəh mɨragh əriə. Səri-pən swatuk a ye nɨmrɨ Kughen mɨsakur mamhagɨn.

13 Kɨni səri-pən swatuk a meinai Kughen ramor wok ye nɨmraghien kapəmiə mə taksorkeikei norien nəkwan, kɨni mə tukrɨvəhsi-pre nəsanɨnien kɨmi əmiə mə taksor əfrakɨs nərɨgien kafan.

14 Ye narɨmnar m-fam yame nakasor, takhapəh nɨsəgkiar-əgkiar-pɨkien tukun mhapəh nɨsotgohyen tukun

15 mə nɨmraghien kapəmiə tukratuatuk huvə, kɨni tukpəh nəm-pənien nar has kɨrik irəmiə, kɨni kɨmiə ji Kughen yamə mɨne norien iko-iko rɨkək irəmiə, yame nakasarə yerki nəmə iko-iko mɨnə, yəpɨgnap mɨnə. Kɨni kɨmi naksəsiə rəmhen kɨn kəmhau yame raməsiə-pə ye tokrei tanə

16 yame nakamharaptərəkɨn huvə nəgkiarien kape nɨmraghien. Kɨni sor narɨmnar mɨnə fam a mə nɨpɨg Kristo tukruə mɨn, kɨni jakəgkiar ausit tuk əmiə, kɨni jakɨrkun mə yɨmɨpəh naiyu-apnapɨgien, nagheek rɨpəh nɨrkəkien tuk nar apnapɨg əmə.

17 Norien kapəmiə kape nhatətəyen ye Kughen, in rəmhen kɨn sakrefaes kɨrik yame ramvən kɨmi Kughen. Tukmə

2:7: Jon 1:14; 2 Kor 8:9 **2:8:** Hib 5:8; 12:2 **2:9:** Wok 2:33; Efes 1:20-21; Hib 1:3-4 **2:10:** Rom 14:11 **2:11:** Rom 10:9 **2:16:** Dan 12:3; Fil 1:10; 1 Tes 2:19

ror tukhophni yo, jakəmhen kɨn sakrefaes ye waen* yame
kamətəg-pən iriu sakrefaes kapəmiə. Mərɨg nar apnapɨg əmə -
rɨkik ragien nɨpɨg rɨkimiə ramagien.
18 Kɨni ye norien kɨrikianə əmə, rɨkimiə tukraməkeikei ma-
magien nɨpɨg rɨkik ramagien.

Pol tukrher-pən kɨn Timoti mɨne Epafrodaetas kɨravən apa Filipae

19 Tukmə ye nərɨgien kape Yesu Yermaru, yakorkeikei mə
pəh nien mə tuktu, jakher-pre kɨn Timoti rurə məm əmiə
mɨrerɨg-pa məvsao kɨn əmiə kɨmi yo, rɨkik tukragien.
20 Kwən kɨrik rɨrkək mɨn eikɨn e yame kafan nərɨgien
rəmhen kɨn Timoti, yame rɨkin raməsɨk pɨk əmiə.
21 Narmamə khapsaah kasərɨg əmə wok mɨnə kapəriə,
mhapəh nɨsərɨgien wok kape Yesu Kristo.
22 Mərɨg kɨmiə nakwənharkun mə Timoti ramhawor pən
iran mɨne nɨpɨg mɨfam mamor wok kape Kughen. Kɨni kafan
wok in rhuvə, məmhen kɨn yame kwajikovə ramor wok iriu
rɨmni, in ramasitu irak ye wok kape nɨni-ərhavyen Nəvsaoyen
Huvə.
23 Ror pən, tukmə nɨpɨg yakuə mə jakɨrkun mə kafak
nɨmraghien tukrhawor pən iran mɨne, ye nɨpɨg a in a jakher-
pre kɨn Timoti tukrurə tuk əmiə.
24 Kɨni yakamhatətə ye Yesu Yermaru mə pəh nien mə tuktu,
jakurə tuk əmiə.
25 Mərɨg rɨkik raməsɨk mə jakaməkeikei mher-pre kɨn
Epafrodaetas rɨrerɨg-pre məm əmiə. In piak yame yakrauə
kɨrikianə mawor wok kɨrikianə, mawarowagɨn kɨrikianə.
Kupən nɨmɨsher-pə kɨn in tukruə mɨni-əsaah-pə nəvsaoyen kɨn
əmiə, masitu mɨn irak.
26 Mərɨg taktəkun ai, in rorkeikei pɨk mə tukrəm fam əmiə,
kɨni rɨkin rəpəu meinai ruɨrkun mə kɨmiə nɨmɨsərɨg mə in
ramhə.
27 Nəfrakɨsien, in rɨmamhə pɨk, ipakə əmə rɨmhə. Mərɨg
Kughen rɨkin rehuə tukun. Mərɨg pəh nien mə Kughen rɨkin
rehuə tuk in pɨsɨn əmə, mərɨg yo mɨn, rɨkin rehuə tuk yo, mor
əswasɨg kɨn narɨmnar yame tukror rɨkik rərhakɨs pɨk.
28 Ror pən, rɨkik ragien pɨk tuk nher-pre-mɨn-ien kɨn mə
taksəm in, rɨkimiə tukragien. Kɨni mə jakpəh nɨvəh-pɨk-
mɨnien yerkik.
29 Nɨpɨg taksəm in, sokrən huvə iran ye nagienien, meinai
kɨmiə min naksor kɨrikianə kɨmiə Yesu Yermaru. Havəhsi-pən
nɨsiaiyen kɨmi narmamə yamə mɨne kɨsəmhen kɨn in,

---

* **2:17:** Nɨpɨg kɨrik nəmə Isrel kɨmɨsətəg-pən waen ye sakrefaes, rəmhen kɨn nar kɨrik yame kamhavəh-si-pən kɨmi Kughen. Ǝm-ru Nam 15:1-12. **2:18:** Fil 3:1; 4:4 **2:21:** 2 Tim 4:10 **2:25:** Fil 4:18

30 meinai ipakə əmə rɨmhə tuk norien wok kape Kristo,
mɨpəh nɨgɨnien tuk kafan nɨmraghien ye nɨpɨg əutən mɨnə,
mɨmə in tukrasitu irak ye nɨpɨg kɨmiə nɨmɨseinein nɨsasituyen
irak.

3

Kristo əmə ramor ətawə kɨsatuatuk ye nɨmrɨ Kughen

1 Kafak narmamə yamə mɨne yakorkeikei pɨk əmiə. In e
nəgkiarien infamien kafak. !Sagien tuk Yermaru! Kɨni yakrai
mɨn əmə nəgkiarien yame yɨmɨrai ta kupan raurə kɨmi əmiə,
mərɨg pəh nien mə nar ətən tuk yo, kɨni in tukrasitu irəmiə
mərer əswasɨg kɨn nəgkiarien eikuə mɨnə tuk əmiə.
2 Taktəkun, yakamni-pre tuk əmiə mə, !Takasərɨg əmiə tuk
narmamə yamə mɨne kasor norien has mɨnə! Iriə kɨsəmhen
kɨn kuri aparu yamə mɨne kasor nahasien.* !Takasərɨg əmiə
tuk narmamə yamə mɨne kamhavəh nao kɨmi narman! [Iriə
kɨsəmhen kɨn yermamə yame ravəh oror nao kɨmi narman,
meinai iriə khamə ta mə tukaməkeikei kɨvəh nao kɨmi yerman
mə Kughen tukrɨvəh mɨragh in.]
3 Mərɨg kɨtawə e ji Kughen əfrakɨs, yamə mɨne In rɨmnərai
ta norien has mɨnə yerkitawə. Kɨni Nanmɨn kape Kughen
ramor ətawə kharkun nəhuakien kɨmi Kughen ye kapətawə
nɨmraghien. Kɨni kɨtawə kɨsausit pɨk tuk nar yame Yesu Kristo
rɨmnor ye nɨmraghien kapətawə, masətɨgtə əmə iran. Mərɨg
pəh nien mə nar kɨrik yame kɨtawə atuk kasor ye nɨpraitawə
mə tukrɨvəh mɨragh ətawə.
4 Mərɨg kupan, yɨmnamətɨgtə ye sakomsaes mɨne narɨmnar
mɨnə tɨksɨn ye loa mə tukrɨvəh mɨragh yo. Kɨni tukmə kwən
kɨrik rɨkin ramuh mə rɨrkun nətɨgtə-əməyen ye narɨmnar mɨnə
a, mərɨg narɨmnar mɨnə a yɨmnor mɨn ye nɨmraghien kafak
rapita.
5 Yɨmnarha əmə mɨvəh nɨpɨg eit, kɨvəh nao kɨmi yo†. Kɨni yo
yemə Isrel. Yɨmasɨ-pən ye kwənərəus kape Benjamin. Rɨpɨk
mɨnə, iriə mɨn nəmə Isrel atuatuk. Apa kupan, yo Farisi kɨrik,
kɨni yɨmnəri-pən huvə Loa.
6 Yɨmnorkeikei pɨk mə jakor nəkwai Kughen ye narɨmnar
fam, meriaji-pən mamvən mor nəmhəyen kɨmi narmamə
kape Yesu mɨnə.‡ Kɨmɨpəh nəm-pə-yen nar has kɨrik irak
meinai yɨmnaməri-pən fam loa kape nəmə Isrel.

---

* **3:2:** Pol ramni hah nəmhajoun kape Isrel mɨmə iriə kuri mɨnə. Nəmə Isrel kamhani mhamə narmamə yamə mɨne pəh nien mə kwənərəus kape Isrel iriə kuri mɨnə. Ǝm-ru Mat 15:26. **3:3:** Rom 2:29 **3:4:** Wok 22:3 † **3:5:** Loa kape nəmə Isrel ramni mə tukəsɨg-pən nɨpɨkwarien ye nɨpɨg kamhavəh əmə nɨpɨg eit. Takəm-ru Jen 17:10. **3:5:** Luk 1:59; Wok 23:6; 2 Kor 11:22 ‡ **3:6:** In apa kupan, Pol, rɨkin rɨmnəsɨk mə ta mə Yesu Kristo in yekuə, kɨni Pol rɨmuh nəməhuak mɨnə tukun. Ǝm-ru Wok 8:3, 22:4, 26:9-11.

7 Mərɨg narɨmnar mɨnə fam yame yɨmnətɨgtə irəriə kupan,
kɨni rɨkik rɨmnaməsɨk mə iriə khahuvə pɨk, mərɨg taktakun ai
yakaməm mə in nar apnapɨg əmə meinai yakɨrkun nar yame
Kristo rɨmnor.
8 Mərɨg rɨpəh norien infamien aikɨn a. Taktəkun ai,
yakaməkir mə narɨmnar fam əgkap, in nar apnapɨg əmə
meinai yakaməm nar kɨrik yame in rhuvə pɨk əgkap: in e mə
jakɨrkun Yesu Kristo Yermaru kafak. Yɨmnəpəh fam narɨmnar
mɨnə a tuk Kristo, marakikɨn əriə rəmhen kɨn nɨrəsɨg, mə
jakvəh əmə Kristo
9 mor kɨrikianə kɨmru min. Pəh nien mə Kughen raməm mə
yakatuatuk meinai yakaməri-pən atuatuk loa, mərɨg Kughen
ramor yo mə yakatuatuk meinai yakamhatətə əmə ye Kristo.
10 Yakorkeikei mə jakɨrkun huvə Kristo, mɨne nəsanɨnien
yame Kughen rɨmnor In rɨmragh mɨn ye nɨmhəyen, kɨni
yakorkeikei mə jakuə ipakə tukun nɨpɨg yakamərɨg nəmhəyen
rəmhen kɨn nəmhəyen yame In rɨmnərɨg. Kɨni yakorkeikei mə
jakərer tukun nar apnapɨg kamhopni yo rəmhen kɨn yame
kɨmnhopni In
11 meinai yakɨrkun nərəhu-pən-tɨmtɨm-ien kafak nətərɨgien
əmə iran mə Kughen tukror mɨn yo yakamragh mɨn.

Pol ramarkut pɨk mɨn mə tukrɨrkun huvə Kristo

12 Pəh nien mə yɨmɨvəh ta narɨmnar mɨnə a, uə taktəkun
ai kafak nɨmraghien in rɨnatuatuk ta. Nɨkam. Mərɨg Kristo
rɨmɨrpen yo mə yo yermamə kafan, ror pən, yakamarkut mə
norien kafak tukratuatuk məmhen kɨn in.
13 Yo mɨnə tɨksɨn. Yakpəh nɨniyen mə yakwauə ta rəmhen
kɨn Kristo. Nɨkam. Mərɨg nar kɨrikianə əmə yame yakamarkut
tukun, mə jakəru-kɨn narɨmnar yame ramswiin kwasɨg,
maməmnhawk tuk narɨmnar yame raməmɨr kupan irak.
14 Rəmhen kɨn yermamə kape naiyuyen yame ramarkut
mə tukrapita mɨvəh nərok iran, yo yakamarkut tuk nɨvəhyen
kwənkwai wok kafak. Kɨni kwənkwai wok e in e Kughen
ramokrən kɨn ətawə mə tukhavən mɨsofugɨn kɨtawə Yesu
Kristo ye rao ye neai.

15 Kɨni kɨtawə m-fam yamə mɨne kwəsehuə ye nhatətəyen
kapətawə tukasəkeikei mharaptərəkɨn nətərɨgien mɨnə a.
Mərɨg tukmə kɨmiə tɨksɨn, nətərɨgien kapəmiə ror pɨsɨn ye nar
a, Kughen tukrəsiə-pre kɨn nətərɨgien yame ratuatuk.
16 Mərɨg nar keikei, pəh kɨsəri-pən swatuk yame
kwənharkun ta.

3:7: Mat 13:44-46 **3:10:** Rom 6:3-5; 8:17 **3:12:** 1 Tim 6:12,19 **3:14:** 1 Kor 9:24 **3:15:** 1 Kor 2:6

17 Yo mɨnə tɨksɨn. Hauə kɨrɨkianə mɨsəri-pən tamhek nɨhuk,
yame kɨmawə yakwəsor ta nakwəsəm, kɨni səm huvə nar-
mamə yamə mɨne kasəri-pən tamhek nɨhumawə.
18 Səri-pən tamhek nɨhuk meinai yakwəni-pre ta tuk əmiə
nɨpɨg rɨpsaah, kɨni taktəkun ai nehe nɨmrɨk ramaiyu tukun,
mə narmamə khapsaah kapəriə nəriwəkien ramhajoun mə
iriə kasəməkɨn Nəvsaoyen Huvə kape Yesu Kristo yame ramni
nɨmhəyen kafan ye nai kamarkwao kɨn.
19 Kasərɨg pɨk tɨpriə, mə in kughen kapəriə, kɨni mɨsausit tuk
norien narɨmnar yame ror naurɨsien. Kɨni nətərɨgien kapəriə
ramvən pɨk tuk narɨmnar kape tokrei tanə. Iriə kasəri-pən
swatuk yame ramvən apa ye nap ehuə.
20 Mərɨg kɨtawə, imətawə apa ye rao ye neai, kɨni kaseito kɨn
Yermamə yame tukrɨvəh mɨragh ətawə yame tukrɨsɨ-pən aikɨn
muə. In e Yesu Kristo Yermaru kapətawə.
21 Kɨni In tukrukreikɨn nɨpraitawə kape tokrei tanə e, yame
in e nəvɨgɨnien ne sɨrət mɨnə, mor wi nɨpraitawə ruə rəmhen
kɨn nɨprai Kristo nɨpɨg rɨmamragh ye nɨmhəyen. In tukror
məkneikɨn ye nəsanɨnien kafan yame rɨrkun nərəhu-pənien
narɨmnar fam ye kafan narmaruyen.

4

1 Ror pən, yo mɨnə tɨksɨn, taksərer tɨm tɨm məknenkɨn ye
Yermaru. Yakorkeikei əmiə kɨni morkeikei pɨk mə jakəm
mɨn əmiə. Kafak narmamə mɨnə, nɨmraghien kapəmiə yame
ratuatuk ramor rɨkik ramagien. Kɨmiə e kwənkwai wok kafak
yame rhuvə pɨk əgkap.

Pol ravəhsi-haktə nərɨgien kapəriə

2 Yuodia mɨne Sintike. ! Aweh! Takwəpəh kapəmiru
nətgohyen mɨrauə mɨwor kɨrɨkianə meinai kɨmiru kape Yesu
Yermaru.
3 Kɨni ik mɨn, yame kɨrau mik kɨmɨwor wok ta tu*, yako-
rkeikei mə takasitu ye pia mir e meinai yɨmnor pɨk wok
kɨmasɨr miriu, kɨni kɨmɨwasitu irak mɨrəni-ərhav Nəvsaoyen
Huvə, iriə Klemen mɨne piak mɨnə tɨksɨn mɨn yamə mɨne
kɨmɨsasitu ye wok. Kughen rɨmnərəhu-pən nhagriə ye
nəkwəkwə yame ramni narmamə yamə mɨne kamhavəh
nɨmraghien rerɨn.
4 Sagien tuk Yermaru nɨpɨg m-fam. !Kɨni jakni mɨn, sagien!
5 Sor pən kɨmi narmamə mə tuksəm mə kɨmiə nəmə mar
mɨnə. Kɨni mhapəh nɨsəru-kɨnien mə pəh nien mə tuktu
Yermaru tukrɨrerɨg-pə mɨn.

3:17: 1 Kor 4:16 **3:19:** Rom 16:18 **3:20:** Efes 2:6,19 **3:21:** 1 Kor 15:28,42-53

4:1: 1 Tes 2:19-20 * **4:3:** Tukmə ror raməgkiar kɨmi kwən kɨrɨk nhagɨn e Syzygus. **4:3:** Luk 10:20; Rev 3:5, 13:8, 17:8, 20:12 **4:5:** Hib 10:25; Jem 5:8-9

6 Takhapəh nisətərig-pikien tuk narimnar, mərig ye
narimnar minə fam, taksəhuak pən əmə kimi Kughen tuk
naha nhagin yame naksorkeikei. Kini nipig naksəhuak
misaiyoh pən, takhani vi vi In tuk kafan nasituyen.
7 Kini Kughen tukrivəhsi-pre nəmərinuyen kimi əmiə yame
yerpirig pik rapita nirkunien fam kape narmamə. Kini
nəmərinuyen a tukrətapig kin rikimiə mə takhapəh nisərig-
pikien narimnar, meinai nakashatətə ye Yesu Kristo.
8 Kini taktəkun ai yo minə tiksin, sərig əmə narimnar yame
ror nəfrakisien, mine yame ramraptərəkin nisiaiyen, mine
yame ratuatuk, mine yame norien has rikək iran, mine yame
kitawə kisorkeikei, mine yame nhagriə rhuvə, mine yame
rhuvə pik, mine yame narmamə kamhani vi vi.
9 Sor naha nhagin yame yimnhajoun ta əmiə kin, yame
nimnhavəh ye nimraghien kapəmiə, kini misor naha nhagin
yame yakamni, kini misor naha nhagin yame nakasəm-pə
irak, pəh Kughen yame ravəhsi-pre nəmərinuyen kimi əmiə
tukrarə kimiə min nipig mifam.

Pol rikin ragien tuk nasituyen kapəriə

10 Rikik ragien tuk Yermaru meinai nimnhapəh nisasitu-
pawkəyen irak ror tu kwənmopin mərig taktakun ai rikimiə
raməsik min yo. Nəfrakisien, nimisərig pik yo, mərig swatuk
rikək mə taksasitu irak.
11 Pəh nien mə yakamni nar e meinai nar rikək tu yo. Nikam.
Mərig taktəkun ai yakirkun swatuk tuk nagienien tuk naha
nhagin yame yakavəh.
12 Yakirkun swatuk tuk nagienien, nar apnapig mə kafak
nar kirik rikək uə kafak narimnar ripsaah. Yakwirkun mə
jakhawor pən iran mine mor rikik ragien nar apnapig mə nak
nəviginien rikək uə rehuə; nar apnapig mə kafak nautə rehuə
uə rikəskəh.
13 Kristo ravəhsi-pə nəsaninien kimi yo, yakirkun narəyen
ye nihuvəyen minə fam mine nahasien minə fam.
14 Mərig kimiə nimisor norien rhuvə nipig nimisasitu irak ye
nipig yimnarə ye nipig əutən.
15 Nəfrakisien. Kimiə nəmə Filipae nakwənharkun ta
mə nipig yame nimnhauə misərig Nəvsaoyen Huvə, nipig
yimitərhav Masedonia [tuk norien wok kafak], kimiə pisin
əmə nimisasitu irak kin mane. Niməhuak kirik min rikək
yame rimivəhsi-pə narimnar tiksin kimi yo.
16 Kini nipig yimavən pakə tuk Masedonia, ye taon e Tesa-
lonaeka, mamarə apaikin, nimisher-pə min kin mane. Pəh
nien mə m-kirikianə əmə.

4:6: Mat 6:25-34; Kol 4:2 **4:7:** Aes 26:3; Jon 14:27; Kol 3:15 **4:9:** Rom 16:20
4:13: 2 Kor 12:10 **4:15:** 2 Kor 11:9

17 Pəh nien mə yakamarha kɨn mane mə takhavəhsi-pə kɨmi
yo. Mərɨg yakorkeikei mə Kughen tukrəm norien kapəmiə,
mərok əmiə iran.
18 Yakavəh fam mane yame nɨmɨsher-pə kɨn kɨmi yo, kɨni
rəmhen rapita, meinai nɨpɨg Epafrodaetas rɨmɨpɨk narɨmnar
mɨnə e muə kɨmi yo, taktakun ai narɨmnar kafak rɨpsaah.
Kɨmiə nɨmnhavəhsi-pən nar kɨrik kɨmi Kughen rəmhen kɨn
sakrefaes yame nəmiovɨn rhuvə. In ravəh əmə, rɨkin ragien
tukun.
19 Kɨni kafak Kughen tukrɨvəhsi-pre narɨmnar mɨnə fam
kɨmi əmiə yame ratuatuk tuk nɨmraghien kapəmiə. Kɨni
narɨmnar yame ravəhsi-pə kɨmi ətawə ramsɨ-pən tuk nautə
ehuə kafan yame rhuvə, mamuə tuk ətawə ye Yesu Kristo.
20 Pəh narmamə m-fam tukhavəh-si haktə nhag Kughen
Rɨmtawə mamvən mamvən mɨpəh norien infamien. Amen.

Nəgkiarien infamien

21 Yakamni rhuvə pre tuk əmiə mfam yamə mɨne
nakashatətə ye Yesu Kristo. Nəməhuak mɨnə e kɨmawə miriə
kamhani rhuvə pre tuk əmiə.
22 Narmamə m-fam yamə mɨne kɨshatətə ye Yesu Kristo
kamhani rhuvə pre tuk əmiə, kɨni iriə mɨn yamə mɨne kɨsarə
apa imei Sisa kamhani rhuvə pɨk tuk əmiə.
23 Pəh Yesu Kristo Yermaru kapətawə tukrautə-pre kɨn
nɨhuvəyen kafan kɨmi əmiə m-fam. Amen.

Kolosi
Nəkwəkwə yame Pol rɨmɨrai ramvən kɨmi niməhuak apa Kolosi
Nəgkiarien kwakwə kape Nəkwəkwə e Kolosi

?Pa rɨmɨrai nəkwəkwə e? Aposol Pol rɨmɨrai nəkwəkwə e.

? Rɨmɨrai ramvən kɨmi nɨpa? Rɨmɨrai ramvən kɨmi niməhuak apa Kolosi, taon ehuə kɨrik apa tanə ehuə e Tarki.

? Nɨmraghien rɨmnhawor pən iran mɨnə ye nɨpɨg rɨmɨrai? Pol rapəh nɨvən-hanəyen ye niməhuak apa Kolosi; in rɨmnərɨg əmə nəvsaoyen kɨn. Ye nɨpɨg a, nəmhajoun eikuə tɨksɨn kɨmnhavən apa niməhuak, mamhani mhamə kwənhavəh nɨrkunien kɨrik yame ramerkwaig tuk yermamə. Mamhani mhamə tukaməkeikei kəri-pən swatuk kape nəvɨgɨnien mɨne nɨnɨmien, kɨni tukaməkeikei kəhuak kɨmi agelo mɨnə, meinai pəh nien mə Yesu in yerpɨrɨg pɨk. Mhamə nɨrkunien kape yermamə in nar ehuə.

?Rɨmɨrai nəkwəkwə e tuk naha? Pol rɨmɨrai nəkwəkwə e mə tukruh nhajounien eikuə yamə mɨne kasarə iran ye niməhuak apa Kolosi. Morkeikei mə tukrɨni-ərhav mə Kristo In yerpɨrɨg rapita narɨmnar mɨfam, kɨni pəh nəməhuak mɨnə tukhapəh nɨsətərɨgien kɨn nhajounien eikuə mɨnə a, meinai kaseikuə.

Pol rɨmɨrikakun kafan nəgkiarien

1 Yo Pol, Kughen rɨmɨrpen-ta yo mə yo aposol kɨrik kape
Yesu Kristo. Kɨmru piautawə Timoti
2 kɨmru yakarərai mwher-pre kɨn kɨmi əmiə narmamə
kape Kughen apa Kolosi. Kɨmiə e piak mɨnə mɨne nowinɨk
mɨnə ye Kristo yame nakshatətə tɨmtɨm iran. Kɨmru
yakawəhuak mə nɨhuvəyen mɨne nəmərinuyen kape Rɨmtawə
Kughen In tukrəməkeikei marə yerkimiə.

Pol ramni vi vi Kughen tuk nəmə Kolosi

3 Nɨpɨg yakasəhuak tuk əmiə kɨmi Kughen e rɨm Yesu Kristo
Yermaru kapətawə, nɨpɨg mɨfam yakamhani vi vi In tuk kafan
wok ye nɨmraghien kapəmiə,
4 meinai yɨməsərɨg mə kapəmiə nhatətəyen ramskai tuk
Yesu Kristo, mɨne norkeikeiyen kapəmiə ramvən tuk nar-
mamə kape Kughen mɨnə.
5 Nhatətəyen mɨne norkeikeiyen kapəmiə ror məkneikɨn
meinai nakharkun huvə mə Kughen tukrɨvəhsi-pre naha

1:4: Efes 1:15-16

nhagɨn kɨmi əmiə yame In rɨmnor apnəpeinə-ta iran apa ye
rao ye neai. Nakwəsərɨg ta narɨmnar mɨnə e ye nəgkiarien
əfrakɨs, in e nəvsaoyen huvə kape Yesu Kristo.
6 Ikɨn mɨnə ye tanɨmtanə mɨ-fam, nəvsaoyen huvə e
ramuə mamor kwənkwan mamor vi nɨmraghien kape nar-
mamə. Kɨni nəvsaoyen huvə e rɨnor məknakɨn ye nɨmraghien
kapəmiə rɨrikakun ye nɨpɨg yame kɨmiə nɨmɨsərɨg nəgkiarien
əfrakɨs kape nɨhuvəyen kape Kughen mharkun.
7 In e kwən e Epafras ruɨni ta nəgkiarien e tuk əmiə. In yer-
mamə huvə kɨrik yame ravəh nəgkiarien kapəmru, mamərer
tɨmtɨm tuk norien wok kape Kristo kɨni mamasitu mɨn irəmiə.
8 In məvsao-pə kɨmi əmru kɨn norkeikeiyen kapəmiə yame
Nanmɨn kape Kughen rɨvəhsi-pre kɨmi əmiə.
9 Ror məkneikɨn mə rɨrikakun ye nɨpɨg kɨmawə yɨmɨsərɨg
nəvsaoyen kɨn əmiə, yaksəhuak ye nɨpɨg mɨfam tuk əmiə.
Mɨsaiyoh Kughen mə Nanmɨn kafan tukrɨkwar irəmiə,
nakharkun rɨkin, mɨvəhsi-pre mɨn nɨrkunien ehuə kɨmi əmiə.
10 Yakasəhuak məkneikɨn mə kɨmiə takharkun nɨsiaiyen
Yermaru kapətawə ye nɨmraghien kapəmiə, pəh rɨkin
tukragien tukun. Mə nɨmraghien kapəmiə tukraurə mamor
kwənkwan rhuvə tuk wok m-fam kape Kughen yamə mɨne
nakasor. Kɨni pəh Kughen tukrasitu irəmiə mə takharkun
huvə mɨn In.
11 Yakasəhuak mə nəsanɨnien ehuə kape Kughen tukror
əmiə naksəusɨk-əusɨk ye nɨpɨg nahasien ramuə tuk əmiə. Pəh
taksərer tɨm tɨm, kɨni nərɨgien kapəmiə tukrəpomh, kɨni pəh
rɨkimiə tukramagien əmə,
12 kɨni pəh takamhani vi vi Kughen Rɨmtawə meinai In
rɨmnor əmiə naksatuatuk mə takharkun nɨsarəyen ye rao ye
neai, aikɨn ramraan ghan əmə ikɨn, kɨmiə mɨne kwajikovə
mɨnə fam kape Kughen, iriə e narmamə kape Kughen mɨnə.
13 Kughen rɨmnor məknakɨn ye nɨpɨg rɨmɨrəhsi-ta ətawə
ye narmaruyen kape Setan yame ramarə ye nəpɨgnapien
mɨvəhsi-pə ətawə ye narmaruyen kape Tɨni keikei
14 yame rɨmnarpɨn nɨmraghien kapətawə, kɨni mɨrɨsɨn ətawə
ye narpɨnien kape təvhagə hah.

Yesu Kristo In yerpɨrɨg rapita narɨmnar m-fam

15 Ji Kughen yame narmamə kɨmɨsəm, In rəmhen əmə kɨn
Rɨmni yame kɨtawə khapəh nɨsəmien.
Kupən kupən əgkəp, nɨpɨg nɨmoptanə mɨne neai mɨne
narɨmnar fam kɨmnamharkək hanə, mərɨg Tɨni, In

1:6: Efes 1:13; 1 Pita 1:4 **1:8:** Kol 4:12; Flm 23 **1:9:** Efes 1:16-17 **1:11:** Efes 1:19; 3:16 **1:12:** Efes 1:11,18 **1:13:** Luk 22:53; Efes 2:2 **1:14:** Efes 1:7

rinarə rerin ta. Ror məkneikin mə In nirmin nupan ye
nariмnar minə fam.
16 In yerpirig meinai In rimnor nariмnar m-fam ye taniмtanə,
mine neai, nariмnar yame kaməm əriə mine yamə
mine kipəh nəmien əriə, iriə e agelo minə, mine yarmhə
minə, mine nanmin has minə, mine yermaru minə fam.
In rimnor nariмnar fam; kini nariмnar fam, kafan əmə.
17 Kwasig ikin nariмnar m-fam ramswin, kini In rinarə rerin
ta.
Nariмnar mifam ramswin meinai In raməpkəfugin əriə.
18 Kini In əmə ramərer əkupən ye niməhuak. In kapən kapə
niməhuak. Kini nəməhuak minə, iriə nipran.
In nuknei niməhuak. In e, In yermamə yame rimnəkupən
mimragh min ye nimhəyen kafan mamarə rerin.
Ror məkneikin mə In yerpirig ye nariмnar m-fam.
19 Meinai Kughen rikin ragien pik mə nimraghien mine
nəsaniнien m-fam kafan ramswin min ye Kristo,
20 mə tukrərəhu-pə nəmərinuyen ye nipig nitaw Kristo
rimnaiyu ye nai kamarkwao kin. Kini narmamə, mine
nar miragh minə, mine agelo minə, mine nariмnar fam
kwənharerig-pə fam min ye kwermin.
21 In apa kupən, kimiə nimisərer isok tuk Kughen. Nərigien
mine norien kapəmiə rahas pik, naksor tikmir kimiə Kughen.
22 Mərig taktəkun ai, Kughen rimnor əmiə nakwənhauə
misor kirikianə kimiə min ye nimhəyen kape Kristo yame
nipran rimnəker ye nai kamarkwao kin. Kughen rimnor
məkneikin mə tukrivəh əmiə nakhauə ipakə tukun, naksatu-
atuk ye nimrin, norien has kapəmiə rirkək, kini nar has kirik
rirkək irəmiə yame to Kughen rini-hah əmiə tukun.
23 Nariмnar minə e tukror məkneikin tukmə naksarer tim
tim ye kapəmiə nhatətəyen ye Yesu. Nimisərig nəvsaoyen huvə
yame ramhajoun nariмnar yame Kughen tukror kimi əmiə
apa ye rao ye neai, kini kapəmiə nətərigien tukraməkeikei
marer timtim ye nariмnar minə e. Nəvsaoyen huvə e, yame
nakwəsərig ta, kamhani-ərhav ikin minə ye taniмtanə. Kini
Kughen rimnokrən kin yo, Pol, mə jakni-ərhav min.

Pol in ramasitu ye niməhuak

24 Rikik ragien mə yakərig nəmhəyen ye niprak tuk na-
situyen irəmiə. Kristo rimnərig nəmhəyen ye nipran mə
niməhuak tukrurə. Kini ye swatuk kirikianə əmə min, yo min
yakərig nəmhəyen ye niprak tuk Kristo, in e niməhuak, mə
tukrurə miskai.

1:15: Jon 1:18; 2 Kor 4:4 **1:17:** Jon 1:1; 8:58 **1:18:** Wok 26:23; Efes 1:22-23; Rev 1:5 **1:19:** Kol 2:9 **1:20:** Efes 1:10 **1:21:** Rom 5:10; Efes 2:12 **1:22:** Rom 5:10; Efes 5:27

25 Kughen əmə rɨvəhsi-haktə yo mə jakor wok ye niməhuak
kafan. Kɨni taktəkun ai, yakɨrkun nasituyen irəmiə tuk
wok yame Kughen rɨmnərəhu-pə ye kwermɨk. Kafak e
wok mə jakamni-ərhav nəgkiarien m-fam kape Kughen pəh
nakharkun huvə
26 nərɨg-məniwən-ien kape Kughen yame rɨnamerkwaig
tuk kaha mɨnə mɨne rao mɨnə kupən. Mərɨg taktəkun ai In
rɨmnhoprai nɨpran kɨmi kafan narmamə mɨnə.
27 Kughen rɨmə tukrhajoun narmamə mɨfam mə nəgkiarien
kafan ramni mə In tukrɨvəhsi-pən nɨhuvəyen rɨpsaah kɨmi
əmiə narmamə yamə mɨne pəh nien mə kwənərəus kape Is-
rel. Nəgkiarien kafan ramni mə Kristo ramarə yerkimiə, in
e nakharkun nɨniyen nəfrakɨsien mə takhavəh nɨmraghien
rerɨn.
28 Kɨni kɨtawə kamhani-ərhav Kristo kɨmi narmamə m-fam.
Masəvhag kɨmi əriə, mamhasɨg ihaktə rɨkiriə ye nɨrkunien fam
kapətawə, mə narmamə mɨnə fam tukhauə ye nɨmrɨ Kughen,
masofugɨn-pən ye Kristo, mhaurə mɨsehuə ye nhatətəyen
kapəriə.
29 Yakamarkut pɨk tuk nar e, kɨni nɨpɨg m-fam yakamor wok
ye nəsanɨnien ehuə kape Kristo yame ravəhsi-pə kɨmi yo.

2

Tukasəkeikei mɨshatətə tɨm tɨm ye Yesu

1 Yakorkeikei mə takharkun mə yakaməmnhawk pɨk tuk
əmiə nəmə Kolosi, mɨne nəmə Laodisia, mɨnə nəməhuak mɨnə
tɨksɨn yamə mɨne yakpəh hanə nəmien əriə.
2 Yakor məkneikɨn wok tuk nɨvəhsi-haktəyen nərɨgien
kapəmiə m-fam, nɨpɨg kɨmiə nakamharpɨn huvə rɨkimiə
mə rɨkimiə tukror kɨrikianə əmə, kɨni narɨmnar mɨnə e in
ramuə nɨpɨg naksorkeikei əmiə mɨnə. Kɨni yakamarkut mə
kɨmiə m-fam takhavəh nɨrkunien huvə yame tukror rɨkimiə
rəsanɨn, kɨni mor mɨn mə nakharkun huvə nəgkiarien əfrakɨs
kape Kughen yame rɨmnerkwaig kupən, mərɨg taktəkun ai,
ruatərhav. Kɨni nətərɨg-məniwən-ien e, in e Kristo
3 yame Kughen rɨmnəwhai kəji nɨrkunien m-fam kasəmɨr
iran.
4 Yakaməgkiar məkneikɨn mə yermamə kɨrik rɨrkək mə to rɨ-
vita nərɨgien kapəmiə kɨn nəgkiarien heikən kafan.
5 Ror mə yakamarə pawk isok tuk əmiə, mərɨg rɨkik raməsɨk
pɨk əmiə. Kɨni rɨkik ragien pɨk meinai yɨmnərɨg mə kapəmiə
nətərɨgien kɨrikianə əmə, kɨni kɨmiə nakashatətə tɨm tɨm əmə
ye Kristo.

1:26: Rom 16:25-26; Efes 3:2-9 **1:29:** Efes 3:7,20; Fil 4:13 **2:3:** 1 Kor 1:24,30
2:4: Rom 16:18 **2:5:** 1 Kor 5:3

Kapətawə nɨmraghien tukraməkeikei maməmɨr tɨm tɨm əmə ye Yesu Kristo

6 Mərɨg in ai kɨmiə nakwənhavəh Yesu Kristo mə In Yermaru
kapəmiə, takasəkeikei masofugɨn-pən iran nɨpɨg mɨfam.
7 Takharəh tɨm tɨm Kristo rəmhen kɨn nuai nai yame rameiwaiyu mamrəh kapier. Kɨni pəh nɨmraghien kapəmiə rurə
məusɨk-əusɨk pən iran ramhen əmə kɨn yame kɨnhajoun ta
əmiə kɨn. Kɨni pəh nagienien tukrɨkwar yerkimiə marhyerhav tuk naha nhagɨn yame Kughen rɨmnor irəmiə.
8 Taksərɨg əmiə mə narmamə tukhapəh nhavi-ta-yen
əmiə kɨn nhajoun-ətəwaoyen kapəriə, yame nɨpran rɨrkək.
Nhajoun eikuəyen e kamhasɨ-pən əmə tuk nərɨgien kape
kaha mɨnə, mɨne kape tokrei tanə əmə, mhapəh nɨsəri-pənien
nərɨgien kape Kristo.
9 Kughen raməmɨr piəpiə ye nɨprai kwən e Yesu Kristo.
10 Kɨni Kughen In rɨvəhsi-pre nɨhuvəyen kape Kristo rukwar
ye nɨmraghien kapəmiə. Kristo e In e ramarmaru ye agelo
mɨnə, mɨne yarmhə mɨnə, mɨne nanmɨn has mɨnə, mɨne yermaru mɨnə fam. *
11 In rɨmnəsɨg-pən əmiə. Mərɨg pəh nien mə rɨmɨvəh nao kɨmi
əmiə, mərɨg rɨmɨvəhsi-ta rɨkimiə yame ramor təvhagə hah,
məspir-pən yame rhuvə.
12 Kɨni ye nɨpɨg yame kɨmnakatənɨm kɨn əmiə ye nu, ramor
nɨmtətien mə nɨmraghien akwas kape təvhagə hah kapəmiə
rɨmamhə, kɨni kɨmɨnɨm əmiə rəmhen kɨn in ai kɨmɨnɨm Yesu,
kɨni Kughen rɨmnor əmiə nakhamragh mɨn ye nɨmraghien
wi. In e nhatətəyen kapəmiə ye nəsanɨnien ehuə kape Kughen
yame rɨmnor Yesu rɨmɨmragh mɨn ye nɨmhəyen kafan.
13 Apa kupən, nɨpɨg Kughen rɨpəh hanə nɨvəhsi-tayen norien
hah mɨnə yerkimiə, rəmhen kɨn nakwənhamhə ta tuk norien
has mɨnə kapəmiə. Mərɨg nɨpɨg nɨmnhauə kɨsor kɨrikianə
kɨtawə Yesu, kɨni Kughen rɨmɨvəh mɨragh ətawə. Mɨrɨsɨn ətawə
tuk narpɨnien kape norien has mɨnə fam kapətawə.
14 In rɨmnor loa kupən kafan ruə mə in nar apnapɨg,
mɨne natuakəmien mɨnə iran, yamə mɨne kamhauh ətawə
mamharuk-pən nəgkiarien has irətawə tuk nəsɨkien natuakəmien mɨnə kafan. Loa kupən kafan nəsanɨnien rɨrkək
rəmhen kɨn in ai rɨmnəsɨk pən ye nai kamarkwao kɨn iriu
Yesu.

2:7: Efes 3:17 **2:9:** Jon 1:14,16 **2:10:** Efes 1:21-22 * **2:10:** Ǝmru Kol 1:16. Ye nəgkiarien kape nəmə Gris, rapəh nɨniyen nhagriə, mamni əmə "Kristo ramarmaru ye narɨmnar fam yamə mɨne kamhawəh neihuəyen," mərɨg nɨpran e agelo mɨnə, mɨne yarmhə mɨnə, mɨnə nanmɨn has mɨnə, mɨne yermaru mɨnə fam. **2:11:** Rom 2:29 **2:12:** Rom 6:4 **2:13:** Efes 2:1,4-5 **2:14:** Efes 2:14-16; 1 Pita 2:24

15 Kɨmnəsɨk-pən Yesu ye nai kamarkwao kɨn, In rɨnapita
nəsanɨnien kape yarmhə mɨnə, mɨne nanmɨn has mɨnə, mɨne
yermaru mɨnə fam. Kristo rɨnapita ta əriə, mamor-pən kɨmi
əriə rəmhen kɨn yame king ramor-pən kɨmi tɨkmɨr mɨnə kafan
yame rɨnapita əriə, mofugɨn əriə ye nɨmrɨ jir, markɨs-arkɨs əriə.

Yesu ramarmaru irəmiə

16 Ror məkneikɨn mə takhapəh nɨsətərɨgien kɨn narmamə
yamə mɨne kasərəhu natuakəmien mɨnə mamhani-əhu əmiə
mə takhasiai nəvɨgɨnien kɨrik, uə nɨnɨmien kɨrik, uə nɨpɨg
rhakə kɨrik, uə makuə rhakə kɨrik, uə Sabat.
17 Natuakəmien mɨnə a kashajoun pən nar kɨrik yame
tukrɨpiuə, mərɨg nɨpran e Yesu Kristo.
18 Narmamə tɨksɨn kasausit pɨk mhamə kasəmrərhav
masəm nɨprai nar. Mərɨg nərɨgien kapəriə in kape yermamə
əmə, nɨpran rɨrkək. Iriə kamhasɨgəvɨn əmə mə nərɨgien kapəriə
rameiwaiyu atuk əmə tuk əriə. Mərɨg nəfrakɨsien mə kasausit
pɨk. Kɨni mɨshajoun mə tukaməkeikei kəhuak kɨmi agelo
mɨnə. Mərɨg takhapəh nɨsəri-pənien norien kapəriə, tamə
naksəpkərhav ye nɨmraghien kapəmiə.
19 Narmamə mɨnə a khapəh nharaptərəkɨn-tɨm-tɨmien Yesu.
Mərɨg Yesu ramhen əmə kɨn kapən kapə nɨməhuak, kɨni
nɨməhuak in nɨprai Yesu. Rəmhen kɨn nɨprai yermamə yame
rɨrpɨn ikɨn ye kwənərəus mɨnə ramvən ye nɨkəkrin, kɨni Yesu
tukror məkneikɨn ye nɨməhuak kafan mə nɨməhuak tukrɨskai,
kɨni murə mamehuə ye nɨmraghien huvə yame Kughen ramor
raurə.

Kɨtawə kɨmnhavəh nɨmraghien vi meinai kɨmɨsor kɨrikianə ye Yesu

20 Nɨpɨg nɨmɨshatətə ye Yesu, rəmhen mə kɨmiə min
nɨmnhamhə. Kɨni natuakəmien to rɨpəh nɨvənien tuk
narmamə yamə mɨnə kwənhamhə. Kɨni nuknei loa yamə mɨne
kasəgkiar kɨn narɨmnar kape tokrei tanə əmə, nəsanɨnien
kapəriə rɨrkək, to khapəh nɨsarmaruyen irəmiə. Ror
məkneikɨn yakamaiyoh əmiə mə, ? Rhawor e nakasəri-pən
hanə natuakəmien mɨne kape tokrei tanə? In e nəgkiarien
yamə mɨne kamhani mhamə,
21 “Takhapəh nɨ-rapien nar e,” uə, “Takhapəh nɨsənien nar
e,” uə, “Takhapəh nharəhyen nar e.”
22 Mərɨg natuakəmien mɨnə e kamhasɨ-pən əmə tuk
nəgkiarien kape yermamə. Kasəgkiar əmə kɨn narɨmnar
kape tokrei tanə. Mərɨg narɨmnar yamə mɨne kasatuakəm
tukun to khapəh nɨsoriahyen rɨkimiə, meinai tukmə nakvəh,
mən, kɨni rɨrkək mɨn.

2:15: 2 Cor 2:14 **2:16:** Rom 14:1-13 **2:17:** Hib 8:5 **2:19:** Efes 2:21; 4:16
2:21: Gal 4:3,9; 1 Tim 4:3 **2:22:** Mat 15:9

23 Yakɨrkun mə nɨpɨg nakwəsərɨg nhajounien kapəriə,
nakhamə-ta mə nəgkiarien ehuə e; mhamə ta mə taksor
nəkwairiə. Mərɨg kamhasɨgəvɨn mə kasorkeikei pɨk Kughen,
mamhasɨgovɨn mɨn mə nərɨgien kapəriə rameiwaiyu atuk əmə
tuk əriə, mhamə kasarha huvə tuk nɨmraghien kapəriə. Mərɨg
nəfrakɨsien mə natuakəmien mɨnə kapəriə khapəh nɨsasitu-
əkgəp-ien irətawə mə nɨmraghien kapətawə tukratuatuk.

3

Narəyen atuatuk

1 Mərɨg in ai Kughen rɨmɨvəh mɨragh əmiə min Kristo,
kɨni ror məkneikɨn mə taktəkun ai, kɨmiə takasəkeikei mɨsor
rɨkimiə tukrɨvən əmə tuk narɨmnar kape rao ye neai, ikɨn Yesu
ramkwətə ikɨn ye nɨkar Kughen matuk.
2 Takasəkeikei mɨsor rɨkimiə tukraməsɨk əmə narɨmnar
kape rao ye neai, pəh rɨkimiə tukrɨpəh nəsɨkien narɨmnar
kape tokrei tanə.
3 Meinai kɨmiə Kristo nakwənhamhə, kɨni nɨmraghien
əfrakɨs kapəmiə ramerkwaig-pən tuk Kristo yame ramarə ye
rao ye neai iriu Kughen.
4 Nɨmraghien əfrakɨs kapəmiə, in əmə e Kristo əmə. Kɨni
nɨpɨg Kristo tukrɨpirerɨg-pə mɨn, kɨni Kughen tukrhajoun
ətawə Kristo kɨmi narmamə m-fam. Iriə tuksəm nɨkhakien
kafan.
5 Ror məkneikɨn mə takasəkeikei mɨsəpəh əgkəp norien has
mɨnə kape tokrei tanə rəmhen kɨn: nɨpiraovɨn mɨne narman
mɨnə kamhakɨr apɨs apɨs əriə mɨnə; uə kasor norien rahas ror
naurɨsien tuk nɨniyen; uə kasorkeikei pɨk əriə mɨnə tuk norien
has; uə təvhagə has rehuə pɨk ye nətərɨgien kapəriə; uə kasəptɨg
kɨn nar. Narmamə yamə mɨne kasəptɨg kɨn nar kɨsəmhen kɨn
narmamə yamə mɨne kasəhuak kɨmi nanmɨ nar mɨnə. Kapəriə
kughen e nautə kapəriə.
6 Kasor norien has mɨnə e, niemhaa rhai Kughen tukun,
In tukror narpɨnien ehuə kɨmi narmamə yamə mɨne kasor
narɨmnar mɨnə a.
7 In apa kupən, ye nɨmraghien kapəmiə, nɨmseriwək əmə ye
narɨmnar mɨnə a.
8 Mərɨg taktəkun ai, takasəkeikei mhavəhsi-ta narɨmnar
mɨne ye nɨmraghien kapəmiə, mhapəh nɨsorien narɨmnar
mɨnə e: takhapəh nɨsorien niemhaa, tikinhermiə tukrɨpəh
nhopsɨr-hopsɨrien rəmhen kɨn karuəruə ramahirəg-rəg;
mhapəh nhaniyen nɨkar jir; mhapəh nɨsarpakwaiyen;
mhapəh nɨsor-has-pən-ien kɨmi narmamə.

3:1: Mak 12:36; 16:19; Efes 1:20 **3:3:** Mat 6:33 **3:5:** Eph 5:5 **3:6:** Rom 6:6,11; Efes 4:19; 5:3-6 **3:8:** Efes 4:25-29; 5:4

9 Taksəpəh niseikuəyen irəmiə minə, mərig in ai kimiə
nimisəpəkiək-ta kin nərigien əkwas kapəmiə, misəpəh kafan
norien minə,
10 misarar miseriwək ye nətərigien vi. Kughen rimivəh-
sipre nimraghien wi kimi əmiə, mor əmiə mə takhauə masor
əmə rəmhen kin In, mor əmiə nakharkun huvə In.
11 Kughen rimivəh-si-pre nimraghien vi kimi əmiə, in nar
apnapig mə ik yemə Isrel kirik, uə pəh nien mə ik yemə Isrel,
uə kinəsig-pən ta ik, uə kipəh nəsig-pənien ik, uə nimnor skul,
uə nakpəh nor-huvəyen skul, uə ik yorwok əmə kirik, uə ik
yermaru kirik. Mərig nar ehuə e in e Kristo, kini In ramarə
min ye nimraghien kapətawə m-fam.
12 Kimiə narmamə kape Kughen minə, In rorkeikei əmiə,
mərəhu karin əmiə mə kafan. Kini ror məkneikin, taksarkaoh
kin neipən huvə kape Kughen, in e: rikimiə tukraməkeikei
mehuə tuk narmamə; masor huvə pən kimi narmamə;
nətərigien kapəmiə tukreiwaiyu yetanə; kimiə nəmə mar
minə; kini nətərigien kapəmiə tukrapomh.
13 Nipig yermamə kirik ramor nar kirik rapəh nəmhenien
ye nimrimiə, kini rikimiə tukripəh nəmhə-aihuaa-yen tukun.
Kini tukmə yermamə kirik ramor ahas pən kimi kimiə kirik,
pəh in tukrivəh əmə rimhə pən yerkin. Mərig in tukraməkeikei
məru-kin, kini in mor huvə pən kimi yermamə a. Takhapəh
nharaptərəkin-tim-tim-ien norien hah yame yermamə ramor
kimi əmiə yerkimiə, mərig sor huvə-pən kimin, rəmhen əmə
kin yame Yermaru kapətawə rapəh niraptərəkin-tim-timien
norien has kapətawə yerkin, kini mor huvə-pə əmə kimi ətawə.
14 Nar keikei yame takasəkeikei masor, taksarkaoh kin
neipən huvə e kape Kughen, in e norkeikeiyen. Naksorkeikei
əmiə minə mamhavən, ror əmiə nakamhauə kirikianə.
15 Havəh nəmərinuyen kape Kristo pəh In tukramarmaru
yerkimiə, meinai Kughen rimnokrən kin əmiə mə takhauə
misor kirikianə, naksarə əmə ye nəmərinuyen. Kini nipig m-
fam, takamhani vi vi Kughen tuk narimnar yame In ramor
kimi əmiə.
16 Shajoun əmiə minə kin nəgkiarien kape Kristo, kini
takhavəh-si haktə nərigien minə kapəmiə. Takasəkeikei
misəni nipe minə ye Nəkwəkwə e kamni kimə "Ol Sam," mine
nipe əhuak minə, mine nipe yamə mine kamhasi-pən tuk
Nanmin kape Kughen. Taksəni fam əgkəp əriə mamhani vi
vi Kughen yerkimiə. Kini ye norien kirikianə əmə min, pəh
nəgkiarien kape Kristo tukrəmir mamragh maurə huvə
yerkimiə ye nipig mifam.

3:9: Efes 4:22,25 **3:10:** Efes 4:24 **3:11:** Gal 3:28 **3:12:** 1 Pita 2:9 **3:13:** Efes 4:2,32 **3:14:** Rom 13:8-10 **3:15:** 1 Kor 12:27; Efes 4:4; Fil 4:7 **3:16:** Efes 5:19

17 Narɨmnar yame nakasor, mɨne nəgkiarien m-fam yamə
mɨne nakamhani, taksor əmə ye nhag Yermaru Yesu. Kɨni
nɨpɨg mɨfam taksəhuak kɨmi Yesu mhani vi vi Kughen
Rɨmtawə.

Norien vi kape tatə, mɨne mamə, mɨne kwajikovə mɨnə, mɨne slef mɨnə

18 Nɨpiraovɨn, taksor nəkwai narman mɨnə kapəmiə. Norien
e ratuatuk tuk nɨpian əhuak mɨnə mə tuksor.
19 Narman, takasorkeikei nɨpiraovɨn mɨnə kapəmiə,
mhapəh nɨsərɨk-mɨtə-yen əriə.
20 Kwajikovə mɨnə, taksor nəkwai rɨmɨmiə mɨne nɨsɨnmiə,
meinai Yermaru kapətawə, rɨkin tukragien tukun.
21 Kɨmiə tatə mɨnə, takhapəh nɨsorien narpɨnien yame
rapita nərɨgien yame kwajikovə mɨnə kasor mə rɨkirɨə
tukrəmhə tukun. Tamə naksor-pən məknakɨn kɨmi əriə,
nərɨgien kapəriə rɨmɨr.
22 Slef mɨnə, kapəmiə aikɨn namehuə mɨnə kape tokrei tanə
e, kɨni ye nɨpɨg mɨnə fam, takasəkeikei mɨsor nəkwairɨə. Pəh
nien mə nɨpɨg əmə kasarha tuk əmiə mə rɨkirɨə tukragien
tuk əmiə. Mərɨg in ai kɨmiə nakhasiai Yermaru kapətawə,
takasəkeikei mɨsor wok əfrakɨs yerkimiə.
23 Naha nhagɨn wok yame nakasor, taksor yerkimiə m-
fam. Pəh nien mə yermamə əmə yame ramehuə irəmiə mərɨg
Yermaru kapətawə In ramehuə irəmiə.
24 Mərɨg takasəkeikei mharkun mə Yermaru kapətawə In
tukrarpɨn tai wok kapəmiə. In ai nərokien yame Kughen
rɨmɨrpen ta mə tukrɨvəhsi-pən kɨmi tɨni mɨnə.
Nakharkun mə yermamə e yame naksor atuə kɨn kafan, in
e Kristo Yermaru.
25 Kɨni mərɨg narmamə yamə mɨne kasor norien hah,
Kughen tukrarpɨn tai norien hah kapəriə. In ramor raməm
nəmhen kɨmi narmamə mɨfam.

4

1 Nəmehuə yamə mɨne kapəmiə aikɨn slef mɨnə, takasəkeikei
mɨsor rhuvə matuatuk pən tuk əriə. Taksor rəm-nəmhen pən
tuk əriə. Takasəkeikei mharkun mɨn mə kapəmiə mɨn kɨrik
aikɨn Yemasur, In ramarə apa ye rao ye neai.

Pol raməvhag kɨmi əriə

2 Pəh takhapəh nɨsəpəhyen nəhuakien kɨmi Kughen, mɨsərɨg
əmiə, mhani vi vi In.

3:17: 1 Kor 10:31; Efes 5:20 **3:18:** Efes 5:22 **3:19:** Efes 5:25 **3:20:** Efes 6:1 **3:21:** Efes 6:4 **3:22:** Efes 6:5-8 **3:25:** Rom 2:11 **4:1:** Efes 6:9 **4:2:** Efes 6:18; Fil 4:6

3 Kɨni yakorkeikei mə kɨmiə taksəhuak mɨn tuk əmawə,
mə Kughen tukrəhitə ye swatuk mə jakhani-ərhav nərɨg-
məniwənien kape Kughen. In e Kristo. Yakamni-ərhav
nəgkiarien e, kɨmɨvəhsi-pən yo ye kalabus, kɨrkwəji yo kɨn jen
tukun.
4 Taksəhuak mə jakamni-ərhav nəgkiarien e tukratuatuk
mɨhuvə rəmhen əmə kɨn yame jakaməkeikei mamor.
5 Kɨmiə nəməhuak mɨnə, pəh narmamə yamə mɨne khapəh
nɨsəhuakien kɨsəm-pən Yesu ye norien mɨnə kapəmiə. Kɨni
ye nɨpɨg mɨfam, takasəkeikei masərɨg əmiə mə nɨmraghien
kapəmiə tukrɨvi narmamə iruə khauə tuk Yesu.
6 Kɨmiə takasəkeikei masəgkiar huvə kɨmi əriə ye nəgkiarien
e yame rhuvə mheikɨn, pəh iriə tuksərɨg nəgkiarien mɨnə e mə
khahuvə. Kɨni tukmə narmamə kasaiyoh əmiə kɨn nhatətəyen
kapəmiə, rhuvə mə takharkun nhoprai-pənien kɨmi əriə m-
fam.

Pol rher-pən kɨn yermamə mir kɨraru kɨravən apa Kolosi

7-8 Yakamher-pən kɨn piautawə keikei Tikikas. Nɨpɨg mɨfam
in ramərer matuk tuk nasituyen irak tuk wok kape Yermaru.
In raurə tuk əmiə tuk nərɨgien kɨraru əmə. Mə in tukrəvsao
kɨmi əmiə kɨn norien yame yakasarə iran ai taktəkun. Kɨni mə
tukror rɨkimiə ramragh.
9 In raurə iriu piautawə keikei Onesimas. Nɨpɨg mɨfam in
ramhatətə tɨm tɨm ye Yesu. In kɨmiə kɨrik. Iriu tukwəvsao kɨn
narɨmnar fam ye narəyen eikɨn e.

Nəgkiarien infamien

10 Kɨvəhsi-pən kwən e Aristakas ye kalabus kɨmru min. In
ramni-pre huvə tuk əmiə. Kɨni Mak, naorahi Banabas, in mɨn
ramher-pre kɨn nəgkiarien huvə kafan kɨmi əmiə. Kɨni kɨmiə
nakwənhavəh ta nəgkiarien tukun. Tukmə rurə en kɨmiə ikɨn,
nakhakɨr mhavən mɨsarha huvə tukun.
11 Kɨni Josua Jastas, in mɨn ramher-pre kɨn nəgkiarien huvə
kafan kɨmi əmiə. Ye kwənərəus kape nəmə Isrel, yamə mɨne
kashatətə ye Yesu, kwərə mɨsɨr a, irɨsɨr kɨrhasitu irak tuk wok
kape rao ye neai. Kɨni kwərə mɨsɨr a, irɨsɨr kɨrhasitu pɨk irak
ye nɨpɨg əutən yame ramuə ye nɨmraghien kafak.
12 Kwən e Epafras in kɨmiə mɨn kɨrik. In rher-pre mɨn kɨn
nəgkiarien huvə kɨmi əmiə. In yermamə kɨrik yame nɨpɨg
m-fam ramor wok kape Yesu Kristo, kɨni ye nɨpɨg mɨfam, in
raməhuak tɨm tɨm tuk əmiə. Kɨni in raiyoh Kughen mə kɨmiə
taksərer tɨmtɨm kɨni mhauə mharkun huvə narɨmnar fam
yame Kughen rorkeikei.

4:3: Rom 15:30; Efes 6:19 **4:5:** Efes 5:15-16 **4:6:** Efes 4:29; 1 Pita 3:15
4:7-8: Efes 6:21-22 **4:9:** Flm 10-12 **4:10:** Wok 12:12; 13:13; 15:37-39; 2 Tim 4:11

13 Yakɨrkun nɨni-pre-yen kɨmi əmiə mə kwən e in ramarkut
pɨk tuk nasituyen irəmiə, mɨne ye narmamə yamə mɨne kɨsarə
apa taon mir e Laodisia mɨne Hierapolis.
14 Kwən e Demas, mɨne Dokta Luk, yame in kɨtawə keikei
kɨrik, iriu mɨn kawher-pre kɨn nəgkiarien huvə kɨmi əmiə.
15 Yakamher-pre mɨn kɨn kafak nəgkiarien huvə kɨmi pi-
autawə mɨne nowintawə apa kwənmhaan e Laodisia, mɨne
pian a Nimfa, mɨne nəməhuak mɨfam yamə mɨne kasofugɨn
aikɨn.
16 Taksəvheikɨn ta nəkwəkwə e yakamrai-pən mher-pre kɨn
kɨmi əmiə, mɨsher-pən kɨn kɨmi niməhuak apa Laodisia mə
iriə mɨn tuksəvheikɨn. Kɨni ye norien kɨrikianə mɨn, kɨmiə
takasəkeikei mɨsəvheikɨn nəkwəkwə kape nəmə Laodisia.
17 Kɨni takasəkeikei mhani-pən tuk Akipas mə in
tukrəməkeikei mor fam wok a yame Yermaru kapətawə
rɨmɨvəhsi-pən kɨmin mə tukror.
18 Yo Pol, yakvəh pen mamrai nəgkiarien e kɨn kwermɨk,
mamni-pre rhuvə kɨmi əmiə. Pəh rɨkimiə tukrəməsɨk mə
kɨvəhsi-pən yo ye kalabus, kɨrkwəji yo kɨn jen. Pəh Kughen
tukrasitu irəmiə kɨni mautə-pre kɨn kafan nɨhuvəyen raməmɨr
tuk əmiə.

4:14: Kol 1:7; Flm 23-24 **4:17:** Flm 2 **4:18:** 1 Kor 16:21

1 Tesalonaeka
Nəkwəkwə yame Pol rɨmnəkupən mɨrai ramvən kɨmi nəməhuak mɨnə apa Tesalonaeka
Nəgkiarien kwakwə kape nəkwəkwə e 1 Tesalonaeka

?Pa rɨmɨrai nəkwəkwə e? Aposol Pol rɨmɨrai nəkwəkwə e.

? Rɨmɨrai ramvən kɨmi nɨpa? Rɨmɨrai ramvən kɨmi niməhuak apa Tesalonaeka.

? Nɨmraghien rɨmnhawor pən iran mɨnə ye nɨpɨg rɨnamrai nəkwəkwə e? Niməhuak apa Tesalonaeka, in niməhuak vi kɨrik. Pol rɨrkun ta niməhuak apa Tesalonaeka ye newk kɨraru uə kɨsisər. Nəməhuak mɨnə aikɨn tukasəkeikei mhaurə ye nɨmraghien kapəriə. Kashatətə ye Yesu Kristo, kamuh əriə tɨksɨn, kasərɨg nəmhəyen. Kɨni tɨksɨn khapəh nharkun-huvəyen nɨpɨg kape Yesu Kristo yame tukrɨrerɨg-pə mɨn iran ye tokrei tanə. Tɨksɨn rɨkiriə raməsɨk mə Yesu tukrɨrerɨg-pə aihuaa əmə. Kɨni mɨseinein mə narmamə yamə mɨne kwnəhamhə ta kwasɨg ikɨn Yesu rɨrerɨg-pə mɨn, tukhawor əriə. ?Tukasarer mɨn uə?

?Rɨmɨrai nəkwəkwə e tuk naha? Pol rɨmɨrai nəkwəkwə e mə tukrɨvəhsi-haktə nətərɨgien kapəriə, kɨni mor nhatətəyen kapəriə rəusɨk-əusɨk. Kɨni morkeikei mə tukrɨvəh-sipən nhajounien yame ratuatuk ye nɨkarɨn kape nɨrerɨg-pə-mɨnien kape Yesu Kristo.

Pol rɨmnokrən huvə ye nəməhuak mɨnə apa Tesalonaeka

1 Yo Pol, mɨne Saelas, mɨne Timoti, yakarhɨni rhuvə tuk əmiə ye niməhuak apa Tesalonaeka. Kɨmiə nɨmnhauə kɨrikianə tuk Rɨmtawə Kughen mɨne Yermaru Yesu Kristo.

Pəh Kughen tukrautə-pre kɨn kafan nɨhuvəyen mɨne nəmərinuyen kɨmi əmiə.

2 Nɨpɨg m-fam, yakarhɨni-pən tuk Kughen mɨrhmə rɨkimasɨr ramagien tuk əmiə m-fam, kɨni marhəhuak tuk əmiə ye nəhuakien kapəmasɨr.

3 Nɨpɨg yakarhəhuak kɨmi Rɨmtawə Kughen, rɨkimasɨr ramagien meinai nɨpɨg mɨfam rɨkimasɨr raməsɨk kapəmiə wok yame ramsɨ-pən ye nhatətəyen kapəmiə. Kɨni rɨkimasɨr raməsɨk mə norkeikeiyen kapəmiə rehuə, naksasitu ye narmamə. Kɨni rɨkimasɨr raməsɨk mɨn narer-tɨm-tɨmien kapəmiə ye nɨpɨg əutən yamə mɨne kamhauə ye nɨmraghien

---

1:1: Wok 17:1-9

kapəmiə. Kini naksor məknakin meinai nimisərəhu-pən tim
tim nərigien kapəmiə ye Yesu Kristo Yermaru kapətawə.
4 Piak minə, mine nowinik yamə mine Kughen rorkeikei
əmiə: Rikimasir ramagien min tuk əmiə meinai yakrhirkun
mə Kughen rimirpen əmiə.
5 Kini yakrhirkun mə Kughen rimirpen əmiə meinai
nəvsaoyen huvə yame yakarhini tuk əmiə, pəh nien mə ramuə
ye nəgkiarien əmə, mərig Nanmin kape Kughen rimnor nar
apsipis tiksin irəmiə, ramor nimtətien mə nəgkiarien kafan
ror nanmin, kini kitawə kharkun huvə mə in nəfrakisien.
Kini nipig kimnisarə kitawə-m kimiə, nakharkun mə norien
kapəmasir in rhuvə əmə mə tukrasitu irəmiə.
6 Kini kimiə nimnhasigovin norien kapəmasir mine Yer-
maru kapətawə. In e ye nipig yame nimnhavəh pawk
nəmhəyen ehuə, mərig nimnhavəh nəvsaoyen huvə kape
Kughen yerkin agien yame Nanmin kape Kughen ravəhsi-pə.
7 Ror məkneikin, ye norien kapəmiə, nimishajoun swatuk
huvə kirik kimi nəməhuak minə ye provins e Masedonia mine
apa Provins Akaea, mə tukhasigovin əmiə.
8 Nimnhani-ərhav nəgkiarien kape Kughen rəmhen kin
yame naiyuk ramasək kamərig ikin minə fam. Kini pəh nien
mə nəmə Masedonia mine Akaea əmə, mərig narmamə ikin
minə fam kharkun kapəmiə nhatətəyen ye Kughen, kini ripəh
nəmhenien mə to yakarhini min nhatətəyen kapəmiə, meinai
narmamə minə fam kwəsərig ta nəvsaoyen kin.
9 Meinai nəmə Masedonia mine Akaea, iriə atuk kamhani-
ərhav mə nipig yimirhuə mirhəm əmiə, rikimiə ragien tuk
niwəhyen nəgkiarien kapəmasir. Iriə kamhani-ərhav mə
kimiə nimnhaukreikin-pən nimetaimiə kimi nanmi kughen
eikuə minə, mhauə mhakwasig kin Kughen yame ramragh,
kini in Kughen əfrakis.
10 Mamhawhin min Ji Kughen yame tukrisi-faktə ye rao ye
neai, yame Kughen rimivəh miragh In ye nimhəyen kafan.
Kini In tukrirəhsita ətawə tuk narpinien mine niemhaa kape
Kughen yame tukripiuə.

2

Wok yame Pol rimnor apa Tesalonaeka

1 Piak minə mine nowinik minə: Nakharkun mə nipig
kimasir yimirhurə mirhəm əmiə, nuəyen kapəmasir, pəh nien
mə ror əmə nar apnapig kin, mərig in rimnor nəkuə.
2 Kini kimiə nakharkun mə in apa Filipai, narmamə kimisor
rahah pawk pə kimi əmasir, kini mashek iah əmasir, mərig
Kughen kapətawə rimnasitu irəmasir, kimasir yakarhətghaa

1:3: 1 Kor 13:13; Kol 1:4-6 **1:5:** 1 Kor 2:4-5 **1:6:** Wok 17:5-9

kɨn nɨrhɨni-ərhavyen kafan nəvsaoyen huvə kɨmi əmiə, nar apnapɨg narmamə kasarkut mə tukhani-əhu əmasɨr.

3 Ror məkneikɨn meinai kapəmasɨr nəgkiarien tuk nɨviyen nərɨgien kapəmiə rɨpəh nɨsi-pənien ye nərɨgien hah kɨrik, uə tuk rɨkin yame rɨpəh natuatukien. Kɨni yɨmɨrhɨpəh nɨrharkutien tuk neikuəyen irəmiə.

4 Nɨkam. Yɨmɨrhɨpəh nɨrhorien məknakɨn. Mərɨg nɨpɨg yɨmɨrhəgkiar, yɨmɨrhɨrkun mə Kughen rɨvaag-pə yerkimasɨr, məm mə kɨmasɨr yakrhəmhen mə jakrhɨni-ərhav nəvsaoyen huvə, kɨni mamərəhu-pə ye kwermɨmasɨr. Kɨni pəh nien mə yɨmɨrhəgkiar mə narmamə rɨkiriə tukragien tuk əmasɨr. Mərɨg yɨmɨrhəgkiar mə Kughen rɨkin tukragien tuk əmasɨr. In Kughen yame rɨwaag-pə yerkimasɨr.

5 Nakharkun mə kɨmasɨr yɨmɨrhɨpəh nɨrhuəyen tuk əmiə mə jakrhɨvi nərɨgien kapəmiə ye nəgkiarien heikən mɨnə. Pəh nien mə yɨmɨrhɨni-ərhav nəvsaoyen huvə kɨmi əmiə mə jakarhɨvəh mane kapəmiə. Kɨni Kughen, In rɨrkun rɨkimasɨr mə yakarhəfrakɨs.

6 Kɨmasɨr yɨmɨrhɨpəh nɨrhuəyen mə kɨmiə kɨrik uə yermamə apnapɨg kɨrik tukrɨvəhsi-haktə əmasɨr.

7 Kɨmasɨr e aposol mɨsɨr kape Kristo, yakrhɨrkun nɨrharkutien kɨmi əmiə mɨrhɨmə taksəkeikei mhasiai əmasɨr rəmhen kɨn yamehuə mɨsɨr mərɨg yakrhɨpəh nɨrhorien. Nɨpɨg yɨmɨrharə kɨtawə-m kɨmiə, norien kapəmasɨr rɨmar, rəmhen kɨn yame mamə ramarha huvə tuk tɨni mɨnə.

8 Rɨkimasɨr ramagien mə yakarhɨni-ərhav nəvsaoyen huvə, mərɨg pəh nien mə yakarhɨni-ərhav əmə, mərɨg yakarhor narɨmnar fam yame yakrhɨrkun nɨrhorien mə tukrasitu irəmiə. Rəmhen kɨn yɨmnarhɨvəh-si-pre nɨmraghien kapəmasɨr kɨmi əmiə, meinai kɨmiə nɨmnhauə mə kapəmasɨr narmamə keikei mɨnə.

9 Piak mɨnə mɨne nowinɨk mɨnə, ? Rɨkimiə raməsɨk nəmnhawkien kapəmasɨr uə nɨkam? Nɨpɨg yɨmɨrharə kɨtawə-m kɨmiə mɨrhəvsao-ərhav kɨn nəvsaoyen huvə kape Kughen kɨmi əmiə, kɨmasɨr yɨmɨrhor wok yenpɨg mɨne yeraan mə jakhavəh mane kɨrik mɨrhɨpəh nɨrhaiyoh-preyen kɨn nasituyen kɨmi əmiə.

10 Kɨmiə nɨmɨsəm mharkun nhani-ərhavyen mə nɨpɨg yɨmɨrharə kɨtawə-m kɨmiə nəməhuak mɨnə, norien kapəmasɨr in ratuatuk; kɨni Kughen raməm əmə mə norien kapəmasɨr in ratuatuk, kɨn rɨkin ramagien tukun. Kɨni nar kɨrik rɨrkək mə to kɨni-hah əmasɨr iran.

11 Kɨni nakharkun mə kɨmasɨr yɨmɨrhor rhuvə pən kɨmi əmiə m-fam ramhen kɨn yame tatə ramor rhuvə-pən kɨmi tɨni mɨnə.

2:2: Wok 16:19-24; 17:1-9 **2:4:** Gal 1:10 **2:9:** Wok 20:34

12 Kɨni ye norien kɨrikianə əmə mɨn, yɨmɨrhərɨp tɨmtɨm əmiə,
kɨni marharəhsi-haktə kapəmiə nərɨgien, marhəkeikei kɨmi
əmiə mə nɨmraghien kapəmiə tukratuatuk ye nɨmrɨ Kughen,
pəh rɨkin tukragien tukun. Kughen e rɨmnokrən kɨn əmiə
mɨmə takhauə pəh In ramarmaru irəmiə, mɨpɨk əmiə naksarə
ye rao ye neai.
13 Kɨni nɨpɨg m-fam, kɨmasɨr yakarhɨni vi vi Kughen meinai
nɨpɨg nɨmnhavəh nəgkiarien kape Kughen yame nɨmɨsərɨg
tuk əmasɨr, kɨni mhavəh rarə yerkimiə, kɨni rɨkimiə rɨpəh
nəsɨkien mə in nəgkiarien kape narmamə əmə, mərɨg rɨkimiə
rɨmnəsɨk mə in nəgkiarien kape Kughen. Kɨni nəfrakɨsien
mə in nəgkiarien kafan. Kɨni nəgkiarien e ramor wok
ye nɨmraghien kapəmiə, kɨmiə en narmamə yamə mɨne
nakamhani nəfrakɨsien iran.
14 Piak mɨnə mɨne nowinɨk mɨnə, yakrhɨrkun mə
nakwənhavəh nəgkiarien kape Kughen yerkimiə meinai
nɨmɨsor rəmhen əmə kɨn nəməhuak mɨnə kape Kughen apa
Judia kɨmɨsor. In e, iriə kwənhauə kɨrikianə ye Yesu Kristo,
məkneikɨn nəmə imərɨə ikɨn, nəmə Isrel, kɨmɨsarar mamhauh
ərɨə. Kɨni nəmə iməmiə ikɨn kɨmnhauh məknakɨn əmiə.
15 Nəmə Isrel a kɨmɨshopni Yesu Yermaru, mɨne profet kape
Kughen mɨnə, mɨsher-yerhav mɨn kɨn əmawə yakhaier. Iriə a
tɨkmɨr mɨnə kape narmamə mɨfam. Norien kapəriə ramor rɨki
Kughen rapəh nagienien,
16 meinai kɨmawə yakhamə jakhani-ərhav nəgkiarien kape
Kughen kɨmi narmamə yamə mɨne pəh nien mə kwənərəus
kape Isrel, mə Kughen tukrɨvəh mɨragh ərɨə, mərɨg nəmə Isrel
tɨksɨn kasərer əswasɨg kɨn əmasɨr. Ye norien e, nɨpɨg mɨfam, iriə
kasəwhai kəji norien has kapəriə rehuə mapita. Taktəkun ai,
niemhaa mɨne narpɨnien kape Kughen ruauə tuk ərɨə.

Pol rɨmə tukruə məm nəmə Tesalonaeka

17 Piak mɨnə mɨne nowinɨk mɨnə: nar apnapɨg mə yakahrarə
isok tuk əmiə tuk kwənpər nɨpɨg, mərɨg yakrhorkeikei pɨk mə
jakrhurə mɨrhəm əmiə. Nəfrakɨsien, nɨpraitawə isok tuk ətawə
mɨnə. Mərɨg nətərɨgien kapətawə kɨrikianə. Kɨni yakrharkut
pɨk mə jakrharerɨg-pre mɨrəm əmə.
18 Yɨmɨrhorkeikei pɨk mə jakrhurə mɨrhəm əmiə. Yo Pol,
yɨmnarkut nɨpɨg rɨpsaah, mərɨg Setan rɨmnərer əswasɨg kɨn
əmasɨr.
19-20 Yakrhorkeikei pɨk mə jakrhurə mɨrhəm əmiə meinai
rɨkimasɨr ragien tuk əmiə. Kɨni yakrhərəhu-pən əusɨk-əusɨk
nərɨgien kapəmasɨr mə nɨpɨg Yesu Yermaru tukrɨrerɨg-pə mɨn,
jakrhagien pɨk mɨrhɨni-pən tukun mə kɨmiə e kwənkwai wok

2:12: Wok 20:31 **2:13:** 2 Tes 2:13 **2:14:** Wok 17:5 **2:15:** Wok 9:23,29; 13:45,50; 14:2,5,19

huvə kapəmasɨr. Nəfrakɨsien, rɨkimasɨr ramagien pɨk tuk əmiə.

3

1 Yakrhɨpəh nɨrhəmien əmiə ror tu, rɨkimasɨr rəpou; ipakə
rɨkimasɨr rɨmnərkwopɨr. Kɨmasɨr yakrheinein mə kɨmiə
naksarə huvə uə nɨkam. Kɨni kɨmasɨr yɨmɨrhɨni mə kɨmru
[Saelas] jakawarə əmə e Atens,
2 mwher-pre Timoti mə tukrurə məm əmiə. In piautawə
kɨrik yame ramor wok kape Kughen kɨmasɨr min tuk nɨni-
ərhavyen nəvsaoyen huvə kape Kristo. In rɨmaurə tuk əmiə
mə tukrasitu irəmiə mɨwəhsi-haktə kapəmiə nərɨgien, kɨni
mor əmiə naksərer tɨm tɨm ye nhatətəyen kapəmiə,
3 mə nahasien yame ramuə taktəkun tukrɨpəh norien rɨkimiə
rətərɨg pɨk. Nakwənharkun ta mə nətərɨgien kape Kughen e
mə narmamə tuksor ahas pə kɨmi ətawə.
4 Nəfrakɨsien, nɨpɨg yɨmɨhrəmɨr kɨtawə-m kɨmiə, yɨmɨrhɨni
mɨrhɨmə tukor ahas pə kɨmi ətawə. Kɨni kɨmiə nakharkun
huvə mə ruauə mɨnor nəfrakɨsien kɨn rəmhen əmə kɨn yame
kɨmasɨr yɨmɨrhɨni ta.
5 Tuk nar a, nɨpɨg rɨkikrɨmnəpou pɨk meinai yɨmneinein mə
kɨmiə nɨmɨs-haw-arə, kɨni yɨmnher-pre Timoti mə tukrurə
məm-ru nhatətəyen kapəmiə, mə ramskai uə nɨkam. Yɨmɨgɨn
mə, Setan yame in yermamə kape nɨvəh-sipən-vəh-sipənien,
in tukrəm swatuk kɨrik tuk nɨvəhsi-pən-vəhsi-pənien kɨmi
əmiə, mor wok kapəmasɨr tukror əmə nar apnapɨg kɨn.

Timoti raməvsao kɨn nəmə Tesalonaeka

6 Mərɨg taktəkun ai, Timoti ruirerɨg-pə tuk əmru, kɨni mɨvəh
nəvsaoyen huvə ye kapəmiə nhatətəyen mɨne norkeikeiyen.
Mamni-pə tuk əmru mɨmə rɨkimiə raməsɨk əmasɨr ye nagie-
nien, kɨni mɨsorkeikei mə taksəm əmasɨr, rəmhen kɨn yame
kɨmasɨr yakrhorkeikei mə jakarhəm əmiə.
7 Ror məkneikɨn, piak mɨnə mɨne nowinɨk mɨnə, nar ap-
napɨg mə yɨmɨrharə ye nahasien kɨni mɨrhərɨg nəmhəyen,
mərɨg nəvsaoyen kape nhatətəyen kapəmiə rɨmɨvəhsi-haktə
nətərɨgien kapəmasɨr tuk əmiə.
8 Yɨmɨrhɨvəh nəvsaoyen mə naksarer tɨm tɨm tuk Yesu Yer-
maru, yakarhərɨg mə yakrhəvəh mɨn nɨmraghien.
9 Nɨpɨg yakarhərer ye nɨmrɨ Kughen, nagienien kapəmasɨr
tuk əmiə in rehuə, kɨni yakarhɨni vi vi Kughen tuk əmiə.
10 Yenpɨg mɨne yeraan, ye nɨpɨg m-fam, yakarhəhuak
əusɨk-əusɨk mə jakarhəm mɨn əmiə, kɨni mɨrhajoun əmiə kɨn

2:19-20: Fil 2:15-16; 4:1; 2 Tes 1:4 **3:1:** Wok 17:15 **3:2:** Wok 16:1-3 **3:3:** 2 Tim 3:12 **3:6:** Wok 18:5 **3:7:** 2 Tes 1:4

nar yame nakseinein hanə, mə kapəmiə nhatətəyen tukrurə mɨskai.
11 Kɨni pəh Kughen kapətawə e Rɨmtawə mɨne Yesu Kristo
Yermaru kapətawə iriu atuatuk kawor swatuk kɨmi əmasɨr
kɨni yakarhurə mɨrhəm əmiə.
12 Pəh Yermaru kapətawə tukror norkeikeiyen kapəmiə tuk
əmiə mɨne narmamə m-fam tukrhaktə mokrig marh-yerhav,
rəmhen kɨn yame norkeikeiyen kapəmasɨr rehuə tuk əmiə.
13 Pəh In tukror rɨkimiə rəsanɨn mə nɨpɨg Yesu Yermaru
tukrɨrerɨg-pə mɨn iriə kafan narmamə mɨnə, kɨni taksərer ye
nɨmrɨ Kughen kapətawə e Rɨmtawə, kɨni mɨsatuatuk, kɨni nar
kɨrik rɨrkək irəmiə mə to kɨni-hah əmiə iran.

4

Nɨmraghien kapəmiə tukraməkeikei mor Kughen rɨkin ragien

1 Piak mɨnə mɨne nowinɨk mɨnə, taktəkun ai jakaməkeikei
maməgkiar ye narɨmnar tɨksɨn. Yakwərhajoun ta əmiə ye
naha norien yame taksor mə Kughen rɨkin tukragien tukun.
Kɨni nəfrakɨsien naknasor. Kɨni taktəkun ai yakarhaiyoh
əmiə marhuh rɨkimiə ye nhag Yesu Yermaru mə taksor əmə
məknakɨn mamharpɨn pəh norien a tukreihuə.
2 Sor məknakɨn meinai nakwənharkun ta nəgkiarien
yame Yesu Yermaru rɨmɨvəhsi-pə nehuəyen kɨmi əmasɨr
mə jakrhɨni-ərhav.
3 In e nərɨgien kape Kughen mə tukrərəhu karɨn əmiə mə
kafan mɨnə mə taksor nar yame rhuvə matuatuk: Takhapəh
nɨsəri-pənien swatuk kape nɨpiraovɨn mɨne narman yamə
mɨne kamhakɨr apɨs apɨs əriə mɨnə.
4 Kɨmiə kɨrikianə kɨrikianə takasəkeikei mɨseihuə ye
nɨpraimiə ye norien yame rhuvə matuatuk, pəh narmamə
tukhasiai əmiə tukun.
5 Rɨkimiə tukrɨpəh nɨvən-pɨkien tuk nɨkɨr-məniwənien yer-
man uə piraovɨn, rəmhen kɨn yame narmamə yamə mɨne
khapəh nɨsəhuakien mɨseinein Kughen kasor.
6 Takhapəh nɨsəkrəhyen kɨn piraovɨn kape yerman pɨsɨn,
tamə naksor ahas pən tuk piaumiə mɨnə. Yermaru kapətawə
tukrɨpior narpɨnien kɨmi narmamə yamə mɨne kasor təvhagə
has mɨnə a. Yakwərhɨni-pre ta nəgkiarien a marhor kwirɨg kɨn
kɨmi əmiə.
7 Ror məkneikɨn meinai pəh nien mə Kughen rɨmnokrən
kɨn ətawə mə tuksəmkɨmɨk ye nɨmrɨn, mərɨg mə tukasarə ye
nɨmraghien yame in rɨmnərəhu karɨn mə kafan.

3:11: 2 Tes 2:16-17 **4:3:** 1 Tes 5:23; 1 Pita 1:16 **4:5:** 1 Kor 6:13 **4:7:** Hib 12:14

8 Ror məkneikɨn, yermamə yame rukreikɨn-pən nɨmeitaan kɨmi nəgkiarien e, pəh nien mə raukreikɨn-pən nɨmeitaan kɨmi narmamə, mərɨg raukreikɨn-pən nɨmeitaan kɨmi Kughen yame rɨmɨvəhsi-pə Nanmɨn Kafan kɨmi əmiə.

9 Nakwənharkun ta norien kape norkeikeiyen əmiə mɨnə nəməhuak mɨnə, kɨni in e pəh nien mə nar kɨrik yame jakaməkeikei mɨrai ye nəkwəkwə, meinai Kughen rɨmnhajoun ta əmiə kɨn mə taksorkeikei əmiə mɨnə.

10 Kɨni nəfrakɨsien, naksorkeikei piautawə mɨnə fam ye provins e Masedonia ikɨn nakasarə ikɨn. Mərɨg, piak mɨnə mɨne nowinɨk mɨnə, yakarhuh rɨkimiə mə taksor məkneikɨn mamharpɨn pəh norkeikeiyen kapəmiə tukreihuə.

11 Taksəkeikei mɨsarkut tuk nəri-pənien swatuk kape nɨmraghien yame ramərinu, mɨsor atuk kapəmiə wok mə takhavəh mane kape nəvɨgɨnien*, rəmhen əmə kɨn yame yɨmɨrhɨni-pre ta tuk əmiə

12 pəh takhapəh nɨsətəgtəyen ye yermamə kɨrik, kɨni kapəmiə nɨmraghien tukrɨvi-pə narmamə iruə mɨnə mə tukhasiai əmiə.

Nɨrerɨg-pə-mɨnien kape Yesu Yermaru

13 Piak mɨnə mɨne nowinɨk mɨnə, yakrhɨpəh nɨrhorkeikeiyen mə kɨmiə takseinein mə tukrhawor pən iran mɨne ye narmamə yamə mɨne kwənhamhə ta. Nɨpɨg kɨmiə kɨrik rɨmamhə, takhapəh nɨsasək-pɨkien rəmhen kɨn yame narmamə yamə mɨne khapəh nɨsərəhu-pənien nərɨgien kapəriə kɨmi Kughen kɨsasək pɨk rɨkiriə rərhakɨs.

14 Kɨtawə kamhani nəfrakɨsien mə Yesu rɨmamhə mɨmragh mɨn, ror pən rɨkitawə rɨrkun mə nɨpɨg Yesu tukramuə mɨn, kɨni Kughen tukror mə narmamə yamə mɨnə kɨmɨshatətə ta ye Yesu kɨmnhamə, tukharerɨg-pə mɨn iriə Yesu.

15 Kɨni yakarhɨni-pre nəgkiarien atuatuk kape Yesu Yermaru kɨmi əmiə, mə kɨtawə e yamə mɨne kamhamragh mɨsarə mɨseriaji nɨrerɨrɨg-pə-mɨnien kape Yesu, nəfrakɨsien, kɨtawə tukhapəh nɨsokupənien ye narmamə yamə mɨne kɨmɨsəkupən mhamhə.

16 Mərɨg Yesu Yermaru atuatuk əmə In tukrɨsi-pən ye rao ye neai meiwaiyu-pə, kɨni mokrən apomh, kɨni yemasur mɨn kape agelo mɨnə in tukrokrən apomh, kɨni naiyuk tukrasək, məkneikɨn narmamə yamə mɨne kwəshatətə ta ye Yesu, kɨmnhamhə, tukhamragh mɨsəkupən mɨsərer.

4:8: Luk 10:16; 2 Kor 1:22 **4:9:** Jon 13:34 * **4:11:** Nəgkiarien kape Gris ramni mə “Taksor wok kɨn kwermɨmiə.” **4:11:** Efes 4:28 **4:14:** Rom 14:9; 1 Kor 15:3-4,12 **4:16:** 1 Kor 15:51-52

17 Kwasɨg ikɨn, kɨtawə e yamə mɨne kamhamragh mɨsarə,
tukshaktə kɨtawə miriə ye napuə mə tuksəm Yesu Yermaru ye
nɨmago-ago. Tuksarə kɨtawə min kape rerɨn.
18 Takhavəh nəgkiarien e mhavəh-si haktə nərɨgien kɨn
kapəmiə.

5

1 Piak mɨnə mɨne nowinɨk mɨnə, to yakrhɨpəh nɨrhɨni-
atuatukien nɨpɨg narɨmnar mɨne tukruə iran,
2 meinai kɨmiə nakwənharkun ta mə Nɨpɨg Yame Yermaru*
tukruə iran, in rəmhen kɨn yame yəkrəh ramuə yenpɨg.
3 Narmamə tukamhani mhamə, "Narɨmnar fam rəmərinu,
kɨni nahasien rɨrkək," məkneikɨn nahasien tukruə aihuaa əmə
tuk əriə, rəmhen kɨn nəmhəyen yame ramuə aihuaa əmə tuk
piraovɨn yame ror tɨpɨn. Nahasien tukruə tuk narmamə,
tukseinein napien tukun.
4 Mərɨg piak mɨnə mɨne nowinɨk mɨnə, kɨmiə nakhapəh
nɨsərerien ye nəpɨgnapien mə to Nɨpɨg Kwasɨg ramuə, to
nakhapəh nɨsakurien rəmhen kɨn yame yəkrəh kɨrik ramuə
tuk yermamə, in rakur.
5 Kɨmiə mɨfam ji nɨkhakien mɨne nɨraanien. Kɨtawə pəh nien
mə narmamə kape nɨpɨgien uə nəpɨgnapien.
6 Ror məkneikɨn, pəh tukhapəh nɨsorien rəmhen kɨn nar-
mamə yamə mɨne kɨsapɨr. Mərɨg pəh kɨsarha, masəm huvə
kapətawə nərɨgien mɨne norien mɨnə,
7 meinai narmamə yamə mɨne kasapɨr, iriə kasapɨr yenpɨg,
kɨni narmamə yamə mɨne kasapɨs, iriə kɨsapɨs yenpɨg.
8 Mərɨg pəh kɨtawə tukseihuə ye norien mɨnə kapətawə,
meinai kɨtawə narmamə kape nɨraanien. Pəh kharaptərəkɨn
norien kape nhatətəyen mɨne norkeikeiyen, rəmhen kɨn yame
mobael kɨrik yame ravəhsi-pən aean kɨrik yame ramətapɨg
kɨn nɨmagen, kɨni pəh kɨsərəhu-pən tɨm-tɨm kapətawə nərɨgien
kɨmi Kughen, rəmhen kɨn mobael kɨrik yame raukrai pən
kəvəvhao skai yame ramətapɨg kɨn kapən kapə.
9 Pəh kɨsor məknaikɨn meinai pəh nien mə Kughen rɨmɨrpen
ətawə mə tukror niemhaa mɨne narpɨnien kɨmi ətawə, mərɨg
rɨmɨrpen ətawə mə tukrɨvəh mɨragh ətawə ye Yesu Kristo
Yermaru kapətawə.
10 Rɨmamhə tuk ətawə, yamə mɨne kamhamragh mɨne yamə
mɨne kwənhamhə ta, mə kɨtawə m-fam tukharkun narəyen
kɨrikianə kɨtawə min.

---

* **5:2:** Ol Testamen raməvsao kɨn "Nɨpɨg kape Yermaru" ye Joel 2:31, Amos 5:18 mɨne Malakae 4:5. **5:2:** Mat 24:42-43; 2 Pita 3:10; Rev 3:3 **5:3:** Mat 24:39; Luk 21:34-35 **5:5:** Rom 13:12 **5:8:** Aes 59:17; Efes 6:14,17 **5:10:** Rom 14:8-9; 1 Tes 4:14

11 Ror məkneikɨn, takhavəh-sihaktə nərɨgien kapəmiə mɨnə,
kɨni mɨsasitu irəmiə mɨnə mə taksor nhatətəyen kapəmiə
rəusɨk-əusɨk. Nəfrakɨsien, in ai nakasor ai taktəkun mɨne.

Nəgkiarien infamien

12 Piak mɨnə mɨne nowinɨk mɨnə. Taktəkun ai yakarhaiyoh
əmiə mə takhasiai narmamə irəmiə yamə mɨne kasor wok
rɨpsaah. In e yamə mɨne Yermaru kapətawə rɨmɨrpen əriə mə
tukhakɨr əmiə masəvhag kɨmi əmiə.
13 Takhasiai huvə əriə, mɨsorkeikei əriə tuk wok yame kasor,
kɨni mɨsarə ye nəmərinuyen kɨmiə miriə.
14 Kɨni piak mɨnə mɨne nowinɨk mɨnə, yakarhuh rɨkimiə mə
taksor kwirɨg kɨmi narmamə yamə mɨne kasarpah. Havəh-
si haktə nətərɨgien kape narmamə yamə mɨne rɨkiriə rəpou.
Mɨsasitu ye narmamə yamə mɨne kapəriə nəsanɨnien rɨrkək.
Mɨsor nərɨgien kapəmiə rəpomh tuk narmamə mɨfam.
15 Tukmə yermamə kɨrik ror nar kɨrik rɨpəh nəmhenien
ye nɨmrɨmiə, kɨni kɨmiə takhapəh nɨsorien tai norien yame
rɨmnor, mərɨg nɨpɨg mɨfam, takasəkeikei mɨsarkut mə taksor
wok huvə kɨmi əmiə mɨnə mɨne narmamə mɨnə fam.
16 Nɨpɨg mɨfam rɨkimiə tukramagien;
17 nɨpɨg m-fam taksəhuak kɨmi Kughen;
18 nɨpɨg m-fam takhani vi vi Kughen, nar apnapɨg mə
naksarə ye nɨhuvəyen uə nahasien. Taksor nəgkiarien mɨsɨr a
meinai in a nəkwai Kughen tuk əmiə yamə mɨne nakasofugɨn-
pən ye Yesu Kristo.
19 Takhapəh nɨsarer-əswasɨgien kɨn nherien nap kape
Nanmɨn kape Kughen.
20 In ravəhsi-pən nəgkiarien kɨmi profet mɨnə, kɨni takhapəh
nhaniyen nar apnapɨg iran;
21 mərɨg taksəm huvə mɨsəkir huvə narɨmnar fam,
mharaptərəkɨn tɨm tɨm nar huvə mɨnə,
22 mɨsəpəh narɨmnar fam yame raha.
23 Pəh Kughen atuatuk, In Kughen kape nəmərinuyen, In
tukrərəhu karɨn əmiə mə kafan mɨnə. Pəh tukror mə rɨkimiə
m-fam, mɨne nɨmraghien fam kapəmiə, mɨne nɨpraimiə
mɨfam tukratuatuk mə nɨpɨg Yesu Kristo Yermaru tukrɨrerɨg-
pə mɨn iran, nar kɨrik rɨrkək irəmiə mə to kɨni hah əmiə iran.
24 Yermamə yame ramokrən kɨn əmiə, nɨpɨg m-fam tukror
kafan nəgkiarien, kɨni In tukror narɨmnar mɨnə a.
25 Piak mɨnə mɨne nowinɨk mɨnə, səhuak tuk əmiə mɨnə.

5:14: 2 Tes 3:6,11 **5:15:** Rom 12:17; 1 Pita 3:9 **5:16:** Fil 4:4 **5:18:** Efes 5:20 **5:19:** Efes 4:30 **5:22:** 1 Jon 4:1 **5:23:** 2 Tes 3:3 **5:25:** Kol 4:3; 2 Tes 3:1

26 Sokrən huvə irəmiə mɨnə†, rəmhen kɨn yame kɨmiə
kɨrikianə ye Yesu Kristo.
27 Ye nhag Yesu Yermaru, yakamarkut mamni-pre tɨm tɨm
kɨmi əmiə mə taksəvheikɨn nəkwəkwə e kɨmi piak mɨnə mɨne
nowinɨk mɨnə fam.
28 Pəh Yesu Kristo Yermaru kapətawə tukrautə-pre kɨn
kafan nɨhuvəyen kɨmi əmiə.

† **5:26:** "Nɨpɨg naksofugɨn əmiə mɨnə, taksor 'holy kiss' irəmiə mɨnə." 'Holy Kiss' ror nɨmtətien mə kasofugɨn pən ye Yesu masorkeikei əriə mɨnə.

2 Tesalonaeka
Nəkwəkwə yame ror kɨraru kɨn yame Pol rɨmɨrai ramvən kɨmi niməhuak apa Tesalonaeka
Nəgkiarien kwakwə kape nəkwəkwə e 2 Tesalonaeka

?Pa rɨmɨrai nəkwəkwə e? Aposol Pol rɨmɨrai nəkwəkwə e.

? Rɨmɨrai ramvən kɨmi nɨpa? Rɨmɨrai ramvən kɨmi niməhuak apa Tesalonaeka.

?Nɨmraghien rɨmnhawor pən iran mɨnə ye nɨpɨg rɨmɨrai nəkwəkwə? Ye nɨpɨg a, nɨrerɨg-pə-mɨnien kape Yesu Kristo rɨmnor neineinien tuk nəməhuak khapsaah. Kɨmnɨsarə ye nɨpɨg əutən. Kasarə ye nɨpɨg əutən, kɨni iriə tɨksɨn, rɨkiriə raməsɨk mə in e nɨmtətien yame ramhajoun mə pəh nien mə tuktu, Yesu tukrɨrerɨg-pə mɨn; tɨksɨn kɨmnhani mə Yesu ruɨrerɨg-pə ta. Kɨmnhapəh nharkun-huvəyen nɨprai nəgkiarien kupən yame Pol rɨmɨrai ramvən kɨmi niməhuak apa Tesalonaeka (1 Tes). Kɨni tɨksɨn kɨmnhani mhamə, “Yesu tukrɨrerɨg-pə aihuaa əmə, pəh kɨsəpəh wok, mɨsarə əmə mɨseito kɨn in.” Mərɨg pa rɨmə kɨmɨseitokun əfrakɨs Yesu mə tukruə, kɨmɨsarpah əmə. Kɨni Pol rɨmnəvhag kɨmi əriə mə tuksor wok mamhavən, mamhawhin Yesu mə tukruə.

?Rɨmɨrai nəkwəkwə e tuk naha? Pol rɨmɨrai nəkwəkwə e mə tukrərəhu atuatuk nərɨgien kapəriə ye nɨrerɨg-pə-mɨnien kape Yesu. Kɨni maməvhag kɨmi əriə ye nɨmraghien atuatuk.

Pol ramokrən huvə kɨmi əriə

1 Yo Pol, mɨne Saelas, mɨne Timoti, yakarhɨni-pre rhuvə tuk əmiə ye niməhuak en Tesalonaeka. Kɨmiə nɨmnhauə kɨrikianə tuk Rɨmtawə Kughen mɨne Yesu Kristo Yermaru kapətawə.

2 Pəh Rɨmtawə Kughen mɨne Yesu Kristo Yermaru kapətawə tukwautə-pre kɨn kapəriu nɨhuvəyen mɨne nəmərinuyen kɨmi əmiə.

Pol rəməhuak kɨmi Kughen mamni vi vi In

3 Piak mɨnə mɨne nowinɨk mɨnə, nɨpɨg m-fam kɨmasɨr yakarhərɨg mə jakarhəkeikei mɨrhɨni vi vi Kughen tuk əmiə. Kɨni ratuatuk əmə mə yakrhor məkneikɨn, meinai nɨpɨg mɨfam nhatətəyen kapəmiə raurə mməusɨk-əusɨk, kɨni nɨpɨg mɨfam kɨmiə m-fam naksorkeikei əmiə mɨnə, kɨni norkeikeiyen mɨne nhatətəyen e raurə mamhaktə mameihuə.

4 Ror məkneikɨn, kɨmasɨr yakarhɨni-ərhav kɨmi nəməhuak mɨnə fam ikɨn mɨnə fam mə rɨkimasɨr ramagien pɨk tuk əmiə,
meinai nɨpɨg mɨfam nakasərer tɨm tɨm ye nɨmraghien kapəmiə
ye Yesu Kristo, kɨni nakharaptərəkɨn tɨm tɨm nhatətəyen
kapəmiə, nar apnapɨg narmamə kasor ahas-pre kɨmi əmiə,
kɨni masor əmiə naksərɨg nəmhəyen ehuə.
5 Narɨmnar mɨnə e ramhajoun mə norien kape Kughen tuk
nəkirien narmamə, in ratuatuk əmə. Narmamə kasor ahas-
pre tuk əmiə, meinai Kughen In Yermaru kapəmiə. Kɨni nɨpɨg
naksarer tɨm tɨm ye nɨpɨg əutən kapəmiə, tukəm-pən əmiə mə
naksəmhen tuk nɨvənien ye narmaruyen kafan.
6 Ror məknakɨn meinai norien kape Kughen In ratuatuk,
kɨni In tukror narpɨnien kɨmi narmamə yamə mɨne kasor
ahas-pre kɨmi əmiə,
7 kɨni tuk nɨpɨg kɨrik In tukrɨvəh-si-pre napɨsien kɨmi
əmiə yamə mɨne nakamhavəh nəmhəyen, kɨtawə-m kɨmiə.
Nəgkiarien e tukruə mor nəfrakɨsien kɨn ye nɨpɨg yame
Kughen tukror əpu Yesu Yermaru yame tukrɨsi-pən ye rao ye
neai. Tukruə iriə kafan agelo əsanɨn mɨnə, nap tukrarkurao
iran;
8 kɨni In tukror narpɨnien kɨmi narmamə yamə mɨne
kaseinein In, kɨni mhapəh nɨsəri-pənien nəgkiarien kape
nəvsaoyen huvə kape Yesu Yermaru kapətawə.
9 Kughen tukror narpɨnien kɨmi əriə ye nahasien kape rerɨn.
Kɨni In tukrərer əswasɨg kɨn əriə kape rerɨn ye nɨmrɨ Yesu
Yermaru mɨne nɨkhakien ehuə kape nəsanɨnien ehuə kafan.
10 Nəgkiarien e tukror nəfrakɨsien kɨn ye nɨpɨg yame Yesu
tukrɨrerɨg-pə mɨn iran. In tukrɨvəh nɨni-vivi-yen tuk narɨmnar
yame rɨmnor kɨmi nəməhuak mɨnə kafan, rɨkiriə tukragien
pɨk, kɨmiə miriə, meinai nakshatətə ye kapəmawə nəgkiarien
yame yakamhani-pre tuk əmiə.
11 Tuk narɨmnar mɨnə e, ye nɨpɨg mɨfam yakarhəhuak tuk
əmiə mə Kughen tukrəvheikɨn-pən əmiə mɨmə nɨmraghien
kapəmiə in ratuatuk rəmhen kɨn yame In rɨmɨrpen əmiə
tukun. Kɨni yakarhəhuak mə Kughen tukror wok ye
nəsanɨnien kafan mə nətərɨgien huvə yame naksorkeikei
mə taksəri-pən, mɨne wok huvə yamə mɨne ramsɨ-pən ye
nhatətəyen kapəmiə, tukror kwənkwan.
12 Kɨmasɨr yakarhəhuak məkneikɨn mə jakrhəwəhsi-haktə
nhag Yesu Yermaru tuk narɨmnar yame ramor ye nɨmraghien
kapəmiə, kɨni In tukrɨvəhsi-haktə əmiə. Narɨmnar mɨnə e
tukruə ye nɨhuvəyen kape Kughen kapətawə mɨne Yesu Kristo
Yermaru kapətawə.

2

Yermamə yame ramor təvhagə hah nɨpɨg m-fam

1 Piak mɨnə mɨne nowinɨk mɨnə. Pəh yakəgkiar ye nɨpɨg
yame Yesu Kristo Yermaru* kapətawə tukrɨrerɨg-pə mɨn iran,
kɨni Kughen tukrofugɨn ətawə min Yesu Kristo.
2 Narmamə kamhani mhamə kɨmasɨr yɨmɨrhɨni profesi kɨrik
uə yɨmɨrhɨrai nəkwəkwə kɨrik, mɨrhɨmə Nɨpɨg kape Yermaru
ruauə ta. Mərɨg, takhapəh nɨsətərɨg-pɨkien kɨn nəgkiarien a,
mhapəh nɨsakur-akurien tukun. Neikuəyen en.
3-4 Takhapəh nɨseighanien kɨn yermamə kɨrik mə tukreikuə
irəmiə kɨn nəgkiarien kɨrik, meinai nɨpɨg a tukrɨpəh nɨtərhav-
pəyen meriaji nɨpɨg yame narmamə tukhauə mɨsor tɨkmɨr
mɨnə kape Kughen mɨsarowagɨn kɨmi əriə mɨnə, kɨni Kughen
tukror əpu yermamə e kamni kɨmə 'Yermamə yame Ramor
Təvhagə Hah Nɨpɨg Mɨfam.'† Ye nɨpɨg a narmamə tuksəhuak
kɨmi kughen pɨsɨn pɨsɨn mɨnə, mərɨg in tukror tɨkmɨr kɨmi əriə,
mɨvəhsi-haktə atuk in rapita kughen mɨnə a. Mɨvən məkwətə
ye Nimə Ehuə kape Kughen, mamni mɨmə in kughen. Mərɨg
Kughen tukroriah əfrakɨs in rəri-pən əmə kafan nəgkiarien
kupən.
5 ?Rhawor? ?Nɨmɨsərukɨn mə nɨpɨg yɨmnamarə kɨtawə-m
kɨmiə yɨmnhajoun əmiə kɨn narɨmnar mɨnə e uə?
6 Kɨni nakwənharkun ta naha nhagɨn yame rətapɨg kɨn
kwən a mə Kughen tukror əpu in ye nɨpɨg atuatuk kafan.
7 Nəsanɨnien məniwən kape Təvhagə Hah Yame Rɨmawor
rɨnameriwək-ərhav; mərɨg yermamə yame rətapɨg kɨn
nəsanɨnien a, in tukror məknakɨn meriaji Kughen tukrɨwəhsi-
ta in.
8 Məkneikɨn Yesu Yermaru tukrɨrerɨg-pə ye nɨkhakien
kafan, mor əpu kwən e kamni kɨmə 'Yermamə yame Ramor
Təvhagə Hah Nɨpɨg Mɨfam,' məkneikɨn məgkiar əmə, mhopni,
moriah əkgəp in.
9 Mərɨg 'Yermamə yame Ramor Təvhagə Hah Nɨpɨg Mɨfam'
tukruə mor wok ye nəsanɨnien kape Setan, kɨni in tukror nar
apsɨpɨs eikuə mɨnə tɨksɨn, mɨne nɨmtətien eikuə mɨnə tɨksɨn,
mɨne nar eikuə yamə mɨne ramor narmamə nanmɨriə ramivə,
10 mɨne nahasien pɨsɨn pɨsɨn mɨnə fam yame kaseikuə
ye narmamə yamə mɨne kasəriwək ye swatuk yame
ramvən tuk narpɨnien. Iriə tukserwei əgkəp meinai khapəh
nɨsorkeikeiyen nəfrakɨsien; mərɨg nəfrakɨsien e in e swatuk
yame Kughen ravəh mɨragh əriə iran.
11 Khapəh nɨsorkeikeiyen nəfrakɨsien, Kughen tukror
nərɨgien kapəriə rameno-eno pɨk, tukamhani nəfrakɨsien
ye neikuəyen.

---

* **2:1:** Ǝmru footnote ye 1 Tes 5:2. † **2:3-4:** Pəh nien mə kwən e in Setan, mərɨg kwermɨn kɨrik. Kamokrən kɨn in kɨmə 'tɨkmɨr kape Kristo' ye 1 Jon 2:18.

12 Mərig Kughen tukrivəhsi-pən narpinien kimi əriə yamə mine khapəh nisorkeikeiyen nəfrakisien, misagien əmə tuk təvhagə has.

Nəməhuak minə tukasəkeikei masərer timtim

13 Piak minə mine nowinik yamə mine Yesu Yermaru rorkeikei əmiə, nipig mifam yakarhəkeikei mirhini vi vi Kughen tuk əmiə, meinai ye nirikakunien, Kughen rimirpen əmiə mə tukrivəh miragh əmiə. In tukror məknakin ye wok kape Nanmin Kafan yame ramərəhu karin əmiə mə kafan minə, kini tukrivəh miragh əmiə ye nhatətəyen kapəmiə ye nəfrakisien.

14 Kughen rimivəh nəvsaoyen huvə yame yimirhini-ərhav-pre ta tuk əmiə mə tukrokrən kin əmiə, mivəh miragh əmiə, mə kitawə tukhauə kirikianə kitawə Yesu Kristo Yermaru kapətawə ye nikhakien kafan.

15 Ror məkneikin, piak minə mine nowinik minə, taksərer tim tim kini mharaptərəkin tim tim nəgkiarien yame yimirhivəhsi-pre kimi əmiə ye nəgkiarien yame rimnamtərhav ye nhermasir, uə nəgkiarien yame nimnasəvheikin ye nəkwəkwə yame yimirher-pre kin.

16 Kughen Rimtawə rorkeikei ətawə, kini nihuvəyen kafan ravəhsi-haktə rikitawə kape rerin, kini mor mə kitawə tuksərəhu-pən tim tim nətərigien kapətawə iran. Kini pəh Yesu Kristo Yermaru kapətawə mine Rimtawə Kughen, iriu atuk

17 tukrəvəhsi-haktə rikimiə kini miwor əmiə naksəsanin tuk norien norien huvə minə fam mine niniyen nəgkiarien huvə minə fam.

3

Pol ramaiyoh mə narmamə tuksəhuak tukun

1 Piak minə mine nowinik minə, kafak nəgkiarien ror in-famien ikin e. Taksəhuak tuk əmasir mə nəgkiarien kape Yesu Yermaru tukrivən aihuaa əmə ikin minə fam, pəh narmamə tukhasiai In misəri-pən, rəmhen əmə kin əmiə yamə mine nakamhasiai In mamhakwasig kin.

2 Kini səhuak tuk əmasir mə Kughen tukrivəh-sita əmasir tuk nəmə has minə, meinai pəh nien mə narmamə mifam kashatətə ye Yesu Yermaru.

3 Mərig Yesu Yermaru, nipig mifam ramor kafan nəgkiarien, kini In tukror əmiə naksəsanin, kini marha huvə tuk əmiə mə Setan tukripəh noriahyen əmiə.

4 Kini taktəkun ai Yesu Yermaru rimnhajoun əmasir mə kimiə nimisor naha nhagin yame yimirhini ta, kini takasor əmə mamhavən.

5 Pəh Yermaru kapətawə tukrɨkɨr rɨkimiə ye swatuk kape
norkeikeiyen kape Kughen mɨne norien kape Kristo tuk
nərer-tɨm-tɨmien ye nɨpɨg nahasien tukruə iran.

Takhapəh nɨsarpahyen

6 Piak mɨnə mɨne nowinɨk mɨnə. Ye nhag Yesu Kristo Yer-
maru kapətawə, yakarhɨni skai tuk əmiə mə taksərer isok tuk
piautawə yamə mɨne kasarpah, kɨni mhapəh nhakwasɨgien
kɨn nhajounien yame nɨmnhavəh tuk əmasɨr.
7 Kɨmiə atuk nakwənharkun ta mə takasəkeikei mɨsəri-pən
norien yame yɨmɨrhor. Nɨpɨg yɨmnɨrharə kɨtawə-m kɨmiə,
yɨmɨrhɨpəh nɨrharpahyen,
8 kɨni marhɨvəh nɨmrɨ nəvɨgɨnien tuk narmamə, mɨrhɨpəh
nɨvəh-apnapɨg-ien. Mərɨg yɨmɨrhor pɨk wok, yenpɨg mɨne
yeraan. Yɨmɨrhor wok marhɨvəh mane kape nəvɨgɨnien mə
jakrhɨpəh nɨrhorien narkutien kɨmi əmiə.
9 Ratuatuk əmə tuk əmasɨr mə jakrhaiyoh əmiə mə tak-
sarha huvə tuk əmasɨr, mərɨg yɨmɨrhɨpəh nɨrhorien məknaikɨn
meinai kɨmasɨr yɨmɨrhorkeikei mə jakrhajoun əmiə ye norien
yame ratuatuk mə taksəri-pən.
10 Kɨni nɨpɨg yɨmnɨrharə kɨtawə-m kɨmiə, yakarhərəhu-pən
loa e mɨrhɨmə, "Tukmə nakəpəh wok, takəpəh nəvɨgɨnien."
11 Yakarhɨni məkneikɨn meinai yɨmɨrhərɨg mə narmamə
tɨksɨn e kɨmiə miriə kəsarpah, mhapəh nɨsorien wok kɨrik. Iriə
yəgkiar pɨk mɨnə, mhapəh nɨsor-wok-ien.
12 Ye nhag Yesu Kristo Yermaru kapətawə, yakarhɨni-
pre marhuh rɨki narmamə yamə mɨne kasor məknakɨn
mə tukasəkeikei masarə mar əmə mɨsor wok tuk nɨvəhyen
nəvɨgɨnien nəriə.
13 Kɨni kɨmiə piak mɨnə mɨne nowinɨk mɨnə, takhapəh
nɨsəpouyen tuk norien nar yame ratuatuk.
14 Takasəkeikei mharkun huvə nhag narmamə yame mɨne
khapəh nɨsəri-pənien kapəmasɨr nəgkiarien ye nəkwəkwə e.
Takhapəh nhauəyen kɨrikianə kɨmiə miriə, pəh mɨsor əriə pəh
kɨsaurɨs tuk kapəriə narpahyen.
15 Mərɨg takhapəh nɨsəmien əriə mə iriə tɨkmɨr mɨnə
kapəmiə. Nɨkam. Iriə piaumiə mɨnə, kɨni rhuvə mə takhasɨg
əriə.

Nəgkiarien infamien

16 Kɨni pəh Yermaru kape nəmərinuyen In pɨsɨn əmə
tukrɨvəhsi-pre nəmərinuyen nɨpɨg mɨfam ye norien mɨnə fam.
Pəh Yesu Yermaru tukramarə tuk əmiə mɨfam.
17 Yo Pol, yakvəh pen mamrai nəgkiarien e kɨn kwermɨk,
mamni-pre rhuvə tuk əmiə. Kɨni ye nəkwəkwə mɨnə fam
yakamrai məkneikɨn mə takharkun mə in e in nəgkiarien
kafak. In e in norien kape nɨraiyen kafak.

18 Pəh kapətawə Yermaru Yesu Kristo tukrautə-pre kɨn
kafan nɨhuvəyen kɨmi əmiə mɨfam.

1 Timoti
Nəkwəkwə yame Pol rɨmɨrai məkupən kɨmi Timoti
Nəgkiarien kupən ye nəkwəkwə e Fas Timoti

?Pa rɨmɨrai nəkwəkwə e? Aposol Pol rɨmɨrai nəkwəkwə e.

?Rɨmɨrai ramvən kɨmi pa? Rɨmɨrai ramvən kɨmi Timoti. Timoti in tamaruə kɨrik yame rɨmnarha apa taon a Listra. Nɨsɨni in kwənərəus kɨrik kape Isrel, kɨni rɨmni in yemə Gris kɨrik. Timoti, in fren kɨrik kape Pol, kɨni nɨpɨg mɨfam kɨravən apa ikɨn mɨnə mɨrəni-ərhav nəvsaoyen huvə kape Yesu Kristo. Pol rorkeikei pɨk Timoti, ror məkneikɨn in rokrən kɨn mə tɨni atuatuk.

?Narəyen rɨmnhawor pən iran mɨne ye nɨpɨg rɨmɨrai? Pol rɨmnərɨg mə nəmhajoun eikuə tɨksɨn ye niməhuak apa Efesas, məkneikɨn rher-pən kɨn Timoti mə tukrɨvən mhajoun atuatuk mə narmamə mɨnə a kaseikuə. Timoti rɨmauə rəmhen kɨn pasta kape niməhuak apa Efesas, nar apnapɨg mə in tamaruə əmə. Nhajoun-eikuəyen mɨnə a kashajoun mə nar-mamə tuksəpəh nəvɨgɨnien tɨksɨn, mə tukasən əmə nəvɨgɨnien yame ratuatuk mə tuksən, kɨni mhapəh nɨsorien mared.

?Rɨmɨrai nəkwəkwə e tuk naha? Pol rɨmɨrai nəkwəkwə e mɨni-ərhav nətərɨgien tɨksɨn kafan kɨmi Timoti mɨvəhsi-haktə kafan nərɨgien, kɨni mɨmə tukrasitu ye niməhuak apa Efesas. Pol raməgkiar ye norien huvə mɨnə kape nəhuakien, mɨne narha-huvəyen nəməhuak mɨnə. Kɨni mɨni-ərhav norien huvə yamə mɨne nəmehuə mɨnə kape niməhuak mɨne nəməhuak mɨnə tuksəri-pən. Kɨni nəgkiarien infamien yame Pol rɨmɨni kɨmi Timoti ramni mɨmə Timoti tukrəməkeikei muə yemə huvə kɨrik kape norien wok kape Yesu Kristo. Kɨni kafan norien tukrəməkeikei matuatuk huvə.

Pol rɨmə nəkwəkwə e ramvən kɨmi Timoti

1 Timoti, yo Pol. Kughen yame rɨmɨvəh mɨragh ətawə,
mɨne Yesu Kristo yame kɨtawə kasərəhu-pən nərɨgien
kapətawə iran, iriu kɨmɨravəhsi-pə nehuəyen kɨmi yo mə yo
aposol kɨrik kape Yesu Kristo.
2 Yakamrai nəkwəkwə e kɨmik, Timoti.
Timoti, ik pɨkwarien əgkəp kafak meinai nhatətəyen
kapərau rəm nəmhen. Pəh Kughen, Rɨmtawə, mɨne Yesu
Kristo Yermaru kapətawə, iriu tukravəhsi-pre nɨhuvəyen,
mɨne norkeikeiyen mɨne nəmərinuyen kɨmik.

1:2: Wok 16:1-3; Taet 1:4

Pol rɨmə Timoti tukramətapɨg kɨn narmamə yamə mɨne kamhaukrekɨn nəgkiarien kape Kughen

3 Timoti, kwasɨg ikɨn yɨmɨtərhav Efesas, mɨvən apa Mase-
donia, mamarkut tuk ik mə takarə rəpomh kəskəh eikɨn e.
Kɨni yakamuh rɨkim mə takamarə pi pom pəh takamni-əhu
narmamə mə tukhapəh nɨshajoun-mɨn-ien nəgkiarien eikuə
mɨnə.
4 Nɨpɨg m-fam, iriə kɨsarkut pɨk tuk nhaniyen kwanage
mɨnə, mɨne nɨvusien ris kɨn nəgkiarien kupən kape kaha mɨnə.
Mərɨg takətapɨg kɨn əriə, meinai nəgkiarien mɨnə a kamhavi-
pə əmə tɨmət; mhapəh nɨsasituyen ye narmamə mə tuksor wok
kape Kughen, in e mə narmamə tukshatətə iran.
5 Yakmə takətapɨg kɨn nəmhajoun eikuə mɨnə mə narmamə
tukharkun huvə nəkirien norien mɨnə, mɨsarkut tuk norien
yame rhuvə, mɨshatətə ye Kughen. Kwənkwai norien mɨnə e,
in e norkeikeiyen.
6 Mərɨg iriə tɨksɨn kɨmɨsəpəh norien atuatuk e, kɨni mhavən
əmə tuk nəgkiarien ətəwao.
7 Mhamə tukhauə nəmhajoun mɨnə kape loa kape Kughen,
mərɨg kɨseinein nɨprai loa e yame kamhani-ərhav. Kɨseinein
pawk nɨprai loa, mhavəhsi-haktə atuk əriə, mɨshajoun.
8 ?Mərɨg, loa kape Kughen rhuvə uə? Kɨtawə kharkun mə
tukmə khajoun Loa rəri-pən nərɨgien kape Kughen, rhuvə
əmə.
9 Kɨni kharkun mə Kughen rɨpəh nərəhu-pən-ien Loa tuk
narmamə atuatuk mɨnə; mərɨg tuk narmamə yamə mɨne
kasakapɨr loa, mɨne tuk yamə mɨne kasəsɨk nəkwai namehuə,
mɨne tuk yamə mɨne khapəh nɨshatətəyen ye Kughen ma-
sor nahasien, mɨne tuk yamə mɨne khapəh nɨsorien nəkwai
Kughen, mɨne tuk yamə mɨne khapəh nɨsəhuakien, mɨne tuk
yamə mɨne kashopni nɨsɨnriə mɨne rɨmriə mɨnə, mɨne tuk
yamə mɨne kashopni narmamə apnapɨg mɨnə,
10 mɨne tuk narman mɨne nɨpiraovɨn yamə mɨne
kwəsarkurək ta, mərɨg kamhavən apnapɨg tuk əriə mɨnə;
mɨne tuk narman kamhakɨr əriə mɨnə, mɨne tuk nɨpiraovɨn
kamhakɨr əriə mɨnə, mɨne tuk yamə mɨne kasəkrəh kɨn
yermamə mharəhsi-pən ramor slef kape yarmə, mɨne tuk
yamə mɨne kaseikuə, mɨne tuk yamə mɨne kaseikuə ye nɨpɨg
kasəgkiar ye kot, mɨne tuk yamə mɨne kasor norien pɨsɨn pɨsɨn
yame ramakapɨr nəgkiarien atuatuk.
11 Nəgkiarien atuatuk mɨnə e, kamhasɨ-pən ye Nəgkiarien
Huvə kape Kughen, yame In Rhuvə mɨkwai pən. Kɨni in
mərəhu-pən Nəgkiarien Huvə a ye kwermɨk mə jakni-ərhav.

Pol rɨkin ragien tuk nɨhuvəyen kape Kughen

1:4: 1 Tim 4:7; Taet 1:14 **1:8:** Rom 7:12,16

12 Yo yakamni vi vi Yesu Kristo, Yermaru kapətawə, yame
rɨmɨvəhsi-pə nəsanɨnien kɨmi yo. Yakamni vi vi In meinai
In rɨmnəm mə yo yakamraptərəkɨn huvə wok kafan, ror pən
rərəhu-pən yo aikɨn.
13 In apa kupən, yo yermamə kape nuhyen, yɨmnor ahas
pən tuk nəməhuak mɨnə. Yɨmnamni has pawk In, mərɨg
nərɨgien kape Kughen rəpomh tuk yo, meinai nɨpɨg yɨmnamor
narɨmnar mɨnə a, yɨmɨpəh hanə nɨniyen nəfrakɨsien ye Yesu,
meinein mə narɨmnar a yɨmnor kɨsahah.
14 Mərɨg nɨhuvəyen kape Yesu Yermaru rehuə rehuə pɨk tuk
yo. Kɨni ramətəmrɨn rɨkɨk kɨn nhatətəyen mɨne norkeikeiyen
yame ramsɨ-pən ye Yesu Kristo.
15 Tukasəkeikei mɨshatətə nɨpɨg m-fam ye nəgkiarien əfrakɨs
e yame ramni mə, "Yesu Kristo rɨmauə ye tokrei tanə tuk
nɨvəh-mɨragh-ien narmamə has mɨnə." Kɨni yo yemə has
əgkəp rapita narmamə mɨnə tɨksɨn.
16 Yo yemə has rapita narmamə mɨnə tɨksɨn, ror pən Kughen
rɨrpen yo mɨvəhsi-pə norkeikeiyen kɨmi yo, ramhajoun mə
Kughen, kafan nərɨgien rəpomh əfrakɨs. Pəh narmamə tɨksɨn
kɨsəm kɨni khakwasɨg kɨn ye swatuk kɨrikianə əmə, mə tuk-
shatətə ye Yesu kɨni mhavəh nɨmraghien rerɨn.
17 !Səgnəgɨn Kughen! !Mhasiai In! Kughen In Yermaru.
In ramarə kape rerɨn. Narmaruyen kafan, infamien rɨrkək.
Kɨtawə khapəh nɨsəmien In, mərɨg In pɨsɨn əmə In Kughen.
Kughen kɨrɨk mɨn rɨrkək. Pəh khavəhsi-haktə In ye newk mɨne
newk kape rerɨn. Amen.
18 Timoti, narɨk. Yakvəhsi-pre nəgkiarien e kɨmik rəmhen
kɨn nəgkiarien yame profet mɨnə kape nɨməhuak kɨmnhani-
ta iram. Takaməri-pən nəgkiarien e, mə nakɨrkun naiyuyen
əmə tuk nhatətəyen ye Kughen.
19 Raptərəkɨn nhatətəyen kafam, kɨni mor norien yame
nakɨrkun mə in ratuatuk ye nɨmrɨ Kughen. Mərɨg narmamə
tɨksɨn kwəsəpəh narɨmnar mɨne, kɨni masoriah fam kapəriə
nhatətəyen, rəmhen kɨn yermamə kɨrɨk yamə ramrəh rao,
mɨrəhpɨkɨn nɨmas rəmətɨh-əmətɨh mahas.
20 Iriə mir kɨraru e Haemeneus mɨne Aleksanda. Mərɨg yo
yakwərəhu-pən ta əriu ye kwermɨ Setan mə tukhajoun əriu mə
tukrɨpəh nɨrani-hahyen Kughen.

2

Norien kape nəhuakien

1 Ror məkneikɨn mə nar kupən yame yakamarkut kɨmi əmiə
mɨmə takasəkeikei mɨsəhuak kɨmi Kughen tuk narmamə, kɨni

1:12: Wok 9:15; 1 Kor 15:9-10; Gal 1:15-16 **1:13:** Wok 8:3; 9:1-5 **1:15:** Luk 19:10 **1:20:** 1 Kor 5:5; 2 Tim 4:14-15

misaiyoh In pəh rasitu irəriə, mivəhsi-pən narimnar yamə mine kasəkwakwə kin. Masəkeikei mhani vi vi In tuk əriə m-fam:

2 Tuk king minə mine nəmehuə minə, mə kitawə m-fam tuksarə ye nəmərinuyen kini misarə mar, pəh kitawə tuksor nəkwai Kughen kini kapətawə nəriwəkien tukratuatuk.

3 Norien kape nəhuakien minə a, in rhuvə pik, matuatuk ye nimri Kughen e yame rimivəh-miragh ətawə.

4 Kughen a In rorkeikei mə tukrivəh miragh narmamə m-fam, morkeikei mə narmamə tukhani nəfrakisien ye Nəgkiarien əfrakis kafan:

5 Meinai Kughen kirikianə əmə.
Mine yermamə kirikianə əmə ramərer, In swatuk tuk nivəhyen narmamə mhavən kasor kirikianə iriə Kughen; yermamə e Yesu Kristo.

6 Yesu e In e, ye nipig atuatuk, rimnoriah kafan nimraghien marpin nimraghien kin kape narmamə m-fam.
Kini in e ramhajoun mə Kughen rorkeikei mə tukrivəh miragh narmamə m-fam.

7 Ror pən Kughen rimirpen yo mə yo aposol kirik, mə jakamni-ərhav Nəgkiarien Huvə kape Kughen mamhajoun nhatətəyen əfrakis kin nəmə tanə pisin pisin minə. !Yakamni əfra, mipəh neikuəyen!

8 Yakorkeikei mə narman minə fam ikin minə, tuksəhuak kimi Kughen. Kini nipig kamhavəhsi-haktə kwermiriə, yakorkeikei mə kapəriə norien tukratuatuk əmə. Niehmaa tukrirkək mine nətgohyen.

9 Kini yakorkeikei min mə nipiraovin tuksarkaoh kin neipən yame ratuatuk əmə, mhapəh nhaviyen nimri narman, mhapəh nhavəhsi-pənien neipən yame ror nausitien. Kini mhapəh nisor-ausitien nikwəneriə. Mhapəh nhavəhsi-pənien narimnar minə tuk niviyen nəri gien kape narman. Yakamni narimnar minə rəmhen kin neipən yamə mine nimrin rhaktə, uə nar kirik kamor kin nar kirik nimrin rhaktə, rəmhen kin gol uə perel.

10 Mərig mə tuksarkaoh kin norien huvə minə. Norien a ratuatuk tuk nipiraovin yamə mine kamhani mə iriə nipianəhuak minə.

11 Kini nipig khajoun, nipiraovin tukhapim, misətərig kin, rikiriə m-fam reiwaiyu.

12 Yakamni-əhu nipiraovin tuk nhajounien, mə tukhapəh nisehuəyen ye narman. Tukhapim əmə.

2:6: Rom 3:29-30; Gal 1:4 **2:7:** Wok 9:15; Gal 2:7-8; 2 Tim 1:11 **2:9:** 1 Pita 3:3-5 **2:10:** 1 Tim 5:10 **2:12:** 1 Kor 14:34

13 Meinai in apa kupən, Kughen rɨmnor Adam məkupən,
kwasɨg ikɨn, ror Iv.
14 Kɨni pəh nien mə Adam e Setan rɨmukrao iran apa kupən;
mərɨg Iv a in a Setan rɨmukrao iran, ruə mor təvhagə has.
15 Mərɨg pəh nipiraovɨn tuksor atuatuk wok kapəriə: In
e neiməkien kɨn kwajikovə, mɨne nɨrapətərəkɨn-tɨm-tɨm-ien
nhatətəyen, mɨne norkeikeiyen, mɨne norien nar yame rat-
uatuk. Iriə yamə mɨne kasor məknakɨn, Kughen tukrɨvəh
mɨragh əriə.

3

Norien atuatuk kape namehuə mɨnə kape niməhuak

1 Nəgkiarien kɨrik ramni mə, "Tukmə yermamə kɨrik rɨmə
tukrɨvəh elda, rɨmnorkeikei nar huvə en." Kɨni nəgkiarien e
raməfrakɨs.
2 Mərɨg elda, to kɨpəh nəm-pənien nar has kɨrik iran. In,
kafan piraovɨn kɨrikianə əmə. In yermamə kɨrik yame ra-
marha huvə tuk nɨmraghien kafan nɨpɨg m-fam. Mamor
narɨmnar ye nɨrkunien. Kamsiai in. Ramarha huvə tuk
narmamə yamə mɨne kamhauə iman ikɨn. Mamhajoun huvə.
3 In, pəh nien mə yermamə kape napɨsien kɨn nɨnɨmien
mɨne nəmhokien, mərɨg in yermamə kape nərəhuyen əmə
nəmərinuyen. Mɨpəh norkeikei-pɨk-ien mane.
4 In ramarha huvə tuk kafan mɨnə, mɨrkun norien mə kafan
kwajikovə mɨnə tuksor nəkwan mhasiai in.
5 ? Mərɨg, tukmə reinein narha-huvəyen tuk kafan mɨnə,
mərɨg in tukrɨrkun narha-huvəyen tuk niməhuak kape
Kughen uə? Nɨkam.
6 Kɨni yermamə yame rɨmauə pə-pə əmə Kristin, to rɨpəh
nɨvəhyen elda; tamə, ramausit pɨk, Kughen tukror narpɨnien
kɨmin rəmhen kɨn yame rɨmnor ta ye Setan.
7 Kɨni elda, in yermamə kɨrik yame narmamə yamə mɨne
kasarə iruə ye nəhuakien, kamhani huvə in. Tukmə rɨpəh
norien məkna, mɨrəhpɨkɨn kwənməkuru kape Setan, kɨni
nhagɨn tukrahas.
8 Ye norien kɨrikianə əmə, nɨmraghien kape dikon mɨnə
tukraməkeikei matuatuk, pəh narmamə tukhasiai əriə.
Nəgkiarien kapəriə tukrɨpəh norien kɨraru. Kɨni tukhapəh
nɨsapɨsien kɨn nɨnɨmien. Mhapəh nɨsəptɨgien kɨn nautə,
mhapəh nɨsarpəkaoyen tuk nɨwəhyen mane.
9 Iriə narmamə yamə mɨne kharkun mə norien has kɨrik
rɨrkək irəriə; kɨni mharaptərəkɨn tɨmtɨm nəgkiarien əfrakɨs
mɨnə kape Kughen yamə mɨne kɨtawə kamhani nəfrakɨsien
irəriə.

2:13: Jen 2:7,21-22; 1 Kor 11:8-9 **2:14:** 2 Kor 11:3; Gal 3:1-6 **3:6:** Taet 1:6-9
3:7: 2 Kor 8:21

10 Tukaməkeikei kəkir huvə nɨmraghien kape dikon mɨnə
kəkupən, kɨni tukmə kɨpəh nəm-pən-ien nar has kɨrik irəriə,
kɨni en, kɨvəh-si haktə əriə.
11 Ye norien kɨrikianə əmə, nɨmraghien kape piraovɨn
kape dikon mɨnə* tukraməkeikei matuatuk. Tukhapəh
nhaniyen nɨkar jir. Iriə nɨpiraovɨn yamə mɨne kasarha huvə
tuk nɨmraghien kapəriə nɨpɨg m-fam. Masor narɨmnar ye
nɨrkunien. Iriə nɨpiraovɨn yamə mɨne narmamə kamhani
nəfrakɨsien irəriə nɨpɨg m-fam.
12 Dikon, kafan piraovɨn kɨrikianə əmə. In tukraməkeikei
mamarha huvə tuk kafan kwajikovə mɨnə mɨne kafan mɨnə.
13 Narmamə yamə mɨne kasor huvə wok e, nhagriə
tukrɨhuvə tukun; kɨni mɨshatətə ye Yesu Kristo mɨsətgah.
14 Timoti, yakamrai nəgkiarien mɨnə e kɨm ik, mɨmə pəh
nien mə tuktu, yakurə məm ik.
15 Mərɨg tukmə yakpəh nurə-aihuaa-yen, kɨni nəkwəkwə
e in tukrɨni narɨmnar m-fam yame kɨtawə, narmamə kape
Kughen mɨnə, tuksəri-pən. Kughen ramarə kape rerɨn,
mɨvəhsi-pə nəgkiarien əfrakɨs kɨmi ətawə e kafan narmamə
mɨnə. Niməhuak rəmhen kɨn səpag ye nimə yame ram-
raptərəkɨn nəgkiarien kafan.
16 Nəfrakɨsien, nuknei nhatətəyen kapətawə, in nar ehuə
kɨrik. Taktəkun ai, Kughen rɨmnor əpu nhatətəyen kapətawə
kɨmi ətawə, mɨmə:
Kughen rɨmauə yermamə; kɨmnəm In,
Nanmɨn Rhakə rɨmnhajoun huvə mə In ratuatuk.
Agelo mɨnə kɨmɨsəm In.
Narmamə ye tanɨmtanə kɨmnhani-ərhav In kɨmi nar-
mamə ikɨn pɨsɨn pɨsɨn mɨnə.
Narmamə ye tanɨmtanə kɨshatətə iran.
Nɨkhakien rarkurao iran, Kughen rɨmɨwəh In mhaktə ye
neai.

4

Nəmhajoun eikuə mɨnə

1 Nanmɨn Rhakə ramni-ərhav huvə mə ye Nɨpɨg Kwasɨg,
narmamə tɨksɨn tuksəpəh nəfrakɨsien kape Kughen, mamhak-
wasɨg əmə kɨn nanmɨn has yamə mɨne kaseikuə irə jir, mɨne
nəgkiarien kape yarmhə mɨnə.
2 Nəgkiarien mɨnə e khasɨ-pən ye nəmarpəkao yamə mɨne
kaseikuə iriə jir. Nərɨgien kapəriə riko iko əgkəp; kɨni ka-
seinein nəkirien mə nəgkiarien əfrakɨs hiə, kɨni nəgkiarien
eikuə hiə.

---

* **3:11:** Tukmə ror Pol raməgkiar ye “dikones,” piraovɨn yame ramehuə ye nimə̂huak. **3:11:** Taet 2:3 **3:16:** Mak 16:19; Kol 1:23; 1 Jon 2:18

3 Kamhani-əhu narmamə mə tukhapəh nɨsarkurəkien,
kɨni mhani-əhu əriə mə tukhapəh nɨsənien nəvɨgɨnien mɨnə
tɨksɨn. Mərɨg Kughen rɨmnor nəvɨgɨnien mɨnə m-fam mə
tukamən. Kɨni kɨtawə e kasəhuak kharkun nəfrakɨsien,
kharkun nɨsənien. Kasəhuak, kɨni mhani-vi vi Kughen tukun,
kɨni mɨsən.
4 Meinai narɨmnar yame Kughen rɨmnor, rhuvə əmə.
Tukmə khani-vi vi Kughen tukun, to khapəh nhani-əhu-yen.
5 Meinai Nəgkiarien kape Kughen ramni mə iriə khahuvə,
kɨni kɨtawə kasəhuak tukun. Kɨni taktəkun ai, nəvɨgɨnien mɨnə
e khahuvə.

Norien kape yor atuatuk kape Yesu

6 Narɨmnar yamə mɨne yakamhajoun ik kɨn, takamhajoun
narmamə kɨn, ai, ik takuə ik yor atuatuk kape Yesu Kristo.
Kɨni ramhajoun mə ik yermamə kɨrik yame nakən nəgkiarien
əfrakɨs mɨnə kape nhatətəyen mɨne nəgkiarien atuatuk mam-
ragh iran, kɨni nɨmraghien kafam rəri-pən fam nəgkiarien
mɨnə a.
7 Takpəh nətərɨgien kɨn kwanage eikuə mɨnə. Nərɨgien
kape Kughen rɨrkək irəriə. Mɨpəh nətərɨgien kɨn nəvsaoyen
apnapɨg yamə mɨne nɨpran rɨrkək. Mərɨg, takwhai atuk kafam
nɨmraghien mə takamor nəkwai Kughen.
8 Meinai nɨwhaiyen ik tuk nəukɨrien, rhuvə əmə tuk
nɨpram. Mərɨg norien nəkwai Kughen, rhuvə mə tukrasitu
ye narɨmnar fam ye nɨmraghien kape tokrei tanə, mɨne kape
nɨmraghien rerɨn.
9 Tukasəkeikei mɨshatətə nɨpɨg m-fam ye nəgkiarien əfrakɨs
e yame ramni mə,
10 “Kwəsərəhu-pən nərɨgien kapətawə ye Kughen Mɨragh,
yame ravəh mɨragh narmamə m-fam.” Mərɨg In ravəh mɨragh
əfrakɨs narmamə yamə mɨne kɨshatətə iran. Ror məknekɨn
mə kɨtawə kasarkut pɨk tuk nɨwhai-atuk-ien kapətawə
nɨmraghien.
11 Narɨmnar yame yakamrai kɨmik, takaməkeikei mhajoun
narmamə kɨn, mɨmə tukasəkeikei mɨsəri-pən.
12 Ik tamaruə əmə kɨrik, mərɨg rahas mə narmamə tuksəm
əhu ik tukun. Mərɨg takəgkiar huvə kɨmi narmamə, mamor
əmə norien atuatuk, mamorkeikei narmamə, mamhatətə ye
Kughen, pəh nəməhuak mɨnə tuksəm nɨmraghien kafam mə
rhuvə, khakwasɨg kɨn ik.
13 Rɨkim tukrɨskai mə takaməkeikei maməvheikɨn
Nəkwəkwə kape Kughen ye nɨmrɨ nəməhuak mɨnə, maməvhag
kɨmi əriə, mamni-ərhav Nəgkiarien kape Kughen, mamvən
meriaji jakurə məm ik.

4:3: Jen 9:3; Rom 14:6; 1 Kor 10:30-31 **4:7:** 1 Tim 1:4 **4:10:** 1 Tim 2:3-4
4:12: Taet 2:15

14 Timoti, nipig elda mina kimnharəhu-pən kwermiriə ye
kapəm kapə, kini mhani-ərhav nəgkiarien kirik kape Kughen
ye nikarin kafam, Kughen rimivəhsi-pre nirkunien kimik mə
takor wok kafan. Takpəh nəpəhyen mə tukraməmir apnapig.
15 Takor wok a yerkim m-fam, mə narmamə tukharkun
nisəmien mə kafam nimraghien mine kafam wok ramaiyu
huvə.
16 Takamarha huvə tuk nimraghien kafam, mine
nəgkiarien yame ik nakamhajoun narmamə kin. Mamarkut
skai mə takor narimnar minə e, meinai tukmə nakor, kini
takvəh miragh əmiə narmamə yamə mine kasətərig kin ik.

5

Nisiaiyen nəməhuak minə

1 Takpəh nəgkiar-skaiyen kimi nəhuaru minə; mərig
takəgkiar huvə əmə kimi əriə rəmhen kin yame nakaməgkiar
kimi rimim atuatuk. Maməgkiar kimi nitamaruə minə
rəmhen kin yame nakaməgkiar kimi piam minə atuatuk.
2 Maməgkiar kimi nipiahuaru minə rəmhen kin yame
nakaməgkiar kimi nisinim atuatuk. Kafam nəgkiarien mine
norien minə kimi nipiraovin minə tiksin tukraməkeikei matu-
atuk əgkəp, rəmhen kin yame nakamor-pən kimi nowinim.

Nasituyen ye nipiraovin yamə mine kamhə tan kin əriə

3 Nipiraovin yamə mine kamhə tan kin əriə, tukmə kapəriə
nasituyen rirkək, tukamarha huvə tuk əriə.
4 Mərig piraovin yame kamhə tan kin, tukmə kafan aikin
tini uə mikipni, iriə tukasəkeikei mharkun mə wok e kape
nəməhuak minə, in e tuksəkupən misarha huvə tuk kapəriə
minə. Kughen, rikin ragien mə tuksor tai nasituyen minə kimi
nisinriə minə mine rimriə minə mine ripriə minə.
5 Mərig nipiraovin yamə mine kamhə tan kin əriə, tukmə
kapəriə minə kharkək, iriə kasətigtə əmə ye Kughen. Yeran
mine yenpig, masəhuak kimi Kughen mə In tukrasitu irəriə.
6 Mərig piraovin yame kamhə tan kin, tukmə ramragh əmə
tuk nərig-huvəyen ye nipran, Kughen rivəhsi-pən ta narpinien
kimin.
7 Takni-ərhav nəgkiarien minə e kimi narmamə, mə tukpəh
nəm-pən-ien nar has kirik irəriə.
8 Nəməhuak minə tukasəkeikei misarha huvə tuk kapəriə
minə, kini misəkupən misarha huvə tuk kapəriə atuatuk minə.
Mərig tukmə kisəpəh, ramhajoun mə kwənhaukrekin-pən
nimetairiə kimi nhatətəyen kapətawə. Iriə misahas rapita
nəmə khapəh nisəhuakien.

4:14: 2 Tim 1:6

9 Tukmə nakrai-pən nhag piraovɨn yame kamhə tan kɨn
ye nəkwəkwə kape nasituyen, mə niməhuak tukrasitu iran,
kafan newk tukraməkeikei mapita 60. Kɨni kafan yerman
kɨrikianə əmə apa kupən.
10 In piahwaru kɨrik yame kamsiai in tuk kafan norien
huvə, mɨne nasituyen yamə mɨne in ramor, rəmhen kɨn yame
in ramarha huvə tuk kafan kwajikovə mɨnə; kɨni nɨpɨg yepsɨpɨs
mɨnə khauə iman ikɨn, in ramor huvə əriə; kɨni mɨvəhsi-əhu
atuk in masitu ye nəməhuak mɨnə*; kɨni masitu ye yavən has
mɨnə; kɨni kafan nərɨgien rɨskai mə tukror wok yamə mɨne
khahuvə.
11 Mərɨg takpəh nɨrai-pən-ien nhag nipiraovɨn kamhə tan
kɨn yamə mɨne khapəh nɨsəpihuaru-yen ye nəkwəkwə a.
Tamə, kapəriə nərɨgien ramskai tuk narman rapita nərɨgien
kapəriə tuk Yesu Kristo. Kɨni mhamə tuksarkurək mɨn.
12 Masəkapɨr promes en yame kɨmnhani-ta, kɨni Kughen
tukrɨvəhsi-pən narpɨnien kɨmi əriə.†
13 Kɨni takpəh nɨrai-pən-ien nhagriə meinai, nɨpɨg kɨrik,
kɨsarpah, mhavən, mɨsarkurao yerkwanu mɨnə, mamhani
əmə nəgkiarien has. Mamhani nɨkar jir, mamhani narɨmnar
yame kapəriə nar kɨrik rɨrkək iran.
14 Mərɨg yakmə rhuvə mə nɨpiraovɨn kamhə tan kɨn yamə
mɨne khapəh nɨsəpihuaru-yen tuksarkurək mɨn. Mhapɨk
kwajikovə mɨnə. Mɨsarha huvə tuk kapəriə mɨnə. Kasor
məknekɨn, mhapəh nhavəhsi-pənien kwənmhan kɨmi tɨkmɨr
mɨnə tuk nhani-hasien ətawə.
15 Mərɨg nipiraovɨn tɨksɨn yamə mɨne kɨnamhə tan kɨn əriə
kwəsəpəh-ta Yesu Kristo mhakwasɨg əmə kɨn Setan.
16 Nɨpianəhuak mɨnə tukasəkeikei mɨsarha huvə kaha
kapəriə yamə mɨne kamhə tan kɨn əriə, mhapəh nɨsərəhu-
pənien əriə mə niməhuak tukrarha tuk əriə. Mərɨg tukmə
piraovɨn yame kamhə tan kɨn, tukmə kafan nasituyen rɨrkək,
niməhuak tukrarha huvə tukun.

Nɨsiaiyen elda mɨnə

17 Nərokien mɨne nɨsiaiyen yame kɨwəhsi-pən kɨmi elda
yamə mɨne kasarha huvə tuk wok kape niməhuak, tukreihuə.
Kɨni tukreihuə pɨk tuk yamə mɨne kashajoun mamhani-ərhav
Nəgkiarien kape Kughen.
18 Nərok kapəriə tukreihuə rəri-pən Nəkwəkwə kape
Kughen yame ramni mə, "Nɨpɨg hos kɨrik ramor wok kɨrik

---

* **5:10:** Nəgkiarien Gris ramni mə, "Kɨni raməkwi-ta nəmkɨmɨk ye nɨhu nəməhuak mɨnə." Ye norien e ramhajoun mə in piraovɨn kɨrik yame rawəhsi-əhu atuk in; kɨni rɨkin ragien tuk nasituyen ye narmamə. † **5:12:** Nɨpɨg kɨrai-pən nhag piraovɨn kamhə tan kɨn ye nəkwəkwə e, in ramor promes kɨrik kɨmi Kughen mə tukrɨpəh mɨn narkurəkien. **5:13:** 2 Tes 3:11 **5:14:** 1 Kor 7:9

kafam, kini tukmə rorkeikei mə tukrəvigin, takpəh nini-əhuyen.”‡ *(Dut 25:4)* Kini ramni min mə, “Nipig yermamə kirik ramor wok, tukaməkeikei kərok in iran.”§

19 Tukmə yermamə kirikianə əmə ramni mə elda kirik rimnor nar kirik rapəh nəmhenien, takpəh nətərigien kin. Mərig tukmə yermamə kiraru uə kisisər kirhini, takətərig kin.*

20 Kini tukmə elda kirik ramor nar has kirik mamripin, kini takəgkiar skai kimin ye nimri nəməhuak minə, mə narmamə tuksəm, khagin kin norien nar has minə.

21 Timoti, ye nimri Kughen, mine Yesu, mine agelo yamə mine Kughen rimirpen-ta əriə, yakamor kwirig kimik mə takaməkeikei məri-pən nəgkiarien minə e. Takpəh norien ror pisin pən kimi yermamə kirik, marə, mor pisin-pən min kimi yermamə kirik. Mərig takamor rəmhen-əmhen əmə kimi narmamə m-fam.

22 Takpəh nhai-miren-ien tuk nərəhu-pənien kwermim ye kapən kapə narmamə tuk nivəhsi-haktəyen əriə kamhavəh elda.

Mərig takaməmir isok tuk narmamə yamə mine kasor təvhagə hah, tamə, nakmir min. Mərig or əmə nimraghien kafam ratuatuk ye nipig m-fam.

23 Mərig in ai nipig tiksin tipim raməmhə, rapəh nəmhenien mə takamnim əmə nu. Mərig rhuvə mə takamnim kəskəh waen pəh raməsik-əhu nəmhəyen.

24 Narmamə tiksin, kitawə kharkun mə iriə kasor təvhagə hah, kini mharkun mə Kughen tukror narpinien kimi əriə. Mərig tiksin, kapəriə təvhagə hah ramerkwaig ai taktəkun, mərig tuk nipig kirik, tukpisəm kharkun.

25 Rəmhen kin norien huvə minə. Tiksin, kitawə kasəm mharkun. Mərig tiksin aikin yame kaserkwaig ai taktəkun, mərig tuk nipig kirik, tukpisəm əriə.

6

Nəgkiarien ramvən kimi slef minə

1 Nəməhuak yamə mine iriə slef minə tukasəkeikei mhasiai namehuə kapəriə, tamə narmamə khani hah nhajounien kapətawə mine nhag Kughen.

2 Nəfra. Slef minə, mine masta kapəriə yamə mine kasəhuak, kwənhauə piauriə minə. Mərig slef minə tukasəkeikei mhasiai masta kapəriə minə. Mərig tukasəkeikei misor wok yerkiriə

‡ **5:18:** Dut 25:4 ramni mə tukmə nar miragh kirik kamni kimə ox ramor wok kirik kafam, takpəh niniəhuyen in mə tukripəh nəvigінien. § **5:18:** Nəgkiarien e raməmir ye Luk 10:7. * **5:19:** Əmru Dutronome 19:15, Matiu 18:16 mine 2 Kor 13:1. **5:19:** 2 Kor 13:1 **5:20:** Efes 5:11 **6:1:** Efes 6:5

m-fam, meinai nəmə minə a iriə kasor wok atuə kin kapəriə, iriə nəməhuak minə; kasorkeikei əriə minə.

Nəgkiarien eikuə minə, mine narimnar huvə minə

Takamhajoun narimnar minə e mor kwirig kin kimi nar-
mamə.
3 Mərig narmamə tiksin kishajoun nəgkiarien pisin kirik,
mamhani neikuəyen ye nəgkiarien atuatuk kape Yesu Kristo
Yermaru kapətawə mine norien yame Kughen rorkeikei.
4 Narmamə yamə mine kasəgkiar məkna kasausit,
misətəwao pik. Maseno-eno tuk nhavənien misəgkiar pik
tuk nəgkiarien yamə mine kasəvi niemhaa, mine nəgkiarien
yamə mine narmamə kasotgoh kimi əriə minə tukun. Kasor
narmamə kasor jalus, miseikus kwhen kapəriə, mamhani
hah nhagriə minə, misərig has əriə minə.
5 Kini nipig m-fam, iriə kasor timət. In e norien kape
narmamə yamə mine kapəriə nərigien rahas, iriə kwəserwei
ye nəgkiarien əfrakis. Iriə kamhani mə norien nəkwai Kughen
in swatuk kirik tuk niwəhyen mane mine nautə.
6 Nəfra. Norien nəkwai Kughen in rhuvə pik. Tuksagien
əmə, nar apnapig kapətawə nautə rikəskəh uə rehuə,
7 meinai nipig kitawə kimisarha-pə ye tokrei tanə
e, kini kimnhapəh nhawəhyen nar kirik mhauə. Kini
nipig tukhamhə iran, tukhapəh nhavəh-min-ien nar kirik
mhareri g.
8 Mərig tukmə nəviginien netawə mine neipən kapətawə
rəmhen, kitawə kisagien.
9 Narmamə yamə mine kasorkeikei pik mə kapəriə nautə
tukreihuə, rimar əmə tuk əriə mə tukhamir. Rəmhen kin
kwənməkuru yame rhotərəkin əriə ye nəkwai nimir kape
nahasien. Ye nətəwaoyen kapəriə, kisorkeikei narimnar yame
rahas tuk əriə. Kisorkeikei nar has ehuə minə, nahasien
rakətənim kin əriə tuksəmnim.
10 Meinai norkeikei-pik-ien mane, in nuknei nar has minə.
Kini narmamə tiksin, kisorkeikei pik nautə, mamhavən isok
tuk nhatətəyen kapətawə, kini masor narimnar minə tiksin
yame ramoriah rikiriə, kini misərig rahas kin.

Arer timtim

11 Mərig, Timoti, ik yermamə kape Kughen, takap tuk nar
has minə a. Mamarkut tuk natuatukien, mine norien nəkwai
Kughen. Nhatətəyen kafam tukriskai. Takamorkeikei nar-
mamə, mamərer tim tim nipig m-fam. Muə ik yermamə kape
nəmərinuyen kirik.

6:2: Flm 16 **6:3:** Gal 1:6-9 **6:5:** 2 Tim 3:8; 4:4; Taet 1:14 **6:6:** Fil 4:11-12; 1 Tim 4:8; Hib 13:5 **6:7:** Job 1:21 **6:10:** Efes 5:5 **6:11:** 2 Tim 2:22

12 Narmamə kamharpəhu əriə minə tuk nar has minə.
Mərig ik, takamaiyu əmə tuk nhatətəyen ye Kughen, mivəh
nimraghien rerin iran. Kughen rimnokrən kin ik mə takvəh
nimraghien rerin nipig nimini-ərhav nhatətəyen kafam ye
nimri narmamə.
13 Ye nimri Kughen, yame ravəhsi-pə nimraghien kimi
narimnar m-fam, mine ye nimri Yesu Kristo yame rimini-
ərhav nəgkiarien əfrakis ye nimri Ponjes Paelat, yakamni skai
kimik məkneikin mə:
14 Takamor nəkwai nəgkiarien minə e, mipəh nipəhyen
kirik, mivən meriaji nipig Yesu Kristo Yermaru kapətawə
tukruə iran. Pəh kipəh nəm-pənien nar has kirik iram.
15 Yesu tukrirerig-pə min ye nipig yame Kughen rimirpen.
Kughen pisin əmə In ramarmaru ye narmamə m-fam.
Kamni vi vi In. In pisin əmə in king kape king minə fam.
In Yermaru kape yermaru minə fam.
16 In ramarə kape rerin. Mamarə ikin rhakak ikin; keinein
nivən-pakə-yen tukun.
Kipəh nəmien In. Keinein nəmien In.
Pəh khawəh-sihaktə nhagin. Pəh In tukrarmaru ye nipig m-
fam. Amen.

Nəgkiarien ramvən kimi nəməhuak yamə mine kapəriə nautə rehuə

17 Timoti, əgkiar skai kimi nəməhuak yamə mine kapəriə
nautə rehuə ye tokrei ptanə, mimə tukhapəh nisausit-pik-ien
tukun. Mhapəh nisərəhu-pən-ien nərigien kapəriə ye nautə,
meinai nipig kirik nautə ramrirkək. Mərig pəh kisərəhu-
pən əmə nərigien kapəriə ye Kughen, meinai In ravəhsi-pə
narimnar kimi ətawə, mə rikitawə tukragien.
18 Nautə kapəriə rehuə, mərig takəgkiar skai kimi əriə mə
nasituyen kapəriə, mine norien huvə minə kapəriə tukreihuə
min. Kini mə tuksəwhai; mhapəh nisəptigien kin.
19 Ye norien a, rəmhen kin yame iriə kasəwhai kəji narimnar
huvə minə rehuə. Rəmhen kin kasor apnəpenə huvə tuk
nimraghien yame tukripiuə. Kipihavəh nimraghien yame in
nimraghien əfrakis.

Nəgkiarien infamien

20 Timoti, takamarha huvə tuk narimnar yame Kughen
rimnərəhu-pre ye kwermim. Ap kini marer isok tuk
nəgkiarien yamə mine nipran rirkək, mine yamə mine khapəh
nhasiaiyen Kughen, mine yamə mine kamhani neikuəyen
ye Nəgkiarien kape Kughen. Nəgkiarien minə a khamə
kamhawəh-sipə nirkunien. Mərig, nikam. Kaseikuə.

6:12: 1 Kor 9:25-26; 2 Tim 4:7 **6:13:** Jon 18:36-37 **6:15:** Rev 17:14 **6:17:** Luk 12:20-21 **6:19:** Mat 6:20

21 Mərɨg narmamə tɨksɨn kamhakwasɨg kɨn nəgkiarien eikuə
mɨnə a, kɨni mamhavən isok tuk nhatətəyen kapətawə.
Pəh nɨhuvəyen kape Kughen tukramarə tuk əmiə.

6:21: 1 Tim 1:6; 2 Tim 2:18

2 Timoti
Nəkwəkwə yame ror kiraru kin, yame Pol rimirai kimi Timoti
Nəgkiarien kupən ye nəkwəkwə e 2 Timoti

?Pa rimirai nəkwəkwə e? Aposol Pol rimirai nəkwəkwə e.

?Rimirai ramvən kimi pa? Rimirai ramvən kimi Timoti. Kini in morkeikei mə nəməhuak minə apa Efesas tuksəvhekin min.

?Narəyen rimnhawor pən iran mine ye nipig rimirai? Japta infamien kape Ol Wok ramni mə nipig gavman kape Rom rimiraptərəkin Pol apa Rom, kipəh nivəhsi-pənien in ye kalabus; kivəhsi-pən əmə in ye kafan nimə, kini mobael minə kimisarha tukun apaikin, masarə iriə min, mə in tukripəh napien. Kini ai, gavman rimnher-yerhav kin, in rəriwək əmə kape newk kiraru. Mərig nipig rimirai nəkwəkwə e 2 Timoti, gavman kape Rom rimivəhsi-pən min in ye kalabus. Kalabus a ikin rahas pik ikin. Mərig Ol Wok rəpəh nəvsaoyen kin narimnar minə a. Nipig nəkwəkwə a rimnor ta infamien, narimnar a ripior. Kalabus a in rəutən ikin, kini riskai tuk narmamə tuk nivənien mivaag pən kin. Luk əmə iriu min. Mərig Pol rorkeikei mə Timoti tukruə məm in meinai in kafan fren atuatuk. Kini morkeikei mə Timoti tukripik nəkwəkwə minə kafan muə.

? Rimirai nəkwəkwə e tuk naha? Pol rirkun mə pəh nien mə tuktu gavman tukrhopni in. Ror məkneikin in rimirai nəkwəkwə e tuk nərəhu-pənien niməhuak ye kwermi nəmehuə pisin minə tiksin rəmhen kin Timoti. Nipig əutən minə kamhauə tuk niməhuak, kini Pol rorkeikei mə Timoti tukramraptərəkin Nəvsaoyen Huvə, kini mərer timtim ye nhatətəyen kafan, kini mipəh niginien kin nini-ərhavyen Nəvsaoyen Huvə, mərer matuk tuk nərigien nəmhəyen ye nipran tukmə nahasien ruə.

Pol rimə nəkwəkwə e, ramvən kimi Timoti

1 Timoti. Yo Pol. Kughen rimirpen-ta yo mə yo aposol kirik kape Yesu Kristo. Kini mher-pə kin yo mə jakni-ərhav promes kafan kape nimraghien rerin ye Yesu Kristo.

2 Yakamrai nəkwəkwə e kimik, Timoti. Timoti, ik narik yame yakorkeikei pik. Pəh Kughen, Rimtawə, mine Yesu Kristo Yermaru kapətawə, iriu tukravəhsi-pre nihuvəyen, mine norkeikeiyen mine nəmərinuyen kimik.

1:2: Wok 16:1; 1 Tim 1:2

Pol ravəhsi-haktə nətərigien kape Timoti

3 Nipig m-fam, yenpig mine yeraan, yakaməhuak tuk ik, kini
mamni vi vi Kughen tuk ik. Kini yo, yakor wok kafan rəmhen
kin yame ripik minə kimisor, kini yakirkun mə norien has kirik
rirkək irak.
4 Rikik raməsik nehe nimrim, kini yakorkeikei pik mə jakəm
min ik, pəh rikik tukragien.
5 Rikik raməsik nhatətəyen əfrakis kafam, rəmhen kin yame
kafam kaha e Loes mine nisinim e Yunis kimirivəh. Kini
yakirkun mə taktəkun ai, ik min nakavəh nhatətəyen a.
6 Kughen rimivəhsi-pre nirkunien kimik tuk norien wok
kafan nipig yimnərəhu-pre kwermik iram. Kini, yakamuh
rikim mə takher nap yerkim tuk norien wok a.
7 Meinai Kughen rimipəh norien rikitawə rigin, mərig
rimnor rikitawə mə tukramətgah, mamorkeikei, mamor
norien yamə mine in rirkun mə kisatuatuk.
8 Kini mərig ik, takpəh naurisien tuk nini-ərhavyen Yesu
Yermaru, kini mipəh naurisien kin yo yame kivəhsi-pən yo
ye kalabus tuk nhagin. Yakamərig nəmhəyen tuk Nəgkiarien
Huvə kape Kughen. Kini Kughen tukrivəhsi-pre nəsaninien
kimik, takaməkeikei mor rəmhen kin yame yo yakamor.
9 Kughen rimivəh miragh ətawə mokrən kin ətawə tuk
nimraghien yame ratuatuk, kini nar a, pəh nien mə nar
kirik yame kitawə kasor.
Mərig In ramor ye kafan atuk nətərigien, mine nihuvəyen
kafan.
Nipig rimipəh nor-hanəyen tokrei tanə,
mərig In rimirpen-ta Yesu Kristo mə tukrivəhsi-pə
nihuvəyen a.
10 Mərig taktəkun ai, In rimnor əpu nihuvəyen a kimi ətawə ye
nuəyen kape Yesu Kristo, yame rimivəh miragh ətawə.
In rimnor təkun nimhəyen ye nəsaninien kafan, mivəhsi-
pə Nəgkiarien Huvə kape Kughen, yame ramhajoun
ətawə kin nimraghien rerin.
11 Kini Kughen rimirpen yo mə yo yəgkiar kirik, mine
aposol, mine yhajoun, mə jakni-ərhav Nəgkiarien Huvə a.
12 Ror pən, yakamərig pik nəmhəyen ye niprak tukun. Mərig
yakpəh naurisien, meinai yakwirkun-ta mə Pa e yakamhatətə
iran. Mirkun huvə mə In rirkun narha-huvəyen tuk naha
nhagin yame In rimnərəhu-pə ye kwermik mamvən meriaji
Nipig Kwasig.*

1:3: Wok 23:1 **1:5:** Wok 16:1 **1:6:** 1 Tim 4:14 **1:7:** Rom 8:15 **1:9:** Efes 2:8-9; Taet 3:5 **1:10:** Hib 2:14 **1:11:** 1 Tim 2:7 * **1:12:** Swatuk pisin kirik tuk nukrekin-ien v. 12: "Mirkun huvə mə In rirkun narha-huvəyen naha nhagin yame yo yakamərəhu-pən ye kwermin mivən meriaji Nipig Kwasig."

13 Timoti, takətərɨg kɨn nhajounien atuatuk kafak, mɨkwasɨg
kɨn swatuk kɨrikianə əmə, mamraptərəkɨn nhatətəyen mɨne
norkeikeiyen yame ramsɨ-pən tuk Yesu Kristo.
14 Nanmɨn kape Kughen yame ramarə yerkitawə tukra-
masitu iram, mə takarha-huvə tuk nar huvə yame Kughen
rɨmnərəhu-pre ye kwermɨm.

Pol ramni vi vi Onesiforas

15 Timoti, ik nakɨrkun mə yo mɨnə tɨksɨn apa kwənmhan a
Tarki, iriə kwərə mir e Fugelas mɨne Hemogenes, iriə m-fam
kwəsapitan kɨn yo.
16 Mərɨg pəh Yesu Yermaru tukrɨvəh-sipən norkeikeiyen
kɨmi Onesiforas mɨne kafan mɨnə. Meinai nɨpɨg rɨpsaah,
rɨnamasitu irak mɨvəhsi-haktə nətərɨgien kafak. Kɨni mɨpəh
naurɨsien mə kɨmɨvəhsi-pən yo ye kalabus.
17 Nəfra, nɨpɨg in rɨmauə Rom, mamarhakɨn yo, marhakɨn
muə meriaji-pə məm yo.
18 Kɨni nakɨrkun mɨn mə in rɨmnasitu pɨk ye narɨmnar
rɨpsaah apa Efesas. ! Pəh Yesu Yermaru tukrɨvəh-sipən
norkeikeiyen kɨmin ye Nɨpɨg Kwasɨg!

2

Norien kape mobael huvə kape Yesu Kristo

1 Timoti, narɨk, pəh Kughen tukror rɨkim rəsanɨn ye
nɨhuvəyen yame ramsɨ-pən ye Yesu Kristo.
2 Naknərɨg-ta nhajounien kafak yamə yakavəhsi-ərhav ye
nɨmrɨ narmamə khapsaah. Vəh nhajounien en, mərəhu-pən
ye kwermɨ narmamə tɨksɨn yamə mɨne narmamə kashatətə
irəriə, mə iriə tukharkun nɨshajounien narmamə mɨnə mɨn
tɨksɨn kɨn.
3 Nɨpɨg nahasien ramuə tuk ətawə, takaməkeikei mərer tɨm
tɨm rəmhen kɨn mobael huvə kɨrik kape Yesu Kristo.
4 Rəmhen kɨn mobael kɨrik to rapəh norien narɨmnar yame
narmamə apnapɨg kasor, mərɨg in ramor əmə nəkwai kapten
kafan.
5 Rəmhen kɨn yermamə yame ramaiyu mə tukrapita mɨvəh
nərok iran, tukraməkeikei məri-pən fam loa mɨnə kape
naiyuyen, tamə rɨpəh nɨvəhyen nərok iran.
6 Ratuatuk əmə məkneikɨn, mə yermamə yame ramor pɨk
wok ye nəsimien, in tukrəkupən mɨvəh kwənkwan.
7 Rhuvə mə rɨkim tukraməsɨk nəgkiarien kafak, meinai Yesu
Yermaru tukrasitu iram tuk nɨrkunien nɨprai nəgkiarien mɨnə
e.

1:14: 1 Tim 6:20 **2:3:** 2 Tim 1:8 **2:5:** 2 Tim 4:8 **2:6:** 1 Kor 9:7

8 Rikim tukraməsik kwənərəus kirik kape King Deved, Yesu
Kristo, In a Kughen rimivəh miragh In ye nimhəyen kafan.
Kini in e Nəgkiarien Huvə yame yakamni-ərhav.
9 Mərig kamor yo yakamərig nəmhəyen tuk Nəgkiarien
Huvə a, kamarkis-ətərikin yo kin jen rəmhen kin yemə has
kirik. Mərig keinein narkis-ətərəkin-ien Nəgkiarien kape
Kughen.
10 Ror məkneikin mə yakamərer tim tim ye nəmhəyen minə
fam tuk narmamə yamə minə Kughen rimirpen əriə, mə Yesu
Kristo tukrivəh miragh əriə, tuksarə iriə Kughen ye nikhakien
kafan kape rerin.
11 Nəgkiarien e raməfrakis mə,
Tukmə kitawə khauə kirikianə ye Yesu Kristo ye nimhəyen
kafan,
kini In tukrivəh miragh min ətawə.
12 Tukmə kasərer timtim,
kini kitawə tuksarmaru kitawə min.
Tukmə kitawə khaukrekin-pən nimetaitawə kimin,
Kini In tukrukrekin-pən nimeitaan kimi ətawə.
13 Tukmə kitawə kasəkapir pawk nəgkiarien kafan,
mərig In tukrəmakeikei mor, meinai In to rapəh
nakapirien kafan nəgkiarien.

Norien atuatuk kape nhajounien Nəgkiarien kape Kughen

14 Takuh riki narmamə kin nəgkiarien minə e. Kini
mamor kwirig kimi əriə ye nimri Kughen mə iriə tukhapəh
nisotgohyen tuk nəgkiarien apnapig. Kisotgoh, ripəh na-
situyen ye yermamə kirik; mərig ramoriah əmə narmamə
yamə mine kasətərig kin.
15 Arkut skai mə norien kafam tukrhuvə, rəmhen kin yer-
mamə yame ravhirəkin nar, yamə to rapəh naurisien tuk
kafan norien. Tukmə nipig Kughen rəm kafam wok, In rirkun
neighanien kin, meinai nakamhajoun atuatuk nəgkiarien
kape nəfrakisien.
16 Apəh kini marer isok tuk nəgkiarien yamə mine niprairiə
rirkək, mine yamə mine khapəh nhasiaiyen Kughen, meinai
narmamə yamə mine kasəgkiar məkna, kamhavən isok pik
tuk Kughen.
17 Kini nhajounien kapəriə rəmhen kin nimap pien kirik
yame raməmhir, mamehuə pik. Kwərə mir kiraru irəriə:
Haemeneus mine Faelitas.
18 Iriu kimiravən isok tuk nəfrakisien, marəni mirəmə,
“Kughen rimnor ta narmamə kamhamragh min ye nimhəyen,

2:8: Rom 1:3; 1 Kor 15:4 **2:9:** Efes 3:1,13; Fil 1:12-14 **2:11:** 2 Kor 4:11 **2:12:** Mat 10:33 **2:13:** Rom 3:3-4; Taet 1:2 **2:14:** 1 Tim 6:4; Taet 3:9 **2:15:** 1 Tim 4:6 **2:16:** 1 Tim 4:7 **2:17:** 1 Tim 1:20

kini to ripəh nor-min-ien irətawə tuk nipig kirik.” Kwərə mir ai kworiah nhatətəyen kape narmamə tiksin.

19 Mərig nar apnapig əmə, səpaag ye nimə yame Kughen rimnərip ramərer tim tim. Kini rimirai-pən nəgkiarien kirik iran mimə, “Kughen Yermaru rirkun narmamə kafan minə,” *(Nam 16:5)* mine, “Narmamə yamə mine kamhani mhamə iriə narmamə kape Yermaru, tukasəkeikei misapəh norien has minə.”

20 Ǝtərig-ru. Ye nimə kape yermamə yame kafan nautə ripsaah, plet mine besin pisin pisin minə khapsaah. Kamor tiksin kin gol, tiksin kin silva, tiksin kin nai, tiksin kin kapier. Kampik tiksin, kamətu-pən nar huvə əmə iran. Kampik tiksin, kamətu-pən nirəsig iran.

21 Rəmhen kin narmamə. Tukmə kihvi-ta nirəsig yerkiriə, khauə misəmhen kin plet uə besin yame kamətu-pən nar huvə iran. Kisatuatuk, mharkun nisorien wok ehuə kape Kughen. Masarer matuk tuk norien nar huvə minə.

22 Aiyu mivən isok tuk norien has yamə mine kamhaurə yerki nitamaruə. Kini maməri-pən huvə swatuk kape norien yame ratuatuk, mine nhatətəyen, mine norkeikeiyen, mine nəmərinuyen. Ǝri-pən swatuk a kimiə narmamə yamə mine nakasaiyoh Yesu Yermaru kin nasituyen, yerkimiə yame rhuvə.

23 Ap mivən isok tuk nəgkiarien ətəwao yamə mine niprairiə rirkək. Nəgkiarien minə e kamhavi-pə əmə timət tuk notgohyen.

24 Mərig yorwok kirik kape Yesu Yermaru tukripəh notgohyen, mərig tukraməkeikei mor huvə pən kimi narmamə m-fam, kini tukraməkeikei muə rəmhen kin yermamə kape nhajounien, kafan nətərigien tukrapomh.

25 Kini tukmə narmamə tiksin kamhani hah kafan nhajounien, in tukraməkeikei meiwaiyu, maməvhag kimi əriə. Tukmə ror Kughen tukreighaan kin əriə mə iriə tuksarar ye nərigien kapəriə tuk təvhagə hah, mə iriə tukharkun nəfrakisien.

26 Pəh iriə tukhauə min ye nətərigien huvə, kini misəta ye kwənməkuru kape Setan, yame ramraptərəkin əriə, kasor nəkwan.

3

Kwasig ikin Yesu tukruə məkir narmamə, nahasien tukruə

1 Kini takaməkeikei mirkun min narimnar e: Nipig Kwasig tukruə ipakə, nipig əutən minə tukhauə.

2:19: Nam 16:5; Aes 52:11; Jon 10:14; 1 Kor 8:3 **2:22:** 1 Tim 6:11 **2:23:** 1 Tim 4:7 **3:1:** 1 Tim 4:1

2 Meinai, narmamə tukasərɨg əmə əriə, mɨsorkeikei pɨk
mane. Mɨsausit, mhavəhsi-haktə atuk əriə. Mamhani hah
narmamə, mɨsəsɨk nəkwai nɨsɨnriə mɨnə mɨne rɨmriə mɨnə,
mhapəh nhani-vivi-yen narmamə tuk nasituyen, mhapəh
nhasiaiyen Kughen.
3 Norkeikeiyen kapəriə tukrɨrkək. Tukhapəh nɨsəru-kɨnien
təvhagə hah yamə kamor irəriə. Tuksoriah nhag narmamə.
Mhapəh nɨsarha-huvəyen tuk nɨmraghien kapəriə. Rɨkiriə
tukragien tuk noriahyen yermamə. Tuksəməkɨn nar huvə
mɨnə.
4 Iriə kəut kəsuə mɨnə. Tuksor narɨmnar ye nətəwaoyen.
Mhavəhsihaktə atuk əriə. Mɨsorkeikei narɨmnar tuk nərɨg-
huvə-yen ye nɨprairiə, mərɨg tukhapəh nɨsorkeikeiyen
Kughen.
5 Tukhasɨgəvɨn əmə nəhuakien, mhapəh nɨseighanien mə
Kughen tukrɨvən yerkiriə.
Yuvən isok tuk narmamə kasor məkna
6 meinai kamhavən yerkwanu mɨnə, masor nar iko tuk
nhavi-ta-yen nərɨgien kape nɨpiraovɨn yamə mɨne kapəriə
nərɨgien rapəh nɨskaiyen. Təvhagə hah kape nɨpiraovɨn mɨnə
a rəmhen kɨn kajipə pam. Rɨkiriə rɨvən tuk norien hah, kɨni
ravi-əhu əriə.
7 Iriə kasətərɨg kɨn nhajounien pɨsɨn pɨsɨn, mərɨg tukhapəh
nhaniyen nəfrakɨsien ye Nəgkiarien Ǝfrakɨs kape Kughen tuk
nɨpɨg kɨrik.
8 Apa kupən, kwərə mir a Janes mɨne Jambres* kɨmawəsɨk
nəgkiarien kape Moses, kɨni ye norien kɨrikianə əmə mɨn,
narmamə mɨnə tɨksɨn kɨsəsɨk nəgkiarien əfrakɨs kape Kughen.
Narmamə mɨnə a, nərɨgien kapəriə rɨnahas. Nhatətəyen
kapəriə rapəh nəmhenien.
9 Mərɨg nhajounien eikuə kapəriə to rapəh nərerien ror tu,
meinai tukpiəm əpu nətəwaoyen kapəriə, rəmhen kɨn kwərə
mir a Janes mɨne Jambres.

Mə Timoti tukrəri-pən norien kape Pol

10 Mərɨg ik, Timoti, nakaməri-pən kafak nhajounien, mɨne
norien kape nɨmraghien kafak, mɨne naha nhagɨn yame
yakmə jakor, mɨne kafak nhatətəyen, mɨne nətərɨgien apomh
kafak, mɨne kafak norkeikeiyen, mɨne nərer-tɨm-tɨmien
kafak.
11 Ik nakwɨrkun-ta nɨpɨg əutən yamə mɨne kɨmnhauə ye
nɨmraghien kafak, mɨne norien has yamə mɨne kɨmnor irak.
Nakɨrkun norien əutən yamə mɨne kɨmnor irak apa Antiok
mɨne Ikoniam mɨne Listra. Mərɨg Yesu Yermaru rɨmɨrəhsi-ta
yo ye narɨmnar m-fam a.

3:5: Mat 7:15,21; Taet 1:16 * **3:8:** Eks 7:11, 22, 9:11. **3:11:** Wok 13:50; 14:5; 14:19 **3:11:** Sam 34:19

12 Mərɨg, nəfrakɨsien: Tukuh narmamə m-fam yamə mɨne
khamə tuksor kɨrikianə iriə Yesu Kristo, masor nəkwai
Kughen.
13 Kɨni mərɨg nəmə has mɨnə, mɨne narmamə kape
neikuəyen, iriə tuksor norien has, mhavən, masor yame
rahas əgkəp. Tukameikuə irəriə, kamhavən maseikuə ye
narmamə.
14 Mərɨg ik, Timoti, ik nakwɨrkun huvə ta əmawə yamə
mɨne yakshajoun ik. Ror pən takaməkeikei məri-pən əmə
narɨmnar yamə mɨne yakshajoun ik kɨn, yamə mɨne nakamni
nəfrakɨsien irəriə.
15 Ye nəkəskəhyen kafam muə meriaji-pə taktəkun,
nakwɨrkun-ta Nəkwəkwə kape Kughen e yame rɨrkun nɨvəhsi-
preyen nɨrkunien kɨmik mə takhatətə ye Yesu Kristo mə
Kughen tukrɨvəh mɨragh ik.
16 Nəgkiarien m-fam ye Nəkwəkwə kape Kughen kamhasɨ-
pən ye nəkwai Kughen əmə, kɨni mɨsasitu irətawə. Mɨshajoun
ətawə, mamhani-ərhav norien has mɨnə kapətawə, masərəhu
atuatuk ətawə, kɨni mɨshajoun ətawə kɨn norien yamə mɨne
kɨsatuatuk.
17 Kɨsasitu irətawə məkneikɨn: Kɨtawə narmamə kape
Kughen mɨnə, tukhavəh nasituyen mɨnə fam a, kɨni mhauə
narmamə yamə mɨne kharkun nɨsorien wok huvə mɨnə m-
fam.

4

1 Timoti, jakvəhsi-pre nəgkiarien keikei kɨrik kɨmik ye
nɨmrɨ Kughen mɨne Yesu Kristo yame tukruə məkir nar-
mamə m-fam, iriə yamə mɨne kamhamragh, mɨne yamə
mɨne kwənhamhə-ta. Yesu e natukruə mamarmaru; ror pən,
yakavəhsi-pre nəgkiarien keikei e mɨmə:
2 Ni-ərhav nəgkiarien kape Kughen, kɨni arer matuk tuk
nɨni-ərhavyen, nar apnapɨg mə rɨmar əmə uə rəutən. Ǝrəhu
atuatuk norien kape narmamə, kɨni ni-ərhav norien has mɨnə,
kɨni mɨvəhsi-haktə nətərɨgien kape narmamə. Takamor wok
mɨnə e, kafam nətərɨgien tukrapomh, kɨni kafam nhajounien
tukratuatuk mɨhuvə.
3 Takaməkeikei mor məkneikɨn meinai, nɨpɨg yame ramuə,
narmamə tuksəpəh nəgkiarien atuatuk, mɨsəri-pən əmə
nərɨgien kapəriə, mamhavəh namhajoun pɨsɨn pɨsɨn yamə
mɨne kamhani-ərhav əmə nəgkiarien yame narmamə rɨkiriə
ragien tukun.
4 Tukhaukreikɨn-pən nɨmətɨrgɨriə tuk nəgkiarien əfrakɨs,
mhavən mɨsətərɨg kɨn kwanage eikuə mɨnə.

3:12: Mat 16:24; Jon 15:20; Wok 14:22 **3:16:** Rom 15:4 **4:3:** 1 Tim 4:1

5 Mərig ik, arha huvə tuk kafam nərigien nipig m-fam,
nar apnapig mə narimnar pisin pisin minə kamhauə ye
nimraghien kafam. Nipig nahasien tukramuə tuk ik,
takamərer tim tim. Kini yuvən, markurao, mamni-ərhav
Nəgkiarien Huvə. Kini takaməkeikei mamor fam wok yame
Kughen ravəhsi-pre kimik mə takor.
6 Mərig yo, pəh nien mə tuktu, yakmhə. Nimraghien kafak
ruauə rəmhen kin nar miragh kirik yame kivaan əru tuk nini-
vi-vi-yen Kughen.
7 Yo, yimnamaiyu əmə tuk nhatətəyen ye Kughen, ma-
maiyu huvə meriaji naiyuyen infamien; yakwəraptərəkin
nhatətəyen kafak.
8 Yermamə yame ramaiyu mapita, kəvhəvhao-pən kimin
rəmhen kin nərok kafan. Kini Yesu Yermaru, In raməkir
huvə narmamə, məkir nimraghien kafak, mə ratuatuk. Mor
apnəpeinə tuk nərok kafak. Kini pəh nien mə yo pisin
əmə, mərig tukrivəhsi-pən kimi narmamə m-fam yamə mine
kisorkeikei mamhawhin mə In tukruə min.

Pol raməvsao kin kafan minə tiksin

9 Timoti, arkut skai mhai miren muə məm yo,
10 meinai kwən a Demas rorkeikei pik nimraghien kape
tokrei tanə e, marar, mapta kin yo, mivən apa Tesalonaeka.
Kini kwən a Kresens ruavən ta apa Galesia*, kini Taetas
ruavən ta apa Dalmesia. 11 Kini taktəkun ai, Luk pisin əmə
ramarə kimru min. Rhuvə mə takrauə kimiru Mak, meinai in
tukrasitu irak tuk wok kafak.
12 Mərig yimnher-pən ta kin kwən a Tikikas apa Efesas.
13 Tukmə nipig nakamuə, takaməkeikei mirəh neipən a
yame yimnərəhu raməmir apa imei Kapas, apa Traos. Rhuvə
mə takpik min kafak nəkwəkwə minə muə. Mipəh nəru-kinien
nəkwəkwə yamə mine kimnor kin tiki nəni, mipik, muə.
14 Mərig kwən a Aleksanda, in yermamə kape norien wok
ye aean, in rimnor rahas-pə kimi yo. Yesu Yermaru tukrivəh-
sipən tai norien kafan.
15 Mərig ik min takamərig ik tuk kwən a, meinai in
rimnaməsik pik nəgkiarien kapətawə.
16 Kini nipig kimisəkupən misərip yo ye kot, yimini-ərhav
nərigien kafak, kini yermamə rirkək tuk neighanien kin kafak
nəgkiarien. Mərig kafak narmamə minə kimisap, misəpəh yo.
(Pəh Kughen tukripəh norien tai norien kapəriə).
17 Mərig nipig a, Yesu Yermaru, In raməmir kimru min,
mivəhsi-pə nirkunien kimi yo mə jakni-ərhav huvə Nəgkiarien

4:6: Fil 2:17 **4:7:** 1 Tim 6:12 * **4:10:** Tukmə ror Kresens rimavən apa Spen. **4:11:** Wok 15:37-39; 2 Kor 8:23; Kol 4:14 **4:13:** Wok 20:6 **4:14:** Aes 59:18; Rom 2:6

Kafan, mə nəmə tanə pɨsɨn pɨsɨn mɨnə tuksərɨg. Yemehuə kape kot ipakə əmə rɨmə tukrɨvəhsi-pə narpɨnien kɨmi yo mə jakaməkeikei mɨmhə, mərɨg Yesu Yermaru rɨmɨvəh mɨragh yo.†

18 Kɨni In tukrɨrəhsi-ta yo tuk nahasien fam yamə mɨne kɨmə tukor irak. Mamraptərəkɨn huvə yo, mɨvəh yo mɨvən ye rao ye neai. Pəh khavəh-sihaktə In ye newk mɨne newk kape rerɨn. Amen.

Nəgkiarien infamien

19 Yakamni rhuvə tuk Akwila mɨne piraovɨn kafan Prisila, mɨne Onesiforas mɨne kafan mɨnə.

20 Kwən a rɨmnaməmɨr apa Korin. Nɨpɨg yɨmɨtərhav apa Maelitas, mɨpəh Trofimas raməmɨr, meinai in ramhə.

21 Timoti, arkut skai mhai mɨren muə eikɨn e kwasɨg ikɨn nɨpɨg kape nokieiyen.

Yubulas mɨne Pudens mɨne Linus mɨne Klodia, mɨne nəməhuak mɨnə fam kamhani rhuvə pre tuk ik.

22 Pəh Yesu Yermaru tukramarə kɨmiru min. Pəh nɨhuvəyen kape Kughen tukramarə tuk əmiə.

---

† **4:17:** Pol rɨmə, “Yesu rɨmɨrəhsi-ta yo ye nəkwai laeon.” **4:19:** Wok 18:2; 2 Tim 1:16-17 **4:20:** Wok 19:22; 20:4; Rom 16:23

Taetas
Nəkwəkwə yame Pol rɨmɨrai kɨmi Taetas
Nəgkiarien kupən ye nəkwəkwə e Taetas

?Pa rɨmɨrai nəkwəkwə e? Aposol Pol rɨmɨrai nəkwəkwə e.

? Rɨmɨrai ramvən kɨmi pa? Pol rɨmɨrai nəkwəkwə e ramvən kɨmi Taetas. Taetas in yemə Gris kɨrik yame rhatətə ye Kristo. Pol rɨmɨvi-pə in ramni nəfrakɨsien ye Yesu. Kɨni Taetas rɨmnor wok rɨpsaah iriu Pol rəmhen kɨn Timoti. Kamni nhagɨn rehuə ye Niutesteman.

? Narəyen rɨmnhawor pən iran mɨne nɨpɨg rɨmɨrai? Pol mɨne Taetas kɨmɨravən ye kwaji tanə e Krit, kɨni iriu kɨmɨrərikakun niməhuak kɨrik aikɨn. Kɨmɨrərikakun niməhuak, Pol rier mɨn, mɨpəh Taetas raməmɨr mə tukror infamien ye wok a. Krit in kwaji tanə kɨrik yame rukwar kɨn norien has mɨnə, rəmhen kɨn in e narmamə kaseikuə pɨk nɨpɨg mɨfam, masəvɨgɨn pɨk, mɨsarpah pɨk. Tɨksɨn khauə ye niməhuak mamhani nəgkiarien eikuə rɨpsaah, mɨshajoun əmə tuk mane.

?Rɨmɨrai nəkwəkwə e tuk naha? Pol rorkeikei mə tukrasitu ye Taetas tuk kafan wok apa niməhuak apa Krit. Taetas tukrəməkeikei mɨvəhsi-haktə narmamə mə tukhauə elda mɨnə ye niməhuak. Kɨni Pol raməvhag kɨmi Taetas mə tukrhawor pən iran mɨne kɨmi narmamə yamə mɨne khapəh nɨsəripənien nərɨgien kafan. Kɨni mɨvəhsi-pən nəgkiarien tɨksɨn kape nhatətəyen mɨne nəriwək-atuatuk-ien. Kɨni mɨmə Taetas tukrətapɨg huvə kɨn nəmhajoun eikuə mɨnə. Nəgkiarien infamien ramni mə Pol tukrher-pə yermamə kɨrik yame tukrɨvəh tamhek Taetas, pəh Taetes tukruə tuk Pol mamasitu iran.

Pol rɨmə nəkwəkwə e ramvən kɨmi Taetas

1 Taetas, yo Pol. Yakamrai nəkwəkwə e kɨmik. Yo, yorwok kɨrik kape Kughen, kɨni yo aposol kɨrik kape Yesu Kristo. In rɨmɨrpen yo mə jakasitu ye narmamə yamə mɨne Kughen ruɨrpen-ta əriə mə kafan mɨnə, mɨvəhsi-haktə nhatətəyen kapəriə, masitu irəriə mə tukharkun nəgkiarien əfrakɨs, mhauə mɨsor nəkwai Kughen.

2 Kɨtawə kharkun nəfrakɨsien a, kɨni mɨshatətə iran. Kɨni mɨsərəhu-pən nərɨgien kapətawə mə tukhavəh nɨmraghien rerɨn, meinai in apa kupən kupən, nɨpɨg Kughen rɨmɨpəh norhanəyen nar kɨrik, mərɨg In ruɨrpen-ta nɨmraghien rerɨn a. Kɨni Kughen, In to rapəh neikuəyen.

1:2: Kol 1:27

3 Kini ye nipig atuatuk kafan, nəgkiarien kafan ruauə
ye nikhakien, meinai Kughen yame rimivəh miragh ətawə
rimnərəhu-pə wok e ye kwermik, miwəhsi-pə nəgkiarien kirik
mə jakni-ərhav Nəgkiarien Huvə kafan kimi narmamə.
4 Taetas, ik pikwarien əgkəp kafak meinai nhatətəyen
kapərau rəm nəmhen. Pəh Kughen, Rimtawə, mine Yesu
Kristo Yermaru kapətawə, iriu tukravəhsi-pre nihuvəyen
mine nəmərinuyen kimik.

Norien yame Taetas rimnor apa Krit

5 Nipig yimatərhav ye tanə a Krit, mamapəh ik nakaməmir,
mə takaməkeikei mor infamien ye wok yame ramswin hanə,
mivəhsi-haktə elda minə kape niməhuak yerkwanu minə fam
ye tanə Krit, rəmhen kin yame yimini-pre ta tuk ik.
6 Mərig elda, to kipəh nəm-pənien nar hah kirik iran.
In, kafan piraovin kirikianə əmə. Kafan kwajikovə minə
tukasəkeikei mishatətə ye Kughen, mhapəh nisor-apnapigien
nar, mhapəh nisəsikien nəkwai rimriə mine nisinriə, tamə kini
hah əriə tukun.
7 Elda* to kipəh nəm-pənien nar hah kirik iran meinai
Kughen rimnərəhu-pən wok ehuə ye kwermin. Pəh nien
mə in yermamə yame kapən kapə riskai pik. To niemha
ripəh nhai-aihuayen. Pəh nien mə in yermamə kape napisien
kin ninimien mine nəmhokien mine neikuəyen tuk nivəhyen
mane.
8 Mərig kafan nimraghien tukraməkeikei mor məkneikin:
In ramarha huvə tuk narmamə yamə mine kamhauə iman
ikin, morkeikei mə tukramor norien yame rhuvə, mamor
narimnar ye nirkunien. Norien kafan ratuatuk. Ramarha
huvə tuk kafan nimraghien.
9 Tukraməkeikei mamraptərəkin tim tim Nəgkiarien Huvə
kape Kughen, yame kimnhajoun in kin, pəh in tukrəvhag kimi
narmamə kin nəgkiarien atuatuk, kini mapita narmamə yamə
mine kamhani hah nhajounien kafan.
10 Vəh-si haktə elda tiksin meinai ikin aikin a, narmamə
khapsaah kimishaktə mashorukun Nəgkiarien Huvə kape
Kughen. Masəgkiar pik, nipran rirkək, miseikuə, masəvi kimi
narmamə. Iriə khapsaah kwənərəus kape nəmə Isrel.†
11 Tukaməkeikei kətapig kin nəgkiarien kapəriə, meinai
nhajounien kapəriə ramoriah narmamə tiksin kamhamir
iriə kapəriə narmamə minə. Nhajounien kapəriə rapəh
nəmhenien. Kashajoun məkna miseikuə tuk niwəhyen mane.

1:4: Rom 1:7; 2 Kor 8:23; Gal 2:3 * **1:7:** Uə pasta. **1:9:** 1 Tim 3:2-7; 2 Tim 2:24-26 † **1:10:** Uə, iriə khapsaah kape kwhen e kamni kimə "Sakomsaes" yame ramni mə tukaməkeikei kəsig pən Kristin minə. **1:10:** 1 Tim 4:7

12 Rəmhen kɨn kwən Krit kɨrik kupən, in profet kɨrik kapəriə,
rɨmɨni mə, “Nəmə Krit, iriə narmamə kape neikuəyen nɨpɨg m-
fam. Kɨsəmhen kɨn kuri aparu mɨnə. Kɨni iriə kasarpah, nɨpɨg
m-fam mɨsorkeikei əmə mə tuksəvɨgɨn.”
13 Mərɨg nəgkiarien kape profet e, in ror nəfrakɨsien
kɨn. Kɨni ror məkneikɨn, mə takni-əhu nəməhuak mɨnə mə
tukhapəh nɨsətərɨgien kɨn nhajounien kapəriə, pəh nhatətəyen
kape nəməhuak mɨnə tukrɨskai.
14 Ǝtapɨg kɨn əriə mə tukhapəh nhavəhyen kwanage eikuə
mɨnə kape nəmə Isrel kupən, mhapəh mɨn nhakwasɨgien kɨn
narmamə yamə mɨne kwəsəta ta ye nəgkiarien əfrakɨs.
15 Meinai, narmamə yamə mɨne kɨsatuatuk ye nɨmrɨ
Kughen, nar rɨrkək yame tukror əriə kasəmkɨmɨk. Mərɨg
narmamə yamə mɨne kasəmkɨmɨk ye nɨmrɨ Kughen, meinai
iriə khapəh nɨshatətəyen ye Yesu, kɨni norien kɨrik rɨrkək
yame tukror əriə kɨsatuatuk. Ror məkneikɨn mə nərɨgien
kapəriə ramvən əmə tuk nahasien, kaseinein nəkirien norien
mɨnə.
16 Iriə kamhani mə kharkun Kughen, mərɨg norien kapəriə
ramhajoun mə kaseikuə, kwənhaukreikɨn-pən nɨmetairiə
kɨmi Kughen. Iriə nəpnaihyen kapəriə rahas. Kasəsɨk nəkwai
Kughen, kɨni mhapəh nɨsəmhenien mə to kɨsor nar huvə kɨrik.

2

Nəvhagien ramvən kɨmi nəməhuak mɨnə

1 Mərɨg ik, Taetas, takaməkeikei mhajoun narmamə ye
nhajounien yame raməri-pən huvə nəgkiarien atuatuk.
2 Ǝvhag kɨmi nəwharu mɨnə mə tuksarha huvə tuk
nɨmraghien kapəriə nɨpɨg m-fam, masor narɨmnar ye
nɨrkunien. Nɨmraghien kapəriə tukraməkeikei matuatuk, pəh
narmamə tukhasiai əriə. Takəvhag kɨmi əriə mə tukasəkeikei
mɨshatətə ye Kughen, mɨsorkeikei narmamə, mɨsərer tɨm tɨm
ye nɨpɨg mɨfam.
3 Kɨni ye norien kɨrikianə əmə mɨn, takaməkeikei məvhag
kɨmi nɨpiəwharu mɨnə mə ye narəyen kapəriə tukhasiai
Kughen. Mə tukhapəh nɨsoriahyen nhag narmamə, mhapəh
nɨsapɨsien kɨn nɨnɨmien. Mərɨg tukasəkeikei mɨshajoun nar-
mamə kɨn nɨmraghien atuatuk.
4 Tuksarə huvə məknenkɨn, mharkun nhajounien
nɨpiraovɨn mɨn tɨksɨn kɨn swatuk yame iriə tuksorkeikei
kapəriə narman mɨne kwajikovə kapəriə mɨnə.
5 Nɨpiahuaru tukshajoun mɨn nɨpiraovɨn tɨksɨn mə tuksarha
huvə tuk nɨmraghien kapəriə, kɨni kapəriə nɨmakuə kɨrikianə
əmə. Mə tuksarha huvə tuk rukwanu kapəriə, mɨsor rhuvə

1:13: 2 Tim 4:2 **1:14:** 1 Tim 4:7 **1:16:** 1 Jon 1:6; 2:4 **2:3:** 1 Tim 3:11

pən tuk narmamə, mhasiai narman kapəriə, tamə kɨni hah
nəgkiarien kape Kughen.
6 Kɨni ye norien kɨrikianə əmə mɨn, takaməkeikei məwhag
kɨmi nɨtamaruə mə tukasarha huvə tuk nɨmraghien kapəriə.
7 Pəh tuksəm nɨmraghien kafam mə rhuvə, khakwasɨg kɨn
ik. Nɨpɨg nakamhajoun, nɨmraghien kafam tukraməkeikei
matuatuk, mor nəgkiarien kafam rɨpam.
8 Ik takaməkeikei mɨni əmə nəgkiarien əfrakɨs yame nar-
mamə tukhapəh nɨsəmien nɨmeitam tuk nəgkiarien kafam,
mhani hah ik. Pəh tukror kafam tɨkmɨr mɨnə kɨsaurɨs,
meinai khapəh nɨsəmien norien has kɨrik iram, kɨni mhapəh
nhaniyen nar has kɨrik irətawə.
9 Ǝvhag kɨmi slef mɨnə mə tuksor nəkwai kapəriə namehuə
mɨnə, ye narɨmnar m-fam, mhasiai əriə, mhapəh nhaniyen tai
nəgkiarien kape namehuə mɨnə kapəriə,
10 mhapəh nɨsəkrəhyen kɨmi əriə. Mərɨg nɨpɨg mɨfam,
tukasəkeikei masor nar yame ratuatuk ye nɨmrɨ namasur
kapəriə, mə tukhani nəfrakɨsien ye kapəriə wok. Ye norien
yame tuksor narɨmnar fam, tukshajoun mə nəgkiarien kape
Kughen yame rɨmɨvəh mɨragh ətawə, in ratuatuk mɨhuvə.
11 Hajoun narɨmnar mɨfam a, meinai Kughen rɨmnautə-pə
kɨn kafan nɨhuvəyen kɨmi narmamə mɨfam, məhitə ye swatuk
yame tukrɨvəh mɨragh əriə iran.
12 Nɨhuvəyen a kape Kughen ramhajoun mə nɨpɨg kɨtawə
kasarə ye tokrei tanə, tukasəkeikei mɨsəpəh nəri-pənien
norien has mɨnə mɨne narɨmnar has mɨnə kape tokrei tanə
yamə mɨne kashaktə yerkitawə. Masəkeikei mɨsarha huvə tuk
nɨmraghien kapətawə, mɨsor nəkwai Kughen. Nɨmraghien
kapətawə tukraməkeikei matuatuk.
13 Nɨmraghien kapətawə tukraməkeikei mor məknekɨn,
kɨtawə tukaseito kɨn nɨpɨg yame Yesu Kristo tukruə iran. Yesu
e, In Kughen kapətawə yame rɨmɨvəh mɨragh ətawə.
14 Moriah kafan nɨmraghien marpɨn nɨmraghien kɨn
kapətawə, mɨrəhsita ətawə tuk nahasien mɨfam. Məspir ətawə
mə kɨtawə tukhauə kafan narmamə yamə mɨne kasorkeikei
əmə nar yame rhuvə.
15 Narɨmnar yame yakamrai kɨmik, takaməkeikei mhajoun
narmamə kɨn. Ik nakvəh nehuəyen tuk nəvhagien mɨne
norien kwirɨg kɨmi narmamə. Rahas mə narmamə tuksəm
əhu ik.

3

Norien kapə nəməhuak mɨnə

2:5: Efes 5:22 **2:7:** 1 Tim 4:12 **2:8:** 1 Pita 2:15 **2:9:** 1 Tim 6:1 **2:12:** 1 Jon 2:16 **2:14:** Eks 19:5; Dut 7:6; Esik 37:23; Gal 1:4; 1 Pita 2:9 **2:15:** 1 Tim 4:12

1 Taetas, takəvhag kɨmi nəməhuak mɨnə mə tukhasiai namehuə mɨnə, mɨne gavman kapəriə. Masəkeikei masor nəkwairiə, kɨni masərer matuk ye nɨpɨg mɨfam tuk norien nar huvə mɨnə.
2 Mhapəh nɨsoriahyen nhag narmamə, mərɨg pəh mɨsərəhu nəmərinuyen, masor huvə pən kɨmi narmamə, mhavəh-si-əhu nərɨgien kapəriə, mhasiai narmamə m-fam.

3 Meinai in apa kupən, kɨtawə mɨn kɨmɨsətəwao, mɨseinein nəfrakɨsien, mhapəh nɨsorien nəkwai Kughen. Təvhagə hah rɨmnarmaru irətawə mor ətawə kɨsorkeikei nahasien, mɨsorkeikei əmə narɨmnar tuk nərɨg-huvə-yen ye nɨpraitawə. Rɨkitawə rɨmnəkrəh kɨn nautə kape narmamə, kɨni kɨtawə mɨsor hah pən kɨmi narmamə. Narmamə kɨmɨsəməkɨn ətawə, kɨni kɨtawə kɨsəməkɨn ətawə mɨnə.
4 Mərɨg Kughen yame rɨmɨvəh mɨragh ətawə,
nɨhuvəyen mɨne norkeikeiyen kafan kratərhav-pə.
5 Mərɨg pəh nien mə In rɨmɨvəh mɨragh ətawə tuk norien atuatuk mɨnə kapətawə. !Nɨkam! In rɨmɨvəh mɨragh ətawə ye norkeikeiyen kafan.
Rɨmnaikwas irətawə tuk norien has kapətawə, kɨsarha huvə mɨn, Nanmɨn Rhakə rɨmnow kɨn rɨkitawə.
6 Yesu Kristo yame rɨmɨvəh mɨragh ətawə,
In e swatuk kape Kughen ramətəmrɨn rɨkitawə kɨn Nanmɨn Rhakə ye rɨkin agien.
7 In mor ətawə kɨsatuatuk ye nɨmrɨn kɨn nɨhuvəyen kafan mə kɨtawə tukhauə kafan kwajikovə mɨnə,
kɨni mharkun huvə mə tukpihavəh nɨmraghien rerɨn.

8 Tuk nɨpɨg m-fam, tukasəkeikei mɨshatətə ye narɨmnar mɨnə e yakamrai, meinai kasəfrakɨs. Kɨni yakorkeikei mə takhajoun narmamə kɨn, pəh narmamə yamə mɨne kamhani nəfrakɨsien ye Kughen, kapəriə nərɨgien tukramərer tɨm tɨm əmə tuk norien narɨmnar yame rhuvə. Nəgkiarien a rhuvə, kɨni ramasitu huvə ye narmamə.

9 Apəh marer isok tuk nəgkiarien ətəwao, mɨne nəgkiarien yame ravus ris, mɨne nətgohyen tuk nɨprai nəgkiarien kape loa mɨnə. Apəh əmə nəgkiarien mɨnə a meinai khapəh nɨsasituyen ye yermamə kɨrik, kɨni kapəriə nɨhuvəyen rɨrkək.
10 Kɨni tukmə yermamə kɨrik ramor narmamə kasəwhai əriə mɨnə, takvən məgkiar skai kɨmin, mɨni-əhu. Mərɨg tukmə ramor mɨn, kɨni takvən mɨni-əhu mɨn. Mərɨg tukmə nakni-əhu mɨkɨraru, mərɨg in raməkeikei ye kafan norien, kɨni takərer isok tukun.

3:1: Rom 13:1-7; 1 Pita 2:13-14 **3:3:** 1 Kor 6:9-11; Efes 2:1-2; 5:8 **3:5:** 2 Tim 1:9; Hib 10:22 **3:6:** Wok 2:17-18 **3:9:** 2 Tim 2:14,16 **3:10:** Mat 18:15-17

11 Meinai nakɨrkun huvə mə yermamə yame ror məknakɨn,
kafan nətərɨgien rahas, kɨni ramor kiko-iko. Kafan əmə norien
ramhajoun mə in rapəh nəmhenien.

Nəgkiarien infamien

12 Jakher-pre kɨn yermamə kɨrik, Atemas uə Tikikas, tukruə
məm ik. Nɨpɨg tukrurə, takaməkeikei mhai mɨren marha-kɨn
swatuk kɨrik takuə məm yo apa yerkwanu a Nikopolis, meinai
nɨpɨg kape nokieiyen, yakmə jakvən aikɨn mamarə.
13 Kɨni yermamə mir kɨraru, Apolos, mɨne loea e, nhagɨn
e Sinas, kwəriwək ye nəriwəkien kapəriu, mərɨg ik takasitu
irəriu ye narɨmnar yame kawəkwakwə kɨn.
14 Nəməhuak kapətawə mɨnə tukasəkeikei mhauə mə
kapəriə nərɨgien ramərer tɨm tɨm əmə tuk norien narɨmnar
yame rhuvə, mə iriə tukharkun nɨsasituyen ye narmamə
tɨksɨn yame kapəriə narɨmnar rapəh nəmhenien. Rapəh
nɨhuvəyen mə iriə tuksarə apnapɨg əmə.
15 Taetas, narmamə yamə mɨne yakamarə kɨmawə miriə,
iriə kamhani vi vi ik. Takni-pən rhuvə tuk nəməhuak yamə
mɨne kasorkeikei ətawə.
Pəh nɨhuvəyen kape Kughen tukramarə tuk əmiə m-fam.

3:12: Efes 6:21-22; Kol 4:7-8 **3:13:** Wok 18:24; 1 Kor 3:5-6 **3:14:** Efes 4:28

Filimon
Nəkwəkwə yame Pol rɨmɨrai kɨmi Filimon
Nəgkiarien kupən ye nəkwəkwə e Filimon

?Pa rɨmɨrai nəkwəkwə e? Aposol Pol rɨmɨrai nəkwəkwə e.

?Rɨmɨrai ramvən kɨmi pa? Rɨmɨrai ramvən kɨmi Filimon ye niməhuak apa Kolosi. Iriu fren huvə. Filimon, kafan aikɨn slef mɨnə.

?Narəyen rɨmnhawor pən iran mɨne ye nɨpɨg rɨmɨrai? Ye nɨpɨg a, narmamə khapsaah, kapəriə aikɨn slef mɨnə. Kɨni nəməhuak mɨnə mɨn tɨksɨn, kapəriə aikɨn slef mɨnə. Filimon, kafan kɨrik aikɨn slef, nhagɨn e Onesimas. Mərɨg Onesimas rɨmnəkrəh kɨn mane tɨksɨn kape Filimon, map. Tukmə Filimon rəm Onesimas, loa kape Rom ramni mə Filimon rɨrkun nhopniyen in tukun. Mərɨg Onesimas rap, mɨvən, məm Pol ye kalabus apa Rom, kɨni Pol ramni-ərhav Nəvsaoyen Huvə kɨmin, in ramni nəfrakɨsien ye Yesu Kristo. Kɨni mamasitu mɨn ye Pol. Kɨni Pol rher-pən kɨn in rɨrerɨg pən tuk Filimon. Pol ramni pən tuk Filimon mə nar apnapɨg mə Onesimas in slef kafan, mərɨg taktəkun ai, in ruauə rəmhen kɨn piauni, meinai iriu kwis kɨrəni nəfrakɨsien ye Yesu Kristo.

?Rɨmɨrai nəkwəkwə e tuk naha? Pol rɨmɨrai nəkwəkwə e maiyoh Filimon mə tukrəru-kɨn norien has kape Onesimas, kɨni mɨvəh in ramrerɨg-pə mɨn. Nar apnapɨg mə in slef kafan, mərɨg Pol rorkeikei mə Filimon tukrəm huvə Onesimas rəmhen kɨn piauni kɨrik.

Pol rɨmə nəkwəkwə e, ramvən kɨmi Filimon

1 Filimon. Yo Pol, yame kɨmɨvəhsi-pən yo ye kalabus
tuk nɨni-ərhavyen Yesu Kristo, kɨmru piautawə Timoti,
yakarərai nəkwəkwə e kɨmik.
Filimon, ik kɨmru kɨrik, kɨni kɨtasɨr karhor wok kɨrikianə
əmə kape Kughen.
2 Kɨni yakarərai mɨn nəkwəkwə e kɨmi nowintawə e
Apia, mɨne kwən e Akipas, yame kɨtawə min, kɨsəmhen kɨn
mobael mɨnə kape kwhen kɨrikianə. Kɨni yakarani rhuvə kɨmi
nəmhuak yamə mɨne khauə mɨsəhuak ye kafam nimə.
3 Pəh Kughen, Rɨmtawə, mɨne Yesu Kristo Yermaru
kapətawə, iriu tukrawəhsi-pre nɨhuvəyen, mɨne
norkeikeiyen kɨmi əmiə.

Norien huvə kape Filimon

1:2: Kol 4:17; 2 Tim 2:3

4 Filimon. Nɨpɨg yakaməhuak, nɨpɨg fam, rɨkik raməsɨk ik,
mamni vi vi Kughen
5 meinai yakamərɨg nəvsaoyen kɨn nhatətəyen kafam ye
Yesu Yermaru, mɨne norkeikeiyen kafam tuk nəməhuak mɨnə.
6 Yakamaiyoh Kughen mə kɨmiə narmamə tɨksɨn yamə mɨne
naksarə masəhuak kwis, takhauə mharkun nɨhuvəyen yamə
mɨne kamhasɨ-pən tuk Yesu Kristo.
7 Piak, yakamni vi vi Kughen meinai kafam norkeikeiyen
ramor nəməhuak mɨnə kasərɨg rhuvə. Norien kafam ravəhsi
haktə kafak nərɨgien, rɨkik ragien.

Pol ramarkut kɨmi Filimon mə tukrɨpəh nɨvəhsi-pənien narpɨnien kɨmi Onesimas, meighaan kɨn in rɨrerɨg-pə mɨn

8 Ye nhag Yesu Kristo, yakɨrkun narkutien kɨmik mə takor
nar kɨrik yame takaməkeikei mamor. Mərɨg, to yakpəh narku-
tien kɨmik. Yakaməm norkeikeiyen kafam
9 mamaiyoh ik mə takor nar kɨrik ye nɨkarɨn kape
norkeikeiyen. Ror məkneikɨn mə yo Pol, yo huaru kɨrik,
kɨmɨvəhsi-pən yo ye kalabus tuk nɨniyen nhag Yesu Kristo,
10 yakamaiyoh ik ye nɨkarɨn kape slef kafam, nhagɨn e Ones-
imas*. Kwən en rɨmauə rəmhen kɨn narɨk nɨpɨg yɨmnamarə ye
kalabus.
11 Apa kupən, in rɨmɨpəh nor-huvəyen wok kafam, mərɨg
taktəkun ai, in rɨmauə mɨrkun nor-huvəyen wok kapərao.
12 Kɨni taktəkun ai, yakamher-pre kɨn kwən e, yame yako-
rkeikei pɨk in.
13 Yakmə jakor in ramarə əmə kɨmru min, pəh tukrɨvəh
tamhekɨm, mamasitu irak ye nɨpɨg yakamarə ye kalabus tuk
nɨniyen Nəgkiarien Huvə kape Kughen.
14 Mərɨg, to yakpəh norien nar kɨrik məkupən kik tukmə
nakpəh neighanien kɨn.
15 Yakeinein, tukmə ror Onesimas rɨmnap ta iram tuk nɨpɨg
kwakwə e mə takvəh mɨn in rɨrerɨg-pre mɨn nakawarə apomh.
16 Mərɨg pəh nien mə in tukror əmə slef kafam, nɨkam.
Mərɨg taktəkun ai, in slef, mərɨg ruauə kwən kɨrik rhuvə pɨk
rapita slef kɨrik, in ruauə piaurao yame kworkeikei pɨk in.
Yakorkeikei in, mərɨg ik nakorkeikei pɨk in rapita, meinai in
kafam slef, kɨni ye nhag Yesu Yermaru, piam.
17 Filimon, yakaməm mə kɨrau kɨrauə kɨrikianə, kɨni ror
məkneikɨn, yakamaiyoh ik mə tukmə Onesimas rurə, takamor
əmə ramhuvə pən kɨmin rəmhen kɨn yame nakamor huvə-pə
kɨmi yo.

1:7: 2 Kor 7:4 * **1:10:** Nhag e Onesimas, nɨpran rɨmə, "Yermamə yame rɨrkun huvə norien wok." **1:10:** 1 Kor 4:15; Kol 4:9 **1:16:** 1 Tim 6:2

18 Mərig tukmə rimnor nar kirik rahah iram, uə rimivəh
kafam kirik nar kirik mipəh nərokien, takərəhu-pən raməmir
ye kaon kafak.
19 Kini ai taktəkun, yo Pol, yakamrai nəkwəkwə e kin kw-
ermik, pəh yo jakpiərok ik. ? Mərig nakmə jakərok ik uə?
Takpəh nəru-kinien mə yo yimnasitu iram kini nimivəh kafam
nimraghien rerin. Rapəh nəmhenien mə takuh rikik mə
jakərok ik tuk nar kirik.
20 Piak, yakmə takor nar e yame yakamaiyoh ik kin ye
nhag Yesu Yermaru, in e takor rikik tukramərig rhuvə ye Yesu
Kristo.
21 Yakamrai nəkwəkwə e kimik meinai yakirkun mə takor
nəkwak, kini takamor tukrapita naha nhagin yame yaka-
maiyoh kin.
22 Kini nar kirik min, takamor apnəpenə ye kwənmhan kirik
kafak, meinai yakamərəhu-pən kafak nətərigien ye Kughen
mə in tukror swatuk kimi yo jakrerig-pre min tuk əmiə
rəmhen kin yame kimiə nimisəhuak tukun.

Nəgkiarien infamien

23 Kwən e Epafras, kimivəhsi-pən əmru ye kalabus tuk nini-
ərhavyen nhag Yesu Kristo, kini in ramni-pre rhuvə tuk ik.
24 Kini Mak, mine Aristakas, mine Demas, mine Luk, yamə
mine kimawə yaksor wok kirikianə, iriə min kamhani-pre
rhuvə tuk ik.
25 Pəh nihuvəyen kape Kughen tukramarə tuk əmiə m-fam.

1:22: Fil 1:25; 2:24 **1:23:** Kol 1:7 **1:24:** Kol 4:10-14

Hibrus
Nəkwəkwə yame ramvən kɨmi nəmə Isrel
Nəgkiarien kwakwə kape nəkwəkwə e Hibrus

?Pa rɨmɨrai nəkwəkwə e? Kɨtawə kɨseinein mə pa rɨmɨrai nəkwəkwə e, meinai yermamə yame rɨmɨrai nəkwəkwə e, in rɨpəh nɨniyen nhagɨn. Yermamə yame rɨmɨrai rɨmɨpəh nəmien Yesu Kristo, mərɨg narmamə tɨksɨn yamə mɨne kɨmɨsəm Yesu kɨmɨsəvsao kɨn kɨmi yermamə yame rɨmɨrai nəkwəkwə e. Kɨni in rɨrkun nəgkiarien kape Ol Testamen, mɨne norien kape nəmə Isrel kupan. Tukmə ror Banabas uə Apolos kɨmɨrɨrai nəkwəkwə e, meinai iriu kɨrarkun Nəvsaoyen Huvə kape Yesu, kɨni iriu mawehuə ye nɨməhuak. Narmamə tɨksɨn, rɨkiriə raməsɨk mə Pol rɨmɨrai nəkwəkwə e, mərɨg rɨkitawə rɨpəh nəsɨkien məknakɨn meinai ye leta yamə mɨne Pol rɨmɨrai, rɨmnərəhu-pən nhagɨn. Mərɨg nhagɨn rɨrkək ye nəkwəkwə e.

?Rɨmɨrai ramvən kɨmi nɨpa? Rɨmɨrai nəkwəkwə e ramvən kɨmi nəmə Isrel yamə mɨne kɨshatətə ye Yesu Kristo, mərɨg iriə tɨksɨn kɨmnharerɨg-pən tuk norien kape nəri-pənien Loa kape Moses. Tukmə ror iriə khapəh nharkun-huvəyen nɨprai Nəvsaoyen Huvə.

? Nɨmraghien rɨmnhawor pən iran mɨne ye nɨpɨg rɨmɨrai? Ye nɨpɨg a, nəmə Isrel tɨksɨn kɨmɨsoriah nəmə Isrel yamə mɨne kashatətə ye Yesu Kristo, mɨsor rɨkiriə rəpou. Rhuvə mə iriə tukharkun mə nhatətəyen kapəriə in nəfrakɨsien, kɨni Yesu in Kristo yame Kughen rɨmə tukrher-pə kɨn.

? Rɨmɨrai nəkwəkwə e tuk naha? Ye nɨpɨg a, nar-mamə tɨksɨn ye nɨməhuak, rɨkiriə rəsɨk mə norien kape nəri-pənien Loa kape Moses ye Ol Testamen, in yerpɨrɨg rapita norien kape nhatətəyen ye Yesu Kristo. Mərɨg narɨmnar ye Ol Testamen in nuhpɨkɨnien əmə kape norien yame Yesu rɨmnor. Rəmhen kɨn temple in ramor nuhpɨkɨnien ye Nanmɨn kape Kughen yame ramarə yerkitawə; kɨni Sabat in ramor nuhpɨkɨnien ye napɨsien yame Kughen tukrɨvəhsi-pə kɨmi ətawə ye rao ye neai; kɨni norien kape nɨviyen nɨtə in ramor nuhpɨkɨnien ye nɨtaw Yesu Kristo yame rɨmnaiyu ye nai kamarkwao kɨn. Kɨmɨrai nəkwəkwə e mə narmamə tuksəm mharkun mə Yesu Kristo In yerpɨrɨg rapita narɨmnar fam, rapita profet mɨnə, mɨne agelo mɨnə, mɨne Moses, mɨne Eron, mɨne pris mɨnə kupan. Nhatətəyen ye Yesu Kristo in rhuvə pɨk rapita nəripənien Loa kape Moses. Ror məkneikɨn meinai narɨmnar fam ye Ol Testamen rɨmauə mor nəfrakɨsien kɨn ye

Yesu Kristo. Kɨni nɨmhəyen kafan in rəmhen tuk nɨrɨsɨnien norien has kape narmamə.

Kristo rɨmnor əpu Kughen kɨmi ətawə

1 Apa kupan, Kughen rɨmɨvəhsi-pən nəgkiarien kafan kɨmi profet mɨnə ye nɨpɨg pɨsɨn pɨsɨn mɨnə, mɨne swatuk pɨsɨn pɨsɨn mɨnə, kɨmnhani-pən tuk rɨptawə mɨnə.

2 Mərɨg taktakun ai kɨtawə kwəsəviə-pən tuk Nɨpɨg Kwasɨg, kɨni Kughen raməgkiar atuatuk əmə kɨmi ətawə kɨn Tɨni. Tɨni a Kughen rɨmɨrpen in mə tukror neiai mɨne tokrei tanə, mɨrpen In mə tukmə ror infamien, narɨmnar fam, rəmɨr tukun.

3 Tɨni e In nɨkhakien kape nɨhuvəyen mɨne nəsanɨnien kape Kughen. In rhai atuatuk rɨmni ye narɨmnar fam. In mampɨk ətərəkɨn narɨmnar fam ye nəsanɨnien kape nəgkiarien kafan. Nɨpɨg In rɨmamhə tuk nəspir-tayen norien has kapətawə, In rɨmavən ye rao ye neai məkwətə-pən ye nɨkar Kughen Yer-maru matuk.

Ji Kughen e In yerpɨrɨg rapita agelo mɨnə

4 Kughen rɨmɨvəh-si haktə Tɨni e, kɨni In yerpɨrɨg rapita agelo mɨnə rəmhen kɨn mə nhag e yame Kughen rɨvəhsi-pən kɨmin in yerpɨrɨg rapita nhag agelo mɨnə fam.

5 Kughen rɨpəh nɨni-pənien tuk agelo kɨrik kafan mɨmə,
"Ik narɨk.
Taktakun ai yakwauə rɨmɨm atuatuk." *(Sam 2:7)*
Mərɨg in rɨmnəgkiar məknakɨn kɨmi Yesu. Kɨni Kughen rɨpəh nɨni-pənien tuk agelo kɨrik mɨmə,
"Yo rɨmɨm atuatuk,
kɨni ik nakuauə narɨk." *(Sam 2:7)*
Mərɨg In raməgkiar məknakɨn kɨmi Yesu.

6 Meinai nɨpɨg Kughen rɨmnher-pən kɨn Nɨmrɨn Nupan kafan ruə ye tokrei tanə, kɨni In mamni mɨmə,
"Pəh agelo m-fam kafan tuksəgnəgɨn In." *(Dut 32:43)*

7 Nɨpɨg Kughen raməgkiar ye nɨkarɨn kape agelo mɨnə mamni mɨmə,
"Yo yakamor kafak agelo mɨnə kɨsəmhen kɨn nɨmətag yame ramavən ikɨn mɨnə fam, mamor kafak wok.
Iriə kɨsəmhen kɨn nap." *(Sam 104:4)*

8 Mərɨg In raməgkiar kɨmi Tɨni mɨmə,
"Kughen, kafam narmaruyen tukraməmɨr rerɨn, infamien rɨkək.
Nakamehuə ye narmamə ye norien yame ratuatuk.

9 Ik nakorkeikei əmə natuatukien
maməməkɨn norien iko iko mɨnə.

1:2: Sam 2:8, Jon 1:1-3; Kol 1:16 **1:3:** Jon 1:14; 12:41; Aes 6:1-4 **1:3:** Jon 14:9; Fil 2:6-7; Kol 1:15; 2 Kor 4:4 **1:3:** Kol 1:17 **1:3:** Taet 2:14 **1:3:** Fil 2:5-11; Kol 1:15-18. **1:4:** Efes 1:20-21; Fil 2:9

Ror pən, Yo e, kafam atuatuk Kughen,
Yo yakamərəhu kupan ik, kini ik yerpirig rapita ik minə tiksin.” *(Sam 45:6-7)*
10 Kini Kughen ramni-pən min tukun mimə,
“Yermaru. Ye nirikakunien, Ik nimnor tanimtanə,
Kini Ik nimnor narimnar fam yamə mine kasəmir-pən ye neai kin kwermim.
11 Narimnar fam minə e tukharkək,
kisəmhen kin neipən yame tukrəmətit,
mərig Ik takamarə kape rerin.
12 Takarakikin narimnar fam ye tokrei tanə mine ye neai rəmhen kin yame yermamə ramarakikin neipən mətit.
Takukreikin narimnar fam rəmhen kin yame yermamə raməviruə kin neipən.
Mərig Ik nakpəh nəviruəkinien,
Kini Ik nakamarə kape rerin.” *(Sam 102:25-27)*
13 Kini pəh nien mə agelo e yame Kughen rimini-pən nəgkiarien tukun e mimə,
“Ik əkwətə-pə ye kwermik matuk,
Meriaji nipig jakor ik takehuə ye tikmir kafam minə.” *(Sam 110:1)*
14 Mərig agelo minə, iriə yorwok minə əmə. Iriə nanmin yamə mine Kughen ramher-pə kin mə tuksarha huvə tuk narmamə yamə mine In ravəh miragh əriə.

2

Narpinien aikin kape narmamə yamə mine kasor təvhagə has

1 Yesu In yerpirig pik, ror pən, rhuvə mə kitawə tuksətərig huvə kin naha nhagin yame kwəsərig ta, tamə kitawə kisəpəh nəgkiarien minə a mhavən isok.
2 Nəgkiarien yame agelo minə kimnhani-ərav-pən tuk riptawə minə, in nəfrakisien, kini narmamə tukhavəh narpinien tuk nəsikien Loa mine nəpəhyen narimnar yame Loa ramni.
3 Ror pən, tukmə kitawə kasor nar apnapig əmə ye nəgkiarien huvə yame ramni swatuk yame Kughen ravəh miragh ətawə iran, to khapəh nisaptayen kin narpinien. Nivəh-miraghien e, Yesu Yermaru rimnəkupan mini-ərhav, kini narmamə minə tiksin kimisərig, mishajoun ətawə kin, mə in nəfrakisien.
4 Kini Kughen ramripin nəgkiarien a mamor nimtətien minə, mine nar apsipis minə, mine norien pisin pisin yamə mine kasor narmamə kisəm kisakur, mivəh-si-pən nəsaninien

2:1: Rom 11:22 **2:2:** Wok 7:53 **2:3:** Hib 10:28-29; 12:25

kɨmi naha yermamə yame rorkeikei ye Nanmɨn Kafan tuk
norien wok, mamhajoun mə nəgkiarien a in nəfrakɨsien.

Yesu rɨmauə mɨvəh-si-əhu In rəmhen kɨn yermamə apnapɨg əmə

5 Pa rɨmə agelo mɨnə tuksarmaru ye tanə vi yame tukrɨpiuə,
yame yakamni e taktakun,*
6 meinai ye Nəkwəkwə kape Kughen yermamə kɨrik rɨmɨni-
pən tuk Kughen mɨmə,
"Narmamə iriə nar apnapɨg əmə,
mərɨg Ik, nakɨpəh nərukɨnien əriə, rɨkim ramənsɨk əriə,
kɨni Ik nakamarha huvə tuk narmamə mɨfam.†
7 Nɨmɨvəhsi-əhu ji yermamə, agelo mɨnə yerpɨrɨg rapita, mərɨg
kape nɨpɨg kwakwə əmə.
Mɨvəhsi-pə narmaruyen mɨne nehuəyen mɨne nɨsiaiyen
kɨmin.
8 Kɨni Ik mɨvəh-si-pən nehuəyen kɨmin mə tukrarmaru ye
narɨmnar fam." *(Sam 8:4-6)*

Nəgkiarien e yame ramni mə tukrarmaru ye narɨmnar
fam, nɨpran e mə nar kɨrik rɨkək yame in rɨpəh narmaruyen
iran. Mərɨg taktakun ai khapəh nɨsəmien mə ramarmaru ye
narɨmnar fam,
9 mərɨg nar kɨrikianə əmə kɨtawə kasəm. In e, Yesu, yame
"Kughen rɨmɨvəhsi-əhu In, agelo mɨnə yerpɨrɨg rapita, kape
nɨpɨg kwakwə," mərɨg taktakun ai, Kughen "rɨvəhsi-pən nar-
maruyen mɨne nehuəyen mɨne nɨsiaiyen kɨmi Yesu" meinai
In rɨmɨvəh nəmhəyen mɨmhə tuk ətawə. ∃wəh, ye nɨhuvəyen
kape Kughen, Yesu rɨmamhə tuk narmamə m-fam ye tokrei
tanə.
10 Kughen rɨmnor narɨmnar fam; kɨni narɨmnar fam, kafan
əmə. Kɨni rhuvə əgkap mə In rɨmnor Yesu, yame rɨmnəkupan
mhotei swatuk tuk nɨvəh-mɨraghien narmamə, mamərɨg
nəmhəyen ye nɨmhəyen, mə tukruə yemə atuatuk kape nɨpɨk-
ofugɨnien ji Kughen mɨnə khapsaah tukhavəh nɨmraghien
rerɨn.
11 Yesu e yame ramərəhu karɨn narmamə mə iriə nəmə atu-
atuk kape Kughen, mɨne narmamə yame In ramərəhu karɨn
əriə, iriə min, rɨmriə kɨrikianə. Ror pən, In rɨpəh naurɨsien tuk
nokrənien kɨn əriə mə piauni mɨnə mɨne nowini mɨnə.
12 Mamni-pən tuk Kughen mɨmə,
"Yo jakni-ərhav-pən nhagɨm tuk piak mɨnə mɨne nowinɨk
mɨnə.
Jakəni nɨpei mɨvəhsi-haktə Ik ye nɨmrɨ mɨrh." *(Sam 22:22)*

2:4: Mak 16:20 * **2:5:** Nəmə Isrel rɨkiriə rɨmnəsɨk mə agelo mɨnə kasarmaru ai taktakun ye tanɨmtanə. ∃mru Dut 32:8. † **2:6:** Gris ramni mə "Ik nakamarha huvə tuk ji yermamə." **2:8:** Jen 1:26; Rev 20:4,6; 22:5 **2:9:** Fil 2:8-9 **2:10:** Rom 11:36 **2:10:** Hib 2:17; 4:15; 5:8-9 **2:10:** Luk 24:26; Rom 8:17; 2 Tes 2:14; 1 Pita 5:1; Hib 2:7 **2:11:** Hib 13:12; Efes 5:26 **2:11:** Mat 28:10

13 Mamni min mimə,
“Jakni nəfrakisien iram.” *(Aes 8:17)*
Kini mamni min mimə,
“Yo e, kimawə kwajikovə yamə mine Kughen rimivəhsi-pə əriə kimi Yo.” *(Aes 8:18)*
14 Kwajikovə minə e yame Yesu ramni əriə, iriə narmamə əgkap - niprairiə mine nitawriə aikin. Ror pən, Yesu tukraməkeikei muə ye tokrei tanə, nipran mine nitawin rəmhen kin yermamə, meinai yermamə əgkap rirkun nimhəyen. Kini nimhəyen kafan rimnoriah Setan yame in ramehuə ye kwənmhan kape nimhəyen.
15 Narmamə kamhagin kin nimhəyen, kini niginien kapəriə ramarkis ətərəkin əriə ye nipig m-fam, rəmhen kin yame iriə slef minə kape niginien. Mərig Yesu In rimamhə mə tukririsin əriə.
16 Kitawə kharkun huvə mə pəh nien mə In rimauə mə tukrasitu ye agelo minə, mərig,
“In rimauə mə tukrasitu irətawə e kwənərəus kape Ebraham.” *(Aes 41:8-9)*
17 Yesu tukrəkeikei muə nipran mine nitawin rəmhen kin yermamə, mə tukruə rəmhen kin piauni minə mine nowini minə ye narimnar fam, mə In rirkun nuəyen hae pris kapətawə mamor wok kape Kughen, mimhə, nitawin raiyu mamor swatuk kimi Kughen tuk nivəhsi-tayen narpinien kape təvhagə has kape narmamə. Ror pən, rikin rehuə tuk ətawə, kini kitawə kharkun nisətəgtəyen iran.
18 Meinai In min, In rimirəhpikin nipig əutən ye nipig yame Setan rimivəhsi-pən vəhsi-pən kimin, kini ye norien kirikianə əmə min, nipig Setan ravəhsi-pən vəhsi-pən kimi narmamə ai taktakun, kini Yesu rirkun nasituyen irəriə.

3

Yesu In yerpirig rapita Moses

1 Piak minə mine nowinik minə. Kughen rimnokrən kwis kin ətawə-m kimiə mə tukhavən ye rao ye neai, mərəhu karin ətawə mə kafan narmamə minə. Meinai Yesu ramasitu məknakin irətawə, rikimiə tukraməsik pik Yesu a, In aposol mine hae pris kape nhatətəyen kapətawə.
2 Kughen rimivəh-si haktə Yesu mə In tukror wok e, kini In rimnor nəkwai Kughen ye narimnar m-fam, rəmhen kin yame Moses kupan rimnor nəkwai Kughen ye kafan wok minə fam,

---

2:14: Jon 1:14 **2:14:** Jen 3:15; 1 Kor 15:54-57; 2 Tim 1:10; 1 Jon 3:8 **2:15:** 2 Tim 1:7 **2:16:** Aes 41:8-9; Luk 3:8 **2:17:** Fil 2:7; Hib 2:10; 4:15; 5:1,8-9 **2:17:** Hib 5:2 **2:18:** Hib 4:15 **3:1:** Rom 8:28

"In mamarha huvə tuk nimə kape Kughen, in e narmamə
kape Kughen." *(Nam 12:7)*

3 Iriu kwis kɨmɨwor nəkwai Kughen, mərɨg ratuatuk
mə tukəgnəgɨn Yesu rapita Moses, rəmhen kɨn yame
kaməgnəgɨn yermamə yame ravhirəkɨn nimə rapita nimə
yame ravhirəkɨn.
4 Kɨni nimə mɨnə fam, narmamə kamhavirəkɨn. Mərɨg
Kughen rɨmnərəhu-pə narɨmnar m-fam.
5 Moses in yorwok kɨrik ye nəkwai nimə kape Kughen,
yame ramor nəkwan, mamarha huvə tuk nimə kafan-
in e narmamə kape Kughen mɨnə. Kɨni narəyen kape
Moses in ramor nuhpɨkɨnien kɨn narɨmnar yame Kughen
tukrɨpihajoun kwasɨg.
6 Kristo, In mɨn rɨmnor nəkwai Kughen. Mərɨg pəh nien
mə In yor wok əmə kɨrik rəmhen kɨn Moses. In Tɨni, kɨni
In ravəh nehuəyen tuk narmaruyen ye kafan nimə. Kɨni
tukmə kɨtawə kasətgah, mɨsarkut mə tuksərer tɨmtɨm tuk
nar yame kɨtawə kwəsərəhu-pən nətərɨgien kapətawə iran,
kɨni mɨsagien tukun, kɨni nəfrakɨsien mə kɨtawə e, narmamə
kafan, kɨtawə kɨsəmhen kɨn kafan nimə.

Taksərɨp tɨm tɨm əmiə mɨnə ye nhatətəyen kapəmiə

7 Ror pən, pəh kɨsəri-pən nəgkiarien yame Nanmɨn kape
Kughen ramni mɨmə,
"Taktakun əmə, takasəkeikei mɨsətərɨg kɨn kafan nəgkiarien,
8 mhapəh nɨsorien kapəmia kapə rɨskai pɨk,
rəmhen kɨn rɨpmiə mɨnə kɨmɨsor məknakɨn kupan, mɨsəsɨk
nəkwai Kughen nɨpɨg kɨmnharap əsɨgəvɨn Kughen ye
tɨpəvsɨk.
9 Kughen ramni mə,
'Ikɨn aikɨn a, rɨpmiə mɨnə kɨmɨsəkeikei kɨmi Yo mhamə tuksəm-
ru kafak nəsanɨnien,
nar apnapɨg iriə kɨmɨsəm nɨmtətien yamə mɨne yɨmnor
10 mɨvəh newk foti.
Kɨni Yo jakor niemhaa kɨmi əriə, mamni mɨmə,
"Rɨkiriə ramvən isok tuk Yo nɨpɨg m-fam,
mɨsəpəh swatuk kafak."
11 Niemhaa rɨmnhai Yo, yɨmɨvəh kwəsu mɨmə,
"Iriə e to khapəh nhavənien a ikɨn yame jakvəhsi-pən kɨmi
narmamə mə tukhavən mɨsapɨs ikɨn." ' "*(Sam 95:7-11)*

3:6: Hib 3:14; 4:14; Rom 11:22 **3:6:** 1 Kor 3:16; 1 Pita 2:5 * **3:11:** Ol Sam 95 raməvsao kɨn kaha tu yamə mɨne Moses rɨmɨkɨr-yerhav əriə apa Ijip. Kɨmnɨsarə ye tɨpəusɨk, mhamə ta mə Kughen rɨmnəpəh əriə, mɨsarar, mhani hah Kughen. Kɨni Kughen rɨmɨvəh-si-pən narpɨnien kɨmi əriə tukun, mɨmə iriə to khapəh nhavənien mɨsarə apa tanə huvə yame In rɨmɨrpen ta mə kape nəmə Isrel. Nakəm stori iran ye Eks 17:1-7, Nam 14:1-30, mɨne Nam 20:1-13.

12 Piak mɨnə mɨne nowinɨk mɨnə, takasərɨg əmiə tuk nar
e. Sor mə rɨkimiə tukrɨpəh nahasien mor əmiə nakamɨr ye
kapəmiə nhatətəyen mhaukreikɨn-pən əmiə tuk Kughen yame
Ramragh.
13 Mərɨg nɨpɨg m-fam, tukmə nakhavəh kwənmhaan tukun,
takasəkeikei mhavəhsi-haktə nərɨgien kapəmiə mɨnə pəh
təvhagə has tukrɨpəh neikuəyen irəmiə, mamor kapəmia kapə
rɨskai, mamor mɨn nakhapəh nɨsərɨgien nəgkiarien kape
Kughen.
14 Meinai tukmə kɨtawə kɨsərer tɨm tɨm mɨseriaji-pən in-
famien, mɨshatətə ye Kughen rəmhen əmə kɨn yame nɨpɨg
kɨmɨshatətə pə pə əmə iran, in e ramhajoun-pən mə kɨtawə
kɨsor wok kwis kɨtawə Kristo.
15 Rəmhen kɨn yame kwəni ta kɨmə,
“Taktakun əmə, takasəkeikei mɨsətərɨg kɨn kafan nəgkiarien,
mhapəh nɨsorien kapəmia kapə rɨskai pɨk
rəmhen kɨn rɨpmiə mɨnə kɨmɨsor, mhavəhsi-pən nɨmetairiə
kɨmi Yo.”† *(Sam 95:7-8)*
16 ?Kɨni nɨ-pa mɨne kɨmɨsərɨg pawk nəgkiarien kape Kughen
mhapəh nɨsorien? Iriə e Moses rɨmɨkɨr ərhav əriə apa Ijip.
17 ?Nɨ-pa mɨnə e kɨmɨsor Kughen niemhaa rhai mɨvəh newk
foti? Iriə e nəmə kɨmɨsor norien has, kɨni mhamɨr mhamhə
apap ye tɨpəvsɨk.
18 ? Kɨni nɨ-pa mɨnə e Kughen rɨmnəgkiar irəriə, mɨvəh
kwəsu mə iriə to khapəh nhavənien ikɨn Kughen ravəhsi-pən
napɨsien kɨmi narmamə ikɨn? In rɨmnəgkiar ye narmamə
yamə mɨne kɨmɨsəsɨk nəkwan.
19 Kɨni kɨtawə kɨsəm mhamə iriə kɨmɨseinein nɨvənien ikɨn
kamapɨs ikɨn meinai kɨmnhapəh nɨshatətəyen iran.

4

Ikɨn kavəh nɨmraghien tuk Kughen ikɨn

1 Mərɨg kɨtawə e, Kughen rɨmɨrpen mə kɨtawə tukharkun
nhavənien ikɨn kavəh nɨmraghien tuk Kughen ikɨn. Kɨni
promes e, raməmɨr hanə, maməhitə tuk ətawə. Ror pən, pəh
kɨtawə tukasərɨg ətawə, kɨni mhagɨn, tamə kɨtawə kɨrik rɨpəh
nɨvəhyen nɨmraghien a.
2 Meinai kɨtawə kwəsərɨg ta Nəvsaoyen Huvə mə Kughen
rɨmnor apnəpeinə ye ikɨn kɨrik tuk nɨmraghien kapətawə,
rəmhen kɨn yame kaha kapətawə mɨnə kwəsərɨg ta.* Mərɨg
nəgkiarien a rɨpəh nasituyen irəriə meinai iriə kɨmɨsərɨg əmə,
mhapəh nɨshatətəyen iran.

---

† **3:15:** Raməvsao mɨn kɨn kaha tu yamə mɨne Moses rɨmɨkɨr-yerhav əriə apa Ijip.

3:16: Nam 14:1-35 **3:17:** Nam 14:29; 1 Kor 10:1-13 * **4:2:** In ikɨn e, raməvsao kɨn kaha mɨnə iriə Moses kɨmɨseriwək apa ye tɨpəusɨk.

3 Meinai kɨtawə yamə mɨne kɨshatətə iran mharkun
nhavənien imə, ikɨn kavəh nɨmraghien tuk Kughen ikɨn.
Mərɨg ye nɨkarɨn kape narmamə yamə mɨne khapəh
nɨshatətəyen iran, Kughen ramni mɨmə,
“Niemha rɨmnhai Yo, yɨmɨvəh kwəsu mɨmə,
‘Iriə e to khapəh nhavənien a ikɨn jakvəhsi-pən napɨsien
kɨmi narmamə ikɨn.’ ” *(Sam 95:7-11)*

Kughen rɨmnor tokrei tanə, ai mɨnor apnəpeinə pawk ta ye
kwənmhaan kavəh nɨmraghien tukun ikɨn, mərɨg rɨmɨni-əhu
kaha tu mɨnə mə tukhapəh nhavənien aikɨn.

4 Kɨtawə kharkun mə rɨmnor apnəpeinə ta ye kwənmhan
kape napɨsien, meinai Nəkwəkwə kape Kughen raməgkiar ye
Sabat mɨmə,
“Kughen rɨmnor ta narɨmnar ai, kɨni ye nɨpɨg yame ror seven
kɨn, In rapɨs mɨpəh norien narɨmnar.” *(Jen 2:2)*

5 Mərɨg Nəkwəkwə kape Kughen ramni mɨn nəgkiarien pɨsɨn
kɨrik mɨmə,
“Iriə e to khapəh nhavənien a ikɨn yame jakvəhsi-pən kɨmi
narmamə mə tukhavən mɨsapɨs ikɨn.” *(Sam 95:11)*

6 Ror pən, ikɨn kavəh nɨmraghien tuk Kughen ikɨn a,
in raməmɨr hanə mə narmamə tukhavən ikɨn. Mərɨg
narmamə kupan tɨksɨn yamə mɨne kɨmɨsərɨg Nəvsaoyen
Huvə, kɨmɨsəpkərhav ye kwənmhaan kavəh nɨmraghien ikɨn,
meinai kɨmɨsəsɨk nəkwai Kughen.

7 Kɨni ror tu kwənmopɨn, Kughen rɨmnərəhu-pən nɨpɨg kɨrik
mɨn tuk nɨvənien ikɨn kavəh nɨmraghien tukun ikɨn. Nɨpɨg
ai, in e taktəkun. Kughen rɨmɨni ta ye nəkwəkwə kape King
Deved nəgkiarien e yamə yakwərai ta mɨmə,
“Taktakun əmə, takasəkeikei mɨsətərɨg kɨn kafan nəgkiarien,
mhapəh nɨsorien kapəmia kapə rɨskai pɨk.” *(Sam 95:7-8)*

8 Rɨkimiə tukrəsɨk-ru kwən e Josua kupan. To Josua
rɨpivəhsi-pən napɨsien kɨmi əriə ye nɨpɨg in rɨmɨkɨr əriə
mhavən Kenan, Kughen to rɨpipəh nɨni-pən-mɨnien mə
tukrərəhu nɨpɨg kɨrik kape nɨvənien ikɨn kavəh nɨmraghien
tukun ikɨn.†

9 Kɨni ror məkneikɨn, In rɨmɨni nɨpɨg pɨsɨn kɨrik mɨn, nɨpɨg a
raməmɨr hanə tuk kafan narmamə mɨnə mə tukhavən mhavəh
nɨmraghien. Ye norien kɨrikianə əmə mɨn, Kughen rɨmnapɨs
ye kafan wok mɨnə kupan, ye Sabat.

10 Meinai yermamə yame ramvən imə mə tukrɨvəh
nɨmraghien e, in tukrapɨs ye kafan wok rəmhen kɨn yame
Kughen rɨmnapɨs ye kafan wok kupan.

11 Tuk nar ai, kɨtawə tuksarkut pɨk mhamə tukhavən imə
mhavəh nɨmraghien e. Rɨpəh nɨhuvəyen mə kɨtawə kɨrik

† **4:8:** Stori e raməmɨr ye Dut 31:7; Jos 22:4. **4:10:** Jen 2:2; Hib 4:4

tukrəri-pən norien kape nəmə kupan yamə mine kimisəsik nəkwai Kughen mamhamir.
12 Meinai nəgkiarien kape Kughen, in ramragh mamor wok. In rəmhen kin nao yame resrə ye nikarin mir. In rirkun nəripraiyen mor əpu nətərigien minə mine rikin pisin pisin ye narmamə, rəmhen kin yame nao ramhoprai nikəkri jir mamor əpu ikin rirpin ikin mine nunu. In rirkun nəkirien nətərigien minə mine riki yermamə minə.
13 Kughen raməm narimnar fam ye tokrei tanə rəmhen kin yame kimnərai kwəskwəh kəpəkir kin, kaməm fam. Kini kitawə tukasəkeikei mhani-ərhav fam əgkap narimnar yamə mine kimisor kimi Kughen.

Yesu In rimauə hae pris yame rhuvə rapita, meinai nar apnapig mə In Kughen, mərig rimauə ye tokrei tanə

14 Ror pən, pəh kitawə tukharaptərəkin tim tim nhatətəyen kapətawə yame kitawə kamhani-ərhav, meinai kitawə kharkun mə kapətawə aikin hae pris yame In rhuvə pik. In e, Yesu, Ji Kughen, yame ruavən ta apa ye rao ye neai.
15 Meinai kapətawə hae pris, In pris kirik yame rirkun huvə rikitawə, mirkun mə kitawə khapəh nisəmhenien. In rirkun məkne meinai narimnar fam yame kamharap əsigəvin ətawə ye nimraghien kapətawə kwənharap əsigəvin ta In ye kafan nimraghien. Mərig nar kirikianə əmə e, In rimipəh norien təvhagə has.
16 Tuk nar ai, pəh kitawə tuksətgah tuk nivənien ipakə tuk jea kape King e yame ramautə-pə kin kafan nihuvəyen kimi ətawə. Kini ikin aikin a, In rikin tukrehuə tuk ətawə, kini mivəhsi-pə nihuvəyen kimi ətawə yerkin agien, ye nipig əutən minə.

5

1 Kitawə kharkun mə nipig m-fam Kughen ramripen yermamə kirik ye narmamə mivəhsi-haktə in mə tukruə hae pris, mə in swatuk kape narmamə tuk nivənien tuk Kughen. In ravəhsi-pən atuə kin narimnar kapətawə kimi Kughen, kini in mavi nitə tuk kapətawə norien has minə.
2 Kini hae pris in min in yermamə rəmhen kin ətawə, in ramor rimar əmə tuk narmamə, nar apnapig iriə kiseinein əgkap nar yame ratuatuk, misapta kin swatuk. In ramor rimar tuk əriə meinai in min ripəh nəmhenien,
3 mamor təvhagə has. Kini maməkeikei mivi nitə tuk təvhagə has kafan mine kape narmamə.

4:12: 1 Pita 1:23; Aes 49:2; Rev 19:13-15; Jon 12:48 **4:12:** Aes 55:11; Jer 23:29 **4:12:** Efes 6:17 **4:12:** 1 Kor 4:5 **4:13:** Rev 2:23 **4:14:** Hib 7:25 **4:16:** Eks 25:18-22; Lev 16:2,14,15; Hib 9:5 **5:1:** Hib 2:17; 7:27; 8:3; 9:9 **5:2:** Hib 2:17-18 **5:3:** Hib 4:15; 7:28 **5:3:** Lev 9:7; 16:6-15; Hib 7:27; 9:7

4 Kini kwən kirik to ripəh nivəhsi-haktə-atukien in mə in hae
pris. Nikam. Kughen tukraməkeikei mokrən kin kafan kirik
yermamə mə tukror wok e, rəmhen əmə kin yame rimnokrən
kin Eron kupan mə in pris kirik.
5 Ror pən, Kristo rimipəh nivəhsi-haktə-atukien In mə In hae
pris. Mərig Kughen rimirpen In, kini mini-pən tukun mimə,
"Ik narik.
Taktakun ai yakwauə rimim atuatuk." *(Sam 2:7)*
6 Kini Nəkwəkwə kape Kughen rimni min mimə,
"Ik pris kirik nakəmhen kin Melkisedek kupan,
Kini Ik takamor wok kape pris kape rerin." *(Sam 110:4)*
7 Ye nimraghien kape Yesu ye tokrei tanə e, In rimnaməhuak
kimi Kughen, mamasək apomh, nehe nimrin rimnaiyu kini
mamaiyoh kin nasituyen kimi Kughen yame rirkun nivəh-
miraghien In ye nimhəyen. Kini ramsiai Kughen, marar
mamor nəkwan. Tuk nar ai, Kughen rimnərig In.
8 Nar apnapig mə Kristo in Ji Kughen, mərig rimnərig
nəmhəyen. Nəmhəyen yame In rimnərig rimnhajoun in kin
norien nəkwai Kughen,
9 kini rimauə yemə atuatuk, kini mor swatuk kape nivəh-
miraghien kafan narmamə yamə mine kasor nəkwan.
Mampik huvə əriə kape rerin.
10 Kini Kughen rimivəhsi-pən nhag e kimin mimə In hae pris
rəmhen kin kwən a Melkisedek kupan.

Takhapəh nhamirien

11 Kimawə yakhavəh nəgkiarien rehuə mə jakhani-pre tuk
əmiə, mhamə Yesu In hae pris rəmhen kin Melkisedek kupan.
Mərig rəutən pik tuk nhopraiyen nəgkiarien m-fam tuk əmiə,
meinai kimiə naksarpah pik tuk nərigien nar kirik mharkun.
12 Kimiə nimishatətə tu pik, kini rhuvə mə kimiə takpihauə ta
nəmhajoun minə kape nəgkiarien kape Kughen. Mərig nikam,
kimiə naksəpəh. Kini taktakun ai, tukaməkeikei kamhajoun
min əmiə, ririkakun min ye nuknei nəgkiarien minə kape
Kughen. Nəfrakisien e, kimiə nakwəsehuə ta mə taksən
nəviginien skai, mərig naksəmhen əmə tuk nəmahyen.
13 Mərig narmamə yamə mine kasəmaah hanə, iriə kwa-
jikovə əmtəmtə minə - khapəh nhavəs-huvəyen nirkunien tuk
swatuk yame ratuatuk.
14 Mərig nəviginien skai ne narmamə yamə mine kapəriə
nirkunien ruəmruə ta, mamhawhai-pən nətərigien kapəriə
mə tukharkun yame rahas mine yame rhuvə kini masor yame
rhuvə in əmə in əmə.

5:7: Luk 22:42 **5:7:** Mat 26:36-46; Mak 14:32-42; Luk 22:39-46 **5:8:** Fil 2:6-8
5:10: Sam 110:4; Hib 5:6 **5:12:** 1 Pita 2:2 **5:14:** Rom 16:19

6

1 Ror məknei, rhuvə mə kɨtawə tukasəkeikei mɨsarkut pəh rɨkitawə rɨmruə; pəh khapəh nharerɨg-pənien tuk nuknei nhajounien kape Nəgkiarien Huvə kape Yesu Kristo yame kwəsərɨg ta. To khapəh nhavirəkɨn-əməyen nuknei nimə nɨpɨg m-fam. In e, tukhapəh nhani-əməyen mə narmamə tukasəkeikei mɨsəpəh swatuk yame ramkɨr-pən əriə ye nɨmhəyen, mamhani nəfrakɨsien ye Kughen.

2 Kɨni pəh khapəh nɨshajounien nar kɨrikianə əmə rəmhen kɨn baptaes, uə norien kape nərəhu-pənien kwermɨ jir ye kapən kapə yermamə məhuak tukun, uə nɨpɨg yame narmamə tukhamragh mɨn ye nɨmhəyen kapəriə, uə nɨpɨg yame Kughen tukrɨvəhsi-pən narpɨnien rerɨn kɨmi narmamə.

3 Nɨkam. Pəh Kughen tukrasitu irətawə mor ətawə kharkun fam.

4-6 Mərɨg narmamə tɨksɨn kwənhauə ta ye nɨkhakien, mwəsən əsɨgəvɨn ta nəvɨgɨnien yame ramsɨ-pən ye rao ye neai, mɨnhavəh ta Nanmɨn kape Kughen yerkiriə mɨne nɨhuvəyen ye Nəgkiarien kape Kughen, mwəsəm ta nəsanɨnien kape nar-maruyen kape Kughen yame tukrɨpiuə, məkneikɨn, mhamɨr mɨsəpəh. Kɨni swatuk rɨrkək tuk əriə tuk nararien ye nərɨgien kapəriə tuk nɨrerɨg-pəyen tuk Kughen. Meinai iriə kwəsəri-pən swatuk kɨrikianə kape narmamə yamə mɨne kɨmɨsəsɨk-pən Ji Kughen ye nai kamarkwao kɨn, mɨsarh iakei iran ye nɨmrɨ mɨrh.

7 Nɨmoptanə yame ravəhs-huvə nəhig yame ramɨp nɨpɨg m-fam, mamor nəvɨgɨnien ramor kwənkwan, nɨmoptanə a ravəh mɨragh narmamə yamə mɨne kasəsim aikɨn a. Kɨni Kughen ravəhsi-pən nɨvhuəyen iran.

8 Mərɨg nɨmoptanə yame nar huvə kɨrik rɨkək iran, mamor əmə kapɨr-iapɨr mɨne mənvhirɨk has mɨnə, nɨmoptanə a rɨpəh nɨhuvəyen tuk nar kɨrik. Kughen ravəhsi-pən nahasien iran, kɨni tuk Nɨpɨg Kwasɨg, tukrɨvaan əru.

9 Eh, kɨmiə yame yaksorkeikei pɨk əmiə. Nar apnapɨg mə yaksəgkiar məknakɨn kɨmi əmiə, mərɨg yakharkun huvə mə kɨmiə nakhapəh nɨsəmhenien kɨn nɨmoptanə has a. Yakharkun huvə mə kɨmiə nakamhavəh narɨmnar mɨnə e yame rhuvə rapita, yame Kughen ravəhsi-pre kɨmi əmiə meinai In rɨmɨvəh mɨragh əmiə.

10 Kughen tukrɨpəh nərukɨnien wok yamə mɨne nɨmnasor, meinai Kughen, kafan norien ratuatuk əmə nɨpɨg m-fam. Kɨni In tukrɨpəh norien nar apnapɨg ye norien huvə kape norkeikeiyen yame nɨmɨsor kɨmin, masor ai taktakun, nɨpɨg naksasitu ye kafan narmamə mɨnə.

6:1: Hib 5:12 **6:1:** Hib 9:14 **6:4-6:** Hib 10:32 **6:4-6:** Efes 2:8 **6:4-6:** Gal 3:2 **6:4-6:** Sam 34:8 **6:4-6:** 2 Pita 2:21 **6:10:** Mat 10:40,42

11 Yaksorkeikei mə kimiə m-fam takharpin ye norkeikeiyen
yame nakasor mamhavən infamien rikək, mə takhavəh nar
yame naksərəhu-pən tim tim nətərigien kapəmiə iran.
12 Yakhapəh nisorkeikeiyen mə kimiə taksarpah, mərig yak-
sorkeikei mə takhavəh norien kape narmamə yamə mine
kimisaiyu kupan. Iriə kimishatətə tim tim ye Kughen kini
masor nətərigien kapəriə rapomh. Masor məknakin, taktakun
ai, iriə kwənhavəh ta narimnar yamə mine Kughen rimirpen
ta mə kapəriə.

Promes yame Kughen ramni raməmir rerin

13 Nipig Kughen rimini-pən promes tuk Ebraham, nhag
kirik min rikək yame tukrivəh kwəsu iran, meinai nhagin
Kughen In yerpirig pik rapita nhag minə fam. Ror pən rimivəh
atuk əmə kwəsu ye nhagin mimə,
14 "Yo jakvəhsi-pre kafak nivhuəyen kimik, rehuə.
Yo jakor kafam kwənərəus tukripsaah." *(Jen 22:17)*
15 Meinai Ebraham, kafan nətərigien rapomh, in
rimiwhin mivən meriaji nipig rimivəh narimnar yamə mine
Kughen rimirpen ta mə tukrivəhsi-pən kimin.
16 Nipig yermamə ravəh kwəsu ye nhag yemehuə kirik
kafan, kini kwəsu a ramərkis kafan nəgkiarien ripam.
Kini narmamə tukasəkeikei mamhani nəfrakisien ye kafan
nəgkiarien. To khapəh nisotgoh-minien tukun.
17 Ye swatuk kirikianə əmə min, Kughen rimivəh atuk kwəsu
ye nhagin meinai In rorkeikei mə tukror narmamə yamə mine
tukhavəh narimnar yame In rimirpen əriə mə tukharkun
huvə mə kafan nətərigien tukripəh nukreikinien tuk nipig
kirik.
18 Kughen ravəh kwəsu məkna mə tukrivəhsi-haktə
nətərigien kapətawə, yamə mine kimisaiyu ətgin In. Kini
pəh kitawə tukharaptərəkin tim tim norien a yame Kughen
rimivəhsi-pə ta kimi ətawə, mə kitawə tuksətigtə ye promes
minə kafan. Nipig tukmə Kughen rimirpen nar kirik mə
tukror, mivəh kwəsu tukun, to ripəh min nukreikinien tuk
nipig kirik, meinai,
"Kughen to ripəh neikuəyen nipig kirik." *(Nam 23:19)*
19 Kitawə kwəsərəhu-pən tim tim kapətawə nətərigien mə
tukhavəh narimnar minə a, ror məkneikin mə in rəmhen kin
angka kirik yame ravi tim tim kapətawə nimraghien, mə nar
kirik tukripəh nəsuə-əsuəyen kin mivi ta ətawə. Rəmhən əmə
mə angka e raməmir hanə apa Ikin Ramərhakə Ikin, apa ye rao
ye neai, ikin neipən raməker əswasig ikin.

6:11: Hib 3:6 **6:12:** Hib 13:7 **6:12:** Jem 1:3; Rev 13:10; 14:12 **6:12:** Hib 10:36 **6:15:** Jen 21:5 **6:16:** Eks 22:11 **6:17:** Rom 4:16 **6:17:** Nam 23:19; Taet 1:2 **6:19:** Fil 3:12 **6:19:** Lev 16:2; Hib 9:2,3,7

20 Ikɨn a, Yesu rɨmavən atuə kɨn kapətawə ikɨn, mə tukrəhitə
ye swatuk kapətawə. In ruauə ta rəmhen kɨn hae pris, rəmhen
əmə kɨn pris e Melkisedek kupan. Kɨni In ravəh wok e kape
rerɨn.

7

Melkisedek, king kape natuatukien, mɨne nəmərinuyen,
mɨne hae pris yame ramor wok kape Kughen

1 Kwən e, Melkisedek, in king kape Salem, kɨni in pris
kupan kape Kughen yame in Yerpɨrɨg pɨk.* Kupan, Ebra-
ham rɨmavən mamarowagɨn iriə king mɨnə, kɨni mapita əriə,
kɨni mɨrerɨg muə. Melkisedek in rɨmavən məm Ebraham ye
swatuk, kɨni in maməhuak mamaiyoh Kughen mə tukrɨvəhsi-
pən nɨhuvəyen kɨmi Ebraham.
2 Kɨni Ebraham rɨmɨvəhsi-ta taet ye kafan narɨmnar mɨvəh-
si-pən kɨmi Melkisedek. Melkisedek e, nhagɨn, nɨpran e "King
kape Natuatukien." Kɨni nhag kɨrik mɨn e, kamokrən kɨn
kɨmə, King kape Salem, nɨpran e ramni mɨmə, "King kape
nəmərinuyen."
3 Nəkwəkwə kape Kughen rɨpəh nəvsaoyen kɨn rɨmni mɨne
nɨsɨni mɨne kwənərəus kafan. Kɨni mɨpəh nɨniyen nɨpɨg yame
rɨmnarha iran, mɨne nɨpɨg yame rɨmamhə iran. Rəmhen əmə
kɨn yame in rɨmɨpəh nɨmhəyen, in mamor hanə wok kape pris.
Ror pən, in rəmhen kɨn Ji Kughen yame in pris kape rerɨn.

4 Rɨkim tukramuh-ru Melkisedek in yemehuə kɨrik. Nar ap-
napɨg mə rɨptawə e Ebraham in yemehuə, mərɨg in ramsiai pɨk
Melkisedek mɨvəh-si-pən kafan nar huvə mɨnə kɨmin rəmhen
kɨn taet.
5 Kɨtawə kharkun mə ye newk mɨnə fam, nəmə Isrel iriə
kasəkeikei mhavəhsi-pən kapəriə taet kɨmi kwənərəus kape
Livae, iriə e pris mɨnə, rəri-pən əmə yame loa ramni. Nar ap-
napɨg mə pris mɨnə, iriə mɨn kwənərəus mɨnə kape Ebraham,
mərɨg nəmə imərɨə ikɨn iriə kasəkeikei mamhavəhsi-pən taet
kɨmi əriə.
6 Mərɨg Melkisedek e, pəh nien mə in kwənərəus kɨrik kape
Livae. Mərɨg in ravəh taet mɨnə kape Ebraham. Kɨni in mɨvəh-
si-pən nɨhuvəyen kɨmi Ebraham e yame Kughen rɨmɨrpen.
7 Ratuatuk əgkəp mə yermamə əmə yame in yerpɨrɨg
tukrɨvəhsi-pən nɨhuvəyen kɨmi yermamə yame in ye tanə.
Melkisedek ravəhsi-pən nɨhuvəyen kɨmi Ebraham, ramha-
joun pən mə in yerpɨrɨg, kɨni Ebraham in ye tanə.

6:20: Hib 4:14 **6:20:** Hib 2:17 **6:20:** Hib 5:16 * **7:1:** Stori kape Melkisedek
rəmə̄mɨr ye Jen 14:17-20. **7:3:** Sam 110:4 **7:4:** Jen 14:20 **7:6:** Jen 14:19,20

8 Kini pris yamə mine kamhavəh taet, iriə narmamə əmə
yamə mine tukpihamhə. Mərig Melkisedek e, in ravəh taet,
kamni kimə in ramragh rerin.
9 Livae mine kafan kwənərəus, iriə e kamhavəh taet kape
nəmə Isrel, mərig kirkun niniyen mə nipig ripriə Ebraham
rimivəhsi-pən taet kimi Melkisedek, kafan min kwənərəus,
iriə min kimnhavəhsi-pən taet a iriə min,
10 meinai ye nipig Ebraham rimivəhsi-pən taet kimi
Melkisedek, kini ai Livae risi-pən ye kwənərəus kape ripni
Ebraham.

Kristo in rəmhen kin Melkisedek

11 Nar apnapig Loa kape Moses ramni mə pris minə tukhasi-
pən ye kwənərəus kape Livae, mərig pris minə a kiseinein
norien mə narmamə kisatuatuk ye nimri Kughen. Ror pən,
pris min kirik tukrəməkeikei muə, yame pəh nien mə in
kwənərəus kape Eron mine Livae, mərig in pris rəmhen kin
pris a Melkisedek.
12 Tukmə nipig kimə tukukreikin norien kape nirpenien
pris, tukaməkeikei kukreikin min loa.
13 Tukaməkeikei kor məknaikin meinai kitawə kasəgkiar ye
Yermaru kapətawə yame risi-pən ye kwənərəus yame ripəh
norien wok kape pris yamə mine khavaan əru nar miragh
minə ye tebol ye nəkwai Nimə Ehuə kape Kughen.
14 Kitawə kwənharkun ta mə Yesu Yermaru kapətawə in
rimasi-pən ye kwənərəus kape Juda, kini nipig Loa kape Moses
raməgkiar kin wok kape pris minə, pa rimə raməgkiar ye
kwənərəus kape Juda.
15 Mərig rhuvə əmə, meinai kitawə kharkun mə pris kirik
ruauə ta, yame in rəmhen kin pris a Melkisedek.
16 In rimauə pris, mərig pəh nien mə Loa ramni mə
kwənərəus kafan iriə pris minə. In ramor wok kape pris
ye nar kirik yame rəsanin rapita Loa, in e, nəsaninien kape
nimraghien kafan yame infamien rikək.
17 Nəkwəkwə kape Kughen ramni mimə,

"Ik takamor wok kape pris kape rerin.
Ik pris kirik rəmhen kin Melkisedek kupan." *(Sam 110:4)*

18 Kimnəpəh loa kupan, meinai kafan nəsaninien rikək, in
ripəh nasituyen ye nar kirik.
19 Meinai loa a reinein norien yermamə kirik mə in ratu-
atuk ye nimri Kughen. Kini taktakun ai, norien pisin min kirik

---

7:8: Hib 5:6 **7:11:** Hib 7:18,19; 8:7 **7:14:** Jen 49:10; Mat 1:3; 2:6; Rev 5:5 **7:16:** Jon 1:4; 5:26; Hib 7:25 **7:18:** Rom 8:3; Gal 3:21; Hib 9:9; 10:1 **7:19:** Rom 3:20

yame rhuvə rapita, in ravəh tamhekin, mə kitawə tuksərəhu-
pən kapətawə nətərigien iran. Kini in swatuk kapətawə tuk
nivənien ipakə tuk Kughen.
20 Kughen rimirpen mə Kristo tukror wok kape pris kape
rerin, kini mivəh kwəsu mə kafan nəgkiarien tukripam. Mərig
nipig rimirpen pris minə tiksin, in ripəh nivəhyen kwəsu.
21 Mərig Kughen rimivəh əmə kwəsu nipig In rimirpen Yesu
mə In pris. Nəkwəkwə kape Kughen ramni mimə,
"Yermaru ravəh kwəsu kirik,
kini to kipəh nukreikinien nərigien kafan. Kini mimə,
'Ik takamor wok kape pris kape rerin.' " *(Sam 110:4)*
22 Nəgkiarien e ramhajoun pən mə promes yame Kughen
rimnor irətawə, yame Yesu rimnor ruə mor nəfrakisien kin,
in rhuvə pik mapita promes akwas yame Kughen rimini.
23 Kupan, pris minə iriə khapsaah. Mərig kirikianə
tukramor wok mor wok mipimhə. Kirik ravəh tamhekin, mor
wok mamvən, mimhə. Iriə khapəh nisorien wok kape rerin.
24 Mərig Yesu, In tukror wok kape pris kape rerin, meinai In
ramarə rerin.
25 Ror pən, In rirkun nivəh-miraghien ətawə yamə mine
kamharpin kitawə min mhamə tukhavən tuk Kughen, meinai
In ramragh rerin, maməgkiar atuə kin kapətawə kimi Kughen.
26 Ror pən, In ruauə hae pris yame In rəmhen tuk nasituyen
irətawə. In ramərhakə, matuatuk huvə. In ripəh norien
norien has. In ror pisin əgkap ye narmamə, meinai iriə kasor
norien hah. Kini In rapita əriə yamə mine kisarə apa ye rao ye
neai.
27 In ror pisin ye hae pris minə tiksin. Nipig m-fam, iriə
tukasəkeikei misəkupan mhavi nitə tuk təvhagə has yame iriə
atuk kimisor, kwasig ikin, kipihavi nitə tuk təvhagə has kape
narmamə minə tiksin. Mərig nipig Yesu rimneighan kin mə
tukor sakrefaes ye kafan nimraghien, mikirikianə əmə, in
rəmhen məkwakw.
28 Loa in ravəhsi-haktə pris yamə mine khapəh
nisəmhenien. Mərig kwəsu kape Kughen, yame rimikwasig
kin loa, in mivəhsi-haktə Tini e yame rhuvə məmhen tuk
norien wok e kape rerin.

8

Yesu in hae pris in rhuvə rapita narmamə yamə mine kimisor wok kape hae pris kupan

---

7:19: Hib 4:16; 10:22; Jem 4:8 **7:22:** Luk 22:20; Hib 8:6; 12:24 **7:25:** Rom 8:34; 1 Jon 2:1 **7:26:** Hib 2:17; 4:14; 6:20; 8:1 **7:27:** Lev 9:8; 16:6, **7:27:** Lev 9:15; 16:15; Hib 5:1,3 **7:27:** Efes 5:2 **7:27:** Rom 6:10; Hib 9:12, 26,28; 10:10; 1 Pita 3:18 **7:28:** Hib 5:1-2 **7:28:** Hib 1:2 **7:28:** Hib 2:10

1 Nuknei nəgkiarien yame yakamhani in e: Kapətawə kɨrik
aikɨn hae pris yame ror məkna. In rɨnəkwətə ta ye kwermɨ
Kughen Yermaru matuk apa ye rao ye neai.
2 In mamor wok apa Ikɨn ramərhakə Ikɨn ye rao ye neai. In
e Nimə Tapolen əfrah yame Kughen rɨmɨvi, pəh nien mə yame
yermamə rɨmɨvi.
3 Kɨmɨvəhsi-haktə fam hae pris mɨnə kupan kɨmə
tukhavəhsi-pən narɨmnar kɨmi Kughen mhavi nɨtə. Ye swatuk
kɨrikianə əmə mɨn, kapətawə e hae pris, In mɨn tukraməkeikei
mɨvəh-si-pən sakrefaes kɨmi Kughen.
4 Nɨpɨg rɨmnamarə ye tokrei tanə, to khapəh nhaniyen mə
In pris, meinai loa ramrɨpen kwənərəus pɨsɨn kɨrik mə iriə pris
mɨnə, kɨni iriə kasor wok kape pris.
5 Nimə Tapolen yamə mɨne pris mɨnə kasor wok ikɨn ye
tokrei tanə in nanmɨ nar yame ramsɨgovɨn nimə apa ye rao ye
neai. Ror pən, nɨpɨg Kughen rɨmɨni-pən tuk Moses mə tukrɨvi
Nimə Tapolen, in rɨmnor kwirɨg kɨmin mɨmə,
"Takaməkeikei maməm huvə mə takor narɨmnar mɨnə e ratu-
atuk məmhen ye kafak mak yame yɨmnor mamhajoun
ik kɨn apa faktə ye tukwas." *(Eks 25:40)*
6 Mərɨg taktəkun ai, Yesu In hae pris kapətawə, In rɨvəh
kafan wok yame rhuvə rapita wok kape pris kupan mɨnə. Kɨni
ye norien kɨrikianə əmə mɨn, Yesu In swatuk kape promes vi
e, In rhuvə mapita promes akwas mɨnə. Meinai promes vi e,
in ramərer haktə ye nəgkiarien yamə mɨne khahuvə pɨk.
7 Meinai to kɨpipəh nəm-pənien nar has kɨrik ye promes
akwas, to promes vi rɨpipəh nɨvəhyen tamhekɨn.
8 Mərɨg Kughen rɨmnəm nahasien kape narmamə kɨni mɨni
mɨmə,
"Nɨpɨg aikɨn tukrɨpiuə,
yame Yo jakor promes vi kape kwənərəus kape Isrel mɨne
kwənərəus kape Juda.
9 Promes e tukror pɨsɨn ye promes akwas yame Yo yɨmnor
kɨmi rɨpriə mɨnə kupan, ye nɨpɨg e yame Yo yɨmɨvəh
kwermɨriə mɨkɨr-yerhav əriə khatərhav apa Ijip.
Yo jakor promes vi, meinai iriə kɨmnhapəh
nharaptərəkɨnien promes yame yɨmnor kɨmi əriə
kupan, kɨni ror pən yɨmukreikɨn-pən nɨmeitak kɨmi
əriə.
10 Kɨni Yo, Yermaru, yakamni-ərhav mɨmə, ye nɨpɨg yame
tukrɨpiuə,
Yo jakor promes vi kɨrik kɨmi kwənərəus kape Isrel.
Jakvəh-sipən kafak loa mɨnə ye kapəria kapa,

8:1: Hib 1:3; 2:17; 3:1; 4:14; 6:20; 7:26; 9:11; 10:12; 12:2 **8:2:** Hib 3:6; 10:21; 1 Pita 2:5; Rev 13:6 **8:2:** Hib 9:11, 24 **8:3:** Hib 9:14 **8:5:** Kol 2:17; Hib 9:23 **8:6:** Hib 8:8,13; Luk 22:20; Hib 7:22; 9:15; 12:24 **8:7:** Hib 7:11, 18; 10:1

kɨni mɨrai-pən yerkiriə,
Kɨni Yo jakuə rəmhen kɨn Kughen atuatuk kapəriə,
kɨni iriə tukhauə kafak atuatuk narmamə.
11 Kɨni to khapəh nɨshajounien əriə mɨnə,
mamhani-pən tuk əriə mɨnə mhamə, ‘Kughen ror məknei,’
meinai iriə m-fam tukharkun Yo,
rɨrikakun ye narmamə apnapɨg mɨnə mɨvən meriaji-pən
narmamə yamə mɨne kamhavəh nhag ehuə mɨnə.
12 Meinai rɨkik rehuə tuk əriə tuk kapəriə norien yamə mɨne
rɨpəh natuatukien.
Yo jakvəhsi-ta norien has mɨnə kapəriə,
Kɨni rɨkik tukrɨpəh nəsɨk-mɨnien norien has mɨnə kapəriə.”*(Jer 31:31-34)*

13 Nɨpɨg Kughen ramni promes e, mə in promes vi, nɨpran e mə promes kupan, rɨnəkwas mɨnaha. Kɨni nar yame ruauə mɨnəkwas, rɨpəh nəmhenien, pəh nien mə tuk tu rɨkək.

9

Ikɨn ramərhakə ikɨn ye tokrei tanə mɨne ikɨn ramərhakə ikɨn ye rao ye neai

1 Kɨni nɨpɨg promes yame Kughen rɨmnəkupan mor rɨmnamarə, narmamə tukasəkeikei mɨsəri-pən swatuk atuatuk kape nəhuakien. Kɨni Nimə Tapolen, in kape tokrei tanə e.

2 Nəmə kupan kɨmnhavi Nimə Tapolen a, mɨsor nəkwan kɨrik apa imə atuatuk, kɨmnhapɨr nəkwan kɨraru. Kwənmhaan kupan, kamni kɨmə Ikɨn Ramərhakə ikɨn. Ye kwənmhaan a, kɨmɨsərəhu-pən nar kamhaukrai haktə laet iran, mɨne tebol kɨrik yame kamətu-haktə-pən mɨn bred rhakə iran.

3 Kɨmɨvi-əswasɨg neipən ye kwənmhaan yame ramkwasɨg. Kɨni kwənmhaan a kamni kɨmə Ikɨn Ramərhakə Ǝgkap Ikɨn.

4 Ikɨn a, nar kɨrik aikɨn kɨmnor kɨn gol, yame kamətu-pən nɨmar nai pien-pien iran, kɨvaan. Kɨni ikɨn a, Bokis kape Promes ramkwətə ikɨn. Bokis a, kɨmnor apa imə kɨn nai; kɨni iruə kɨmnor kɨn gol. Kɨni ye nəkwai Bokis a, botel kɨrik aikɨn kɨmnor kɨn gol, kɨmnhargɨn-pən kwənmop bred nhagɨn e “manə” iran, mɨne kaskɨn kape Ɛron, yame kupan Kughen rɨmnor rəpɨrpɨr mɨn. Kɨni kapier mir kɨraru aikɨn, yamə mir kwəutəutə, yame kɨmɨrai-pən natuakəmien ten irəriu.

5 Kɨni yerpɨrɨg ye kapən kəvhao Bokis a, nanmɨ jerubim* kɨraru aikɨn yamə mir kawor nɨmtətien ye nɨkhakien kape

9:2: Eks 25:8,9 **9:2:** Eks 26:33,34 **9:2:** Eks 25:31-40; Jon 8:12; Rev 1:20 **9:2:** Eks 25:23-29; Jon 6:35,48 **9:3:** Eks 26:31-33 **9:4:** Nam 17:1-10 **9:4:** Eks 31:18

* **9:5:** Jerubim in agelo kɨrik kape Kughen ramhen kɨn nar mɨragh yame ramivə. Ǝm-ru Eks 25:18-22 mɨne Esek 10:1-20.

Kughen. Təmərməriu rhorukin kapən kəvhao bokis a, ikin hae pris ramətəg-pən nitə mə tukririsin təvhagə has yamə mine narmamə kimisor. Mərig to yakpəh nhopraiyen niprai nərimnar minə a.
6 Nipig pris minə kimisətu huvə fam nərimnar minə a, kharkun nivənien imə ye kwənmhaan yame raməkupan, masor wok kape nəhuakien;
7 mərig hae pris, in əmə rirkun nivənien ime Ikin Ramərhakə Ǝgkap ikin. Ye newk kirikianə, in rirkun nivənien ye nipig kirikianə əmə. Kini nipig tukmə ramvən, in tukraməkeikei mivəh nitə, mirisin kafan təvhagə has mine təvhagə has yame narmamə minə tiksin kimisor mhapəh nharkunien mə kimisor təvhagə hah.
8 Ramor nərimnar minə a, Nanmin kape Kughen ramhajoun mə nipig Nimə Tapolen kupan rimnamərer, swatuk rikək tuk ətawə tuk nivənien Aikin Ramərhakə Ikin.
9 In rəmhen əmə kin nimtətien kirik yame ramhajoun-pə nipig yame kisarə iran ai taktəkun mine. Nərimnar yamə mine pris minə kamhavəh-si-pən kimi Kughen, masor sakrefaes kin kimin, khapəh nisəmhenien tuk nərəhu-atuatukien nərigien kape narmamə yamə mine kamhauə ye nəhuakien.
10 Meinai nəhuakien akwas kupan, in ramhajoun əmə norien ye nikarin kape nəviginien, mine ninimien, mine nəravyen. Nərimnar minə a, iriə kape niprai jir əmə. Kini Kughen rimnərəhu-pən natuakəmien minə a rarə meriaji-pən əmə nipig yame In rimini promes vi kirik yame rhuvə rapita.

Nitaw Yesu in sakrefaes kirik yame rhuvə mapita

11 Mərig taktakun ai, Kristo ruauə ta. Kini in hae pris yame rimipik nərimnar huvə minə, muauə. Kini In ruavən ime Nimə kirik yame rhuvə məmhen min, mapita yamə apa kupan. Nimə a, pəh nien mə nar kirik yame narmamə kasor, kini pəh nien mə nar kirik kape tokrei tanə yame Kughen rimnor.
12 Nipig Kristo rimavən ime Ikin Ramərhakə Ikin, pa rimə rimavən ye newk minə fam, rəmhen kin yame hae pris kupan minə kimisor. Mərig rimavən mikirikianə əmə, nəmhen. Meinai In ripəh nivəhyen nitaw nəni mine nitaw kwaji kau mivən imə mə tukrivəhsita narpinien kape təvhagə has. Nikam. In rimivəh atuk əmə nitawin, mivən imə, kini In əmə rimivəh nimritawə, mivəh nimri nimraghien rerin kapətawə.
13 Ye norien kape promes kupan, kimisətəg-pən nitaw nəni mine kao, uə nimrawk ye kau yame kimivaan əru ye tebol,

---

9:5: Eks 25:17-22; Hib 4:16 **9:6:** Nam 28:2-4 **9:7:** Lev 16:2 **9:7:** Lev 16:34 **9:7:** Lev 16:3,11,14; Hib 5:3 **9:7:** Lev 16:15 **9:8:** Luk 23:45; Jon 14:6; Hib 10:19-20 **9:9:** Hib 10:1-2 **9:9:** Hib 5:1; 8:3 **9:10:** Lev 11:2-23 **9:10:** Nam 6:3; Kol 2:16 **9:10:** Lev 11:25,28,40 **9:11:** Hib 10:1 **9:11:** Hib 8:2; 9:24 **9:12:** Rom 3:25

kamətəg-pən ye kwən kirik yame rəmkimik ye nimri Kughen
mə tukror nimtətien mə nimraghien kafan ruauə minhawən,
nəmkimikien rikək iran.
14 Mərig nitaw Yesu in ravəh nəsaninien ehuə rapita
narimnar minə e meinai Kristo In rimnor atuk sakrefaes iran,
ye nəsaninien kape Nanmin Rhakə† yame ramarə rerin. In
sakrefaes kirik yame ratuatuk əgkap, nahasien kirik rikək
iran. Ror pən, nitawin rivəh nəsaninien rəmhen tuk nəspir-
tayen rikitawə tuk norien yamə mine khakir-pən narmamə
tuk nimhəyen. Rimnor məknakin mə kitawə‡ tuksətgah əmə
tuk nəhuakien kimi Kughen yame ramragh.
15 Tuk narimnar yame Yesu rimnor, In swatuk tuk narmamə
tuk nivəhyen promes vi. Kughen ramokrən kin narmamə
kafan, kini mirpen-pən tuk əriə mə narimnar huvə minə e,
kapəriə. Kini narimnar minə e, to khapəh nharkəkien tuk
nipig kirik. Tuksarə rerin. Iriə tukhavəh narimnar minə a
meinai nimhəyen kape Kristo in rimnarpin ta təvhagə has
kape narmamə yamə mine kisəsik loa kape promes kupan.
16 To Yesu ripipəh nimhəyen məkna, to kafan narmamə
minə kipihapəh nhavəhyen narimnar huvə yamə mine
In rimirpen mə kapəriə. Meinai tukmə tatə kirik rirpen
mə tukmə rimhə, kafan nautə tukrivən tuk tini, tatə
tukraməkeikei mimhə məkupan, kini ai promes kafan tukruə
mor nəfrakisien kin.
17 Mərig tukmə tatə ramragh hanə, tini to ripəh nivəhyen
nautə kafan. Tukror əmə nəfrakisien kin ye nipig yame
tukrimhə iran.
18 Tuk narimnar minə e, ye nikarin kape promes kupan
yame Kughen rimini, nitaw nar miragh kirik tukraməkeikei
maiyu rhajoun mə nar miragh kirik rimamhə, ror nimtətien
mə promes ramarə.
19 Ror məkneikin mə, nipig Moses in rimini-ərhav ta
nəgkiarien minə fam kape loa kimi narmamə, kini kwasig
ikin, in rimivəh tiki sipsip kimnor rəwhao, mine kwermi nai
e kamni kimə "hisop" meires-pən ye nitaw kwaji kao mine
nitaw nəni mine nu, kini mətəg-pən nitə ye nəkwəkwə kape
Loa mine narmamə minə.
20 Kini mini-pən tuk əriə mimə,

"In e nitaw nar miragh kirik yame rimamhə tuk norien
promes kape Kughen ruauə minor nəfrakisien kin. Kini
kimiə takasəkeikei mhasiai In, masor nəkwan." *(Eks 24:8)*

9:14: 1 Pita 1:2,18-19 **9:14:** Hib 10:4 † **9:14:** Ye kopi akwas tiksin kape Niutesteman, nəgkiarien e "Rhakə" rikək iran. ‡ **9:14:** Ye kopi akwas tiksin kape Niutesteman, ramni "kimiə." **9:14:** Taet 2:14 **9:15:** Luk 22:20 **9:15:** Hib 10:34 **9:19:** Eks 24:6-8

21 Ye norien kɨrikianə əmə mɨn, Moses rɨmnətəg-pən nɨtə
ye Nimə Tapolen mɨne narɨmnar fam yame kavəh tuk
nəhuakien.
22 Loa ramni mə pris tukrəməkeikei mamor-pən nɨtə ye
narɨmnar khapsaah, ipakə narɨmnar fam, ror nɨmtətien mə
iriə kwənhauə mɨshawən. Kɨni tukmə nɨtə rɨpəh naiyuyen
iran, Kughen to rɨpəh nəspirien təvhagə has.

Nɨtaw Yesu ramarpɨn təvhagə has

23 Ror pən, nɨpɨg kɨmnor sakrefaes, nɨtə rɨmnaiyu mor
narɨmnar mɨnə a kɨshawən. Mərɨg Nimə Tapolen mɨne
narɨmnar kafan aikɨn, iriə nanmɨ nar əmə yame ramor əmə
nɨmtətien ye narɨmnar yame raməmɨr ye rao ye neai. Mərɨg
nɨprai nar, in apa ye rao ye neai, kɨni nɨtaw nar kɨrik yame
rhuvə rapita tukrəməkeikei maiyu mor rhawən.
24 Yesu rɨpəh nɨvənien ime Ikɨn Ramrhakə Ǝgkap Ikɨn kape
tokrei tanə e, yame narmamə əmə kɨmɨsor. Nimə a, in nanmɨ
nar əmə kape Ikɨn Ramərhakə Ǝgkap Ikɨn əfrakɨs apa ye rao ye
neai. Mərɨg Yesu rɨmavən ye rao ye neai, kɨni taktakun ai, In
maməgkiar atuə kɨn kapətawə kɨmi Kughen ye nɨmrɨn.
25 Kɨni nɨpɨg Yesu rɨmnor atuk sakrefaes ye kafan
nɨmraghien, kafan norien ror pɨsɨn ye hae pris mɨnə kupan.
Ye promes kupan, hae pris tukrəməkeikei mɨvən ime Ikɨn
Ramərhakə Ǝgkap Ikɨn, mɨvi nɨtaw nar mɨragh. Pəh nien mə
ramor atuk sakrefaes kɨn nɨtawɨn. Kɨni tukrəməkeikei mor
məknakɨn ye newk mɨnə fam. Mərɨg Kristo rɨmavən ime Ikɨn
Ramərhakə Ǝgkap Ikɨn ye rao ye neai, mɨvəh atuk nɨtawɨn mor
sakrefaes kɨn mɨkɨrikianə əmə, rəmhen.
26 To Kristo rɨpior sakrefaes məknakɨn ye newk mɨnə
fam, rəmhen kɨn yame pris mɨnə kupan kɨmɨsor, to rɨpiərɨg
nəmhəyen nɨpɨg rɨpsaah rɨrikakun ye nɨpɨg Kughen rɨmnor
tokrei tanə mamvən mamvən. Mərɨg taktakun ai, kɨtawə
kwəsarə ye Nɨpɨg Kwasɨg, Yesu rɨmatərhav-pə mɨkɨrikianə əmə,
mə tukror atuk sakrefaes kɨn kafan nɨmraghien tuk nɨvəhsi-
tayen narpɨnien kape təvhagə hah. Kɨni kafan sakrefaes, in
infamien.
27 Kɨtawə narmamə, Kughen rɨmnərəhu nɨpɨg yame nar-
mamə kɨrikianə kɨrikianə tukhamhə iran, kɨni tukhamhə
mɨkɨrikianə əmə. Kɨni kwasɨg ikɨn, In tukrəkir kapətawə
norien mɨnə.
28 Ye norien kɨrikianə əmə mɨn, Kristo rɨmnor atuk sakre-
faes kɨn mɨkɨrikianə əmə, mə In tukrarpɨn təvhagə hah kape
narmamə khapsaah. Mərɨg kwasɨg, ye nɨpɨg tukrɨrerɨg-pə mɨn
iran, In to rɨpəh mɨn narpɨnien təvhagə has, mərɨg tukruə

9:22: Lev 17:11 **9:23:** Hib 8:5 **9:24:** 1 Jon 2:1; Rom 8:34 **9:26:** Hib 9:12,28 **9:27:** 2 Kor 5:10 **9:28:** Hib 7:27; 9:12,26; 10:10 **9:28:** Aes 53:12 **9:28:** Mat 16:27

mɨvəh mɨragh əmə narmamə yamə mɨne kasərer matuk mamhawhin In.

10

Yesu rɨmneighan-pən kɨn nɨmraghien kafan rəmhen kɨn sakrefaes, mɨkɨrikianə əmə nəmhen

1 Narɨmnar kape loa, kɨsəmhen kɨn nanmɨ narɨmnar yamə mɨne kamhauə kwasɨg. Mərɨg nanmɨ nar e rɨpəh nəmtɨr-huvəyen. Pəh nien mə nɨprai nar. Ye newk mɨnə fam, pris mɨnə kasor sakrefaes. Mərɨg nar apnapɨg iriə kasor sakrefaes, loa in reinein norien nəməhuak yamə mɨne kamhauə tuk Kughen mə tuksatuatuk ye nɨmrɨn, meinai sakrefaes mɨnə a, iriə nanmɨ nar əmə.

2 To sakrefaes rɨpiəmhen rɨpior nəməhuak mɨnə kɨpisatuatuk, mɨpihapəh nor-mɨnien sakrefaes, meinai kwəshawən ta. Kɨni to sakrefaes rɨpiəspir-ta rɨkiriə, to kɨpihapəh nɨsərɨg-rahasien tuk təvhagə has. Mərɨg, nɨkam. Kasərɨg rahas hanə.

3 Mərɨg taktakun ai, ye newk mɨnə fam, pris mɨnə kasor pawk sakrefaes, mərɨg nar a ramor əmə mə narmamə rɨkiriə raməsɨk hanə təvhagə has kapəriə,

4 meinai nɨtaw nəni mɨne kao kɨrapəh nɨwəmhenien tuk nɨvəhsi-tayen narpɨnien kape təvhagə has.

5 Ror pən, nɨpɨg Kristo rɨmauə ye tokrei tanə, mɨni-pən tuk Kughen mɨmə,

“Kughen, Ik nakpəh norkeikeiyen sakrefaes mɨne narɨmnar
yamə mɨne kɨvəhsi-pre kɨm ik.
Mərɨg Ik nɨmnor nɨprak kɨrik mə jakvən iran.

6 Kamhavaan əru narɨmnar ye tebol rəmhen kɨn nəhuakien
kapəriə raurə tuk Ik,
kɨni masor sakrefaes tuk nəspirien təvhagə has.

Nar apnapɨg kasor məknakɨn, mərɨg khapəh nɨsorien rɨkim
ragien tuk əriə.

7 Mərɨg Yo yakamni mɨmə,
‘Kɨmɨrai ye Nəkwəkwə kape Kughen yame raməgkiar irak
mɨmə,
“Kughen, Yo e, yɨmauə mə jakor nəkwam.” ’ ”*(Sam 40:6-8)*

8 Kristo ruɨni ta mə Kughen rɨpəh norkeikeiyen sakrefaes mɨne narɨmnar yamə mɨne kɨvəhsi-pən kɨm in, mɨne narɨmnar yame kavaan ye tebol, mɨne sakrefaes kape nəspir-tayen təvhagə has. Nar apnapɨg narmamə kasor narɨmnar mɨnə e rəri-pən loa, Kughen rɨkin rapəh nagienien tukun.

9 Kɨni nɨpɨg Kristo ramni mɨn mɨmə, “Yo e, yɨmauə mə jakor nəkwam” kɨni meighaan-pən kɨn nɨmraghien kafan, In

---

9:28: 2 Tim 4:8 **10:1:** Kol 2:17; Hib 8:5 **10:4:** Hib 9:12-14

rɨmnoriah swatuk kupan kape nɨvəhsi-tayen narpɨnien kape
təvhagə hah, mor swatuk vi kɨrik tuk nɨvəhsi-tayen.
10 Kɨni Yesu Kristo rɨmnor nəkwai Kughen ror məkneikɨn:
In rɨmnor atuk sakrefaes kɨn nɨpran, mɨkɨrikianə əmə, mə
tukror ətawə kɨsatuatuk.
11 Kɨni pris mɨnə fam kasərer masor wok kape nəhuakien,
masor sakrefaes, masor nar kɨrikianə əmə nɨpɨg mɨfam tuk
nəspir-tayen təvhagə has. Mərɨg sakrefaes mɨnə a, iriə khapəh
nɨsəmhenien tuk nɨvəhsi-tayen təvhagə has kɨrik.
12 Mərɨg pris e kapətawə rɨmnor kafan sakrefaes
mɨkɨrikianə əmə, kɨni sakrefaes e in rəmhen məkwak tuk
nəspir-tayen norien has kape narmamə kape rerɨn. Kɨni nɨpɨg
rɨmnor məknakɨn kafan sakrefaes, in mɨvən "məkwətə ye
kwermɨ Kughen matuk."
13 Kɨni ikɨn a, In rawhin əmə mə "Kughen tukror In ramehuə
ye kafan tɨkmɨr mɨnə."*
14 Meinai Kristo rɨmnor sakrefaes mɨkɨrikianə əmə, mor
kafan narmamə kɨsatuatuk ye nɨmrɨn kape rerɨn. Narmamə
mɨnə a, iriə en, yamə mɨne In rɨmnor əriə khauə mɨsatuatuk.
15 Kɨni Nanmɨn kape Kughen, In mɨn raməvsao kɨn
narɨmnar mɨnə a kɨmi ətawə, mamni mɨmə,
16 "Kughen Yermaru ramni mɨmə,
'Nɨpɨg tukrɨpiuə,
jakor promes vi kɨmi kafak narmamə mɨnə.
Yo jakvəhsi-pən loa mɨnə kafak yerkiriə,
kɨni Yo jakrai-pən loa kafak ye nɨrkunien kapəriə.' " *(Jer 31:33)*
17 Kɨni In mamni mɨn mɨmə,
"Yo jakəru-kɨn kapəriə norien has mɨnə,
kɨni rɨkik tukrɨpəh nəsɨk-mɨnien norien mɨnə kapəriə
yame kasəkapɨr loa." *(Jer 31:34)*
18 Nɨpɨg tukmə Kughen rɨmnəspir ta norien has kape nar-
mamə, to khapəh nɨsor-mɨnien sakrefaes kɨrik.

Pəh kɨsərer tɨmtɨm ye nhatətəyen kapətawə

19 Yo mɨnə tɨksɨn. Ror məkneikɨn mə nɨtaw Yesu rɨmnor
ətawə kharkun nhavənien imə Ikɨn Ramərhakə Ǝgkap Ikɨn,
mhapəh nhagɨnien.
20 Rəmhen kɨn yame In rɨmnəhipu neipən yame ramə̇ker
əswasɨg kɨn Ikɨn Ramərhakə Ikɨn. Mərɨg pəh nien mə
rɨmnəhipu neipən kɨrik, mərɨg nɨpran rɨmnərkwopɨr ror
swatuk vi kɨrik yame ramragh tuk ətawə tuk nɨvənien tuk
Kughen.

10:10: Hib 2:14 **10:10:** Hib 7:27 **10:10:** Hib 10:14; Efes 5:26 * **10:13:** Ramni Sam 110:1. Ǝm-ru Hib 1:13. **10:20:** Lev 16:2; Mat 27:51; Efes 2:18; Hib 9:8

21 Kɨni hae pris kapətawə, in yemehuə yame ramarmaru ye
nimə kape Kughen, in e kafan narmamə mɨnə.
22 Ror məknakɨn, pəh khavən ipakə tuk nɨmrɨ Kughen, yerk-
itawə yame rukwar kɨn nhatətəyen əfrakɨs. Meinai Kristo
rɨmnətəg-pə nɨtawɨn yerkitawə məspir ətawə. Kɨni rɨmnokwi-
ta nɨpraitawə ye nu yame rəmtɨr in əmə in əmə.
23 Kɨtawə khamə kwəsərəhu-pən nətərɨgien kapətawə ye
Kristo. Ror məknakɨn, pəh kɨsərer tɨm tɨm iran, mhapəh
nhaviə-viəyen, meinai kɨtawə kharkun nɨsətɨgtəyen ye kafan
nəgkiarien yame rɨmɨrpen-pə ta kɨmi ətawə.
24 Pəh khasɨg ətawə mɨnə mə kɨtawə tuksorkeikei ətawə
mɨnə, kɨni masor huvə pən kɨmi ətawə mɨnə.
25 Narmamə tɨksɨn kwəsəpəh nofugɨnien əriə mɨnə. Mərɨg
rɨpəh nəmhenien. Pəh kasofugɨn ətawə mɨnə, masərɨp tɨm tɨm
ətawə mɨnə ye nɨpɨg mɨfam. Kɨni nɨpɨg kasəm mə Nɨpɨg Kwasɨg
rɨnamuə pakə, rhuvə mə kɨtawə tukasəkeikei mɨsərɨp tɨm tɨm
ətawə mɨnə mamharpɨn.
26 Rhuvə mə tuksərɨp tɨm tɨm ətawə mɨnə məknakɨn, meinai
tukmə kɨtawə kwənharkun ta nəfrakɨsien, mərɨg khapəh
nɨsərɨgien, masor norien has mamharpɨn, kɨni sakrefaes kɨrik
mɨn rɨkək yame to rəspir ətawə.
27 Kɨni tukmə sakrefaes kɨrik mɨn rɨkək mə to rɨvəhsi-
ta təvhagə has kapətawə, kɨni nar kɨrikianə əmə aikɨn.
In e, tukasəkeikei mhagɨn, mɨsətəmnɨmɨn, meinai kɨtawə
kwənharkun huvə mə kɨtawə kamhawhin narpɨnien
skai, mɨne nap ehuə kape niemhaa kape Kughen yame
tukraməkeikei məkwəru kafan tɨkmɨr mɨnə.
28 Loa kupan kape Moses ramni mə tukmə yermamə kɨrik
rəkapɨr loa, kɨni "yermamə kɨraru uə kɨsisər kɨrhɨni-ərhav in;"
(Dut 17:6,7) kɨni kwən a tukraməkeikei mɨmhə. Narmamə,
rɨkɨriə to rɨpəh nehuəyen tukun.
29 ?Mərɨg rhawor ye yermamə yamə rɨpəh nɨsiaiyen Ji
Kughen? Kughen rɨmɨni-pə promes kɨrik tuk ətawə, kɨni
nɨtaw Kristo rɨmnor promes e ruauə mɨnor nəfrakɨsien kɨn.
Nɨtə əmə a in a rɨrkun norien narmamə kɨsatuatuk. ?Mərɨg
rhawor ye yermamə yame ramor nar apnapɨg ye nɨtə e? ?
Rhawor ye yermamə yame ramni hah Nanmɨn kape Kughen
yame raməwhai nɨhuvəyen kɨmi narmamə? Ratuatuk mə
yermamə yame ror məknei tukrarə ye narpɨnien skai yame
rapita narpɨnien yame yermamə yame ramakapɨr loa kape
Moses tukrarə iran.
30 Meinai kɨtawə kharkun ta Kughen yame ramni mɨmə,

10:21: Sek 6:13 **10:21:** Hib 3:6 **10:22:** Hib 7:19; Efes 3:12 **10:22:** Esik 36:25; Hib 9:14; 12:24 **10:22:** 1 Pita 3:21 **10:25:** Hib 3:13 **10:26:** Hib 6:4-8; 2 Pita 2:20-21 **10:27:** 2 Tes 1:7-9; Hib 12:29 **10:29:** Hib 6:6 **10:29:** Mat 26:28 **10:29:** Rev 1:5

“Narpɨnien tai təvhagə hah, yakamərer tukun.
Kɨni Yo jakarpɨn tai norien kapəriə rəmhen əmhen.” *(Dut 32:35)*
Kɨni In ramni mɨn mɨmə,
“Kughen Yermaru tukrəkir norien kape narmamə kafan.” *(Dut 32:36)*
31 Səm-ru. !Tukmə Kughen yame Ramragh rəpkətərəkɨn ik, nar a ror nɨgɨnien!
32 Rhuvə mə rɨkimiə tukramuh nɨpɨg kupan, nɨpɨg nɨkhakien rɨnaməsia-pen əmiə kupan. Ye nɨpɨg a, kɨmiə nɨmɨsarə ye nɨpɨg əutən kɨrik, yame rəsəsao pɨk, nɨmɨsərɨg nəmhəyen ehuə, mərɨg nɨmɨsərer tɨm tɨm.
33 Nɨpɨg tɨksɨn, narmamə kamhani hah əmiə ye nɨmrɨ mɨrh, masor mɨn narɨmnar has mɨnə tɨksɨn irəmiə. Nɨpɨg tɨksɨn, nɨmɨsərer-pən tuk narmamə yamə mɨne kamor has pən kɨmi əriə.
34 Mɨsasitu irəriə nɨpɨg kɨmnəhi-pən əriə ye kalabus, kɨni mɨsarə ye nɨpɨg əutən kapəriə. Kɨni nɨpɨg narmamə kɨmɨsəkrəh kɨn narɨmnar mɨnə kapəmiə, nakwənharkun ta mə kapəmiə aikɨn narɨmnar raməmɨr yame in rhuvə mapita, rɨkimiə ramagien əmə. Kɨni narɨmnar mɨnə a to rɨpəh nɨrkəkien tuk nɨpɨg kɨrik. Kɨni rɨkimiə ramagien əmə tukun.
35 Ror pən, nɨpɨg naksarə ye nɨpɨg əutən mɨnə, pəh rɨkimiə tukrɨpəh nəpouyen, meinai tukmə nakshatətə ye Kughen, In tukrɨvəhsi-pre nərok kɨmi əmiə.
36 Kɨmiə takasəkeikei mɨsor nətərɨgien kapəmiə rapomh, mə taksor naha nhagɨn yame Kughen rorkeikei. Kɨni takpihavəh narɨmnar yame Kughen rɨmɨrpen mə tukrɨvəhsi-pre kɨmi əmiə.
37 Meinai Kughen ramni mɨmə pəh nien mə tuktu
“Kwən kɨrik tukruə,
in tukrɨtərhav-pə, mɨpəh norien kəmər.
38 Meinai kafak narmamə yamə mɨne kɨsatuatuk ye nɨmrɨk,
iriə tukhashatətə irak mamharpɨn. *(Hab 2:3-4)*
Mərɨg tukmə yakəm mə kwəsəpəh Yo, masərer rerɨg rerɨg,
to rɨkik rɨpəh nagienien tuk əriə.”
39 Mərɨg kɨtawə e to khapəh nɨsərer rerɨg-rerɨgien, mɨserwei. Nɨkam. Kɨtawə narmamə kape nhatətəyen ye Kughen, Kughen tukrɨvəh mɨragh ətawə.

11

Kaha yamə mɨne kɨmɨshatətə ye Kughen

10:30: Rom 12:19 **10:32:** Fil 1:29,30 **10:33:** 1 Pita 4:14 **10:34:** Hib 13:3 **10:34:** 1 Pita 4:13 **10:34:** Hib 11:16; 1 Pita 1:4,5 **10:36:** Rom 5:3,4; Hib 12:1; Jem 1:3,4,12; 5:11 **10:36:** Hib 6:15; 9:15

1 Kɨtawə kasərəhu-pən kapətawə nərɨgien ye narɨmnar yamə mɨne tukrɨpiuə, kɨni nhatətəyen kapətawə in ramor ətawə kharkun huvə mə narɨmnar mɨnə e, iriə nəfrakɨsien. Nar apnapɨg mə kɨtawə khapəh nɨsəmien narɨmnar mɨnə a, mərɨg kharkun huvə mə tukpihavəh, meinai nhatətəyen ramhajoun ətawə mə tukpihavəh.

2 Rɨptawə mɨnə kɨmnɨshatətə ye Kughen, Kughen rɨmnəgnəgɨn əriə tukun.

3 Nhatətəyen ramor ətawə kharkun mə Kughen rɨmnəgkiar əmə, narɨmnar kape tokrei tanə kasəmɨr. In rɨmɨvəh narɨmnar yame kɨpəh nəmien, mor narɨmnar kɨn yame kaməm.

4 Ebel in rɨmnhatətə tɨm tɨm ye Kughen, mɨvəh-si-pən narɨmnar kɨmi Kughen yame rhuvə rapita yame Ken rɨmɨvəhsi-pən kɨmin. In rɨmnhatətə tɨm tɨm məknakɨn ye Kughen, Kughen rɨmɨni mɨmə in yermamə atuatuk kɨrik, rɨkin ragien tuk naha nhagɨn yame rɨmɨvəhsi-pən kɨmin. Kɨni nar apnapɨg mə kwən a ruamhə ta, mərɨg nhatətəyen kafan ramhajoun ətawə kɨn nar kɨrik ai taktəkun.

5 Mɨne Inok rɨmnhatətə tɨmtɨm ye Kughen, kɨni mɨpəh nɨmhəyen. Kughen rɨmɨvəhsi-ta əmə in ye tokrei tanə e, mə tukrhaktə mɨvən ye rao ye neai. Narmamə to khapəh nɨsəm-mɨnien in, meinai Kughen rɨmɨrəhsi-ta. Meinai nɨpɨg Kughen rɨpəh hanə nɨrəhsi-tayen in, mɨnhajoun ta in mə rɨkin rɨmnagien tukun.

6 Mərɨg yermamə to rɨpəh nhatətəyen ye Kughen, Kughen to rɨkin rɨpəh nagienien tukun. Meinai nɨpɨg yermamə kɨrik rorkeikei mə tukruə tuk Kughen, in tukrəməkeikei mamni nəfrakɨsien mə Kughen ramarə mamərok narmamə yamə mɨne kɨsarkut mə tukharkun In.

7 Mɨne Noa in mɨn rɨmnhatətə tɨm tɨm ye Kughen. In e, nɨpɨg Kughen rɨmɨni-əsah pən narɨmnar kupan tukun, yame narmamə kɨpəh hanə nɨsəmien, Noa rɨmɨsiai In mamor nəkwan. Mɨvhirəkɨn rao ehuə kɨrik mə tukrɨvəh mɨragh kafan narmamə mɨnə. Rɨmɨvhirəkɨn məkna rao, mor əpu mə Kughen tukrɨvəhsi-pən narpɨnien kɨmi narmamə. Nhatətəyen kafan rɨmnor swatuk kɨmi Kughen ror In ratuatuk ye nɨmrɨn.

8 Mɨne Ebraham in rɨmnhatətə tɨmtɨm ye Kughen. Nɨpɨg Kughen rɨmnokrən kɨn mə tukrɨvən ye tanə pɨsɨn kɨrik, in rɨmnor nəkwan. Tanə a, Kughen rɨmɨrpen ta kɨmin mɨmə tukrɨvəh-si pən kɨmin. Kɨni Ebraham rɨmɨtərhav, meinein mə ramvən hiə.

9 Mamhatətə tɨmtɨm ye Kughen məkna, kɨni mamarə ye tanə a yame Kughen rɨmɨrpen ta kupan mə tukrɨvəhsi-pən kɨmin.

11:1: 2 Kor 4:18 **11:3:** Jen 1 **11:4:** Jen 4:4-5 **11:4:** Hib 12:24 **11:5:** Jen 5:21-24 **11:6:** Hib 7:19 **11:7:** Hib 11:1 **11:7:** Jen 6:9 **11:9:** Wok 7:5

Mərig rɨmnamarə aikɨn a, mɨpəh nɨvhirəkɨnien nimə huvə kɨrik, mɨvəh-si haktə nɨkar nimə kɨrik, mamarə rəmhen kɨn yepsɨpɨs kɨrik. Kɨni kwənərəus kafan Aesak mɨne Jekob yame Kughen rɨmɨvəhsi-pən promes a kɨmi ərisɨr Ebraham, iriu mɨn kɨmɨwarə əmə ye nimə has rəmhen kɨn yepsɨpɨs mir.

10 Ebraham rɨmnamarə ye nimə tapolen məkna meinai in rɨmɨwhin mə tukrɨvən ye taon kɨrik yame nuknen rɨskai, tukraməmɨr ror tu. Taon e, Kughen əmə rɨmnəriwək iran mɨvhirəkɨn.

11 Mɨne Sera mɨn rɨmnhatətə tɨm tɨm ye Kughen. Nar apnapɨg mə rɨmnəpiəhuaru əgkap, mərɨg Kughen rɨmɨvəhsi-pən nəsanɨnien kɨmin mə tukreimək. In rɨmɨrəh tɨni e, meinai in rɨmnhatətə ye Kughen mə In tukror promes kafan ruə mor nəfrakɨsien kɨn.

12 Ebraham rɨmnəhuaru ta, ipakə əmə rɨmhə, mərɨg kwənərəus mɨnə khapsaah kɨmnhasɨ-pən iran. Nar apnapɨg mə in yermamə kɨrikianə əmə, mərɨg kwənərəus mɨne e kafan, iriə khapsaah rəmhen əmə kɨn kəmhau mɨnə ye neiai mɨne nɨpakɨr ye tahik yame to kɨpəh nəvhuekɨn-famien əriə.

13 Narmamə mɨnə a, iriə kɨmɨshatətə tɨm tɨm ye Kughen, mərɨg nɨpɨg kɨmnhamhə, iriə kɨmnhapəh nhavəhyen narɨmnar yamə mɨne Kughen rɨmɨni ta mə tukrɨvəhsi-pən kɨmi əriə. Iriə kɨmɨsəm narɨmnar mɨnə e mə iriə kasəmɨr isok tuk əriə, mərɨg rɨkiriə ragien pɨk mə tuksəm. Mhani-ərhav mhamə kɨsarə ye tokrei tanə e mərɨg kɨsəmhen əmə kɨn yepsɨpɨs əmə. Tokrei tanə e pəh nien mə imərɨə əfrakɨs ikɨn.

14 Nɨpɨg narmamə kasəgkiar məknai, in ramhajoun pən mə kasarha-kɨn imərɨə atuatuk ikɨn.

15 Kapərɨə nətərɨgien rɨpəh nɨrerɨg-pənien ye tanə kapərɨə kupan, yame kwəsəpəh ta. Rɨkiriə to rɨpiuh məkna, kɨpiharkun nɨrerɨgien mamhavən. Mərɨg kɨmnhapəh nɨsorien məknakɨn.

16 Iriə kɨmɨsorkeikei imərɨə ikɨn pɨsɨn kɨrik yame rhuvə rapita. In e rao ye neai. Ror pən, Kughen rɨpəh naurɨsien mə kamokrən kɨn In kɨmə kapərɨə e Kughen. Kɨni Kughen rɨmnor apnəpeinə ta ye taon kɨrik imərɨə ikɨn.

17-18 Mɨne Ebraham rɨmɨvəh promes yame Kughen rɨmɨni-pən tukun mɨmə,

"Kwajikovə kafam Aesak tukror kwənərəus kafam tukrɨpsaah mɨn,
iriə tukhavəh nhagɨm." *(Jen 21:12)*

11:9: Jen 12:1-8 **11:10:** Hib 12:22; 13:14 **11:10:** Rev 21:2, 14 **11:10:** Hib 11:16 **11:11:** Jen 17:19; 18:11-14; 21:2 **11:12:** Rom 4:19 **11:12:** Jen 22:17 **11:13:** Hib 11:39 **11:13:** Mat 13:17 **11:13:** Jen 23:4; Lev 25:23; Fil 3:20; 1 Pita 1:17; 2:11 **11:15:** Jen 24:6-8 **11:16:** 2 Tim 4:18 **11:16:** Mak 8:38 **11:16:** Jen 26:24; 28:13; Eks 3:6, 15 **11:16:** Hib 11:10; 13:14

Nipig Kughen rimə tukrəm nhatətəyen kape Ebraham, kini Ebraham rimnhatətə ye Kughen mamərer matuk tuk nhopniyen tini kwənkwan kirikianə əmə e Aesak mə tukror sakrefaes kin kimi Kughen.

19 Meinai Ebraham rikin rimnaməsik mə Kughen rirkun norien yermamə ramragh min ye nimhəyen. Kini Ebraham rimivəh min tini e Aesak ipakə rəmhen kin yame rimivəh miragh in ye nimhəyen.

20 Mine Aesak rimnhatətə tim tim ye Kughen, maməhuak mə Kughen tukrivəh-sipən nihuvəyen kafan ramvən kimi tini mir e Jekob mine Esao, mamni-ərhav narimnar yame tukripiuə tuk nipig kirik.

21 Mine Jekob rimnhatətə tim tim ye Kughen. Minəhuaru, ipakə rimhə, minim tim tim kaskin kafan, maməhuak mə Kughen tukrivəhsi-pən nihuvəyen kimi ji Josef mir, maməgnəgin Kughen.

22 Mine Josef rimnhatətə tim tim ye Kughen. Minəhuaru, ipakə rimhə, kini maməgkiar kin nipig kwənərəus minə kape Isrel tuksap ta Ijip. Kini in rimini ta tuk əriə mə iriə tukhatərhav Ijip, mishawor mhanim in.*

23 Mine tatə mine mamə kape Moses kimiwhatətə tim tim ye Kughen. Nipig in rimnarha-pə, iriu kimiwəm mə in ramor yemə huvə kin, kini kwerkwaig kin in rivəh makuə kisisər. Kini iriu kirəpəh niraginien kin nəsikien nəkwai king.†

24 Kini Moses rimnehuə mamhatətə tim tim ye Kughen. Kamni pawk kimə in mikip king kape Ijip,‡ kafan nautə ripsaah, mərig nipig rimnehuə, rimnəm mə ripəh nəmhenien mə tukramarə əmə ye narəyen yame rimar ye tokrei tanə.

25 Mimə tukrəpəh nagienien kape narimnar kape tokrei tanə, yame iriə kape nipig kwakwə əmə, mivən, mamərer-pən tuk narmamə kape Kughen yamə mine kamərik mitə əriə.

26 Rikin rimnamuh mə tukmə narmamə kisarh iakei iran tuk Kristo yame tukripiuə, mərig in to ripəh nauriisien tukun. Rikin tukragien tuk nar e, rapita yame to ripiamarə ye nimraghien yame rimar apa Ijip. Mərig rikin rimavən əmə tuk nərok yame Kughen tukrivəhsi-pən kimin.

27 Moses rimnhatətə tim tim məkneikin ye Kughen, map ta ye kantri Ijip, mipəh niginien kin king e yame niemha ramhai pik in. Mipəh narha-kwasigien, maməkeikei mamvən,

---

11:17-18: Jen 22:1-10; Jem 2:21 **11:19:** Rom 4:21; Jon 5:21 **11:20:** Jen 27:27-29,39,40 **11:21:** Jen 48:1,8-22 * **11:22:** Gris ramni mə, "tukshawor nikəkrin." **11:22:** Jen 50:24,25; Eks 13:19; Jos 24:32 **11:23:** Eks 2:2 † **11:23:** King Fero rimini mə tukhopni ji nəmə Isrel minə fam yamə mine kapəriə newk ripəh napitayen kiraru. **11:23:** Eks 1:16, 22 ‡ **11:24:** Nəgkiarien Gris ramni mə, "in ji piakəskəh kape Fero." **11:24:** Eks 2:10 **11:26:** Hib 13:13 **11:26:** Luk 14:33 **11:26:** Hib 10:35 **11:27:** Eks 12:50, 51

rəmhen kɨn yame in rɨmnəm Kughen e yame keinein nəmien kɨn nɨmrɨ jir.

28 Rɨmnhatətə tɨm tɨm ye Kughen məkna, kɨni mɨrikakun norien kape lafet e Pasova. Mɨni-ərhav tuk kwənərəus mɨnə kape Isrel mə tukasəkeikei mhauh-pən nɨtaw sipsip ye kwəruə ye nimə mɨnə kapəriə. Tuksor məknaikɨn mə agelo yame Kughen tukrher-pə kɨn tuk nhopniyen nɨmrɨn nupan yerman mɨnə, tukrɨpəh nhopniyen nɨmrɨn nupan yerman mɨnə kapəriə.

29 Mɨne kwənərəus mɨnə kape Isrel kɨmɨshatətə tɨm tɨm ye Kughen, mharkun nɨsəviofugɨnien ye tahik ehuə yame rɨmnəwhai kɨraru. Kɨni mɨsəriwək iran rəmhen kɨn tɨpəvsɨk. Mərɨg nɨpɨg nəmə Ijip kɨmɨsarkut tuk nɨkwasɨgien kɨn əriə, tahik rɨmɨpɨk əriə, kɨmɨsəmnɨm.

30 Mɨne kwənərəus mɨnə kape Isrel yame ramkwasɨg, iriə mɨn kɨmɨshatətə tɨm tɨm ye Kughen. Kɨmɨsəriwək mɨsarkurao ye kəupə kape Jeriko, yame kɨmnor kɨn kapier. Kɨmɨsarkurao mɨsarkurao ye kəupə a, mhavəh nɨpɨg seven, kɨni ai, kəupə ehuə a rarkwəpɨr məsaah.

31 Mɨne Rehab e in piraovɨn kape swatuk, in mɨn rɨmnhatətə ye Kughen. Nɨpɨg kɨmnher-pən kɨn yemə Isrel mir kɨraru mə tukwəm-əsaah apɨs-apɨs ye Jeriko, Rehab rɨmnəhitə ye kafan nimə tuk əriu. Ror pən kɨn, nɨpɨg nəmə Isrel kɨmɨsarowagɨn kɨmi nəmə Jeriko, mɨshopni nəmə aikɨn yamə mɨne khapəh nhaniyen nəfrakɨsien ye Kughen, kɨmnhapəh nɨshopniyen Rehab.

32 Mərɨg to yakpəh nɨni-mɨnien mɨvən. To yakpəh nɨnimɨnien rapomh maməvsao kɨn Gideon mɨne Barak mɨne Samson mɨne Jeftaha mɨne Deved mɨne Samuel mɨne profet mɨnə tɨksɨn.

33 Iriə kɨmɨshatətə tɨm tɨm ye Kughen, masor narɨmnar rɨpsaah. Iriə kɨmnhakɨr kwənərəus mɨnə kape Isrel mhavən mɨsarowagɨn iriə nəmə iku pɨsɨn mɨnə, mɨsapita əriə. Masor norien atuatuk mɨnə, kɨni mhavəh narɨmnar huvə yamə mɨne Kughen rɨmɨrpen mə tukrɨvəhsi-pən kɨmi əriə. Kɨmɨsəpkətərəkɨn nəkwai laeon mɨnə mə tukhapəh nɨsənien əriə.

34 Mɨsher-əpɨs nap ehuə yamə mɨne kamhauək. Mɨsapitan kɨn narmamə yamə mɨne khamə tukshapni əriə kɨn nau nisə. Kapəriə nəsanɨnien rɨkək pawk, mərɨg Kughen rɨmɨvəhsi-pən

---

11:28: 1 Kor 10:10 **11:28:** Eks 12:21-23 **11:29:** Eks 14:21-31 **11:30:** Josua 6:12-20 **11:31:** Jos 2:1-16 **11:31:** Jos 2:1,9-14; 6:22-25; Jemes 2:25 **11:32:** Jaj 6-8 **11:32:** Jaj 4-5 **11:32:** Jaj 13-16 **11:32:** Jaj 11-12 **11:32:** 1 Saml 16:1,13 **11:32:** 1 Saml 1:20; 3:19-4:1 **11:33:** 2 Saml 8:1-3 **11:33:** Dan 6:22 **11:34:** Dan 3:19-27 **11:34:** Eks 18:4

nəsaniinien kimi əriə. Kini iriə kimisapita mobael minə kape tanə pisin pisin minə.

35 Nipiraovin tiksin aikin yamə mine kimishatətə tim tim ye Kughen, Kughen ror jiriə minə kamhamragh min ye nimhəyen.

Mərig narmamə tiksin aikin, kivəhsi-pən pawk nəmhəyen kimi əriə, mərig kwəshatətə tim tim ye Kughen. Nar apnapig kimə tukrisin əriə mə to kisəpəh nhatətəyen kapəriə, mərig kimnhapəh nisəpəhyen, mhamə tukhavəh nimraghien kirik yame rhuvə rapita.

36 Iriə tiksin, narmamə kisarh iakei irəriə, kini misərkis-ərkis əriə. Kini iriə tiksin, narmamə karkwəji ətərəkin əriə kin jen, mhapik-pən əriə ye kalabus.

37 Iriə tiksin, kimnarkwhopni əriə kin kapier apig, kini iriə tiksin, kimivi əru əriə kin so. Tiksin, kimnhapni əriə kin nao nisə. Kini iriə tiksin kimisarkaoh əmə kin tiki nəni mine sipsip. Nar kirik kapəriə rikək. Kimnor ahas pən kimi əriə. Narmamə kimisoriah pik əriə.

38 Mərig iriə nəmə huvə minə, tokrei tanə e ripəh nəmhenien mə to iriə kisarə ikin. Kimisarə apnapig əmə, apa ye tipəvsik, mine ye tukwas minə, mine ye nəpag kapier minə, mine ye nəkwai nimir.

39 Nəmə minə a, iriə m-fam kimishatətə tim tim ye Kughen, In rivəhsi-pən nhag huvə kimi əriə. Mərig kimnhapəh nhavəhyen nar e yame Kughen rimirpen ta mə tukrivəhsi-pən kimi əriə,

40 meinai In ruini ta nətərigien kirik kafan, mə In tukror huvə-pə rapita kimi ətawə e towei mine. Kini ye nətərigien kafan, In rorkeikei mə tukrirpin ətawə miriə kupan, mə kitawə miriə əmə tuksaiyu əm nəmhen əmə.

12

1 Kini narmamə yamə mina, kimisərer-ərhav tuk Kughen, mishatətə tim tim iran, iriə khapsaah pik, kini kapəriə nimraghien in ravəh-si haktə nhatətəyen kapətawə. Ror pən, pəh kisəpəh nar pam yame ramraptərəkin ətawə mine təvhagə has yame raməpit-pə irətawə. Kini pəh kisaiyu mhapəh nisəpəuyen kin naiyuyen yame Kughen rimnərəhu-pə kupan irətawə.

2 Misarha-pən əmə tuk Yesu, yame In nuknei nhatətəyen kapətawə, kini in e yame tukror mə kitawə tukseriaji mak ye nhatətəyen kapətawə. Pəh rikitawə tukruh norien kape

---

11:34: 2 King 20:7; Jaj 16:28 **11:34:** Jaj 15:8 **11:35:** 1 King 17:22, 23; 2 King 4:36, 37 **11:36:** Jer 20:2; 37:15 **11:36:** Jen 39:20 **11:37:** 2 Kron 24:21 **11:37:** 1 King 19:10; Jer 26:23 **11:37:** 2 King 1:8 **11:38:** 1 King 18:4; 19:9 **11:39:** Hib 11:2, 4 **11:39:** Hib 11:13; 10:36 **11:40:** Rev 6:11; Hib 2:10 **12:1:** 1 Kor 9:24 **12:1:** Hib 10:36 **12:2:** Sam 25:15 **12:2:** Hib 2:15

Yesu e in e kafan nərigien rapomh. Nipig rimamhə ye nai kamarkwao kin, In mor nar apnapig əmə ye nəmhəyen yame rimivəh. Meighan-pən kin nauri̇sien kape nimhəyen ye nai kamarkwao kin, meinai In rimnor kafan nərigien skai tuk nagienien yame In tukripivəh. Kini taktakun ai, In ramkwətə ye nikar Kughen matuk e In King.

3 Rhuvə mə rikimiə tukraməsik Yesu mine kafan nərer-timtimien nipig yor təvhagə hah minə kimisarakikin-pən nəgkiarien has minə kimin, pəh rikimiə tukripəh nəpouyen kini mhapəh nisəpəhyen nhatətəyen kapəmiə.

Kughen ramərip atuatuk kwajikovə kafan minə

4 Yakirkun mə kimiə naksarowagin tuk nətapigien kin təvhagə has ye nimraghien kapəmiə, mərig kimiə kirik rikək yame nitawin rimnaiyu tuk narowaginien e.

5 Kimiə nakwəsəru-kin ta nəgkiarien yame ravəhsi-haktə nətərigien kapəmiə. Ye nəgkiarien e, Kughen ramni-pre tuk əmiə, rəmhen mə kimiə tini atuatuk minə, mamni mimə,
"Nari̇k, nipig Kughen Yermaru ramərip atuatuk ik,
takpəh norien nar apnapig iran.
Pəh rikim tukripəh nəpouyen nipig In ravəhsi-pre narpinien kirik kimik.
6 Mərig in ai Kughen Yermaru ramərip atuatuk narmamə yamə mine In rorkeikei əriə,
mamarkis-arkis narmamə m-fam yame In rirhi əriə rəmhen kin kafan kwajikovə minə." *(Prov 3:11-12)*

7 Ror pən, taksərer tim tim ye nipig əutən minə. Kughen ravəhsi-pre nipig əutən minə e tuk nəko-atuatukien əmiə. Kimiə ji Kughen minə, ror mə In ramərip atuatuk məkneikin əmiə. ? Mərig kwajikovə kirik aikin yame kafan tatə ripəh nərip-atuatukien in uə? Nikam, rikək.

8 Ye norien kirikianə əmə min, Kughen ramərip atuatuk tini minə. To Kughen ripipəh norien məknakin irəmiə, ripihajoun-pən mə kimiə pəh nien mə kwajikovə atuatuk minə kafan - kimiə kwajikovə kape swatuk minə.

9 Rimtawə minə ye tokrei tanə e, kasərip atuatuk ətawə, kitawə kamhasiai əriə. ? Kini tukshawor pən iran mine ye Rimtawə In Nanmin, ye rao ye neai? Rhuvə mə tukseiwaiyu tukun, mhavəh nimraghien.

10 Rimtawə minə min kasərip atuatuk ətawə kape nipig kwakwə əmə, rəri-pən kapəriə nətərigien. Mərig Kughen ramərip atuatuk ətawə mə tukrasitu irətawə, kini mor ətawə kisatuatuk rəmhen kin In.

12:2: Fil 2:8,9; Hib 2:9 **12:2:** Mak 16:19 **12:3:** Gal 6:9; Rev 2:3 **12:4:** Hib 10:32-34 **12:7:** Dut 8:5; 2 Saml 7:14; Prov 13:24 **12:8:** 1 Pita 5:9 **12:9:** Nam 16:22; 27:16 **12:9:** Aes 38:16 **12:10:** 2 Pita 1:4

11 Tukmə kəriɨp atuatuk ətawə, nar a riɨpəh nimarien tuk
ətawə, məriɨg rəutən tuk ətawə. Məriɨg tukmə kiɨtawə kiɨseighaan
kiɨn mə tukriɨkiɨr-pə ətawə ye swatuk yame ratuatuk, in tukriɨkuə
kiɨn kwənkwan e natuatukien miɨne nəmərinuyen.

Takasəriɨg əmiə

12 Ror pən, nar apnapiɨg mə kiɨmiə nakasarə ye niɨpiɨg ətən,
məriɨg harəh-si haktə kwermiɨmiə yame rəpəu mə tukrəsaniɨn.
Miɨne niɨhumiə yame ramətəmniɨmiɨn, taksor mə ramskai tuk
naiyuyen.

13 "Naha yermamə nakseriwək kwis kiɨmiə min, niɨhun riɨmhə,
Sor swatuk kapəmiə ratuatuk huvə, mə niɨhun tukriɨpəh
nahas-əgkəpien mier ta,
Məriɨg pəh niɨhun tukrhuvə miɨn." *(Prov 4:26)*

14 Sarkut mə kiɨmiə m-fam taksarə kwis ye nəmərinuyen.
Kiɨni miɨsarkut mə taksor mə niɨmraghien kapəmiə in ratuatuk,
meinai yermamə yame riɨpəh natuatukien, to riɨpəh niɨvənien
məm Kughen tuk niɨpiɨg kiɨrik.

15 Takasəriɨg əmiə tamə nakasaiyu miɨsəpəu ye kwerkwai
swatuk, kiɨni mhapəh nhavəhyen niɨhuvəyen kape Kughen.
Takasəriɨg əmiə tamə nuai nai akonə kiɨrik rurə yerkimiə,
miɨkuə, mor kwənkwan riɨpsaah ye niɨmraghien kapəmiə, kiɨni
nehen roriah narmamə khapsaah.

16 Takasəriɨg əmiə mə takhapəh nhakiɨr-apnapiɨgien narman
uə niɨpiraoviɨn. Takhapəh niɨsəmhenien kiɨn kwən e Esao, yame
kafan niɨmraghien riɨpəh natuatukien. In ror nar apnapiɨg ye
Kughen. In niɨmriɨ nupan, məriɨg in riɨmnor salem kiɨn nehuəyen
kape niɨmriɨ nupan kiɨmi naorahini, kiɨni məviɨgiɨn kiɨn mane kape
niɨpiɨg kiɨrikianə əmə.

17 Kiɨni kiɨmiə nakharkun mə kwasiɨg ikiɨn, riɨkin riɨpivən miɨn
ye nehuəyen kape niɨmriɨ nupan. Kiɨni markut piɨk mə kafan tatə
tukrəhuak miɨvəh-si-pən miɨn niɨhuvəyen kiɨmin. Riɨmnasək piɨk
pawk tukun, məriɨg riɨmiɨpəh nararien ye nəriɨgien kape riɨmni,
kiɨni riɨmni riɨpəh nəhuakien tuk niɨvəhsi-pənien niɨhuvəyen
kiɨmin.

Rhawor e loa ror piɨsiɨn ye Nəvsaoyen Huvə

18-20 Apa kupan, kwənərəus miɨnə kape Isrel kiɨmnhavən
ye tukwas ehuə e Sinae. Kiɨni ikiɨn a, kiɨmiɨsəm nap yame
ramuək, miɨne napiɨgnapien ehuə rameiwaiyu mhorukiɨn
nar. Kiɨni kiɨmiɨsəriɨg niɨmətag ehuə, miɨne naiyuk ramasək
apomh. Masəriɨg riɨki yermamə kiɨrik raməgkiar kiɨmi əriə.
Masətəriɨg kiɨn kafan nəgkiarien, kiɨni miɨsaiyoh-skai-pən mə

12:11: Aes 32:17; Jem 3:17,18 **12:12:** Aes 35:3 **12:14:** Rom 14:19 **12:14:** Rom 6:22 **12:14:** Mat 5:8 **12:15:** Hib 3:12; 4:1 **12:15:** Dut 29:18; Hib 3:12 **12:16:** 1 Kor 6:18 **12:16:** Jen 25:29-34 **12:17:** Jen 27:30-40 **12:18-20:** Eks 19:12-22; 20:18; Dut 4:11 **12:18-20:** Dut 4:12

tukhapəh nisərig-minien riki yermamə a. Misakur mhagin tuk nəgkiarien a, kini In rimə,

"Naha nhagin yame ramuə tuk tukwas e, nar apnapig mə in nar miragh kirik, kimiə takasəkeikei misarkwhopni kin kapier apig." *(Eks 19:12-13)*

21 Nipig Moses rimnəm narimnar minə a, in min rimnərig rahas mimə, "!Yo yakwagin pik, makur!" *(Dut 9:19)*

Mərig pəh nien mə kimiə nakwənhauə ye tukwas e.

22 Kimiə nakwənhauə ye tukwas e Saeon, mine taon ehuə e, ime Kughen Miragh. In e Jerusalem vi apa ye rao ye neai, ikin agelo minə khapsaah khapsaah kasofugin əriə ikin tuk nagienien ehuə.

23 Kini kimiə nakwənhauə ye nofuginien ehuə kape narmamə kape Kughen, yame kisəmhen kin nimri nupan minə kafan. Kimirai-pən nhagmiə ye rao ye neai. Kini nakwənhauə tuk Kughen yame tukripiəkir narmamə m-fam. Nakwənhauə masor kirikianə kimiə nanmi narmamə atuatuk yamə mine kwənhamhə ta. Kini Kughen rimnor əriə kwəsəriəji mak.

24 Nakwənhauə tuk Yesu e in e swatuk kape promes vi yame Kughen rimnor kimi ətawə. Kini nakwənhauə tuk nitaw Yesu, yame in rimnətəg-pə irəmiə ror əmiə naksatuatuk. Nitə a in ramni-ərhav narimnar yamə mine khahuvə misapita narimnar yamə mine nitaw Ebel rimini-ərhav.*

Yermamə yame ripəh nhatətəyen ye Kughen, in tukrivəh narpinien

25 Ror pən, takasərig əmiə tamə nakhaukreikin-pən nimeitaimiə kimi Kughen yame raməgkiar kimi əmiə. Meinai Moses, in yermamə əmə. Kini kitawə kharkun mə nəmə kupan kimnhapəh nisərigien in nipig In rimnor kwirig kimi əriə. Kini iriə kimiseinein nisaptayen kin narpinien kapəriə. Kini tukmə ror məkneikin, ?Rhawor irətawə tukmə khapəh nisətərigien kin nəgkiarien kape Kughen yame ramsi-pən ye rao ye neai mamor kwirig kimi ətawə? ?Tukshawor misapta kin narpinien?

26 Apa Sinae, riki Kughen rimikiu-kiu ye nimoptanə. Mərig taktakun ai in rimirpen-pə kimi ətawə mimə,

---

12:18-20: Eks 20:18-19; Dut 5:5,25; 18:16 **12:21:** Eks 19:16-19; 20:18-21; Dut 4:11-12 **12:22:** Aes 24:23; 60:14; Rev 14:1 **12:22:** Hib 11:10; 13:14; Mat 16:16 **12:22:** Gal 4:26 **12:23:** Eks 4:22 **12:23:** Rev 20:12 **12:23:** Jen 18:25; Sam 94:2 **12:23:** Fil 3:12 **12:24:** Hib 9:19; 10:22; 1 Pita 1:2 * **12:24:** Ken rhopni Ebel, Baebol ramni mə nitawin ramokrən kin Kughen maiyoh kin tain. Mərig kimnhopni Yesu, in ripəh naiyohyen kin tai nimraghien. Ror pən, Nəkwəkwə e Hibru ramni mə nitaw Yesu in rhuvə rapita nitaw Ebel. ∃mru Jen 4:10 **12:25:** Hib 3:12 **12:25:** Hib 1:1 **12:25:** Hib 2:2,3; 10:29 **12:26:** Eks 19:18

"Nɨpɨg mɨn kɨrik aikɨn, Yo jakɨkiu-kiu ye nɨmoptanə. Ye nɨpɨg a,
pəh nien mə ye tokrei tanə əmə jakɨkiu-kiu iran, mərɨg
nɨmago-ago mɨn tukrɨkiu-kiu məsaah." *(Hag 2:6)*

27 Nɨpɨg Kughen ramni mɨmə, "Nɨpɨg kɨrik mɨn aikɨn," nɨpran
e ramni mə tukrɨkiu-kiu ye narɨmnar kape tokrei tanə əmə
yame In rɨmnor, mə tukrɨvəh-si ta əriə. Tukrɨvəh-si ta
narɨmnar, mə narɨmnar yame tukrɨpəh nɨkiu-kiuyen irəriə,
iriə tukasəmɨr - in e narɨmnar yame tukramarə rerɨn.
28 Kɨni ai, rhuvə mə tukhani vi vi Kughen, meinai kɨtawə
kwənhavəh rao kape Kughen e yame keinein nɨkiu-kiuyen
iran. To rɨpəh niertayen tuk nɨpɨg kɨrik. Rhuvə mə kɨtawə
tuksəhuak kɨmin, yerkin agien. Pəh kɨtawə tukamhasiai In,
mamhagɨn kɨn
29 meinai
"Kughen kapətawə In rəmhen kɨn nap ehuə kɨrik yame
rəmakwəru narɨmnar m-fam." *(Dut 4:24)*

13

Nəgkiarien infamien

1 Rhuvə mə taksəkeikei mɨsor norkeikeiyen kɨmi əmiə mɨnə
rəmhen kɨn mə kɨmiə piaumiə mɨnə.
2 Takhapəh nɨsəru-kɨnien nəmien yepsɨpɨs yamə mɨne
kamhauə iməmiə ikɨn. !Tukmə ror iriə agelo mɨnə! Narmamə
tɨksɨn kɨmɨsəhitə ye nimə kapəriə tuk narmamə, mhapəh
nharkunien mə iriə agelo mɨnə.
3 Kɨni rɨkimiə tukraməsɨk narmamə yamə mɨne kɨsarə ye
kalabus. Rɨkimiə tukrəmhə tuk əriə rəmhen kɨn mə kɨmiə mɨn
naksarə ye kalabus. Taksərer-pən tuk yamə mɨne kɨvəhsi-pən
nəmhəyen kɨmi əriə rəmhen kɨn mə kɨmiə mɨn naksərɨg atuk
nəmhəyen a ye nɨpraimiə.
4 Pəh narmamə m-fam tukhasiai norien kape narkurəkien,
mə in ramərhakə nɨpɨg m-fam. Pəh narmamə m-fam tukhasiai
nɨmhakuə kape narmamə. Kughen tukrəkir mɨvəh-si-pən
narpɨnien kɨmi tamaruə mɨne piakəskəh yamə mir kawəkrəh
kɨn əriu mɨnə, mɨne narman mɨne nɨpiraovɨn yamə mɨne
kasəkrəh kɨn əriə mɨnə, yerman yame ramapɨr-pən tuk pi-
raovɨn yame pəh nien mə kafan, mɨne piraovɨn yame pəh nien
mə kafan atuatuk yerman.
5 Sərer isok tuk norkeikei-pɨkien mane. Rɨkimiə
tukrəməkeikei mamagien əmə tuk kapəmiə narɨmnar yame
nakamhavəh, meinai Kughen rɨmɨni mɨmə,
"!To yakpəh nəpəhyen ik,

12:28: Sam 15:5; Dan 2:44 **12:28:** Mal 2:5; 4:2 **12:29:** Eks 24:17; 9:3; Sam 97:3; Aes 33:14; 2 Tes 1:7 **13:1:** Rom 12:10 **13:2:** Job 31:32; Mat 25:35; Rom 12:13 **13:2:** Jen 18:1-33 **13:3:** Mat 25:36; Hib 10:34 **13:4:** Mal 2:15 **13:4:** Dut 22:22

mɨpəh nətayen iram tuk nɨpɨg kɨrik!” *(Dut 31:6)*

6 Ror pən kɨtawə kharkun nhaniyen mhamə,
“Kughen Yermaru In yasitu kapətawə,
to tukhapəh nhagɨnien.
Narmamə kaseinein nɨsoriahyen ətawə.” *(Sam 118:6-7)*

7 Rɨkimiə tukraməkeikei mamuh nəmasur mɨnə kapəmiə yamə mɨne kɨmɨsəkupən mɨshajoun əmiə ye nəgkiarien kape Kughen. Sətərɨg-ru kɨn narɨmnar huvə yamə mɨne rɨmatərhav ye nɨmraghien kapəriə, kɨni mɨshatətə ye Yermaru rəmhen kɨn əriə.

8 Yesu Kristo to rɨpəh nukreikɨnien. Norien kafan raməmɨr əmə məkna apa kupan, muə meriaji-pə ai taktakun mamvən to rɨpəh norien infamien.

9 Takhapəh nɨsorien mə nhajounien vi pɨsɨn pɨsɨn mɨnə tukhavi ta əmiə ye swatuk atuatuk. Kɨmiə havaag-pən əmə tuk Kughen, yame ramasitu irəmiə yerkin agien mə tukror kapəmiə nərɨgien rɨskai. Rɨpəh nɨhuvəyen mə kɨtawə tuksəri-pən natuakəmien kape nəvɨgɨnien, mə in tukror ətawə khaskai, meinai nəfrakɨsien mə natuakəmien mɨnə a to khapəh nɨsasituyen ye narmamə.

10 Narmamə yamə mɨne kasor hanə sakrefaes rəri-pən norien kape nəmə Isrel kupan, nar kɨrik kapəriə rɨkək ye nɨhuvəyen yame Yesu rɨmɨvəh-si-pə kɨmi ətawə ye sakrefaes kafan.

11 Meinai pris ramhopni nar mɨragh kɨni mɨvəh nɨtawɨn mɨvaan apa imə Ikɨn Ramərhakə Ikɨn, kɨni mɨvəh-si-pən kɨmi Kughen tuk nəspir-tayen təvhagə has kape narmamə. Kɨni ai, kharəhsi-ərhav nar mɨragh a apa iruə ye nimə tapolen kapəriə, mhavaan əru.

12 Ye norien kɨrikianə əmə mɨn, kɨkɨr ye rhav Yesu ye Jerusalem, in rɨmnərɨg nəmhəyen ye nɨpran kɨni mɨmhə mə nɨtawɨn rɨrkun nəspir-tayen təvhagə has kape narmamə, mor əriə kɨsatuatuk.

13 Ror pən, pəh kɨtawə tuksor məkna, mhatərhav iruə imətawə ikɨn, masor kɨrikianə kɨtawə min, masərer matuk, nar apnapɨg narmamə kasor naurɨsien kɨmi ətawə rəmhen kɨn yame kɨmɨsor iran.

14 Imətawə atuatuk rɨkək ye tokrei tanə e, mɨne taon yame raməmɨr rerɨn. Mərɨg kɨtawə kamhawhin taon yame tukrɨpiuə.

13:7: Hib 13:17, 24; 1 Kor 16:16 **13:7:** Hib 6:12 **13:8:** Sam 102:27; Hib 1:12 **13:9:** Efes 4:14 **13:9:** Kol 2:7 **13:9:** 1 Kor 8:8; Hib 9:10 **13:11:** Lev 16:15 **13:11:** Eks 29:14; Lev 4:12,21; 9:11; 16:27 **13:12:** Jon 19:17 **13:12:** Rom 3:25 **13:12:** Efes 5:26 **13:13:** Luk 9:23 **13:13:** Hib 11:26 **13:14:** Hib 12:27 **13:14:** Fil 3:20; Hib 11:10; 12:22

15 Ror pən, pəh Yesu tukrasitu irətawə mə tukhavəhsi-pən
sakrefaes kapətawə kɨmi Kughen nɨpɨg m-fam. Sakrefaes e
kapətawə, in e, pəh khavəhsi-haktə nhag Kughen nɨpɨg m-fam,
mhani-ərhav nhagɨn.
16 Hapəh nɨsəru-kɨnien norien huvə mɨne nəvraiyen
narɨmnar kapəmiə mɨvəh-si-pən kɨmi narmamə yamə mɨne
kapəriə rɨkək, meinai norien e in rəmhen kɨn sakrefaes yame
rɨki Kughen ragien tukun.
17 Sor nəkwai nəmasur mɨnə ye niməhuak, mɨseiwaiyu
tuk əriə. Iriə e kasarha tuk nɨmraghien kapəmiə mhapəh
nɨsapɨsien, meinai iriə kharkun mə tuk nɨpɨg kɨrik,
tukasəkeikei mhani-ərhav wok kapəriə tuk Kughen. Pəh
kɨmiə taksor mə rɨkiriə tukragien tuk wok e. Mərɨg tukmə
nakasor rɨkiriə rɨpəh nagienien tuk wok kapəriə, to khapəh
nɨsasituyen irəmiə.
18 Səhuak tuk əmawə, meinai yakharkun mə kapəmawə
norien in ratuatuk əmə, kɨni yaksorkeikei mə nɨpɨg mɨ-fam
kɨmawə jaksor əmə norien huvə.
19 Yakorkeikei pɨk mə kɨmiə takasəkeikei mɨsaiyoh Kughen
mə jakrerɨg-pre aihuaa əmə məm əmiə.
20 Yakaməhuak mɨn tuk əmiə, mə Kughen tukrasitu irəmiə.
Kughen e in e nukne nəmərinuyen. Kɨni In rɨmnor Yesu
Kristo Yermaru kapətawə rɨmnərɨg nəmhəyen, mə nɨtawɨn
tukraiyu mor promes rerɨn ruə mor nəfrakɨsien kɨn. Yesu
e, In yemə huvə mapita tuk nəm-huvəyen sipsip mɨnə kafan.
Yakaməhuak mə Kughen
21 tukrɨvəhsi-pre narɨmnar huvə mɨnə fam kɨmi əmiə yame
tukror əmiə naksəmhen tuk norien nar yame In rorkeikei.
Kɨni yakaməhuak mə Kughen tukror wok ye nɨmraghien
kapəmiə kɨrikianə kɨrikianə. Kɨni ye nasituyen kape Yesu
Kristo, Kughen tukror kapəmiə norien rhuvə, kɨni rɨkin
tukragien pɨk tukun. Kɨni pəh kɨvəhsi-haktə nhag Kristo nɨpɨg
mɨfam, mamvən, infamien rɨkək. Amen.
22 Piak mɨnə mɨne nowinɨk mɨnə. Nəkwəkwə e kafak rɨpəh
napomh-pɨkien. Mərɨg yakamaiyoh skai əmiə mə taksor-
ru kapəmiə nərɨgien rapomh mɨn mə taksətərɨg kɨn kafak
nəgkiarien yame ravəh-si haktə nətərɨgien kapəmiə.
23 Yakorkeikei mə takharkun mə kɨmɨrɨsɨn piautawə e Tim-
oti ye kalabus. Tukmə in ruə aihuaa, kɨmru min jakraurə.

13:15: 1 Pita 2:5 **13:15:** Sam 50:2-15; Hos 14:2; Aes 57:19 **13:16:** Rom 12:13 **13:16:** Fil 4:18 **13:16:** Sam 50:21-15; Hos 14:2 **13:17:** Hib 13:7,24 **13:17:** Aes 62:6; Wok 20:28 **13:18:** 1 Tes 5:25 **13:18:** Wok 23:1 **13:20:** Rom 15:33 **13:20:** Wok 2:24 **13:20:** Jen 17:7,13,19; Aes 55:3; 61:8; Esik 37:26; Mat 26:28 **13:20:** Hib 9:20 **13:20:** Jon 10:11 **13:21:** Fil 2:13 **13:21:** Rom 11:36

24 Sokrən huvə kɨmi nəmehuə mɨnə kapəmiə mɨne
nəməhuak mɨnə iməmiə ikɨn. Nəmə Italiə kasokrən huvə
irəmiə.
25 Pəh Kughen tukrautə-pre kɨn nɨhuvəyen kafan kɨmiə əmiə
mɨnə fam. Amen.

Jemes
Nəkwəkwə yame Jemes rɨmɨrai
Nəgkiarien kwakwə kape nəkwəkwə e Jemes

? Pa rɨmɨrai nəkwəkwə e? Jemes e, in naurahi Yesu, in rɨmɨrai nəkwəkwə e. In elda kape niməhuak apa Jerusalem.

? Rɨmɨrai ramvən kɨmi nɨpa? Jemes rɨmɨrai nəkwəkwə e ramvən kɨmi nəmə Isrel yamə mɨne kashatətə ye Yesu Kristo mɨsarə ye kantri pɨsɨn pɨsɨn mɨnə.

?Nɨmraghien rɨmnhawor pən iran mɨne ye nɨpɨg rɨmɨrai nəkwəkwə e? Ye nɨpɨg a, nəmehuə mɨnə kape nəmə Isrel kɨmɨsarkwhopni Steven; kwasɨg ikɨn, masor rahas-pən kɨmi nəməhuak mɨnə apa Jerusalem. Ror pən, nəməhuak mɨnə khapsaah kɨmɨsap Jerusalem mɨsarə kantri pɨsɨn pɨsɨn mɨnə. Mərɨg kɨmnharəh-pɨkən nɨpɨg əutən mɨnə.

?Rɨmɨrai nəkwəkwə e tuk naha? Jemes rɨmɨrai nəkwəkwə e mə tukrɨvəhsi-haktə nərɨgien kapəriə meinai kɨsarə ye nɨpɨg əutən mɨnə. Kɨni morkeikei mə tukrhajoun əriə ye nuknei nhatətəyen yame ratuatuk. Nɨpɨg yermamə kɨrik rhatətə əfrakɨs ye Yesu Kristo, kɨni kafan norien ruə mɨhuvə, kɨni maməpəh norien has mɨnə.

Jemes ramokrən huvə ye nəmə Isrel mɨnə

1 Yo Jemes, yo yorwok kɨrik kape Kughen mɨne Yesu
Kristo, Yermaru kapətawə.
Yakamher-pre kɨn nəkwəkwə e raurə tuk əmiə, kwənərəus
twelef kape nəmə Isrel yamə mɨne nɨmnhavən mɨsarə
kɨrikianə kɨrikianə ye tanɨmtanə. Yakamni-pre rhuvə tuk
əmiə.

Nhatətəyen mɨne nɨrkunien

2 Piak mɨnə mɨne nowinɨk mɨnə, narɨmnar pɨsɨn pɨsɨn
tukhauə masor nəmhəyen kɨmi əmiə. Nɨpɨg takasəm, rɨkimiə
tukraməkeikei mamagien
3 meinai nakwənharkun ta mə nɨpɨg əutən mɨnə tukhauə, mə
tukəm-ru nhatətəyen kapəmiə. Nɨpɨg əutən mɨnə a tuksor əmiə
nakhaskai huvə ye nhatətəyen kapəmiə.
4 Kɨni takasəkeikei masərer tɨmtɨm ye nhatətəyen kapəmiə
mɨseriaji-pən nɨpɨg yame takhauə rɨkimiə rɨmruə, nar has
kɨrik rɨkək irəmiə.

1:1: Mat 13:55; Wok 15:13; Gal 1:19; 1 Pita 1:1 **1:2:** Rom 5:3-5 **1:3:** 1 Pita 1:7

5 Mərɨg tukmə kɨmiə kɨrik, kafan nɨrkunien rɨpəh
nəmhenien, rhuvə mə in tukraiyoh Kughen, pəh In tukrasitu
iran mor nɨrkunien kafan ruə mehuə məpomh mɨn, meinai
In ravəhsi-pən apnapɨg əmə narɨmnar kɨmi narmamə mɨnə
fam, mɨpəh nhekien narmamə tuk nar yame kɨsaiyoh kɨn.
6 Mərɨg tukmə yermamə a raiyoh kɨn, pəh tukramhatətə
əmə ye Kughen, kɨni pəh kafan nərɨgien tukrɨpəh norien
kɨraru; meinai yermamə yame kafan nərɨgien ramor kɨraru,
in rəmhen kɨn peao peao ye tame tahik, yame nɨmətag
ramher-əpu, ravi apnapɨg.
7 Tukmə ror rɨkin raməsɨk mə Kughen Yermaru tukrɨfəhsi-
pən narɨmnar kɨmin, mərɨg, nɨkam, to rɨpəh nɨvəhsi-pənien,
8 meinai nərɨgien kafan ramor kɨraru. To rɨpəh narer-
skaiyen tuk nar kɨrik yame rɨkin raməsɨk mə tukror.

Yavən has mɨne yermamə yame nautə kafan rɨpsaah

9 Tukmə yavən has kɨrik irəmiə, pəh rɨkin tukragien meinai
Kughen ravəhsi-haktə in.
10 ? Mərɨg yermamə yame nautə kafan rehuə, tukragien
tuk nar kɨrik uə? Rɨrkək, meinai Kughen tukrɨvəh-si-əhu
in.* Yakamni məkneikɨn meinai nəmə nautə kapəriə rɨpsaah
tukharkək rəmhen kɨn jihi nai yamə mɨne kɨsaukei mɨsəsaah.
11 Nɨpɨg mɨrh rhaktə, məpan-əpan pɨk, mhen mənvhirɨk
tukrɨmsiə. Jihi nai mɨnə tukasəkeikei mɨsaukei tuk nɨpɨg kɨrik,
mɨsəsaah-əsaah. Nɨhuvəyen kapəriə tukrɨrkək. Rəmhen əmə
kɨn nəmə kapəriə nautə rɨpsaah. Kasor wok rɨpsaah mhavəh
mane iran, mərɨg tukpiasəkeikei mhamhə tuk nɨpɨg kɨrik.

Kughen to rɨpəh norien yermamə kɨrik rɨmɨr ye nahasien

12 Yermamə yame ramərer skai ye nɨpɨg əutən ramuə tukun
mə tukəm-ru nhatətəyen kafan, in tukrarə ye nɨhuvəyen
əfrakɨs, meinai nɨpɨg rɨmɨkurao ye nɨpɨg əutən mɨnə a, kɨni
Kughen tukrɨvəh-sipən kafan nərok, in e nɨmraghien rerɨn.
Kughen ruɨrpen ta mə nɨmraghien rerɨn e, in kape narmamə
yamə mɨne kasorkeikei In.
13 Mərɨg tukmə təvhagə hah ravi nərɨgien kape yermamə
kɨrik, pəh tukrɨpəh nɨniyen mə, “Kughen e ravəh-sipə-vəhsi-pə
kɨmi yo.” Pəh tukrɨpəh nɨniyen nəgkiarien məknakɨn meinai
to nar kɨrik rɨpəh nɨviyen nətərɨgien kape Kughen mə tukror
təvhagə has; kɨni Kughen to rɨpəh nɨvəhsi-pən-vəhsi-pənien
kɨmi narmamə.

1:5: Prov 2:3-6 * **1:10:** Swatuk pɨsɨn kape nukreikɨnien nəgkiarien ye v. 10: “Mərɨg yermamə irəmiə yame kafan nautə rehuə, pəh in tukragien mɨn, meinai Kughen tukrɨwəh-si-əhu in.” **1:11:** Aes 40:6-8

14 Mərɨg nətərɨgien has kape yermamə in ravəh-si-pən-vəhsi-pən atuk kɨmin, kɨni mavi-pən in mə tukrətərɨg kɨn təvhagə has.
15 Nətərɨgien has ramkuə kɨn təvhagə has. Kɨni nɨpɨg təvhagə has rurə mehuə, kɨni ramuə kɨn nɨmhəyen.

16 Piak mɨnə mɨne nowinɨk mɨnə, takhapəh nɨseighanien kɨn yermamə kɨrik mə tukreikuə irəmiə ye nɨkarɨn kape narɨmnar mɨnə e.
17 Narɨmnar huvə mɨnə fam mɨne narɨmnar m-fam yamə mɨne kɨsatuatuk, kamhasɨ-pən əmə tuk Kughen apa yerpɨrɨg, yame In rɨmnor mɨrh mɨne makuə mɨne kəmhau mɨnə. Norien kafan to rɨpəh nukreikɨnien rəmhen kɨn yame mɨrh rhaktə mhen narɨmnar kɨni nanmɨriə raukreikɨn-kreikɨn. Mərɨg In raməmɨr rerɨn, kɨni to rɨpəh nukreikɨnien.
18 Kɨni ye kafan əmə nərɨgien, Kughen rɨmnor ətawə kwənhauə kwajikovə əfrakɨs mɨnə kafan ye nɨpɨg yame nəgkiarien əfrakɨs kafan ruauə tuk ətawə kɨni kɨmɨshatətə iran. Kughen ramni mə kɨtawə khahuvə pɨk ye nɨmrɨn mɨpɨk ətawə, rəmhen kɨn yame yermamə yame ravəh nəsimien vi ye nəsimien kafan.

Sətərɨg kɨn nəgkiarien kape Kughen masor

19 Piak mɨnə mɨne nowinɨk mɨnə yamə mɨne yakorkeikei pɨk əmiə. Rɨkimiə tukraməsɨk nəgkiarien e: kɨmiə m-fam takasəkeikei mɨsərer matuk tuk nətərɨgien kɨn nəgkiarien, mhapəh nɨshai-mrenien nar tuk nəgkiarien, pəh niemhaa tukrɨpəh nhai-aihuayen əmiə,
20 meinai niemhaa kape yermamə to rɨpəh nɨkuəyen kɨn kwənkwan yame ratuatuk yame Kughen rorkeikei.
21 Ror pən, takasəkeikei mɨsəpəkiək-ta kɨn norien əmkɨmɨk mɨnə, mɨne norien has pɨsɨn pɨsɨn yamə mɨne khapsaah ye tokrei tanə. Mɨseiwaiyu, mhavəh nəgkiarien yame Kughen rɨvəhsi-pre yerkimiə, meinai nəgkiarien e rɨrkun nɨvəh-mɨraghien əmiə.
22 Mərɨg takasəkeikei mɨsor naha nhagɨn yame nəgkiarien a ramni. Tukmə nakasətərɨg əmə kɨn mhapəh nɨsorien, ramha-joun mə nakseikuə atuk əmə irəmiə,
23 meinai yermamə yame ramərɨg nəgkiarien kape Kughen mɨpəh norien naha nhagɨn yame ramni, in rəmhen əmə kɨn yermamə yame raməm nɨmrɨn ye glas,
24 tukmə rəm ta nɨmrɨn, marar, mɨvən isok tukun, taktəkun əmə reinein mə nɨmrɨn rhawor pən iran mɨne.

1:18: Jon 1:13 **1:20:** Pri 7:9 **1:21:** Kol 3:8; 1 Pita 2:1 **1:22:** Mat 7:24-26; Rom 2:13

25 Mərɨg yermamə yame raməm huvə loa yame ratuatuk
yame ramrɨsɨn narmamə, mamor nɨpɨg mɨfam, mɨpəh nəru-
kɨnien nar yame ramərɨg, kɨni in mamor, in tukrarə ye
nɨhuvəyen əfrakɨs ye narɨmnar fam yame in ramor.
26 Mərɨg yermamə yame rɨmətamə in yeməhuak kɨrik, mərɨg
rɨpəh narha-huvəyen tuk naha nhagɨn yame neramɨn ramni,
ramhajoun mə in rameikuə atuk əmə iran, kafan norien kape
nəhuakien in nar apnapɨg əmə.
27 Norien mɨnə kape nəhuakien yame Rɨmtawə Kughen
raməm mə in ratuatuk məmtɨr, iriə e: Nəməhuak mɨnə
tukasəkeikei mɨsasitu ye nɨpiraovɨn mɨne kwajikovə yamə
mɨne kɨmhə tan kɨn əriə tukmə kɨsarə ye nɨpɨg əutən. Kɨni
masəkeikei masəm huvə nɨmraghien kapəriə mə norien has
mɨnə kape tokrei tanə tukhapəh nɨsorien mə iriə kasəmkɨmɨk.

2

Tuksor rəm nəmhen əmə ye kɨtawə mɨnə tɨksɨn

1 Piak mɨnə mɨne nowinɨk mɨnə, nakwəshatətə ta ye Yesu
Kristo Yermaru kapətawə yame In yerpɨrɨg pɨk. Ror pən,
takhapəh nɨsəmien mə narmamə tɨksɨn yerpɨrɨg, tɨksɨn ye tanə;
mərɨg taksəm əmə əriə mə kɨsəm nəmhen.
2 Kɨni tukmə nakasofugɨn əmiə, kɨni yermamə kɨraru kɨrauə
ye nəkwai nimə kape nofugɨnien, kɨrik kafan neipən rhuvə,
rɨvəhsi-pən ring kɨmnor kɨn gol, kɨni kɨrik kafan nautə rɨrkək,
kafan neipən reikus-eikus,
3 rɨpəh nəmhenien mə takhasiai əmə yermamə yame kafan
neipən rhuvə, mhani-pən tukun mhamə, “Yuə, məkwətə-pə
ye kwənmhaan yame rhuvə,” mɨsarar mhani-pən tuk kwən a
yame kafan nautə rɨrkək mhamə, “Ǝrer-pən isok,” uə, “Ǝkwətə-
əhu ye nɨmoptanə.”
4 Nɨpɨg tukmə nakasor norien mɨnə məknakɨn, ramhajoun
mə nakasəm mə kɨmiə tɨksɨn nakhahuvə mɨsapita kɨmiə tɨksɨn,
kɨni masəkir əmhen narmamə ye nətərɨgien has kapəmiə.
5 Ror məkneikɨn, piak mɨnə mɨne nowinɨk mɨnə yame yako-
rkeikei əmiə, yakmə jakaiyoh əmiə mə, ?Nakwənharkun ta
uə nɨkam mə Kughen ruɨrpen ta narmamə nautə kapəriə
rɨrkək ye tokrei tanə e, mə nhatətəyen kapəriə tukrɨskai, kɨni
muɨrpen ta əriə mə iriə tukhauə kwajikovə mɨnə kafan, mɨsarə
ye narmaruyen kafan? Kwənmhaan e, In ruɨni-pən ta mə
kape narmamə m-fam yamə mɨne kɨsorkeikei In.
6 Mərɨg kɨmiə nakasəm oror narmamə yamə mɨne kapəriə
nautə rɨrkək. ?Mərɨg nɨ-pa mɨne kasor nəmhəyen kɨmi əmiə?

1:25: Sam 119:45;Rom 8:2, 13:10; Gal 5:1; Jem 2:12 **1:27:** Sam 68:5, 146:9
2:1: Wok 10:34-35; Jem 2:9 **2:5:** 1 Kor 1:26-28

?Nɨ-pa mɨne kasəriɨp-ərhav əmiə ye nɨmrɨ mɨrh? Mə narmamə yamə mɨne kapəriə nautə rehuə kasor məknakɨn.
7 Kɨni iriə kamhani hah nhag Yesu, yame nhagɨn rehuə. Yame kafan e kɨmiə.
8 Ye natuakəmien ehuə kape Yermaru kapətawə ramni ye Nəkwəkwə kape Kughen mə, "Takaməkeikei morkeikei piam rəmhen kɨn yame nakorkeikei atuk ik." *(Lev 19:18)* Tukmə nakasəri-pən əfrakɨs nəgkiarien mɨnə a, kɨmiə nakasor norien huvə mɨnə en.
9 Mərɨg tukmə kɨmiə nakamhasiai narmamə tɨksɨn, mhapəh nhasiaiyen tɨksɨn, in e kɨmiə nakasor təvhagə has. Kɨni natuakəmien a tukror əpu əmiə, mɨni mɨmə kɨmiə narmamə kape nakapɨrien Loa.
10 Ror məkneikɨn meinai yermamə kɨrik yame ramakapɨr nəgkiarien kɨrikianə əmə ye Loa, ye nəmien kape Kughen, in yor təvhagə has rəmhen əmə kɨn yame in ramakapɨr nəgkiarien mɨnə fam ye Loa.
11 Ror məkneikɨn meinai Kughen e yame ramni mə, "Takhapəh nɨsəkrəhyen kɨn piraovɨn" *(Eks 20:14)* in Kughen kɨrikianə əmə mɨn yame ramni mə, "Takhapəh nɨshopniyen yermamə." *(Eks 20:13)* Kɨni tukmə nɨmnəpəh nəkrəh-pawk-əyen kɨn piraovɨn, mərɨg nɨmnhopni yermamə, ik yermamə kape nakəpɨr-əməyen Loa.
12 Mərɨg Kughen rɨmɨni loa kɨrik yame ramrɨsɨn narmamə*, kɨni In tukrəkir əmhen narmamə məmru mə kɨmɨsəri-pən loa e uə nɨkam. Ror məkneikɨn, ye nəgkiarien mɨnə mɨne norien mɨnə fam kapəmiə, taksəri-pən loa e.
13 Meinai tukmə yermamə kɨrik, rɨkin rapəh nehuəyen tuk narmamə, Kughen, rɨkin tukrɨpəh neihuəyen tukun, mɨvəhsi-pən narpɨnien kɨmin. Norkeikeiyen narmamə in rhuvə rapita nɨvəhsi-pənien tai təvhagə has kape narmamə.

Nhatətəyen in nuknen, kɨni norien huvə kwənkwan

14 Piak mɨnə mɨne nowinɨk mɨnə. ? Rhawor? ? Tukmə yermamə kɨrik ramni mə in ramhatətə ye Yesu Kristo, mərɨg rɨpəh norien norien huvə mɨnə, to nhatətəyen məknakɨn rɨwəh mɨragh in uə nɨkam? Nɨkam, in ror nar apnapɨg əmə kɨn.
15 Kɨni tukmə piautawə kɨrik uə nowintawə kɨrik, kafan neipən rəmətɨt, uə nəvɨgɨnien nan rɨpəh nəmhenien,
16 kɨni tukmə kɨmiə kɨrik rɨpəh nɨvəhsi-pənien neipən uə nəvɨgɨnien kɨmin, marar mɨni-pən əmə tukun mɨmə, "Amvən. Pəh nəmərinuyen tukraməmɨr tuk ik. Arkaoh, mamvən

---

2:8: Mat 19:19; Gal 5:14 **2:11:** Eks 20:13-14; Rom 13:9 * **2:12:** Ǝm-ru nəgkiarien ye nɨkarɨn kape "loa yame ramrɨsɨn narmamə" ye Jem 1:25. **2:12:** 1 Pita 2:16 **2:13:** Mat 5:7; 18:21-35 **2:15:** 1 Jon 3:17

məvigin huvə.” ?Mərig rikimiə raməsik mə in rimnasitu iran uə? Nikam, nəgkiarien kafan ror nar apnapig əmə kin.

17 Ye norien kirikianə əmə min, tukmə nhatətəyen kape yermamə raməmir pisin əmə tuk in, norien huvə minə kharkək iran, ramhajoun mə nhatətəyen kafan nagheen rirkək, rəmhen kin yame rimamhə.

18 Mərig narmamə tiksin tukhani mhamə, “Nikam. Narmamə tiksin kamhawəh nhatətəyen, kini tiksin kasor wok huvə minə.” Mərig yakamni-pre tuk ik mə, “Tukmə yakpəh nəmien norien huvə minə kafam, yakeinein mə nhatətəyen kafam in nəfrakisien uə nikam. Mərig nipig tukmə nakaməm norien huvə minə kafak, ramhajoun pən mə nhatətəyen kafak in nəfrakisien.”

19 Ik nakamni mimə, “Yakamni nəfrakisien ye Kughen yame kirikianə əmə.” ! Rhuvə əmə tuk ik! Mərig yarmhə minə min kamhani pakw mə Kughen kirikianə əmə, mərig kisakur mhagin pik kin.

20 Ah. Ik nakətəwao. ?Rhawor? ?Nakirkun uə nikam mə yermamə yame ramhatətə, mərig ripəh norien norien huvə minə, kafan nhatətəyen, nipran rirkək? Tukmə nakeinein, yakhajoun ik.

21 Rikim tukraməsik riprau e Ebraham. Kughen rimini mə in ratuatuk ye nimrin tuk norien yame rimnor, meinai rimikir tini a Aesak, mivən, mərəhu haktə ye kapier yame rimirig rhaktə.

22 Ramhajoun-pən mə kafan nhatətəyen mine norien kawor nar kirikianə. Kafan nhatətəyen rimikuə kin kwənkwan, in e norien yame rimnor.

23 Ror pən, nəgkiarien e kape Nəkwəkwə kape Kughen rimauə mor nəfrakisien kin, yame rimini mə, “Ebraham rimnhatətə ye Kughen, Kughen rimini mə Ebraham in ratuatuk ye nimrin.” *(Jen 15:6)* Kini kamni kimə Kughen, in kirik e Ebraham.

24 Kini taktəkun ai, nakirkun nəmien mə pəh nien mə nhatətəyen əmə ramor Kughen tukrini mə narmamə kisatuatuk ye nimrin, mərig nhatətəyen mine norien huvə minə ramor Kughen tukrini mə narmamə kisatuatuk ye nimrin.

25 Ye norien kirikianə əmə, in apa kupan, piraovin kirik aikin, nhagin e Rehab. In piraovin kape swatuk, mərig Kughen rimini mə in pian atuatuk tuk norien huvə yame in rimnor. Kini wok e in e yame rimnor: nipig kimnher-pən kin yemə Isrel mir kiraru mə tukwəm-əsaah apis-apis ye Jeriko, Rehab rimnəhitə ye kafan nimə tuk əriu, mher-pən kin əriu kwaiyu karin mirarerig.†

2:18: Gal 5:6 **2:21:** Jen 22:9-12 **2:25:** Hib 11:31 † **2:25:** Ǝmru stori kape Rehab ye Jos 2.

26 Nɨprai yermamə, tukmə nanmɨn rəta iran, rɨmamhə. Kɨni
ye norien kɨrikianə əmə mɨn, nhatətəyen yame rɨpəh nɨkuəyen
kɨn norien huvə mɨnə, nagheen rɨrkək rəmhen kɨn yame
rɨmamhə.

3

Nəgkiarien kape yermamə mɨne kafan norien

1 Piak mɨnə mɨne nowinɨk mɨnə. Rɨpəh nɨhuvəyen mə kɨmiə
khapsaah takhauə nəmhajoun mɨnə kape niməhuak, meinai
nakharkun mə Kughen In tukrəm huvə məkir nɨmraghien
mɨne nəgkiarien kape nəmhajoun mɨnə rapita yame tukrəkir
nɨmraghien mɨne nəgkiarien kape narmamə apnapɨg,
2 meinai kɨtawə mɨfam tukhamɨr ye nɨmraghien kapətawə
nɨpɨg rɨpsaah. Mərɨg tukmə yermamə kɨrik ramehuə ye
neramɨn, ramhajoun pən mə in yermamə atuatuk kɨrik, kɨni
rɨrkun nehuəyen ye nɨpran mɨnə fam əgkəp.
3 Ye norien kɨrikianə əmə mɨn, kamruk-pən braedel ye
nəkwai hos mə in tukror nərɨgien kape yermamə. Kaməkəkin
kapən kapə hos, kɨni raukreikɨn nɨpran mɨnə fam.
4 Kɨni bot, in nar ehuə kɨrik. Kɨni nɨmətag ehuə ramrəh,
mərɨg stia in nar kəskəh kɨrik yame nɨpɨg kapten ramarar-arar
iran, kɨni nɨprai bot mɨnə fam ramiko-pən a kapten rorkeikei
mə tukrɨvən pən ikɨn.
5 Ye norien kɨrikianə əmə mɨn, neramɨ jir in nar kəskəh kɨrik,
mərɨg rɨrkun nɨvi-pənien nar ehuə mɨnə. Rɨkimiə tukrəsɨk mɨn
ru kwənəmtarh ye nap in nar kəskəh kɨrik mərɨg rɨrkun nuək-
pənien məs nai rɨpsaah.
6 Kɨni nəfrakɨsien, neramɨ jir in rəmhen kɨn nap yame Setan
ramhitgɨn-pən nap iran. Neramɨ jir in norɨ yermamə yame
ramor norien has mɨnə fam kape tokrei tanə. Kɨni nahasien
mɨnə fam kafan kasoriah narmamə, masoriah swatuk mɨnə
fam ye nɨmraghien fam kape narmamə.
7-8 Nehuəyen ye neramɨ jir in rəmhen kɨn norien yepou ye
nar aparu pɨsɨn pɨsɨn mɨnə mə tuksəpou. In e nar mɨragh mɨnə,
mɨne man mɨnə, mɨne nar mɨragh yamə mɨne kaserko, mɨne
yamə mɨne kɨsarə ye tahik. Kɨmɨrkwəji əriə kasəpou. Mərɨg
keinein norien yepou ye neramɨ jir. In nar aparu. In rukwar
kɨn nahasien mɨne kakonə kape nɨmhəyen.
9 ! Aweh! Neramtawə, nɨpɨg kɨrik kɨtawə kamhani vi vi
Kughen Rɨmtawə kɨn, mɨsarar, mamhani hah narmamə yame
Kughen rɨmnor əriə kamhavəh nanmɨn.
10 Nherɨ yermamə kɨrikianə əmə ramni kwis nɨni-vivi-yen
mɨne nahasien. Piak mɨnə mɨne nowinɨk mɨnə, nar e rɨpəh
nəmhenien.

3:7-8: Rom 3:13

11 ?Nakɨrkun mə nu heikən mɨne nu oukəh to krəsɨ-pən ye
nɨmrɨ nu kɨrikianə uə? Nɨkam.
12 Piak mɨnə mɨne nowinɨk mɨnə. ?Nai e figtri to rɨkuə
kɨn kwənwai nai e olif uə? Nɨkam. ?Kɨni grep to rɨkuə kɨn
kwənkwai nai e fig uə? Nɨkam. Kɨni nɨmrɨ nu oukəh rɨpəh
nɨkwar-kwarien kɨn nu heikən.

Nɨrkunien yame ramsɨ-pən tuk Kughen

13 ?Kwən kɨrik ye kwerkwan irəmiə yame rɨkin raməsɨk
mə rɨrkun pɨk nar uə? Rhuvə. Pəh nɨmraghien huvə kafan
tukramhajoun mə rɨrkun əfrakɨs nar. Pəh in tukror narɨmnar
ye nɨrkunien, kɨni pəh nərɨgien kafan tukreiwaiyu.
14 Mərɨg tukmə rɨkimiə ramor pɨk jalus, uə naksərɨg atuk əmə
əmiə, to nakhapəh nɨsausitien mhamə nakharkun pɨk nar,
tamə nakaseikuə atuk əmə irəmiə.
15 Nərɨgien has mɨnə a khapəh nhasɨ-pənien ye rao ye neai;
mərɨg kape tokrei tanə əmə, mɨne nərɨgien kape yermamə,
mɨne kape Setan.
16 Meinai nɨpɨg narmamə kasor jalus, masorkeikei mə
tukamhavəhsi-haktə atuk əriə, məkneikɨn masəri-pən əmə
kapəriə atuk nərɨgien, masor nahasien, kɨni norien has mɨnə
fam kamhatərhav-pə.
17 Mərɨg yermamə yame ravəh nɨrkunien yame ramsɨ-pən
ye rao ye neai, kafan norien tukror məkneikɨn: Nar yame
raməkupən, kafan nɨmraghien tukratuatuk. Kɨni morkeikei
pɨk nəmərinuyen. In yemə mar kɨrik. In ramsiai narmamə.
Kɨni in norkeikeiyen kafan tukreihuə. Kɨni nɨmraghien kafan
tukrɨkuə kɨn kwənkwan rɨpsaah. In tukrəm narmamə mə
kɨsəm nəmhen əmə. Tukrɨpəh nɨniyen nar kɨrik mɨpəh mamor
nar pɨsɨn.
18 Narmamə kape nərəhuyen nəmərinuyen kɨsəmhen kɨn
narmamə yame kamhasuv kweru nai ye nəsimien, kɨni
rhaktə mamor kwənkwan. Tukmə kɨsasitu ye narmamə
mɨsərəhu nəmərinuyen, norien kapəriə tukrɨkuə kɨn
nɨmraghien yame in ratuatuk.

4

Yermamə yame rorkeikei pɨk norien kape tokrei tanə

1 ?Naha e nhagɨn nuknei tɨgoh mɨne nəmhokien ye
nɨmraghien kapəmiə? Narɨmnar mɨnə e kamhauə meinai
kɨmiə naksorkeikei mə taksərɨg huvə ye nɨpraimiə. Kɨni
nətərɨgien mɨnə a kape nərɨgien huvə ye nɨpraimiə, iriə kaso-
riah rɨkimiə kɨrikianə kɨrikianə.
2 Rɨkimiə ramvən tuk narɨmnar kape nəmə pɨsɨn mɨnə, mərɨg
nakhapəh nhavəhyen, kɨni masotgoh mamhauh əmiə mɨnə

3:18: Mat 5:9 **4:1:** Rom 7:23

tuk nhavəhyen narɨmnar. Naksorkeikei narɨmnar tɨksɨn, mərɨg nakhapəh nhavəhyen, mashopni narmamə tukun. Mərɨg nakhapəh nhavəhyen narɨmnar meinai nakhapəh nɨsaiyohyen Kughen tukun.

3 Kɨni nɨpɨg tukmə naksaiyoh kɨn, mhapəh nhavəhyen, meinai nɨmɨsaiyoh kɨn ye nərɨgien yame rahas, mhamə takhavəh əmə narɨmnar kape nərɨg-huvəyen ye nɨpraimiə.

4 ! Aweh! Nɨmɨsəpəh Kughen mhavən masəri-pən norien kape tokrei tanə rəmhen kɨn yame piraovɨn rɨpəh nɨsiaiyen kafan yerman, məpəh, maməri-pən yerman pɨsɨn. ? Nakharkun uə nɨkam, mə, yermamə yame rorkeikei narɨmnar kape tokrei tanə in raməməkɨn Kughen? Yermamə a tukramorkeikei narɨmnar kape tokrei tanə, in tɨkmɨr kape Kughen.

5 Naksor məknakɨn, masor təkun nəgkiarien kape Kughen* yame ramni mə Nanmɨn kape Kughen yame ramarə yerkitawə rorkeikei mə kɨtawə kafan mɨnə əmə.

6 Mərɨg Kughen ramautə-pə kɨn kafan nɨhuvəyen rehuə pɨk. Ror pən Nəkwəkwə kape Kughen ramni mə,

"Kughen tukrətapɨg kɨn narmamə yamə mɨne kɨsausit,
mərɨg tukrautə-pən kɨn kafan nɨhuvəyen kɨmi narmamə
yamə mɨne kamhawəh-si-əhu kapəriə nərɨgien." *(Prov 3:34)*

7 Ror məkneikɨn, mə takasəkeikei mhavəh-si-əhu əmiə mɨsor nəkwai Kughen. Nɨpɨg Setan tukramuə mɨvəhsi-pre vəhsi-pre kɨmi əmiə, taksərer tɨm tɨm, pəh in tukrap mɨvən isok tuk əmiə.

8 Havən ipakə tuk Kughen kɨni In tukruə ipakə tuk əmiə. Kɨmiə yor təvhagə has mɨnə, səraov. Kɨni kɨmiə yamə mɨne nətərɨgien kapəmiə ramor kɨraru, sor nərɨgien kapəmiə ratuatuk.

9 Rhuvə mə rɨkimiə tukrəmhə kɨni məpou, mɨsasək apomh tuk kapəmiə təvhagə has. Hapəh nɨsarhien, mɨsasək əmə. Pəh kapəmiə nagienien tukrɨrkək, rɨkimiə tukrəpəu.

10 Havəhsi-əhu əmiə mhauə tuk Kughen Yermaru, kɨni In tukrɨvəh-si haktə əmiə.

11 Piak mɨnə mɨne nowinɨk mɨnə. Takhapəh nhani-ororien nhagmiə mɨnə. Tukmə yermamə kɨrik ramni-has nhag piauni, uə mamruk-pən nəgkiarien has kɨrik iran, kwən a in ramni hah loa kape Kughen,† mamni mə loa e in nar apnapɨg, rɨpəh nəmhenien. Mərɨg yermamə yame ramni mə loa e rɨpəh nəmhenien, to rɨpəh norien nəkwan, mamor əmə mə in ramehuə ye loa.

4:4: Rom 8:7; 1 Jon 2:15 * **4:5:** Jemes raməgkiar ye Ol Testamen, mərɨg keinein mə raməgkiar atuatuk ye naha japta uə ves. **4:6:** 1 Pita 5:5 **4:7:** Efes 6:12 **4:8:** Aes 1:16; Sek 1:3; Mal 3:7 **4:10:** Job 5:11; 1 Pita 5:6 † **4:11:** Ǝmru loa e ye Jem 1:15.

12 Mərig Kughen pisin əmə In rimnərəhu loa e. In pisin
əmə tukrəkir narmamə. In pisin əmə rirkun nivəh-miraghien
narmamə, mine noriahyen. ?Mərig ik pa? ?Rhawor e nakmə
takəkir norien kape piam minə?

Taksətigtə ye Kughen

13 Sətərig-ru. Kimiə nakamhani mhamə, “Towei uə
tianəkwamer, khavən apa ye taon kirik, misarə aikin kape
newk kirikianə, misor bisnes aikin, mhavəh mane aikin.”
14 Naksəgkiar məknakin, mərig nakseinein naha nhagin
yame tukritərhav tianəkwamer. ?Kini nimraghien kapəmiə in
rəmhen kin naha nhagin? In rəmhen əmə kin nehenap yame
ramənah, mirkək min.
15 Mərig rhuvə mə tukmə naksəgkiar, takhani məkneikin
mhamə, “Tukmə ye nərigien əfrakis kape Kughen, kitawə
tuksor narimnar minə a.”
16 Mərig taktəkun ai, naksəgkiar ausit mhavəhsi-haktə atuk
əmiə. Nəgkiar-ausitien minə məknakin kisahas pik.
17 Ror məkneikin mə yermamə yame rirkun norien nar
yame ratuatuk, mipəh norien, ramor təvhagə has en.

5

Nəgkiarien ramvən kimi narmamə kapəriə nautə rehuə

1 Kimiə narmamə kapəmiə nautə rehuə. Sətərig huvə kin
nəgkiarien e. Rhuvə mə taksərig rahas misasək apomh tuk
nahasien yame tukruə tuk əmiə.
2 Kapəmiə nautə ruəmətit ta, kini ivn minə kwəsəkwəteih-
əkwəteih kapəmiə neipən.
3 Nəmtəyen rimnəs narimnar kapəmiə yame kimnor kin gol
mine silva. Nəmtəyen e tukrhajoun-pən mə kimiə nimisor
təvhagə has, kini tukrəs min nipraimiə rəmhen kin yame nap
rəməkwəru nar kirik. Nar apnapig mə Nipig Kwasig ruauə
ipakə, mərig kimiə naksəptig kin nautə ripsaah kapəmiə.
4 ! Səm-ru! Yorwok minə kapəmiə kimisor pawk wok ye
nəsimien kapəmiə mərig nimnhapəh nisərokien əriə rəmhen.
Iriə kimisasək ətgin Kughen Yermaru tuk nərokien yame
nimnhapəh nhavəhsi-pənien kimi əriə, kini Kughen yame
Rəsanin Pik rimnərig nasəkien kapəriə.
5 Naksəmhen kin nar miragh yamə mine kaməvigin
əriə kisəsis-əsis, tuk nhopniyen əriə kamən, meinai kimiə
nimnisarə ye tokrei tanə e ye nimraghien yame rimar. Masor
rikimiə ragien tuk kapəmiə nautə, mərig pəh nien mə tuk tu
Kughen rəkir norien kape narmamə mivəhsi-pre narpinien
kimi əmiə.

4:12: Rom 2:1; 14:4 **4:14:** Sam 39:5,11; Prov 27:1 **4:17:** Luk 12:47 **5:2:** Mat 6:19 **5:4:** Dut 24:14-15 **5:5:** Luk 16:25

6 Nɨmɨsərɨp-ərhav narmamə atuatuk mɨnə ye nɨmrɨ mɨrh,
mharuk-pən nəgkiarien ətən irəriə, mɨshopni əriə, nar ap-
napɨg mə iriə kɨmnhapəh nhani-hahyen əmiə.

Nərɨgien kapətawə tukrapomh ye nɨpɨg kape nəmhəyen

7-8 Ror pən, piak mɨnə mɨne nowinɨk mɨnə, yakamni-pre tuk
əmiə mə taksor nərɨgien kapəmiə rəpomh kɨni mamhawhin
nɨpɨg yame Yesu Yermaru tukrɨrerɨg-pə mɨn iran. Pəh nien mə
tuktu Yesu Yermaru tukrɨrerɨg-pə mɨn, ror pən takasəkeikei
mɨsor nətərɨgien kapəmiə rəpomh, masərer tɨm tɨm, rəmhen
kɨn yame yəsim kɨrik rawhin nɨpɨg kape nəvɨgɨnien meriaji
tukrɨmruə kɨni rɨvəh nan nəvɨgɨnien.

9 Piak mɨnə mɨne nowinɨk mɨnə. Takhapəh nhani-hahyen
əmiə mɨnə, tamə Yermaru rarpɨn tai norien has mɨnə kapəmiə.
! Taktəkun ai Yermaru ramərer matuk mə tukrəkir norien
kape narmamə!

10 Piak mɨnə mɨne nowinɨk mɨnə. Rɨkimiə tukrəsɨk-ru pro-
fet kupən yamə mɨne kɨmnhani-ərhav nəgkiarien ye nhag
Kughen Yermaru. Kapəriə nɨmraghien ramhajoun ətawə
mə nətərɨgien kapətawə tukraməkeikei məpomh ye nɨpɨg
nəmhəyen ramuə tuk ətawə.

11 Kɨni nakharkun məkneikɨn mə kamni kɨmə narmamə
yamə mɨne kasərer tɨm tɨm məknakɨn ye nɨpɨg nəmhəyen
ramuə, iriə kasarə ye nɨhuvəyen əfrakɨs. Nɨməsərɨg nəvsaoyen
kape kwən a Job kupən, yame rɨmnərer tɨm tɨm ye nɨpɨg ətən
mɨnə, kɨni mharkun mə Kughen Yermaru rɨmnamarha huvə
tuk Job. Narɨmnar ahas mɨnə rɨpsaah rɨmavən tukun; kɨni
ai, Kughen rɨmnor huvə pɨk pən kɨmin. Kɨni ror məkneikɨn,
takhapəh nɨsəru-kɨnien mə rɨki Kughen rehuə rehuə pɨk tuk
ətawə, kɨni In rorkeikei ətawə.

Takamni əmə nəfrakɨsien ye nɨpɨg m-fam

12 Piak mɨnə mɨne nowinɨk mɨnə. Nar rhuvə pɨk mə rɨkimiə
tukraməsɨk, mə takhapəh nhavəhyen kwəsu ye nhag rao
ye neai uə ye nhag tokrei tanə uə ye nhag nar kɨrik mɨn.
Nɨpɨg mɨfam takhani əmə nəfrakɨsien. Nɨpɨg tukmə nakhani
mhamə, “Ǝwəh,” kɨni pəh kapəmiə nəgkiarien tukruə mor
nəfrakɨsien kɨn. Kɨni nɨpɨg tukmə nakhani mhamə, “Nɨkam,”
kɨni pəh kapəmiə nəgkiarien tukruə mor nəfrakɨsien kɨn.
Tamə Kughen rɨvəhsi-pre narpɨnien kɨmi əmiə.

Nəhuakien yame ramor nɨpran

13 Tukmə kɨmiə kɨrik ramarə ye nɨpɨg ətən, rhuvə mə
tukrəhuak kɨmi Kughen. Tukmə kɨmiə kɨrik rɨkin ragien,
rhuvə mə tukrəni nɨpei kape nəgnəgɨnien.

5:7-8: Dut 11:14; Jer 5:24 **5:11:** Eks 34:6; Job 1:21-22; 2:10; Sam 103:8 **5:12:** Mat 5:34-37

14 Tukmə kɨmiə kɨrik ramhə, rhuvə mə tukrokrən kɨn elda mɨnə kape niməhuak pəh khauə mɨsəhuak-pən iran, mɨsətəg-pən oel ye kapən kapə ye nhag Yesu Yermaru.
15 Kɨni iriə kashatətə mə Yermaru tukror huvə kwən a, masəhuak-pən iran, tukrəsanɨn. Kɨni Yermaru rɨvəhsi-haktə in. Kɨni tukmə rɨmnor təvhagə has, Yermaru tukrɨvəh-si ta.
16 Ror məkneikɨn, mə takhani-ərav-pre norien has mɨnə kapəmiə tuk əmiə mɨnə, masəhuak-pən irəmiə mɨnə mə taksəsanɨn. Nəhuakien kape yemə atuatuk nagheen rehuə, kɨni mor nɨpran,
17 rəmhen kɨn kwən a Elaeja kupən. In nɨprai yermamə rəmhen kɨn ətawə. Mərɨg in rɨmnaməhuak maməhuak mə nəhig tukrɨpəh nɨpien, kɨni nəhig rɨpəh nɨpien meriaji newk kɨsisər mɨne makuə sikis.*
18 Kɨni maməhuak mɨn mə nəhig tukrɨp, kɨni Kughen rher-pə kɨn nəhig, kɨni nəsimien mɨnə fam kɨmɨsor kwənkwairiə.

Vi-pə mɨn narmamə yamə mɨne kapəriə nərɨgien rɨmamɨr

19-20 Piak mɨnə mɨne nowinɨk mɨnə. Takasəkeikei mharkun mə tukmə kɨmiə kɨrik ramiko maməpəh swatuk kape nəfrakɨsien, kɨni kɨmiə kɨrik rɨvi-pə mɨn, yermamə yame rɨvi-pə yor təvhagə has ramrerɨg-pə mɨn ye swatuk kape nəfrakɨsien, in ravəh-mɨragh kwən a ye nɨmhəyen kafan, kɨni mamor swatuk kɨmin mə Kughen tukrəspir ta təvhagə has ehuə mɨnə kafan.

5:14: Mak 6:13 **5:15:** Mat 17:18-20 * **5:17:** Ǝm-ru stori kape Elaeja ye 1 King 17:1; 18:1. **5:18:** 1 King 18:42-45 **5:19-20:** Gal 6:1

1 Pita
Nəkwəkwə yame Pita rɨmnəkupən mɨrai
Nəgkiarien kwakwə kape nəkwəkwə e
1 Pita

?Pa rɨmɨrai nəkwəkwə e? Pita rɨmɨrai nəkwəkwə e.

? Rɨmɨrai ramvən kɨmi nɨpa? Rɨmɨrai ramvən kɨmi nəməhuak yamə mɨne kɨsarə ye tanə mɨnə e Pontas mɨne Galesia mɨne Kapadosia mɨne Tarki mɨne Bitinia. Taktəkun ai, kamni kwənmhaan piəpiə a kɨmə Tarki.

? Nɨmraghien rɨmnhawor pən iran mɨne ye nɨpɨg rɨmɨrai? Ye nɨpɨg a, yamehuə kape Rom, nhagɨn e Nero, ramoriah pɨk nimməhuak mɨnə. Mɨvəhsi-pən narpɨnien kɨmi nəməhuak mɨnə tɨksɨn, mhopni tɨksɨn. Mərɨg rɨpəh nuhyen Pita.

? Rɨmɨrai nəkwəkwə e tuk naha? Pita rorkeikei mə tukrɨvəh-si haktə nərɨgien kape nəməhuak yamə mɨne kasərɨg nəmhəyen. Morkeikei mə tuksərer tɨm tɨm ye kapəriə nhatətəyen kɨni mɨsor norien yame rhuvə, nar apnapɨg tukmə nahasien ramvən tuk əriə.

Pita ramokrən huvə irəriə

1 Yo Pita, yo aposol kɨrik kape Yesu Kristo. Yakamni-pre rhuvə tuk əmiə yamə mɨne nakasarə ikɨn mɨnə fam apa ye provins mɨnə e Pontas mɨne Galesia mɨne Kapadosia mɨne Tarki mɨne Bitinia. Kughen rɨmɨrpen ta əmiə; iməmiə ikɨn pəh nien mə ye tokrei tanə e, mərɨg kɨmiə yepsɨpɨs əmə eikɨn e.

2 Kughen Rɨmtawə rɨmɨrpen əmiə meinai, apa kupən, in rɨmɨni kafan nərɨgien mərəhu, kɨni muɨrkun ta swatuk mɨnə fam kape nɨmraghien kapətawə. Kɨni Nanmɨn Kafan rɨmnərəhu karɨn əmiə mə kafan narmamə mɨnə, mə taksor nəkwai Yesu Kristo, kɨni nɨtawɨn rəspir əmiə ye norien has mɨnə kapəmiə.

Pəh Kughen tukrautə ehuə pre kɨn kafan nɨhuvəyen mɨne nəmərinuyen kɨmi əmiə.

Pəh khani vi vi Kughen meinai tuksarə rerɨn ye rao ye neai

3 !Pəh khani vi vi Kughen yame In Kughen mɨne Rɨm Yesu Kristo Yermaru kapətawə! Kughen rɨkɨn rehuə rehuə tuk ətawə, In rɨmnor ətawə kwəsarha mɨn ye nɨmraghien vi, kɨni kɨtawə kasərəhu-pən tɨm tɨm kapətawə nərɨgien iran. Ror məkneikɨn meinai Yesu Kristo rɨmɨmragh mɨn ye nɨmhəyen kafan.

4 Kɨni ye nɨmraghien vi e, kɨtawə kamhawəh narɨmnar huvə mɨnə apa ye rao ye neai yame Kughen rɨmnərəhu karɨn mə

kapətawə. Kini nar a to ripəh nahasien, mipəh nimətitien, kini
mipəh nirkəkien.
5 Ye nhatətəyen kapətawə, nəsaninien kape Kughen
rhotkimkimin ətawə meriaji Kughen tukrivəh miragh ətawə.
Kini ye Nipig Kwasig, Kughen tukrhajoun narmamə mə In
ruəvəh miragh ta ətawə.
6 Rikimiə tukragien pik tuk nar e, nar apnapig tukmə nipig
əutən pisin pisin minə kamhauə pawk ye kapəmiə nimraghien.
Mərig kamhauə tuk nipig kwakwə əmə.
7 Nipig əutən minə a kwənhauə mə narmamə tuksəm
nhatətəyen kapəmiə mə ?nakasərer tim tim uə? Aean e gol
ramser-ser, in nar kirik yame nap raməs-ta nəmtəyen iran.
Kini ye norien kirikianə əmə min, nipig əutən minə kisəmhen
kin nap yame raməs-ta nəmkimikien ye kapəmiə nhatətəyen.
Nhatətəyen in rapita aean e gol. Kini Kughen tukrini vi vi
əmiə tuk nhatətəyen kapəmiə, mivəhsi-haktə nhagmiə, mivəh-
si-pre nisiaiyen ehuə kimi əmiə ye nipig yame Yesu Kristo
tukruə iran.
8 Nimnhapəh nisəm-pakw-əyen Yesu Kristo mərig
naksorkeikei In. Kini nakhapəh nisəm-pakw-əyen In ai
taktəkun, mərig nakashatətə iran. Kini rikimiə rukwar kin
nagienien yame in rhuvə pik mapita. To nakhani nəgkiarien
kirik, mərig to rapəh neriajien nagienien kapəmiə.
9 Rikimiə ramagien məkneikin meinai kimiə nakwənhawəh
nar e yame nimisərəhu-pən nərigien kapəmiə iran, in e mə
Kughen tukrivəh miragh kapəmiə nimraghien.
10 Profet kupən minə kimnhani-ərhav mə Kughen
tukrivəhsi-pre nihuvəyen kimi əmiə, kini misarkut pik
mə tukharkun-ru swatuk yame Kughen tukrivəh miragh
narmamə iran.
11 Nanmin kape Kristo raməmir irəriə mamhajoun əriə kin
nəmhəyen yame Kristo tukrərig ye nipran, kini ai, Kughen
tukripi-vəhsi-haktə In. Mərig profet kupən minə kimisarkut
mə tukharkun swatuk yame narimnar minə a tukhauə iran,
mine nipig atuatuk yame tukhatərhav-pə iran.
12 Mərig Kughen rimnhajoun profet kupən minə mə
narimnar minə a kimnhani-ərhav ye nikarin kape Kristo
tukhapəh nhatərhav-pəyen ye nipig kapəriə, mərig
tukhatərhav-pə ye rao e kasarə iran ai taktəkun mine.
Kini taktəkun ai, narmamə kamhani-ərhav nəgkiarien kape
Nəvsaoyen Huvə kimi əmiə ye nəsaninien kape Nanmin kape
Kughen yame ramsi-pən ye rao ye neai. Kini narimnar minə a

1:4: Kol 1:12 **1:5:** Jon 10:28; 17:11 **1:6:** Jem 1:2; 1 Pita 5:10 **1:7:** Prov 17:3; Sek 13:9; Mal 3:3; Jem 1:3 **1:8:** Jon 20:29; 2 Kor 5:7 **1:10:** Mat 13:16-17 **1:11:** Sam 22; Aes 53; Luk 24:26-27

khahuvə pɨk, ror məkneikɨn mə agelo mɨnə mɨn kwəsorkeikei
mə tuksəm mharkun narɨmnar yamə mɨne kɨmnhatərhav-pə.

Nɨmraghien yame ratuatuk

13 Ror pən, nətərɨgien kapəmiə tukrɨskai tuk norien wok.
Takasarha huvə tuk nɨmraghien kapəmiə. Mɨsərəhu-pən tɨm
tɨm nərɨgien kapəmiə ye nɨhuvəyen yame Kughen tukrautə-
pre kɨn kɨmi əmiə ye nɨpɨg yame Yesu tukrɨrerɨg-pə mɨn iran.
14 Sor nəkwai Kughen ramhen kɨn yame kwajikovə huvə
mɨnə kasor nəkwai rɨmriə mɨnə mɨne nɨsɨnriə mɨnə. Kupan,
nɨmnhapəh nharkunien nəfrakɨsien kape Kughen, masor
norien has yamə mɨne rɨkimiə atuk əmə rorkeikei. Mərɨg
taktəkun ai, takhapəh nɨseighanien kɨn norien mɨnə a mə
tukhavi-ta mɨn nətərɨgien kapəmiə.
15 Kughen e yame rɨmnokrən kɨn əmiə, In ramərhakə mat-
uatuk. Kɨni ye norien kɨrikianə, norien mɨnə fam yamə mɨne
nakasor, tukasəkeikei mɨsatuatuk
16 meinai Nəkwəkwə Kape Kughen ramni mɨmə,
"Takasəkeikei mɨsəmərhakə mɨsatuatuk meinai Yo,
yakamərhakə matuatuk." *(Lev 11:44, 45; 19:2; 20:7)*
17 Kughen tukmə raməkir narmamə In rapəh norien ror
pɨsɨn kɨmi narmamə tɨksɨn. Ror məkneikɨn, tukmə naksokrən
pawk kɨn In mə Rɨmɨmiə, mərɨg ye nɨmraghien kapəmiə ye
tokrei tanə e, takasəkeikei mhasiai huvə In, mɨsarə ye tokrei
tanə e rəmhen kɨn yepsɨpɨs mɨnə əmə tɨksɨn
18-19 meinai nakwənharkun mə pəh nien mə Kughen
rɨmnarpɨn nɨmraghien kapəmiə kɨn narɨmnar yamə mɨne
tukharkək tuk nɨpɨg kɨrik rəmhen kɨn gol uə silva; mərɨg
rɨmnarpɨn nɨmraghien kapəmiə kɨn nɨtaw Tɨni Keikei
Yesu Kristo, yame In rəmhen kɨn kwaji sipsip huvə kɨrik
yame nəmkɨmɨkien rɨrkək əfrakɨs iran. In rɨmɨrɨsɨn əmiə
ye nɨmraghien yame rahas yame kapəmiə kaha mɨnə
kɨmɨshajoun əmiə kɨn kupən.
20 Kughen rɨmɨrpen ta Kristo apa kupən, ye nɨpɨg yame
rɨpəh nor-hanəyen tanɨmtanə; mərɨg taktəkun ai, kwənhauə
ipakə tuk Nɨpɨg Kwasɨg, kɨni Kughen rɨmnor əpu In, mə tukruə
mɨwəhsi-pre nɨhuvəyen kɨmi əmiə.
21 Nakwənharkun Yesu Kristo, ror məkneikɨn mə
nakshatətə ye Kughen yame rɨmɨvəh mɨragh In ye nɨmhəyen
kafan, kɨni mɨvəhsi-haktə In mɨvəhsi-pən nehuəyen kɨmin.
Ror məkneikɨn, takshatətə ye Kughen mɨsərəhu-pən tɨm tɨm
kapəmiə nətərɨgien iran.
22 Nakwəsəri-pən nəgkiarien əfrakɨs, kɨni mɨwəsəspir
kapəmiə nɨmraghien ruauə mɨvi. Kɨmiə nakwənhauə

1:14: Rom 12:2; Efes 2:3; 4:17-18 **1:17:** Rom 2:11; Rev 2:23 **1:18-19:** Wok 20:28; Hib 9:12-14 **1:20:** 2 Tim 1:9-10 **1:21:** Jon 14:6; Rom 5:1-2

mwəsorkeikei kɨmiə mɨnə tɨksɨn. Kɨni takasəkeikei mɨsorkeikei əmiə mɨnə yerkimiə mɨnə fam.
23 Meinai nəgkiarien a rɨmnor əmiə nakwəsarha vi ta;
nɨmraghien vi a, infamien rɨrkək. Meinai nəgkiarien kape
Kughen tukraməmɨr kape rerɨn, to rɨpəh nɨrkəkien tuk nɨpɨg
kɨrik.
24 Kɨni Nəkwəkwə kape Kughen ramni mɨmə,
"Narmamə m-fam kɨsəmhen əmə kɨn mənvhirɨk,
Kɨni nɨhuvəyen fam kapəriə kɨsəmhen əmə kɨn jihi nai.
Mənvhirɨk tukrɨmsiə, kɨni jihi nai tukrəsaah,
25 mərɨg nəgkiarien kape Yermaru ramarə kape rerɨn."
(Aes 40:6-8)
Kɨni in e nəgkiarien kape Nəvsaoyen Huvə yame narmamə
kwənhani-ərhav-pre ta kɨmi əmiə.

2

1 Ror pən mə takasəkeikei mɨsəpəh norien mɨnə e ye
nɨmraghien kapəmiə, rəmhen kɨn: norien m-fam kape nor-
ahas-pənien kɨmi narmamə, mɨne norien mɨnə fam kape
neikuəyen, mɨne nɨni-pɨkien əmə nar, mɨne jalus, mɨne norien
m-fam kape nɨni-hahyen narmamə.
2 Takasəkeikei mɨsorkeikei pɨk nəgkiarien kape Kughen
yame rəmtɨr huvə, rəmhen kɨn yame kwajikovə əmtəmtə ra-
masək tuk nəmahyen. Meinai Kughen rɨmɨvəh mɨragh əmiə,
takasəkeikei mɨsən nəgkiarien kafan mɨseihuə kɨn.
3 Kɨmiə nakwəsəm əpu norien kape Kughen Yermaru
mharkun mə In rhuvə pɨk; rəmhen kɨn yame nakwəsən
əsɨgəvɨn nəvɨgɨnien kɨrik, mharkun mə in rhekɨn pɨk.

Səpaag yame ramraptərəkɨn nimə kape Kughen, ramragh

4 Kughen rorkeikei mə tukrɨvhirəkɨn kafan kɨrik nimə kɨn
ətawə narmamə mɨnə, kɨni mɨrpen Səpaag ye nimə kɨrik
yame narmamə kɨmɨsarakikɨn ta, mərɨg in Səpaag huvə kɨrik
yame Kughen tukrəkɨr məkupən. Kɨni tukmə nakhauə ye
nhatətəyen kapəmiə tuk Səpaag e Kristo,
5 kɨmiə mɨn naksəmhen kɨn səpaag yame ramragh, yame
Nanmɨn kape Kughen rɨmnəkɨr mavhirəkɨn kafan kɨn nimə.
Kɨni Nanmɨn kape Kughen raməmɨr irəmiə, nakasofugɨn
ye Yesu Kristo masor narɨmnar yame Kughen rɨkin ragien
tukun, rəmhen kɨn yame pris yame rəmrhakə rawəhsi-pən
sakrefaes kɨmi Kughen, rɨkin ramagien tukun.
6 Rəmhen kɨn yame Nəkwəkwə kape Kughen rɨmɨni kupən
mɨmə,
"Səmru. Yɨmnəkɨr Səpaag ye nimə kɨrik apa Saeon*,

1:22: Jon 13:34; Rom 12:10 **2:1:** Efes 4:22; Jem 1:21 **2:3:** Sam 34:8 **2:5:** Rom 12:1; Efes 2:21-22; Rev 1:6 * **2:6:** Saeon, nhag pɨsɨn e Jerusalem.

In səpaag huvə kirik yame yimirpen.
Səpaag e kape niraptərəkinien nimə,
kini narmamə yamə mine kishatətə iran, to nipig kirik khapəh nisaurisien tukun." *(Aes 28:16)*

7 Səpaag e rhuvə tuk əmiə yamə mine nakashatətə iran. Mərig narmamə yamə mine khapəh nishatətəyen iran, Səpaag e tukror-pən əriə rəmhen kin yame Nəkwəkwə Kape Kughen rimini kupən mimə,
" Səpaag e, yame narmamə kape nəvhirəkinien nimə kimisarakikin,
mərig Kughen rimnor in ruauə Səpaag huvə yame tukrəkir məkupən. *(Sam 118:22)*

8 Kini Nəkwəkwə kape Kughen rimini kupən mimə,
"Səpaag e tukror narmamə kamharəh-pikin, kini In Səpaag yame tukror narmamə kamhamir." *(Aes 8:14)*

Iriə kamharəh-pikin səpaag e meinai kimisəpəh nəgkiarien kape Kughen. Kini in e nərigien kirik kape Kughen yame rimini mə iriə tukhamir məknakin.

9 Mərig Kughen rimirpen ta əmiə mə kafan minə, kini kimiə pris minə kape King, kini kimiə nəmə rhakə yamə mine Kughen ramarmaru irəmiə. Kini kimiə kwənərəus minə tiksin kape Kughen. In rimnor əmiə məkna mə takharkun nini-ərhavyen nəgkiarien yame ravəhsi-haktə In tuk kafan nihuvəyen mine narimnar yame In rimnor. In rimisəkirən əmiə mə taksəta ye nəpignapien, mhauə ye nikakien huvə kafan.

10 Apa kupən, kimiə narmamə apnapig əmə; mərig taktəkun ai, kimiə kwənərəus minə kape Kughen.† Apa kupən, nimnhapəh nharkunien nihuvəyen kape Kughen; mərig taktəkun ai, nakwənharkun nihuvəyen kape Kughen.

11 Yo minə tiksin yame yakorkeikei pik əmiə, pəh rikimiə tukraməsik mə tokrei tanə e pəh nien mə rukwanu atuatuk kapəmiə. Kitawə kisəmhen əmə kin yepsipis minə, mine nəmə iruə minə ikin e. Ror məkneikin, yakamni-pre skai tuk əmiə mə taksərer isok tuk norien has yamə mine nətərigien atuk əmə kapəmiə rorkeikei. Nətərigien minə e kasoriah rikimiə rəmhen kin yame tikmir minə kasarowagin kimi əmiə.

12 Nipig m-fam kitawə kisarə yerki narmamə yamə mine khapəh nhaniyen nəfrakisien ye Kughen. Kini nimraghien kapəmiə tukraməkeikei matuatuk huvə mə tukmə kamharuk-pən pawk nəgkiarien has irəmiə, mərig tuksəm norien huvə minə kapəmiə, kini mhasiai Kughen ye nipig yame In tukruə məkir narmamə iran.

2:9: Dut 7:6; 14:2; Aes 9:2; Wok 26:18; Efes 5:8 † **2:10:** Əmru stori ye Hos 1:6, 9-10; 2-23. **2:11:** Gal 5:17,24 **2:12:** Mat 5:16

Nɨsiaiyen nəmehuə mɨnə

13 Kɨtawə narmamə kape Yermaru, kɨni kɨsorkeikei mə
tukhasiai nhagɨn. Ror məkneikɨn, takasor nəkwai nəmehuə
mɨnə fam yamə mɨne narmamə kamhavəh-sihaktə əriə mə
tuksarmaru. Takasor nəkwai yamehuə kape gavman‡ yame
in yamehuə əgkəp,
14 mɨne kafan nəmehuə yamə mɨne ramher yərhav kɨn əriə
mə tukasor wok kafan. Iriə tukhavən mɨsor narpɨnien kɨmi
narmamə yamə mɨne kasəkapɨr natuakəmien kapəriə, kɨni
mhani vi vi narmamə yamə mɨne kasor norien huvə.
15 Takasor məkneikɨn meinai Kughen rorkeikei mə kapəmiə
norien huvə mɨnə tukhani-əhu nəgkiarien ətəwao mɨnə kape
narmamə yamə mɨne kapəriə nɨrkunien rɨrkək.
16 Kɨmiə, pəh nien mə təvhagə hah ramarmaru irəmiə
rəmhen kɨn yame yemehuə kɨrik ramarmaru ye slef kafan,
meinai Kughen ruɨrɨsɨn ta əmiə tukun. Mərɨg rɨkimiə tukrɨpəh
nəsɨkien mɨmə, "Kughen ruɨrɨsɨn ta yo, kɨni ror məkneikɨn mə
yakɨrkun norien naha nhagɨn yame yakorkeikei, nar apnapɨg
mə in təvhagə hah." Nɨkam. Kɨmiə slef mɨnə kape Kughen, kɨni
ror məkneikɨn, taksəri-pən norien yamə mɨne kɨsatuatuk.
17 Takhavəhsi-pən nɨsiaiyen yame ratuatuk kɨmi narmamə
m-fam. Taksorkeikei nəməhuak mɨnə, in e narmamə kape
Kughen mɨnə, kɨni takhagɨn mhasiai Kughen, kɨni mhasiai
mɨn nəmehuə§ mɨnə.
18 Kɨmiə slef mɨnə, takasəkeikei mɨsor nəkwai kapəmiə
nəmehuə mɨnə, kɨni mhavəhsi-pən nɨsiaiyen kɨmi əriə. Taksor-
pən məknakɨn kɨmi əriə m-fam, yamə mɨne kasor rɨmar-pre
tuk əmiə, mɨne yamə mɨne kasərɨk mɨtə pɨk əmiə.
19 Tukmə ror kɨmiə naksor əmə nar atuatuk, mərɨg kapəmiə
nəmehuə mɨnə kasor ahas-pre kɨmi əmiə, kɨni nakasərɨg
rahas kɨn. Mərɨg rɨki Kughen tukragien tuk əmiə tukmə
nakharəhpɨkɨn nɨpɨg əutən mɨnə a masərer tɨm tɨm əmə meinai
nakasarha-pən əmə tuk Kughen.
20 ? Nakmə ta mə to nakor nar has kɨrik, kɨni nəmehuə
mɨnə khauh ik tukun, kɨni narmamə to khani-vi-vi ik tukun
uə? Nɨkam, tukhani mə nɨmɨvəh narpɨnien yame ratuatuk.
Mərɨg tukmə nakamor əmə norien huvə mɨnə, nar apnapɨg
narmamə kamhauh ik tukun, Kughen, rɨkin tukragien əmə
tuk ik.
21 Kughen rɨmnokrən kɨn əmiə mə taksərɨg nəmhəyen
meinai Kristo rɨmnərɨg nəmhəyen tuk əmiə. In rɨmnəkupən
mhajoun norien atuatuk a mə kɨmiə taksəri-pən əmə tamhek
nɨhun.

‡ **2:13:** Gris ramni "Sor nəkwai king." **2:13:** Taet 3:1 **2:15:** 1 Pita 3:16
§ **2:17:** Gris ramni "Hasiai king." **2:17:** Rom 12:10 **2:18:** Efes 6:5 **2:20:** 1 Pita 3:14,17 **2:21:** Mat 16:24; Jon 13:15

22 Nəkwəkwə kape Kughen rɨmɨni kupən mɨmə,
"In rɨmɨpəh norien təvhagə has kɨrik,
kɨni In rɨmɨpəh nɨniyen nəgkiarien eikuə kɨrik."*(Aes 53:9)*
23 Narmamə kɨmnhani hah pawk In, mərɨg In rɨmɨpəh nhorpɨnien tai nəgkiarien has kapəriə. Rɨmnərɨg pawk nəmhəyen ye nɨpran, mərɨg rɨmɨpəh nɨniyen mə tukrarpɨn tai norien has kapəriə. Mərɨg In rɨmnərəhu-pən narɨmnar fam ye kwermɨ Kughen yame nɨpɨg m-fam kafan norien kape nəkirien narmamə in ratuatuk əmə.
24 Ye nɨpɨg a, Yesu rɨmnəker ye nai kamarkwao kɨn, mɨvəh narpɨnien kape təvhagə has mɨnə fam kapətawə ye nɨpran. In rɨmamhə mə təvhagə has mɨnə kapətawə tukror infamien kɨni mə kɨtawə tukhamragh, mɨsəri-pən swatuk kape natuatukien.
"Kɨmoh In, rɨmnərɨg nəmhəyen ye nɨpran tuk nɨvəh-mɨraghien ətawə." *(Aes 53:5-6)*
25 "Apa kupən, kɨmiə nɨmɨsəmhen kɨn sipsip yamə mɨne kaser-wei.
Mərɨg taktəkun ai, nakwəsarar mɨnhauə tuk Yermamə Yame Ramarha Huvə tuk Sipsip mɨnə, in e, Yermamə Yame Ramarha Huvə tuk nɨmraghien kapəmiə." *(Esik 34:5-6)*

3

Norien atuatuk kape yerman mɨne piraovɨn yame kwəwarkurək ta

1-2 Kɨni ye norien kɨrikianə əmə kape nɨsiaiyen Yermaru, kɨmiə nɨpiraovɨn yamə mɨne nakwəsarkurək ta, takasəkeikei mɨsor nəkwai narman kapəmiə. Kɨni tukmə narman kapəmiə khapəh nhaniyen nəfrakɨsien ye nəgkiarien kape Kughen, norien huvə əmə kapəmiə tukrɨvi əriə khauə mhani nəfrakɨsien iran. Narman kapəmiə tuksəm mə norien kapəmiə ratuatuk, kɨni mɨne narmamə kamhasiai əmiə, norien e rəmhen tuk nɨviyen əriə. Nəgkiarien kɨrik rɨrkək mə to naksəsɨk əpnis pən mhavi əriə kɨn.
3-4 Pəh narman tuksəm əmiə kharkun mə nakhahuvə. Mərɨg pəh nien mə nakahuvə meinai nakhavəhsi-pən neipən huvə, uə naksərər huvə nɨkwənemiə, uə naksəkwan jen uə nakharuk-pən narɨmnar kɨmnor kɨn gol ye nɨmətɨrgɨmiə. Mərɨg pəh tuksəm əmiə kharkun mə nakhahuvə tuk narɨmnar yame to rɨpəh nahasien tuk nɨpɨg kɨrik. In e ye nɨmraghien kapəmiə, mə nakasarə mar, kɨni mɨsarə apɨs-apɨs. Norien mɨnə e khahuvə ye nɨmrɨ Kughen.

2:22: Jon 8:46; 2 Kor 5:21; 1 Jon 3:5 **2:23:** Aes 53:7; 1 Pita 3:9 **2:24:** Rom 6:11
2:25: Mat 9:36; Jon 10:14; Hib 13:20-21 **3:1-2:** Efes 5:22 **3:3-4:** 1 Tim 2:9

5 In e norien kape nipianəhuak kupən yamə mine
kimisərəhu-pən tim tim nətərigien kapəriə ye Kughen. Iriə
kimnasor nəkwai narman minə kapəriə, kini ye norien a,
kimisor rikiriə rhuvə.
6 Rəmhen kin Sera kupən, in ramor nəkwai Ebraham, kini
mamokrən kin in mə kafan yemehuə. Kini kimiə e kwənərəus
kape Sera tukmə naksor norien yamə mine kisatuatuk,
mhapəh nhaginien kin nar kirik.
7 Kini ye norien kirikianə əmə min, kimiə narman
yamə mine nakwəsarkurək ta, misarə kimiə nipiraovin
kapəmiə, takasəkeikei masarha huvə tuk nimraghien kapəriə.
Takasəkeikei mhasiai əriə meinai iriə khapəh nhaskaiyen
rəmhen kin əmiə, kini mine kimiə miriə min takhavəh nar
huvə e yame Kughen Rimtawə tukrivəsi-pre, in e nimraghien
rerin. Tukror məkneikin mə nar kirik rirkək yame to rərer
əswasig kin nəhuakien kapəmiə.

Nəməhuak minə fam

8 Nəgkiarien infamien e. Kimiə mifam takasəkeikei misor
məkneikin: Takhavəh nətərigien kirikianə; rikimiə tukreihuə
tuk əmiə minə; taksorkeikei əmiə minə; taksor rikimiə rimar
tuk əmiə minə; taksor nərigien kapəmiə reiwaiyu.
9 Kini tukmə narmamə kasor ahas-pre tuk əmiə, mərig
takhapəh nisarpinien tai norien has kapəriə. Tukmə
narmamə kasəgkiar has-pre kimi əmiə, mərig takhapəh
nisarpinien. Mərig taksəhuak, misaiyoh Kughen mə tukror
huvə pən kimi əriə. Taksor məkneikin meinai Kughen
rimnokrən kin əmiə mə taksor məkneikin, mipihavəh
nihuvəyen kafan.
10 Meinai Nəkwəkwə kape Kughen rimini kupən mimə,
“Yermamə yame rorkeikei nimraghien huvə,
kini morkeikei mə tukramərig huvə ye nipig mifam,
in to ripəh niniyen nəgkiarien has minə,
kini in to ripəh neikuəyen.
11 In tukraməkeikei marar ye norien has minə,
kini mor əmə narimnar yame rhuvə.
In tukraməkeikei mamarkut pik mə tukramarə iriə narmamə
m-fam ye nəmərinuyen.
12 In tukraməkeikei mamor məkneikin meinai Kughen
Yermaru ramarha huvə tuk narmamə yamə mine
kisatuatuk,
kini mamətərig huvə kin nəhuakien kapəriə,
mərig In mamor tikmir kimi narmamə yamə mine kasor
təvhagə hah.” *(Sam 34:12-16)*

3:6: Jen 18:12 **3:7:** Efes 5:25

13 Kini tukmə naksarkut pik tuk norien narimnar yamə mine khahuvə, yermamə kirik rirkək yame to roriah əfrakis əmiə.
14 Mərig tukmə narmamə kamhauh əmiə tuk norien atuatuk kapəmiə, mərig Kughen tukrivəhsi-pre nihuvəyen.
"Takhapəh nhaginien kin nəmhəyen yame narmamə tukasor, kini pəh rikimiə tukripəh nəsik-pikien." *(Aes 8:12-13)*
15 Takasəkeikei mhavəh Yesu Kristo rəmhen kin Yermaru kapəmiə maməkupən ye nimraghien kapəmiə. Kini tukmə narmamə kisaiyoh əmiə mhamə, "Rhawor e nakasərəhu-pən məknakin nətərigien kapəmiə ye Yesu," kini nipig mifam takasəkeikei misərer matuk tuk nhorpinien nəgkiarien kapəriə. Mərig tukmə naksəgkiar, səgkiar mar kimi əriə, mhasiai əriə.
16 Kini ye nipig mifam takasəkeikei mharkun mə norien kapəmiə in ratuatuk əmə. Kini tukmə narmamə khani has norien huvə minə kapəmiə meinai kimiə narmamə kape Kristo, mərig iriə tukpisauris tuk nini-hahyen əmiə.
17 Tukmə ye nərigien kape Kughen mə narmamə tukhauh əmiə tuk norien huvə minə kapəmiə, nar e in rhuvə rapita yame naksor norien has, narmamə kamhauh əmiə tukun.
18 Ror məkneikin meinai Kristo rimamhə tuk təvhagə has minə, rimamhə mikirikianə əmə, nəmhen. In yemə atuatuk əgkəp, mərig rimamhə tuk narmamə yamə mine khapəh nisatuatukien mə In tukripik əriə mhavən tuk Kughen. Kimishopni In, nipran rimhə, mərig Nanmin kape Kughen rimnor In ramragh min ye nimhəyen kafan.
19 Məkneikin Nanmin kape Kughen rikir In rivən mini-ərhav nəgkiarien kape Kughen kimi nanmi narmamə yamə mine kwənhamhə misəmir ye kalabus,
20 iriə a yamə mine kimisəsik pawk nəkwai Kughen, mərig In rimneito kin əriə, nərigien kafan rəpomh. In a ye nipig yame Noa rimnəvhirəkin rao iran, narmamə eit əmə kimnisarə ye nəkwai rao, kini Kughen rimivəh miragh əriə ye nipig rao a rimnaiyu mameiai-pən ye nu ehuə.
21 Kini nu ehuə a in rimnor nimtətien ye baptaes yame ramhajoun mə Kughen ravəh miragh ətawə ye norien e yame In rimnor Yesu Kristo rimamragh min ye nimhəyen kafan. Mərig norien baptaes e, nipran, pəh nien mə kaməkwi-ta nəmkimik ye niprai jir, mərig nipran e kitawə kwəsarar ye norien has kapətawə, mhauə tuk Kughen, masərig yerkitawə mə təvhagə has ruirkək.
22 Kini Yesu Kristo ruavən ta apa ye rao ye neai, kini mamkwətə ye nikar Kughen matuk, mamehuə ye agelo minə

3:14: Mat 5:10; 1 Pita 2:20; 4:14 **3:16:** 1 Pita 2:12 **3:20:** Jen 6-7

fam, mɨne yarmhə mɨnə fam, mɨne nanmɨn mɨnə fam, mɨne yermaru mɨnə fam.

4

Swatuk kape norien nəkwai Kughen

1 Meinai nɨpɨg Yesu Kristo rɨmnamarə ye tokrei tanə, In mamərɨg rahas ye nɨpran, kɨni ye norien kɨrikianə əmə mɨn, kɨmiə takasəkeikei mhawəh mɨn nərɨgien a, mə taksərer tɨm tɨm. Meinai yermamə yame ramərɨg rahas ye nɨpran, ramhajoun mə rɨnəpəh ta norien kape təvhagə has.

2 Ror məkneikɨn, kɨmiə yamə mɨne nakasarə hanə ye tokrei tanə e, takhapəh nɨsəri-pənien narɨmnar has yamə mɨne kamhaurə atuk ye nərɨgien kapəmiə. Mərɨg taksor nəkwai Kughen.

3 Mərɨg kɨmiə nakwəsoriah ta nɨpɨg rehuə tuk nɨkwasɨgien kɨn norien mɨnə kape narmamə yamə mɨne khapəh nhaniyen nəfrakɨsien ye Kughen. Kupan kɨmiə nakamhakɨr apnapɨg nɨpiraovɨn; kɨni nətərɨgien kapəmiə ramvən əmə tuk nar has mɨnə; kɨni mɨsapɨs pɨk kɨn nɨnɨmien; kɨni masor lafet kape nɨrpəhuyen nɨpiraovɨn; kɨni mamhanɨm alikol kɨni mɨsapɨs mɨsarmar; kɨni masəhuak kɨmi nanmɨnar mɨnə, in e nəpnaihyen kafan rahas pɨk.

4 Mərɨg taktəkun ai, rukreikɨn kapəriə kapə meinai kɨmiə nakwəsəpəh nhakwasɨgien kɨn əriə mamhavən kɨmiə miriə mhavi-ərhav ye kwənharəruə kape təvhagə has kapəriə. Kɨni iriə masoriah pɨk nhagmiə tukun.

5 Mərɨg iriə tukasəkeikei mhani-ərhav narɨmnar fam ye nɨmraghien kapəriə kɨmi Kughen yame In ramərer matuk mə tukrəkir əmhen narmamə yamə mɨne kwənhamhə mɨne yamə mɨne kamhamragh.

6 Ror pən kwənhani-ərhav-pən ta Nəvsaoyen Huvə kɨmi narmamə yamə mɨne kwənhamhə ta*; mə nar apnapɨg mə narmamə kɨmnhauh əriə ye tokrei tanə, mərɨg Nanmɨn kape Kughen rɨrkun norien əriə mə tuksarə iriə min ye rao ye neai.

7 Kɨtawə kwənhauə ipakə tuk nɨpɨg yame narɨmnar mɨnə fam tukharkək iran. Ror məkneikɨn, rɨkimiə tukramarə, kɨni takasəkeikei mɨsarha huvə tuk nɨmraghien kapəmiə, mə takharkun nəgkiarien kɨmi Kughen ye nəhuakien yame ror nanmɨn.

8 Mərɨg nar yame rhuvə pɨk mə takasor - taksorkeikei əmiə mɨnə yerkimiə m-fam, meinai tukmə nakasor məknakɨn, takhapəh nɨsərɨgien norien has yamə mɨne nakasor irəmiə mɨnə.

4:1: Rom 6:2,7 **4:3:** Efes 2:2-3 **4:5:** Wok 10:42 * **4:6:** Ǝmru 1 Pita 3:19-20 mɨne 1 Tes 4:13-18. **4:7:** Rom 13:11-12 **4:8:** 1 Pita 1:22

9 Nəkwai nimə kapəmiə, kape narmamə m-fam. Tukmə
khaurə ye nəkwai nimə, takhapəh nhani-pɨkien əriə.
10 Kughen rɨmɨwəh-sipre nɨrkunien pɨsɨn pɨsɨn kɨmi əmiə
kɨrikianə kɨrikianə. Rhuvə mə taksor narɨmnar ye nɨrkunien
mɨnə a mɨsasitu irəmiə mɨnə. Kɨni taksor narɨmnar a ye norien
kape yorwok yamə mɨne kasor wok atuatuk kape Kughen
nɨpɨg mɨfam. Taksəwhai nɨhuvəyen kafan ye swatuk pɨsɨn
pɨsɨn yamə mɨne In rɨmɨwəh-si-pre.
11 Tukmə Kughen rɨmɨwəh-sipən nɨrkunien kɨmi yermamə
kɨrik tuk nɨni-ərhavyen nəgkiarien, pəh tukrəgkiar rəmhen
kɨn yame Kughen atuk In raməgkiar. Kɨni tukmə Kughen
rɨmɨwəh-si-pən nɨrkunien kɨmi yermamə kɨrik tuk nasituyen
ye narmamə, pəh tukrasitu irəriə ye nəsanɨnien yame
Kughen rɨwəhsi-pən kɨmin. Ye norien mɨnə fam, narmamə
tuksəgnəgɨn Kughen tuk nar yame Yesu Kristo rɨmnor. Pəh
kɨtawə tukhani-ərhav kafan nɨhuvəyen mɨne nəsanɨnien
mhavən mhavən mhapəh nɨsorien infamien. Amen.

Nəməhuak mɨnə tuksərɨg rahas ye nɨprairiə

12 Yo mɨnə tɨksɨn, yame yakorkeikei pɨk əmiə, takhapəh
nɨsakurien tuk nəmhəyen yamə mɨne kamhaurə tuk əmiə mə
tuksəm-ru nhatətəyen kapəmiə.
13 Mərɨg tukmə nakasərɨg nəmhəyen rəmhen kɨn yame
Kristo rɨmnərɨg, pəh rɨkimiə tukramagien əmə, mə nɨpɨg yame
Kristo tukrɨrerɨg-pə mɨn iran, nɨkhakien tukrarkurao iran,
rɨkimiə tukragien pɨk.
14 Tukmə narmamə kamhani hah əmiə tuk nhag Kristo,
mərɨg Kughen tukrɨwəhsi-pre nɨhuvəyen, meinai Nanmɨn
kape Kughen yame rəsanɨn makak, rəmərɨr irəmiə.
15 Rhuvə mə, tukmə narmamə khamə tukhauh ik, pəh nien
mə kamhauh ik meinai nɨmnakapɨr loa kɨrik, uə nɨmnhopni
yermamə, uə nɨmnəkrəh kɨn nar kɨrik, uə nɨmnəgkiar ye nar
kɨrik yame pa rɨmə kafam.
16 Mərɨg tukmə khamə tukhauh ik, pəh tukhauh əmə ik
meinai ik yeməhuak kɨrik. Kɨni takpəh naurɨsien tukun.
Mərɨg takəgnəgɨn Kughen meinai nakvəh nhag e Kristen.
17 Ror məkneikɨn meinai nɨpɨg kape nəkirien narmamə
ruərikakun ta. Kɨni Kughen tukrəkupən məkir narmamə mɨnə
kafan. ! Kɨni rahas pɨk tuk narmamə yamə mɨne khapəh
nɨsətərɨgien kɨn Nəvsaoyen Huvə kape Kughen!
18 Nəkwəkwə kape Kughen ramni mɨmə,

"Tukmə narmamə yamə mɨne kɨsatuatuk, yamə mɨne Kughen
rɨmɨvəh mɨragh əriə kamharəh-pɨkɨn nɨpɨg əutən,

4:11: Rom 12:6-8 **4:13:** Wok 5:41; Jem 1:2; 1 Pita 1:6-7 **4:14:** 1 Pita 2:20

kɨni mərɨg, narmamə yamə mɨne kaseinein Kughen masor təvhagə hah, tukamharəh-pɨkɨn pɨk nɨpɨg əutən.”
(Prov 11:31)

19 Kɨni ror məkneikɨn, narmamə yamə mɨne Kughen rameighan kɨn əriə kɨsərɨg rahas ye nɨprairiə, tukasəkeikei mɨsərəhu-pən nɨmraghien kapəriə ye kwermɨn, yame rɨmnor narɨmnar fam, yame In to rapəh nor-təkunien kafan nəgkiarien. Kɨni rhuvə mə iriə tukasəkeikei masor norien yame rhuvə mamharpɨn.

5

Nəgkiarien ramvən kɨmi elda mɨnə mɨne nɨtamaruə

1 Kɨni taktəkun ai, yakorkeikei mə jakəgkiar kəskəh kɨmi əmiə elda mɨnə kape nɨməhuak. Yo elda kɨrik rəmhen kɨn əmiə, kɨni yo mɨn yɨmnəm kɨn nɨmrɨk nəmhəyen kape Kristo, kɨni yo jakvəh nɨmraghien rerɨn yame Kristo tukrɨvəhsi-pə.

2 Kafak e nəgkiarien yakamni-pre tuk əmiə mɨmə, taksarha huvə tuk narmamə mɨnə kape Kughen yamə mɨne kasəmɨr ye kwermɨmiə, rəmhen kɨn yermamə yame ramarha huvə tuk sipsip mɨnə. Pəh nien mə naksarha huvə tuk narmamə mɨnə kape Kughen meinai kaməkeikei kɨmi əmiə tukun, mərɨg meinai rɨkimiə ramagien tukun. In e nərɨgien yame Kughen rorkeikei. Kɨni takhapəh nɨsor-əməyen tuk mane; mərɨg taksor meinai rɨkimiə ramagien əmə mə taksasitu ye narmamə.

3 Mərɨg rapəh nəmhenien mə kɨmiə takhauə mɨsəmhen kɨn nəmasur yamə mɨne kasərɨk mɨtə yorwok kapəriə mɨnə, mərɨg kɨmiə taksor norien yame in ratuatuk mɨhuvə mə nəməhuak mɨnə tuksəm norien kapəmiə khakwasɨg kɨn.

4 Yamehuə kape narmamə yamə mɨne kasarha huvə tuk sipsip mɨnə natukrɨrerɨg-pə mɨn, kɨni ye nɨpɨg a, In tukrɨvəh-si-pre kapəmiə nərokien, rəmhen kɨn yame kəvəvhao-pən kɨn nar kɨrik ye kapən kapə yermamə yame rɨmnapita ye naiyuyen. Mərɨg nərokien e, nɨmraghien rerɨn, to rapəh nahasien tuk nɨpɨg kɨrik.

5 Kɨni ye norien kɨrikianə əmə mɨn, kɨmiə nɨtamaruə, hasiai masor nəkwai elda mɨnə kape nɨməhuak. Kɨni kɨmiə mɨfam əgkəp takhavəhsi-əhu kapəmiə nərɨgien, mhasiai əmiə mɨnə fam. Taksor məknakɨn meinai Nəkwəkwə kape Kughen ramni mɨmə,

“Kughen rɨkin rapəh nagienien tuk narmamə yamə mɨne kɨsausit, mamərer əswasɨg kɨn əriə,

---

5:1: Rom 8:17-18; 2 Kor 1:5-7; Efes 3:13; Fil 1:29 **5:2:** Jon 21:15-17; Wok 20:28
5:3: 2 Kor 1:24; Fil 3:17; Taet 2:7 **5:4:** Rev 2:10

mərɨg In ramautə-pən kɨn kafan nɨhuvəyen kɨmi nar-
mamə yamə mɨne kamhavəhsi-əhu atuk əriə.” *(Prov. 3:34)*

6 Kɨni ror məkneikɨn, takhavəh-si əhu atuk əmiə masəmɨr ye
kwermɨ Kughen əsanɨn mə In tukrɨvəh-si haktə əmiə ye nɨpɨg
atuatuk kafan.

7 Narɨmnar fam yamə mɨne nakasərɨg pɨk mhapam kɨn,
havəhsi-pən kɨmi Kughen meinai In ramarha huvə tuk əmiə.

8 Sarha, masərɨg əmiə, meinai, kapəmiə tɨkmɨr Setan in
rəmhen kɨn laeon yame ramaiyu apɨs apɨs, mamokworuə,
nehe nəkwan ramaiyu, mamarha-kɨn yermamə mə tukrəs
mətgai.

9 Sərer tɨm tɨm ye nhatətəyen kapəmiə nɨpɨg Setan ramuə
tuk əmiə, meinai nəməhuak mɨnə tɨksɨn ikɨn mɨnə fam ye
tanɨmtanə, kɨmiə miriə nakasərɨg nəmhəyen kɨrikianə əmə.

10 Mərɨg takasərɨg nəmhəyen kape nɨpɨg kwakwə əmə,
kwasɨg ikɨn, Kughen tukror əmiə naksərɨg rhuvə mɨn ye
kapəmiə nɨmraghien, kɨni mor naksəsanɨn ye kapəmiə
nhatətəyen, masərer tɨm tɨm, kɨni nar kɨrik rɨrkək mə to rɨvi-ta
əmiə. Nɨhuvəyen mɨnə fam kamhasɨ-pən əmə tuk Kughen, kɨni
In rɨmnokrən kɨn əmiə mə takhauə tuk Kristo mɨsarə ye rao
ye neai kape rerɨn.

11 Pəh kɨtawə tukhani-ərhav nəsanɨnien kape narmaruyen
kafan, mamhavən, mhavən, mhapəh nɨsorien infamien.
Amen.

Pita rɨni nəgkiarien infamien kafan ye nəkwəkwə e

12 Kwən e Saelas* rɨmnasitu irak, kɨmru min, yakrərai
nəkwəkwə e, kɨni yakaməm in rəmhen kɨn piak kɨrik, in yemə
huvə kɨrik, kɨni kafak nəfrakɨsien raməmɨr iran. Yakmərərai
nəgkiarien kwakwə ye nəkwəkwə e kɨmi əmiə mə jakrəvəh-si
haktə kapəmiə nətərɨgien. Kɨni yakamni-ərhav nərɨgien yame
yɨmɨrai ta, yamə mɨne kasəgkiar ye nɨhuvəyen əfrakɨs kape
Kughen. Sərer tɨmtɨm irəriə.

13 Piaumiə mɨnə mɨne nowinmiə mɨnə kape niməhuak eikɨn
e Rom kasokrən huvə irəmiə. Kughen rɨmɨrpen əmiə miriə.
Kɨni kwən e Mak yame yakokrən kɨn in mə ‘narɨk,’ in mɨn
ramokrən huvə irəmiə.†

14 Sokrən huvə irəmiə mɨnə rəmhen kɨn mə kɨmiə kɨrikianə
əmə ye Kristo.

5:5: Efes 5:21; Jem 4:6 **5:6:** Mat 23:12; Luk 14:11; Jem 4:10 **5:7:** Mat 6:25-30 **5:8:** 1 Tes 5:6 **5:9:** Efes 6:10-18; Jem 4:7 **5:9:** Efes 6:11-13; Jem 4:7 * **5:12:** Gris ramni Silvanus, mərɨg tukmə ror nhag pɨsɨn e Saelas. **5:12:** Wok 12:2,25; 13:13; 15:22,30 † **5:13:** Nəgkiarien kape Gris ramni mə, “Nɨpɨg naksofugɨn əmiə mɨnə, taksor ‘holy kiss’ irəmiə mɨnə.” ‘Holy Kiss’ ror nɨmtətien mə kasofugɨn pən ye Yesu masorkeikei əriə mɨnə.

Pəh Kughen tukrautə-pre kɨn kafan nəmərinuyen kɨmi əmiə m-fam e narmamə kape Kristo mɨnə.

2 Pita
Nəkwəkwə yame ror kɨraru kɨn yame Pita rɨmɨrai
Nəgkiarien kwakwə kape nəkwəkwə e 2 Pita

?Pa rɨmɨrai nəkwəkwə e? Pita rɨmɨrai nəkwəkwə e.

? Rɨmɨrai ramvən kɨmi nɨpa? Rɨmɨrai ramvən kɨmi nəməhuak mɨnə fam.

? Nɨmraghien rɨmnhawor pən iran mɨne ye nɨpɨg rɨmɨrai? Ye nɨpɨg a, nəmhajoun eikuə mɨnə tɨksɨn kɨmnhavən iməriə mamhani mhamə Yesu to rɨpəh nɨrerɨg-pə-mɨnien.

? Rɨmɨrai nəkwəkwə e tuk naha? Pita rɨmɨrkun mə pəh nien mə tuktu rɨmhə, kɨni rorkeikei mə tukrɨvəhsi-pən nəgkiarien infamien kafan kɨmi nimməhuak. Morkeikei mə tukrɨsɨg nəməhuak mɨnə, mor əpu nhajounien eikuə mɨnə. Mərɨg nimməhuak tukraməkeikei mərer tɨm tɨm məri-pən əmə nhajounien yame ratuatuk. Kɨni morkeikei mə nhatətəyen kapəriə ye Yesu tukraməkeikei muə mɨskai, kɨni nɨrkunien kapəriə ye nɨkarɨn kape Yesu tukraməkeikei mhaktə.

Pita ramokrən huvə irəriə
(Jud 4-13)

1 Yo Saemon Pita, yo yor atuə kɨn mɨne aposol kape Yesu Kristo. Yakamni rhuvə-pre tuk əmiə yamə mɨne nakhavəh nhatətəyen yame in rhuvə rəmhen kɨn kapəmawə nhatətəyen. Norien atuatuk kape Kughen kapətawə mɨne Yesu Kristo yame ravəh mɨragh ətawə in swatuk yame nɨmnhavəh nhatətəyen a iran.

2 Pəh Kughen tukrautə-pre kɨn kafan nɨhuvəyen mɨne nəmərinuyen kɨmi əmiə rapita, meinai nakwənharkun In mɨne Yesu Yermaru kapətawə.

Kughen rɨmnokrən kɨn əriə mə narmamə kafan mɨnə

3 Kughen rɨmnokrən kɨn ətawə mə tuksarə ye nɨhuvəyen mɨne nɨkhakien kafan ye nɨpɨg yame kɨtawə kɨmnhauə mharkun In. Kɨni ye nəsanɨnien kafan, In rɨmɨvəhsi-pə narɨmnar fam kɨmi ətawə yamə mɨne tukasəkeikei mhavəh ye nɨmraghien kapətawə mə rɨkin tukragien tuk ətawə.

4 Kɨni ye nəsanɨnien mɨne nɨkhakien kafan in rɨmɨvəhsi-pə kafan promes yamə mɨne kɨsehuə mhahuvə pɨk. Kughen rɨmɨvəhsi-pə məknakɨn promes mɨnə e mə norien kapətawə tukrəmhen kɨn norien kafan, kɨni mə kɨtawə tuksap ta ye nahasien kape tokrei tanə yame ramsɨ-pən tuk nərɨgien has mɨnə yerki narmamə.

5 Kini ror məkneikin, takasəkeikei misarkut mə norien
kapəmiə tukrhuvə pik. Taksəsik əpnis norien minə e ye
nhatətəyen kapəmiə: Taksor huvə pən kimi narmamə; kini
takhavəh nirkunien;
6 kini masarha huvə tuk nimraghien kapəmiə; kini masərer
tim tim ye Kughen ye nipig əutən minə; kini mhavəhsi-pən
kapəmiə nimraghien fam kimi Kughen kini masor nəkwan;
7 kini masorkeikei nəməhuak minə; masorkeikei min nar-
mamə minə fam.
8 Rhuvə mə taksor norien minə e mamharpin, mə nirkunien
kapəmiə ye nikarin kape Yesu Kristo Yermaru kapətawə
tukror kwənkwan.
9 Mərig tukmə nakhapəh nisorien narimnar minə a,
naksəmhen kin yermamə yame nimrin ripis, uə yame raməm
nar ipakə əmə, məpəh nəmien nar ehuə e mə Yesu rimnəspir-ta
təvhagə has kapətawə yamə mine kimisor kupən.
10 Ror pən, piak minə, mine nowinik minə, takasəkeikei
misarkut tuk nisorien norien minə a, pəh ramhajoun-pən
mə nəfrakisien mə Kughen ruirpen ta əmiə, kini minokrən
kin əmiə mə kafan narmamə minə. Meinai tukmə naksor
narimnar minə a, kini to nakhapəh nhamirien tuk nipig kirik;
11 kini Kughen rikin tukragien tuk nəhitəyen ye kwəruə mə
takhavən ikin Yesu Kristo Yermaru Kapətawə yame rimivəh
miragh ətawə ramarmaru ikin kape rerin.
12 Ror məkneikin mə, nipig mifam jakaməkeikei mamni-pre
narimnar minə e kimi əmiə mə rikimiə tukrəməsik əriə, nar
apnapig mə kimiə nakwənharkun ta narimnar minə e, kini
masərer tim tim ye nəfrakisien yame nakvənhawəh ta.
13 Yakamragh mamarə ye tokrei tanə e, rikik rəməsik hanə
mə ratuatuk mə jakni-ərhav min narimnar minə a mə rikimiə
tukrəməsik min,
14 meinai yakirkun mə pəh nien mə tuktu yakmhə. Yesu
Kristo Yermaru kapətawə rimnhajoun ta məknakin yo.
15 Kini taktəkun ai yakamarkut pik mə nipig tukmə yakmhə,
kini takhapəh nisəru-kinien narimnar minə a.
16 Nipig kimawə yimnamhani-ərhav pre tuk əmiə mə Yesu
Kristo tukruə min ye nəsaninien, pəh nien mə yimnhasim atuk
tuk nəniyen kwanage yame yermamə kirik rəmətərig atuk
kin. Nikam. Kimasir yimirhəm kin nimrimasir mə nəsaninien
mine nikhakien kafan kawehuə pik.
17-18 Kimasir Yesu apa ye takwar yame rəmərhakə nipig
Kughen Rimtawə rimivəhsi-pən nisiaiyen kimin, kini mor
nipran rakhak kini məsiə, kini rimnərig riki Kughen e yame
In Rakhak Pik rimini-pən tukun mimə, “In e narik yame

1:6: Gal 5:22-23 **1:14:** Jon 21:18-19; 2 Kor 5:1 **1:16:** Mat 17:1-5

yakorkeikei, rɨkik ragien pɨk tukun.” Kɨmasɨr yɨmɨrhərɨg rɨkin ramsɨ-pən ye rao ye neai.

19 Mərɨg kɨtawə kharkun huvə mə nəgkiarien kape profet kupən mɨnə in nəfrakɨsien, rəmhen kɨn laet kɨrik yame raməsiə ye nəpɨgnapien. Kɨni rhuvə mə kɨmiə mɨn taksərɨg huvə nəgkiarien a mamhavən mɨseriaji naksəm huvə nɨpran rəmhen kɨn laet yame raməsiə yenpɨg, mɨne nəgkiarien kafan raməmɨr yerkimiə rəmhen kɨn fetukai ramhaktə maməsiə.

20 Mərɨg nar yame rhuvə pɨk mə takharkun, in e nəgkiarien mɨnə kape profet mɨnə ye Nəkwəkwə kape Kughen, pəh nien mə kamhani əmə nəmien kapəriə, 21 meinai profesi kɨrik rɨrkək ye Nəkwəkwə kape Kughen yame ramtərhav əmə ye nərɨgien kape narmamə; mərɨg profet mɨnə kɨmhnaniərhav nəgkiarien yamə mɨne kɨmnhasɨ-pən tuk Kughen nɨpɨg Nanmɨn Kafan rɨmnamvən yerkiriə.

2

Nəmhajoun eikuə mɨnə

1 Mərɨg profet eikuə mɨnə apaikɨn yerki nəmə Isrel kupən, kɨni ye norien kɨrikianə əmə mɨn, nəmhajoun eikuə mɨnə tukhauə mɨn yerkimiə. Tukshajoun oror əmiə, mɨsoriah apɨsapɨs nhatətəyen kapəmiə. Mamhaukreikɨn-pən nɨmətairiə kɨmi Yesu Yermaru, nar apnapɨg mə In rɨmɨvəhsi-ta narpɨnien kape təvhagə has kapəriə. Kɨni pəh nien mə tuktu, Kughen tukroriah əriə ye narpɨnien yame iriə atuk əmə kamhavi-pə.

2 Kɨni narmamə khapsaah tukhakwasɨg kɨn norien has mɨnə kapəriə yame mɨnə kasor naurɨsien. Kɨni ror məkneikɨn, narmamə khapsaah tukhani hah swatuk kape nəfrakɨsien.

3 Iriə kasəptɨg kɨn mane. Kasəptɨg kɨn mane, mɨshajoun eikuə əmiə, mhavəhsi-ta nautə kapəmiə, masəni kwanage yame ramsɨ-pən əmə ye nərɨgien kapəriə. Apa kupən, Kughen ruɨni-ərhav ta narpɨnien kapəriə, kɨni pəh nien mə tuktu, tukroriah əriə.

4 Kɨmiə nɨmɨsəm norien kafan kupən, kɨni mharkun mə In tukror məknakɨn narpɨnien. Nɨpɨg agelo kupən mɨnə kɨmɨsor təvhagə has, Kughen rɨpəh nɨraptərəkɨnien əmə narpɨnien kapəriə, mərɨg rɨmnarak-əhu kɨn əriə apa ye nəkwai nɨmɨr yame reiwaiyu pɨk, mɨrkwəji əriə kɨn jen, apa ikɨn rəpɨgnap ikɨn. Kɨni iriə tuksarə ye nəmhəyen mɨseriaji-pən In tukrɨniərhav narpɨnien kapəriə.

5 Kɨni ye norien kɨrikianə əmə mɨn, ye nɨpɨg kape Noa, Kughen rɨpəh nɨraptərəkɨnien əmə narpɨnien kape narmamə yamə mɨne kɨmɨsəsɨk nəkwan, mərɨg rɨmnhopni əriə ye nu

---

1:17-18: Mat 17:5; Mak 9:7; Luk 9:35 **1:21:** 2 Tim 3:16; 1 Pita 1:11-12 **2:1:** Mat 24:11; Jud 4 **2:4:** Jud 6

ehuə yame rɨmətɨm mhaktə. Mərɨg Noa, yame rɨmɨni-ərhav nəgkiarien kape norien yame ratuatuk, Kughen rɨmɨvəh mɨragh in mɨne kafan narmamə seven.

6 Kɨni ye norien kɨrikianə əmə mɨn, Kughen rɨmnor narpɨnien tuk nahasien kape nəmə Sodom mɨne Gomora, kɨni mɨvaan əru taon mir a kɨn nap; kɨmɨwor nɨmrawk kɨn əriu. Nar a ramhajoun-pən naha nhagɨn yame Kughen tukror mɨn kɨmi narmamə yamə mɨne kasəsɨk nəkwan.

7-8 Mərɨg kwən a Lot rɨmnamarə iriə miriə, kɨni nɨpɨg m-fam in rɨmnəm norien has mɨnə kapəriə, kɨni mamərɨg nəgkiarien has mɨnə kapəriə. Mərɨg nɨpɨg m-fam, in ratuatuk əmə; kɨni rɨkin rərhakɨs pɨk tuk norien has mɨnə kapəriə, yamə mɨne kɨmɨsəsɨk nəkwai Kughen. Kughen rɨmɨvəh mɨragh kwən a Lot

9 ramhajoun-pən mə Kughen Yermaru rɨrkun nɨvəh-mɨragh-ien narmamə yamə mɨne kashatətə iran, kɨni rɨrkun nɨ-rəhsita-yen əriə ye naha nəmhəyen yame kasarə iran. Mərɨg narmamə yamə mɨne khapəh nɨsatuatukien, Kughen rɨrkun nɨraptərəkɨnien əriə mor narpɨnien kɨmi əriə taktəkun mɨvən meriaji nɨpɨg yame In tukrəkir narmamə iran.

10 Kughen tukror narpɨnien kɨmi nəmə has mɨnə fam, mərɨg In tukror narpɨnien ehuə kɨmi narmamə yamə mɨne kasor narɨmnar kape naurɨsien yame nɨprairiə əmə rorkeikei mə tuksor, kɨni narɨmnar e kasor əriə kasəmkɨmɨk. Narmamə mɨnə a khapəh nɨsorkeikeiyen mə Kughen tukreihuə irəriə.

Narmamə mɨnə a kɨsausit mhapəh nhasiaiyen nar kɨrik, kɨni mhapəh nhagɨnien kɨn nhani-hahyen nhag agelo mɨne ye neai.

11 Mərɨg agelo mɨnə tɨksɨn iriə yerpɨrɨg mɨsapita; mərɨg iriə to khapəh nhani-hahyen agelo apnapɨg mɨnə ye nɨmrɨ Kughen Yermaru.

12 Mərɨg narmamə mɨnə a kamhani hah narɨmnar yame khapəh nharkun-huvəyen. Iriə kɨsəmhen kɨn nar aparu mɨnə, yame kapəriə nɨrkunien rɨrkək. Kasor əmə nar yame nɨprairiə əmə rorkeikei. Mərɨg, nar aparu mɨnə kasarha-pə ye tokrei tanə mə narmamə tuksarhakɨn əriə mɨshopni əriə. Kɨni ye norien kɨrikianə əmə mɨn, Kughen tukroriah nəmə has mɨnə a rəmhen kɨn yame kamhopni nar aparu mɨnə.

13 Kughen tukrarpɨn tai norien has kapəriə meinai iriə kasor ahas pən kɨmi narmamə. Rɨkiriə ragien əmə tuk nəvɨgɨnien mɨne nɨnɨm-pɨkien; pəh nien mə yenpɨg əmə, mərɨg yenpɨg mɨne yeraan. Iriə kɨsəmhen kɨn nəmkɨmɨkien ye neipən, mɨne nɨmap pien. Masoriah nhag nɨməhuak. Mhauə masəvɨgɨn kɨmiə miriə, mərɨg kaseikuə irəmiə, masor norien has.

2:5: Jen 6-8; 2 Pita 3:6 **2:6:** Jen 19:24; Jud 7 **2:7-8:** Jen 19:1-16 **2:10:** Jud 7-8,16 **2:11:** Jud 9 **2:12:** Jud 10

14 Nipig m-fam kapəriə nərigien ramvən tuk nəkrəhyen kin
nipiraovin yamə mine kapəriə nərigien rimar. Kini nipig
m-fam kasor təvhagə has mhapəh nisəpəhyen. Mamhavi
ta narmamə yamə mine kapəriə nərigien rapəh niskaiyen;
kamhakwasig kin norien has kapəriə. Mishajoun əriə kin
norien kape nəptigien kin nautə. Mərig Kughen rimini ta
narpinien kapəriə.
15 Kimisəpəh swatuk yame ratuatuk, mamhaiko masəri-pən
swatuk kape kwajikovə kape Beor e kupən, nhagin e Balam,
yame rorkeikei pik nivəhyen mane ye norien yame rahas.
16 Mamarə, dongki kafan rimnhek in tuk norien has
kafan. Kitawə kharkun mə dongki to rapəh nəgkiarien, mərig
Kughen rimnor mə dongki tukrəgkiar rəmhen kin yermamə
raməgkiar mə tukrini-əhu norien ətəwao kape profet a.*
17 Nəmhajoun eikuə minə, nhajounien kapəriə nipran
rirkək, rəmhen kin nimri nu yame rinəmit, mine napuə yame
nimətag ehuə ramahiə ta kin, kini nəhig rirkək iran. Mərig
Kughen rimnərəhu karin iməriə ikin mə nəpignapien.
18 Iriə kasəgkiar ausit mamhani nəgkiarien yame nipran
rirkək. Iriə kasəgkiar ye narimnar yamə mine niprai nar-
mamə kisorkeikei, kini mhavi-pə narmamə khauə ye na-
hasien yame kwəsəta pə pə əmə iran.
19 Kamhani əutən mə narmamə kharkun nisəri-pənien naha
nhagin yame iriə atuk kisorkeikei, natuakəmien kirik rirkək
iran. Mərig nərigien has kapəriə ravi pik nərigien kapəriə
mamor yamehuə kin kapəriə. "Tukmə nar kirik ramarmaru
iram, ik nakuauə slef kafan."
20 Mərig tukmə iriə kisap ta ye nahasien kape tokrei tanə
nipig kwənhauə mharkun Yesu Yermaru yame Ravəh Miragh
ətawə, məkneikin, misarar, mamhareri g-pən tuk norien kape
təvhagə has, məkneikin norien has ramarmaru irəriə. Iriə
kasəmir ye nahasien yame rahas rapita yame kimisarə iran
kupən.
21 Meinai, tukmə yermamə rapəh nirkunien swatuk kape
natuatukien, rahas kwənmopin. Mərig tukmə yermamə
rirkun, kini marar, mipəh nəri-pən-huvəyen Nəgkiarien kape
Kughen yame kivəhsi-pən kimin, norien a in rahas rapita.
22 Kini iriə kasor mə nuhpikinien mir e kawəfrakis yamə
karəni mirəmə, "Kuri tukriruə, marə, mirerig-pən min, mamən
niruəyen kafan," *(Prov 26:11)* mine, "Pukəh, tukmə rar,
mhawən, marə, mirerig-pən min məsok-əsok ye nimtəgei."

3

2:15: Jud 11; Rev 2:14 * **2:16:** Takəm stori kape Balam mine dongki ye Nam 22:28-35.

Nipig yame Yesu tukrirerig-pə min iran

1 Yo minə tiksin, in e kafak nəkwəkwə yame ror kiraru
kin yame raurə kimi əmiə. Yakamher-pre kin əriu mə
tukrisig əmiə, mə rikimiə tukraməsik narimnar minə e, mawor
nərigien kapəmiə mə tukratuatuk.
2 Yakorkeikei mə taksətərig min kin nəgkiarien yamə mine
profet minə kape Kughen kimisəvsao kin misəkupən, mine
nəgkiarien kape Yesu Yermaru yame Rimivəh Miragh ətawə,
yame aposol minə kapəmiə kimnhani-ərhav-pre ta tuk əmiə.
3 Nar kirik yame taksokupən mharkun, in e Nipig Kwasig
ruauə ipakə, kini narmamə tiksin tukasor narimnar yame
niprairiə əmə rorkeikei, kini tuksarh iakei irəmiə mhamə,
4 "? Rhawor? ? Ruini ta mə tukruə, mərig, tuk nagheen?
Nəmehuə kapətawə minə kimnisarə, minahmə ta, mərig ripəh
hanə nuəyen. Kupan, ririkakun ye narimnar yame Kughen
rimnor, muə meriaji-pə nipig e towei mine, narimnar fam
kişəm nəmhen əmə."
5 Mərig iriə kwəsəru-kin mə apa kupən əgkəp, Kughen
rimnəgkiar əmə, neai rəmir, kini nimoptanə rhaktə ye tame
tahik; kini tahik mine nimoptanə kwəwhai əriu minə.
6 Kini ye nipig a, rarar, mor min tahik rakarokin nimoptanə,
moriah fam.
7 Kini rəgkiar əmə, neai mine tokrei tanə kawəmir, mawəmir
huvə əmə maweriaji-pə e towei mine, miravən mweriaji nipig
yame Kughen tukrəkir narmamə iran, mivəhsi-pən narpinien
kimi narmamə yamə mine kisəsik nəkwan, mhopni əriə,
mivaan əru neai mine tokrei tanə.
8 Mərig yo minə tiksin, takhapəh nisəru-kinien nar kirik e
mə ye nərigien kape Kughen Yermaru, tukmə nipig kirikianə
in rəmhen əmə kin newk wan taosen; kini tukmə newk wan
taosen, in rəmhen əmə kin nipig kirikianə.
9 Mərig narmamə tiksin, rikiriə raməsik mə Kughen ramor
tan pən tuk norien promes minə kafan; mərig, nikam. Kafan
nətərigien rəpomh tuk ətawə. Kini rikin rapəh nagienien
mə tukraməkeikei mor narpinien kimi yermamə kirik; mərig
rorkeikei mə narmamə m-fam tuksarar ye nərigien kapriə tuk
norien has minə kapəriə mharerig-pə tukun.
10 Mərig Nipig yame Yesu Yermaru tukrirerig-pə iran,
rəmhen kin yeməkrəh raurə -nakseinein nipig yame tukrurə
iran. Ye nipig a, tuksərig narkarəkien ehuə, məkneikin
neai tukrirkək. Kini nap tukrarkwəru mirh, mine kəmhau
minə, mine makuə. Kini nap tukrarkwəru tokrei tanə, mine
narimnar fam yame raməmir-pən iran. Tukharkək fam.

3:2: Jud 17 **3:3:** 1 Tim 4:1; Jud 18 **3:4:** Mat 24:48 **3:5:** Jen 1:6-9 **3:6:** Jen 7:11; 2 Pita 2:5 **3:8:** Sam 90:4 **3:9:** Hab 2:3; 1 Tim 2:4 **3:10:** Mat 24:29,35; Luk 12:39; 1 Tes 5:2

11 Kɨni meinai Kughen tukroriah narɨmnar m-fam məknai,
kɨmiə takasəkeikei mɨsərɨg nɨmraghien kapəmiə. Nɨmraghien
kapəmiə tukrəməkeikei matuatuk ye nɨmrɨ Kughen. Pəh
Kughen rərəhu karɨn nɨmraghien kapəmiə mə kafan.
12 Rɨkimiə tukrəməsɨk pɨk nɨpɨg yame Yesu tukruə iran;
mɨsorkeikei mə tukruə aihuaa əmə. Ye nɨpɨg a, nap
tukrəkwəru neai, kɨni nəpan-əpanien tukror mɨrh, mɨne
makuə, mɨne kəmhau mɨnə kɨsaiyu mharkək.
13 Mərɨg Kughen ruɨni ta mə tukror neai vi, mɨne tanə vi -
imei narmamə yamə mɨne kɨsatuatuk ye nɨmrɨn. Kɨni rɨkitawə
raməsɨk promes a.
14 Yo mɨnə tɨksɨn, ror məkneikɨn mə tukmə nakhawhin
mə Nɨpɨg a tukramuə, takasəkeikei mɨsarkut hanə əmə mə
Kughen tukrɨpəh nəm-pən-ien nar has kɨrik irəmiə; nəmkɨmɨk
tukrɨrkək irəmiə; kɨni taksarə ye nəmərinuyen kɨmiə min.
15 Rɨkimiə tukrəməsɨk mə Yesu Yermaru, nərɨgien kafan
rəpomh pɨk tuk ətawə, mamor mə tukrɨmar tuk nɨvəh-
mɨraghien narmamə. Kɨni nəkwəkwə yame Pol rɨmɨrai kɨmi
əmiə ye nɨrkunien yame Kughen rɨmɨvəh-sipən kɨmin ramni
məkna.
16 In raməvsao kɨn narɨmnar mɨnə a ye nəkwəkwə mɨnə fam
kafan. Ye nəkwəkwə mɨnə a, narɨmnar tɨksɨn aikɨn yame rɨskai
tuk nɨrkunien. Kɨni narmamə yamə mɨne nərɨgien kapəriə
reno-eno, mhapəh nharkunien nar, kɨni nərɨgien kapəriə
rapəh nəmɨrien kɨrikianə, iriə kamhaukreikɨn nəgkiarien
mɨnə kape Pol, kɨni mhaukreikɨn nəgkiarien mɨnə tɨksɨn mɨn
ye Nəkwəkwə kape Kughen. Mərɨg Kughen tukrɨvəhsi-pən
narpɨnien kɨmi ərɨə.

Pita rɨni nəgkiarien infamien kafan ye nəkwəkwə e

17 Yo mɨnə tɨksɨn, ror məkneikɨn meinai nakwənharkun ta
narɨmnar mɨnə e, sarha, mə nəgkiarien ətəwao kape nar-
mamə yamə mɨne kasəsɨk nəkwai Kughen tukrɨpəh nɨvi-tayen
əmiə eikɨn nhatətəyen kapəmiə ramərer tɨm tɨm ikɨn, tamə
nakhamɨr ye nhatətəyen kapəmiə.
18 Mərɨg takasor nhatətəyen kapəmiə ramehuə mɨskai ye
nɨrkunien ye nɨkarɨn kape Yesu Kristo Yermaru Kapətawə
yame Ravəh mɨragh ətawə, mɨne ye nɨhuvəyen yame
rɨmnautə-pre kɨn kɨmi əmiə.
!Pəh tukamhani vi vi In nɨpɨg m-fam - taktəkun, mamhavən
infamien rɨrkək! Amen.

3:13: Aes 65:17; 66:22; Rev 21:1,27 **3:15:** Rom 2:4 **3:17:** Mak 13:33; 1 Kor 10:12

1 Jon
Nəkwəkwə yame Jon rɨmɨrai məkupən Nəgkiarien kupən ye nəkwəkwə e Fas Jon

?Pa rɨmɨrai nəkwəkwə e? Aposol Jon rɨmɨrai nəkwəkwə e. In piau Jemes, kɨni iriu ji Sebedi mir. In aposol kɨrik kape aposol 12 kape Yesu. Kɨni in yermamə e yame Yesu rorkeikei pɨk. In rɨmɨrai nəkwəkwə mɨnə e: Nəvsaoyen Huvə yame Jon Rɨmɨrai, 1 Jon, 2 Jon, 3 Jon, mɨne Revelesen.

?Rɨmɨrai ramvən kɨmi nɨpa? Rɨmɨrai nəkwəkwə e ramvən kɨmi nəməhuak mɨnə ikɨn mɨnə fam. In rorkeikei mə narmamə kɨrikianə kɨrikianə tuksəvhekɨn, mɨsher-pən kɨn nəkwəkwə e rɨvən ye niməhuak pɨsɨn pɨsɨn aikɨn mɨnə fam.

?Narəyen rɨmnhawor pən iran mɨne nɨpɨg rɨmɨrai? Ye nɨpɨg a, narmamə tɨksɨn khamə Yesu in yermamə apnapɨg əmə, kɨni Nanmɨn kape Kughen rɨmauə əmə ye nɨpran nɨpɨg Jon Baptaes rɨmnor baptaes iran, kɨni məta iran nɨpɨg rɨmamhə ye nai kamarkwao kɨn. Mərɨg nhajounien a in neikuəyen. Yesu in Kughen, In rɨmauə mor nɨprai yermamə kɨn. Kɨni iriə mɨshajoun mɨn mə norien has in rɨrkək. Mhamə rhuvə əmə mə narmamə tuksor apnapɨg əmə norien has mərɨg in ai ye kapəriə nhajounien, nɨprai yermamə in nar apnapɨg əmə. Nhag nhajounien mɨnə a, ye nəgkiarien kape nəmə Gris, kamni kɨmə, “Nostisism.”

?Rɨmɨrai nəkwəkwə e tuk naha? Jon rɨmɨrai nəkwəkwə e mə tukrhajoun mɨn nəgkiarien yame ratuatuk, kɨni mə tukrɨni-ərhav neikuəyen mɨnə e kape nəmhajoun eikuə mɨnə. Kɨni ramhajoun mə norkeikeiyen in nar ehuə. Kɨni morkeikei mə tukrasitu, mor nhatətəyen kape nəməhuak mɨnə ruə mɨskai kɨni mharkun huvə mɨn mə Kughen rɨmɨvəh mɨragh əfrakɨs əriə, iriə mhavəh nɨmraghien rerɨn.

Nəgkiarien Mragh

1 Yakamhani-ərhav Nəgkiarien kape Nɨmraghien. Kwasɨg ikɨn Kughen rɨmnor narɨmnar fam, Nəgkiarien e rɨmnəkupən marə. Kɨmawə yɨmɨsərɨg, kɨni mɨsəm kɨn nɨmrɨmawə, kɨni mharap kɨn kwermɨmawə.

2 Kɨni Nəgkiarien ai rɨtərhav-pə; yɨmɨsəm, masarer-ərhav mamhani-ərhav, kɨni mamhani-pre mɨn tuk əmiə mə In e

---

1:1: Jon 14:6 **1:1:** Jon 1:1,3 **1:1:** Luk 24:48; Jon 1:14; 19:35; 2 Pita 1:16; 1 Jon 4:14 **1:2:** Jon 1:1-4; 11:25; 14:6 **1:2:** Jon 15:27

In nɨmraghien rerɨn. Iriu Rɨmtawə Kughen, kɨmwəkupən mwarə, kɨni rɨmnajiərhav-pə tuk əmawə.
3 Yakamhani-ərhav-pre tuk əmiə narɨmnar yamə mɨne yakməsəm kɨni mwəsərɨg-ta, mə kɨmiə mɨn takhauə kɨsor kɨrikianə kɨtawə-m kɨmiə. Kɨtawə Rɨmtawə Kughen mɨne Tɨni Yesu Kristo tukhauə kɨrikianə.
4 Yakamharai narɨmnar mɨnə e mə tukror rɨkitawə ramagien pɨk əmə.

Nəriwəkien ye nɨkhakien

5 Nəgkiarien e in e yɨmɨsərɨg tukun kɨni mhani-ərhav-pre tuk əmiə, mə Kughen, In nɨkhakien, kɨni nəpɨgnapien rɨrkək əfrakɨs iran.
6 Tukmə kɨtawə kamhani mə kwənhauə kɨrikianə kɨtawə min, mərɨg kɨtawə kaseriwək əmə ye nəpɨgnapien, kɨtawə kaseikuə, kɨni mhapəh nɨsarəyen ye nəfrakɨsien.
7 Mərɨg tukmə kaseriwək ye nɨkhakien, rəmhen kɨn yame Kughen ramarə ye nɨkhakien, kɨtawə kwəsor kɨrikianə kɨtawə min; kɨni nɨtaw Yesu, Ji Kughen, rɨmnəspir rɨkitawə tuk nahasien m-fam, mor kɨtawə kɨsatuatuk ye nɨmrɨ Kughen.
8 Mərɨg tukmə kɨtawə khamə khapəh nɨsorien təvhagə hah, kɨni mɨseikuə atuk əmə irətawə, kɨni nəfrakɨsien rɨrkək irətawə.
9 Kughen In ratuatuk, to rapəh nakapɨrien nəgkiarien kafan. Kɨni tukmə kɨtawə khani-ərhav təvhagə hah kapətawə, In tukrəspir ətawə, məru-kɨn norien has mɨfam kapətawə, mə tuksatuatuk ye nɨmrɨn.
10 Mərɨg tukmə kɨtawə khamə khapəh nɨsorien təvhagə hah, kɨtawə kasor mə Kughen In yeikuə, kɨni nəgkiarien kafan rapəh nəmɨrien ye nɨmraghien kapətawə.

2

Yesu Kristo in yermamə kape nasituyen irətawə

1 Kwajikovə mɨnə kafak, yakamrai nəgkiarien e kɨmi əmiə mamni-əhu əmiə mə takhapəh nɨsorien təvhagə has. Mərɨg tukmə kasor təvhagə hah, yermamə kɨrik kapətawə tukrəgkiar atuə kɨn kapətawə kɨmi Kughen. Yermamə e In e Yesu Kristo, yemə atuatuk.
2 Yesu e, Kughen rɨmɨvəhsi-pən narpɨnien kape təvhagə has kapətawə kɨmin, nɨtawɨn rɨmnaiyu. Nɨtawɨn rɨmnaiyu, pəh nien mə kapətawə pɨsɨn əmə, mərɨg kape narmamə m-fam ye tokrei tanə.

1:2: Jon 1:1-4 **1:3:** 1 Kor 1:9 **1:5:** 1 Tim 6:16 **1:6:** Jon 3:19-21; 8:12; Efes 5:8; 1 Jon 2:11 **1:6:** 1 Jon 2:4; 4:20 **1:7:** Aes 2:5 **1:8:** Jer 2:35; Rom 3:9,19; Jem 3:2 **1:8:** 1 Jon 2:4 **1:9:** Sam 32:3-5; 51:2; Prov 28:13 **1:9:** Jer 31:34; Maeka 7:18-20; Hib 10:22 **1:10:** Jon 5:38 **2:1:** 1 Tes 2:11 **2:1:** Rom 8:34; 1 Tim 2:5; Hib 7:25 **2:2:** Rom 3:25; 1 Jon 4:10 **2:2:** Jon 3:17

3 Mərig tukmə kitawə kasəri-pən nəgkiarien kape Kughen,
ramhajoun mə kitawə kharkun huvə mə kwənhauə minharkun Kughen.
4 Tukmə yermamə rimə rirkun Kughen mərig rapəh nəri-
pən-huvəyen nəgkiarien kafan, in rameikuə əmə; nəfrakisien
rirkək iran.
5-6 Mərig yermamə yame rəri-pən huvə nəgkiarien kafan,
norkeikeiyen kape Kughen ramkuə əfrakis kin norkeikeiyen
yerkin.* Yermamə yame ramni mə in ravəh Yesu yerkin,
tukraməkeikei məri-pən swatuk kirikianə əmə yame Yesu
rimnəri-pən. Norien a tukramhajoun mə kitawə kamhavəh
Yesu yerkitawə.

Kitawə tukasəkeikei masorkeikei ətawə minə

7 Yo minə tiksin, pəh nien nəgkiarien vi kirik yame yakamrai
kimi əmiə mə taksəri-pən; mərig nəgkiarien akwas kirik yame
nakwəsərig-ta kupən. Nəgkiarien akwas e nəgkiarien yame
nakwənharkun-ta.
8 Mərig, nəfrakis, ramor mə nəgkiarien vi kirik tuk əmiə.
Kini, nimraghien kape Yesu mine kapəmiə kawor əpu kaməm
mə nəgkiarien e rəfrakis, meinai taktəkun ai, nəpignapien
rinamrikək, kini nikhakien əfrakis rinakhak-pə.
9 Kini yeməhuak kirik yame ramni mə in ramərer ye
nikhakien, mərig raməməkin nəməhuak minə tiksin, yer-
mamə en ramarə hanə ye nəpignapien.
10 Mərig yeməhuak yame rorkeikei nəməhuak minə, in ra-
marə ye nikhakien. Kini nar kirik to rapəh norien rimir.
11 Mərig tukmə raməməkin in kirik, ramarə hanə ye
nəpignapien, rimuvrig əpis in, rəmərіwək əmə ye nəpignəpien.
12 Kwajikovə minə kafak, yakamrai nəkwəkwə e raurə kimi
əmiə,
Meinai Kughen rinəspir-ta təvhagə has kapəmiə kin
norien yame Yesu rimnor.
13 Tatə minə, yakamrai nəkwəkwə e raurə kimi əmiə,
meinai kimiə nakwənharkun-ta In yame rimnəkupən
mamarə kwasig ikin Kughen ror narimnar.
Nitamaruə, yakamrai nəkwəkwə e raurə kimi əmiə,
meinai nakwəsəpita yemə has ai Setan.
14 Kwajikovə minə, yakamrai nəkwəkwə e raurə kimi əmiə,

2:3: 1 Jon 4:13; 5:2 **2:3:** Jon 14:15 **2:4:** Taet 1:16; 1 Jon 3:6; 4:7,8 **2:4:** 1 Jon 1:6,8 **2:5-6:** Jon 14:15 * **2:5-6:** Swatuk pisin kirik kape nukreikinien v 5: "Mərig yermamə yame rəri-pən huvə nəgkiarien kafan, in rorkeikei pik Kughen." **2:5-6:** 1 Jon 4:12 **2:5-6:** Mat 11:29 **2:5-6:** 1 Jon 2:3 **2:5-6:** Jon 15 **2:7:** Dut 6:5; Lev 19:18 **2:7:** 1 Jon 2:24; 3:11,23; 4:21; 2 Jon 5,6 **2:8:** Jon 13:34 **2:8:** Rom 13:12 **2:8:** Jon 1:9 **2:8:** Efes 5:8; 1 Tes 5:5 **2:9:** 1 Jon 3:10,15,16; 4:20,21 **2:9:** 1 Jon 1:5 **2:10:** 1 Jon 3:14 **2:10:** Sam 119:165 **2:11:** 1 Jon 1:6 **2:11:** Jon 11:9; 12:35 **2:13:** Jon 1:1 **2:13:** Jon 16:33

meinai nakwənharkun-ta Rɨmtawə Kughen.
Tatə mɨnə, yakamrai nəkwəkwə e raurə kɨmi əmiə,
meinai kɨmiə nakwənharkun-ta In yame rɨmnəkupən mamarə kwasɨg ikɨn Kughen ror narɨmnar.
Nɨtamaruə, yakamrai nəkwəkwə e raurə kɨmi əmiə,
meinai nakwənhaskai, nəgkiarien kape Kughen raməmɨr irəmiə, kɨni nakwəsəpita yemə has ai Setan.

15 Takhapəh nɨsorkeikei-pɨk-ien norien kape tokrei tanə mɨne narɨmnar fam kape tokrei tanə. Yermamə yame rorkeikei pɨk narɨmnar kape tokrei tanə, norkeikeiyen kape Rɨmtawə Kughen rɨrkək yerkin.
16 Meinai norien m-fam kape tokrei tanə khapəh nhasɨ-pənien ye Rɨmtawə Kughen, mərɨg kape tokrei tanə əmə. Norien m-fam kape tokrei tanə, irisɨr e: Rɨki jir raməkrəh, kamanipɨn tuk narɨmnar kape nɨprai jir əmə, kɨvəhsi-haktə jir tuk nautə mɨne norien kafan.
17 Mərɨg tokrei tanə e tɨkrɨpirkək, mɨne narɨmnar m-fam yame ramswin iran mavi nərɨgien. Mərɨg narmamə yamə mɨne kasor nəkwai Kughen, tuksarə kape rerɨn.

Tɨkmɨr mɨnə kape Kristo kwənhauə ta

18 Kwajikovə mɨnə kafak, kɨtawə kwənhauə ye Nɨpɨg Kwasɨg. Nakwəsərɨg mə tɨkmɨr kɨrik kape Kristo tukruə. Kɨni taktəkun ai, tɨkmɨr mɨnə khapsaah kape Kristo kwənhauə ta. Kwənhauə, kɨtawə kharkun mə kwənhauə ta ye Nɨpɨg Kwasɨg.
19 Iriə kwəsəpəh kapətawə niməhuak mɨnə, meinai iriə, pəh nien mə kɨtawə əgkəp mɨnə tɨksɨn əfrakɨs a. Rɨpi mə kɨtawə əfrakɨs əgkəp mɨnə tɨksɨn a, to kɨpihapəh nɨsəpəhyen ətawə. Mərɨg iriə kɨmɨsap-ta irətawə, ramhajoun mə iriə pəh nien mə kɨtawə mɨnə tɨksɨn.
20 Mərɨg kɨmiə, Kristo, Yemə Imərhakə, rɨnəvrai-pre-ta Nanmɨn Rhakə kɨmi əmiə mor kɨmiə nakharkun nəfrakɨsien.
21 Yakamrai nəkwəkwə e kɨmiə əmiə, pəh nien mə nakseinein nəfrakɨsien, mərɨg kɨmiə nakwənharkun ta nəfrakɨsien, kɨni mɨnharkun mə nəfrakɨsien rɨpəh nɨkuəyen kɨn neikuəyen.
22 ?Pa e in yeikuə kɨrik? Yermamə yame ramni mə Yesu pəh nien mə Kristo yame Kughen rɨmɨrpen. Yermamə e in e, in tɨkmɨr kape Kristo. In rukreikɨn-pən nɨmeitaan kɨmi Rɨmtawə Kughen mɨne Tɨni, Yesu.

2:14: Jon 1:1 **2:14:** Efes 6:10 **2:14:** 1 Jon 2:13; Sam 119:9-11; Jon 5:38; Hib 4:12; 1 Jon 1:10 **2:15:** Rom 12:2 **2:15:** Jem 4:4 **2:16:** Jen 3:6; Rom 13:14; Efes 2:3 **2:16:** Prov 27:20 **2:17:** Hib 12:27 **2:17:** Mat 12:50 **2:18:** Rom 13:11 **2:18:** 1 Jon 2:22; 4:3; 2 Jon 1:7 **2:18:** 1 Jon 4:1 **2:19:** Wok 20:30 **2:20:** 1 Jon 2:27; 2 Kor 1:21-22 **2:21:** 2 Pita 1:12 **2:22:** 1 Jon 4:3; 2 Jon 1:7

23 Yermamə yame rukreikɨn-pən nɨmeitaan kɨmi Tɨni, Yesu,
reinein nofugɨnien ye Rɨmtawə Kughen. Mərɨg yermamə
yame ramni nəfrakɨsien ye Tɨni Yesu, rofugɨn ye Rɨmtawə
Kughen.
24 Rɨkimiə tukraməsɨk mɨpəh nɨsəru-kɨnien nəgkiarien yame
nakwəsərɨg-ta kupən. Nəgkiarien a raməmɨr hanə irəmiə, mor
əmiə naksofugɨn ye Rɨmtawə Kughen mɨne Tɨni, Yesu.
25 Kɨni nar a in a, nɨmraghien rerɨn, Kughen ruɨni-ta mə
tukrɨvəhsi-pə kɨmi ətawə.
26 Yakamrai nəgkiarien mɨnə e kɨmi əmiə mamni-ərhav
narmamə yamə mɨne kasarkut tuk nɨvi-tayen əmiə.
27 Mərɨg kɨmiə, Kristo rɨnəvrai-pre-ta Nanmɨn Rhakə kɨmi
əmiə, raməmɨr təvɨr hanə irəmiə. ?Ror pən, pa mɨn rɨrkun
nhajounien nar vi kɨrik kɨmi əmiə? Yermamə rɨrkək. Nanmɨn
Rhakə, yame Kristo rɨnəvrai-pre-ta kɨmi əmiə ramhajoun
narɨmnar fam kɨmi əmiə. Nhajounien a raməfrakɨs, mɨpəh
neikuəyen nɨpɨg kɨrik. Nanmɨn Rhakə ramhajoun əmiə mə
takasofugɨn ye Kristo mamharpɨn.
28 Kɨni taktəkun ai, kwajikovə mɨnə kafak, takasofugɨn-pən
ye Kristo pəh nɨpɨg tukruə, məm kɨtawə khapəh nhagɨnien,
mhapəh nɨsaurɨsien tuk nɨsərerien ye nɨmrɨn.
29 Tukmə nakharkun mə Yesu In ratuatuk, takharkun mə
narmamə m-fam yamə mɨne kasor norien atuatuk, iriə a
kwajikovə mɨnə kape Kughen.

3

Kɨmiə e kwajikovə mɨnə kape Kughen

1 !Səmru! Norkeikeiyen yame Rɨmtawə Kughen raməvrai-
pə kɨmi ətawə rehuə mapita, in e Kughen ramhen ətawə mə
kafan kwajikovə mɨnə. Kɨni nəfrakɨsien mə kɨtawə e. Nar-
mamə ye tokrei tanə kaseinein ətawə meinai iriə kɨmɨseinein
Kughen.
2 Yo mɨnə tɨksɨn. Kɨtawə kwajikovə kape Kughen mɨnə ai
taktəkun. Kɨtawə khapəh nharkunien mə nɨpraitawə tukrha-
wor pən iran mɨne nɨpɨg Kristo tukrɨrerɨg-pə mɨn. Mərɨg
kɨtawə kharkun mə nɨpɨg tukrɨrerɨg-pə mɨn, kɨtawə tuksəmhen
kɨn In, meinai ye nɨpɨg a, tuksəm əfra mə In ror məkna.
3 Narmamə m-fam yamə mɨne kasərəhu-pən nərɨgien
kapəriə ye Kristo məkna, kasəspir-ta norien kapəriə, meinai
Kristo mɨn In ratuatuk.

2:23: Jon 8:19; 14:7; 1 Jon 4:15; 5:1; 2 Jon 1:9 **2:24:** Jon 14:23; 15:4; 1 Jon 1:3; 2 Jon 9 **2:26:** 1 Jon 3:7 **2:27:** 1 Jon 2:20 **2:27:** 1 Kor 2:12 **2:27:** Jon 15:4 **2:28:** 1 Jon 3:2; Kol 3:4 **2:28:** Efes 3:12 **2:29:** 1 Jon 3:7 **2:29:** Jon 1:13 **3:1:** Jon 3:16 **3:1:** Jon 1:12 **3:1:** Jon 15:21; 16:2,3 **3:2:** Kol 3:4; 1 Jon 2:28 **3:2:** Rom 8:29; 2 Pita 1:4 **3:2:** Jon 17:24; 2 Kor 3:18 **3:3:** 2 Kor 7:1; 1 Jon 1:7; 2 Pita 3:13,14

4 Narmamə yamə mɨne kasor təvhagə has, masakapɨr mɨn
loa kape Kughen, meinai nɨprai nəgkiarien e "təvhagə has"
nɨpran rɨmə "nakapɨrien loa kape Kughen."
5 Kɨni kɨmiə nakharkun mə Kristo rɨmauə mə tukrɨrɨsɨn
ətawə ye təvhagə has. Təvhagə has rɨrkək iran.
6 Yermamə yame ramofugɨn-pən ye Kristo to rapəh mɨn
nɨrpɨnien ye təvhagə has. Yermamə yame ramɨrpɨn-pən ye
təvhagə has, ramhajoun mə in rɨpəh nəmien Kristo, mɨpəh
nɨrkunien In.
7 Kafak kwajikovə mɨnə, takhapəh nɨseighanien kɨn yer-
mamə kɨrik mə tukrɨvi nərɨgien kapəmiə naksətəwao. Yer-
mamə yame ramor norien yame ratuatuk, in en yemə atu-
atuk, rəmhen kɨn Kristo in ratuatuk.
8 Mərɨg yermamə yame ramɨrpɨn əmə ye təvhagə has,
ramhajoun mə in kape Setan, meinai Setan a in a rɨmnəkupən
mor təvhagə has, kɨni mamor təvhagə has mamrɨpɨn. Mərɨg Ji
Kughen rɨmauə mə tukrəsur-əsur wok a kape Setan.
9 Mərɨg yermamə yame rɨmnarha vi mɨn muə kwajikovə
kape Kughen, to rɨpəh nɨrpɨnien ye təvhagə has, meinai
In ramofugɨn-pən ye Kughen. Meinein norien təvhagə has
mamɨrpɨn, meinai rɨmnarha vi mɨn muə kwajikovə kape
Kughen.
10 In e swatuk tuk nɨrkunien mə pa nhagɨn in kwajikovə
kape Kughen, mɨne pa nhagɨn in kwajikovə kape Setan: Nar-
mamə yamə mɨne khapəh nɨsorien nar atuatuk, kɨni mhapəh
nɨsorkeikeiyen nəməhuak mɨnə tɨksɨn, iriə a pəh nien mə
kwajikovə kape Kughen mɨnə.

Tukasəkeikei mɨsorkeikei ətawə mɨnə

11 Nəgkiarien e in e, nakwəsərɨg-ta kupən, mə kɨtawə
tukasəkeikei mɨsorkeikei ətawə mɨnə.
12 Rahas mə taksəri-pən norien kape kwən e Ken kupən,
yame in yermamə kape Setan, in rɨmnhopni naorahini. ?
Kɨni rɨmnhopni naorahini tuk naha? Meinai naorahini, kafan
norien in ratuatuk, mərɨg Ken, kafan norien rahas.
13 Ror pən kɨn, yo mɨnə tɨksɨn, takhapəh nɨsakurien nɨpɨg
narmamə ye tokrei tanə kasəməkɨn əmiə.
14 Mərɨg kɨtawə kasorkeikei nəməhuak mɨnə tɨksɨn, ramha-
joun mə kwənhatərhav ta ye kwənmhan kape nɨmhəyen,
mhauə imei nɨmraghien. Mərɨg yermamə yame raməmək
əmə, ramarə hanə ye kwənmhan kape nɨmhəyen.

3:5: 1 Jon 3:8 **3:5:** 2 Kor 5:21 **3:6:** 1 Jon 3:9; 2:4; 5:18; 3 Jon 1:11 **3:8:** Jon 8:44 **3:8:** Hib 2:14 **3:9:** Jon 1:13 **3:9:** 1 Jon 5:18 **3:10:** 1 Jon 3:1,2; Jon 1:12 **3:10:** 1 Jon 3:8 **3:10:** 1 Jon 2:9; 4:8 **3:11:** 1 Jon 2:7 **3:11:** Jon 13:34-35; 15:12; 1 Jon 4:7,11,21; 2 Jon 1:5 **3:12:** Jen 4:8 **3:12:** Prov 29:10 **3:13:** Jon 15:18,19; 17:14 **3:14:** Jon 5:24 **3:14:** 1 Jon 2:9

15 Kɨni yermamə yame ramə̈mə̈kɨn narmamə, in rəmhen
kɨn yermamə yame ramhopni yermamə. Nakharkun mə yer-
mamə yame ramhopni yermamə, rɨpəh nɨvəhyen nɨmraghien
rerɨn.
16 Yesu rɨmnarakikɨn nɨmraghien kafan tuk ətawə, mhajoun
ətawə kɨn norien kape norkeikeiyen narmamə. Kɨni ye norien
kɨrikianə əmə mɨn, rhuvə mə kɨtawə tuksarakikɨn nɨmraghien
kapətawə tuk nəməhuak mɨnə tɨksɨn.
17 Tukmə yermamə kɨrik, kafan nautə rɨpsaah, kɨni məm
mə nəməhuak mɨnə tɨksɨn kasəkwakwə kɨn nar kɨrik, mərɨg
raməptɨg kɨn nautə kafan, ? norkeikeiyen kape Kughen
raməmɨr iran uə? !Nɨkam, rɨrkək!
18 Kwajikovə mɨnə, pəh kɨtawə tukhapəh nhani-əməyen
norkeikeiyen ye nhertawə, mərɨg pəh kɨsorkeikei əfrakɨs nar-
mamə ye norien mɨnə kapətawə.
19-20 Kasor norien mɨnə a, mamharkun mə kasarə ye
nəfrakɨsien. Nar apnapɨg mə kasərɨg yerkitawə mə khapəh
nɨsəmhenien, mərɨg khauə ye nɨmrɨ Kughen, rɨkitawə
ramərinu əmə. Meinai Kughen rɨrkun rɨkitawə rapita ətawə.
In rɨrkun narɨmnar fam.
21 Yo mɨnə tɨksɨn, pəh khapəh nɨsərɨgien yerkitawə mə
khapəh nɨsəmhenien, mhauə ye nɨmrɨ Kughen, rɨkitawə
ramərinu əmə,
22 mɨpihavəh naha nhagɨn yame kɨmɨsaiyoh In kɨn, meinai
kasor nəkwan, mɨne norien yame In rorkeikei.
23 Nəgkiarien yame Kughen rɨmɨvəhsi-pə ramni mə
tukasəkeikei mhani nəfrakɨsien ye Tɨni, Yesu Kristo,
mɨsorkeikei ətawə mɨnə rəmhen kɨn yame in rɨmɨni ta.
24 Yermamə yame ramə̈ri-pən nəgkiarien e yame Kughen
rɨmɨwəhsi-pə, ramofugɨn iriu Kughen, kɨni Kughen ramofugɨn
iriu min. Kɨni kharkun mə Kughen ramofugɨn kɨtawə min,
meinai rɨnəvrai-pə ta Nanmɨn Kafan kɨmi ətawə.

4

Pəh kɨsəkir huvə nanmɨn mɨnə

1 Yo mɨnə tɨksɨn, profet rɨpsaah kamhani mhamə Nanmɨn
kape Kughen raməmɨr irəriə, mərɨg takhapəh nhani-
nəfakɨsien irəriə m-fam. Taksokupən mɨsəkir əmhen əriə,
mə nanmɨn a raməmɨr irəriə, kape Kughen əfrakɨs, uə nɨkam.
Meinai profet eikuə khapsaah kwənhauə-ta ye tokrei tanə.

3:15: 1 Jon 2:9 **3:15:** Mat 5:21,22; Jon 8:44 **3:15:** Gal 5:20,21 **3:16:** Jon 10:11 **3:16:** Jon 15:13; 1 Tes 2:8 **3:17:** Dut 15:7,8; Jem 2:15,16 **3:17:** 1 Jon 4:20 **3:18:** Esik 33:31; Rom 12:9 **3:21:** Efes 3:12; 1 Jon 5:14 **3:22:** Mat 7:7 **3:22:** Jon 14:15 **3:22:** Hib 13:21 **3:23:** Jon 6:29 **3:23:** Jon 1:12; 3:18; 20:31 **3:23:** Jon 13:34 **3:24:** 1 Jon 2:3 **3:24:** 1 Jon 2:6; 4:15 **3:24:** 1 Jon 4:13 **4:1:** Jer 29:8 **4:1:** Mat 7:15; 1 Jon 2:18

2 In e swatuk tuk nɨrkunien mə Nanmɨn əfrakɨs kape
Kughen raməmɨr irəriə uə nɨkam: Tukmə yermamə rɨmə Yesu
Kristo rɨmauə nɨpran ror nɨprai yermamə kɨn, yermamə a,
Nanmɨn kape Kughen raməmɨr əfrakɨs iran.
3 Mərɨg yermamə yame rapəh nɨni-ərhavyen Yesu, pəh nien
mə Nanmɨn kape Kughen raməmɨr iran. In e in tɨkmɨr kape
Kristo. Kɨmiə nɨmnharkun mə tɨkmɨr e tukruə ye tokrei tanə;
kɨni ruauə ta.

4 Kwajikovə mɨnə kafak, kɨmiə narmamə kape Kughen mɨnə,
nakwənhakurao-ta ye profet eikuə mɨnə, meinai Nanmɨn
yame raməmɨr yerkimiə in rapita nanmɨn yame raməmɨr ye
tokrei tanə.
5 Iriə, narmamə kape tokrei tanə, ror məkneikɨn mə
nəgkiarien kapəriə, kape tokrei tanə əmə; kɨni narmamə yamə
mɨne kasətərɨg kɨn əriə, iriə mɨn narmamə kape tokrei tanə.
6 Mərɨg kɨtawə narmamə kape Kughen mɨnə. Ror
məkneikɨn, narmamə yamə mɨne kharkun Kughen, iriə
kasətərɨg kɨn ətawə. Mərɨg narmamə yamə mɨne kaseinein
Kughen, iriə khapəh nɨsətərɨgien kɨn ətawə. In e swatuk tuk
nɨrkunien Nanmɨn əfrakɨs kape Kughen mɨne nanmɨn eikuə.

Norkeikeiyen kape Kughen

7 Yo mɨnə tɨksɨn, pəh kɨtawə kɨsorkeikei ətawə mɨnə, mhawor
norkeikeiyen ramsɨ-pən tuk Kughen. Kɨni narmamə yamə
mɨne kwəsarha vi mɨn mhauə kwajikovə kape Kughen mɨnə,
kɨni mɨnharkun-ta Kughen, iriə kasor norkeikeiyen.
8 Kughen, In nuknei norkeikeiyen. Ror məkneikɨn mə nar-
mamə yamə mɨne kaseinein Kughen, kapəriə norkeikeiyen
rɨrkək.
9 Kughen rɨmnor əpu kafan norkeikeiyen kɨmi ətawə
məkneikɨn: In mher-pə kɨn Tɨni kwənkwan kɨrikianə əmə, ruə
ye tokrei tanə, mə kɨtawə tukhavəh nɨmraghien tukun.
10 Norkeikeiyen əfrakɨs ramni məknekɨn mə, “Pəh nien mə
kɨtawə kɨmɨsorkeikei Kughen, mərɨg In rɨmnorkeikei ətawə
mher-pə kɨn Tɨni ruə, kɨni mɨvəhsi-pən narpɨnien kape təvhagə
has kapətawə kɨmin, nɨtawɨn rɨmnaiyu.”
11 Yo mɨnə tɨksɨn, Kughen rorkeikei ətawə ror məkneikɨn,
kɨtawə mɨn tukasəkeikei mɨsorkeikei ətawə mɨnə.

4:2: Jon 1:14; 1 Jon 2:23 **4:2:** 1 Kor 12:3 **4:3:** 1 Jon 2:22; 2 Jon 1:7 **4:3:** 1 Jon 2:18 **4:4:** Jon 16:33 **4:4:** 2 King 6:16; Rom 8:31 **4:5:** Jon 15:19; 17:14,16 **4:6:** Jon 8:47 **4:6:** Jon 14:17 **4:6:** Mak 13:5 **4:7:** 1 Jon 3:11 **4:7:** Jon 1:15 **4:7:** 1 Jon 2:4 **4:9:** Jon 1:18 **4:9:** Jon 3:16,17; 1 Jon 5:11 **4:10:** Rom 5:8,10 **4:10:** Rom 3:25 **4:11:** Jon 3:16 **4:11:** Jon 15:12; 1 Jon 3:11

12 Kɨpəh nəmien Kughen nɨpɨg kɨrik. Mərɨg tukmə kɨtawə
kasorkeikei ətawə mɨnə, ramhajoun mə Kughen ramarə yerk-
itawə, norkeikeiyen kafan ramkuə kɨn norkeikeiyen yerk-
itawə.
13 Kughen rɨmnəvrai-pə Nanmɨn kafan kɨmi ətawə
kɨni kwənharkun mə kasofugɨn-pən tuk Kughen, kɨni In
ramofugɨn-pə tuk ətawə.
14 Kɨni kɨmawə yakwəsəm ta kɨni mamhani-ərhav mə
Rɨmtawə Kughen rɨmnherpə-kɨn Tɨni mə tukrɨvəh mɨragh nar-
mamə m-fam.
15 Narmamə yamə mɨne kamhani-ərhav mə Yesu in Ji
Kughen, ramhajoun mə Kughen ramarə irəriə, kɨni iriə kasarə
mɨn iran.
16 Ror məkneikɨn mə kɨtawə kwənharkun-ta mə Kughen
rorkeikei ətawə, kɨni kɨtawə kasətɨgtə mɨn ye norkeikeiyen
kafan.
Kughen in norkeikeiyen. Narmamə yamə mɨne kasor
norkeikeiyen, ramhajoun mə kasofugɨn-pən tuk Kughen, kɨni
Kughen ramofugɨn-pən tuk əriə.
17 Kɨtawə tuksarə məknekɨn, norkeikeiyen tukrɨkuə kɨn
norkeikeiyen yerkitawə, mə kɨtawə tukhapəh nhagɨnien ye
nɨpɨg yame Kughen tukrəkir narmamə iran, meinai tukəm mə
kapətawə norien ye tokrei tanə rəmhen əmə kɨn norien kape
Yesu.
18 Mərɨg norkeikeiyen mɨne nɨgɨnien to krapəh nɨwəmɨr-
kwis-ien. Norkeikeiyen əfrakɨs ramsɨg-yerhav nɨgɨnien.
Tukmə rɨkitawə raməsɨk mə tukhavəh narpɨnien kɨrik, ramha-
joun mə norkeikeiyen rɨpəh hanə nɨkuəyen kɨn norkeikeiyen
yerkitawə.
19 Kɨtawə kasorkeikei ətawə mɨnə meinai Kughen
rɨmnorkeikei ətawə məkupən.
20 Mərɨg yermamə yame ramni mə rorkeikei Kughen, marar
maməməkɨn in mɨnə tɨksɨn, rameikuə. Meinai tukmə yer-
mamə kɨrik raməməkɨn in mɨnə tɨksɨn yamə mɨne raməm əriə,
?tukrhawor morkeikei Kughen yame rapəh nəmien In nɨpɨg
kɨrik? To rapəh norien.
21 Kɨni Yesu rɨmɨvəhsi-pə nəgkiarien kɨrik mə tuksor: Tukmə
nakorkeikei Kughen, takaməkeikei morkeikei mɨn ik mɨnə
tɨksɨn.

5

Kwəsapita norien kape tokrei tanə

4:12: Jon 1:18 **4:12:** 1 Jon 4:17; 2:5 **4:13:** 1 Jon 2:3 **4:13:** 1 Jon 3:24 **4:14:** Jon 15:27 **4:14:** Luk 2:11; Jon 3:17 **4:15:** 1 Jon 3:24 **4:16:** 1 Jon 4:8 **4:16:** 1 Jon 3:24 **4:17:** 1 Jon 4:12; 2:5 **4:17:** Efes 3:12 **4:18:** Rom 8:15 **4:20:** 1 Jon 2:9 **4:20:** 1 Jon 1:6; 2:4 **4:20:** 1 Jon 3:17 **4:20:** 1 Jon 4:12; Jon 1:18 **4:21:** 1 Jon 2:7,9

1 Narmamə yamə mɨne kamhani nəfrakɨsien mə Yesu in
Kristo yame Kughen rɨmɨrpen, iriə en kwəsarha vi mhauə
kwajikovə mɨnə kape Kughen. Kɨni narmamə m-fam yamə
mɨne kasorkeikei Rɨmtawə Kughen, iriə kasorkeikei mɨn kwa-
jikovə kape Kughen mɨnə.
2 Kɨtawə kwənharkun ta mə tukmə kɨtawə kɨsorkeikei
Kughen, masor nəkwan, tukasəkeikei mɨsorkeikei mɨn kwa-
jikovə kape Kughen mɨnə.

3 Tukmə kasor nəkwai Kughen, ramhajoun mə kasorkeikei
Kughen. Kɨni kafan loa rəmhen kɨn kajipə yame rəruvəruvə
əmə,
4 meinai narmamə yamə mɨne kɨmɨsarha vi mhauə kwa-
jikovə mɨnə kape Kughen, iriə kwəsapita norien mɨnə kape
tokrei tanə. Kɨni nhatətəyen kapətawə ravəhsi-pə nəsanɨnien
tuk napitayen norien kape tokrei tanə.
5 ?Nɨ-pa mɨnə e kwəsapita norien kape tokrei tanə? Iriə e
yamə mɨne kamhani nəfrakɨsien mə Yesu in Ji Kughen.

Kɨnor əpu Yesu

6 Yesu Kristo rɨtərhav-pə ye nu mɨne nɨtə. Pəh nien mə ye nu
əmə, mərɨg rɨmauə ye nu mɨne nɨtə. Kɨni Nanmɨn kape kughen
ramni-ərhav mə nəfrakɨsien, meinai Nanmɨn kape Kughen in
nuknei nəfrakɨsien.
7 Nar misɨr e in e kɨsisər karhor əpu Yesu:

8 Irisɨr e: Nanmɨn Imərhakə, mɨne nu, mɨne nɨtə*. Nar misɨr
e kɨsisər karhajoun Yesu.
9 Nɨpɨg kɨrik, kɨtawə kɨsərɨg nəgkiarien yamə mɨne narmamə
kamhani-ərhav, kɨni kɨtawə kamhani nəfrakɨsien irəriə. Mərɨg
nəgkiarien yame Kughen ramni-əhrav ye nɨkarɨn kape kafan
Kwajikovə, in rehuə pɨk mapita, meinai Kughen a in a ramni-
ərhav.
10 Narmamə yamə mɨne kamhani nəfrakɨsien ye Ji Kughen,
ramhajoun mə nəgkiarien yame Kughen ramni-ərhav rɨnəmɨr
ta yerkiriə. Mərɨg narmamə yamə mɨne khapəh nhaniyen
nəfrakɨsien ye Kughen, rəmhen kɨn iriə khamə Kughen
In yeikuə kɨrik. Meinai khapəh nhaniyen nəfrakɨsien ye
nəgkiarien yame Kughen ramni-ərhav ye nɨkarɨn kape kafan
Kwajikovə.

5:1: Jon 3:15 **5:1:** Jon 1:13; 1 Jon 2:22; 1 Jon 2:23 **5:1:** 1 Jon 2:23 **5:2:** 1 Jon 2:3 **5:2:** 1 Jon 3:14 **5:3:** Jon 14:15 **5:3:** Mat 11:30 **5:4:** Jon 1:13 **5:6:** Jon 19:34,35 **5:7:** Jon 14:17 * **5:8:** Nɨpɨg Jon ramni "nu" nɨpran ramni "baptaes," kɨni nɨprai "nɨtə" nɨpran ramni "nɨmhəyen kape Yesu." Nar misɨr e baptaes, mɨne nɨmhəyen kape Yesu, mɨne Nanmɨn Rhakə, karhaor əpu Yesu. **5:9:** Jon 5:33,34 **5:9:** Mat 3:16,17; Jon 5:32,37; 8:17,18 **5:10:** Jon 3:33; 1 Jon 1:10

11 In e nəgkiarien yame Kughen ramni-ərhav, mə Kughen
rɨvəhsi-pə nɨmraghien rerɨn kɨmi ətawə, kɨni nɨmraghien e,
kɨvəh tuk Tɨni.
12 Narmamə yamə mɨne kamhavəh Ji Kughen yerkiriə,
iriə kamhavəh nɨmraghien. Mərɨg narmamə yamə mɨne
khapəh nhavəhyen Ji Kughen yerkiriə, khapəh nhavəhyen
nɨmraghien.

Nəgkiarien infamien

13 Yakamrai nəgkiarien mɨnə e kɨmi əmiə yamə mɨne
nakshatətə ye nhag Ji Kughen, mə kɨmiə takharkun huvə mə
nakwənhavəh ta nɨmraghien rerɨn.
14 Kɨni tukmə kɨtawə khauə ye nɨmrɨ Kughen, rɨkitawə
ramərinu, meinai kɨtawə kharkun mə tukmə kɨsaiyoh kɨn
naha nhagɨn ratuatuk ye nərɨgien kape Kughen, In tukrərɨg
nəhuakien kapətawə.
15 Kharkun mə In ramərɨg ətawə, mharkun mɨn mə tukpi-
havəh naha nhagɨn yamə mɨne kɨtawə kɨsaiyoh In kɨn.
16 Tukmə kɨtawə kasəm yeməhuak kɨrik ramor təvhagə has,
mərɨg pəh nien mə təvhagə has yame rɨrkun nɨkɨr-pənien
ye nɨmhəyen, pəh kɨsəhuak tukun, kɨni Kughen tukrɨvəhsi-
pən nɨmraghien kɨmin. Mərɨg təvhagə hah kɨrik aikɨn yame
ramkɨr-pən narmamə ye nɨmhəyen, kɨni yakpəh nɨniyen mə
tuksəhuak tuk narmamə yamə mɨne kasor təvhagə hah ai
yame ramkɨr-pən narmamə ye nɨmhəyen.†
17 Norien has mɨnə fam e, in təvhagə has, kɨni mərɨg təvhagə
has mɨnə tɨksɨn aikɨn khapəh nhakɨr-pənien narmamə ye
nɨmhəyen.
18 Kɨtawə kharkun mə narmamə yamə mɨne kwəsarha vi
mhauə kwajikovə mɨnə kape Kughen khapəh nharpɨnien ye
təvhagə hah, meinai Ji Kughen rampɨk ətərəkɨn əriə, kɨni yemə
has e Setan reinein nɨrap-rapien əriə.
19 Kɨni kharkun mə kɨtawə e kwajikovə kape Kughen mɨnə,
mərɨg narmamə m-fam kape tokrei tanə, iriə kasəmɨr ye kw-
ermɨ Setan.
20 Kɨtawə kharkun mɨn mə Ji Kughen rɨmauə kɨni mɨvəhsi-
pə nɨrkunien kɨmi ətawə, mə tukharkun Yermamə e yame In

5:11: Mat 25:46 **5:11:** Jon 1:4 **5:12:** Jon 3:15,16,36 **5:13:** 1 Jon 5:11 **5:14:** Efes 3:12; 1 Jon 3:21 **5:14:** Mat 7:7 **5:15:** 1 King 3:12 **5:16:** Jem 5:15 **5:16:** Hib 6:4-6; 10:26 † **5:16:** Tukmə ror "təvhagə hah yame ramkɨr-pən narmamə ye nɨmhəyen" nɨpran ramni "kamni hah Nanmɨn Rhakə." Yesu rɨmɨni ye Mak 3:28-29 mə, "Ror pən, yakamni-pre əfrakɨs tuk əmiə, mə Kughen rɨrkun nɨwəhsi-tayen nahasien mɨnə fam yame nakasor, uə nɨni-hasien yame nakasor iran. Mərɨg tukmə nakhani has Nanmɨn Imərhakə, to Kughen rɨpəh nɨwəhsi-tayen nɨpɨg kɨrik. Təvhagə hah a tukraməmɨr kape rerɨn." **5:17:** 1 Jon 3:4 **5:17:** 1 Jon 5:16; 1 Jon 2:1 **5:18:** Jon 1:13 **5:18:** Jon 14:30 **5:19:** 1 Jon 4:6 **5:19:** Jon 12:31; 14:30; 17:15 **5:20:** Luk 24:45

nəfrakɨsien. Kɨni kɨtawə kasofugɨn-pən tuk Kughen yame In
nəfrakɨsien, mɨsofugɨn-pən mɨn tuk Tɨni, Yesu Kristo, yame In
Kughen əfrakɨs, mɨne nuknei nɨmraghien rerɨn.
21 Kwajikovə mɨnə kafak, səmɨr isok tuk nanmɨ nar yamə
mɨne kamhavəh tamhek Kughen yerkimiə.

5:20: Jon 17:3 **5:20:** 1 Jon 5:11 **5:21:** 1 Kor 10:14; 1 Tes 1:9

2 Jon
Nəkwəkwə yame Jon rɨmɨrai yame ramor kɨraru kɨn
Nəgkiarien kupən ye nəkwəkwə e 2 Jon

?Pa rɨmɨrai nəkwəkwə e? Aposol Jon rɨmɨrai nəkwəkwə e.

? Rɨmɨrai ramvən kɨmi nɨpa? Rɨmɨrai ramvən kɨmi niməhuak kɨrik, mərɨg Jon ramerkwaig kɨn nhagɨn, meinai ye nɨpɨg a gavman rɨmə tukruh narmamə kape Kughen. Ror pən in ramni nəgkiarien kureikɨn mɨmə, nəkwəkwə ramvən kɨmi piraovɨn kɨrik. Kɨni kwajikovə mɨnə kape piroavɨn, iriə e nəmhuak mɨnə.

?Narəyen rɨmnhawor pən iran mɨne nɨpɨg rɨmɨrai? Ye nɨpɨg a, nəmhajoun mɨnə khapsaah kɨmnaseriwək ikɨn pɨsɨn pɨsɨn mɨnə. Narmamə yamə mɨne kɨmɨsərɨg nəgkiarien kapəriə kɨmnhavəhsi-pən nəvɨgɨnien kɨmi əriə, mhavəhsi-pən mɨn napɨrien kɨmi əriə, mɨsasitu irəriə. Mərɨg nəmhajoun eikuə mɨnə kamhavən apnapɨg mɨn tuk nɨvi-tayen nəməhuak mɨnə, mə tuksəpəh nəgkiarien əfrakɨs.

? Rɨmɨrai nəkwəkwə e tuk naha? Nɨpɨg nəmhajoun eikuə mɨnə kɨmnhauə, Jon rɨmə narmamə yamə mɨne kashatətə ye nəgkiarien əfrakɨs kape Kughen, tukasəkeikei mɨsəpəh nəmhajoun eikuə mɨnə a, kɨni mɨsəpəh norien mɨne nəgkiarien kapəriə, kɨni mhapəh nɨsasituyen irəriə. Mərɨg Jon rorkeikei mə nəməhuak mɨnə tukasəkeikei mɨsorkeikei əriə mɨnə. In e nərɨgien kape Kughen.

Jon ramni mə nəkwəkwə e ramvən kɨmi niməhuak kɨrik

1 Yo elda kɨrik, yakamrai nəkwəkwə e, ramvən kɨmi piraovɨn* yame Kughen rɨmɨrpen, mɨne kafan kwajikovə mɨnə. Nəfrakɨsien mə yakorkeikei pɨk əmiə. Mərɨg pəh nien mə yo pɨsɨn əmə yakorkeikei əmiə, mərɨg narmamə mɨnə fam e yamə mɨne kharkun mɨn nəfrakɨsien, iriə mɨn kasorkeikei əmiə.

2 Kɨni yaksorkeikei əmiə, meinai nəfrakɨsien raməmɨr yerkitawə, kɨni tukraməmɨr rerɨn yerkitawə.

3 Pəh kɨsarə ye nokieiyen mɨne nəfrakɨsien. Kɨni pəh Rɨmtawə Kughen mɨne Tɨni, Yesu Kristo, tukaravəhsi-pə nɨhuvəyen mɨne norkeikeiyen mɨne nəmərinuyen kɨmi ətawə.

---

* **1:1:** Nɨprai nəgkiarien e "piraovɨn" ramni "niməhuak." **1:1:** 1 Pita 5:13 **1:1:** Jon 8:32 **1:2:** Jon 14:17

Pəh kɨtawə tuksəri-pən nəgkiarien əfrakɨs mɨnə

4 Rɨkik ramagien ehuə nɨpɨg yɨmnəm narmamə mɨnə tɨksɨn
kaseriwək ye swatuk kape nəfrakɨsien, rəmhen kɨn yame
Rɨmtawə Kughen ruɨni-ta kɨmi ətawə mə tukasəkeikei mɨsor.
5 Kɨni taktəkun ai, nowinɨk, pəh nien mə yakamrai
nəgkiarien vi kɨrik kɨmi əmiə, mərɨg nəgkiarien əmə in e
yame nakwəsərɨg-ta apa kupən. Yakamni mamaiyoh mə
kɨtawə tuksor əmə norkeikeiyen kɨmi ətawə mɨnə.
6 Kɨni norkeikeiyen e, nɨpran e norien nəkwai Kughen. Kɨni
in ramni-pə tuk ətawə mə tukasəkeikei mɨsəri-pən swatuk
kape norkeikeiyen, rəmhen əmə kɨn yame nakwəsərɨg-ta
kupən.
7 Meinai nəmhajoun eikuə mɨnə khapsaah kwənhauə-ta ye
tokrei tanə. Iriə khapəh nhaniyen nəfrakɨsien mə Yesu Kristo
rɨmnor nɨprai yermamə kɨn. Iriə a nəmeikuə mɨnə, mɨne
tɨkmɨr mɨnə kape Kristo.
8 Ror məkneikɨn mə takasərɨg əmiə pəh kwənkwai wok
kapəmiə tukrɨkuə pɨk mapita. Tamə, naksəpkərhav ye
kwənkwai nəmnhawkien kapəmiə.
9 Yermamə yame raməsɨk əpnis nhajounien kape Kristo ye
nərɨgien əmə kafan, ramhajoun mə Kughen rɨrkək yerkin.
Mərɨg yermamə yame ramraptərəkɨn tɨm tɨm nhajounien
kape Kristo, Rɨmtawə Kughen mɨne Tɨni, Yesu, kawəmɨr
yerkin.
10 Tukmə yermamə kɨrik ruə tuk ik, mərɨg mɨpəh nɨniyen
nhajoun-atuatuk-ien kape Kristo, takpəh nɨni-vivi-yen in,
mɨpəh neighanien kɨn in ruə imam yerkwanu.
11 Meinai yermamə yame ramni vi vi in, ramasitu iran
mamor swatuk tuk kafan nhajounien has.

Nəgkiarien infamien

12 Yakmə jakni-pre nəgkiarien mɨnə tɨksɨn mɨn tuk ik, mərɨg
to yakpəh nɨvəhyen pen mɨrai-pən kɨn ye pepa. Yakmə jakurə
məm əmiə, kɨsəgkiar atuatuk kɨmi ətawə mɨnə, pəh tukror
rɨkitawə ramagien pɨk əmə.
13 Kwajikovə mɨnə kape piam,† yamə mɨne Kughen rɨmɨrpen
əriə, iriə kamhani vivi ik.

1:4: 3 Jon 1: 3,4 **1:5:** 1 Jon 2:7 **1:7:** 1 Jon 4:1 **1:7:** 1 Jon 2:22; 4:2,3 **1:7:** 1 Jon 2:18 **1:8:** 1 Kor 3:8; Hib 10:35,36; 11:26 **1:9:** Jon 8:31 **1:9:** 1 Jon 2:23 **1:10:** Rom 16:17 **1:11:** 1 Tim 5:22 **1:12:** Jon 3:29 † **1:13:** Tukmə ror "Kwajikovə mɨnə kape piam" nɨpran ramni "narmamə kape nɨməhuak kape Jon."

3 Jon
Nəkwəkwə yame Jon rɨmɨrai yame ramor kɨsisər kɨn
Nəgkiarien kupən ye nəkwəkwə e 3 Jon

?Pa rɨmɨrai nəkwəkwə e? Aposol Jon rɨmɨrai nəkwəkwə e.

?Rɨmɨrai ramvən kɨmi pa? Rɨmɨrai ramvən kɨmi Gaeas e in yamehuə kɨrik kape niməhuak, kɨni in rɨrkun Jon.

?Narəyen rɨmnhawor pən iran mɨne nɨpɨg rɨmɨrai? Ye nɨpɨg a, nəmhajoun mɨnə kape niməhuak kamhavən ikɨn pɨsɨn pɨsɨn mɨnə, mɨshajoun. Narmamə yamə mɨne kɨmɨsərɨg nəgkiarien kapəriə kɨmnhavəhsi-pən nəvɨgɨnien kɨmi əriə, mhavəhsi-pən napɨrien kɨmi əriə, mɨsasitu irəriə.

?Rɨmɨrai nəkwəkwə e tuk naha? Gaeas, in yermamə kɨrik yame ramasitu ye nəmhajoun yamə mɨne kaseriwək ikɨn pɨsɨn pɨsɨn mɨnə. Jon rɨmnərɨg nəvsaoyen kɨrik ye norien huvə kape Gaeas, kɨni rɨmɨrai nəkwəkwə e mə tukrɨvəh-si haktə nərɨgien kafan.

Jon rɨmə nəkwəkwə e ramvən kɨmi Gaeas

1 Gaeas, ik piak keikei kɨrik. Yo, elda kape niməhuak, yakamrai nəkwəkwə e kɨmik. Yakorkeikei əfrakɨs ik.

2 Piak keikei, yakwɨrkun mə kafam nɨmraghien ye nɨmrɨ Kughen in rhuvə əmə, kɨni yakaməhuak mə takəsanɨn mamərɨg huvə əmə yerkim, kɨni narəyen m-fam kafam tukrhuvə.

3 Rɨkik rɨmnagien nɨpɨg yɨmnərɨg nəməhuak mɨnə tɨksɨn kɨmnhauə masəsaov kɨn kafam narer-tɨm-tɨm-ien tuk nəfrakɨsien, mhani mə nakamrɨpɨn ye nəriwəkien ye nəfrakɨsien.

4 Yakərɨg mə kwajikovə mɨnə kafak kaseriwək ye nəfrakɨsien, rɨkik ragien mapita narɨmnar m-fam.

Gaeas ramor wok huvə kɨrik

5 Piak keikei, ik nakərer əutən tuk naha nhagɨn yame nakamor kɨmi nəməhuak yamə mɨne kamhaurə tuk ik, nar apnapɨg mə iriə yepsɨpɨs mɨnə.

6 Iriə khauə ye niməhuak e, masəvsao kɨn kafam norkeikeiyen. Kɨni nɨpɨg iriə tukamhavən ye kapəriə swatuk, rhuvə mə takasitu irəriə ye norien yame Kughen rorkeikei.

1:1: 2 Jon 1:1 **1:3:** 2 Jon 1:4 **1:5:** Rom 12:13; Hib 13:2 **1:6:** 1 Kor 16:11; 2 Kor 1:16

7 Meinai iriə kaseriwək tuk nɨni-ərhavyen Nəgkiarien kape
Yesu Kristo. Masarkurao, mərɨg nəmə khapəh nɨsəhuakien
khapəh nɨsasituyen irəriə.
8 Ror məkneikɨn mə kɨtawə tukasəkeikei mɨsasitu irəriə,
mə kɨtawə tukhavəh kwermɨtawə mɨnə kɨrikianə tuk nɨni-
ərhavyen nəfrakɨsien.

Diotrefes mɨne Demetrius

9 Yakwərai-ta nəkwəkwə kɨrik kɨmi niməhuak kafam, mərɨg
kwən e Diotrefes, in rorkeikei pɨk mə tukrɨvəhsi-haktə atuk in
mə in yemehuə kɨrik, kɨni mɨpəh nətərɨgien kɨn ətawə.
10 Tukmə yakurə, kɨni jakəvsao atuatuk kɨn norien kafan,
yame in raməsiwən-apsapɨs kɨn nɨniyen nɨkartawə. Kɨni marə
mor mɨn nar has kɨrik mɨn, mɨpəh neighanien kɨn nəməhuak
mɨnə khavən iman ikɨn. Mamni-əhu mɨn narmamə yamə mɨne
kɨsorkeikei mə tukseighan kɨn nəməhuak mɨnə khavən iməriə
ikɨn mə tukhapəh nɨseighanien kɨn, kɨni mher-yerhav kɨn əriə
ye niməhuak.
11 Piak keikei, takpəh nɨsɨgovɨnien norien has kape nar-
mamə; mərɨg taksɨgovɨn norien huvə kape narmamə. Meinai
narmamə yamə mɨne kasor norien huvə, iriə e kwajikovə
mɨnə kape Kughen. Mərɨg narmamə yamə mɨne kasor norien
has, iriə kɨseinein əgkəp Kughen.
12 Mərɨg kwən a Demetrius, narmamə m-fam kasəgnəgɨn in.
Kɨni kafan norien ramhajoun mə iriə kasəfrakɨs. Kɨni kɨmawə
mɨn yaksəgnəgɨn in, kɨni nakɨrkun mə yakamhani əfrakɨs.

Nəgkiarien infamien

13 Yakmə jakni-pre nəgkiarien mɨnə tɨksɨn mɨn tuk ik, mərɨg
to yakpəh nɨvəhyen pen mɨrai-pən kɨn ye pepa.
14 Yakmə jakurə məm ik, kawəgkiar atuatuk kɨmi ərau mɨnə.
15 Pəh takamarə ye nəmərinuyen.
Ik mɨnə tɨksɨn ikɨn e kamhani-pre rhuvə kɨmik. Kɨni takni-
pən rhuvə tuk kɨtawə mɨnə tɨksɨn aikɨn a kɨrikianə kɨrikianə.

1:11: 1 Jon 2:29 **1:12:** 1 Tim 3:7 **1:12:** Jon 19:35; 21:24 **1:15:** Rom 1:7; Efes 6:23

Jud
Nəkwəkwə yame Jud rɨmɨrai
Nəgkiarien kwakwə kape nəkwəkwə e Jud

?Pa rɨmɨrai nəkwəkwə e? Jud rɨmɨrai nəkwəkwə e. Piauni e Jemes mɨne Yesu.

? Rɨmɨrai ramvən kɨmi nɨpa? Keinein mə Jud rɨmɨrai nəkwəkwə e ramvən kɨmi pa. Tukmə ror rɨmɨrai ramvən kɨmi nəmə Isrel yamə mɨne kamhani nəfrakɨsien ye Yesu Kristo.

? Narəyen rɨmnhawor pən iran mɨne ye nɨpɨg rɨmɨrai? Ye nɨpɨg a, nəmhajoun eikuə mɨnə tɨksɨn kaseriwək ikɨn pɨsɨn pɨsɨn mɨnə, mɨshajoun narmamə. Mərɨg kɨmɨshajoun oror əriə, mamhani mə rhuvə əmə mə narmamə kape niməhuak tuksor norien has apnapɨg mɨnə. Kamhani mə rhuvə əmə tuk norien nahasien, meinai nɨhuvəyen kape Kughen in rehuə, to rɨpəh norien narpɨnien kɨmi əriə.

? Rɨmɨrai nəkwəkwə e tuk naha? Jud rorkeikei mə nəməhuak mɨnə ikɨn mɨnə fam tukharkun mə nəgkiarien kape nəmhajoun eikuə mɨnə in rahas, kɨni in neikuəyen əmə. Kɨni nəmhajoun eikuə mɨnə tukhavəh narpɨnien ehuə kɨrik. Jud rorkeikei mə niməhuak tukrərer skai ye nəgkiarien yame in nəfrakɨsien.

Nəgkiarien kupən

1 Yo Jud, yo yor atuəkɨn kape Yesu Kristo. Yo, piak e Jemes. Yakamni "rhuvə" tuk əmiə yamə mɨne Kughen rɨmɨrpenta əmiə. Kughen, Rɨmtawə rorkeikei əmiə, kɨni Yesu Kristo ramarha huvə tuk əmiə.

2 Pəh nɨhuvəyen, mɨne norkeikeiyen, mɨne nəmərinuyen kape Kughen tukrurə mehuə mamarə yerkimiə.

Norien kape nəmhajoun eikuə mɨnə

3 Yo mɨnə tɨksɨn, apa kupən yɨmnorkeikei pɨk mə jakrai nəkwəkwə kɨrik rurə kɨmi əmiə yame raməvsao kɨn swatuk yame Kughen rɨmɨvəh mɨragh ətawə iran. Mərɨg taktəkun ai, yakmə jakaməkeikei mɨrai nəkwəkwə e raurə kɨmi əmiə tuk nɨvəhsi-haktəyen nərɨgien kapəmiə mɨmə taksərer tɨm tɨm tuk nɨraptərəkɨnien nəgkiarien əfrakɨs kape nhatətəyen kapətawə. Kughen ruərəhu-pən ta nəgkiarien kafan ye kwermɨ nəməhuak mɨnə mɨkɨrikianə, kɨni to nɨpɨg kɨrik rapəh mɨn nərəhu-pənien.

1:1: Mat 13:55

4 Yakmə jakrai nəkwəkwə e meinai narmamə tiksin
kimnhaurə apis apis yerkimiə. Iriə misəsik nəkwai Kughen,
mhaukrekin nihuvəyen kape Kughen mhamə In rameighan
kin nəkrəhyen kin piraovin mine təvhagə hah pisin pisin
minə. Mhaukreikin-pən nimeitairiə kimi Yesu Kristo yame In
Kughen mine Yermaru kapətawə. Nəkwəkwə kape Kughen
ruini ta kupən mə iriə tukasəkeikei misarə ye narpinien kirik.
5 Yakmə jakni-pre tuk əmiə narimnar e yame
nakwənharkun fam ta, mimə in apa kupən, nipig Kughen
rimivəh miragh nəmə Isrel, mikir-yerhav əriə apa Ijip, iriə
tiksin kiimsarar mhapəh nhaniyen nəfrakisien ye Kughen,
Kughen rimnhopni əriə.*
6 Kini rikimiə tukraməsik mə apa kupən, agelo tiksin
kimisəpəh neihuəyen kapəriə misap-ta kin kwənmhaan atu-
atuk kapəriə. Kughen rimirkwəji əriə kin jen yame to rapəh
nivi-əruyen, mətapig kin əriə apa ikin rəpignap ikin meriaji
Nipig Ehuə yame tukrivəhsi-pən narpinien kimi əriə iran.
7 Rəmhen əmə kin Sodom mine Gomora mine taon yamə
mine rarkurao irəriu. Narmamə aikin a kimisəpəh norien
atuatuk mhavən ye norien kape nəkrəhyen kin piraovin,
mine norien kape narman kamhakir atuk əriə minə, mine
nipiraovin kamhakir atuk əriə minə. Kini Kughen rimnor
narpinien kimi əriə ye nap, mimə narmamə tuksəm kwənkwai
norien has minə a in e nap yame ramuək rerin.
8 Nar apnapig əmə narmamə minə a kwənharkun narimnar
minə a, mərig ye norien kirikianə əmə min, iriə kamhani
mhamə kimisəmrərhav misəm mə kameighan kin norien has
minə a, mhavən, masor ye niprairiə. Khapəh nisorkeikeiyen
mə Kughen tukreihuə irəriə, kini mamhani hah nhag agelo
minə ye neai.
9 Mərig kupən, Mikael, in yamehuə pawk kape agelo minə,
in ripəh nivəh-sihaktə-atuk-ien in mə to rini hah nhag Setan
nipig kimiwotgoh iriu min tuk niprai Moses. Mamni əmə
tukun mə, “Pəh Kughen əmə tukror narpinien kimik.”
10 Mərig narmamə minə a kamhani hah narimnar yamə
mine kaseinein. Kisəmhen əmə kin nar miragh aparu yamə
mine kasor əmə narimnar yame niprairiə rorkeikei. Kasor
norien a masoriah atuk əriə kin.
11 !Kəsi! Tuksarə ye narpinien ehuə. Iriə kasəri-pən swatuk
yame ji Adam e Ken rimnəri-pən kupən. Mhavəhsi-pən min
rikiriə m-fam ye norien yame profet e Balam rimnor kupən,
meinai in rimnorkeikei pik mane. Kini masor norien kape
kwən e Kora, masəsik nəkwai nəmasur minə. Kini ye norien

---

* **1:4:** Gal 2:4; 2 Pita 2:1 **1:5:** Nam 14:26-35 **1:6:** 2 Pita 2:4 **1:7:** Jen 19:1-25; 2 Pita 2:6,10 **1:9:** Dan 10:13,21; 12:1; Sek 3:2; 2 Pita 2:11; Rev 12:7 **1:10:** 2 Pita 2:12

kɨrikianə əmə yame Kughen rɨmnoriah Kora mɨne kafan mɨnə,
Kughen tukroriah əriə.†
12 Nɨpɨg nakharaptərəkɨn nəvɨgɨnien e kape norkeikeiyen,
kasəvɨgɨn əmə mhapəh nɨsaurɨsien kɨn. Kasərɨg əmə əriə,
rəmhen kɨn yermamə yame ramarha tuk sipsip maməvɨgɨn
atuk əmə in. Iriə kɨsəmhen kɨn nɨmaas ye tame tahik yame
ramerkwaig, rao rɨrəhpɨkɨn məməẗeih. Kɨsəmhen mɨn kɨn
napuə yame nɨmətag ramrəh mamuə, mərɨg nəhig rapəh
nɨpien. Kɨsəmhen əmə mɨn kɨn nai yame ruauə ye nɨpɨg
kape norien kwənkwan, mərɨg rɨpəh nɨkuəyen. Rɨmhə əmə.
Narmamə kɨmɨsəvi-əvi, rɨmhə fam.
13 Norien kapəriə ror naurɨsien məsəsao rəmhen kɨn peao
peao ye tame tahik. Kɨsəmhen kɨn kəmhau yamə mɨne
kɨmɨsəẗa ye kwənmhaan atuatuk kapəriə, mɨserwei. Kughen
rɨmnor apnəpeinə ye kwənmhaan kapəriə ye nəpɨgnapien,
yame tuksarə rerɨn ikɨn.
14 Apa kupən, kwən e Inok, in kwənkwan yame ror seven
kɨn ye kwənərəus kape Adam, rɨmɨni-ərhav nəgkiarien kape
Kughen yame rɨmɨwəh-sipən kɨmin mɨmə, “!Səmru! Yermaru
ramuə iriə kafan agelo mɨnə khapsaah, khapsaah pɨk.
15 Ramuə mə tukrəkir narmamə m-fam mɨwəhsi-pən
narpɨnien kɨmi narmamə yamə mɨne khapəh nɨshatəẗəyen
ye Kughen tuk norien has pɨsɨn pɨsɨn m-fam yamə mɨne
kɨmɨsor. Mɨvəhsi-pən narpɨnien kɨmi yor təvhagə has mɨnə
tuk nɨni-hahyen In.”
16 Nɨpɨg m-fam, narmamə mɨnə a kamhani pɨk mus mus,
kɨni mamhani hah narɨmnar fam. Iriə kasəri-pən əmə
nərɨgien has kapəriə, kɨni masəgkiar ausit kɨmi əriə mɨnə,
kɨni mamhani nəgkiarien heikən mə narmamə tuksəri-pən
nərɨgien kapəriə.

Jud ramor kwirɨg kɨmi əriə

17 Mərɨg kafak narmamə mɨnə, rɨkimiə tukraməsɨk
nəgkiarien yame aposol mɨnə kape Yesu Kristo Yermaru
kapətawə kɨmnhani mə tukruə.
18 Iriə kɨmnhani-pre tuk əmiə mhamə, “Nɨpɨg Kwasɨg tukruə
ipakə, narmamə tɨksɨn tuksarh iakei irəmiə. Iriə tuksəri-pən
əmə nərɨgien has kapəriə.”
19 Narmamə mɨnə a iriə a kasəwhai əmiə. Kasəri-pən əmə
nərɨgien kape tokrei tanə. Nanmɨn kape Kughen rɨrkək irəriə.
20 Mərɨg kɨmiə, kafak narmamə mɨnə, taksor əmiə mə
takhaskai tuk nhatəẗəyen yame ratuatuk huvə, yame ramsɨ-
pən tuk Kughen. Mɨsəgkiar kɨmi Kughen ye Nanmɨn kafan.

---

† **1:11:** Stori kape Ken raməmɨr ye Jen 4:7-8; Stori kape Balam raməmɨr ye Dut 23:3-6; Stori kape Korah raməmɨr ye Nam 16:1-35. Ǝmru mɨn 2 Pita 2:15; 1 Jon 3:12

1:12: 2 Pita 2:13,17 **1:14:** Jen 5:18, 21-24 **1:18:** 2 Pita 3:3 **1:20:** Kol 2:7

21 Mhavəh norkeikeiyen kape Kughen ramarə yerkimiə
mamhawhin Yesu Kristo Yermaru kapətawə, mə rɨkin
tukreihuə tuk əmiə, mɨvəhsi-pre nɨmraghien rerɨn kɨmi əmiə.
22 Sasitu ye narmamə yamə mɨne nhatətəyen kapəriə rɨpəh
nɨskaiyen; kapəriə nərɨgien kɨraru.
23 Ipakə narmamə tɨksɨn khavən ye nap. Hapɨk-ta əriə,
mhavəh mɨragh əriə. Rɨkimiə tukreiwaiyu pawk tuk nar-
mamə tɨksɨn, mərɨg takhagɨn kɨn norien has kapəriə yame
ramor əriə kasəmkɨmɨk, mɨvən meriaji neipən kapəriə.

Nəgkiarien infamien kape Jud

24-25 Pəh khani vi vi Kughen yame In rɨrkun nɨraptərəkɨnien
əmiə mə tukror əmiə nakhapəh nhamɨrien, mɨrkun norien
əmiə mə tamhek təvhagə hah tukrɨrkək əgkəp ye nɨmraghien
kapəmiə, mɨvəh əmiə naksarer ye nɨmrɨn mɨne nɨkhakien
kafan, rɨkimiə ragien pɨk aikɨn. Kughen kɨrikianə əmə;
In ravəh mɨragh ətawə ye Yesu Kristo Yermaru kapətawə.
Neihuəyen, mɨne nəsanɨnien, mɨne nɨkhakien, mɨne nar-
maruyen, kape Kughen əmə apa kupən əkgəp, muə meriaji-pə
taktəkun, mamvən, mɨpəh norien infamien. !Amen!

1:23: Sek 3:2; Rev 3:4 **1:24-25:** Rom 16:27; 2 Pita 3:18

Revelesen
Yesu ramhajoun Jon kɨn narɨmnar yamə mɨne tukrɨpiuə
Nəgkiarien kwakwə kape nəkwəkwə e Revelesen

?Pa rɨmɨrai nəkwəkwə e? Aposol Jon rɨmɨrai nəkwəkwə e. In piau Jemes, kɨni iriu ji Sepedi mir. Jon, in yermamə twelef kɨrik kape Yesu, kɨni Yesu rorkeikei pɨk in. Nəkwəkwə yamə mɨnə e Jon rɨmɨrai, nhagriə e: Nəvsaoyen Huvə yame Jon rɨmɨrai, mɨne 1 Jon, mɨne 2 Jon, mɨne 3 Jon, mɨne Revelesen.

? Rɨmɨrai ramvən kɨmi nɨpa? In rɨmɨrai nəkwəkwə e ramvən kɨmi niməhuak seven yamə mɨne kasərer ye provins a Tarki, mamvən mɨn kɨmi niməhuak mɨnə fam.

?Narəyen rɨmnhawor pən iran mɨne ye nɨpɨg rɨmɨrai? Nɨpɨg a yame rɨmɨrai nəkwəkwə iran, gavman kape Rom ramni mɨmə narmamə tukasəkeikei masəhuak kɨmi yemehuə kape gavman ramhen kɨn kughen kapəriə. Mərɨg nəməhuak mɨnə khamə yermamə kɨrikianə əmə in yerpɨrɨg əgkəp. Yermamə e in Yesu Kristo. In pɨsɨn əmə in Yermaru. Ror məkneikɨn, gavman kape Rom ramor ahas pən kɨmi nəməhuak mɨnə. Jon in yamehuə kɨrik ye niməhuak, kher-yerhav kɨn ruvən isok, apa kwaji tanə e kamni kɨmə Pat-mos mə tukramarə in pɨsɨn əmə. Aikɨn, Kughen rɨvəhsi-pən nəmrərhavyen kɨmin, mə tukrəm Yesu Kristo apa ye rao ye neai. Kɨni məm mɨn narɨmnar yamə mɨne tukrɨpiuə. Iriə e: Kughen tukrapita ye narowagɨnien yame narmamə mɨne Setan tuksor iriə min. Kɨni Kughen tukrəkir narmamə m-fam ye Nɨpɨg Kwasɨg.

?Rɨmɨrai nəkwəkwə e tuk naha? In rɨmɨrai nəkwəkwə e mə tukror əpu mə Yesu Kristo in Yermaru, kɨni mhajoun kafan nəsanɨnien. Kɨni in rorkeikei mə tukrɨni-pən tuk nəməhuak mɨnə mə tuksərer tɨm tɨm tukmə nɨpɨg əutən ruə tuk əriə, kɨni pəh tukhapəh nɨsəhuakien kɨmi yemehuə kape gavman kape Rom rəmhen kɨn kughen kapəriə. Pəh nien mə tuktu, Setan tukror ahas pən kɨmi nəməhuak mɨnə, mərɨg iriə tukasəkeikei masərer tɨmtɨm. Kɨni Jon rorkeikei mə tukrɨvəh-si haktə nərɨgien kape nəməhuak mɨnə mɨne narmamə e kasarə ye nɨpɨg əutən ai taktəkun. Nɨpɨg Yesu Kristo tukrɨrerɨg-pə mɨn iran, kɨni In tukrɨ-vəhsihaktə əriə.

Jon rɨmɨrikakun nəkwəkwə kafan

1 Nəkwəkwə e, in ramhajoun narɨmnar yamə mɨne Yesu Kristo rɨmnor əpu. Narɨmnar mɨnə e, Kughen rɨmɨvəh-sipən

kɨmi Yesu, mɨmə In tukrhajoun kɨn kafan yorwok mɨnə e
narɨmnar yame pəh nien mə tuktu ruə. Kristo rɨmnher-pə
kɨn kafan kɨrik agelo ruə, kɨni mhajoun narɨmnar mɨnə e kɨn
kafan yorwok Jon.
2 Jon ramərer-ərhav tuk narɨmnar m-fam yame rɨmnəm,
kɨni mɨrai əriə ye nəkwəkwə e. Narɨmnar mɨnə a yame in
rɨmnəm, in nəgkiarien kape Kughen mɨne nɨni-ərhavyen kape
Yesu Kristo.
3 Nɨpɨg kape narɨmnar mɨnə e ye nəkwəkwə e ramni-
ərhav ruauə ipakə əgkəp. Ruauə ipakə, kɨni narmamə yamə
mɨne kasəvhekɨn-ərhav nəgkiarien mɨne e, yame Kughen
ravəhsi-pə, tuksarə əfrakɨs ye nɨhuvəyen. Kɨni narmamə yamə
mɨne kɨsərɨg mamhavəh yerkiriə, masor, tuksarə əfrakɨs ye
nɨhuvəyen.

Jon rɨmɨrai nəkwəkwə e ramvən kɨmi niməhuak seven

4 Yo Jon, yakamher-pən kɨn nəkwəkwə e ramvən kɨmi
niməhuak mɨnə iriə m-fam seven apa provins a Tarki.
Pəh Kughen e yame rɨnamarə rerɨn, mamarə ai taktəkun,
kɨni tukrɨpiarə rerɨn mɨn, In tukrautə-pre kɨn kafan nɨhuvəyen
mɨne nəmərinuyen kɨmi əmiə. Kɨni pəh nanmɨn mɨnə e iriə
seven* yamə mɨne kasəmɨr kupən ye jea kape King, iriə mɨn
tuksor məkneikɨn irəmiə.
5 Kɨni Yesu Kristo mɨn, in tukrautə-pre mɨn məknakɨn kɨmi
əmiə. Kristo in ramərer-ərhav tuk nəfrakɨsien, kɨni In ai In
rɨmnarə rerɨn mokupən ye nɨmhəyen, kɨni In ramarmaru ye
king mɨnə kape tanɨmtanə.
Pəh kɨsəgnəgɨn Yesu Kristo e, In rɨmnorkeikei ətawə, kɨni
nɨtawɨn rɨmnaiyu mɨrɨsɨn-ta narpɨnien kape təvhagə hah
kapətawə.
6 In King kapətawə, kɨni rɨmnor ətawə kwənhauə ye nar-
maruyen kafan, kɨni mor ətawə kwənhauə pris mɨnə kape
Rɨmni Kughen, kasor wok kafan. ! Pəh kɨsəgnəgɨn Kughen
meinai kafan neihuəyen mɨne nəsanɨnien ramvən tuk Yesu
Kristo infamien rɨrkək! ! Pəh Kughen tukramarmaru rerɨn!
Amen.
7 ! Səmru! In ramrerɨg-pə mɨn ye napuə. Kɨni narmamə
m-fam tuksarha-pən mɨsəm atuatuk ye nɨmrɨriə. Kɨni
narmamə mɨnə e kɨmɨshai nɨkao iran tuksəm mɨn, kɨni
narmamə mɨnə e ye kwənərəus mɨnə fam ye tanɨmtanə,
rɨkiriə tukrəmhə, mɨsasək apomh pɨk tuk nar yame
kɨmɨsəm. Tukraməkeikei mor məknakɨn. Amen.

---

* **1:4:** Sek japta 4 raməvsao kɨn nanmɨn kape Kughen iriə seven. Tukmə ror nanmɨn iriə seven, nɨpran e "Kughen e nanmɨn kafan rhuvə rhuvə pɨk." **1:5:** Kol 1:18; Sam 89:27 **1:5:** Sam 89:27; Rev 17:14; 19:16 **1:7:** Dan 7:13 **1:7:** Sek 12:10

8 Yermaru Kughen rɨmɨni mɨmə, “Yo e leta ‘a’ mɨne ‘zed.’ Yo e
yarə rerɨn, yakamarə ai taktəkun, kɨni jakpiarə rerɨn mɨn. Kɨni
Yo e, Nagheek Rehuə Pɨk.”

Jon rɨmnəm Yesu ye rao ye neai

9 Yo Jon, yo piaumiə kɨrik meinai kɨtawə m-fam kwənhauə
kɨrikianə kɨtawə Yesu. Kɨni nɨpɨg nəmhəyen ramuə tuk
ətawə meinai Yesu ramarmaru irətawə, kɨtawə kamhavəh
kwermɨtawə kɨrikianə, nərɨgien kapətawə rəpomh, kasərer
skai.
Kɨmnərəhu-pən yo ye kwaji tanə e Patmos, meinai yakamni-
ərhav nəgkiarien yame Kughen ravəhsi-pə, kɨni mamərer-
ərhav tuk Yesu.
10 Nɨpɨg kɨrik, ye nɨpɨg kape Yermaru kapətawə†, Nanmɨn
kape Kughen rɨmɨkuar irak, kɨni yɨmnərɨg yermamə kɨrik
rokrən ehuə ye nɨmətak, rɨkin rəmhen kɨn naiyuk,
11 mamni mɨmə, “Rai-pən narɨmnar yamə mɨne nakaməm
ye nəkwəkwə kɨni mher-pən kɨn ye nɨməhuak mɨnə e iriə
m-fam seven. Pəh rɨvən apa Efesas, mɨne Smana, mɨne
Pegamam, mɨne Tuatira, mɨne Sadis, mɨne Filadelfia, mɨne
Laodisia.”
12 Kɨni, yɨmnarar mə jakəm-ru mə pa e raməgkiar kɨmi yo.
Marar, məm nar kɨrik kərəhu-pən laet iran, iriə fam seven.
Kɨmnor kɨn gol. 13 Kɨni ye kwerkwan ye nar mɨnə a kərəhu-pən
laet iran, yɨmnəm yermamə kɨrik ramərer, rəmhen kɨn Ji Yer-
mamə. Ramarkaoh kɨn neipən kɨrik rəpomh meriaji təpaage
nɨhun. Rɨmɨvitərəkɨn nɨməgen kɨn kətəut yame kɨmnor kɨn gol.
14 Kapən kapə mɨne nɨkwənen, kwhawən, rəmhen kɨn nɨmrɨ
sipsip. Kɨni nɨmrɨn mir kwəmhen kɨn nap raməwhao.
15 Nɨhun mir kwəmhen kɨn bras yame kɨvaan ye nap mə
nəmtəyen tukrəta, kɨni kwasɨg ikɨn, kəspir mə tukrərir mɨhuvə.
Rɨkin rehuə rəmhen kɨn tahik ehuə kɨrik yame ramuh nəpəəg
kwənharuəruə.
16 In ravəh kəmhau seven ye kwermɨn matuk. Kɨni nau
yame resrə ye nɨkarɨn mir ramsɨ-pən ye nəkwan. Yermamə
a rakhak maməsiə, rəmhen kɨn mɨrh yerkweiha.
17 Nɨpɨg yɨmnəm kwən a, yɨmneiwaiyu mowhan yo ye nɨhun
ikɨn rəmhen kɨn mə yɨmamhə. Mərɨg In rərao-pə mɨrap yo
kɨn kwermɨn matuk, mɨmə, “Pəh nɨgɨnien. Yo e, nɨrikakunien
mɨne infamien.
18 Yo e yemə mragh. ! Yɨmamhə mokupən mərɨg, əm-ru,
yakamragh rerɨn! Kɨni yo yakamehuə ye nɨmhəyen; yakɨrkun
nəhitəyen ye kwənmhaan kape nɨmhəyen.

---

† **1:10:** “Nɨpɨg kape Yermaru” e Sande, nɨpɨg Yesu rɨmɨmragh mɨn ye nəmhəyen kafan. **1:13:** Dan 7:13 **1:14:** Dan 7:9 **1:14:** Esik 1:28 **1:16:** Hib 4:12; Jon 12:48 **1:17:** Dan 8:17; 10:15; Mat 17:6 **1:18:** Sam 42:2

19 Ror məkneikɨn mə takaməkeikei mɨrai naha nhagɨn
yame naknəm ruətərhav-pə e taktəkun, mɨne yamə mɨne
tukrɨpitərhav.
20 Mərɨg jakhoprai-pre nɨprai kəmhau mɨnə iriə seven yame
naknəm yakavəh ye kwermɨk matuk, mɨne nar kərəhu-pən
laet iran, iriə seven, yame kɨmnor kɨn gol. Kəmhau mɨnə e iriə
seven, nɨpran e, agelo mɨnə kape niməhuak seven. Kɨni nar
kərəhu-pən laet iran, iriə seven, yame kɨmnor kɨn gol, nɨpran
e, niməhuak mɨnə iriə seven."

2

Nəgkiarien ramvən kɨmi nəməhuak mɨnə apa Efesas

1 Kɨni rɨmɨni-pə tuk yo mɨmə "Rai nəkwəkwə kɨrik rɨvən kɨmi
agelo kape niməhuak apa taon e Efesas, mɨni-pən mɨmə,
Yermamə yame ravəh kəmhau seven ye kwermɨn matuk,
mameriwək ye kwerkwan ye nar kamərəhu-pən laet iran,
iriə seven, yame kɨmnor kɨn gol, kafan e nəgkiarien ramni
mɨmə,
2 "Nəmə Efesas, yakɨrkun kapəmiə norien mɨnə. Yakɨrkun
mə naksəmnhakw pɨk, nərɨgien kapəmiə rəpomh, naksarer
tɨm tɨm. Yakɨrkun mə kɨmiə nakhani-əhu nəmə has mɨnə.
Kɨni narmamə tɨksɨn aikɨn kamhani mə iriə aposol mɨnə,
mərɨg iriə khapəh nɨsəfrakɨsien, kɨni naksəkir əmhen əriə,
masəm mə iriə nəmeikuə mɨnə.
3 Yakɨrkun mə nərɨgien kapəmiə rəpomh. Nahasien ravəh
pawk əmiə, mərɨg nakasərer tɨm tɨm tuk nhagɨk, mhapəh
nɨsəpouyen.
4 Mərɨg nakasor nar kɨrik yame rapəh nəmhenien ye
nɨmrɨk: Nakwəsəpəh norkeikeiyen kupən kapəmiə.
5 Rɨkimiə tukraməsɨk norkeikeiyen yame nɨmɨsarə iran
kupən. Sarar, masor nar yame nɨmnasor kupən. Tukmə
nakhapəh nɨsararien, jakurə, mɨrəhsi-ta nar e kamərəhu-pən
laet iran kapəmiə ye kwənmhaan yame ramərer ikɨn.
6 Mərɨg nar kɨrikianə əmə e nakasor rhuvə: Naksəməkɨn
norien has mɨnə kape nukwao kape Nikolas*, rəmhen əmə kɨn
yame yo yakəməkɨn əriə.
7 Yermamə yame nɨmətɨrgɨn rarə, tukraməkeikei mərɨg
huvə nəgkiarien yame Nanmɨn kape Kughen ramni-pən tuk
niməhuak mɨnə. Yermamə yame rapita ye narowagɨnien
e, Yo jakeighaan kɨn in mə tukrən kwənkwai nai yame
rəvəhsi-pən nɨmraghien, yame rauruə ye nəsimien kape
Kughen."

2:1: Rev 1:16 **2:1:** Rev 1:12-13 **2:4:** Jon 13:35; Jer 2:2-5 * **2:6:** Nikolas in yhajoun eikuə kɨrik. Tukmə ror in ramhajoun mə narpɨnien rɨrkək tuk təvhagə has; mɨmə "Pəh kɨsor əmə təvhagə has mamharpɨn." **2:7:** Jen 2:9; 3:22-24; Rom 5:12,18; 6:23; Rev 22:2

Nəgkiarien ramvən kɨmi nəməhuak mɨnə apa Smana

8 Kɨni In rɨmnəgkiar mamni-pə mɨmə, “Rai nəkwəkwə kɨrik
rɨvən kɨmi agelo kape niməhuak apa taon e Smana, mɨni-pən
mɨmə,
Yermamə yame in nɨrikakunien mɨne nərkinien, yame
rɨmamhə mɨmragh mɨn, kafan e nəgkiarien ramni mɨmə,
9 “Nəmə Smana, yakɨrkun mə naksarə ye nɨpɨg əutən,
kapəmiə nautə rɨrkək. Mərɨg pəh nien mə kapəmiə nautə
rɨrkək əfrakɨs. ! Kɨmiə, kapəmiə nautə rehuə pɨk əgkəp!
Yakɨrkun mə narmamə tɨksɨn kamhani hah əmiə, mamhani
mɨn mə iriə e narmamə yamə mɨne Kughen rɨmɨrpen-ta
əriə[†]. Mərɨg nɨkam. Kapəriə nimə kape nofugɨnien, kape
Setan əmə.
10 Takhapəh nhagɨnien kɨn nəmhəyen yame pəh nien
mə tuktu tukrurə irəmiə. Yakamni-pre tuk əmiə, mə Se-
tan tukrəhi-pən əmiə tɨksɨn ye kalabus mə tukəm əpu-ru
nhatətəyen kapəmiə. Kɨmiə taksarə ye nəmhəyen kape nɨpɨg
ten. Taksərer tɨmtɨm mɨseriaji nɨmhəyen kapəmiə. Kɨni
jakvəhsi-pre kapəmiə nərokien, rəmhen kɨn yame kəvəvhao-
pən kɨn nar kɨrik ye kapən kapə yermamə yame rɨnapita ye
naiyuyen. Nərokien e in e nɨmraghien rerɨn.
11 Yermamə yame nɨmətɨrgɨn rarə, tukrəməkeikei mərɨg
huvə nəgkiarien yame Nanmɨn kape Kughen ramni-pən tuk
niməhuak mɨnə. Yermamə yame rapita ye narowagɨnien e,
tukrɨpəh nɨvənien marə ye nəkwai nap ehuə.”

Nəgkiarien ramvən kɨmi nəməhuak mɨnə apa Pegamam

12 Kɨni In rɨmnəgkiar mamni-pə tuk yo mɨmə, “Rai
nəkwəkwə kɨrik rɨvən kɨmi agelo kape niməhuak apa taon
e Pegamam, mɨni-pən mɨmə,
Yermamə yame ramrəh nau yame resrə ye nɨkarɨn mir,
kafan e nəgkiarien ramni mɨmə,
13 “Nəmə Pegamam, yakɨrkun ikɨn nakasarə ikɨn. Taon a,
Setan ramkwətə mamarmaru ikɨn.[‡] Mərɨg kɨmiə naksarer
tɨm tɨm tuk yo. Apa taon a, Setan ramarmaru ikɨn,
kɨmnhopni pawk kwən a Antipas, yame rɨmnərer tɨm
tɨm tuk nɨni-ərhavyen nhagɨk; mərɨg, kɨmiə nakhapəh
nɨsəpəhyen nhatətəyen irak.
14 Mərɨg nakasor narɨmnar tɨksɨn yamə mɨne rapəh
nəmhenien ye nɨmrɨk: Kɨmiə tɨksɨn aikɨn a, nakamhakwasɨg
kɨn nhajounien kape Balam kupən. Balam e, in rɨmnor
swatuk kɨmi King Balak mə in tukrɨvəhsi-pən vəh-sipən kɨmi
nəmə Isrel, pəh iriə tuksor norien has, masən nəvɨgɨnien

2:8: Rev 1:17-18 † **2:9:** Gris ramni mə, “Iriə kamhani mə iriə kwənərəus kape Isrel, mərɨg nofugɨnien kapəriə kape Setan əmə.” **2:9:** Jon 8:33-47 **2:11:** Rev 20:11-15; 21:8 **2:12:** Rev 1:16 ‡ **2:13:** Mə taon e Pegamam, kasəhuak pɨk kɨmi kughen eikuə mɨnə aikɨn.

yame kamor sakrefaes kɨn ramvən kɨmi nanmɨ kughen pɨsɨn mɨnə, kɨni masor apnapɨg nar.§

15 Kɨni ye norien kɨrikianə əmə mɨn, kɨmiə tɨksɨn naksəri-
pən nhajounien kape nukwao kape Nikolas.*

16 !Ror pən takasəkeikei mɨsarar ye nərɨgien kapəmiə tuk
təvhagə has kapəmiə! Tukmə nakhapəh nɨsararien, pəh nien
mə tuktu, jakurə tuk əmiə, muh narmamə mɨnə e, kɨni mərai
əriə kɨn nau yame resrə ye nɨkarɨn mir.

17 Yermamə yame nɨmətɨrgɨn rarə, tukraməkeikei mərɨg
huvə nəgkiarien yame Nanmɨn kape Kughen ramni-pən tuk
niməhuak mɨnə. Yermamə yame rapita ye narowagɨnien e,
yo jakwəhsi-pən nəvɨgɨnien erkwaig e kamni kɨmə 'mana'
kɨmin. Kɨni jakwəhsi-pən mɨn kapier hawən kɨrik kɨmin,
yame kɨrai pən nhag vi iran, kɨni yermamə yame rawəh, in
pɨsɨn əmə tɨkrɨrkun nhagɨn."

Nəgkiarien ramvən kɨmi nəməhuak mɨnə apa Tuatira

18 Kɨni In rɨmnəgkiarmamni-pə tuk yo mɨmə, "Rai
nəkwəkwə kɨrik rɨvən kɨmi agelo kape niməhuak apa taon
e Tuatira, mɨni-pən mɨmə,

Ji Kughen, nɨmrɨn mir kwəmhen kɨn nap raməwhao. Kɨni
nɨhun mir kwərir mɨrahuvə rəmhen kɨn aean e bras yame
kaməspir rərir. Kɨni kafan e nəgkiarien ramni mɨmə,

19 "Nəmə Tuatira, yakwɨrkun-ta norien kapəmiə.
Yakɨrkun kapəmiə norkeikeiyen mɨne nhatətəyen, mɨne
nasituyen ye narmamə. Kɨni yakɨrkun mɨn mə nərɨgien
kapəmiə rəpomh tuk narer-tɨm-tɨmien. Yakɨrkun mə
norien kapəmiə yamə mɨne nakasor taktəkun khahuvə
rapita norien yamə mɨne nɨmnasor kupən.

20 Mərɨg nakasor nar kɨrik yamə rapəh nəmhenien ye
nɨmrɨk: Kɨmiə nakhapəh nhani-əhuyen norien kape pi-
raovɨn a yame ramhen kɨn piraovɨn kupən e Jesebel.† In
ramni mə in profet kɨrik, mərɨg kafan nhajounien ramkɨr
oror kafak yorwok mɨnə, kasor apnapɨg nar. Kɨni in
mamhajoun əriə mə tuksən nəvɨgɨnien yame kamor sakre-
faes kɨn kɨmi nanmɨ kughen pɨsɨn mɨnə.

21 Yɨmɨwhin pian a mə tukrarar ye kafan norien kape
nɨkwasɨg-apnapɨgien kɨn narman, mərɨg in ramapəh.

22 Ror məkneikɨn mə taktəkun ai, jakvəhsi-pən nəmhəyen
kɨmin ye bed kafan. Kɨni narmamə yamə mɨne kasor apnapɨg
nar iriə min, tukmə khapəh nɨsararien ye norien kapəriə,
jakvəhsi-pən nəmhəyen ehuə kɨmi əriə,

---

§ **2:14:** Stori kape Balam mɨne Balak raməmɨr ye Nam 22-24; 25:1-2; 31:16.
* **2:15:** Ǝm-ru footnote ye Rev 2:6. **2:17:** Jon 6:31-33,35,48,51 **2:18:** Dan 10: 6; Rev 1:14-15 † **2:20:** Nakəm pian a Jesebel ye 1 King 16:31 mɨne 2 King 9:22.

23 mhopni min ji pian a minə. Ror pən niməhuak minə
fam tukharkun mə Yo pisin əmə yakirkun nərigien minə kape
narmamə, mine rikiriə. Kini jakərok əmiə rəri-pən əmə norien
kapəmiə yame mine nakasor.
24 Mərig taktəkun ai, jakəgkiar kimi əmiə nəmə Tuatira
yamə mine nakhapəh nisəri-pənien nhajounien kape
Jesebel, mhapəh nisərigien nəgkiarien e kamni kimə
'Nəgkiarien pam kape Setan.' To yakpəh nərəhu-pre-
min-ien nar pam kirik irəmiə, mərig nar kirikianə yakmə
jakni-pre tuk əmiə:
25 Havəh tim tim nar yame nakwənhavəh ta, miseriaji
nipig jakrerig-pre iran.
26-27 Yermamə yame rapita ye narowaginien e, kini
mamərer tim tim tuk norien nəkwak, mamvən meriaji in-
famien, yo jakwəhsi-pən nehuəyen e kimin yame Rimik
rimivəhsi-pə kimi Yo, mamni mimə,
'In tukramarmaru ye tanə pisin pisin minə,
mamrəh kwətavhə yame kimnor kin aean, [ramhajoun
mə nagheen rehuə].
Kini in tukrakapir-pir narmamə ye tanimtanə, rəhmen əmə
kin yame aean ramakapir-pir tikikwipir kimnor kin
kwənəjiəpik.' *(Sam 2:9)*
28 Kini Yo jakvəhsi-pən min kəmhau e fetukai kim in.
29 Yermamə yame nimətirgin rarə, tukraməkeikei mərig
huvə nəgkiarien yame Nanmin kape Kughen ramni-pən tuk
niməhuak minə."

3

Nəgkiarien ramvən kimi nəməhuak minə apa Sadis

1 Kini In rimnəgkiar mamni-pə mimə, "Rai nəkwəkwə kirik
rivən kimi agelo kape niməhuak apa taon e Sadis, mini-pən
mimə,
Yermamə yame ravəh nanmin kape Kughen, iriə seven,
kini mivəh min kəmhau iriə seven, kafan e nəgkiarien
ramni mimə,
"Nəmə Sadis, yakirkun norien minə kapəmiə. Yakirkun
mə kamni kimə kimiə nakamhamragh, mərig nikam, kimiə
nakwənhamhə-ta.
2 !Sarha-ra! Norien huvə yamə mine kimiə nimisor kupən,
pəh nien mə tuktu, kharkək fam. Mərig kimiə takasəkeikei
misarkut mə takhavəh-si haktə min norien kapəmiə misor pəh
ruə miskai, meinai yakpəh nəmien norien huvə kirik yame
nimisor mhavən misor infamien iran, yame ratuatuk ye nimri
Kughen kafak.

2:23: Jer 17:10 **2:28:** Rev 22:16 **3:1:** Rev 1:16

3 Ror məkneikɨn mə rɨkimiə tukraməsɨk nəgkiarien yame
nɨmnhawəh mɨsərɨg apa kupən, mɨsor nəkwan. Kɨni mɨsarar
ye nərɨgien kapəmiə. Mərɨg, tukmə nakhapəh nɨsarhayen,
jakurə tuk əmiə rəmhen kɨn yame yəkrəh kɨrik raurə, nak-
seinein nɨpɨg yame jakurə tuk əmiə.
4 Mərɨg narmamə tɨksɨn kɨmiə miriə apa Sadis khapəh
nɨsorien neipən kapəriə rəmkɨmɨk. Kɨsəmhen tuk
nɨseriwəkien kɨmawə miriə, neipən kapəriə rhawən əmə.
5 Yermamə yame rapita ye narowagɨnien e, tukrɨvəhsi-
pən neipən hawən. Kɨni Yo to yakpəh noriah-oriahyen nhagɨn
ye Nəkwəkwə kape Nɨmraghien. Kɨni yo jakni-ərhav nhagɨn
ye nɨmrɨ Rɨmɨk mɨne kafan agelo mɨnə, mə in e in kafak
atuatuk yermamə.
6 Yermamə yame nɨmətɨrgɨn rarə, tukrəməkeikei mərɨg
huvə nəgkiarien yame Nanmɨn kape Kughen ramni-pən tuk
nɨməhuak mɨnə."

Nəgkiarien ramvən kɨmi nəməhuak mɨnə apa Filadelfia

7 Kɨni In rɨmnəgkiar mamni-pə mɨmə, "Rai nəkwəkwə kɨrik
rɨvən kɨmi agelo kape nɨməhuak apa taon e Filadelfia, mɨni-
pən mɨmə,
Yermamə yame In nəfrakɨsien mamərhakə, kafan e
nəgkiarien. In ramrəh ki kape King Deved kupən.* Tukmə
rəhitə ye kwəruə, yermamə to rapəh nətapɨgien. Kɨni tukmə
rətapɨg ye kwəruə kɨrik, yermamə to rapəh nəhitəyen. In
mamni mɨmə,
8 "Nəmə Filadelfia, yakɨrkun norien mɨnə kapəmiə. !
Səmru! Yɨmnəhitə ye tapɨg kɨrik tuk əmiə, to yermamə
kɨrik rapəh nətapɨgien. Yakɨrkun mə nəsanɨnien kapəmiə
in rəkəskəh pawk, mərɨg kɨmiə nakasor nəkwak, mhapəh
nɨsəpəhyen Yo.
9 !Səmru! Narmamə tɨksɨn ye nofugɨnien kape Setan, iriə
kamhani mhamə iriə narmamə yamə mɨne Kughen rɨmɨrpen-
ta əriə.† Mərɨg, nɨkam. Iriə nəmeikuə mɨnə. !Səmru! Jakor əriə
kɨsənɨmkur ye nɨmrɨmiə, mhani-ərhav mhamə Yo yakorkeikei
əfrah əmiə.
10 Kɨmiə nɨmnharap-tərəkɨn tɨm tɨm nəgkiarien yame
yakwəni-pre ta tuk əmiə mə nərɨgien kapəmiə tukrapomh tuk
narer-tɨm-tɨmien. Tuk nar e, jakamarha huvə tuk əmiə ye
nɨpɨg kape nəmhəyen yame pəh nien mə tuktu tukrurə ye
tanɨmtanə, mə tukəkir nhatətəyen kape narmamə yamə mɨne
kɨsarə ye tanɨmtanə.

3:5: Mat 10:32; Luk 12:8; Mak 8:38; Luk 9:26; 1 Jon 2:23 * **3:7:** Nakəm-ru stori kape ki kape King Deved ye Aes 22:22. Ki kape King rəmhen kɨn nehuəyen kafan. **3:7:** Aes 22:22 † **3:9:** Əm-ru footnote ye Rev. 2:9 **3:9:** Jon 8:44; Rev 2:9 **3:10:** Hib 12:1-3 **3:10:** Jon 17:15

11 Pəh nien mə tuktu, yakurə. Haraptərəkin tim tim
narimnar yamə mine nakwənhavəh ta, mə yermamə
kirik tukripəh nivəhsita-yen kapəmiə nərokien yame
nakwənhavəh ta.‡
12 Yermamə yame rapita ye narowaginien e, yo jakor in
rəmhen kin nai ehuə kirik yame ramhapəs Nimə Ehuə kape
Kughen kafak. To ripəh nitərhavyen ye nimə a tuk nipig
kirik. Kini jakrai-pən nhagik vi iran, mine nhag kafak Kughen,
mine nhag taon kape kafak Kughen. Taon e, kamni kimə
Jerusalem Vi, Kughen ramher-pə kin ramsi-pən apa ye neai,
mameiwaiyu-pə.
13 Yermamə yame nimətirgin rarə, tukrameəkeikei mərig
huvə nəgkiarien yame Nanmin kape Kughen ramni-pən tuk
niməhuak minə."

Nəgkiarien ramvən kimi nəməhuak minə apa Laodisia

14 Kini In rimnəgkiar mamni-pə mimə, "Rai nəkwəkwə kirik
rivən kimi agelo kape niməhuak apa taon e Laodisia, mini-pən
mimə,
Yermamə yame kamni kimə 'Amen,' yame kirkun
nətigtəyen iran mə tukrarer matuk tuk nini-ərhavyen
əmə nəfrakisien, yame in nuknei narimnar m-fam yame
Kughen rimnor, kafan e nəgkiarien ramni mimə,
15 "Nəmə Laodisia, yakirkun norien minə kapəmiə.
Yakirkun mə nimraghien kapəmiə rəmhen kin nu yame
rəpiwən əmə. Rhuvə mə nhatətəyen kapəmiə tukripəh
norien kiraru. ?Mə taksəpan, uə, taksokiei?
16 Mərig kimiə nakasərer əmə ye kwerkwan. Naksəpiwən
əmə. Nakhapəh nisapan-pikien, mhapəh nisokiei-pikien. Ror
pən, jakətəg əmiə ai taktəkun,
17 mərig in ai kimiə nakamhani mhamə, 'Eh, kapətawə
nautə rehuə; yakhavəh mane ehuə; kapətawə nimraghien
rhuvə pik, narimnar m-fam rarə, kini nar kirik rapəh
nirkəkien tuk ətawə.' Mərig kimiə nakseinein mə nakwəsarə
ta ye nahasien. Riki narmamə raməpou tuk əmiə. Kapəmiə
nautə rirkək əgkəp. Nimrimiə ripis. Nakasaiyu kopiə kopiə.
18 Ror pən, yakaməvhag kimi əmiə mimə takhauə tuk
Yo mhavəh gol e yame rərir mihuvə, pəh kapəmiə nautə
tukripsaah ye rao ye neai. Kini takhauə tuk Yo mhavəh
neipən hawən tuk narkaohyen kin, mə takhapəh nisaurisien
kin naiyu-kopiə-kopiə-yen. Kini takhauə min tuk Yo mhawəh
meresin misəvit-pən ye nimrimiə, mə nimrimiə tukrəmtir, pəh
naksəm huvə nar.

---

‡ **3:11:** Gris ramni mə "Haraptərəkin tim tim narimnar yamə mine nakwənhawəh ta, mə yermamə kirik tukripəh niwəhyen kapəmiə kəvəvhao." Kəvəvhao e nərokien. **3:14:** Jon 1:1-3; Kol 1:16; Rev 1:17 **3:18:** Job 23:10; Mal 3:2-3; 1 Pita 1:6-9

19 Narmamə minə m-fam yamə mine yakorkeikei pik
əriə, yakəgkiar skai kimi əriə, kini mərip atuatuk əriə. Ror
məkneikin mə taksarkut pik misarar ye norien has kapəmiə.
20 !Sərig-ru! Yo yakamərer ye kwəruə, maməsik-əsik tapig.
Tukmə yermamə kirik rərig rikik kini rəhitə ye tapig, jakvən
imə, kin məvigin kimru min.
21 Yo yaknapita ta ye narowaginien, mivən kimru Rimik,
maməkwətə ye jea kafan, mamarmaru. Kini ye norien
kirikianə əmə, yermamə yame rapita ye narowaginien e, Yo
jakeighaan kin in mə tukrəkwətə kimru min ye jea kafak,
mamarmaru kimru min.
22 Yermamə yame nimətirgin rarə, tukraməkeikei mərig
huvə nəgkiarien yame Nanmin kape Kughen ramni-pən tuk
niməhuak minə."

4

Kasəgnəgin Kughen ye rao ye neai

1 Kwasig ikin, yimiwaag haktə məm kwəruə kirik raməkwag
apa ye neai. Kini yimnərig min yermamə yame rinaməgkiar
kimi yo kupən. Raməgkiar min kimi yo, rikin rehuə rəmhen
kin naiyuk, mimə "Hekimter, muə. Yakhajoun ik kin narimnar
yamə mine tukripiuə."
2 Məkneikin, nəsaninien kape Nanmin Rhakə rimnor kimi
yo. Yakwaag kupən, məm King ramkwətə ye jea kafan, ma-
marmaru ye rao ye neai.
3 Kini yermamə yame ramkwətə aikin a, yakəm in rhuvə
mərir, rəmhen kin kapier huvə mir kiraru nhagriu e jaspa
mine kanilian. Kini mərai-mərai kirik rarkurao ye jea kafan,
maməsiə pik rəmhen kin kapier huvə e emeral.
4 Kini jea tiksin aikin, iriə m-fam 24, kasarkurao ye jea ehuə
a kape King. Kini namehuə tiksin, iriə m-fam 24, kasəkwətə-
pən ye jea minə a; mhavəhsi-pən neipən hawən, misəvəvhao
kin kəvəvhao kape nisiaiyen, kimnor kin gol.
5 Kini ikin a, jea kape king ramərer ikin, ramaroapig,
nuvrig-uvrigien ramavən, kini karuəruə ramərkwəmətei
mamtərhav. Kini kupən ye jea laet iriə seven kamhauək. In a
Nanmin kape Kughen, iriə seven.
6 In a kupən ye jea kape king, nar kirik aikin rəmhen kin
tahik, mərig rəmhen kin glas yame rərir maməsiə.
Kini in a ye kwerkwan, nar miragh minə, kamni kimə "jeru-
bim," iriə kuas, kasarkurao ye jea ehuə kape King. Nimririə
ripsaah pik, mamswin-pən apnapig əmə ye niprairiə mine
nimeitairiə.
7 Yame kupən ikin, rəmhen kin laeon. Yame ror kiraru kin,
rəmhen kin kau. Yame ror kisisər kin, kapən kapə rəmhen kin

4:2: Esik 1:26-28

yermamə. Kini yame ror kuas kin, rəmhen kin kweriə yame raviə.
8 Nar miragh minə a kuas, təmər-əmərириə sikis. Kini nimrириə
ramswin-pən apnapig əmə irəriə, mivən ye tikirkəviriə. Nipig
m-fam kasəni nipei, yenpig mine yeraan, mhapəh nhapəhyen,
mamhani mhamə,
“Kughen Yermaru, Nagheen Rehuə Pik.
In ramərhakə, mamərhakə, mamərhakə pik.
In rinamarə rerin, mamarə ai taktəkun, tukripiarə rerin min.”
9 Kini nar miragh minə a, kamhani nəfrakisien ye nehuəyen
kape Kughen, mamhavəhsi-pən nisiaiyen kimin, mamhani
vi vi King yame ramkwətə-pən ye jea, mamarmaru mamarə
rerin, infamien rirkək.
10 Iriə kamhani vi vi In, nəmehuə minə, iriə m-fam 24,
kasənimkur ye nihu yermamə a yame ramkwətə-pən ye jea,
mamarmaru, mamarə rerin, infamien rirkək, masəgnəgin In.
Kwəsəvəvhao kin kəvəvhao kape king, məkneikin, mharəhsi-
ta, misərəhu kupən ye jea yame King ramkwətə ikin mamar-
maru, mamhani mhamə,
11 “Kapəmawə Yermaru Kughen,
Ik nakatuatuk məmhen əgkəp mə narmamə m-fam
tuksəgnəgin əmə Ik, mhasiai əmə Ik, meinai Ik nimnor
narimnar m-fam. Nagheem rehuə pik.
Nimnəgkiar əmə mini mə narimnar m-fam tukhaswin,
məkneikin kamhaswin əfrakis mamhamragh.”

5

Kwaji sipsip raməvi nəkwəkwə yame kimnarpəvin

1 Məkneikin, yimnəm King ramkwətə-pən ye kafan jea,
mivəh nəkwəkwə yame kimnarpəvin-arpəvin ye kwermin
matuk. Kimirai-pən nəgkiarien ye nikarin mir. Kivaan kandel
raiyu, kivaan ətərəkin ye nəpəəg nimrin m-seven. 2 Məkneikin
yimnəm agelo əsanin kirik raməgkiar pik mamaiyoh mimə,
“?Pa e in rəmhen matuatuk mə to rəvit-əpir-pir nehe kandel,
məvi nəkwəkwə e?”
3 Mərig yermamə kirik rirkək ye rao ye neai, uə tokrei tanə,
uə ye kwənmhaan kape nimhəyen, yame in ratuatuk mə to
rəvi nəkwəkwə e məvheikin.
4 Yermamə rirkək yame ratuatuk mə to rəvi nəkwəkwə
məhuekin, yakasək pik tukun.
5 Kini ai, yemehuə kirik rimini-pə tuk yo mimə, “Pəh
nasəkien. Ǝm-ru, Kwən e kamni kimə, ‘Laeon kape kwənərəus
kape Judah,’ in Nukne Deved, in rinapita ta ye narowaginien
kafan. Kini in ratuatuk mə to rakapir nehe kandel seven, məvi
nəkwəkwə a.”

4:8: Eks 3:14 **5:5:** Jen 49:9-10 **5:5:** Aes 11:1

6 Məkneikɨn, yɨmnəm kwaji sipsip kɨrik ramərer ye kwerk-
wan ye jea kape King mɨne nar mɨragh kuas e, kamni kɨmə
‘jerubim,’ mɨne namasur mɨnə iriə 24. Nakəm Kwaji Sipsip a
nakməta mə kɨnhopni-ta. Kapan əpat seven, kɨni nɨmrɨn, iriə
seven mɨn, iriə a kasərer tuk nanmɨn kape Kughen iriə seven,
yamə mɨne rɨmnher-pə kɨn əriə kamhavən ye tanɨmtanə.
7 Kwaji Sipsip e, rɨvən a ikɨn King ramkwətə-pən ye kafan jea
ikɨn, mərao-pən mɨrəhsi-ta nəkwəkwə ye kwermɨ King matuk.
8 Mɨrəhsi-ta ta nəkwəkwə e, məkneikɨn, nar mɨragh mɨnə,
iriə kuas, kamni kɨmə ‘jerubim,’ mɨne namasur, iriə m-fam
24, kasənɨmkur ye nɨhu Kwaji Sipsip. Kɨmnhavəh gita*
kapəriə, mɨne besin kɨmnor kɨn gol, rukwar kɨn nar kɨrik yame
ramənah, mapien huvə. Kɨni nar a ramənah mapien huvə in
rəmhen kɨn nəhuakien kape narmamə kape Kughen mɨnə.
9 Kɨni nar mɨragh mɨnə kuas e, kamni kɨmə ‘jerubim,’ mɨne
namasur mɨnə iriə 24, kasəni nɨpei vi kɨrik mhamə,
“Ik nakatuatuk məmhen mə to nakvəh nəkwəkwə e,
məvɨt-əpɨr-pɨr nehe kandel yame kɨmɨvaan-ətərəkɨn kɨn.
Meinai kɨmɨshopni Ik, nɨtawɨm rɨmnaiyu,
Nakarpɨn nɨmraghien kɨn kape narmamə ye tanə m-
fam, mɨne kwənərəus m-fam, mɨne kantri m-fam, mɨne
yamə mɨne kamhani nəgkiarien m-fam.
10 Kɨni nɨmnor əriə kwənhauə ye narmaruyen kafam, kɨni iriə
kafam pris mɨnə, kasor wok kape Kughen kapəmawə.
Iriə tuksarmaru ye tanɨmtanə.”
11 Kɨni yɨmɨwaag-pən mɨn məm, mərɨg rɨki agelo mɨnə khap-
saah khapsaah khapsaah, to kɨpəh nəhueikɨn-famien əriə.
Kasərer mɨsarkurao ye jea kape King mɨne nar mɨragh mɨnə
e, kamni kɨmə, ‘jerubim,’ mɨne nəmasur mɨnə.
12 Kasəni pɨk nɨpei kɨrik mamhani mhamə,
“Kwaji Sipsip yame kɨmnhopni, In ratuatuk məmhen mə
tukhavəh-si haktə In, meinai In ravəh fam nəsanɨnien,
mɨne nɨrkunien, mɨne nautə, mɨne nagheen. ! Pəh
khasiai In, mɨsəgnəgɨn In!”
13 Məkneikɨn, yɨmnərɨg narɨmnar fam yame Kughen rɨmnor
ye rao ye neai, mɨne ye tanɨmtanə, mɨne ye tame tahik, mɨne
ye kwənmhaan kape nɨmhəyen, mɨne narɨmnar fam yame
kamhaswin irəriə, iriə m-fam kamhani mhamə,
“Pəh nɨni-vi-vi-yen mɨne nɨsiaiyen ramvən tuk King yame
ramkwətə-pən ye jea, mɨne tuk Kwaji Sipsip, meinai In
ravəh nɨkhakien mɨne narmaruyen.
! Pəh nɨni-vi-vi-yen mɨne nəsanɨnien ramvən tuk əriu,
mɨvən, mɨvən, mɨvən, mɨpəh norien infamien!”

---

* **5:8:** Nəgkiarien kape nəmə Gris rapəh nɨniyen ‘gita,’ mamni əmə ‘hap.’ In nar kɨrik kamuh tuk nəniyen nɨpe, rəmhen kɨn gita. **5:8:** Sam 141:2

14 Məkneikɨn, nar mɨragh e, kamni kɨmə, ‘jerubim,’ iriə kuas,
kamhani mhamə, “!Amen!” Kɨni nəmehuə mɨnə kɨsənɨmkur
ye nɨhun, mɨsəgnəgɨn In.

6

Kwaji sipsip rəvɨt-əpɨr-pɨr nehe kandel yame kɨmɨvaan-ətərəkɨn nəkwəkwə kɨn

1 Kɨni yakəm Kwaji Sipsip a rəvɨt-əpɨr-pɨr nehe kandel
yame rəkupən, yame kɨmɨvaan-ətərəkɨn nəkwəkwə yame
kɨmnarpəvɨn-arpəvɨn kɨn. Məkneikɨn, nar mɨragh e kamni
kɨmə, ‘jerubim,’ kɨrikianə irəriə rarar mokrən ehuə rəmhen
kɨn karuəruə, mɨmə, “!Yuə-ru!”
2 Yakwaag haktə məm hos kɨrik khawən. Yermamə yame
ramkwətə ye hos ramrəh nəvhagə. Məkneikɨn kəvəvhao-pən
kɨn kəvəvhao kɨrik kape king iran. In ramaiyu mamavən
rəmhen kɨn yermamə yame rapita ye narowagɨnien, kɨni
mamvən mɨn mə tukrapita mɨn.
3 Kɨni ai, Kwaji Sipsip a rəvɨt-əpɨr-pɨr nehe kandel yame
kɨmɨvaan-ətərəkɨn nəkwəkwə kɨn, yame ror kɨraru kɨn, kɨni
nar mɨragh e kamni kɨmə ‘jerubim,’ yame ror kɨraru kɨn,
rarar, mamni mɨmə, “!Yuə-ru!”
4 Məkneikɨn, hos kɨrik kəwhao raiyu muə. Yermamə
yame ramkwətə ye hos, kɨvəhsi-pən nao kape narowagɨnien
kɨmin. Kɨni Kughen rameighan-pən kɨn neihuəyen kɨmin
mə tukrɨrəhsita nəmərinuyen ye tanɨmtanə. Nuhyen əjir
ramavən ikɨn mɨnə fam.
5 Kɨni ai, Kwaji Sipsip a rakapɨr nehe kandel yame
kɨmɨvaan-ətərəkɨn nəkwəkwə kɨn, yame ror kɨsisər kɨn, kɨni
nar mɨragh e kamni kɨmə ‘jerubim,’ yame ror kɨsisər kɨn,
rarar, mamni mɨmə, “! Yuə-ru!” Məkneikɨn, yɨmɨwaag-pən
məm hos kɨrik kapɨg. Yermamə yame ramkwətə iran ramrəh
skel kɨrik kape nəkirien nəvɨgɨnien.
6 Kɨni yɨmnərɨg rɨki yermamə kɨrik rɨsɨ-pən ye kwerkwan ye
nar mɨragh kuas e kamni kɨmə ‘jerubim.’ Mamni-pən tukun
mɨmə, “!Yuvən! Kameighan kɨn ik kɨmə takor nɨkumhə kɨmi
tanɨmtanə. Tukmə kɨsarakikɨn mane ehuə mhavəh nəvɨgɨnien
rɨkəskəh əmə.* Mərɨg takpəh noriahyen nuknei nai mir e
kamni kɨmə ‘olif,’ mɨne ‘grep.’ ”
7 Kɨni ai, Kwaji Sipsip a rəvɨt-əpɨr-pɨr nehe kandel yame
kɨmɨvaan-ətərəkɨn nəkwəkwə kɨn, yame ror kuas kɨn, kɨni nar

---

* **6:6:** Gris ramni mɨmə, “Nɨmrɨ wit yame tukor bred kɨn kape nɨpɨg kɨrikianə əmə, nɨmrɨn rhaktə rəmhen kɨn mane yame kamərok tuk wok kape nɨpɨg kɨrikianə, kɨni raes yame tukən ye nɨpɨg kɨrikianə, nɨpɨg rhaktə rəmhen kɨn mane yame kamərok tuk wok kape nɨpɨg kɨrikianə.” Mərɨg nɨpran e, tuksarakikɨn mane ehuə mhavəh nəvɨgɨnien rɨkəskəh əmə.

miragh e kamni kimə ‘jerubim,’ yame ror kuas kin, rarar, mamni mimə, “!Yuə-ru!”

8 Yakwaag-pən məm hos kirik kərato. Yermamə yame ramkwətə iran, nhagin e Nimhəyen. Iriu kwən kirik, nhagin e Kwənmhaan kape Nimhəyen rikwasig kin in miravən. Kirəvəh neihuəyen mə tukwəhapni narmamə kin nao, mwhopni əriə kin nikumhə, uə kin nar aparu minə, uə kin nəmhəyen. Kirəvəh nehuəyen məknakin rəmhen kin nipar nimoptanə kirikianə, mirəpəh əmə nipərin kisisər.

9 Kini ai, Kwaji Sipsip a rəvit-əpir-pir nehe kandel yame kimivaan-ətərəkin nəkwəkwə kin, yame ror kirkirip kin, məkneikin yakwaag-pən ye nəpəəg tebol apa ye Nimə Ehuə kape Kughen, məm narmamə yamə mine kimnhopni əriə tuk narer-timtimien tuk nini-ərhavyen nəgkiarien kape Kughen.

10 Iriə kasokrən apomh mamhani-pən tuk Kughen mhamə, “Ik nakamarmaru ye narimnar m-fam. Ik nakəmərhakə; kini Ik nəfrakisien. ? Mərig, tuk nagheen mine kini Ik nakəkir narmamə ye tanimtanə, marpin tai nitawmawə?”

11 Kamhani məknakin, Kughen rivəhsi-pən neipən hawən kimi əriə m-fam, mini-pən tuk əriə mimə, “Takhawhin pi pom. Piaumiə minə mine kakə kapəmiə minə tiksin kasor hanə kafak wok. Pəh kiseriaji tukhopni piəpiə min narmamə yamə mine kimivəh nihupin irəriə.”

12 Kini ai, Kwaji Sipsip a rəvit-əpir-pir nehe kandel yame kimivaan-ətərəkin nəkwəkwə kin, yame ror sikis kin, yakəm mig ehuə ramkiu. Mirh ripis rəpignap. Makuə rəwhao rəmhen kin nitə.

13 Kəmhau minə kisəsaah-əsaah miseiwaiyu-pə ye nimoptanə, rəmhen kin nai† yame nimətag ehuə rameitətəg kin, kwənkwan yame rapkəh rəsaah.

14 Kini neai rirkək, rəmhen kin yame kimarpəvin-arpəvin fam təvheitə. Kini tukwas minə mine tanə minə kisəta ye kwənmhaan kapəriə minə.

15 Kini king minə kape tanimtanə, mine narmaru minə, mine namasur minə kape mobael minə, mine narmamə yamə mine kapəriə nautə rehuə, mine narmamə yamə mine kamhavəh nehuəyen, mine slef minə, mine narmamə apnapig minə, iriə m-fam khavən miserkwaig ye nəpəəg kapier ehuə, uə kasərer ətgin kapier minə ye nikar tukwas minə.

16 Kini kisasək apomh-pən tuk tukwas minə mine kapier ehuə minə mhamə, “! Ǝsaah! Məkwətə-tərəkin əmawə merk-waig kin əmawə ye nimri King e yame ramkwətə ye kafan jea, mine tuk niemhaa kape Kwaji Sipsip.

6:12: Joel 2:31; Wok 2:20 † **6:13:** Jon ramni nai kirik kamni kimə ‘figtri.’ **6:14:** Aes 34:4 **6:15:** Aes 2:10,19-22 **6:16:** Hos 10:8

17 Meinai nɨpɨg a ruauə yame Kughen mɨne Kwaji Sip-
sip tukravəhsi-ərhav-pə niemhaa kapəriu. ? Kɨni pa nhagɨn
rɨrkun narer-huvəyen?”

7

Kɨmɨrpen narmamə wan handred foti fo taosen mə kape Kughen

1 Kɨni ai yakəm agelo kuas kasərer-pən ye nɨkarɨn kuas
kape tanɨmtanə, mamharaptərəkɨn nɨmətag kuas ye nɨkarɨn
kuas kape tanɨmtanə, mə nɨmətag kɨrik tukrɨpəh nher-herien
nɨmoptanə mɨne tahik mɨne naimɨnai.
2 Kɨmɨvəh-sipən nəsanɨnien kɨmi əriə tuk noriahyen
nɨmoptanə mɨne tahik. Məkneikɨn yɨmnəm agelo kɨrik rɨsɨ-
pirə. In ravəh nar kɨrik yame Kughen Mɨragh ravəh mə
tukror-pən nətətao kɨn ye kafan narmamə. Mokrən apomh
kɨn agelo mɨnə e kuas yamə mɨne kɨvəhsi-pən nəsanɨnien kɨmi
əriə mə tuksoriah nɨmoptanə mɨne tahik, mɨmə,
3 “Hapəh pi pom. Kwasɨg ikɨn taksoriah tahik mɨne
naimɨnai mɨne tanɨmtanə, tuksərəhu-pən nətətao kape
Kughen ye nupanai narmamə kafan mɨnə.”
4 Kɨni yɨmɨvəh nɨhupɨn ye narmamə yamə mɨne kərəhu-pən
nətətao kape Kughen irəriə: Iriə m-fam wan handred foti fo
taosen. Iriə kwənərəus mɨnə kape Isrel.
5 Ye kwənərəus kape Juda, kərəhu-pən nətətao kape Kughen
ye narmamə twelef taosen. Ye kwənərəus kape Ruben,
iriə twelef taosen. Ye kwənərəus kape Gad, iriə twelef
taosen.
6 Ye kwənərəus kape Asere, iriə twelef taosen. Ye kwənərəus
kape Naftali, iriə twelef taosen. Ye kwənərəus kape
Manase, iriə twelef taosen.
7 Ye kwənərəus kape Simeon, iriə twelef taosen. Ye kwənərəus
kape Livae, iriə twelef taosen. Ye kwənərəus kape
Isakara, iriə twelef taosen.
8 Ye kwənərəus kape Sebulun, iriə twelef taosen. Ye kwənərəus
kape Josef, iriə twelef taosen. Ye kwənərəus kape
Benjamin, iriə twelef taosen.

Kwhen yame kasarkaoh kɨn neipən hawən

9 Kɨni ai, yakwaag əkupən irak, məm kwhen ehuə kɨrik, to
kɨpəh nəvheikɨn-famien. Khasɨ-pən ye kantri mɨnə fam, mɨne
ye kwənərəus mɨnə fam, mɨne ye nəgkiarien mɨnə fam. Tɨkiriə
ror pɨsɨn pɨsɨn. Kasərer kupən ye jea kape King, mɨne Kwaji
Sipsip. Mɨsarkaoh mɨn kɨn neipən hawən. Kamhavəh kwermɨ
nəmɨr.
10 Mɨsokrapomh mhani mhamə,

6:17: Joel 2:11; Mal 3:2 **7:3:** 2 Kor 1:22; Efes 1:13 **7:9:** Jen 15:5

"Kughen kapətawə yame ramkwətə ye kafan jea mamarmaru,
mine Kwaji Sipsip, iriu pisin əmə kravəh miragh ətawə."
11 Agelo minə fam kasərer rao rao kin jea kape King mine
nəmehuə minə, mine nar miragh e kamni kimə 'jerubim' iriə
kuas. Misənimkur kupən ye jea kape King, masəhuak kimi
Kughen
12 mhamə,
"!Amen! Kapətawə Kughen In rhuvə pik, makhak pik.
Nirkunien kafan rehuə. Nagheen rehuə. Nəsaninien
kafan rehuə.
Pəh kisəgnəgin In, mhasiai In, mhani vi vi In kape rerin.
Amen."
13 Məkneikin yamehuə kirik irəriə raiyoh-pə mimə, "?Nar-
mamə minə e kasarkaoh kin neipən hawən, iriə ni-pa minə e?
?Khasi-pən hiə?"
14 Mərig əmə yakmə, "Yemasur. Ik əmə nakirkun."
Kini ramripin mini-pə mimə, "Narmamə minə e, kwəsəta ye
nəmhəyen ehuə; misaikwas ye kapəriə neipən kin nitaw Kwaji
Sipsip, ror neipən ramhawən.
15 Ror pən,
Iriə kasərer ye nimri Kughen, yame ramkwətə mamarmaru.
Masəhuak kimin ye nəkwai Nimə Kafan yenpig mine
yeraan.
Kini King e yame ramkwətə-pən ye jea mamarmaru, In
tukrhotikəm-kəmin əriə ye nipig m-fam.
16 Iriə, sweiwei tukripəh nuh-minien əriə.
Tukhapəh nisakwəkwə-minien.
Rukweiha tukripəh min nhenien əriə.
Nəpan-əpanien kape mirh tukripəh min nəsien əriə.
17 Meinai Kwaji Sipsip yame ramkwətə ye kwerkwan ye jea
kape King, In tukrarha tuk əriə rəmhen kin yermamə
yame ramarha tuk sipsip.
In tukramkir əriə mamvən ye nimri nu miragh, kini
Kughen tukrirai-ta fam nehe nimririə."

8

*Nəhuakien in rəmhen kin sakrefaes yame kivaan əru, ne-
henap ramənah, mapien huvə, mamvən tuk Kughen*

1 Mərig nipig Kwaji Sipsip a rəvit-əpir-pir nehe kandel
yame kimivaan-ətərəkin nəkwəkwə kin, yame ror seven kin,
nəgkiarien rirkək ye rao ye neai kape nipig kwakwə, rəmhen
kin haf aoa.
2 Kini yakwaag-pən kin agelo yamə mine kasərer ye nimri
Kughen, iriə seven, məm iriə kamharəh naiyuk.

7:17: Sam 23:2; Aes 49:9-10; Jon 4:10; 7:37-38; Rev 22:1,17 **8:1:** Hab 2:20; Sef 1:7-8; Sek 2:13

3 Kini agelo min kirik ramrəh besin kirik yame kimnor kin
gol. Besin a, rukwar kin nar kirik yame ramənah, mapien
huvə. Rirəh mivən marer kupən ye tebol ye nimə ehuə kape
Kughen. Kivəhsi-pən narimnar ripsaah yame ror nəmiovin
kimin mə tukrivəhsi-pən kimi Kughen, iriə nəhuakien kape
narmamə kape Kughen minə, mivaan apa ye tebol yame
kimnor kin gol, yame ramərer kupən ye jea kape King.
4 Nəuwəh kape nəmiəv nar a, mine nəhuakien kape nar-
mamə minə kape Kughen, yame agelo a rampik ye kwermin,
kashaktə mamhavən tuk Kughen.
5 Kini agelo a ramrəh besin a, mivəh nap ye tebol misiai-
pən ye besin, mətəgətəg-pən ye taniimtanə. Məkneikin
raroapig, karuəruə rarkwomətei, nuvrig-uvrigien rehuə, kini
nimnimien ravən.

Naiyuk minə

6 Məkneikin agelo seven kwəsərer matuk tuk nherien
naiyuk.
7 Kini yame rəkupən rimnher naiyuk. Məkneikin kamətəg-
pən aes mine nap mine nitə ye tokrei tanə. Rimuək məs nipar
tanə kirik, mipəh min nipərin kiraru, kini muək məs naiminai
nipərin kirikianə, mipəh min nipərin kiraru. Kini muək məs
mənvhirik nipərin kirikianə, mipəh min nipərin kiraru.
8 Kini agelo yame ror kiraru kin rimnher naiyuk, kini
kərəhu-pən ye tame tahik nar kirik rəmhen kin tukwas ehuə
yame ramuək. Nipar tahik kirikianə rimnor nitə kin, mipəh
min nipərin kiraru.
9 Rimnoriah nar miragh yamə mine kasarə ye tahik, nipərin
kirikianə, mipəh min nipərin kiraru. Moriah min rao minə ye
tahik, nipərin kirikianə, mipəh min nipərin kiraru.
10 Kini agelo yame ror kisisər kin rimnher naiyuk,
məkneikin kəmhau ehuə kirik rier ta, mamuək rəmhen kin
kwensiə. Risi-faktə ye neai meiwaiyu məwhan muək-pən ye
nu minə mine nimri nu minə nipərin kirikianə, mipəh min
nipərin kiraru.
11 Kəmhau a kamni kimə 'Rəukəh Pik.' Rimnor nipar nu
rəukəh, mipəh min nipərin kiraru. Kini narmamə khapsaah
yamə mine kimnhanim nu yame rəukəh, kimnhamhə.
12 Kini agelo yame ror kuas kin rimnher naiyuk, nar kirik
ruh mirh mine makuə mine kəmhau minə, mor nipar mirh
ripis, mipəh min nipərin kiraru kaoəsiə. Nipar makuə ripis,
mipəh min nipərin kiraru kaoəsiə. Nipar kəmhau ripis, mipəh
min nipərin kiraru kaoəsiə. Yeraan, rukweiha ramavən
nipərin kiraru, mipəh min nipərin kirikianə. Yenpig, neai
raməsiə nipərin kiraru, mipəh min nipərin kirikianə.

8:5: Eks 19:16-18 **8:12:** Aes 13:10; Mak 13:24

13 Məkneikɨn yɨmnarha-pən maməm kweriə ramivə ye
napuə, mokrapomh mɨmə, “!Aweh! !Aweh! !Aweh! Agelo
kɨsisər mɨn tukrher naiyuk, mɨrhor nahasien ramvən tuk
narmamə ye tokrei tanə.”

9

1 Kɨni agelo yame ror kɨrkɨrɨp kɨn rher naiyuk, məkneikɨn
yakəm kəmhau rɨsɨ-faktə ye neai meiwaiyu-pə ye tokrei tanə.
Kɨmɨvəhsi-pən ki kɨrik kɨmin tuk nəhitəyen ye nəkwai nɨmɨr
ehuə yame reiwaiyu pɨk.
2 Nɨpɨg rɨmnəhitə ye nəpəəg a, nehenap ramənah rəmhen
kɨn nehenap kape nap ehuə. Nehenap yame ramsɨ-pən tuk
nəkwai nɨmɨr ruvrɨg əpɨs mɨrh mɨne napuə.
3 Kɨni nar mɨragh khapsaah kɨsəmhen kɨn kəvɨraiyuk khasɨ-
pən ye nehenap a, mɨseiwaiyu-pə. Kɨvəhsi-pən nəsanɨnien
kɨmi əriə mə tukshai narmamə kɨn nɨpikovriə, raməmhə pɨk.
4 Kɨni-pən tuk əriə kɨmə tukhapəh nɨsoriahyen mənvhirɨk
mɨne naimɨnai mɨne nəsimien. Mərɨg tuksoriah əmə nar-
mamə yamə mɨne nətətao kape Kughen rɨrkək ye nupanairiə.
5 Kɨni kɨvəhsi-pən nəsanɨnien kɨmi əriə mə tuksəs nar-
mamə masor nəmhəyen kɨmi əriə tuk makuə kɨrkɨrɨp. Mərɨg
tukhapəh nɨshopniyen narmamə. Kɨni nəmhəyen yame iriə
tuksərɨg rahah kɨn, in rapita pɨk yame wərawk* ramhai əjir.
6 Ye nɨpɨg mɨnə a, narmamə tuksarkut mə tukhamhə
mɨseinein. Mɨsorkeikei pɨk mə tukhamhə, mərɨg to khapəh
nhamhəyen.
7 Yɨmnəm kəvraiyuk eihuə mɨnə a kɨsəmhen kɨn hos yamə
mɨne kɨmɨsərer matuk tuk narowagɨnien. Iriə kɨmɨsəvəvhao
kɨn nar kɨrik rəmhen kɨn kəvəvhao kape king yame kamor kɨn
gol. Kɨni nɨmrɨriə rəmhen kɨn nɨmrɨ yermamə.
8 Nɨkwəneriə rəpomh rəmhen kɨn nɨkwəne piraovɨn, kɨni
kweruriə resrə rəmhen kɨn kweru laeon.
9 Kɨmɨvitərəkɨn nɨmagɨriə kɨn aean. Nɨpɨg khaivə,
təmərməriə rarkərɨk rəmhen kɨn hos khapsaah yamə mɨne
kamhavi kat mamhavən ye narowagɨnien.
10 Nɨpikovriə raməs əjir raməmhə rapita pɨk yame wərawk
ramhai əjir. Iriə kamhavəh nəsanɨnien ye nɨpikovriə kape
makuə kɨrkɨrɨp tuk norien nəmhəyen kɨmi narmamə.
11 Kapəriə yamehuə in yermaru kape nəkwai nɨmɨr ehuə
yame rewaiyu pɨk. Ye nəgkiarien kape nəmə Isrel ramni mə
nhagɨn e Abadon. Ye nəgkiarien kape nəmə Gris ramni mə
nhagɨn e Apolion.†

---

* **9:5:** Gris rapəh nɨniyen “wərawk” mərɨg ramni “skopion.” Nɨpikoɨn raməs əjir, raməmhə pɨk. † **9:11:** Apolion, nɨpran e ramni mə, “Yakamoriah.”

12 !Aweh! Nahasien kupən rɨnor infamien. Mərɨg, nahasien kɨraru apaikɨn tukpirauə.

13 Məkneikɨn agelo yame ror sikis kɨn ramher naiyuk. Kɨni yakərɨg rɨki yermamə rɨsɨ-pən apa yerki kapən apət tebol yame kɨmnor kɨn gol, yame ramərer kupən ye nɨmrɨ Kughen.

14 Rɨni-pən tuk agelo a yame ramor sikis kɨn, yame ramrəh naiyuk, mɨmə, "Rɨsɨn-ta agelo kuas yamə mɨne kɨmɨrkwəji əriə apa ye nu eihuə a Yufretes."

15 Ror məkneikɨn rɨrɨsɨn-ta agelo kuas a yamə mɨne kərəhu əriə apaikɨn mə tuksərer matuk tuk aoa atuatuk e, mɨne nɨpɨg atuatuk e, mɨne makuə atuatuk e, mɨne newk atuatuk e yame tukɨrɨsɨn əriə kamhavən mɨshopni narmamə ye tokrei tanə, nɨpərɨn kɨrikianə, mhapəh mɨn nɨpərɨn kɨraru.

16 Kɨni yɨmɨvəh nɨhupɨn ye mobael mɨnə kapəriə, yamə mɨne kɨsaiyu ye hos, kɨni iriə fam tu handred milian.

17 Kɨni yakəmrərhav mɨn maməm mɨn narmamə kasaiyu ye hos məkneikɨn: Kɨmɨvitərəkɨn nɨmagɨriə kɨn aean yame rəwhao rəmhen kɨn nap, kɨni ror blu rəmhen kɨn napuə apɨg, kɨni rəokrə rəmhen kɨn nɨmar nai yame rɨmhiak-ɨmhiak. Kɨni kapən kapə hos mɨnə a rəmhen kɨn kapən kapə laeon. Nap, mɨne nehenap, mɨne təpis krhɨsɨ-pən ye nəkwairiə.

18 Nahasien mɨsɨr e - nap, mɨne nehenap mɨne təpis - krhɨsɨ-pən ye nəkwairiə mrhopni nɨpər narmamə ye tanɨmtanə, mɨpəh mɨn nɨpərɨn kɨraru.

19 Kɨni nəsanɨnien kape hos mɨnə e, ramsɨ-pən ye nəkwairiə mɨne nɨpikovriə. Nɨpikovriə rəmhen kɨn kapən kapə snek yame rəməkwopah.

20 Mərɨg narmamə yamə mɨne nahasien mɨsɨr e kɨrhɨpəh nɨrhopniyen əriə, khapəh nɨsararien ye nərɨgien kapəriə. Mhapəh nɨsəpəhyen nəhuakien kɨmi yarmhə mɨnə mɨne nanmɨ kughen eikuə yamə mɨne kamɨvhirəkɨn kɨn gol, uə silva uə bras, uə kapier, uə nai. Narɨmnar mɨnə a kɨsəru, nɨmrɨriə rɨpɨs, nɨprairiə rəpou.

21 Kɨni narmamə mɨnə a khapəh nɨsararien ye nərɨgien kapəriə tuk nhopniyen narmamə mɨne norien nahawk, mɨne norien kleva, mɨne nor-apnapɨgien nar, mɨne nəkrəhyen.

10

Agelo yame ravəh nəkwəkwə kəskəh

1 Kɨni ai yakəm agelo mɨn kɨrik, nagheen rehuə, ramsɨ-pən ye neai. Ramvən ye napuə rəmhen kɨn mə kafan neipən. Kɨni mərai-mərai rarkurao ye kapən kapə. Kɨni in rəkhak maməsiə rəmhen kɨn mɨrh. Kɨni nɨhun mir kwəmhen kɨn səpaag ehuə mir yamə mir kɨrauək.

2 Kini in ravəh nəkwəkwə kəskəh ye kwermin matuk yame
kimnəvi. In rərip nihun matuk ye tahik, mərip nihun mawor
ye nimoptanə.
3 Kini mokrən apomh. Rikin rəmhen kin riki laeon. In
rokrən apomh, karuəruə rhorpin m-seven.
4 Karuəruə rhorpin m-seven, yakmə jakrai-pən ye
nəkwəkwə a, mərig yakərig riki yermamə kirik risi-faktə ye
neai mimə, "Erkwaig kin nəgkiarien e yame karuəruə ramni,
mipəh nirai-pən-ien ye nəkwəkwə."
5 Kini ai agelo a yame yimnəm kupən ramərer-pən ye tahik
mine nimoptanə mivəhsi-haktə kwermin matuk ye neai,
6 mivəh kwəsu ye nhag yarə rerin, yame rimnor neai
mine nimoptanə mine tahik mine narimnar fam. Kini mimə,
"Kughen tukripəh niwhin-minien.
7 Mərig nipig agelo yame ror seven kin tukrher naiyuk, kini
nərig-məniwənien kape Kughen tukruə mor nəfrakisien kin
ai taktəkun. In tukritərhav rəmhen əmə kin yame rimini ta
kupən kimi kafan yorwok minə, iriə a kafan profet minə."
8 Kini ai yakərig riki yermamə kirik ramsi-pən ye neai mimə,
"Yuvən, mirəh nəkwəkwə yame kimnəvi ye kwermi agelo
matuk yame ramərer-pən ye tahik mine nimoptanə."
9 Məkneikin, yimavən maiyoh agelo mə tukrivəhsi-pə
nəkwəkwə kəskəh a kimi yo. Kini rimə, "Vəh mən. Nar a
tukroriah tipim. Mərig tukmə nakən, mərig rheikən rəmhen
kin sukapak."
10 Məkneikin yimavən mivəh nəkwəkwə kəskəh ai ye kw-
ermi agelo, mən, mərig rheikən rəmhen kin sukapak. Yimnən,
mətgai, roriah tipik.
11 Kini kini-pə tuk yo kimə, "Ik takaməkeikei mini-ərhav
narimnar minə e yamə tukritərhav-pə tuk nəmə tanə pisin
pisin minə, mine yermaru minə, mine narmamə yamə mine
tikiriə ror pisin pisin, mine narmamə yamə mine nəgkiarien
kapəriə ror pisin pisin."

11

Yemə mir yame kimawarer tuk Yesu

1 Kini ai kivəhsi-pə nipər nuwig kirik kimi yo, kini kimə,
"Yuvən, mivəh napomhien kape Nimə kape Kughen mine
tebol. Məvheikin min narmamə yamə mine kasəhuak aikin.
2 Mərig takpəh nivəhyen napomhien kape kwənmhaan e
iruə, meinai kwənmhaan a kivəhsi-pən kimi nəmə iruə. Iriə
tuksəviəsis-əviəsis Taon Rhakə mhavən mhavəh makuə foti tu.
3 Kini yakvəhsi-pən nəsaninien kimi kafak yermamə mir
yamə mir e kawarer-ərhav tuk yo. Tukravəhsi-pən neipən has

yame ror nɨmtət mə iriu kwərɨg rahah, mawərer-ərhav tuk
nɨni-ərhavyen kafak nəgkiarien kape makuə foti tu.”*
4 Iriu e, nuknei nai mir e olif, mɨne nar mir e kamərəhu-
pən laet irəriu yame kawarer kupən kɨn Yermaru kape
tanɨmtanə.†
5 Kɨni tukmə yermamə kɨrik rɨmə tukroriah əriu, nap tukrɨsɨ-
pən ye nəkwairiu, məs in məkwəru. Tukwhopni-hopni fam
narmamə yamə mɨne khamə tuksoriah əriu.
6 Kɨni kwərə mir e, tukmə kɨrani-ərhav nəgkiarien kape
Kughen, marɨvəh nəsanɨnien tuk nətapɨgien kɨn napuə mə
nəhig tukrɨpəh nɨpien. Mɨrarkun nukreikɨnien nɨmrɨ nu ruə
nɨtə, kɨni mɨrarkun nuhyen narmamə ye tanɨmtanə kɨn naha
nhagɨn nahasien yame kaworkeikei mə tukawor.
7 Kɨni tukrani-ərhav fam nəgkiarien kapəriu, məkneikɨn,
nar mɨragh yame ramarə ye nəkwai nɨmɨr ehuə yame rei-
waiyu pɨk tukrhaktə muh əriu, mapita əriu mhopni əriu.
8 Nɨprairiu tukrəmɨr ye swatuk ye taon ehuə e kɨmnəsɨk-
pən Yermaru kapəriu ye nai kamarkwao kɨn. Ikɨn aikɨn a,
kamni nəgkiarien ukreikɨn kɨrik kɨmə nhagɨn e Sodom, uə Ijip.
9 Kɨni narmamə yamə mɨne tɨkiriə ror pɨsɨn pɨsɨn, mɨne
kwənərəus pɨsɨn pɨsɨn mɨnə, mɨne narmamə yamə mɨne
kamhani nəgkiarien pɨsɨn pɨsɨn, mɨne narmamə ye kantri
mɨnə fam tukhauə mɨsarha ətərɨk ye nɨprairiu, mhapəh
nɨseighanien kɨn mə tuknɨm əriu mhavəh nɨpɨg piəpiə kɨsɨsər
mɨne nɨpərɨn.
10 Narmamə ye tanɨmtanə tuksagien, masor lafet,
mhavəhsi-pən narɨmnar kɨmi əriə mɨnə, mɨsagien meinai
profet mir e yame kɨmɨwor pɨk nahasien kɨmi əriə kwəramhə.
11 Kɨni nɨpɨg piəpiə kɨsɨsər mɨne nɨpərɨn ruə mɨvən, Kughen
rɨvəhsi-pən mɨn neihagien kɨmi əriu, kawarer. Narmamə m-
fam yamə mɨne kasəm əriu, kɨsakur pɨk.
12 Məkneikɨn iriu kawərɨg rɨki yermamə kɨrik rɨsɨ-pən ye
neai mamni mɨmə, “Warer mɨrauə.” Napuə rɨvəh əriu mɨvən
ye rao ye neai. Kɨni tɨkmɨr mɨnə kapəriu kɨsərer əmə mɨsarha
ətərɨk irəriu.
13 Kɨni ye nɨpɨg atuatuk a, nɨmnɨmien ehuə kɨrik ramavən
moriah nɨpər kwənmhaan kɨrikianə ye taon a, mɨpəh mɨn
nɨpərɨn naen. Nɨmnɨmien rɨmnhopni narmamə m-fam seven
taosen. Kɨni narmamə m-fam yamə mɨne khapəh nhamhəyen
kɨmnhagɨn pɨk, mhani nəfrakɨsien mə Kughen ye rao ye neai,
In ravəh neihuəyen.
14 !Aweh! Nahasien ehuə yame ror kɨraru kɨn nor infamien
ai. Mərɨg nahasien yame ror kɨsɨsər kɨn, pəh nien mə tuktu,
ruə.

---

* **11:3:** uə tuk nɨpɨg wan taosen tu handred sikisti. † **11:4:** Ǝmru narmamə mir e “olif” mɨne “nar kamərəhu-pən laet iran” ye Sek 4:3, 11-14.

Agelo yame ror seven kɨn ramher naiyuk

15 Kɨni ai, agelo yame ror seven ken rher naiyuk, məkneikɨn
rɨki narmamə rɨsɨ-pən ye neai, mɨsokrapomh mhamə,
“Kapətawə Yermaru, mɨne kafan Kristo, iriu kawarmaru ye
tanɨmtanə.
Narmaruyen kapəriu tukramarə rerɨn.”
16 Kɨni namehuə mɨnə, iriə m-fam twenti fo, kasəkwətə ye jea
kapəriə ye nɨmrɨ Kughen. Mɨseiwaiyu mɨsənɨmkur, masəhuak
kɨmi Kughen,
17 mhamə,
“Yakhani vi vi ik, Yermaru Kughen,
meinai Ik nɨmɨvəh kafam nəsanɨnien ehuə mɨrikakun
mamarmaru.
Nagheem rehuə pɨk.
Ik nɨmnarə rerɨn, mamarə mɨn ai taktəkun.
18 Niemhaa rhai narmamə ye kantri mɨnə; mərɨg niemhaa
ehuə kape Kughen tukruə.
Nɨpɨg a ruauə yame Ik takəkir narmamə yamə mɨne
kwənhamhə, mɨvəhsi-pən nərok kɨmi kafam yorwok
mɨnə, iriə e kafam profet mɨnə, mɨne narmamə kafam
mɨnə, mɨne narmamə apnapɨg mɨnə mɨne namehuə
yamə mɨne kamhasiai nhagɨm.
Kɨni nɨpɨg a ruauə yame Ik takoriah narmamə yamə mɨne
kasoriah tanɨmtanə.”
19 Məkneikɨn kɨmnəhitə ye Nimə kape Kughen apa ye neai,
kɨni kəm Bokis yame ramor nɨmtətien ye Nɨrpenien kape
Kughen ramkwətə imə. Məkneikɨn ramaroapɨg, nuvrɨg-
uvrɨgien ramavən, kɨni karuəruə ramərkwəmətei, kɨni
nɨmnɨmien ramavən, kɨni aes raməsaah-pə.

12

Piraovɨn mɨne nar mɨragh rəmhen kɨn algita

1 Kɨni nɨmtətien ehuə kɨrik rɨmasɨ-pən ye neai, mor nar vi
kɨrik irak yakakur. Piraovɨn kɨrik ramvən ye mɨrh rəmhen
mə kafan neipən. Mamkwətə mərɨp-pən nɨhun ye makuə.
Məvhəvhao kɨn kəmhau twelef.
2 Mamasək pɨk mamərɨg nəmhəyen meinai rɨnor tɨpɨn, kɨni
natukreimək.
3 Kɨni yɨmnəm nɨmtətien pɨsɨn kɨrik rɨmasɨ-pən mɨn ye neai.
In e nar mɨragh ramhen kɨn algita ehuə. In rəwhao; kapən
kapə rɨsɨp iriə seven. Kapən apət ten. Məvhəvhao kɨn
kəvəvhao kape King, seven.
4 Nɨpɨkovɨn ramuh-ita kəmhau mɨnə ye neai. Mɨpɨki-
əhu nɨpərɨn kɨrikianə kɨsəsaah mɨseiwaiyu-pə ye tokrei tanə,

mɨpəh mɨn nɨpərɨn kɨraru.* Məkneikɨn, algita a ruə marer ye nɨmrɨ pian a yame natukreimək. Tukmə tɨni rarha, rətgai.†
5 Pian a rɨrəh tɨni yerman, yame In tukrarmaru ye kantri mɨnə fam. In rɨrəh kwətavhə yame kɨmnor kɨn aean, [ramhajoun mə nagheen rehuə]. Mərɨg Kughen rɨmɨvi-ta kwajikovə en tuk algita, mɨwəhsi-haktə In ruvən ye neai məkwətə ye jea kafan mamarmaru.
6 Mərɨg pian a rɨmnap mɨvən apa ye tɨpəvsɨk. Kughen rɨmnapnəpeinə ta ye kwənmhaan a mə tukramarə ikɨn. Tukamarha tukun keriaji nɨpɨg wan taosen tu handred sikisti.‡
7 Kɨni narowagɨnien kɨrik apa ye rao ye neai. Mikael mɨne kafan agelo mɨnə kɨmnhauh algita mɨne kafan agelo mɨnə. Kɨni algita mɨnə kafan agelo mɨnə kɨmnhauh mɨn əriə.
8 Mərɨg algita, nagheen rapəh nəmhenien. Mikael mɨne kafan mɨnə kɨsəpita əriə, mɨsher yerhav kɨn əriə ye rao ye neai.
9 Kɨmnharəh algita ehuə a, mɨsarakikɨn-əhu ye tokrei tanə. In a in snek kupən, kamni kɨmə Setan uə Yarhmə. In ramkɨr oror narmamə m-fam ye tanɨmtanə. Kɨmnarakikɨn-əhu in, iriə kafan agelo mɨnə fam.
10 Kɨni yakərɨg rɨki yermamə kɨrik rɨsɨ-pən ye neai mokrapomh mɨmə,
“Taktəkun ai, Kughen kapətawə rɨmɨvəh mɨragh ətawə.
Taktəkun ai Kughen ramhajoun mə in Yermaru, nagheen rehuə.
Kɨni taktəkun ai, Kristo kafan ramhajoun mə in ravəh mɨn nəsanɨnien mɨne nehuəyen ye narɨmnar m-fam.
Ror məkneikɨn mə taktəkun ai, kɨnarakikɨn-əhu Setan ye nɨmrɨ Kughen.
Setan e in e raməkər-əkər pən piautawə mɨnə kɨmi Kughen yenpɨg mɨne yeraan.
11 Mərɨg piautawə mɨnə kɨmnhauh in mɨsapita ye nəsanɨnien kape nɨtaw Kwaji Sipsip mɨne nɨni-ərhavyen nəgkiarien kape Kughen.
Mɨsapita mɨn in meinai tukhopni pawk əriə, rɨkiriə rapəh nəsɨkien nɨmraghien kapəriə.
12 Kɨmiə yamə mɨne nakasarə ye rao ye neai, sagien meinai kɨmnarakikɨn-ərhav algita.
Mərɨg, !Aweh! Nahasien tukruə ye nɨmoptanə mɨne tahik, meinai Setan rɨmneiwayu-pən tuk əriu.

---

* **12:4:** Tukmə ror nɨpran e ramni mə Setan rɨvi-ta agelo tɨksɨn ye rao ye neai, kɨsəsaah, mɨseiwaiyu pən ye tokrei tanə. Ǝmru nəgkiarien kɨrik ramvən kɨmi Setan ye Ezik 28:11-19 mɨne Aes 14:12-15. † **12:4:** Tukmə ror pian a Meri, mamə kape Yesu; kɨni Setan in algita. Tukmə Yesu rarha, kɨni Setan tukroriah. **12:4:** Mat 2:13-14 ‡ **12:6:** uə makuə 42, uə newk kɨsisər mɨne makuə sikis. **12:7:** Dan 10:13,21; 12:1 **12:9:** Jen 3:1 **12:9:** Jen 3:14-15; Luk 10:17-18; Jon 12:30-31; Kol 2:15

Niemhaa ramhai pik in, meinai in rirkun mə ipakə əmə rineriaji kafan nipig."

13 Algita rəm mə kimnarakikin-əhu ye tokrei tanə, rarar, mirpəhu piraovin yame rimirəh tini yerman.

14 Mərig kiwəhsi-pən kwermi kweriə kimi pian a, tukrirəh, mivə mivən apa ye kwənmhan Kughen rimnapnəpeinə iran apa ye tipəvsik.§ Ikin aikin a, tukrap tuk snek, tukamarha huvə tukun kape nipig wan taosen tu handred sikisti.*

15 Mərig snek a rimiruə kin nu rəmhen kin yapiwən ehuə kirik mə narh tukrirəh pian a mamvən.

16 Mərig nimoptanə rimnasitu ye pian a məkwaag mətgai nu ehuə yame algita rimiruə kin.

17 Kini niemha rhai pik algita tuk pian a. Marar mivən mə tukhauh min kafan minə kwənərəus. In e narmamə yamə mine kasor nəkwai Kughen masərer timtim tuk nini-ərhavyen Yesu.

18 Algita a rimavən marer apa ye nipakir apa ye tahik.

13

Nar miragh yame rimnateih haktə tahik

1 Kini yimnəm nar miragh ehuə kirik rimnateih haktə tahik. Kapan əpat ten. Kini rimnukrai-pən kəvəvhao kape king ye kapan əpat minə. Kapan kapə risip iriə seven, kini kirai-pən nəgkiarien kirikianə kirikianə irəriə yame ramni hah Kughen.

2 Nar miragh a yimnəm rəmhen kin pusi ehuə kamni kimə leped. Mərig nihun minə kisəmhen kin nar miragh kirik kamni kimə bea. Kini nəpəəg nəkwan rəmhen kin laeon. Algita rivəhsi-pən nəsaninien mine narmaruyen mine nehuəyen kafan kimi nar miragh a.

3 Kimnhoteih kapən kapə nar miragh e kirik, kimə tikrimhə; mərig ripəh, mimragh min. Kimnhoteih pawk kapən kapə, ripəh nimhəyen, narmamə m-fam ye taniimtanə kisakur, mhakwasig kin.

4 Masarar masəgnəgin min algita meinai in rimivəhsi-pən neihuəyen kimi nar miragh a. Masəgnəgin nar miragh a misaiyoh mhamə, "?Pa rəmhen kin nar miragh a? Rirkək. ? Kini pa rirkun nuhyen? Rirkək."

5 Kimneighan kin nar miragh a mə in tukrəgkiar ausit mini-hah Kughen. Kimneighan kin neihuəyen kimin mə in rirkun norien naha nhagin yame in rorkeikei kape makuə foti tu.*

---

§ **12:14:** Meri rikir Yesu kiravən apa Ijip kape newk kisisər. Ǝmru Mat 2:13-18

* **12:14:** Gris ramni mə "kamarh tukun tuk nipig kirikianə, mine nipig kiraru, mine nipərin," mərig nipran e ramni mə, "newk kisisər mine makuə sikis" uə "nipig wan taosen tu handred sikisti." * **13:5:** Makuə 42 rəmhen kin nipig wan taosen tu handred sikisti, uə newk kisisir, makuə sikis. Ǝmru Rev 11:2, 3, mine 12:6.

6 Kini in rimini nəgkiarien hah ripsaah ye Kughen, mine
nhagin, mine imei Kughen, in e, narmamə yamə mine kasarə
ye rao ye neai.
7 Kimivəhsi-pən min nəsaninien kimin mə tukrarowagin iriə
narmamə kape Kughen minə, mapita əriə. Kini kivəhsi-pən
nehuəyen kimin tuk narmaruyen ye narmamə ye kwənərəus
minə fam, mine narmamə yamə mine tikiriə ror pisin pisin,
mine yamə mine kamhani nəgkiarien pisin pisin, mine kantri
minə fam.
8 Narmamə minə fam ye tokrei tanə tuksəhuak kimi
narmiragh a. Mərig narmamə tiksin tukhapəh nisəhuakien
kimin, iriə e yamə mine kwərai-pən ta nhagriə ye Nəkwəkwə
kape Nimraghien kwasig ikin Kughen ripior narimnar fam.
Nəkwəkwə a kape Kwaji Sipsip yame kimnhopni.
9 Yermamə yame nimətirgin rarə in tukraməkeikei mətərig
huvə kin.
10 Tukmə kimə tukvəhsi-pən yermamə kirik ye kalabus, pəh
ruvən.
Tukmə kimə tukhapni yermamə kirik kin nau, pəh khapni
kin nau.
Nəgkiarien e nipran ramni mə narmamə kape Kughen minə
tukasəkeikei misərer tim tim tuk nhatətəyen iran.

Nar miragh yame rimnateih haktə nimoptanə

11 Kini yimnəm min nar miragh kirik rimnateih haktə
nimoptanə mhaktə. Kapan əpat kiraru rəmhen kin kwaji
sipsip kirik. Mərig rəgkiar, rikin rəmhen kin algita kirik.
12 In ramor atuə kin kape nar miragh kupən e yame kapən
kapə seven, mivəh fam nehuəyen kafan. Kini maməkeikei
kimi narmamə m-fam ye taniimtanə mə iriə tuksəhuak kimi
nar miragh kupən yame kimnhoteih kapən kapə kini ruahuvə
min.
13 Kini nar miragh e kapan əpat kiraru rimnor nimtətien
ehuə pisin pisin. Marə mor min nap risi-pən ye neai mamuə
ye tokrei tanə ye nimri narmamə.
14 Kughen rimneighan-pən kin nəsaninien kimi nar miragh
e yame kapan əpat kiraru mimə in rirkun norien nimtətien
ye nipig ramərer iriu nar miragh yame kapan kapə seven.
In rameikuə ye narmamə ye tokrei tanə kin nimtətien yamə
mine in ramor. Kini mini-pən tuk əriə mə tukasəkeikei misərai
kapier mhasigəvin nanmi nar miragh a kimnhoteih kapan
kapə kini ruahuvə min, mhasiai in.
15 Kini Kughen rimneighan-pən kin nəsaninien kimi nar
miragh yame kapan əpat kiraru, mə tukreihagh-pən ye kapier
yame risigovin nanmi nar miragh e kapan kapə seven, mə

13:6: Dan 8:10-11 **13:6:** Efes 2:6

tukrəgkiar, mamni mə tukhopni narmamə yamə mɨne khapəh
nhasiaiyen in.
16 Kɨni in raməkeikei kɨmi narmamə m-fam əgkəp - nəmehuə
mɨnə, mɨne narmamə apnapɨg mɨnə, mɨne narmamə kapəriə
nautə rehuə, mɨne narmamə yamə mɨne kapəriə nar kɨrik
rɨrkək, mɨne slef mɨnə, mɨne narmamə pəh nien mə slef
mɨnə, mə tukhavəh nətətao kafan ye kwermɨriə matuk uə
nupanairiə.
17 Mərɨg narmamə yamə mɨne khapəh nhavəhyen nətətao
a, kaseinein nɨvəhyen nɨmrɨ nar kɨrik, mɨne norien salem kɨn
nar kɨrik. Nətətao e, in nhag narmɨragh e yame kapan kapə
seven, uə namba yame ramor nɨmtətien ye nhagɨn.
18 Ror məkneikɨn mə kɨmiə takasəkeikei mhavəh nɨrkunien.
Tukmə nɨrkunien kafam rəmhen, nakɨrkun nɨniyen nɨpran.
Namba e in 666. In ramor nɨmtət ye yermamə.

14

Kwaji sipsip mɨne narmamə wan handred foti fo taosen

1 Kɨni ai, yakarha-pən məm Kwaji Sipsip ramərer apa ye
tokrei tukwas a Saeon. Kɨni narmamə wan handred foti fo
taosen kasərer iriə min. Kɨni kɨmɨrai-pən nhag Kwaji Sipsip
mɨne Rɨmni ye nupanairiə.
2 Kɨni yakərɨg nəgkiarien kɨrik rɨsɨ-pən ye neai. Rɨkin
rehuə rəmhen kɨn tahik ehuə kɨrik yame ramuh nəpəəg
kwənharuəruə uə məmhen mɨn ye karuəruə yame
ramarkwəmətei. Kɨni mamhen mɨn kɨn narmamə khapsaah
kamhauh gita.*
3 Kɨni iriə kasəni nɨpe vi kɨrik apa kupən ye jea kape King
mɨne nar mɨragh kuas a kamni kɨmə 'jerubim' mɨne namehuə
mɨnə. Narmamə apnapɨg kaseinein nɨpe a. Narmamə wan
handred foti fo taosen əmə yamə mɨnə e Kughen rɨmnərok
nɨmraghien kapəriə muəpɨk-ta əriə ye tanɨmtanə, iriə kharkun
nənien nɨpe e.
4 Narmamə mɨnə e iriə e, yamə mɨne kɨmɨsarha huvə tuk
kapəriə nɨmraghien, mə nəmkɨmɨk rɨrkək irəriə. Iriə khapəh
nhakɨrien piraovɨn. Iriə nəmə vi mɨnə. Mamhakwasɨg kɨn
Kwaji Sipsip e, mhavən ikɨn pukaa ramvən ikɨn. Kughen
rɨnərok-ta nɨmraghien kape narmamə mɨnə a. Iriə kape
Kughen əmə mɨne Kwaji Sipsip e. Iriə kɨsəmhen kɨn nəvɨgɨnien
yame kɨmnəhuak vi əmə kɨn nəsimien, yame kɨvəhsi-pən kɨmi
Kughen mɨne Kwaji Sipsip.
5 Iriə khapəh nɨseikuəyen nɨpɨg kɨrik. Kɨni nar kəskəh kɨrik
rɨrkək mə tukror əriə kasəmkɨmɨk ye nɨmrɨ Kughen.

---

* **14:2:** Nəgkiarien kape nəmə Gris rapəh nɨniyen 'gita,' mamni əmə 'hap.' In nar kɨrik kamuh tuk nəniyen nɨpe, rəmhen kɨn gita. **14:3:** 1 Pita 1:19 **14:4:** 2 Kor 11:2; Rev 21:9

Agelo misɨr kɨsisər

6 Kɨni ai yakəm mɨn agelo kɨrik ramivə yerpɨrɨg ye nɨmago-
ago. In ramni-ərhav nəvsaoyen huvə yame rɨmnarə rerɨn,
infamien rɨrkək kɨmi narmamə ye tokrei tanə, ye kantri mɨnə
fam, mɨnə kwənərəus mɨnə fam, mɨnə narmamə yamə mɨne
kamhani nəgkiarien pɨsɨn pɨsɨn, mɨne narmamə yamə mɨne
tɨkiriə ror pɨsɨn pɨsɨn.
7 In rokrapomh mamni mɨmə, "Hagɨn kɨn Kughen mhasiai
In. Kɨni mhani nəfrakɨsien ye kafan neihuəyen. Meinai in a
nɨpɨg atuatuk kafan ruauə tuk nəkirien nɨmraghien kape nar-
mamə. Səgnəgɨn In. In rɨmnor rao ye neai, mɨne nɨmoptanə,
mɨne tahik, mɨne nɨmrɨ nu mɨnə."
8 Kɨni agelo mɨn kɨrik yame ror kɨraru kɨn raməri-pən
mamni mɨmə, "!Babilon rɨmamɨr! !Babilon rɨmamɨr! !Babilon
Ehuə Nagheen Rehuə rɨmamɨr, meiwaiyu! In rəmhen kɨn
piraovɨn kape swatuk yame ravi-pə narmamə ye kantri mɨnə
fam khauə mamhanɨm waen iriə min. Mərɨg waen nin, in
a nɨrpəhuyen nətəwaoyen. Maməkeikei kɨmi narmamə mə
tuksor norien has iriə min. Kɨni nɨpɨg kamhanɨm waen a, iriə
kamhavi-pə niemhaa kape Kughen tuk əriə."
9 Kɨni agelo mɨn kɨrik yame ror kɨsisər kɨn ramkwasɨg kɨn
əriu. Mokrən apomh mamni mɨmə, "Narmamə yamə mɨne
kasəhuak kɨmi nar mɨragh yame kapən kapə iriə seven, mɨne
nanmɨ nar yame kɨmnor kɨsɨgovɨn kɨn, kɨni mhawəh nətətao
kafan ye nupanairiə uə kwermɨriə,
10 iriə tukasəkeikei mhanɨm waen ni piraovɨn e, in e
niemhaa kape Kughen. Waen e kɨpəh nəkwər-əkwərien kɨn
nu. Tuksərɨg nəmhəyen ye nap mɨne kwənkwikwə yamə mir
kawəkwəru əriə ye nɨmrɨ agelo rhakə mɨnə mɨne Kwaji Sipsip.
11 Kɨni nəuwəh kape nap yame raməs əriə mor nəmhəyen
kɨmi əriə, in ramənah nɨpɨg mɨnə fam, infamien rɨrkək. Nar-
mamə yamə mɨne kasəhuak kɨmi nar mɨragh yame kapən
kapə seven mɨne nanmɨ nar yame kɨmnor kɨsɨgovɨn in kɨn,
mhavəh nətətao kafan, iriə tukhapəh nɨsapɨsien yenpɨg mɨne
yeraan."
12 Nəgkiarien e nɨpran ramni mə narmamə kape Kughen
yamə mɨne kasor nəkwan tukasəkeikei mɨsərer tɨm tɨm əmə
tuk nhatətəyen iran.
13 Kɨni yɨmnərɨg mɨn rɨki yermamə kɨrik rɨsɨ-pən apa ye neai
mɨmə, "Takrai-pən nəgkiarien e ye nəkwəkwə, 'Taktəkun ai,
mamvən, narmamə kape Yermaru, to khamhə pawk, mərɨg
tuksarə ye nɨhuvəyen əfrakɨs.' "

Kɨni Nanmɨn kape Kughen rɨmə, "! Nəfrah! Iriə tuksapɨs
ye nəmnhawkien kapəriə, meinai tukhavəh kwənkwai wok
kapəriə."

Agelo rampɨk ta narmamə ye tanɨmtanə

14 Kɨni ai yɨmnarha-pən məm napuə hawən kɨrik, məm
yermamə kɨrik ramkwətə-pən ye napuə. Kwən a in rəmhen
kɨn Ji Yermamə. In rəvəvhao kɨn kəvəvhao kape King, yame
kɨmnor kɨn gol. Mamrəh nau iko kɨrik.
15 Kɨni yɨmnəm mɨn agelo kɨrik rɨsɨ-pən apa ye Nimə kape
Kughen muə, kɨni mokrən apomh kɨn yermamə a ramkwətə-
pən ye nɨmar-mar napuə, mɨmə, "Rəh kafam nau iko mɨvən
marpai. Meinai nɨpɨg kape narhakɨnien nəvɨgɨnien ruauə,
kɨni nəsimien ye tanɨmtanə ruəmruə."
16 Kɨni yɨmnəm yermamə yame ramkwətə-pən ye nɨmar-
mar napuə rɨmowhan nao iko kafan muə ye tokrei tanə, mɨpɨk
narmamə m-fam rəmhen kɨn yame nəsimien yame ruəmruə
tuk nɨvəhyen.
17 Kɨni agelo kɨrik mɨn rɨmatərhav-pə ye Nimə kape Kughen
apa ye rao ye neai, mamrəh mɨn nao iko.
18 Agelo mɨn kɨrik yame ramarha tuk nap ye tebol, rɨsɨ-pən
ye tebol muə, kɨni mokrən kɨn agelo yame ravəh nao iko mɨmə,
"Narmamə ye tanɨmtanə kɨsəmhen kɨn kwənkwai grep yame
ruəmhiak. Vəh kafam nao iko mɨpɨk əriə."
19-20 Məkneikɨn, agelo e rɨmowhan kafan nao iko, mɨvən
ye tanɨmtanə, kɨni mɨpɨk-ta narmamə yamə mɨne kɨsəmhen
kɨn kwənkwai grep yame rɨmhiak. Kɨni marakikɨn əriə apa
iruə ye taon, apa ye kwənmhaan ehuə yame kaməviəsɨs
kwənkwai grep ikɨn, mə nehen tukraiyu. Ikɨn aikɨn a, Kughen
ramor niemhaa kɨmi narmamə mɨvəhsi-pən narpɨnien kɨmi
əriə. Tukəviəsɨs əriə, nɨtawriə tukraiyu aikɨn, rəmhen kɨn nu
ehuə kɨrik yame napomhien kafan rəmhen kɨn tri handred
kilometa, kɨni rəmnɨm pɨk. Tukmə hos kɨrik rəviəfugɨn, reriəji
nɨpəghigɨn.

15

Narmamə kape Kughen kasəgnəgɨn In

1 Kɨni yakarha-pən ye rao ye neai məm nɨmtətien kɨrik,
yakakur. Agelo seven kamhavəh narpɨnien, iriə seven,
mamhauə. Narpɨnien mɨnə e, iriə kasor niemhaa kape
Kughen tukror piəpiə, infamien iran.
2 Məkneikɨn, yɨmnəm nar kɨrik rəmhen kɨn tahik, mərɨg
kɨmnor kɨn glas, nap ramuək iran. Narmamə tɨksɨn kasərer
ye nɨkar-kar tahik a. Iriə e yamə mɨne kɨmɨsarowagɨn mɨsapita
nar mɨragh a kapən kapə seven mɨne nanmɨ nar yame kɨmnor
kɨsɨgovɨn kɨn, mɨne namba yame ramor nɨmtət ye nhagɨn.
Kughen rɨmɨvəhsi-pən gita* mɨnə kɨmi əriə,

* **15:2:** Nəgkiarien kape nəmə Gris rapəh nɨniyen 'gita,' mamni əmə 'hap.' In nar kɨrik kamuh tuk nəniyen nɨpe, rəmhen kɨn gita.

3 kamhauh, masəni nɨpe kape Kwaji Sipsip mɨne Moses
kupən, yorwok kape Kughen, mamhani mhamə,
“Yermaru Kughen Nagheem Rehuə Pɨk Ǝgkap.
Yaksəm kafam norien ehuə mɨnə, yaksakur.
!Ik King kape rerɨn! !Norien kafam ratuatuk əfrakɨs!
4 Yermamə kɨrik to rɨpəh nɨpəhyen nɨsiaiyen Ik, Yermaru.
Kɨni yermamə kɨrik to rɨpəh nɨpəhyen nɨvəh-sihaktəyen nhagɨm.
Meinai Ik pɨsɨn əmə nakəmərhakə.
Narmamə ye kantri mɨnə fam tuksəm mə norien mɨnə fam kafam kɨsatuatuk, mhauə masərer ye nɨmrɨm mamhani vi vi Ik.”
5 Kwəsəni-ta nɨpe a, yakwaag faktə ye rao ye neai, məm kɨmnəhitə-pən Ikɨn Kughen Ramarə Ikɨn. In e, Nimə Tapolen kape Kughen†.
6 Agelo seven khasɨ-pən apa Ikɨn Kughen Ramarə Ikɨn, mamhavəh narpɨnien mɨnə, iriə seven. Iriə kamhavən ye neipən vi e yame raməsiə, kamni kɨmə ‘linen.’ Kɨmɨvitərəkɨn nɨmagɨriə kɨn kətəut yame kɨmnor kɨn gol.
7 Məkneikɨn, nar mɨragh e kamni kɨmə ‘jerubim’ iriə kuas, kɨni kɨrik irəriə rɨvəhsi-pən besin kɨmnor kɨn gol seven kɨmi agelo mɨnə a iriə seven. Besin mɨnə a khakwar kɨn niemhaa kape Kughen yame ramarə rerɨn.
8 Məkneikɨn, nətokien yame ramor nɨmtətien ye neihuəyen mɨne nɨkhakien kape Kughen rauvɨg əpɨs Ikɨn Kughen Ramarə Ikɨn, kɨni narmamə kɨseinein nɨsauru-pənien Ikɨn Kughen Ramarə Ikɨn mɨseriaji agelo seven khavəh-siərhav fam narpɨnien mɨnə seven.

16

Besin seven yamə mɨne khakwar kɨn niemhaa kape Kughen

1 Məkneikɨn yakərɨg rɨki yermamə kɨrik rokrən apa Ikɨn Kughen Ramarə Ikɨn, mamni-pən tuk agelo mɨnə seven mɨmə, “Havən. Mɨsətəg-pən besin seven yamə mɨne khakwar kɨn niemhaa kape Kughen ye tanɨmtanə.”
2 Agelo yame raməkupən rɨvən mətəg-pən besin kafan ye tanɨmtanə. Məkneikɨn, narmamə yamə mɨnə kɨmnhavəh nətətao kape nar mɨragh a kapən kapə seven, mɨne nanmɨ nar yame kɨmnor kɨsɨgovɨn kɨn, nɨmap pien rɨpsaah ye nɨprairiə.
3 Kɨni agelo yame ror kɨraru kɨn rətəg-pən besin kafan ye tahik. Tahik ror nɨtə kɨn. Rərɨp rəmhen kɨn nɨtaw yermamə yame ruamhə ta. Kɨni nar mɨragh ye tahik mɨnə fam kɨmnhamhə.

15:4: Jer 10:7; Sam 86:9-10 † **15:5:** Ye nəkwai Nimə Tapolen, bokis kɨrik aikɨn yame kɨwəhsi-pən Natuakəmien 10. Ǝmru Eks 38:21, Nam 1:15.

4 Kini agelo yame ror kisisər kin rətəg-pən besin kafan ye
nimri nu minə, mine ye kwerkwai nu minə, ror nitə kin.
5 Kini yakərig riki agelo yame ramehuə ye nu minə ramni
mimə,
“Kughen, Ik pisin əmə Ik Kughen, nakatuatuk.
Ik e yame nimnamarə rerin, mamarə min taktəkun.
Kini ratuatuk mə takor məkneikin narpinien kimi narmamə.
6 Kapəriə atuk əmə. Meinai iriə kimnhavi nitaw narmamə
kafam minə, mine profet minə kafam.
Kini Ik takvəhsi-pən nitə kimi əriə mə tukhanim.”
7 Kini yakərig min tebol* rəgkiar mimə,
“! Nəfrah! Yermaru Kughen, Nagheem Rehuə pik,
nəgkiarien yame nakaməkir narmamə kin in rəfrakis
matuatuk.”
8 Kini agelo yame ror kuas kin rətəg-pən besin kafan ye
mirh. Kini mirh ravəh nəsaninien tuk nivaanien narmamə
rəmhen kin yame nap raməs əjir.
9 Nəpan-əpanien kape mirh raməs əriə, kamhani hah
Kughen yame In ramor narpinien minə e, mərig khapəh
nisararien ye nərigien kapəriə mhauə mhavəh-si haktə In.
10 Kini agelo yame ror kirkirip kin rətəg-pən besin kafan
apa ikin nar miragh kapən kapə seven ramkwətə mamarmaru
ikin. Məkneikin, ikin minə fam yame in ramarmaru ikin
kisapignap. Kini narmamə kasərig nəmhəyen misəkwəsis
nheramriə
11 mamhani hah Kughen apa ye rao ye neai tuk nəmhəyen
mine nimap kapəriə. Mərig khapəh nisararien ye nərigien
kapəriə tuk təvhagə has kapəriə.
12 Kini agelo yame ror sikis kin rətəg-pən besin kafan ye nu
ehuə e kamni kimə Yufretes. Məkneikin nu rəmit mor swatuk
kape king minə tuksəriwək iran mhasi-fiak.
13 Məkneikin yakəm nanmin has kisisər kirhəmhen kin frog.
Kirik rimitərhav ye nəpəəg nəkwai algita; kirik rimitərhav ye
nəpəəg nəkwai nar miragh kapən kapə seven; kirik rimitərhav
ye nəpəəg nəkwai profet eikuə.†
14 Yarhmə misir e kirhor nimtətien minə. Kirhitərhav-pən
tuk king minə ye tanimtanə m-fam, mirhokrən kin əriə mə
tuksofugin masərer matuk tuk narowaginien ye nipig yame
Kughen Nagheen Rehuə Pik tukrəkir narmamə iran.
15-16 Kini yarmhə misir e kirhofugin king minə apa ikin kirik,
ye nəgkiarien kape nəmə Isrel, kamni kimə, Amagedon.‡

---

* **16:7:** Tebol rəgkiar, tukmə ror nipran ramni narmamə kape Kughen yamə mine kimnhopni əriə, kasəmir ye nəpəəg tebol apa ye rao ye neai. Ǝm-ru Rev. 6:9. † **16:13:** Rev. 13:11-18 raməvsao kin profet eikuə e yame rətei haktə ye nimoptanə. Kapan apət kiraru. ‡ **16:15-16:** ‘Amagedon’ nipran ramni ‘tukwas apa Megido.’ Nakəm kwənmhaan e Megido ye Judges 5:19; 2 King 23:29–30; 2 Kron 35:22.

Kini Yesu rimini mimə, “! Arha-pə ru! ! Yakaurə rəmhen kin yame yəkrəh kirik raurə! Rhuvə mə narmamə tukhapəh nisapirien, masarha, mhapəh nhavəhsi-tayen kapəriə neipən tuk napirien mə tukhapəh nisaiyu-kopiə-kopiə-yen misauris kin.”
17 Kini agelo yame ror seven kin rətəg-pən besin kafan ye nimago-ago. Məkneikin yakərig riki yermamə kirik risi-pən apa Ikin Kughen Ramarə Ikin, misi-pən atuatuk ye jea kafan mimə, “Ror infamien.”
18 Məkneikin raroapig, karuəruə rarkwomətei, nuvrig-uvrigien rehuə, kini nimnimien ravən. Nimnimien ehuə kirik ripəh hanə norien rəmhen kin yama.
19 Kini taon ehuə e§ rarkwopir nipərin kisisər. Kini taon fam ye kantri minə fam kisəsaah mharkək. Kughen, rikin ramuh norien has minə kape taon a Babilon, mivəhsi-pən kap yame rukwar kin waen e in e niemhaa kafan, maməkeikei kimin mə tukrinim fam.
20 Məkneikin kimnahiə ta kin kwaji tanə minə fam, kharkək. Kini kipəh nəm-minien tukwas minə.
21 Kini aes rəmhen kin kapier ehuə risi-pən ye napuə məsaah markwhopni-arkwhopni narmamə. Aes kirikianə əmə rəmhen kin fifti kilo. Kini narmamə kamhani hah Kughen tuk nahasien kape aes, meinai nahasien a in rahas pik.

17

Piraovin kape swatuk yame rahas pik

1 Məkneikin agelo kirik ye agelo seven yamə mine kamharəh besin seven ruə mini-pə tuk yo mimə, “Yuə-ru. Pəh yakhajoun ik kin narpinien yame piraovin kape swatuk yame rahas pik tukrarə iran. Piraovin a in a taon* yame ramərer ipakə tuk nu minə tiksin.
2 King minə ye taniimtanə kimnhavən tukun. Kini narmamə kape taniimtanə kimnhanim nin waen, misapis iriə min, kini mamhavən tukun.”
3 Kini Nanmin kape Kughen raməmir irak, kini agelo a rikir yo mivən apa ye tipəvsik. Aikin, yakəm piraovin ramkwətə-pən ye nar miragh kirik rəwhao. Kirai-pən nəgkiarien yame ramni-hah Kughen ye nipran. Nar miragh a, kapən kapə risip-sip iriə seven, kapən apət iriə ten.
4 Kini piraovin a ramavən ye neipən pepol rəmhen kin neipən kape king, mine neipən əwhao. Ramor marə-marə ye nipran mokwan kwenar miruk-pən ye nimətirgin yame kimnor kin gol mine kapier yame nimrin rhaktə pik, mine

§ **16:19:** Tukmə ror taon ehuə e Jerusalem uə Babilon. * **17:1:** Tukmə ror taon a Babilon uə?

perel. Kini in ravəh kap kirik kimnor kin gol, yame rukwar kin nahasien kafan yame rəmkimik pik ye nimri Kughen mine nor-apnapigien nar kafan.

5 Kini kirai-pən nəgkiarien kirik ye nupanan, nipran rerk-waig, yame ramni mimə,

TAON EHUƎ IN E BABILON, NAGHEEN REHUƎ.
IN NƗSƗN NƗPIRAOVƗN MƗNƎ M-FAM KAPE SWATUK.
KƗNI IN NUKNE NORIEN HAS YAMƎ MƗNE KASƎMKƗMƗK.

6 Kini yakəm mə piraovin a rinapis kin nitaw narmamə kape Kughen minə. Iriə e narmamə yamə mine kimisarer-ərhav tuk nini-ərhavyen Yesu. Yakəm in, nanmik rivə.

7 Məkneikin agelo a rini-pə tuk yo mimə, “?Nakamakur tuk naha? Yo jakpihoprai-pre nəgkiarien erkwaig ye piraovin mine nar miragh yame in ramkwətə-pən iran, yame kapən kapə risip iriə seven, kini kapan əpat iriə ten.

8 Nar miragh yame nimnəm, rinamragh, mərig ripəh nimraghien e towei, mərig pəh nien mə tuktu tukrhekimter, mhaktə-pə ye nəkwai nimir yame reiwaiyu pik, maiyu mamvən, Kughen tukroriah. Kini narmamə ye taniimtanə yamə mine nhagriə rirkək ye Nəkwəkwə kape Nimraghien tuksəm nar miragh a yame rimamragh, mirkək, mirerig-pə min, tuksakur.

9 Takaməkeikei mivəh nirkunien tuk nirkunien niprai nəgkiarien e. Kapən kapə nar miragh e, iriə seven, kasor nimtətien ye tukwas minə seven yame piraovin a ramkwətə-pən irəriə.†

10 Kasor min nimtətien ye King, iriə seven. King kirkirip kwənhauə ta mwənhavən. King kirikianə e ramarə ai taktəkun. Kini king kirik min tukripiuə. Mərig tukruə mamarə kape nipig kwakwə əmə.

11 Kini nar miragh e yame rimnamarə, mirkək ai taktəkun, in king kirik yame ror eit kin. In tukrikwasig kin king minə iriə seven mamhavən, Kughen tukroriah in.

12 Kapən əpat iriə ten yamə mine nimnəm əriə, kasor nimtətien ye king iriə ten, yamə mine khapəh hanə nisarmaruyen. Mərig iriə tukhavəh neihuəyen mə iriə king minə, misarmaru iriə nar miragh a, mərig kape nipig kwakwə əmə.

13 Nətərigien kapəriə kirikianə əmə tuk nivəh-sipənien kapəriə nehuəyen mine nəsaninien kimi nar miragh a.

14 Mərig Kwaji Sipsip tukruə iriə narmamə yamə mine rimirpen-ta əriə, mokrən kin əriə, khakwasig kin. Kini In tukrapita narmamə yamə mine kasarowagin-pən kimin,

† **17:9:** Narmamə khapsaah rikiriə ruh mimə nar miragh e kapan kapə 7, uə tukwas 7, nipran e Taon Rom. Kimivhirəkin haktə ye tukwas iriə 7.

meinai In Yermaru kape yermaru mɨnə, mɨne King kape king mɨnə.”
15 Kɨni ai agelo e rɨni-pə tuk yo mɨmə, “Nu yamə mɨne nɨmnəm əriə, ikɨn piroavɨn kape swatuk ramkwətə ikɨn, kasor nɨmtətien ye kwhen mɨnə. In e narmamə yamə mɨne tɨkiriə ror pɨsɨn pɨsɨn, mɨne kantri mɨnə, mɨne narmamə yamə mɨne kamhani nəgkiarien pɨsɨn pɨsɨn.
16 Kapan əpat ten yame nɨmnəm, mɨne nar mɨragh a, iriə tuksəməkɨn piraovɨn kape swatuk e, mhawəhsi-ta neipən kafan mə tukramaiyu kopiə kopiə, masoriah in, mhavaan ye nap, masən nusan.
17 Tuksor məkneikɨn meinai Kughen rɨmnərəhu-pən yerkiriə mə tuksor nərɨgien kafan kɨni mor rɨkiriə kɨrikianə əmə tuk nhavəh-sipənien kapəriə nəsanɨnien mɨne nehuəyen kɨmi nar mɨragh e, mə in tukrarmaru, meriaji nəgkiarien kape Kughen tukruə mor nəfrakɨsien kɨn.
18 Kɨni piraovɨn a nɨmnəm, in taon ehuə yame ramarmaru ye king mɨnə kape tanɨmtanə.”

18

Babilon rɨmamɨr

1 Kwasɨg ye narɨmnar mɨnə e, yɨmnəm agelo kɨrik ramsɨ-pən ye neai. In ravəh nehuəyen, kɨni in rɨsia-pen tanɨmtanə kɨn nɨkhakien kafan.
2 Rokrapomh ye rɨkin ehuə mɨmə,
“! Rɨmamɨr! ! Babilon Taon Ehuə Nagheen Rehuə rɨmamɨr! Yarhmə mɨnə kamhavən mɨsarə ikɨn.
Nanmɨn has mɨnə kasaiyu ətgɨn in. In ruauə rəmhen kɨn nəpəəg nai yame man has yamə mɨne kamgɨn kɨn əriə kasapɨr ikɨn.
3 Meinai kantri mɨnə fam kɨsapɨs kɨn nin waen, mamharpəhu nətəwaoyen, mamhavən tukun mhakɨr in.
Kɨni king mɨnə kape tanɨmtanə kamhavən tukun mamhakɨr. Kɨni sto kipa ye tanɨmtanə, nautə kapəriə rehuə meinai rɨkin ramvən pɨk tuk nautə.”
4 Məkneikɨn yakərɨg rɨki yermamə kɨrik ramsɨ-pən ye neai mamni mɨmə,
“Kafak narmamə mɨnə, səta ye pian a mə in tukrɨpəh nɨrəh-pɨkɨnien əmiə.
Mə kɨmiə takhapəh nhavəhyen narpɨnien yame in tukrɨvəh.
5 Meinai in rɨmərɨg kafan təvhagə has rhaktə meriaji ka-puapɨg. Kughen rɨkin raməsɨk kafan təvhagə hah.
6 Sarpɨn tai norien kafan yame in rɨmnor irəmiə.
Sarpɨn mɨkɨraru.

Waen yame in rɨmɨvəhsi-pre kɨmi əmiə in rɨskai. Havi-pən tai
nin waen ye kap kafan yame in rɨskai mɨn, rapita.
7 Havəh-sipən nahasien mɨne nəmhəyen kɨmin rəmhen kɨn
nagienien yame in rɨmnavəh kupən tuk nautə ehuə
kafan.
Maməgkiar ausit yerkin mamni mɨmə, ‘Yo kwin kɨrik. Yo e
yakamkwətə mamarmaru.
To yakpəh nasəkien tuk nɨpɨg kɨrik meinai kafak yerman
rɨrkək mə to rɨmhə.’
8 Ror məkneikɨn, Kughen, Nagheen Rehuə, tukrɨvəhsi-pən
narpɨnien kɨmin. Nikumhə tukrəs in; tukrasək; nap
tukrəs; tukrɨmhə. Narpɨnien mɨnə a tukrɨvəh in ye nɨpɨg
kɨrikianə əmə.
9 “Kɨni nɨpɨg king kape tanɨmtanə yamə mɨne kɨmnhavən
tukun mamhakɨr, kɨni mamhavəh kwis nautə kafan, kɨsəm
nəuwəh kape nap yame ramarkwəru in, kɨsasək, rɨkiriə rəpou
tukun.
10 Kafan nəmhəyen tukror əriə khagɨn, masərer isok tukun
mhamə,
“ ‘! Kəsi! ! Kəsi tuk taon ehuə! ! Aweh, Babilon, taon yame
ramərer əusɨk əusɨk, mərɨg taktəkun ai, in rɨvəh kafan
narpɨnien ye nɨpɨg kɨrikianə əmə!’
11 “Kɨni sto kipa mɨnə mɨn ye tanɨmtanə tuksasək tukun,
meinai yermamə mɨn kɨrik rɨrkək aikɨn mə to rɨvəh nɨmrɨ
narɨmnar kapəriə.
12 Yermamə mɨn kɨrik rɨrkək mə to rɨvəh nɨmrɨ kapəriə gol,
mɨne silva, mɨne kapier huvə mɨnə, mɨnə perel, mɨne neipən
huvə yamə mɨne kamor kɨn linen mɨne silik mɨne pepol mɨne
skalet. Yermamə mɨn kɨrik rɨrkək mə to rɨvəh nɨmrɨ narɨmnar
kamor kɨn kapan əpat elefan uə bras, uə aean, uə kapier huvə
e kamni kɨmə ‘mabel’, mɨne nai kapəriə yame rapien huvə,
13 mɨne narɨmnar yame nəmiovɨn rapien huvə rəmhen kɨn
sinamon, mɨne senta, mɨne mir, mɨne frangkinsens. Yermamə
mɨn kɨrik rɨrkək mə to rɨvəh nɨmrɨ kapəriə oel mɨne waen, mɨne
flaoa, mɨne kau, mɨne sipsip, mɨne hos mɨne kat, mɨne slef (in
e kamor salem kɨn yermamə).
14 “Ror pən sto kipa mɨnə tuksasək pɨk, mhamə, “Babilon,
nakorkeikei pɨk nautə, mərɨg nɨmnəpkərhav iran. Nautə mɨne
marə-marə kafam ruɨrkək, to nakpəh nəm-mɨnien tuk nɨpɨg
kɨrik.”
15 Sto kipa yamə mɨne kɨmɨsor salem kɨn narɨmnar mɨnə
e apa taon a tuksərer isok tukun, masəm nəmhəyen kafan,
khagɨn kɨn. Mɨsasək, rɨkiriə rəpou
16 mhamə,
“ ‘! Aweh, kəsi! Taon ehuə e rɨmavən ye neipən huvə kɨmnor
kɨn linen mɨne pepol mɨne skalet,
mokwan-pən gol mɨne kapier huvə mɨne perel.

17 Mərig taktəkun ai kimnoriah fam nautə ehuə kafan ye nipig
kirikianə əmə.’
“Kini kapten minə kape rao minə fam, mine narmamə yamə
mine kasor wok ye nəkwai rao, mine narmamə m-fam yamə
mine kamhavən ye rao, mine narmamə m-fam yamə mine
kamhavəh mane ye narimnar kape tame tahik tuksərer isok
tuk Babilon.
18 Tuksəm nap rəs in, mine nehenap, misasək mhamə, “!
Kəsi! Taon ehuə e rinor pisin ye taon minə tiksin.”
19 Tuksərəsuun kapəriə kapə kin nimokrur [misor nimtətien
mə rikiriə rərhakis], misasək, mhamə,
“ ‘! Aweh! Narmamə yamə mine kamhavəh rao ye tahik,
kapəriə nautə rimnehuə tuk mane kape taon əsanin a.
Mərig kimnoriah in ye nipig kirikianə əmə.
20 Mərig kimiə ye rao ye neai, kimiə narmamə kape
Kughen, mine aposol minə, mine profet minə, rikimiə
tukraməkeikei magien, meinai Kughen rimivəhsi-pən
narpinien kimin tuk nor-hah-preyen kimi əmiə.’ ”
21 Məkneikin, agelo əsanin kirik rimirəh kapier ehuə kirik,
marko-pən kin apa ye tahik ye nagheen fam, mimə,
“Kinarkwəsis məkneikin Babilon Ehuə Nagheen Rehuə. To
rapəh nərer-minien.
22 Kini tukhapəh nisərig-minien riki gita* mine tərhenao, mine
naiyuk ramasək ye taon a.
Kini tukhapəh nisərig-minien narkarəkien kape kapier
minə yame ramaiyu-əsis wit yame kamor flaoa kin.
Kini yermamə kape narpəkao-huvəyen ye narimnar
rirkək min aikin.
23 Nikhakien kape laet minə tukripəh min nəsiəyen aikin.
Tukhapəh nisərig-minien riki piraovin mine yerman
yamə mir kararpen əriu minə ye narkurəkien.
Mərig in apa kupən, sto kipa minə aikin, iriə nəmehuə əfrakis
minə. Taon a rimnəvigin rhakə kantri minə fam, mikir
oror əriə.
24 Taon ehuə e Babilon in rimivəh narpinien meinai rimivi
nitaw profet minə mine narmamə kape Kughen minə
ikin minə fam ye tanimtanə.
Nəfrakisien. Nitaw narmamə m-fam yamə mine
kimnhopni əriə rimnaiyu ye taon a.”

19

Narmamə ye rao ye neai kamhani vi vi Kughen

1 Kini ai, yakərig nuvrig-uvrigien kirik rəmhen kin kwhen
ehuə kasokr-apomh ye rao ye neai, mhani mhamə,

---

* **18:22:** Nəgkiarien kape nəmə Gris rapəh niniyen ‘gita,’ mamni əmə ‘hap.’

"!Pəh khani vi vi Yermaru!
In Kughen. In ravəh mɨragh ətawə. Nɨpran rakhak maməsiə. Nəsanɨnien, in kafan pɨsɨn əmə.
2 Meinai In raməkir atuatuk narmamə ye nəfrakɨsien.
Kafan nəgkiarien ruoh-ta piraovɨn kape swatuk e yame rɨmnapɨr-pən apnapɨg tuk narmamə.
In rɨnarpɨn ta tai nɨtaw kafan yorwok mɨnə."
3 Kɨni kasokrən apomh mɨn mhamə,
"! Pəh khani vi vi Yermaru Kughen! Nehenap kape nap yame raməs pian e, ramənah mamvən mɨpəh norien infamien."
4 Kɨni nəmehuə mɨnə iriə twenti fo, mɨne nar mɨragh mɨnə, iriə kuas, kamni kɨmə 'jerubim', kɨsənɨmkur-pən ye jea Kughen ramkwətə mamarmaru ikɨn, masəgnəgɨn In, mhamə,
"!Nəfrah! !Pəh khani vi vi Yermaru!"

Narkurəkien kape Kwaji sipsip

5 Kɨni ai, rɨki yermamə kɨrik ramsɨ-pən ye jea kape King, mɨmə,
"!Yorwok mɨnə kape Kughen, səgnəgɨn In!
Kɨmiə yamə mɨne nakamhasiai Kughen, nar apnapɨg mə kɨmiə nəmehuə mɨnə uə kɨmiə narmamə apnapɨg mɨnə, səgnəgɨn In."
6 Kɨni ai, yakərɨg nuvrɨg-uvrɨgien kɨrik rəmhen kɨn kwhen ehuə kasokr-apomh, mamhen mɨn kɨn tahik yame ramuh kwənharəruə, mɨne karuəruə yame ramarkwəmətei, mamni mɨmə,
"Pəh khani vi vi Yermaru, Kughen kapətawə, Nagheen Rehuə Pɨk. In ramarmaru.
7 Pəh kɨsagien, mhani nəfrakɨsien ye nehuəyen kafan.
Meinai ruauə ye nɨpɨg atuatuk kape narkurəkien kape Kwaji Sipsip.
Kɨni kafan piraovɨn ramərer matuk mawhin.
8 Kɨni Kughen rɨvəhsi-pən neipən huvə kɨmin mə tukrarkaoh kɨn.
Neipən e kamni kɨmə linen. Rhawən maməsiə."
(Neipən hawən e linen ramor nɨmtətien ye norien atuatuk kape narmamə kape Kughen).
9 Kɨni agelo rɨni-pə tuk yo mɨmə, "Rai-pən nəgkiarien e ye nəkwəkwə, 'Narmamə yamə mɨne kɨmɨrpen-ta əriə mə tukhavən ye nəvɨgɨnien kape narkurəkien kape Kwaji Sipsip, iriə tuksarə ye nɨhuvəyen əfrakɨs.' " Kɨni marar mɨni-pə mɨn tuk yo mɨmə, "Nəgkiarien mɨnə e in nəgkiarien əfrakɨs kape Kughen."
10 Məkneikɨn, yakənɨmkur ye nɨhun mə jakəhuak kɨmin, mərɨg in rɨni-əhu mɨmə, "Apəh. Kɨtawə yorwok mɨnə mɨne piam yamə mɨne kasərer skai tuk nɨni-ərhavyen nəvsaoyen

huvə kape Yesu. !Ǝhuak əmə kɨmi Kughen! Meinai narer-ərhavyen kape Yesu in nuknei nəgkiarien kape profet mɨnə.”

Yermamə yame ramkwətə-pən ye hos khawən

11 Kɨni yɨmnəm rao ye neai rəhitə. Məkneikɨn yakəm hos khawən kɨrik. Yermamə yame ramkwətə-pən iran, nhagɨn mir e, “Yermamə Yame Kɨrkun Nhatətə-skaiyen Iran,” mɨne “Nəfrakɨsien.” Tukmə rɨmə tukrəkir narmamə uə tukruh narmamə, in tukror əmə ye natuatukien.

12 Nɨmrɨn mir kwəmhen kɨn nap raməwhao. In rəvəvhao kɨn kəvəvhao khapsaah kape king. Kɨni kɨrai-pən nhag kɨrik iran yame yermamə kɨrik rɨrkək yame rɨrkun; In pɨsɨn əmə rɨrkun.

13 Ramarkaoh kɨn neipən kɨrik yame keires-pən ye nɨtə. Nhagɨn mɨn e, “Nəgkiarien kape Kughen.”

14 Kɨni mobael mɨnə ye rao ye neai kamhakwasɨg kɨn. Iriə m-fam kasəkwətə-pən ye hos khawən mɨnə, mɨsarkaoh kɨn neipən e ‘linen’ yame rhawən mɨhuvə.

15 Kwən a, kafan kɨrik aikɨn nao yame ramtərhav ye nəkwan yame in tukrhapni narmamə ye kantri mɨnə kɨn. “In mamrəh kwətavhə yame kɨmnor kɨn aean, [ramhajoun mə nagheen rehuə].” *(Sam 2:9)* In tukrhajoun niemhaa kape Kughen e Nagheen Rehuə kɨmi narmamə ye kantri mɨnə, rəmhen kɨn yame kaməviəsɨs kwənkwai grep mə nehen tukraiyu kor waen kɨn.

16 Kɨrai-pən nhagɨn ye neipən kafan mɨne nuvan kɨmə,

KING KAPE KING MɨNə mɨne YERMARU KAPE YERMARU MɨNə

17 Kɨni ai yakəm agelo kɨrik rərer-pən ye mɨrh, mamasək apomh mamni-pən tuk man yamə mɨne kamhaivə apa ye nɨmago-ago mɨmə, “Pəh khauə mɨsofugɨn tuk nəvɨgɨnien ehuə a kape Kughen

18 mə tuksən nusai king mɨnə, mɨne namehuə kape mobael mɨnə, mɨne nəmə əsanɨn mɨnə, mɨne hos mɨnə, mɨne narmamə kasəkwətə-pən irəriə, mɨne nusai narmamə mɨnə fam: slef mɨnə, mɨne narmamə pəh nien mə slef mɨnə, mɨne namehuə mɨnə, mɨne narmamə apnapɨg mɨnə.”

19 Məkneikɨn yakəm nar mɨragh aperə kapən kapə seven, mɨne king mɨnə kape tanɨmtanə, mɨne kapəriə mobael mɨnə kasofugɨn iriə min, mə tuksarowagɨn iriə yermamə yame ramkwətə-pən ye hos khawən mɨne kafan mobael mɨnə.

20 Mərɨg kɨmnharaptərəkɨn nar mɨragh a, mɨne profet eikuə yame ramor nɨmtətien pɨsɨn pɨsɨn mɨnə nɨpɨg raməmɨr iriu nar mɨragh a. Ramor nɨmtətien mɨnə a tuk neikuəyen ye narmamə yamə mɨne kamhavəh nətətao kape nar mɨragh masəhuak kɨmi nanmɨ nar yame kɨmnor kɨsɨgovɨn kɨn. Kɨrəh

---

19:13: Aes 63:1-6 **19:13:** Jon 1:1,14 **19:15:** Aes 49:2; Hib 4:12; Rev 1:16; 2:12 **19:16:** 1 Tim 6:15; Rev 17:14

əriu, karamragh, karko-pən kɨn əriu apa ye nəkwai neram nap yame raməwhao məpan-əpan, mamapien.

21 Kɨni yermamə yame ramkwətə-pən ye hos khawən, rɨmnhapni fam mobael mɨnə kapəriə kɨn nao yame rɨmatərhav ye nəkwan. Kɨni man mɨnə m-fam kɨmnhavən, mɨsən nɨprairiə, tɨpriə rəsiis.

20

Yesu Kristo tukruə mamarmaru kape newk wan taosen

1 Kɨni ai, yakəm agelo kɨrik rɨsɨ-faktə ye rao ye neai, mamrəh ki kape nəpəəg ehuə yame rewaiyu pɨk, mɨne jen ehuə kɨrik.

2 Rarar mɨvən mɨraptərəkɨn algita ehuə a in a snek kupən kamni kɨmə yarmhə uə Setan, mɨrkwəji ətərəkɨn kape newk wan taosen.

3 Marko-pən kɨn in ye nəpəəg ehuə yame rameiwaiyu pɨk, mətapɨg əsɨgɨn in mə tukrɨpəh nɨkɨr-oror-ien narmamə ye kantri mɨnə meriaji-pən newk wan taosen ruə mɨvən. Ai tukpiaməkeikei kɨrɨsɨn mɨn kape nɨpɨg kwakwə əmə.

4 Kɨni ai yakəm jea mɨnə tɨksɨn kape king, narmamə kasəkwətə-pən irəriə. Kughen rɨmɨwəhsi-pən neihuəyen kɨmi əriə mə tuksəkir əmhen narmamə. Kɨni yakəm mɨn narmamə yamə mɨne kɨmnərəru nɨpətək nuairiə meinai kɨmɨsarer-ərhav tuk nɨni-ərhavyen nəvsaoyen huvə kape Yesu mɨne nəgkiarien kape Kughen. Iriə kɨmnhapəh nɨsəhuakien kɨmi nar mɨragh a kapan kapə seven mɨne nanmɨ nar yame kɨmnor kɨsɨgovɨn kɨn. Kɨni mhapəh nhawəhyen nətətao kafan ye nu-panairiə mɨne kwermɨriə. Kɨni taktəkun ai iriə kamhamragh mɨn, masarmaru iriə Yesu Kristo kape newk wan taosen.

5-6 Narmamə mɨnə a, iriə kɨmɨsəkupən mamhamragh mɨn ye nɨmhəyen kapəriə. Iriə tuksarə ye nɨhuvəyen əfrakɨs, kɨni iriə nəmə atuatuk mɨnə kape Kughen. Tukhapəh nhavənien ye nəkwai nap ehuə; mərɨg tukhauə rəmhen kɨn pris mɨnə kape Kughen mɨne Yesu Kristo, masarmaru iriə min kape newk wan taosen. Mərɨg narmamə mɨnə tɨksɨn tukhapəh nhamragh-mɨnien ye nɨmhəyen kapəriə mɨseriaji newk wan taosen ror infamien.

Kughen tukror narpɨnien kɨmi Setan

7 Nɨpɨg newk wan taosen rɨnor infamien, tukrɨsɨn mɨn Setan ye kalabus.

8 In tukrɨvən ye tanɨmtanə mameikuə ye kwənərəus kape Gog mɨne Magog, in e, narmamə ye kantri mɨnə fam ye tanɨmtanə. Setan tukrofugɨn narmamə ye tanɨmtanə mə

20:1: Rev 1:18 **20:8:** Esik 38:2,9,15

tukhauə mɨsofugɨn mɨsərer matuk tuk narowagɨnien. Narmamə kafan khapsaah pɨk mɨsəmhen kɨn nɨpakɨr ye nɨkar-kar tahik.
9 Tuksaiyu rik rik mhavən ye kantri mɨnə fam ye tanɨmtanə. Mɨsərer mɨsarkurao ikɨn narmamə kape Kughen mɨnə kasarə ikɨn. Ikɨn aikɨn a taon ehuə e yame Kughen rorkeikei pɨk.* Mərɨg nap kɨrik rɨsɨ-faktə ye neai meiwaiyu məkwəru əriə.
10 Məkneikɨn kɨrəh Setan yame ravəhsi-pən-vəhsi-pən kɨmi əriə, karko-pən kɨn ye nəkwai nap ehuə yame ramapien. Ikɨn a, kɨmnarko-pən ta kɨn nar mɨragh a kapan kapə seven mɨne profet eikuə a. Irisɨr tukrhərɨg nəmhəyen rerɨn yeraan mɨne yenpɨg.

Nəkirien infamien

11 Kɨni ai yakəm mɨn jea hawən ehuə a, mɨne Yermamə yame ramkwətə-pən iran. Məkneikɨn, tokrei tanə mɨne neai kɨmɨwap tuk nɨmrɨn, mɨravən mɨrarkək.
12 Kɨni ai yakəm narmamə yamə mɨne kwənhamhə ta, nəmehuə mɨnə mɨne narmamə apnapɨg mɨnə. Iriə kasərer kupən ye jea kape King. Məkneikɨn kəvi nəkwəkwə mɨnə tɨksɨn. Kɨni kəvi mɨn nəkwəkwə kɨrik, in e Nəkwəkwə kape Nɨmraghien. Tukəm nəkirien kape narmamə yamə mɨne kwənhamhə ta ye nəkwəkwə a. Kaməkir əmhen əriə kɨrikianə kɨrikianə tuk nar yame kɨmɨsor.
13 Tahik rameighan-pən kɨn narmamə yamə mɨne kɨmɨsəmnɨm aikɨn, mɨne kwənmhaan kape nɨmhəyen rameighan-pən kɨn narmamə yame kwənɨm ta əriə aikɨn. Kəkir narmamə kɨrikianə kɨrikianə tuk nar yame kɨmɨsor.
14 Məkneikɨn karko-pən kɨn nar mɨr e Nɨmhəyen mɨne Kwənmhaan kape Nɨmhəyen† ye nap ehuə. Nəkwai nap ehuə e, in nɨmhəyen yame ror kɨraru kɨn.
15 Narmamə yamə mɨne kɨpəh nəmien nhagriə ye Nəkwəkwə kape Nɨmraghien, tukarko-pən kɨn əriə ye nəkwai nap ehuə a.

21

Jerusalem vi

1 Kɨni ai yakəm neai vi mɨne tokrei tanə vi meinai neai akwas mɨne tokrei tanə akwas kwərarkək. Kɨni tahik ruɨrkək mɨn.
2 Kɨni yakəm taon imorhakə kape Kughen, in e Jerusalem Vi, ramsɨ-pən tuk Kughen ye rao ye neai, meiwaiyu-pə. Kɨmnor-pən marə-marə kafan rəmhen kɨn piroavɨn yame kamor-pən kafan marə-marə kɨmin mə tukarkurək kapəriu.

---

* **20:9:** Taon a, in Jerusalem. † **20:14:** Ǝmru yermamə mir e Nɨmhəyen mɨne Kwənmhaan kape Nɨmhəyen ye Rev 6:8 mɨne 1:18.

3 Kini ai yakərig riki yermamə kirik rokrən apomh misi-
pən tuk jea kape king mamni mimə, “!Səmru! Taktəkun ai,
Kughen rinor rukwanu kafan yerki narmamə. In tukrarə iriə
miriə. Kini iriə tukhauə kafan narmamə minə. Kughen In
atuatuk tukrarə iriə min. In kapəriə Kughen.
4 In tukrirai ta nehe nimririə fam. Nimhəyen rirkək aikin
a; mine nasəkien tuk nimhəyen. Nar kupən minə e, iriə
kwənharkək ta, tukhapəh nhauə-minien.”

5 Kini King yame ramkwətə-pən ye jea kafan rini mimə,
“Yakukreikin narimnar fam khauə mhavi min.” Kini mimə,
“Rai-pən fam narimnar minə e ye nəkwəkwə, meinai nar-
mamə kharkun nhaniyen nəfrakisien ye nəgkiarien minə e,
mishatətə irəriə.”
6 Kini marə, mini-pə min tuk yo mimə, “Taktəkun ai, rinor
infamien. Yo e nuknen mine nəukrəukrin. Yo nirikakunien,
mine nərkinien. Yo, jakvəhsi-pən nu kimi narmamə yamə
mine kasəkwakwə. Tukhanim, mhapəh nhawəhyen nimrin.
In e nimri nu yame rukwar mamarh-iərhav mivəhsi-ərhav
Nimraghien Rerin.
7 Jakvəhsi-pən nihuvəyen minə e kimi narmamə yamə mine
kasapita ye narowaginien minə e. Yo jakaməkeikei mamor
rəmhen kin kapəriə Kughen, iriə kafak kwajikovə minə.
8 Məri g narmamə yamə mine kamhagin kin nhaniyen
nhagik, mine yamə mine kasəmkimik, mine yamə mine
khapəh nhaniyen nəfrakisien irak, mine yamə mine kashopni
əjir, mine yamə mine kasor apnapig nar, mine yamə mine
kasor kleva, mine yamə mine kasəhuak kimi kughen eikuə
minə, mine nəmeikuə minə, iməriə atuatuk e ye nəkwai nap
ehuə. Ikin rapien ikin. In e nimhəyen yame ror kiraru kin.”

9 Kini ai, agelo kupən kirik raməgkiar kimi yo. In kirik ye
agelo minə e seven yamə mine kamharəh besin minə seven
yamə mine khakwar kin narpinien infamien seven yame
Kughen tukror kimi narmamə. In rimauə mini-pə tuk yo
mimə, “Yuə-ru, pəh yakhajoun ik kin piraovin kape Kwaji
Sipsip, yame tukarkurək iriu min.”
10 Məkneikin nəsaninien kape Nanmin kape Kughen ruə
irak, yakəm agelo rikir-ta yo yakravən ye tukwas ehuə kirik,
tokren apa yerpirig əgkəp. Kini in rhajoun yo kin Taon Rhakə
kape Kughen e, Jerusalem vi, yame ramsi-pən tuk Kughen ye
rao ye neai.
11 Taon a raməsiə kin nikhakien kape Kughen. Raməsiə
rəmhen kin kapier huvə kirik e yame rəmtir huvə rəmhen kin
glas, kamni kimə ‘jaspa.’

21:6: Aes 55:1-2; Jon 4:10; 6:35; 7:37-39

12 Kəupə kafan rəpomh yerpɨrɨg markurao ye taon. Kwəruə
kafan twelef. Agelo twelef kasərer tuk kwəruə mɨnə. Kɨrai-
pən nhag kwənərəus mɨnə kape kwajikovə twelef kape Isrel
ye kwəruə mɨnə a.
13 Kɨrai-pən nhag kɨsisər ye nɨkarɨn fiak ikɨn, kɨsisər ye
nɨkarɨn pirə ikɨn, kɨsisər ye nɨkarɨn prah ikɨn, kɨsisər ye nɨkarɨn
pihiu ikɨn.
14 Kəupə kape taon e ramərer haktə ye kapier twelef. Kɨni
kɨrai-pən nhag aposol twelef kape Kwaji Sipsip ye kapier mɨnə
a.
15 Kɨni agelo yame raməgkiar kɨmi yo mavəh nar kɨrik
kɨmnor kɨn gol tuk nɨvəhyen mak ye nehuəyen kape taon a,
mɨne kwəruə mɨnə, mɨne kəupə kafan.
16 Taon a, kona iran kuas. Nehuəyen kape nɨkarɨn mɨnə fam
kɨsəm nəmhen. Taon a rəpomh, agelo a rɨvəh neihuəyen kape
nɨkarɨn mɨnə fam mɨne napomhien kafan məm mə iriə m-fam
rəmhen kɨn tu taosen tu handred twenti kilometa.*
17 Kəupə kape taon a rɨkɨmkɨm rəmhen kɨn sikisti faef meta.†
Agelo a ravəh napomhien kape taon rəmhen kɨn narmamə
kamhavəh mak ye napomhien kape narɨmnar.
18 Kəupə kɨmɨvhirəkɨn əmə kɨn kapier huvə e jaspa. Kɨni
kɨmɨvhirəkɨn taon a kɨn gol in əmə in əmə. Gol e rhuvə,
maməsiə rəmhen kɨn glas.
19 Kɨmnor huvə nuknei kəupə a kɨn kapier huvə pɨsɨn
pɨsɨn, iriə twelef. Kərəhu-pən jaspa ye kapier yame rəkupən.
Kərəhu-pən safaea ye kapier yame ror kɨraru kɨn. Kərəhu-pən
agat ye kapier yame ror kɨsisər kɨn. Kərəhu-pən emeral ye
kapier yame ror kuas kɨn.
20 Kərəhu-pən onikis ye kapier yame ror kɨrkɨrɨp kɨn.
Kərəhu-pən kanilian ye kapier yame ror sikis kɨn. Kərəhu-
pən yalakwoj ye kapier yame ror seven kɨn. Kərəhu-pən
malakaet ye kapier yame ror eit kɨn. Kərəhu-pən topas ye
kapier yame ror naen kɨn. Kərəhu-pən kalsedoni ye kapier
yame ror ten kɨn. Kərəhu-pən takwoes ye kapier yame ror
leven kɨn. Kərəhu-pən ametis ye kapier yame ror twelef kɨn.
21 Kwəruə twelef a, kɨmnor kɨn perel ehuə twelef. Iriə fam
a, kɨmnor kɨn perel ehuə kɨrikianə əmə. Kɨni swatuk ehuə ye
nəkwai taon a kɨmnor fam əmə kɨn gol, rəmtɨr huvə rəmhen
kɨn glas.
22 Ikɨn a, yakpəh nəmien niməhuak kɨrik, meinai Kughen
əmə, yame Nagheen Rehuə Pɨk Ǝgkap, mɨne Kwaji Sipsip, iriu
pɨsɨn əmə a niməhuak.

---

* **21:16:** Gris ramni mə neihuəyen kafan 12,000 stadia. Tukmə ror namba e 12,000 nɨpran ramni mə rəpomh rəpomh rəpomh. † **21:17:** Gris ramni mə rɨkɨmkɨm rəmhen kɨn 144 kubit. Tukmə ror namba 144 nɨpran ramni mə kəupə a rɨskai rɨskai rɨskai.

23 Kɨni taon a rapəh nətəgtəyen ye mɨrh mɨne makuə, meinai
nɨkhakien kape Kughen raməsiə fam aikɨn, kɨni Kwaji Sipsip
in laet kafan.
24 Kɨni narmamə ye kantri mɨnə fam tuksəriwək ye
nɨkhakien kafan. Kɨni namehuə mɨnə kape tanɨmtanə
tukhapɨk nautə huvə kapəriə mhavən mɨsətu-pən aikɨn a.
25 Kɨpəh nətapɨgien kɨn kwəruə mɨnə nɨpɨg kɨrik, meinai
nɨpɨgien rɨrkək aikɨn a.
26 Narmamə ye kantri pɨsɨn pɨsɨn mɨnə ye tanɨmtanə
tukhapɨk nautə huvə mɨnə kapəriə mhauə mɨsərəhu-pən aikɨn
a.
27 Mərɨg narɨmnar yamə mɨne kasəmkɨmɨk ye nɨmrɨ Kughen,
mɨne narmamə yamə mɨne kasor nar yame ror naurɨsien,
mɨne nəmə eikuə mɨnə, iriə e to khapəh nɨsauru-pənien ye
taon a. Narmamə əmə yamə mɨne kɨmɨrai-pən ta nhagriə ye
Nəkwəkwə kape Nɨmraghien yame Kwaji Sipsip ramrəh, iriə
əmə e kharkun nɨsauru-pənien aikɨn.

22

Nu mɨragh

1 Agelo rɨmnhajoun ta taon vi kɨmi yo, kɨni mamhajoun mɨn
nu mɨragh kɨn yo yame ramaiyu. Rəmtɨr rəmtɨr rəmhen kɨn
glas. Mamsɨ-pən tuk jea kape Kughen mɨne Kwaji Sipsip.
2 Mamaiyu mamvən ye kwerkwan ye swatuk ehuə ye taon
a. Kɨni nai yame ravəhsɨ-pən nɨmraghien kɨmi narmamə
ramərer ye nɨkar nu mɨr. Ye newk kɨrikianə, rakuə m-twelef -
ye makuə mɨnə fam. Kɨni narmamə ye kantri mɨnə fam kasor
nɨmarɨn tuk nor-huvəyen nəmhəyen.
3 Kɨni Kughen to rɨpəh mɨn norien narpɨnien.* Kughen mɨne
Kwaji Sipsip kaokwətə ye jea kape King mawarmaru aikɨn a.
Kɨni kafan yorwok mɨnə kasəhuak kɨmin.
4 Tuksəm nɨmrɨn. Kɨni kɨrai-pən nhagɨn ye nupanairiə.
5 Nɨpɨgien tukrɨrkək. To khapəh nɨsətəgtəyen ye mɨrh mɨne
laet, meinai Kughen raməsia-pen əriə. Tuksarmaru kape
rerɨn, infamien rɨrkək.
6 Kɨni agelo rɨni-pə tuk yo mɨmə, “Nəgkiarien e, kɨrkun
nətəgtəyen iran, kɨmə in nəfrakɨsien. Kughen e yame rɨmɨni-ta
kupən kɨmi kafan profet mɨnə narɨmnar yamə mɨne tukrɨpiuə,
rher-pə kɨn kafan agelo mə tukrhajoun kafan yorwok mɨnə
kɨn narɨmnar yamə mɨne pəh nien mə tuktu, tukasəkeikei
mhauə.”

Yesu tukrɨpiuə

21:23: Aes 60:19 * **22:3:** Ye Jen 3:14-19, Kughen rɨni hah narmamə, mɨwəhsɨ-pən narpɨnien kɨmi əriə; mərɨg ikɨn e ramrəh-si ta narpɨnien a. **22:4:** Mat 5:8; 2 Kor 4:6

7 Kini ai Yesu rini mimə, “! Sarha! Pəh nien mə tuktu yakrerig-pre min. Narmamə yamə mine kamharaptərəkin nəgkiarien yame Kughen rimini-ərhav kupən ye nəkwəkwə e, iriə tuksarə ye nihuvəyen əfrakis.”

8 Yo Jon, yimnəm narimnar minə e kin nimrik kini mərig. Kini nipig yimnərig məm, yakənimkur ye nihu agelo yame rimikir yo mivən mhajoun narimnar minə e kin yo mə jakəhuak kimin.

9 Mərig rarar mini-pə tuk yo mimə, “Apəh. Kitawə yor-wok minə mine piam minə mine profet kupən minə, mine narmamə m-fam yamə mine kamharaptərəkin nəgkiarien ye nəkwəkwə e. Ǝhuak əmə kimi Kughen.”†

10 Kini mini-pə tuk yo mimə, “Takpəh nivitərəkin-timtim-ien nəkwəkwə e, meinai nəgkiarien yame ramni-ərhav, pəh nien mə tuktu, ritərhav-pə.

11 Narmamə yamə mine kasor nahasien, pəh iriə tukasor əmə nahasien mamharpin. Narmamə yamə mine kapəriə nətərigien rəmkimik, pəh nətərigien kapəriə tukraməmkimik əmə mamripin. Mərig narmamə yamə mine kasor nar atu-atuk, pəh iriə tukasor əmə nar atuatuk mamharpin. Narmamə yamə minə khahuvə pik, pəh tukamhahuvə əmə mamharpin.”

12 Kini Yesu rarar mini mimə, “!Sarha! Pəh nien mə tuktu, yakrerig-pre min. Yakvəh nərokien mivəhsi-pən marpin norien minə kin yamə mine narmamə kimisor.

13 Yo e leta ‘a’ mine ‘zed.’ Yo nirikakunien mine nərhkinien. Yo nuknen mine nəukrəukrin.

14 Narmamə yamə mine kasaikwas ye neipən kapəriə mə tukrhawən, iriə tuksarə ye nihuvəyen əfrakis, meinai jakeighaan kin əriə mə tuksən kwənkwai nai yame ravəhsi-pən nimraghien kimi narmamə, mhavən, misauru-pən ye kwəruə minə kape taon e.

15 Mərig narmamə minə tiksin tukhapəh nisauru-pənien ye taon a. In e narmamə yamə mine kisəmkimik mine yamə mine kasor kleva masəmtah, mine yamə mine kasor apnapig nar, mine yamə mine kasəhuak kimi kughen eikuə minə, mine yamə mine kashopni əjir, mine yamə mine kasorkeikei mə tukseikuə.

16 Yo e Yesu, yimnher-pre kin kafak agelo mə tukrini-ərhav narimnar minə e kimi niməhuak minə. Yo e, nuknei King Deved, mine kwənərəus min kafan. Yo e yakəmhen kin kəmhau e fetukai yame raməsiə huvə.”

17 Nanmin kape Kughen, iriu piraovin kape Kwaji Sipsip kirəni mirəmə, “!Hauə!” Kini pəh narmamə yamə mine kasərig nəgkiarien e khamə, “! Hauə!” Tukmə yermamə rəkwakwə,

---

† **22:9:** Ǝmru Rev. 19:10.

pəh ruə. Tukmə yermamə rorkeikei, pəh ruə mɨnɨm Nu Mɨragh mɨpəh nɨvəhyen nɨmrɨn.

18 Yo Jon, yakamor kwirɨg kɨmi narmamə mɨnə fam yamə mɨne kasərɨg nəgkiarien yame raməmɨr ye nəkwəkwə e mɨmə tukmə yermamə kɨrik raməsɨk əpnis nəgkiarien ye nəgkiarien yame nəkwəkwə e ramni-ərhav, Kughen tukrəsɨk əpnis na-hasien yamə mɨne nəkwəkwə e raməvsao kɨn ye narəyen kafan.

19 Kɨni tukmə yermamə kɨrik rɨvəhsi-ta nəgkiarien tɨksɨn ye nəgkiarien yame nəkwəkwə e ramni-ərhav, Kughen tukrɨvəhsi-ta nɨhuvəyen mir yamə mir nəkwəkwə e raməvsao kɨn ye narəyen kafan. Iriu e: kwənkwai nai yame ravəhsi-pən nɨmraghien kɨmi narmamə, mɨne kwənmhaan kafan ye taon rhakə kape Kughen.

20 Kwən e yame ruɨni-ərhav narɨmnar mɨnə e mɨmə, “Nəfrah. Pəh nien mə tuk tu yakrerɨg-pre mɨn.”

!Amen! !Yuə-ra Yesu Yermaru!

21 Pəh Kughen tukrautə-pə kɨn nɨhuvəyen kape Yesu Yermaru kɨmi narmamə kafan mɨnə.

Amen.

22:17: Aes 55:1; Jon 7:37